D. ROB. MARANTAE VENVSII, IVRECONSVLTI CLARISSIMI, TRACTATVS

DE

ORDINE IVDICIORVM,

uulgò Speculum aureum, & Lumen Aduocatorum.

ACCESSERVNT,

DISPVTATIONES decem Quæstionum legalium.

REPETITIO pręterea in L. Is potest. ff. de acq. hęred.

Omnia SVMMARIIS *illustrata. Adiecto insuper* INDICE *rerum uerborumq́; locupletissimo.*

Lugduni, apud hæredes Iacobi Iuntæ,

M. D. LVII.

1557.

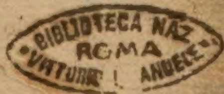

BIBLIOPOLA CANDIDO LECTORI S.

ONSILIVM *semper fuit, candide Lector, nostrum circa rem literariam studiū & officium, re potius testari, quàm ambitiosis ac fucatis pollicitationibus, tanquam spe inani & fallaci tuam expectationem alere. Cuius nostri in Rempub. muneris nullam unquam mercedem aut gloriam aucupati sumus ampliorem, quàm ut tuis publicisque adeò studijs, nec optatiorem, quàm ut immortalitati nominis nostri aliquando consuleremus: uelis & equis, quod aiunt, fugientes Homericam illam fœdißimā ignauiæ & socordiæ notam,* Ετώσιον ἄχθος ἀρούρης. *En igitur, candide Lector, tibi emittimus* D. Robertum Marantam, *Venusinum, uirum sine controuersia utriusque iuris disciplina clarissimum: illum quidem ipsum, non qualem anteà gestasti, mutilum & corruptum, sed iamiam suæ pristinæ integritati uiuidóque nitori restitutum: nouis & compendiosis* Argumentis *in singula* Capita, *illustratum.* Indicem *adhæc locorum insignium, qui miré desiderabatur anteà, concinnandum curauimus: eo* [illegible] *nihilominus, qui præerat, rerum, uerborum & sententiarum singularium, non reiecto, sed tamē circunspectius elimato. Qua in parte doctiß. hominum opera, atque exemplarium beneficio adiuti, quantam huic* Authori *lucem & gratiam, quanta publicis studiis adiumenta ipsi attulerimus, tuum ac studiosiorum sit iudicium. Certè nec operæ, nec oleo pepercimus. Cæterùm, te uelimus rogatum, ut hasce nostras uigilias, hosce nostros liberales conatus æqui bonique consulas, dum multò grauiora in tuam unius gratiam molimur.* Bene [illegible]le.

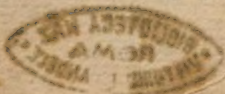

INNOCENTII LVCII, MONTELLANI HEXASTICHON.

Cur opus inscribitur, Speculum aureum.

Reddit ut acceptas Speculum sine fraude figuras,
Hoc opus in tetrico sic obeunda foro.
Et quantò reliquis extat præstantius aurum:
Hoc alijs tantò nobile præstat opus.
Non igitur frustra cedro tua digna Maranta
Ex auro & speculo pagina nomen habet.

EIVSDEM INNOcentij *Carmen.*

Quàm tibi tyrones fateor debere Maranta:
Versatósque diu iuris in arte senes.
Illos dum tenebras illustras, hósque labori
Dum parcunt: Speculo dum cumulata uidẽt.
Et tibi terrarum domini populúsque regendus,
Munere pro tanto præmia digna ferant.
Hoc tu causarum censores ducis ad altum
Iustitiæ culmen: sanctáque iura doces.

EIVSDEM INNOcentij *Distichon.*

Vrbs quondam Flacco uiguisti splendida: sed nunc
Aucta Marantæo plus Venusina nites.

ANDREAE SYLVESTRII *Sacerdotis Andrij carmen ad Lectorem.*

Doctorum specimen, legum uox uiua, Robertus
Communi gaudens utilitate uirûm:

Ex auro speculum, quo se consultus adornet,
Edidit: obscurum ius erat: ecce nitet.
Gratia consulto est prodesse clientibus, ingens:
Inq; foro trepidis posse fauere reis.
Quanta refulgenti Speculo tribuenda Marantæ
Gloria, patronis quo duce lumen adest?

EIVSDEM ANDREAE
Distichon.

Lumen habes, toto tenebris è iure fugatis:
Intrepidè causas suscipe: lumen habes.

ARCHIPRESBYTERI IACO-
bi Flori poëtæ Theologi, carmen
ad Lectorem.

O qui hominum curas prauos depellere mores
Pectoribus, iudex tramite iustitiæ:
Quique foro insontes contrà defendis in hostem,
Tela ferens, istis utere iudicijs.
Hoc tibi præstat opus Speculúmque aurúmque legenti,
Clarius ut cernas quæ pretiosa refert.
Magnas ergo tuo grates pleno ore Marantæ,
Pro tam fœcundo munere semper age.

LENIVS AD LECTOREM.

Lux nitet hic radians ardenti sole Roberti.
Qui odisti tenebras, huc fuge: lux nitet hîc.

INNOCENTII LVCII
Hexastichon in Disputationes legales.

Mantua Virgilium celebrat, sed Roma Catonem:
Nasonem Sulmo Corduba & usque suum.
Hactenus & nomen Venusinum Flaccus adornat,
Nunc radijs rutilat clare Maranta tuis.
Mons bis quinque dedit quondam præcepta salutis:
Tu quoque das legum dogmata sancta decem.

ILLVSTRISSIMO MELFICTI PRINCIPI,

Domino Ferdinando Gonzagæ, Cæsareæ & Catholicæ Maiestatis in Regno Siciliæ Vicegerenti dignißimo,

E. I. V. D.

D. ROBERTI DE MARANTA filij omnes, eorúmque nomine Theseus Megha Litiensis,

S. P. D.

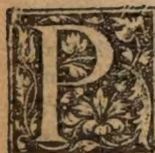

ARENTVM mandata, Illustrißime Princeps, tanta reuerentia tantáque obseruantia digna sunt, ut nil in terris antiquius, nil filijs charius esse debeat. credimus enim mortuos aliquā eorū habere curam, quæ in hoc mundo gerantur: uel turpißimum existimamus eorum mandatis non obedire, qui nos ex nihilo (Deo fauente) & progenuerunt, & genitos non aluerunt solùm, sed probatißimis quoque moribus, & institutionibus exornarunt: præsertim si tales fuerint, & talia præceperint, ut non parêre uel turpißimum sit, uel periculosum ab illis discedere. Scriberemus profectò quis fuerit E. I. V. D. D. ROBERTVS DE MARANTA, Venusinus, pater noster, ni foret tibi notißimus: tu enim pro tua humanitate sic illum dilexisti semper, sic ueneratus es, ut eius consilia instar Delphici oraculi responsa credideris. Vidisti insuper illum in Salernitano Gymnasio publicè legalem scientiam profitentem: & probasti sæpius opera in iure ciuili edita, quæ adhuc in manibus extant. Hîc igitur quum esset in terris, aureum penè opus composuit: quod ex eius titulo patet:

nam dicitur Speculum aureum, & Lumē aduocatorū: quod in-uiderunt fata, ne posset imprimere: morte enim immatura, uel non expectata potius, eius uoluntatem impediuere, quæ fuerat, opus illud excellentiæ tuæ dicare: non iam quòd crederet excellentiam tuam tali indigere munere, quo exornetur, diutius uiuat, & fiat immortalis (est enim per se satis superq; nobilis domus Gonzaga: uixit semper: & uiuet suis fulta radicibus) sed sperabat tutius exiturum, nec maleuolorum dentes formidaturum. Mandauit itaque nobis omnibus, & sic fieri uoluit, ut si quando eius operis imprimendi facultas data foret, non nisi sub tuo nomine exiret. Tibi igitur ex mandato patris, opus istud dicauimus: quod quidem tutißimū exibit. Quis enim audeat tuæ fidei mandata carpere? Quis extimescat audaces uel manus uel dentes liuidos obtrectatorum, si tuo numine tutū exibit opus? Est præterea & alia huius operis tibi dicādi ratio: nam præter neceßitudinem, quam pater tecum constitutā habuit, amorem nostrū in te à pueritia nostra conuertimus maturiore iam ætate, tuo studio & iudicio cōfirmatū: ut si pro debito nostro agere uellemus, illud idē, quod pater instituit, essemus acturi. Quæ quidem etsi maxima sunt (quod fateri necesse est) nullius tamen ponderis æstimauimus. coēgit profectò nos patris imperiū, coēgit amor, quo te prosequimur: sed tuæ nobilitatis fulgor, & familiæ decus, & clarißima uirtus magis impulit. Nā quis est hodie (remota omni adulatione) si uerum fateri uolumus, quē tecum conferre poßimus? Tu charus ciuitatibus, charus singulis ciuibus, charus finitimis, & exteris populis. Inuictißimo Imperatori adeò gratus, ut non ciuitatis uel prouinciæ curā demādarit, sed Regni & Siciliæ potißimùm: in quo tanta te prudentia geßisti: tanta iuris æquitate populos omnes gubernasti: tāta domi militiæq; prouidentia futura omnia præuidisti, ut in alterum triennium, & quoad uixeris, tibi fuerit prorogatum imperium. Tu enim consilio prudens, sermone modestus, in

rebus agendis promptus atque impiger: tu uitam non in uanis huius seculi oblectamentis: non in aliqua turpitudinis labe conteris: non in uoluptatum illecebris: non in ulla denique uitij, ac sceleris fœditate, sed in amplectenda colendáque uirtute, in parandis bonis atque ingenuis artibus, in patrijs laudibus augendis, consumis. Si de iustitia quæritur, Aristidem illum Atheniensem superas: si de fide, Romanos, quorum nomen in terris erat mirabile. In prudentia Solonem refers: in fortitudine Epaminundam Thebanorum Ducem. In te Xenocratis maiestas, Catonis grauitas, & Zenonis apparet patientia. Quid dicam de peritia in re militari, in præripiēdis hostium consilijs? in tutandis urbibus? quid de amore in uxorem? de beneuolentia in subditos populos? Profectò si quis quæreret uirum, qui foret dux inclytus, qui princeps magnanimus, qui omnibus ferè & naturæ & fortunæ bonis floreret, qui diuino polleret ingenio, qui res eo animi iudicio pōderaret, quod decet sapientē, tu solus occurreres. Solus igitur occurristi, quem dignum putaremus, cui paternorum studiorum uigilias, aßiduas laborū suorum lucubrationes tutò dicaremus: scimus enim probos uiros opus hoc penè diuinum probaturos. Nam quæ uera sunt, docet: obscura interpretatur: ambigua soluit: falsa conuincit, discordātia conciliat: euagantia confirmat: cæcutientibus lumen præbet: laborantibus opitulatur: indigētibus succurrit: & doctos uiros errare nō patitur. Nec inueniēt obtrectatores & mordaces, quid laniēt: nam totum opus est aureū, & in fornace probatum fulget, profectò coruscat, & radiat. Accipe igitur, Princeps illustrißime, hoc nostrum munus, ea animi bonitate, qua soles omnia, quæ tuæ dignitati se offerunt. præsertim quoniam hoc opus adolescentiam agit: senectutem oblectat: secundas res ornat: aduersis profugium & solatium præbet: delectat domi: non impedit foris: pernoctat nobiscum: peregrinatur: rusticatur. Quia si fortè hic scribendi modus perinde ac inornatus teipsum offendet,

Pomponio fratri nostro culpam aßignabis: qui quum Patauij uersaretur in studijs legum, cupiens non degenerare à peritißimo parente nostro, Theseum Megha Litiensem delegit: qui nostro omnium nomine hæc, qualiacunque, scriberet: quæ tantò tibi gratiora fore putamus, quantò & simpliciora, & ex intimo cordis affectu deducta cognoscimus: uoluntatem certè nostram indicabunt: quam tibi notißimam esse uoluimus: etsi nil noui afferamus: quum iam diu nos omnes illustrißimæ dignitati tuæ deuotißimos noueris. Vale decus Latij. Datum Patauij,

M. D. XXXX.

INDEX ARGVMENTORVM, LOCORVM COMMVNIVM HVIVS OPERIS.

*

FINIS.

TRACTATVS DE ORDINE IVDICIORVM D. ROBERTI MARANTAE.

PROOEMIVM.

1 *Deus cunctorum plasmator, omnia suo ordine gubernanda praecepit.*
2 *Iudicium institui conuenit ut a diuinis operationibus non difformetur.*
3 *Ordo, modus est agendi: sine quo nihil rectè agitur.*
4 *Actum nostrum inanem efficiunt quae sine legitimo initio gerimus.*
5 *Ordo peruersus uel omissus, annullat actum.*
6 *Ordo quis seruandus.*
7 *In consilijs & reformationibus ordo seruari debet.*
8 *Vocem primam habere in consilio debet maioris dignitatis & dignior.*
9 *Doctoribus uel canonicis pluribus praeferri debet, qui dignitatem prius acquisiuit.*
10 *Sedere à dextris Principis, maior est honor.*
11 *Actoris aduocatus prius, & postea rei, debet proponere & allegare.*
12 *Ordo in sententijs & decretis exequendis debet seruari.*
13 *Tortura à timidiori seu à magis suspecto uel foemina debet incipi.*
14 *Filius prius torquetur, quãdo de eodẽ delicto pater et filius sũt incriminati.*
15 *Mortuus filius prius praesumitur, quãdo pater & filius, uel mater et filius in eodẽ cõflictu, bello aut mari moriũtur.*
16 *Debitores principales in conueniendis fideiussoribus & tertijs possessoribus debẽt prius excuti & conueniri.*
17 *Verborum ordo, in legatis & dispositionibus seruatur.*
18 *Tutor, qui tutelam administrauit in pluribus tutoribus conueniendis, debet prius conueniri.*
19 *Stipulatio nõ praecedente interrogatione, uel sine responsione, non ualet.*
20 *Ordo ex iuris praesumptione in debitorum solutione seruatur.*
21 *Iudicium est lapis angularis totius legalis doctrinae: & ideo summo ordine regi debet.*

POSTQVAM suprem' coeli terreq; Dominus totius mũdi machinam suo quidem miro construxit ordine, hominémq; ad sui imaginem compegit, ut moribus ac legibus humanum genus uiueret, desuper statuit, recta cunctis sectari, prauáq; abominari praecipiens: quod ipsum legem esse testatur Cicero lib. ij. De natura Deorum, *rerúmq; ordinẽ, sicut 1 ipse cũctorũ plasmator in ipsius orbis molitione cõposuit, ut habetur Gene. c. j. Ita etiã inferiora omnia suo ordine gubernanda prae

præcepit:teste Apostolo ad Cor. j.c.xiiij.ubi inquit: Omnia honestè & secundũ ordinẽ fiãt uobis: ut inde boni nihil emergat, ubi
2 ordo deficeret. * Demissis itaq; diuina prouidẽtia legibus, easdẽ in terrestri iudicio deduci ac uẽtilari oportuit. Quod quidẽ iudiciũ suo simul ordine institui conuenit: ut à diuinis operatiõibus
3 nõ diformetur. * Cùm igitur de huiusmodi legali iudicio aliqua in præsenti libello pro iuuenũ, maximè aduocatorũ & iudicum utilitate, atq; introductiõe discutere, discutiẽdoq; cumulare decreuerim, meritò ipsi⁹ ordinem ante omnia pquirendũ esse consentaneũ duxi: cũ (ut inquit Bal. in trac.schismatis.colũ.iij.) ordo sit modus agendi, sine quo nihil
4 rectè igitur.* Et ibidẽ dicit, ꝙ omnia, quę gerimus, nisi legitimũ initiũ habeãt, inanẽ nostrũ actũ efficiũt.l.quæcũq; gerimus.ff.de
5 act.& obligat.* Hinc uidemus, ꝙ ordo uerborũ dat quãdoq; formã, ut si fuerit omissus, aut puersus, annullet actũ.c.cũ dilecta.& ibi plenè per Fel.de rescrip.similiter ordo substantialis puersus uitiat actũ: secũdũ Bar.in l.j.platã.C.de sent. & Bal.in l.ambigui
6 tates.C.de test. * Itẽ seruãdus est ordo naturę. Itẽ ordo instructionis diuinæ:& ordo ingenio maiorũ nostrorũ inuentus:& ordo dãs rei intellectũ: ut dicit Bal.in auth.hoc amplius.col.pe.C.de fideic. Itẽ ordo legis seruãdus est, secundũ Bal.in l.intestato. C.de
7 su.& legit.* Similiter in cõsiliis & reformationibus faciẽdis debet ordo seruari:ut prius præponatᷓ: deinde consulatur super re ipsa pręposita:& deinde fiat reformatio:ut no. Bar.in l.ij.in prin.ff.ad Velleian.& in l.ij. C. de decur.li.
8 x.* Itẽ is, q est maioris authoritatis & dignior, debet habere primã uocẽ in cõsilio:ut no.gl.in c. placuit.xvj. distin.& Bal.in c.j.in uer.prius.de cõtrouer. feu.apud par.& dicit Bal.in c.cùm olim.in prin.de cõsue.ꝙ antiquiores clerici & Doctores debent habere primũ locũ. Idẽ tenet Bart.in l.j. ff.de obseq.& Bar.in l.fi.C.de tyro.li.xij.per illũ tex. & Ias.in l.cũ quid in ij.lect.col.pe.ff.si cer.pe.
9 *quæ uerba intelligũtur, ut quãdo sumus in habẽtibus parẽ dignitatẽ, ut in pluribus doctoribus, uel pluribus canonicis, ille debet præferri, qui prius dignitatẽ acquisiuit: & sic q fuit prius creat⁹ doctor, uel canonic⁹. tex. est formalis in l.j.& ibi Bar.C.de cõsu.lib.xij. & sic attẽditur ordo tẽporis:ut no.Bar.in l.ij.§.prius. circa fi.ff.de uulg.& pup.& in l.j. & ij.ff.de alb.scrib.& tangitur in decisi.j.cõs. Neap.in fi.& no.gl.
10 in c.fi.xvij.dist.* Similiter in sedẽdo, seruatᷓ ordo:nã maior honor est sedere à dextris principis, q̃ à sinistris:unde ordo est, ꝙ primogenitus Regis, sedeatà dextris: & sic quilibet dignior debet sedere à dextris:& minus dignus à sinistris:secundũ Bal.in l.decernimus. in ij.not.C.de sacrosan.

11 crosan.eccle. *Itē seruatur ordo inter aduocatos: qa prius debet ꝓponere & allegare aduocatus actoris:& posteà aduocatus rei. ita dicit Bal.in l. Nesennius.ff.de neg.gest.& idē Bald.in l.q prior. ff.de iudi. ubi idē dicit ꝓcedere in omnibus actib⁹,q fiūt p acto rem,ut præcedāt. Quod facit ad id,qđ dicim⁹ in recōuētione: in qua fiūt simultanei actus:nā pri⁹ debēt fieri acta actoris: & posteà īmediatè rei: p d.l.q prior.&
12 ibi Bal. * Itē seruať ordo in executionibus sentētiarū & decretorū:secūdū formā l.à diuo Pio.
13 §.in uenditione.ff.de re iud.*Itē seruatur ordo in irrogando torturā ꝓ ueritate eruēda: nā quādo plures sūt incriminati de aliquo delicto, debet īcipi tortura à magis suspecto: sed si oēs æqualiter suspecti sunt:& tūc si est masculus & fœmina, debet īcipi à fœmina,qa cēsetur timidior:& citius dicet ueritatē: secūdū Bar. in l.j.ff.de quæst.& Gādi.in tracta.malefi.in tit.de q. & tormē. col.ij.sed si oēs sunt masculi,debet īcipi tortura à minori, uel à timidiori,uel à debiliori.text.est in l.unius.in prin.ff.de q.& gl.in
14 c.paruuli.xxij.q.v. *Itē,si de eodē delicto essēt īcriminati pater & fili⁹, debet incipi tortura à filio: qa pater magis cruciatur de tortura filij,q̃ de ꝓpria.l.isti qdē. §.fi.ff.quod met. causa.ita tenet Gādi.ubi suprà.& sup hoc ponit pulchrū exēplum Andr. de Yser. in ca.j.§.publici latrones. de pa. tenēd. ꝙ cū pater & filius essent incriminati de uno delicto, Rex Carol⁹ iussit ambos duci ad furcā:& cùm pater uideret filiū prope furcā,statim confessus fuit,ꝙ ipse pater delictū cōmiserat, & nō filius: & sic pater fuit laqueo
15 suspensus,& filius liberatus.*Itē, seruatur ordo inter mortuos,ex iuris præsumptiōe: nā si in eodē cōflictu,in bello,uel in mari,uel alia ruina simul mortui sunt pater & filius,uel mater & filius,ꝑsumitur de iure prius mortu⁹ pater,uel mortua mater: & deinde filius,inspecto ordine naturæ:q est,ut qui primò nascitur,primò moriatur.l. scripto.ff.unde lib.& l.nā & si parētibus.ff.de inof.testa.ita de hoc est tex.& ibi Bart.ī l.q duos.§. cùm in bello. & l.cū pubere.ff. de reb.du.qđ tamē limitatur quādo fili⁹ esset pubes: secus si esset impubes:quia tunc pręsumiť prius mortuus filius.q̃ pater,uel mater: qa ꝓpter imbecillē ætatē cēsetur debilior, & citius mori.tex.est & ibi gl.in l.inter socerū.in prin.ff.de pac.dot. & in d.l.qui duos.§.fi.& no.Pau. de Ca.in cōs. cj.in prin.in ij.uol. ubi etiā pulchrè declarat, ꝙ is,q agit ad successionē, & fundat se ꝙ filius superuixit patri, habet necesse hoc ꝓbare: aliàs succū-
16 bit. * Similiter seruatur ordo in cōueniēdis fideiussoribus & tertiis possessorib⁹:qa pri⁹ dicūt cōueniri & excuti principales debitores.auth.pręsente.C.de fide iu.& authē. hoc si debitor. C.de pigno.

pigno.& not.Alex.& Doc.in l.fi.
27 ff.si cer.pe.*Itē seruat ordo in legatis & dispositionib⁹:ut si testator dicat, Vnū ex equis meis lego Titio, & aliū Meuio : nā Titius, q est primò nominat⁹, debet prius eligere : quia attēditur iste ordo uerborū:secūdū Bar.&
28 Alex. in l.q duos.ff.de leg.j. * Itē seruatur ordo in cōueniēdis pluribus tutoribus : qa prius debet cōueniri ille tutor, qui tutelā administrauit: & posteà in subsidiū is, q nō administrauit:secūdum Bart.in l.si ut certo.§.si duobus. col.iiij.uers.tu dic q̀ imò est bona,&c.ff.com.& Bal.in l.j.in fin. & ibi cōmuniter doc.C.de trāsa.
29 * Eodē modo in stipulatione:qa nō ualet,nisi in ea seruetur ordo interrogationis præcedentis, & respōsionis sequētis.l.v.§.stipu-
30 latio.ff.de uer.ob. * Itē seruatur ordo ex iuris præsumptione in solutione debitorū: qa in dubio præsumitur qs prius soluere debitum propriū,q̄ fideiussoriū, & prius debitū pœnale &usurariū, q̄ non pœnale:& prius debitum magis antiquū,quàm minus antiquū.l. & magis.cum l.seq.ff.de sol. Similiter in ecclesiis & conuentibus religiosorū datur certus ordo uiuendi & celebrādi diuina, ut notoriè liquet. Omnia igitur diuina & humana mysteria ordine reguntur ac celebran
31 tur. * Nō secus & iudiciū ipsum, quod lapis quidā est angularis totius legalis doctrinæ, summo præ cæteris humanis actibus ordine regi oportet. Ad cuius ordinem cōponendū, accelerās cunctos huius, maximè Siciliæ Regni tyrūculos, Aduocatos, & Iudices rogo, fraternaq; dilectione exhortor, ut quæ in præsenti opusculo colligēda decreui, sedula lucubratione pspiciāt, perlegāt, atq; mēti(quatenus ingenij uires patiuntur) affigant.hîc nàq; totius iudicij exorditā telā summaq; uigilantia cōtextā eos quidem inuēturos polliceor. Et prius quid in singulis iudiciariis actibus ex cōmunis iuris dispositione seruatur. Successiuè qdē, ex forma constitutionū Regni, ac capitulorum, ritū magnæ Curiæ uicariç, & regiarum denique pragmaticarū. Et in quibus iura hæc regni municipalia à iuris cōmunis regulis discrepent, easq; corrigant, aut ex parte limitent. quod hacten⁹ ab alio ad nostrā tempestatem attentatū non extitit. Lætetur ergo iuuenū professorum turba : immortalique Deo gratiā habeat, qui momento quinquēnales labores modico pretio emere sibi tribuit facultatem:errantibusq; in practicæ tenebris oculis lumē & claritatem demittēs, uiam spatiosam aperuit. Perlege dilectissime cœtus:frugalesq; chartas, quas pro tui utilitate notaui, assidua reuolutione cōtracta: quas quidem, si omisso liuoris aculeo, libenti studio relegeris, quæ habuisse non pœnitebit, inuenies : meq; de te benemeritū arbitraberis.

TRAC

TRACTATVS

DIVISIO.

E iudiciis tractaturus, diuidam totũ hunc Tractatũ in sex partes principales. Prima pars continebit quot modis sumitur iste terminus, seu istud nomen, Iudiciũ, in iure. Secũda pars continebit diffinitionẽ Iudicij: scilicet, quid sit iudiciũ. Tertia pars continebit, unde habuit originẽ Iudicium. Quarta pars continebit, quotuplex est Iudiciũ. Quinta pars, Iudicium, lis, instantia, & causa quomodo differant. Sexta & ultima pars, ex quibus partibus cõstet Iudicium: & quæ sint eius membra. In istis sex partibus consistet tota continentia huius tractatus. Quibus expeditis, Deo propitio, erit impositus finis huic Speculo aureo.

PRIMA PARS.

ARGVMENTVM.

Iudicium, quot & quibus modis accipiatur.

1 *Iudicium quot modis sumitur. per totum.*

2 *Testis de ipsius iudicio deponens non probat.*

3 *Diuinum iudicium, quod erit in fine sæculi.*

4 *Iudicium fit actoris, rei, & iudicis expeditione.*

5 *Sententia etiam uenit appellatione iudicij.*

RIMA pars continet unã tantũ qõ. uidelicet, * iste terminus, Iudicium, quot modis sumitur in iure. Et breuiter dico, ꝙ istud nomen, Iudicium: pluribus modis in iure sumitur. Primo enim modo accipitur pro ipso actu trium personarum; uidelicet, actoris, iudicis, & rei: de quo principalis est materia nostra: & ita accipitur. ff. & C. & extra de iudi. & in ca. forus. de uerborum sig. Secundo modo accipitur iudicium, pro ipso iuris ordine: ut est tex. in c. sicut sine iudicio. ij. q. j. Tertio modo ponitur iudiciũ, pro discretione. l. cùm prætor. §. non autem. ff. de iud. & in §. prętereà. & ibi not. insti. qui non est permis. fa. test. ubi est gl. ordi. uã dicitur pupillus uel furiosus non habere animi iudicium, id est discretionẽ. Quarto modo ponitur iudicium, pro iurisdictione. l. ij. §. fina. & ibi not. ff. de iudic. Quinto modo ponitur iudiciũ, pro actione: ut dicimus de iudicio familiæ ercisc undæ: ut instit. de offi. iud. §. si famil. & l. j. ff. cõ. di. & l. sed eius. §. fami. & l. hæredes. §. itẽ si plures. ff. fami. ercisc. Sexto ponitur iudiciũ, ꝓ cõdemnatione. c. timorẽ. de cõs. dist. ij. & ita accipit Apost. ad Cor. j. ca. xj. Qui mãducat, & bibit ĩdignè, iudiciũ sibi mãducat, & bibit. id est, cõdẽnationem. ut no. gl. in c. in iudiciis. de reg. iur. lib. vj. & est text. in c. & purgabit. l. distin. Septimo

primò ponitur iudicium, pro ultima uoluntate: ut est text. & ibi glos. in cap. licet. in fin. in uer. iu-
2 dicare. de sepul. li. vj. * Octauò ponitur iudiciū, pro opinione seu credulitate alicuius: ut dicimus in teste deponente de iudicio ipsius testis: quo casu nō probat, secundum Angel. in rep. l. sciendum. col. ij. ff. de uerb. ob. & Alexan. in consil. lxxiiij. colum. iij. in princ. in §. uolum. Nonò ponitur iudicium, pro sententia. c. personas. de appellat. Item pro instantia: ut dicit glos. in d. §. præterea. institu. quib. nō est permiss. fa. te. Decimò accipitur iudicium, pro deliberatione & examinatione. cap. ij. in fin. lix. distinct. Vndecimò ponitur iudicium, pro authoritate. cap. nulla. lxij. distin. Duodecimò ponitur iudicium, pro arbitrio boni uiri, secūdum Abba. in cap. cùm autem. de iure patronat. & Bartol. in extrauagan. ad repri. in uersic. uidebitur. licet Bartol. in l. si sic. in princip. ff. de legat. j. dicat, quòd importat liberam uoluntatem: per l. Thais. §. Lucius. ff. de fideicommiss. li-
3 ber. * Decimotertiò ponitur iudicium, pro diuino iudicio uniuersali, quod erit in fine seculi: ut tota die cantat Ecclesia: & erit prope montem Oliueti in ualle Iosaphat, unde Christus ascendit ad cœlos: inde etiam descendet iudicaturus uiuos & mortuos: ut declarat B. Tho. iiii. sentent. distin. xlviij. quæst. j. arti. iiij.
4 ¶ * In toto autem præsenti Speculo accipiam iudicium secundum primum modū: scilicet pro tota illa expeditione, quę fit cum illis tribus personis: scilicet cum iudice, actore, & reo, à prima citatione usque ad sententiam in-
5 clusiuè: * quia etiam sentētia includitur in hoc iudicio, eo modo accepto: ut not. Bal. per illum text. in l. j. in iij. not. C. si ad. rem iudi. & Abb. in c. j. de plus pet. & glos. in c. statutum. §. insuper. in uersic. iudicium. & ibi Gemin. de rescrib. vj. Pro hoc est text. in c. in causis. in uer. iudicio. de re iudi. & in c. ad aures, & c. psonas. de app. Rob. Venus. I. V. Doct.

SECVNDA PARS.

Iudicij diffinitio: ídque uariè. Tum eius exercendi ratio.

1 *Iudicium, quid sit: & quot modis diffiniatur. & nu. 9. & 11.*
2 *Iudicium sine actore quandoque esse solet: & sine accusatore: & quandoque sine reo.*
3 *Iudice procedente per inquisitionem, fama loco accusationis succedit.*
4 *Legatum factū personæ incertæ, quæ ex aliquo futuro euentu uenit certificanda, ualet.*
5 *Donatio in qua incerta est persona donatarij, sed euentu futuro uenit certificanda, tenet.*
6 *Diffinitio genus & differentias habere debet: aliàs non ualet.*
7 *Testis rationem & causam scientiæ diuersam à dicto suo assignare debet: aliàs non probat.*

Verbum

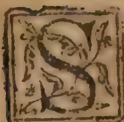

SECVNDA* pars principalis continet unicã q. uidelicet, diffinitionem iudicij. Vnde quæro quid sit iudiciũ. Respondeo, quòd uariis modis diffinitur. Et primo modo diffinitur sic: uidelicet, iudiciũ est actus legitimus trium personarũ in iudicio contendẽtiũ: uidelicet iudicis, actoris, & rei. hanc diffinitionẽ ponit Bald. in rub. ff. de iudic. & Abb. in rub. extrà de iudic. col. ij. & Alex.
2 in rubr. C. de iud.* Istam diffinitionẽ impugnat Card. in rub. extrà. eod. & quamplures alij doct. ibi: ex eo, quia nõ est generalis, & nõ conuertitur. nam quãdoq; solet esse iudiciũ sine actore: ut quãdo iudex inquirit ex officio. c. qualiter & quãdo. el ij. de acc. quandoque solet esse sine reo: ut quando iudex inquirit generaliter super notorio crimine, ad inueniendum malefactorem, nõ contra certam personam: ut declarat innocen. in c. bonæ. de elect. & habetur in cõsti. Regni, si damna clandestina. tamẽ Abb. in d. rubric. nititur saluare hanc diffinitionẽ propter duas rationes. Primò, quia debet accipi iudicium à communiter accidentibus: nam secundum cõmunem cursum causarũ, utplurimũ solẽt esse tres personæ in iudicio. facit text. in l. nam ad ea. ff. de legi.
3 *Secundò, quia quãdo proceditur per inquisitionẽ, saltẽ fama succedit loco accusatoris: ut d. c. qualiter & quando. & sic ex iuris fictione extat accusator. Verùm ista saluatio Abb. nõ ex toto euacuat rationes cõtrarias: quia nõ euacuat illam, quãdo proceditur sine reo, super notorio crimine: quæ appellatur inquisitio gene-
4 ralis.* Puto tamẽ saluando Abb. ab ista impugnatione, dici posse, & præsuppono subtiliter, ꝙ ubicunq; aliquis actus legitim' requirit ad sui efficaciam interuentũ aliquarum personarũ, potest dari ille actus ualidus & efficax: quamuis nõ omnes illæ personæ interueniant certæ: sed aliqua sit incerta, inspecto pręsenti statu, tamen ex certa destinatione per rerum naturã: puta, quia uenit certificãda ex aliquo futuro euẽtu. iste est tex. in l. quidam relegatus. & ibi Bartol. ff. de reb. du. ubi ualet legatũ factũ personæ incertæ, quæ ex aliquo futuro euentu uenit certificanda: & tamen non est dubiũ. ꝙ in legato requirũtur duæ personæ quo ad eius efficaciã, scilicet persona legantis, & persona legatarij: ut
5 patet ad sensum.* Similiter in contractibus: nã contractus nõ potest per rerũ naturã celebrari, nisi interueniat consensus duorum: uel nisi duę personæ interueniãt: ut patet ad sensum: & tamen potest dari aliqua donatio, in qua persona donatarij sit incerta, & ueniat certificãda ex aliquo futuro euẽtu. Exẽplũ in missilibus: quę proiiciũtur in populum: ut in §. pe. institu. de re. di. & tamen

tamen non per hoc desinit, quin illud appelletur legatum, & illa donatio. ita in proposito, quãdo iudex facit generalẽ inquisitionem super delicto notorio, dico ꝙ reus licet de præsenti sit incertus: tamen est certus per rerũ naturã, saltẽ destinatione: uenit enim ex futuro euẽtu certificandus: nam per inquisitionẽ iudex perquirit indicia: & si cõtra aliquẽ inuenerit indicia, descendit postea ad specialem inquisitionem contra eum: & sic non per hoc desinit esse iudicium: quinimo est reus saltẽ destinatiõe: & ex futuro euẽtu certificãdus: & per hæc posset in totum appro-
6 bari saluatio Abb.* Sed licet ista diffinitio ita saluata, uideatur prima facie procedere: tamẽ puto ex noua consideratione eam non esse bonam: & considero id quod est uulgatum in diffinitionibus: nã omnis diffinitio debet habere gen⁹ & differẽtias: aliàs non ualet: sed hic, si rectè consideretur, ipsummet diffinitũ ponitur loco differentiæ: ergo non ualet, ratione perplexitatis. l. si Titius. ff. de cond. instit. Hoc patet: nam dicitur in diffinitione, quòd iudiciũ, est actus triũ personarum in iudicio contendentiũ: & sic iudicium est diffinitum: ipsummet ponitur in differẽtiis, ibi, In iudicio, &c. per quod nulla resultat declaratio quidditatis iudicij: sicut si quis uellet diffinire hominẽ, & diceret: homo, est animal in homine cõsistens: nam per talem diffinitionẽ nulla habetur declaratio hominis, cùm differentiæ se referant ad ipsum diffinitũ: sic in proposito, si quęro scire quid sit iudiciũ: malè mihi declaras, si dicis, ꝙ est actus, qui in iudicio fit: quia nihil plus scio nunc per talem declarationem, quàm antea sciebã sine ea.
7 ¶* Quod facit ad id, quod dicimus de teste, qui debet assignare rationẽ & causam scientiæ diuersam à dicto suo: aliàs si est eadem ratio cum dicto, testis non probat: ut si dicat, scio Titiũ occidisse hominẽ: & interrogatus de causa sciẽtiæ dicat, quia scio: iste testis nõ probat: secũdũ Bar. in l. fina. ff. de offi. procu. Cæsa. & Soci. consi. xcviij. colum. fi. in iiij. uol. unde per istã diffinitionem nõ declaratur quidditas diffiniti, prout esse deberet: ut nota. Franc. de Are. in l. ij. in prin. in ij. no. ff. de uul. & pup. ergo non est
8 bona. ¶* Secundò, contra hanc diffinitionẽ cõsidero illud uerbum, Cõtẽdentiũ. nam refertur pariformiter ad omnes tres personas: iuxta l. nam hoc iure. & l. Lucius. ff. de uulg. & pup. & tamẽ inquantũ respicit personam iudicis, uidetur ineptè poni; quia istud uerbũ, contendere in iudicio: refertur solùm ad partes: ut in auth. offeratur. C. de lit. cõtest. partes enim dicũtur adinuicem cõtẽdere: & iudex est medius inter eas. l. j. C. de nup. & not. Bart. in l. legatũ ciuitati. circa fin. ff. de usuf. leg. & est tex. in c. cũ æterni.

de re iud.lib.vj. & per hæc puto, ꝙ in puncto iuris hæc diffinitio
9 non est bona. ¶* Secũdo modo principaliter diffinitur iudiciũ, secundũ Card.& Imo.in d.rubr. extrà de iud.uidelicet,iudicium, est inuestigatio, quã facit iudex secundũ iuris ordinẽ,per uarios modos ad ueritatẽ eliciendã, & elicitã custodiẽdã. Et hanc diffinitionem approbat Abb. & ibi. Alex.in rubr.C.de iud. Ista diffinitio posset morderi: quia uidetur restringere iudicium solùm, quãdo iudex procedit secũdum iuris ordinem: ergo si ex forma statuti uel rescripti Principis iudex nollet procedere, iuris ordine nõ seruato,prout est, quando procedit sine figura iudicij, & sola facti ueritate inspecta, prout in regno proceditur in causis ciuilibꝰ:sequeretur, quòd ibi nõ esset iudiciũ:quod tamen est falsum: cùm ibi etiã interueniat persona iudicis, actoris, & rei:ut in c.forus. de uerb signifi.
10 ¶* Tertio modo diffinitur iudiciũ secundum Gasp.de Cal.in d. rub.extrà de iud.uidelicet, Iudiciũ, est causa in iure reddẽdo necessariò posita cũ interpositiõe personarũ. & ista fuit diffinitio Azo.in summa.c.ti.hanc diffinitionẽ puto indubitanter nõ procedere,nec esse bonam:nam omnis bona diffinitio debet habere aliquid loco generis: ut habetur in l.j.§.dolum.ff.de dolo. Sed in hac diffinitione loco generis ponitur ille terminus,causa.& rectè cõsiderãdo hunc terminũ,causa: est terminus magis specialis,quàm sit iudiciũ:quod probo ad sensum.nam causa,est ipsa materia, quæ in iudicio deducitur & agitatur: ut declarant Alex. & alij Mod.in l.postquam liti. C. de pact. in l.causas. C.de trãsact.& est tex.in d.c. forus.de uerb.sig.ubi ista duo, scilicet, iudiciũ & causa,ponũtur ut diuersa.& dicã plenius in v.parte princip.si ergo causa est ipsa materia quæ deducitur in iudiciũ, sequitur ꝙ iudiciũ est cõtinens: causa uerò contentũ:unde differũt,ut cõtinens & contentũ: sed negari nõ potest, quin generalius sit cõtinẽs,quàm cõtẽtũ: præterea ꝙ iudiciũ sit generalius,perpenditur clarè ex dictis Alex. in d.l. postquã liti.& ibi etiã Ias.ubi facitꝰ differentiã inter iudiciũ,causam,litẽ,& instantiam.& dicit, ꝙ iudiciũ dicitur à citatione,usque ad finẽ sẽtẽtiæ:& sic cõtinet sub se litẽ,& causam,& ĩstãtiã. ergo est nomẽ generalius: unde malè diffinitur per nomẽ speciei: quia uidetur diffiniri per suũ indiuiduũ,quod fieri nõ potest:sicut si uellemus diffinire quid est homo,& diceremus, homo,est Petrus,rationalis, mortalis.ista est mala diffinitio: quia loco generis haberet suũ indiuiduum,scilicet Petrũ:& sic nõ esset bene demonstrata quidditas ipsius diffiniti:& sequeretur unũ inconueniens, ꝙ quot sunt causæ,tot essent iudicia separata in genere: quod

quod non est uerum: quia quando diffinimus iudiciũ, accipimus ipsum tanquã unũ tãtùm in abstracto cõsideratum: & nõ prout est hoc iudiciũ, & illud & illud, &c. sicut dicimus de officio iudicis: ut declarat Bar. in l. j. col. ij. & iij. ff. de iur. omn. iud. pro hoc est tex. in l. proponebatur. ff. de iud. & hoc est de mẽte Arist. in prędicamẽtis.
11 ¶ *Quarto modo diffinitur iudiciũ secũdũ Ab. in d. ru. extrà de iud. uidelicet, Iudicium, est discusio causæ, quæ corã iudice iuridicè fit. Hanc diffinitionem approbat ipse, per tex. in d. c. forus. de uerb. signifi. & potest esse bona hęc diffinitio: quia bene probatur, per d. cap. forus. & differt à præcedẽti, quia illa ponit ipsam causam, ut genus: & ideo non procedit: ut suprà dixi impugnãdo ipsã: ista uerò ponit ipsam discusionẽ causæ, ut genꝰ, quod stare potest: quia aliud est dicere causam, quod est quid de per se: & aliud discusionem causæ, quæ discusio refertur ad personas interuenientes in iudicio, quia causa ipsa de per se nõ discutitur.
12 ¶ *Putarẽ tamẽ ultra prædictas diffinitiões doctorũ, posse & quinto modo diffiniri iudiciũ: uidelicet, Iudiciũ, est iustitię ministratio, quę fit à iudice in causa proposita corã eo. Hæc diffinitio est bona & generalis: & cõuertitur cum suo diffinito: & cõstat ex genere & differẽtiis. nam inquãtũ dicitur, est iustitiæ ministratio: istud est genus: quia comprehẽdit sub se plures species. nam potest ministrari iustitia in iudicio, & extra iudiciũ: ut habetur plenè ĩ deci. xxiiij. cõsil. Neap. & ad hoc sunt prodita illa tria capitula Regni, uidelicet unum, quod incipit: ad regale fastigiũ. aliud quod incipit, omnis prædatio. & aliud, quod incipit, finis p̃cepti, charitas, &c. in quibus locis ponuntur exempla de iustitia ministrãda extraiudicialiter. potest etiã poni exemplũ ĩ causis breuioribus: & in illis, in quibus proceditur leuato uelo: iuxta auth. nisi breuiores. & ibi Bart. & doct. C. de sent. ex breui. recit. & l. de submersis. & ibi gl. & doct. C. de naufrag. li. xj. Item, quòd iudiciũ sit ipsa ministratio iustitiæ, colligitur ex text. in d. c. forus. inquantũ dicit, quòd ipsa materia, quæ proponitur in iudicio, dicitur causa: sed dum diffinitur dicitur iudicium: dum finitur, scilicet per sententiã, dicitur iustitia: sic ergo finis dicitur iustitia: ipsum discutere, dicitur iudiciũ: unde qui iudiciũ exercet, dicitur ministrare iustitiam: quia quicquid facit, est ut ueniat ad finẽ: sic ad ipsã iustitiã, id est, ad sentẽtiã: qua sentẽtia lata dicitur iustitia ministrata: sed dum est in fine, dicitur iustitia ministrari. hoc probatur in l. ij. §. post originẽ. ff. de orig. iur. ubi post originẽ iuris fuerũt inuenti iudices & magistratus, qui iura redderẽt: & sic qui iustitiã ministrarẽt: quod ius proculdubio reddũt, dum iu-

dicium exercent. Quod patet ex
ipsa denominatione uocabuli.
nam dicitur iudex, quasi ius di-
cēs. ut in d.c.forus. & no. Bart. in
l.j.col.ij. in prin. ff. de iur.om.iu.
inde uenit iudiciū à iudice: quia
dicitur iudiciū, quasi iurisdictio:
sicut iudex dicitur, quasi ius di-
cēs, ita hæc omnia dicūtur in d.
c.forus. unde sicut iudex dicitur
ius dicere: & sic iustitiā ministra-
re: ut habetur in l.pe.ff. de iust. &
iu. ita & iudicium quod descēdit
à iudice, dicitur ipsa iustitiæ mi-
nistratio: & sic ipsa dictio iuris.
31 ¶* Sequitur in diffinitione, Quę
fit à iudice, &c. hoc uerbum po-
no ad differentiam priuati: qui si
ne iudicio potest facere iustitiā
proximo reddendo sibi ius suū:
quia tunc dicitur seruare iuris
præcepta. l. iustitia. §. j. ff. de iust.
& iu. Item ponitur, quia non po
test dari iudiciū sine iudice, cùm
ab eo denominetur, tanquam à
14 digniori: ut d.c.forus. ¶* Sequi-
tur in diffinitione: in causa pro-
posita corā eo, &c. ista uerba po
no ad differentiā iustitiæ mini-
stratæ per iudicem sine proposi
tione alicuius causę. exēplū, quā
do iudex emittit bāna, quòd nul
lus portet arma, uel ambulet de
nocte, uel blaphemet Deū, uel
simile: iam dicitur iustitiam mi-
nistrare. & tamen non dicitur iu
dicium: quia nulla causa est pro-
posita corā eo: nec adest ibi ali-
qua forma iudicij. Item pro hoc,
quod dico, in causa proposita
corā eo: apparet, quòd iudicium
nō potest dari, ubi nō est aliqua
causa ciuilis, uel criminalis: quia
istud nomē, causa, est generale,
comprehendens ciuilē & crimi-
nalem: ut dicetur infrà in v. par-
te huiꝰ trac. & est tex. & ibi Alex.
& doct. in l. causas. C. de transac.
reprobata glo. ibi. & ī c.j. de iur.
calum. & Card. in cle.j. in xviij. q.
de offi. uic. Causa enim dicitur
materia ipsius iudicij, super qua
iudicium radicatur: ut d.c. forus.
unde dicitur causa materialis
ipsius iudicij: quia sine ea non
posset iudicium in esse produci.
15 ¶* Hinc sumpta occasione op-
portunum est hic discutere; quot
causæ considerantur in iudicio.
super qua q. dico, quòd septem
causæ cōsiderantur in iudicio: ui
delicet, causa materialis, causa ef
ficiēs, causa, formalis, causa sub-
stantialis: causa naturalis, causa
16 accidētalis, & causa finalis. ¶* Pri
ma causa dicitur materialis: & di
citur causa materialis genericè
illa, ex qua immediatè aliquid
fit: & illud quod fit ex ea, appella
tur materiatū: ut est tex. & gloss.
& Ba. in l. si cōuenerit. §. si quis.
ff. de pi. act. exemplū ponitur in
§. cùm ex aliena. inst. de re. di. ut
quando ex argēto fit cratera, ar
gentū appellatur causa materia
lis: cratera uero materiatū. & de
clarat Bart. in l. dictā. col.ij. C. de
cōd. ob cau. & Abb. in pœ. decr.
col. pe. ubi dicūt, quòd causæ car
dinales dicuntur esse quatuor. s.
materialis, efficiens, formalis, &
finalis: & ibi declaratur, quæ sint
istæ

17 istæ quatuor causæ.* Et dicitur causa, à chaos, quod fuit principiũ omniũ, ut declarat Car. in cl. dudũ. §. ab olim. col. ij. de sepul. causa autẽ, quæ in iudicio deducitur, dicitur à casu: quia casualiter euenit: ut d. c. forus. de uerb. sig. in proposito autẽ quo ad iudiciũ, causa materialis ipsius iudicij, dicitur ipsa causa, quæ in eo deducitur: siue sit ciuilis, siue criminalis: ut d. cap. forus. quia ex ipsa causa immediatè fit iudiciũ: & ipsum potest appellari mate-
18 riatũ. ¶* An autẽ id quod est statutũ uel dispositũ in materia, cẽseatur etiã dispositũ in materiato: & an unũ ueniat appellatione alterius, & ecõtrà. dic regulariter, quòd non. tex. est in l. ligni. §. si lignũ. & ibi glo. & l. Seruus. ff. de leg. iij. & l. librorũ. §. chartis: & ibi Bar. & l. si cui. eti. & d. l. si cõuenerit. §. si quis. ff. de pi. ac.
19 ¶* Ex quo infertur, quòd si debitor pignorat syluam cæduam, non censetur pignorata nauis, quæ fit ex lignis illius syluæ: quia obligata materia, non censetur obligatũ materiatũ. text. est formalis in d. l. si cõuenerit. §. si qs. & ibi per doc. ubi Bal. mouet pulchrum & quotidianũ dubiũ, s. an creditor possit prohibere debitorẽ, ne incidat ligna in sylua pignorata. & distinguit, aut sylua est cædua, & nõ potest prohibere: aut nõ est cædua, & tũc secus:
20 ut ibi per eũ. ¶* Fallit tamen id, quod suprà dixi, quãdo eadẽ est ratio in materiato, quę est in materia: ut si statutũ prohibet uendi frumentũ extra territoriũ, censetur prohibere etiã farinã: ut not. Fel. in c. ad liberãdũ. col. ij. de Iu-
21 dæ. ¶* Secunda causa, quæ consideratur in iudiciis, est causa efficiẽs. dicitur autẽ causa efficiẽs illa, quæ facit actũ, uel opus mediante materia: ut dicit Bal. in d. l. dictã. col. ij. uer. modo dubitatur, &c. C. de cõd. ob cau. & Abb. in proœ. decre. col. fi. ubi plus dicit, ꝙ causa efficiens, potest esse proxima & remota, potest exemplificari in ædificatione. nã ipse faber murarius, dicitꝰ causa proxima, quæ immediatè facit murum: dominus uerò, qui facit ædificari, dicitur causa remota. causa ergo efficiens in iudiciis, est iudex, actor, & reus: quia istę personæ faciũt iudiciũ, ut in d. c. forus. & no. Abb. in rub. de iudi. & ista dicitur causa proxima: ex quo ab istis personis immediatè ꝓcedit iudiciũ. posset etiã cõsiderari causa remota in iudiciis: ut quando aliquis litigat per procuratorẽ. nã procurator, est causa ꝓxima: dominus uerò, est causa remota: uel potius procurator posset dici causa efficiẽs instrumẽtalis: ꝑ ea quæ declarat Abb. in d. proœ.
22 decr. col. fi. ¶* Tertia causa quæ cõsideratur in iudiciis, est causa formalis. dicitur autẽ causa formalis illa, quæ cõsistit in ordine uel modo à lege tradito ad faciẽdum aliquem actum, puta, quando aliquis actus debet fieri cum aliqua solennitate iuris: illa so-

lennitas dicitur in forma ipsius actus: exemplum potest poni in testamento, in quo requiruntur septem testes pro forma: adeò ꝙ si unus deficit, testamentum nõ ualet. l. si unus. & ibi cõmuniter doct. C. de test. Item in stipulatione, in qua est forma, ut præcedat interrogatio, & sequatur responsio. l. v. §. stipulatio. ff. de uer. obl. Itẽ in transactione super alimentis, in qua pro forma requiritur decretum prætoris, cũ causæ cognitione: qua omissa uitiatur trãsactio. l. cum hi. §. si prætor. ff. de transactio. idem in alienatione rerũ minoris uel ecclesiæ: ut in toto tit. ff. de reb. eorum. & C. de præd. min. & in authenti. hoc ius porrectũ. C. de sacrosan. eccl.

23 *Itẽ, ubi lex uult, ꝙ aliquis actus celebretur in scriptis: illa scriptura dicitur forma illius actus: secũdum Bal. in l. fi. col. ij. C. de suis & legit. facit l. contractus. & ibi Bal.

24 C. de fide instrumen. * Item, ubi Princeps dat certum ordinem in rescripto, ille ordo dicitur forma, qua omissa uitiatur actus. c. cùm dilecta. & ibi plenè per Feli. de rescri. possunt etiã mille alia exempla inuestigari ex uariis ll. in corpore iuris: in quibus ali-

25 quid requiritur pro forma. * Illa dicitur causa formalis, quæ dat esse rei: & omissa uitiat actum. l. Iulianus. §. sed si quis. ff. ad exhib. & c. super qęstionum. §. uerum. & ibi per Fel. & c. prudentiam. in fi. de offi. delega. & c. sicut. de elect. lib. vj. & Card. in cle. j. §. j. in x. q. de reb. eccl. non alie.

26 ¶ * In proposito autem dicitur causa formalis iudicij, ipse ordo & solennitas iudicij: uidelicet quòd præcedat libellus, & sequatur litis cõtestatio, & postea fiãt probationes, & demum feratur sententia: aliàs sententia non ualet, si iste ordo & forma omittatur, uel peruertatur. l. prolatã. & ibi Bar. C. de sent. Itẽ, quòd iudex sedeat pro tribunali, est de forma & solennitate iudicij. c. fi. de re. iur. lib. vj. & no. Bar. in l. j. & fi. C. de sent. ex bre. rec. & Spe. in tit. de dila. § fi. uers. sed cùm à ꝑcedente. Alio uocabulo ista forma appellatur figura iudicij: ut dicit Bal. in l. ne quicquam. §. de plano. col. ij. uer. quid si cõmittitur, &c. ff. de offi. procon. & declarat Oldr. in cõsi. cxv. & ita intelligitur gl. in l. iubemus. C. de lib. causa. quæ dicit tunc, dici cõfessionem iudicialẽ, & præiudicare, quando fit in figura iudicij. & ibi hoc etiã dicit Bal. idem tenet Fel. in c. quoniam cõtra. col. xxv. de proba. & glo. & Bart. in l. cùm scimus. in fi. C. de agr. & cẽs. lib. xj. & ita uerificatur illa clausula, sine figura iudicij, quando Princeps ita causam committit. quia censetur sublatus omnis ordo formalis iuris positiui, quo ad solẽnitatem, nõ quo ad substantiam probationum: ut not. Barto. in extrauagan. ad reprimen. in uersicu. & figura iudicij. & Lanfran. in clementi. sæpe. in uersicu. & figura, & ibi etiam

Cardina.

Cardina.& doct.de uerbo.signi-
ficatio. & Petr. Philippus Corn.
in consi.liiij. col.ij. in litera S, in
ij. uolumine. & Socin. in consil.
27 xcvj. col.ij. in j. uolu. ¶*Quarta
causa, quæ consideratur in iudi-
ciis, dicitur causa substantialis: &
dicitur illa, super qua cõsistit to-
ta uirt⁹, nomẽ, & effectus ipsius
actus. exẽplum in contractu em
ptionis & uẽditionis. substantia
ipsius cõtractus, est res & pretiũ:
nam sine istis nõ potest celebra-
ri talis cõtractus, & nullus est. l.
fi. C. de cõtrah. emp. & l. ij. ff. e. tit.
& insti. e. §. pretiũ. sic etiam in iu
diciis substãtialia iudiciorũ, dicũ
tur ipsi actus substantiales iudi-
cij: prout est libellus, litis conte-
statio, iuramentũ calumniæ, pro-
batio, & alij similes: ut d. l. prola-
tam. & ibi Bart. & doctor. C. de
sent. & habetur in clemen. dispẽ-
diosam. de iudi. declarat Abb. in
c. cum I, & A. col. iiij. de re iudic.
28 *ubi etiã tãgit, an publicatio &
conclusio sit de substãtia proces-
sus seu iudicij. de quo plenè di-
cam infrà in vj. parte, congruè
in suo loco opportuno. Et non
putet aliquis esse unum & idem
exemplum id, quod posui in for
malibus iudicij, cũ hoc, quod po
no in substãtialibus: quia imo est
diuersum. nã in formalibus con-
sidero solum ordinem solenni-
tatis: ut d. cle. dispendiosam. & d.
l. prolatã. in substantialibus uerò
cõsidero propriè ipsos actus in-
teruenientes, quos suprà dixi.
29 ¶* Quinta causa, quæ conside-
ratur in iudiciis, est causa natu-
ralis: dicuntur enim naturalia ali
cuius actus ea, quæ ueniunt taci-
tè ex natura ipsius actus, absque
eo, quòd dicatur: sicut dicimus
in mutuo: in quo tacitè uenit ex
natura ipsius ut reddatur æquè
bonum. l. cùm quid. ff. si cer. pet.
Item in cõtractu uenditionis, in
quo tacitè uenit ex natura ipsius
ut uẽditor teneatur de euictio-
ne. l. nõ dubitatur. C. de euictio-
nibus. & l. in uendendo. ff. de
contrahenda empt. Itèm ut uen-
ditor non teneatur ad dandum,
sed tantùm ad tradendum. l. ex
empto. ff. de actio. emp. l. si ita. §.
j. ff. de contrahen. emptio. & l.
clauibus. eod. tit. Item in contra-
ctu depositi uenit dolus & lata
culpa tantùm ex natura ipsius:
in locato uerò uenit etiam le-
uis: in commodato etiam leuis-
sima. l. si ut certo. §. nunc uiden-
dum. ff. commodat. ista dicuntur
naturalia actuũ: de quibus etiam
habetur in l. pacta conuenta. &
ibi glo. ff. de contrahen. emptio.
sic etiam in iudiciis consideran-
tur naturalia iudiciorum: & sunt
illa quæ ueniunt ex natura iu-
dicij tacitè ex iuris dispositione:
& de his potest poni exẽplũ per
quamplures iuris regulas lo-
quentes de natura ipsius iudicij.
primum exemplum, est de l. ubi
cœptum. ff. de iudic. hoc enim
est de natura iudicij, ut ubi cœ-
ptum sit, ibi debeat finem acci-
pere. secundum exẽplum, est de
l. in hoc iudicio. ff. fa. ercis. ubi de

natura iudicij est, ut sit indiuiduũ. ꝓbatur etiã in l. nulli. C. de iu.& in c.j.de se.pos.& fru.& Specu.in ti.de arbi.§.sequit.col.xiiij. uer.quia omne iudiciũ,&c. Tertiũ exẽplũ est de l. fi.C. de fru. & li.expẽ.& l.nõ debet actori.ff.de reg.iu.ubi traditur regula, quòd de natura iudicij est,ut in eo seruetur æqualitas inter actorem & reum, & nõ claudicet. Quartum exẽplũ,est de l. properandum.in princ.C.de iu. ubi de natura iudicij est,quòd instãtia eius finiatur triennio uel biennio, secundum quod est iudicium ciuile uel criminale:ut ibi habetur. Quintum exemplũ,est de l. solemus. & ibi glo.& doc.ff. de iud. ubi in iudicio tacitè uenit, quicquid uenit ex natura actionis ꝓpositę. Sextum exemplum est de l.ædiles.§. item sciendũ. ff. de ædil. edi. ubi omnia accessoria post litem contestatam,ueniunt ex natura iudicij:etiam si nõ petantur. Possent etiã & alia exẽpla poni, quæ per se studiosus inuestigator quære-

30 re & adaptare potest. ¶*Sexta causa, quæ consideratur in iudiciis,est causa accidentalis.& quę sit causa accidentalis, declarat Bald.in l. in uendentis.col.fin.in iiij.q.in fi.C.de contrah.emp.ubi dicit, quod accidentale alicuius actus dicitur, quicquid aduenit ipsi actui iã substãtiato: ut habetur in d.l. pacta cõuẽta. & ibi gl. ff.de cõtrah.em.est enim accidẽs secũdũ Dialecticos, quod potest esse & abesse ab aliquo subiecto, pręter ipsius subiecti corruptionẽ.Omne igitur pactũ,quod apponitur in contractu emptionis præter rẽ & pretiũ, dicitur accidẽtale: quia sine eo potest stare cõtractus:secũdũ Bal.in d.l.in uẽdẽtis.col.fi.sic etiã cõsidero in iudiciis,& dico,quòd omnia, quæ emergũt in iudicio, puta,per oppositionẽ alterius partis præter formã & substantiã iudicij,dicũtur accidẽtalia: exẽplũ pono de l.quoties.C. de iudic.& l.j. & ibi Bar.C.de or.iud. ut si porrigo libellũ,in quo peto hęreditatẽ,aduersarius opponit mihi quæstionẽ status:illa quæstio incidẽs,dicitur accidẽtalis:quia absq; ea iudiciũ ꝓcedebat in petitione hæreditatis. Potest etiã generaliter poni exẽplum in omnibus exceptionibus,quas litigator opponit cõtra personã aduersarij, uel cõtra testes,uel contra libellũ in casibus,in qbus parte nõ opponente procederet iudiciũ, iuxta tex.in l.sed si susceperit.ff.de iud. & l.ita demũ.& ibi Alex. & doct. C.de procu.& l.Põponius.§. rati.ff.de proc.& l.fin.C. de excep. ista omnia dicũtur accidentalia: quia super eis fabricatur quoddã nouũ incidẽs iudiciũ : super quo habet necesse iudex interloqui: & sine eis procederet iudicium principale:quia nõ tãgũt substã-

31 tiã neq; formã iudicij. ¶*Septima & ultima causa,quę cõsideratur in iudiciis,est causa finalis:dicitur autem causa finalis illa, ad cuius finem aliquis actus fit:qua cessante

cessante, cessat effectus illius a-
ctus.l.adigere.§.quãuis.ff.de iu-
re pa.& l.cùm te.C.de pact.inter
32 empt.& uen.*Sic etiã in iudicio
causa finalis, dicitur sentẽtia dif-
finitiua: quia ad hunc finẽ dedu-
citur causa in iudicio, ut per sen-
tentiã terminetur.l.properandũ.
C.de iud.& ut unusquisq; conse-
quatur quod suũ est.c.cùm æter-
ni.de reg.iu.lib.vj.℘ hoc est tex.
formalis. & ibi not.in l.j.ff. de re
iudi. ubi habetur, ꝙ per senten-
tiam imponitur finis controuer-
33 siæ.* Ad quem finem iura multũ
festinãt,ut sit litiũ finis.l.ij.C. de
re iud.& odio habent,ꝙ lites ex
litibus oriãtur.l.terminato.C.de
fru.& lit.expen.& l.iiij.§.ait præ-
tor.ff.de re iud.& l. nõ distingue
mus.§.quæsitum.ff. de arb.& l.si
quis.§.iusiurandũ.in fi. C. de re.
34 cre.* & ꝙ ipsa sentẽtia sit causa
finalis iudicij,patet, quia ea ces-
sante,cessat effectus iudicij : qui
effectus, est ipsa executio: nã ex
processu,in quo non est lata sen
tẽtia,nõ potest deueniri ad effe-
ctũ executiõis.l.j & l.fi.& ibi no.
C.de exec.rei iu.& l. si cùm nul-
la.ff.de re iudi.& l.si pacto, quo
35 pœnã.in fi.C. de pac.*Istud com
probo per unã pulchrã declara-
tionẽ,quã facit Soc.in cõsil.cclj.
col.vij.uer.cõprobatur,&c.in ij.uo
lu.ubi dicit, ꝙ causa finalis unius
cuiusque actus,est principale in-
tentum hominis facientis illum
actũ.similiter idẽ Soc.ĩ cõsi.clix.
col.vj.uer. cõfirmantur etiã, &c.
in ij.uo.ubi ponit aliam declara-
tionẽ. dicens, ꝙ causæ quæ co-
hærẽt dispositioni,& quæ inspe-
cta iuris dispositione inducũt &
arctãt ad ita disponendũ, dicun-
tur esse causę finales:de qua ma-
teria tractat Bart.in l.ij. §.fi.ff.de
dona.sed in materia iudicij prin-
cipale propositũ prosequẽtis iu-
diciũ,est ueniẽdi ad sententiã,&
ipsa sentẽtia arctat ad formandũ
iudiciũ cũ suo ordine : ergo ipsa
36 dicit causa finalis.* Quę autẽ sit
cã finalis ĩ cõtractibus, & quę in
legatis, declarat Bal. in l.j. col.ij.
C.de fal.causa adiec. leg. & dicit
Bald.in l.generaliter.col.ij. in ij.
opp.C.de epis.& cle. ꝙ causa fi-
nalis,dicit propriè causa, & non
aliæ causæ : imo dicitur causa o-
mniũ aliarum causarum, secũdũ
Aristot.quẽ ibi allegat Bal. idem
tenet Bald.in rub.C.de institu.&
37 substi.circa prin.* Posset etiã di-
ci causa finalis iudicij, ipsa iusti-
tia:quia per examen iudicij perue-
nitur ad iustitiæ ministrationem:
quæ fit per ipsam sententiã : se-
cundũ And.de Ysern.in cõsti. cul-
38 tus iustitiæ.¶* Vidimus quomo-
do istæ septẽ causæ considerãtur
in iudicio. Quæro pro comple-
mẽto huius secũdę partis:an pos-
sit saltem de uolũtate litigãtium
fieri iudiciũ,absq; interuẽtu ista-
rũ septẽ causarũ, uel alicuius ex
eis.Ista q.cõtinet hoc in effectu,
scilicet an partes possint renun-
tiare formalibus uel substãtiali-
bus iudiciorũ,& sic de aliis cau-
sis suprà declaratis. Et pro solu-
tione huius q. reassumo omnes
causas

causas prædictas: & primò, quo ad causam materialẽ, dico, quòd huic causæ non potest renũtiari: quia cùm iudiciũ, sit quid materiatum, ab ipsa causa in iudicio deducta nõ potest in esse produci, sine eius materia, & sic neque partes, neq; iudex possent facere, ꝙ sit iudicũ absque causa materiali: quia esset impossibile ꝑ rerũ naturã: sicut si faber uellet facere nauẽ absq; lignis, & tabulis. tex. est in l. per seruum. §. fi. ff. de usu & habit. facit l. ubi repugnãtia. ff. de reg. iu. Secundò, capio causam efficiẽtẽ, & dico idẽ: ꝙ huic causæ nõ potest renuntiari. nec produci in esse iudicium absq; causa efficiẽti: quia esset ridiculũ, sicut nasci filium sine patre. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procu. & per doct. in rub. institu.
39 de act. ¶ * Tertiò, est causa formalis: super qua adhibetur talis distinctio: Aut enim est talis forma, quæ principaliter respicit fauorẽ partis: & illi formæ põt per partẽ renũtiari: per regulã l. pe. C. de pact. & ualet iudiciũ. Exemplũ in iuramento testis. nã testis tenetur iurare pro forma: aliàs eius depositio non ualet sine iuramẽto. l. iurisiurandi. C. de testi. c. de testibus. & ibi Ab. & doct. & c. tuis. de test. & tamẽ potest per partes remitti iuramentũ testi: & ualet eius depositio: ut est text. in d. c. tuis. & ibi Abb. in iij. not. assignat rationẽ prædictã, scilicet quia est forma inducta in fauorẽ partis. Aut est forma, quæ principaliter respicit ius publicum: & illi non potest renũtiari, ꝓut est ipse ordo iudicij: ut not. gl. in uer. partiũ. in c. de causis. de off. deleg. & ibi expresse hoc tenẽt Ab. & Io. de Imo. pro hoc est text. in l. ij. §. sed qa ueremur. C. de iur. cal. & in c. j. de lit. cõt. & l.
40 nemo potest ff. de leg. j. * Quod tamẽ intellige sanè procedere, quando partes uellent omittere formã iudicij, & uellẽt ꝙ sit iudicium: & quòd sentẽtia ualeat, ut sentẽtia iudicis: quia hoc facere nõ possunt: sed si partes uellent ex toto tollere ordinẽ iudiciariũ: & uellent ut iudex ꝓcedat, ut arbitrator: tũc id facere possunt: & ualebit sentẽtia in uim cuiusdã arbitramẽti seu pacti. ita dicit Abb. in d. c. de causis. col. ij. & ibi etiam Fel. in iiij. col. & ita debet intelligi, qđ no. gl. in c. fin. in uer. illustriũ. de reg. iur. lib. vj. & tãgit plenè Ab. in c. j. col. iiij. & v. & ibi etiã Iohã. de Imol. de libel. obla. probatur per ea, quæ habẽtur in l. ij. C. cõ. utriusq; iud. ꝙ partes possunt ratificare sententiã nullã: & ualebit in uim pacti. & ista plenè examinat Mat. de afflic. in suo cõmen. cõstitutionũ Regni. in præludiis. in viij. q. principali.
41 ¶* An autẽ possint partes facere, ꝙ iudex pronuntiet sine scriptis? In hoc reperio uarietates doctorũ. nam Bart. in l. quoties. C. de priuileg. schola. lib. xij. tenet, quòd hoc potest fieri ꝑ partes: & ualebit sententia sine scriptis. idẽ tenet Iohan. And. in additio.

ditio. Specu. in titu. de sentent. §. iuxta. uersic. itē non ualet. in addit. quæ incipit, uersic. iij. &c. Cōtrariū uidetur tenere gl. in d. c. fi. in uer. illustriū. circa fin. de regu. iur. lib. vj. putarē ita saluari posse utranq; opin. ut distingamus modo prædicto, scilicet aut partes uolunt, ut in toto iudicio obmittatur ordo iuris: & tūc potest etiā in sentētia omitti ista solennitas scripturæ: quia tunc iudex cēsetur quidē arbitrator, per suprà dicta: aut partes uolūt, ꝙ iudicialiter ꝓcedatur in aliis actibus: & sententia feratur sine scriptis: & tūc fieri nō potest, per ea, quę no. Spe. in ti. de libel. cōcep. §. nunc dicendū. uer. ix. ista enim est cōmunis opin. omniū, quòd si partes uolunt obmittere ordinem iudiciariū, in toto processu possunt hoc facere: secus si in aliquo actu tantùm: ut dicit Geminia. in d. c. fi. col. iij. in fi. uersi. nota bene istā gl. & c. de reg. iu. libr. vj. & Ab. & doc. in d. c. de causis. extra de offic. deleg. ¶ Quartò, est causa substantialis, in qua per omnia facias eādem distinctionem, quam feci in causa formali: quia istæ duæ causæ quo ad hoc pari passu ambulant: per ea, quæ no. Bar. in authē. offeratur. colū. fi. C. de lit. cont. ubi format q. an posit renuntiari substantialibus
42 iudicij. ¶ * Et ex prædictis potest declarari illud, quod dicimus in contractibus & in ultimis uoluntatibus, in quibus nō potest per pates renūtiari formalibus, neq; substantialibus: per l. nemo potest. ff. de legat. j. & l. si unus. C. de testamen. quia ista formalia tendunt in fauorem publicum: ad hoc scilicet, ne falsitates committantur. l. iubemus. in fi. C. de test. & l. fi. C. de fideicom. & not. Bar. in d. l. nemo potest. in ij. q. ita colligitur ex no. per glos. & Bart in §. oppo. in d. l. nemo potest. nam illud intelligitur, scilicet, ut ille actus factus sine solennitate legis, remaneat propriè ille idem, & cum illo uigore, qui esset cum solennitate: non enim potest testator facere, quòd sit testamentum: & quod fiat corā quinq; uel paucioribus testibus: sed quòd sit codicillus, sic: quod erit per clausulam codicillarem appositam: de qua plenè per Bart. in l. j. ff. de iu. codi. sicut non possunt partes facere, quòd sit uerum iudiciū sine ordine iudicario: sed quòd sit quoddam arbitramentum, sicut ut suprà dixi. ¶ Quintò, est causa naturalis: super qua facio hanc distinctionem. Quædā ueniunt ex natura iudicij propter publicam utilitatem: ut est peremptio instantiæ per triennium. l. properandū. C. de iud. & ista naturalia non possunt tolli per partes, scilicet prorogando tēpus instantię, ut no. gl. & Bar. & Alex. in d. l. properandū. in prin. & ibi cōmuniter doc. & dicā plenè infrà in v. parte huius tract. Quædā ueniunt ex natura iudicij ad utilitatem partium: & illis possunt partes renuntiare, & facere

cere quòd non ueniat: & potest poni exemplum in aliis casibus suprà exemplificatis in ista causa naturali: præter peréptionem instantiæ: ut de regula, ubi cœ-
43 ptum est iudicium,&c. *nam potest pars pendente uno iudicio corã iudice, trahere aduersariũ corã alio iudice, si non opponit exceptionẽ litis pendentię:& ualet iudicium:quia si nõ opponit, censetur consentire.& sibi imputatur,secundum Abb.& Iohã.de Imo.in c.cũ M.Ferrariensis.col. fi.de constit.& Bal.in l.nulli.circa fin.C.de iudi.& ibi etiam Ias. col.ij.ergo patet, quòd de consensu partium potest tolli ista naturalitas,& ratio est,quia respicit fauorẽ ipsarum partium,scilicet ne reus uexetur in diuersis tribunalibus: ut habeẽ in d.l.nulli. Similiter in alio exẽplo d.l.solemus.ff.de iudi.ubi est glo.quæ ponit uerũ intellectũ, scilicet ut id non ueniat in iudicio,de quo nominatim actum est inter partes,quòd non ueniat. Sequitur ergo,quòd possunt partes facere,quòd nõ ueniat in iudicio id, quòd ex eius natura ueniret: & idẽ possumus dicere in aliis simi-
44 libus exẽplis.*Quod corroboratur ex his, quæ in simili dicimus in contractibus, in quibus possunt naturalia tolli de uoluntate partiũ:nam ualet pactum in cõtractu emptionis,quòd uẽditor non teneatur de euictione.l. emptorem.§.qui autẽ.ff.de act. empt.quo casu licet nõ teneatur de euictione ad interesse, ꝓpter pactũ,quia euictio hoc includit, scilicet ut uenditor teneatur ad interesse.l.uenditor hominis.ff. de euic.tamẽ tenetur tunc uẽditor ad pretij restitutionẽ: nõ obstãte pacto, quòd non teneatur de euictione. ita probat tex.fin. in d.l.emptorẽ.§.qui autẽ.& ibi Bar.& no. plenè Bal.in l.j.col.fi. C.de peri.& com.rei uen.&ideò cautela est pro uenditore, quòd faciat pactum expressum, ut nõ teneatur etiam ad pretij restitutionem: aliàs teneretur ad pretium: ut suprà similiter diximus in testamento:cuius natura est, ut secundum tollat primum.§. posteriore.institu. quibus mod. test.infir.& l.j.& ij.ff.de iniust.ru. testa.& l.sancimus.C.de testa.& tamen huic naturæ potest derogari per testatorem:quia potest testator in primo testamento ponere talem clausulam derogatoriam, ut non tollatur per secundum l.si quis in principio testamenti.& ibi Bart.ff.de lega. iij.& l.si mihi & tibi.§.in legatis.
45 ff.de lega.j.¶*Sextò,est causa accidentalis:& in hac nullũ est dubium,quòd potest per partes ei renuntiari:quia ex quo per partes emergit,potest per easdẽ tolli.l.eius est nolle.ff.de regul.iur. & hoc etiam expeditum in contractibus,in quibus potest renũtiari accidentalibus,& ualet pactum super eis.l.pacta conuenta.& ibi gl.& doct.ff.de contrahend.emp.& ratio est,quia tangendo

gēdo accidentalia, non tangitur in aliquo uirtus formalis: nec
46 substantialis actus. ¶ * Septimò & ultimò, est causa finalis: in qua breuiter concludo, quòd potest tolli per partes: nam suprà declaraui, quòd causa finalis iudicii, est ipsa sententia: & tamen nulli dubiū est, quòd possunt partes litigantes renuntiare sententiæ, & facere quòd in causa non feratur sententia: ut est, quando pendente lite transigunt: quæ transactio regulariter fit super re dubia & lite incerta, aliàs incœpta. l. j. ff. de transact. & ibi no.
47 * per quā trāsactionem imponitur finis cōtrouersiæ absque sententia. l. si fratris. & per totū titu. C. de transact. Et ex his remanēt expedita ea, quæ dicenda erāt super hac secunda parte: unde uenio ad tertiam partem. Robert. Mar. Venus. v. j. Doct.

TERTIA PARS.

Iudicium unde originem produxerit.

1 *A tempore Adæ, usque ad tempus nostrum, nouem fuerunt leges.*

2 *Ius naturale primæuum, tēporę Adæ inuentum.*

3 *Commune ius, quo tempore inuentum sit.*

4 *Obligatio antidotalis, inuenta est de iure naturali.*

5 *Naturale ius secundarium rationis, quo sit inuentum tempore.*

6 *Præceptum quod tibi non uis fieri: alteri ne feceris, est ex lege Mosaica, Euangelica, & apostolica confirmatum.*

7 *Legis naturalis tempore omnia erāt communia, & leges neque constitutiones non erant: sed homines naturaliter uiuebant.*

8 *Gentium ius, quod sit. et quid introduxit,*

9 *Leges, Mosaica, prophetica, & ciuilis, quo tempore proditæ sint. & nume. 12.*

10 *Lex Mosaica, alio uocabulo appellatur lex decalogi, & in quibus consistit.*

11 *Lex Mosaica. continet præcepta moralia & mystica.*

12 *Lex Prophetica, quæ dicatur.*

13 *Lex Mosaica & prophetica hodie seruatur: & allegari potest ad decisionem causarum.*

14 *Lex ciuilis, a regibus originem habuit.*

15 *Reges fuerunt primi domini, qui in mundo inuenti fuere.*

16 *Primus Imperator quis fuerit.*

17 *Leges ciuiles quis primus dedit.*

18 *Regiis legibus usque ad quod tempus uixerunt gentes.*

19 *Tarquinius septimus, ob adulterium per eius filium in personam Lucretiæ commissum, fuit expulsus.*

20 *Romanis quomodo ab Atheniensibus fuere leges concessæ.*

21 *Consules Romani quando creati: & quare sic dicantur.*

22 *Tribunus quo tēpore in Roma creatus sit.*

23 *Senatores Romani quando constituti & centum erant.*

24 *Prætores quādo electi à Romanis: & quis dicatur prætor urbanus, & quis*

quis peregrinus.

25. *Imperium unde habuit originem.*

26 *Imperatorem deponere, ad Papam spectat.*

27 *Iurisconsulti qui appellabantur.*

28 *Leges ciuiles, quot annis ante aduentum Christi fuerint.*

29 *Tempore gratiæ inuēta est lex Euangelica, lex apostolica, & lex canonica: de quibus etiam. nu. 31. & 32.*

30 *Imperatoris potestas a Deo procedit.*

31 *Christus, dicitur rex regum, & Dominus dominantium.*

32 *Lex apostolica, quæ dicatur.*

33 *Lex Canonica, quæ dicatur: & quare fuit introducta, & in quibus uolu minibus consistat.*

34 *Decretorum liber, an connumeretur inter leges canonicas & sit authenticus, & a quo sit conditus.*

35 *Liber decretorum, quatuor habet species authoritatum, & an omnes sint authenticæ.*

36 *Dicta sanctorum patrum, an possint ad decisionem causarum allegari.*

37 *Innocentij dicta super Decretalibus, non sunt authentica, nec habent uim legis, sed sunt uelut glosæ.*

38 *Ciuiles Tan decretis incertæ non debent seruari, ut canones.*

39 *Liber Decretorum, quo tempore compilatus, & quo tempore liber Decretalium.*

40 *Ius naturale, est immutabile, & semper fuit & est hodie in usu.*

41 *Ius naturale secularium, an hodie obseruetur.*

42 *Ciuis derelinquens patriam periclitantem, eius perdit priuilegia.*

43 *Patria sua unicuique charior est.*

44 *Ius gentiū, est immutabile, & contra illud Princeps statuere non potest.*

45 *Princeps potest ex causa distinguere, & limitare ius gentium, non tamen in totum tollere. Idem in iure diuino.*

46 *Consuetudo an induci possit contra ius gentium uel diuinum.*

47 *Lex Mosaica, an inter Christianos sit hodie in obseruantia.*

48 *Christus, fuit lex & ueritas, qui omnia uelamina ueteris testamenti illustrauit.*

49 *Iudæi seruant etiam hodie legē Mosaicam, & secundum eam uiuunt, & illa deficiente seruant ius commune, etiam in decisionibus causarum.*

50 *Iudæi iurant super lege Moysi, & super Christi præceptis.*

51 *Iuramentū Iudæi, confirmat contractum per ipsum celebratū, qui alias erat inualidus.*

52 *Iudæus nō cōpellitur ad obseruātiam iuramenti in compromisso appositi.*

53 *Iudæus per legem suam iurans, per Christianū iudicem ad iuramēti obseruantiam compellitur, & contrauenien̄s puniri potest de periurio.*

54 *Iudæus non potest iurare per Euangelia, neque per Christum, & iurās compellitur ad obseruantiam iuramenti. & nu. seq.*

55 *Iudæus blasphemia Christi dicitur.*

56 *De iure ciuili non ualet iuramentum super contractu inualido.*

57 *Ecclesia non se impedit de animabus Iudæorum, quia iam damnatæ sunt.*

58 *Mosaica lex quo ad matrimonia, inter Iudæos seruatur.*

59 *Ecclesiæ non sunt subiecti Iudæi, quo ad spiritualia.*

60 *Iudæis licet facere actus secundū eorum ritum: qui in contemptum fidei Christi*

Christianæ non tendunt: aliàs Christianorum immunitates perdunt.

61 *Iudæi an gaudeāt immunitate Christianorum.*

62 *Quo ad circuncisionem, inter Iudæos lex Mosaica seruatur.*

63 *Ceremoniæ dicuntur sacrificia Iudæorum.*

64 *Lex prophetica, an hodie sit in usu.*

65 *Christo aduemente in mundum, cessauit lex prophetica.*

66 *Testis, qui falsum testimonium pecunia dicit, Christum uendit, sicut fecit Iudas.*

67 *Iudex, qui accepta pecunia peruertit iustitiā, iniustam sententiam proferendo, dicitur Christum uendere.*

68 *Lex ciuilis qualiter hodie seruetur, & in quibus consistat.*

69 *Euangelica lex est hodie in obseruātia, & lex uitæ appellatur.*

70 *Lex Euangelica, in multis correxit legem Mosaicam.*

71 *Apostolica lex est hodie in obseruantia, & legi ciuili præfertur in decisionibus causarum.*

72 *Ius diuinum potest per principem distingui & limitari: licet non in totū tolli.*

73 *Lex Canonica seruatur inter Christianos: etsi in aliquo contradicit lege ciuili, quæ lex seruari debeat.*

74 *Leges ciuiles Canonibus obuiantes, reprobatæ censentur.*

75 *Ius canonicum, ius quasi regulatum dicitur.*

76 *Canonicum ius seruatur in utroque foro, in causis miserabilium personarum.*

77 *In decisionibus causarum lex canonica præfertur dicto, cuiuslibet sancti. Secus quo ad solam interpretationem diuinæ scripturæ.*

78 *Dictum alicuius sancti, authoritati ueteris uel noui testamenti conforme, in decisionibus causarum iuri canonico præfertur.*

79 *Papa potest ius diuinum limitare.*

80 *Ius diuinum, an sit ius ab aliis iuribus separatum.*

81 *Ius diuinum, sub se comprehēdit ius naturale & gentium.*

82 *Ius canonicum, uno respectu ciuile appellari potest.*

83 *Ius feudorum est cōsuetudinarium, & numeratur cum iure ciuili.*

84 *Liber Feudorum compilatus fuit ab Oberto de Orto, iurisconsulto Mediolanensi. & an dicatur authenticus.*

85 *Iura Feudorum qualiter sint hodie in obseruantia.*

86 *Causæ Feudales, per quæ iura deciduntur in Regno.*

87 *Argumentum de emphyteusi ad feudum ualet: & econtrá.*

88 *Consuetudines Feudorum præferuntur iuri communi in causis feudalibus: quādo consuetudo & usus Feudorum sunt rationabiles, & quando est expressè decisum per usus Feudorum. & nu. 90. & 91.*

89 *Appellatio in causa feudali deserta nō dicitur per nō apprasentationem processus infra quinquaginta dies, secundum constitutionem regni.*

91 *Argumentum à contrario sensu, non sumitur in usibus Feudorum.*

92 *Argumentum à contrario sensu, coniectura, & subauditus intellectus dicitur.*

93 *Iura feudorum seruantur in ecclesia-*

sticis Feudis.

94 Ius longobardum aggregatur iuri ciuili. & a quibus, fuit conditum.

95 Ius longobardum an hodie seruetur in regno. & an præferatur iuri Romano, & nu. 96. cum plu. seq.

96 Consuetudo contra Regni constitutiones, est reprobata.

97 Ius longobardum non est lex, neque ratio: ideo recessit ab aula.

98 Ius longobardum non est curandum, nisi in loco ubi obseruatur secundum loci consuetudinem.

99 Ius lõgobardum, ius est asininum. & num. 121.

100 Lex longobarda, est inualida, & uulgaris appellatur. & num. 101.

102 Lex quamuis dura & iniusta sit, & sine ratione: tamen seruanda est.

103 Paria sunt scire, & scire debere.

104 Lex trãsfertur cũ translatione regni, nisi nouus regnator eã confirmet.

105 Videlicet, dictio, est declaratiua & restrictiua præcedentium.

106 Ius municipale alicuius loci, in loco ubi uiget, ius cõmune appellari põt.

107 Intellectus uerus constitutionis Regni, quæ incipit, puritatem. & num. 108. & 109. cum plu. seq.

108 Ordo scripturæ inducit regulam, & ordinem intellectus.

109 Strip turæ ordo non inspicitur, ubicunque mens disponentis est certa.

110 Clausula incerta in medio unius capituli, antè, quam oratio completa fit, ad illud tantum capitulum refertur: non ad alia separata.

111 Consuetudo, dicitur lex municipii. & omnes de ciuitate illam seruare tenentur.

112 Contrarietas, semper est euitanda.

113 Ordo exempli gratia positus pro doctrina, formam non inducit, nec seruari debet.

114 Scripturæ ordo non inspicitur, ubi constat de ordine intellectus.

115 Ordo scripturæ perturbans ordinẽ necessitatis, non attenditur: sed ad necessitatis ordinem reducitur.

116 Regulæ standum est, donec limitatio probetur.

117 Primo nominatus, censetur maior & dignior.

118 Magis dignum & nobile, præferri debet minus digno & minus nobili.

119 Ius Romanum dignius est iure longobardo.

120 Leges Imperatorum ab ipso Deo procedere censentur.

121 Iniustitia non inuenitur in legibus Iurisconsultorum.

122 Dictio, prout, est limitatiua & relatiua.

123 Argumentum sumitur à contrario sensu in statuto disponente super casu non prouiso à iure ciuili.

124 Mundualdus non requiritur in muliere contrahente nomine alieno.

125 Mulier uiuens iure Romano in Siciliæ Regno, sine mundualdo testari potest.

126 Consuetudo & notoria obseruantia temporis, cuius non extat memoria in contrarium, habet uim legis & priuilegii.

127 Ius longobardũ excludit cognatos, & etia matrem a successionibus: nõ tamen excludit filios naturales per filias fœminas, quamuis legitimas.

128 Ius Francorum qualiter probetur, quòd sit in usu.

129 Consuetudo notoria est qualibet ex inspe

inspectione plurium instrumentorũ: & sufficit eam tantùm allegare.

130 *Consuetudo nulla est fortior & melior, quàm iuri communi conformis.*

131 *Ius Francorum, est speciale & onerosum, & contra ius commune: unde per allegantem probari debet.*

132 *Iudicium unde fuit proditum, & qualiter habuit originem.*

133 *Adam qualiter & quomodo contrauenit praeceptis Dei.*

134 *Iudicium cognitum fuit etiam tempore ueteris testamenti, & tempore noui testamenti usque in hodiernum diem. & num. 135.*

135 *Iudicium inuentum fuit, ne quis sibi ius propria authoritate diceret.*

ERTIA pars principalis continet unicam quæstionẽ: uidelicet, unde habuit originem iudicium. Pro huius tamen quæ-
1 stiõis & dubij resolutione* oportet aliquantulum inuestigare originem ipsarum legum & iurium, quæ habuimus in mundo post creationem hominis. Vnde sciendum est, quòd tria tempora considerantur quo ad iuris inuentionem, à tempore, quo Deus creauit primum hominem, scilicet Adam. In primo tempore fuerunt prodita tria iura, seu tres leges. In secundo tempore, tria alia iura, seu tres leges. In tertio tẽpore, tria alia iura: & sic conclusiuè fuerũt nouem leges à temporé Adæ, usq; ad hoc tempus nostrum: prout sub breuibus uerbis declarat Abb. in c. firmiter. col. v. de sum.
2 trini. & fid. cathol. * Quam tamẽ materiam amplius & plenius declarãdo reassumo: & dico sic: quòd in primo tẽpore cũ Deus creasset hominem ad sui imaginem: ut dicit text. cum glos. in c. hæc imago. xxiij. q. v. & habetur Gene. c. j. & Sapi. c. ij. statim fuit inuenta prima lex, quæ appellatur lex naturalis: quę est duplex, scilicet lex naturalis communis: & lex naturalis ratiõis: ut declarat Archidi. in c. ius naturale. & ibi etiam glo. j. distin. & hæc est in effectu illa distinctio, quam faciunt doct. institu. de iur. natu. in princ. & in §. singulorũ. instit. de rer. diui. dum dicunt, quòd ius naturale est duplex, scilicet primæuum & secũdarium: perinde enim est acsi dicerent, ius naturale commune, & hoc est primęuum: & ius naturale rationis, &
3 hoc est secundarium. ¶* Creato igitur homine, & creatis aliis animalibus brutis pro seruitio hominis, ut habetur psalm. viij. Omnia subiecisti sub pedibus eius, &c. fuit prodita prima lex naturæ, quæ dicitur communis: & ideo appellatur communis, quia est indifferens in omnibus animalibus tam rationalibus, quàm brutis: & ista prima lex naturæ, seu ius naturale primæuũ, comprehendit in se quoddã naturale institutum: prout est maris & fœminæ coniugatio: liberorum procreatio, & educatio: & prout sunt alij appetitus na-

turales: qui sunt communes omnium animantium. & de hac lege naturæ loquitur text. in l.j. §.ius naturale.ff.de iust. & iur.& instit.de iur. na.in princi.& in d.
4 c.ius naturale. j. dist. * & ex ista prima lege naturali cõmuni oritur obligatio antidoralis: quæ est, ut benefacienti benefaciamus. de qua loquitur gl.in l.sed si lege. §.consuluit.ff.de peti.hered.& in c.cùm in officiis. de testa,& glo. in c.illud.viij.q.ij.quæ glos.licet dicat, quòd humanum est præbere reuerentiam illi, à quo quis beneficium accepit: ut per hoc uideatur sentire, ꝙ hæc obligatio antidoralis sit iuris humani, scilicet quòd tãtùm hominibus cõmune est: tamen ueritas est, quòd habuit originem ab isto iure naturali primæuo & communi: quia etiam animalia bruta ex quodã naturali instinctu solent diligere benefacientes sibi, & præstare illis seruitia: ut inquit Nico.de Neap. institu. de obliga.in princ.& Iaso.in l.ex hoc iure. col. xj. ff.de iust.& iur. & ibi ponit. xviij. not. effectus, quos producit ista obligatio an
5 tidoralis. ¶* Secundò, in eodem tempore post creationẽ hominis, fuit prodita alia lex naturæ, scilicet rationis: quod dicitur ius naturale secũdariũ: & ideo dicitur rationis, quia tãtùm hominibus est cõmunis, & sic animantibus rationẽ habentibus, & non brutis: prout est religio erga Deũ, ut parentibus & patriæ pareamus, ut uim atque iniuriam propulsemus: & de hac lege naturali rationis loquitur text.in l. ueluti. & l. ut uim. ff. de iusti. & iur. & habetur v. dist.in princip.
6 ¶* Item ex hac eadẽ lege naturali dependet illud naturale præceptum, scilicet, Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris: & ecõtrà, Quod tibi uis fieri, alteri facias. quod præceptũ traditur in c.humanum genus. j. distin. & quòd sit de isto iure naturali, tenet glo.in uers.dispositionem. & ibi etiam Abb.in c.firmiter.de sum. trinita.& fide catholica.hoc præceptum fuit etiam confirmatum per legem Mosaicam; ut habetur Tob. c.iiij. item per legem euangelicam: ut habetur Matthæi c.vij.& Luc.c.vj.item per legem apostolicam: ut ait Aposto. ad Galat.c. v. de quibus legibus inferius dicetur. Et istud ius naturale rationis, solet etiam appellari ius gentium: & est ius gẽtium primæuum: ea ratione attenta, quia solæ gentes, id est soli homines, utuntur eo iure.l. j.in fine.ff. de iustitia & iur.
7 ¶* Tempore autem istius legis naturalis nullæ erant proditæ leges seu constitutiones inter homines, sed ita naturaliter uiuebant: & omnia erãt communia: nec erat inuentum, Meum & Tuum: ut declarat Barto.& doct. in l.si id quod. ff.de condict. indebit.& not. in d.c.ius naturale. j.distincti. & est text. viij. distinctio.in princ. Et secundum istud

ius

ius naturale uixerunt homines
certo tempore, dum pauci erant
8 in mundo. ¶ * Deinde adauctis
hominibus excreuit etiã malitia
hominum, adeo ꝙ solo hoc iu-
re naturali uiuere nõ ualebant:
& sic fecerũt gẽtes inter se quas-
dam constitutiones & leges: ut
Quodcũq; calcauerit pes tuus,
tuum sit: & distinxerunt inter se
dominia rerum: & sic fuit inuen-
tum, meũ & tuum. Itẽ, fecerũt a-
liquas constitutiones, ut nullus
intraret possessionẽ alterius: &
ex hac distinctione fuerũt orta
bella, captiuitates, & seruitutes.
Item cœperũt gẽtes super rebus
diuisis & distinctis contrahere
adinuicem: & ista fuit tertia lex:
quæ omnia ista introduxit: &
fuit appellata ius gentium: de
quo loquitur text. in l. ex hoc iu-
re. ff. de iusti. & iure. & in c. ius
gentium. prima distin. & decla-
rant Bartol. & moder. in d. l. si id
quod. ff. de condi. inde. & Abb.
in d. c. firmiter. colum. v. de sum.
trinit. & fide catho. & ita cũ istis
tribus legibus seu iuribus uixe-
runt gentes à creatione Adę, us-
que ad tẽpus Moysi exclusiué.
Et istud est primum tẽpus, quod
appellatur tempus ante legẽ, in
quo tempore fuerũt ista tria iu-
ra, scilicet ius naturale cõmune,
seu primęuum, itẽ ius naturale
rationis, quod est secundarium,
item ius gentium, quod est simi
liter secundarium: quia ius gen-
tium primæuum est idem, quod
9 ius naturale, ut s. dixi. ¶ * Super-
uenit postea secunda ætas, seu
secundum tempus: quod appel-
latur tempus sub lege: in quo
tempore fuerunt proditæ tres
aliæ leges, uidelicet; lex Mosai-
ca, lex prophetica, & lex ciuilis.
Nam cùm uideret Deus mali-
tiam hominum abundare super
terrã, misit legẽ in terris: illám-
que exprimi fecit in scriptis per
Moysen: cui Moysi dictã legem
dedit in mõte Sinai: & ista ap-
pellatur lex Mosaica: quę tota
consistit in decẽ pręceptis, quæ
colligũtur ex illis uersibus, Vnũ
10 cole Deum, &c.* Et ista lex Mo-
saica, alio uocabulo appellatur
lex decalogi, seu decalogus le-
gis: quod idem significat, quasi
lex decem pręceptorũ. prout de
prædictis est text. in ca. Moyses:
vij. dist. & in c. libenter. in fin. de
pœni. dist. prima. & not. glo. in d.
ca. firmiter. §. hæc sancta. ubi est
etiam tex. de sum. trini. & fide ca
tho. & Specul. in proœ. sui ope-
ris. col. ij. in fin. & habetur Exodi
11 c. xxxiiij. & c. xxxv. * Fuerunt etiã
& in lege Moysi alia præcepta,
quæ dicuntur mystica, id est, fi-
gurata: quorum aliqua fuerunt
sacramentalia: alia cærimonia-
lia: de quibus habetur per gloss.
in cap. fin. §. his itaque. vj. dist. &
quòd nomen mysticum signifi-
cet figuratum, est glo. in c. aurũ.
in uers. mystici. xij. quęstione se-
cunda. Illa uerò præcepta deca-
logi, dicuntur moralia: quia mo-
res bene & beatè uiuendi respi-
ciunt; & illa nunquàm mutan-

 tur;

tur:ut not. in d. §.his itaque.
22 ¶ * Deinde huic legi Moysi fuit adiecta alia & secunda lex: quæ appellatur prophetica. Nã Deus dedit legẽ hominibus per Moysen, & per prophetas: ut dicit tex.in d.c.firmiter.§.hæc sancta. & dicit Spec.in d.proœ. colũ.iij. in princ.Et ista est lex,quæ continetur in toto ueteri testamen-
23 to.* quæ lex Mosaica & prophetica etiam hodie seruatur, quo ad præcepta moralia scilicet: quo ad alia uerò mystica, reperitur in aliquibus mutata,tã per legem euangelicam, quàm canonicam:ut declarat tex. in d.§. his itaque.& ibi Archi. Et quòd lex Mosaica etiam hodie seruetur,& possit allegari in decisionibus causarum, tenet Calde.in consi.xxx.in tit. de testa.& Ioan. de Imol.in l. stipulatio hoc modo concepta.ff.de uerb.ob.& in l.iij.ff.de test.& Ias. in l.j. colum.
24 viij.ff.si cer.peta.¶*Deinde cum homines in orbe ualde creuissent, & malitia similiter cum his aucta esset: considerauerunt sola se lege Mosaica & prophetica uiuere non posse:unde in eodem tempore superuenit lex ciuilis: quæ lex ciuilis habuit primam originem à regibus. nam in primo tempore, quo homines uiuebant iure gentium,ut su-
25 prà declaraui,* fuerunt ex eodẽ iure gentium inuenti reges:nam ipsemet populus ad hoc ut commodius uiuere & regi posset,eligebat sibi regẽ:cui dabat obedientiam: & per illũ regebatur. & sic reges fuerunt inuenti originaliter iure gentium: ita declarat Bal.in tra. schismatis. in x. col.uersic.& est notãdum,ꝙ duplex est concordia &c.quẽ tract. ponit in vj.lib.C.in tit. si quis ali quẽ testa.prohi.& Old.in consi. lxix.col.ij.in fin. Et ꝙ reges fuerint primi Domini, qui fuerunt inuenti in mũdo:declarat Andr. de Yser. in rubri. quæ sint regal. col.ij.in prin.& probat text.in l. ij. §. quod ad magistratus.ff. de orig. iur. & dicit And.de Yser.in proœ.consti.col.xvj.quòd reges fuerũt omni tẽpore, etiam ante Christũ: imperatores uerò nouiter fuerũt inuenti ab ætate Chri-
16 sti, nõ antea.*Nã primus imperator qui fuit in mũdo,fuit Octauianus:qui fuit imperator tẽpore Christi: secũdũ eũ,sed gl.in l. j.ff.de adul.tenet, ꝙ primus imperator fuit Iulius Cæsar.idẽ tenet Pet.Phil.cor.in cõs.j.col.iiij. in iij.uolu. s. ꝙ Iulius Cæsar fuit primus, & Octauianus secũdus: sed And.de Yser. ubi s. tenet, ꝙ Iulius Cæsar nõ fuit uerus imperator,sed rerum.Et ꝙ reges fuerunt ab antiquo, habetur plenè in lib. Regũ in testamento ueteri.Primus imperator Christianus fuit Cõstãtinus,sec.And.de Yser. in proœ. cõsti. col.xvj. de his tamẽ me remitto historiographis
17 quorũ ꝓpria est materia. ¶*Isti ergo reges ita electi & creati faciebãt aliquas leges:& sic dederũt principiũ legi ciuili,&primus

rex

rex qui dedit leges ciuiles Græcis, fuit rex Foroneus: unde denominat⁹ est forus, id est, locus iudicij.c. forus.de uer.sig. & d.c. Moises. vij.dist. item Mercurius trismegistus rex tradidit leges Atheniésibus. Item Lycurgus leges Aegyptiis. Item Solon rex, fuit primus rex, qui dedit leges Lacędemoniis. Item Numa Pópilius rex populo Romano leges edidit: prout hæc omnia traduntur in d.cap.Moyses. Et propterea istę leges appellabãtur ciuiles: quia erat quoddã ius, quo unaquęque ciuitas prædictarum utebatur, authoritate dictorũ regũ: ut habetur in §. sed ius quidem ciuile.instit. de iu. natu.ubi propriè fit mẽtio de legibus Solonis.& habetur in l.omnes populi.ff.de iust.& iu. & in c.ius ci-
18 uile.j.dist. *Et ita cũ istis legibus regiis uixerũt gẽtes usq; ad tempus regis Tarquinij septimi.
19 *postmodũ cũ esset dictus Tarquinius rex, euenit ꝙ eius filius uiolenter adulterauit Lucretiam nobilẽ Romanã & pudicã, ut dicit tex.in c.ꝓposito.xxxij.q.v ꝓpter qđ iratus popul⁹ Romanus dictum Tarquiniũ regem expulit: & noluit ulterius regem aliquem creare: imo omnes leges regias antè factas aboleuit: adeò ꝙ sine lege & sub incerto uiuebat: & ita uixit sine lege ferè per annos xij. uel xx. ut dicit Archi.in d.c. Moses.in fin. & est text.in l.ij.§.ex tactatis.el j.ff.de
20 orig.iu. *Verũ aduertens populus ipse Romanus, ꝙ non esset expediens ulterius sine lege diutius uiuere, quæsiuit habere leges Grecorũ, s.leges Atheniẽsiũ conditas à Solone rege: & cum illis uiuere decreuit: unde congregatus ipse populus, elegit x. uiros idoneos & bene peritos: quos Athenas misit pro transcribendis legibus Græcorũ ex libris Solonis: & ut dictas leges ex Græca scriptura in latinã traducerent: ut dicit tex.in d.c.Moyses.in fin.& c.seq.& in d.§. exactis.el j.Qui x.uiri Romani fuerunt isti, uidelicet Appius Claudius, Titus Genutius, Publius Festius, Lucius Veturius, Caius Iulius, Aulus Manilius, Publius Sulp.Publius Curiatus, Titus Romulius, & Spurius Posthumius: ut dicit text. in c.fuerunt.vij. dist. & cùm isti x. uiri accessissent Athenas pro habendis legibus, Atheniẽses noluerũt statim copiam suarũ legum eis facere: sed uoluerũt prius explorare utrum Romani essent capaces, & digni suis legibus. Ad quod explorãdũ miserunt quendã sapiẽtẽ Grecũ, Romã. Quod quidẽ præscientes Romani cùm aduentasset dictus sapiens Græcus, decreuerũt irridere eum cũ omnibus Atheniensibus, qui eũ miserũt Et sic obiecerunt illi quendã stultũ Romanum, ad hoc, ut ille sapiens Grecus disputaret cum illo stulto: & derisus recederet, q sapiens Grecus credens illum sibi obiectum esse sapientem, cœpit cum eo

disputare nutu & signis: & eleuauit unum digitum, significans in corde suo, ꝙ unus esset Deus. At ille stultus credebat, quòd uolebat sibi eruere unũ oculum cum illo digito: & ipse eleuauit duos digitos, & etiã pollicẽ: & sic tres dicens in corde suo, quòd si tu uis mihi eruere unũ oculũ, ego eruã tibi duos oculos. Sed ille Græcus credebat, ꝙ stultus ille
21 intelligebat de trinitate. deinde sapiens Græcus ostendit illi stulto manum apertam, significans in corde suo, ꝙ omnia sunt manifesta Deo: stultus autem credebat, ꝙ uolebat dare alapam sibi: & incontinẽti ostendit ei pugnũ clausum, significans, quòd si uis mihi dare alapã, ego repercutiã te pugno clauso. At Græcus sapiens intellexit, quòd per pugnũ uoluit stult' significare, ꝙ Deus omnia manu clauderet. Et sic putauit Romanos esse ualde sapientes & dignos legibus. Et reuersus fuit Athenas, & retulit Romanos esse legibus dignos: & sic fuerunt concessæ leges illis decẽuiris. Qui Decẽuiri transcripserunt dictas leges in decẽ tabulis eburneis; & attulerũt eas Romã, prout hanc historiã declarat glo. in l. ij. §. exactis. el j. ff. de orig. iur. in glo. in uersi. constitui. His etiam decemuiris fuit data potestas per populũ Romanũ interpretandi dictas leges, addẽdi, &
22 minuendi: uigore cuius potestatis uidẽtes, ꝙ aliquid deficiebat in dictis legibus, adiunxerunt duas alias tabulas scriptas: & sic factæ fuerunt duodecim tabulę: ex quibus causaliter denominata fuit lex duodecim tabularũ: ut d. c. Moyses. in fi. & ibi glos. & d. §. exactis. Et ista lex duodecim tabularũ fuit principium iuris ciuilis scripti: quo hodie utimur. Et cum ista lege duodecim tabularũ incepit uiuere populus Rom. ¶ *Deinde, quia quandoq; emergebat aliquis casus nouus, qui non reperiebatur decisus per legem xij. tabularũ: & erat necesse facere nouam legem super illo casu, populus Romanus expulsis regibus, creauit quosdã alios officiales, qui Cõsules dicebãtur, eò quod habebãt consulere reipublicæ: ut dicit text. in d. l. ij. §. exactis. el iij. ff. de ori. iur. Et Cõsul faciebat congregari populũ Romanũ: ipsúmq; informabat, quòd talis casus emerserat, q̃ p̃ leges nõ reperiebatur decisus: populus aũt Romanus ad interrogationem dicti consulis decidebat illum casum prout sibi uidebatur æquius. & illa decisio erat lex: & deinde in antea in similibus casibus pro lege seruabatur ut est tex. in §. lex est. insti. de iure natura. & ibi hoc declarat Angel. de Aret. & in ista lege condenda interueniebat totus populus connumeratis patriciis & nobilibus, & etiam plebeiis: ut in d. §. lex est. ¶ *Successiuè uerò aucto populo Romano superuenit quædã discordia inter patricios & plebẽ: ex causa,

sa, quòd quidã Appius Claudius iudex, captus amore cuiusdam puellæ filiæ cuiusdam Virginij, ciuis Romani, protulit iniustam sententiã contra illam puellam: pronuntiando eam esse ancillã: dictúsq; Virginius pater ex hoc indignatus, erepto gladio dictã eius filiam interemit: & ad suos commilitones incontinẽter aufugit: & unà cum eis secesit in montem Auentinũ ciuitatis Romanæ: unde tota plebs Romana ad dictũ montem conuolauit, & se à patritiis diuisit: ibiq; persistens plebs ipsa officialẽ suum creauit, qui appellabatur tribunus: & quando emergebat aliquis casus à lege duodecim tabularum non decisus, ille tribunus faciebat totã plebem cõgregari, & dictũ casum ꝓponebat, & plebs ipsum decidebat: & illa decisio erat lex inter ipsos plebeios: & appellabatur Plebiscitum: ut in §. plebiscitũ. institu. de iure nat. Et hæc omnia declarantur in d. l. ij. §. deinde cùm esset. & §. initiũ. ff. de ori. iur. Et ita stetit plebs per certos annos separata à patritiis. Deinde quia multæ discordiæ nascebanť inter plebẽ & patritios, superuenit quidam Rex Hortensius: qui pacem composuit inter patritios & plebeios: & reuocata plebe à dicto monte Auẽtino, iterũ ipsam plebem cum patritiis uniuit: & fecit unam legem, quæ dicta fuit lex Hortensia, capto nomine ab ipso authore: per quã legem uoluit, quòd illa plebiscita haberẽt uim legis generalis: & sic aggregata fuerũt in compendio aliarum legum ciuiliũ, & in corpore iuris ciuilis. ut d. §. plebiscitũ. & d. §. deinde cùm esset. & c. plebiscita. ij. dist. & ibi Arch.

23 ¶ *Deinde, qa plus augebať populus Romanus, adeò quòd erat imposibile in unum congregari, quãdo nouus casus emergebat, constituit populus ipse centum uiros deputatos ad regimen ciuitatis, qui senatores appellabantur: & erant numero cẽtũ. l. fi. & ibi gl. in uersi. centũuiralis C. de petit. hære. & glo. in rub. ff. de sena. & quando erat facienda aliqua lex noua, cõgregabantur solum illi cẽtum senatores, qui decidebãt casum propositũ: & illa decisio erat lex, & appellabatur senatusconsultũ: & fuit redactũ id senatusconsultum similiter in compendio iuris ciuilis. ut in §. senatusconsultum. instit. de iure natu. & d. l. ij. §. deinde quia difficilè. ff. de orig. iur. & c. senatusconsultum. ij. dist.

24 ¶ *Postmodum, quia populus Romanus propter magna bella, quæ habebat contra finitimos, & alias nationes, erat impeditus: & similiter ipsi Consules erant propter dicta bella impediti: adeò quòd erat necesse ipsis consulibus accedere quãdoq; extra urbẽ super gubernatione bellorũ: & sic ciuitas remanebat sine rectoribus: qa absentibus Consulibus nõ erat qui iura redderet in ciuitate: ideo

ne ciuitas rectore careret super iustitia ministrāda, populus ipse creauit duos officiales:qui prætores appellabantur. unus erat prætor urbanus, & alius prætor peregrinus. Vrbanus enim prætor audiebat causas ciuiū Romanorū: sed peregrinus audiebat causas exterorū seu peregrinorum.ut d.l.ij. §. deinde cùm placuisset.ff.de orig.iur.Et isti prætores solebant proponere quædam edicta in albo seu in eorum palatio super iustitia cōseruāda: puta,pacta seruabo:uel,Qđ metus causa factū est, ratū nō habebo.& alia similia. quæ edicta fuerunt postea per populū approbata:& illud appellatur ius prætorium : qđ similiter fuit incorporatū in iure ciuili.ut in §.prætorum.insti.de iure natu.& d.l.ij.
25 §.eodem tempore. ¶*Demum quoniam ex diuina permissione omne imperiū, iurisdictio & potestas totius mundi erat tunc in populo Romano, in quo habuit originē ipsum imperium ex uiolentia & potentia : quia uiolenter ex sua potētia armorum totum orbem subiugauit : ut dicit Abb.in c.uenerabilem.col.vi. in fi.de elect.& Bald.in l. bene à Zenone.in fi. de quadri. præscr. & glo.fi.in c.j.de pact.iur. firman. quam ad hoc reputat singularē Ang.in l.deprecatio.ff.ad legem Rhod.de iac.& Albe.de Ros.in l. cunctos populos. C. de sum. tri. & fide cath. & Feli. in c.cùm nō liceat. col.x. de præscrip. in quibus locis hæc est magis communis conclusio,quòd imperiū habuit originem in populo Romano ex uiolentia, Dei uoluntate permissa.constituit sibi populus ipse unum principem seu regem Romanorum: in quem populus ipse transtulit omnem suam authoritatem,potestatem, & imperium : constituta prius quadā lege,quæ appellata fuit lex regia. & ex tunc dictus est Rex Romanorum habere potestatem legis condendæ:quia populus sibi illam potestatem trāstulit: ut dicit text.in l.ij.§.nouissimè.ff. de orig.iur.& in l.j.ff. de consti. prin. & declarat pulchrè Bald. in d.l. bene à Zenone.in fi. & est text. in §. sed quod princip. instit. de iure natur. & in l.j. §. hoc etiam. C.de uete.iure enu. & ratio trāslationis imperij, assignatur in quadam constit. Regni, quæ incipit,non sine grandi.&c.in tex. illius cōstit. scilicet, quia ex quo dictus princeps Romanus habebat omne ius imperandi ipsi populo & subditis,congruū fuit, ut etiam ab eo procederet potestas legis condendæ: quæ est origo iustitiæ:ut ab uno, & eodem fonte procedat origo iustitiæ, à quo procedit protectio subditorum. & ibi in d. constit. tangit Adreas de Yser. an ipse idem populus qui concessit talem potestatem principi seu imperatori, possit eandem sibi auocare. de qua per Angel. de Aret. in d. §. sed quod princip. & Bal. in l.fin.

C.de

26 C. de leg.* Vbi tangit etiam ad quem spectat deponere imperatorem: & dicit, quòd ad solũ Papam: hæc autem potestas tradita per populum Romanum principi, fuit postea approbata per Christum in testamento nouo: dum dixit, Reddite quę sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo, ut traditur Matth. c. xxij. & not. Oldr. in consil. lxix. col. ij. & Bald. in d. l. bene à Zenone. in fi. C. de quadri. præscri. Translata igitur potestate in principem, ipse solus poterat facere leges: & sic illud, quod princeps statuebat causa faciendi legem, seruabatur pro lege: & istæ appellantur cõstitutiones principum: de quibus habetur in d. §. sed quod principi. & in d. l. fi. C. de legi. & in d. l. j. ff. de consti. prin. & similiter sunt de compendio iuris ci-
27 uilis. ¶*Creato denique principe Romanorũ, & translata potestate in eum, princeps ipse elegit quosdam sapientes in ciuitate Romana: qui Iuriscõsulti appellabantur; quibus dedit potestatem iura interpretãdi & respondendi in casibus dubiis, de quibus cõsultabantur: & illa responsa & interpretationes erant tantæ authoritatis, quòd pro legib' seruabãtur: & ista appellatur responsa prudentũ: ut est tex. in §. responsa prudentũ. insti. de iure nat. & in c. responsa. ij. dist. Et istę sunt leges fforũ, quæ fuerũt conditæ ab illis Iuriscõsultis, authoritate tamen principis, & sic sunt etiam de iure ciuili. Et cum istis legibus uixerunt gentes in hoc secundo tempore, usq; ad aduentum Christi: in quo secũdo tẽpore habuim' declaratas tres alias leges, quæ uiguerũt, scilicet legẽ Mosaicam, legẽ propheticam, &
28 legẽ ciuilẽ. ¶*Istæ autẽ leges ciuiles, de quibus superius feci mẽtionẽ, fuerũt per trecẽtos annos ante aduentũ Christi: & sic tẽpore Paganorum: ut dicit Bart. in l. multum. ff. de uerb. obli. & quod isti Iurisconsulti qui fecerunt leges, fuerũt Pagani, & ante aduẽtum Christi, tenẽt gl. & Bal. in l. pridie. ff. de fer. & gl. & Bart. in l. Titia. §. Seia. ff. de au. & arg. leg. & glo. j. in rub. ff. de iusti. & iur. & ponit Bar. in lec. Nic. de Neap. in l. spadonem. §. iam tamen. ff. de exc. tut. dicit tamẽ Ias. in d. l. multum. in fi. col. quòd multi Iuriscõsulti fuerũt tẽpore Christi, & etiã post Christum: & maximẽ Vlpianus: ut ibi per eũ: & ibi assignat
29 rationẽ. ¶*Superueniet postea tertiũ tẽpus, quod appellatũ fuit tẽpus gratię: in quo tẽpore Deus gloriosus uoluit incarnari in sacra uirgine: & sic uenit Christus in mũdum, uerus Deus, & uerus homo: ut in epistola, ĩter claras. C. de sum. tri. & fid. cat. in quo tẽpore fuerunt proditæ tres alię leges: uidelicet, lex euangelica, lex apostolica, & lex canonica. Et prima fuit lex euangelica, quam tradidit ipse Christus ore proprio: ut habẽt in omnibus quatuor euangeliis: ut dicit Abb. in

d. c.

d.c.firmiter. col.v.de sum.trin.& per hanc legem euangelicā fuit confirmata potestas Imperatorum: dum dixit Matth. cap. xxij. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæ-
30 sari,&c.* Quæ potestas Imperatorum, dicitur similiter procedere ab ipso Deo: ut testatur Christus in euangelio Io.c.xviij. dum dixit Pilato, Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datum esset desuper, &c. & Paulus ad Roma. c. xiij. ubi ait, Non est potestas, nisi à Deo. quod qualiter procedat & intelligatur, uide plene Abb.in c. nouit.col.v.& vj.& ibi etiā Felin.de iud.& tangit plenè Old. in cōsil. clxxx.col.pę. unde Imperatores postea Christiani fuerūt prosecuti leges ciuiles: uidelicet antiquas leges approbādo & compilando, & nouas componēdo: prout fecit Iustin. Imperator: ut l.ij.C.de uet.iu.enuc.& in proœ. insti.& sic habemus leges ciuiles ante & post aduentum Christi: originaliter tamen fuerunt ante aduentum, ut suprà declaraui.
31 ¶* Secunda fuit lex apostolica, nam Christus gloriosus, qui dicitur Rex regū,& Dominus dominantium, cle.pastoral.§.fin.de re iud & c.quæ cōtra mores.viij. distin. ubi appellatur, Regnator uniuersę creaturę.& in cōst.post mundi machinā . dicitur Rex regum: cùm esset reuersurus ad Patrē, reliquit apostolis potestatē suam in terris,& signāter Petro, ut principi apostolorum: quod declarauit tā ante suā pasionē, quàm post:ut dicit tex.in c. in illis.lxxx.dist. nam ante pasionē declarauit, dum dixit, Tu es Petrus,& super hanc petram ædificabo ecclesiā meā, & tibi dabo claues,&c.ut est text. in c.in nouo.xxi.distinc.& Mat.c.xvj. Item dū aliàs dixit Petro: Pasce oues meas.ut dicit text.in c. significasti.in prin.& ibi gl. in uer. pasce. de elect. & in epist. inter claras. C.de sum.tri.& Io.c.ulti.per hæc uerba designauit uelle, ꝙ Petrus esset caput & princeps apostolorum:ut d.c.in illis.& d.ca.in nouo. Item similiter ante pasionem dedit potestatem omnibus Apostolis, dum dixit, Quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata & in celis, &c. ut habetur Matth.c.xviij. post uerò pasionē &resurrectionē, expresè eādem potestatē contulit Apostolis, dicēs, Accipite Spiritum sanctum : & quorū remiseritis peccata,&c.ut habetur Ioan.c.xx.& dum dixit, Ite,& prędicate euangeliū omni creaturæ, &c.ut traditur Matth.c.ult.& Marc.c.ulti. &no.Abba.in c.translato.col.ij. de constit. unde ipsi apostoli ex potestate eis tributa per ipsum redemptorem dominū, cœperunt exequi præcepta Christi:& suas leges spargere,& prædicare per orbem: ut habetur in to-
32 to testamento nouo. * & illa lex promulgata & scripta per Apostolos præter euangelicam, appellatur Lex Apostolica:quę uenit

pit ad interpretationem legis euangelicæ : ut dicit Specul. in proœ.j.par.in ij.colum. & in ista lege euangelica, & apostolica, consistit totum nouum testamentum.
33 tum. ¶* Tertia & ultima lex fuit lex canonica. nam cum lex euangelica & apostolica non sufficeret ad omnes causas decidēdas, summi pontifices ex potestate eis tributa per Christū, per mediū beati Petri, ut dicitur in dict. cle.pastor.§.fi.de re iud. fecerūt quāplures canones & leges scriptas : qui canones sunt excerpti partim ex lege ueteri Mosaica, & partim ex lege ciuili, & partim ex sacra Theologia : ut tam quoad spiritualia, quàm quo ad temporalia possit bene regi, & gubernari Ecclesia Dei : ut dicit Abb.in d.ca.firmiter, in fin.illius princi. & ista lex canonica, quæ fuit facta à summis Pōtificibus, consistit in tribus uoluminibus, uidelicet in uolumine Decretalium, in uolumine Sexti, & uolumine Clementinarū. Ista enim tria uolumina continent leges & canones pontificales, authēticos & approbatos: qui pro legibus indubiè seruantur: cùm sint conditi ab habente potestatem
34 legis cōdendæ. ¶* Connumeratur etiam inter leges canonicas & liber Decretorum; qui liber non fuit conditus à summo Pontifice: nec ab habēte potestatem legis condendæ: sed fuit cōpilatus per quēdā magistrū Gratianum: qui fuit monachus, & sacræ Theologiæ Magister: ut testatur Archiepiscop.Floren.in iij.parte suæ Chron.ti.xvij.c.vj.& fuit monachus sancti Proculi in Tuscia: & ualde fuit exaltatus in ciuitate Bononiæ. qui Gratianus ex Sanctorum Patrum dictis compilauit dictum opus, & uolumen Decretorum, & ideo appellatur Liber Decretorum: quia ex decretis Sanctorum Patrum fuit compilatus: nec reperitur, quòd fuerit approbatus per summos Pōtifices: unde non potest dici authenticus: ut dicit Abb.in proœ. decre.in c.rex pacificus. col.v.& Io.And.& Ant.de Butr.in c.ij.de rescr.licet aliqui dicāt, ꝙ fuit approbatus per Eugeniū Papam: tamē quicquid sit, quia est communiter approbatus à populo, & publicè legitur in scholis, sicut alij libri authētici, ex hoc cēsetur authēticus: & facit plenam fidem. ita dicit Abb.in d.c.ij.col.
35 fin. de rescrip. ¶* Verùm est aduertendum, quòd in libro Decretorū reperiūtur quatuor species authoritatū, uidelicet, Prima species est authoritas sanctorū Patrum, prout plurimū omnia ferè capitula ibi existētia sunt extracta à dictis Sanctorum. Secūda species est authoritas ipsius Gratiani authoris: ut quādo ipse loquitur de se, sine authoritate Sāctorū. Tertia species est authoritas cuiusdam Paleæ : ut quādo in rubr. alicuius capituli Decretorū stat scriptum, Palea. Quarta species est authoritas Iurisconsultor

sultorum & Imperatorum secu-lariũ:quoniam sunt multæ leges ciuiles incertæ & canonizatæ in
36 decretis. ¶*Quo ad primam spe ciem, scilicet de authoritate sanctorum Patrũ, uerũ est quòd ex diuturna approbatione censetur authenticus dictus liber, & possunt illa decreta Sanctorum allegari ad decisioné causarum. ita intelligitur Abb.in d.c.ij.col. fi. ubi ita tenet. & ibi etiã Felin. in xxiij.col.uer.liber decreti,&c. Non auté quo ad alias tres authoritates, secundum eos ibidé. & Archi.in c. qs nesciat. ix.dist. nã authoritas Gratiani non reperitur approbata:neque est authentica:nec etiã authoritas Paleæ. nam Palea fuit quidã discipulus Gratiani, qui sua authoritate inseruit nõnulla capitula in Decretis,quæ nullam faciunt fidé:ut dicit Io.And.in addi.Spec. in tit.de dispu. & alleg.§.fi. in fi. & Saly.& Imo. in rubr.ff.de uer. obl.& Ant. Cors.& in repert.sup Abb.in uer. libri decretorum.ex quo non fuerunt facta ab habé te potestatem: sicut etiam dicta & solutiones Gratiani repreh éduntur in aliquibus, ubi non bene fuit loquutus, secundum Ar-
37 chid.in d.c.quis nescit.*Ex quo patet, quòd eius dicta non sunt authentica: sed sunt uelut dicta Inn.in suo opere glosarũ, quod cõposuit super decretalibus. cuius Inn.dicta nõ sunt authética. quia ipse noluit, ut haberentur ut tex.sed ut glosæ.licet præ cæteris sint magnæ authoritatis:ut testatur Fel.in d.c.ij. col.xxiij.in fi.uer.de diuersorum, &c.de re-
38 script. ¶* Quo ad quartã speciẽ, scilicet de legibus ciuilibus insertis in decretis, dic quòd minimè sunt approbatæ, ut p hoc seruentur de iure canonico: ex quo Gratianus,qui inseruit,non habuit talem authoritatem. unde dictæ leges remanent iuris ciuilis, prout antea erant. & perinde habentur, ac si ibi non essent insertæ. & sic non seruantur, ut canones. ita dicit Abb.in d.ca.ij. col.fi.de rescrip. & And.de Yser. in c.j.col.v.qui success. tene.in u. fi.feud. Pro hoc est glos.in cap.j. in gl.ij. de excep.& gl.in c. super eo.el j.& ibi etiam Abb.de testi. & glos.in c.j.in uer. tractatus.de reb.eccl.non alie. lib.vj.& Ioan. And.in ca.ex parte.in fi.de feud.
39 ¶ * Fuit autem compilatus liber Decretorum, tempore Papæ Alexandri iij. sub anno Domini, Mil.cl.ut not.gl.in c.post appellationé. §.forma.in uersi.forma. ij.q.vj. & habetur in Chronicis. Liber uero decretalium fuit cõpilatus sub anno Domini M.ccxxij.ut habetur in lib. Chronica
40 rum & fasciculi téporũ. ¶ * Habemus ergo ex prædictis collecta tria tempora humanæ uitæ: & noué leges, quibus homines uixerunt: & quomodo unaquæque lex uenit successiuè ad aliã. Superest pro cõplemento istius euidentialis, antequàm ueniam ad decisioné q. principalis propositæ

positæ in hac iij. parte, scilicet unde habuit originẽ iudicium, uidere: an istæ nouem leges sint omnes hodie in usu, Et breuiter reuertendo ad primum tempus, & primã legẽ, quę fuit lex naturalis communis: dico, quòd illa semp fuit, & est, & erit in obseruãtia: quia immutabilis est: ut §. sed naturalia. instit. de iur. nat. & hoc patet ad sensum: quia dixi, quòd talis lex est quidam naturę instinctus: unde eo ipso ꝙ nascitur homo, uel aliud animal, nascitur cũ tali instinctu naturę, ut aliqd appetat: & declinet ea, quæ sibi nocitura esse uideãtur: ut ait Cice. in j. Officiorum. Item quia dixi, quòd obligatio antidoralis est de isto iure naturali primæuo & communi: similiter dico, ꝙ etiã hodie talis obligatio est in usu, cùm ꝓcedat ex iure immutabili. nam etiam hodie ꝓducit illos pulchros effectus. qui sunt xviij. quos ponit Ias. in l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. & idem Ias. in l. si non sortem. §. libertus. ff. de cõd. indeb. ubi tractat de ista obligatione antido-

41 rali. ¶* Quo ad secundã legem, scilicet de iure naturali sęcũdario, quod dicitur rationis, similiter concludo, quòd est immutabile: & etiã hodie est in usu: ꝓut est religio erga Deũ, & erga parentes & patriam, & alia similia: qđ patet ad sensum: & ꝓbatur. v. dist. in prin. & in c. fi. §. is itaq;. & ibi not. vj. distin. & in d. §. sed naturalia. Et ꝙ ista sint hodie in obseruantia, patet: quia omni iure sunt ista præcepta naturalia cõfirmata. nã religio erga Deũ, confirmatur ꝑ legẽ Moraycã: ut no. gl. in c. qd in omnibus. xxxij. q. vij. & habet. Exo. c. xx. & Deut. c. v. Item per legem propheticã: ut habet Iosue c. ij. ubi ait: Hoc diligentissimè pręcauete, ut diligatis dominum Deum uestrũ. & Tob. ca. iiij. Omni tẽpore benedic Deũ: & pete ab eo, ut uias tuas dirigat. & in Psal. cxvj. Laudate dominũ omnęs gẽtes: laudate eum omnes populi. Itẽ per legem ciuilẽ: ut traditur in epistola, inter claras. C. de sum. trin. Item per legem euãgelicam, per quam traditur illud præceptum: Dilige dominum Deum tuũ, ex toto corde tuo, &c. ut habetur Matt. c. xxij. & Lucæ c. x. & Marci c. xij. Item per legem apostolicã & canonicam, est plusquam clarum. Item habere religionẽ erga parẽtes & patriã, patet: quia etiã hodie filius, qui est inobediens patri uel matri, potest exhæredari ex quatuordecim causis, quæ narrantur in §. causas. in

42 auth. ut cũ de app. cogno. ¶* Itẽ, qa ciuis derelinquens patriã suã periclitantem, perdit priuilegia ciuitatis illius, secundum Bal. in l. ij. in fi. C. de infan. expo. quem sequitur Alex. in l. ueluti. in add.

43 ad Bar. ff. de iust. & iur. *Hinc dicit Casiod. libro j. epist. xx. unicuiq; patria sua charior est, Deũ supra omnia saluum fore quæritur, ubi ab ipsis cunabulis commora

moratur:feris datũ est, agros sylvasq; quærere: hominibus autem fores patrias super cuncta diligere: aues ipsæ per aëra uagãtes proprios nidos amant:erratiles feræ cubilia dumosa festinant:uoluptuosi pisces cauernas suas perquirũt: cũctaq; animalia ibi se norunt refugere,ubi longissima cupiunt ætate con-
44 stare.¶*Quo ad tertiã legẽ,scilicet,de iure gentium,concluditur similiter, ꝙ est ius immutabile: ex quo largo modo appellatur ius naturale: ut in §.singulorum. instit.de rerum diui. unde etiã hodie seruatur quod patet, quia Princeps nõ potest regulariter statuere cõtra ius gentiũ,puta,quòd aliquis sine causa priuetur dominio rei suæ: quod dominium est de iure gentium. l.ex hoc iure.ff. de iusti. & iur.& ibi glos.in uers. dominia.innuit, quòd etiã ius diuinũ fauet huic iuri gentium. Item dicitur constitutum ex diuina prouidentia, ut in §. sed naturalia. institut.de iur. natu.qui §. secundum communem intellectum gl.& doct. ibi intelligitur loqui etiam de iure gentium,quòd sit immutabile. Et quòd Princeps non possit dispensare contra ius gentium sine causa, tenet Inno.in ca.quia pleriq;.circa fin.de immu.eccle si.& Archi.in ca.ius ciuile.j. dist. & Bald.in l. rescripta. col.pen.in fi.C.de precib.imper.off.in uer. Tertiò quærũt,&c.&gl.&Bar.in l.fi. & ibi communiter doct. C.si contra ius uel util. pub.& Felin. plenè in c.quæ in ecclesiarũ.col. x.de constit. & ibi etiam Abb.& docto.idem tenet Ias.in l.iij.§.si is,pro quo. col.ij.ff.quod quisq; iur. Hoc etiam patet ad sensum: quia omnes ferè cõtractus sunt de iure gentium:& tamen hodie sunt in uiridi obseruantia:ut d.l. ex hoc iure. Item bella & seruitutes etiam hodie sunt in usu:ut uidemus in quampluribus titulis iuris ciuilis tractantibus materiam seruorum. Itẽ, distinctio dominiorum est ita hodie sicut olim:& sic de aliis exemplis.Bene uerum est, quòd in quampluribus capitulis iuris gentium,est distinctum & limitatum per ius ciuile:ut uidemus ꝑ usucapionẽ, quæ extinguit dominium,Item, in testamentis, in quibus requiruntur septem testes:sed dẽ iure gentium in ore duorum uel triũ stat omne uerbũ:ut habetur in c. nouit.de iudi. & sic de aliis exẽ-
45 plis.¶*Itẽ,ex causa potest Princeps limitare & dispensare cõtra ius gẽtium in aliquo eius capitulo : licet non tollere in totum: ut tradit plenè Fel. in d.c.quæ in ecclesiarũ.col.x.cum multis seq. de cõstit. sicut etiã princeps potest limitare ius diuinũ, & illud distinguere & modificare : secundum Fel.plenè in d.c. quæ in ecclesiarum. colũ.x.cum sex seq.
46 * & Abb.in c.fin.colũ.ij.& iij.de consue.ubi tractat etiam, quando põt induci cõsuetudo contra ius diuinum uel gẽtium, & concludit,

cludit, quòd semper potest indu ci consuetudo, quando non est inductiua peccati, secundũ eum.
47 ¶*Quo ad quartam legem, scili cet Mosaicam, an sit hodie in obseruantia. dic quòd in l. Mosaica sunt quædam pręcepta mo ralia: & quædam mystica, quæ lo quuntur in figura. Quo ad præcepta moralia, est in uiridi obseruantia: quia dicitur lex naturalis, quo ad illa, & est immutabilis: ut sunt illa decẽ præcępta, quæ mores concernunt. Quo uerò ad præcepta mystica, quæ sunt sacramentalia uel cęremonialia, dicta lex Mosaica est mutabilis: & ut plurimum non seruatur ex aduentu Christi: ita hæc omnia declarat tex. cum gloss. in c. fi. §. his itaque. vj. dist. & Abb. in
48 c. fi. col. ij. de consuetu.*nam lex Mosaica loquebatur in figura: deinde per aduentũ Christi successit ipsa lux & ueritas in mundo: quę omnia uelamina ueteris testamenti aperuit & illustrauit: ut dicit pulchrè Bal. in c. trãslato. in fin. de constit. & sic per legem Euangelicã & apostolicam fuit sublata lex Mosaica in pręceptis mysticis: ut in locis præallegat.
49 ¶ * Verùm, est aduertẽdũ, quòd dicta lex Mosaica fuit sublata ab aduentu Christi inter ipsos Christianos: nam Iudæi adhuc seruãt ipsam legem Mosaicam, & uiuũt secundũ eam: ut no. Cald. in cõsi. xxx. in tit. de test. ubi dicit, quòd in testamentis & successionibus Iudæi seruãt legem Mosaicam. Idem tenet Fely. in c. Iudæi. el ij. co. ij. de Iudæ. ubi dicit, quo modo lex Mosaica derogat iuri ciui li in successionibus Iudæorũ ab intestato, & seruatur quod habetur Numer. c. xxvj. & dicit Cald. in consi. x. in tit. de constit. ꝙ lex Mosaica est ius speciale Iudæorũ: adeò quòd illa seruatur principaliter inter eos: & ea demùm deficiente, seruatur ius cõmune: & sic derogat iuri Rom. quo ad Iudęos. idem tenet Soci. in cõsi.
50 lxxij. in fin. in. j. uol. ¶ * Similiter quo ad iuramẽtum, seruatur lex Mosaica inter Iudæos: quia iurant per legem Moysi, & super decẽ pręceptis: ut declarat Spec. in tit. de iura. cal. §. restat. col. fin. uer. sed pone Iudæus, &c. Fel. in c. fi. col. j. in fi. de Iudæ. & Abb. in c. j. col. iiij. uersi. qualiter, de iura. calum. & Soc. in consi. lxvj. col. x. in j. uol. & Bar. in l. iusiurandũ. §. ait pretor. in fi. ff. de iureiuran. & And. de Yser. in constit. si quis in posterũ. col. pen. & Ioã. de Imo. in cle. j. & ibi etiam Card. in v. q. de testi. & Angel. in consil. xciiij.
51 ¶ * Sed quid si Iudæus iurat super contractu inualido, an tale iuramentũ confirmet contractũ Iudæi, sicut Christiani: iuxta cap. cùm contingat. de iureiur. Hanc q. plenè attingit Socin. in consil. lxv. col. antepe. & consil. lxvj. col. antepen. & pe. in j. uol. ubi concludit, quòd tale iuramẽtum Iudæi non firmat cõtractũ: mouetur ipse, quia iuramentũ contractus cõfirmatorium tunc serua-

tur, quando seruari potest sine dispendio salutis æternæ: ut d.c. cùm contingat. sed in Iudæis illud dispendium non consideratur: quia sunt damnati siue obseruent iuramentũ, siue non: ex quo non sunt baptizati. ergo sequitur, quòd de eorũ iuramẽtis nõ est curandum. nam dicit ipse, quòd istam obseruantiam introduxerunt canones, ne perdatur anima iurantis propter periurium, quæ perditio animæ non consideratur in Iudæis, cum sint perditi absque hoc, secũdum fidem nostram. Concludit ergo, quòd tale iuramentum Iudæi nihil operatur. Hanc etiam opin.

52 *per eãdem rationẽ tenet Lud. Rom. in consil. clv. incip. præmissum laudum. in fin. ubi cõcludit, quòd Iudæus non cõpellitur ad obseruantiã iuramenti in compromisso appositi, & illud dictũ refert simpliciter Ias. in l. iij. §. iurati. colũ. iiij. ff. de iureiurã. idem tenet Pau. de Cast. in cõsi. xc. col. fin. in ij. uol. quod consil. incipit, uisa quadã scriptura, &c. ¶ Contrariam partẽ tenet Pet. Philipp. Cor. in consi. xlv. col. iij. in litera C. in j. uol. ubi expressè tenet, ꝙ iuramentũ Iudæi confirmat contractum per ipsum celebratum, qui aliàs erat inualidus. idem tenet Lud. Rom. in l. qui superstitis. ff. de acquir. hæred. & Bald. in c. j. §. item sacramenta. col. iiij. de pact. iura. firman. ubi dicit, quòd Imperator arctat eos ad obseruantiã iuramẽti: licet Soci. in d. consi. lxvj. col. penul. in j. uol. det respõsum & sensum ad illud dictum Bal. in d. §. item sacramẽta.

53 ¶ *Potest corroborari ista secunda opin. quia Iudæus iurans per legem suam, cõpellitur per iudicem Christianũ ad obseruãtiam iuramenti: imò punitur de periurio, sicut Christianus, si nõ obseruet. ita dicit Andr. de Yser. in d. constitu. si quis in posterũ. col. pen. & idem And. in constit. eos, qui sciẽter. in princ. & tenet idẽ Soci. in d. consil. lxvj. col. antepe. uersic. prim⁹ quidẽ, &c. in j. uol. ubi dicit, quòd Iudæus periurus potest puniri per Ecclesiam, non pro eius anima: quia ecclesia nõ curat de anima Iudæi, sed ut castigetur eius corpus ratione delicti: ne remaneat impunitum. l. ita uulneratus. ff. ad l. Aqui. idem tenet Matth. de affli. in constitu. eos, qui scienter. col. vj. uersic. ix.

54 quæro, &c. ¶ *Hinc uidemus, ꝙ licet aliàs Iudæus non possit iurare per Christum, nec per Euangelia: cum hoc dicatur facere in contẽptum Christi, ex quo non credit in Christo, ut declarat Ias. in d. l. iij. §. iurari. col. iiij. ff. de iureiuran. & Bar. & Mod. in rubr. ff. de iusti. & iur. & habetur in ca. &

55 si Christus. de iureiurand. *Item, quia Iudæus dicitur blasphemia Christi, secundum Soci. in consi. cij. colũ. iij. in j. uolu. si tamen Iudæus iuraret per Christum, cogi potest ad obseruantiã iuramenti. ita tenet Alex. in d. §. iurari. co. penult. in fi. facit tex. & ibi glo. in

cap.

capit. mouet. xxij. q. j. Cóclusiuè ergo uidetur dicendum, quòd si Iudæus iurat in contractu inualido, debet compelli per ecclesiam ad obseruantiam iuraméti, non ratione animæ: quia ecclesia non curat de eius anima. cap. gaudemus. de diuort. sed ut castigetur ei⁹ corpus, ratione delicti: quia si Iudæus non compelleretur ad obseruantiá iuramenti, frustra dicerét doctrinæ præallegatæ Iudæum puniri de periurio: quia licite periuraret. ¶ In ista uarietate puto concordari posse opin. & dico sic; Aut Iudæus cótrahit cum alio Iudæo, & tunc procedat prima opi. Soc. scilicet quòd contractus non firmetur iuramento, quando de se est inualidus. Hinc est, quòd donatio inter uirum & uxoré, non firmetur iuraméto inter Iudęos. Similiter alienatio rei dotalis minimè firmatur iuraméto inter Iudæos. tunc enim uendicant sibi locum rationes Soci. & quod dicit Bal. in d. §. item sacramenta. colū. iiij. de pa. iura. firmá. ubi dicit, quòd uincula sacramétalia non cadunt in his, qui non sunt
56 de sacro ouili. * nam de iure ciuili quando contractus est inualidus, non ualet etiam iuramentum in eo appositum. l. non dubium. C. de leg. & l. si quis inquilinos. in fi. ff. de lega. j. sed de iure canonico, quod ius habuit respectum ad solam animam, fuit inductum, ut quando potest seruari sine interitu salutis æternæ iuramentum, seruari debeat: ne anima præiudiciū patiatur propter periurium: ut d. c. cùm contingat. de iureiuran. & cap. licet mulieres. de iureiuran. lib. vj. ubi propriè dicit tex. tale iuramentū seruari de iure canonico: unde quia iuramētum ligat animam, & ius canonicum habuit respectum ad animam: ideo uoluit talem cōtractum inualidum iuramento firmari. * De anima Iu- 57
dæorum se nō impedit ecclesia: ut d. c. gaudemus. de diuor. quia iam damnata est: ut dicit Paul. de Cast. in d. cōsi. xc. col. ij. in ij. uol. ius ergo canonicū relinquit talem cōtractū Iudęorum in merā dispositionem iuris ciuilis: quia dempto iure canonico remanet dispositio iuris ciuilis, quæ seruatur in Iudæis, quando contrariū non reperitur in lege Moysi: ut suprà dixi, & est tex. in l. Iudęi. la prima. C. de Iudæ. sed per ius ciuile tale iuramentum est nullū: ut d. l. nō dubium. ergo sequitur, quòd Iudæus nō compellitur ad obseruantiam eius, cùm nullum sit, & nō est obligatoriū, & propterea minimè potest tunc puniri de periurio: quia non fuit ligatus iuramento: & ita procedunt rationes Soc. in d. suis consi. & Lud. Rom. in d. cōsi. clv. in fi. ¶ Ad iura, quę dicunt Iudæos cōpelli ad obseruantiam iuraméti, & puniri de periurio, de facili potest responderi: quia loquuntur in iuramento ualido, quando est præstitum super actu ualido:

quia tunc ligat de iure ciuili, & punitur contrauenìens ratione delicti: ut quando Iudæus esset testis: secus si iurat super actu inualido ut in q. proposita. Aut Iudæus contrahit cum Christiano: & tunc procedat opi. contraria: scilicet quòd contractus inualidus firmetur iuraméto: non pro salute animæ Iudęi, sed ne Christianũ decipiat: & ne sit melioris conditionis Iudæus, quàm Christianus: argu. l. Serui⁹. ff. quod ui aut clàm. & l. nõ solùm. ff. de noxa. & quod not. glo. in c. post miserabilem. de usur. & hanc distin. in effectu tenet Paul. de Castr. in d. consi. xc. col. fin. in ij. uol. & ita cum ista concordia pertranseo,
58 quã puto uerissimam. ¶ *Similiter seruatur lex Mosaica inter Iudæos, quo ad matrimonia: ut habetur in c. gaudemus. §. fin. de diuort. & in ca. de infidelibus. de consang. & affin. & not. Abb. in c. si. qui fil. sint leg. in quib⁹ locis probatur, quòd Iudęi contrahũt matrimoniũ in gradu prohibito per ius canonicũ: & seruant præcepta legis Mosaicæ, & possunt facere diuortia: & sic soluũt matrimonia in uita, per libellum repudij: quia hoc permittitur lege Mosaica: ut habetur Deuteron. c. xxiij. in fin. & declarat Bald. in consi. ccccxxviij. in v. uol. & Soci. in consi. lxvj. colũ. antepenult. & consi. lxx. col. fi. & consi. lxxj. col. ij. in j. uol. in quib⁹ locis dicitur,
59 *quòd quo ad spiritualia Iudæi nõ sunt subiecti ecclesiæ: nec iudicantur secũdum canones, sed secundũ ritus eorũ: unde contrahunt matrimonia in gradu prohibito, & cõmittunt repudiũ. idẽ tenet Feli. in c. ad hæc. de Iudæ. ubi dicit referendo Floria, quòd inter Iudæos patruus potest du-
60 cere nepté in uxoré. ¶ *Permittitur ergo Iudęis facere actus, secundum ritus eorum: dummodo non tendant in cõtemptum fidei Christianæ, ut dicit gloss. in c. qui syncera. xlv. dist. & est text. in l. Iudęos. C. de. Iud. facit quod dicit Ioann. And. in c. licet. de regula. in nouel. ubi tenet, quòd si Iudæus facit aliquid in contemptũ fidei Christianæ, ut quia ponit crucem ad igné, uel aliud simile: perdit omnia, quæ sunt sibi
61 permissa de iure nostro. * Quod facit pro limitatione illius q. an Iudæi gaudeãt immunitate Christianorũ. quam tangit Ias. in rub. ff. de iusti. & iur. in fi. & Soci. plenè in consi. lxij. & consi. xx. in j. uol. nam si deprehenderetur Iudæus fecisse aliquid in contemptũ fidei Christianę, debet omni immunitate & priuilegio Christianorũ priuari, per illud dictũ
62 Ioan. Andr. * Seruatur etiam lex Mosaica inter Iudæos, quo ad circuncisionem. l. circũcidere. ff. ad l. Cor. de sicc. & quo ad alias cæremonias, ut in locis præallegatis
63 plenè traditur. * Dicuntur enim cæremoniæ propriè, sacrificia Iudæorũ: ut declarat glos. in d. c. qui syncera. xlv. distin. in gloss. ij.
64 ¶ *Quo ad quintã legé, scilicet

proph

propheticam, dicendũ est idem, quod diximus de Mosaica: quia quatenus cõtinet pręcepta moralia, seruatur inter Christianos eadem ratione: quia est ius immutabile: sed quo ad alia, est mutabilis, per legẽ Euangelicã:
65 *quia per aduentum Christi successit ipsa ueritas: secundũ Bald. in c. translato. in fi. de constitu. & Bal. in l. bene à Zenone. in fi. C. de quadri. præscript. ipse enim Christus dicitur ipsa ueritas. c. in quadam. de celeb. miss. & c. abiit. xj. q. iij. & dicit Christus, Ego sũ uia, ueritas, & uita: ut habetur Mat. c. xxvj. & Ioan. c. xiiij. & propter hoc dum fuisset interrogatus Christus à Pilato, Quid est ueritas, noluit respõdere, ne iactaret seipsum: quia ipse erat ueritas: secundum Abb. in cap. & si Christus. colum. ij. de iureiuran.
66 ¶ * Hinc dicit notab. text. in d. c. abiit. xj. q. iij. quòd illi, qui ꝓ pecunia deponunt falsum testimonium, dicuntur uendere Christũ pro pretio, sicut fecit Iudas: ex quo uendunt ueritatem, quæ est ipse Christus: unde potest dici per illum text, quòd falsus testis, qui pecuniam accipit, committit idem scelus, quod commisit Iu-
67 das uendendo Christũ. ¶*Idem dico in iudice, qui pecunia accepta peruertit iustitiam, proferendo iniustam sentẽtiam, quia peruertit ueritatem: ut in c. cùm æterni. de re. iur. libr. vj. & sic tradit & uendit Christum, qui est summa ueritas, & summa iustitia: per d. cap. abiit. ¶ Sic ergo in proposito, adueniente ueritate & luce in mundo, cessauerunt figuræ prophetarum quo ad præcepta mystica: cum illa etiã sint de lege & testamento ueteri: ut pluries fuit dictum suprà per ea, quę habẽtur in d. c. fi. §. his itaq;. vj. dist. & probatur in c. ueritate. viij. dist. ubi probatur, quòd ue-
68 ritati omnia cedunt. ¶*Quo ad Sextam l. scilicet de lege ciuili: quomodo & qualiter seruetur lex ciuilis hodie, patet ex ordine ipsarum cõpilationum: nam totum corpus iuris ciuilis consistit in his uoluminibus, uidelicet in quinquaginta lib. Digestorũ, in lib. Codicis, in libr. Institutionũ, & in nouissimo lib. authẽticorũ. Vt declarat Abb. in c. firmiter. in fi. illius prin. de sum. Trin. & fide catho. omnes istæ ll. iuris ciuilis hodie seruantur, quatenus una per aliã non reperitur correcta: quod patet, quia publicè in scholis legũtur. Poteris addere aliud ius ciuile huius regni: quod consistit in cõstitutionibus regni, in capitulis & statutis regni, & regiis nouellis pragmaticis: quæ iura municipalia huius regni inducunt ius ciuile & obseruantiã nouam in hoc regno: & quandoque corrigunt, quandoque limitãt ius cõmune: prout dicam in processu operis, in suis opportu-
69 nis locis. ¶* Quo ad Septimã L. scilicet Euangelicã: nulli est dubium quòd inter Christianos est in uiridi obseruantia: cùm pro-

cesserit ab ipso Christo, qui est ĩ summa ueritas. & ea cõtinet ius diuinũ & naturale immutabile: ut est tex.& ibi Glo.& Arch.in c. humanum genus. prima dist. & appellatur lex uitę: quia concernit animã:ut dicit Spec.in proœ. primæ partis.colũ.iij.& consistit in illo præcepto naturali, Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris.ut d.c.humanũ genus. & habetur Mat:hæi,c.vij.& Luc.ca.vj.

70 * Item ista lex Euangelica correxit in multis legem antiquam Mosaicam: nam Deus antiquitus contulit legem & sacerdotiũ in ipsum Moysen in monte Sinai. postea cum cõplacuerit mittere lucem in mundo & ueritatem, scilicet Christũ, pro redemptione peccatorũ:ipsemet Deus trãstulit sacerdotium de Moyse in Christum, unà cum ipsa lege, & de Christo fuit translatum in Petrum:ut d.cap.translato. & ibi Glo.& doct.de constit.per illam igiẽ translationẽ illa lex antiqua Mosaica fuit translata in legem Christi Euangelicam: unde nos Christiani, q sectamur Christũ, seruamus dictã legẽ Euangelicã pro salute animæ nostræ tanquã legem nouã à Deo nobis datã: & quatenus ista lex noua corrigit legẽ Mosaicam, nõ seruatur lex Mosaica inter Christianos.

71 ¶* Quo ad octauam legẽ, scilicet apostolicã: similiter dicimus eam seruari inter Christianos: cùm depẽdeat ex uolũtate eiusdem Christi, propter potestatẽ per eum tributam Petro & apostolis:ut d.ca.translato.& declaraui suprà, dum feci mẽtionẽ de hac lege apostolica. & cùm ueniat hæc lex apostolica, ad declarationem, & quandoque ad modificationẽ legis Euãgelicæ: ut habetur in c.iam nunc. xxviij. q.j.& no.Spec.in d.proœ.col.iij. Nam ista similiter continet ius diuinum nouum, & ius naturale immutabile: ut d.c.humanũ genus.& ibi Glo.& Archid.j.dist.& in tantum seruatur ista lex apostolica, quod dictũ apostoli pręfertur legi ciuili in decisionibus causarum.tex.est.& ibi Abb.in c. pen.de secund.nup.

72 ¶ * Verùm, est sciẽdum, quòd licet dixerim legem Mosaicam quo ad præcepta moralia esse immutabilẽ: item legẽ Euangelicam & apostolicam similiter immutabilem: uerũ est, quòd non potest mutari in totũ tollendo ipsam: tamẽ potest limitari, & in aliquo capite corrigi per ius positiuũ ciuile uel canonicum. Nam princeps potest distinguere & limitare ius diuinũ: licet nõ in totũ tollere: ut not.glos.& docto.in l.fin.C. si contra ius uel uti. publi. & Abb. pulchrè declarat in c.fin.col.ij.& iij.de consue.& Felin.plenè in c. quæ in ecclesiarum. de consti. & potest esse exemplum: nam lex diuina dicit, non occidas. & tamẽ ius ciuile in multis delictis & casibus occidit hominẽ. Itẽ lex diuina dicit: habeas in honore parentes, Et tamẽ ius ciuile permisit

misit filio occidere patrem, quãdo esset hostis & rebellis patriæ suæ. l. minime. ff. de reli. facit qđ not. Bartolus in l. postliminiũ. §. filius. ff. de capt. & postlimi. reue. similiter lex diuina dicit: nõ furaberis. & tamen lex positiua uult, quòd ex necessitate famis permissum est furari. ca. si quis propter necessitatem. & ibi not. de furtis. & sic de aliis similibus.

73 ¶ *Quo ad Nonã & ultimam legẽ, s. canonicã: nulli est dubium, quòd est in uiridi obseruãtia inter Christianos: cùm sit facta à sacris põtificibus: quibus data fuit potestas à Christo per medium beati Petri: ut s̃. dixi, & est text. in cle. pastoralis. §. fi. de re iudic. tamẽ quod ad eius obseruantiã, recipit illam declarationẽ, quam facit Abb. in c. j. de ope. no. nun. uidelicet, quòd si lex canonica contradicit legi ciuili, tunc si sumus in materia concernẽte peccatum uel animã, seruatur lex canonica in utroq; foro: & lex ciuilis remanet correcta. si uerò sumus in materia non cõcernente animã, tũc quælibet lex seruatur in foro suo. sed quãdo est casus decisus à iure ciuili, & dubius de jure canonico, seruatur ius ciuile in utroque foro. Idem ecõtrà, quando est decisus de iure canonico, & dubius de iure ciuili, seruatur ius canonicũ in utroq; foro: ut ibi plenè dicit Abb. & habetur per glo. & doct. in c. licet ex suscepto. de foro cõpe. & Bar. in l. priuilegia. & l. omni nouatio-

74 ne. C. de sacrosan. ecc. ¶ * Hinc dicit Archi. in c. si inter. vj. q. iiij. quòd leges ciuiles quando non obuiãt canonibus, censentur tacitè approbatæ & cõfirmatę per canones: sed quando obuiant canonibus, cẽsentur reprobatæ per canões: idem tenet Arch. in

75 cap. de libellis. xx. dist. ¶ *Dicitur aũt ius canonicũ, quasi ius regulatũ: nam canon, idẽ est quod regula. ca. canon. iij. dist. quod declara ut in cap. si quis dogmata.

76 xxv. q. ij. ¶ * Adde tamen, quòd in causis miserabiliũ personarũ seruatur ius canonicũ in utroq; foro, dato quòd canones contrariãtur legibus. Item ubi ius ciuile foueret lucrũ odiosum, uel saperet quendam rigorẽ, nõ seruatur in foro canonico, licet per canones nõ reprobetur. Item, ubi ius ciuile statueret æquitatẽ, ius canonicum rigorẽ, seruatur ius ciuile etiã in foro ecclesiastico, & nõ ius canonicum. ita hæc oĩa tenet Fel. in c. in causis. col. j. de

77 testi. ¶ *Et intãtũ uiget & seruatur lex canonica, quòd præfertur dicto cuiuslibet sancti in decisionibus causarũ: nã ubi est canon summi põtificis, cessat oĩs authoritas sanctorũ patrũ: & ad interpretandũ ius diuinũ statur dicto summi põtificis, & nõ sanctorũ: nec theologorũ: quando opinio sanctorũ uel theologorum contrariaretur legi canonicæ. Ita dicit Abb. in c. tua. in iij. not. de deci. & Feli. plenè in c. ne innitaris. de consti. quod tamen intel-

lige sanè procedere in decisionibus causarum, ut suprà dixi. nam quo ad causas decidēdas, creditur potius summo pōtifici & eius canoni, quàm sanctis. & est ratio quia summo Pontifici fuit data potestas legis condendæ, & nō sanctis: ut d. Clement. pastoralis. §. fi. de re iudi. ita dicit Abb. in d. c. tua. in iij. not. & Feli. in d. c. ne innitaris. Pro hoc est text. in c. p uenerabilem. qui filij sint legit. & Abb. in c. qualiter & quando. in j. not. & ij. de accusati. Secus est, quo ad solam interpretationem diuinæ scripturæ, non ad decisionem causarum: quia tunc potius creditur dicto sanctorum, quàm summo pontifici: secundum glo. in c. j. in glossa j. xx. distinctio. & Abb. in dicto c. ne innitaris. circa finem. & ibi etiam Felin. in ij. colum. uersi. secundus casus &c.

78 ¶ * Item intellige, nisi dictum alicuius sancti esset conforme cum nouo uel ueteri testamento: & sic esset munitum authoritate noui uel ueteris testamenti: quia tunc præfertur cuicunq; legi, etiam summi pontificis in decisionibus causarum. Glo. est, quæ communiter ad hoc allegatur, in c. de libel. xx. dist. & tex. cū glo. in c. placuit. §. j. xxxvj. q. ij. & Abb. in c. tua. de deci. & in d. cap. qualiter & quando. el ij. in j. not. de accus. & Alex. in l. j. col. viij. ff. si cert. pet. & Felin. in d. c. ne innitaris. uers. tertius casus. de const. Et ratio est secundū Doc. in locis præal. & maximè Abb. in d. c. qualiter & quādo. quia tunc papa disponēs contra testamentū nouum uel uetus, dicitur disponere cōtra ius diuinū: & sic dicitur potius errare, quàm legē facere: ut not. glo. in c. à nobis. de

79 deci. ¶ * Quod tamen limita, nisi papa disponeret ad limitationē iuris diuini: quod facere potest ex causa: ut suprà dixi, per ea, quæ not. Abb. & Felin. in c. quæ in ecclesiarum. de cōst. & Abb. in c. fi. col. ij. & iij. de cōsuet. nā tunc creditur potius legi pōtificis, & ei nō derogatur per authoritatē sancti, quāuis cōformē cū testamēto ueteri uel nouo: quia ipsa authoritas sancti tunc limitatur, sicut limitatur & ipsum ius diuinum: ita declarat Felin. in d. c. ne innitaris. uersic. tertius casus. ibi, sed considera &c. & est de mente Abb. in d. c. qualiter & quando. in j. not. dum allegat Inno. in d. c. quę in ecclesiarum. Et de hac potestate papæ, uide plenè per Aluar. in c. j. episcopū. uel Abb. in usi. feu. cessante autem dispositione summi pōtificis, possunt dicta sanctorū allegari ad decisiones causarū. Ita tenet Abb. in c. cum apostolica. in iij. not. de his quæ fi. à præla. & Abb. in c. certificari. in iij. no. de sepul. & in c. cū causam. in uer. not. de elect. ubi lo-

80 quitur de lege diuina. ¶ * Vidimus hucusq; declarationē nouē legū, quę fuerūt in tēpore à creatione hominis. Posset modo dubitari, an lex diuina seu ius diuinū sit aliquod ius separatū à dictis no

ctis noué iuribus. Dic quòd nõ, sed includitur in dictis noué. Nã oés leges de mũdo distinguuntur in duo membra: Aut enim sunt diuinæ, aut humanæ, seu positiuæ. c. omnes leges. j. dist. Leges diuinæ sunt quę diuina prouidentia sunt cõstitutæ: & in hoc mébro cõprehẽditur lex Mosaica, lex ꝓphetica, lex euãgelica, & lex apostolica: ut patet ad sensum: q̃a omnes istæ leges habuerũt originẽ ab ipso Deo: ut s̃. de
81 claraui. ¶* Itẽ sub hoc mẽbro legis diuinę potest cõprehẽdi etiã ius naturale, & ius gẽtiũ: quia diuina fuit prouidẽtia cõstitutũ. §. sed naturalia. inst. de iure natu. & probatur in d. c. omnes leges. & tenet Abb. in c. fi. in iiij. no. de cõ
82 sti. & gl. in c. ius natu. j. dist. ¶* Humanæ uerò leges dicuntur leges positiuæ: quæ sunt cõditæ ab hominibus ad eorũ beneplacitum: prout est ius ciuile positiuum, & ius canonicũ positiuum, s. quod fuit factũ à pontificibus: nã tale ius canonicũ inquantũ est positiuũ, potest etiã dici ius ciuile ad differẽtiã iuris diuini: ex quo est mutabile, sicut ius ciuile. Ita tenet Bal. in c. licet uniuersis. uersi. itẽ no. de test. ubi appellat ius canonicũ, esse ciuile, quatenus nõ continet legẽ antiquã, uel euangelicã. Idẽ tenet gl. in d. c. ius naturale. j. dist. licet quidam dicãt, quòd lex canonica sit ius diuinũ: per c. filius. de test. & c. min⁹. de iureiu. & c. j. de iura. calum. tamen contrariũ probat tex. & ibi Abb. in iij. no. in c. non debet. de consan. & affi. ubi leges pontificum appellãtur statuta humana. ¶ Pro concordia tamen istorum iuriũ, multum placet distinctio, quã facit Bal. in d. c. licet uniuersis. de test. & est de mẽte Abb. in d. c. j. col. iij. in vij. not. de iur. cal. & in d. c. nimis. col. fi. ut dicam⁹, ꝙ lex canonica sit in partẽ diuina, & in partẽ positiua. Nã diuina dicitur, quatenus est extracta à lege diuina, Mosaica uel noua: & quatenus cõtinet illa diuina præcepta, quæ in nouo & ueteri testamẽto sunt scripta: positiua uerò dicatur, quatenus cõtinet illas dispositiones, quæ sunt factæ per Põtifices ad eorũ beneplacitũ: quæ sunt mutabiles: q̃a hoc respectu dicitur etiam lex ciuilis: ut suprà dixi. & ita loquitur
83 dictum c. non debet. ¶* Quid autem de iure feudorũ, an dicatur ius separatũ à dictis noué iuribus? dic quòd nõ: sed includitur sub iure ciuili. Nam istud ius feudorũ appellatur ius consuetudinariũ: quia leges feudorum, dicuntur usus & consuetudines feudorum: ut patet ex prima rubrica feudorum: & not. And. de Yser. in proœ. feu. col. fi. & tãgit ꝑ omnes scribentes in præludiis feu. unde dicitur ius nõ scriptũ, quia est cõsuetudinariũ: ergo est ius ciuile: ut in §. constat. & §. ex non scripto. inst. de iure natu. Et ita hoc ius feudorũ inter leges ciuiles numerat Abb. in c. firmiter. in fine illius prin. de sum. tri.

84 & fide catho. ¶ *Fuit autē compilatus liber feudorum à quodā Oberto de orto: qui fuit magnus iurisconsultus, & fuit ciuis Mediolanensis: ut inquit text. in cap. j. quæ sit prima causa bene. amit. Ita hoc declarat Aluar. in c. j. in prin. de feud. cogni. & in c. j. in prin. in qui. cau. feu ami. Postea uerò, quia liber iste feudorum fuit semper lectus in scholis publicis, & fuit cōmuniter approbatus, fuit factus ex hoc authētic⁹: & habet plenā fidē, sicut aliæ leges ciuiles, secūdū And. de Yser. in prælud. feu. in j. q. & Mar. Lau. & communiter doct. in prælud. feud. Idē tenet uir magnę authoritatis. Ia. de Bel. in c. j. §. fi. de his qui feud. da. poss. ubi hoc bene probat per quatuor argumenta: cui Ia. de Bel. est ualde credendū in materia feudorū. hinc Ioan. de Imo. in c. cæterum. col. j. de iudi. dixit; quòd quando in materia feudali sunt uarię opi. doc. credēdum est potius Iac. de Bel. quàm aliis: ex quo Iac. de Bel. fuit ualde peritus in hac materia: & pluries legit hūc titulū & librū feudorū. & ipse proprie Ia. de Bel. in d. c. j. §. fi. de his qui feud. dare pos. testatur se legisse librū feudorum octo uicibus. Et illud dictū Io. de Imo. refert Iacobinus in suo tracta. feud. in uer. dictiq; uasalli ꝓmiserunt non committere felloniam, &c. col. xix. hāc etiā opi. ꝙ liber feu. sit authēticus, tenet Ias. in præl. feu. in j. & ij. col.
85 ¶ *Qualiter autē hodię sunt in obseruātia iura feudorum? Dic quòd in regno nostro Siciliæ primò seruatur cōstitutio regni: & ubi est dicta const. tractans materiā feudalem, præfertur omni iuri tam cōmuni, quàm cōsuetudinario: ut dicit tex. in proœ. const. §. fi. & in const. puritatē. & tenet Andr. de Yser. in c. j. in fi. de feu. cog. & est text. in const. ut uniuersis. & ibi glo. in uersi. aut. cessante autē constitutione, tūc in materia feudali recurrimus ad ius consuetudinarium: & sic ad librum feudorum: quod ius quo ad hoc præ-
86 fertur iuri cōmuni. *Vnde causæ feudales primò deciduntur per iura feudorum: & postea quando casus non reperitur decisus per iura feudorum, recurrimus ad ius commune. text. est, & ibi And. de Yser. & omnes scribentes in d. c. j. de feu. cog. maximè Ia. de Bel. ibi, & Mar. Lau. & Ias. in l. j. col. xv. C. de iure emphy. & Alex. in cōsi. lv. col. iiij. in iiij. uol. Et tūc, quia iura cōmunia nō tractant præcisè de feudis, recurrimus ad iura loquentia de usufructu, & emphyteusi, arguendo de similibus ad similia. hoc probatē ex his, quæ dicit Bal. in d. c. j. col. ij. super glo. ij. de feud. cogni. ubi dicit, ꝙ causæ feudales, quæ non reperiuntur decisæ per cōsuetudines feudorum, decidūtur per argumenta iuris ciuilis: idem dicit Alex. in consi. v. col. ij. uer. pro
87 hoc facit, &c. in v. uol. *Item probatur per regulam, quæ dicit, quòd ualidum est argumentum

de emphyteusi ad feudum, & e-contra: ut declarat plenè Iaſ. in d.l.j.col.xiiij.& xv.C.de iure emphyt.& Pet.Phi. Corn. in conſil. cxvij.col.vj.in j.uol.& Ludo.Ro.
88 in cõſi.ccxij.col.j.¶*Sed quia dixi ceſſante iure cõſuetudinario, recurri ad ius commune, quæro de quo iure communi intelligitur:an de ciuili uel de canonico. Iſta eſt pulchra quęſtio,& poſſet accidere in aliquo caſu, in quo ius ciuile uariaret à iure canonico: quia declaraui ſuprà, quòd tunc quodlibet ius ſeruatur in foro ſuo:an ita ſit dicendũ in feudo.Dic quòd non: imò tunc cauſa feudalis decideretur ſecundum ius canonicum: non autem ſecundum ius ciuile:quod ius canonicum ſeruaretur in utroque foro,& hoc propter iuramentũ, quod interponitur in feudo per uaſallos. Iſtud fuit ſingulare dictum Bald.in c.imperialem.§. fi. col.iij. uerſi. quæro ſi pares ſunt ſuſpecti,&c. de prohi. feud. alie. per Fed. & illud dictum ſequitur Alexan.in d.conſil.v. col. iiij. in princ.uer.accedit. in v. uol. & Barba.in addi. ad Abb. in c.j. de ope.no.nun.in addi.quæ incipit, An leges,&c.& Felin. in c.in cauſis. col. j. circa fin. de teſtib. per quod ſingularisſimũ dictũ posſunt decidi multæ quæſtiones in
89 materia feudali. ¶*Hinc poſſet inferri per illud dictum, quòd nõ diceretur deſerta appellatio in cauſa feudali, per non præſentationem proceſſus intra quinquaginta dies, ſecundũ conſtitu. appellationũ tempora, quia habemus ius canonicum cõtrariũ. ſcilicet tex.in clem.ſicut.de app. qui dat integrum annum ad proſequendum, & illa cõſtitutio eſt iuris ciuilis,& non loquitur pręcisè de feudis: unde ſeruaretur ius canonicum, & idem poſſet dici in omnibus caſibus, in quibus differt ius ciuile à canonico. Sed hoc non pono pro cõſtan-
90 ti. ¶*Item inquãtum dixi, quòd conſuetudines feudorum præferuntur iuri communi in cauſis feudalibus,intellige, quando conſuetudo & uſus feudorũ eſt rationabilis, ſecus ſi irrationabilis:quia tunc non ſeruatur: nam dicitur potius corruptela, ut no. Andr.de Yſer. in c.j. §. moribus. ſi de feu.fue.contro.& eſt glo. in c.j.in gloſ.j.de feud. cogni. & ibi And.& alij doc.Idem tenet And. de Yſer.in proœ feu.col.iij. in j. q.pro hoc eſt text.in c. cũ tanto. de conſue.& in c.non debet. de
91 conſang.& affi.¶*Itẽ illud quod dixi, quòd conſuetudines feudorum præferuntur iuri communi in deciſionibus cauſarum,intellige,quãdo caſus eſt expreſsè deciſus per uſus feudorum.ita dicit Bal.in l.ij.C.de ſuis & legi.& in l. cùm oportet.in fine illius princ. C.de bo.quæ libe.Aliàs non ſumitur argumentum à contrario ſenſu in uſibus feudorum: ſed recurrimus ad ius commune,
92 *quia argumentũ à cõtrario ſenſu,non dicitur expreſſa deciſio, ſed

sic in ordine præmittit ius longobardũ,& postea romanũ: ergo sequitur, quòd in hoc regno iudex debet iudicare secundum ius longobardũ,& pręferre ipsũ iuri romano: quia ille ordo uerborũ datus per illã consti. dat & designat ordinẽ executiõis: per ea, quæ plenè habẽtur per Abb. & Felyn.in c. cùm dilecta.de re-
96 scrip. ¶ * Nunc procedendo ad examinationẽ huius q. referam primò authoritates, quas reperio pro & cõtrà:& deinde disputando articulum, firmabo cõclusionẽ, quæ uidetur mihi uerior: & magis obseruata in hoc regno. Et primò, quod ius longobardũ debeat seruari in hoc regno, adducitur dicta cõstit.puritatem. quæ præponit ipsum iuri romano, ut suprà dixi:intãtum, quòd dicit ibi Andr.de Ysern.ꝙ illi, qui non utũtur eo iure, propter consuetudinẽ, non excusantur: quia esset cõsuetudo contra cõstitutiones regni, quæ reprobatur: ut in proœ.cõsti.§.fin. Secundò, adduco authoritatẽ eiusdem Andr.de Yser.in præludiis feud.iij.q.j. ubi expressè tenet, quòd in regno Siciliæ seruatur ius longobardũ: quia cõstitutio regni hoc præcipit:& ibidẽ circa fi.illius q.dicit, quòd illi, qui nõ seruant dictum ius, non excusantur consuetudine, per rationem prędictam. Tertiò, adduco gl.in constitu.ut uniuersis. in uers.aut in defectu,&c.quæ in iudicando similiter præponit ius lõgobardum iuri romano. Quartò, adducitur authoritas Andre. de Yser. in constit. præsenti lege.la iij.& in constit. si quando contigerit. ubi similiter dicit, quòd ius longobardum præfertur iuri romano. Quintò, adducitur idẽ And. in c.imperialem. §. pręterea ducatus. col.ij.in fin.de prohi. feudi alienat. p Feder. ubi expressè dicit, quòd in regno uiuitur iure longobardo: & qui allegat ius Frãcorum, debet illud probare, cum sit ius speciale in regno. Sextò, adducitur idem Andr.in ca.j.uersicu.bona uacantia, quæ sint rega.in usi.feu.ubi pluries dicit, quòd in regno seruatur ius longobardum. Septimò, adducitur authoritas Matthęi de afflict. in deci.ccxlviij.cõsi.ne apo.in ij. col.ubi dicit, quòd in regno præsumitur quælibet ciuitas uiuere iure longobardo. Octauò, adducitur authoritas Alexan.in l.pro hærede.§.fin.ff.de acqui.hæred. ubi referendo Andre. de Yser.in præludiis feu. concludit de mente Andr.quòd saltẽ longobardæ leges, quæ fuerũt cõditæ ab imperatoribus, seruari debent: cũ sint generales. Nonò, adducitur idem And.in const. ut uniuersis. circa fi.ubi dat ordinẽ, quomodo procedatur in regno, scilicet, ut primò iudicetur secundũ constitutiones: deinde secundũ consuetudines: & demum secũdum ius longobardum: posteà secundum ius romanum. Decimò, adducitur idem And.in consti. speciale

ciale.ubi dicit, ꝙ prius seruatur ius longobardũ,& postea ius ro
97 manũ. ¶* Econtra uerò,ꝙ istud ius lõgobardũ nõ sit in usu, adducitur primò authoritas Odofre.in authen.dos data.quem ibi refert Bal.C.de dona.ante nupt. ubi dicũt ambo, ꝙ lex lõgobarda,nõ est lex,neq; ratio: & ideò
98 recessit ab aula.¶*Secundò adducitur authoritas Bald. in l.si in uita.in fi.C.de nupt.ubi dicit, ꝙ de isto iure longobardo non est curandum:nisi in loco, ubi esset eius obseruantia,secundũ cõsue tudinẽ loci.Sed in hoc regno est potius cõtraria cõsuetudo: quia non seruatur,ut infrà dicã: ergo
99 de eo non est curandũ. ¶* Tertiò,adducitur And.de Yser.in c.j. §.fi.in fi. de notis feud.ubi dicit, quòd ius longobardũ,est ius asininũ:& caret ratione:& ideò nõ seruatur ubilibet. ¶Quartò,adducitur idem And.in c.j.col.j.de feu.cogni.ubi dicit, quòd iudex cessantibus cõsuetudinibus, debet uti lege romana, uel longobarda,ubi illo iure uiuitur: unde præponit ius romanũ iuri lõgobardo:& dicit ibi seruari debere ius longobardũ,ubi eo iure uiuitur.unde innuit,quòd est ius speciale: sicut dicimus de iure Francorũ: ergo probari debet quòd eo iure uiuitur:per ea, quæ not. And.de Yser.in d.c.imperialẽ.§. præterea ducatus. dum loquitur
100 de iure Francorũ. ¶* Quintò, adducitur authoritas Archie.in c.quicunq;.xj.q.j.ubi dicit,quòd lex longobarda,est lex inualida: & nõ potest cõfirmare aliã legẽ inualidã. ¶Sextò,adducitur authoritas Aluar.in prçludiis feud. colum.v.in iiij.q.ubi cõfirmat dictũ Bal.in authen. dos data.& in
101 d.l.si inuita. ¶* Septimò,adducitur Archi.in c.cũ deuotissimã. xij.q.ij.ubi dicit,quòd ista lex lõgobarda, appellatur lex uulgaris:prout etiã tex.ibi eam appellat:ex eo quia ab hominib' uulgaribus & rudibus fuit cõposita: unde tantò magis debet seruari. ¶Octauò, adducitur authoritas Lucæ de penna,in l.j.C.de cõducto. & procu.lib.xj.ubi expressè dicit,quòd ius longobardũ non debet præferri iuri romano:nisi ubi seruatur de consuetudine. ¶Nonò adducitur Bal.in c.trãslato.de cõsti.ubi dicit, quòd trãslato regno seu imperio,transfertur etiam lex regni siue imperij. unde licet illud ius longobardũ potuisset seruari tempore, quo erant illi reges Apuliæ: quia tamen regnum fuit postea ab eis translatũ, debet cẽseri translata etiã lex eorũ.& sic dicta lex longobarda non deberet seruari:sicut dixit suprà de lege Mosaica: quæ fuit translata una cum ipso sacerdotio in Christum,& in legem euangelicam. ¶ Decimò & ultimò, adducitur nouissima authoritas Matth.de afflic. doctoris Neapolitani,in suo commento super d.consti.puritatẽ.in iiij. col.ubi expressè uidetur firmare opi. Lucæ de pẽna,scilicet,quòd ius

ius longobardũ non præferatur iuri romano. & ibi dicit, quòd ista opin. semper sibi placuit: & dat bonã expositioné ad d.consti.puritatem. quæ in rei ueritate salua ratione recti sermonis nõ potest procedere, ut infrà dicã. ¶ Habemus ergo hucusq; decẽ authoritates pro una parte: & decem pro alia parte contraria: unde quæstio redditur ualde dubia. si quis tamé uellet tenere primã parté, quæ uidetur fulcita authoritate authentica, scilicet per tex.in d. cõsti.puritaté.posset respondere ad omnes decé authoritates cõtrarias. Et primò, ad dictũ Bald.& Odof.in d.auth. dos data. quòd Odof.& Bal.non fuerunt regnicolæ, & sic uerisimiliter nõ potuerũt habere notitiã illius consti..puritaté.quæ nõ seruatur in regionibus eorũ. Dicta ergo eorum, procedunt de iure cõmuni: fatendo, quòd postquã superuenit ius cõmũe romanũ, recessit illud ius longobardum ab aula. Sed quia ius nostrũ municipale huius regni, ꝓut est dicta constit.puritatem.iubet illud seruari: tenemur nos regnicolæ obedire illi constitutioni. Eodé modo posset responderi ad dictum Bald. in d.l. si inuita. C.de nup. uel põt dici quòd illud dictum Bal.facit pro prima parte. quia dicit non esse de eo curandũ, nisi in loco, ubi uiget usus legis lõgobardę: sed in hoc regno necessitamur ad utendũ tali iure, per d.cõstit.puritaté.ergo bene est de eo curandum. ¶ Ad tertiũ, scilicet ad dictũ And.de Yser. in c.j.in fi.de notis feu. potest respõderi, quòd And. est sibi contrarius in quampluribus locis: prout ipsum retuli s̃. in j. parte huius q. unde magis est adhæréndum dictis suis pro prima parte: quia melius fuit tunc loquutus, cùm habeat text.illius const.pro
102 illa parte. * Nec obstat, quòd illud ius sit asininũ & sine ratione: quia in lege hoc non consideratur: nam licet lex aliqua sit dura uel ĩiusta, tamẽ seruãda est: quia ita uult legislator.l. prospexit.ff. qui & à quibus. sic in proposito ius longobardũ seruandum est: quia ita uult legislator.p d.consti. ¶ Ad quartũ, scilicet ad dictũ Andr.in c.j.de feu.cogni. potest responderi, ꝙ non debet inspici ordo scripturæ ipsius Andr.cùm habeamus ordinem legis: qui est potius attendédus. Et si And.dicit, quòd debet seruari, ubi eo iure uiuitur, debet cõcordari cum aliis dictis suis: & facias minoré & cõsequentiã: uidelicet, In hoc regno uiuitur eo iure: ergo seruari debet in regno. Et si negares minoré, scilicet quòd non uiuatur eo iure in regno, hoc non posset esse aliter, nisi ex cõtraria cõsuetudine. quæ cũ sit cõtra cõstitutioné, est reprobata, ꝑ text. in proœ.cõst.§. fin.& dixi s̃.in j. parte. unde si ita nõ uiuitur, sufficit ꝙ ita debẽt homines uiuere: & ita necessitãtur, per d.consti.
103 ¶ * Ad quod facit illud, quod dicim

dicimus, scire, & scire debere, sunt paria.l.quod te.ff.si cer.pet. & gl.in l.pe. C.de peri.tut.& no. Aluar.in c.uasallus si feudũ.in primo no. ꝑ illũ text.si de feud.fue. cõtro. ¶ Ad quintũ, scilicet ad dictũ Arch.in d.c.qcũq;.xj.q.j.potest respõderi, quod procedit generaliter de iure cõmuni:nõ autem in hoc regno: ubi habemus text. expressum, ut suprà dixi de authoritate Bald.Et eodẽ modo respõderi potest ad sextũ & septimum dictũ. ¶ Ad octauũ, scilicet ad dictũ Lucę de pen.in d.l.j. C.de conduc.& procur.li.xj.potest respõderi eodẽ modo, quo responsum fuit ad quartũ dictũ: dicit enim quòd ubi seruatur de consuetudine, prefertur iuri romano. Sed in hoc regno seruatur uel seruari debet, per d.cõst. ergo præfertur. Præterea in hoc regno est maioris authoritatis And.de Yser.qui appellatur legũ euãgelista, quã Lucas de penna: unde debet præferri dictũ And. q cõtrariũ tenet, maximè in præludiis Feu.in iij.q.& in aliis locis
104 suprà alle. ¶* Ad nonũ, scilicet ad dictũ Bal.in c.trãslato.de cõsti.de facili respõderi potest, fatẽdo dictũ suũ, scilicet, quòd cũ translatione regni transferatur etiã lex, nisi nouus regnator legẽ ueterẽ cõfirmet:quia tũc seruatur lex uetus ex noua cõfirmatione.quia ita uult nouus dominus: ita propriè dicit And.in d. iij.q.in prælud.Feu. Et ibi subdit exemplũ de notario unius comitatus, qui potest facere cõtractũ in alio comitatu, uolonte domino illius comitatus; sed nouus dominus in regno trãslato, qui fecit illã cõsti.uoluit confirmare ius lõgobardũ: ergo seruari debet. ¶ Ad decimum, scilicet ad d. Matt.de afflict.in d.cõsti.puritatem.potest respõderi, prout fuit respõsum s̃.ad octauũ dictũ, scilicet ad authoritatẽ Lucę de penna.ex quo ipse Matt.imitatur & cõfirmat opinionẽ Lucę. ¶ Et dũ ipse Matthæus dat nouã expositionẽ ad dictã cõsti.puritatẽ, faciendo unã extraneã cõstructionem, dico quòd talis sua cõstructio uitiat penitus literam illius cõstit.& non posset saluari salua ratione recti sermonis. Nam uerba illius consti. sunt hæc formalia, uidelicet, Ac demũ secũdum iura cõmunia, lõgobarda uidelicet, & romana, &c.Et sic primò ponit dictũ in genere, s.secundũ iura communia: deinde illud genus exẽplificat per dictionẽ, uidelicet, & in illa exemplificatione ponit æqualiter ius lõgobardum & romanũ, designãs quòd ambo sunt iura cõmunia:& pręponit in ordine ius longobardũ.Illa ergo determinatio, scilicet iura communia,&c.relata ad ista duo determinabilia, scilicet ad ius longobardũ & romanũ, debet ea pariformiter determinare, s.ꝙ ambo dicanẽ iura communia.l.nã hoc iure.& l.Lucius.
105 ff.de uulg. & pup.* Et hoc perpenditur ex illa dictione, uidelicet:

licet: quæ est dictio declaratiua & restrictiua præcedētiū, secundum Barto. in l. j ff. ad l. aqui. & Franc. de Aret. in l. si fundum. ff. māda. & no. in c. statutum. el ij. & ibi Gem. de hęr. libro vj. & est tex. in cap. transmissa. de eo, qui cog. consangui. vxo. suæ. & in l. cum quidā. §. j. ff. de vsur. & declarat Ias. in l. idē in duobus. §. personale. in j. not. ff. de pact. & in l. iusiurandū quod ex conuentione. §. procurator. col. iiij. ff. de iureiu. vnde conclusiuè per illā dictionē, videlicet, illa iura cōmunia declarantur, & restringūtur æqualiter ad iura longobarda & Romana: cum ordine suo, qui colligitur ex ipsa scriptura. per quam declarationē, quæ est verissima, prout verba & mens legislatoris sonāt, apparet non ꝓcedere expositionē Matthæi, dum dicit, ꝙ debent illa verba consti. ita construi, videlicet. Ac demùm secundū iura cōmunia, Romana & longobarda: & sic vult peruertere ordinem legis. Assignat ipse rationē: quia ius lōgobardum non est cōmune, sed est speciale in hoc regno: & ideo illud adiectiuū, cōmunia, nō potest referri ad ius longobardum, quod non est ius commune: vnde de necessitate refertur ad ius Romanū, & sic reperitur prius ī ordine literę ius Romanū. Ego dico, ꝙ talis constructio nō procedit: quia procedere non potest, salua ratione recti sermonis, vt suprà dixi: & peruertit ordinem illius cōstit.

106 cōtra mentē legislatoris. * Ad rationē domini Matthæi respōdeo, quòd imò illud adiectiuū, communia, potest referri ad ius longobardum: nam dato quòd sit ius speciale in hoc regno: qa tamen seruatur, facit ius cōmune in regno: & cum dicta cōstitutio intendat ponere legem in hoc regno tātùm: quia extrà regnū non extēdit vires suas: voluit loqui de iuribus seruādis in hoc regno: in quo omne ius municipale seu speciale dicitur ius commune, ex quo derogat iuri cōmuni. ita dicit Alex. in l. post dotē. col. xj. ff. solu. ma. & idem Alex. in addi. & Bald. in l. constitutionis. in fi. vbi etiā Bal. sent. C. de bo. quæ libe. & Bal. in l. illa institutio in fi. ff. de hære. instit. & Lud. Rom. in rub. ff. de ar. vbi dicunt, ꝙ si est compromissum in arbitrū, quòd debeat pronūtiare secūdum ius cōmune, debet talis arbiter pronunciare secūdū ius municipale illius loci: qa talē ius facit ibi ius cōmune secūdū eos. Sic ergo in proposito, licet ius lōgobardū sit speciale in hoc regno: tamē facit in eo ius cōmune. vnde per prædicta meritò illa verba consti. puritatē, debet intelligi prout iacent: quia bene possunt referri tā ad ius longobardū, quàm ad ius Romanū. ¶ Verùm non obstantibus prædictis, licet hęc prima pars videatur bene defensa ab impugnationibus cōtra-

riis:ego tamen indubitanter teneo hãc secundã partẽ contrariã, scilicet ꝙ imò in regno ius lõgobardũ non præferatur iuri Romano, sed ꝙ ipsum ius Romanũ sit in viridi obseruãtia,& præferatur: & eo iure quilibet viuere pręsumatur:nisi si & quatenus ex aduerso ius longobardũ probaretur. vnde teneo hanc cõclusionẽ: Quòd alleganti, ꝙ in regno viuatur iure lõgobardo, vel in aliqua ciuitate regni, incũbat onus probãdi.¶ Et hãc meam conclusionẽ probabo nõ solùm per ius cõmune, & leges iuris cõmunis:sed etiã p ipsasmet constitutiones regni,& per alia iura municipalia:necnõ per rationes vrgẽtissimas. Et qa omnes autoritates cõtrariæ, quæ fouent primã partẽ,nituntur ex sola decisione illius consti. puritatẽ.quæ videtur esse principale fundamẽtũ opinionis cõtrariæ: ego prius nitar talẽ fundamẽtũ optimis mediis penitus demoliri:ad hoc,vt totum ædificium desuper eo cõstructũ corruat iuxta tex. in c. cùm Paulus. j.q.j.vnde posteà mea opinio luce meridiana clarior & sigue aliquo obsta-
107 culo apparebit.¶ *Assumo igitur verba dictæ consti. puritatem. Et venio ad ipsius interpretationẽ & declarationẽ: per quã apertissimè ostendam,quòd illa consti.nõ meretur allegari pro illa prima parte:sed potius pro hac secũda parte cõtraria,quam teneo. Et presuppono,ꝙ totum dubium faciebat ille ordo scripturæ,in quo ius longobardum prius nominatur,quàm ius Romanũ:vnde debet prius seruari arg.l.quotiẽs.ff.de vsufruc. & l. generaliter.§.si quidẽ. ff. de fideicom.li. Hinc dicit Bald.in l. aduersus.C. de furt. quòd prior in ordine scripturę,præsumitur
108 prior in tẽpore.* Et dicit Bal. in l.j.C.de imp.&aliis sub.quod ex ordine scripturæ datur regula.& dicũt Bar.& Bal.in j. cõsti. C.in fi. col. quòd si reperiuntur duo instrumẽta scripta in eadẽ charta, præsumitur prius illud, quod præcedit ex ordine scripturæ.Idẽ tenent Mod. in l.j.ff. sol.mat. Et dicit Bal.in l.si duas. in princ.ff.de execu.tut.quòd ex ordine scripturæ præsumitur ordo intellectus. Idẽ plenè tangit Fely.in c.cùm dilecta. de rescri.
109 ¶*Ad hoc præsuppositum respondeo, vt incipiã tollere dubiũ,& dico sic: Vbicũq; mẽs disponẽtis est certa, nõ consideratur nec inspicitur ordo scripturæ in legibus.Ita tenet Bart.per illum tex.in l.cum pater §.fidei tuæ cõmitto.ff.de leg.iij. & idẽ Bar.in l.ij.§.prius.in fi.ff.de vul. & pupilla.& ita intelligitur tex. in l.nec enim.ff.de sol.idẽ tenet Bal.in d.l.si duas.ff.de execu tut. vbi dicit,ꝙ quãdo dispositio loquentis est certa, non curamus ordinẽ verborũ.Sed in terminis dictæ cõst.puritatẽ.mens disponentis est certissima.qualiter & quãdo velit seruari ius longobard

bardum,vt modò declarabo er-
go non debemus curare illum
ordinem. Et quòd sit certa mens
disponentis, probo. Nam verba
formalia illius consti.sunt hæc
videlicet. Ac demum secundum
iura communia,longobarda vi-
delicet & Romana,prout quali
tas litigantium exegerit,iudica
110 bunt,&c. ¶ *Nota igitur, quod
illud verbum,iudicabunt, deter-
minat & perficit totã orationẽ
præcedẽtẽ:& tamẽ antè, quàm
oratio sit perfecta,est ĩserta illa
clausula prout qualitas litigan-
tiũ exegerit,&c.quæ clausula de
necessitate debet referri ad hoc
vltimũ capitulũ,scilicet dum lo
quitur de iure cõmuni longo-
bardo & Romano:pluribus de
causis.Primò,quia est inserta in
medio ipsius capituli.scilicet an
tè,quàm oratio esset completa:
quo casu ad ipsum tantum capi
tulũ refertur:& nõ ad alia præ-
cedentia separata: secũdũ Bart.
in l.talis scriptura.col.ij.circa fi.
ff.de leg.j.& Bar.ĩ l.fi.ff.de reb.
dub.per tex.cum glo.in l.filiũ.ff.
quãdo dies lega.ce.& tenet Phi
lip.Decius in consi.xiiij. col.iij.
in fi.versi.& cum talis clausula,
&c.Secundò,quia suprà in dicta
const.præcesserunt duo alia ca-
pitula: videlicet.primum, quòd
iudices iudicẽ secundũ consti-
tutiones: secundũ,ꝙ in defectu
earũ iudicẽt secundũ consuetu-
dines approbatas:ac demum se-
cundum iura communia,&c. Et
ad illa duo capitula præcedẽtia
nõ potest referri dicta clausula,
prout qualitas litigãtiũ,&c.quia
resultaret legũ cõtrarietas. Nã
legislator vult, ꝙ omnino ser-
uentur constitutiones regni: &
non attendatur qualitas litigan
tiũ.nec consuetudo contraria.vt
111 in proœ.consti.§ fi. ¶ *Item,vbi
est consuetudo approbata in ci-
uitate illa habet vim legis:& il
lam tenentur seruare omnes de
ciuitate:quia dicitur lex muni-
cipij.l.j.C.de emend.libe.& l.de
quibus cũ ibi nota.ff.de leg.&
insti.de iure natu.§.ex non scri-
pto.& c.cum cõsuetudinis.& c.
fi.de consuet.vnde non attendi-
tur qualitas litigantis cõtra an-
112 tiquam consuetudinem. Ergo
sequitur,quòd stante contrarie-
tate,quæ semper euitãda est,illa
clausula non potest ad alia capi
tula referri.nisi ad hoc vltimũ:
cum possit assignari ratio, qua-
re ad alia nõ referatur:vt dicũt
Bar Bal.& communiter Doct.in
l.j.C.de libe.præte.& Bar.in d.l.
talis scriptura.ff.de lega.j.& ĩ l.
si idem cum eodem.§.fina.ff.de
iur.omn iud.& Alexan.in cõsil.
xlviij.col.iij.ver.sed ita.in j.vol.
Cùm ergo dicta clausula de ne-
cessitate referatur ad hoc vlti-
mũ capitulũ:satis clarè patet de
mẽte disponẽtis.ꝙ nõ vult iura
lõgobarda præferri præcisè iu-
ri Romano: sed illa seruari se-
cũdũ qualitatẽ litigantiũ:prout
ibi exponit Andr.de Yser.scili-
cet,vt ille qui viuit iure longo-
bardo,iudicetur per ius longo-

bardum. Ille verò qui viuit iure Romano, iudicetur per ius Romanũ. ergo sequitur, quòd si litigator viueret iure Romano, nõ compellitur iudex iudicare secundum ius longobardum, & sic non præferet ius longobardum Romano: quia ergo apparet de mẽte disponentis, nõ est curãdus nec inspiciẽdus dictus ordo verborum, sed sola mens.

113 ¶*Secũdò, prĩcipaliter quòd dictus ordo nõ sit curãdus, adduco aliam regulam: vbicũque ordo ponitur in aliqua dispositione, gratia exẽpli pro doctrina, nunquã censetur positus pro forma: nec seruari debet. tex. est in ca. decernimus. & ibi Card. de iudic. vbi episcopus & Abb. præferuntur in ordine Archiepiscopo, & tamẽ nulli dubiũ est, quòd Archiepiscopus est dignior, & deberet primò nominari. & nõ est alia ratio, nisi quia illa nominatio fit gratia exẽpli. vnde non inspicitur ordo: ita etiam tenet Fely. in d. ca. cùm dilecta. col. vj. versi. ij. declara, & c. de rescri. sed in proposito in d. consti. puritatem. illa nominatio iurium longobardi & Romani, fuit facta gratia exempli: quod patet per illam dictionẽ, videlicet, quæ est dictio declaratiua ꝙ exemplificatiua: vt s. dixi. Nã primò dicit secũdũ iura cõmunia: & posteà exẽplificat declarando, quæ sint ista iura cõmunia: ergo sequitur ꝙ ille ordo non est inspiciẽdus.

114 ¶*Tertiò, quia vbi constat de ordine intellectus, non curatur nec ĩspicitur ordo scripturæ. ita dicit Bar. in l. ita tamẽ. §. qui suspect. & in l. Scæuola. circa fin ff. ad Tre. sed ibi cõstat de ordine intellectus: qui est, vt in viuentibus iure longobardo tantũ seruetur ius longobardũ, & non in aliis: per illã clausulã, prout qualitas, & c. ergo non curatur ordo scripturæ.

115 ¶*Quartò quia quãdo ordo scripturæ perturbat ordinẽ necessitatis, nõ attẽditur, imo reducitur ad ordinẽ necessitatis. Ita tenet Bar. ĩ l. Gallus. §. quidam rectè. col. ij. ff. de libe. & posth. & ibi ꝑ alios doc. & Bar. in l. j. in fi. C. de exe. rei iud. sed ĩ d. cõst. est ordo necessitatis: ꝙ in viuentibus iure Romano cesset ius lõgobardũ: sed tunc præferatur, quãdo litigãtes eo iure viuerẽt: ergo iste ordo est attẽdẽdus nõ ordo scripturæ. ¶Quintò, ꝙ dictus ordo non sit substantialis nec inspiciẽdus: põdero vnã aliã cõsti. videlicet, cõst. quæ incipit, vt vniuersis. vbi sunt similia verba, & nulla fit mẽtio de iure longobardo. Nam dicit, ꝙ iudices iudicẽt secundũ cõstitutiones, & deinde secũdũ consuetudines, & demũ secũdũ iura, nõ specificando quæ iura: quo casu in dubio appellatiõe iuris simpliciter, venit ius Romanũ per antonomasiam. §. sed quotiens. inst. de iure natu. vnde illa consti. sentit totũ cõtrarium, & sic facit pro parte nostra: quia cessante cõsuetudine, debet iudicari secundum ius

Rom

Romanũ, ergo præponitur iuri longobardo.& hanc põderationem sentit etiã Matthæus,in d. consti.puritatẽ.¶Sed posset aliquis ĩstare & dicere,ꝙ illa cõst. vt vniuersis.est correcta per cõstit.puritatem.quæ est sequẽs,& posterior in ordine.Ad hoc dico,ꝙ imò non est correcta,quia dicta cõst.puritatem.dicit illud idem.nisi quia addit illã limitationẽ in viuentibus iure longobardo.vnde illa consti.puritatẽ. est potius limitatiua,q̃ correctiua,quia semper in dubio vitãda est legũ correctio.l.præcipimus. C.de appella.& l.sancimus.C.de test.Dicamus ergo sic, iungẽdo vtranq; cõsti.qui iudex cessante cõsuetudine , debet iudicare secũdũ iura,scilicet Romana.& ita loquatur cõst.vt vniuersis.fallit, quãdo qualitas litigantiũ aliud exigeret:quia tũc procedit cõst. puritatẽ.vnde dicta cõsti.vt vniuersis.ponit regulã:consti.verò, puritatem,ponit limitationem.
116 *Cui regulæ stãdũ est,donec probetur limitatio.cap.ad decimas.de resti.spo.li.vj.& no.Bar. & Doct.in l.ex quacũq;.ff.si quis in ius voc.nõ ierit.¶Sextò,quòd dictus ordo nõ sit inspiciendus, nec formã inducat, põdero nouiter vnam aliã cõst.ab aliis nõ põderatã , quæ incipit,cum circa.quæ mãdat iudicibus & officialibus, vt decidãt causas iuxta tenorem constitutionũ , & iura & consuetudines approbatas:& iste est ordo formalis , quo ad verba illius consti.cum circa.& sic primò dicit secũdũ constitutiones,posteà secundum iura,& posteà secundũ consuetudines. Certè si vellemus ĩspicere ordinem verborũ, ex quo procedit ius cõmune,præfertur ius commune cõsuetudinibus, quod est falsum:quia imò consuetudine derogãt iuri,& præferũtur iuris vt d.consti.puritatẽ.& l.de quibus.ff.de legi.& l.j.C.de emanc. lib.Patet ergo,quòd ibi non inspicitur ordo scripturæ , prout etiã dicit ibi glo.vnde minimè debet inspici in d.consti.puritatem.cum de eodem casu loquatur.Prætereà,illa const.cum circa.est posterior:& dicit secũdũ iura simpliciter:vnde intelligitur de iure Rom.vt suprà dixi ĩ præcedenti argumẽto.& sic facilius tollit illud motiuũ suprà
117 factũ:cum sit posterior.¶*Septimo,põdero cõst.quæ incipit, speciale.quæ vult,quòd vnus sit ordo iudicij in omnibus personis:& nominat ibi sigillatim,siue quis fuerit Francus,siue Romanus,aut longobardus : & sic in ordine nominat vltimo loco longobardum:ergo patet,ꝙ est minus dignus tãquã vltimò nominatus.Nam primò nominatus,cẽsetur maior & dignior:secundũ Bal.in l.cum quidã.col j. C.de verb.sign.per l.j.ff.de albo scrib.& Bal.ĩ auth.hoc amplius. col.pe C.de fideic.facit tex.in l. quotiẽs ff. de vsuf.longobardus ergo vltimo loco nominatus,

 censet

cēſetur minus dignus: vnde meritò eſt poſtponendus. ¶ Per hęc igitur ſeptem argumenta & pōderationes ſatis videtur ſublatū dubiū, quod fiebat ex ordine illius conſti. puritatem. quæ ſeptē rationes tollunt & deſtruunt totum fundamētum tenentiū partem cōtrariā, qui omnes ſe fundant per illam conſti. Ac firmāt rationes præditæ & corroborāt hanc ſecūdam partem, quam teneo Sublato ergo obſtaculo de ponderatione illius conſti. confirmo & corroboro modò hanc ſecundā partē, tanquam veriſsimam, infrà ſcriptis aliis fortiſſimis rationibus & argumentis.

118 ¶ *Et primò adduco regulam, quæ ſe ita habet: Omne id, quod eſt magis dignum & nobile, debet præferri minus digno & minus nobili. Regula eſt trita in iure, quæ traditur in §. fin. inſti. de iure natura. & in c. quod in dubiis. de conſe eccle. vel alia. facit tex. in ca. epiſcopus. xcv. diſtin.

119 *Sed negari non poteſt, quòd ius romanum, eſt dignius iure longobardo, pluribus de cauſis. Primò, ratione cauſæ efficiētis: quia ius lōgobardū fuit pro maiori parte conditum a quibuſdā regibus Apuliæ, vt ſuprà dixi, in prin huius q. Ius verò romanum fuit cōditum & compilatum ab Imperatore Iuſtiniano, qui fuit dominus totius mundi. l. deprecatio ff ad l Rhod. de iac. & tantò dignius, & nobilius dicitur opus, quantò à nobiliori & digniori procedit. Vnde dicimus magis dignū eum, qui acquirit dignitatē immediatè à pricipe, quàm eū, qui acquirit ab inferiore. vt inquit Spe. in tit. de citatione. §. iā de citatione col. iiij. ver. porrò ſi ſunt plures, &c. pro hoc eſt tex. in l ij. ff. de albo ſcri. & tex. cū gl. in c. per tuas de maio. & obe. & in c. cùm in diſtribuē

120 dis. de tēp ordi. *Leges ergo Imperatorū, cenſentur procedere ab ipſo Deo: quia Imperator dicitur diuina gratia cōſtitutus, ſecundum And. de yſer. in rubr. de prohi. feud. alie. per Lotha. & eſt Imperator ī terris, ſicut Deus ī cœlo, & dicitur habere diuinū numen, ſecūdū And. de Yſer. in c. j. verſi. ad felicē. quæ ſin: rega.

121 ¶ *Secundò, ratione iuſtitiæ & melioris rationis. Nā ius romanū, & præſertim leges Iuriſconſultorū, fuerunt factæ cum tāta iuſtitia & ratione, vt ī eis iniuſtitia aliqua inueniri nō poſsit: vt teſtatur And de yſer. in conſti. ſi damna. col. fi. in prin. hoc etiam probatur. inſti. de lege Fuſia Caninia tol. per totū ti. vbi Imperator ſuſtulit illā legē tanquā ſine ratione, & in quā pluribus aliis legibus ſimilibus ſublatis ī corpore iuris. ius verò longobardū eſt ius iniuſtū & ſine ratione factum: vnde appellatur ius aſininum ſecūdum And. in c. j. §. fi. de notis feu. & Bald. & Odof. in authen. dos data. C. de dona. ante nup. meritò eſt poſtponēdū iuri romano, & non præponendum.

Sec

¶Secũdò, principaliter istã partem cõfirmo, per d. const. puritatem. retorquendo ipsam contra tenentes primam partem, quã põdero in duobus locis. Primò, dũ dicit, prout qualitas litigantium exegerit, exponẽdo, prout exponit ibi And. de yse. & suprà dixi. Nã p illa verba permittit. illa cõsti. ꝙ in regno viuatur iure Romano: & iure longobardo permissiuè & nõ imperatiuè: vnde non imponit necessitatẽ, ꝙ quilibet viuat iure lõgobardo. Item permittit, ꝙ iudices præferant ius romanũ iuri longobardo in viuentibus iure romano sequitur ergo, ꝙ malè allegatur illa consti. per eos, qui dicunt ꝙ de necessitate in hoc regno viuatur iure longobardo, & illud præfertur iuri romano: quia si esset ista necessitas, illa cõsti. loqueretur precisè, ꝙ iudices indistinctè seruent ius longobardũ, siue aliquis viuat eo iure, siue non, sicut dixit præcisam obseruantiam constitutionum & cõ-
122 suetudinum. * Sed quia noluit loqui præcisè, sed permissiuè, referendo se ad qualitatem hominũ per dictionem, prout, quę est dictio relatiua & limitatiua, secũdũ Bar. in l. edita. col. pe. C. de eden. & est text. in l. prout. ff. de sol. & in cle. j. §. volumus. de foro cõpe. & not. Bar. in extrauag. ad reprimendum. in ver. prout & Phili. Decius in cõsi. lxiij col. iij. Sequitur ergo, quòd tota obseruantia iuris longobardi, dependet à qualitate viuẽtium ergo non est præcisa nec necessaria. Vnde illa consti. puritatẽ. facit potius pro ista parte, quã teneo. Aliã ponderationem illius
123 constit. dicam infrà. ¶ *Tertiò, istam partẽ cõfirmo: quia ritus magnæ curiæ vicariæ dat mundualdũ in regno mulieribus, tãtũ viuẽtibus iure lõgobardo: vt dictat ritus magnæ curiæ in nu. xlviij incipiẽs, itẽ ꝙ curiæ ipsæ &c. Ergo à cõtrario sensu mulieribus viuentibus iure romano, nõ dat mundaldum: cum etiam in statuto capiatur argu. à cõtrario sensu: quãdo disponit super casu non prouiso à iure communi, prout est ille ritus. ita tenet Ale. in l. j. col. xij. ver. secũda cõclusi. ff. de offi. eius, cui mãda. est iur. Bal. in l. apud antiquos. C. de fur. & in l. ij. C. de condi. inser. Mũdualdus est inductus à iure longobardo, & tamẽ ille ritus, qui facit ius nouissimũ, in hoc regno coarctat hãc obseruantiã tãtum in mulieribus viuẽtibus iure lõgobardo: ergo à contrario sensu permittit mulieres huius regni viuere iure romano, si volũt, & quòd nõ vtantur mun-
124 dualdo. ¶ *Istud tamẽ de mundualdo mulieris limita procedere, quãdo mulier cõtrahit nomine proprio. secus si nomine alieno, puta ꝓcuratorio vel tutorio nomine: quia tunc valet contractus, etiã sine mundualdo, secundũ Alexã. in l. quæsitũ. col. fi. ff. de in ius voc. & Pau. de

Cast.in l.cuicunque.§.si ab alio. ff.de insito.¶*Quartò,istam
125 partē cōfirmo, per id quod fuit decisum in sacro consilio. Neapolitano:vt refert Matth.de afflic.in deci.sacri consilij.cclx.scilicet quòd mulier viuēs iure lōgobardo, non possit facere testamentū sine mūdualdo: ergo si viuit iure romano,potest facere sine mūdualdo. Ergo permittitur viuere iure romano: quia si nō permitteretur, fuisset indistinctè decisum, quod nullū testamētum mulieris in regno valeat sine mūdualdo.¶*Quin-
126 to,cōfirmo per generalem consuetudinē huius regni, & obseruātiam notoriā temporis,cuius nō extat memoria in cōtrariū, quæ habet vim legis & priuilegij,secundū Abb.in c.super quibusdā.§.prætereà. de ver.signi. & Andr.de yser.in c.imperialē. §.præterea ducatus.col.pen. in prin.de prohi.feu. alie per Fed. & in c.j.versi.flumina nauigabilia.col.ij.quæ sint rega.& in cōsti.si dubitatio.col.iij.& in cōsti. quadragenalē.col. j. & habetur in hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot.& æsti.Quæ obseruantia est, vt solo iure romano viuatur, & quòd penitus sit iuri longobardo derogatum:& hoc patet euidenter:quia quamplures dispositiones iuris lōgobardi non solùm non seruantur in regno, verum etiā seruatur totum contrarium.vt videmus in testamentis mulierum, quæ in omnibus ferè ciuitatibus huius regni fiunt sine mundualdo, & hoc est notorium maximè inter omnes tabelliones huius regni, & per schedas tabellionū mor-
127 tuorū.¶*Item de iure longobardo cognati sunt incogniti in successionibus, adeò quod non succedūt,nec etiam mater filio, tāquam cognata. Item filij naturales nō excludūtur totaliter per filias legitimas & naturales de iure longobardo, prout hæc omnia notat glo.& ibi per doct. in c.j.§.hoc autē.de his qui feu. dare pos. Et tamē videmus, quod in regno ita succedūt cognati, sicut agnati, & ostenditur sola gradus prærogatiua, secūdu formam §.nullam.in authen.de hęre.ab inte.& authē.cessante. C. de legi.hære. Itē, filij naturales excludūtur per filias legitimas, nisi aliquid sibi relinquatur pro alimentis:iuxta c.cum haberet: de eo,qui dux. in vxo. quā pol. per adul.& sic sola obseruantia iuris romani viget.Et de hoc reperiūtur infinitæ sententię latæ tam in sacro concilio, quàm in omnibus curiis ciuitatū huius regni.sic etiā & quamplura alia exepla potest studiosus inuestigare,in quibus differt ius romanum à lōgobardo,& in eis solo romano iure vtimur in regno. Ergo cēsetur abrogatū ius longobardum, saltem ex generali cōsuetudine tam antiqua & inueterata in hoc regno:vnde meritò dicit Bald.in d.authen. dos

data

data. quòd tale ius recessit ab aula:quia abiit in desuetudinē. Quando ergo esset disceptatio, quo iure viuatur in regno, suffi ceret allegare hanc notoriam obseruantiam:quia si ius roma num seruatur in istis exemplis propositis,præsumptio est,quòd seruetur etiā in aliis omnibus: qa si ius romanū seruatur : ergo est ius saltem lōgissimo vsu approbatum,iuxta l. de quibus.ff. de legi.& nisi contrarium probetur,in aliis exēplis,esset sem per seruādū, prout notoriè ser-
128 uatur.*per ea,quæ tradit And. de yser.in d.c.imperialē.§. præ terea ducatus.col.ij.in fi.versic. sed quomodo probabitur, &c. vbi dicit, quòd ius Francorum si probandū est,sufficit probare, quòd aliàs illi de domo seruauerūt,quòd primogenitus succedat:quia ex hoc solo transfundi tur onus probandi contrariū in aduersarium: ergo patet, quòd ex sola ꝓbatione vnius capituli iuris Francorū, præsumitur & probatur, ꝙ viuatur iure Francorū. quantò fortius id dicendū est in iure romano,cuius obseruātia ꝓbatur notoriè ex mil le,& infinitis capitulis, & antiquissimo tempore?vnde succedit dispositio l. minimè.ff de le.
129 ¶ *Et quòd ista generalis obseruantia & consuetudo tāquā notoria non indigeat probatione, sed sufficiat eā allegari, est dec.in terminis Bal.in l.j.co.ij. in fi.versi.sed hic quæro, &c. C. ad Velleia. vbi expressè dicit, quòd consuetudo notoria est, quę liquet ex inspectiōe omniū publicorū instrumentorum, & nō oportet eam probare. ¶ Sextò, nūc pondero iterum dictam consti. puritatē.quā retorqueo pro ista parte, quā teneo,& ista est noua ponderatio, & ab aliis hactenus non cogitata. Nā vult illa cōsti.quòd primò iudicetur secūdum constitutiones, posteà secundū consuetudines approbatas,& posteà secundum iura, &c.per hoc dico,quòd stante cō suetudine generali in hoc Regno,quòd causæ decidantur secūdum ius Romanum, prout supra probaui,illa cōstitutio decidit casum nostrū pro ista parte: quia præponit cōsuetudinē iuri
130 longobardo.*Sed nulla potest esse fortior & melior consuetudo,quàm illa, quæ est cōformis iuri cōmuni:vt est tex. not.in c. sopitę.& ibi not.extrà de cēsi.& in c.cùm dilectus.de consuet. & quòd possit esse consuetudo cōformis iuri cōmuni, tenet Abb. in c.fi.col.pen.in princi.de consuetu.ista ergo generalis obseruantia iuris Romani contra ius longobardum, induxit quandā notoriam & approbatam cōsuetudinem conformem iuri communi Romanorum:vnde secundum hanc consuetudinem debet prius iudex iudicare, & ea cessante, tunc demum recurret ad ius lōgobardum. & ita subtiliter bis ponderata illa constit

puritatem. facit pro ista parte: imò si aliquid dubij haberet dicta consuetudo, reciperet interpretationem à iure cõmuni Romanorũ, quòd est ius generale. l.si serui vestri.C.de noxa.actio. & habetur in dicto c. cùm dilectus. non autem reciperet interpretationem à iure lõgobardo quod est ius locale, secundum Bal.in c.j.§.& quia vidimus.col vj.in fin.de his, qui feu. da. poss. ¶ Septimò & vltimò, pro ista parte adduco omnes illas decẽ authoritates, quas suprà collegi arguendo pro hac secunda parte, quæ omnes remanẽt in suo robore: quibus, dato ꝙ suprà disputando voluerim respõdere, tamen nunc tangendo veritatẽ, dico dictas responsiones nõ esse sufficiẽtes. vnde inquantum ad primam, secũdam, quintam, sextam, & septimã authoritates, dicebam eas procedere de iure cõmuni, secus est in Regno. per d. cõsti. dico, quòd est mala responsio, ex quo in Regno nihil reperitur innouatũ contra dictas decisiones: vt suprà probaui. & d. cõst. puritatem. facit potius pro ista parte: imò est cõformis cum dicto Bald.in d.l.si inuita. C. de nupt. qui dicit, quòd de tali iure nõ est curandũ, nisi in loco, vbi seruatur de consuetudine. vnde fateor istud, ꝙ quãdo in aliqua parte Regni ꝓbaretur, ꝙ illud ius seruatur, vel quod eo iure viuitur, ibi esset seruandum, & nõ alibi. & hoc propriè vult d. constit. vt suprà dixi. tamẽ onus probandi semper incumbit allegãti illud ius, cũ sit ius locale: vt s. declaraui. vnde remanent dictæ quinq; decisiones in eorum robore & obseruãtia, cùm iure cõmuni vtamur. ¶ Itẽ ad tertiã authoritatẽ And. de yser. in c.j. de notis Feudo. dico non esse bene respõsum: quia imò melius fuit loquutus ibi, quàm alibi, ex quo tale ius sine ratione non debet seruari. & maximè, cùm dicta decisio sit conformis cum decisione Bal. & aliorum doct. suprà all. leg. vnde censetur magis cõmunis, cùm pluriũ authoritate fulciatur. l.j. ver. & sanè crebrior. ff. de offi. quæstio. nec ꝓcedit arg. de l. prospexit. ff. qui & à quib. quia nõ reperitur dictũ ius præcise approbatum per Regni cõstit. nisi in loco, vbi viget. & ita dicit idem And. in c.j. de feu. cogni. & ibi etiã Bal. magis clarè, quàm alius, dicit expressè, in j. col. ꝙ inter eos, qui viuunt iure romano, causa deciditur secundum ius romanum, & inter eos, qui viuunt iure longobardo, causa deciditur secundum ius longobardum. vnde habuit Bal. ibi propriè sensum d. consti. puritatem. Nec valet respõsio data ad quartam authoritatem, scilicet And. in d.c.j. de feu. cogni. quia non est verum, quòd constitutio necessitet homines hui⁹ Regi, quòd viuant iure longobardo: imò ponit in eorum arbitrio: vt suprà probaui. Item, ad octauã

auth

authoritatẽ Lucæ de penna reprobatur responsio eodem modo quo præcedẽs ¶ Nec obstat, quòd And. est maioris authoritatis: qa cùm sit sibiipsi cõtrarius ĩ pluribus locis, tenẽda est eius authoritas, vbi melius dixit. Ad nonam authoritatẽ, scilicet in c. translato. de consti. minimè valet responsio: quia nego, ꝙ successores in Regno confirmauerint præcisè, & necessariò ius lõgobardũ: sed vt suprà dixi. imò, si placuisset illud ius Imperatoribus, inseruissent illud in voluminibus iuris ciuilis: sed qa nõ inseruerũt, apparet ꝙ tale ius reprobauerũt, prout in simili arguit Aluarot. in prælud. feud. in iiij. quæstione. Item respõsio data ad decimam authoritatem Matth. de affli. q sequitur Luc. de penna. minimè procedit per easdem rationes, & sic remanet ista pars comprobata & firma. ¶ Superest tantum respondere ad decem authoritates contrarias adductas pro prima parte: ad quas satis patet respõsum ex prædictis: qa quatenus expressè dicunt, quod ius longobardum præferatur, malè loquuntur, & ueriores sunt authoritates contrariæ. & maximè, cùm, vt plurimùm, sint authoritates Andr. de yser. qui tenet alibi cõtrariũ solùm respondeo ad quintam authoritatẽ And. ĩ d. §. prętereà ducatus. nã loquitur ibi de iure lõgobardo & Francorum, non au-
13 tem de iure romano. * Et verũ est, quòd ius Francorum, est speciale ius & onerosum, & contra ius cõmune: vt dicit And in d. §. præterea ducatus. co iij. in addi. vnde debet probari per allegantẽ: aliàs non præsumitur. vnde quando esset differẽtia inter ius Francorum & longobardum, fateor ꝙ potius pręsumatur ius lõgobardum, maximè in succedẽdo, ex quo est conforme cum iure cõmuni, in eo ꝙ admittit omnes filios æqualiter ad successionẽ. secus est, quãdo differẽtia esset inter ius lõgobardũ & ius romanũ, prout est q. nostra: quia tũc potius romanũ præfertur, & prosequitur per prædicta. ¶ Vltimò, superest respondere ad id, quod dicit And. in d. consti. puritatẽ. & ĩ pręlu in iij. q. prin. circa fi. vbi dicit, ꝙ ista cõsuetudo, ꝑ quã aliqui nõ seruant ius longobardum, non valet: quia est contra cũstitutiones Regni: vnde tales non seruantes, non excusantur consuetudine. secundum eũ. in hoc dico indubitáter, ꝙ And. malè loquitur, & dicit contra casum d. constitu. puritatem ibi: prout qualitas litigantiũ &c. qa imò d. consti. approbat hanc cõsuetudinẽ, cùm permittat, ꝙ viuatur iure romano, & ꝙ iudex sequatur ius romanũ in viuentibus secundũ illud. Quod fortificatur ex his, quæ suprà dixi ad corroborationem huius partis. Vnde meli' loquutus fuit And. ĩ d. c. j. de feu. cog. & ibi Bal. vbi dicit, quòd seruatur, vbi eo iure

viuit

viuitur.ergo vbi eo iure nõ viui tur,nõ seruatur:& sic potest esse cõsuetudo,ꝙ eo iure non viuatur.cõclusiuè ergo teneo, ꝙ ius romanũ pręfertur lõgobardo:& qui dicit,quod viuit iure lõgobardo,debet hoc ꝓbare:& similiter incũbit onus ꝓbãdi ei,qui dicit quòd in regno viuitur iure lõgobardo:nõ pręsumitur,ꝙ viuatur iure romano,per ea, quæ superius dixi: & hanc puto esse merã veritatẽ.Et ꝑ hæc sit expedita ista no.q.q̃ nullus hactenus
132 ita plenè examinauit.¶*Præsupposita hac declaratione nouẽ iuriũ,vt videremus à quo iure initiũ habuit ipsum iudiciũ, superest modò deuenire ad de cisionẽ prin.q.s.vnde habuit ori ginẽ iudiciũ.Sup qua concludo, ꝙ iudiciũ incœpit tẽpore iuris naturalis primæui,& iuris diui-
133 ni.& sic habuit originẽ in paradiso, vnde expulsus fuit Adã. nam cũ Deus creauit primũ hominẽ,dedit sibi legem præceptiuam,quòd nõ deberet comedere de ligno vetito:ipse autẽ homo fuit inobediẽs,& venit contra præceptũ Dei,& comedit de ligno.quod Deus sentiens, iratus citauit ipsum,dicens:Adam, vbi es?qui cõparuit corã Deo. Deus autem increpauit ipsum, ex eo ꝙ noluit suis præceptis obedire.qui Adam volẽs se excusare dixit:Mulier,quã dedisti mihi sociam,ipsa me decepit:& comedi.& sic voluit culpã suam retorquere contra Deũ,eò quòd malam sociam sibi dederit:& sic tantò magis deliquit: ꝓut hæc omnia habentur Genes.c.j.& c. iij.& est text.in c.serpens.de pœni.dist.j.sic ergo ex istis verbis replicationibus inter Deum & Adam fuit ortus q̃dã modus litigãdi:q vulgariter dicitur placitandi:& exinde in anteà inuẽtum fuit iudicium.vnde conclusiue iudicium habuit originem in paradiso,secundum Arch.super j rub.decre.col.j.& Spec.in proœ.j.partis. col. vj.versic.sanè placitãdi,&c.ex quo dico, quòd fuit inuẽtũ iudiciũ de iure naturali primæuo,eoipso quòd fuerũt creati primi parẽtes:& propter illam responsionem,quam fecit Adam.nam cognoscens se errasse propter inobedientiam, fuit motus ex quodã naturali instinctu ad defensionẽ suiipsius & in hoc cooperabatur ius naturale cõmune primæuũ:fuit etiã & cooperatio iuris naturalis secũdarij,scilicet rationis:inquantũ sciuit abdicare à se culpã, & applicare alij:quia vt se defenderet,inculpauit Euam vxorem suã,quòd eum deceperat: & inculpauit serpentẽ:vt d.c.serpẽs. deinde iudiciũ habuit suã prosequutionẽ & augmentũ de iure gentiũ:quo iure omnia mandabantur executioni manu regia,& manu principis.quia non dum erãt inuentæ actiones:nec magistratus: vt dicit tex.in l.ij.
134 in prin.ff.de origin.iur.*Fuit etiã cognitum iudiciũ tempore legis

legis veteris Moysi in veteri testamento: qui statuit legẽ, quòd in ore duorũ vel triũ stet omne verbum: vt habetur Deuterono. c.xix.& sic patet, quòd erat tunc iudicium in vsu: quia erat vsus testium. idem probatur per id, quod dicimus de Susanna: vt habetur Dan.cap.xiij.vbi Susanna erat damnata ad mortẽ per depositionem duorũ testiũ deponentium de adulterio per eam patrato:& posteà Daniel inspiratus à Deo examinauit dictos testes semotim: & inuenit eos varios in loco: vnde apparuit eorum falsitas:& fuerũt interfecti:& Susanna tanquam innoxia liberata. probatur etiam Leuit. c.xix.vbi dicitur: Nõ facies iniquum aliquod in iudicio,&c.& Deuteronom.cap.xxiiij.vbi dicitur: Nõ peruertes iudicium aduenæ & pupilli: nec auferes pignoris loco, viduæ vestimentũ, &c.& Hier.ca.xxij. Facite iudicium & iustitiam:& liberate oppressum de manu calumniato-
135 ris,&c.*Fuit successiuè cognitum iudicium in testamẽto nouo per legem euangelicam & apostolicã vt patet de Iesu, qui fuit ductus ad Pilatũ:& in iudicio cõdemnatus: licet iniustè.& habetur xvj.distinctio.ca.j.& ij.& iij.& posteà fuit iudicium cognitũ & ampliatum, & magis ordinatum per legem ciuilem & canonicam: vt patet in toto titu.ff.& C.& extrà de iudic.& sic successiuè, cum hodie præfatis vtamur legibus, vtimur etiã &
136 iudicio.*Fuit autẽ inuentũ iudicium ex necessitate, ne quis diceret sibi ius propria authoritate:& ne quis propria authoritate audeat sumere vltionẽ.l.nullus.C.de Iudæ.& c.ad hoc.xvj.q.j.& tex.cum glo.in c.nisi bella.xxiij.q.j.& no.Spec.in ti.de off.omn.iudi.§.potest.ĩ prin.& idẽ Spec.in proœ.iij.partis. habuerũt enim iura valde pro abominabili, quòd quis propria authoritate sibi ius dicat. hinc ĩtroduxerũt pœnas amissionis iuris.l.extat.ff.quod met.cau.& l.si qs in tantã.C.vnde vi. Et per prædicta remaneat expedita hæc tertia pars prin.huius tractatus. Sequitur nũc quarta pars: quę diuiditur per distinctiões. Robertus de Marãta Venus.Iuris vtriusq; Doctor excellentissimus.

QVARTA PARS.

Iudiciũ, duplex. Et super eo loco viginti distinctiones nõ minus acutæ, quàm copiosæ.

1 *Iudicium aliud ciuile, aliud criminale, aliud mistum.*

2 *Causa ciuilis quæ dicatur, & quæ criminalis.*

3 *Agi potest ex delicto ciuiliter & criminaliter, scilicet ad interesse, & ad pœnam.*

4 *Homicidio commisso, pritur criminalis accusatio ad pœnam: ac etiam actio in factum ad interesse.*

5 *Agi an possit ex eodem delicto criminaliter*

minaliter, ex quo prius actum fuit ciuiliter: & econtra. & 20.

6 Pœna in actione iniuriarum cui applicetur.

7 Pœna iniuriarum, æstimatur per iudicem, quando per querelam agitur.

8 Locus & tempus cõmissi criminis, in libello requiritur.

9 Iudex arbitratur pœnam, secundum qualitatem personæ, loci & dignitatis, quando pœna iuris petitur quis puniri.

10 Iudicium an ciuile vel criminale dicatur, quando agens iniuriarum actione concludit iniuriantem condemnari ad satisfactionem iniuriæ, siue honoris.

11 Causa criminalis dicitur, quando de tutore suspecto agitur.

12 Libellus, in quo pro æstimatione iniuriæ, & delicti satisfactio in pecunia petitur, non tenet.

13 Pœnæ ambæ quando tendunt ad vindictam, vna non tollitur per alteram, quæ non fuit sufficienter irrogata.

14 Cautela libellantis vt in eodẽ libello possit petere æstimationem & satisfactionem iniuriæ & nu. 17.

15 Libellus qualiter formetur de duobus reis debendi.

16 Validum est argumentum de personis ad res: & econtra.

17 Agens iniuriarum actione, iniuriam æstimare potest, & in calce libelli addere, quòd si iudex non punierit sufficienter reum, reseruat sibi petere satisfactionem, & talis libellus procedit.

18 Agens redhibitoria. potest protestari de vitijs non apperantibus.

19 Iudex laicus, & iudex ecclesiasticus, an possint de vno delicto cognoscere, vbi pœna ciuilis diuersa est à canonica.

20 Libellus vt procedat, quando simul ex eodem delicto ciuiliter & criminaliter agitur, debet actor principaliter agere criminaliter, petendo reũ puniri, & incidenter per iudicis officium rei restitutionem petere.

21 Iudicium ciuile & criminale, potest æquè principaliter cumulari, quando delictum est tale, in quo quis venit ad mortem principaliter condemnandus.

22 Libellus, in quo petitur aliquem puniri, & condemnari ad rei restitutionem, valet, & saluatur.

23 Verba libelli impropriantur, vt saluetur libellus.

24 Causa ciuilis & non criminalis, dicitur, vbi ad priuationem officij agitur, nisi pœna ista imponeretur per statutum. nu. 25.

26 Causa ciuilis dicitur, vbi agitur de adulterio ad solam separationem tori: & potest in ea procurator interuenire.

27 Causa dicitur ciuilis, quando per viã inquisitionẽ ad priuationẽ beneficij propter crimen, nulla precedẽte accusatione nec exceptione, agitur.

28 Delinquens mitius punitur de iure canonico, quando agitur per viam inquisitionis.

29 Causa ciuilis dicitur, quando opponuntur crimina contra testes, ad repellendum à testimonio.

30 Libellus in quo agitur ciuiliter de crimine, an & quando locum & tẽpus continere debeat.

Causa

31 *Causa dicitur ciuilis, quando pœna applicatur fisco ex contractu illicito: secus si ex delicto.*

32 *Pœna pecuniaria delicti à lege introducta, an parti vel fisco applicetur.*

33 *Causæ criminales in quibus differāt à ciuilibus. & num. 34. cum seq. Testimonium laici & mulieris, admittitur contra clericum, quando ciuiliter de crimine agitur.*

34 *Vitium litigiosi, nō inducitur, quādo super re aliqua agitur criminaliter.*

35 *Procurator quando agitur de crimine iniuriarū, an admittatur. & numero 37.*

36 *Causa potest dici capitalis, inspecta aptitudine, vbi venit pœna arbitraria.*

37 *Procurator in crimine iniuriarum admittitur, quando ciuiliter agitur ad æstimationem iniuriæ: secus si criminaliter.*

38 *Pœna principalis attenditur, vbi potest procurator interuenire.*

39 *Procurator interuenire potest pro muliere coniugata in causa criminali litigante. Item, pro vniuersitate.*

40 *Procurator potest litigare pro pluribus personis, quando criminali iudicio contra eas simul agitur.*

41 *Procurator admittitur ex parte accusatoris prosequentis suam vel suorum iniuriam.*

42 *Procurator admittitur in criminalibus ad defensionem rei absentis, ad instruendum iudicem: & allegandū causas absentiæ: & probandum innocentiam rei.*

43 *Iudex in pœnis arbitrariis pro criminibus, an & quando possit imponere pœnam mortis naturalis. & numero 44. cum plu. seq.*

44 *Intellectus ad l. ij. C. de his, qui latro. & nume. 49.*

45 *Pœna acerrima, pro pœna mortis accipitur.*

46 *Intellectus ad text. in c. inquisitionis. in prin. de accu. & nume. 52.*

47 *Intellectus ad glos. in §. in summa. in ver. extraordinaria. institu. de iniuriis.*

48 *Intellectus ad l. sacculariū. §. sunt quædam. ff. de extraordi. cri.*

49 *Pœna mortis in arbitrariis nūquam imponitur in delictis attentatis, & non consummatis. & nu. 54.*

50 *Intellectus ad l. lex Iulia. §. hodie. ff. ad l. Iul. rep.*

51 *Intel. ad l. prin. ff. de fur. Bald. & l. prima. §. expilatores. in fin. ff. de effract.*

52 *Verbum, moderari, importat diminutionem pœnæ.*

53 *In arbitrariis quando debeat iudex mitiorem pœnam eligere.*

54 *Affectus hodie generali cōsuetudine non punitur, nisi sequatur effectus.*

55 *Alapam dans officialis, mortis pœna punitur.*

56 *Pœna iniuriarum, est arbitraria iudicij.*

57 *Pœna illa debet imponi, quæ solita est secundum consuetudinem.*

58 *Contra committentē delictū per latā culpam, an possit criminaliter agi.*

59 *Culpa lata non æquiparatur dolo, in criminalibus.*

60 *Homicidiū per culpam commissum, pœna arbitraria punitur.*

61 *Delictū principaliter cōmissum ad iniuriam alterius, mitius punitur.*

Delict

DEVENIO nunc ad quartã partem principalem huius Operis: quæ continet quotuplex est iudiciũ. Et super ista parte intẽdo cumulare quàmplures distinctiones iudiciorum. nam iudicium est multiplex: & variis distinctionibus compartitur.

Iudiciorum prima distinctio.

1 PRIMA igitur distinctio* iudiciorũ est: quia iudiciũ aliud est ciuile: & aliud criminale: & aliud mistum. Iudicium ciuile est, in quo deducitur causa ciuilis. Criminale verò est, in quo deducitur causa criminalis. Verũ pro habenda aliquali notitia huius distinctionis, opportunũ est discutere, quę dicatur causa ciuilis, & quæ criminalis, & quomodo vna ab alia cognoscatur. Hanc materiã tractãt plenè Canonistę in rub. de iud. vbi Abb. in fi. col. ponit vnã doctrinã, quę cõmuniter reprobatur.* Sed breuiter vera & cõmunis conclusio est ista: 2
ꝙ causa ciuilis dicitur illa, quãdo principaliter in iudicio agitur ad cõmodũ priuatũ: siue talis causa descẽdat ex delicto, siue ex cõtractu. Causa verò criminalis dicitur, quãdo principaliter agitur ad commodum publicũ, ex delicto tamen: seu ad publicam vindictam. hinc est, quòd si aliquis ex delicto venit puniendus corporaliter ad publicam

vind

vindictam, dicitur causa criminalis: quia ex tali pœna corporali nullum cōmodū sentit priuatus. Idem, si aliquis pro delicto veniret puniēdus pœna pecuniaria. nam si talis pœna applicatur fisco, dicitur causa criminalis. si verò applicatur parti, dicitur causa ciuilis. Ista cōclusio est verissima & cōmunis: & probatur per tex. & ibi Bart. in prin. in l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de pub. Ad hoc pōdero nouiter tex. meliorem de iure in §. in summa. insti. de iniur. Istā cōclusionē firmant gl. Bar. & Ale. in add. in l. prętor ait. in prin. ff. de sepul. vio. & ibi Ale. in specie reprobat Abb. aliter tenentē in d. rub. de iud. idē tenet Fran. de are. in d. rub. de iud. col. fi. vbi dicit hanc esse cōmunē opi. & ibi etiā Fel. & Bal. in ij. lect. in j. col. & est tex. iūcta gl. in l. fi. ff. de priua. delic. & ibi Bart. & declarat pulchrè Bal. in cōsi. ccccxcij. col. pe. in iij. vol. & colligitur ex no. per Abb. & doc. in c. tuæ. de procu. & per Bar. in l. j. C. quādo ciui. acti. crim. pręiu.

3 ¶ *Super hoc tamē est sciendū, ꝙ ex quolibet delicto ex quo oritur accusatio criminalis ad pœnā, oritur etiā actio in factū ad interesse, & sic ad prosecutionem rei familiaris. tex. est, & ibi Bar. in l. qui nomine. ff. de fal. & l. hodie. §. j. eo. ti. probatur in d. l. fi. cū ibi no. ff. de pri. delic. & tenet Io. de Ana. in c. accedens. col. iiij. in fi. de accu. & est tex. cū gl. in l. nec quicquā. ff. pro soc. ex quo sequitur, ꝙ est in potestate illius, q dānū seu iniuriā passus est, agere criminaliter ad pœnā ordinariā, vel ciuiliter ad interesse, vel vtroq; modo copulatiuè. Exēplū, si aliqs cōmisit furtū, potest accusari criminaliter ad pœnā iuris, scilicet dupli, vel quadrupli, secundum ius cōmune, quæ pœna hodie applicaretur fisco, si locū haberet, per c. Regni. quod inci. placuit. vel ad pœnā fustigationis: si furtum est ab augustali infrà, ab augustali verò suprà vsq; ad vnciā, ad pœnā abscisionis manus: vltra verò vnciā ad pœnā mortis, secundū formā c. Regni, quod inci. ad hoc, ꝙ nostrorū. potest etiā contra eū agi ciuiliter cōditiōe furtiua ad rei ablatę restitutionē. l. interdū. §. qui furę. & ibi Bar. & doct. ff. de fur. potest etiā agi ad vtrūq; scilicet vt puniatur, & vt rē restituāt: secundum Bar. in d. §. qui furem. in fin. & Specu. in titu. de furt. §. j. versi. sed nūquid. quod qualiter procedat, infrà dicam.

4 ¶ *Similiter, si est cōmissum homicidium, oritur accusatio criminalis ad pœnam l. Corneliæ de sicar. & etiam actio in factū ad interesse, per quam tenetur occisor vel vulnerans ad expensas medicorum, & ad expensas operarum illius interfecti, vel debilitati, vt est tex. in l. fi. ff. de his qui deie. vel effu. & in l. ex hac lege. ff. si quad. pau. fec. dic. & in hac æstimatione operarū

f hab

habebitur ratio ad totũ tẽpus, quo ille occisus potuisset viuere, & operari secũdum formam l. hæreditatum. ff. ad leg. falc. habendo etiam respectũ ad artẽ, quam solitus erat exercere. ita declarat Spec. in tit. de in iur. & dam. da. §. sequitur. ver. sed nun quid. cum duobus seq. sic etiam possumus exẽplificari in crimine falsi, vt d. l. qui nomine. ff. de fal. & in aliis similib*. ¶ *Quia
5 tamen suprà dixi, quòd potest quis agere ciuiliter vel criminaliter ad sui electionem, posset dubitari, an si prius actum fuit ciuiliter tãtũ, possit posteà agi criminaliter ex eodẽ facto, vel econtrà. Breuiter communis cõclusio est, quòd si actio ciuilis & criminalis tendunt ad diuersa, tunc potest agi altera via, non obstante, quòd prius actum est vna: vt quãdo criminalis datur ad vindictã. ciuilis verò ad prosequutionẽ rei familiaris, prout suprà dixi in furto, & homicidio. nam vna per aliam nõ tollitur. Si verò vtraq; competit ad vindictam, tam ciuilis, quàm criminalis: & tũc vna intentata, altera tollitur. tex. est. & ibi Bart. in l. j. C. quando ciui. act. cri. præiu. & tex. & ibi Bart. in l. prætor edixit. §. si dicatur. ff. de iniu. & Bar. in l. ij. §. j. ff. vi bono. rap. & Abb. in c. tuæ. de procu. & Spec. in tit. de fur. §. j. versic. sed nunquid. & in tit. de iniur. §. j. versi. sed quæritur. Exẽplũ potest poni in actione iniuriarũ. nam si aliquis dat alapam, vel dicit verbum iniuriosum, nullum facit damnum iniuriam passo, & tamen ex tali delicto iniuriarum potest agi de iure communi ciuiliter & criminaliter: vt d. §. si dicatur. & est text. in §. in summa. insti. de iniur. & not. Bar. in l. lex Cornelia. §. fi. ff. de iniur. & vtraque actio tam ciuilis, quàm criminalis, tẽdit ad vindictam: quia nullum damnũ passus fuit agens: tunc vna per aliam tollitur, per prędicta. Dicitur autem agi ciuiliter in actione iniuriarum, quando agens petit pœnã applicari sibi: vt quia dicit, ꝙ noluisset pati talem iniuriã, potius voluisset perdere tantã pecuniam de propriis bonis, &c. quam petit sibi dari ita probatur in l. iniuriarum ęstimatio, & ibi glos. & Bar. ff. de iniur. & est gl. in d. §. in summa. in ver. pœna. insti. de iniur. & tex. in cõst.
6 Rgni, quæ incip. varietates.* Et hoc fuit inductum de iure communi Romano, secũdum quòd tota pœna applicabatur parti ciuiliter agenti, vt dicit glos. in dicta constit. varietates. in vers. partem tertiam. quæ est glo. pe. & ita intelligitur d. l. iniuriarũ æstimatio. verum licet pars æstimet iniuriã: iudex tamen taxat ipsam ęstimationẽ, & posteà dat iuramentũ actori, & deinde cõdẽnat ad id ꝙ taxatur. ita intelligitur tex. in l. cõstitutionibus. §. j. ff. de iniur. idem dicit, ꝙ pœna imponitur æstimatione iudicis: nam

nā debet intelligi, id est, taxatione iudicis. æstimatio aūt fit per partē ciuiliter agētē. ita intelligit And. de yser. in d. cōsti. varietates. Pro hoc est alia cōst. sequens, quæ inci. vt dignitatū in fi. ibi, taxatione iudicis &c. & gl. no. in ver. damnis. in c. si canonici. de offi. ord. lib. vj. & ita debet intelligi gl. in d. l. iniuriarū æstimatio. idem tenet Spe. in tit. de iniur. §. j. in iij. col. & Cyn. in l. si non conuitij. in xv. q. C. de iniu. ita etiam debet intelligi quod no. Soc. in cōsi. cxlvj. col. pe. & fi. in j. vol. hodie verò per d. cōsti. varietates. est inductū, ꝙ actor æstimat iniuriā, & iudex taxat: & illa pœna taxata applicatur parti ꝑ tertia parte: & pro duabus partibus curiæ: & ita cōmuniter seruatur hodie in Regno: dū fiunt isti libelli iniuriarū, & sic hodie nō potest agi merè ciuiliter actione iniuriarū, ita ꝙ tota pœna applicetur parti: & sic quātū ad hoc est correctus ille §. in summa inst. de iniur. ꝑ d. const. varietates, vt sensit gl. pe. ibi in ver. partē tertiam. ¶ *

7 Ex prædictis infero ad vnam practicam quotidianā, quā non reperio hactenus ab aliquo declaratā. In regno est cōmunis stylus curiarum, quòd in crimine iniuriarū solet procedi per libellū & per querelā quādo proceditur per libellū. solent accusatores eligere pœnā pecuniariā applicādā sibi pro tertia parte, secundū formam dictæ cōsti. varietates. tūc procedit libellus per d. const. & censetur tūc intētari iudiciū mistū, vt infrà dicā in iij. mēb. de iudicio misto. quādo verò proceditur per querelam. cēsetur accusator nō habere animū faciēdi partē in iudicio sed vult, ꝙ iudex puniat delinquētē pœna iuris: & tūc dicitur iudicium merè criminale. & de hoc est gl. in l. si quis se iniuriā. C. de acc. ex hoc sequitur, ꝙ si in querela aliquis æstimaret iniuriam petendo accusatū pro iniuria puniri ad tot aureos: talis querela nō procederet: quia quādo agitur merè criminaliter, nō potest accusator æstimare iniuriā: sed æstimatio pertinet ad iudicē, vt tenet Bart. in l. iniuriarū æstimatio, ff. de iniur. nā ex quo est pœna arbitraria, & sic à iure nō determinata, vt l. fin. ff. de iniur. relinquitur arbitrio iudicis, & sic ad iudicis æstimationē, nō autē partis. ita dicit Bal. in l. j. in fi. C. de apo. pub. lib. x. idē si formaret libellū, & peteret totā pœnā applicari sibi: q ia nō procederet libellus hodie. per dictam consti. varietates, licet de iure cōmuni procederet, per dictū §. in summa.

8 ¶ *Scias tamen. ꝙ quādo proceditur per viā querelæ, quæ secūdum cōmunē obseruantiā solet describi in libro cōmunis, requiritur locus & tēpus cōmissi criminis, cū solennitate. l. libellorū. ff. de accu. aliàs nō procedit: secūdū Gand. in tract. malefi. in

tit.quali.fiat accu.col.ij.nisi fieret denũtiatio de crimine commisso in diuinam maiestatẽ, puta de blasphemia Dei:quia tunc nõ requiruntur istæ solennitates:secundũ Ang.in §.fi.in auth.
9 quo.opor.epis.¶*Criminaliter verò agitur de iniuria, quando nihil petitur applicari parti, vt quando cõcluditur siue in libello,siue in querela aliquẽ puniri pœna iuris, quo casu iudex arbitrabitur pœnam secũdum qualitatem loci,personæ,& dignitatis:& sic est pœna extraordinaria,vt l.fin.ff.de iniur.& est bonus tex.in l.Pedius.§.j.ff.de incen.rui.nau.& not.Abb.in c.cũ te.col.ij.& vij.de re iudicata.Et de hoc,quando agitur criminaliter de iniuria, quæ pœnæ sint traditæ,est cõstitutio regni,quæ incipit,Vt dignitatũ. vbi inter alias pœnas dicitur,ꝙ si rusticus vel ignobilis verberat militẽ,
10 punitur pœna manus.¶*Sed iuxta hoc quæro:qd si agẽs actiõe iniuriarũ,concludit iniuriãtem condemnari ad satisfactionem iniuriæ siue honoris,puta vt mẽtiatur vel veniam petat,& famã restituat:ad quod tenetur iniurians,vt plenè not.Paris in suo tract. syndi.in ver.compositio. col.viij.& Hostiẽ.in summa de pœnitẽ.& remis.§.quibus.& §.qualiter.& §.quid de accusatoribus.an tale iudiciũ dicatur criminale vel ciuile?Hanc questionẽ nõ reperio tactã ab aliquo, tamen inspectis his quæ suprà dixi,posset aliquis dicere,ꝙ iste dicatur ciuiliter agere:quia nihil venit applicandũ fisco: imò illa satisfactio iniuriæ fit parti: ergo debet dici iudiciũ ciuile, sicut quando pœna pecuniaria applicatur parti ,vt suprà fuit dictum.tamen ego teneo contrarium,scilicet ꝙ imò tale iudiciũ sit merè criminale.& moueor, quia ista satisfactio iniuriæ dicitur pœna:secundũ Azo.in summa,de pœn. quem in hoc sequitur Paris in d.ver.cõpositio.col. viij.in prin.& plus dicit ibi Paris,circa mediũ illius viij.col.ꝙ talis satisfactio, dicitur pœna corporalis ad istar cessionis bonorũ,quæ fit cum vituperio, & nõ posset aliter dici: quia si est pœna,cũ nõ sit pecuniaria, nec amissio alicuius iuris,de necessitate erit corporalis. Nunc in proposito, si est pœna corporalis,& descẽdit ex delicto: ergo causa est criminalis.hoc probatur ex dictis Bar.in l.fi.ver.quæro quomodo cognoscam &c.ff. de priua.delic.vbi dicit,ꝙ causa dicitur criminalis, qñ imponitur pœna pecuniaria applicanda fisco,vel pœna inferẽda parti in corpus.& idẽ Bar.in l.prætor ait.in princ.ff.de sepul.vio. vnde cũ hic inferatur pœna in corpus,prout est satisfactio delicti:& descẽdit huiusmodi pœna ex delicto sequitur ꝙ iudicium erit merè criminale.Nec obstat, ꝙ nihil applicatur fisco:qa etiã quãdo imponitur pœna mortis, nihil

nihil applicatur fisco:sed dicitur satisfactũ reipublicæ per legitimam pœnam corporalẽ,cuius reipublicę interest,ꝙ delicta puniantur.l.ita vulneratus.ff.ad legẽ Aqui.quia ergo pœna prædicta quatenus corpus afficit,respicit publicam vindictam,sicut aliæ pœnæ corporales: licet per quandã consequentiã cõcernat satisfactionem partis:debet per hoc dici causa merè criminalis.
11 & ita teneo.¶*Quod confirmo per id,quod in simili not.glo.& Bar.in l.planè.ff.de excu.tu. vbi dicitur,ꝙ quando agitur de tutore suspecto,dicitur causa criminalis propter pœnã infamię: in qua nõ interuenit procurator.de quo dicto vide Bar.in l.j.
12 §.sciendũ.ff.de suspec.tu.¶*Ex hoc dicto infero ad notabilem practicam,ꝙ si is qui format libellum in actione iniuriarũ,peteret pecuniã pro æstimatione iniuriæ,& etiam satisfactionem delicti,talis libellus nõ procederet: quia cumularet pœnã ciuilem cũ criminali, quæ cumulatio nõ admittitur:cùm vtraque tẽdat ad vindictam: per ea,quæ not.Bar.in l.j.C.quãdo ciui.ac. crimi.præiud.& in l.prætor edixit.§.si dicatur.& ĩ l.lex Cornelia.§.fin.ff.de iniur.& suprà dixi.Et quacunque istarum pœnarum esset iniurians punitus, diceretur sufficiẽter punitus:nam pro eodem delicto non debet quis bis puniri,quãdo fuit sufficienter punitus.l.penul.§.fin.ff. nau.cau.sta.& est tex.& ibi glo. in versi.duplici.in c.at si clerici. §.de adulteriis.de iudi.& Spec. in tit.de expensis.§.si ante.versi. quid si talis.in fin.& Cardin.in clemen.volentes.§.j.in iij.opp. de hære.& Cyn.& Bald.in l.qui sepulchra.C.de sepulc. viol.pro hoc est tex.in l.senatus.ff.de accus.& not.Fely.in c.quod olim. in fi.de Iudæ.& hoc tenet in terminis nostris Paris.in d.versic. compositio.col.ix. in princ.vbi expressè dicit, ꝙ si iudex sufficienter puniuit iniuriantẽ,dando sibi pœnam ordinariã & cõsuetam.nõ debet vlterius illum compellere ad satisfactionem: quia duplici pœna puniret.& sic pœna esset maior delicto, contra l.sancimus.C. de pœn.Modò in proposito, quando accusator in libello æstimat iniuriam pro pecunia, vt quia dicit, quòd potius voluisset amittere tantum de bonis suis, &c.prout habetur in dicta constitutio.varietates, & per Bartol.in d.l.iniuriarum æstimatio. ff.de iniuriis.censetur elegisse pœnam sufficientem: quia pro tanto æstimauit: vnde non debet conglutinare pœnam satisfactionis:quia ambæ pœnæ tendunt ad vindictam.& quis puniretur bis pro eodem crimine, contra prædictas doctrinas? & hæc sunt notanda: quia poteris infringere multos libellos accusatorios in similibus casibus.
13 ¶*Verùm,inquantũ dixi, quòd

quando ambæ pœnæ tendunt ad vindictam, vna tollitur per aliam: limita notabiliter, quãdo altera pœna fuit sufficienter irrogata & integra. Secus, si non integra fuit irrogata: quia tunc potest recurri ad aliam: & vna per aliam non tollitur. ita tenet Bal. in l. nullum. vers. sed quærit gl. &c. C. de testi. & Alex. in d. l. lex Cornelia. §. fi. in additio. ad Bar. ff. de iniuriis ad qđ faciunt omnes deci. suprà allegatæ. Maximè Cardi. in dicta. clemẽ. volentes. §. j. in tertia opposi. de hæreticis. & Felyn. in d. c. quod olim. in fi. de Iudæ. & glo. in d. c. at si clerici. §. de adulteriis. de iud. vbi dicũt, ꝙ qñ delictũ per vnam pœnã remanet insufficiẽter punitum, potest iterũ puniri alia pœna. ita etiam tenet Lud. Ro. in consi. ccclxxv. & Felyn. in c. j. col. iiij. de præscri. ¶ Ex quo infero, ꝙ si iudex coram quo actum fuit actione iniuriarũ, nimis coarctauit æstimationẽ iniuriæ, vltra modum taxando secundum eius qualitatẽ, vel pœnam alterando, & leuius puniẽdo: posset iterum agi cõtra iniuriantem, vt teneatur ad satisfactionem: ex quo nõ fuit sufficiẽter punitus: per prędicta.

14 ¶ *Per hoc puto dari posse cautelã libellãti, qui vult vtrunq; petere in libello, scilicet ęstimationem iniuriæ & satisfactionẽ, vt petat vtrunq; cum protestatione: scilicet, ꝙ cõtentatur altera pœna tãtùm, si ea fuerit integrè irrogata & sufficienter. aliàs quòd vtraq; puniatur. & per hãc protestationem saluaretur libellus ab ista cumulatione: per ea, quæ multum egregiè dixit Bald. in L. quod tempore. col. ij. versicu. ij. quæro &c. C. de restitutio. mili. vbi dicit, ꝙ duo remedia, quæ electione tolluntur, possunt cumulari in eodem libello conditionaliter, quando sunt talia, ꝙ vnum ex altero oritur: quia nõ dicitur cumulatio: sed potius quædam subornata propositio, secundum eũ. & illud dictũ Bal. sequitur Felyn. in c. significantibus. colũ. pen. de libelli oblatio. pro hoc est gl. in l. conductores. C. locati. & glo. in l. non ab re. in versi. ordine. C. vnde vi. sic in casu nostro, qa dato, ꝙ ista duo remedia electione tollantur: tamen vnũ subordinatur ad aliud ex futuro euentu, & oritur ex alio: quia si primũ nõ sit sufficiẽter irrogatum, statim & oritur aliud: ergo admittitur dicta cumulatio ita conditionaliter facta cũ dicta protestatione. facit ad prædicta tex. in l. j. §. quia autem. ff. quor. leg.

15 ¶ *Corroboratur per id, quod dicimus de duobus reis debẽdi: de quorum natura est, vt vno soluente integrum debitum, alter liberetur. & tamẽ potest formari libellus cumulando ambos reos debendi, & petẽdo in solidũ ab vtroque. dummodo apponatur protestatio, ꝙ vna solutione creditor contentatur: aliàs libellus

non

nō procederet, secundum Bart.
in l.iij.§.vbi duo.col.j.ff.de duo
bus reis.& Ang. de Are. in §.j.
16 instit.de duo.reis. *nam validū
est argumentum de personis ad
res:& econtrà.l.qui plures.ff.de
vulg.& pup.& l.miles ita.& i bi
Bar.ff.de mi.test.& Ias.in l.sed si
posses.§. si cùm de hæreditate.
col.ij.ff.de iureiurā. Vnde sicut
admittitur cumulatio persona-
rum in iudicio, cū illa protesta
tione, sine qua nō procederet:
ita debet admitti cumulatio re
rum seu pœnarū,cū eadē prote-
17 statione.¶*Secūda cautela dari
potest pro libellante,ꝙ æstimet
iniuriam,& petat tantum æsti-
mationem iniuriæ secundū for
mam dictæ cōsti. varietates. &
in calce libelli faciat sibi reser-
uationem, ꝙ si iudex non sufffi
ciēter puniuerit reum, reseruat
sibi posse petere satisfactionem
iniuriæ:de qua satisfactione ꝓ-
testatur. Et hanc reseruationem
facere potest similiter semper,
quando petit reū puniri pœna
iuris:scilicet, vt si non sit suffi-
cienter punitus, reseruet sibi pe
18 tere satisfactionem. *& hoc per
tex.in l.si tamen.§.cū redhibito
ria.ff. de ædi. vbi is qui agit re-
dhibitoria pro vno vitio, potest
ꝓtestari de aliis vitiis nō appa-
retibus: de quibus reseruare si-
bi potest agere quandocunque
apparuerint idem tenet Bal.per
illum test.in l.si prędium.col.ij.
versi.sed pone,emi seruum.&c.
C.de ædil. actio. & istæ cautelæ
sunt optimæ pro libellante, &
19 nouæ. ¶* An aūt si est aliquod
delictum, de quo potest cogno-
scere iudex laicus & ecclesiasti-
cus:& est diuersa pœna canoni-
ca à pœna ciuili, prout est cri-
men blasphemiæ, vel adulterij,
vel vsurę:si quis fuit punitus per
vnum iudicē vna pœna, possit
per alium puniri alia pœna ite-
rum:vide Abb. & Fely. in c. de
his.col.fi.de accu.& Abb. in ca.
tuæ.col.pe.de procu.& Bal.in l.
placet.C.de sacrosan.ecc. & in
l.si quis in hoc genus. C. de epi.
& cle.& Lud.Ro.in cōs.cclxxv.
vbi videntur tenere, ꝙ sic: per
tex.formalem in c.felicis.§.per
hoc.de pœnis lib.vj. & in c. sta-
tuimus.& ibi Abb.de maledict.
20 ¶ *Inquantum autem suprà sue
cinctè tenui, ꝙ ex eodem deli-
cto potest agi in vno libello ci-
uiliter & criminaliter simul,sci
licet vt puniatur,& rē restituat:
per ea,quæ dicit Bar.in l. inter-
dum.§.qui furē.ff. de fur.intel-
lige hoc sanè procedere, cū ali-
quali limitatione & declaratio-
ne,scilicet vt non intentetur iu
dicium ciuile & criminale æquè
principaliter :sed debet accusa-
tor principaliter agere crimina
liter,petendo reū puniri : & de-
inde incidenter per officiū iu-
dicis petere rei restitutionem:
aliàs si æquè principaliter age-
ret,nō procederet libellus:quia
esset contra l interdum cum ibi
not per Bart. & Doct.ff.de pub.
iud.ita declarat Bart.in l.ij.§. j.

colum.ij.in prin.ff.vi bon. rapt. & in l.j. C. quando ciui. ac. cri. præiud.idem tenet Bart.in l. si quis ad se fundum.in fi. C.ad le
21 gem Iul. de vi. ¶ *Quod limita non procedere, quando delictũ est tale,in quo veniret quis dã-nandus ad mortẽ: quia tunc potest cumulari iudiciũ ciuile & criminale æquè principaliter: secundum Bal.in l.j.col.ij.C.de appel.quẽ sequitur Alex. in d.l. ij.§.j.in addi.adBat.ff.vi bo.rap.
22 ¶ *Nota tamen pro saluatione libelli ꝙ si aliquis peteret Titiũ puniri & cõdemnari ad rei restitutionem ,nõ per hoc censetur agere æquè principaliter:qa copulat vtrunq; sed saluatur libellus:& censetur agere principaliter ad pœnã:& cõsequenter ad rei restitutionem. ita expressè dicit Bar.in d.l. interdum. §. qui furem.in fi.ff.de furt.vbi ita
23 exemplificat.*Ad quod facit illa vulgaris regula, ꝙ verba libelli impropriantur,vt saluetur libellus,secundum Bar.& Doct. in l.sed si possessori .§. itẽ si iurauero.ff.de iureiur. & in l.j. C. de vsufruct.& in l.insulam.ff de præscrip.ver. cũ aliis similibus. quod no. vt sis cautus , quando opponeretur contra libellum.
24 ¶ *Vlterius circa cognitionem causarum criminalium à ciuilibus,datur alia regula,quæ est talis:videlicet , vbicũq; ex delicto agitur,vt quis puniatur nõ pœna ordinaria & naturali introducta , pro illo delicto , sed vt priuetur aliquo officio, beneficio,administratione, vel dignitate:illa causa dicitur ciuilis,nõ autẽ criminalis : licet agatur ex delicto : ex quo non agitur ad vindictã publicã,vt quis puniatur pœna condigna.text.est , & ibi Abb.& Fely.in c.per tua. de simon.& Abb.& Fely. & Ioã.de Ana.in c.super his.de acc. & idẽ Abb.in c.tuæ.de ꝓcu.& no.Pet. Philip.Cor.in cõs.xix.col.ij.circa fi.in iij.volu. Adeò ꝙ in tali causa tanquã ciuili potest interuenire ꝓcurator , vt dicũt doct. in locis præallegatis.vbi idẽ dicunt, quãdo de crimine agitur per viam exceptionis,& nõ per accusationem:quia similiter dicitur causa ciuiliter intẽtata secundum Fely.in d. c. super his.
25 col.ij.in fi. ¶ *Limita tamẽ prædicta:nisi statutum pro crimine nõ imponeret aliã pœnam , nisi priuationis:quia tũc dicitur causa criminalis,nõ autẽ ciuilis: ex quo illa est pœna naturalis & ordinaria ipsius delicti , secundum Anto.deBut.& Abb.in d.c. super his.col.ij.in fi. de accus.& Fely.in rub.de iudiciis.licet idẽ Fely.in d.c.super his.co.ij.in fi. & sequen.videatur firmare contrarium,scilicet ꝙ tunc etiã sit ciuilis:ex eo quia illa pœna nõ applicatur fisco. tamẽ ego puto primã partem veriorẽ , scilicet ꝙ sit criminalis :quia agitur ad publicam vindictã , vt quis puniatur pœna ordinaria statuti pro crimine.Nec obstat,ꝙ talis

pœna

pœna non applicatur fisco: quia minimè applicatur parti: vnde nõ potest dici ciuilis. sed considerari debet principalis intentus iudicij, qui est, vt puniat delictum ea pœna, quæ est à lege inducta propter publicã vtilitatem. l. ita vulneratus. ff. ad legẽ Aquilia. quo principali intentu considerato, iuxta l. si quis nec causam. ff. si cer. pe. agitur ad publicam vindictã: ergo causa est criminalis: sicut quando aliquis punitur in corpus, certè tunc ex tali pœna nihil applicatur fisco: & tamẽ causa est criminalis, secundũ Bar. in l. fi. col. j. ff. de priuat. delict. ¶ Prætereà, posset attentari & nõ temerè dici, quòd imò ista pœna applicatur fisco: quia si aliquis priuatur officio vel beneficio propter crimẽ: illud officium seu beneficiũ incipit vacare in mensa fisci: adeò ꝙ fiscus potest illud alteri conferre: ergo talis pœna applicatur fisco: quia fiscus de ea dispo nit, alteri conferẽdo, meritò di-
26 citur causa criminalis ¶ *Et per prędicta infertur, ꝙ si agatur de adulterio coram iudice ecclesiastico ad solam separationẽ tori, & non ad pœnã ordinariam, quę infligitur pro adulterio: talis causa dicitur ciuilis, & non criminalis. vnde potest in ea interuenire procurator. iste est tex. in dicto capit. tuæ. & ibi per Abbatem, & docto. de procu. & not. Bart. in l. non solùm. §. fi. ff. de procu. Et prędictam opinionem quam modò tenui, confirmo: quia quando agitur de crimine per modum exceptionis, nõ ad pœnam ordinariam, dicitur criminosus priuari beneficio, non in pœnam: sed priuatur, vt inhabilis ad illud: vnde quia nõ est pœna, sed quædam inhabilitas, dicitur causa ciuils, & non criminalis: sed quando agitur, vt priuetur ad pœnã, dicitur causa criminalis: quia tunc delictum pœna coërcetur: ita Francis. de Aret. in d. c. super his. col. iij. de
27 accu. ¶ *Quid autem, si agatur per viam inquisitionis ad priuationem beneficij propter crimen nulla pręcedẽte accusatione nec exceptione: an dicatur causa ciuilis vel criminalis? Dic ꝙ cõmuniter tenetur, ꝙ sit causa ciuilis: ex quo non agitur ad principalem pœnã delicti, secũdum Franci. de Are. in d c. super his. col. iij. in fi. & seq. & Io. An. in c. frequens. de restit. spo. lib. vj. & Bar. in l. j. § sciendum. ff. de suspe. tutor. & Bar. in l. j. §. si publico. col. iij. in fi. ff. de adulte. & Abb. in c. fin. col. fi. de purga. canoni. & vide ad hoc Franci. de Are. in c. quoniã. in j. notabil. de testib. vbi simpliciter dicit, ꝙ de iure canonico, quãdo proceditur per inquisitionem, causa est ciuilis. idem tenet Ioã. de Ana. in c. cùm dilecti. col. ij. versi. nota, quòd quis, &c. de accusa. mouentur per c. per tuas. de simo. Verùm ego intelligerem hoc, quando ageretur ad remotio-

nem: prout loquitur dict.capitul.per tuas. ¶ *Et ex hoc introduxit ius canonicum, quòd quando agitur per viam inquisitionis, mitius punitur delinquens: quia non irrogatur sibi pœna ordinaria delicti, sed alia pœna arbitraria mitior: secus si agatur per viam accusationis: quia tūc datur pœna ordinaria, secundum Abb.in c.inquisitionis.col.j.& in c.qualiter & quādo.el.ij.col.v.de accu.& in c.per inquisitionem.in fin. de elec.in quibus locis limitat non procedere, quādo inquisitus esset cōuictus per propriam confessionē:quia tunc ordinariè & acrius punitur: licet secus sit de iure ciuili. quia par pœna imponitur: siue agatur per viam inquisitionis, siue accusationis, secundum Ab.in d.c.inquisitionis.col.j. & fortè ad hoc voluit habere respectum Franci. de Aret.in d.c. quoniam.in princ.de testi. dum dixit simpliciter, ꝙ causa inquisitionis, est ciuilis de iure canonico, scilicet propter illā rationem, quia nō irrogat pœnā ordinariam delicti:per ea, quæ supra dixi idē videtur tenere Ioā. And.in addi. Spec.in tit. de inquisit.§.nunc videndum. in addi.quę incipit, cum dilectis &c.

28

29 ¶ *Ex prædictis etiam infertur, quòd quando opponuntur crimina cōtra testes ad repellendum eos à testimonio, talis causa dicitur ciuilis: nō autem criminalis:quia agitur de crimine per viam exceptionis:& non ad pœnam ordinariam, sed ad repellendum à testimonio.tex.est in capi.super his.ibi, à testificatione &c.de accusa.& in c. cùm dilectus.in fin.de ordi.cogni.& in capi.super eo.el primo.& capi.testimonium.& ibi per Abb. & doct. de testibus. & capitulo j. in fin.de exceptio.

30 ¶ * Quo verò ad solēnitatem libellorū, adhibetur hæc distinctio: quia si crimen obiicitur ciuiliter, siquidem est tale, quod non infamat, dicitur causa ciuilis, & non requiritur solennitas legis libellorum. ff. de accusatio. Si verò est tale crimen, quòd infamat:& tunc etiam si ciuiliter agatur, requiritur dicta solennitas, scilicet, vt inferatur locus & tempus. & ista est communis conclusio:quam tenet Barto. in lege prima. in principio in fin. colum.ff. de edendo. & Bartol. in lege, prætor edixit in princi. ff. de iniur. & in lege prima. §. sciendum.ff.de suspec. tut.& in l.item exigitur ff.de dolo. & Socin.in consilio cxlvj. colūna septima.in fine. in primo volum. & Barto.in l. inde Neratius. ff. ad legem Aquilia.

31 ¶* Item in quantum suprà dixi, quòd quando pœna pecuniaria applicatur fisco, est causa criminalis; intellige procedere, quando pœna venit ex delicto:secus, si veniret ex aliquo contractu illicito:quia dato, ꝙ pœna applicetur fisco, nihilominus dicitur

causa

causa ciuilis, puta quãdo aliquis alienat rẽ litigiosam. ita tenet Bald. in l. fi. in ver. quæro, quando pœna &c. C. de litig. quem sequitur Alexan. in d. l. prætor. ff. de sepulc. vio. in addi. ad Bar. in additio. quæ incipit, adde, ꝙ
32 dominus. &c. in fin. ¶* An autẽ in dubio, quado lex introducit pœnam pecuniariã pro delicto, applicetur fisco vel parti: tradit plenè Bar. in l. agraria. ff. de ter. moto. & Francis. de are. in rubr. extrà de iudi. colum. antepen. & pen. & ibi etiã Abb. in fi. & Io. de Imo in rub. ff. de pub. iudi. &
33 ibi videas. ¶* Quæ autem vtilitas resultat ex huiusmodi cognitione causarũ, an sint ciuiles vel criminales? Dic ꝙ multæ sunt vtilitates. Et prima vtilitas est, quia licet aliàs de iure canonico mulier & laicus non possit esse testis in criminalibus cõtra clericum: vt habetur in c. forus. de verb. sig. & in c. de cætero. de test. tamẽ quãdo ciuiliter agitur de crimine, admittitur testimonium laici & mulieris cõtra clericum. tex. est, & ibi Abb. & doc. cõmuniter in c. quoniã. de test.
34 & in c. tam literis. eo. tit. ¶* Secunda vtilitas est: quia quando agitur criminaliter, nõ inducitur vitium litigiosi super aliqua re: vnde non impeditur eius alienatio: sicut quãdo agitur ciuiliter, iuxta formam l. fin. C. de litig. & habetur in cõsti. eorum fraudibus. secũdum Bal. in c. ecclesia. el j. in fi. extrà, vt lite pẽd.

¶ Tertia vtilitas est circa formã libelli: quia in criminalibus requiritur forma legis libellorũ: aliàs non procedit: secus, quando ciuiliter agitur de crimine: nisi crimen infamaret: vt suprà
35 ꝓxime dixi. ¶* Quarta vtilitas est: quia quãdo agitur criminaliter, nõ admittitur procurator, vbi venit irroganda pœna à relegatiõe. suprà. l. pe. §. ad crimẽ. & ibi Bar. & doc. ff. de pub. iudi. Hinc dicimus quòd in crimine iniuriarum nõ admittitur procurator, vt est tex. in l. fi. C. de iniur. & ita seruatur in regno per ritum magnæ curiæ vicariæ. in nume. ccx. qui incipit, Item seruat ipsa curia declarare. Et ratio, quare nõ admittitur procurator in crimine iniuriarũ est: q̃a pro eo imponitur pœna arbitraria quã posset iudex vsque ad mortem extendere: vt habetur in l. fi. ff. de iniur. & not. in §. ĩ summa. insti. de iniur. ita dicit Abb. in c. fi. in fi. de pur. cano. & hanc rationẽ etiam sentit Bart.
36 & Bal. in d. l. fin. C. de iniur.* Et corroboratur ꝑ singulare dictũ Bal. in l. eos. §. sup. his. ver. extrà quæro, & c. C. de app. vbi dicit ꝙ ad dicendum causam esse capitalem, consideratur sola aptitudo, scilicet si causa est talis, in qua est pœna arbitraria: quam pœnã potest iudex augere consideratis demeritis rei: & facere capitalem. & sic sentit Bal. quod etiã vbi venit pœna arbitraria, põt dici causa capitalis, ispecta apti

aptitudine,vnde nõ est mirum, si in crimine iniuriarum nõ admittitur procurator:quia posset esse tam atrox iniuria, ꝙ iudex posset suum arbitrariũ extẽdere vsq; ad pœnam capitalem:& idem esset dicendum in omnibus criminibus vbi venit pœna arbitraria:quia iudex potest repellere procuratorem,per eandem rationem:secundum Bald. in d.l.fi.in fin.C.de iniu.de qua materia vide aliqua per Fely.in c.meminimus.col.pen.& fin.de acc.& in c.cùm te.col.ij.in prin.
37 de re iudi.¶*Limita tamẽ prædicta procedere, quãdo de crimine iniuriarũ ageretur criminaliter:quia tunc nõ admittitur procurator:qa vrget ratio prædicta arbitrij iudicis:& ita loqtur Abb.in d.c.fi.in fi.de pur.cano.q expresse dicit, quãdo agitur criminaliter.idem tenet Fely.in d.c.cùm te.col.ij.in princ. de re iudi.Secus, si ageretur ciuiliter:puta ad æstimationẽ iniuriæ pro pœna pecuniaria: qa tunc dico indubitãter, quod admittitur procurator,ꝑ argumẽtum à ratione cessante:quia tũc cessat arbitrium iudicis: ex quo habet sequi æstimationem partis,præcedente suæ taxatione,vt suprà dixi:quod ꝓbatur ex his, quæ no.Abb.in c.tuæ.in vlt.no. de procur.& Bal.in l.aduersus. in prin.ver.item nota &c.C.de furt.vbi dicunt, quòd quãdo de crimine agitur ciuiliter,admittitur ꝓcurator.¶Per hoc infero, quòd quãdo hodie in regno porrigitur libellus iniuriarũ secundum formam cõsti.varietates,potest interuenire procurator:quia iniuria est æstimata:& cessat arbitriũ iudicis.l.adigere. §.quãuis.ff.de iure pat.cũ aliis vulgaribus. & ita limitarẽ illũ ritum magnæ curiæ,suprà allegatum: quia loquitur secũdum dictã l.fi.C.de iniur.& certi sumus,quòd imponitur pœna in-
38 fra relegationẽ.¶*Nec obstat quia posset deueniri ad pœnã corporalem, quando nõ haberet in pecunia propter paupertatem,per illã tritã regulã: qui nõ habet in ære,luat in corpus. &c.l.fi.ff.de in ius voc.& l.si qs id,quod.ff.de iur.omn.iudi.& l. quicunque.C.de seru.fugit.quia istud non est in consideratione. nam principalis pœna attenditur:vnde põt interuenire procurator.ita tenet Fely.in c.meminimus.col.fin. versi.vlti.adde &c.de accus.& Bal.in l reos.col iij.C.de accu.& Ias.in l.si quis nec causam.col.iiij.versi.xj.ff.si
39 cert.pet.¶*Secundo, principaliter limita hãc meteriam dicti §.ad crimen non procedere in muliere couiugata,quę in causa criminali põt litigare per procuratorẽ: idẽ in vniuersitate.& de hoc est cõsti.regni,quæ incipit, Generalia.& ibi Andr. de
40 yser.¶*Tertiò limita, quando ageretur criminali iudicio cõtra decem personas simul:quia possunt tales litigare per procurat

curatorē:& de hoc sunt duo ca-
pitula regni:vnum in nume.cc.
qđ incipit, Idē studio.& Aliud
in nu.ccvij.quod incipit,Statui-
41 mus.¶* Quartò,limita nō pro-
cedere ex parte accusatoris ꝓ-
sequentis suam vel suorum in-
iuriam:quia admittitur pro eo
procurator: etiā in publicis iu-
diciis:secundū Bar.in l.licet. in
42 prin.ff.de procu.¶*Quintò,li-
mita generaliter illam regulā,
quādo procurator vellet susci-
pere iudicium pleno iure, sicut
in ciuilibus,& excusare reum à
contumacia, quia hoc fieri non
potest. sed bene posset aliquis
defensorio nomine assistere ad
instruendū iudicem:& probare
causas absentiæ, & innocentiā
rei absentis. & ad hoc admitti
debet ꝓcurator. Ita pulchrè te-
net Petr.Philip.Corne.in cons.
cccxxv. quod est vltimū cōsiliū,
in iij.volu.Idē notabiliter tenet
Cæpol.in cōsi. xlvij.col.iiij. vbi
plus dicit, quòd potest tunc de-
fensor suscipere onus probandi
innocētiam rei:& opponere iu-
dici,quòd sibi nō est ius inqui-
rendi, ex quo reus est innocēs:
quā innocentiā potest se offerre
probare: & hunc dicit esse in-
tellectum l.seruū quoque.§.pu-
blicè.ff. de procu.qđ tene men-
ti:quia est bona cautela compa
rendi pro absente in criminali
bus.¶ Plures alias limitationes
ad d.§.ad crimen. vide per Bar.
& Ange.ibi.& vide etiam Gan.
in suo trac.male.sub rub.vtrum
procurator in male.inter.colū.
iij.vbi pluresfallētias cumulat.
vide etiam Marian.Soci.in d.c.
meminimus.de accus.vbi ponit
triginta octo fallētias: quas hic
vltrà extendere nolui:sed suffi-
ciat remissio, ne videar potius
trāscribere ex exemplari,quàm
43 aliquid noui scribere. ¶ * Vnū
tamē putaui valde necessarium
attingere:de quo solet esse ma-
gna varietas & disceptatio in-
ter doc.scilicet vtrum in crimi-
nibus, in quibus irrogatur pœ-
na arbitraria, possit iudex tale
suum arbitrium extendere vsq;
ad mortē inclusiuè. Ista est al-
ta quæstio.& ferè oēs doc.super
eius decisione vacillāt. Ego ve-
rò nitar eam plenè discutere:&
ponam, Deo duce, veras cōclu-
siones.Et primò, recitabo opi-
niones hincinde arguendo ad
partes. ¶ Et primò pro parte af-
firmatiua, scilicet ꝙ possit im-
ponere pœnam mortis, adduci-
tur gl. quæ ad hoc solet cōmu-
niter allegari,in §.in summa.in
versic.extraordinaria. instit. de
iniur.vbi dicit glo.ꝙ iudex pōt
imponere pœna capitis, si suo
arbitrio videtur: & cōmuniter
exponitur ꝓ pœna mortis:& il
lā gl.seqtur Bal.in c.j.§.iniuria.
in primis verbis. de pace iura-
mē.firmā.&Bal.in l.j.in fi.C. de
his,qui latro.&Bar.in l.fi.in fin.
ff.vbi pupil.edu.deb.& Abb in
c.ex literis.col.antep.& melius
in fi.col.de constit.& Fely.in c.
cum te.col.ij.in prin. de re iud.
&

& ibi etiam Abb.& idem Fely. in c.inquisitiõis.in fi.illius prin. de accus.& in d.c.ex literis.col. antepe.& tenentes istam partẽ, ponderant tria iura potissimè. Primò videlicet text.in l.saecularij.§.sunt quædã.ff.de extraordin.crimi.vbi dicit tex.quòd illa pœna arbitraria extenditur vsque ad pœnam capitis: & sic
44 vsque ad mortem. * Secundò, põderãt text.in l.ij.ibi,nõ ignaro iudice,&c.in versic.acerrima condénatione pro arbitrio &c. C.de his, qui latron.vbi pœna
45 arbitraria extenditur *ad acerrimam pœnã,quæ accipitur pro pœna mortis:vt not.in l.j.C.de seditio.& l.j.C. ne.li.sig. salua. &c Tertiò,ponderant text.in l. lex.Iul.§.hodie.ff.ad legem Iuliam repet.vbi loquitur de pœna extraordi.& dicit, ꝙ capite puniri debet.& sic patet, quòd pœna extraordinaria extẽditur vsque ad mortem. ¶ Cõtrariam partem,scilicet negatiuã, quòd imo iudex in pœnis arbitrarijs non potest imponere pœnam mortis naturalis,tenet Bal.in l. & si post tres.in prima le.colũ. vij.versi.itẽ facit ad aliã &c.ff.si quis cau.vbi dicit,quòd si potestas vigore statuti potest punire ad pœnam mille, vel ad aliam, prout suo arbitrio videbitur,nõ potest imponere pœnam decapitationis.idem tenet Cardi.in c.de causis.de offi.del.& Ludo. Ro.in rub.ff.de arb.ver.item an statutum.&c.ꝓ hac parte facit quod no.Bal.in l.j.C.ne sine iuss. princip.& c.& idem Bald.in c.j. colum.v.in prin.de pace tènen. vbi dicit,quòd iudex vigore arbitrij nõ potest imponere pœnam publicatiõis bonorum:ergo minimè pœnam mortis,quę est maior.hác etiam partem negatiuam tenet Alexand.in consil.v.colum.fin.in j.volu.& Cardi.in c.ex literis.de constit.¶ Et isti,qui tenent hanc contrariam partem.ponderant tria alia iura potissimè. Primo videlicet, tex.in l.j.in versi.temporarij.ff. de furib balneæ.vbi dicitur, ꝙ fures nocturni puniuntur extra ordinem. Verùm eorum pœna nõ debet excedere opus publicum tẽporarium.ergo si dãnarentur ad mortẽ,excederet pœnam operis publici.Secũdò põderant tex.in l.j.§.expilatores. ff.de effrac.vbi ponitur primò pœna in liberum arbitrium iudicis:& posteà in fine dicitur, ꝙ in plebeiis non debet excedere pœnam operis publ:ci.In nobilibus verò pœnam relegatiõis.
46 * Tertio ponderant text. cùm ibi no per gl.& doc.in c.inquisitionis.in princip.de accus.vbi est decisum,quòd de iure canonico quãdo proceditur per inquisitionem, iudex nõ imponit pœnam ordinariam delicti, sed extraordinariam.& sic arbitrariam: & tamen per hác pœnam arbitrariam non potest imponere ordinariam,sed minorẽ:& ita declarat Abb.ibi.in fin.col. Ergo

Ergo concluſiuè ſequitur de ne
ceſsitate, quòd non poteſt im-
ponere pœnam mortis: quia nõ
eſt mitior, ſed maior, & acer-
bior cæteris pœnis. Confirmari
poteſt hæc opin. ex his, quæ di-
cit Bald. in l. quicunque. colum.
iiij. verſicu. ſcias etiam, &c. C. de
ſeruis fugiti. vbi dicit, quòd iu-
dex in arbitrariis debet eligere
minorem pœnã. ¶ Si quis vellet
tenere hanc ſecundam opinio.
tanquam benigniorem, iuxta l.
ſi præſes. & l. interpretatione. ff.
de pœnis. poſſet reſpondere ad
iura contraria, per quæ ſe fun-
dant tenentes primam partem.
47 *Et primò, nõ obſtat gloſſ. in
d. §. in ſumma. quia illa loqui-
tur de pœna capitis, non autem
de pœna mortis naturalis. & in
iure eſt clarum, quòd pœna ca-
pitalis intelligitur altero de tri
bus modis, ſcilicet de morte na
turali, de morte ciuili, & de
amiſsione ciuitatis, puta per
deportationem, vt quia caput
eximitur de ciuitate: vt eſt text.
in l. ſecunda. in princi. ff. de pœ-
nis. & l. ſecunda. ff. de public. iu-
dic. & text. iuncta gloſſ. in l. ſed
ſi quis. §. j. ff. ſi quis cau. & not.
gloſſ. in l. hos accuſare. §. omni-
bus. in verſicu. capitis. ff. de ac-
cuſatio. In dubio autem quan-
do lex irrogat pœnam capita-
lẽ, intelligitur de minori ex il-
lis tribus, ſcilicet de exilio ſiue
deportatione. tex. eſt iuncta gl.
notabili in l. j. C. de Iudæ. man-
cipi. Chriſt. & tenet Bal. in l. fin.
in fin. C. quæ res vend. non poſſ.
& Ioan. de Imol. in d. l. ij. ff. de
public. iudic. & Bald. in d. l. qui-
cunque. colum. iiij. verſicu. ſcias
48 etiam. &c. ¶ *Secundo non ob-
ſtat d. l. ſaecularij. §. ſunt quæ-
dã. ff. de extraor. crimi. quia ibi
nõ dicitur de pœna mortis, ſed
quod præſides poſſunt exequi
vſque ad pœnam capitis. vnde
poteſt intelligi de pœna capitis
minori, pro vt modò dixi. imò
conſidero, quòd de neceſsitate
debet ita intelligi ille tex. quia
ſi bene ponderetur, loquitur de
delicto non conſummato. Lo-
quitur enim de illis, qui tene-
bãt quoſdam lapides ad offen-
dendum, nõ tamẽ ſequuta erat
offenſio. Patet ibi, dum dicit, ꝙ
ipſa res mortem comminatur.
49 *Sed vbi ſumus in delictis non
conſummatis, nunquam impo-
nitur pœna mortis in arbitra-
riis. ita notãter tenet Bal. in cõ-
ſil. ccccxliij. colum. ij. in iij. vo-
lu. quod conſi. incipit. Cecchus.
&c. & Felyn. in d. c. ex literis. co
lum. penulti. verſicu. ij. de con-
ſtit. ¶ Tertiò, non obſtat d. l. ſe-
cunda. C. de his, qui latro. quia
ibi expreſsè ex legis diſpoſitio-
ne datur poteſtas illis iudicibus
imponẽdi dictam pœnam mor
tis in illo crimine, vnde tunc
ceſſat dubium, an pœna arbi-
traria ſe extendat ad mortem,
quia quando lex dat amplum
arbitriũ iudici, vſque ad mor-
tem, nõ eſt dubiũ, quòd poteſt
imponere dictam pœnam, quia
cenſe

censetur id facere authoritate legis. Ita dicit Ioan. de Imol. in d. l. ij. ff. de publi. iudi. quem refert & sequitur Ang. de aret. in d. §. in summ. insti. de iniur. sed nos loquimur in casu dubio, scilicet quando simpliciter fit mētio de pœna arbitraria seu ex-
50 traordinaria. ¶*Quartò, nō obstat tex. in d. l. lex Iulia. §. hodie. ff. ad legem Iuliam repet. quia potest pluribus modis responderi. Primò, quia loquitur de pœna capitis, quæ potest verificari in alia pœna, quàm mortis: vt suprà dixi. Secūdò quia posito, quòd intelligeretur de pœna mortis: tamen ibi lex expressè hoc concedit, attenta immanitate criminis: loquitur enim de iudice, qui iniustè interficit innocentem: vnde est homicida. propterea non est mirū, si morte puniri debet: & sic potest dari eadem responsio, quam dedi ad d. l. ij. C. de his, q latro. & sic pœna extraordinaria pōt comprehendere mortem, quādo lex hoc dicit expressè: vt ibi. Et sic data responsione ad iura, super quibus se fundant tenentes primam partem, censetur sublata etiam eorum opinio: quia sunt
51 sublata eorū fundamenta. ¶*Si qs aūt vellet tenere primā partem: posset de facili respondere ad iura adducta pro secunda parte. Et primò, non ob. l. j. ff. de furib. balne. quia ibi lex expressè loquitur limitatiuè p dictionem, dummodo &c. Dicit enim illos fures esse puniendos pœna extraordinaria: dūmodo non excedat pœnam. operis temporarij: quo casu quia lex dat potestatem limitatam iudici, sumus in casu certo: quia iudex nō potest præterire formam legis: secundum Felyn. in d. c. ex literis. colum. pen. versic. quinta declaratio, &c. de constitu. licet ipse non considerauerit hāc responsionē. ¶ Plus dico, quòd ille tex. potest retorqueri in cōtrarium. Nā ex eo, quòd lex restrinxit potestatem iudicis ad opus temporarium, est signum, quòd iudex habuisset largiores habenas procedendi vsque ad mortem, quando lex specialiter eum nō prohibuisset, quia aliàs frustratoria fuisset illa restrictio legis, quando sine ea iudex fuisset restrictus: quod nō est dicēdū. l. quod Labeo. ff. de Carbo. edict. Secundò, non obst. d. l. j. §. expilatores. in fin. ff. de effrac. quia similiter ibi lex loquitur limitatiuè per dictionem, dummodo. vnde tollitur eo modo,
52 quo præcedens.* Tertiò, non obstat dictū c. inquisitionis. de accusa. quia ibi lex loquitur per verbum moderari. & vbi lex cōcedit arbitrium iudici per hoc verbum, quod habeat moderari pœnas: nunquam potest imponere pœnam mortis: quia illud verbum, moderari, importat diminutionem pœnæ: ita tenet Marian. Socin. in d. c. inquisitionis. de accu. & Fely. in d. c.

ex

ex literis.col.pen.ver.tertia de-
53 claratio.&c.*Quartò, nõ obstat dictum Bald.in d.l. quicunque. C.de seruis fug.inquantum dicit, ꝙ in arbitrariis iudex debet eligere mitiorem pœnam: quia illud intelligitur:nisi qualitas & atrocitas delicti aliud suaderet, vt si quis daret alapam officiali:nam debet puniri pœna mortis:secundum Bal.in c.j. §.iniuria.in princ.de pace iura. firman. Non enim esset æquũ, quod tũc stante crimine atroci & enormi iudex imponeret pœnam mitiorẽ. quia nõ esset pœna conueniens & æqualis delicto.iuxta l.sancimus.C.de pœn. & hoc sentit Alex.in consil.cxj. col.iiij.in j.vol.& Ang.de Aret. in d.§.in summa.insti. de iniur. & Abb.in d.ca.ex literis.col.fin. ¶ Ex quibus responsionibus apparent sublata fundamẽta vtriusque partis.vnde vtraque pars redditur dubia valde, adeò vt Cæsarea decisione opus esset. Quid ergo erit tenendũ? Dico in tanta opinionum varietate, quod prima opi.affirmatiua est magis communis, cum aliquali tamen limitatione & modificatione. Vnde facio conclusionẽ, quòd iudex in arbitrariis potest se extendere vsq; ad pœnã mortis naturalis. Hæc cõclusio probatur, per tex.in l.sacrilegij. la j.ff.ad legem Iuliam pecu.vbi narratiuè dicitur, quòd dato, ꝙ pœna sacrilegij sit arbitraria: quia pro qualitate personæ irrogatur:tamen quandoque aliqui sacrilegi combusti fuerunt: & sic probat, quòd in pœnis arbitrariis iudex potest imponere pœnam cõbustionis. & sic mortis naturalis:& ita ad hoc illum tex.ponderat Abb.in d.ca.ex literis.col.fin.de const.& ibi etiã
54 Fely.in finalibus verbis. ¶ *Istã conclusionem declara & limita primò procedere in delictis cõsummatis & perfectis, secus in attentatis tantùm, & non consummatis:quia in eis nunquam iudex ex arbitrio potest imponere pœnã mortis:ita tenet Bal. in d.consi.ccccxliiij.incip. Cecchus,&c.col.ij.in iij.vol.& Fel. in d.c.ex literis.col.pen.vers. secunda declaratio, &c. Et ratio est in promptu, quia hodie ex generali consuetudine nunquã punitur delictum attẽtatum, sicut consummatum, sed mitius, & sic nõ punitur affectus, nisi sequatur effectus, etiã in atrocioribus, vt no. Alex.& Pau.de cast. in l.j.§.j.in fin.ff. quod quisque iur.& Card. Alex.in c.j.§.si verò voluerit.in fin.de capi. qui cur. ven.& Angel.in consi.xiiij.in j. col.vbi dicit, quòd ista consuetudo est approbata per totum mundum.& Bal. in l.si fugitiui. C.de seruis fugiti.& Saly.in l.is qui cum telo.ff. ad legem Corneliam de sicariis. & Barto. in l.j.§.diuus. ff. eod.titu. & Matthæ.de Afflict.in constitu.asperitatem. colu. iij.in ij.nota.vnde si iudex imponeret pœnam

mortis in attentatis, puniret affectum sicut effectũ: quia maior pœna dari non põt, quã sit pœ-
55 na mortis. ¶ * Secundò limita, dummodò sit delictum ita graue attentis ipsius circunstantiis, ꝙ mereatur pœnã mortis. exẽplum potest poni in eo, qui dat alapã officiali: nam iniuria est: verum attenta circunstantia respectu qualitatis personæ censetur atrocissima: vnde in hoc casu iudex potest imponere pœnam mortis, secũdum Bal. in d. c. j. §. iniuria. in prin. de pace iura. fir. & Io. de Ana. in c. inquisitionis. in fin. illius prin. de accu. ita etiam tenet Fely. in c. ex literis. col. pen. versi. prima declaratio, & c. de const. ita debet intelligi dictum Bal. in d. l. j. in fi. C. de his qui latro. vbi dicit, quòd potest procedi ad supplicium, si hoc desiderat criminis magnitudo. ex hoc sequitur. ꝙ si ex modica iniuria verbali iudex vellet procedere ad mortẽ, nõ posset: quia non esset pœna conueniẽs delicto, sed maior, per prædicta. & hoc tenet Ang. de Aret. in d. §. in summa. & Abb. in d. c. ex literis col. fin. aliàs posset appellari, vt no. glo. in l. si qua pœna. & ibi Bart. in fi. ff. de verb. signi. & hanc limitationem tenet in effectu Alex. in cons. cxj. col. iiij. in j. volu. & Andr. de yser. in const. Comite. ¶ Tertiò limita, nisi expresse lex vel statutum limitaret arbitrium iudicis. vt nõ possit excedere talem pœnam: quia tunc non imponit pœnam mortis. Ita procedit tex. in l. j. ff. de furi. balnea. & l. j. §. expilatores. ff. de effrac. prout suprà declaraui. ¶ Quartò limita, nisi lex diceret, ꝙ iudex possit vel debeat pœnã moderari: quia tunc non potest imponere pœnam mortis. ita procedit d. c. inquisitionis. cũ ibi no. prout suprà de-
56 claraui. ¶ * Quintò limita, quãdo arbitriũ datur iudici in pœnis à iure expressis, prout est in actione iniuriarum, in qua est statuta pœna corporalis, & pecuniaria ad arbitrium iudicis. l. iniuriarum æstimatio. & l. fin. ff. de iniu. & l. Pedius. §. j. ff. de incen. rui. nau. tũc enim iudex propter enormitatem iniuriæ potest arbitrari mortem: secus est, vbi iudici datur simpliciter arbitrium puniendi in pœnis. non à iure expressis: quia tunc nõ potest facere crimẽ capitale, quod non est capitale, nec potest imponere pœnam mortis, vbi crimen non est capitale. ita declarat Fely. in d. c. ex literis. col. penul. versi. quarta declaratio, & c.
57 ¶ * Sextò limita non procedere quando in similibus delictis esset consuetudo, quòd non imponatur pœna mortis, sed mitior pœna: quia tunc iudex non potest imponere pœnam mortis, sed tenetur sequi pœnã consuetudinariam, & cessat arbitraria. tex. est singularis in l. si quis reum. ff. de custo. reor. facit tex. cum ibi no. in l. hodie. ff. de pœnis.

nis.ita tenet Bal in l.quicunq;. col.iiij. versi.scias tamen &c.C. de seru.fugiti.& Felyn.in c.de causis.col.j.de offi.dele.& Abb. in ca.inquisitionis.col.fin.de ac cusa.& Alex.in consi.v.col fin.& consi.cxj.col.iiij.in j.vol.& Paris in tract.synd.in ver.compositio.colũ.xij.in princ.in c.an si delinquens.&c.& idem Paris in dicto tracta.in titu.de offic.syndi.colũ.iiij.& v.in c.an si potestas.&c.vbi multùm notabiliter loquitur,ꝙ si iudex excedit pœnam solitã,dicitur grauare partẽ.& potest appellari,& tenetur in syndicatu,& per hoc infert, quòd in regno si quis condemnatur ad vnam vnciam,nõ solet exigi tota vncia,sed tantũ vnus tarenus vel duo,& nõ vltrà, maximè attenta paupertate condemnati. Et cum istis limitationibus sit expedita præsens notabilis & dubia quæstio.

58 ¶*Vltimò super hac materia posset dubitari, an quando delictum est commissum per culpam,& non per dolum, posſit criminaliter agi ex tali delicto contra committentem ad aliquã pœnam ad vindictam. Et hic est vidẽdum, quid si delictum est commissum per latam culpam,& quid si per leuissimã.vnde oritur illud dubium, an in casibus in quibus potest agi ciuiliter actione legis Aquiliæ,in qua venit leuissima culpa.l.in lege.la ij.ff.ad legẽ Aqui.&c.si culpa.&.ibi Abb. de iniur.posſit agi etiam criminaliter ad aliquam pœnã.Volui oportunè attingere hic istud dubiũ,propter duas regulas, quæ sunt tritæ in iure.Quarũ prima est, quòd nullum delictũ committitur sine dolo,& non irrogatur pœna, vbi dolosè nõ fuit commissum maleficiũ. Alia regula est.ꝙ in criminalibus lata culpa nõ æquiparatur dolo. Prima regula probatur per text.in l.j.C. de sicar.vbi dicitur quòd homicidium commissum sine dolo & sine animo occidendi, non punitur.Item probatur per l.qui iniuriæ.ff.de fur.& l.quod reipublicæ.ff.de iniur.vbi dolus & propositum distinguit maleficia hominum.& per l.cùm autem.§.excipitur.ff.de ædil.edic. vbi dicitur,ꝙ is, qui nõ fuit in dolo,nõ potest incidere in pœnam capitalem.idem tenẽt Bal. & Saly.in l.ij.C.de noxa.acti.& Alexan. in consi.cxlv.incipiẽte, Post redditum.col.fin.in ij.vol. & Ang.in l.j.& ibi etiam Ias.in iiij.col.ff.de legi.& idem Ias.in l.ij.§. quod prætor.ff. ne quis eũ, qui in ius voc.& in l.actionibus.col.viij.ff.de in litem iur, & Cæpol.in consi.xxxiiij col.ij.

59 *Secunda regula probatur per tex.& ibi Bar.in l.in lege.ff.de sicar.& in l.j.§.j.& ibi Bart.ff.si quis test.lib.esse iuſ.fue.in quibus iuribus probatur, quòd lata culpa non æquiparatur dolo in criminalibus:ergo sequitur, ꝙ non punitur delictũ culpa commissum, ex quo dolus consideratur

ratur in delictis. Pro veritate tamen huius q. distingue tres culpas, scilicet latam, leuẽ & leuissimam: de quibus plenè per Bar. in l. quod Nerua. ff. depo. & Cæpo. in consi. xlj. col. iij circa fi. Si igitur quæris vtrũ delictũ commissum lata culpa puniatur ad vindictam: dico, quòd sic. Verũ stat dubium in pœna, & veritas est, quòd non punitur eadẽ pœna, qua puniretur, si dolosè cõmissum fuisset, & in hoc nullus discrepat. Ita propriè loquitur tex. in d. l. in lege. ff. de sica. & ita procedat illa regula, quæ se habet, quòd lata culpa non æquiparatur dolo in criminalibus: quia debet intelligi, quo ad æqualitatem pœnæ. Restat tamen dubium circa qualitatẽ pœnæ: scilicet posito, quòd mitius puniatur, quàm dolosus, prout est veritas, an ista pœna posit esse corporalis seu capitalis? in hoc reperio aliquam diuersitatẽ opinionum. nam Bartò. in d. l. j. ff. si quis testamen. lib. esse ius fue. dicit, ꝙ non. Idem tenet in d. l. in lege. scilicet ꝙ quo ad pœnã corporalem lata culpa nõ æquiparatur dolo. Sed Ang. in consi. cclxxxvij. col. pen. nixus fuit reprehẽdere Bart. propter sui generalitatem, inquãtum videtur innuere: quòd in nullo casu ex lata culpa potest quis corporaliter puniri. Nam dicit ipse, quòd imò multi sunt casus, in quibus ex lata culpa punitur quis capitaliter, etiam ad mortem. alleg. tex. in l. j. C. de priua. carceri. & in l. j. iuncta glos. C. ne. lice. sig. salua. &c. & in l. fin. C. ad legem Iul. de vi. Ad idẽ est tex. in l. milites. ff. de custo. reo. Ego autem puto, quòd Bart. nõ meretur reprehendi, imò bene loquitur, & nõ est mens sua illa, quam dicit Ang. Nã solùm tenet, quòd quo ad pœnam corporalem lata culpa nõ ęquiparatur dolo. & bene dicit: qa est ipsa veritas: & probatur per d. l. in lege. Nam non imponitur eadem pœna corporalis pro culpa, quæ imponitur pro dolo. Sed ꝙ pro lata culpa non posit irrogari pœna corporalis, hoc nõ dicit Bar. & ideò non meretur reprehendi. Vnde firmo istam conclusionem, tanquam veram & communẽ, quòd pro lata culpa potest quis puniri corporaliter, non tamen eadem pœna corporali, qua puniretur pro dolo, sed mitiori & leuiori. ita tenet Cæpola in consi. xxxiij. colũ. iiij. & consi. xxxiiij. col. ij. & in consi. xlj. col. iij. pro hoc est tex. in l. in lege. §. cũ quidam. ff. de sica. & in l. j. §. fin. & §. diuus. eo. tit. & l. si fortuito. ff. de
60 incen. rui. nau. *Hoc patet: qa homicidiũ cõmissum per culpã, dicitur crimen extraordinariũ, & punitur pœna arbitraria, secũdum Lud. Ro. in l. actionibus. ff. de in lit. iuran. quem sequitur Matth. de Affli. in rub. de homici. punien. post quam rub. sequitur consti. terminũ vitæ. & probatur per l. si adulteriũ. §. imperato

ratores.ff.de adul.vbi si maritus occidit vxorē deprehensam in adulterio, non punitur pœna mortis,sed alia pœna corporali mitiori.& ratio est: quia tale homicidium dicitur culposum, & non dolosum:ex quo difficile fuit temperare iustum calorem ita tenet Bald.in l.j.in x.q. C.vnde vi & Ale.in consi.lxxvj. col.j.in j.vol.& Pau.de Cast.plenè in cōsi.cclxxvij.in ij.volum. Fuit enim in culpa ratione excessus in vindicando, & sic ratione culpæ punitur mitius.Idē tenet Bal.in c.j.colū.ij.de pace tenen.& est tex.in c.olim.el j.in fi.de restitu.spo.& in l.si quis in graui.§.si tamen maritus.ff.ad Silla.& in l.diuus.ff.ad legē Pōpe.de parri.& not.Bar.in l.quid ergo.§.pœna grauior.col.iij.in princ.ff.de his,qui not.infa. Cū ergo ex prædictis appareat, ꝙ homicidium culpa commissum puniatur pœna arbitraria & extraordinaria:sequitur de necessitate,quòd nō potest iudex imponere pœnam mortis:quæ est pœna ordinaria:quia nunquam iudex in arbitrariis potest imponere pœnam similem pœnæ ordinariæ in simili delicto, vt est glo.not.quam ad hoc ponderat Abb.ibi in fina.colum.in c.inquisitionis.in prin.in versi. alioquin.de accu.¶ Si verò loquimur de pœnis pecuniariis simpliciter,& tunc ita punitur delictum per dolum, sicut per latam culpā:quia tunc lata culpa æquiparatur dolo,secundum Bar.in d.l.j.ff.si quis testamento lib.esse iuss.fue. Pro hoc est tex.in l.j.§.hæc actio.ff.si men. fal.mo.dixe.& ita potest intelligi,quod no.Bald.in l.ij.§.quod
61 prætor.ff.ne quis eum.¶*Illud autē,quod dixi suprà, quòd delictum culpa commissum punitur mitius,intellige procedere,quādo est tale delictū, quod principaliter cōmittitur ad iniuriam alterius,prout est homicidium,vulnus, furtum,& simile.Secus autem in delictis, quæ non committūtur ad iniuriam alterius,sed potius pro expletione libidinis, ꝓut est adulteriū, incestus,stuprum,& simile,quia huiusmodi delicta, nisi verè interuenerit dolus,nō puniūtur aliqua pœna, nec mitiori nec maiori,secundum Bart.in d.l.si adulterium cum incestu.in fine illius princ.ff.de adul.& in l.in
62 lege.ff.de sica.¶*Item inquantum dixi,ꝙ delictū commissum per latam culpam, non punitur pœna mortis seu capitali, sed mitiori:Limita primò non procedere,quādo esset aliquod delictum mali exempli,prout est, si quis dederit alicui amatoriū poculum:vel aliud, vt abortiuū pareret mulier.nam si ex hoc sequuta fuerit mors hominis,punitur pœna mortis,etiam si non fuerit in dolo.tex.est in l. si quis aliquid.§. qui abortionis. ff.de pœnis.& hoc est confirmatum hodie in regno per consti.

quæ incipit, amatoria pocula. quæ plus vult, scilicet quòd non solùm si fuerit sequuta mors, verùm etiam si is, qui biberit amatoria pocula, amiserit sensum, puniatur ille, qui dedit ad pœnam mortis: aliàs si non interuenit mors, nec amissio sensus, punitur ad carcerem per annum, vnà cum publicatione omnium
63 bonorũ. ¶ * Secundò limita nõ procedere in casu l.j.C.de priu. carcer. vbi iudex, qui non punit exercentem priuatũ carcerem, punitur pœna criminis læsæ maiestatis. & illud est ideò, quia lex reputat hoc crimen læsæ maie-
64 statis. ¶ * Tertiò limita nõ procedere in casu l.milites.ff.de custo.reo. vbi custos carceris punitur ad mortẽ, si ex sua nimia negligẽtia, id est, ex lata culpa carceratus euasit, & fugã arripuit. & ibi hoc no. Bar. scilicet, quòd ex delicto commisso sine dolo, quis punitur ad mortem. Idem tenet Old. in consi. xcij. vbi hoc extendit procedere etiã in custode arcis. Idem tenet Bal. in l. ad Commentariensem. C. de custo. reo. hinc dicit Bal. in l. ex diui. C. loca. ꝙ custos carceris, & custos arcis, æquiparantur. Idẽ tenet Ias. in l. in actiõibus. col. vij. ff. de in
65 lit. iur. ¶ * Vnum tamen incidenter adde hîc, quod hodie omnis pœna etiam à iure determinata, est arbitraria iudici, adeò quòd potest eam ex causa diminuere vel augere. tex. est, iuncta glo. in l. hodie. ff. de pœn. per quẽ text. ita tenet Bald. in l. & si seuerior. C. ex qb. cau. infa. irrog. & Paul. de Cast. in cõsi. cccxxviij. col. ij. in ij. volu. Et super hoc possent exẽplificari multę causę, quas cumulat Bar. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his q̃ not. infa.
66 puta, * propter senectutẽ, vel iuuẽtutẽ propter furorẽ, vel ebrietatẽ, propter calorẽ iustũ iracundiæ, vel propter nimiã excellentiam hominis in aliqua arte vel ingenio, vt dicit Alex. in d. §. pœna grauior. in addi. ad Bart. quæ incipit. Adde hîc. ꝙ iudex &c. &
67 Ias. in l. j. co. iij. ff. de legi. ¶ * De secunda culpa scilicet de leui, si quæratur, an delictum cõmissum leui culpa puniatur: Dico; quòd in hoc reperitur magna varietas inter doc. quos refert Bal. in l. data opera. col. iij. C. qui accu. nõ pos. & Ang. in trac. malefi. in ver. incendiario. Nam Cy. in l. si quis non dicã rapere. C. de epis. & cle. tenet, ꝙ leuis culpa non punitur, nisi ad refectionẽ damni. Verùm si non habet in ære, luet in corpus. l. qui ædes. ff. de incen. rei. nau. Sed contrariũ tenet Bart. in l. respiciendũ. §. delinquunt. ff. de pœn. vbi dicit, ꝙ leuis culpa punitur criminaliter. idẽ & Bar. in l. fi. circa fi. vers. quærit gl. &c. ff. de priua. delic. vbi dicit, ꝙ vbi habet locum acti. l. Aquiliæ, ibi potest quis criminaliter accusari. ꝓ hac parte facit tex. in l. si fortuito. iũcta gl. in ver. luxuriæ. ff. de inc. rui. nau, vbi expresse dicitur, ꝙ punitur

culpa

culpa dolo proxima, & ista est lata, vel luxuriæ, id est, latæ proxima. & ista est leuis. Idē tenet Cæpol. in consi. xxxiij. col. iiij. & consi. xlj. col. iij. vbi dicit, ꝙ le-
68 uis culpa punitur leuius. ¶ *In hac varietate placet mihi quædam distinctio, quam facit Bal. in d. l. data opera. colū. iij. circa medium. videlicet vt distinguamus: Aut culpa leuis consistit in omittendo, seu negligendo, & non punitur nisi ad æstimationem damni. & ita loquatur opi. Cy. Aut consistit in faciendo, & ita loquatur opi. Bart. & sequacium. Hanc distinctionem puto verissimam, & confirmo eā, per duo iura. s. per d. l. qui ędes. ff. de incen. rui. nau. vbi dicitur, ꝙ si per negligentiā fuerit commissum incendiū. tenetur negligēs sarcire damnū, & si idoneus nō sit, leuius castigatur. & ꝙ ille text. loquatur de leui culpa in obmittendo, ꝓbatur: quia loqtur de negligentia simpliciter: nam eo ipso, ꝙ quis negligit. dicitur obmittere. Itē, magna seu nimia negligentia, dicitur lata culpa. l. cedere diem. §. fin. ff. de verb. sig. & l. milites. ff. de custo. reo. Ergo quādo ponitur simpliciter sine illo adiectiuo magna,
69 debet intelligi de leui. * Sicut dicimus, quando simpliciter fit mētio de culpa, intelligitur de leui. gl. etiam, & ibi Bar. in fi. in l. in venditione. §. j. ff. de bo. autho. iudi. pos. & Alex. in l. si mora. col. iiij. ff. solu. mat. & Alc. in consi. xlv. in j. vo. Secundò. confirmo per l capitaliū. §. qui ob inimicitias. in fi. ff. de pœnis. vbi dicitur, ꝙ fortuita incēdia, quæ per negligentiam cōmissa fuerunt, ciuiliter exercētur, vel modicè vindicātur. intelligo illam alternatiuā, scilicet quando negligens non habet in ære, tunc luat in corpus, secundū formā d. l. qui ædes. aliàs cōtrariaretur illi l. vbi est similis casus. nā vna lex debet p aliā distingui. l. sed & posteriores. ff. de legi. Sed qñ culpa leuis consistit in faciēdo, tunc punitur, & probatur per d. l. si fortuito. iuncta gl. in ver. luxuriæ. eo modo, quo suprà declaraui, & ita cū ista distinctio-
70 ne pertranseo. ¶ *Tertia culpa, scilicet leuissima, an puniatur criminaliter. Breuiter quicquid teneat Barto. in d. l. fi. ff. de priu. deli. circa fi. & in d. l. respiciendum. §. delinquūt. veritas est, ꝙ leuissima culpa nō punitur, nisi ciuiliter ad ęstimationē damni: ita tenet Cy. in d. l. si quis nō dicā rapere. C. de epi. & cle. & Bal. in d. l. data opera. col. iij circa fi. C. qui accu. nō pos. & Alexan. in addi. ad Bar. in d. §. delinquunt. & Ange. in tract. male. in versi. incendiario. col. iij. vbi allegat
71 vnum cōsi. Saly. ¶ * Nunc ergo si quæris, an vbi habet locū actio l. Aquiliæ, habeat locū etiā pœna criminalis: potes respondere ex prædictis: nā si damnū est datu lata, vel leui culpa in cōmittēdo, pōt criminaliter accusari.

Si verò est leuis culpa in negligendo, agitur ciuiliter tantum. Verùm, si nō habet in ære, luit in corpus, vt d. l. qui ædes. & d. §. qui ob inimicitias. Si verò est leuissima culpa, tūc solùm agitur ciuiliter ad dānū, vt suprà. Verùm est aduertendum: quia tūc demum agitur ad damnum ex leuissima culpa, quādo est in faciendo: secus si est in omittendo: quia tunc cessat actio legis Aquiliæ, secundū Alex. in l. domos hereditarias ff. de leg. j. & habetur in deci. lvij. cōsi. Neap. col. fi. Pro hoc est text. formalis in l. si cuius. §. deniq; consultus. ff. de vsufru. Et per hoc habes limitationem ad l. in lege, la ij. ff. ad l. Aquil. vbi dicitur, ꝙ in l. Aquilia venit leuissima culpa: quia debet intelligi dummodo consistat in faciēdo. aliàs secus.

72 ¶ *Prædicta tamen intellige, ꝙ licet quis possit in aliquibus casibus criminaliter puniri ꝓ culpa: hoc tamē intelligitur mediante accusatione offensi: nā per viam inquisitionis iudex nunquam procedit pro delicto culpa cōmisso: nisi dolus vel lata culpa interueniat. vt dicā infrà in sexta parte huius tract. in materia inquisitionis. versi. decimò

73 principaliter, &c. ¶ *Vidimus hucvsq; satis abūdè duo membra huius principalis distinctionis iudicij. s. quādo dicatur iudicium ciuile, & quādo criminale: superest videre de tertio membro, scilicet de iudicio misto: Super quo dico, ꝙ in terminis nostris, de quibus loquimur in hac prima distinctione, iudiciū mistum dicitur illud qđ participat de criminali & de ciuili: vt est, quādo pœna venit applicanda pro parte fisco, & pro parte parti. Potest poni exemplum in crimine iniuriarum, quādo porrigitur libellus secūdum formā consti. varietates. scilicet vt pœna æstimationis iniuriæ applicetur pro duabus partibus curię seu fisco, & pro tertia parte parti offensæ Similiter potest poni exēplum, dictante statuto, quòd quicunq; accusauerit bānitum, lucretur dimidiū pœnæ banni, vt not. Bar. in l. senatus. §. senatus. ff. de iure fisci. & ꝙ talis causa dicatur mista, tenet Alexā. in consi. lxvj. col. j. versi. vel verius, &c. in j. vo. & Anto. de Bu. in ru. de iud. & Ale. in cōsi. lxxxij. col. fi. in j. vol. & Matth. de afflict. in d. consti. varietates. colū. iij. pro hoc allegatur tex. in c. tuæ. in fi.

74 de procu. ¶ *Ad vnum tamē est aduertendum, ꝙ quando agitur ad pœnam pecuniariam in isto iudicio misto, non debet agens concludere, ꝙ pœna applicetur pro parte sibi, & pro parte fisco: Sed ꝙ tota applicetur fisco, & postea á fisco diuidatur cū ipsa parte: aliàs nō procederet libellus. ita pulchrè tenet Ange. de Aret. §. pœnales. col. iiij. in fine. versi. vnum tamen. &c. instit. de actio. Mouetur per id, quod dicit Bart. in d. §. senatus. & Bar. in d. l. j.

· [illegible] C.de ven.re.fiſ. cum priua. lib x.vbi habetur, quòd quando fiſcus habet rem communẽ cum priuato, ipſe fiſcus diuidit. Imò ratione partis, quam habet in re. poteſt totam rem vendere, vt ibi habetur. Et prædicta etiã te net Fely. in l.iij verſ. vlterius ab extrà. & c. C. ad l Falc. fatetur ta men Bar. in d. l. j. ꝙ ſi quis ſolue ret illi priuato agenti, eſſet libe

75 ratus, vt ibi per eum. ¶ *Supereſt hic attingere vnum dubium valde neceſſarium in hac materia, & eſt tale: videlicet ſtante in regno regia prag. prima, quæ incipit, diſpẽdia. quæ vult, ꝙ in omnibus cauſis ciuilibus, vel mi ſtis procedatur, ſine figura iudicij. Quæro, an intelligatur de iſtis cauſis miſtis. ſ. quãdo pœna venit applicãda pro parte fiſco, & pro parte parti. Effectus eſſet magnus: quia multæ ſolennitates, quæ requirũtur in libello ac cuſatorio, tollerentur per illam clauſulã, ſine figura iudicij & c. In hoc pręſuppono, ꝙ cauſa mi ſta poteſt cõſiderari dupliciter: ſcilicet vno modo, quo ſuprà di xi, quãdo pœna applicatur fiſco, & parti. Alio modo, quando ex delicto agitur ciuiliter, vt decla raui in præcedẽtibus: nam tunc cauſa non poteſt dici merè ciui lis, quia deſcẽdit ex delicto: minimè poteſt dici merè criminalis, ex quo agitur ciuiliter, & nõ ad pœnam ordinariam: vnde di citur miſta. Iſte eſt propriè text. & ibi gl. in c. tuæ. in fi. de procu. per quem ita tenet Abb. in rub. de iudi. colũ. ij. verſicul. ſecundò principaliter & c. Primo modò, dicitur cauſa miſta. reſpectu pœ nę: quia applicatur fiſco, & parti: per ea, quæ habẽtur per gloſ. & Barto. in l prætor. ff. de ſepul. vio. & in l. agraria. ff de ter. moto. Secundo modo dicitur cauſa miſta, reſpectu modi agendi: ex eo, quia pro crimine agitur ciuiliter. Hoc præſuppoſito, dico, quod in rei veritate vtraq; cauſa dicitur miſta. verùm prima magis accedit criminalitati, duab⁹ potiſsimè rationibus. Primò, quia pœna de directo applicatur tota fiſco, & deinde à fiſco applicatur parti, & ob hãc cauſam poſſet dici criminalis, ſecundum Alex. in conſi. cxxxij. col. fi. in j. volum. Secundò, quia ex quo pars criminalis cenſetur potentior & dignior, trahit ad ſe partẽ ciuilem tãquam minus potentem & minus dignam: ita tenet Alex. in conſi. lxxxij. in fi. in j. volu. facit quod not. Barto. in lege quæritur. ff de ſta. ho. & Bald. in conſi. ccxxvj. in iij. vol. Tamen, quia dicta regia prag. loquitur ſimpliciter de cauſis miſtis, cum prius loquatur de ciuilibus, de neceſsitate intelligi tur de illis, quæ habent miſturã ciuilitatis & criminalitatis. Vnde cum ambæ cauſæ prædictæ dicantur miſtæ, non poteſt negari, quin dicta prag. loquatur de ambabus: vnde reuertendo ad deciſionem quæſtionis

præpositę dico, ꝙ dicta prag. loquitur de istis causis mistis. Verũ, si queris, an per hoc sint sublatæ solennitates libellorum: dico, ꝙ quo ad solennitates formales, quæ non respiciunt probationes, sunt sublatæ: vnde potest porrigi talis qualis petitio per modum simplicis postæ in causis mistis, sicut in ciuilibus: propter dictam clausulam, sine figura iudicij, &c. vt no. Paris in trac. synd. in versic. sentẽtia. col. vj. in c. an dictũ capitulum, &c. Si verò quæris de solẽnitatibus substantialibus, quæ respiciunt, probationes, & tũc istæ nõ sunt sublatæ. & hoc deciditur in d. prag. in fin. ibi declarantes &c.

76 ¶ *Ex hoc infertur, ꝙ cum solennitas l. libellorum. ff. de acc. sit solẽnitas substantialis, respiciens probationes: quia est inducta in fauorẽ rei, sed ad hoc, vt possit magis facilè suas defensiones producere, coarctando negatiuam loco & tempore, vt dicit Baldus in l. cum fratre. col. ij. C. de his qui vt indi. & Paris in tract. synd. in d. versi. sent. col. xj. & xij. c. an per dictũ capitulum. &c. sequitur, ꝙ dicta solennitas nõ censetur sublata, & sic etiam hodie requiritur non obstãte dicta pragmatica. & hoc tenet Lud. Ro. in cons. cxcj. in fi.

77 ¶ *Secũdo infertur, ꝙ si aliquis vellet hodie formare libellum in crimine iniuriarũ, super æstimatione iniuriæ: vel agere ciuiliter de aliquo crimine, posset per modum simplicis pet[illegible]is & posset agere sine alia solennitate libelli. & solo verbo facere talem qualem petitionem, & illam per notarium redigi facere in scriptis: dummodo apponat solennitates legis libellorum: quæ respiciunt defensiones & probationes rei: per ea, quæ not. Bartolus in extrauagan. ad reprimendam. in versiculo, & figura. & Lanfran. in cle. sæpe. de verborum significationibus. in versic. & figura. & in versi. libellus. Et per hæc sit expedita hæc prima distinctio iudiciorum. Rober. Venus. vtriusque iuris docto.

Iudiciorũ II. distinctio.

1 *Iudicium aliud capitale: & aliud non capitale.*

2 *Pœna perpetui carceris vel abscißionis membri, an capitalis dicatur.*

3 *Capitalis, seu capitis pœna, à lege vel statuto imposita, de mitiori intelligitur.*

4 *Iudicium capitale, actu & aptitudine consideratur.*

5 *Fustigationis pœna, an dicatur capitalis. & in quibus seruetur. & numero 9.*

6 *Relegatio, non est pœna capitalis.*

7 *Pœna banni, vbi bona non publicantur, æquiparatur pœnæ relegationis.*

8 *Pœna stigmatis in facie hominis, est à iure prohibita. & statutum illam imponens, non valet.*

9 *Homo cùm factus sit ad instar diuinæ imaginis, non debet pro delicti pœna in faciem bullari: & cicatricibus*

eibus deformari.

10 *Pœna banni ex consuetudine hodie non irrogatur, simul cũ fustigatione pro furto.*

SEcũda Principalis distinctio iudiciorũ est ista, videlicet,
1 *Iudicium aliud est capitale, & aliud nõ capitale. Iudicium capitale, est illud, in quo agitur de aliquo crimine capitali, seu vbi venit irrogáda pœna capitalis. Et ad sciendũ, quod dicatur crimen capitale, seu quæ dicatur pœna capitalis, præmitte secũdum Bald. in l. reos. colum. ij. C. de accusat. quòd homo habet triplex caput. Primum, est caput naturale, & quando committitur crimẽ tale propter quod dictũ caput abscinditur, & sic perditur vita, illud dicitur crimen capitale. vnde qualitercunque quis damnetur ad mortem naturalem, dicitur pœna capitalis Secundum, dicitur caput ciuile, prout est libertas: quia quandiu homo est liber, dicitur habere caput: sed quando efficitur seruus, dicitur sine capite: quia serui reputantur pro mortuis. l. quod attinet. & l. seruitutẽ. ff. de reg. iur. & l. interdicit. ff. de conditi. & demonstra. Sic ergo vbicunque quis committit tale crimẽ, propter quod efficitur seruus pœnæ, puta quia damnatur in metallum, adeò quòd amittit libertatem, illa dicitur pœna capitalis, quia perditur illud caput ciuile. Tertium caput, dicitur ciuitas: vnde quando quis ex delicto amittit ciuitatẽ, vt quia deportatur, illa dicitur pœna capitalis. ita etiam hos terminos declarat Ioan. de Ana. in c. qualiter & quando. §. ad corrigendos. col. vj. in princip. de accus. & ideò dicitur hæc pœna capitalis, quia caput eximitur de ciuitate, & quòd pœna capitalis accipiatur his tribus modis, est tex. in l. ij. in princ ff. de pœni. & l. ij. & ibi Bart. & Imo. ff. de pub. iud. & l. sed si quis. §. j. iuncta gl. ff. si quis cau. & dixi plenè suprà in præcedẽti dist. super illa q. an pœna in arbitrariis extendatur vsque ad mortem.
2 ¶*An autem pœna perpetui carceris vel abscissionis mẽbri dicatur capitalis, et de hac, & multis aliis pœnis, vide Bar. in d. l. iij. ff. de pub. iud. & Bal. in d. l. eos. C. de accu.
3 ¶*In dubio autem, quando lex vel statutum imponit pœnã capitalem seu pœnam capitis, intelligitur de mitiori, & sic de exilio siue deportatione. glo. est nota. in l. j. C. ne iud. man. Christiana. & c. & Bal. in l. fi. in fin. C. quæ res vendi. non pos. & Alex. in consi. ciiij. in j. vol. vbi tractat de pœna faciẽtis falsam monetã, quæ nõ expẽditur in illo regno. & Ang. ĩ trac. male. in ver. & ibi, caput à spatulis &c. colũ. vj. & dixi in præcedenti dist. in q. suprà allegata. & tangit plene Raph. Cu. in cons. cxxviij. & Io. de Imo. in d. l. ij. ff. de pub. iudic.
4 ¶*Potest autem considerari iudicium capitale actu & aptitudin

dine. Actu dicitur, quādo habet pœnam ordinariam, alterum de prædictis tribus. Aptitudine verò, omne iudiciū, in quo venit pœna arbitraria, pōt dici capitale: qa iudex pōt extēdere pœnā vsq; ad mortē. ita dicit Bal. in l. eos. §. super his. versi. extrà quæro, &c. C. de ap. quod quādo sit, tetigi plenissimè suprà in præcedenti dist. versi. vnum tamē &c. ¶ Iudicium verò nō capitale, dicitur omne iudiciū in quo non irrogatur aliqua ex pœnis prædictis tribus: & sic quādo caput non eximitur de ciuitate: & per hoc habemus, ꝙ omne iudiciū capitale, est criminale, sed non omne criminale, est capitale: vnde iudiciū criminale se habet, vt genus: capitale verò, vt species. l. si quid earū. §. interemptū. ff. de leg. iij.

5 ¶ *Sed iuxta hoc vltimò quæro: an pœna fustigationis dicatur capitalis. volui tāgere hāc q pro vtilitate frequenti: quia in hoc regno extat capitulū, qđ incipit, Ad hoc, ꝙ nostrorum &c. disponēs, vt is qui furatur ab Augustali infrà fustigetur & signetur in frōte. & sæpe videmus in regno inqri cōtra fures ad pœnā fustigationis: cōmunis tamē cōclusio est, ꝙ nō est pœna capitalis, vt tenet Bal in l. trāsigere. col. iiij. & ibi etiā Sal. C. de transac. & ex hoc, qa ista pœna non est capitalis. Hactenus ego semper tenui, ꝙ in crimine furti ab Augustali infrà, non potest aliquis exponi torturæ: ex quo pœna fustigationis est minor relegatione. quod probabā bona ratione. nam pœna relegationis, irrogat infamiam, secundum Bar. in l. eius. §. si cui. in fi. & in l. is, cui. §. si quis ob carmē. ff. de testa. sed fustigatio nō infamat. l. ictus fustiū. ff. de his, qui not. infa. Secūdò, ponderabam doctrinam Bart. in l. imperium. in quarto gradu meri imperij. ff. de iurisdi. om. iud. vbi in vno & eodem gradu ponit pœnam relegationis & coërcionis personalis seu torturæ datæ ad pœnam. ergo sequitur, ꝙ fustigatio cū sit coërcio personalis, & species torturæ irrogatæ ad pœnā, potest poni in eodē gradu cum relegatione, & sic æquiparatur relegationi. & hanc æquiparationem facit expressè Spe. in ti. de iurisdi. om. iudi. col. iiij. vers. quid de relegatione, &c. Imò illud minus continet fustigatio: quia non infamat, vt suprà dixi. ¶ Modò inducebam capitulum regni, quod incipit, Tormenta. & aliud qđ incipit, Si iustè. quibus cauetur, ꝙ tortura ad eruendam veritatem non irrogatur, nisi in criminibus irrogantibus pœnā vltra relegationē, & sic in criminibus capitalibus.

6 *quia relegatio, non est pœna capitalis, secundum Alexan. in addi. ad Barto. in l. ij. ff. de pub. iudi. in addi. quæ incipit, Vide Cyn. &c. Sequitur ergo, quòd cùm pœna fustigationis non sit vltra relegationem, non potest in

in ea inferri tortura.& ita pluries patrocinando obtinui, maximè, quando aliquis inquiritur de furto,& non probatur valor rei subtractæ,& sunt indicia sufficiētia ad torturam.nam dicebam, quòd non potest torqueri etiam stantibus indiciis, quia nō probatur valor rei, vtrum sit vltra Augustalem : & in pœnis sequimur mitiorem partem, quia poterat esse valor infra Augustalem.vnde natura delicti non patitur torturam:& sic recurrēdum est ad iuramentum purgationis, quo prestito reus absolui debet, vt not.Ias.in l.iij.in prin. col.v.ff.de iurei.& ita pluries vidi iudicari me patrocinante, & ita etiā tenui aliàs legendo publicè dictam legem, imperiū, in ciuitate Salerni. Et prædicta etiā de intellectu dicti capituli, tormenta.tenet Paris in tracta.syndi.in ver.tortura in c.an in causa pecuniaria,&c.¶ Sed licet hactenus fuerim in ista opin.tamē nunc melius discutiendo materiam, & ponderādo dictū capi. regni,ad hoc, quòd nostrorum. &c.sum in contraria opin.videlicet, quòd imò hodie vbi venit pœna fustigationis pro furto, potest irrogari tortura stātibus indiciis. Et pondero dictum capitulum, quòd non contentatur sola pœna fustigationis:imò irrogat tres pœnas copulatiuè:scilicet, quòd fustigetur. itē, quòd signetur in fronte.tertiò, ꝙ de tota prouincia banniatur. Et sic

vbicūque irrogaretur sola pœna fustigatiōis, fateretur primā opi.esse veram, quia non est vltra relegationē.sed quia hic irrogātur tres pœnæ, satis potest dici, quòd simul iunctæ faciunt pœnam vltra relegationem, & hoc esse verum probo ratione
7 euidenti.*Nam pœna bāni, hodie secundum magis communē opin.vbi bona non publicātur, æquiparatur pœnæ relegatiōis. ita tenet Andr.de yser.in c.domino guerrā.col.ij.hic finitur l. &c.in vsib.feud.& Bal.in.l.j.col. iiij.C.de hær.insti.& gl.in §.relegati.insti.qui.mod.ius pa.pot. sol.& Fely.in c.j.col.pen.versic. quinta declaratio. de offi.dele. tetigi aliquantulū in repe.mea. l.is potest.ff.de acquir.hæred.in primo requisito, super gl.num. cxxxiij.vers.quid autem de bānito &c.Quia ergo dictum capitulū, ad hoc, quòd nostrorū. vult, quòd furās infra Augustalem bāniatur de tota prouincia, censetur per hoc quidem relegatus. Inquantū verò vult, quòd fustigetur etiā, hæc est pœna vl-
8 tra relegationem.*De signo in fronte, non curo:quia illa pœna est contra iuris dispositionē & cōtra tex.in l.si quis in metallū.C.de pē.vbi notāter vult im-
9 perator, quòd *cū facies hominis sit facta ad instar diuinæ imaginis, non debet cicatricibus deformari.& ibi est gl.quæ vult, quòd nō potest aliquis pro pœna bullari in fronte.plus dicit

cit ibi Angel.quod etiam si per statutũ imponeretur huiusmodi pœna stigmatis in fronte, nõ tenet nec seruari debet. per illã legem.idem tenet Alex.in addi. ad Bar.in l.cum in diuersis.ff.de relig.& ex hoc teneo, quòd dicta pœna non debet seruari, nõ obstãte,quòd ponatur in d.c.& ita videmus practicari,scilicet, ꝙ dicta pœna stigmatis nunquã irrogatᷓ fustigatis,sed aliæ duæ pœnæ,scilicet fustigatiõis & bãni,sunt in vsu, & seruari debẽt, & propterea siue æquiparemus bannum relegationi, reperitur excessus in fustigatiõe, siue æquiparemus fustigationem relegationi,reperitur excessus in banno,& sic in omnem euentũ, est pœna vltra relegationẽ.& hanc ponderationẽ in simili casu reperio,quod facit Alex.in consi. cxvj.inci.Animaduersis statutis &c.col.iij.& iiij.maximè in ver. cum ergo bannitus &c.in ij.volu.vbi propriè loquitur de bannito,cuius bona publicantur.& sic quià patitur duas pœnas,scilicet, vltra bãnum,patitur cõfiscationẽ bonorũ.dicit ibi Alex. ꝙ ista pœna est supra relegationem.vnde non admittitur procurator.ita etiam est dicendum in casu nostro,vt ratione duplicitatis pœnæ dicatur vltra relegationẽ,& sic habeat locũ tortura,& nõ admittatur procurator in tali crimine furti.Et hanc secundam partem nũc melius aduertẽs puto veriorem, & ita te-

10 neo,quod aliàs tenuerim. ¶ *Si quis tamen vellet tenere primã partem, posset se fundare super consuetudine, quia ex quadam generali consuetudine solent homines cõmittẽtes huiusmodi furta,fustigari tantùm, & nõ bãniri.& ideo pœna bãni videtur sublata,saltem ex cõsuetudine, & sic remanet solũ pœna fustigationis,quæ nõ est supra relegationem.quæ cõsuetudo multum attẽditur in pœnis.l.si quis reum.ff.de custo.reo.& l.hodie. cũ ibi not.ff.de pœnis & Bal.in l.quicũque.col.iiij. ver.scias tamen.C.de seruis fugi.& Abb.in c.inquisitionis.in prin col.fi.de accu.& Fely in c.de causis.col.j. de offic.delega.& Alex.in cõsi. v.col.fin.& consi.cxj.colum.iiij. in j.volu.& Paris in tracta.syndic.in tit.de offic.synd col.iiij. & v.in c.an si potestas.&c.Robert.Venus. I. V. D.

Iudiciorũ III.distictio.

1 *Iudicium capitale, aliud personale, & aliud reale, & aliud mistum.*

2 *Actiones in rem scriptæ, an dicãtur mistæ.*

3 *Agens actione personali,quid in libello probare & deducere habeat: & quid agens actione reali.*

4 *Dominium qualiter probatur in rei vendicatione.*

5 *Agens petitione hæreditatis,non habet necesse probare dominium.*

6 *Hipothecaria agens , quid necesse probare habeat.*

7 *Pignoratitia actio , an realis vel perso*

personalis dicatur.

8 *Hæreditatis petitio, an sit actio merè realis vel personalis in rem scripta. & num. 9.*

10 *Intellectus ad l. hæreditatis. C. de hære. petitio.*

Tertia Distinctio principalis iudiciorũ est,
1 *quia iudiciũ aliud personale, & aliud reale, & aliud mistũ, scilicet inter reale & personale, ad hoc vt differat ab illo misto inter ciuile & criminale, de quo tractaui suprà in prima distinctiõe. Iudicium personale, est illud, in quo agitur contra aliquem actione personali, siue sit ciuile, siue criminale. Actio autẽ personalis, dicitur illa, quæ dirigitur cõtra personam, & non potest ab ossibus eius separari. l. quis ergo casus. ff. de pecul. & l. iij. & ibi gl. ff. pro socio. Iudicium reale, dicitur illud, in quo agitur actione reali, puta rei vendicatione, vel hypothecaria. & hoc iudiciũ sequitur rẽ penes quẽcunq; vadat, & datur etiam contra singularem successorem. l. j. C. de alien. iudi. mut. cau. fac. & habetur plenè per Bartol. in l. creditores. C. de pig. & in l. rem alienam. ff. de pigno. acti. Iudicium mistũ, dicitur illud, in quo agitur actione mista, quæ sapit naturã actionis personalis & rea-
2 lis. *& potest poni exemplum in rem scriptis: quæ sunt quædam actiones, quæ oriuntur ex contractibus vel quasi, ex maleficio vel quasi, & hoc respectu dicuntur personales. quia tamen dantur contra quemlibet possessorem, hoc respectu dicuntur reales, & sic habent mistam naturam, vt est actio ad exhibendum, actio noxalis, actio quod metus causa, & similes: de quibus ponit bonam declarationem Iaso. in rub. ff. si cert. petat. vbi idem dicit de interdictis: potest etiam poni exemplum de illis tribus actionibus, scilicet, familiæ erciscundæ, cõmuni diuidundo, & finium regundorum: quæ dicũtur mistæ: vt in §. quædam. instit. de actio. & quę sit ratio, quare dicatur mistę: vide plene Iason. in d. §. quædam. & in d. rubr. ff. si certũ petatur. & vtrobique tractat quid de petitione hæreditatis, an dicatur merè realis, vel in rẽ scripta. & est text. & ibi Bald. & doctor. in l. hæreditatis. C. de peti. hæreditat. & dicam infrà in fine
3 huius distinctio. ¶ *Quid autem sit necesse deduci in iudicio personali, & quid in reali? Dic quòd in iudicio personali principaliter agens debet habere reum obligatum: ex qua obligatione oriatur actio. l. an eandem. §. actiones, & ibi Bartol. ff. de excep. rei iudi. aliàs agens sine actione repelleretur à limine iudicij. l. si pupilli §. videamus. ff. de neg. gest. & no. ĩ l. vbi pactum. C. de trãs. sic ergo producens libella in actione personali, debet talẽ causam assignare, ex qua appareat, ꝙ reus sit oblig

obligatus.l.ij.§.circa. & ibi gl. ff.de doli excep.vbi est illa glo. quæ dicit libellum non procedere, si dicatur peto decē, quia Rex est in Frācia.quia ista causa non præsupponit obligationes rei,& habetur in §.sic itaq; . institu.de actio. ¶ In iudicio verò reali,si loquimur de rei vendicatione duo tantùm extrema sunt deducenda & probanda. Primū scilicet,dominiū ex parte agentis.Secūdum, possesio siue detētatio ex parte rei cōuenti.His duobus probatis, obtinet agēs, l.j.C.de alie. iudic. mut cau. fa. & l.in rem.& l.officiū. ff. de rei
4 vendica.¶*Qualiter autem debeat probari dominium in rei vendicatione? Dic,quòd debet probari directò, & est difficilis probationis,quia nō solùm debet ꝓbari de titulo, sed est necesse ꝓbari de dominio sui authoris,aliàs non obtinet,secundum Alexan.in cons. xcviij.col. iij in ij.volu.& in consi. xj. col. j.in iiij volum.& habetur in decisi.xl.consi.Neapol.in j.colum. de quo vide per Bart. in l.quidā
5 in suo.ff. de cōditio.instit.¶*In petitione verò hæreditatis,quæ similiter est actio realis,non est necesse ꝓbare de dominio authoris, sed sufficit probare rem fuisse in bonis defuncti secundum Barto.& doct.in l.hæreditatis.C.de petit.hæredi.per tex. in l.& non tantum.ff.de petiti.
6 hæred. ¶ * Sed si loquimur de actione hypothecaria, tunc est necesse probare debitum,cuius vigore res sit hypothecata , & nō habet necesse probare actor dominium debitoris. sed sufficit probare rem fuisse in bonis, & de bonis debitoris. ita deciditur in decis.ccclxxxiij. consil. Neapol.& per Socin. in consil. cxxxiiij.colum.j.in j.volum. & Pau.de cast.in cons.clxviij in ij. volum. quicquid teneat Bartol. in l.rem alienam.ff. de pignor. actio. Et de hac materia qualiter sit agendū in actione hypothecaria,vide Alexand. in consil.cxxxviij.colum.ij.in ij.volu. & consil. cviij. in v. volumi. & consil.xcviij.in ij. volumi. & in decisio.xxxvij.& decis.xl.consili. Neapol.& iste modus agendi & probandi debet seruari hodie, quando agitur asistentia vigore instrumenti,maximè secundum formam regiæ pra-
7 gmaticæ. ¶*An autem actio pignoratitia , dicatur realis , vel ꝑsonalis:quilibet fortè prima facie diceret , quòd est actio realis,sicut actio hypothecaria, dum detur ad ipsam rem, scilicet , ad pignus recuperandum. Tamen veritas est in contrarium,scilicet,quòd est actio personalis.Pro hoc est tex.formalis in l.fina.C.de distract.pigno. & tenet Barto.in rub.ff.de pigno. actio.& de hac materia est glos. magistra.in proœ. digestorum. §.nos verò.in glos. in vers. easdem. quæ ponit differentiam inter actionem pignoratitiam.

.&

& hypothecariã: qa illa eſt perſonalis,& hæc realis.Item actio pignoratitia,eſt duplex,ſcilicet directa & cõtraria.Directa datur debitori ad recuperãdũ pignus, ſoluto debito, vel aliter ſatisfacto.l.ſi rem.§.omnis.ff.de pign. actio. Cõtraria verò cõpetit creditori,quando fuit deceptus in pignore:& datur contra debitorem ad intereſſe : & ſemper eſt perſonalis.l.j.in fi.& l.tutor. §. contrariã.& ibi Bar.ff. de pign. acti.Hypothecaria verò ſemper competit creditori: tam ad rem immobilẽ,q̃ ad pignus rei mobilis: & datur in rẽ. l. pignoris ff.de pig.& l.pignoris.& ibi gl. C.de pign.& l.eos.C.qui pot.in pignor.habe. Quo ad actionem enim hypothecariã,nulla eſt differentia inter pignus & hypothecam.l.res hypothecæ.in fi.& ibi gl ff.de pign.& eſt gl.not.in l.ſi fundus.§.in vẽdicatione.eo. tit

8 ¶*Vltimò, quia ſum pollicitus tãgere hic illã q.de qua eſt magna varietas inter Doct.ſcilicet,an petitio hæreditatis,dicatur merè realis vel in rem ſcripta.Dico ꝙ vera & magis communis cõcluſio eſt,quòd eſt merè realis:vt tenet Iaſ. & cõmuniter Moder.in rub.ff.ſi cer. peta. & in §.quędam.inſtit.de act.per l.ſi autẽ.§ ſed & is.ff.de rei vendi.& tenet Bar.in l.ſed ſi lege.§. petitio.ff de petit.hære.Contrarium tenet gl.in rubr. ff.ſi cert. petat.quam ibi ſequitur Alexã. ſcilicet, quod ſit in rem ſcripta: per tex.in dict. §. petitio.& hãc opi.tenet Bald.per illum tex.in l.hæreditatis.C.de peti. hæredi. Ego autem in hoc conſidero & puto,quòd in puncto iuris, opi. gloſſ.& Alex.in d.rubr. ff.ſi cer. petat.ſit verior, & magis ſuſtentabilis.Et præſuppono,quòd ad hoc , vt actio dicatur perſonalis in rem ſcripta , duo copulatiuè requirũtur.Vnum ſcilicet,quòd oriatur ex contractu , vel quaſi maleficio,vel quaſi. Secundum requiſitum eſt,quòd detur cõtra quemlibet poſſidentẽ: vt no.gl. in l.iij.§.eſt autem.ff. ad exhib.

9 *Sed petitio hæreditatis oritur ex quaſi contractu quod probo. quia non datur niſi hæredi , qui adiuit hęreditatem: ſed eo ipſo, ꝙ hæres adit hæreditatem,cenſetur quaſi contrahere cum debitoribus & creditoribus hæreditariis.l.apud Iulianum.§.fi. ff. ex quibus cau.in poſſ.ea.& l.ex maleficiis.§.hæres. ff. de acti.& obliga.& ibi not.vnde is,qui intentat petitionẽ hæreditatis,eo ipſo quòd adit hæreditatẽ, quæ aditio in ſolo animo conſiſtit,l. gerit.& ibi Bart.ff.de acquiren. hæred.cenſetur quaſi contrahere cum eo,quem vult petitione hæreditatis conuenire , & proptereà hoc reſpectu poteſt dici perſonalis: & quia tranſit cõtra quemcunque poſsidentem pro hærede vel pro poſſeſſore.l. regulariter.ff.de pet.hæredit.hoc reſpectu poteſt dici in rem ſcripta.¶Nõ obſtat d.l.ſi autem.§.

ſed & is.ff.de rei vendic. quia licet ibi dicatur, quòd eſt in rem, non tamen per hoc ſequitur, ꝙ ſit merè realis, cùm poſsit exponi in rē ſcripta: vt dicit in ſimili text.in l.metum.§. cū autem.ff. quod metus cauſa.maximè cùm habeamus tex.expreſſum ĩ d. l. hęreditatis.qui dicit,ꝙ eſt actio perſonalis miſta. & iura debent iuribus concordari.l.non eſt nonum.ff.de leg.¶Minimè obſtat, quod dicit Barto.in d.§.petitio. dum dicit, quòd eſt realis:tamē præſtationes perſonales veniūt officio iudicis deſeruienti illi actioni reali: quia hoc eſſet deſtruere tex.ĩ dicta l.hęreditatis. ibi.cum miſtæ perſonalis actionis ratio hoc reſpondere compellat,&c.vbi ꝓbatur, quod in petitiōe hęreditatis eſt admiſta actio perſonalis. Ergo non veniūt officio iudicis,ſed iure perſonalis actionis:cùm non ſit recedendum à proprio ſignificatu verborū.l.non aliter.ff.de lega. iij.¶Si quis tamē vellet tenere communem opi.quòd ſit realis, poſſet ſe fundare : quia petitio hęreditatis eſt ius vniuerſale,in quo poſſunt eſſe reales , & perſonales præſtationes : tamen omnia iſta faciunt vnum corpus. & ſic vnum ius vniuerſale,quod appellatur,hæreditas.l.nihil.ff. de verb.ſigni.quæ hæreditas reſpectu iuris vniuerſalis eſt quid incorporale. vt inſt.de reb.cor. &incorp.§ i.vnde is.qui intētat petitionem hæreditatis,dicit ſe habere ius in illo re incorporali, & ſic in illo iure vniuerſali: meritò dicitur actio realis:quia datur ad rē licet incorporalem. vnde licet veniant pręſtationes perſonales in ea: tamē veniunt acceſſoriè: tanquam incluſæ in corpus vniuerſale. & eſſet inconueniens, quòd actio ſumeret denominationē à ſuo acceſſorio.& hoc expreſsè probatur ex d.§.petitio.vbi dicitur,quòd petitio hęreditatis licet ſit in rē, & ſic pręſupponit hoc eſſe principale : habet tamē quaſdā perſonales præſtationes,ſcilicet,eorum quę à debitoribus ſunt exacta, &c. per illa verba patet,ꝙ veniūt acceſſoriæ in cōſequen-
10 tiam.¶*Nō obſtat d.l. hæreditatis.C.de petit.hæredi. quia debet intelligi & diſtingui ꝑ d.§. petit.l. ſed & poſteriores. ff.de leg.ſcilicet,quod habentur admiſtæ perſonales præſtationes, acceſſoriè tamen,vt ſuprà dixi. Et pro hac opi.cōmuni, eſt tex. in dict.l.ſi autē.§.ſed & is. ff.de rei vend.vbi æquiparat rei vendicationem petitioni hæreditatis. & dicit vtraque eſſe in rem. Rob.Venuſ. I. V. D.

Iudiciorum quarta diſtinctio.

1 *Iudicium aliud vniuerſale,aliud generale,& aliud particulare.*

2 *Differentia,quæ ſit inter iudicium vniuerſale & generale.*

1 QVarta Prīcipalis diſtinctio iudiciorū eſt,* Quia iudicium

cium aliud est vniuersale, aliud generale, & aliud particulare. Iudiciũ vniuersale, dicitur illud, in quo agitur actione vniuersali, prout est iudicium petitionis hæreditatis. nam hæreditas continet vniuersum ius. l. nihil ff. de ver. signi. Item, iudicium dotis: nam similiter dos continet ius vniuersale: vt not. Bar. in rub. ff. sol. matrim. col. fi. idem in peculio, & aliis similibus. Iudiciũ generale, est illud, in quo deducitur actio generalis: prout est actio tutelæ, actio pro socio, & similis: & ideo appellatur generalis: quia sub vna actione comprehẽdit plura capitula: puta ad ministrationẽ vini, olei, frumẽti, & aliorum negotiorũ: ita declarat Spec. in tit. de actione seu petitione. §. sequitur. co. xij. ver.
2 & no. & ver. differt. *Quæ autẽ sit differẽtia inter iudicium vniuersale, & generale, ponit Spec. in d. versi. differt. & tangit etiã aliqua in d. §. sequitur. ĩ prin. Et in effectu iudicium vniuersale comprehendit vnũ corpus vniuersum: quod plura iura habet sub se. Generale verò comprehẽdit plura capitula separata: & vide ibi plenius per eum. Iudicium particulare, est illud, quod comprehẽdit vnã tantùm rem: prout est rei vendicatio, actio ex empto, ad vnam rem, vel ex deposito, vel similis: ita hęc omnia declarantur per Spec. in d. §. sequitur. & ibi vide. Rob. Venus. vtriusque Iur. Doct.

Iudiciorum. quinta distinctio.

1 Iudicium aliud ordinariũ, & aliud delegatum.

2 Iudex ordinarius quis dicatur, & quis delegatus: & in quibus differãt.

3 Iurisdictio originaliter radicata est in principe, & ab eo descendunt iudices, sicut riuuli à fonte suo.

4 Delegatus iudex quis dicatur, & quomodo cognoscatur ab ordinario, & in quibus differant adinuicem.

5 Vicarius seu locum tenens, an dicatur ordinarius vel delegatus. & nu. 9. cum plur. seq.

6 Vicariorum tres dicuntur esse species.

7 Archidiaconus absente episcopo, vicarius est episcopi, ipso iure.

8 Vicarius quomodo cognoscatur à delegato.

10 Viceduces, vicereges, & vicecomites, dicuntur iudices ordinarij.

11 Barones omnes habent iurisdictionem in baronia sua.

12 Vicarius generalis episcopi, dicitur ordinarius: secus particularis vicarius vnius loci: quia est delegatus.

13 Episcopus æquiparatur duci, comiti, vel baroni.

14 Vicarius foraneus seu ruralis, quis dicatur.

15 Appellari non potest à vicario generali ad episcopum. Secus à vicario foraneo vel rurali.

16 Vicarius episcopi, dicitur ordinarius in his, quæ de iure cõmuni in eum transeunt, secus in his, quæ nõ transeunt: nisi specialiter sibi committantur per episcopum: prout sunt causæ criminales, & collationes beneficio-

constitutus: secus in ordinario.

47 *Delegatus qui nulliter pronuntiauit, non potest iterum pronuntiare: secus est in ordinario.*

48 *Delegatus potest suam interlocutoriam reuocare: fallit, quando se non iudicem pronuntiauit. & num. 49.*

50 *Delegatus non potest subdelegare etiam vnum articulum iurisdictionalem, nisi sit ad vniuersitatem causarum: secus in ordinario.*

51 *Delegatus ad vniuersitatem causarum, non potest vniuersam suam delegationem subdelegare.*

52 *Delegatus ad vniuersitatem causarum, quis dicatur.*

53 *Delegatus non potest citare per edicta, nisi sit delegatus principis.*

54 *Delegatus inferioris à principe, non potest aliquem capere de persona.*

55 *Delegatus citare debet cum inserto tenore suæ delegationis.*

56 *Iurisdictio delegati expirat per mortem delegantis re integra: & quando dicatur res integra: secus in ordinario.*

57 *Vicarij iurisdictio, extinguitur morte episcopi.*

58 *Delegatus etiam à principe, non potest subdelegare cum potestate sub delegandi, nisi hoc faciat sciente & patiente ordinario: secus est in ordinario.*

59 *Delegatus non potest sententiam suam dubiam interpretari: in ordinario secus est.*

60 *Delegatus, qui nō potest exequi, non potest sibi taxationem expensarum reseruare.*

61 *Delegatus an & quando cognoscat de causis meri & mixti imperij.*

62 *Causæ meri & mixti imperij, de iure canonico delegantur.*

63 *Principis delegatus, etiā causas meri & mixti imperij subdelegat.*

64 *Delegatus principis, non subdelegat, quando industria personæ est electa: neque quando ea sunt delegata, quæ principi reseruata sunt.*

65 *Eximens vocatum in ius coram delegato, non tenetur edicto, ne quis eū, &c secus eximens vocatum in ius coram ordinario.*

66 *Capitulum sede vacante, non succedit in iurisdictionem delegatam.*

67 *Delegatus papæ, demandare non potest potestatem absoluendi, nec prædicandi, nec prouidendi ecclesiis de prælatis: secus est in ordinario.*

68 *Delegatus nō potest instituere præsentatum in ecclesia patronata.*

69 *Delegatus an possit mulctare.*

70 *Iurisdictio delegati, non suspenditur per excommunicationem delegantis. Secus est in vicario, si excommunicetur episcopus.*

71 *Princeps solus vtitur in rescriptis clausula, appellatione remota: non autem delegatus Principis, nec operatur in præiudicium tertij.*

72 *Delegatus non dicitur is, cui commissa est causa, in qua aliàs erat ordinarius, sed in causa illa remanet ordinarius: & solum sua iurisdictio excitata dicitur.*

1 QVinta principalis distinctio iudiciorum est: quia iudicium aliud est ordinarium, & aliud delegatū. Ordinarium, est illud, quod ventilatur coram iudice ordinario: de quo loquitur totus titulus. extrà, de offic.

 ord.

ord.Iudicium verò delegatum est,quod ventilatur coram iudice delegato:de quo loquitur totus titu.extrà, de offic.delega. & ff.de offic.eius cui mandat.est
2 iurisdict.per totum.¶*Quis autem dicatur iudex ordinarius,& quis delegatus, & quomodo cognoscatur vnus ab alio,& in quibus differat ordinarius à delegato:quia ista est materia vtilis & quotidiana,quæ quotidie versatur ĩ iudiciis, ideò decreui hìc eam plenè declarare,cum hìc oportunè congruat.¶Iudex ergo ordinarius,dicitur ille, q est creatus à principe,papa,imperatore,vel rege: vel ab alio superiore habẽte potestatẽ cõcedendi ordinariam iurisdictionẽ: vt pręsit vniuersali iurisdictioni alicuius ciuitatis,vel prouinciæ:eo enim ipso quòd alicui committitur vniuersitas negotiorum per habentem potestatem,censetur creatus ordinarius,nisi expressè dicatur in cõmissione,quòd delegat sibi causas, vel quòd facit eum delegatum:nam tunc esset delegatus ad vniuersitatem causarum.ita declarat Alex.in l.prętor.ff.de iuris.omn.iudi.de mente Bar.in l.more.eo.tit.& sic habes bonam doctrinam cognoscendi ordinariũ à delegato ad vniuersitatem causarum. potest tamen creari ordinarius non solùm cum territorio, verum etiã sine territorio:vt declarat Fel.ĩ c.post cessionẽ.in prin.de prob. & est tex.cum gl.& ibi Gem.in c.ordinarij.de offic.ordi.lib.vj.
3 ¶*Scias tamẽ,φ omnis iurisdictio plenaria est radicata in principe,& in eo est originaliter:vt probatur in l.j.ff.de cõst.prin.& no.Bar.in l.j.col.fi.ff.de iuris.omnium iud.& ad solum principem spectat conferre ordinariã iurisdictionẽ, & creare iudices ordinarios.text.est & ibi glo.& Bal.in c.j.§.iudices de pace iura. firman.in vsibus feu.& in l.j.ff. ad legẽ Iul.de ambit.& gl.in c. ij.ne præla.vices suas.ita vt omnes dignitates & omnia officia & gradus ab ipso principe profluãt,sicut riuuli à suo fonte. ita dicit Ang.in rub.ff.de iuris. omn.iudi.& Bal.in c.j.in princ. quis dica.dux,co.vel mar.vnde plures gradus iudicum ordinariorum reperiuntur. Quidam enim dicũtur super illustres,quidam illustres, quidam spectabiles, quidam clarissimi,& quidã infimi.quos gradus ponit glos. & ibi Alex.& Moder.in l.j.ff.de offic.eius, cui man.est iurisd.& Specul.in tit.de iuris.omn.iudi. col.j & ij.
4 ¶*Delegatus verò, is dicitur,cui à principe vel ab ordinario, vel à delegato principis causa committitur,vices gerens delegantis,& proprium nihil habens.l.j.§.qui mandata.ff. de offic.eius, cui mand.est iurisdi.ita declarat Alexã.in rub. illius tit.colum.iij.in fi.& Spe. in titu.de iudi.delega.§.j.Delegatus enim dicitur habere solùm vsum iurisdictionis delegantis,

gantis, & nihil habet propriũ, quo ad iurisdictionem : vt d.§. qui mandatum.& l.& si prætor. ff.de offic. eius. cui manda. est iurisdict. ¶ Quomodo autẽ cognoscatur, an aliquis sit creatus ordinarius, vel delegatus vltra ea, quæ dicit Alexand.in d.l.prę tor.ff.de iurisdict.omn.iud ponit Barto.in l.more. col.ij.vers. iuxta hoc &c.eod. titu.& Ab.& cõmuniter doctor.in c. licet de offic.ordi.videlicet, quando in commissione diceretur.procedas authoritate nostra: vel delego, vel cõmitto tibi talem causam: vel quando additur cõmissioni aliqua clausula, quæ non spectat ad ordinariam iurisdictionem: vt si dicatur, procedas appellatione remota, vel alia simili clausula vtatur. tũc enim semper præsumitur delegatus, secundum Abbatem. in d. cap. licet.columna secunda. Si verò hoc non apparet ex circunstantiis, & tunc si vniuersitas causarum conceditur præsumitur ordinarius. l.j.§. cum vrbem.ff. de offic.præfec. vr. Si verò vna causa vel plures distinctæ & separatæ concedãtur, præsumitur delegatus.secundum Bar in d.l. more.C.col.ij.versic.iuxta hoc, &c.& ibi etiã Alex.in iij.col. in fi.& Bar.in l ij.§.fi.ff de optio.le ga.& Bar.in l.ambitiosa.co.fi.ff.
5 de decre.ab ordi.faci. ¶*An autem locũ tenens, seu substitutus alicuius officialis, dicatur ordinarius vel delegatus, hęc est pulchra q.& valde difficilis,& multæ quæstiões quotidianę possũt ex ea decidi, maximè, propter multas differẽtias, quę sunt inter ordinariũ & delegatum.vnde ꝓ pleniori discussiõe huius quæstionis subiicio tres alias q. Prima erit, quis dicatur substitutus, seu vicarius, vel locum tenẽs.Secunda, an talis substitutus sit ordinarius vel delegatus. Tertia.vtrum inferior à principe. possit sibi cõstituere vicariũ
6 seu locum tenentem.¶*Venio ad primã q. super qua dic quòd tres reperiuntur species vicariorum seu locatenentium.Primo modo diciturvicarius is, qui cõstituitur ipso iure à lege sine
7 facto hominis:* prout est archidiaconus, q absente episcopo, est vicarius episcopi, ipso iure.c. j.de offic.archi.Secundo modo, dicitur vicarius seu vicegerens is, qui constituitur ab eodem superiore, à quo fuit constitutus ille ordinarius, ĩ cuius locũ subrogatur,& de hoc loquitur tex. in l.ij.C.de offic.eius,qui vi.alt. ger.& l.j.§.à præfecto.ff.de leg. iij.Tertio modo diciturvicarius is, qui substituatur ab aliquo in locum suiipsius substituentis.& de hoc loquitur tex.in l.aliquãdo.ff.de officio proconsul. & in authen.de col.§. ad hoc ꝓhibemus.& in authẽ vt nulli iudi.in prin.& Bar.in l.obseruare.ff. de offic.proconsul.& hæc colligun tur de mẽte Alexan.in rub.ff.de offic.eius,cui man.est iurisdict.

8 ¶ *Quomodo autem cognoscatur vicarius à delegato: declarat Bar. in l.j.§.j in fi. ff. qs & à quo app. vbi dicit, ꝙ si vicarius sedet in eodem tribunali, in quo sedebat cōstituens, cēsetur vicarius. si verò sedet in alio loco, dicitur delegatus. Ex quo infert ipse, ꝙ si ordinarius scribat alicui, ꝙ sit suus vicarius in tali causa, vel in tali loco particulari, & distincto: talis nō erit vicarius, sed delegatus: vt habetur in c. romana de ap. li.vj. vnde à tali substituto appellatur ad substituētē: vt ibi habetur.
9 ¶ *Secunda quæstio est, an talis substitutus dicatur ordinarius vel delegatus. super qua vera conclusio est, ꝙ in primis duabus speciebus vicegerētiū, scilicet, quādo quis constituitur à lege vel à superiore, dicitur ordinari⁹, ex quo lex, & talis superior poterat dare ordinariam iurisdictionē. & hoc nō habet dubiū, per allegata per Ale. in d. rubr. ff. de offic. eius. In tertia verò specie, scilicet quando cōstituitur ab aliquo officiali in locum suiipsius: in hoc consistit omne dubiū, vnde pro habenda veritate distingue, aut talis vicarius substituitur ab ipso principe in locū suiipsius, put est vicerex, vel legatus de latere, & sine dubio talis vicarius habet ordinariam iurisdictionē. text. est in ca. tua. & ibi per docto. de offic. vicar. Ponderando ibi illud verbum, iurisdictio. quæ in dubio intelligitur de ordinaria, secundum Abb. ibi. & dicam infrà in differētiis. nam princeps potest dare ordinariā iurisdictionem: vt suprà dixi. & probatur in l.j. §. cū vrbem. ff. de offic. præfec. vrb.
10 ¶ *Ex quo infero, ꝙ hodie in regno idem esset dicendum de istis substitutis ducum, comitum, & marchionum, quos in regno appellamus viceduces, vicecomites, &c. nam isti habent ordinariam iurisdictionē: quia ex forma priuilegiorū omnes barones regni habent merum, & mistum imperiū sibi concessum à rege cum potestate creādi capitaneos ad iustitiam & ordinarios iudices. secundum And de yser. in consti. in locis demanij. la prima. & isti qui habēt priuilegiū, dicuntur exercere iurisdictionem de licētia principis: vt not. Andr. de yser. in consti. ea, quæ & maximè in prædictis dignitatibus, quæ appellantur regales. secundum Bal. & communiter doct. in c.j. de feu. marc. & Alex. in cōs. xxv. col iij. in v. vol.
11 *& dicit Matth. de affli. in decisio lxxvij. consi. Neapo. quòd ratione territorij omnes barones habent iurisdictionem in baronia sua.
12 ¶ *Si verò talis substitutus creatur ab inferiore à principe, qui tamen non sit dux, comes, vel marchio, vel baro, habens merum imperiū ex priuilegio, vt suprà, puta quia sumus in capitaneo seu rectore ciuitatis, vel præside, qui vult substituere aliquē in locum suiipsius, in

in hoc est differētia inter ius ciuile, & canonicū: quia vicarius episcopi habet ordinariam iurisdictionem: vt not. Ab. in d.c. tua. de offi. vica. & glo. in d.c. romana. de appella. lib. vj. & habetur. in c. ij. de offi. vica. lib. vj. qa lex dat sibi iurisdictionem ordinariam, secundū Ale. in d. rubr. ff. de offic. eius col. iiij. circa fin. sed vicarius rectoris ciuitatis vel præsidis. nō habet ordinariam: quia nec lex ei dat, nec ipse dare potest, ex quo talem authoritatem non habet: imò prohibetur à lege: per d. §. ad hoc prohi-
13 bemus. in auth. de colla. ¶ *Confirmatur id, quod dicimus de vicario episcopi, quòd sit ordinarius: quia episcopus æquiparatur duci. comiti, vel baroni, secūdum Bar. in l. quinta. in prin. & ibi etiam Alexā. ff. de verbo. oblig. vnde sicut substitutus comitis, vel baronis, dicitur ordinarius, vt modò dixi: ita & substitutus episcopi: quia ex cōmuni forma bullarū, eādem habet potestatem episcopus in diœcesi à papa sibi cōcessam, quam habet baro in baronia, & probatur in c. cùm episcopus. de offic.
14 vica. li. vj ¶ *Limita tamē istud, quod dicitur de vicario episcopi, procedere in vicario generali: qa ille dicitur ordinarius, secus in vicario speciali dato in vna terra diœcesis: vel in certa parte causarum tantum, qui dicitur vicarius foraneus vel ruralis: quia ille est delegatus, non ordinarius. glos. est notabilis in clemen. ij. in versic. foraneo. de rescript. & tenet Gemi. in cap. j. in ij. quæst. de offic. ordin. lib. vj. & Felyn. in rub. de offic. deleg. col. fin. & Alexand. in rub. ff. de offic. eius. col. penul. in princ. & Ange in l præcipimus. C. de ap.
15 * vnde tunc à tali vicario foraneo appellaretur ad episcopū, vel ad vicarium generalem: vt habetur ī d. c. romana. & ibi Gemin. de app. li. vj. & not. Calder. in consi. ij. in titu. de app. licet secus sit in vicario generali: qa ab eo non appellatur ad episcopum, ex quo est idē tribunal. vt d. cap. romana. & not. Barto. in l. j. §. j. ff. quis & à quo app. & ad prædicta vide etiam Cardin. in d. clemē. ij. in xxiiij. q. de rescri.
16 ¶ *Secundo notabiliter limita procedere in his, quæ de iure communi & generali cōceduntur vicario episcopi: quia ī illis tantùm est ordinarius, puta in causis ciuilibus. nam causas criminales non potest de iure exercere episcopi vicarius, nisi specialiter sibi committantur per episcopum: vt est text. in cap. ij. de offic. vica. lib. vj. Itē minimè potest cōferre beneficia, nisi specialiter sibi concedatur potestas conferendi per episcopum. cap. fin. de offic. vica. lib. vj. & Abb. in c. tua. de offic. vica. vnde sequitur, quod si ista, quæ non veniunt in generali concessione, concedantur specialiter vicario per episcopū, in istis erit dele-

gatus.non ordinarius,& appellabitur tūc ab eo ad episcopum delegantem.ita tenet Felyn. in cap.licet.col.j.de offic. ord.& in rub.de offic.deleg.col.fin. quod nota perpetuò propter differentias,quæ sunt inter ordinarium

17 & delegatū. ¶ * Circa vicarium rectoris secularis vel pręsidis,vera conclusio est de iure ciuili, quòd nō est ordinarius, sed delegatus.ita concludit Alexan. in d.rubr.ff.de offic. eius. Ego tamen considero & intelligo hoc dictum Alex.procedere quando officialis vellet facere sibi vicarium in casu à iure prohibito, prout est regulariter : vt dicam infrà in sequē.dubio.secus si faceret in casu permisso,prout est in casu necessitatis, puta causa infirmitatis,vel iustæ absentiæ. nam omnes doct. concludunt, quòd tunc potest facere vicarium,secundum Barto.in l. obseruare.ff.de offic.proconsul. & Bald.in cap. si quis decesserit.si de feud. fue. contro.& probatur in d.§. ad hoc prohibemus. in authen.de colla. vbi permittitur officiali antèquàm veniat in officium,destinare vicarium, & eodem modo postquam venit,si contingat eum abesse ex iussione principis:vt ibi dicitur in fin.& not.Bald.in l. aliquando.ff.de offic.proconsul.nam in isto casu puto,quòd talis substitutus dicatur ordinarius : quia lex permittēs eum substitui,videtur sibi dare ordinariam iurisdictionē,& ita reperio, quòd in terminis tenet Barto.in l.nequicquam.§.vbi decretum.in j. lect.colum.ij. versicu. oppo. & videtur,quòd ista &c ff de offic. proconsul. vbi expressè dicit, quòd substitutus ab eo , qui se absentat , vel in locum officialis mortui , dicitur ordinarius.

18 ¶*Eodem modo, quando aliquis esset creatus ordinarius à principe cum potestate substituendi, puto quòd substitutus ab eo , sit ordinarius : quia videtur creatus authoritate principis id concedentis. & ad hoc moueor per ea quæ not.Paris in tract.synd.in versic.substitutus. colum.iij vbi quærit, an substitutus ab eo , qui habebat potestatem substituendi in suo priuilegio , possit imponere pœnam mortis.nam si non esset ordinarius,frustra dubitaretur de hoc.cùm certum sit delegatum nō posse expedire ea , quæ sunt meri imperij.l.j.ff.de offi. eius. ¶ Prætereà , istos duos casus ego confirmo ratione vrgentissima.nā lex expressè prohibet officiales facere sibi substitutos, nisi in casu necessitatis. vt d.§. ad hoc prohibemus. & in authen nulli iudi.in princip.& tamē permittit cuilibet ordinario posse delegare causas delegabiles.l.more.ff.de iurisdict.om. iud.& hoc procedit,siue in casu necessitatis, siue non:vt probatur in d.l.j. ff.de offici.eius. vbi in casu necessitatis permittitur

deleg

delegatio meri imperij:ergo in
aliis causis delegabilibus nõ cõ
sideratur casus necessitatis.Si er
gò lex vetat facere substitutum,
nisi in certis casibus, sequitur q
in illis casibus exceptuatis erit
ordinarius:quia si esset delega
tus,etiã in casibus nõ exceptua
tis potest esse delegatus sine ali-
qua prohibitione legis.Ad quid
ergo lex induceret talem prohi
bitionẽ,nisi esset ordinarius?Et
idẽ dicimus in potestate substi-
tuendi cõcessa:quia absque tali
potestate potest quilibet ordina
rius cõstituere sibi delegatũ : vt
d.l.more.ergo talis potestas ope
ratur vt possit constituere ordi-
nariũ authoritate principis cõ-
cedẽtis.¶ Extra aũt hos duos ca
sus si ordinarius faceret vicege-
rentem,non dicitur ordinarius:
sed potius delegatus ad vniuer-
sitatẽ causarum.& ita procedat,
quod dicit Alex.in d.rubri.ff.de
offic.eius.& hoc expresse tenet
Ias.in l.si eadem.col.ij.ff.de offi.
19 asses.¶*Venio ad tertiam q.vi-
delicet.vtrum inferior à princi-
pe, possit constituere sibi vica-
rium.& loquor de rectore ciui-
tatis,vel de præside:quia iam de
aliis dictum est.& breuiter con-
cludo,quòd non:& hoc regula-
riter : quia omni iure prohibe-
tur.Primò enim prohibetur per
ius cõmune, per d.§.ad hoc pro
hibemus & in authen.vt nulli
iud.in princ.Secũdò prohibetur
in regno Siciliæ per multas cõ-
stit.Et primò,per cõsti.quæ inci
pit,officia.quę imponit pœnã ca
pitalẽ.Secũdò, per constit.durã
& diram.quæ imponit pœnã pu
blicationis bonorũ cõtra facien
tibus.Tertiò, p capitulũ regni,
quod incipit , quia de vicariis,
&c. vbi prohibet rex fieri vica-
rios sine eius licẽtia:& factos iu
bet de ciuitatibus expelli.& di-
cit Paris in tract.synd.ĩ ver.sub-
stitutus.co.fi.quòd potestates ter
rarum non possunt facere substi
tutum,& ire ad solatium.Quod
tamẽ limita,nisi in casu necessi
tatis:vt dixi in pręcedẽti dubio:
quia leges nouæ distinguuntur
per veteres.l.sed & posteriore.
20 ff.de legib.¶*Quam autẽ po-
testatẽ habeat vicarius seu locũ
tenẽs in casu,in quo de iure cõ-
stitui potest:dic,quòd si est con-
stitutus à principe vel ab alio su
periore,qui habet potestatẽ con
stituendi vicarium seu ordina-
riũ,puta in locũ ordinarij absen
tis vel mortui:& tũc vera & cõ-
munis conclusio est,quòd potest
facere omnia, quæ poterat ille
ordinarius in cuius locũ substi-
21 tuitur. * Vnde potest expedire
omnes causas meri & misti ĩpe-
rij : vsq; ad mortem & membri
abscissionem inclusiuè.ita intel
ligitur l.ij.C.de offi.eius,qui vi.
alte.ger.reprobata glos.ibi quæ
dicit,quòd non potest impone-
re vltimum supplicium & mem
bri abscissionem : quia hoc non
est verum.nã imò potest dictas
pœnas imponere,secũdum Bar-
to.in l.j.§.hi quibus.ff.de legat
iij.&c.

iij.& Bar in l.j.col.fin.ff.de offi. eius.vbi ĩ specie reprobat gl.in d.l.ij.& ibi etiã Alex.in xv.co.& Bal.in authen.sed nouo iure.C. de ser.fugi.ita etiam tenent Iac. de bel.& Bar.in d.§.ad hoc prohibemus.¶Si verò est constitutus ab inferiore in locum suiipsius,puta à rectore ciuitatis:& tunc omnes causas expedire potest præter vltimum suppliciũ, & membri abscisionẽ.ita propriè loquitur tex.in d.§.ad hoc prohibemus.& ibi Iac.de bel.& Bar.idẽ tenet Bal.in l.data opera.col.xiij.C.qui accus.non poss. & Bal.in d.c.si qui decesserit.si de feu.fue.contro.& habetur in locis præalleg.& procedit etiã, si capitaneus habeat potestatem substituendi in priuilegio:vt tenet Paris ĩ tracta.syndi.in d.versi.substitutus.col.ij.ad prædicta adde Bal.in authen.& omnino. co.iij.versic.iuxta hoc quæritur. C.ne vxo.pro mari.vbi dicit, ꝙ vicarius potestatis,potest expedire omnes causas citra sanguinem.
22 ¶*An autem possit vnus vicarius aliũ vicariũ sibi substituere? Dic quòd non:vt est text. in c clericos de offic.vica.& no. gl.in c.j.in versic.ipsius.de offic. vica.lib vj.& Bal.in l.aliquãdo. ff.de offic.procu.& Fely in c.C. perpetuus.col.j.de fi instr.quod procedit etiam in vicario papæ, secundum Cardin.in cle.ij.in ij. quæstio.de rescri.¶Limita hoc, scilicet vt non possit facere vicarium perpetuũ sibi similem:sed ex causa,puta absentię,potest ad modicum tempus facere vicarium, secundum glo.in cle.j.in versic.locum de regula.& Cardi.in cle.j.ĩ xj.xiiij.& xviij q.de offi.vica.& Fely.in d.c.C. perpetuus.col.j.
23 ¶*In quibus autem differat ordinarius à delegato. Ad hoc vt ista materia reducatur ad bonam vtilitatem,dico quòd in multis differunt.Et primò,respectu creationis.quia iudex ordinarius cõstituitur à principe, papa,imperatore, vel rege, populo,lege,vel cõsuetudine.Delegatus verò ab omnibus prædictis,& à quolibet ordinario: vt no.gl in l.& quia.ff.de iur.om. iudic. Itẽ à delegato principis. l.à iudice.C.de iudi.Item à delegato ad vniuersitatẽ causarũ.l j. §.ab eo.& ibi Bartol.& doct.ff. quis,& à quo appel.
24 ¶* Secũdò, differunt:quia ordinarius habet ꝓpriã iurisdictionẽ,& iure suo illã exequitur.l.more maiorũ. ff.de iur.om.iudi.Delegatus verò habet iurisdictionẽ iure alieno,& nihil habet proprium:sed habet solùm vsum alienę iurisdictionis,scilicet delegantis.l.j.§. qui mandatam.& l.& si prætor. ff.de offi eius.& l.solet ff.de iur. om iud.& l.& qa.eo ti.
25 ¶*Tertiò,differũt:quia ordinarius potest regulariter delegare.d.l.more maiorũ.& l.cognitio.§.cùm propriã.ff. de off.eius.& c.cùm episcopus.de offi.ordi.lib.vj De legatus verò subdelegare nullo modo potest:vt d.l . more maiorum.

rũ.& l.à iudice.C.de iudi.& l.fi. ff.de off.eius.etiam de consensu partium.secundum Bal.in c.cũ Bertold.col.iij. vers.quæro vtrũ &c.in fi.de re iud.& Ias.in d.l.iu
26 dice.col.ij.¶*Fallit in delegato principis:quia potest subdelegare,vt d.l.à iudice.& c.pastoralis.& c.venerabili.de off.deleg. & c.si duo.de offic.dele.lib.vj.& no.Abb.in c.si pro debilitate.de offi.dele.& est tex.in l.j.in fi.C. qui pro sua iurisd.vbi Bal.in vj. not.dicit quòd etiã causas meri imperij delegare põt.de cuius dicti veritate,vide Alexã.in l.j. col,antepen.& pen.de offi.eius. vbi de hoc examinat plenũ articulũ.Multas alias fallẽtias vide per Iaso.in d.l.à iudice.vbi ple-
27 nè attĩgit hãc materiã.¶* Quartò differunt,quia ab ordinario substituto nõ appellatur ad substituẽtem eum vt quãdo sumus in vicario vel alio locum tenẽte ordinario:quod quando sit, declaraui suprà,& dixi etiã in scriptis meis super lectura.ff.de offic.eius.Sed appellatur ad eum, ad quem appellaretur,si substituens pronunciasset.l.j.§.& ibi Bartol.ff.quis & à quo appel.& Barto.in l.præcipimus in princ. C.de appel.& text.in c.romana. & ibi glo.& docto.de appel.lib. vj.& in c,non putamus.de consuetu.lib.vj.sed à delegato appellatur ad delegãtẽ:vt in locis prælleg.¶Quid autem, si appellaretur à subdelegato in casu,in quo causa subdelegari potest? an sit appellandum ad primum delegantem obmisso medio,vel ad medium subdelegantem? Dic, quòd de iure ciuili à subdelegato principis potest appellari ad subdelegantem.l.j.in fi.C.qui pro sua iurisdi.& habetur per Bar.in d.l.j.§.j.ff.quis & à quo appel.Sed de iure canonico debet appellari ad principẽ delegantem obmisso medio c.si duo.de offi.delegat.libr.vj. sed in delegatis ab inferiore à principe, indistinctè appellatur ad primum delegantem: & potest poni exẽplum in subdelegato à delegato ad vniuersitatem causarum: qui potest subdelegare, secundum Bartol.in d.l. j. §. j. quia quo ad hoc, æquiparatur ordinario, secundum Bald.in l. si vt proponis. lã j.C. quomodo,& quando iudi.& Bald.in l. fin.C.de iudic.& gloss.in capit. cùm causam.de appellat.& tota ista est opin.Bartol.in d.l.j.§.j. qui facit duas differentias: vna inter ius canonicum & ciuile,vt suprà retuli:& aliam inter delegatum à principe & ab inferiori,sed ista opinio Bart.communiter non tenetur:& veritas est, quòd non debẽt fieri prædictæ differentiæ: sed solùm fit differẽtia,aut delegatus subdelegat totã causam,aut partẽ sibi reseruat.Primo casu indistinctè tam de iure canonico, quàm ciuili appellatur ad primũ delegãtẽ. text.est in c.super quæstionũ §. porrò.& ibi glos.& Abb.de offi cio.

cio delega.& in d.l.j.§.j.ff.quis & à quo appella.Secundò casu, appellatur ad subdelegãtem.ita loquatur d.l.j in fin.C. qui pro sua iurisdictione.& ꝓbatur ibi, dum dicit causas iudicãdas, &c. vnde sola pronuntiatio videtur delegata,& nõ tota causa.istam conclusionem tanquam veriorem,tenet Philip.in c.dilecti.lo tertio.col.iij.in princ.de appel. & ibi etiã Car.in v.col.in prin. & etiam Abb.& cõmuniter doc. ibid.& in d.§.porro.& cum ista opin.pertranseo contra Bartol.

28 ¶*Quintò differunt,quia delegatus non potest absoluere ab obseruatione iudicij,ante litem contestatam: nec facere præceptum diffinitiuũ,secus in ordinario.ita tenet Bald.in l.si reus. in prima lectu.in fin. col.ff.de

29 procura.¶*Sextò differũt, quia ordinarius dicitur habere iurisdictionem fauorabilẽ: delegatus verò odiosam.gloss.est in c. j.in versicu.processus. prope finem.de rescri.lib.vj.& Alexan. in l.j.colum.xv.ff.de offi.eius.& hoc potest esse vtile ad multa, maximè per c.odia de regu.iur. lib.vj.& hanc etiam differẽtiam ponit Alex.in l.j.ff.de dam.in-

30 fect.¶*Septimò differunt,quia quando sunt plures iudices ordinarij,potestvnus sine alio ab initio cognoscere,& sententiare.l. j.ff.de offic.consu.& l.Pomponius. aliàs incipit,si vni.& ibi Bar.ff.de re iudic.Ratio est,quia quilibet habet officiũ insolidũ. l.imperator.ff.ad municip.secus in delegatis: quia si vnus sine alio procedit,processus est nullus l.duo ex tribus.ff.de re iudi. & c.causam.el primo.& c.cũ causam.de offic.delega.adeò, quòd etiã si est pro ferenda interlocutoria, non potest vnus sine alio eam proferre,secundum Abb.in d.c.causam.in iij.no.& Bar.in d. l.si vni.¶Quod fallit quando in cõmissione esset apposita clausula,quòd si non omnes, &c.vel alia similis.verùm tũc debẽt requiri prius collegæ.aliàs sine requisitione & declaratione,quòd non possunt interuenire,nõ possunt alij soli procedere.tex.est & ibi Abb.& Fely.in c.prudentiam.in princ.de offic.deleg.In delegatis autem ad vniuersitatem causarum est idem quod in ordinariis,secundum Bartol.in d.l.si vni.& ibi etiam gl.& Alex. dicit hãc esse communem opin. licet Abb.in d.c.causam.tenuerit contrarium & malè: secun-

31 dum eum.*Quid autem in arbitris?Dic idẽ, quod in delega-

32 tis l.si ĩ tres.ff.de arbit.¶*Octauò differunt,quia iurisdictio ordinarij potest prorogari: cuius prorogationis ratione potest iudicare extra territorium.l.si cõuenerit.ff.de iurisdict.omn.iudi & l.j.& ij.ff de iud.sed iurisdictio delegati nõ potest prorogari: nec potest cognoscere delegatus,nisi inter personas contentas in rescripto delegatorio. c.P.& G.de offic.deleg.& l.priuato

uatorum.C.de iurisdict.omniũ
33 iudic.¶ *Nonò differũt, quia in pluribus delegatis vno mortuo expirat officium omnium:adeò quòd vlterius ex illa delegatione cognoscere non possunt. ca. penulti.de offic. deleg.secus in pluribus ordinariis:vt notat Abba.in d.c.penulti. dum refert se ad ea, quæ dixit in cap. prudentiam in princip.eod.tit.vbi hoc dixit,in iiij.col.& glo.in c.vt officium.de hæret.lib.vj.& Barto. in l.j.§.si plures.ff. de exerc. Ad hoc potes adducere omnia ea, quæ dixi suprà in octaua differẽtia. Et idem dicimus in pluribus arbitris quod in delegatis,
34 vt d.c.penul.¶*Decimo differũt,quia in dubio appellatione iurisdictionis, intelligimus de ordinaria,nõ de delegata: secũdum Abb.in c.penul.versi.quæro,an vicarius,&c.de offic.vica. & Alex.in rub.ff.de iurisdi.om.
35 iudic. ¶* Vndecimò differunt, quia corã iudice ordinario,qui non potest cognoscere, nisi de certa summa,nõ fit coaceruatio pluriũ summarũ diuersis actionibus in eodẽ libello cumulatarum,ad impediendã suam iurisdictionem. l. si idem cũ eod.in princ.ff.de iurisd.om.iudi.secus coram delegato. Hanc differentiã posuit Iaso.in d.l. si idem cũ
36 eodem.in j.not.Ratio est,*quia delegata iurisdictio derogat ordinarię.c.studuisti.de offi.legat. &c.sanè.de offic.delegat. Ergo debet restringi pro conseruanda iurisdictione ordinaria.& sic debet fieri coaceruatio.l.si plures.§.final.ff.de pact. aliàs esset in odiũ ordinarij:quod fieri nõ debet.secundũ Bart. in d.l.si idẽ cum eod. in princip.Itẽ quia iurisdictio delegata,est odiosa:ergo restringenda.c.odia.de regulis iur.li.vj.& l.cùm quidã.ff.de liberis & posthumis. & dixi su-
37 prà in octaua differẽtia ¶*Duodecimò differunt: quia sentẽtia lata per ordinariũ cõtra ius litigatoris,valet:& trãsit in rem iudicatam,si non appellatur,vt habetur in cap. cum inter.de re iudic.& in l. cùm prolatis. & ibi per Alexan.& docto.ff.de re iudi.secus, si est lata per delegatum.ita tenet Hostien.in c.fina. de præben.& in c.j. de offic.deleg.lib.vj & Old.in consi.lxxxj. colum.j.& Barba.in additio. ad Abb.in cap. cum dilecta. de rescript.in additio.quæ incipit.or-
38 do iuris,&c. post mediũ.¶*Decimotertiò differunt, quia processus cõtumaciæ punitiuus per delegatum factus contra citatũ, non comparentem.si inveritate ille non erat delegatus,non valet:quãuis fuisset dubiũ: secus si fiat per ordinarium:quamuis in veritate nõ sit ordinarius,dummodo possit esse:quia bene valet,ita dicit Abb.in c. prætereà.
39 colũ.pen.de dilat. ¶*Decimoquartò differũt,quia ordinarius potest reuocare sententiam secundi decreti:sed delegatus nõ Istam differentiã ponit Alexan

in l.

in l.quod iussit.colum. vj. ff. de re iudi.referens ita tenere Innocen.in cap.consultationibus.de

40 offic.deleg. ¶*Decimoquintò differunt:quia delegatus potest in totũ recusari vt suspectus, vt remoueatur: sed ordinarius nõ, sed datur sibi adiunctus, secundum Bartolum & docto.in lege apertissimi.C.de iudic.nisi esset delegatus ad vniuersitatem causarum: quia tũc similiter debet sibi dari adiunctus.gloss.est nota. in lege fina.in glossa prima. C.de iudic.& quod dixi in delegato,procedit etiam in delegato principis,secũdum Abbatem in cap.super quæstionũ.§.quem verò.de offic.delegat. & hoc est de iure ciuili:de iure verò canonico tam ordinarius,quàm delegatus potest in totum recusari. cap.si quis cõtra clericum.& ibi Abb.& doctor. de foro competenti.& idem Abb.in c.cùm speciali.in primo notab. de appel. Dummodo causa legitima inferatur & probetur: aliàs recusatio nõ admittitur: vt dicit Abb. ibidẽ & in d.§. quẽ verò. & est text.in cap.secundò requiris.de appellat.secus est de iure ciuili: quia non oportet inserere causam suspitionis,secundum Barto in d.l.apertissimi. & glos. in l.quia poterat.ff.ad Trebellia.& gloss.in l.item si suspectus.ff.de procur.& Iaso.plenè,in d.l apertissimi.& quæ sint istæ iustę causæ recusandi iudicem suspectũ, tangit Spec.in titu.de iudic.delegat. §. superest. & ego dicam plenè infrà,in tracta.de appellatione.in vltima parte huius operis.in versic.recusatio. & ibi videas. ¶Hodie autem in regno seruatur ius canonicum, ex dispositione regię pragmaticę:quę incipit, Item si contingat. per quam disponitur,quòd tam ordinarius, quã delegatus potest recusari,vt suspectus: & remouetur in totum, & debet allegari & probari iusta causa suspitionis corãdiœcesano loci,seu eius

41 vicario :vt ibi habetur. ¶ *Decimosextò differunt, quia ordinarius postquam est recusatus vt suspectus, potest causam alteri delegare. c. si quis contra clericum.de foro compet.& c.cum speciali.& ibi Abb. & Philip.de app. Delegatus verò recusatus, non potest causam cõmittere.c. iudex ab apostolica.de offic.delè.li.vj.Cum distinctione tamẽ, de qua ibi: scilicet,aut nondum est proposita recusatio,& potest committere: aut est proposita, sed nondum fuit pronũtiatum super ea: & tunc non potest cõmittere,nisi de consensu partiũ. Aut est pronũtiatum,& tũc etiã de consensu partium nõ potest committere: quia post pronuntiationẽ desiit esse iudex. vt d.c. iudex ab apostolica. & loquor de delegato principis: quia ĩ eo cadit hoc dubiũ: nã delegatus ab inferiore, sine dubio no potest subdelegare: vt suprà dixi ĩ

42 tertia differentia. ¶*Decimoseptimò

moſeptimò differunt: quia ordi
narius poteſt delegare totã cau
ſam,& ſententiam ſibi reſerua-
re,dũmodo audiat ter cauſam,
ſcilicet in principio,id eſt,in li-
tis cõteſtatione,in medio, & in
fine,vt C.de iud.authen.adhæc.
delegatus verò hoc facere non
poteſt: nam aut totã cauſam cõ
mittere debet,aut nihil, vt not.
gl.in d.authen.adhæc.in verſic.
delegatus.vnde non poteſt ſen-
tentiam ſibi reſeruare,etiam ſi
eſſet delegatus principis:& hoc
de iure ciuili,ſecus de iure cano
nico : quia poteſt ſibi reſeruare
ſententiam c. ſuper quæſtionũ.
in prin.de offic.deleg. & prædi
ctam differentiam ponit Barto.
in l.nec quicquam.§.vbi decre-
tum.col.iij.ff. de offic. procon-
ſul.dum ponit differentiã inter
decretum & ſententiam.& Ale
xan.in rub.ff.de offi.eius.col.ij.

43 ¶ *Decimooctauò differunt: qa
ordinarius poteſt ſuam ſenten-
tiã exequi, delegatus verò non
imò ſua ſententia mãdatur exe-
cutioni per ordinarium. l. à di-
uo Pio.in prin.& ibi glo.& Bar
to. ff. de re iud. & hoc procedit
in delegato ab inferiore à prin
cipe,vt eſt tex.etiam in l.prope
randum.§. ſinautem reus.iũcta
glo.in verſi.ad maiorem. C. de
iud.& tenet Alexã.in d.l.à diuo
Pio.col.iij.& iiij.& Abb in c.ſi
quis contra clericum.col.fin.de
for.competẽ. ſecus in delegato
principis : quia tam iure ciuili,
quàm canonico poteſt ſentẽtiã
exequi,ſecundum Alex.in d.l.à
diuo Pio.col.ij.& Abb. in d.c.ſi
quis contra clericum. col. pen.
& c.ſignificaſti.de offic. delega.
quam ſententiam poteſt exequi
infra annum tantùm , & nõ vl-
tra c.quærenti.de offic. delega.
Item poteſt delegatus à princi-
pe,cõmittere ordinario execu-
tionem ſuæ ſententiæ,vt d.c.ſi-
gnificaſti.& c.ſanè.eo. tit.& te-
netur ordinarius ſibi obedire,
etiam ſi iniuſta ſit ſentẽtia. tex.
eſt in c.paſtoralis. §. quia verò.
de off.dele & not.in d.§.ſanè.&
d.c. ſignificaſti. de qua materia
vide in quadam diſputatione
mea,quam poſui ſuper rubri.ff.
de offic.eius. dum legi illam ru
bric.in almo ſtudio ciuitatis Sa
lerni,conductus ad lecturam de
mane ordinariam, quæ diſputa
tio incipit, Pro ornamento &c.
& tractat materiam c. ſi quãdo.
de offic.deleg.Item prędicta de
delegato inferioris à principe,
procedunt de iure ciuili , ſecus
de iure canonico : quia ſi dele-
gatus habebat poteſtatem exe-
quendi , poteſt etiam delegatus
exequi,ſecundum Abb.in d.c. ſi
quis contra clericum.colũ.pen.
& fin.& ratio eſt: quia executio
eſt miſti imperij , & de iure ca-
nonico delegãtur ea , quæ ſunt
miſti imperij,ſecundum glo.in
c.quod ſedes. de offic.ordin. &
Bart.in l.nec quicquã.§.vbi de-
cretum.ff.de offic.procon. licet
ſecus ſit de iure ciuili , vt habe-
tur in l.iubere cauere.ff.de iur.

om.iud. & in l.j.ff. de offi. eius.
44 ¶ *Decimononò differũt: quia ordinarius potest ampliare, & minuere tempus, quod datur iudicatis ex causa. l.ij.ff.de re iud. sed delegatus non: quia ex quo ipse non exequitur sententiam suam, vt modo dixi in præcedẽti differentia, non potest imponere legẽ superiori exequenti, scilicet ordinario delegãti. c. ex insinuatione. de appel. hanc differẽtiam posuit Bar. in d. l. ij. in
45 j.q. ¶ *Vicesima differentia est: quia appellatione magistratus, nõ venit delegatus, sed tantùm ordinarius, secundũ Pau. de Ca. quem sequitur Alexan. in l. cum qui. ff. de iurisdict. om iud. quod facit secundum eum, pro interpretandis statutis loquentibus de magistratu, vt non comprehẽdant delegatum: pro quo est tex. in l. properandum. in princip. in versic. siue in magistrati-
46 bus &c. C. de iud. ¶ *Vicesimoprimò differũt: quia ordinarius debet delegare causam suo subdito, quem potest cõpellere ad acceptãdum. c. pastoralis. & ibi Ab. in pen. not. & in capi. quod sedes. de offic. ordin. & l. j. C. qui pro sua iurisdi. non subdito inuito nõ potest causam delegare, sed volenti tantùm, secundũ Bart. in d. l. j. vbi ita limitat dictam legem. & Abb. in d. c. pastoralis. in iiij. not. & ita intelligitur tex. in l. & si prætor. ff. de offic. eius sed delegatus à principe, potest causam subdelegare cuicunque, etiam suo superiori, & non subdito etiam inuito. Vnde si delegatus Papæ est minimus clericus, potest causam subdelegare archiepiscopo, etiam inuito c. pastoralis. in princi. & ibi Abb. in pe. not. & c. sanè quia de offic. delega. ¶ Verùm circa hoc scias, quòd delegatus Papæ debet subdelegare causas illis personis, quibus delegat Papa, scilicet in dignitate cõstitutis, per c. statutum. de rescri. li. vj. aliàs subdelegatio nõ valet, & processus factus esset ipso iure nullus. ita tenet Abb. in d. c pastoralis. in fi. illius prin. de offi. deleg. & Alex. in consil.
47 lxxvij. col. ij. in ij. vol. ¶ *Vicesimosecundò differunt: quia ordinarius si protulit sententiam nullam, potest iterum de causa cognoscere & sententiare. l. si præses. C. quomodo & quando iud. & l. j. C. de sen. & l. si accusatoribus. C. de accu. & Bar. in l. iudex postquàm, ff. de re iudic. delegatus verò qui nulliter pronuntiauit, nõ potest vlterius de causa cognoscere. l. si vt proponis. C. quomodo & quãdo iud. etiam si sit delegatus à principe secundum Bal. in d. l. si vt proponis. col. ij. & Alex plenè. in rub. ff. de offic. eius. colũ ij. nisi esset delegatus ad vniuersitatem causarum: quia habetur vt ordinarius, secundum Bald. in d. l. si vt proponis. & Felyn. in c. in literis. colum. j. de offic deleg. & de prædictis an & quando & qualiter

liter procedant in delegato, vide plenè per Felyn.in c. qualiter & quando.el j.colum. antepen.& pe. de accusa.& qualiter procedant in ordinario, quòd possit iterato cognoscere, vide Abb. in d.c.in literis.& Bart.in
48 d.l.iudex postquàm.¶*Quo autem ad reuocandum interlocutoriam, nõ est differentia inter ordinarium,& delegatum: quia vterq; potest eam reuocare, secundum glos.in d.l. quod iussit ff.de re iudi.& ibi etiam Alexã. in j. col.& est text.in c.cùm cessante.& ibi Abb. in ij.not.de appel.quod limita, vt infrà proxi-
49 ma differentia.¶*Vicesimotertio differunt: quia ordinarius si pronuntiat se non iudicem, vel iurisdictionem non habere, potest hanc suam interlocutoriam reuocare, secundum Bald.in l. si præses.per illum tex.C.quomodo & quando iud. secus in delegato: quia talem interlocutoriam non reuocat. c.significantibus.& ibi Abb.& doct.de offi. deleg. hanc differentiam in terminis ponit Ludo.Rom.in consi.ccclviij.in fin. & Barba.in addi.ad Abb.in d. c.significãtibus. quibus adde Barto.in repet.l.ij. colũ.iij.ff.si quis in ius voc. non ier.& in d.l.quod iussit. ff. de re
50 iudic.¶* Vicesimoquarto differunt quia ordinarius potest delegare vnum articulũ causæ iurisdictionalem, vt est gl.in c.super quæstionum.in versi.quicũque.de offic.delegat. quia si potest totam causam.multò magis vnum articulum: delegatus verò non potest etiam vnum articulum iurisdictionalem subdelegare, secundum Abb.in d.c.super quæstionum in princ.super dicta gl.in versi.quicunque. Sed articulum nõ iurisdictionalem potest subdelegare.ita tenet Alex.in l.more.col.v.ff.de iurisd. omn.iudi.licet Bar. ibi contrarium teneat.& malè: quia communiter reprobatur, secundum Abb.in d. c. super quæstionum.
51 ¶*Fallit in delegato ad vniuersitatem causarum: quia ille æquiparatur ordinario, vt pluries dictum est supra, secundum Abb. in d.c.super quæstionum. colũ. iiij.Non tamen potest subdelegare vniuersam suã delegationem, vt not.Host.in tit.de offic. deleg.§.quis possit.quem sequitur Alex.in l.à iudice.C.de iudi. quia etiam ordinarius non posset totam suam iurisdictionem delegare inconsulto principe. l.pe.& ibi not.ff.de offi. præsid.
52 *Quis autẽ dicatur delegatus ad vniuersitatem causarum: vide Ias.in d. l. à iudice. Secundò fallit in delegato prĩcipis: vt d. c.super quæstionum.& ibi Abb.
53 in iiij.colũ.¶*Vicesimoquintò differunt: quia ordinarius potest aliquem citare per edicta,& idem in delegato principis.tex. est in authen.qui semel. C.quomo.& quando iud. & in §. omne.in authen.de litig. sed delegatus inferioris hoc facere non

 potest.

potest,vt not.glo.in d.auth.qui semel.in versic.delegatis.& ibi etiam Bar.versi.venio ad secundam,&c.& Bart.in extrauagan. ad reprimendam.in versicu.per edictum:& Barto.in l.plerique.
54 ff.de in ius vocan.¶*Vicesimo sextò differunt: quia delegatus inferioris à principe, nõ potest citare aliquem realiter, scilicet capiendo ipsum de persona.sed ordinarius sic, & delegatus à principe.Ita tenet Bar.Alexã.& communiter docto.in l.ij.ff.de iurisdict.omn.iud.contra gloss. ibi,siue ante litem contesta.siue post.& idem Bart.in l.plerique. ff.de in ius voc.& quod dixi in delegato principis vt sit idem quod in ordinario,ista est communis conclusio,quã tenet Bar. in dicta auth.qui semel.C.quomodo & quando iud.& Alexã. in d.l.ij.colũ.iij.& de prædictis est tex.cum glo.in l.consentaneum.C.quomodo & quã.iud.
55 ¶*Vicesimoseptimò differunt, quia delegatus citans,debet citare cum inserto tenore suæ delegationis,aliàs sibi non creditur,nisi doceat de cõmissione, & copiam faciat.c.cum in iure, & ibi Abb.& Fel.de offi.deleg. & in c.prætereà.de dilat.& Barto.in l.ij.ff.si quis in ius vo.non ier. Sed ordinarius hoc facere nõ tenetur,sed sufficit,ꝙ mandet nũtio vt aliquem citet solo verbo sine literis.tex.est in cap. cùm dilecti.ibi.viua voce,&c.de do.& contu.& Spec.in tit.de cita.§.sequitur.versic.vtrum.& est ratio: quia semper præsumitur pro iurisdictione ordinaria,secus pro delegata.ita dicit Abb. in d.c.cùm in iure.colum.penu.
56 ¶*Vicesimooctauò differũt:qa iurisdictio ordinarij,non expirat per mortem superioris constituentis ipsum,etiam re integra,secundum Hosti.in c.quoniã abbas.de offi.dele.& Abb. in c.relatum.eo.tit.& est text.in l.& quia.ff.de iurisdict.om.iudi. & est etiam tex.clarus in c.legatos.in fi.de off.leg.li.vj.sed iurisdictio delegati,extinguit morte delegãtis re integra,vt d.l.& quia.& d.c.relatũ.& c.gratũ.& c. licet vndiq;.de offic.deleg.& in c.fin.de offi.leg.Dicitur autem res integra, quando nondũ est facta citatio.& ista est cõmunis opi.quam tenent Bart.& doc.in d.l.& quia.per d.c.gratũ.& d.c. fin.& no.Abb.in d.c.relatum.ꝙ procedit etiã in delegato principis,per pdicta iura.& not.gl. in ver.principaliter.in d.l.& qa. Et intantũ extinguitur iurisdictio morte mãdantis, ꝙ etiã de cõsensu partiũ nõ posset delegatus procedere.gl.est in c.cũ venissent in ver.egerit.de testi.Itẽ ꝓcedit etiã si delegatus ignoret delegantẽ esse mortuũ, secũdũ Bar.in d.l.& quia.colũ.fi. Item, procedit etiam in delegato ad vniuersitatẽ causarũ,nã quo ad hoc nõ æquiparatur ordinario. Est enim necesse, vt saltem vna causa sit cœpta coram eo,vt res desi

desinat esse integra, secundum
Barto.in d.l.& quia.ver.quæro,
quid si plures &c.quē ibi sequitur Alexā.& cōmuniter Mode.
& Abb.in d.c.relatum.Illud autem,qđ dixi in delegato princi
pis,limita multis modis,vt per
57 Ias.in d.l.& quia.col.iiij.*Item
illud, quod dixi in ordinario,
limita non procedere, quando
vna iurisdictio ordinaria cohæret alteri ordinariæ, vt accesso
ria sicut dicimus in vicario:qui
est ordinarius,& tamen eius iurisdictio finitur morte episcopi,vel alterius constituentis,secundum Alex.in d.l.& quia.col.
j.& Hosti.in d.c.quoniā abbas.
& Abb.in c.pe.de offi.vicar.tūc
enim iurisdictio deuoluitur ad
capitulum,vacante sede.c.ij.ex
58 trà.ne sede vac.¶*Vicesimonò differunt:quia iudex ordinarius etiam minimus potest dele
gare causam cū potestate subde
legandi,vt est glo.in c.is,cui.de
offi.deleg.lib.vj.& Bar.in l.more.& ibi etiam Alexā.in v.& vj.
col.ff.de iurisd.om.iud. vbi dicit hanc esse communē opi.&
Fely.in c.super quæstionum.§.
si verò.versi.fallit quartò,&c.de
offi.deleg.Secus in delegato etiam principis,secundum Alex.
in rubr.ff.de offic.eius.col,iij.&
glo.in c.super quæstionū.§.porrò.ver.transfert totā.de offi.deleg.hanc differētiam sentit Bal.
in l.à iudice.& ibi Saly.& communiter doc.C.de iudi.& Abb.
in c.cū Bartol.de re iudi.& Bar.
in l.solet.ff.de iuris.om.iudi.&
Alex.in consi.clvij.col.iij.in ij.
vol.vbi dicit hanc communem
opi.& Ias.in l.j.col.viij.ff.de offi.eius.¶Prędicta limita,nisi de
legatus subdelegaret sciente &
patiēte ordinario:quia tunc potest,secūdum Alex.in prælleg.
consi.clvij.& Ias.in d.l.à iudice.
colū.iij.in quarta limitatione.
59 ¶ * Tricesimò differunt: quia
quilibet ordinarius habens me
rum & mistū imperium; potest
suam sentētiam dubiam interpretari,& etiam sententiam sui
delegati.sed delegatus hoc facere non potest,secundum Bar.
in l.ab executione.versi.veniamus ad secūdam partem.&c.ff.
de app.& Alex in rub.ff.de offi.
60 eius.col.iij. ¶ *Tricesimoprimò differūt:quia ordinarius po
test condemnare victum victori
ad expensas:reseruata sibi taxatione l.terminatio.C.de fruc.&
litis expen. & ibi Barto.& Bald.
sed delegatus hanc reseruationem facere non potest, & si fecerit, est nulla: vnde delegans
potest posteà taxare. ita dicit
Barto.in l.ab executore.colum.
penul.ff.de appel.& Barto.in d.
l.terminato.quod tamen intellige ꝓcedere in tali delegato,
qui non potest sententiam exequi:de quo dixi suprà xviij.differentia.Secus si potest exequi:
ita dicit Bartolus in locis præ-
61 allegatis.¶ * Tricesimosecundò differūt:quia ordinarius potest cognoscere de causis meri-

& misti imperii. Intellige tamē de ordinario illustri, spectabili, vel clarissimo. l. illicitas. §. qui vniuersas, ff. de offi. præsi. de quibus habetur per glo. & Mod. in l. j. ff. de offi. eius. quia infimi magistratus, prout sunt defensores ciuitatum, non habēt huiusmodi causas, nisi modicam coërtionem. l. magistratibus. ff. de iurisd. om. iud. & in auth. de defenso. ciui. § audien. Verùm hodie omnes magistratus municipales, qui capitanei appellātur, cognoscunt de causis meri & misti imperii: quia æquiparantur præsidibus: vt not. glo. in l. fi. in ver. id est C. de præscript. long. tēpo. quod fuit inductum per pacem Constātiæ, secundū Bal. in ti. de pace const. in ver. criminalibus. & Ioan And. in addi. Spec. in tit. de iuris om. iud col j & Ang in l. j. § solent. ff. quan. app sit. Sed delegatus non cognoscit de causis meri & misti imperii: quia talia delegari non possunt. l. j. in prin. ff. de offi eius. & l iubere cauere. ff. de iuris. om. iud. & l. j. ij C. de ped iud. & l. nec quicquam. §. vbi decretum ff. de offi. procon. secundum vnū intellectum. ¶ Item. prædicta intellige de mero imperio, maximo, maiori, magno, & paruo. De minori autē & minimo bene cognoscit delegatus, secundū Bar. in l. imperium. col. iij. & iiij. ff. de iuris. om. iud. ¶ Fallit hoc ratione absentiæ vel infirmitatis: quia tunc ordinarius delegat merum & mistum imperiū, vt d l. j. ver. huius rei. & ibi Barto. & Alex. ff. de offi eius. nisi quando veniret pœna mortis vel abscisionis membri: quia delegatus nō potest huiusmodi causas decidere, vt in auth. de colla. § ad hoc prohibemus. ¶ Itē, fallit in principe, qui potest huiusmodi causas delegare. l. fi. C. vbi sena vel claris. & Bar. in d. l j in ij. q. ff. de offic. eius ¶ Item fallit in causa restitutionis in integ. quæ licet sit misti imperii l. ea quæ. §. j. & ibi no. ff. ad mnnicip. tamen delegari potest. l. fi C. vbi & apud
62 quem. ¶* Item, fallit de iure cano. secundū quòd omnes causæ meri & misti imperii delegantur c. quod sedes. & ibi gloss. de offic. ordi. & glo in clemen j. de offic, deleg. & Alex. in consi. c vj.
63 col pen. in ij. vol ¶* Item fallit in delegato principis, qui potest huiusmodi causas subdelegare. secundū glos. & Bald. in l. vnica. C. qui pro sua iur. & Bart. in d. l. j in iij. q. quāuis ibi Alex. & alii contrariū teneant: tamen ista est magis communis opin. quam reassumpsit ibi Ias. in d. l. j. col. xix. & Abb. in c. venerabi-
64 li. de offic. delega ¶* Quod limita, nisi esset electa industria personæ. l. inter artifices. ff. de solu. & l. nemo. ff. de duob. reis. quod quomodo cognoscatur, vide Abb. in c. fi. de offic. deleg. & Ias. in l. à iudice. C. de iudi. ¶ Itē limita, nisi esset facta delegatio de aliquibus casibus reseruatis prin

principi : quia tunc non subde-
legat, vt not. Alex. in d. l. j. co. fi.
ff. de offi. eius. & Bal. in l. gesta.
65 C. de re iud. ¶ *Tricesimotertiò
differunt: quia eximens vocatũ
in ius coram delegato: nõ tene-
tur edicto, ne quis eum, & c. l.
iij. §. si quis. ff. ne quis eũ. & Bal.
in rub. extrà, de offi. dele. col. j.
Secus si corã ordinario, vt in to
to illo ti. & insti. de actio. §. pœ-
nales. & ibi per mode. & prædi-
cta procedunt etiam in delega-
to principis, secundum Alex. in
66 rub. de offi. eius col. ij. ¶ *Tri-
cesimoquartò differũt: quia capi
tulum, sede vacante, succedit in
iurisdictione ordinaria. ca. j. de
maio. & obed. li. vj. & c. ij. ne se-
de vacã. & no in c. ij. ne prælat.
vic. suas. non tamen succedit in
iurisdictione delegata, secundũ
Card. in cle. j. ver. duro. in viij. q.
de hære. & Gemi in d. c. j. de ma
jor. & obedi. lib. vj. & Io. And. in
c. cum olim. colũ. pe. de maio. &
obed. & habetur in c. ad abolen
67 dã. de hęre. ¶ *Tricesimoquin-
tò differũt: quia delegatus Papę
non potest demandare potesta-
tem absoluendi ab excommuni
catione, nec pręđicãdi, nec pro-
uidendi ecclesiis de prælatis. c.
is cui. de offi. deleg li. vj. & tamẽ
ordinarius hæc omnia demãda
re potest, vt habetur in ca. inter
cætera. & c. fi. de offic. ordi. & c.
causam. de elect. & ca fi. de offi.
68 delega. ¶ *Tricesimosextò dif-
ferunt : quia ordinarius potest
liberè instituere præsentatum
in ecclesia per patronos cap. ex
frequentibus. de institu secus in
delegato : quando corã eo ver-
titur quæstio inter patronos de
iure præsentãdi, & ipse fuit de-
legatus à Papa, vt ordinet eccle
siã & prouideatur de rectore: qa
potest tantùm iudicare quis sit
instituendus, & episcopus diœ-
cesanus habebit ponere ipsum
in ecclesia, & instituere: sed ipse
delegatus instituere nõ posset.
c. super eo. & ibi Abb. de offic.
69 dele. ¶ *Tricesimoseptimò dif-
ferunt : quia ordinarius potest
imponere maiores mulctas. l.
eos. C. de modo mulct. & Alex.
in rub. ff de offi eius. col. ij. in fi.
Delegatus verò licet possit mul
ctas imponere c. pastoralis. & c.
de causis de offi. deleg. non ta-
mẽ potest excedere summã sex
aureorũ, si est de personis illu-
stribus, spectabilibus, vel claris-
simis Si verò est de minoribus.
nõ potest excedere tres aureos.
l. ij. C de sportu. & Hosti. in d. c.
de causis. & procedit hoc etiam
In delegato principis, vt ibi-
dem dicit Alexã. ¶ Scias tamen,
quòd hodie dispositio dictæ l.
eos. C. de modo mulct. nõ est in
vsu, & iudices de facto eam non
seruant : sed imponunt mulctas
ad eorum arbitrium : ita dixit
Specu. in titu de senté. prolat. §.
species. versicu. sed nunquid ti-
tulus, &c & Alexan. in consilio
xxxv in ij. volu colum. pe. & Ias.
in l. iij. §. quid prætor in fin ne
70 quis eum. ¶ *Tricesimooctauò

differunt: quia si delegans excommunicetur, non per hoc suspenditur iurisdictio delegati, secundum gl.& Inno.in c.licet. de offi.delega.& Spe.in titu. de iudi.deleg.§.restat.versi.quid si super duobus &c. secus est in vicario: qui habet iurisdictionem ordinariam,vt suprà dixi:& tamē excommunicatio episcopo suspenditur iurisdictio vicarij c. Romana de offi. vic lib.vj.vide tamen Abb.in d.c.licet.qui non tenet indistinctè illud, quòd dixi de delegante excōmunicato: nā distinguit, prout in delegante mortuo scilicet:aut fuit excōmunicatus re integra: aut non. Illud tamen quod dixi de vicario, nō intelligas procedere in quolibet ordinario,vt per Abb. in d.c.licet.col si quia si iurisdictio ordinarij nō finitur morte constituentis,multò minus finitur excommunicatione.
71 ¶*Tricesimononò differunt: quia ordinarius potest delegare causam cum clausula,appellatione remota. quod intellige de tali ordinario, qui habeat supremā potestatem, prout est princeps, quia solus princeps vtitur ista clausula in delegationibus, vt est gloss.in capi. super quæstionum.in princip.in versi.prouocationis de offic. delega.& glo. in ca.quòd translationem.in gl. mag.in fi de offi. lega.& text.in l.j in fi.ff.à quibus appel.non licet.& Specu.in titu.delegato.§. nunc ostendēdum.ver.xiiij. sed delegatus principis non potest causam subdelegare,appellatione remota.text.est in d.c.super quæstionum.§.nos autē.de offi. deleg.& Abb.in d.c.super quæstionum.§.si verò.in ij.no.Scias tamen, quòd ista clausula non operatur in præiudicium tertii: quia non impedit tertium appellare.text.est,& ibi Abb. in c. super eo.de offi.dele.
72 ¶*Quadragesimò differunt: quia quando committitur ordinario per superiorem aliqua causa, quæ spectabat ad eius iurisdictionē, censetur eius iurisdictio excitata:adeò ꝙ non per hoc efficitur delegatus:sed remanet ordinarius etiam in illa causa, & illa commissio,appellatur iussus.& non delegatio.tex. est in authē. vt nulli iudi.§.& hoc verò iubemus.per quem ita tenent Bart. & doc.in l.more.ff.de iu.om.iu. & Fely.plenè in c.licet.de offic. ord.secus est,quādo fit cōmissio alicui qui nō erat ordinarius in illa causa:quia ille censetur merè delegatus:vt in toto ti.de of. deleg.Illud autem,quod dixi in ordinario,limita,nisi in cōmissione esset in aliquo alterata eius iurisdictio. quia censetur tunc delegatus, & non dicitur tunc iurisdictio excitata,secundum Fely.in d.c.licet.vbi plenè de hoc.Rober.de Venus. V.I.D.

Iudiciorū V I.distinctio.

1 *Iudicium aliud conuentionale, & aliud reconuentionale.*

Abb. Jofred. [illegible] Lanfran. in eius prat. n. 26 [illegible] infra

SExta distinctio principalis iudiciorum est: quia * Iudicium aliud dicitur conuentionale, & aliud reconuentionale. 1 Iudicium conuentionale, est illud, in quo prima cõuentio deducitur. Iudicium reconuentionale, est in quo deducitur secunda cõuentio, quæ fit ex aduerso per reum contra actorẽ de quo loquitur l. cum Papin. & auth. & cõsequenter. C. de sen. & totus tit. extra, de mu. peti. Est igitur sciẽdum, quo ad practicam huius

ius iudicii recõuẽtionalis, quòd reus conuentus in iudicio, si debet aliquid consequi ab actore habet duplex remedium repul-
2 sandi actorem. * Primũ est, per viam compẽsationis: quam potest sibi opponere. etiam si esset debitor naturaliter tãtũ. l. quòd in diem. §. etiam. ff. de compen. Verùm, quia non semper datur sibi hoc remedium, quia ita demum habet locũ compensatio, si debitum est ex vtraq; parte liquidum. Secus si ex vna parte tantũ sit liquidum: vel ex si vna parte debeatur species, & ex alia quantitas: tunc enim nõ admittitur compensatio. text. est & ibi Bal. plenè in l. fi. C. de compen.
3 ¶ * Illud autẽ, quod dixi de debito liquido ad illiquidũ, vt non fiat compensatio, limitatur nisi debitum actoris esset liquidatũ per confessionem rei: quia tunc admittitur cõpensatio de debito rei illiquido, quod venit liquidandum in processu, secundũ Bal. in d. l. fin. col. ij. & Abb. in c. cum Ioãnes. in iij. no. de fi. instr. & ratio est illa, quę sumitur ex l. eum, qui. ff. de iureiu. In illis ergo casibus, in quibus cessat remedium cõpensationis, necesse est, reo recurrere ad secundũ remedium, scilicet recõuentionis: per quod plenius sibi cõsulitur.
4 * An autẽ cõpensatio habeat aliquam similitudinem cũ reconuentione: vide Bal. in d. l. cũ Pa-
5 pinianus. in fi. C. de sentẽ. a * Super hoc iudicio reconuentionali pro aliquali introductione ad practicam, proponam discutiendas tres quæst. Prima erit, quæ sit natura recõuentionis à principio iudicii, vsq; ad fi. Secunda, coram quibus iudicibus possit opponi reconuentio. Tertia, de quibus causis opponi potest.

Quæstio I. principalis.

¶ REDEO ad primam quęst. super qua puto considerandam esse eius naturam, quo ad tria, Primo, quo ad tẽpus suæ propositionis. Secundò, quo ad telam suæ prosecutionis. Tertiò, quo ad finem suæ determinationis.

¶ Quo ad primã consideratio nem: dico, quòd natura reconuentionis est, vt proponatur in principio litis ante litem contestatam in causa conuentionis. tunc enim dicitur vera reconqentio, & pari passu procedit cum ipsa conuentione. & ista est communis opinio omnium docto. & probatur per gloss. in clementi. sępe. §. verùm. in verb. exordio. de verbo. significat. & per Philip. Deci. in consilio vltimo. quod est in numero cc. colum. ij. & Felyn. in ca. j. de mut. petit. quicquid teneat Specu. in titu. de recon. §. sequitur. vbi dicit, quod vsque ad conclusionem in causa potest fieri reconuentio. tamen eius opinio non est vera, scilicet quo ad hoc, vt pari passu ambulet cum conuentione Nam verum est, quòd potest fieri post litem contestatam,

tam,& in quacunque parte iudicij. tamen tunc non dicitur vera reconuentio: quia nõ ambulat pari passu.nec per eã retardatur causa conuentionis,secundũ Philip.Deci.in dicto cõsilio vltimo.col.ij.& ita intelligitur tex.in c.dispendia.§.reus. de rescri.lib.vj.ita etiam declarat Lanfranc.in clem.sæpe.col. viij in fin.versic.sequitur tex.in verbo exordio,&c.de verbo.signifi.¶ Potest etiam fieri recõuentio post litem contestatam dũmodo fiat incontinenti antè, quàm iuretur de calũnia.ita tenet Bal in c.cum venisset.de iudic.& Ias.in l.nõ solum.§.morte.colum.vj.ff.de oper.no.nunt.

6 ¶*Quo ad secundam considerationem, scilicet circa prosecutionem ipsius recõuentionis: Natura eius est, vt pari passu ambulet cum cõuentione:& sic fiat simultaneus processus. videlicet,quia eodem tẽpore quo lis contestatur in vna,debet cõtestari in alia: & sic in datione termini probatorij,in publicatione,conclusione,& aliis actis causæ. Verùm prius respõdebitur,& fiet actus super cõuentione & postea super reconuẽtione,immediatè.ita declarat Bar. in dicta authen.& consequẽter. col.ij.ver.iij.est videndum, &c. C.de senten.per regulam traditam in l.qui prior.ff.de iudic.& vide Bal.in dicta l.qui prior.vbi pulchrè declarat hãc materiam. Et addit etiã,quòd prius debet allegare aduocatus actoris, & posteà aduocatus rei.& iste ordo adhibetur,etiam in disputationibus:secundũ Bald.in l.Nesennius.ff.de neg.gest.

7 ¶*Si autem actor nollet respondere super recõuentione,patitur istam pœnam:quia minimè proceditur in causa cõuentionis: & denegatur sibi audiẽtia,donec respondeat super reconuentione. ita dicit Specul.in tit.de recon. §.fin.vbi plures allegat.& habetur in c.j.& ij.de mutu.peti.& Specul.in tit.de reconuen.§.videndum. versic.sed nunquid si actor,&c.

8 ¶*Quo ad tertiã cõsiderationem,scilicet quo ad finẽ reconuentionis:Breuiter natura reconuentionis est, quòd debet eadem sentẽtia determinari cũ causa cõuentionis: quia iudex debet vtranq; causam inserere in vna & eadẽ sententia: secundum Barto.in d.authen.& consequenter.col.ij.versic.item dictæ causæ &c.& licet dicat ibi Barto.quòd primo debet ferri vna sententia,& posteà alia: nõ per hoc contrariatur: quia eius sensus est,quòd ambæ causæ debent poni in vna sententia scripta in eadem charta. Verũ primò scribi debet c.cõuentionis. & postea recõuentionis:secũdũ ordinem ipsarum causarũ. Sed vnum post aliud immediatè legi,& proferri debet: vnde quo ad iuris dispositionem,duæ dicuntur sententiæ:quia duo sunt capitula.l.etiã. ff.de mino.& l.

quædam

quædam mulier.ff.famil.ercisc. sed quo ad vnicam scripturam &vnicam probationem,dicitur vna sententia.& ita debet intelligi hæc materia : vt declarat Ab.in cap.j.col.iij.de mutu.peti.& Spec.in tit.de recon.§.vi-
9 dendum.col.ij.¶*Istud tamen, quod dicitur de vna sententia, limita procedere , quando de vtraque causa pariter liqueret: secus autem, si prius liquet de vna, quam de alia : quia iudex potest pronuntiare solùm de ea causa,de qua liquet, & supersedere in alia:nec per hoc facit litem suam:quia lege permittente id facit.Ita tenet Abb.in d.c. j.col.iij.de mutu.peti.& Specu. in d.§.videndum.versi.& si iudex.Hinc est,quòd si appellaretur ab illa prima sententia lata, puta in causa conuentionis:potest nihilominus iudex procedere ad sententiam in causa reconuentionis:& illa appellatio non ligat manus iudicis in causa reconuentionis : quia quo ad hoc,censentur diuersæ causæ,& non vna ita.tenet Specu.in d.§. videndum.circa fin.versi.sed po ne.& habetur per doctor.maximè Philip.in fin.col.in c.super
10 eo el j.de appel.¶ * Quid autem,si iudex nollet procedere pari passu in vtraque causa:sed solum in vna procedit prius:vel in vna tantùm pronuntiat ,& non in vtraque : an valeat eius processus sententia ? vel debeat ab eo appellari ? Dic quòd vera conclusio est,quòd non per hoc sententia est nulla : nec processus est nullus : sed iudex malè agit : vnde debet appellari.tex. est in l.j.§.fina.ff.quæ sent.sine app.rescind.per quem ita tenet Spec.in titu.de recon. §.videndum.versi.& si iudex.& Abb.in d.c.j.colum.iij.in fi.de mut.pet. Rober.Maranta,Venus. IVD.

SECVNDA quæstio prin-
11 cipalis.est*coram quibus iudicibus habet locum reconuẽtio. Et super hoc sunt præponendæ aliquæ q. Sed pro responsione dicas, quòd regulariter coram omni iudice locum habet : nisi expressè reperiatur prohibita: per regulam c.cuius in agendo. iij.q.viij. & l.cùm Papinianus. in fin.C.de sen.¶Primò igitur quæro,an corã iudice delegato habeat locum reconuentio.Dic quòd sic : nam in hoc non differt delegatus ab ordinario.c.j. & ibi Abb.in j.col.de mutu.pet. & Spe.in titu.de recon.§.j.versi.j.& Bar.in d.authen.& consequenter.col.penul. vers.quæro, vtrum ista autem, &c.& Bar.in l.fi.ff.quod quisque iur.& Bal.in l. neque.in fin. C. de compen. Quod intellige , quando delegatus fuit impetratus ad instantiam vnius partis tantùm, puta actoris : quia tunc viget ratio tradita in d.l.cùm Papinianus. in fi.scilicet, quòd ipse actor , q impetrauit iudicem pro se,non debet dedignari habere eundem iudicem contra se. secus est,

est, quando delegatus fuisset electus .de consensu vtriusque partis: quia coram eo non habet locum reconuentio: quia cessat dicta ratio: ita tenet Bar. in d.authen.& consequenter.in fi.verbis.& Abb.in d.c.j.col.j.in fin.& col.pen.de mut.peti.Item fallit,quando fuit electus motu proprio principis: quia similiter cessat tunc reconuentio.ita tenet Ias.in l iij.in prin.colum. fi.ff.quòd quisque iur. Et ad materiam huius quæst.vide vnum dubium,quod tangam infrà,in
12 quinta quæstione. ¶ *Secundò principaliter quæro, an coram arbitro habeat locum reconuentio. Dic quod communis conclusio est,quòd non quia ex quo eligitur de consensu vtriusque partis, cessat coram eo ratio.d.l.cùm Papinianus.in fi. tex.est in ca.cùm dilectus.de arbit.per quem ita tenet Barto.in d.authen.& consequenter.in fi. & Specu.in titu.de recon.§.j.in prin.& Abb.in d.c.j.colum.j.& pen.de mut.pet.& in d.ca.cùm dilectus.Quod tamen intellige de arbitro voluntario,electo de communi voluntate partium: secus in arbitro iuris,electo ex necessitate statuti ad totá causam: quia coram eo habet locum reconuentio:secũdum Abba.in d.ca.cùm dilectus.colum. iij.vnde stante dispositione regiæ pragmaticæ in regno,quæ incipit, Odia.quòd causæ inter coniunctos compromittantur: tales arbitri dicuntur iuris: & coram eis habet locum reconuentio.secundum Abb.ibi.licet cõtrarium videatur tenere Abba.in d c.j.colum.pen.de mutu. pe. referendo Specu.in titu. de recusa.§. effectus. colum.v. ver. sed nunquid.Sed prima opi.verior est:& dictum Specu.procedit in arbitro iuris,deputato ad certum articulum: puta ad cognoscendum de suspitione iudicis: quia verum est,quòd coram eo non habet locum reconuentio.secus,si est deputatus ad totam causam:vt in exẽplo præposito.ita etiam tenet Felyn.in c.fi.col.penul.in fin.de re iudic. Et ratio patet ad sensum: quia isti arbitri eliguntur ex necessitate iuris:& habent iurisdictionem à lege: nam ita necessitatur actor litigare coram eis,sicut coram iudice:vt not.Abb.in c.suspitionis.de offic.dele.quicquid dicat Ias.in l.est receptum. colum.fin.ff.de iurisdi.om.iudi.
13 ¶*Quam autem iurisdictionẽ habeant isti arbitri iuris,scilicet ordinariam vel delegatam?Dic quòd veritas est,quod nec ordinariam veram, nec delegatam habent: sed quandam tertiam speciem iurisdictionis,similem & æquiparatã delegatæ iurisdictioni potius,quàm ordinariæ. ita tenet Bal.in consi.xc.& consil.ccccl xx.in j.volu.& Pet.Phi. Cor.in consi.liiij.colum.ij.in litera m.in ij.vol.& Bal.in l.apertissimi.col.fi.versic.quartò quæro,

ro.& in l.fin.in vij.not.C.de iudic.& ibi etiam Barto.& Ange. & tangit Fely.in c.fi.col.penul. in fi.de re iudic. & probatur in c.ab arbitris.& ibi not.de offic. delega.lib.vj.vbi probatur etiã, quòd ab istis arbitris iuris debet appellari ad principẽ. & sic ad legem animatã. ex quò à legẽ habent iurisdictionem. Et de materia illius pragmaticę,odia. vide quod plenè dicam infrà,in sexta parte huius tract.in ij parte iudicij,in verbo, compromissum.

14 ¶ * Tertiò principaliter quæro: an coram iudice prorogato habeat locũ reconuentio. Glo.Bar.& communiter docto. in l.est receptum. ff. de iur.om. iudic.tenent,quòd sic,per illum tex.Ego tamen ita distinguerẽ. Quædam est prorogatio, quæ fit per submissionẽ vnius ex litigantibus: vt quãdo maior vel ęqualis spõte se submittit iurisdictioni alicuius iudicis,conueniendo aduersarium suum corã eo:& tunc habet locum reconuẽtio. Ita procedat d.l.est receptum.cum ibi no.& ratio patet: quia tunc procedit ratio dictæ l.cùm Papinianus.nã actor submittendo se,elegit illum iudicẽ pro se: nõ debet dedignari habere eundem iudicem cõtra se. Quædam verò est prorogatio, quæ fit de cõmuni cõsensu partium:iuxta l.si conuenerit.ff. de iur.om.iud.& l.j.& ij. ff.de iud. & l.j.C. de iur.omn.iudi.& c.significasti.& ibi Abb.de for.cõp. & coram tali iudice prorogato, dico quòd nõ habet locum reconuentio.& licet non inuenerim de hoc decisionẽ in terminis:tamen per bona similia,potest decidi iste casus.Primò,quia cessat ratio dictæ l. cùm Papin. nam talis iudex prorogatus nõ fuit electus ab actore solùm,sed ab vtroque. Secũdò.per ea,quæ dicimus in delegato electo de communi consensu coram quo non habet locum reconuentio. per ea,quæ dixi suprà in j.q.huius dist.Tertiò,per ea,quæ dicimus de arbitro,coram quo cessat reconuentio, eo quia de cõmuni cõsensu partium eligitur: secundũ Bar.in d.authen. & cõsequẽter.in fi.& per ea,quæ no. Ab.in c.cùm dilectus.de arbi.& cum ista distinctione intelligo ea.quæ notantur in d.l est receptum.maximè per Ias. ibi in fi. col.

15 ¶ *Quartò quęro, an coram iudice appellatiõis habeat locũ reconuentio.Communis cõclusio est,quòd non: secũdum Bar. in d.authen.& consequẽter.col. fi.& ibi etiã Bal.col.iij.ver.quæro nunquid in causa &c.Intelligẽdo scilicet, quãdo iudex appellationis, aditur ex necessitate propter iniuriã,quã putat appellãs sibi esse factam.idem tenet Innoc.in c.j.de mutu.pet.& Bal.in l.per hanc.col.fi C.de tẽpo.app.& domini de Ro.in decis.lxj.in antiquis.& Bal. in l.ij. §.ei quoq;.ff.de iudi.& Spec. in titu.de recon.§. nunc dicamus. ver.

ver.sed nunquid coram iudice. & mouentur per tex.in d l.ij. §. ei quoque.& l.ad cognitionem. ff.ex quib.cauſ.in poſ.eat. & l.j. ff.eũ,qui app.in prouin. de feu. Quod confirmo vrgenti ratiõe.
16 *Appellatio reducit cauſam de illum priſtinum ſtatum, in quo erat cauſa principalis poſt litẽ conteſt.tex.eſt & ibi Bar.&Bal. & communiter doct. in l.ita de mum.C.de procur. ſed poſt litẽ conteſt.non habet locum recõuentio, ſecundum communem opin.vt ſuprà fuit dictũ. ergo ſe quitur, quòd corã iudice appellationis nõ poteſt habere locũ, ſcilicet vt ſortiatur priuilegiũ & naturã reconuentionis. Minimè poteſt habere locum ſine dicto priuilegio. quia iudex ſecundarum cauſarũ,cenſetur incompetẽs quo ad primam cauſam : quæ non eſt ſibi deuoluta parte inuita:vt tenet Bal.in d.l. per hanc colum.fi.& in d. auth. & conſequen col.iij. Limita tamen iſtam communem concluſionem procedere, quando appellatur poſt litem cõteſt. puta à diffinitiua ſententia: quia tũc vrget ratio prædicta : Secus eſſet,ſi appellaretur ab aliqua interlocutoria ante litem cõteſt. nã tunc diſtingui debet: Aut iudex appellationis confirmauit primã interlocutoriam:& tunc ex quo cauſa remittitur iudici à quo, non habet locũ reconuentio coram iudice ad quẽ:ex quo minimè cauſa conuentionis coram eo remanet. Aut iudex appellationis retractauit interlocutoriam pronũtiãdo bene appellatum, & malè iudicatum:
17 *& tunc ex quo etiã cauſa principalis deuoluitur ad iudicẽ appellationis:vt eſt tex. in c.vt debitus.& ibi Abb.colum.pe.& fi. de app.& ibi etiam Philip. plene in pen.charta.& fi.& eſt text. & ibi per doc.in c.cordi.§. poſt hoc.& in c.cũ appellationibus. de app.lib.vj.& Bar.in l.eius.in fi.ff.de app.recip. dicendum eſt tunc habere locum recõuentionem, ex quo ſumus ante litẽ cõteſtatã, & ſumus in cauſa principali.Ita ſubtiliter conſiderando tenuit Io.An.in c.j.de mutu. pet.quem ibi ſequitur Abb. in antepe.col.verſic.iij.quæro.&c.
18 ¶ *Secundò, limita prædictam concluſionem procedere in appellatione iudiciali. Secus eſt, quãdo appellatur extraiudicialiter:quia ex quo ille iudex tũc principaliter aditur,habebit coram eo locum reconuentio.ita tenet Spec.in tit. de recõ.§. nũc dicamus.ver.ſed nunquid curã. in fi.quem ſequitur Abb.in d.c. j.de mut.pet in pen.col.in prin. Et de materia huius appellationis extraiudicialis,& in quibus differat à iudiciali : vide plenè per Abb.in c. bonæ memoriæ. col.j.& ij.de app.& ibi etiã Phi.
19 & in c.cùm ſit.eo.titu.¶ *Quinto quæro,vtrum corã iudicibus particularibus ad certa negotia vel perſonas deputatis per legem

gem vel statutum, habeat locũ
reconuentio? Exemplum potest
poni in iudicibus mercatorum,
vel alterius artis,seu negotij:de
quibus loquitur l.fina.C.de iur.
omn.iudi.Similiter potest poni
exemplum in iudicibus schola-
rium,qui hab͠et tres iudices spe
ciales:vt ĩ auth.habita.C.ne fil.
pro pa.super ista q.Ant.de Butr.
in c.j.de mutu.peti.tenet,quòd
non habet locum reconuentio.
sed Abb.ibi in pen. & fi.col.me
lius loquitur.Nam quo ad istos
iudices mercatorum,& alios si-
milesdeputatos certo collegio,
tenet indistinctè, quòd habet lo
cum reconuentio: quando talis
iudex eligitur per actorẽ, & est
ratio:quia eorum iurisdictio est
prorogabilis:vt sentit Bar. in l.
j.ff.de iudic.vnde tantò facilius
prorogatur per reconuentionẽ,
secundũ eum. Ego istud confir-
mo bona similitudine. Nam de
legatus ad vnam causam specia
lem,extẽdit suam iurisdictionẽ
ad aliã causam per viam recon
uẽtionis:vt dixi suprà,in j.q.hu
ius dist. Ergo eodẽ modo & isti
iudices speciales:dato,quòd sint
deputati ad certam speciẽ cau-
sarum,debet eorum iurisdictio
extendi ad alias causas, per viã
reconuẽtionis. Quo verò ad iu-
dices scholarium, tenet Abb.in
d.c.j.col fin.quòd si quis conue-
nit scholarem coram rectore,&
scholaris patiatur ibi conueni-
ri,poterit recõuenire actorẽ co
ram eo. Si verò scholaris nõ pa
titur ibi conueniri,sed declinat
forum,& petit se remitti ad epi
scopum: tunc coram episcopo
non poterit actorem reconue-
nire: ex quo ille iudex non fuit
electus per actorẽ, sed ꝑ ipsum
scholarem conuẽtum.vnde ces-
sat ratio dictæ l. cũ Papinianus.
in fi.C.de sent.Et hanc opin. in
effectu tenet Bal.in d.authẽ. ha
bita.col.viij.versic. v. quæritur.
&c.licet idem Bald. videatur tẽ
nere contrarium in d.authen.&
consequenter.in fi.tamen opin.
Abb. magis placet:cum funde-
tur per bonam rationẽ, scilicet
cuius in agẽdo,&c.per d.l. cùm
20 Papinianus. ¶* Ad vnum tamẽ
volo,quòd aduertãt hi, qui ha-
bent subtile ingenium, in quan
tum modò in hac quęstio.& ple
nius suprà in j.q.huius distin.di
xi,quòd coram iudice delegato
ad vnam causam particularem
habet locũ recõuentio. hîc in-
surgit difficile contrariũ. dele-
gatus habet iurisdictionẽ limi-
tatam,& non extendibilem,nisi
ad personas & causas in delega
tione cõtentas: adeò quòd eius
iurisdictio non potest per alios
prorogari,nec quo ad alias cau-
sas:quia quo ad alias causas &
personas remanet priuatus.tex.
est & ibi Abb.in capit.P.&G.de
offic.deleg.sed per reconuẽtio-
nem prorogatur iurisdictio iu-
dicis:secundum Bal. in authen.
& consequenter.col.ij.in princ.
C.de sent.quia per eam fit com
petẽs, qui nõ erat:vt not.Spec.

in tit.de iud.deleg. §.sequitur. versic.item ad eius.& in titu.de cõpe.iud.adi.§.j.versicu. nonus. & patet ad sensum per ea maxime, quæ dicimus in clerico reconuento coram iudice laico.vt infrà dicam. Ergo corã delegato nõ deberet habere locum reconuentio: quia eius iurisdictio
21 prorogari non potest. ¶* Puto ad hoc contrariũ posse responderi dupliciter. Primò, ꝙ prorogatio iurisdictionis potest cõsiderari duplici modo. Quædam enim est prorogatio volũtaria. & ista nõ potest fieri coram delegato.ita loquitur dictum cap. P.& G. Quędam est prorogatio necessaria, quæ fit contra inuitum ex necessitate legis: prout est illa, quæ fit per reconuentionem.& ita potest fieri: nam reconuentio inducit quandam necessitatẽ reconuento,vt respondeat,coram iudice nõ suo: & sic reconuentus prorogat iurisdictionem non sponte: sed ex necessitate.Secundo modo potest responderi:quia causa racõuentionis dicitur esse connexa cum causa conuentionis, quod patet,quia nõ potest coram diuersis iudicibus ventilari:vt est tex. in d.authen.& consequenter.& l.si idem cum eodem.§.quòd si mutuæ.ff.de iur.omn.iud.vnde ratione istius connexitatis, potest delegatus de ea cognoscere: maximè,quia agitur inter easdẽ personas:& causa reconuentionis venit consequutiuè ad causam conuentionis, & accessoriè ita expresè tenet Abb.in d.c.j. colum.sexta.versi.item iurisdictio prorogata,&c.de mut.peti.
22 ¶*Sed quãdo delegatur alicui aliqua causa principalis, censetur sibi delegata omnis causa, quæ venit accessoriè & consequutiuè ad illam causam delegatam:vt no.Abb.in cap.vt debitus.col.ix.in fin.versi.in glo. pe.& cap.de app.& ibi etiã Philipp.in vltima charta.versic.sed dubitatur,&c.per tex.in c.prudentiam.in fin.de offic.delega.
23 ¶*Sextò quæro,vtrũ coram iudice deputato ad certã speciem causarum,habeat locum reconuẽtio de alia causa diuersæ speciei.Exemplum in iudice causarum criminaliũ, an posit fieri reconuentio de causa ciuili, & ecõtrà.Coram iudice causarum ciuiliũ, an posit fieri reconuẽtio de causa criminali,vel liberali,vel de causa maioris summæ.quam poterat cognoscere. glos.in d.authen.& consequenter in gl.ij.tenet.quòd sic.quam, ibi sequitur Bald.per l.quotiẽs. C.de iudi.& videtur probari in l.si idem cum eodem.§.quòd si mutuæ.ff.de iurisd.omn.iud.cõtrarium tenet Spec.in tit.de recon.§.j.versic.quid si coram.& §.nunc dicamus.versic & trado. Et hanc contrariam partem tenent Innoc.Hostien.Ioan.And. & Canonistæ in d.ca.j.de mutu. peti.pro quibus facit ratio:quia prerogare iurisdictiouẽ,est extendere

tendere eam: adeò q̄ eadem dicitur iurisdictio prorogata, quæ prior erat. l. sed si manente ff. de preca. & not. Alexan. in l. iiij. in princi. ff. de damno infect. & sic quando tractamus de prorogatione iurisdictionis, est necesse q̄ præsupponamus iurisdictionem esse talem, qualem ille iudex prorogatus habebat aliàs in suos subditos, i similibus causis: aliàs prorogatio nō valet de tali causa, quam in suos subditos non poterat expedire: quia quo ad illam, caret omni iurisdictione: & sic iurisdictio, quæ nō est, non potest prorogari: ita tenet Alexan. in l. testamenta omnia. C. de testa. & Abb. in ca. P. & G. colum antepen. versic. venio ad sextam, & c. de off. deleg. & Bar. in l. j. ver. venio ad tertiam, & c. ff. de iudic. vbi exemplificant in iudice maleficiorū, cuius iurisdictio nō potest prorogari, quo ad causas ciuiles: quia sunt causæ diuersæ speciei: & talē iurisdictionē nō habet in suos subditos. Et istam partē tenet Ang. in consi. clxij. colum. ij. versic. in causis, & c. Quid ergo erit tenendum? Bart. in d. authen. & consequenter colum. ij. circa fin. facit vnam distinctioné inter causas, de quibus poterat fieri prorogatio, partibus volētibus: & de quibus non, vt ibi per eū. Et ipsum de verbo ad verbum sequitur Abb. in d. c. j. col. xiij. ver. quæro secundo, & c. de mutu peti. & ante eū ista fuit originalis opinio Iac. But. ¶ Ego autē reassumo plenius veritatē huius quæstio. per vnam ampliorē distinctionem, per quam habebuntur omnes veræ conclusiones, quæ possent cadere in hac materia: & dico sic: Aut iudex nō pōt cognoscere de aliqua causa propter priuilegiū personæ litigātis: aut propter priuilegiū ipsius causæ: vt quia iurisdictio est limitata iudici, quo ad certas causas tantùm certæ speciei vel summæ: ita quòd ad alias causas diuersæ speciei vel maioris summæ se nō extendat. Primo casu, vera conclusio est, quod procedit recōuentio: ex quo persona priuilegiata elegit illum iudicē pro se: debebit eundem habere contra se, nō obstante eius priuilegio: quia natura causæ id patitur. hoc probatur in l. est receptum iuncta gl. & ibi per Doct. ff. de iur. omn. iud. Probatur etiā per id quod dicimus de clericos: nam iudex laicus nō cognoscit de causa clerici cōuenti propter priuilegium personæ. ca. si diligenti. de foro compet. & tamen per viam reconuentionis bene cognoscit: secūdū magis communem opi. quā infrà tenebo.

24 ¶ *Secūdo casu principali. scilicet quando obstat priuilegiū causæ distinguo aliter, quàm dicit Barto. nam distinctio Bar. & Abb. implicat obscuritatē: dum dicit, aut est talis causa de qua posset iudex cognoscere, partibus volentibus, aut non: quia

 adhuc

adhuc remanet dubium, quæ est illa causa. & Bartolus non clarè declarat huiusmodi causas. vnde ego clarius distinguo sic: Aut causa de qua fit reconuentio, est de specie causarũ, de quibus potest cognoscere iudex: differt tamen ab illis in sola quãtitate: & sic per plus & minus: & tunc habet locum reconuentio. ita loquitur tex. in dicta l. si idem cũ eodẽ. §. quòd si mutuæ. nam iudex pedaneus infimus, non cognoscit de causis ciuilibus, & à trecentis aureis suprà [illegible] §. & iudicare. in auth. de defens. ciui. & tamen per viam reconuẽtionis potest de illis cognoscere: vt d. §. quòd si mutuæ. quia dato, quòd sit maior causa, tamen est de specie causarũ ciuiliũ, de quibus cognoscit: quia est causa pecuniaria, & de re ad rem: seu de quantitate ad quantitatẽ, potest fieri prorogatio iurisdictionis: secundum Abb. in dicto cap. P. & G. colum. iiij. versic. venio ad secundum, &c. de offi. deleg. & est text. expressus in l. de qua re. §. j. ff. de iudi. tunc enim bene extenditur iurisdictio de simili causa ad similem. Aut causa, de qua fit reconuentio, est de specie aliarũ causarum penitus separata ab illis, de quibus potest cognoscere. Exemplũ, si coram iudice causarum criminaliũ fit reconuentio de causa ciuili, vel coram iudice seculari fit reconuẽtio de causa spirituali, vel coram iudice pedaneo fit reconuentio de causa meri vel misti imperij, vel de causa liberali, de quibus causis non posset principaliter cognoscere. l. solemus. §. latrunculator. ff. de iud. & l. ij. C. de peda. iudi. & tunc reconuentio locum non habet. Ita procedat opi. Canonista. in d. cap. j. & hoc voluit in effectu Bart. in d. authen. & consequenter. & ratio est illa, quam suprà tetigi p no. per Alexan. in d. l. testamenta omnia. C. de testa. & Abb. in d. ca. P. & G. colum. antepenult. ver. venio ad sextam. quia cùm in similibus causis non habeat iurisdictionẽ in suos subditos, & nõ potest iurisdictio, quæ non est, prorogari seu extendi: & ex cõsequenti minimè per reconuentionem extenditur, quæ est species prorogationis: vt dicit Bal. in d. authen. & consequẽter. col. ij. in prin. est etiam & alia ratio: quia huiusmodi causæ sunt præiudiciales, & vna facit alij præiudicium: quia in vna proceditur, & in alia supersedetur: ergo nõ potest habere locum reconuentio cuius natura est, vt in vtraque causa æqualiter procedatur. & hanc rationẽ ponderat Bart. ibi & Abb. in d. c. j. colũ. antep. in princip. de mutu. peti.

25 ¶ *Sed contra prædicta posset instari: nam iudex habẽs limitatam iurisdictionẽ, non potest cognoscere de causa diuersæ speciei. verum est principaliter, sed accessoriè & incidenter bene potest: vt d. l. quotiens. C. de iud. & nor.

not. Bald. & Paul. de Cast. in d. l. solemus. §. latrunculator. ff. de iudi. & Bart. in l. interdum. §. qui furem. ff. de fur. Sed causa reconuentionis venit incidēter & accessoriè ad causam conuentionis: vt dicit Abb. in d. ca. j. co. vj. versi. item iurisdictio. & c. de mutu. peti. Ergo in omnibus prædictis exemplis deberet habere locum reconuentio: ea ratione attēta, quia venit accessoriè. istud videtur difficile contrarium, cui nō reperio dari aliquod responsum per aliquem Doct. puto tamen
26 men posse sic respōderi. *Quando conceditur alicui iurisdictio ordinaria, censetur concessum omne id, sine quo iurisdictio illa explicari nō pōt: etiā si illud sit maius cōcessio, dummodo de eadem sit specie: ita tenet Bart. in l. ij. colū. j. circa fin. ff. de iur. omn. iudic. vnde si coram iudice infimo vētiletur quæstio de hæreditate: & ex aduerso non per viam reconuētionis, sed per exceptionem opponatur quæstio status: ille iudex cognoscit de ea: quia aliàs nō posset decidere quæstionē hęreditatis, nisi prius cognosceret de causa status: & sic cognoscit, sed non pronūtiat super causa status, sed super hæreditate. l. j. C. de ordi. iudi. vnde de isto incidenti & accessorio cognoscit ex potestate sibi data à lege: quia aliàs suam iurisdictionem in causa pecuniaria explicare non posset: per dictā l. ij. & hoc est quod voluit innuere Specu. in titu. de reconu. §. nunc dicamus. versi. & trado. dum respondet ad d. l. quoties. & ita procedit d. l. quotiens. quia illud est quoddam accessoriū seu incidens necessarium, sine quo nō posset decidi causa principalis. vnde intrat iurisdictionem iudicis īfimi, dato quòd sit maius, quàm sit sua iurisdictio ordinaria: ex quo est eiusdem speciei. intelligo quo ad hoc, scilicet, quia est simplicis iurisdictionis, sicut aliæ causæ pecuniariæ: secundum Bar. in l. imperium. co. fi. ff. de iurisd. omn. iudic. potest tamen dici diuersæ speciei: quia non est causa pecuniaria, sed liberalis & priuilegiata: vt l. iij. in fi. C. de peda. iudic. Et ita declaro id quod dixi suprà, dum appellaui hanc causam esse diuersæ speciei: ne videar contrariari dictis Bart. in dicta l. ij. ff. de iur. omn. iud. Sed si per viam reconuētionis vellet aliquis obiicere quæstionem status coram iudice pedaneo. non ad effectū excipiendi: hoc non potest fieri: quia non potest ista recōuentio ire pari passu cum causa pecuniaria. ex quo est præiudicialis. Item, tunc sine ea posset iudex decidere causam conuentionis: quia non vrget illa necessitas, de qua suprà. & hæc sit prima conclusio, per quam est datū responsum ad d. l. quotiēs. ¶ Pono secundam cōclusionem pro respōsione ad alia cōtraria: Quando incidēs oritur ex eodē facto,

ex quo oritur principale: tunc iudex incidenter cognoscit de eo, dato quòd sit diuersæ speciei. ita loquitur dictum Bal. & Pau. de Cast. in d.l. solemus. §. latrunculator. ff. de iudi. & Inn. in c. cùm oporteat. de accus. scilicet, quòd iudex maleficiorum incidenter cõdemnat ad rei restitutionẽ: nam illud ciuile oritur ex eodem crimine, & sic iudex, qui cognoscit principaliter de crimine, potest cognoscere de hoc incidenti ciuili, quòd habet originem ex eodem fonte: sed reconuentio non habet originẽ ex eodem fonte: quia venit ex parte contraria. vnde si tu accusas me de furto coram iudice maleficiorũ: ego reconuenio te ad decẽ ex causa mutui, vel ad aliud ciuile: istud habet originem ex diuerso fonte, merito iurisdictio non se extendit: cùm sit quid separatum à causa principali conuentionis: & ideò cessat reconuentio, quia etiam prorogatio cessat: secũdũ Alex. in d. §. latrunculator in addi. ad Bar. vltra quod viget alia ratio, scilicet præiudicij, propter quod non possent ambæ causæ simul decidi. Illud ergo, quod dicitur, ꝙ iudex cognoscit incidẽter de causa, de qua principaliter cognoscere non potest: intelligo, quando illud incidens erat tale, sine quo causa principalis non posset expediri, vel quãdo oriebatur ex eodem facto, ex quo oritur prinicipale, per prædicta.

Quæstio tertia principalis.

¶VENIO ad tertiam quæst. principalem, quæ est, de quibus causis potest opponi seu fieri reconuentio. Et breuiter dico, ꝙ regulariter de omnibus causis fieri potest, nisi quatenus reperiatur expresse prohibita. l. nec nõ. §. quod eis. ff. ex qui. cau. maior. vnde expediã hanc materiã
27 ꝑ aliquas dubitabiles q. ¶ Primo igitur quęro, vtrũ quãdo imploratur officium iudicis, possit implorans coram eodem iudice recõueniri. gl. in l. sed si restituatur. ff. de iud. tenet ꝙ non habet locum reconuentio. & illam sequitur Lud. Ro. ibi. & Ias. in l. ne quicquã. §. vbi decretũ. co. pe. ff. de offic. procons. In contrarium tamen est veritas. & hãc cõtrariã partẽ tenet Bar. in d. l. sed si restituatur. & Bar. in auth. & cõsequẽter. co. si. C. de sent. & Abb. in c. j. col. pe. versi. iiij quæro. de mut. petit. ꝑ tex. in l. j. in fi. ff. de var. & extraord. cogn. & Spec. in titu. de recon. §. nunc dicamus. ver. sed nunquid habet locum, &c. Quod intellige verũ, quando officium iudicis imploratur principaliter, ex quo tunc succedit in locũ actionis. l. Quintus. ff. de annu. leg. & cap. fi. de offic. judic. Secus, si incidenter imploratur: quia tunc nõ habet locum recõuentio. Ita communiter tenent Doct. in locis præallega. & Ias. in l. j. colum. vij. in princi. ff. de

de iur.omn.iud. ¶ Item limita nisi officium iudicis imploraretur super eo, quod requirit celeritatem: quia tunc suspenditur reconuentio,& expeditur causa requirens celeritatem. ita dicit Bal.in rub.extrà de offi.iud.col. fi.Non tamen intelligas quòd reconuentio tollatur in totum: quia imò procedit etiam in causis requirentibus celeritatē, & in causis summariis,quo ad prorogandum iudicem,non tamen vt eadem sententia terminētur: quando vna causa est ordinaria, & alia summaria.tex.est. & ibi Bal.in l.sed & hæ.§.non solùm. ff.de procur.& not.Bar.in d.authen.& cōsequenter.col.pen.in fi.& Abb.in d.c.j.col. vij.de mu
28 tu.peti.¶*Itē limita notabiliter nō procedere, quando officium iudicis imploratur,non in formam iudicij, sed per modū actus extraiudicialis: quia tunc non habet locum reconuentio. Exemplū, si petitur testamentū aperiri,vel donationem insinuari: vel si aliquis petit à iudice familiā, vt possit tutè acquirere, & manutenere sibi possessionē: vel aliud simile.ita tenet Bal.in c.j.col.fin.de contro.feud.apud pares.& Soci.in cōsil.clxvij. col. fi.versic.secundò concludo,&c. in ij.volu.¶ Et ex hoc infero ad nouam practicā in regno, quòd si quis spoliatus ab aliqua persona ecclesiastica,intētaret remedium traditū per capitulum regni,quod incipit, omnis prædatio.& aliud, ad regale fastigiū. & aliud,finis præcepti,charitas. adeūdo scilicet iudicem secularē,vt defendat ipsum à tali violētia,& possessionem restituat. in tali casu non haberet locum reconuentio, ex quo iudex aditur non per viam ordinariam nec iudicialē, sed per viam defensionis extraiudicialis: vt plenè traditur in decisi. ij. & deci. xxiiij.cōsi.Neapo. Et hanc limitationē repete ad sequētem q.
29 ¶*Secundò, iuxta hoc quæro, an ī causis summariis habeat locum recōuentio.veritas dependet ab his, quæ modò dixi in q. præcedēti. & breuiter dic,quòd sic. sed quo ad prosecutionem fit hæc distinctio, videlicet,Aut ambæ causæ sunt summariæ,& sine dubio procedit reconuentio. Aut vna est summaria, alia plenaria,& tunc valet reconuētio, quo ad iudicem prorogandum,non tamen quo ad hoc, vt ambæ causæ eadem sententia terminentur,nisi partevolente. Ad hoc allega omnes decisiones suprà modò allegatas vt præcedenti quæstio.ante fi.maximè Pal.in l. sed & hæ. §. nō solùm. ff.de proc. & ita debet intelligi, quod not.Spec.in titul. de recō. §.nunc dicamus. versic. sed nec habet. & Bart.in l.j.§. fin. ff.de var.& extraor.cog.& Bald.in l. & fine.versicul. & ideò dicit lex
30 &c.C.ad Treb.¶ * Tertiò, successiuè quæro, an in causis executiuis habeat locū reconuentio.

tio. Breuiter dico, quòd non secũdum Bal. in d. authen. & consequẽter col. iij. in fi. vers. quæro, nunquid &c. vbi dicit, quòd si petitur executio instrumenti cõfessionati, non habet locum recõuentio. & Specu. in titu. de recon. § nũc dicamus. versic. sed quid si agebam, &c. vbi idem dicit, quando agitur ex deposito. Adde Bal. in l. iij. in j. not. C. q. ad lib. procla. non lic. vbi dicit, quòd ille, qui cõfitetur debitũ, non potest actorem reconuenire: & est ratio: quia in cõfessum partes iudicis non sunt in alio, nisi in præcipiẽdo vt soluat. habetur enim pro condemnato. l. vnica. C. de conf. & quod dixi suprà, quando agitur ex deposito non habet locum reconuentio. adde, quòd idem tenuit Bart. in d. authen. & consequenter col. iiij. in princ. versi. quæro vtrum liceat actori, &c. & ratio est: qa instrumentum depositi, habet executionem paratam. l. si quis. C. depo. sed cõtrarium videtur tenere Bal. in d. l. si quis. versic. vlterius no. &c. vbi dicit, quòd quando agitur ex deposito, non habet locum compensatio, sed recõuentio sic: non tamen differtur liquidum propter non liquidum: sed reseruatur id, quod probandũ est. Puto tamen posse concordari hanc contrarietatem, scilicet, vt non habeat locum recõuentio in deposito: vt pari passu ambulet: quia nõ debet supersederi liquidum propter illiquidũ. bene tamen potest fieri recõuẽtio, quo ad effectum prorogationis, vt posteà ꝓcedatur in ea. & ita loquitur opi. Bal. prout dixi suprà in præ-

31 cedẽti quæstio. ¶ *Et per prædicta infero, ꝙ quando præsentaretur in regno instrumentũ criminaliter via extraordinaria secũdum formam & ritus magnæ curiæ, nõ haberet locum reconuentio: cùm illa sit via executiua & extraordinaria, per prædicta. ¶ Secũdo infero, ꝙ quando creditor vigore instrumẽti cõtinentis pactũ de capiendo, vellet propria authoritate capere possessionem debitoris pro debito, & peteret familiã à iudice pro habẽda possessione: ex quo iste est actus executiuus & extraiudicialis, nõ haberet locũ reconuentio, per ea, quæ not. Bal. in c. j. col. fi. de contro. feu. apud Bar. & Soci. in cons. clxvij. col. fi. versic. secũdo cõcludo, &c. in ij. volu. & dixi suprà in præcedẽti

32 quæst. ¶ *Quartò quæro, an in causa possessorij, habeat locum recõuentio. Reassume veras cõclusiones, & dicas sic: Aut actor agit possessorio recuperãdæ, & reus vult eũ recõuenire: & tunc aut recõuentio est de possessorio, aut de petitorio. primo casu non admittitur recõuentio, nisi de possessorio pariter priuilegiato: vt quia reus recõuenit actorem de alio possessorio recuperandæ, & sic de spolio pariter priuilegiato alterius rei, non

eiusd

eiusdem, tunc procedit reconuentio. ca. super spoliatione. de ordi. cogn. & ibi Abb. in j. not. & in iiij col. circa fi. Si verò recõuenit de alio possessorio, puta adipiscendæ vel retinendæ, nõ procedit reconuentio: quia non est ita priuilegiatum: vt ibi habetur. ¶ Secũdo casu, quando recõuentio fit de petitorio, dicas indistinctè, quòd non procedit, per text. in d. c. super spoliatione. & no. Abb. in cap. j. colũ. vij de mutu. peti. & Spec. in tit. de recon. §. nũc dicamus. versic. item excepta. & ver. seq. Et ita debet intelligi & declarari, quod dicit Bart. in d. authen. & consequenter. col. pe. in princi. vbi dicit simpliciter, quod agens ex spoliatione, non potest reconueniri, nisi prius restituatur, per l. si quis ad se fundũ. C. ad l. iul.
33 de vi. *Et prædictorũ ratio est, quia agẽs ex spolio, non tenetur in aliquo respõdere aduersario suo, nisi prius restituatur. c. frequẽs. de resti. spol. lib. vj. & c. cùm dilectus, de ordi. cogni. & d. cap. super spoliatione. & ibi Ab. & d. l. si quis ad se fundum. & propterea non proceditur super recõuentione ante restitutionem. Sed quando reconuentio est de alio spolio, tunc ideò
34 procedit: * quia priuilegiatus non vtitur priuilegio suo contra pariter priuilegiatũ, secundum Abb. in d. c. super spoliatione. colum. j. vers. ex hoc, & c. vbi plus dicit in iij. not. quòd nõ solùm debet spoliatus restitui ad rem, qua fuit spoliatus: *verùm etiã debet plenariè restitui ad fructus & expensas litis, antè, quàm teneatur respondere, & idem tenet Abb. per illum text. in cap. accedens. el ij. versic. not. spoliatum, &c. extrà. vt lite non conte. Quod nota: quia est quo-
35 tidianum in practica. ¶ * Limita tamẽ prædictam conclusionem procedere, quando reconuentio opponitur per ipsum spoliatorem, qui immediatè spoliauit vel spoliari mãdauit contra spoliatum: quia tũc verum est quod non tenetur respondere, nisi prius restituatur. secus est quando ageretur contra eum, qui nõ spoliauit, sed est tertius possessor illius rei, qua fuit quis spoliatus, & cõuenitur possessorio recuperãdæ, puta remedio. cap. reintegrãda. vel alio simili iuxta ca. sæpe. de resti. spo. quia tũc procederet omnis reconuentio, & tenetur actor respõdere antè, quã restituatur: quia ista remedia possessoria cõtra tertios nõ spoliantes, non sunt ita priuilegiata, sicut contra ipsos spoliantes. Ita in terminis tenet Ab. in d. c. cùm dilectus. col. iij. de ord. cogni. per multas rationes ibi adductas per eum. sed contrarium videtur tenere Bart. in l si coloni. C. de agri. & cẽsit. li. xj. & Alex. in cons. lxxvij. col. j. vers. & sicut. & col. fi. in fi iij. vol vbi dicit, quòd possessoriũ recuperandæ, est priuilegiatũ, siue inter-

uenerit violētia, siue non. & loquitur propriè de remedio dicti c. reintegrãda. ¶ Pro prima opi. Abb. põderatur tex. in d. c. super spoliatione. in ver. spoliatorib⁹. & ibi Abb. in ij. not. vbi dicit, ꝙ spoliatoribus nõ tenetur respõdere: ergo aliis possessoribus, qui non spoliauerunt, tenetur. Verùm, ad hoc posset responderi per id, quod dicit Bald. in l. si de proprietate. col. iij. circa fin. vers. & no. &c. C. si à non comp. iudi. vbi dicit, ꝙ probatur quis spoliatus saltē re ipsa, eo ipso, quòd probat se antiquiorē possessorem, & possessionem esse modò penes aduersarium. Tamē quia sumus in odiosis, & cōtra regulas iuris cõmunis, puto ꝙ ille terminus, spoliator, debet intelligi in principali & ꝓprio significatu, scilicet de eo, q spoliauit verè, prout põderat Abb. in d. c. cùm dilectus. col. iij. vnde puto opin. Abb. esse sustentabilem & verã, per iura & rationes suas. Nec obstat dictũ Bar. in d. l. si coloni. & Ale. in d. consil. lxxviij. in iij. vol. quia fateor, ꝙ omne possessoriũ recuperandæ est priuilegiatum, quo ad hoc: vt si conuentus obiiciat quæstionem dominij, teneatur restituere antè, quàm de dominio cognoscatur, siue interueniat violentia, siue non. l. siquis cõductionis. C. loca. & d. l. si coloni. & ita procedit cõtrarium. sed nos loquimur in recõuētione, quę regulariter est permissa. Reperitur tamē specialiter prohibita à spoliatore, ꝑ d. c. super spoliatione. ergo quando non est spoliator, sed alius terti⁹ possessor, stamus iuri communi scilicet, vt fiat recõuentio: quia tũc cessat illud odium spoliatoris, quod iura multum in hoc considerãt: vt est tex. in cle. vnica. de causa pos. & proprie. & not. Ab. in d. c. cum dilectus. col. iij. Nũc in proposito quæstio dominij, quæ non potest obiici, cadit in eadem re, & ideò non obiicitur propter priuilegiũ possessorij. Ita loquuntur deci. & iura contraria. sed reconuentio consideratur in diuersa re, & non in eadē. Quod patet ad sensum. quia petitorio non potest reconueniri pro eadem re: quia si conuentus possidet, non potest pro illa re agere rei vēdicatione, vel hypothecaria: quia istæ actiones præsupponunt possessionē esse debere penes aduersarium, & non penes agentē eundémque recõuenientem. Possessorio recuperandæ vel adipiscēdæ minimè potest recõueniri, eadem ratione: qa ipse possidet, & quia super eadem re prohibetur recõuentio, secundum Ab. in d. c. super spoliatione. col. j. circa fi. vbi assignat rationem. Solũ remanet dubium de possessorio retinēdæ circa eandem rē, quod videtur posse cõcurrere: vt si tu conuenis me possessorio recuperãdæ: ego recõuenio te interdicto vti possidetis: quia turbas me

me in possessione eiusdem rei.
super quo dico q per spoliato-
rem non potest contra spoliatũ
fieri talis reconuentio quia pos
sidet ab eo vi:& interdictum vti
possidetis;nõ fauet ei,qui possi
det ab aduersario vi . clàm , vel
precariò,secundum Abb.in c.ve
niens.co:pe.de præscri.& tex.in
l.j in prin.ff.vti pos.Itẽ propter
priuilegiũ spolij & odiũ spolia-
toris,prout suprà dixi :quia non
tenetur spoliatus respõdere,nisi
prius restituatur:vt d.c.cùm di-
lectus.& c.fi.de ord.cog.si verò
recõuẽtio fieret per tertiũ pos-
sessorem,qui non spoliauit,qui
conuenitur possessorio recupe-
rãdę,puta remedio c.reintegrã-
dæ.vel dictæ l.si coloni.& tunc
procederet reconuentio in eadẽ
re,per ea,quæ dicit Abb.in d.c.
36 cùm dilectus.col.iij.¶*Istud ta
men intellige,quando possessò-
rium retinendæ proponitur ex
alia molestatione extraiudicia-
li nõ ex sola cõuẽtione iudicia-
li super possessorio recuperãdæ:
quia ex sola molestatione iudi-
ciali non datur interdictum vti
possidetis : quia qui vtitur iure
suo,nemini facit iniuriã.ita te-
net Abb.in c.audita.co.iij.circa
fi.de res.spo.¶Quod confirmo:
quia econtra est decisum in d.c.
veniens.& ibi Abb.in iiij.no.de
præscri.vbi patet,quòd conuen-
tus possessorio retinẽdæ , potest
reconuenire actorẽ possessorio
recuperandæ pro eadem re.&
sic admittitur istę concursus in
istis duobus possessoriis.verùm
qualiter sit pronuntiandum in
eis,declarat plenè Abb.in d.c.ve
niens.colum. antepenu.& pen.
37 ¶* Hanc opi.confirmo alia ra-
tione,scilicet,quia vtraq; causa
est summaria,cũ sit possessoria.
nam quælibet causa possessoria,
est summaria , secundum Alex.
in consil.lxvj.col j in v.volu.&
sic potest admitti reconuentio:
vt suprà dixi iij.q.huius partis.
Et si tu diceres,quare in spolio
non admittitur reconuentio de
posse.retinendæ : cùm sit causa
summaria ? Dico , quòd ibi est
alia ratio ꝓhibitiua,scilicet pri
uilegium causæ.& odiũ spolia-
toris :vt suprà pluries fuit dictũ.
vnde non admittitur reconuen
tio , nisi de alio spolio pariter
priuilegiato alterius rei:sed cõ-
tra eũ, qui nõ spoliauit , cessat
dictum odium: ¶ Ex prædictis
ergo colligo & firmo istam cõ-
clusionem, quòd spoliatus agẽs
contra spoliantem remedio re
cuperandæ,non potest reconue
niri nec petitorio nec possesso-
rio,nisi sola causa spolij alterius
rei pariter priuilegiatæ, & non
eiusdem rei secundum Abb.in
d.cap.super spoliatione.colũni.
iiij.circa fin.de ordi.cog.Si verò
agit contra non spoliãtem, sed
contra tertium possessorem,po-
test reconueniri tam petitorio,
quã possessorio alterius rei, sed
pro eadem re,nec petitorio nec
possessorio recuperandæ , vel
adipiscendæ, sed possessorio re-
tinendæ

tinendæ sic,per prædicta.Fateor tamen,quòd causa conuẽtionis, ex quo requirit celeritatẽ,citius expedietur: per ea,quæ dixi suprà in j.& ij.quæst.istius partis.
38 ¶*Vnde seqtur,quòd illud priuilegium, quòd spoliatus ante omnia restituatur,& non teneatur respõdere,procedit,quando opponitur quæstio super eadem re,& non super diuersa.& tunc est generale in quolibet possessorio recuperandæ.Fallit in reconuentione de possessorio retinendæ: quod potest cadere in eadẽ re,quãdo non agitur cõtra spoliatorẽ:vt suprà dixi.¶Item procedit indistinctè,quãdo agitur contra spoliatorẽ:siue super eadem re,siue super diuersa: in odium ipsius spoliatoris. Fallit quãdo fit quæstio de alio spolio alterius rei:per d.c.super spoliatione.& ita cum ista declaratione pertrãseo super ista difficul-
39 tate.¶*Prædictam opi.& limitationẽ Abb.cõfirmo per vnam optimam decisionem,quam faciunt domini de rota in deci. cxlix.in nouis.quæ incipit,si inter.vbi habetur,quòd si duo litigant super possessorio recuperandæ,potest tertius se obiicere pro suo interesse,& agere petitorio:dummodo ipse nõ sit spoliator:& tenetur agens possessorio illi respondere ante restitutionẽ:ex quo respectu illius tertij,cessat odium spoliantis.allegat d.c.fin.de ordi.cog.& pœna debet sequi suos authores.& illud dictũ sequitur & declarat notabiliter Abb.in c.in literis.col. fi.de resti.spo.& idem Abb.in d. c.fi.in ij.no.& Alex.in l.naturaliter.§.nihil commune.co.xj.in xvj.fallentia.ff.de acquir.pos.& Fely.in c.cùm super.col.penul. ver.scias etiam,&c.de re iudi.Et hæc quo ad possessoriũ recuperandæ.¶Si verò actor agit possessorio adipiscẽdæ,& reus vult eum recõuenire:& tunc si reconuentio est respectu diuersæ rei, procedit indistinctè: siue fiat de petitorio, siue de possessorio, sed respectu eiusdẽ rei,nõ procedit, si fiat petitorio: quia is, qui agit remedio adipiscẽdæ,negat se possidere,vnde non cõuenitur petitorio.l.fi.ff.de rei ven. ita hæc omnia tenet Bart in d.l. naturaliter.§.nihil cõmune.co. vij.in v.cõbinatione.Si verò fiat de possessorio eiusdem rei recuperandæ vel adipiscendæ, non procedit eadẽ ratione:quia agẽs non possidet:sed de possessorio retinẽdæ, bene procedit reconuentio pro eadẽ re:quia cõcurrere possunt ambo:per ea,quæ habentur in d.c.veniẽs.& ibi Abb. de præscrip.Nam pro sola molestia cõpetit interdictũ,vti possidetis.c.audita.& ibi Abb.in iij. not.de restit.spo.Quod semper intelligas de molestia extraiudiciali, non de iudiciali,secũdum Abb.in d.c.audita.col.iij.in fi.& fuit dictũ suprá.¶ Si verò actor agit possessorio retinendæ,tunc respectu diuersæ rei procedit indistin

diſtinctè reconuētio, tam de petitorio, quàm de poſſeſſorio: ſecundum Bart. in d. §. nihil cōmune. in v. cōbinatione. & Car. in cle. j. co. ij. in fi. de cauſa proprie. & poſſeſſ. ſed reſpectu eiuſdem rei de petitorio non procedit. quia primò eſt diſcutienda cauſa poſſeſſorij. ſecundum Bar. vbi ſuprà, per l. ordinarij. C. de rei vend. & in l. certi. C. de interd. ſed de poſſeſſorio, puto, quòd procederet reconuentio: quia ambæ cauſæ eſſent poſſeſſoriæ & pariter priuilegiatæ: vt ſentit Abb. in d. cap. ſuper ſpoliatione. col. ij. verſic. venio more ſolito, & c. de ordi. cog. nam de poſſeſſorio retinādæ probatur in l. ſi duo. ff. vti poſſeſ. & in c. licet cauſam. de probat. de poſſeſſorio recuperandæ probatur in c. veniens. & ibi Abb. de præſcrip. de poſſeſſorio adipiſcēdæ patet ad ſenſum quia nulla vrget cōtrarietas. ¶ Vnum tamē addo prædictis pro declaratione: vt in omnibus caſibus, in quibus dixi procedere reconuentionē de petitorio, in poſſeſſorio debeat intelligi eo modo, quo procedit recōuētio in cauſa ſummaria, de cauſa nō ſummaria, vt declaraui ſuprà in ſecūda q. huius par-
40 tis. ¶[4] Hæc, quæ hactenus dicta ſunt, procedūt, quādo actor agit poſſeſſorio: & reus vult reconuenire. Quid autem ecōtra, ſi actor agit petitorio, & reconuētio fit de poſſeſſorio? iſte eſt propriè caſus ca. cùm dilectus. de ordin. cog. & vera concluſio eſt, quòd reſpectu diuerſæ rei procedit recōuentio, vt d. c. cùm dilectus. & not. Abb. in cap. fin. col. ij. ver. venio & c. de ordi. cog. & Card. in clemen. j. col. iiij. verſi. ſi verò vnus, & c. de cauſ. poſſ. & proprie. ſed pro eadem re ſimiliter tenent docto. quòd procedit reconuentio. ſecundum Abb. in d. cap. fin. colum. ij. & in cap. ex cōquæſtione. colum. iij. in princ. de reſtitut. ſpol. in hoc puto aduertendū, quòd ſi intelligis de poſſeſſorio retinendæ, clarum eſt, quòd procedit recōuentio. quia iſta ſe compatiuntur. ſed quo ad poſſeſſorium adipiſcendæ & recuperādæ, neſcio quomodo poſſet concurrere reconuentio in petitorio pro eadem re: nam ſi conuenis me rei vendicatione ad fundū, præſupponis me poſſidere: ſi ego volo te reconuenire poſſeſſorio recuperandæ vel adipiſcendæ, non cadit reconuētio in eodē fundo: quia ſi poſſideo, non competūt mihi dicta remedia. In vno ſolo caſu poſſet procedere, ſcilicet in terminis dicti ca. ex conqueſtione. & de prædictis vide plenè Specul. in tit. de poſ. & peti. §. j. ¶ Super hac materia eſt etiam ſciēdum, quòd intentato petitorio per actorē, poteſt reus deducere poſſeſſorium altero de duobus modis, ſcilicet, per viam actionis: vt per reconuentionem, vt modò dixi: & per viam exceptionis, & de vtroque modo loquitur tex.

& ibi

& ibi Abb.in d.ca.cùm dilectus. de ordin.cogn.& glo.& Abb.in d.cap.fin.eod.titu.& ibi dicitur,
41 quid est vtilius intentare.¶*Et nota pulchram practicam ex d. cap.cùm dilectus.Nam si tu conuenis me petitorio, puta actione reali vel personali ad aliquã rem : ego possum te conuenire, quòd spoliasti me quadam alia re : vel possum excipere contra te de spolio alterius rei:petẽdo, quòd non audiaris in petitorio tuo,nisi prius restituas mihi dictã rẽ.Et differẽtia est ista : quia si deduco spolium per modum reconuentionis,non repellitur actor ab agendo,sed proceditur super vtraq; causa, tãquam sup mutuis petitionibus : quia ex quo deducitur spolium per modum actionis,actio nõ est exclusio alterius actionis : & ideo super vtraq; proceditur:sed si deduco spolium per modum exceptionis, suspenditur petitoriũ actoris : & proceditur ad dationem termini ad probãdam exceptionem spolij:qui terminus est quindecim dierum, vt in ca. frequens,de restitu.spol.libr.vj. & not.Abb.in d.c.cùm dilectus. in v.no.Qua exceptione probata interponitur decretum,quòd actor non audiatur in petitorio suo,nisi prius restituat : non tamen condemnatur ad restituendum : quia exceptio , est solùm actionis exclusio:vnde non operatur restitutionem,quia illa venit per viã actionis,iste est text. in d.c.cùm dilectus.& ibi Abb. in vj.nota.Sed quando venit secundũ primum modũ per viam actionis,tũc venit restitutio : vt ibidem,& hæc est differẽtia inter vnũ modum & alium.vnde reus potest deliberare,quod magis sibi expediat : nam si melius est incumbere rei actoris aduersarij,opponat exceptionẽ : quia interim nõ procedetur super petitorio:& ipse detinebit rem petitam . Si verò magis expedit ei habere restitutionẽ spolij,agat per viam reconuentionis : quia per eã obtinet restitutionẽ rei: ita declarat glo.in d.cap.fin.de ord.cog.Sed quando proponitur possessorium super eadẽ re, semper est vtilius illud deducere per viam actionis,secundum Abb.in d cap.fin.col.ij.de ordi. cog.& in c.ex cõquestione.col. iiij.in princip.de restitu.spoliat.
42 ¶*Quid autem, si actor deducat possessorium recuperãdæ super vna re, & reus excipiat de spolio alterius rei:an suspendat possessorium actoris ? Ratio facit,quòd non:quia sunt duo pariter priuilegiata.tamẽ veritas est in contrarium:quia proceditur super exceptione,quæ est fauorabilior,suspẽso primo possessorio, & nunquam aditur ea probata, nisi prius actor restituat.ita dicit glo.in d.cap.fin.de ordin.cog.& ibi Abb.co.iij.circa fin.¶Prædicta tamen limita procedere,quãdo exceptio spolij opponitur cõtra ipsum spoliator

liatorem: quia tunc repellit eũ ab agendo. Secus, si cõtra eum, qui nõ spoliauit: sed est tertius possessor. ita dicit Abb. in d. ca. cùm dilectus. col. iij. & in c. in literis. col. fi. de resti. spo & habetur in deci. xix. cõsil. Neap & in l. si te bonis. C. de iure deli. vbi habetur de intellectu dicti c. frequens. de rest. spol. lib vj. vt procedat etiã de iure ciuili: vt not. Ias. & communiter Moder. in d. l. si te bonis. reprobata ibi opi.
43 Bar. qui aliter dicebat. ¶ *Item ex prædictis verificabitur illud, quod dicit Spec. in tit. de cita. §. j. col. v. vers. itẽ, quòd est spoliatus. quòd is, q est spoliatus, si citatur per spoliãtem, in alia causa potest opponere contra citationem, vt non teneatur respõdere nec comparere propter dictum spolium: maxime quando est notorium, secũdum eum.
44 ¶ *Quinto, principaliter super ista parte quæro, an in causa clerici possit fieri reconuentio coram iudice laico: vt si clericus agit contra laicum coram iudice sæculari: an possit ibidem reconueniri. Ista est longa quæstio: quam plenè examinãt Ab. & Fely. in c. at si clerici. de iudi. Breuiter, quicquid dicat Abb. ibi veritas est magis cõmunis opin. quòd possit clericus recõueniri. hanc opi. tenet Bar. in d. authen. & consequenter. col. fi. C. de sen. & gl in c. i. de mut. pet. & Bal. i l. ij. §. sed si agãt. de iud. vbi plus dicit, quòd ista est prorogatio legalis. Et hæc opi. est hodie expedita in regno per ritũ magnæ curiæ vicariæ. in nu. cliij. q incipit, Itẽ, quòd clericus &c. & habetur in decis. clxxiii, consil. Neapol. & ita communiter seruatur. Et hanc opin. tenet Spe. in tit. de reconuen. §. nunc dicamus. vers. sed pone, clericus &c. vbi limitat hoc nõ procedere in tribus casibus. Primus, si reconueniretur de causa spirituali, cuius est incapax iudex laicus, Secũdus, si recõueniatur de causa criminali, quæ infamat. Tertius casus est, si laicus data opera iniuriatur clerico, ad hoc, vt cõuentus corã iudice laico, ibidem eũ reconueniat: secundum Specu. eod. titu. §. j. vers. sicut quid si laicus. & prædictis adde Bald. in d. authen. & cõsequenter. col.
45 penulti. ¶ * Quod facit ad id, quod in simili dicimus de clerico agente contra laicum coram iudice laico: nã si succumbit in causa: potest eum iudex laicus condemnare ad expensas, vt tenet Fely. in cap. at si clerici. col.
46 vij. in fi. de iudi. ¶ *Sed si clericus vel alius agens, si fuerit recõuentus, vult renuntiare iudicio suæ conuentionis, ad hoc vt nõ reconueniatur, vtrũ possit? dic quod si fuit per recõuentionẽ præuẽtus, non potest renuntiare, ex quo semel est acquisitũ ius aduersario: secus, si res esset integra. ita tenet Bal. in d. auth. & consequẽter. col. pen. & Specu. in titu. de recon. §. fi. & habetur

tur in decis.clxxiij.consil.Neapolita.facit tex.in l. si post mortē.§.fi.ff.de bonor. possess. contratab.& quod not.Ias. & doct. in l.iij.in prin.colum.fi.ff.quod quisque iur.& Bal.in l. petēdæ. C.de temp in integ.resti.vbi habetur,quòd omnis dilatio, quæ datur in causis, est cōmunis reo & actori. vnde si datur reo, est communis etiam actori:& ecōtrà:adeò quòd nō potest reus renūtiare illi dilationi iam præstitæ in prędiudicium actoris.cui fuit semel ius quæsitum,secundū Bal. ibi.

47 ¶ *Sexto quæro,an in causis criminalib⁹ habeat locum recouuentio. Hanc q. plenius,quā alius,tangit Abb.in c. j.col.ix cum tribus seq.de mut. peti.Ego autē de mente Abb.& Bar.in d.authen. & consequenter. & reassumēdo communem & veriorem opin.doct.declarabo hāc q.per quatuor membra: & in singulis membris ponā veras conclusiones cum fallētijs: quoniam ista q.est valde ardua, difficilis, & intricata.Vnde facio primū mēbrū principale,videlicet, quādoq; accusatur quis merè criminaliter: & ipse reus vult reaccusare accusatorē de alio crimine: & sic tam etiā causa cōuentionis, quàm recōuentionis est criminalis: super quo firmo istam cōclusionē, videlicet, Accusatus criminaliter potest suū accusatorē reaccusare criminaliter,& sic concludo, ꝙ in criminalibus habet locū recōuentio:sicut in ciuilibus. ita tenet gl.in d.auth.& cōsequenter.& probatur in l.j.& l.neganda.C.qui accu.non poss. ¶ Istam cōclusionē limita primò: dummodo reaccusans prosequatur suā vel suorū iniuriā,aliàs reaccusare non potest:vt d l.neganda.& ibi not.& l.is, qui reus. & ibi gl.in vers.accusare.& Bar.ff. de pub.iud.& procedit tūc recōuētio indistinctè, siue ante nomē receptū inter reos,siue post: vt colligitur ex distinctiōe Bar. in d.l.is,qui reus.col.ij. in fi.& seq. Itē, etiā si vterq; prosequatur suam iniuriam,procedit recōuentio,secundum Bart. in d. l.is,qui reus.col.iij.& Bal.in l.j. col.v.& vj.C.qui accu. non pos-

48 sunt.¶*Ex hoc infertur,ꝙ ex quo hodie in regno nullus admittitur ad accusandū, nisi suā vel suorum iniuriam prosequatur,vt est ritus magnæ curiæ vicariæ,in numero xiiij.qui incipit,itē, quòd nullus laicus,&c. sequitur quòd tantò facilius in criminalibus habet locū reconuētio. quod intellige cum alijs declarationibus,quas infrà subiiciā. ¶ Secundò, limita prædictam conclusionem procedere indistinctè antè,quàm nomē rei sit receptū inter reos.nam tunc potest fieri reaccusatio,siue prosequatur suā iniuriam, siue nō. & hoc est de mente Abb. in d. cap.j.col.ix.de mutu. peti. ibi, primo casu,per d l.is, qui reus, &c.licet Bart.in d.l.is,qui reus.

distıng

distinguat, aut de maiori crimine, aut de pari, vel minori. & Bal.in d.l.j.col.vj.vers.venio ad secundam,&c.C. qui accus.non pos.tamen videtur verior opin. Abb. vt procedat indistinctè:qa si rectè inspiciantur verba Bart. non videtur differentia in effectu inter nomen receptum inter reos & non receptum:quam differentiam iura facere videntur.sed pro opi Barto. est tex.in d l. neganda post verò nomen receptum inter reos, fit reaccusatio de maiori crimine praiudiciali,vt d.l j.C.qui accus. non pos.non autem de pari vel minori secundum Bar.in d.l.is qui reus.& Gand.in tract.male.in titu.de filiofa.& vtrum possit accusare,&c.col ij.& iij. quod intellige ad effectum prosequendi,potest tamen præsentari libellus , & supersederi vsque ad sententiam primæ causæ,vt d l. neganda.secundum doct.in lo-
49 cis præallega.¶*Verùm.super istis differētiis non satis insisto: quia in regno sunt nullius vtilitatis propter dictū ritum magnæ curiæ,secūdum quem nullus accusat, nisi suam vel suorū iniuriam prosequatur,quo casu semper habet locum reaccusatio,vt suprà dixi.Similiter in regno est correcta dispositio d.l. j.C.qui accus. nō pos.per consti. quæ incipit, si ciuiliter agēs. vt no.ibi gl.& And.de yser.& Matthæ.per quā constit. est nouiter inductū,ꝙ siue accusatus reaccuset de maiori crimine,siue non, proceditur indistinctè super vtraque causa,& per vnā non fit præiudicium alteri:& sic hodie in regno per illā consti.omnia præiudicialia sunt sublata in iudiciis, per quam corrigitur etiā l.fi.C.de ord. iud.adeo quòd omnes causæ, quatum vna sic se habet ad aliam , vt per eam fiat præiudicium alteri.& de iure communi propter præiudiciū fit impedito processus:sunt hodie reductæ ad æqualitatem, vt pariter procedatur in eis, & per hoc multæ leges iuris communis reperiuntur correctæ.vt plenè declarat Matth.de Afflict. in d.consti.si ciuiliter agens. in vj.
50 not ¶*Quando autem dicatur nomen rei receptum inter reos? veritas est, vt dicit Bar.in d.l. is qui reus.colū.iij in fin.& seq.& Ab.in d.c.j.col.ix. de mut. peti. videlicet,quādo iudex non obstantibus exceptionibus dilatoriis pronūtiauit esse procedendum super accusatione , si autē nihil fuit oppositū , adeò quòd non fuit opus tali pronūtiatione,tūc per litis contest. dicitur nomē receptū inter reos.Et declarat hoc plenius Bald.in d.l.j. col.ix.in fi.& seq.& Bar.ī l.adulterij.C.de adul.& Bal.in l.quāuis.C. si pēd.app. mors interue.
51 ¶*Tertio limita dictā cōclusionē procedere,quādo ista reconuentio in criminalibus fit corā iudice ordinario ipsius recōuēti.Si enim esset iudex incōperēs

respectu recõuenti, vel quia nõ poterat aliter cognoscere de causa criminali.tūc reconuētio de causa criminali nõ procedit. tex.est in l.ij.§ sed si agant.ff.de iudi secundū Bar in d authē. & cõsequenter.col.iij.vbi assignat rationē:quia agēs criminaliter agit ex necessitate propter iniuriam sibi factam,nõ autē ex voluntate,sicut in ciuili. Vnde cessat ratio l cū Papinianus.in fin. C.de sent.& sic nõ fit prorogatio iurisdictionis per reconuentionem in causa criminali,sicut in ciuili.secundū Bar. ibi. & tenet And.de yser in c.j.col.ij.de cõtro feud.apud pares.& est de mēte Bal.in l.j.circa fi.C. de iu. omn.iud.& Ale in addi.ad Bar. in d l.is qui reus.col.ij.

52 ¶ *Et p hæc infert pulchrè Bal in d.l.j. col.iij.in v.oppo.C.qui accu.nõ poss. ꝙ si Papa delegaret alicui delegato aliquā causam criminalem, nõ posset coram eo habere locū reconuentio de alia causa criminali quia iurisdictio delegati ad eam se nõ extendit. nā in criminalibus secundū eū nõ dicitur propriè recõuentio, sicut in ciuilib': quia nõ prorogatur iurisdictio:& hoc etiā innuit Bal.in d.authē.& consequēter.col.j.vers. secūdo quęro &c. secus esset,quādo delegatus impetraretur per ipsum accusantē: quia tūc haberet locū recõuentio.secun.Bar.in d.auth.& cõsequēter.col.iij.& hoc ratiõe impetratiõis:quia videtur eligere impetrādo, secundū eū.

53 ¶ *Adde tamē in hac materia,ꝙ in regno habemus tres ritus magnę curiæ vicariæ, disponentes de hac materia. Quorū primus est in nu.69.& incipit, Item si quis vel si qua &c. per quē disponitur,ꝙ accusatus nõ potest accusantē reaccusare,nec eius matrē aut filios,vel fratres, vel nepotes,nisi eadē die,& ex nouo delicto , & sic per dictū ritū videtur esse restricta potestas reaccusandi solū in illa die , in qua fit accusatio,& solū in nouo delicto.

54 *Quod autē dicatur nouū delictū,declara nota.per Barto. in l.is qui reus.col.iij.ver.cõmuniter seruatur &c.ff.de pub.iud. vbi quādo plura delicta sunt facta vnico cõtextu , in eadē rixa: omnia illa reputantur pro vno facto. vnde si tu accusas me de delicto facto in rixa,& ego reaccuso te de delicto facto in eadē rixa,illud delictū non diceretur nouū,ratione cõnexitatis.Sed si tu accusas de delicto commisso hodie,& ego reaccuso te de delicto cõmisso heri:illud diceretur nouū:& ita colligitur ex verbis & mēte Bar. ibi. Et aduerte, quia ille ritus loquitur copulatiuè,dū dicit,& nisi ex nouo delicto &c.vnde innuit , ꝙ vtrūq; copulatiuè interueniat ad hoc, vt ꝓcedat reaccusatio: scilicet, ꝙ fiat eadē die,& ex nouo delicto,& nõ aliter.l.si is qui ducenda.§.vtrum.ff.de reb.dub & l.si quis ita stipulatus fuerit aureos decem

decem.ff.de verb.ob.¶Secūdus ritus magnæ curiæ est in nume. 180.& incipit,Itē seruat ipsa curia,ꝙ accusator &c. quo caue- tur, ꝙ accusator nō potest pendente accusatione in aliqua curia accusari,dū tamē sit paratus respondere in eadem curia, accusatione durante, vel præstet fideiussionem de respondēdo in quacunq; curia competenti,
55 finita accusatiōe.¶*Tertius ritus est in vltimo ritu,in nu 324. & hoc videtur ius nouissimū in regno::quia cùm sit vltimus,derogat omnibus prioribus, quatenus cōtra dicerent vt in § posteriore. Insti.quib.mod.test.in firm.& l.si quis in principio.ff. de leg.iij.& l.hac cōsultissima. §.fi.C de testa.& l pacta nouissima.C.de pac.& per hunc vltimum ritū est correcta l.j.C.qui accu.nō pos.& similiter est correcta illa constitutio,si ciuiliter agens,quam superius allegaui. Vult enim ille ritus,quod accusator vel eius coniunx,aut filij, parētes,vel fratres vtrinq; coniuncti insimul habitantes, non possint aliquo modo reaccusari de aliquo crimine,etiam maiori, pendente accusatione per accusatū vel eius coniugem,filios,parētes,aut fratres,insimul habitantes.solùm persona reaccusata tenetur præstare fideiussoriam cautionē de stando iuri finita prima accusatione, & procedit illa dispositio,etiam si suam vel suorum iniuriā prosequantur, vt ibi expresse dicitur: & si videtur etiam correcta d.l.neganda.C.qui accu.nō poss.Assignatur enim ibi ratio, quòd ista reaccusatio præsumitur calumniosè fieri:ex quo nō est verisimile,ꝙ accusatus si fuisset offensus, voluisset tardare ad accusandum, donec ipse accusaretur prius, vnde præsumitur fieri ista reaccusatio, vt perturbetur accusans,& sic calumniosè.sequitur ergo,ꝙ hodie in regno cessat omnino reconuentio vel reaccusatio in criminalibus.etiam si suam vel suorum iniuriam quis prosequatur:per dispositionē dicti vltimi ritus, qui in hoc derogauit toti.dispositioni iuris communis,& con-
56 stitutionis regni.¶*An autem cum iudex inquirit contra aliquem,ad instigationē alterius, possit inquisitus petere à iudice,quòd reinquirat contra illū instigantem de alio crimine.vide Spec.in tit.de inquisitio.§.j. verū.item nunquid.&c.vbi tenet.quòd nō.Reliqua verò, quo ad hoc primum membrū principale, prosequere de iure communi,vt per Barto.in d.l.is qui reus.& dicta auth.& consequenter.col.iij.& Bal.in l.j.C.qui accu.non pos.& Abb.in d.c.j.col.
57 viij.& x.de mutu.pet.¶*Secūdū mēbrū principale est, quando aliquis est accusatus criminaliter,& vult reconuenire ciuiliter suum accusatorē,in quo firmo conclusionem,quòd nō potest

 test

test fieri talis recõuentio:& hoc tam de iure communi, per l.fin. C.de ord.iudic.& per Abb.in d. c.j.col.xj.versi.secundum &c.de mutu.peti.quàm etiam ex dispositione dicti ritus vltimi,ibi,per quamuis viam in iudicio euocare,&c.& hoc per rationẽ:quia accusator non elegit sponte iudicẽ,sed ex necessitate propter iniuriam sibi factam,secundum Abb.ibi.& Bar.in dicta authen.& consequenter.col.iij. ¶ Tertium membrũ est econtrà,quando conuentus ciuiliter vult reconuenire criminaliter. In quo breuiter dico, ꝙ hodie procedit reconuentio in regno, nec supersedetur in ciuili, propter præiudicium causæ criminalis, etiam si esset crimen læsæ maiestatis,ita propriè dicit tex.in illa constitutio.si ciuiliter agens. & ita seruatur in regno, quicquid dicat Abb.in d.c.j.colũ.xj. circa fin.& Barto.in d.authen.&

58 consequenter.col.iij. ¶*Quod tamen limita procedere,quando talis reconuentio fieret corã iudice competenti ipsius reconuenti,aliàs secus,si esset incompetens : quia non prorogatur quo ad causam criminalem, secundum Abbatem ibi,& Alexã. in additio.ad Barto.in l.is qui reus.col.j. ff. de pu.iudi.& dixi suprà in primo membro,in tertia limitatione.Et quòd in criminalibus nõ habeat locũ prorogatio,tenet Bald.in l.si qui ex consensu.colũ.ij.in fin.versi.renoco &c.C.de epis.aud.& Bald. in l.j.in fin.C.vbi de cri.agi oportet.

59 ¶*Quartum membrum est,quando conuentus de crimine ciuiliter, vult recõuenire de alio crimine ciuiliter:qđ quomodo, & quando fit, declaraui plenè suprà in prima distinctione huius partis.super quo firmo conclusionem, quòd procedit reconuentio coram iudice com petẽti,scilicet qui est iudex reconuenti : & hoc patet ad sensum:quia si quando agitur merè criminaliter,procedit reconuentio, vbi reconueniens prosequitur suam vel suorum iniuriam,vt suprà fuit cõclusum de iure cõmuni multò fortius quã do agitur ciuiliter : quia magis adhæret naturæ reconuẽtionis, quæ procedit regulariter in ciuili,per d.l.cum Papinianus.& authẽ.& cõsequenter.Nam tũc suum propriùm interesse quis prosequitur, quãdo ciuiliter agit:sed si vellet reconuenire actorem coram iudice non suo, vt prorogetur iurisdictio propter reconuentionem, hoc non posset:quia non obstante, quòd ciuiliter agatur, potest dici, ꝙ actor agit ex necessitate propter delictum sibi commissum, & sic non sponte eligit iudicẽ. vnde cessat reconuẽtio, per ea, quæ suprà dixi,& not.Bartol.in d.authen.& consequenter.colũ. iij.ita tenet Abb.in d.c.j.colum. xij.in fi.extrà de mutu.petitio. Rober.Maranta. V. I. D.

Iudiciorū VII. Distin.

1 Iudicium aliud petitoriū, & aliud possessorium.
2 Possessorium iudicium, triplex est, & quod dicatur.
3 Possessio non transit ad hæredem, nisi apprehendatur: fallit tamen, quando defunctus possidebat per colonum.
4 Agēs interdicto, quorum bonorum, quid narrare & probare debet.
5 Possessorium adipiscendæ, non datur hæredi, qui quandoque habuit possessionem, & ab ea cecidit.
6 Hæreditatis petitio, nō datur ei qui quandoque possessionem habuit, & cecidit ab ea.
7 Interdictum, quorū bonorum, reperitur vtile, & directū, & habet similitudinem cū petitione hæreditatis. & quando locum habeat. nu. 8.
8 Petitio hæreditatis, non solum datur ad vniuersam hæreditatem, sed etiā ad rem particularem.
9 Interdictū, quorū bonorū, in aliquo est vtilius, quàm hæreditatis petitio.
10 Interdictum, quorum legatorū, est possessorium adipiscendæ, quando habeat locum.
11 Interdictum Saluianum, est possessorium adipiscendæ. & quando locum habeat.
12 Possessorium adipiscendæ, est etiam remedium. l. fin. C. de edic. diui Adri. tollen.
13 Possessorium adipiscendæ, etiam dicitur, quando beneficiatus implorat iudicis officium, vt mittatur in possessionem beneficij nouiter acquisiti.
14 Possessorium retinendæ, quòd dicatur, & quando locum habeat. & nume. 15.
15 Possessoriū retinendæ, datum ei, qui extra iudicium molestatur: secus, si in iudicio.
16 Possessorium retinendæ non datur contra deiectum turbantem suū deiectorem.
17 Possessorio retinendæ duobus litigantibus, ille obtinet, qui de antiquiori possessione probat, etiam si aduersarius probaret de titulo: verum debet articulare, quod habens titulum possidet clàm, respectu suæ possessionis.
18 Possessio antiquior non prodest agēti possessorio retinendæ, quando ab ea cecidit facto suo ex propria alienatione.
19 Articulus de proprietate an admittatur, quando possessorio retinendæ agitur.
20 Possessorium retinendæ datur etiam pro iuribus incorporalibus.
21 Possessorium recuperandæ quod dicatur. & quando habeat locum. & nu. 22.
22 Interdictum vnde vi, datur violēter expulso de possessione rei immobilis.
23 Interdictum, vnde vi, competit pro iuribus incorporalibus, & annuis præstationibus.
24 Interdictum, vnde vi, an detur ei, qui suspicatur posse repelli.
25 Interdictum, vnde vi, datur solùm intra annum vtilem.
26 Interdictum, vnde vi, competit deiecto possidenti tempore spolij.
27 Locus & tempus spolij, requiritur in libello, in quo intentatur interdictum, vnde vi.

28 *Interdictum, vnde vi, non datur contra singularem successorem: sed contra vniuersalem sic: & datur hæredi, & non possidenti. & nu. 29.*

30 *Interdictũ, vnde vi, datur spoliato, qui verè possidebat tempore spolij: secus si tantùm detinebat.*

31 *Condictio triticaria, datur etiam ad possessionem, & est remedium recuperandæ, & quando locum habeat.*

32 *Condictio incerti, ad recuperandam possessionem dari potest.*

33 *Indebiti condictio, datur etiam ad possessionem recuperandam.*

34 *Actio in factum, potest dari etiam ad recuperandam possessionem.*

35 *Officium iudicis, competit etiam ad recuperandam possessionem.*

36 *Condictio ex l. si me & Titium ff. si certum pet. habet locum pro recuperanda possessione.*

37 *Condictio ex lege, si coloni. C. de agri. & censi. datur ad recuperandã possessionem, & quæ requirantur vt competat.*

38 *Seruus fugiẽs, facit furtum suiipsius.*

39 *Condictio ex l. authoritatem. C. vnde vi. est remedium possessorium recuperandæ. & quando habeat locum.*

Item condictio ex lege, meminerint. C. vnde vi. num. 40.

Item condictio ex lege, si quis conductionis. C. locati. nu. 41.

Item condictio leg. inuasor. C. vnde vi. nu. 42.

Item cõdictio leg. si quis in tãtam. C. vnde vi. nu. 43.

Item condictio ex l. conductores. C. loca. & lege, nõ ab re C. vnde vi. 44.

Item condictio ex l. cùm à te. ff. de vi & vi arma. nu. 45.

Item condictio ex lege fina. C. vnde vi. nu. 46.

47 *Condictio ex c. sæpe. de restitu. spoli. est remedium recuperandæ.*

Item condictio ex cap. frequens. de resti. spoli. lib. vj. nu. 48.

49 *Intellectus d. c. frequens. remissiuè.*

50 *Condictio ex canone, reintegranda iij. q. j. est remedium recuperandæ & est plenius cæteris, & quando locum habeat.*

51 *Condictio ex lege fin. C. de acquiren. poss. est remedium recuperandæ & quando habeat locum, & quæ vtilitas resultat ex ea.*

52 *Creditor agere potest assistentia contra tertium possessorem vigore precarij, vsque ad triginta annos.*

53 *Possessoria duo recuperanda, sunt nouiter inducta in regno. Vnum per cõstitutionem, Circa violentia. & aliud per tria capitula regni. & quãdo hæc habeant locum. nu. 54.*

SEptima Principalis distin-
1 ctio iudiciorum est: *quia iudicium aliud petitoriũ, & aliud possessorium. Petitorium dicitur illud, in quo principaliter agitur de proprietate seu dominio alicuius rei: puta vbi agitur rei vẽdicatione. l. cùm fundum. §. fi. & ibi gloss. ff. de vi & vi armata. c. pastoralis. de causa poss. & proprieta. Idem, si agatur publiciana: quia dicitur interdictum petitorium. l. eum, qui. §. sed si quis. ff. de publicia. Idem, si agatur petitione hæreditatis: vt nota. glossa in l. ij. in glossa penulti. C. de edict. diui Adrian. tollen. Eodem modo, si agatur

ad

ad vsumfructum, vel vsum, vel aliam seruitutem, dicitur petitorium: quia agens ad ista iura incorporalia, censetur dominus istorum iurium. secũdum Alex. in l.naturaliter.§.nihil commune.colũ.ij.circa fi.& iij.ff.de acqui.pos.& patet ex his, quæ no. Spec.in titu. de causa posses. & proprie.§.sequitur.& §.nunc dicendum. Item, quando agitur actione personali ad rem, dicitur petitorium, secundum Bal. in consi.cccxlix.in tertio volu. & colligitur ex præallegatis.

2 ¶ *Possessorium iudicium est vbi agitur de mera possessione. & istud iudicium possessorium, est triplex: videlicet, possessorium adipiscendæ: possessorium retinendæ: & possessorium recuperãdæ possessionis. Possessorium adipiscendæ, exemplificatur in tribus iudiciis: videlicet, in interdicto, quorum bonorũ. quod cõpetit ei, cui delata est hęreditas ex testamẽto, vel ab intestato pro acquirẽda possessione rerum hæreditariarum, & ipsius hęreditatis. Et ad hoc vt competat hoc interdictum, sunt consideranda aliqua ex parte actoris. & aliqua ex parte rei.

3 *Et pręsuppono id, quod habetur in l cum hæredes.ff.de acquirenda poss. scilicet, quòd hæres non acquirit possessionem hæreditatis ipso iure, sicut dominium: vnde nõ transmittitur possessio à defuncto ad hæredem ipso iure, nisi actualiter hæres apprehẽdat, vt ibi. ¶ Quod tamen fallit, quando defunctus possidebat aliquam rem per colonũ suum. quia per medium eiusdem coloni transmittitur possessio ad hæredem sine aliqua apprehensione. Ita notabiliter tenet Alex. in l.qui vniuersas.§.quod per col. ff. de acqui. posses.& habetur in deci. clxvij.consi. Neap. Si enim hæres vult acquirere possessionẽ rerum hæreditariarũ, habet duplex remediũ adipiscendæ possessionis. s. vnũ per istud interdictum, quorum bonorũ, & aliud ex l.fi.C.de edi.diui Adri.tol. de quo aliquid inferius dicã.

4 ¶ *Requiritur ergo in hoc interdicto ex parte actoris, ꝙ ei sit delata hæreditas, & ꝙ eam adiuerit de iure ciuili, vel agnouerit bonorum possessionem de iure prætorio, vt tex. in l.j.& ij. C. quorum bonorum. per hoc patet, ꝙ actor, qui agit tali interdicto, debet ĩ suo libello narrare qualiter hæreditatem adiuit, vel bonorum possessionem sibi delatam agnouit, & nunc agit ad auocandam effectualem possessionem, vt not. Spe. in ti. de test. §.nunc dicendum.col.j Ex parte rei reqritur, quòd possideat titulo pro hærede, vel pro possessore, & in hoc æquiparatur petitioni hæreditatis, quæ non datur contra possidentem alio tit. l.regulariter.ff. de petit. hær. de hoc est tex. in l.j ff. quorum bonorum. not.& in l.ij. C. eod.

eod.tit.& insti.[de interdi.§. sequens.
5 *Item, ad hoc vt competat, est necesse, ꝙ hæres nunquã habuerit possessionem hæreditatis, vel illius rei, quam petit. Secus est, si quãdoq; habuit possessionem, & deinde ab ea cecidit: quia non competit sibi vlterius possessorium adipiscendæ, & sic hoc interdictũ. tex. est in §. pro hærede. inst. de interd. vnde tunc debet recurrere ad possessorium recuperandæ: de quo infrà dicetur. & hoc est generale in omnibus possessoriis adipiscẽdæ, vt est gl. in c. j. in fi. de cõfes. lib. vj. & Ias. in l. eius, qui. §. fi. col. pe. ff. si cer. pe.
6 ¶ *Et in hoc habet similitudinẽ aliã cũ petitione hæreditatis: quia illa similiter non competit hæredi, qui semel acquisiuit possessionem rerum hæreditariarum, & posteà ab ea cecidit: vt est glo. & ibi. Bar. in l fi. ff. de fideicom. hære. peti. & tenet Pet. Philip. Cor. in consi. cclinij. col. fi. in litera H. in iiij. vol. & ratio patet ad sensum: quia postquã hæreditas est semel acquisita, desinit esse hæreditas, & appellatur patrimoniũ hæredis: vnde non cõpetit ei vlterius petitio hæreditatis, quę nõ est. l. sed si plures §. filio. ff. de vulg. & pupil. & not. Lud. Ro. in consi. xl. col. j. Ex quibus nota pulchram practicam pro reo cõuento petitione hæreditatis, vel interdicto. quorum bonorum, vt nitatur probare, ꝙ actor quandoq; fuit in possessione rei petitæ, & posteà ab ea cecidit: quia sic faciet actorem succũbere.
7 ¶ * Est sciendum etiam, ꝙ hoc interdictum reperitur directũ & vtile. directum datur bonorũ possessori de iure prætorio. ex quo interdictum est petitorium. Vtile verò datur hæredi de iure ciuili, vt not. gl. in rub ff. quo. bon. & in l. j. in prin. eo. tit. & Bald. in rub. C. eo. ti. Item directũ datur ei, qui agit ad vniuersam hæreditatem: quia ad hoc principaliter fuit inductum, vt dicit tex. in d. l. j §. fin. ff. quo bono. Vtile verò, datur ei, qui agit ad vnam rem particulare. ita tenet Spec. in tit. de test. §. nunc dicendum. ver. qd si res. & not. in d. §. fi.
8 * & in hoc habet similitudinẽ cum petitione hæreditatis, quæ non solùm datur ad vniuersam hæreditatem: verùm etiã ad vnam rem particularẽ. l. regulariter. in fi. & l. licet. ff. de peti. hære. & not. Spe. in ti. de tutore. §. fi. col. pe. versi. quid si quasi. & ad prædicta adde Abb. in ca. pastoralis. colũ. iiij. circa fi. de causa poss. & propri. vbi declarat materiã huius interdicti. Cõclusiuè igitur illi cõpetit petitio hæreditatis, præter quàm in vno casu, scilicet, quia non datur contra debitorẽ hæreditariũ: sed tantùm cõtra possessorem alicuius rei particularis, vt est text. in l. ij. ff. quorum bonorum. sed petitio hæreditatis datur etiam contra debitores hæreditarios, vt est

tex.

tex.in l.etiam.§.si.ff.de peti.hæredi. & multas alias differẽtias inter hoc interdictũ & petitionem hæreditatis, vide per gl.&
9 doc.in rub.C.quo.bo ¶*Vnam tamen vtilitatem nota tu aduocate, qui vis formare libellum pro hærede actore, quia vtilius est intẽtare interdictũ,quorum bonorũ: ex quo est remedium possessorium,& à sententia lata super eo nõ appellatur ad effectum retardandæ executionis: per ea,quæ habẽtur in l.j. & ibi Bal.C.si de momenta. poss. fue. ap.& per Car.Ale.i c.j.co.j.ver. si ergo quæris &c.quid sit inuestitu.in vsib.feu. Quod secus esset in petitione hæreditatis: qa illud est remediũ petitorium, & à sentẽtia lata super eo appellatur. verũ per petitione hæreditatis acquiritur pinguius ius: quia per eam auocatur proprietas:sed per hoc interdictũ sola
10 possessio. ¶*Secundò, potest exemplificari possessorium adipiscendæ in interdicto quorum legatorũ, quod cõpetit hæredi ad auocandam possessionem legati à legatario, qui occupauit illud propria authoritate.nã de iure prohibetur legatarius capere possessionẽ legati propria authoritate: sed debet illã capere de manu hæredis: aliàs cadit à iure suo, quãdo illam caperet nõ vacantẽ,& sic cũ vitio.l.non est dubium.& ibi Bar.& doc.C. de lega. puta, quãdo hæreditas erat adita: sed nondum adita hæreditate, si legatarius occupat possessionẽ vacantem, non cadit à iure suo:sed tenetur per hoc interdictum restituere possessionem hæredi. vt possit detrahere falcidiam & deinde ipse debet hæredem conuenire. l. j.§.rediguntur.& ibi gl ff. quorum leg.& Bar.in d.l.non est dubium.& dicit Bar.in d.l.j. in fi. illius prin.ꝙ nõ aliter datur hæredi hæc actio: nisi quãdo vult detrahere falcidiã. idem tenet Pet.Philip.Cor.in consi.xxxvij. col.antepe.in iij.volu. Et sic nota,vt scias libellare in hoc interdicto: de quo vide Abba. in d. c.pastoralis.col.iiij. in princ.de causa pos.& propriet. & Spe. in ti.de test.§. nunc dicẽdum.vers. verùm quia. & ad hoc vt cõpetat hoc interdictũ, est necesse, ꝙ reus possideat titulo pro legato.l.j.§.quia autẽ.ff. quorum
11 leg. ¶*Tertiò, potest exemplificari possessorium adipiscendæ in Saluiano interdicto,quod habet locum, quando conductor intulit bona in prędiũ cõductũ: nam illa inuecta & illata cẽsentur tacitè obligata pro pẽsione domus cõductę.l. itẽ quia.& ibi per docto.ff.de pact. & habetur plenè in §.item Seruiana.& ibi per Ias.in i.de actio.Sed si conductor dicta bona inde extraheret.potest conueniri per dominum prædij conducti, remedio possessorio: scilicet per Saluianum interdictũ,vt restituat possessionem dictorum bonorum

ipsi creditori, vt possit incumbere suæ hypothecæ, & sic est remedium adipiscendæ possessionis: & datur etiam cōtra tertios possessores, vt est tex.in l.j. ff.de Salui.interdict.& no.Abb. in d.c.pastoralis.col.iiij. ver.tertium.de causa pos.& proprie.& Spe.in ti. de loca. §. postquàm.
12 col.pe.vers.ad hoc. ¶* Quartò, potest exēplificari possessorium adipiscendæ in remedio l. fi.C. de edic.diui Adrian. tol. Quod cōpetit hæredi tantùm scripto in testamento, qui prodicit testamentū in forma publica non abolitum, neque cancellatū: cuius vigore potest petere se mitti in possessionem hæreditatis: & est remedium exequutiuum: quod qualiter & quādo procedat, traditur plene per Barto.&
13 doct.in d.l.fi.¶* Quintò, potest exemplificari possessorium adipiscendæ generaliter in officio iudicis, qd imploratur per eū, cui facta est collatio alicuius beneficij, vt mittatur in possessionem dicti beneficij, quam nunquā habuit, & hoc procedit, & seruatur generaliter de iure canonico, secundum Abb. in d.c. pastoralis.col.iiij. versi.& scias. de causa poss.& propriet. & habetur in ca. accedens. & ibi per
14 Abb.& doc.de accusa.¶* Secundum principale possessoriū est, quod appellatur retinēdæ possessionis: quod exemplificatur in duobus tantùm interdictis: videlicet, interdicto vti possidetis, & vtrobique differunt in hoc: quia interdictum vti possidetis, datur pro rebus immobilibus. interdictū, vtrobi, pro rebus mobilibus, vt declarat gl.& Abb.in d.c.pastoralis.col.quarta.versū.tertium.de causa pos.& proprie.& Speca.in tit.de causa pos.& proprie.§.j.col.pe.& fin. Competit enim istud possessorium retinendæ ei, qui possidet & turbatur in possessione per aliquem: nam potest petere, ꝙ imponatur turbāti perpetuum silentium: ne de cæterò perturbet eum in sua possessione, & ꝙ teneatur ad interesse turbationis factæ. Hæc tria debet comprehendere libellus in hoc possessorio: per quod petitur quis cōseruari & manuteneri in possessione, vt plenè declarat Bartolus in lege.j.§.interdū. ff. vti posside. vbi ponit formam li-
15 bellandi. ¶* Limita tamen & declara hanc materiam procedere, quando aliquis turbatur iniustè & extraiudicialiter: secus, si aliquis turbaretur iudicialiter: vt quia sibi moueretur aliqua lis super re, quam possidet, quia per hoc nō datur sibi interdictū, vti possidetis: ex quo is, qui vtitur iure suo per viam iudiciariam, nō facit sibi iniuriā. ita notabiliter declarat Abba.in c.audita.col.iij.circa fi. de
16 rest.spo.¶* Itē limita non procedere in eo, qui fuit deiectus de possessione sua, quia potest quādocūq; turbare deiectorem

imp

impune in dicta possessione:& non potest conueniri prædicto interdicto:& est singularis decisio,& menti tenenda. quia licet aliàs deiectorem posit quis deiicere incontinenti, non autem ex interuallo,l.j.§.eum igitur.& ibi not. ff. de vi, & vi arma. tamen turbare potest quandocunque,etiã ex interuallo.ita tenet Bar.in l.j.§.quod ait prætor.col.j.ff.vti posid.& Alexan. in consi. xxxvj.col.ij.versic.non obstat, quòd dicti &c.in j.volu. ¶ Vnde nota bonam practicam ad excludendum aliquem ab isto possessorio : quia poteris excipere exceptionem spolij pro eadem re:per prædicta. Poteris etiam recõuenire eum de spolio eiusdem rei:per tex.in c. veniens. & ibi Abb. in quarto notab.de præscrip.& dixi suprà in præcedenti distin. in quarta

17 q. ¶ *Si verò essent duo, qui litigarent adinuicem super hoc possessorio:& quilibet prætenderet se posidere : tũc obtinet ille, qui probat de antiquiori possessione: quia possessio iunior præsumitur iniusta & clandestina.tex.est, & ibi Ab.in iiij. colum.in c.licet.de probatio.& Barto.in l.si duo.colum.ij.ff.vti posideris. & Alexã. in consilio xxxv.colum.iiij.in quarto volu. & in consilio cx.in princip.in j. volum.& Pet.Philipp. Corn. in consi.cxxx.colum.j.in j.volu.& in consilio clxxij. in fin.colum. in tertio volu. Quod procedit, etiam, si habens possessionem iuniorem, probaret de titulo: quia præfertur habens antiquiorem sine titulo:nam ille titulus præsumitur habitus ab iniusto authore stante possessione antiquiori.ita tenet Paul. de Cast.in consi.ccccxliij .col.ij. in ij.volu. vbi plus dicit, quòd id quod dicitur in hoc possessorio, obtinere eum qui probat de titulo, intelligitur stante probatione æquali in tempore hincinde: secus quando vnus probat de antiquiori possessione: quia tunc non curamus de titulo.Idem tenet Alexan.in consi.lxxxviij.colum.iij.& cõsi. lxxxix.& consil.cxxx.in v.volu. ¶ Verùm, in isto casu quando antiquior possessor vult obtinere,debet allegare in suis articulis, quòd eius aduersarius posidet clàm,respectu suæ possessionis.ista fuit singularis doctrina Bart.in l.si de eo.§.fin.ff de acquir. poss. & ibi ipsum sequitur Alex.& Ioan. de Imo. in fi.& Alex. in præallegatis consi.maximè in dicto consil. lxxxviij.colum.iij in quinto volu.& idem Alex.in consi.xlv. colum. fi.vers.fateor.in tertio vol.aliàs si hoc non articularet, succumberet: quia præfertur is, qui probat de tit.secundum doct.in

18 locis præalleg.¶ *Quod tamen limita,nisi is,qui probat de antiquiori possessione, cecidisset ab eo facto suo : puta per propriam alienationem: quia tunc non

nō prodest ei antiquior possessio. ita tenet Philip. Decius, in consil. lvj. colum. fi. & ex hoc sume bonam practicam articulãdi contra eum, quē suspicaris probaturū de antiquiori possessio-
19 ne. ¶ *An autem in isto possessorio retinendæ admittatur articulus de proprietate? Dic ꝙ sic, quia nō dicitur impertinēs. imò pertinēs ad causam: ex quo facit obtinere eum, qui probat de titulo, stantibus probationibus æqualibus. vnde non potest repelli. ita determinat Philip. Deci. in consi. clxij. colum. iij. in
20 prin. ¶ *Competit etiā hoc interdictum retinendæ pro iuribus incorporalibus: puta pro seruitutibus & annis præstationibus, in quibus agitur de quasi possessione: secundū Bar. in l. j. in prin. ff. vti possidetis. & Bar. in l. fi. ff. quorū bon. & Spec. in tit de causa poss. & propriet. §. j. ver. cæterùm. & ver. si quæritur. & per docto. in c. querelam. de elect. & Bal. in cōs. ccccxxv. in iij. vol. & Philip. Decius in con-
21 si. cxxxvj. co. j. ¶ *Tertiū principale possessorium est, quod appellatur recuperãdæ possessionis: in quo duo requirūtur copulatiue ad hoc vt cōpetat. Vnū videlicet quòd actor quãdoque possederit, & nunc à possessiōe ceciderit. Secundum, quòd possessio sit penes aduersarium, vel ꝙ dolo desierit possidere. Idē, si non dolo, quãdo sumus in interdicto vnde vi: secundum Ab. in c. sæpe. col. iij de rest. spo. Primū probatur in c. cōsultationibus. & ibi Abb. in ij. not. de offi. dele. & idem Abba. in c. cum ad sedem. colum. vij. de restit. spol. & in c. olim. el iij. in v. & vj. not. eo. ti. quod tamen intellige, scilicet vt possideat tempore spolij. l. j. §. interdictum autem hoc. & §. hoc interdictum. ff. de vi & vi ar. aliâs non sufficit probare olim possedisse, nisi præcisè tēpore spolij probetur: vt tenet Spec. in titu. depositio. §. vij. versi. secundò considerandum. Secūdum probatur in l. cùm à te. ff. de vi & vi arma. & per ea quæ not. Bald. in l. si de proprietate. col. iij. circa fin. C. si à non competen. iudi. Hoc tamen nūc succinctè attingo in genere: quia melius declarabo infrà: in singulis remediis possessionū ea, quę sunt specialiter requisita in eis. ¶ Sciendum est igitur, quòd in hoc possessorio recuperandæ plura fuerūt remedia à iure introducta: de quibus singulis dispiciamus: quia hic congruē-
22 tius cadunt. ¶ *Primum igitur remedium, fuit interdictum, vnde vi. de quo loquitur totus titulus. ff. de vi & vi. arm. & C. vnde vi. quo remedio prouidit prætor violenter spoliatis, vt recuperēt possessionem suam: in quo interdicto ad hoc vt competat, plura requiruntur. Primò enim requiritur, ꝙ res, pro qua agitur, sit immobilis. l. j. §. & generaliter. & §. illud. ff. de vi & vi arma.

arma.nā pro re mobili non cō-
petit aliquod interdictum pos-
sessorium recuperandæ:sed da-
tur actio vi bonorum raptorū:
dātur etiā alia remedia posses-
soria, quæ non sunt interdicta:
de quibus habetur per Bar.Ale-
xan.& docto.in l.rem, quæ no-
bis.ff. de acquiren. pos.de qui
bus infrà dicetur. Quod tamen
intellige principaliter: sed ac-
cessorie datur hoc interdictum
ad mobilia quę erant in illo lo-
co, vnde quis expulsus est l.j.in
princip & §.si fundus.ff. de vi &
vi arma.& notat Alex.in l. ven-
dicatio.ff. de rei vendi. & habe-
tur in l. si quando. C. vnde vi.
23 ¶* Cōpetit etiā hoc interdictū
pro iuribus incorporalibus, &
annuis præstationibus:secūdum
Bal.in consi.ccccxxv. in iij.vol.
¶ Secundò requiritur, ꝙ sit illa-
ta violentia personæ pro re: &
sic, ꝙ quis sit violenter expulsus
de possessione.l j.§.j.& ij.ff.de
vi & vi ar.& Alex.in cōsil.xciiij.
col.v.in v.vol.& l.j.§.qd sit vi.ff.
quod vi aut clàm.& hoc paret:
quia interdictū hoc accipit de-
nominationem à violētia: quia
dicitur, vnde vi quis expulsus
est,restituam,&c.vnde vbi non
interuenit violentia,non com-
petit.sed nūquam dicitur com-
mitti violentia,nisi contra per-
sonam.vnde est necesse, ꝙ per-
sona sit præsens:aliàs nō dice-
retur committi violētia.ita de-
clarat Pau.de Cast.in consi.ccv.
24 col.j.in fi.in ij.volu. * Sed quid
si aliquis nō fuit vi expulsus, sed
suspicatur posse repelli: quo ca
su perdit possessionem ciuilē?
l.clàm possidere.§.qui ad nun-
dinas.ff.de acqui.pos.Dic,quòd
non competit sibi hoc interdi-
ctum,vnde vi.scilicet directum:
sed vtile sic:secūdum gl.& Bart.
in l.j.§.siue autem.ff.de vi,& vi
ar.& Alexan.in addi.ad Bart.in
l.j.§.interdictū.ff.vti pos.in ad-
25 di.quæ incipit.Et sic.¶* Tertiò
requiritur,quòd intētetur intra
annum vtilem:nam elapso non
cōpetit nisi ad id, quod perue-
nit ad deiectorem.l.vi pulsos &
ibi per docto.C.vnde vi.& l.j.in
prin.& §.annus.& ibi glos.ff.de
vi & vi ar.quod intellige agen-
do: sed excipiendo est ꝑpetuū:
secundum glo.in d.l.vi pulsos.
per tex in l.purè.§.fin.ff.de do-
26 li excep.¶*Quartò requiritur,
quòd deiectus possideat tēpore
spolij:vt d.l.j.§.interdictum au-
tem hoc.ff.de vi & vi armata.&
habetur in c.consultationibus.
de offici. delega.& suprà dixi.
27 ¶*Quintò requiritur, quòd in
libello,in quo intētatur hoc in-
terdictū,exprimatur locus & tē-
pus spolij:secundum Bar.in d.l.
j.§.siue autem.ff.de vi & vi ar-
ma.& Alex.in consi.xciiij.col.v.
in v.vo.& in cons.vj.col.j.in iij.
28 vol.¶*Sextò,requiritur,vt de-
tur contra eum,qui verè spolia-
uit: vnde si tu spoliasti, & pos-
sessio est penes alium, nō com-
petit hoc interdictum cōtra il-
lum tertium,qui non spoliauit.
l.cùm

l.cùm à te.ff.de vi.& vi arma.& tenet Alex.in consi.xciiij.co.vj. in v.volu.licet illa l.cùm à te.sit correcta, scilicet in regno, per consti.Circa violentiarũ.de cuius intellectu dicetur infrà. Ex hoc sequitur, quod contra singularem successorẽ spoliatoris, non datur hoc interdictum: secundum Inno.in c.cùm ad sedẽ. de resti.spoli.vbi est tex de hoc. & Bal.in l.j.circa fi.C.de reuoc. his, quæ in frau.credit.& Lanfr. in repet.rubri.de causa poss.& propriet.col.ij.in prima cõclusione. Sed contra successorem vniuersalẽ bene cõpetit, quatenus ad eũ peruenit.l.j.§.fi.ff. de vi & vi arm.& habetur plenè per Abb & doct.in c.quia.col.v. de iudi.hæredi autẽ indistinctè competit. l.j.§. hoc interdictũ. lo vltimo.ff.de vi & vi arma.& no.Abb.in c.significauerunt in
29 iij.not.de testi.¶*Septimò requiritur, quòd agens hoc interdicto, nõ possideat: vt d.l.j.§.nõ alij autem.ff.de vi & vi armata.
30 ¶*Octauò & vltimò requiritur, ꝙ tempore spolij verè possideat. vnde non sufficit, si detineat tantum: quia nõ competit sibi hoc interdictum: sed habet alia remedia possessoria. Hinc dicimus, quòd missus in possessionem ex primo decreto, si deiiciatur, nõ habet hoc interdictũ. ex quo nõ possideret: sed detinet tantùm causa custodiæ. ita tenet Spec.in titu.de primo & secundo decreto.§.iam de effectu.versi.sed quid si missus.& idem Spec.in tit.de eo, qui mit.
31 in poss.ver.porro. ¶*Secundum principale remediũ in possessorio recuperandæ est cõdictio triticaria: quæ datur ad possessionem, quãdo, quis est deiectus per vim de possessione sua.l.ij. ff.de condi.triticar.& sic requiritur, quòd cum vitio res vadat ad spoliantem secundum Alex. in l rem, quæ nobis.col.iij.in fi. ff.de acqui.pos.Item requiritur, quòd verè possideat: nec sufficit si detinet: secundum Barto.in l. & ideo.§.Neratius.ff.de condi. fur.dummodo nullũ ius habeat in re, vt creditor: quia tunc daretur condictio incerti: secundũ eum. Et datur hæc cõdictio etiã domino, qui possessione priuatus est: secundum gl.in d l.ij.ff. de cõdictio.tritica. non autem datur cõtra titulo possidentem: etiã si actor titulũ habeat: quia in pari causa melior est conditio possidentis. ita per hanc rationem dixit Alex.in d.l.rẽ, quę nobis.col.iij.in fi.& sic videtur, quod hæc cõdictio triticaria cõcurrat cum interdicto, vnde vi. & prædicta etiam tangit Barto. in l.fi.§.sed cùm in secunda.C.
32 de furt ¶*Tertium remedium est, condictio incerti: quæ competit ad recuperandam possessionẽ ei, qui nõ est dominus: sed habet ius in re: vt quia est creditor, & habet rem obligatam, quam possidebat: & fuit spoliatus: nam ad eam recuperandam habet

habet cõdictionem incerti. Casus est in l. & ideò. §. Neratius. & ibi Barto. ff. de condi. furt. & idẽ Barto. in l. fi. §. sed cum in secunda. C. de fur. & in d. l. rẽ. quæ nobis. & ibi etiam Alexan. in secũ-
33 da col. ¶ * Quartum remedium est, condictio indebiti: quæ datur vbicũque quis indebitè soluit rem alienam. cuius ipse erat possessor: & quia tunc non potest cõdicere proprietatẽ, quam non transtulit: condicet possessionem casus est in l. indebiti. §. sed si numi. ff. de condict. indeb. competit etiam hoc remedium, quando minor vel ecclesia contraxit alienando sine solennitatibus: nam transfertur possessio ex cõtractu invtili. l. prima. §. si vir. ff. de acquire. poss. & ibi per Barto. Alexan. & doct. vnde poterit illa possessio condici per condictionem indebiti: secundum Barto. in dicto §. sed si nu-
34 mi. ¶ * Quintum remedium est actio in factũ: quæ datur detẽtatori, qui non possidet, sed detinet. vnde ad recuperandam suã detẽtationem, habet actionem in factum, quando fuit detentatione priuatus: secũdum Bar. in d. l. fin. §. sed cùm in secunda. C. de furt. & in d. §. Neratius. & in d. l. rem, quæ nobis. & de hoc remedio loquitur Lanfran. in rep. rubricæ, de causa posses. & proprieta. col. iiij in princ. in quin-
35 ta conclusiõe. ¶ * Sextum remedium est, officium iudicis quod similiter datur ei, qui nõ possidet, sed detinet: vt est commodatarius. & depositarius. l. officium. ff. de rei vend qui si cadũt ab eorũ detentatione, quia nullum remediũ habẽt, est sibi indultum in subsidiũ, vt possint implorare officiũ iudicis ad recuperandam eorum detentationẽ maximè, cõtra vitiosos possessores. Casus est in l. & non tãtùm. & ibi Barto. ff. de petit. hære. & glo. fi. & ibi Bar. in l. Aquilius Regulus. ff. de dona. & in d. §. Neratius. & Bar. & Alexan. in
36 d. l. rem, quę nobis. ¶ * Septimũ remedium est, ex æquitate. l. si me & Titium. ff. si certum petat. quod competit, quãdo res mea peruenit ad te titulo lucratiuo: & æquum est eam mihi reddi. & quod solùm habeat locũ in tit. lucratiuo, tenet ibi Bar. quẽ sequitur Alex. in d. l. rem, quæ nobis. col. iij. Item loquitur, quando quis sine iusta causa cecidit à possessione: vt probat ibi text. item datur habenti bonam fidẽ: secundum Barto. in l. si coloni. C. de agric. & censi. libro vnde-
37 cimo. ¶ * Octauum remedium est, condictio ex dicta l. si coloni. quod ad hoc, vt cõpetat, tria requirũtur. Duo scilicet ex parte actoris: & vnum ex parte rei. Ex parte actoris requiritur. ꝙ sit bona fide possessor: vt dicit tex. in d. l si coloni. in versi. bona fide. Secũdo requiritur, quòd sine iusta causa ceciderit à possessiõe, vt probatur ibidem. dũ loquitur de amissiõe possessionis

nis per fugā. Tertiò requiritur ex parte rei, quòd res peruenerit ad eū cū vitio: vt d.l.si coloni.ibi.fugæ vitio,&c. & ibi ista colligit Bart.idem tenet Bar. in d.l.rem, quæ nobis.ff.de acqui. posses.& ibi etiā Alex. in ij.col. & Alexā.in consil.xciiij. col. vj. in quinto vol.& Lanfran.in rubrica de causa poss. & propriet. colum.iij.in tertia conclusione. & loquitur propriè ille text. de re affecta vitio reali, scilicet de
38 fuga:quæ æquparatur furto.*Nā seruus fugiēs, facit furtū suiipsius.l.j C.de seruis fugiti.& not. Alexan.in d.l.rem, quæ nobis. colum.ij.& glo.in l.in ciuile.C. de furt.& vide Abb. in c. sæpe. col ii .de resti.spoliato. qui videtur velle restringere illū text. solùm,quando agitur ad rē animatam.idem sentit Pet. Philip. Corn.in consi.lvj.colū.penul in prin.in secundo vol.tamen magis communis opin. est in contrarium,scilicet, quòd remediū d.l.si coloni extēdatur generaliter ad omnes res,etiam inanimatas.vt colligitur ex dictis Innocen.& Ioan.de Imo. in d.cap. sæpe.& Ale.in consi.xc.in prin. in quinto volumi.vbi agebatur de spolio cuiusdā terræ:& nihilominus dixit Alexand.competere remedium dictæ l. si coloni.ergo extēditur etiam ad bona stabilia,quæ sunt inanimata. Et omnia ista remedia prædicta,præter interdictū, vnde vi, competunt etiam pro re mobili:secundum Barto. in d.l.fin §. sed cùm in secunda. C. de fur.& in d.l.rē, quæ nobis. & ibi etiā Alexand. in ij.colum.& Bart.in l.indebiti.§. sed si numi in prima op.ff.de condict.indeb. Differt autem hoc remedium l. si coloni. ab interdicto, vnde vi. quia illud datur malę fidei possessori, etiam prædoni deiecto: istud verò non datur nisi bonæ fidei possessori: vt no. Lucas de Penna in d.l.si coloni.col. vj. in fine.versi. secūdò quæritur, &c.
39 ¶*Nonum remedium est, condictio ex l.authoritatem.C. vnde vi. quæ cōpetit, quando aliquis spoliauit aliquem sua possessione per vim:& deinde impetrat rescriptū à principe pro iustificāda sibi dicta possessione violenta: nam non obstante rescripto impetrato,tenetur ante omnia restituere possessionē condictione ex illa l.secundum Bar.ibi. qui exemplificat etiam
40 in occupante.¶*Decimum remedium est,condictio ex l.meminerint. C. vnde vi.quæ competit, quando aliquis authoritate rescripti impetrati vel sententiæ latæ inuadit possessionem alienam propria authoritate: nam cadit à iure suo, si quid habet:& tenetur restituere possessionē condictione ex illa l.& si fuerit tutor vel curator,deportatur perpetuò:& bona eius publicātur: & possessio nihilominus restituitur: vt ibi habetur. Et differt à præcedēti: quia

quia ibi prius spoliauit,& posteà impetrauit rescriptũ: hîc secus.
41 ¶*Vndecimũ remediũ est, condictio ex l.si quis cõductionis.C.loca.quę cõpetit locatori petẽti sibi restitui rem conductã finita locatione.nam si conductor vult sibi referre quæstionẽ dominij, debet ante omnia sibi restituere possessionem.per cõductionem ex illa l.& deinde super proprietate litigare:& datur condictio ex illa l.directa in contractu locationis tãtùm sed vtilis datur pro omnibus cõtractibus,in quibus quis alieno nomine detinet:secundũ Bart.in l. commodare.ff.commo.& Alex. plené in l.si alienã.col.iij.ff.sol. matri.de cuius intellectu loquitur Alex.in l.si aliquam.circa fi. col. ff. de acqui.poss.vbi ponit, quòd non datur remediũ illius l.quando locatio fuit nulla: vel quãdo notoriè potest excipi de
42 dominio. ¶*Duodecimum remedium est, de l.inuasor.C.vnde vi.quod remediũ est nouum: secundum Bar. ibi. & competit, quando quis sine dolo occupat possessionem vacãtem rei alienæ:nam potest dominus agere cõdictione ex illa lege: tenetur ei occupator restituere possessionem.& in hoc cõsistit specialitas illius l.quia per eam datur remedium possessorium ei, qui non posidebat tempore inuasionis:quia possessio erat vacas. & ideò dixi, sine dolo: q si dolosè occupasset, tunc competeret remedium l.fi.C. vnde vi. & dicit Bar.in d.l.inuasor. in fine.
43 ¶*Tertiumdecimũ remedium est,condictio ex l.si quis in tantam C. vnde vi. quæ competit, quando aliquis propria authoritate ingreditur violenter possessionẽ penes alium constitutam: nam si quidẽ ipse inuasor erat dominus, cadit à iure suo, & possessionẽ restituit: si verò non erat dominus, restituit possessionẽ cum ęstimatione ipsius rei,cõdictione ex illa l.cum qua concordat l.extat. ff. quod metus causa.Hodie tamẽ in regno illa l.si quis in tantam.est correcta per consti. violentias.in eo, quòd punit inuasorem ad amissionẽ iuris sui, & ad æstimationem rei: nam per illam constitut punitur solùm ad medietatem æstimationis, & non vltrà.
44 ¶ * Quartumdecimum remedium est,condictio ex l.conductores.C.loca.& l.non ab re. C. vnde vi.vbi habetur, quòd possidens rẽ alieno nomine, vt conductor vel precarius, si fuerit cõuentus ad rei restitutionem, & voluerit litem inferre:& non restituere ante sententiam, condemnatur vigore dictarũ legũ ad rei restitutionẽ, & ad æstimationem ipsius,vt ibi habetur: & istud nouũ cõtinet plus, quàm habetur in l.si quis cõductionis. C.locati.hoc remedium,scilicet quia vltra rem facit cõsequi æstimationẽ.
45 ¶* Quintumdecimũ remediũ est,condictio ex l.cùm

m à te.

à te. ff. de vi & vi armata. vbi si tu spolias me per vim, & alius similiter te per vim spoliat, nõ ago contra illum, qui spoliauit: sed ago contra te, qui spoliasti me (licet non possideas) interdicto vnde vi. Verùm in regno illa l. est correcta per cõsti. Circa violẽtiarũ, per quam datur electio spoliato, vel agẽdi ad interesse contra spoliatorem non possidentem, vel eius hæredem, vel contra possessorem ad rei restitutionem.

46 ¶ *Decimumsextum remedium est, condictio ex l. fi. C. vnde vi, quæ datur contra eũ, qui dolosè occupauit possessionem rei alienæ vacantem: nam per talem occupationẽ res efficitur quasi violenta, & sic vitiosa: secũdum Bartol. ibi. & datur hoc remedium infra xxx. annos tantùm: vt ibidẽ, in fin. & datur tam pro re mobili, quàm immobili secundum Barto. ibidem & Ale in l. rem, quæ nobis. col. ij. ff. de acquir. poss. vnde tenetur condictione ex illa l. ad restitutionem. & differt à l. inuasor. e. ti. quia illa loquitur in occupãte sine dolo: vt dixi suprà, in duodecimo remedio possessorio.

47 ¶ *Decimumseptimum remedium est, cõdictio ex capi. sæpe. de rest. spol. quod fuit valde necessarium. Competit enim contra quemlibet tertium possessorem, qui nõ spoliauit: sed scienter habuit rem à spoliante sciẽs rem esse vitiosam: nam tenetur ad restitutionẽ cõdictiõe ex illa decretali. & requiritur omnino scientia: vt dixi. aliàs nõ competeret: vt nor. Lanfr. in rep. rub. de causa poss. & propr. col. ii. in secunda conclusione. & Abb. in d. c. sæpe. col. iiij. ver. nunc quæro, &c. Et per illud capitulũ est prouisum ad id, quod antè deficiebat, per d. l. cùm à te. ff. de vi & vi arma.

48 ¶ *Decimumoctauũ remediũ est, ex dispositione c. frequẽs. de restitut. spol. lib. vj per quod est inducta pulchra & notabilis prouisio. Nam si aliquis violẽter spoliauit me possessione alicuius rei: & posteà cõuenit me in iudicio super alia re vel actione: vel me criminaliter accusat de aliqua iniuria: possum ego opponere ei exceptionem spoliationis illius rei: & petere, quòd nõ audiatur in actione vel accusatione sua: nisi prius restituat mihi illam possessionẽ: & sic vigore illius cap. frequẽs. denegatur sibi audiẽtia, nisi prius restituat. Verùm prius datur terminus quĩdecim dierũ spoliato conuento ad probandũ spolium: & interim supersedetur in causa mota per actorẽ: quo probato debet fieri restitutio: aliàs nõ proceditur in sua actione vel accusatione. Super hoc tamen adhibetur ista distinctio: quia siquidem actor agit ciuiliter, potest sibi opponi exceptio illius spoliationis: ita demum si ipse actor fuit, q spoliauit: & sic qui potest cõueniri interdicto, vnde vi. secus, si ipse nõ spoliauit: sed est

est tertius possessor: quia non opponitur sibi dicta exceptio. Si verò agit criminaliter, & tunc etiam si nõ spoliauit, sed est tertius possessor, opponitur sibi dicta exceptio, dummodo spoliũ sit tũc de omnibus bonis ipsius conuenti, vel saltem de maiori parte bonorum. Ita hæc omnia traduntur in tex.d.c.frequẽs.& ibi Gemi.in iij.col.& in ca fi.de ord.cog.& Ab.in c.in literis.co. fi.de restit.spol.& in c.cùm dilectus.& ibi Abb.in iij.co.de ordi.
49 cog.*Et de intellectu illius ca. frequens.traditur plenè in decisio.xix.consi.Neap.& per Ias.& Docto.in l.si te bonis.C.de iure delib.& per Soc.in consi.xij.col. iiij.in j.vol.& fuit dictum plenè suprà, in vj dist.principali ĩ iiij.
50 quæst.¶*Decimumnonũ remediũ est, cõdictio ex c.reintegranda.iij.q.j.quod est plenissimum remedium, & magis generale: & vtilius inter omnia remedia possessoria:& concurrit cum omnibus aliis remediis: secũdũ Lanfr.in rub.de causa possess.& prop.col. iij.in iij.conclusione. vbi etiã dat cautelam pro libellante in possessorio recuperandæ: vt in fine libelli deducat cõdictionẽ ex d c reintegranda. Et ꝙ concurrat cum aliis remediis possessoris, tenet Alex.in consil. xciiij.col.fi.in v.vol.& Abb.in c. cùm ad sedem.col.x.in princ.de rest.spol. Et datur istud remediũ non solũ pro rebus clericorum vel ecclesiæ: sed etiã pro rebus laicorũ generaliter: siue mobilibus siue immobilibus.& ista est communis conclusio, quæ seruatur in practica: quã tenet Lanfr. vbi supra,& Alexã in consi.lj.in prin.in j.vol.& idem Alex.ĩ d.l. rem, quæ nobis.co.v.ff.de acqui. poss.& in consi.xciiij.col.fi.in v. vol.& in cõsi.cxvij.col.ij.versic. & ex forma, &c.in ij.vol.& habetur plenè per Soci.in d.l.rem, quę nobis.vbi plenius quàm alibi tractat materiã dicti c.reintegranda.per xij.q. principales. quãuis cõtrariũ & malè teneat Abb.in c.cùm ad sedẽ.col.x.circa fi.& in c.sæpe.col.iij.in prin. de restit.spol.Competit autẽ dictum remedium generaliter, ei qui sine iusta causa cecidit à possessione, quæ peruenit ad alium siue bona, siue mala fide, siue sciẽter, siue ignorãter, siue cum vitio, siue sine vitio. siue cum titulo, siue non.& sic datur etiam cõtra titulo possidentem.& iste est verus & cõmunis intellectus, quem posuit Abb.in d c.cùm ad sedem.col.x.& Innocen.in capi. querelam de elect.& Alexan.in dicto consi.xciiij.colum.fi.in v. vol.& consi.vj.colum.iij.versic. & ad hoc.& colũ.v.in fin.in iij. volu.licet Barto.in d.l.rem, quæ nobis.teneat, quod non datur cõtra titulo possidentẽ.& idem Bart.in l.fi.§.sed cùm in secunda.C.de furt.& Alexand.in cõsi. cxviij.in princip.in ij.volu.per ea, quæ habẽtur in l.siue autem. §.si duob⁹.ff.de publicia. Tamẽ

veritas,& magis communis conclusio est in cõtrarium,vt suprà: quam etiam tenet Alex.in cõsi. cxvij.colum.ij.in secundo volu. & consi.xcj.col.fin.in v.vol.vbi dicit communem.opi.esse contra Bartol in d l.rem,quę nobis. & idem Alex.in consi.xcij.colũ. ij.in fin.& colum.iij.in v.vol.& habetur per Matthæ.in decisio. ccclxj.consil. Neapo. colum.penulti.& Abba.in c.si diligẽti.de præscri.¶Competit etiam hoc remedium malæ fidei possessori:secundum Alexan.in consi.vj. col.iij.versic.& ad hoc.in fin.& col.iiij.versi.præterea.in iij.vol. & Alex.in consi.cxvij.co.ij in ij. vol.& Soci.in d.l.rem,quæ nobis.colum.vj.versi.iiij.& in hoc est pinguius,quàm remedium l. si coloni.C.de agrico.& censit. libro xj.quia illud datur tãtùm bonæ fidei possessori.vt dixi suprà in octauo remedio.Item illud datur,quando res peruenit ad aliquem cum vitio, vt ibi: istud autẽ etiã sine vitio. Item, est pinguius quàm interdictum vnde vi.quia illud requirit violentiã.istud non.Item, illud datur tãtũ ad res immobiles:istud verò etiam ad mobiles,& ad iura incorporalia.vt declarat Soc. in dicta l.rem,quæ nobis.co.xj. versi.circa quintam.Item, illud non datur contra singularẽ successorem: vt l.cum à te.ff.de vi & vi armata. istud verò datur contra quemlibet possessorem: secundum Socin.in d.l.rem quæ nobis.col.ix.versicu.circa quartam.Item,est pinguius,quàm remedium.c.sæpe.de restit.spolia. quia illud datur contra tertium possessorẽ cum vitio:istud etiam sine vitio.Item,istud remedium durat perpetuò,& non præcluditur anno, sed durat triginta: secũdum Socin.in d.l.rem, quæ nobis.colum.xiij.in fi.ver.circa octauam.& Ant.de But.& Doct. in c.solicitè.de restitu.spolia.& Alex.in consi.vj.col.v.in iij.vol.

51 ¶*Vicesimum remediũ est,conditio ex l.fin.C.de acquir.poss. per quam est inductum,quòd si is, qui alieno nomine possidet. alienat rem in alium,& sic possessionem interuertit alienãdo, potest dominus reuocare possessionem à tertio possessore, condictione ex illa lege.Ex qua est inducta illa practica quotidiana,qua vtimur in regno,scilicet de petitione assistẽtiæ contra tertium possessorem. Nam quando debitor obligat omnia bona sua cum potestate capiendi propria authoritate, iuxta l. creditores.C.de pig.& cum constitutione precarij,per huiusmodi constitutum transfert possessionem in creditorẽ:vt habetur in l.quod meo.& l.interdum.ff. de acquir.posses. Si posteà debitor alienat aliquã de rebus suis hypothecatis: cẽsetur interuertere possessionẽ creditoris. Vnde creditor agit assistentia contra tertium possessorẽ super illa re alienata cõdictione ex d.l.fi.

ad

ad recuperandam possessionem suam.& in hoc non requiritur aliqua excussio debitoris principalis, propter dictũ precariũ. Vt tenẽt Imo.Lud.Ro.& Alex. in l.exitus cõtrouersiæ.ff.de acquiren.poss.& Bal.in d.l.fi.co.j. C.de acquiren.poss.& de hoc in regno extat regia pragmatica,
52 quæ ĩcipit, Assistẽtiam.*Resultat autem magna vtilitas ex d.l. fin.quia si creditor vellet agere actione hypothecaria cõtra tertium possessorem, excluderetur præscriptione decem vel viginti annorũ.per tex.in l.j.& ij.C. si aduersus credito.in vij.lib C. de quarum legum intellectu, vide Alex.in consi.lviij.col. fin.in quinto volumi.sed quando agit assistentia per conditionem ex dicta l.fin.requiruntur triginta anni:ex eo, quia est actio personalis in rem scripta, cõtra quam non præscribitur minori spacio triginta annorum.l.sicut.& l.omnes.C.de præscriptio.triginta ann.ita de hoc est decisio cxxxix. consi.Neapol.vbi deciditur iste casus in terminis:vnde sequitur conclusio, quòd creditor potest agere assistentia cõtra tertium possessorem vsque ad triginta annos. Et prædicta intelligũtur, quando is, qui alieno nomine possidet, interuertit possessionem alienando tantùm, & non alio modo.gloss.est & ibi Alex. in l.qui vniuersas.§.fi.ff.de ac-
53 quirenda possessione.¶*Vicesimumprimum remedium in regno, est condictio ex constitutione regni, quæ incipit, Circa violentiarum. Per quam est nouiter inductum, quòd quãdo deiector cecidit à possessione, est in arbitrio expulsi agere contra ipsum deiectorem, vel eius heredẽ ad interesse: dato quòd non possideat:vel agere contra possessorem (etiam si ad mille manus transiuerit possessio) ꝑ illius recuperatione: siue fuerit possessor in bona fide, siue in mala:vt ibi habetur. Et sic per dictam consti.corriguntur duæ leges iuris cõmunis, videlicet, l.cùm à te.ff.de vi & vi.arm.quę prohibebat dari remediũ possessorium cõtra singularem successorem. Secundò corrigitur capitu:sæpe. de restitu.spolia.ꝑ quod dabatur iudicium contra singularẽ successorem malæ fidei tantùm, & non bonæ fidei. vnde dicta constit.videtur habere plenius ac pinguius reme-
54 diũ:sicut c.reintegranda.¶*Vicesimumsecũdum remedium in regno est, per tria capitula regni, quorũ vnum incipit, Omnis pædatio.aliud incipit, Ad regale fastigium.& aliud incipit, Finis præcepti, charitas.quib' nouiter est inductum, quòd quando clericus vel alia ecclesiastica persona spoliaret aliquem laicũ sua possessione: potest ille laicus adire iudicẽ secularẽ, & implorare officiũ suum super eius defensione: vt per viam extraiudicialem assistat ad defenden

dum ipsum, & restituat eum in sua possessione. Qui iudex faciet vnam citationem per edictum. vt quicunq; sua putauerit interesse, cõpareat infrà talem terminum, visurus iuramẽta testium, & allegaturus quicquid dicere & allegare voluerit, quare ille spoliatus non debeat restitui: & sic capiet informationẽ de iuribus spoliati per quandam viam extraiudicialem, & summariã: & si cõpererit qualiter fuit indebitè spoliatus, restituet eũ in sua pristina possessiõe: vt habetur in d.c. & est noua prouisio & notabilis. Nec potest dici, q; clericus citatur corã iudice seculari: quia quando citatur, si sua putauerit interesse, tũc comparẽs dicitur comparere, vt actor, non vt reus. & sic sua cõparitio est volũtaria, non necessaria, secũdum Bal. in l. testamenta omnia. & ibi etiam Alex. in fi. & Pau. de Ca. C. de testa. & habetur plenè in deci. ij. & deci. xxiiij. consi. Neapo. & per Lucam de penna in l. si coloni. col. antepenult. & pe. C. de agri. & cẽsi. lib. xj. in quibus locis plenè tractatur de ĩtellectu dictorũ capitulorum regni. Rober. Marata Venus. V. I. D.

Iudiciorum octaua distinctio.

1 *Iudicium aliud competens, & aliud incompetens.*

2 *Iudex competens quis dicatur, & quis incompetens. & ex quibus caussis cognoscitur.*

3 *Iudex incompetens, respectu causæ principalis, potest esse competens quo ad accessoria. quia ad expẽsas potest condemnare.*

4 *Clericus inuentus de nocte in prostibulo vel in alio crimine, capi potest per familiam iudicis secularis, & duci ad episcopum.*

5 *Clericus succumbens coram iudice laico, potest per eum ad expensas condemnari.*

Octaua principalis distĩctio iudiciorum est: *quia iudicium aliud competens, aliud incompetens. Iudicium competẽs dicitur illud, quod ventilatur coram iudice cõpetẽti. Dicitur autem iudex competẽs, qui habet iurisdictionẽ, & eius exercitiũ super litigãtes: vt declarat Cardina. ĩ cle. ij. ĩ iij. quæstio. vt lite. pend. etiam si posset eius iurisdictio elidi per exceptionẽ, secundũ gl. & Cardi. ibidem. Iudiciũ verò incompetens dicitur, quod tractatur coram iudice incõpetenti: de quo habetur in toto ti. C. si à nõ compe. iud. Dicitur autem iudex incõpetens, non solũ respectu defectus iurisdictionis, sed etiam ex quampluribus causis: de quibus per Cardi. in d. cle. ij. in iij. q. vbi vide. ¶ Sunt autem multi casus, in quibus ratione alicuius causę specialis iudex aliàs incompetens, efficitur cõpetens, & quis sortitur forum iudicis non sui: de quibus casibus specialibus tractat plenè Spe. in tit. de comp. iudi. adi. §. j. vbi cumulat quinquaginta duos casus &

sus.& plenius per Maria.Soci. in rub.extrà de fo.cõpe. quos breuitatis causa hic non repeto:sed ad dicta per eos me remitto.qa potius esset eorum dicta transcribere,quàm aliquid noui di-
2 cere. ¶ *Vnum tamẽ scias,quod est notãdum in practica, quod licet iudex incompetens respectu causæ principalis fuerit, tamen potest se intromittere quo ad accessoria. vnde si quis impetrat aliquem delegatum per falsum rescriptum, licet ille sit iudex incompetens:quia rescriptum falsum non potuit sibi dare iurisdictionem :tamẽ potest illum impetrantem condẽnnare in expensis, & etiã ipsum car-
3 cerare. * Et idẽ in eo, qui temere adit iudicem incompetente: quia potest ab eo cõdemnari in expẽsis& interesse.ita tenet Fel. in c.j.col.iiij.de iudi. & Abb.in c.dilectus el iij. col.j. de præbẽ. & Ioã.de ana.in cap. super eod. col.ij de cri.fal.vbi etiam tãgit
4 illam quæst.*An familia iudicis secularis possit capere clericum repertum de nocte in prostibulo,vel in alio crimine, & ducere eum ad episcopum? & tenet
5 quòd sic.*Idem dicimus in clerico vocante laicum in ius corã iudice laico: quia si succumbit, cõdemnatur in expensis per iudicem laicum:ita tenet Fely. in cap.at si clerici.colmm.vj in fin. & ibi etiam Io.de Imo. de iudi. & alià dixi suprà. Rober. Maran. V. I. D.

Iudiciorum nona distinctio.

1 Iudicium aliud ordinariũ & aliud summarium.
2 Causæ summariæ quot modis dici possunt.
3 Princeps solus & non inferior, causam summariè cõmittere potest.
4 Supplicans causam summariè committi,& princeps dicat,audiat talis, & iustitiam faciat. an summariè impetrasse videatur.
5 Princeps non censetur causam summariè cõmittere, nisi expresse dicat.
6 Clausula fiat vt petitur, in rescripto posita,quid importet.
7 Absolutio simpliciter cõcessa à pluribus excommunicationibus, ad omnes refertur.
8 Clausula,summarie,simpliciter, & de plano,sine strepitu & figura iudicij,quid importet.
9 Citatio,est iuris naturalis.
10 Probationes sunt de iure diuino.
11 Verba,sine figura iudicij,quid importent. & ponitur intellectus iurium municipalium regni.& nu.12.
12 Libellus non requiritur,vbi proceditur sine figura iudicij,sed requiritur talis qualis petitio,quæ est de iure naturali,& obmitti nõ potest. et nu.13.
13 Libellus generalis & incertus, an admittatur, vbi sine figura iudicij proceditur.
14 Libellus ineptus procedit, vbi proceditur sine figura iudicij.
15 Copia primæ petitionis,datur reo sumptibus actoris in regno.
16 Libellus procedit in regno,etiã si petatur solùm cogi & cõpelli. Idem, si agas

si agatur ex vna causa, & probetur de alia. nu. 17.

18 Libellus in regno non requiritur in ciuilibus: imo causa potest incipere ab articulis.

19 Feriæ inductæ ad honorē hominum, & feriæ meßium & vindemiarum, non seruantur in regno.

20 Litis contestatio non requiritur in causis ciuilibus in regno: sed actus ille, qui immediatè sequitur, habet vim litis contestationis.

21 Dilationes sunt breuiandæ, inquantū fieri possunt in causis summarijs.

22 Publicatio non requiritur in causis summarijs, et an in causis ordinarijs dicatur de substantia causæ vel de iustitia.

23 Conclusio non requiritur in causis summarijs.

24 Conclusio in ordinarijs an sit substantia processus.

25 Sententia, qua iudex condemnauit dominum, & non procuratorem litigantem pro domino, valet.

26 Iudex non habet necesse pronuntiare super incidenti in causis summarijs, sed potest illud decidere vnà cum principali.

27 Sententia lata in causis summarijs pro absente non citatio, valet.

28 Iudex an & quando poßit interrogare principalem, vel testes, etiam ad instantiam partis, post conclusum in causa, in ordinarijs. Et quid in summarijs. nume. 30. & 31.

29 Iuramentum suppletorium deferri nō debet post conclusum in causa, ad instantiam partis, nisi antè petitum fuerit, sed sic ex iudicis officio.

32 Clausula, sola facti veritate inspecta, quid importet.

33 Sententia potest ferri non conformis libello, vbi proceditur sola facti veritate inspecta.

34 Testes aßignantes causam non concludentem, fidem faciunt in summarijs causis. Idem est in testibus infamibus, & aliàs à iure reprobatis.

35 Iudex ferre potest sententiam diffinitiuam stando, vbi sola veritate facti inspecta proceditur.

36 Sententia diffinitiua fertur contra contumacem, etiam lite non contestata in causis summarijs.

37 Sententia ferri debet in scriptis, etiā in summarijs.

38 Legitimatio personarum, semper requiritur in causis etiam summarijs.

39 Clausula, sola facti veritate inspecta, intelligitur de tali veritate, cui ius patrocinatur.

40 Causa principalis, quādo est summaria, oēs eius articuli sunt summarij.

41 Causa summaria, ab ordinaria quo modo cognoscatur.

42 Causa summaria, est omnis causa ecclesiastica, vbi agitur de electione, præbenda, seu beneficio ecclesiastico. Quod quando procedat, vide ibidem.

43 Causa possessorij, dicitur summaria, & an in ea requirantur plenæ probationes & aliæ solennitates.

44 Appellari an & quando poßit à sententia lata in possessorio.

45 Appellatio ab interlocutoria lata in possessorio, de iure ciuili potest fieri, sed à diffinitiua non appellatur, & quæ sit ratio.

46 Causa summaria, an & quando requirat plenas, & quando semiplenas probationes.

Agens

47 Agens interdicto retinendæ, tenetur ad petitionem rei, declarare modum turbationis.

48 Causa quæ in curia mercatorũ ventilatur, dicitur summaria.

49 Confessio extraiudicialis parte absente facta, facit plenam probationem in curia mercatorum, de æquitate canonica.

50 Vsurarum causa, est summaria in curia ecclesiastica.

51 In crimine vsurarum deuenitur ad torturam, stantibus indicijs.

52 Alimẽtorũ causa, dicitur summaria.

53 Causa omnis contra confessum, est summaria.

54 Causa cõtra religiosos, est summaria.

55 Causa est summaria, quæ de monachatu agitur.

56 Matrimonialis causa est summaria.

57 Causa restitutionis dotis, summaria dicitur.

58 Causa summaria dicitur, quando ad decimas agitur.

59 Causa omnis executiua, est summaria.

60 Causa dicitur summaria, quãdo præsentatur instrumentũ secũdum formam ritus magnæ curiæ in regno.

61 Omnis causa, quæ contra absentem agitur, summaria dicitur.

62 Causa dicitur summaria, quando tertius venit ad impediendam executionem.

63 Testium repulsa non admittitur in causis summarijs, in quibus sufficit semiplena probatio.

64 Causa summaria dicitur, vbi agitur ad exhibendum.

65 Causa dicitur summaria, quando agitur contra tributorum debitores.

66 Quando agitur contra gabellarios indebitè exigentes, causa summaria dicitur.

67 Causa est summaria, quando mittitur in poss. ex primo decreto.

68 Legatarius quando petit satisdationem ab hærede, dicitur causa summaria.

69 Causa dicitur summaria, quãdo agitur, an actio ex testamento præponatur, actioni præiudiciali.

70 Testes quando examinãtur ad perpetuã rei memoriam, causa est summaria.

71 Causa naufragorum, summaria dicitur, expeditur leuato velo. & in ea potest iudex ex officio procedere.

72 Causæ breues seu modicæ summæ, sunt summariæ.

73 Causæ quæ dicantur breues, modicæ, & quæ magnæ.

74 Statur soli informationi & relationi iudicis in causa modica.

75 Testis vnus facit fidem in causis modicis & summarijs.

76 Fama probat in causis modicis.

77 Causæ pauperum & miserabilium, sunt summariæ, & expediuntur de plano, & sine solutione sportularum.

78 Miserabiles personæ trahunt aduersarios suos coram imperatore, & laicos coram iudice ecclesiastico.

79 Pupillus & vidua, dicuntur miserabiles personæ, quando sunt pauperes, aliàs secus.

80 Pauperes litigantes in iudicio, non tenentur soluere sportulas.

81 Vbicunq; agitur de salario seu mercede laboris, dicitur causa summaria.

82 Causa est summaria, quando agitur de probando impedimento ad obtinendam

nendam secundam dilationem.

83 *Causa dicitur summaria, quando agitur de leuibus delictis.*

84 *Vbi agitur de crimine læsæ maiestatis, causa summariè expeditur.*

85 *Causa summaria dicitur, quando agitur de dando tutore vel curatore pupillo per iudicem.*

86 *Secundualdus dari potest mulieri, etiam à iudice deambulante.*

87 *Processus inordinatus factus ab eo, qui incipit procedere ordinariè pri⁹, an valeat. & nu. 88. & 89.*

88 *Testamentũ qđ in scriptis nõ valet, minimè valet vt nuncupatiuũ. nu. 96.*

89 *Arbiter, qui vt arbitrator procedere poterat, si capit procedere vt arbiter, & postea inordinariè processit, an processus valeat.*

90 *Testamentum in scriptis quando non valuit iure communi, valebit iure militari.*

91 *Nemo videtur viã elegisse, per quã actus & voluntas sua impugnetur.*

92 *Libellus ineptus non vitiat processũ in causis, in quibus nõ requirebatur.*

93 *Informatio capta per testes inhabiles in casibus, in quibus testes non requirebantur, valet.*

94 *Actus, qui sine aliqua solẽnitate expediri poterat, non vitiatur, si illa solennitas inutilis interuenit.*

95 *Intellectus ad glo. in l. pri. vnde. §. notandũ in fine. ff. ad leg. Aquil.*

96 *Intellec. ad l. cõtractus. C. de fi. instr.* 2

97 *Causa ordinaria an possit fieri summaria consensu partium.*

1 NOna distinctio principalis iudiciorũ est: * q a iudiciũ aliud dicitur ordinariũ, & aliud summarium. Iudicium ordinarium dicitur illud, quod ordinariè tractatur, iuris ordine seruato, scilicet precedẽte libello, interueniente litis contestatione, publicatione, & conclusione, & cũ aliis solẽnitatibus iuris positiui in iudicio requisitis, de quibus habetur in l. j. & authẽ. offeratur. C. de litis contest. & in l. prolatam. & ibi Barto. & docto. C. de sentent. in cap. quoniam cõtra. de proba. sine quibus solẽnitatibus iudicium esset nullum, vt ibi habetur. Iudiciũ summarium est illud, quod summariè tractatur sine solennitatibus prædictis. de quo habetur in cle. sæpe. & ibi Card. & doc. de verb. signi. & per Bartol in extrauag. ad reprimẽdam. in versic. summariè. & in ver. & figura. & Bal. in l. iudices. C. de iudi. ¶Super hac tamen materia iudicij summarij, quia est valde vtilis, maximè in regno in quo per iura municipalia omnes causæ ciuiles sunt summariæ, puto opportunũ esse attingere hic duas quæst. principales. Et prima quæstio erit, Quot modis causa potest dici summaria, seu iudiciũ summarium. Secunda quæstio erit, Quæ specialitates sunt introductæ in iudicio summario, in quibus differt ab ordinario. ¶* Venio ad primã quæstionẽ: in qua dico, ꝙ causæ summariæ pluribus modis dicũtur. Et primò dico, quod causa summaria est, quãdo princeps cõmittit, quòd procedatur summariè & de plano,

no,ſimpliciter,ſine ſtrepitu,& ſi gura iudicij,ſeu leuato velo, vel extraiudicialiter. Et ſuper hoc
3 eſt ſciendum,*quòd talis commiſsio non poteſt fieri niſi per ſolum principem non recognoſcentem ſuperiorem, nõ autem per inferiorẽ à principe.vt not. gl.in d.cle.ſæpe.in prin.in ver. mandamus.& ibi etiam Car.in xj.& xij.q.& glo.in c.fin.de hæret.lib.vj.& Card.in cle.diſpendioſam.in fi.de iudic.& Ioan.de ana.in c.olim.col.iij.in princ.de accu.& ibi etiam Felyn.in iij. col.qui dicit, quòd in legato de latere reperitur ſpeciale, quòd de ſtylo poteſt cauſam ita committere,licet non de iure.adde Alex.in conſi.cvj.col.v.in princ. in ſecundo vol & Sozin.in cõſi.
4 xcvj.col.ij.in primo volu.¶*Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium.Pone,quòd impetrãs porrigit ſupplicationẽ principi : in qua narrat factum cauſæ, & in fine ſupplicationis petit cauſam cõmitti ſummariè, ſimpliciter, & de plano,&c.princeps verò in ſuo reſcripto nihil ſpecificat, niſi quia tantùm dicit hæc breuia verba:Audiat talis, & iuſtitiam faciat.an per hæc videatur cauſam commiſiſſe ſummariè.Dic
5 quòd non.*quia nunquam princeps cẽſetur cauſam ſummariè committere, niſi expreſsè hoc dicat.ita de hoc eſt deciſio in terminis Rotæ. in deciſio. ccclviij.quæ incipit,Si in cõmiſsione.in nouis.& illud dictum refert & ſequitur Alexan.in conſi. xciij.col.j.verſi.ad hoc in ſecundo vol.Nam illa verba,quòd iuſtitiã faciat, intelligũtur, quòd commiſſarius ſeruet iuris ordinem,& veritate comperta faciat id,quod iuris eſt.ita dicit Ang in §.exheredatos.in authen.de her.& falci.& Bal.in c.cùm veniſſet. col.ij.de teſti.& Bald.& Iaſ.in l. iuſtitia.col.j.ff.de iuſti.& iur.Si enim princeps voluiſſet procedi ſummariè,hoc expreſsiſſet:ſecus eſt,ſi princeps in reſcripto & eius ſignatura diceret,Audiat talis,& procedat ſummariè,&c. non ſpecificando alias qualitates ſeu clauſulas:quia tunc non omnia impetrata,cenſentur cõceſſa : ita eſt deciſio in terminis Dominorum de Rota.in deci. lxxvj.incipiẽte,Si petitur,&c.in nouis.& ſequitur Alex.in conſi.
6 lxxxiiij col.fi.in j.vol.*Idem putarem, quando princeps nihil aliud ſpecificando diceret in ſignatura,Fiat vt petitur.Quia ꝑ hæc verba cenſetur velle committere ſummariè &c.ex quo reſcriptum ſemper adaptatur ad ſupplicationem,& cõceſsio ſimpliciter facta in reſcripto, refertur ad omnia ſupplicata, ſecundum Alex.in d.conſi.lxxviij.col. fin.in primo vol.& Iaſo.in l.j.C. de diuer reſcript.in ij.col.& Pet. Philip.Corn.in conſi.ccxx.in ij. volu. quod confirmatur ex his quę dicit Bal.in c.inter dilectos. col.pen.de fide inſtru.vbi dicit, quòd ex forma ſupplicationis declar

declaratur ĩtellectus priuilegij
7 concessi.*Item facit, quod not. Abb.in c.cum pro causa.col.fin. de sent.excõ.vbi dicit, quòd si petatur generalis absolutio à pluribus excommunicationibus,& cõcedatur simpliciter, refertur ad omnes. Pro hoc est tex.in.l.si defensor.§. q interrogatus.ff.de interrog.act.& §.prætereà.insti. de inutil.stipul. Verùm licet ista opin.in hoc vltimo dicto videatur sustẽtabilis:tamẽ veritas est in contrariũ, quòd non videatur cõmittere summariè per illa verba, Fiat, vt petitur. Ex quo cõmittere causam summarie, est cõtra ius cõmune:& illa clausula, fiat vt petitur, quando potest se referre ad alia supplicata, quę sunt secũdum ius commune, non refertur ad ea, quę sunt secundum ius cõmune. Ita in propriis terminis hũc casum decidit Philip. Corn.in consil.v.col.iij.in litera P.& cõsil.cxix.col.v.in princ. in ij.vo.& in consil.cccxij.in tertio vol.vbi plenè de hoc. Et de isto verbo, fiat, apposito in rescriptis, quid importet, vide Bal. ĩ l.cùm apud.C.de communi ser. manu. vbi dicit, quòd importat concessionem gratiæ statim ipso facto antè, quàm gratia bulletur.
8 ¶*Quid autẽ importẽt illa verba, summariè, simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicij? Dic quòd per ea censentur sublatæ omnes solennitates iuris positiui, secundum Alexand. in consi.vj.col.ij. in princ.in tertio vol.adeò quòd solùm decidi potest causa secundum merũ ius gentium, secundum Bart. in extrauagan.ad reprimendam.in ver. videbitur. vnde possunt tũc iudices causas expedire manu regia: prout olim tempore iuris gentiũ. ita tenet Ludo.Roma.in cõsi.xx.& Pet.Phili.Corn.in consil.ccxliij.in iiij.volu.& Socin.in consi.xij.col.ij.in primo volu.& Ias.in l.certi condictio.§.si nummos.col.vij.ff.si cer. peta. Potest enim iudex proter talia verba expedire causas eo ordine, quo potest princeps. sed princeps potest sequi solam veritatem obmisso ordine iuris ciuilis, secundum Bal.in c.j.§.inuestitura.colum.fi.de noua for.fid.& Bar.in l.Aemilius.col.fin.ff.de minor. ergo eodẽ modo iudex propter dictam clausulam, ex permissu principis. pro hoc facit text.in c. ad petitionẽ.de accu.*Non ta-
9 men potest tũc obmitti citatio: quia illa est iuris naturalis, secũdum Soc.in dicto consi.xij.col. ij.in primo volum.& habetur in
10 cle.pastoralis.de re iudic. * Nec potest iudex obmittere probationes necessarias. quia illę sunt de iure diuino, quo cauetur, vt in ore duorũ vel triũ stet omne verbum, vt habetur Matth.cap. xviij.& in cap.nouit.de iudic.& hoc est expresè reseruatum in regia pragm.prima.quę incipit, dispẽdia. ¶ Possem hic cõgruenter quærere sigillatim de singulis verbis prædictis, quid importent,

tent, ſcilicet, de verbo ſummariȩ, de verbo ſimpliciter & ſine ſtrepitu, & ſic de ſingulis, abſolutè & ſeparatim, tamen quia iſta verba ſunt plenè declarata per glo. & Cardi. & alios ſcribentes in d.cle.ſæpe.de verb.ſig. & Cardin.in cle.diſpendioſam.de iudic. & Bart.in d.extrauag.ad reprimendam. & Bal.in l.nec quicquam.§.de plano.ff.de off.procon. & Fely.in c.dilecti.de iudic. ideò ad dicta per eos me remitto.

11 ¶*Solum hic nitar declarare duo verba ex prædictis, quibus vtimur in regno in cauſis ciuilibus: ſcilicet illa verba, ſine figura iudicij, quibus vtitur dicta regia pragm.prima. & illa verba, ſola facti veritate inſpecta, quibus vtitur capitulum regni, deteſtātes. per quæ duo iura municipalia omnes cauſæ ciuiles ſunt ſummariæ.

PRIMO igitur quærò, quid important illa verba, ſine figura iudicij? Dic quòd cenſetur relaxata omnis forma & figura iudicij: & ſic omnis ordo iudiciari⁹. eſt enim figura ipſa, facies iudicij: prout eſt, quando ordinariè proceditur. ita declarat Bald.in l.nec quicquam.§.de plano.col. ij.verſi.quid ſi committitur ſine figura, &c.ff.de offic.procon. & Archid. & doc.in c.indemnitatibus.de elec.lib.vj. & gl.in d.cle. ſæpe.in ver.non exigat. & gloſ. in c.fi.de hæretic.lib.vj.in ver.figura. Vnde iſtud ſolum verbum, ſine figura iudicij, eſt tantæ importantiæ, vt faciat cauſam ſummariam, in qua procedi poteſt obmiſsis omnibus ſubſtantialibus iudiciorū. & obmiſſo omni ordine iudicij: adeò quòd ſola ſolennitas iuris gentium ſeruari debet, & ſic cauſa expeditur manu regia vt ſuprà dixi, ſecundū Lanfr.in d.cle.ſæpe.in ver. & figura. & in ver.libellus. & Old. in conſi.cxv. & Pet.Philip.Cor. in conſi.liiij.co.ij.ver.illa enim verba, &c.in ij.volu.Barto.in d. extrauag.ad reprimendā.in verſic. & figura. & Card.in d.cle.diſpendioſam.col.fin.in xliiij.q.de iud.vbi diſtinguit inter acta reſpiciētia ſolēnitatem iudicij. vt illa cenſeatur ſublata per hanc clauſulam: & acta reſpiciētia factum cauſæ, prout ſunt probationes per teſtes vel ſcripturas, vel confeſsiones: & aliæ defenſiones: & iſta non cēſentur ſublata, & hæc eſt veritas. & ita diſponit dicta regia pragmat.prima quæ incipit, Diſpēdia.

12 ¶*Importat ergo primò dicta clauſula, ſine figura iudicij, vt in cauſa non requiratur libellus: & ſic eſt ſublata ſolennitas libellorum, ſecundum Bar.in d.ver. & figura. verſ.item an requiratur petitio, &c. & eſt tex.in d.cle.ſæpe.poſt princ. & in §.verum. & per hoc apparet, quòd hodie in regno per dictam prag.eſt correcta authen.offeratur.C.de litis cōteſt. & cap.j.de libel.oblat. & l.j.ff.de eden.in eo, quòd iſta iura requirunt libelli oblationem: verùm licet

licet nõ requiratur libellus formalis ĩ scriptis. requiritur tamẽ talis, qualis petitio per modum simplicis postæ. quæ cõtineat solam facti narrationẽ clarã, sine alia cõclusione: ex qua reus possit deliberare, an valit cedere vel contendere, secundum Bar. in d. versi. & figura. & Lãfran. in d. cle. sæpe. in ver. libellus. & Paris. in tract. synd. in ver. sentẽtia. col. iiij. & Bart. in l. ij. C. de sent. ex bre. reci. & Alex. in cõsi. l. colũ. iij. in ij. volu. & Pet. Phili. Cor. in consi. lxij. col. j. in j. volu. Potest enĩ fieri ista petitio solo verbo, & postea in actis redigi per notariũ: vt habetur in locis præallegatis. & dicit Lãfrãc. vbi suprà, quod talis petitio est de iure naturali: ideo nõ potest
13 omitti. ¶ *Item dicta talisqualis petitio, potest esse etiam generalis & incerta, & admittitur, secũdum Barto. in d. ver. & figura. & per hoc est correctum in regno illud quod dicit Barto. in l. fi. C. de anna. except. scilicet quòd libellus generalis non procedit, donec declaretur. Quod tamen limita procedere, nisi parte opponente: quia si pars opponit, non admittitur libellus generalis etiam in summariis, secũdũ Alexand. in consi. lxxxij. colum. iij. in iiij. vol. & ibi assignat differentiam inter causas summarias & non summaias, quantũ ad hoc illud tamen dictum Alexan. intelligo, quãdo esset tanta obscuritas, quod impediret reo deliberationẽ, aliâs secus: quia procederet etiã parte opponente: nam si aliter diceremus nulla esset differẽtia ĩter causas, summarias, & non summarias: cùm etiã in causis nõ summaris procedat libellus obscurus, si pars non opponit: vt dicit Barto. in l. edita. col. ij C. de eden. & est tex. cum glo. magna, in fi. in d. l. fi. C. de anna. excep. & si rectè ponderentur verba Alex. istud propriè sentit in d. consi. xxxij. ¶ *Itẽ dicta talisqualis petitio etiã ineptè composita procedit & admittitur: dũmodo ex ea possit discerni, quid actor velit, & reus possit deliberare. ita dicit Paris in tracta. synd. in d. versi. sententia. colum. iiij. & vj. & Bar. ĩ d. ver. & figura. & per hoc est correctũ in regno illud, quòd no. gl. instit. de oblig. in prin. in glos. in verbo. secũdũ. in fi. quæ dicit, quod sententia lata super libello inepto, non valet. & Bal. in l. actori. circa fi. C. de rebus credit. & Bal. in l. ex hoc iure. col. penult. vers. ij. quæritur, & c. ff. de iusti. & iur. & Cyn. in l. vnica. C. vt quæ desunt aduoc. & Alexan. in consi. cxxxvj col. j. in ij. vol. Nam hodie ex quo causæ ciuiles in regno sunt summariæ. admittitur libellus ĩeptus: vt suprà. & valet sententia super eod. ita. declarat Alexan. in l. vinum. colum. si. in fi. ff. si certum petat. & ibi est gl. idẽ tenet Bal. in l. si sine. ver. oppono, libellus. & c. C. ad Trebel. per glos. in d. l. vinum. ¶ *Plus dicit

dicit Lanfran.in d.cle. sæpe in ver. libellus. post princip. quòd de ista taliquali petitione non datur copia reo sumptibus actoris: sed ipse reus debet illam capere suis sumptibus. & ĩ hoc differt à libello ordinario, cuiusco pia datur sumptibus actoris: vt est gl.in cle quãuis. in ver. oblatos. de app. Tamẽ de illo dicto Lanfran. nõ facio causam: quia hodie hoc est expeditũ in hoc regno in cõtrariũ scilicet, quòd etiã talis petitio debet edi sumptibus actoris, per regiam prag. quæ incipit, Comparente. & ita practicatur. Posset autem illud dictum Lanfranc. procedere in curia ecclesiastica, vbi non seruãtur regiæ pragmaticæ: si fortè in ea agitaretur aliqua causa

16 summaria. ¶*Item procedit libellus, etiam si in eo petatur primò cogi & compelli aliquẽ ad soluendum, & non dicatur condemnari. secũdum Lanfranc. in d.clem. sæpe. in vers. libellus. in quarta conclusione. & Bartol. in d.ver. & figura & per hoc apparet esse correctũ illud quod dicit Barto. in l.j. C. de exec. rei iu di. vbi dicit non valere talem libellum. in quo non petitur condemnari. sed cogi & compelli.

17 ¶*Itẽ procedit libellus. in quo intentatur iudiciũ ex vna causa, & postea probatur ex alia: nam sequitur condẽnatio super causa probata: maximè, quãdo proceditur sola facti veritate inspecta: sicut per cap. detestantes. ita tenet Alexand. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus, colũ. v. in fi. ff. de verborum obligat. & Iaso. in l. certi condictio. §. si numos. colum. vij. ff. si certum petat. & p hoc patet esse correctã in regno l. habebat. ff. de instit. quæ vult. quòd agẽs ex vna causa, & probãs de alia, succumbit: vt is qui agit ex numeratiõe. si probat de confessione. secundũ

18 Bar. in d. §. si numos. ¶*Secundò operatur dicta clausula sine figura iudicij, quòd potest procedi in causa sine aliquo libello & sine petitione: & potest causam incipere ab articulis. & articuli habentur loco petitionis. ita tenet Oldr. in cõs. ccxliiij. in prin. & Rota in dec. xxxiij. in no

19 uis. ¶* Tertiò operatur quòd non est necesse seruari ferias inductas ob honorem hominum: secũdum Bart. in d. extrauagan. ad reprimendam. in ver. & figura. vers. item an procedi, &c. & est tex. in d. clemen. sæpe. & Pet. Philip. Cor in consil cij. colum. fi. in primo volu. prout sunt feriæ vindemiarum & messiũ. & hoc est expeditum in regno: per glo. in constit. baiulos. quæ expressè dicit in regno nõ seruari ferias vindemiarum & messium. & per hoc apparet in regno esse correctam l j. ff. de fe-

20 riis. ¶*Quarto per illam clausulã censetur sublata litis cõtestatio: quia nõ requiritur de necessitate: vt est tex. in d. cle. sepe. & Bar. in d. versi. & figura. & per

hoc

hoc patet in regno esse correctá.l.j.C.de litis cōte.Quo casu ille actus, qui immediatè sequi solet in causis ordinariis post litis cōtestationem, habet vim litis contestationis in causis summariis, & est præclusiuus exceptionū dilatoriarum, & aliorū actuū, qui non possunt fieri post litis contesta. & habet vim litis cōtestationis, secundum Bar. & Bal.in l.nulla.& in l.nihil.C.de proc.& Car.in cle. cōstitutioné. §.fi.in fi.de elect.& Ludo.Rom. in consi.clxxiiij.& Abb.in c.insinuante.in fi.de offi.dele.& Fel. in c.olim.de acc.& Paris in trac. synd.in vers.sentent.colum.iiij.

21 ¶ * Quintò operatur circa dilationes, quia debet iudex breuiare causam inquātū potest, & dare breuiores dilationes, & eas amputare inquātū potest: vt est tex.in d.cle.sępe.Item, nō debet admittere exceptiones,& appellatiōes frustratorias: vt ibi habetur.

22 ¶ *Sextò operatur, vt non requiratur publicatio in causis summariis: vnde valet processus etiā sine publicatione: licet magis cōmunis opi.sit, quòd etiā in causis ordinariis publicatio nō est de substātia processus: vnde eius obmissio nō vitiat processum, secundum Bart. & Alex.in l.probatam.C.de sentē.pro hoc est tex.in c.cùm I.& A.& ibi Ab. in iij.colum.in fin. de re iudic. vbi dicit Abba.quòd publicatio non. est de substātia, sed de iustitia: vnde si obmittitur, esset contra ius litigatoris; & non redditur processus nullus propter hoc sed imputatur litiganti, qui nō petit publicationem.& si petit,& iudex non vult illā facere, debet appellare: aliàs valet sententia sine publicatione processus, idem tenet Felyn.in d. cap. cum I.& A.in prima. & secunda col.& Phili.Cor.in cōsi.cij. col. fi.in litera R.in j.vol. & Bal.in c.j.col iij.si de inuest.inter do.& vasal.lis ori.licet Bart.in d.vers. & figura.in iij. colum. videatur velle, quòd publicatio etiam in summarijs sit necessaria: quia respicit defensionem: tamen eius dictum ita simpliciter intellectum, nō est verum: sed est contra communem opinion. vnde vt saluetur, debet intelligi, quòd est necessaria, si petatur: ita vt si non concedatur, possit appellari: non autem vt reddat processum nullum.ita propriè intelligit Fel.& saluat illud dictū Bar. in d.c.cùm I.& A.col.ij.

23 ¶ *Septimò operatur, vt non requiratur conclusio propter causam summariā.licet Abb.in d.c.cùm I.& A.in iiij.col teneat, quòd etiā in causis ordinariis conclusio non est de substātia processus. & idē Ab.in c.cùm dilectus.in iij.not. de fide instrum.vbi dicit, quòd est de iustitia: vnde eius obmissio non vitiat. Verùm dicit speciale esse in summariis, vt nō requiratur in eis cōclusio.pro hoc est text.in d.cle. sæpe. §. sententiam.dicit tamen Card.in d.cle. sæpe.

ſæpe.§.& quia. in fin.xix.q. ꝙ in
cauſis ordinariis cōcluſio eſt de
cōſuetudine, unde ratione con-
ſuetudinis tenetur iudex illam
facere. ſed in ſummariis eſt in
electione iudicis, an uelit illam
24 facere, uel non. * Et quòd non
requiratur concluſio in ſumma-
riis, habetur in deci.cclxxij.con-
ſil.Neapo. & tunc ille primus a-
ctus, qui ſolet fieri poſt conclu-
ſionem, habet uim cōcluſionis.
ita tenet Phil.Cor. cōſi. ccxxxv.
colum.iij.in litera F.in iij.uolu.
25 ¶*Octauò operatur, ut ſi aliquis
litigauit per procuratorem, po-
teſt iudex in ſententia condem-
nare dominum, & non procura-
torem: & ualet ſententia, ſecun-
dum Bart.in d.uer.& figura.in fi.
& per hoc eſt correcta in regno
diſpoſitio l.j.C. de ſen, quæ uult
non ualere ſententiam, in qua
dominus condemnatur, & non
26 procurator. ¶* Nonò operatur,
ut iudex nō habeat neceſſe pro
nuntiare ſuper emergenti ſeu
incidenti, ſed poteſt incidēs de-
cidere ſimul cum principali, &
non eſt neceſſe, quòd ſeparatim
ſuper eo pronūtiet. ita dicit Bal.
in l. ait prætor. §. permittitur.
27 uerſ.item not.ff.de min. ¶ * De-
cimò operatur, ut ſi lata fuerit
ſententia pro abſente non cita-
to, ualet ſententia, & poteſt per
abſentē ratificari, ſecūdū Bar.in
d.uerſi. & figura. in fin.quem in
hoc ſequitur Alexā. in l.furioſo.
colū.ij.ff.de re iu.& Pe.de Anch.
in d.cle.ſæpe. & per hoc eſt cor-
rectū in regno illud, quod tenet
glo.in l.ea quæ. C. quomodo &
quando iud. & gloſ.in d.l.furio-
ſo.& ibi Alex. & doct. ubi dicūt,
quòd nō ualet ſententia lata in
28 fauorē abſentis nō citati. ¶*Vn-
decimò operatur, ut iudex etiā
ad inſtantiam partis poſsit inter
rogare principalē, & teſtes poſt
concluſum in cauſa. glo. eſt ſin-
gularis in d. cle. ſæpe.in uer. in-
terrogabit. Pro ueritate tamen
iſtius dicti, quia eſt ualde notan
dum & quotidianum, uideamus
quid obſeruatur in ordinariis, &
poſtea quid in ſummariis. Et pri
mò in ordinariis reperio Spec.
in tit.de poſitio. §.iiij. uerſi.qui-
dam tamen dixerunt.& uerſi.ſed
ſi ante.& ibi Io.Andr. in addit.in
uer.interrogare.ubi tenet, quòd
iudex ex officio, non ad inſtan-
tiam partis, poteſt partes inter-
rogare ſuper declaratione anti-
quorum capitulorū, & ſic ſuper
iam actitatis: nō autē ſuper no-
uo capitulo. & hoc etiam poſt
cōcluſionē in cauſa, ubicūq; ſibi
æquum uidebitur. per l.ubicun-
que.ff.de interrog. act.idem te-
net Lud.Rom.in conſi.xx.in fin.
ſed ſimpliciter loquitur non li-
mitando ſe ad declarationem re
tro actitatorum. ſed Innoc.in c.
cùm Ioannes.de fide inſtru.dicit
idem, quod Specu.ſcilicet, quòd
tantùm ad declarationem retro
actitatorum poteſt iudex ex of-
ficio interrogare: quem in hoc
ſequitur Ludo. Roma. in l.iiij.§.
hoc autem iudicium. ff. de dam.

in fe&.& Bal.in l.per hãc.colũ.ij.
uer.dicit Spec.&c. C. de tempo.
app.& hanc opin. tenet Felin.in
d.c.cùm Ioãnes. col. v.ubi dicit,
quòd ista opin.est in practica su
stentabilior propter authorita-
tem Inno.& Felin.in j.colũ.ij.de
iudi. Tamen alia opi.sequẽs di-
cit, quòd est æquior, scilicet ꝙ
indistinctè possit interrogare
etiam super nouo capitulo ad
fundandam intentionem partis
ad priuatam utilitatem. & hanc
secundam opi. tenet Alexã.in d.
§.hoc autem iudicium. colũ.iiij.
sequendo Ant.de But. in c. cùm
causam.de iure.calum.hanc etiã
opin.tenet simpliciter Abb.in d.
c.cùm Ioannes.col.iiij.uers.not.
& tene menti, &c.& Bald. in l.si
accusatoribus.col. fin.uersi.item
propter aliud,&c.C.de accusa.&
ista secunda opin.uidetur magis
communis, scilicet ut etiam ad
fundandam intentionem acto-
ris possit iudex ex officio par-
tes interrogare post conclusio-
nem in causa indistinctè, non au
tem ad petitionem partis.quam
opin.tenet Alex.in d. §. hoc au
tem iudicium.col.iiij.& Ioan. de
Ana.in c.ad petitionem.colũ.iij.
ff.de accu.& hoc ubicunque sibi
æquũ uisum fuerit, per d.l. ubi-
cunque.ff.de interrogato.actio.
29 ¶* Quod corroboratur ex eo,
quod in simili dicimus de iura-
mento suppletorio, quod non
potest deferri ad petitionẽ par-
tis post conclusum in causa, nisi
fuerit petitum ante conclusio-
nem, & tamen iudex ex officio
potest illud differre, etiam post
conclusionem, nemine illud pe-
tente, ubicunque sibi æquum ui
sum fuerit: secundum Alexan. in
consi.liiij.col.fin.in j.uo.& Bald.
in d.l.si accusatoribus.colũ.fina.
uersi.item posset.&c. C.de accu.
de qua materia uide plenè Ias.
in l.admonẽdi.in repet.column.
30 cliij.& seq.ff.de iureiur. ¶* Præ-
dicta autem procedunt in cau-
sis ordinariis, uerùm in summa-
riis hoc est plus: quia potest iu-
dex post conclusionem interro-
gare partes, & testes non solùm
ex officio, uerùm etiam ad par-
tis instantiam, per illam gloss.in
cle.sæpe.in uer. interrogabit.ita
tenet Car.in d.clemen.sępe.§.&
quia. in iiij.oppo.& Felin.in d.c.
cùm Ioannes.col.v.de fide instr.
& ibi etiam Abb.in iiij.colũ.uer.
not. & tene menti,&c.& Feli.in
c.cùm dilectus.colũ.iij. uer.septi
mò limitat,&c. eo.ti.& Lud Ro-
ma.in consil. clxxvj.col.v.& Feli.
in c. inquisitionis. §.ad petitio-
nem.colũ.v.de accu. Vnde quia
in regno causæ ciuiles sunt sum
mariæ, cessat illa difficultas, utrũ
iudex possit interrogare ad in-
stantiam partis: quia est expedi-
31 tum, ꝙ sic, per prædicta. ¶* Ad-
de tamen, quòd in omnibus ca-
sibus, in quibus suprà dixi iudi-
cem posse ex officio interroga-
re, debet hoc intelligi, si uult: nã
non potest compelli ad hoc: nec
facit litẽ suam, si nõ interrogat,
quia posset dicere quòd non
subest

ſubeſt æquitas.Ita tenet Barbat.
in addit.ad Abba.in d.c.cùm Io-
annes. in addit.quæ incipit . De
hoc uide. &c. circa fin.per l.non
quicquid. ff. de iudic. & per hæc
habemus expeditam materiam
32 primæ clauſulę.¶*Secundò quæ
ro , quid importat illa clauſula,
ſola facti ueritate inſpecta . de
qua loquitur capitulum regni,
deteſtantes. Dicit Anto. de But.
in c.ij.de iura.calum.ꝙ iſta clau-
ſula pl' importat, quàm omnes
illæ clauſulæ, ſummariè , ſimpli-
citer,& de plano,ſine ſtrepitu &
figura iudicij,&c . Adeò, ꝙ cen-
ſentur ſublatæ omnes ſolenni-
tates iuris poſitiui. idem tenet
Feli.in c.olim.col.pen de accuſ.
intantum, ꝙ dicit pulchrè Fran.
de Aret.in c.dilecti.col.iij.de iu-
dic. quòd per iſtā clauſulam iu-
dex poteſt procedere , ut Deus,
qui ſoli ueritati innititur . & il-
lud dictū Anto. de But. ſequitur
Alex.in conſi.vj.col. ij.in prin.in
iij.uol.unde ſequitur ex hoc , ꝙ
dicta clauſula importat omnia
illa, quæ importat clauſula , ſine
figura iudicij . & ſic omnes illi
undecim effectus,quos ſuprà re
tuli , includuntur ſub iſta clauſu-
la.idem declarat Iaſ. in l.iuſtitia,
33 colū.j.ff.de iuſti. & iur. ¶* Duo-
decimò operatur aliud : quia
per dictam clauſulam poteſt fer
ri ſententia non conformis li-
bello:& ſic ſuper aliis,quàm ſu-
per petitis,ſec.Iaſ.in l.uinū. col.
xvij.ff.ſi cer. peta . licet per alias
clauſulas hoc non eſſet ꝓuiſum,
ut probatur in d.cle.ſæpe. §. ue-
rum.de uerb.ſig. ibi, iuxta peti-
tionis formā &c. & per hoc pa-
tet correctam eſſe in regno l.ut
fundus.ff.communi diuid. & l.fi.
C.de fideic.lib. idem tenet Lāfr.
in d.cle.ſæpe.col.antep. quā cor
rectionem intellige ſolùm, quo
ad regulam, quæ ſumitur ex illis
legibus, ſcilicet ꝙ ſententia de-
34 bet eſſet cōformis libello.¶*De
cimotertiò operatur , ut iudex
poſſit adhibere fidem teſtibus
aſsignantibus cauſam uériſimi-
lem,licet de iure nō concluden-
tem, ſecundū Fran. de Aret.in l.
eum qui.§.filius.in ij. nota. ff.de
acqui.hær.Item poteſt admitte-
re teſtes infames , & aliàs de iu-
re ciuili reprobatos, ſec. Abb.in
c.dilecti.colū.ij.in fi.& ibi etiam
Fel.de iud.& Bar. in l.filiusfami-
lias.col.ij.ff.de don.ubi. idem di
35 cit de teſtibus nō iuratis.¶*De-
cimoquartò operatur , quòd iu-
dex poteſt ferre ſententiam dif-
finitiuam ſtando , & ſic abſq; eo
quòd ſedeat pro tribunali , quia
hoc etiam operantur alię clauſu
læ,de quibus ſuprà,ut eſt tex.in
d.cle.ſæpe. §.ſententiam.ergo à
fortiori iſta clauſula, quæ eſt ma
ioris importātiæ:& per hoc pa-
tet in regno eſſe correctū §.ſe-
debunt.in auth.de iud.& c.fin.in
36 fin.de reg.iur.lib.vj. ¶*Decimo-
quintò operatur , ꝙ poteſt pro-
cedi ad diffinitiuam ſententiam
contra contumacem , etiam lite
non conteſtata,ſecūdum Fel.in
c.olim.colū.pen.de accuſ. & per

hoc est correctus in regno. §. si uerò etiam quidam iurent. in auth.de exhiben.reis. ibi,iudice aliquid facere non ualente, &c. In eo, quod uult iudicem non posse procedere ad diffinitiuam sententiam lite nō contestata.& habetur in l.properandum.§. & siquidem.& §.seq. C. de iud.& in toto tit.extrà ut lite non cōtest. & per Soc.in cōsi.xlvij. colum.j.
37 in iiij.uolu. ¶* An autem possit ferri sententia sine scriptura in causis summariis? Dic quòd nō, quia ita requiritur scriptura in summariis, sicut in ordinariis, secundum Abb. in c. Albericus. in prima opposi. & ibi etiā Fel. in princ.de testi. & in specie dicit Franc. de Aret. in d.c.Alberi. col.ij.uersi. ex quibus patet,&c. quòd ubi proceditur sine figura iudicij, debet ferri sententia in scriptis,per ea, quæ habentur in cle.dispendiosam. de iudic.Et prædicta ad ea, quæ dicam infrà in ultima parte.in uersic.senten-
38 tia. ¶*Item in causis quāuis summariis semper requiritur legitimatio personarum, sicut in ordinariis, secundum Lanfr. in d. cle.sæpe.in uersi.& figura. col.j. circa fin.& Ias.in rubr.C.qui admit.col.j.& Alex,in l.iudices. C.
39 de iud. ¶*Vnū tamē est sciendū pro complemento huius clausulę, sola facti ueritate inspecta.Quia intelligi debet de ueritate, cui ius patrocinatur. unde uigore istius clausulæ non posset iudex oriri facere actionem ex pacto nudo, licet ueritas sit, quod factum fuerit pactū nudū.ita tenet Bald.
40 in l.nemo.C.de sen. ¶* Itē,ubicunq; causa principalis est summaria,omnes articuli illius causæ debent summariè expediri. ita dicit Bart.in extrauag. ad reprimen,in uer. summariè.col.iij. & Ias.in rub.C.qui admit.colū.j.
41 in fin. ¶*Cognoscitur autē causa summaria ab ordinaria,quando tractatur sine ordine iudiciario,ut quia non interuenit libellus,nec litis cōtestatio; uel quia incipit à principio de soluendo, sicut causæ executiuæ. ita declarat Pau.de Castr.in consil. xlviij. col.j.in ij.uol. Et sic hucusque habemus plenè discussum primum modū dicēdi causam summariā.
42 ¶ SECVNDO*principaliter dicitur causa summaria, quælibet causa ecclesiastica, ubi agitur de electione, præbenda, canonicatu, uel alio beneficio ecclesiastico.nā in huiusmodi causis proceditur summariè, & sine figura iudicij. text. est in cle. dispendiosam.de iud. & ibi Car.in xxxvj.q. Quod tamen intellige, quando agitur de titulo beneficij,ut quia sunt duo, qui litigant adinuicem de collatione sibi facta:secus si ageretur de proprietate ecclesiæ, ut quia episcopus uult unire aliquā ecclesiam suæ diœcesi, asserens illā esse de sua diœcesi, uel dicat se habere tale ius in tali ecclesia: ista enim non dicitur causa de beneficio ecclesiastico, sed de proprietate ecclesiæ

clesiæ uel iuris, tunc talis causa debet ordinariè tractari, secūdū Card. in d.cle. dispendiosam. in viij.q.& Bal. in l.cùm seruū.uers. item si ageretur.C.de ser.fugi.& de ista differentia inter titulū & proprietatē ecclesię, uide glo.in c.eū qui. in uersi. uitiosus. de eo qui mit.in pos.lib.vj.& glos.in c. contingit.in gl.magna. uersi.sed nunquid.de dol.& contu. & ibi Abb.in iij.colū. in fin. & glos.&
43 doc.in c. cura.de iur.pat. ¶ * Tertiò dicitur causa summaria, quęlibet causa possessorij.l. momentaneæ.& ibi Bar. C.unde ui.nam causa possessorij, dicitur minima: & sufficiunt in ea semiplenæ probatiōes, ex quo præiudicium potest reparari in petitorio.ita tenet Phil. Dec.in consil. xxviij.col.ij. & consi.lvj.colū.j.& ꝙ sit causa summaria, tenet Bar. in extrauag.ad repri.in uer.summariè.col.ij. & Alex.in cōsi.lxvj. col.j.in v.uol.dicit tamē Bart.in d.uer. summariè. ꝙ imò in possessorio requiruntur plenæ probationes. quod quomodo intelligatur, uide Bart.in l.j.col. fi. C. quorum bon.In eo tamen, quod suprà dicitur, ꝙ causa possessorij, est minima & leuis præiudicij, reperio multas decisiones contrarias, scilicet quòd imò est magni præiudicij: quia magnum est commodum possesionis.ita dicit Bald. in l. consentaneum. in vj.not.C. quomodo & quando iud. & glos. in §. retinendæ. inst.de interdi.& Abb.in c. consultationibus. circa fin.de offic. deleg. ubi pulchrè dicit, quòd magnum est cōmodum possessionis: quia releuat ab onere probandi dominiū, quod est difficilis probationis, & ibi plus dicit Abb.quòd in causa possessorij requiritur ordo iuris: & ipsum sequitur ibi Feli.in fin.col. quæ uerba uidentur contrariari prædictis: quia si requiritur ordo iuris, non uidetur ꝙ sit causa summaria.& dicit Bart. in l.naturaliter.§.nihil cōmune.col.pen. ff.de acqui.pos.quòd falsum est, quòd causa possessionis sit uilis. ¶ In ista uarietate puto concordari posse istas opin. Nam quædam est causa possessorij, quæ est modici momenti, quę potest de facili reparari in petitorio:& ista dicitur causa uilis, & modici præiudicij. & in ista sufficerēt semiplenæ probationes. potest poni exemplum in possessione Carboniana, prout declarat Bartolus in l.iij.§. causæ.ff de Carbo.edi. Similiter in interdicto, quorum bonorū, quod est modici præiudicij: unde sufficiunt semiplenæ probationes, secundum Bar.in l.j.col.fi.C. quorum bon.Idē in possessione, quæ datur uentris nomine.l.j.§. si ea.& ibi Bar.ff.de uen. in pos. mit. facit l.iij.§.sciendū.& ibi glo.ff. ad exhi. Quædā est causa possessorij, quæ parat plenū præiudiciū, quæ nō est reparabilis per petitoriū, ut quia deficit petitoriū, uel quia est impossibilis proba-

tionis: & ista dicitur causa magna, & magui præiudicij, & in hac requiritur ordo iuris, & plena probatio. ita procedat opin. Abb. & sequacium, in d.c. consultationibus. & quod habetur in decisio. cclxiiij. consil. Neapo.

44 ¶*Istam concordiam opi. confirmo optimo simili. nam licet aliàs sit in iure regula, ꝙ à sententia lata super possessorio, nõ appelletur. l.j. & ibi Bald. & doct. C. si de momen. posses. fue. app. tamen quando possessorium esset magni prçiudicij, adeò quòd non esset reparabile per petitorium, tunc bene potest appellari, sicut in petitorio. ita tenet Bar. in l.ij. colum.ij. uersi. quæro quæ est ratio, &c. ff. de appel. recip. & Bal. in l.ij. col. fi. uersi. ultimo. C. de epis. aud. Intelligitur ergo illud in possessorio momẽtaneo & leuis præiudicij: quia in eo non appellatur. quod tamen procedit de iure ciuili, per dict. l.j. sed de iure canonico, secus: quia appellatur ab omni possessorio, ut est tex. & ibi Cardina. in ij. colum. in prima opposi. in cle. j. de sequest. pos. & fruct. & gloss. in c. cùm ad sedem. in glo. penul. in fi. de resti. spolia.

45 ¶*Dicit tamen notanter Ang. in consi. xlvj. quòd licet aliàs ab interlocutoria non appelletur de iure ciuili, tamen ab interlocutoria lata in possessorio, potest appellari, licet non posſit appellari à diffinitiua. & est ratio: quia eius grauamen non potest reparari per appellationẽ à diffinitiua, ex quo à diffinitiua nõ appellatur, secũdum eum.

46 ¶*Secundò, istã concordiam confirmo per notabilẽ doctrinã Bar. in l.j. §. fin. col.j. ff. de præto. stipu. ubi ponit regulam generalẽ, per quam declaratur tota hæc materia: nam quando aliqua causa est summaria, ut quia lex mãdat procedi in ea summatim, distinguitur. Aut parat plenum præiudicium: & tunc requiruntur plenę probationes, sed dicitur summaria quo ad aliquas solẽnitates iudiciorum. Si uerò non parat plenum præiudicium, & tunc non requiruntur plenæ probatiões. & sic est summaria, quo ad solẽnitates & quo ad probationes. Idẽ tenent Bar. Bald. Alex. & Iaso. in l. iudices. C. de iud. & Bart. in l.iij. §. causæ. in fin. ff. de Carbon. edic. ubi dicit, quòd in primo casu dicitur causa summaria ex eo, quia dantur breuiores dilationes. Idem tenet Bart. in l. si quis à liberis. §. si quis ex his. ff. de liber. agnosc. & Abb. in c. dudum. el ij. colum. viij. uersicu. in glos. in uersic. irritantur &c. de elect. & Felin. in c. ueniens. el secundo. colum. vj. de testi. illud ergo, quod dicit Abb. in d.c. consultationibus. circa finem. de offic. deleg. quòd in possessorijs requiritur ordo iuris, potest intelligi quando est tale possessorium, in quo sententia, parat plenum præiudicium, & ponit ius finale in causa. ita tenet Bar. in extraua. ad reprimendam.

dam. in versicu. summariè. post
princip. & cum ista declaratione
possunt dictæ opin. concordari.
47 ¶ *Vnum tamen scias pro com-
plemento huius materiæ, ꝙ li-
cet causa possessorii sit summa-
ria, in qua admittitur libellus ge
neralis: prout dixi suprà in prin.
huius distinctiõis: tamẽ quando
sumus in possessorio retinendæ,
in quo agens narrat in libello se
fuisse turbatum, uel se turbari: te
netur ad petitionem rei conuen
ti, declarare modũ turbationis:
aliàs nõ procedit libellus, secun
dum Bal. in l. ordinarii. col. penul.
uersi. item quæro, nunquid. &c.
C. de rei. ven. & idem Bald. in sua
disputatiõe, quæ incipit, Accusa-
tus de ui turbatiua. in ulti. char-
ta. & Bald. in c. licet causam. col.
pen. in fi. uersicu. opponitur ille,
qui intentat &c. de probatio. &
Alex. in consil. lxxj. in j. col. in iij.
48 uol. ¶ * Quartò dicitur summa-
ria, quælibet causa, quæ uentila-
tur in curia mercatorum: in qua
proceditur de mera æquitate
omissis solennitatibus & apici-
bus iuris, ut not. Barto. in l. fide-
iussor. §. quædam. & in l. Quin-
tus. ff. man. & Bald. in l. si pro ea.
col. pe. C. manda. & Ias. in l. iuris-
gentium. §. sed cum nulla. col. iij.
ff. de pact. & Bald. in consil. cccc.
col. pe. & consi. cccclxvj. col. ij. in
quinto volu. & Soci. in consi. lxv.
col. fin. in quarto uolu. & in hoc
æquiparatur curia mercatorum,
curiæ ecclesiasticæ: ubi procedi-
tur de æquitate canonica. quod
patet: quia de æquitate canoni-
ca ex pacto nudo oritur actio:
ut habetur in capitulo primo. de
pactis. & nota. plenè Ias. in d. §.
sed cùm nulla. & similiter in cu-
ria mercatorum agitur ex pacto
nudo, secundũ Bart. in d. l. Quin-
tus. & Bal. in d. l. si pro ea. hinc di
cit Spe. in tit. de compe. iudi. adi.
§. j. uersicu. xxviij. ꝙ mercatores
49 dicuntur de foro ecclesiæ. ¶ *Et
per hanc similitudinem posset
inferri, ꝙ in curia mercatorum
confessio extraiudicialis facta
parte absente, facit plenã proba
tionem: contra communem re-
gulam. & ratio est, quia de æqui-
tate canonica facit plenã proba-
tionem, secundum Fran. de Are.
in cõsi. xl. incipiente, excellentis-
sime, &c. colum. j. & consil. lxiiij.
col. j. & doct. in c. si cautio. de fi-
de instr. Et prædicta sunt notan-
da in istis curiis nundinarum:
quia sunt curiæ mercatorum, &
in eis proceditur summariè. un-
de potest dici in eis habere lo-
cum id, quod suprà dictum est.
50 ¶ *Quintò dicitur summaria cau
sa, usurarum scilicet, quando ex-
cipitur contra creditorem, quòd
cõtractus est usurarius: uel quan
do agitur de compensatione usu
rarum: uel si dicatur testamẽtum
usurarii non ualere: uel non esse
sepeliendũ in ecclesia. & in mul-
tis aliis similibus casibus, de qui
bus per Cardi. in cle. dispendio-
sam. in xxxj. quæst. cum quinque
aliis quæstio. seq. de iudic. & ibi
etiam est text. loquens expressè

de usuris. uerùm intelligitur i-
stud, quando quæstio uentilatur
coram iudice ecclesiastico, non
coram seculari: quia iudex secu-
laris debet seruare leges. Ita dicit
Card. in d. clem. dispendiosam.
51 in xxxiiij. q. ¶*An autem in cri-
mine usurarum possit deueniri
ad torturam, stantibus indiciis?
uide Soci. in consi. ccxix. in fi. in
ij. uolu. ubi tenet, ꝙ sic. & nota il
lam deci. quia fortè quis respon
52 deret in contrarium. ¶*Sextò di
citur summaria, causa alimento-
rum: quia expeditur de plano, &
etiam die feriata, ut est text. in l.
ij. ff. de feriis, & not. Alexand. in
addi. ad Barto. in l. si quis à libe-
ris. §. si quis ex his. ff. de liber. a-
gno. & Bal. in l. si quis in suo. C.
de inoffi. testa. ubi dicit, ꝙ cau-
sa alimentorum, est summaria:
non sic in causa legitimæ: quia
non est summaria: nõ obstante,
quòd legitima succedat loco ali-
mentorum. & Bal. in l. nonnun-
quam. in ij. lect. ff. de iud. & Bart.
in l. j. §. fin. in j. col. ff. de præto.
stip. Quod tamen declara & li-
mita procedere, quando agitur
de alimentis præsentibus uel fu
turis: secus si de præteritis: quia
tunc non est summaria. Ita tenet
Bal. in l. j. col. ij. uer. quæro nun-
quid in causa &c. C. de fideicom.
Item secus, si alimenta debean-
tur ex contractu, secundum Bal.
53 in d. l. nonnunquam. ¶*Septimò
dicitur summaria causa, quæ agi-
tur contra confessum: quia eo i-
pso, quòd debitor in iudicio cõ-
fitetur, non requiritur ibi alius
ordo iuris. Sed tantùm fit sibi
præceptum, quòd soluat. ita te-
net Bal. in l. si debitori. in j. lectu.
ff. de iudic. pro hoc est text. cum
ibi no. per Bar. & doct. in l. uni-
54 ca. C. de confes. ¶*Octauo dici-
tur causa summaria, quando agi-
tur contra religiosos: maximè
per uiam inquisitionis: nam ibi
non requiritur ordo iudiciarius:
sed de plano agitur. text. est in c.
olim. & ibi Francis. de Are. in iiij.
55 col. in vj. not. de accusat. ¶*No-
nò dicitur causa summaria, quan
do agitur de monachatu, ut quã
do monachus postulatur ab ali-
quo prælato seu abbate alicuius
monasterij, uel à seipso, secun-
dum Card. in cle. dispendiosam.
56 col. iiij. in iiij. q. de iudi. ¶*Deci-
mò dicitur summaria, causa ma-
trimonialis: quia expeditur de
plano, sine strepitu & figura iu-
dicij. tex. est in d. clemen. dispen-
diosam. & ibi gl. & Card. in xxiiij.
q. cũ tribus aliis seq. & habetur
per Abb. & doc. in c. Alb. de test.
57 ¶*Vndecimò dicitur causa sum-
maria, quando agitur de restitu-
tione dotis: puta in casu soluti
matrimonij: nam ex quo est cau
sa, quæ dependet ex matrimo-
nio, dicitur summaria: sicut cau-
sa matrimonij, secundum Cardi.
in d. clem. dispendiosam. in xxx.
58 q. ¶*Duodecimò dicitur causa
summaria, quando agitur ad de-
cimas: uel quomodocunq; oria-
tur differẽtia super decimis. tex.
est in d. cle. dispendiosam. & ibi
Card.

Card.in xij.q.cum tribus sequēt. Idem est, quando ageretur contra aduocatos uel alios potentes, qui fauerent detentatoribus decimarum: quia similiter procedítur summariè cōtra eos, secundum Cardi. ibidem in xvij.q.

59 ¶ * Decimotertiò dicitur summaria, causa executiua: puta si sumus in executione sententiæ. l. à diuo pio. §. si super rebus.& ibi per doct.ff.de re iudi. & Bart. in l.litibus.col.pen.C. de agri. & censi.lib.xj.& Lanfran.in cle. sæpe.col.ij. in xiij. conclusione. de uerbo.signi.quod tamen intellige & declara, secundum Bal.in l. j.§.is uidetur. in fi. col.ff. si quis ius dic.non obtempe. scilicet ut procedat quando cōtra executionē nulla opponitur exceptio: nam si opponitur, tūc datur instantia in causa executionis: & sic non habet illam naturā summariam. Idem est in executiuis instrumentorum, ut quando est factum pactum de ingrediendo propria authoritate: iuxta formam l.creditores.C.de pig.nam tunc illud iudicium summariè expeditur, secundum Bart.in d.l. creditores.col.vj.in fi.uersic. ad-

60 uerte tamen, &c. ¶*Et ex hoc infero idem esse, quando præsentatur instrumentum secundū formam ritus magnæ curiæ in regno: nam talis causa dicitur summaria, ex quo est executiua: & in ea nullus obseruatur ordo iuris: sed statim deuenitur ad capturam personæ, ut dictat ille ritus, qui incipit, Item, si qui debitores,&c.& talis causa appellatur extraordinaria: propterea,

61 quia fit extra ordinē iuris. ¶ * [illegible]cimoquartò dicitur summaria omnis causa quæ agitur co[illegible] absentem: ita tenet Fely.in c.causam, quæ. el j.col.iiij.uer. quartò restringe. de testi. allegat notata per glo.Bar.& doc.in l.j. C.quo-

62 rum appel. non recipi. ¶*Decimoquintò dicitur causa summaria, quādo tertius uenit pro suo interesse ad impediendam executionem sententiæ. Nam summariè examinatur de suo interesse antè, quàm admittatur: ut est tex.& ibi Abbas in iiij. col.in fin.uersicu. nunc restat, &c.in c. ueniens. el j. & ibi etiam Felyn. in vj.col. de testi. & habetur per Barto. in l. à diuo Pio. §. si super rebus.ff.de re iudi.de qua materia tertij comparentis, uide plenè per Bar.in l. si perlusorio.§.j. ff.de appel. & Abb. in c. cùm super.de re iudica.& in ista summaria cognitione sufficerent semiplenæ probationes: non autem per iuramentum, secundū Bart. in d.§. si super rebus. in prima col. ex quo est modici præiudicij, & grauamen est reparabile. Quando autem in summaria cognitione requirātur plenæ probationes,& quando semiplenæ. & quando sufficiat solum iuramentū: uide Abb.in d.c. ueniés.

63 in loco, ubi suprà. ¶*Vnum tamen scias, ꝙ in istis causis summariis, in quibus sufficit semi-

plena probatio, non admittitur repulsa testium.ita tenent Ioan. And.& Anto.de Butr.in dicto c. ueniens.el secundo.de testi.& se quitur Abb.ibi in quinta colum. in princip. & Felin. in vj.col.in
64 quinta cõclusione. ¶*Decimosextò dicitur causa summaria, quando agitur ad exhibendum: nam in tali causa summariè proceditur,& admittũtur probationes leues per solum iuramentum,ut est tex.& ibi gl. in uersic. summatim.in l.iij.§.sciendum.& l.thesaurus. ff. ad exhibendum. & Bart. in l. ne quicquam.§. de plano.in fi. ff.de offic.proconsu.
65 ¶* Decimoseptimò dicitur causa summaria,quando agitur contra debitores tributorum, & datiorum, & aliarum functionum fiscalium & collectarum.Nam in exigendis istis collectis & tributis publicis,nullus ordo iuris seruatur:imò etiam nec citatio requiritur: sed solum fieri solet præceptum de soluendo. Solet etiam fieri præceptum generale, ut quicunque tenetur ad collectas seu ad datia publica, debeat soluere sub certa pœna. ita in terminis tenet Bald.in consil. ccccxxxiiij.incip.licet,&c. in ter-
66 tio uol. ¶ *Decimooctauò dicitur causa summaria, ubicunque agitur contra gabellatos, passagerios, & platearios: qui indebitè opprimunt aliquem exigendo indebitas gabellas, & extorsiones:nam contra istos proceditur in regno de plano & celeriter,ut est constitu.regni.quæ incipit,authoritatem.& ibi And. de Yser.& Matthæ.de afflict.
67 ¶* Decimononò dicitur causa summaria,quando agitur de mittendo aliquem in possessionem ex primo decreto. Nam sufficit constare de debito summatim, & sic semiplenè, etiam per solum iuramentum,secundum Bartolum in lege, cùm proponas. C.de bonis authorita. iudi. possid.& gloss.in l. Fulcinius. §. j. ff. ex quibus causis in posses. ea.in uersicu.oportet. & Barto. in l.si finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. & in l.j.§. fina.C. ubi in rem actio. per illum textum.
68 ¶*Vicesimò dicitur causa summaria, quando legatarius petit satisdationem ab hærede nomine legatorum. Nam si hæres opponit, quòd calumniosè petitur talis satisdatio, debet iudex de hoc cognoscere summatim.& sufficiet tunc solum iuramentum legatarij. text. est, iuncta glossa,in uersicu. summatim. in l.si is,à quo. §. primo.ff. ut in posses.lega. & idem procedit in aliis stipulationibus & satisdationibus similibus.l.j.§.fin.& ibi
69 Bar.ff. de prætor.stipu. ¶*Vicesimoprimò dicitur causa summaria,quãdo agitur an actio ex testamento sit præponẽda actioni seu causæ liberali, siue præiudiciali.tex.est in l.si quis libertatẽ.
70 §.planè.ff.de petit.hær.¶*Vicesimosecundò dicitur causa summaria,quando aliquis uult examina

minari facere testes ad perpetuam rei memoriam: nam debet constari facere iudici, quòd dicti testes, sint senes, uel aliàs ualetudinarij. adeò quòd uerisimile est, quòd de facili possent mori. & super hoc adhibetur summaria cognitio per semiplenas probationes. text. est in l. in lege Aquilia. §. si deletum. & ibi Bartol.& docto. ff. ad legem Aquil.iuncta glos.ibi in uersic.qui testes, &c. de qua materia examinandorum testium ad perpetuam rei memoriam ante litem contest.uide gl.& Abb. plenè in c.quoniã frequẽter.§.sunt & alij. ut lite non conte. & Alexand.in consil.ccvj.colum.fin.in ij.uolumi.& Abb. in c. significauit.de test.& Bart.in l.iiij.§.prætor.colum.iij.ff.de dam.infec. In hoc tamen habemus in regno nouam prouisionem per consti. quæ incipit, Probationum. quæ uult, quòd tales depositiones testium receptæ ad perpetuam rei memoriam, non faciunt fidẽ,
71 nisi tantùm infra annum.¶* Vicesimotertiò dicitur summaria causa naufragorum: nam contra surripientes aliquid de naufragio, proceditur leuato uelo: & sic summariè, & de plano. tex. est & ibi Barto.& docto in l.de submersis.C. de naufrag.libro.xj.& est ratio, ne addatur afflictis afflictio: quia passi naufragium, ex quo remanent pauperes & denudati, non est æquum quòd uelint pati iudiciorum anfractus & prolixitates litigantium: sed debent citius expediri: ne aliàs cogantur iudiciũ derelinquere,
72 propter inopiam. ¶*Vicesimoquartò dicitur summaria causa, breuis seu modicæ summæ: per textum in authenti. nisi breuiores.& ibi Bar.& Bald.C. de sent. ex breui.reci.& not.glo.in §.necessitatem.in uersi. ex non scripto. in authent.ut iud. sine quo. suffrag.& tex.in §. sit tibi quoq;. in authen.de mandato prin.iuncta gl. ibi in uer. breuiores. Debent enim tales causæ uideri de plano,& ex non scripto: ut habetur in locis præallegatis. & sine sportulis: ut est tex.in §.ne autẽ. in auth.de iudi.& in d.§. sit tibi.
73 quoque.* Quæ autem dicantur causæ modicæ seu breuiores, text.in l.si oleum.§.si.cum l. seq. ff.de dolo.dicit quòd causa modica, est infra duos aureos.communiter tamen tenetur, quod relinquitur arbitrio iudicis: attenta qualitate personarum, & causæ, nã inter magnos dominos causa cẽtũ aureorum, esset modica & econtrà inter personas pauperes, causa unius bouis uel unius porcelli, posset dici magna, secũdum Bal.in d.authen.nisi breuiores.& no.plenè Ias.in repe.l.admonendi.col.cxxiij.ff.de iureiu. facit gl.in l.illicitas.§.ne tenuis. ff.de offic.præsi.& Car.in cle.sæpe.in iij.q.de uerb.signi.¶ Itẽ dicitur causa breuis, quando est talis, in qua plus expenderetur in sportulis, quàm sit valor causæ:

secundum Bart. in l. mediterraneæ. C. de ann. & trib. lib. x. & Felin. in c. nõnulli. col. j. & ij. de rescript. & quòd istud de modicitate causæ remittatur arbitrio iudicis, tenet Bart. in l. sed & si susceperit. §. j. ff. de iudi. & in d. l. admonendi. col. antepe. & glo. in c. fi. de iudi. lib. vj. & Bal. in l. ij. col. iij. C. de peda. iud. & Felin. & Canon. in c. in causis. de test. & Bar.
74 in l. diuus. ff. de bon. dam. *Et in tantum est summaria causa modica, ꝙ statur soli informationi & relationi iudicis super ea, secundum Bar. in d. authẽ. nisi bre-
75 uiores. *Itẽ unus testis facit plenam probatione, ut not. Ias. in d.
76 repe. l. admonendi. col. xcvj. *ubi idem dicit de fama, quæ plenè
77 probat in causis modicis. ¶ *Vicesimoquintò dicitur summaria causa pauperum & miserabilium personarum: prout sunt uiduæ & pupilli: quia debet talis causa uideri de plano & sine scriptis, & sine solutione sportularũ, ut est tex. in d. §. sit tibi quoque. in authen. de mand. princ. ibi, uilium &c. & ibi Bar. & doct. pro hoc est text. iuncta glo. in uer. uel personæ. in l. nonnunqnã. la j. ff. de iudi. & in l. illicitas. §. ne tenuis. ff.
78 de offic. præsi. ¶ *Pro hoc facit: quia istæ personæ miserabiles possunt trahere aduersarios suos corã Imperatore, & facere causas earũ decidi ab ipso Imperatore. l. j. C. quãdo Impe. inter pupil. & uidu. nec possunt trahi per aduersarios extra prouinciam: ut ibi habetur. Sed Imperator decidit causas, sola facti ueritate inspecta, secundum Bart. in l. Aemilius. col. fina. ff. de mino. & Bal. in c. j. §. inuestitura. col. fina. de noua for. fidel. Item possunt personæ miserabiles trahere laicos coram iudice ecclesiastico. tex. est & ibi Abb. & Feli. in c. si-
79 gnificantibus. de offi. dele. ¶ *Illud tamen qđ dicitur de pupillo & uidua, intelligas semper procedere in uidua paupere, & in pupillo paupere: secus si sit diues: qa nõ dicitur tũc miserabilis persona: nec gaudet priuilegio miserabiliũ. ita tenet Abb. in d. c. significãtibus. in primo not. & ibi etiã Io. de Imo. & Feli. idẽ tenet Alex. in consi. cxxj. col. fi. in
80 primo uol. *Et quod pauperes litigãtes nõ teneãtur soluere sportulas in iudicio: sed eorum causę debent audiri gratis: tenet Paris in trac. synd. in uer. expẽsæ. col. j.
81 ¶ *Vicesimosextò dicitur summaria causa, ubicũq; agitur de salario seu mercede laboris, secundũ Bal. in authen. nisi breuiores. C. de sen. ex bre. reci. ubi ponit exemplũ de rustico petẽte mercedulã suã cũ hoc etiã uideatur introductũ de iure diuino: per id qđ habeẽ Matth. c. xx. Voca operarios, & redde singulis mercedem suã. & no. gl. in cle. dudũ. §. uerũ. de sepul. qđ patet etiã, qa merces soluenda est laborantibus in fin. diei ante occasum solis, secundum Cardi. in cle. fi. in xiij. q. de præb. & habeẽ Deuteronom

ronomij c. xxiiij. & Tobiæ cap.
82 iiij.& Leuitici ca.xxx. ¶ * Vicesimoseptimò dicitur causa summaria, quãdo agitur de probando impedimento ad obtinẽdam secundam dilationẽ: uel ad probandum quòd exceptio de nouo peruenit ad notitiam: nã ista probatio fit summariè & per solum iuramentum: ut est text.in ca.pastoralis.in fin.de except.& Bart.in extraua. ad reprimendã. in uers.summariè. col.iij. An autem aliud impedimentũ in aliis causis probetur per solum iuramentum: uide Barto. Ias.& alios docto.in l.ij.§. quod diximus.si
83 quis cautio.¶*Vicesimooctauò dicitur causa summaria, ubicunque agitur de leuibus delictis: quia talia delicta expediuntur de plano. l.leuia.& ibi Bartol.ff. de accusat.& Lanfran. in cle.sæpe.in uersic.de plano.in secunda conclusione. de uerborum sign. quæ autẽ dicantur delicta leuia, quantum ad hoc, uide Bart.in d.
84 l.leuia.& Lãfr ubi suprà. ¶ * Vicesimononò dicitur causa summaria, ubi agitur de crimine læsæ maiestatis: nã talis causa expeditur summariè, & sine strepitu & figura iudicij: ut est textus in dicta extrauag. ad reprimen-
85 dam. ¶* Tricesimò dicitur summaria causa, ubicunque agitur de dando tutorem uel curatorẽ alicui pupillo per iudicem: uel si agitur de filio adoptando, uel emancipando, uel de bonorum possessione agnoscenda, & de aliis similibus: quia ista expediũtur de plano, & à iudice procedente: & qualibet die, etiam feriato. l.secunda.ff. de feriis. & l. qui habet.§.quolibet.ff.de tuto. & l. nec mandante. §. dari. ff de tuto.& cura.dat. ab his. & l.si.C. qui admit.& Lanfran.in dict.clemen.sæpe.in uers.de plano.in fi. ubi infert notabiliter ad reprobationem cuiusdam practicæ, qua utũtur quotidie tabelliões, quando faciunt scripturam tutelæ decretæ per iudicẽ alicui mulieri: & uadit iudex ad domum mulieris causa honestatis: nam faciunt scribere, quòd iudex eligit illum locum pro suo tribunali, mutato loco iudicij ex causa. Nã ista practica est superuacua, & inanis: quia in omni loco potest iudex tale decretum interponere: etiam si non sedeat pro tribunali: & ego uidi plures notarios, qui uolunt se facere iurisperitos, errare in hoc, quando faciunt in regno contractum alicuius mulieris, maximè uiduæ, solent dare illi mulieri mundualdum. Et in aliquo loco seruatur, quòd datur baiulus loco mũdualdi: & scribunt, quòd iudex regius ad contractus pro tribunali sedens, in domo talis mulieris, dat sibi mundualdum mediante eius decreto. mutato loco iudicij ex causa. Et sic apponũt ões istas phylaterias in instrumento: quas ponere, est potius supstitio, quàm necessitas:
86 * quia datio talis mundualdi, cũ

sit

ſit iuriſdictionis uoluntariæ: poteſt fieri à iudice etiã deambulante & in quocunque loco: etiã in platea uel theatro: ſicut dicimus de datiõe tutoris: per prædicta. Pro hoc eſt text. in §. ſerui uerò. inſtitut. de liberti. Poſſent dari etiam multi alij modi, in q- bus cauſa poteſt dici ſummaria: quos ſtudioſus quilibet perquirere poteſt: & multos alios ponit Specul. in titu. de offi. om. iu-
87 di. §. poſtremo. ¶* Vnum reſtat diſcutere in hac materia: quod eſt ualde utile & neceſſariũ, maximè in regno: uidelicet, Pone quòd partes litigantes in cauſa ciuili uel alia ſummaria, porrexerunt libellum in forma: fecerunt litis conteſtationem, & omnes alios actus iudicarios: ſeruando ordinem iuris communis: an uideãtur renũtiaſſe proceſſui ſummario: ita ut cauſa debeat dici ordinaria de uoluntate partium: ut tunc ſeruetur ius commune & non ius municipale? Dubium eſt ualde utile: quia tunc ſi proceſſus pateretur aliquem defectum circa ſubſtantialia iudicij, quo ad ordinem, eſſet nullus, & ſimiliter ſententia non ualeret: per ea quę no. in l. uinũ. ff. ſi certum peta. & dixi ſuprà in prin. huius diſtinctiõis. Nec ſaluaretur per illas clauſulas, ſine figura iudicij, & ſola facti ueritate inſpecta, &c. quibus utũtur iura municipalia huius regni: ex quo obſtat uoluntas litigantiũ, uolentium, cauſam fieri ordinariam. Super iſtã quæſtione reperio uarias opinio. nam Bald. in l. diffamari. colum. j. in fi. uerſi. ſecundò oppon. &c. C. de ingen. manu. tenet, quòd quando partes poſſunt procedere ſummariè, & eligunt uiam ordinariam, cauſa efficitur ordinaria: & ſic uidetur hoc dependere ex uoluntate partium. allegat glo. ſingularem in l. proinde. §. notandum. in gloſ. fin. in fi. ff. ad legem Aquil. & ita per illam gloſ. tenet Franc. de Curt. in addit. ad Alexand. in l. uinum. colum. fina. ff. ſi cert. pet. in additio. quæ incipit, Tamen fallit, &c. unde tũc non ualeret ſentẽtia lata ſuper libello inepto, ſecundum eum. Hinc dicit Bald. in l. quod fauore. col. j. C. de legi. & in l. nulla. ff. de leg. quòd ſi princeps mandat iudici, quòd procedat ſummariè, & ille procedit ordinariè, ualet proceſſus, tanquam ordinariè factus. idem tenet Lanfran. in clem. ſæpe. colum. iij. in princ. de uerbor. ſignifi. in quintadecima conclu-
88 ſione. ¶* Hoc corroboratur ex his, quæ dicimus in ſimili in teſtamento: nam teſtator qui poterat teſtari ſine ſolennitate, faciendo teſtamentum nuncupatiuum, ſi elegit uiam teſtandi in ſcriptis, & non ualuit teſtamentum, minimè ualebit ut nuncupatiuum: ex quo illam uiam ſolennẽ elegit. ita tenet Bar. in l. fi. ff. de iure codicillorum. facit etiã quod dicimus de contractu in ſcriptis: nam quãdo erat in poſ-

ſe

ſe contrahentium contrahere in ſcriptis & ſine ſcriptis: & elegerunt uiam contrahendi in ſcriptis, non ualet contractus ſine ſcriptura. l. cõtractus. & ibi Bald. col. 1. in fin. C. de fide instrumen. ubi plus dicit Bal. quòd eo ipſo, quòd partes dicunt, habeamus notarium ut cõficiat ſcripturam de contractu: cẽſentur uelle contrahere in ſcriptis: intantũ quòd ante, quàm ſcribatur, poteſt eas pœnitere, uel alterã partẽ pœnitere, & nolle contrahere: ut habetur per Matth. in deciſio. xxxix. conſil. Neapol. uerſicul. iij. &c. ita etiam uidetur dicendum in caſu noſtro: quia erat in poteſtate partium procedere ſummariè: & elegerunt uiam ordinariã, debet eis imputari: unde ſi deficit ſolennitas iudicij in aliquo, nõ debet ualere proceſſus. ¶ Cõtrarium tenet Bald. in l. iij. ff. de teſtamen. mili. ubi dicit, quòd ſi is qui poteſt procedere ſummariè & de plano, incipit procedere ordinariè per libellum, poteſt omittere uiam ordinariam: & reliquum proceſſum expedire ſummariè: quia eligendo ius cõmune, non cenſetur priuilegio
89 renuntiare.* Vnde infert ibi Bal. quòd ſi eſt compromiſſum in aliquem tanquam in arbitrum, & arbitratorem: & ille incepit procedere, ut arbiter, & proceſsit inordinatè: ualet nihilominus eius laudum, tanquam arbitratoris. & hoc dictum facit ualde ad propoſitũ quæſtionis noſtræ: ut ſi proceſſus fuit initiatus ordinariè, & non fuit ritè compoſitus, debet ualere tanquam ſummarius: propter dicta iura muni-
90 cipalia. ¶* Et prædicta tenet Bal. ibi per illum text. in dict. l. iij. ubi miles, qui poterat teſtari iure ſpeciali, ſi uoluerit teſtari iure communi, & omiſit ſolennitates: adeò quòd teſtamentum nõ poteſt ualere iure communi, ualebit ſaltem iure militari: & ſic non uidetur renuntiare priuilegio, adeundo uiam iuriſdictionis. ¶ Et iſta contraria opi. mihi magis placet: intelligẽdo tamẽ, quando partes non expreſsè declarauerunt ſe uelle procedere ordinariè: ſed tantùm incœperunt ita ordinariè procedere: ex quo proceſſu poteſt reſultare tacitus conſenſus, non autem expreſſus: quia iſte tacitus conſenſus nõ debet ita interpretari, ut partes uoluerunt facere actum inutilem, & iudicium fruſtratoriũ. arg. l. quotiens. la ij. ff. de reb. dub. & l. quotiens. ff. de uer. obl.
91 * Nemo enim uidetur elegiſſe uiam, per quam actus & uolũtas ſua impugnetur: ut d. l. iij. ff. de mili. teſta. & Alexã. in l. hac conſultiſsima. §. per nuncupationẽ. C. de teſta. & Soci. in conſi. cxlij.
92 col. iij. in primo uolum. ¶ * Hanc ſecundam partem, quam teneo, cõſumo per id, quod dicit Alex. in l. uinum. col. fin. & ibi gloſ. ſingularis. in glo. fin. in fin. ff. ſi cert. peta. ubi dicitur, ꝙ in cauſis, in quibus non requiritur libellus, ſi

si interueniat & ineptus, nō uitiat processum: sic etiam possumus dicere in quolibet actu substantiali iudicij: ut si interueniat & ineptus, uel si penitus obmittatur, non habeat uitiare: ex quo non requirebatur de necessitate. Si enim esset uera prima opin. nunquam posset uerificari illud dictum gl.& Alexā.in d.l. uinū. quod est communiter approbatū:quia semper quando quis præsentat libellum, uidetur eligere uiam ordinariam: & sic essemus in dispositiōe iuris communis: secundum quam libellus ineptus uitiaret: qd esset contra
93 illud dictum. * Ad quod facit, quod no.Bal. in l.qui testamēto. §.per cōtrariū.ff.de testa.ubi dicit quòd ualet informatio capta per testes inhabiles in casibus, in quibus testes nō requirebantur:facit etiam tex. iūcta gl.in §. serui.insti.de libert. & ibi glos.in
94 uer.trāsitu.quę probat, ꝙ*quando actus poterat geri sine interuentu alicuius personæ, si ille interueniat & inutilis, nō uitiat actum. Pro hoc est text. in l.j.in prin.C.de rei uxo.act.Sic etiā dico in q.nostra:quia causa poterat expediri summariè & sine solénitate iuris:si interuenerunt dictæ solénitates & inutiliter,non debet per hoc uitiari processus. ¶Pręterea,quòd ista pars sit uerior in regno,maximè ubi uiget dispositio dicti cap. detestantes. nō est opus ire per mēdicata suffragia: quia patet euidenter per d.c.detestantes. ubi mādatur,ꝙ quādo in processu liquet de sola substantia ueritatis, non possit opponi aliqua exceptio nullitatis ex defectu omissæ solennitatis iudicij: & illud mādatum dirigitur iudici:ut patet ibi ex sui praescriptione. unde non est curādum in regno, quomodocūq; partes procedant in causa, siue ordinariè, siue summariè: quia dummodo liqueat de ueritate, semper iudex poterit proferre sententiam ualidam,etiam si aliqua substantialia obmittantur, quia de his non est curādum. Et per d.c. detestantes. apparet respōsio ad oēs decisiones cōtrarias adductas pro j.par.quia oēs cessant in regno, ubi habemus ius municipale expresśū in contrariū. ¶Et ultrà, quòd hæc sola respōsio sufficeret, potest etiam de iure communi sustentari ista secunda pars: & responderi ad
95 contraria. *Et primò non obstat gl.in d,l.proinde. §. notandum. in fi.ff.ad leg. Aquil.quia ista gl. loquitur in casu, in quo non requirebatur sententia:ut quia sumus in cōfesso: in quo solùm fit pręceptū,ut soluat.l.unica. C.de cōfes. Verū est, ꝙ si actor uigore confesśionis rei uoluerit formare libellū soléniter, & petere id quod cōfessus est, tunc requiritur sententia: ex quo causa est initiata in forma iudicij: & sentētia debet esse cōformis libello:& hoc dicit illa gl. Nō tamen ibi sit aliquod uerbum, ꝙ si interue

terueniret libellus ineptus, vi-
tiaretur processus: vel si aliter
processus fuit nō ritè factus: sed
solum sentit, quòd si fuit fabri-
catus processus ordine iuris, vbi
nō requirebatur, talis processus
est solenniter per sententiā de-
terminandus. quod est ex qua-
dā necessitate: quia omnis pro-
cessus maximè ordinariè factus
expectat diffinitiuā sentētiam
¶ Non obstat dictum Bal. in d.
l. diffamari. quia nihil facit ad
propositū. Dicit enim quòd par
tes possunt ꝓcedere ordinariè,
vbi poterant summariè: & valet
processus ordinarius. istud est
clarum & expeditum, per tex. in
cle. sæpe. §. fi. de verb. sign. quia
tunc res reuertitur ad naturam
suam: & sic ad ius cōmune. vnde
de facili fit: vt no. in d. §. fi. Non
tamen dicitur, quòd si in aliquo
obmitteretur aliud substātiale,
vitietur processus: & ita etiā re-
spondeo ad id, quod dicit Bal. in
d. l. quod fauore. C. de legi. & in
96 l. nulla ff. eo. tit. ¶ *Non obstat,
quod dicimus de testamēto in-
scriptis. qa illud procedit, quā-
do testator expresè declamaret
quòd volebat in scriptis testari:
tunc si nō valet vt testamētum
in scriptis, minimè valet vt nun
cupatiuū: vt quia interuenerunt
requisita in nuncupatiuo, vale-
bit vt nuncupatiuū: Secus, quan
do hoc expresè non appareret:
quia tunc potest valere vt nun-
cupatiuum: ita sentit Bar. in d l.
fi. ff. de iure codicil. & Cyn. Ale.
& Ias. in l. hac cōsultissima. §. per
nuncupationē. C. de test. & Ang.
& Imo. in l. j. §. si autē. ff. de hæ-
red. insti. & Alex. in consi. clxxvj.
col. ij. in v. vol. & in cons. cxiij. in
tertio vol. & Pau. de cast. in cōs.
ccccxv. in ij. vol. & Soci. in consi.
cxlij. in j vol. & habetur aliquid
97 in decis. lxix. consi. Neapol. * &
eodem modo respondeo ad l.
contractus. & ibi Bald. C. de fide
instru. scilicet ꝙ loquitur, quan
do expresè apparet, quòd par-
tes voluerunt cōtrahere in scri-
ptis. Et per hoc dico, quòd quan
do expresè partes cōuenirent,
quod procedatur ordinariè, co-
ram iudice: & renūtiarent illi c.
detestantes. tūc propter expres-
sum consensum dicerem, quòd
non valeret iudicium, si aliqua
solēnitas obmitteretur, per præ
98 dicta. ¶ *Quid autem econtrà:
an possint partes facere, quòd
in causa ordinaria procedatur
summariè? Spec. in tit. de libell.
concep. §. nunc dicendum. versi.
nono. tenet quòd sic. Contrariū
tenet Car. in cle. sæpe. in prin. in
xij. q. & Ale. in addi. ad Bar. in l.
si societatem. §. arbitrorū. ff. pro
socio. in ij. col. in addi. quæ inci-
pit. Adde ad hoc, &c. Et ratio est
quia quòd ordinariè proceda-
tur, est iuris publici: & partes nō
possunt iuri pulico renuntiare.
l. ius publicū. ff. de pact. & idem
tenet Lucas de pēna in l. de sub-
mersis. col. pen. in fin. & sequen.
C. de naufrag. li. xj. per eandem
rationē. dicunt tamen Card. in

d.xij.q.& Lucas,vbi suprà, quòd si partes vellēt,quòd iudex procedat,tanquam abitrator, possunt hoc facere, & sic per hunc modum possunt facere causam summariam. Et ex prædictis remanet expedita prima q.princi. huius nonæ distin .iudiciorum.

¶ Secūda quæstio principalis est, quas specialitates habet iudiciū summariū:in quibus differat ab ordinario : super qua non insisto:quia ex supradictis in prima quęstione omnia hæc bene perpenduntur: ex quo nimium me dilataui super prima quæstione: in qua cōprehensa sunt omnia, quæ essent dicenda super vtraque. Vnde tanseamus ad decimam distinctionē iudiciorum.

Rob.Maran. V. I. D.

Iudiciorum X.distinctio.

Iudicium aliud ordinariū, & aliud extraordinarium.

2 *Iudicium extraordinarium, dicitur, vbicunque non est predita actio ad aliquid exequendum:sed prætor ex potestate sua illud exequitur.*

3 *Iudiciū est extraordinariū,quādo generaliter super causa imploratur iudicis officiū in locū deficiētis actionis.*

4 *Pœna extraordinaria seu arbitraria irrogatur, vbi à lege vel statuto non est imposita certa & determinata pœna.*

5 *Iudicium dicitur extraordinarium, vbi agitur per viam inquisitionis sine accusatore. Et processus inquisitionis extraordinarius dicitur.*

Damnatus per viam inquisitionis, non punitur pœna ordinaria à lege inducta, sed mitiori & arbitraria, nisi constet de crimine per cōfessionē.

7 *Iudicium dicitur extraordinarium in regno,quando præsentatur instrumentum secundum formam ritus.*

8 *Iudicium omne criminale,extraordinarium dicitur.*

9 *Iudex attenta qualitate personæ & causa,alterat pœnā in criminalibus.*

Decima prīcipalis distinctio iudiciorum est:*quia iudiciū aliud est ordinariū : & aliud extraordinariū.Iudiciū ordinariū, dicitur illud , in quo agitur aliqua causa ciuilis vel criminalis intētata per viam competentis actionis vel accusationis : & in qua venit irrogāda pœna ordinaria à lege, vel statuto expressè inducta. Omnia ista verba pono ad differētiā iudicij extraordinarij, vt infrà patebit.Iudicium verò extraordinariū potest multipliciter intelligi:vt ī. dicam.¶ Et primò potest dici iudicium extraordinarium,omne iudiciū summarium vel executiuum:in quo non seruatur ordo iuris:vt ideo dicatur extraordinarium, quia fit extra iuris ordinem:vt not. Spec.in tit. de offi. omn.iud.§ postremò. ver.quarto loco.&c.¶*Secundò dicitur extraordinariū iudiciū. vbicunque nō est prodita aliqua actio ad aliquid exequendū: sed prætor ex sua potestate & officio illud exequitur,siue manu militari, siue captis pignoribus, siue mulctā īdicta,vel alijs remedijs

præt

prætoriis. hoc probatur in l. si quis sepulchrũ.ff. de relig.& in l.si quis missus.ff.ne vis fiat ei.& in l.qui restituere.ff.de rei ven. & l.j.§.quid ergo.ff.de vent.inspi.& Specul.in ti.de offic.omn. iud.§.postremo.col.iij.in fi.ver.
3 secundum genus,&c ¶*Tertiò dicitur extraordinariũ iudiciũ, vbicũque generaliter super aliqua causa imploratur officiũ iudicis in locũ deficiẽtis actionis. Exẽplũ ĩ l.Quintus ff.de annu. lega.& ĩ l.j.ff.de variis & extra ordi.cogn.nam quando imploratur officiũ iudicis, dicitur causa extraordinaria & quãdo lex dicit subueniri extra ordinẽ,ibi cẽsetur concedere officium iudicis:secundum Barto.in l.si cui legatũ.ff.de condi.& demonstr. & Fran.de Areti.in l.cùm filius.
4 ff.si cer.peta.¶*Quarto dicitur iudicium extraordinariũ, ĩ quo agitur de tali crimine, in quo venit irrogãda pœna arbitraria seu extraordinaria: vt habetur in ti.de extraordin.crimi.ff.per totum.Et tunc imponitur pœna arbitraria,quãdo à lege vel statuto non est imposita certa & determinata pœna.l.j.§.expilatores.& ibi Bar.ff.de effrac.& l. sanctio legũ.ff.de pœnis.& Bal. in rub.C.de fide instrum.colũ. viij.in princi.versic.quæro dixi superius,&c.& Ale.in l.hodie. ff.de pœnis.& in l.si qs id,quod ff.de iurisd.omniũ iudi.& Bald. in l.j.C.ne ex delicto defuncti. Item generaliter,vbi lex prohibet aliquid fieri:& vltra nõ procedit adiiciendo pœnam,si contrà factũ fuerit:tunc semper imponitur pœna extra ordinaria. gl.est notabilis in l.nemo martyres.C.de sacrosanc.eccl.Idem dicimus in crimine iniuriarum vbi imponitur pœna extraordinaria.l.fina.ff.de iniuriis.& no. Abb.in capi.cùm te.col.ij.& vij.
5 de re iudicata.¶*Quintò dicitur iudiciũ extraordinariũ, vbi agitur per viam inquisitionis sine accusatore: vnde processus inquisitionis,dicitur extraordinarius.secũdum Bal.in l.etiam. C.de fur.& Bal.in l.j.C.de libe. & eorũ libe & Bal in l.j.C.quorum appell.nõ reci.& Calde.in consi.j colum.j.in tit.de accusa. & in consi.j.in titu.de pœnis.In
6 tãtum.quod*ille qui damnatur per viam inquisitionis, non punitur pœna ordinaria inducta à lege pro illo crimine,sed mitiori pœna,& sic pœna arbitraria: secũdum Abb.in consi.xxv.col. ij.ver.nunc venio,&c.& in j.vol. & Pet.Philip.Corn.in consi.xix. col ij.in litera E.in tertio volu. & Abb.in cap.per inquisitionẽ. in fine.de elect.pro hoc est text. in capit.inquisitionis.& ibi per Docto.& in c.qualiter & quando.el secundo.de accusa.limitat tamen Abb.in d.cap.per inquisitionẽ in fin.nisi de crimine constaret per confessionem: quia tunc punitur eadem pœna ordinaria, ac si fuisset cõuictus per accusationem. De hac materia

dixi aliqua suprà in prima dist.
7 iudiciorum. ¶ *Sextò dicitur iudicium extraordinarium in hoc regno, quando præsentatur instrumentum secũdum formam ritus: nam ex quo illa causa est executiua, quia debitor statim carceratur, per hoc dicitur hæc causa extraordinaria. ita dicitur in ritu magnæ curię in numero 63. qui incipit, Item nota, quòd
8 assignans, &c. ¶ *Septimò generaliter potest dici iudiciũ extraordinarium, omne iudicium criminale: vt probatur in l. j. §. fin. ff. de pœnis. & in l. ordo. cùm ibi not. ff. de pub. iud. tum quia non seruantur in eo antiquæ solennitates, vt d. l. ordo. tum etiam,
9 *quia iudex semper potest attenta qualitate personæ & causæ alterare pœnam in criminalibus: vt plenè habetur per Barto. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his, qui not. infa. & Bal. & Saly. & Docto. in l. & si seuerior C. ex quibus causis infa. irrog. Rob. Marant. Venus. I. V. D.

Iudiciorum XI. distinctio.

1 *Iudicium aliud seculare: aliud ecclesiasticum.*
2 *Clericus tam in ciuili, quàm in criminali, & tam in actione reali, quàm personali debet conueniri coram ecclesiastico iudice: & trahens ipsum coram iudice laico à suo iure cadit: coram quo etiam sponte conueniri non potest.*
3 *Clericorũ appellatione, qui veniant, quo ad forum.*
4 *Famuli & seruientes clericorũ corã iudice ecclesiastico conueniri debent.*
5 *Clerici coniugati, an gaudeant priuilegio fori.*
6 *Iudex ecclesiasticus cognoscit cõtra laicum detentatorẽ alicuius rei ecclesiæ vel clerici. Item, pro legatis piis contra laicum.*
7 *Iudex ecclesiasticus cognoscit cõtra laicum tenentem feudum ab ecclesia.*
8 *Iudex ecclesiasticus cognoscit de causis spiritualibus, etiam cõtra laicos.*
9 *Iudex ecclesiasticus cognoscit de causis miserabilium personarum, etiam laicorum.*
10 *Iudex ecclesiasticus punit laicum de blasphemia Dei.*
11 *Iudex ecclesiasticus cognoscit inter laicos, quando iudex secularis negligit iustitiam facere.*
12 *Iudex ecclesiasticus cognoscit, quando laicus detinet alienum debitum cum peccato.*
13 *Iudex ecclesiasticus dat curatorẽ ad litem minori laico litigãti coram se.*
14 *Iudex ecclesiasticus cognoscit inter laicos, ratione iuramenti.*
15 *Iudex ecclesiasticus cognoscit de pace fracta.*
16 *Iudex ecclesiasticus restituit ecclesiam, quæ contraxit cum laico, & cognoscit de nullitate contractus ecclesiæ contra laicum.*
17 *Iudex ecclesiasticus cognoscit de validitate iuramenti, an liget vel non.*
18 *Iudex ecclesiasticus aditur, vbi petitur reductio à compromisso facto in laicum, & clericum.*
19 *Iudex ecclesiasticus compellit laicũ executorem testamenti, adiunctum*

cum

cum clerico.

20 Appellatur ad iudicem ecclesiasticũ, quando iudex laicus simul cum clerico pronuntiat.

21 Hæredes duo, quorum alter est clericus, & alter laicus, ambo conueniri debent coram episcopo: etiam si plures sint laici, quàm clerici.

22 Delinquentes quando plures sunt: quorum vnus est clericus, omnes possunt declinare forũ iudicis secularis, & hoc quando cõueniuntur vt singuli, secus si vt vniuersi: quia tũc maior pars attenditur. nu. 23.

23 Collegia, in quibus sunt clerici & laici, corã quo iudice conueniantur.

24 Laicus debitor simul cum clerico nõ conuenitur coram episcopo, quando causa est diuidua.

25 Iudex ecclesiasticus potest punire laicum perseuerantem in excommunicatione.

26 Iudex ecclesiasticus procedit contra spoliantem ecclesiam vel prælatum.

27 Iudex ecclesiasticus habet iurisdictionem in laicos, in omnibus concernentibus animam.

28 Iudex ecclesiasticus punire potest aromatarium laicum, miscentẽ farinã fabarũ in cera: & illã vendentẽ, & similiter omnes vendentes vtensilia, & illa falsificantes.

29 Iudex ecclesiasticus potest excõmunicare testes laicos, nolentes deponere coram iudice seculari.

30 Iudex ecclesiasticus inhibere potest iudici seculari, ne procedat super incidenti spirituali.

31 Iudex ecclesiasticus cõpellit laicum litigantem in foro suo, ad obseruantiam iuris canonici.

32 Iudex ecclesiasticus cognoscit in regno de causa suspicionis iudicis secularis.

33 Iudex ecclesiasticus sequestra corpus mortuum vsurarij, donec hæres caueat de restituendis vsuris.

34 Iudex secularis in quibus casibus potest suam iurisdictionem exercere contra clericos.

35 Iudex laicus condemnat clericum in expensis, quando litigauit coram eo contra laicum, & succubuit.

36 Clericus citatur coram iudice laico, si sua putauerit interesse.

37 Clericus sequester electus per iudicem laicum, potest per eum compelli vt sequestrum restituat.

38 Iudex laicus se intromittit cõtra clericũ spoliantẽ laicũ sua possessione.

39 Curatorẽ ad litem dat iudex laicus clerico minori litiganti coram se.

40 Iudex laicus compellit creditorem laicum ad remittẽdum iuramentũ turpiter receptum à debitore.

41 Iudex laicus cognoscit de causa spirituali inter Iudæos.

42 Absolutione à iuramento concessa per iudicẽ ecclesiasticũ, potest iudex laicus de eius nullitate cognoscere.

43 Clericus non incedẽs in habitu & tonsura, captus per familiam iudicis laici non remittitur ad episcopum.

44 Verberãs clericum in habitu laicali est excommunicatus.

45 Clericus degradatus, potest puniri per iudicem secularem.

46 Degradatio clericorũ, qualiter fiat, & suprà, nu. 45.

47 Clericus degradatus, an celebrando conficiat corpus domini nostri Iesu Christi.

48 *Iudex laicus non potest etiam de mãdato episcopi torquere, vel verberare clericum.*

49 *Clericus ratione feudi, quando tenet à laico, sortitur fo iudicis secularis. Idem quando est author laudatus.*

50 *Clericus puniri potest per iudicem secularem de assassinio.*

1 VNdecima distinctio iudiciorum est:*quia iudiciũ aliud seculare: aliud ecclesiasticum. Iudicium seculare, est illud quod ventilatur coram iudice seculari. Iudiciũ ecclesiasticum, est illud, quod ventilatur coram iudice ecclesiastico. Et qa istud dictum est satis vulgatũ & planũ, ideo ad hoc vt ex ista distinctio. aliqua habeatur vtilitas, videamus de quibus cognoscit iudex ecclesiasticus, & circa quæ potest se ĩtromittere, ad hoc vt sciam' aliquas particularitates iudicij ecclesiastici, & idẽ videam' successiue de iudicio secula-
2 ri. ¶*In primis igitur cognoscit iudex ecclesiasticus de omnibus causis clericorum, siue ciuilibus siue criminalibus. Intelligendo sanè, quando clerici conueniuntur: non autem quãdo sunt actores siue accusatores: quia tunc actor sequitur forum rei. capi. cùm sit generale. de foro cõpe. & l. ij. C. de iurisd. om. iud. Istud principale dictum probatur in authen. statuimus. C. de epis. & cler. & c. si diligẽti. de foro compe. licet aliquæ leges ciuiles dicãt, quod in causa criminali clericus conuenitur coram iudice seculari: vt est text. in authen. vt cle. apud pro epis. per totum ti. in authen. de san. epis. §. si quis autem pro pecuniaria. & in authen. clericus. C. de epis. & cle. tamen omnes istæ leges sunt correctæ per d. authen. statuimus. intantũ, vt ille qui trahit clericum coram iudice seculari, priuatur iure suo tã in ciuili, quàm in criminali causa. vt d. authen. statuimus. Dicitur autẽ trahere clericum per solam citationem, secundum Abb. in c. significantibus. in ij. no. de libel. oblat. Item intantum est verum, quòd clericus etiam sponte non potest cõueniri coram iudice laico, etiã si iurisdictionẽ prorogaret cum iuramẽto: vt d. c. si diligẽti. imò etiam cum concensu sui episcopi, non potest prorogare iurisdictionem iudicis laici: vt no glo. & ibi Abb. in fi. col. in ca. significasti. de foro compe. ¶ Item procedit hoc non solùm, quãdo clericus conuenitur super actione personali: verùm etiam in actione reali. secundum Abb. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. antepe. de consti. & Abba. in c. qualiter & quando. de iudi. pro hoc est tex. in c. fin. de iudi. & in ca. si clericus laicum. de foro cõpetenti.
3 ¶*Qui autẽ veniãt appellatione clericorũ, in isto casu? Dic ꝙ omnes, qui in ecclesia seruiunt: etiã illi, qui sunt psalmistę, & de prima tõsura: vt in c. cleros. xxj. dist. & gl. in ver. quod ĩ clericũ. in c. si quis suadẽte. xvij. q. iiij. &

Spec.

Spec.in tit.de instru.edi.§. nunc verò aliqua.col.xxxiij.vers.quid de prepositis.& Card.in cle.j.in
4 princ.de offi. ordi. ¶*Sed iuxta hoc cadit dubiũ:certũ est, ꝙ famuli & seruientesclericorũ gaudẽt priuilegio fori, sicut ipsi clerici: quia conueniuntur corã iudice ecclesiastico,etiã si sunt laici,vt not.gl.in c.eos. xxxij.dist. & gl.in c.iudicatũ.lxxxix.dist.& gl.in cl.clericũ. el primo.xj.q j. & gl.in c. ecclesiarũ seruos. xij. q.ij.& Bal.in l.ij.C. de episco.& cleri. Pone modò, ꝙ aliquis trahit huiusmodi famulos corã iudice seculari:an cadat à iure suo sicut si traxisset clericũ? Dicerẽ, quòd non:quia hoc non reperitur iure cautum & pœna priuationis iuris,nũquam irrogatur, nisi quaten' expressè reperitur iure cautum.tex.est in§ cùm igitur.in authen.de non eligen.secundo nuben.& tenet Alex.in l. etiam.§.j.ff.sol. matri.& Ab. in c.fi.de iure patro.& Ias.plenè in l.diuortio.§.si fundũ.ff.sol.mat.
5 ¶*Quid autem de clericis coniugatis? Dic,ꝙ gaudẽt similiter eodem priuilegio fori:dũmodo incedàt in habitu & tonsura clericali, & dũmodo duxerint vxorem vnicam & virginem. Si autem non incedunt in habitu & tonsura,vel si sunt bigami,vt qa duas habuerunt vxores,vel vnã viduam , vel aliter corruptam, omne priuilegiũ clericale amittunt.tex.est in c.j.de cler.coniu. lib.vj.& Soc.in consi.xij.col.vij. in j.vol.& inquantum suprà dixi,quòd iudex ecclesiasticus cognoscit de causa clerici: ita demum scilicet,quãdo clericus est reus:secus,si est actor. limita,vt
6 infrà proximo versi. ¶*Secũdò, principaliter cosgnoscit iudex ecclesiasticus de causa clerici etiã actoris cõtra laicũ ĩ casibus infrà scriptis:videlicet, quando laicus est detentator alicuius rei ecclesiæ, vel rei alicuius clerici: vt qa spoliauit clericũ vel ecclesiam possessione alicuius rei:nã pro tali re potest coram iudice ecclesiastico cõueniri. tex.est & ibi Abb.& Fely.in ca.si clericus laicũ de foro compe. & Abb.in c.relatũ.de iure patr.Istud enim dicitur crimẽ,quasi sacrilegij:vt ibi habetur.Itẽ, quãdo agitur ꝓ legatis pijs cõsequẽdis à laico, potest laicus cõueniri corã iudice ecclesiastico:puta,quãdo sunt legata facta ecclesiis,vel pauperibus,vel aliter pro anima.glo. est in c.relatum.el primo. & ibi Ab.in fi.de test.&Bal.in l.nulli. col.fi.C.de epis.& cleri.
7 ¶*Tertiò, cognoscit iudex ecclesiasticus cõtra laicũ, de causa feudali,vbicũque aliquis laicus tenet feudum ab ecclesia.tex. est in c. verum.de foro comp. & ibi per Ab.& doct.
8 ¶*Quartò,cognoscit iudex ecclesiasticus de omnibus causis spiritualibus & ecclesiasticis ad ecclesiam spectantibus,etiam si inter laicos agitentur,prout est causa vsurarũ,causa matrimonialis,&legitimationis

nis filiorum,& sic de aliis simili bus causis: siue causa sit principalis, siue emergens: vt est text. in c. tuã. de ordi.cognit. & ibi per Abb.& in c.lator.qui filij sint legi.& in l.omni nouatione.C.de sacrosan.ecclesi. & not. Bart.in l.Titia.ff.soluto.matrim. & Barto.l.quotiens.C.de iud.& in l.ij. ff.de iurisdic.omn.iud.idem tenet Ang.in §. si quis autem pro pecuniaria.in authen.de sancti. epis.reprobata glo.ibi, quæ aliter sentiebat. Idem in causis spiritualibus annexis.vt habetur in c.quãto.de iud.prout est ius pa-
9 tronatus. ¶*Quintò, cognoscit iudex ecclesiasticus de omnibus causis miserabilium personarũ, etiam laicorum : puta de causis pupillorum, viduarum,& aliorum pauperũ: nam tales personæ possunt laicos coram iudice ecclesiastico conuenire: vt habetur per Abb.& docto. in c.significãtibus.de offi.deleg. & Abb. in c.licet ex suscepto.co.ij.de foro competen. & Bal. in authen. adhæc.col.ij.ver.quæro nũquid. C.de vsu. Quod intellige procedere in pupillo vel vidue paupere. Secus, si sit diues : quia tunc nõ dicitur persona miserabilis, secundum Abb.in d.c.significantibus.in j.notab.& ibi etiam Io. de Imo.& Felyn.& Alexand. in
10 cõsi.cxxj.colũ.fi.in j. vol. ¶*Sextò, cognoscit iudex ecclesiasticus,& punit laicum de blasphemia Dei.textus est, & ibi Abba. in capitu.statuimus.& ibi etiam Ioan. de ana.de maledi. & hoc est, quia dicitur crimen ecclesiasticum. vnde idem esset in omni crimine ecclesiastico, per ea, quę habentur in d.c.tuam.de ordin.
11 cogni. ¶*Septimò, generaliter cognoscit iudex ecclesiastic' de omni causa inter laicos: vbicunque iudex secularis non vult iustitiam facere, vel negligit, vel est absens,& sic in defectum iustitiæ efficitur competẽs iudex ecclesiasticus: text.est in cap. ex transmissa.& c.licet ex suscep.& cap.ex tenore. de foro compet. & Fely.in c.significauerunt.col. iij.de iudi.& Bal in l.in cõtractibus.§.in omni.C.de nõ nu.pec. Pro hoc est tex.in auten. vt differ.iud.per totum. & ibi Ang. in authen.vt cle. apud pro epis. & Bal.in authẽ.ad hæc.col.ij.cir
12 ca fi. de vsu. ¶*Octauò, cognoscit iudex ecclesiasticus inter laicos, vbicunque aliquis detinet debitum alienum cum peccato vel rem alienam,& est tale debitum, ad quod nulla competit actio,& sic non potest aliquo remedio recuperari in curia seculari : nam tunc ratione peccati potest adiri iudex ecclesiasticus per viam denuntiationis euangelicæ, quæ denuntiatio est tantæ efficaciæ, quòd potest iudex ecclesiasticus ratione peccati cõpellere illũ detentatorẽ ad pœnitentiam:& consequenter quia nõ posset facere pœnitentiam, nisi restituat, potest eum cõpellere etiam ad rei restitutionem per

per excõmunicationẽ, & etiam mittẽdo denuntiationẽ in possessionem bonorum suorũ: ita valde notabiliter tenet Bald. in authen. ad hęc. col. iij. in prin. C. de vsur. quem refert & sequitur Fely. in c. nouit. col. fi. de iudic. Et nota perpetuò pulchrũ modum recuperandi aliquã rem, ad quam non competit actio de iure ciuili, & semper inspicias, an illa res possit detineri sine peccato: quia ecclesia super peccato se fundat principaliter. & inter alia vide vnum exemplũ, quod ponit Ab. in c. j. circa fi. de conce. præben. vbi dicit, quòd si quis obtinuit aliquid per sentẽtiam iniustam, quæ transiuit in rem iudicatam, potest contra eum agi ad recuperationẽ per viam denuntiationis euangelicæ: de qua materia vide aliqua per Abbatem in consil. lx. in secundo vol. & vide Abb. in c. ad nostram el secundo. de iureiur.

13 ¶ *Nonò, iudex ecclesiasticus potest dare curatorem liti, quando minor laicus litigat corã eo quia talis curator semper datur per illum iudicem, coram quo lis vertitur, secũdum Bal in l. fi. post prin. C. de administrat. tut. & est tex. in c. fi. de iudi. lib. vj. sicut dicimus ecõtrà: quia iudex laicus dat curatorẽ minori clerico corã eo litiganti: vt est decis. Rotæ. ccvij. in antiqs.

14 ¶ *Decimò, cognoscit iudex ecclesiasticus inter laicos ratione iuramẽti, vt quãdo debitor est obligatus per instrumẽtũ iuratum: nã potest tunc conueniri coram iudice ecclesiastico pro obseruantia iuramẽti: vt est tex. in c. fi. de foro competen. lib. vj. tunc est, quod si aliquis petit absolutionem à iuramẽto coram iudice ecclesiastico, potest coram eodem iudice de tota causa litigare, quia is, qui fuit iudex causæ præparantis, & sic absolutionis à iuramento, erit etiã iudex causæ præparatę. ita dicit Bal. in l. ordinarii. col. j. C. de rei vẽdi. & Iason. in l. nam & posteà §. si minor. col. iij. ff. de iureiurã. Et si lis est initiata coram iudice seculari, super debito iurato, potest interim creditor lite pendẽte adire iudicem ecclesiasticũ: vt moneat iudicem secularem, vt acceleret causam, & cogat debitorẽ ad obseruantiam iuramẽti: nec potest sibi obiici exceptio litis pendentiæ, secundum Bal. in l. j. col. fi. C. de rebus cred.

15 ¶ *Vndecimo, cognoscit iudex ecclesiasticus de pace fracta etiam contra laicos. gl. est singularis. & ibi Abb. in ca. super quibusdam. in fi. de verb. sig. assignat ibi Abb. rationem: quia qui frangit pacem, oppugnat charitatẽ, & sic Iesum Christum, qui reliquit pacem in terris.

16 ¶ *Duodecimò, cognoscit iudex ecclesiasticus, vbicunque ecclesia, quæ contraxit cum laico, fuit læsa, & vult petere restitutionem in integrum: nam talem restitutionẽ potest petere, etiam coram iudice ecclesia

clesiastico.ita decidit Abb.in c. ad nostram.in primo notab. de rebus eccles.non alie. & Innoc. in c.cùm sit generale.de fo.cōp. Idem, quando ecclesia vellet dicere de nullitate contractus ad ipsum reuocandum:quia potest adire iudicem ecclesiasticum, secundum Ab.in d.c. ad nostram. col.ij. ver nota tamen,&c. & sic est casus specialis, in quo actor
17 non sequitur forum rei. ¶ *Decimotertiò, cognoscit iudex ecclesiasticus, quando coram iudice seculari vertitur dubium super validitate iuramenti: videlicet, vtrum liget vel non. Nam tunc iudex secularis non potest de hoc cognoscere, sed debet remittere ad iudicem ecclesiasticū ita singulariter tenet Abb. in c. cùm cōtingat.col.xij.versic.vnū tamen nō obmitto,&c. de iure-
18 iurando. ¶* Quartodecimò, si esset factum compromissum in clericum & laicum, & opus est petere reductionem ad arbitriū boni viri, talis reductio debet peti coram iudice ecclesiastico, & ipse de ea cognoscit, non obstante, quòd litigantes sint laici, etsi alter arbiter est laicus:quia magis dignum trahit ad se minus dignum. ita tenet Bal.in l.præcipimus.in fin.C.de appe. Idem, quod suprà dixi de reductione ad arbitriū boni viri, tenet Ludo. Roma.in consil. cclxv. & Iason in l. imperium. col.iiij.ver.septimo.ff.de iurisd.
19 omn.iud.*Idem dicimus, quando clericus & laicus essent executores testamenti. nam iudex ecclesiasticus compellit laicum, ratione clerici adiūcti:ita tenet Barba.in rub.de offi.deleg. col. ij.quem sequitur Ias. in l.si emācipati.col.iij.in prin.C.de colla.
20 ¶ *Quintodecimò, idem dicimus in duobus iudicibus, quorum alter est clericus, & alter laicus: nam si est appellandum ab eorum sententia, debet appellari ad superiorem ecclesiasticum: & sic iudex ecclesiasticus cognoscit de huiusmodi appellatione. ita tenet Bart.in l.j.§. si quis in appellatione.colum.iij. versicu. quæro, pone,&c.ff.de appella.& Ludoui.Roma.in d.consi.cclxv. & Iason.in d.l.imperiū. col.iij.
21 in fi.versi. quarto. ¶ *Decimosextò, quando sunt duo debitores eiusdem rei, puta duo hæredes, quorū alter est clericus, & alter laicus, ambo conueniuntur coram iudice ecclesiastico, per regulam prædictam, quod maius dignum,&c.ita tenet Bar.in l.præcipimus.§.eodē obseruando.C.de appel.in tantum, quòd dicit Bar.in l.solent.ff.de alimē. & ciba.lega.& Bal.in l.fi.in vj.q. C.de edi.di Adri.tol.quòd quando sunt duo hæredes, qui conueniūtur, vnus laicus, & alter clericus:iudex laicus compellit laicum ad prorogandam iurisdictionem iudicis ecclesiastici: tamen istud dictū impugnat Fel. & bene, in cap.j.col.iiij.circa fi. ver.nō credo,&c.de præscri. scilicet

licet, quòd non sit necesse, quòd iudex compellat laicum ad prorogandum: quia ipso iure laicus ex persona clarici cohæredis sortitur forum iudicis ecclesiastici: cuius opin. cõfirmat dictum nostrum præcedens, scilicet dictũ Bar. in d. §. eodem obseruando. Quod amplia procedere, etiam si essent plures laici, quàm clerici: puta sunt quatuor hæredes: vnus clericus, & tres laici: nam omnes sortiuntur forum ecclesiasticum. ita pulchrè tenet Socin. in consi. xjj. colũ. vj. in j. volum. adde prædictis Abb. in ca. j.
22 col. ij. de loca. ¶* Et per prædicta infertur ad vnum pulcherrimum & singulare dictũ, quod fuit originaliter Antonij. de prato veteri. in l. j. in fin. ff. quæ senten. sine appel. rescin. quem refert & sequitur Fely. in d. c. j. co. iiij. de præscrip. vbi multùm exclamat tale dictũ, scilicet, quòd si sint plures homines reperti in eodem crimine, inter quos est vnus clericus, & alij laici, & omnes inquirerẽtur per iudicem secularem, & clericus declinaret forum, possent omnes alij laici similiter petere se remitti ad iudicem ecclesiasticum, contẽplatione illius clerici: ne causę cõtinentia diuidatur: & illud dictum multum commẽdat Maria. Socin. in cap. ij. col. iij. in viij. fallent. de mutu. petit. quòd est perpetuo notandum, quia quoti
23 die euenit. ¶* Limita tamẽ principale dictũ præcedẽs, vt procedat, quando plures conueniuntur, vt singuli: secus si vt vniuersi. vnde si esset aliqua vniuersitas vel collegiũ, in qua vel quo essent clerici & laici, si esset cõueniẽdum dictũ collegiũ, debet distingui, an sint plures clerici vel laici: quia si sunt plures clerici, tota vniuersitas conuenietur coram iudice ecclesiastico: si verò sunt plures laici, tunc tota vniuersitas cõuenietur corã iudice seculari: quia collegium accipit denominationẽ à maiori parte. ita tenet Bart. in l. si. col. iij. ff. de colleg. illic. & Fely. ĩ c. j. col. iiij. de præscri. & Soc. in d. consil. xij.
24 col. vj. in j. vol.* Secũdò limita procedere, quando causa esset indiuidua, secus si diuidua: quia tunc clericus esset conueniendus in foro suo, & laicus in foro suo, secundum Soc. in d. cõsi. xij.
25 col. vj. in primo volumi. ¶* Decimoseptimò, cognoscit iudex ecclesiasticus cõtra laicũ perseuerantẽ in excommunicatione: nam potest ipsum mulctari, & temporaliter punire, secundum Abb. in capit. grauem. de pœnis.
26 ¶* Decimooctauò, si aliquis laicus spoliaret ecclesiã, vel prælatum aliquibus bonis vel reditibus ecclesiasticis: potest ipse pręlatus ferre sententiã excommunicationis, vel interdicti contra dictũ laicum: non obstãte quòd videatur vindicare propriã iniuriam. tex. est in c. dilecto. de. sen.
27 excommu. libr. vj. ¶* Decimonono, habet iudex ecclesiasticus

iurif

iurisdictionẽ in laicos, in omnibus concernentibus animam: & maximè, vt saltẽ semel in anno confiteantur eorũ peccata: & sumãt eucharistiã, aliàs potest eos arcere ab ecclesia, & eis morientibus denegare ecclesiasticã sepulturã: vt est tex. & ibi Abb. in capitu. omnis vtriusq; sexus. de
28 pœnit. & remisſion. ¶ * Vicesimò, potest iudex ecclesiasticus punire aromatarium laicũ, miscentem farinam fabarum in cera, & illã vendentem: nam põt ipsum punire pœna pecuniaria, vel alia arbitraria propter peccatum. ita tenet Abbas antiquus in c. j. de emp. & vend. & Fely. in c. ix. irrefragabili. §. certum. col. ij. in prin. de offi. ordi. Quod potes extendere contra omnes facientes similes misturas & falsificantes ea quæ vendunt, maximè vtẽsilia: sicut faciunt isti venditores croci, qui solent miscere carnes bouinas in croco: & isti qui vendunt candelas, vel vinũ, in quo miscent aquam: & etiam in melle solẽt miscere farinam: qui etiam per iudices seculares
29 debent atrocius puniri. ¶ * Vicesimoprimo, potest iudex ecclesiasticus excommunicare testes laicos nolentes deponere in curia seculari: quia tacere veritatem, est peccatum: & potest facere proclama, sub pœna excõmunicationis: vt quicunque scit veritatẽ, super tali negotio, compareat in iudicio ad deponendam. ita tenet Abb. in cap. ad nostram. el ij. colum. j. de iureiurã.
30 ¶ * Vicesimosecundò potest iudex ecclesiasticus, quãdo coram se est deductum aliquod incidẽs spirituale, inhibere iudici seculari, quòd in causa principali nõ procedat, durante dicto incidenti. Verum in hac inhibitione debet adhibere causæ cognitionẽ, & citare partẽ aduersam. ita tenet Alexan. in l. iiij. §. condẽnatum. colum. iiij. ff. de reg. iur. & Abb. in c. tuam. in vltimo no. de ordi. cog. & ibidem Abb. in iiij. colum. ver. quæro nunquid, & c.
31 ¶ * Vicesimotertiò, iudex ecclesiasticus potest compellere laicum litigantem in foro suo, ad obseruãtiam iuris canonici. Ita tenet Card. per illum tex. in cle. j. in viij. no. de pœn. & remiſ. per hoc est tex. in c. licet. de iureiur. lib. vj. & in c. decernimus, de sen ten. excom. li. vj. & in c. cùm qui
32 dã. de excep. ¶ * Vicesimoquartò, cognoscit iudex ecclesiasticus hodie in regno de causa suspicionis iudicis secularis: nã quãdo iudex allegatur suspectus, nõ auditur allegãs, nisi ꝓponat & probet iustas causas suspicionis corã diœcesano illius loci, vbi causa ventilatur: & sic iudex ecclesiasticus cognoscet an sit suspectus vel non. ita de hoc est regia pragmatica, quæ incipit, Item, si cõtingat. & est posita in j. charta rituũ magnæ curiæ vicariæ. & ita hodie seruatur, ¶ * Vi 33
cesimoquintò, potest iudex ecclesiasticus sequestrare corpus mortuum

tuũ alicuius vſurarij,& facere, quòd non ſepeliatur donec eius hæres caueat de vſuris reſtituendis.ita tenet Ange.in authen.vt defun.ſeu funeroſa,&c.in prin.
34 SVCCESSIVE* ſequitur videre de iudice ſeculari, circa quę poteſt ſe impedire cõtra clericos,quia contrà laicos non eſt dubium.vnde decidamus hìc aliquos caſus dubitabiles pro vtilitate huius diſtinctionis.¶ Primò igitur, iudex laicus impedit ſe contra clericos per viam reconuentionis: quia ſi clericus agit contra laicum in foro ſeculari, poteſt ibidem recõueniri, ſecundum magis communem opin. quam tenui ſuprà in vj.diſtin.in
35 quinta q.tertiæ partis.¶* Secundò,iudex laicus condemnat clericum in expenſis,quãdo litigauit coram eo , contra laicum, & ſuccubuit,ſecundum Imol. in c. at ſi clerici.& ibi etiam Fely.in
36 vj.colum.in fin.de iudi.¶* Tertiò,poteſt iudex laicus citare clericum coram ſe. ſi ſua putauerit intereſſe:& ſic in actu voluntario,& valet citatio,ſecundũ Bal. Pau.de caſt.& Alexan.in l.teſtamẽta omnia.C.de teſt.& Ang.in ij.§.hæc ſtipulatio.ff.ſi plusquã
37 per l.falci.¶*Quartò , quando eſſet factum ſequeſtrum ſeu depoſitũ penes clericũ per iudicẽ ſecularẽ,poteſt idem iudex pręcipere clerico,quòd reſtituat, ſecundum Bal.in l.ſi fideiuſſor.§. fi.ff.qui ſat.cog.& Bal.in l.acceptam.col.ij.C.de vſur.& ſequitur.Iaſ.in d.§.fi.per tex.in l.fi.§. penul.C. de bon.auto.iudi.poſ-
38 ſid.¶* Quintò intromittit ſe iudex laicus cõtra clericum ſpoliantem laicum ſua poſſeſsione, in reſtituẽdo laicum ſpoliatum in poſſeſsione,per viam cuiuſdã defenſionis extraiudicialis : citando generaliter omnem , qui ſua putauerit intereſſe.& iſta eſt noua prouiſio inducta per capitula regni, videlicet, p c.omnis prædatio.& c.ad regale feſtigiũ: & ca.finis præcepti charitas,&c. de qua materia habetur in deci. ij.& deci.xxiiij.cõſi.Neap.Et dixi ſuprà in vij.diſtin.iudiciorũ.
39 circa fin. ¶* Sextò , iudex laicus dat curatorẽ ad litẽ clerico minori litiganti coram ſe,vt eſt deci.Rotæ.ccvij.in antiquis.Nam ſemper talis curator datur per illum iudicẽ coram quo lis vertitur,ſecundum Bal.in l.fi.C.de admi.tut.pro hoc eſt text.in c.fi.
40 de iud.¶*Septimò, iudex laicus poteſt compellere creditorẽ laicum ad remittendũ iuramentum turpiter receptũ à debitore.ita tenet Felyn.in j.colũ.vij. in fi.de iureiur.iſtud tamẽ putarem verum antè quàm debitor incidat in periurium per non ſolutionem,puta ante diem ſolutionis:quia poſtquàm venit dies ſolutionis,& debitor in periuriũ incidit,non poteſt illud periurium p partem remitti, vnde illa coactio iudicis,nihil operaretur.ita tenet Bal.ĩ auth.quod eis.C.de nup.& habetur in deci. xxxvj.

41 xxxvj.cõsil.Neapo.¶* Octauò, iudex laicus cognoscit de causa spirituali incidẽte inter Iudæos vel infideles: quia ex quo ipsi sunt extra ecclesiam.ideo ecclesia non impedit se de eis.ita tenet Alex in l.Titia.col.iij.versi. vel secundo &c.ff.solut.mat. & Pet de anch.in c.ea quæ.in quin
42 ta q.de reg.iur.li.vj.¶*Nonò, potest iudex secularis cognoscere de nullitate absolutionis à iuramento concessæ per iudicem ecclesiasticum,secundum Fely. in c.j.col.v.in fi.versi.posset etiã secularis.&c.de iureiuran.Allegat Petr.de Anchara.in consil. ccclxxxij.incipiẽte,retento or-
43 dine,&c.col.iiij.¶ *Decimò.potest iudex laicus vel eius familia capere clericum delinquentem deprehensum in crimine vel rixa:non tamẽ vt ipsum detineat, sed debet eum præsentare iudici ecclesiastico,ita tenet Bald.in l.si qua per calumniam.col.ij.in fi.versic.sed quæro.C.de epis.& cle.De qua materia habetur plenè per Abb.Felyn.& communiter doct.in c.cùm non ab homine.de iudi.& Bart.in l.si quis in seruitute.ff.de fur.& Io.de ana. in c.super eo.colũ.ij.de cri.falsi. Quod procedit quando clericus incidebat in habitu & tonsura: aliàs secus:quia non tenetur iudex laicus ipsum dimittere ad iudicẽ ecclesiasticum, nisi prius constet sibi de clericatu, secundum Bald.in d.l.si qua per calumniã.vers.sed ponamus, &c. Verùm de isto incidenti,scilicet super probatione clericatus, nõ potest cognoscere secularis,sed episcopus cognoscet text.est in c.si iudex laicus.de sent.excom-
44 mu.lib.vj.¶*Sic dicimus in simili,quòd percutiens clericum nõn incedentẽ in habitu & tonsura,non est excommunicatus, secũdum Bart.in l.item apud Labeonem.§.si quis virgines.ff.de iniur.& Bal.in d.l.si qua per calumniam.col.j.versi.deinde venio,&c.& habetur ĩ c.iiij.de sententen.excom.Adde prædictis Bal. in l.si quis curialis.C.de episc.& cle.& Soci.in consi.cxxi.col penul.in prin.in j.vol.& Alexã.in
45 cõsi.viij.in j.vo.¶*Vndecimò, iudex laicus potest punire clericum prius degradatum per episcopũ.nã quãdo clericus delinquit taliter,quòd meretur mortem,debet processari per episcopũ.& posteà degradatur, & deinde traditur curiæ seculari.puniendus:vt not Barto.in l.j.ff.de pœnis.& est tex.& ibi Abb.in c. nouimus. de ver.signi.& Abb. in c.cùm non ab homine volu. viij.& seq.& in c.at si clerici.de iudi. in §.de adulteriis, &c. & plenè per Spe.in tit. quando §. secũdo loco.vbi tractatur materiam,videlicet,quando clericus deponitur, & quãdo accenditur,& quando degradatur, & qualiter fiat degradatio Delicto etiam est tex.in c.degradatio.& ibi per Gemi.de pœnis.lib.j.Et circa materiã degradatiõis hæc

datur

datur regula: quòd quando agitur de degradando episcopum, requiruntur duodecim episcopi vnà cum metropolitano. Siverò est degradandus sacerdos cõstitutus in sacris, requiruntur sex episcopi: in degradatione verò diaconi vel subdiaconi requiruntur tres episcopi: in clerico verò in minoribus cõstituto sufficit solus episcopus proprius. ita hæc omnia declarat Abb. in cap. non potest. & ibi etiam glo. de re iud. & glos. in cap. j. in versic. canonibus. de hæret. lib. vj. & glo. in d. c. degradatio. & habetur in summa. xv. quæst. vij. & in c. fœlix. & c. si autem. eadem causa & q. ¶ Fallit in crimine hæresis, in quo non requiritur numerus tot episcoporum, sed solus episcopus proprius potest degradare cõuocatis prælatis, abbatibus, religiosis, & aliis literatis de sua diœcesi. tex. est in c. j. de hære. li. vj. & Ioan. de ana. in

46 c. pen. in j. nota. de hære. ¶ * Itẽ, dictus numerus episcoporũ requiritur in verbali degradatione, sed in reali & actuali non requiritur, secundum Fely. in d. c. nõ potest. col. iiij. in prin. & col. pen. & ibi, etiã Abb. Itẽ, quando aliquis est degradatus verbaliter, adhuc retinet priuilegiũ clericale: quia nõdum efficitur de foro seculari: secus postquàm est actualiter degradatus, secundũ Ioan. de ana. in cap. ad abolendam. col. vj. in fin. de hære. Postquã igitur est actualiter degradatus, traditur curiæ seculari puniẽdus. Verùm debet iudex ecclesiasticus rogare iudicem secularem, vt procedat cõtra eum, citra pœnã sanguinis, vt est tex. in d. cap. nouimus de verb. significat.

47 * An autem clericus degradatus si de facto celebrat, cõficiat corpus Christi, vide gl. & Abb. in cap. ij. de cle. excommu. vbi tenẽt, quòd sic. idem tenet Ioã. de ana. in d. cap. ad abolendã. colũ. vj. in fin. & sequen. de hær. Pro quibus autem criminibus potest clericus deponi vel degradari, vide Felyn. in capi. at si clerici. in prin. colum. penult.

48 & fi. de iudic. ¶ * Vnum tamen scias hîc, quòd licet iudex laicus possit de mandato episcopi capere clericum: non tamen potest ipsum torquere vel verberare, etiam de mandato episcopi: aliâs incideret in excommunicationẽ. ita tenet Ioan. de ana. in cap. super eod. colum. ij. in fi. de cri. falsi. & Petr. de anchar. & Abb. in ca. vniuersitatis. colum. j. de senten. excommu. & Archi. & Gemin. in summa. xlv. dist. De materia autẽ degradationis supra dicta, vide plenè per Firmianum in suo tract. de episcopo. in

49 vltim. parte. ¶ * Duodecimò, iudex secularis exercet iurisdictionem in clericum, ratione feudi, quod tenet clericus ab eo. cap. cæterũ. de iudic. & cap. ex trãsmissa & c. verùm. de foro competen. & in cap. j. §. item si clericus. & ibi And. de yser. in ij. colũ. de

ca p.

cap.Corra.& Soci.in consil.xij. col.viij.in prin.in j.vol.Itē quando est author laudatus.per l.vēditor.& ibi per doc ff.de iudi.& Abb.in cap.fi.de emp.& vendit.

30 ¶ *Decimotertiò, iudex secularis potest punire clericū de assasinio, quia ꝓpter criminis enormitatē ipso iure censetur degradatus in casu isto. ita tenet Lap' in ca.pro humani. de homi.lib.vj.& Paris in tract.synd.in vers. inquisitio.col.vij.in fi.Rob. Maran.Venus. I.V.D.

Iudiciorum duodecima distinctio.

1 *Iudicium aliud ordinariū: & aliud prorogatum.*

2 *Prorogatio,in iure multipliciter accipitur.*

3 *Prorogatio iurisdictionis potest fieri de persona ad personam: de re ad rē: de tempore ad tempus:& de loco ad locum.*

4 *Iurisdictio iudicis habentis illam de iure speciali,prorogari non potest.*

5 *Prorogatio iurisdictionis tacitè & expresse potest fieri.*

6 *Prorogatio iurisdictionis, inducitur per exceptionem dilatoriā oppositam: non autem per petitionem copiæ libelli:neq; per confeßionem.num.7.*

8 *Prorogatio tacita, non potest fieri in causa criminali,nec etiam expressa.*

9 *Prorogatio de loco ad locum, tacitè fieri non potest: sed expressè fit.*

10 *Iurisdictio per contumaciam non prorogatur.*

11 *Prorogatio per reconuentionem duplici modo inducitur.*

12 *Iurisdictio limitata ad certam speciem causarum, nō potest prorogari.*

13 *Iudex prorogatus non potest sententiam suam exequi.*

14 *Iurisdictio delegati, prorogari non potest.*

15 *Prorogatio,an & quando impediatur per errorem.*

16 *Prorogatio non potest fieri in causa appellationis,& quæ sit ratio.*

17 *Prorogari non potest iurisdictio à Deo concessa, prout est potestas excommunicandi vel absoluendi.*

18 *Clericus iurisdictionem alterius episcopi sine consensu sui episcopi prorogare non potest.*

19 *Prorogari an poßit iurisdictio alterius iudicis per laicos subditos baronibus,sine consensu ipsorū baronum.*

20 *Barones Regni,habent iurisdictionem à Rege,reseruatam cum priuilegio primarum & secundarum causarum, & ideo reuocant prorogationes factas per eorum vasallos in alios iudices.*

DVodecima principalis distinctio iudiciorum est:

1 *Quia iudiciū aliud ordinariū, & aliud prorogatū. Iudiciū ordinarium,est illud, quod agitatur corā iudice ordinario cōpetenti, vel delegato à superiore, inter certas personas,vel limitato in certo territorio,quādo agitatur per subditos suæ iurisdictioni.Iudiciū vero prorogatū, est illud , quod ventilatur inter partes corā iudice non suo principaliter, tamen adito de consensu partium. de qua materia tractatur plenè in l.j.& ij. ff. de iudi.

iudi.& in l.si conuenerit. ff. de iur.omn.iud.& in c.significasti. de for.compe.& in c.P. & G. de
2 offi.deleg. ¶*Super hac materia est sciẽdum, quòd iste terminus, prorogatio, accipitur in iure multipliciter. Quãdoque enim refertur ad terminos & dilationes:& tunc prorogatio nihil aliud est, nisi dilationis labẽtis nondũ lapsæ extensio, secundum Bal.in rep.l.Aemilius.col. vj.in prin.vers.nota quintò &c. ff.de mino. Exemplum, datur dilatio alicui, & in medio vel in fine ipsius dilationis nondum elapsæ prolungatur vlterius, & tunc dicitur eadem dilatio cum prima l.sed si manente.ff.de preca.& Bal.in d.l.Aemilius.& Alexan.in l.iiij.in princi.ff.de dam. infec.vbi facit differentiam inter prorogationem & renouationem.& infert ad q.si finita dilatione fuerit dictum, ꝙ dilatio fuit prorogata an valeat prorogatio, saltem ad vim nouæ dilationis. vide per eum. De qua materia habetur etiã in l.cùm stipulat⁹ sim mihi à Proculo.ff. de ver.obli. ¶Quandoque iste terminus, prorogatio, refertur ad compromissa:& est materia, de qua in l.diem proferre ff. de arbit. & ista prorogatio potest fieri per arbitros, quãdo est eis data potestas per partes, & potest fieri etiã partibus absentibus, vt d.l.diẽ proferre. in prin. Verùm debet posteà prorogatio notificari partibus. & alias nõ adstringit ita tenet Alex. in cõl.xxxiiij.col.fi.in j.vo.& Bal.ĩ l.j.C.de sen.ex breui.reci.& Fel. in c.cùm olim.col.ix. versi.nota
3 tertio &c.de re iud.¶*Quãdoque iste terminus, prorogatio, refertur ad iurisdictionẽ,& ista est materia nostra. sup qua dic, ꝙ prorogatio iurisdictionis fit quatuor modis, videlicet, quandoque de persona ad personã: quãdoque de rẽ ad rẽ. quãdoq; de tẽpore ad tẽpus, quandoque de loco ad locũ, vt not.gl.& Bar. in l.ij § sed si iudex.ff. de iud. & Bal.in l.j.ver.tertiò quæro.C.de iuris.omn.iudi.& per Bal.in l. si qui ex cõsensu.C.de epi.audien. Exemplum primæ prorogationis, scilicet, quando fit de persona ad personam, ponitur in l.j & ij.ff.de iud.& in l.si conuenerit.ff.de iur.om.iudi. vt quando iudex habet limitatã iurisdictionem in vna ciuitate, vel territorio: nam si alij de aliena iurisdictione volunt consentire, quòd causa eorum iudicetur per illũ iudicẽ, cui nõ sunt subditi, possunt hoc facere. Et sic illa iurisdictio quæ erat limitata inter illas personas illius territorij tãtum, modò per consensum partium extenditur ad alias personas sibi nõ subditas:& ista dicitur prorogatio. ¶Exẽplum de secunda prorogatione, scilicet de re ad rem, puta si onus iudex habet limitatam iurisdictionẽ, vt nõ possit cognoscere, nisi de causis à centũ aureis infrà: iuxta

l.si idem cum eodem. & l. cum quædam.§.quoties.ff. de iurisd. om.iud.& in auth.de defen. ciui.§. & iudicare. possunt facere partes habẽtes causam maioris summæ,quòd ille iudex cognoscat de tali causa:& sic extenditur iurisdictio de summa minori ad maiorẽ : & sic de re ad rẽ. tex.est in l.de qua re §.j.ff.de iudi.& Bal.in d.l.si qui ex consensu.col.iij.C.de epis.au.¶ Exemplũ de tertia prorogatione, scilicet de tempore ad tempus.puta iudex habet limitatam iurisdictionẽ finiendam certo tẽpore,puta per annũ, prout cõmuniter solent creari officiales in Regno:possunt facere partes,ꝙ vltra illud tempus iudex cognoscat & iudicet, & sic extenditur iurisdictio de vno tempore ad aliud.text.est in l.ij.§.sed si iudex.ff.de iud. quod procedit in iudice delegato, sed in ordinario nõ procedit prorogatio in tempus successoris. Ita pulchrè declarat Bal.in d.l. si qui ex consensu.col.iij.versi. secunda species.&c.C.de episc.audi. & vide Bal.in tit.de pace Constan. col. xiiij.in prin.super versi.consensum.vbi tenet, quòd de consensu partium possunt prorogari tempora appellationis.¶ Exemplum de quarta prorogatione, scilicet,de loco ad locũ. de qua tenẽt doct. quòd nõ potest fieri 4 & sunt aliqui ,prout est Bal. in d.l.j.vers.tertiò quęro &c.C.de iur.om.iu.& in d.l.si qui ex cõsensu.col.pen.& fi.referẽdo Iac. Bu.tamen Bart.in l.quæro ff.de sol.tenet cõtrariũ, scilicet,ꝙ valeat prorogatio.& hãc opin. tenet Alex.quem communiter sequuntur ibi moder.in l.fi. ff.de iur.om.iud.cum limitatione tamen,scilicet,dũmodo iudex illius territorij consentiat huic prorogationi. Exẽplum potest poni dupliciter, secundũ Bal.in d.l.si qui ex consensu.col.penu. versi.quartã speciem &c.Primo modo,quando iudex ex forma statuti vel consuetudinis deberet sedere pro tribunali in tali loco.puta in palatio:nã possunt facere partes,quòd sedeat in alio loco eiusdẽ ciuitatis.puta in platea:& valet talis prorogatio sine dubio: quia sumus in loco eiusdem iurisdictionis. Secũdo modo potest poni exẽplũ extra locũ iurisdictionis , vt si partes conueniunt, quòd iudex Perusinus cognoscat & pronuntiet in territorio Bononiensi.: & ista prorogatio est magis dubia, quã dicit Bal.vbi suprà,fieri nõ posse.Sed dic. quòd magis communis opin.est ꝙ valeat, interueniẽte consensu iudicis illius loci.puta Bononiensis,secundũ Alex.in d.l. fi. arguendo de loco ad tempus, iuxta l. vinũ ff.si cert.pet.& hanc opi.tenet Abb. in c.nouit.col.ij & c.excommunicatis.col.fi.de off.leg.¶ *Quã opi. limita procedere in iudice habẽte iurisdictionem de iure communi:quia talis iurisdictio potest

potest prorogari de consensu partiũ extrà territorium, vt supra, secus in iudice habente iurisdictionem de iure speciali, prout est legatus: quia extra territorium non potest cognoscere ex prorogatione partiũ: etiá si iudex illius territorij consentiret. ita in terminis tenet Abb. in d.c. excommunicatis. col. fin. de offi. leg. ¶ *Scias tamen pro complemento huius materiæ, quòd prorogatio iurisdictionis potest fieri expresse & tacitè. Expressè fit, quando partes per eorũ expressum cõsensum consentiunt in iudicẽ non suum, & ista est materia d.l.j. & ij. ff. de iud. & d.l. si cõuenerit. ff. de iur. om. iud. & c. significasti. de foro comp. Tacitè verò fit prorogatio, quando quis patitur se conueniri coram iudice incompetenti, & nõ declinat eius forum: & in hoc est varietas doctorum in d.l. si conuenerit. quia glo. ibi dicit, quòd requiritur litis contestatio ad hoc, vt inducatur cõsensus. sed veritas est illa, quam tenet ibi Barto. scilicet, quòd si quidem conuentus opponit aliquam exceptionem dilatoriam ante litem cõtesta. quia tunc per talem exceptionẽ videtur prouocare iudicẽ, vt super ea pronuntiet, censetur eo ipso in iudicem consentire: nec expectatur litis contestatio. Si verò nõ opponit exceptionem aliquã, tunc requiritur litis cõtestatio, & ita procedat glos. ibi. Nam tamen

censetur in iudicem consentire, si quis petit copiam libelli, vel dat satisdationem de iudicio sisti, secundum Bart. in d.l. si conuenerit. per l. non videtur. la ij.

6 ff. de iudi. *Et ex prædictis verificatur illa iuris regula, quæ se habet, quòd exceptio declinatoria fori, debet esse prima exceptio, quæ opponitur ante alias dilatorias quia si opponitur alia prius, per eius oppositionẽ inducitur consensus in iudicem, & nõ potest posteà opponi declaratoria. text. est in l. sed si susceperit. in prin. ff. de iudi. & in l fin. C. de excep. & Abb. & doct. in c. inter monasterium. de re iu di. sicut dicimus etiam de recusatione iudicis ex causa suspitionis: quia debet esse prima exceptio, quæ opponitur, vt tenent Bar. Alex. Ioã de Imo. in l. quidã consulebat. ff. de re iud. & Lanfran. in c. quoniã contra. in versi. recusationes. in prin. de proba.

7 ¶ *An autem per solam confessionem factam corã iudice incompetenti inducatur prorogatio iurisdictionis: vide Soci. tenentem quòd nõ, in consi. cviij.

8 col. fi. in iiij. vo. ¶ *Limita illud, quod dicitur de tacita prorogatione, non procedere in causa criminali: quia in ea non prorogatur iurisdictio per oppositionem exceptionis. ita tenet Ias. in d.l. si conuenerit. colũ. viij. circa fin. allegat Bart. in l. licet. col. ij. C. de procur. Et hoc est regulare, quòd in causa criminali non

potest prorogari iurisdictio, etiam expresse, in præiudiciũ iudicis competentis, secundũ Bal. in l.si qui ex consensu.col.ij.in fin.C.de epis.audi.& Fel.in c.P. & G.col.iiij.de offi.deleg.& vide Soc.in d.consi.cviij.in fin.in iiij.volu.vbi dicit, quòd quando iudex inquirit ex officio, nõ potest eius iurisdictio prorogari.

9 ¶*Secundò limita non procedere in prorogatione, quæ fit de loco ad locum: quia illa nõ potest fieri tacitè, sed requiritur expressus consensus prorogantium. Ita tenet Franci.de Are.in c.j.col.penul.versic.illud etiam scias, &c.de iudi.allegat text.in ca.statutum.§.in nullo.de resc.

10 lib.vj. ¶*Tertiò limita non procedere in contumace: quia per contumaciam nunquam prorogatur iurisdictio: vnde in hoc casu non æquiparatur præsens & absens per contumaciam. ita tenet Bar.in l.ij.in lect.col.ij.& ibi etiam Ale.in ij.col.ff.si quis in ius voc.non ier.per tex.& ibi Bald.in d.l.si qui ex consensu.& Ludoui. Roma.in consil.xlviij.

11 ¶*Inducitur etiam tacita prorogatio per reconuentionem. quod potest intelligi duplici modo, scilicet, ex parte reconuenientis, & ex parte reconuenti. De primo est exemplum, vt si tu conuenis me coram iudice incompetẽti, ego qui sum reus, possem declinare eius iurisdictionem, si vellem: si tamen non declino, sed statim reconuenio te coram eodem iudice, ex hoc ipso videor in iudicem consentire, & sic nõ possum declinare ipsum vlterius in prima causa conuentionis. Ita habetur per Matth.in deci.xxvij.consi.Neapo. De secundo est exemplum, vt si tu es clericus, vel alius non subditus, & cõuenis me coram iudice meo seculari, possum te coram eodem recõuenire, per quam reconuentionẽ tu reconuentus prorogas iurisdictionẽ illius iudicis ex necessitate iuris. ita tenet Bal.in auth.& consequenter.col.ij.in princ.ibi.nã reconuentio &c.C.de senten.& Spec.in tit.de compe.iud.adi.in princ.versi. nono.probatum est etiam per l.si idem cum eodem.§.quòd si mutuè.ff.de iur.omn. iud.& dixi plenè suprà in vj.di-

12 stin.principali. ¶*Limita hanc materiam prorogatiõis procedere, quãdo prorogatur talis iurisdictio, qualẽ habet ille iudex prorogatus in suos subditos: quia tunc valet prorogatio, vt suprà dixi. Secus est, quando illam iurisdictionẽ non haberet. Exemplum, si est aliquis iudex maleficiorũ deputatus ad cognoscendum solùm de causis criminalibus, modò duo forenses vellent coram eo litigare in causa ciuili. certè nõ valet prorogatio: quia talem iurisdictionem causarum ciuilium nõ habet iudex ille in suos subditos, & illud quod nõ est prorogari nõ potest. ita per plura tenet Ias. in l.si per errorẽ.

col.

col.j.ff.de iur.om.iudi. Pro hoc est tex.in l.solemus.§.latrunculator.ff.de iudiciis.Idem econtrà,quãdo esset iudex causarum ciuilium, & prorogatio fieret de causa criminali.quia non valet,secũdum Bal.in l.j.col.fi.C. de iur.om.iud.idem dicimus in omnibus similib' iudicibus habentibus iurisdictionem limitatam ad certam speciem causarum,vt nõ possit fieri prorogatio ad aliam speciẽ,vt tradit plenè Ias.in d.l.si per errorem.col. j.vbi multos allegat.& habetur per Abb.in c.P.& G.de offi.deleg.adde Bal.in l.testamenta.C. de test.

13 ¶*Secundò limita hanc materiam non procedere, quo ad executionẽ sententiæ:quia licet iudex ꝓrogatus possit procedere & sententiare:nõ tamen potest suã sentẽtiam exequi:sed executio debet fieri per ordinarium competentem.tex.est in l. episcopale. C.de episc. audi.per quem text.ita dicit Alex.in l.cũ quædam.in pe not.& ibi etiam Iaso.in iiij.no.ff.de iur.om.iud.

14 ¶*Tertiò limita nõ procedere in iudice delegato:quia eius iurisdictio prorogari non potest. tex.est in d.c.P.& G.de offi.deleg.quod quomodo & quando procedat,vide omnino ibi Abba.& docto.Sed de tempore ad tempus potest prorogari iurisdictio delegati c.de causis.& ibi Felyn.in j.not.de offic delega.

15 ¶*Quartò limita non procedere, quando interuenerit error in prorogatione:quia error impedit eam fieri.l.si per errorem. & ibi Bar.& doct.ff.de iur.om. iud.Quod tamẽ restringe procedere in eo iudice,qui erat penitus incompetẽs de iure communi.Secus si erat cõpetens de iure cõmuni,tamen poterat aliquo priuilegio exemptiõis declinari: quia si fuit prorogatus etiam per errorẽ,valet prorogatio.ita tenet Barto.in repe.l.ex quacunq;.co.iiij.ff.si quis in ius vo.non ie.pro hoc est gl.in l.ij. §.j in versi.cõsensus.ff. de iudi. vbi ponit exemplũ de scholari. & tenet Iaso.in d.l.si per errorẽ. colũ.iij.

16 ¶*Quintò limita non ꝓcedere in causa appellationis: quia in ea nõ habet locũ prorogatio:quia appellatio debet fieri gradatim.vnde nõ potest fieri ad iudicẽ incõpetentẽ de cõsensu partiũ.ita tenet Bal.ĩ titulo de pace Constãtiæ.in xiij.col. in fi.super versi.secundũ mores, leges &c.& sequitur Fely.in d c.P.& G. colũ.iiij.de offi.deleg. versi.item nota.& Spec.in tit.de appel.§.nunc tractemus.versic. quid si de facto.& Alexã.in l.ij. in prin.in addi.ad Bar.ff.de iud.

17 ¶*Sextò limita nõ procedere, quo ad iurisdictionem concessam à Deo:prout est excõmunicare vel absoluere quia talis iurisdictio prorogari non potest: secundũ Bal.in d.l.si qui ex consensu.in §.verbis.C.de epi.aud & Alex.in d.l.ij.ff de iud.in addi.quæ incipit,sed vtrum.in fi-

18 ¶*An autē clericus possit prorogare iurisdictionem alterius episcopi, sine consensu sui episcopi? Dic quòd non, sed requiritur consensus proprij episcopi, text. est in c. significasti. & ibi Abb. & doc. de for. compe. quod intelligitur, quando vellet expressè prorogare, sed contrahēdo vel delinquendo potest iurisdictionem alterius prorogare absque consensu proprij episcopi, per c. Romana. §. contrahentes. de for. compe. lib. vj. ita tenet Alex. in addi. ad Bar. in l. j. ff. de iudi. in additi. quæ incipit, Adde Abb. &c. & prædictis adde Spec. in tit. de cōpe. iudi. addi. in prin. colū. ix. versi. in clericis.

19 ¶*Vltimò quæritur generaliter, quid de laicis subditis domi nis suis temporalibus, puta regi vel baroni, an possint prorogare iurisdictionem alterius iudicis sine consensu sui domini: & si prorogant, an possit dominus reuocare eos, ne litigent coram alio iudice? Istam quæstionē tangit Bar. in l. j. §. & post operis. in fin. & ibi communiter doc. ff. de ope. no. nun. & glo. & doct. in c. imperialem. §. præstereà si inter duos. de prohib. feu. alie. per Fede. & Abb. in c. cæterū de iud. & Bald. in l. decernimus. C. de sacsan. eccl. & in l. si quis in conscri bendo. in iiij. not. C. de epis. & cler. & Bal. in c. j. col. ij. in fin. de inue. in mari fac. & breuiter ista est magis communis conclusio. Quidam sunt vasalli subditi do minis, ratione feudi, quod tenēt ab eis, & isti nullo modo possunt prorogare iurisdictionem alterius iudicis sine consensu dominorum suorum, & si de facto prorogarent, possent domini reuocare prorogationem, & impedire eos litigare: quia de facili posset fieri collusio, & priuare dominos sua proprietate vel iurisdictione, quam habent respectu feudi. Quidā sunt vasalli subditi, non ratione feudi, sed ratione personæ, prout sunt omnes burgenses: qui recognoscunt dominos suos ratiōe personæ, quam habent subiectam, non tamen tenent aliquod feudum, & isti possunt prorogare sine consensu dominorum. & per tex. in l. j. ff. de iud. ita tenet And. de yser. in d. c. imperialem. § prætereà si inter duos. col. vj. in prin. quē sequitur ibi Aluar. in iij. col. & hoc videtur sentire Bart. si bene ponderetur, in d. §. & post operis. in fi. & Bart. in l. j. col. j. ff. de iud.

20 ¶*Prædictam tamen conclusionem limita, nisi iurisdictio esset per principem reseruata: quia tunc non potest fieri prorogatio, etiam per burgensem. ita tenet Bal. in d. §. prætereà si inter duos. col. pen. versi. in contrarium. quem ibi sequitur Aluar. in iij. col. Ex hoc infero, ꝙ cum hodie omnes barones regni, vt plurimùm habeāt priuilegia primarum & secundarum causarum: & sic est eis reseruata iurisdictio super vasal lis

lis suis burgensibus per regem, qui est princeps & monarcha in regno: quia non recognoscit superiorem, vt not. An. de Yser. in c. j. vers. regis. de his, qui feu. dare pos. & in procc. consti. col. xj. per hoc dico, quod non possent vasalli alicuius baronis habẽtis tale priuilegium, prorogare iurisdictionẽ alterius iudicis sine consensu baronis, propter dictam reseruationẽ. & ita videmus quotidie seruari in regno: quia quando esset facta prorogatio, quomodocũque solẽt barones reuocare subditos prorogãtes ad suam iurisdictionem. Rober. Mar. Venus. I. V. D.

Iudiciorũ XIII. distinct.

1 *Iudicium aliud temporale, & aliud spirituale.*

2 *Causæ spirituales, reperiuntur ciuiles & criminales, & quæ dicantur. nu. 3. 4. 5. cum sequen.*

3 *Possessorium beneficij, quando dicatur causa spiritualis, & an possit talis quæstio coram iudice laico ventilari.*

4 *Titulum suæ possessionis seu beneficij, an & quando cogatur quis ostendere.*

6 *Causæ spiritualibus annexæ, quæ dicantur.*

7 *Libellus an requiratur in causis spiritualibus.*

TErtiadecima principalis distinctio iudiciorum est:
1 *quia iudicium aliud est temporale, & aliud spirituale. & ista est noua distinctio ab vndecima præcedenti. quia ibi fuit distinctum iudicium seculare ab ecclesiastico: hic autẽ distinguitur iudiciũ tẽporale à spirituali. Ibi fit differẽtia inter duas curias. s. ecclesiasticã & secularem: hic fit differẽtia de eo, quod vtrinque potest accidere in curia ecclesiastica: nã iudiciũ temporale dicitur, vbi agitur de aliqua re temporali: puta de fundo, equo pecunia, & simili, cuius rei est capax laicus: & hoc iudiciũ potest esse seculare & ecclesiasticũ. Iudicium spirituale est vbicũque agitur de aliqua re spirituali, vel annexa spiritualitati. & istud non potest fieri, nisi in curia ecclesiastica, secundũ Bar in l. Titia. ff. sol. mat. & in l. quoties. C. de iud. & in l. ij. ff. de iur. om. iu. & Abb. in c. tuã. de ord. cogn. & in capi. lator. qui filij sint legiti.
2 *Super hoc tamẽ est sciendũ, quod causæ spirituales reperiũtur ciuiles & criminales, & appellatione causarũ ciuiliũ, cõprehenduntur etiã spirituales, secundũ Car. in cle j. in iiij. co. in v. q. de offi. deleg. Causæ spirituales ciuiles possunt multipliciter exemplificari. Primò, vbi agitur de aliquo iure incorpolari: puta, de donis Dei, & sacramẽtis ecclesiæ. Itẽ, de officio & administratione ecclesiæ. Itẽ, de aliqua præbẽda, dignitate, personatu, seu canonicatu, vel decima. Itẽ, de vestibus & aliis ornamentis ecclesiæ: prout hæc omnia habentur per Ab. & Io. de Ana. in

c consulere de simo.& in c. ad aures.& c.ad nostrã.e.ti. Similiter, vbi agitur de matrimonio, vel legitimatiõe ꝓlis, vt in d.c. tuã. & d.c.lator. Et generaliter, vbicũque agitur de beneficio ecclesiastico, & de omnibus illis, quę habẽtur ĩ cle.dispẽdiosam. de iud.& in c. literas.& ibi Ab.
3 de iura.calũ.¶*Limita tamẽ id, quod dixi de beneficio ecclesiastico, vt procedat quãdo ageretur petitorio. Sec9, si agitur possessorio super aliquo beneficio ecclesiastico: puta ad recuperandum possessionẽ beneficij: quia ista causa nõ dicitur spiritualis, sed temporalis, vt no.gl. & Ab. in pe col.in c.cũ dilecti.de elec. & glo.& Abb.in c. literas.de iuramento calũ.& Cardi.in d cle. dispẽdiosam.in x.q in fi.de iud. vbi infert, ꝙ tunc agens non tenetur ostẽdere titulũ beneficij: licet quando agit petitorio, secus. de cuius dicti veritate an possessorium beneficij, dicatur causa spiritualis.& an possit talis quæstio vẽtilari corã iudice laico: vide plenè per Abb. in d.
4 c. literas.col.ij.& iij. ¶*In eo autẽ, quod dixi, clericũ agentem possessorio, non debere probare titulũ beneficij: adde ꝙ licet aliàs regulariter nemo compellatur ostẽdere titulum suæ possessionis.l.cogi.C.de peti. hær. tamẽ fallit, quãdo agitur cõtra clericum possessorem beneficij: quia semper tenetur ad instantiam iudicis interrogatis ostendere titulum suæ possessionis: secũdum Bal.in l.ij.C. quomodo & quando iud.& in d.l.cog. col.ij. & Bal.in l.siue.C. de proba. Sed ad instãtiam partis non cogitur, secundum Bal.in l.ciuile.C.de fur. Item, minimè cogitur clericus etiã per iudicẽ, quãdo per lõgum tempus stetit in possessione beneficij: puta per decẽ annos, concurrente fama: secundum Inn.in c.illud. & ibi Abb.in iiij. colũ. de præsum. &
5 Bal. in d.l.siue.C.de ꝓba.¶*Causæ criminales ꝙ spirituales possunt dici, quãdo agitur de criminib9 ecclesiasticis, vt de hæresi, simonia, schismate, apostasia, sortilegiis, & de aliis similibus: de quibus habetur in quinto libro decretalium: puta de vsuris & aliis similibus: non tamen de omnibus, quę habẽtur ibi: quia ibi ponuntur aliqui tituli continentes crimina secularia: prout est titulus de furtis, de homicidio, & aliis. Istæ autẽ causæ possent magis cõgruenter appellari causę criminales ecclesiasticę quàm causę spirituales: quia regulariter causę spirituales includuntur sub appellatione causarum ciuilium: ergo de stricta significatione non possent dici criminales spirituales: per ea, quæ suprà dixi: per dictũ Cardi. in clem.j.in v.q.de offi. delega.
6 ¶*Spiritualibus autem annexę dicuntur causę iuris patronatus ecclesiæ, vt est tex. & ibi per docto.in c.quãto.de iudi. vbi probatur,

batur.ꝙ idē iudicatur de istis,
quod de mere spiritualibus. &
habetur per Io.de Ana.in dicto
7 c.consulere.de simonia. ¶ * An
autem in causis spiritualibus re
quiratur libellus? Spe.in titu.de
libel.cōcep.§. nunc dicendum.
vers.xxiij.in fi.tenet,ꝙ non.sed
do.An.ibi in addi restringit di-
ctum Specu. ad casus positos in
cle.dispēdiosam.de iud. Et quid
si agatur de iuramēto apposito
in contractu simulato an dica-
tur causa spiritualis? vide Bal.te
nentem,ꝙ non,in l.j.C.de ope.
lib.Rober. Maran. V. I. D.

Iudiciorū XIIII.distic.

1 *Iudicium aliud iurisdictional:, & aliud arbitrarium.*

2 *Arbitrorum tres dicuntur esse spe cies: & qui sunt.*

3 *Arbitramētū, est quadā trāsactio.*

4 *Compromissum potest fieri per procuratorem, sine speciali mandato: stant. statuto, quòd causæ compromittantur. Idem in tutore.*

5 *Prælatus an possit compromittere super rebus ecclesiæ.*

6 *Clausula cōpromissi, quòd procedat de iure, & de facto, quid importet.*

7 *Compromissum nunquam valet, nisi ex die quo arbitri illud acceptauerūt.*

8 *Compromittens si læditur, potest intentare remedium l.secundæ.C.de r.scind.vend.etiam si arbitramentū emologasset.*

QVartadecima distinctio
1 iudiciorū est, * qa iudi-
cum aliud est iurisdictionale,
& aliud arbitrarium,id est, co-
ram arbitrio.Iurisdictionale est
illud,quod agitatur coram iudi
ce habete iurisdictionem, siue
sit iudex ordinarius, siue dele-
gatus.Iudicium arbitrarium,di
citur illud,quod ventilatur co-
ram arbitro. Et quia ista mate-
ria.est plenus tractata in diuer-
sis locis,maximè per Spe. in tit.
de arbitro.per totum.& per Lan
do.Ro.in repe. rubr. de arbi. &
per Bar.in l.si societatē. §.arbi-
trorum.ff.pro socio. ideò nō est
opus hic tractare materiā arbi-
trorum:sed remitto me ad dicta
in locis prçallegatis,& maximè,
quo ad materiam huius distin-
ctionis.scilicet,in quibus diffe-
rat iudiciū iudicis, à iudicio ar-
bitri. ponit plenè Spe.in d.ti.de
arbi.§.differt.per totū. Sed pro
aliquali introductione, videa-
mus vnam tantū quæstionē: sci
licet.quod sunt genera arbitro
2 rum. ¶ *Et breuiter arbitrorū
tres reperiūtur esse species prin
cipales in iure. Quidā dicitur
arbiter simpliciter: quidā dici-
tur arbitrator: & quidā dicitur
arbiter iuris. Arbiter simplici-
ter.dicitur ille,qui de partium
consensu eligitur,& in eum sub
pœnæ stipulatione compromit
titur,secundum Spe.in ti.de ar-
bit.§.j.in princip.Arbiter enim
æquiparatur iudici, & quo ad
processum tenetur seruare iuris
ordinem.licet compromissum
sit quidam contractus.l.j.& ibi
Bal.ff.de arbitr.& Spe. in d. §.j
versi.& est etiam &c.Arbitrator

verò,est quidã amicabilis compositor, qui habet dirimere & diuidere litem de facto potius, quàm de iure, & sine aliquo iuris ordine,vt habetur per Spec. in d.§.j.in ver. arbitrator. & de hac materia tractatur per Bart. & doct.in l.si quis arbitratu. ff. de verb.obl.& in d.l.si societatem.§.arbitrorum.ff. pro socio. & per Abb.in c.quintauallis.de
3 iureiur.¶*Et istud arbitramentum,dicitur quædã transactio, secundum Bar.in d.l.si quis arbitratu.& Alex.in cõs.lxxxij.in fi.in primo vol. qđ qualiter intelligatur,vide Philip. Deci. in cõs.lx.col.iij. Et hanc differentiã inter arbitrũ & arbitratorẽ, ponit etiam Bar.in d.§.arbitrorũ.ver.j.quęro,quæ sit differẽtia &c. Arbiter iuris,dicitur is, qui eligitur ex necessitate statuti, vt quãdo iudex allegat̃ suspect* debent eligi arbitri ad cognoscẽdũ de suspicione ex necessitate iuris.l.fi.& ibi Bar. & doct. C.de iudi.& habetur in c.suspicionis.de offi.delega.& in c.ab arbitris.de offi.dele.lib.vj.Similiter,quando extaret statutũ, ꝙ causæ cõpromittãtur inter coniunctos, tales arbitri dicũtur iuris,secundũ Abb.in c.cum dilectus.col.vij.de arb.Et an coram istis arbitris iuris habeat locũ recõuentio, vt quã iurisdictionem habeant,ordinariam scilicet,vel delegatã: dixi plenè suprà,in vj.di.principali.versi. secũdo quæro, an coram arbitro.
4 ¶*Et quia isti arbitri eliguntur de necessitate legis vel statuti, & non ex propria volũtate partium,infertur, ꝙ licet aliàs procurator non possit compromittere nec transigere sine speciali mandato:per tex.in c. per tuas. & ibi Abb.in ij.nota.de arbit.& Philip.Deci.in consi.lx.col.j.in prin.& Soci.in cõs.xviij. col.xv. versi. & ad compromittendum &c.in j.vo.tamen stante statuto vel lege, ꝙ causa compromittatur:potest cõpromittere etiam sine speciali mandato, vt notat Alex.& communiter mode.in l. si plures.ff.de pact.vbi loquitur de tutore,qui potest cõpromittere in arbitrũ iuris. & vide ad materiam do.in l.præses. C. de
5 transa.¶*An autẽ prælatus possit compromittere super rebus ecclesię:vide plenè Alex.in consi.xxxij.in ij.vol.& Soci.in consi.xviij.co.xiiij.in j.vo.Lud.Ro. in cõs.cclxix.col.iiij.in fi.vers. tertia ratio,&c.& Petr.Philipp. Cor.in cons. lvij. in litera A. & litera P.in tertio vol.Et an tale compromissum transeat in successorem:vide Fely.in cap.præ-
6 sentata.colũ.j.de test. ¶*Quid autem reportãt illa verba, quæ communiter solent apponi in cõpromissis, scilicet, vt procedat & iudicet de iure & de facto,&c. Dic quod per huiusmodi clausulam nõ potest arbiter lędere aliquam partium contra naturalẽ æquitatem: sed solùm importat, ꝙ non teneatur seruare

uare iuris solennitates: sed ꝙ
procedat manu regia, secūdum
ius gentium: debet tamen serua
re iustitiam in non lædendo ali
quam partē. ita tenet Pe. Philip.
Corn. in consi. cxiiij. col. iij. in fi.
in secundo vol. & Bal. in l. j. ff. de
euict. si verò dicatur de iure tan-
tùm, operatur, vt sententia lata
contra ius, sit ipso iure nulla: qa
excessit formam compromissi,
secundum Bart. in l. diem pro-
7 ferre. §. stari. ff. de arb. ¶* Vnum
tamen scias in hac materia, ꝙ
compromissum nunquam inci-
pit valere, nisi ex die, quo arbi-
tri illud acceptauerunt, & ante
acceptationem non currit ter-
minus præfixus compromisso.
Ita tenet Bal. per illum textum
in l. si cum dies. in princ. in fine
illius prin. ff. de arbi. & Alexā. in
consi. xxxiiij. col. fi. versi. ex qui-
8 bus in primo vol. ¶* Vltimo, su
per hac materia adde vnū pul-
cherrimum dictum, ꝙ vbicunq;
quis ex arbitramento esset læsus
vltra dimidiam iusti pretij, po-
test intentare remedium l. ij. C.
de rescind. ven. etiam si laudum
& arbitramētum emologasset,
& approbasset. ita tenēt Philip.
Deci. in consi. lx. col. iij. vbi ar-
guit de compromisso ad trans-
actionem. & nota hoc: quia qui-
libet prima facie respōderet in
contrarium. Et ad materiam hu
ius distinc. adde, quæ dicam in-
frà in vltima parte, in tractatu
de appellatione. in quarta quæ.
princ. versi. octauò limita &c. &
in prima q. in versicu. reductio.
Rober. Maran. I. V. D.

Iudiciorum XV. distin.

1 *Iudicium aliud delegatum, aliud subdelegatum.*

QVintadecima distinctio iu-
1 diciorum est: *quia iu-
dicium aliud delegatum: aliud
subdelegatum. Delegatum, est
illud, quod ventilatur coram iu-
dice delegato. de qua materia
dixi plenè suprà in quinta di-
stinctio. Subdelegatum verò est
illud, quòd agitatur coram iu-
dice subdelegato, id est, coram
eo, qui fuit delegatus à delega-
to. de qua materia habetur ple-
nè in lege, à iudice. C. de iudic.
& ibi per moderniores, & per
Alexand. in lege prima. ff. de of-
ficio eius. & per Canon. in capi.
venerabili. de offic. delegat. &
in lege prima. C. qui pro sua iu-
ris. Et quia hanc materiam ple-
nius attigi suprà in dicta quin-
ta distinctio. ideò hic aliter non
insisto. vnde deuenio ad deci-
mamsextam distinct.

Iudiciorū XVI. distin.

1 *Iudicium aliud validum, & aliud inualidum seu nullum.*
2 *Iudicium quot modis potest dici nullum. & numero 3. cum sequenti vsque in fi.*
3 *Iudicium quando ex defectu iudicis, sit inualidum.*
4 *Processus factus à iudice recusato, est ipso iure nullus.*
5 *Clausula, quòd si omnes, & cæt. in rescrip*

rescripto apposita, quid importet.

6 Delegati plures cum clausula, vt omnes vel vnus pcedere possit. si vnus incipit procedere, ille debet finire: aliàs alij nulliter procedunt.

7 Exceptio nullitatis sententiæ, vel processus ex defectu iudicis causata, semper potest opponi, etiam stãte statuto, quòd contra sententiam nulla opponatur exceptio.

8 Delegato procedẽte ante præsentationem rescripti delegatorij, processus est nullus, parte opponente.

9 Processus in contumaciam factus, ante nuntij relationem, est ipso iure nullus.

10 Citatio obmissa, reddit actum iudicij ipso iure nullum.

11 Statutum inducere non potest, vt feratur sententia, contra absentem non citatum.

12 Iudicium dicitur nullum, & sententia quando iudex procedit ad prolationem sententiæ cum magna celeritate, sine percunctatione processus, & sine causa cognitione.

13 Procurator falsus, vel substitutus, à non habente potestatem, facit iudiciũ cum eo agitatum esse nullum.

Exceptio falsi procuratoris, opponi potest antè & post sentẽtiam, ad annullandum iudicium.

15 Falsus procurator, quis dicatur.

16 Procurator habens potestatem substituendi, non potest substituere ante litem contestatam, nisi hoc expreßè in mandato dicatur.

17 Maritus agens vt procurator vxoris, cũm nullum haberet mandatum, facit iudicium esse nullum: licet vt legitimus administrator agere potuisset.

18 Filiusfamiliàs agens vel conuentus in iudicio, sine consensu patris, facit iudicium esse nullum: & potest opponi tam ante, quàm post sententiam.

19 Filiusfamiliàs potest esse in iudicio tã quam procurator alterius.

20 Filiusfamiliàs litigare potest super spirituali negotio.

21 Statutũ, quòd mulier contrahere nõ poßit sine propinquorum consensu, nõ comprehendit mulierem alieno nomine contrahentem.

22 Contractus mulieris in regno Siciliæ cõtrahentis alieno nomine, valet sine mundualdo.

23 Instantia perempta, potest iudex ferre absolutoriam ab obseruatione iudicij: & actorem condemnare in expensis.

24 Iudicium gestum cum procuratore excommunicato, an valeat.

25 Pupillus litigans in iudicio sine tutore, facit iudicium ipso iure nullum: & quando tutorem non habet, eius consanguinei citari debent.

26 Sententia lata in fauorẽ pupilli, valet, sine tutore: quãdo pupillus est maior infante: aliàs secus. & nu. 31.

27 Pupillus in actibus concernentibus eius fauorem, habet legitimam personam.

28 Alienatio rei ecclesiæ sine solennitate, valet, quando tendit in fauorem ecclesiæ.

29 Statutum requirens consensum propinquorum, in contractu mulierum, intelligitur de cõtractibus damnosis: non autem vtilibus.

30 Mundualdus non requiritur, quando mulier facit cõtractum sibi vtilẽ.

32 Ind

32 Iudicium agitatum sine consensu patris, cum filiofamiliàs, tendens in eius fauorem, valet etiam si sit minor.

33 Tutor non faciens solennia litigans pupilli nomine facit iudicium esse nullū: & quæ dicantur ista solēnia: & qualiter practicatur in regno.

34 Tutor non potest facere procuratorē ante litem contestatam, sed actorem cum decreto iudicis: aliàs non valet iudicium.

35 Procurator, qui litem contestatus fuit in causa, ipse in singulis actis citari debet: aliàs si citatur dominus, non valent acta: nisi procurator esset impeditus.

36 Curator ad litem pupillo qualiter dari debeat, vt iudicium valeat.

37 Delegata causa, per superiorem, censetur aduocata ab ordinario.

38 Mortuo delegato, causa non reuertitur ad ordinarium: sed ad principem delegantem.

39 Causam cœptam coram ordinario, non potest inferior à principe ad se aduocare.

40 Processus factus contra exititios ciuitatis, ad instantiam creditorum in contumaciam, non valet.

41 Libellus ineptus in criminali: reddit iudicium nullum.

42 Libellus continens indeterminatum locum, valet: & in probationibus suppleri potest.

43 Libellus non continens nomen accusati, vel occisi, an procedat.

44 Libellus criminalis, an diem commissi criminis continere debeat, & an teneatur accusator illum ad instantiam rei declarare.

45 Processus factus contra eum, qui arripuit iter ad papam, est nullus.

46 Sententia lata de consilio iurisperiti, non valet, quando lectum est solùm consilium: & nulla scribitur sentētia post consilium.

47 Dilatione pendente iudicium factū, est ipso iure nullum.

48 Iudicium agitatum contra mortuū, est ipso iure nullum: licet per viuū defendatur.

49 Iudicium nullum dicitur, quando factum est per delegatum impetratum per literas surreptitias: vel quādo delegatus non seruauit formam rescripti delegatorij.

50 Sententia, in qua error iuris est expressus, reddit iudicium nullum.

51 Decretum iniustum contra ius litigatoris, est ipso iure nullum, quod secus est in sententia.

52 Ingrediens possessionem decreto iniusto, punitur de vi turbatiua.

53 Hæreticus iudex facit iudicium, & processum nullum.

54 Vsura, quid sit peccatum.

55 Filiusfamiliàs si conuentus est in iudicio criminali, etiam consensu patris, non valet iudicium, quando est minor.

56 Minor sine curatore in iudicio criminali esse non potest.

57 Iudicium agitatum tempore vel die feriato, nullum est.

58 Feriæ inductæ ad honorem Dei, & seruantur in iudicijs, quæ sint.

59 Processus factus die feriato ad honorem Dei, etiam de consensu partium non valet.

60 Die feriata qui actus fieri possunt remissiuè.

Feriæ

61 *Feria vindemiarum & messium, non seruantur in regno: & quæ hodie seruantur.*
62 *Die feriato, omnes actus voluntariæ iurisdictionis fieri, non possunt.*
63 *Feriæ ad honorem Dei, an per statutũ vel consuetudinem tolli possint, ita quòd acta in illis diebus facta, valeant prout fit in curijs nundinarum. & numero 64.*
65 *Consuetudo vel statutum, an possit tollere ius gentium vel diuinum.*
66 *Statutum an tollere possit ferias inductas ad honorem Dei, & nu. 67.*
68 *Debitor fugitiuus capi potest, etiam die feriato ad honorem Dei.*
69 *Argumentum de pacto ad statutũ, an valeat. & supra. nu. 64.*
70 *Feriæ inductæ ad honorem Dei, an possunt tolli per statutum.*

SExtadecima distinctio iudi-
1 ciorum est: *quia iudicium aliud validũ: & aliud inualidũ, seu nullum. Iudiciũ validũ est illud in quo sunt seruata omnia solẽnia & substantialia iudiciorũ. Inualidũ verò est, vbi aliquid defficit ex dictis solẽnitatibus secundum Bar. in l. prolatam. C. de sent. & Lud. Ro. in cõs. ccxx. in prin. vel quando agitatũ fuit cum persona minus legitima: vt habetur in l. licet. C. de proc.
2 & dicetur plenius infrà. ¶ *Super ista distinctione tangam solum vnam q. quæ videtur necessaria: videlicet, Quot modis dici põt iudiciũ nullũ, seu sententia nulla? & erit q. valde vtilis pro instructione aduocatorum qualiter impugnabunt iudicia. Et quoniã de iure cõmuni possent adduci multæ nullitates, puta ex defectu litis cõtestationis: vel quia sententia nõ fertur in personam procuratoris, & multas similes: quæ hodie sunt sublatæ in regno in causis ciuilibus: ex quo proceditur sola facti veritate inspecta: vt pluries suprà fuit dictũ. Ideò cùm hoc vtile opusculũ destinauerim principaliter ad vtilitatem iudicũ & aduocatorũ regnicolarũ, obmittã nullitates sublatas: & pœnam tãtùm illas, quæ hodie seruantur in regno. Bene verũ est, ꝙ in criminalibus, in quibus seruantur iura communia, seruarentur nullitates iuris communis: de quibus tangã aliqua infrà suo ordine. ¶ *Primò 3
igitur dicitur iudicium nullum seu inualidum, ex defectu iudicis: quod põt multipliciter procedere: scilicet, vel quia iudex nõ interuenit: quo casu cùm iudicium dicatur à iudice, nõ potest dici sine eius interuentu. c. forus. de verb. sign. vel quia interuenit iudex incompetẽs. quo casu totum iudiciũ ruit, nisi appareat de prorogatione: vt in toto ti. C. si à nõ cõpe. iudic. vel quia interuenit pro iudice aliquis priuatus. l. priuatorũ. C. de iuris. om. iud. vel quia iudex est incapax ex aliquo defectu: qui defectus in iudice possunt esse plures. Quidã enim sunt defectus naturales: vt quia iudex sit furiosus, mutus, & surdus, vel impu

impubes: & isti defectus quandocunque obiiciantur, reddunt iudicium retro nullum: etiam si obiiciantur post sententiam: & postquam trāsiuit in rem iudicatā: vt not. Spec. in ti. de excep. §. ij. col. pe. vers. hoc quoq;. & §. nūc videndum. vers. sed quæro. & Abb. in c. sciscitatus. col. iij. & iiij. de rescrip. & ibi etiam Fel. col. iij. Pro hoc est tex. in l. cum prætor. §. non autem. & ibi Bal. ff. de iud. Quidā sunt defectus accidentales, & inducti per ius positiuum, vt quia iudex est infamis, vel seruus, vel excommunicatus: & tunc si isti defectus sunt notorij & manifesti, possunt quādocūq; opponi ad iudicium inualidādum. Quod tamē intelligo in illis defectibus, qui ipso iure inualidāt iudiciū: prout, si iudex est seruus, vel si est excōmunicatus: vt habetur in c. ad probādum. de re iud. & in c. pia de except. lib. vj. & in d. c. sciscitatus. Secus est in defectu infamiæ: quia si non opponitur ab initio ante lit. contest. valet processus, & iudicium. ita tenet Spec. in tit. de iudic. deleg. §. excipi. col. j. vers. sed nūquid infamis. & Bal. in d. c sciscitatus. col. ij. versic. quæro, an valeat &c. Si autē isti defectus sunt occulti, tunc distingue, vt per Ab. & Fely. in d. c. sciscitatus.

4 ¶ *Secūdò dicitur iudicium nullum, quando iudex recusatus vt suspectus, procedit ad vlteriora post propositam suspicionem: nā totus processus, quem postea facit, est ipso iure nullus. ita tenet Bar. ī l. quia poterat. ff. ad Treb. & Ludo. Rom. in cons. ccxx. col. ij. & Pau. de Cast. in cōs. cxxj. in ij. vo. & Gemi. in c. iudex. de of. deleg. lib. vj. & Alex. in cōs. lxxxix. in j. vol.

5 ¶ *Tertiò dicitur nullū iudicium, quando causa est commissa pluribus iudicibus: cum clausula, quòd si non omnes simul interesse poterint, alij iudicēt: prout communiter solet ista clausula poni in delegationibus apostolicis: nā antè, quā alij procedāt, debet eis cōstare de impedimento collegæ: aliàs si procedāt antè, quàm collega notificauerit eis suum impedimētū, eorū processus est nullus. ita per illum tex. tenet Ab. in c. prudētiam. in ij. no. & in fine illius prin. de of. deleg. & Bart. in l. multū. in fi. ff. de condit. & demon. & Fel. in c. sciscitatus. col. vij. vers. oportet notū &c. de rescript. vbi multum plenè declarat hāc materiam cum nōnullis limitationib'. & ibi vide: & plenè per Gemi. & doc. in c. cū plures. de of. dele. lib. vj. & prædicta procedūt in illa clausula, quòd si non omnes &c. Et sic quando conditionaliter loquitur commissio: secus, si esset apposita alia clausula, quæ cōmuniter solet hodie apponi in literis apostolicis, scilicet, vt oēs, vel duo, vel vnus procedant & iudicēt: & sic non conditionaliter: quia tūc cēsetur data iurisdictio singulis

gulis insolidũ:quo casu põt vn' ꝓcedere,etiã ante notificationẽ impedimẽti collegæ, & absque eius reqsitiõe.tex.est & ibi gl.in ver.liberè.ĩ d.c.cũ plures.& Ab. in d.c.prudẽtiã.ij.no.vide tamẽ de præcedẽti clausula, ꝙ si non oẽs &c.quãdã addi.in deci clxvj.Dñorũ de Rot.in nouis: quæ incipit.Si duo ex tribus &c.vbi tenet de mẽte Ioã.ꝙ valeret ꝓcessus factus ante notificationẽ impedimẽti.dũmodo in rei veritate impedimẽtũ sit verũ:tamẽ cõiter opin.doct.est illa quã suprà dixi:vt tenet Ab.in d.c prudẽtiã.in si illius prin.

6 ¶*Quartò dicitur nullũ iudiciũ.quãdo cõmissa est causa pluribus iudicibus cũ clausula.vt oẽs vel alter procedere possit: quo casu põt vnus sine alio procedere:vt modò dixi in præcedẽti:nam tũc si vnus incipit procedere, cẽsetur præoccupasse iurisdictionẽ: & alij nõ possunt vlterius impedire.& si alij posteà procederent, eorum processus est nullus: nisi primus ex iusta causa esset impeditus.Tex est in d.c.cum plures.de of.deleg.lib.vj,cũ ibi no. per Gemi.in ij.vol.ver.in §.porrò quæro &c.vbi hoc expresse tenet.& Fely in d.c.sciscitatus. col fin.ver.& no.ꝙ cessante &c

7 ¶*Et adde his ĩcidẽter,ꝙ vbicũque exceptio nullitatis processus vel sentẽtiæ depẽdet ex defectu iudicis,semper põt opponi,etiã si extaret statutũ,ꝙ cõtra sentẽtiã nulla possit opponi exceptio.ita tenet Lu.Ro.in cons. xliij.col.j.Pet.Phili Cor. in cõs. cxliij.col.ij.in j.vol.

8 ¶*Quintò dicitur iudiciũ nullũ, quãdo iudex delegatus procedit ante præsentationẽ rescripti delegatorij:licet sciat se esse cõstitutũ, delegatũ.Et licet procedat post datam rescripti.tamẽ non valet processus: quia ante præsentationẽ, nõ habet exercitiũ iurisdictionis.tex.est in c.super eo.el ij.& ibi Phil.in vl.no.de app. & Fel.in c.sciscitatus.co.viij.de rescrip.&Bal.in l.eũ,qui.ff.de iur. om.iud. vnde licet superueniat posteà rescriptũ:tamen nõ validatur processus anteà factus: quia cẽsetur factus à priuato:secundũ Bal.in d.l.eũ qui.ver.iiij. quęro &c.& Bal.in l.falsus.co.v. ver.sed pone.C. de furt. Qđ tñ limita procedere.dũmodo pars opponat de rescripto nõ pręsentato:secus, si nõ opponeret: & sub silẽtio pertrãsiret:qa valeret ꝓcessus ita tenet Ang.in l.cũ furiosus.ff.de iud.& Bal.in l.necquicquã.§.vbi decretũ.in fi. verbis.ff.de of.ꝓcõs.

9 ¶*Sextò dicitur iudiciu nullũ.qñ iudex ꝓcedit ĩ cõtumaciã alicui', nõ cõstito sibi prius de cõtumacia:vt qa citauit eũ: & nũtius nõdũ fecit relationẽ:&sic nõ cõstat ex actis de cõtumacia:& iudex ante relationẽ ꝓcedit ad sentẽtiã,vel ad aliũ actũ:tũc iudiciũ,vel actus ita factus,est ipso iure nullus.ita tenet Bar.& Bal.ĩ l.multũ.ff.de cõd.& dem.& Bar.ĩ l.hęc aũt.§. non

nõ defendi.ff.ex qui.cau.in pos.
ea.vbi expresse dicit, quòd pro-
cessus factus in cõtumaciã ante
relationem nuntij, est ipso iure
nullus.& sequitur Fely. in cap.
ecclesia sanctæ Mariæ.colũ.viij.
ver.decimo.de const.Quod no-
ta;qa millies potest euenire.&
sis cautus,quando vides actum
factũ in contumaciã, vt semper
perquiras an in actis sit scripta
10 relatio nuntij. ¶*Septimò dici
tur iudicium nullũ,quando fuit
factũ sine citatione partis:nam
citatio,est de iure naturali & di
uino,adeò quòd obmitti nõ po-
test.& sic quilibet actus iudicia-
rius factus sine citatiõe,est ipso
iure nullus.per ea,quæ haben-
tur in cle.pastoralis.de re iudic.
Pro hoc est tex. & ibi per Doct.
in l.de vnoquoque.ff. de re iud.
& l.ea,quæ.C.quomodo & quã-
do iudex.& l.si quãdo.& ibi Bal.
C.de testi.& capitu.ij.de testi.Et
quòd citatio sit de iure naturali
vt non possit obmitti, quia est
species defensionis. tenet Bald.
in l.cum fratrem.col.fi.versicu.
dubitari cõsueuit.C.de his,qui-
bus vt indi.& Bal.in l.j.colũ.ij.
versicu.sed hic quæritur, &c. C.
quomodo & quando iudex. vbi
11 plus dicit,quod etiam* per sta-
tutum non potest induci, vt fe-
ratur sententia cõtra absentem
non citatum. & Ioan. de Ana.in
ca.quàm pernitiosum.colum.j.
de vsur.& Socin. plene in consi.
cclxvj.col.xxj.versicul.sed tamẽ
12 præmissis,& c.in ij.vol.¶*Octa
uò dicitur iudiciũ nullũ & sen-
tentia,quãdo iudex procedit ad
prolationẽ sententiæ, cum ma-
gna celeritate sine percunctatio
ne processus, & sine causæ co-
gnitione.ita tenet Bar.in l. pro
latam.in fi.C.de sen.quod dictũ
plenissimè examinat Fely.in c.
ecclesia sanctæ Mariç.colũ.vj.in
fi.cum tribus col.seq.de const.&
multa similia adducit, & tãdem
concludit,quòd iudiciũ est nul-
lum,vt suprà dixi.& Alex.& Ias.
in l.iudices.C.de iudic.quod ta-
men limita & declara,vt Ab.in
ca.cùm ex literis.in viij. not.de
in integ.restit. vbi hoc declarat
procedere ,quando judex pror-
sus ignarus de meritis causç ꝓ-
tulit sentẽtiam:quia est ipso iu-
re nulla , vt quia de sero habuit
processum,& in mane sequenti
protulit sententiam:secus,quan
do infra breue tempus protulit
sententiã : quia oritur præsum-
ptio iniustitiæ,non tamẽ est nul
13 la:secundum eum.¶*Nonò dici
tur iudicium nullum , quando
fuit agitatum cum falso procu-
ratore, qui nullum habuit man
datum:per ea,quç not.Bartol.&
Doct.in l.licet.C.de procura.&
Abb.in c.in nostra.col.ij. de pro
cura.vbi in tantùm dicit iudiciũ
14 esse nullũ,quòd talis *exceptio
falsi procuratoris potest opponi
ante,& p[illegible] sententiam ad an-
nullandum iudiciũ. Idem tenet
Ioan.de Ana.in consi. xcvj.& in
addi. Ludo. Bolog.post dictum
consi.vbi pulchre & per multas

15 remiſsiones declarat,* quis dicatur falſus procurator. & dicitur falſus etiam ille. qui habuit mandatum:& poſteà fuit reuocatum:vt d.c.in noſtra.& ibi per Abb.idem ſi incipit gerere ante habitam notitiam mādati:vt in d.addi.Lud. Bolognini. poſt d. conſi.xcvj.Idem,ſi eſſet procurator ſubſtitutus à non habente poteſtatem ſubſtituendi,puta à procuratore ante litem conteſt. quia ante ſubſtituere nō poteſt, ſed poſteà ſic.l.quòd quis.& ibi per Moder.C.de procurat. & in ca.j.de procura.libro vj. & hoc ſentit Ioan.de Ana. in d.conſil. xcvj.colū.ij. verſic.conſtat autē.

16 ¶*Super hoc autem nota incidenter vnam bonam practicam in regno,in quo extat ritus magnæ curiæ vicariæ.in nume.121. & incipit , Item ſi procuratori, &c.quo cauetur, quòd ſi conſtituens procuratorem,dat ſibi poteſtatem ſubſtituendi,nō poteſt talis procurator ſubſtituere ante litē cōteſta. niſi expreſsè dicatur in mandato , quòd poſsit ante litem cōteſt. quod dictum tene perpetuò menti in practica :quia multi , qui non habent notitiā illius ritus,errāt in hoc: quia quilibet diceret contrariū, ad hoc,vt verba aliquid operentur:iuxta l.ſi quādo. ff. de leg.j. & per dictū ca.j.de procur.libr. vj.quod in hoc videtur corrigi per dictū ritum.& ſic poſſes impugnare & inualidare proceſſum, quando faceret contra te.

17 ¶*Decimò dicitur iudiciū nullum,quando maritus egit tanquam procurator vxoris,cùm in rei veritatem non haberet mandatū:nam proceſſus eſt nullus, dato quòd potuiſſet agere , vt maritus & legitimus adminiſtrator:nec ſaluatur illa via , qa maritus: & imputatur ei,quare talē viā elegit agēdo,vt procurator, ita ſingulariter tenet Ludouic.Rom. in cōſilio ccccxlvj.

18 ¶*Vndecimò dicitur iudicium nullum,quando filiusfamil.agit vel conuenitur in iudicio ſine conſenſu patris, quia talis conſenſus requiritur pro legitimatione ſuæ perſonæ,& ſi non interuenit,iudicium eſt nullum: de qua nullitate poteſt opponi quandocunque tàm ante,quàm poſt ſententiam.ita tenet Spec. in tit. de except.§.dicto.colū.v. verſicu.quid de illa.& in titu.de actore.§.j.col.x.ver.ſed & filiuſfam.i.per l.fi.§.neceſsitate.C. de bonis,quę liber.& ibi plenè per

19 Bal.¶* Quod tamen limitatur procedere , quando filius agit proprio nomine. Secus,ſi interuenit in iudicio , tanquam procurator alterius:quia nō requiritur conſenſus patris:vt eſt tex. in c.qui generaliter.§.j.de proc.

20 libro vj.*Idem, quādo agit vel conuenitur ſuper aliquo negotio ſpirituali.tex.eſt in c.fi.in fi. de iud.li.vj.& plures fallentias, in quibus poteſt filius eſſe in iudicio ſine conſenſu patris , vide per Spe.in tit.de actore.§.j.verſ.

vbi suprà.& tex.in authẽ.quod locum.& ibi Ias.co.vj.in fi.C.de
21 collat.* quòd facit ad id quod in simili dicimus ĩ muliere,quæ est ex forma statuti, non potest contrahere sine consensu propinquorum:quia illud intelligitur, quando contrahit nomine ꝓprio:secus, si nomine alieno, puta tutorio vel procuratorio, nomine.ita tenet Alexan.in d.l. quæ filium.col.ij.ff de in iusvo. & Pau.de Cast.in l.quicũque.§.
22 si ab alio.ff.de instito.¶*Et ꝑ hoc infero ad dispositionem ritus magnæ curiæ vicariæ:secundum quem est communis obseruantia in regno,ꝙ mulier viuẽs iure Lõgobardo,nõ potest contrahere sine mũdualdo:nam illũ ritũ & obseruãtiã intelligo procedere,quãdo mulier cõtraheret proprio nomine .secus alieno.
23 per præd.¶*Duodecimò dicitur iudiciũ nullũ,quando sentẽtia fuit lata post perẽptã istãtiã.gl. est & ibi Bar.& Bal & communiter Moder.in l.properandum. in prin.C.de iud.pro hoc Bald. allegat ibi tex.ĩ l.scire oportet. §.consequens.ff.de excusa.tuto. Idem tenet Alex.in cõsi.lxxxij. in prin.in iij.vol.plus dicit Bal. in d.l.properandum.col.ij.vers. secundo quæro.quod etiam in causa appellationis sentẽtia lata,post appellationẽ desertã, est ipso iure nulla.Quod tamẽ intellige de sententia diffinitiua ipsius causę principalis:quia illa nõ potest ferri post lapsum instantiæ, sed bene potest iudex ferre sententiam absolutoriam ad obseruationẽ iudicij, & condemnare partem actricẽ ad expensas:vel illam partem, cuius culpa instãtia fuit perempta:secundum Bartol.& communiter Doct in d.l.properãdum.§.illo. & Lanfr.in c.quoniam cõtra.in fi.verbis.de prob.& Alex.in cõs. cxxxvj.col.j in ij.vol.& in cõsi.
24 lxvj.col j.in v.vol ¶*Tertiodecimò dicitur iudicium nullum, quando fuit gestum cum procuratore excõmunicato:quod tamen intellige,quando tempore constitutionis erat excommunicatus.quia tunc ipso iure nõ tenuit cõstitutio procuratoris, & per consequens remanet procurator falsus.& sic processus non valet:sicut dixi suprà de procuratore falso.Secus, si post mandatum superuenit excommunicatio procuratori: quia valent acta,si non opponatur: sed ante mandatum nõ valent ipso iure, siue opponatur,siue non.Ita hęc omnia tenet Abb.in ca.post cessionem.col.antepen.& penulti. & fi.de prob.& ibi etiam Felyn. qui magis clarè loquitur.Et procedunt prædicta,siue sit procurator ex parte actoris, siue ex parte rei secũdum Abb.in dict. cap.post cessionem.col.antepenult in fi.versi.sed dubiũ est,&c.
25 ¶*Quartodecimò,dicitur iudicium nullum.quando est agitatum cũ pupillo sine tutoris authoritate.l. cùm & minores.& ibi

ibi Bal. C. si aduersus rem iudic. & l. j. C. qui legi. person. habent standi in iudic. & l. clarum. C. de autho. præstan. nam quando pupillus habet tutorem, debet iudicium agitari cũ tutore. & si non habet, debent citari coniuncti ipsius pupilli, vt constituatur in contumacia aliàs citatio solius pupilli, nihil valet. l. hæc autem. §. j. ff. ex quibus causis in possess. eat. & ibi Bar. idem tenet Alex. & communiter Doct. in l. neque impuberes. ff. de in ius voc. & in l. si ex legati. cum l. seq. ff. de verborũ oblig. & in l. contra pupillum. & ibi etiam Ioã. de Imo. de re iudic. & ita communiter tenetur. reprobata opin. Bar. in l. j. §. sufficit. ff. de admini st. tu. qui tenebat posset citari solum pupillum, quem in specie reprobat Alex. ĩ d. l. neque impuberes. Et ad prædicta, scilicet quòd nullũ actum iudiciariũ potest facere pupillus, est tex. & ibi per Mod. in l. iusiurãdum. §. pupillus. ff. de iureiurãdo. & vide omnino decisio. cclxij. consi. Neap.

26 ¶ * Prædicta tamen limita, quando iudicium tenderet in damnum pupilli: quia tunc verum est, quòd non valet sine tutore. Secus est, quando tendit ad vtilitatẽ: quia tunc valet, vt puta, qua fuit lata sententia pro pupillo: ita est tex. & ibi Bar. & Bal. & Moder. in l. non eo minus. C. de procurat. & Bar. & Bal. in l. si tutor. C. in quibus causis in integ. resti. non est necess.

27 * & est ratio, quia in actibus cõcernentibus fauorem pupilli, dicitur habere legitimam personam: secundum Bal. & Ias. & l. contra iuris. in princip. ff. de pact. per tex. institu. de authori. tuto. in princip.

28 * & in d. l. cõtra iuris. infert Bal. idem esse in ecclesia, vt si fuerit alienata res ecclesiæ, sine solennitate, quæ alienatio tendit ad ecclesiæ vtilitatem, valet. Idem tenet Ias. in d. l. iusiurandum. §. pupillus. col. fin. ff. de iureiurand. vbi idem dicit de gestis ab intruso in fauorem ecclesiæ. de qua materia, vide Abb. in cap. causam. col. penul. & fina. de iudiciis.

29 ¶ * Similiter per prædicta infertur ad statutũ, requirẽs consensum propinquorũ in contactu mulierum: quia intelligitur in cõtractibus damnosis mulieribus: secus in cõtractibus vtilibus. ita tenet Bald. in l. neque. C. de contrahen. & committen. stipul. & Ange. & Imol. in l. mutuum. §. fin. ff. de acquir. hæred.

30 * Et per illud dictũ Bald. infero ad dispositionẽ ritus magnæ curiæ requirẽtis mundualdum in cõtractu mulieris: quia si aliqua mulier faceret aliquẽ contractum vtilem sibi, valeret sine mũdualdo. quod nota, quia millies potest accidere.

31 ¶ * Itẽ illud, quod dixi, valere iudiciũ tendens in fauorem pupilli, sine tutore, intellige procedere, quando pupillus esset maior infante. Secus si esset infans, quia tũc æquiparatur furioso: ex quo nullũ habet intellectum: vnde non

nõ valet sententia, etiam in sui fauorem lata. ita tenent Alex. & Iaso. in dicta l. non eo minus. & Alexan. in l. furioso. ff. de re iud. & Bald. in d. l. neque. C. de contrahen. & committen. stipul. per tex. in §. pupillus. insti. de inutil.
32 stipul. ¶ * Item, prædicta extenduntur procedere etiã in filiofamiliàs: vt si est agitatum iudicium cum eo, sine consensu patris, etiã si esset minor, valet in sui fauorem. Ita singulariter tenet Alexan. in consi. lix. col. ij. in secundo volu. quod nota pro limitatione l. fin. §. necessitate. C. de bonis quæ liberis. & eorum, quæ dixi suprà, in xj. nullitate.
33 ¶ * Decimoquintò, dicitur iudicium nullum, quando fuit agitatum cum tutore, qui non fecit solennia: vt quia non satisdedit rem pupilli saluã fore: non fecit inuentarium, nõ fuit sibi decreta administratio per iudicem: vt dicit Bald. in l. si tutor. C. in quibus causis in integ. restit. nõ est necess. de quibus solennibus habetur per Bart. in l. legitimos. ff. de legi. tutor. Nam in isto casu, dato quòd talis gerebat se pro tutore. si tamen fuit lata sententia cõtra eum, talis sentẽtia est ipso iure nulla, & non nocet pupillo. tex. est in d. l. si tutor. & ibi Bar. & Bal. & istud dictum tene mẽti ꝑpetuò: quia poteris mille processus impugnare, quia rarò inuenitur hodie tutor, qui faciat ista solennia. & de hoc est vnus ritus magnæ curię vicarię, in num. 213. qui incipit, Item, seruat ipsa curia, quòd cùm aliquis tutor, &c. q vult, quòd tutor nõ admittatur ad litigãdum in iudicio tutorio nomine, nisi prius doceat de solennibus: ad quod docendum datur sibi nouus terminus: ad quod vide decis. cclvj. consi. Neapol.
34 ¶ * Decimosextò dicitur iudicium nullum, quando esset agitatum cum procuratore cõstituto ab aliquo tutore, ante litem contesta, quia tutor nõ potest facere procuratorem ante litem contesta. in causa pupilli: sed debet cõstituere actorẽ, in quo actore requiritur decretum iudicis, aliàs vitiatur constitutio, & nõ valet processus. pro hoc est tex. & ibi Bar. & Doct. in l. neque tutores. C. de procur. & gloss. in l. si actor. C. de appellat. & tex. in §. fi. instit. de curato. & habetur in decisio. cclxij. consil. Neapol. versi. iij. ille, &c. Pupillus verò cũ authoritate tutoris potest ante litem contesta. constituere procuratorẽ: vt dicta l. neq; tutores. & hanc materiam plenè tetigi ĩ repet. mea, lege, si actor. ff. de procura in ij. colum.
35 ¶ * Decimoseptimò, dicitur iudicium nullum, quando fuit agitatum cum procuratore, vsque ad litis cõtestationem inclusiuè, & postea in aliis actis citatur dominus, & nõ procurator: quia si dominus non comparet, & fit processus in contumaciam, non valet, quia postquam procurator est cõtestatus litem, ipse de-

bet citari in actibus successiuis, qui est effectus dominus litis,& non dominus causæ.& si aliter fit,non valet processus.ita tenet Barto.in l.procuratoribus.C.de procurat.& Bart.in l.mutari.ff. de procurat.& in l.furioso.ff.de re iudic.& Bald.in l si quando. in vij.quęst.C.de testi.& Abb.in cap.ij.colum.penult.& ibi etiã Fely.de testi.quod tamen intelligitur,nisi procurator esset absens vel infirmus,quia tunc potest citari dominus : secundum Alexan in d.l.procuratoribus.& Gemi.in cap.si quidem.§.secus. in vj.no.de procur.lib.vj.& dixi in d.l.si actor.ff.de procur.col.ij.
36 in fi.¶*Decimooctauò,dicitur iudiciũ nullum,quando fuit datus curator ad litem pupillo minus legitimè: vt quia pupillus non petit:quia curator ad litem non datur,nisi pupillo petenti: secundum Bato.in l.qui habet. §.si pupillus.ff.de tutel.verùm aduerte : quia in sacro consilio Neapolit.ille tex.in d.§.si pupillus.cum ibi not.per Bar.intelligitur procedere in casu speciali,in quo loquitur tantùm:scilicet,quando pupillus haberet litem cum tutore,tũc opus est, vt petat curatorem ad litem:aliàs non datur non petẽti. Secus est, quando pupillus haberet litem cum alio extraneo:quia tũc potest iudex sibi etiam non petẽti dere curatorẽ ad litem.Verùm ad instãtiam partis aduersæ debet iudex facere mandatum pupillo,quòd veniat ad petendum curatorem ad litem:& si comparuerit,dabit sibi illum,quem petierit.Si verò nõ compareret,tunc iudex ex officio dat sibi curatorem ad litem.iuxta formam l.j. C.qui pet.tuto. Hæc omnia habentur in deci.cclvj.consi.Neapolit.& per.Bal.in l.ait prætor. §.permittatur.in primo nota.ff. de mino.Et prædicta intelliguntur de pupillo maiori infante: vt habetur ĩ d.deci.cclvj.nam si pupillus est infans, non potest sibi dari curator ad litẽ:sed debet peti sibi dari tutorem:vt tenet Ioan.And.in addi.Specu.in tit.de reo.§.j.col.v.in addi.quæ incipit,authoritate.& Bal.in c. j.colum.vj.in fin.versic.de citatione,& c.de mili.vas.qui contu. est.& habetur in deci.cclxij.cõsil.Neapo.versi.ij.dicitur.&c.Et iste est alius modus annullandi processum:scilicet,quando esset datus curator ad litem infantis quia dari non potest nisi in vno casu : scilicet quando tutor non posset reperiri : vel quando bona pupilli starent sub periculo: secundum Bal.in d.c.j.versic.de citatione.vbi subdit,quòd tunc debet dari curator, cum interuentu consanguineorũ pupilli. Hinc dicit Bal.in l.donatarũ.ĩ fi.C.de acquir.poss.quòd quando aliquis litigat cum infante, omnes actus debẽt fabricari in personã solius tutoris : nõ autẽ in personam infantis cum authoritate tutoris.Hodie autem in

in regno extat dispositio ritus magnæ curiæ, in nu. 10. qui incipit, Itē, quòd pupillus, &c. per quem disponitur, ꝙ curia prouidet pupillis de curatore ad litē, asserentibus se carere curatoribus: & talis prouisio fit sine difficultate & sine causę cognitione vnde per dispositionem illius ritus iudex potest indistinctè prouidere pupillis de curatore ad litē, siue petāt, siue nō: quia dicit, sine difficultate & sine causæ cognitione, verū non puto, ꝙ per illum ritū sit concessum dari curatorē infanti: quia dicit, pupillis asserentibus se carere curatoribus. nam talis assertio non potest fieri per infantē, qui nullū habet intellectū. vnde de necessitate ille rit' intelligitur de pupillo maiore infante. & ista nota: qa sunt quotidiana.
37 ¶ *Decimonono, dicitur iudiciū nullū, quādo causa est aduocata à iudice inferiore, per superiorem: vt quia princeps delegat aliquam causam spectantē ad ordinariū, alicui delegato: nam per talem delegationem censetur priuasse ordinarium iurisdictione, quo ad illā causam: & censetur causam ad se aduocasse: idē si ipse superior cœpit de causa cognoscere. ita tenet Bal. in ca. j §. ad hoc. col. iiij. de pace iura. fir. & Abb. in c. cùm M. Ferrarien. col. pe. in fi. de const. & idem Abb. in c. cum dilectus. in vltimo not. de purga. cano. pro hoc videatur tex. in c. pastoralis. §. prętereà. & ibi Fely. de offic. dele. & Fely. in c. quoniā Abb. in fi. eo. ti. & Lud. Roma. in cōsi. cccxxx. col. iij. & cons. cccxxxv. & Bal in l. si vt ꝓponis. la j col. iij. vers quæro papa, & c. C. quomo. & quando
38 iud. vbi plus dicit Bal. ꝙ * mortuo delegato, causa non reuertitur ad ordinarium, sed vadit ad principē delegātem. adde Iaso. in l. more maiorū. col. fin. ff. de iurisd. om. iudi. In isto igitur casu, si ordinarius inferior faceret processum in dicta causa aduocata a per superiorē, tale iudiciū esset ipso iure nullū. tanquā agitatū à priuato. Tex. est. & ibi Ab. & Phili. in c. vt nostrū. de app. & probatur in l. iudiciū soluitur,
39 ff. de iud. ¶ *An autem inferior à papa, vel à principe, possit indistinctè causam cœptam corā suo inferiore ad se aduocare, puta si archiepiscopus vellet ad se aduocare causam, quæ agitur coram episcopo? Dic ꝙ non ita tenet Phi. in d. c. vt nostrū. col. iiij. vers. tertiò quæritur. vbi limitat non procedere in vicario: quia episcopus potest causam cœptā corā suo vicario indistinctè ad se aduocare: & idē tenet ibidem
40 in j. col. ¶ * Vicesimò, dicitur iudicium nullum, quādo est factū contra exititios seu expulsos de ciuitate, ad instantiam alicuius creditoris in contumacia, quia ex quo non tenentur comparere, quia locus non est eis tutus, non valet processus factus contra eos. ita tenet Bar. in l. si co. ij.

versic.sed iuxta hoc quæro, &c. ff.de in integ.restitu.de qua materia vide Fely.in c.accedens. el secundo.vt lite non contest. vbi tractat an & quando isti tales teneantur per procuratorem com
41 parere.¶ *Vicesimoprimò,dicitur iudicium inualidum, & nullum,quãdo fuit agitatũ in causa criminali super libello inepto: vt quia non fuit appositus in eo locus seu tempus, secũdum formam l.libellorum.ff.de accu.vt d.l.libellorum.§.quòd si libelli & ibi Bar.vbi dicit,quòd ipso iure est libellus ineptus,& iudiciũ nullum, etiam si non opponatur.de cuius dicti veritate, quia multi tenent cõtrarium,scilicet quòd opus est, ꝙ opponatur,vide plenè per Soc.in consi. cxlvj.
42 col.vj.& vij.in j volu. ¶*Quid autem,si apponeretur locus indeterminatus in libello?dic, ꝙ valet libellus,& potest suppleri in probationibus, secundũ Soc.
43 in d.cons.cxlvj.col.pe.¶*Quid autem,si non sit expressum nomen proprium accusati vel hominis occisi:vt puta, quia ignorabatur,an ꝓcedat libellus?vide plenè per Fel.in c. auditis. col.
44 xvj.& xvij.de præscrip.¶ *Dicit tamẽ Bar.in d.l.libellorum.col. j.quòd dies commissi criminis non debet apponi in libello. & valet libellus sine eo. Verũ idẽ Bar.in l.is,qui reus.col.v.in fin. ff.de pub.iud.tenet,quòd si reus petit edi sibi diem commissi criminis, ad hoc vt possit facere suas defensiones,tenetur accusator exprimere diem ad instantiam rei. & illud dictũ sequitur Iaso.in l.ij.§.si quis Ephesi.ff.de eo quod cer.lo. Contrarium tamẽ & melius tenet Ioã.de Imo. in d.l.is,quis reus.col.xxiij.in fi. scilicet, quòd non teneatur exprimere diem accusator, etiam ad instantiam rei:& istam contrariam partem puto veriorem: quam tenet etiam Ale.in d.l.is,
45 qui reus.in addi.ad Bar.¶ *Vicesimosecundò, dicitur iudicium nullum, quando est factum contra eum, qui arripuit iter ad sedem apostolicam: nam interim dum vadit ad papam, eximitur ab omni iurisdictione iudicis inferioris, & est sub protectione papæ.vnde processus, qui contra eum fieret in patria sua, est nullus.tex.est & ibi Abb.& doc.
46 in c.meminimus.de app.¶*Vicesimotertiò, dicitur iudicium nullũ,quo ad sententiam,quando sententia esset lata de consilio alicuius iurisperiti.& reperitur in processu latum solùm cõsilium,& post consiliũ non esset aliqua sentẽtia iudicis,qui pronuntiaret secundum formam illius consilij:nã processus remanet indecisus perinde, ac si non esset lata aliqua sententia. & sic non potest fieri executio.ita de hoc est vnum pulchrum consil. Ang.in consi.ccxlix.incipiente, domina libertina. & habetur ꝑ Fely.in c. cùm venerabilis. col. xvj.cum tribus seq.de except.& istud

istud nota perpetuò: quia quoti die euenit, maximè in curijs, in quibus sunt isti officiales idiotę qui ferunt sententias de consilio iurisperiti, & solùm legunt cõsilium, & magister actorum: scribit, lecta & lata fuit suprà scripta sententia, &c. cùm in rei veritate nulla sit sentẽtia lecta, sed solùm consiliũ, quod nõ est sententia. vnde poteris opponere & impedire executionem. Et ego bis obtinui. non sunt multi dies, quibus impediui duas executiones per dictam oppositionẽ. vnde sint cauti iudices idiotæ, vt in calce cõsilij faciant scribi, Nos talis iudex, &c. sentẽtiamus & pronuntiamus, prout in suprà scripto cõsilio cõtinetur, & deinde se subscribat: nam ista pauca verba habent vim sententiæ: aliàs nulla esset sententia. Adde prædictis Iaso. in l. nec quequam. §. vbi decretũ. col. xv. ff. de offi. proconsul. & reliqua de hac materia, vide quæ dicam infrà in vltima parte in versi. sen-
47 tentia. ¶ *Vicesimoquartò, dicitur iudicium nullum, quando est agitatũ dilatione pẽdente: quia dilatione pendente officium iudicis conquiescit, & interim attentatũ est ipso iure nullũ. text. est vbi hoc tenet Bald. in l. siue
48 pars. C. de dila ¶ *Vicesimoquintò, dicitur iudiciũ nullum, quando est agitatũ contra mortuum: licet defendatur per viuũ. vnde si tempore latæ sententiæ is, qui sententiam contra se reportat, reperitur mortuus, est ipso iure nulla. tex. est in l. in summa. §. fi. & ibi p doc. ff. de re iudi. & l. pen. ff. quæ sent. sine appel.
49 resci. ¶ *Vicesimosextò, dicitur iudicium nullum, quando est factum per delegatum impetratũ per literas surreptitias: vel quãdo delegatus non seruauit formam rescripti delegatorij. text. est in c. cũ dilecta. & ibi Abb. in iiij. no. & plenius ibi per Felyn.
50 de rescri. ¶ *Vicesimoseptimò, dicitur nullum iudiciũ, quo ad sententiã: quando in ea est processus error iuris. text. est in l. ij. C. quando prouo. nõ est necess. & intelligitur, quando est talis error, qui potest legi oculo corporali. non enim sufficit oculus intellectus. ita declarat Ale. vbi plures limitationes ponit, in l. cùm prolatis. col. iij. ff. de re iud. & Abb. in c. j. col. iij. de re iudi. si tamen est cõtra ius litigatoris, vt quia error non apparet oculo corporali, valet: licet sit iniqua: vt d. l. cùm prolatis. & habetur per doc. in c. inter ceteras. de re iudi. tamen potest is, qui eam obtinet, denuntiare ecclesiæ per denuntiationem euangelicam, vt restituat qđ vigore talis sentẽtiæ habuit: quia cum peccato tenet. ita habetur in decisio. xx-
51 viij. consi. Neapolita. col. ij. *tamẽ hoc limitatur procedere in sententia, secus in decreto: quia si interponitur decretũ ex falsa causa cõtra ius litigatoris, est ipso iure nullum: licet error nõ

exprimatur,secūdum Bart.in l.
Fulcinius.§.ij.circa fi.ff.quibus
ex causis in poss.ea. quem sequi
tur Alexand.in consi. lxxxv. in
princ.in ij.volu.pro hoc est tex.
in l.j.§. hæc verba. ff.ne vis fiat
52 ei.*idē tenet Soci.in cons.xviij.
colum viij. in j.volu.vbi ponit
pulchrū casum de ingrediente
possessionē authoritate decre-
ti iniusti, vt possit puniri de vi
turbatiua,& decretū non valet.
53 ¶*Vicesimooctauò, dicitur iu-
dicium nullum,quando est agi-
tatum coram iudice hæretico.
ita tenet Specu.in titu.de aduo.
§.j.col j.versi.item obiicitur in
54 fi.*quod nota, quando extaret
iudex aliquis, qui non crederet
aliquem articulum fidei:vel qui
fortè diceret vsuras,nō esse pec
catum:quia per hoc cēsetur hæ
reticus,& potest opponi contra
eius iudiciū. ita habetur in cle.
j §.fi.& ibi plenè Cardi.de vsur.
vbi hoc limitatur procedere,
quando quis pertinaciter id di-
ceret.Secus,si ioco vel lapsu lin
guæ: quia tunc non est hæreti-
cus.& ibi plenè Cardi. declarat
quis dicatur hęreticus.& Old.in
cōsi.cviiij.& per Be.Tho.ij.ij.q.
v. articulo iij. & quòd vsura sit
peccatum mortale,habetur per
eundem Bea Tho.ij.ij.q.lxxviij.
55 articulo primo.¶*Vicesimono-
nò, dicitur iudicium nullum,
quando fuit agitata aliqua cau-
sa criminalis contra filium fa-
miliàs minorem:quia licet in iu
dicio tali interuenerit consen-
sus patris, tamen adhuc proces-
sus est ipso iure nullus: quia in
criminalibus non sufficit autho
ritas patris,quando filius est mi
nor,sed debet sibi dari curator:
ita tenet Bal.in cōsi.ccccviij.in-
cipiente, Factū sic proponitur,
&c.in iij.vol.& sentit Bal.in l.si
infanti.col.ij.ver.& ideò aduer-
56 te &c.C.de iure delib.*Hinc di
cit Bal.in l.clarū.C.de auth.præ
stā.in ij.not.ꝙ minor nō pōt es-
se aliquo modo in iudicio crimi
nali sine curatore.& tenet plenè
Pet.Phili.Corn.in cōs.cxcviij in
iiij vol. vbi plenè examinat de
cōfessione minoris in crimina-
libus,an valeat,& an possit re-
57 uocari ¶*Tricesimò,dicitur iu-
dicium nullum,quando est agi-
tatum in tempore vel die feria-
to,maximè ad honorem Dei, se
cundum Spec.in titu.de citatio-
ne.§.j.col.vij.versic.item excipi
tur,ꝙ facta est,&c.per tex. in c.
58 fi.de fer.& in l.fi.C.de fer.*Quę
autem feriæ sunt in obseruātia
ad honorem Dei,vide Abb.in c.
conquestus. de fer. & inter alia
dicit Abb.ibi in iij.col.quòd to
ta septimana sancta, & omnes
illi dies infra octauam paschæ,
sunt feriati ad honorem Dei.Si
militer in feriis inductis ad ho-
norem hominum,prout sunt fe
riæ messium & vindemiarum,
de quibus in l.j.& ij.ff.de feriis.
Verùm illæ feriæ hominum,nō
sunt ita potentes, sicut feriæ ad
59 honorem Dei.* quia feriis ad
honorem hominum, potest de

consen

cõſenſu partium renuntiari, &
valet proceſſus factus de cõſen-
ſu partium, ſed feriis ad hono-
rem Dei non poteſt renuntiari:
nec valet proceſſus factus etiam
de conſenſu partium: vt no. Spe.
in tit. de renun. & conclu. §. j. in
iij. col. & Abb. in d. ca. conque-
ſtus. col. iij. verſicu. ſed quæro. &
Bart. in l. ſi feriatis. ff. de arbitr.
& Bal. in l. j. C. de fer. & Spec. in
60 titu. de fer. §. fin. * Qui autem
actus poſſunt fieri ĩ die feriata,
& qui non: vide per Felyn. in c.
ſignificauerunt. col. iiij. cum tri-
61 bus ſeq. de iudi. ¶ * Vnum adde,
quòd feriç vindemiarum & meſ
ſium, hodie in regno non ſunt
in vſu, prout expreſſè dicit gloſ.
in conſti. regni, Baiulos. & eſt ex
peditum per cle. ſæpe. de verbo.
ſigni. vbi dicitur, quòd vbi proce
ditur ſine ſtrepitu & figura iudi
cij. prout in regno in cauſis ciui
libus, tales feriæ non ſeruantur.
¶ Quæ autẽ feriæ ſeruentur ho-
die in regno in curiis, & quæ
non: vide plenè Matth. de affic.
in dicta cõſti. Baiulos. in iij. iiij.
62 v. & vj. col. vbi cumulat. ¶ * Præ-
dicta tamẽ intellige procedere
in actibus contentioſæ iuriſdi-
ctio. quia nõ poſſunt fieri in die
feriato ad honorem Dei: ſecus
in iuriſdictione volũtaria: quia
actus voluntariæ iuriſdictionis
poſſunt expediri die feriato, etiã
ad honorem Dei, prout ſunt
adoptiones & emancipationes.
Item, poteſt notarius facere in-
ſtrumẽtum in die feriato: quia
ſimiliter hoc eſt volũtariæ iu-
riſdictionis. ita tenet Specula. in
titul. de fer. §. ſequitur. verſicu.
63 quid ſi in feriis, &c. ¶ * Vltimò,
ſuper hac materia attingo vnã
vtilem quæſt. videlicet, an per
ſtatutum vel conſuetudinẽ poſ-
ſit induci, quòd feriæ ad hono-
rem Dei. non ſeruentur in ali-
qbus caſibus. Et pono caſum in
terminis. In regno quotidie ide
mus fieri iſtas nũdinas in diuer-
ſis ciuitatibus & locis: qbus du-
rãtibus ſolet creari vnus officia
lis ad iuſtitiam miniſtrandã de
emergentibus in nũdinis inter
aduenas: q appellatur magiſter
nũdinarũ. in cuius curia & tribu
nali celebrantur, vt plurimùm
actus in die feriato ad honorem
Dei: quia actus tolerãtur de anti
qua cõſuetudine. Quæro igitur,
an valeãt huiuſmodi actus. Ego
vidi quandoq; fuiſſe oppoſitum
per quẽdam peritum doctorem
in ciuitate Venuſij. in nundinis,
quæ celebrantur in feſto ſanctæ
Mariæ de mẽſe Auguſti. qui op-
poſuerat nõ valere acta facta in
die ſanctę Marię: adeò ꝙ fuit ma
gna diſcuſsio inter iuuenes ſtu-
dentes ac profeſſores & docto-
res, qui ibi aderant in illo die.
Quia allegabat prefatus doctor
nõnullas coloratas rationes, quæ
prima facie ducebãt adſtantes
64 ad hæſitationem. * Et primò di
cebat arguẽdo de pacto ad ſtatu
tũ. ſiue conſuetudinẽ, iuxta l. nõ
impoſsibile. cũ ibi no per doct.
ff. de pac. Nam per pactum non
poſſunt

possunt partes renũtiare huiusmodi feriis: vt suprà dixi. ergo minimè potest fieri per statutũ
65 vel consuetudinem. ¶* Præterea, consuetudo vel statutũ cum dicatur ius ciuile positiuũ: vt in §. ex non scripto. institu de iure natu. & in l. omnes populi. ff. de iustiti. & iure non potest tolle ius diuinũ. Nam istud, quòd feriæ ... honorem Dei seruentur, est de iure diuino, & sic de præcepto decalogi, vbi habetur, Sabbata sanctifices, & c. de qua materia plenè dixi suprà ĩ iij. parte principali huius trac. ĩ illa q. scilicet, vnde habuit originẽ iudicium. Ergo non potest tolli per ius positiuum, vt no. gl. & doct. in l. fi. C. si contra ius vel vtilit.
66 publ. ¶ *Prǽterea, allegabat notata per docto. maximè, p Alexan. in l. milites. C. de test. mili. vbi habetur, quòd licet statutũ dicat, quod procedatur nulla iuris solennitate seruata, non tamen censetur tollere ferias inductas ad honorẽ Dei, vnde in proposito licet in curia nũdinarum procedatur summariè, & sine aliqua iuris solẽnitate: vt declarauit suprà ĩ ista parte, in nona distin. in ver. quartò principaliter, & c. tamen non debent censeri sublatæ feriæ ĩductæ ad honorẽ Dei: & per huiusmodi oppositiones fecit impediri iurisdictionem magistri nundinarũ in procedendo in illa causa: adeò quòd prius fuit expirata iurisdictio sua per lapsum nundinarũ,
67 quàm casus fuisset decisus.* Et licet tunc, quia iuuenis eram & tyrunculus professor ad studẽs, non cogitassem congruum responsum ad prædicta opposita: nec habuissem certam cõclusionem, quæ tenenda esset: nũc tamen postquàm incidenter euenit hunc casum discutere, sum indubitanter in cõtraria opin. Et teneo conclusiuè, quòd statutum vel consuetudo potest inducerè, vt feriæ in honorẽ Dei nõ seruẽtur in aliquibus casibus ex causa. Et signãter, quòd valeant acta facta coram magistris nundinarũ tempore feriato. Et pro defendenda ista contraria opin. assumo vnam solam conclusionem communem & veram: quę est, quòd ius positiuum licet nõ possit in totum tollere ius diuinũ: potest tamẽ illud limitare, distinguere, & ĩterpretari: vt habetur per gl. & doct. ĩ d. l. fi. C. si contra ius vel vti. pub. & declarat plenissimè Fel. meli', quàm alius, in c. quæ in ecclesiarũ. col. ij. cum quampluribus seq. de cõstit. vbi ponit quàmplura exempla. Et inter alia in specie in materia feriarũ, quòd ius positiuũ possit limitare ius diuinũ, vt nõ procedat in aliquibus casibus, tenet Bal. in consi. clvj. in fi. in v. vol. pro hoc est tex. in l. prouinciarum. C. de fer. vbi in causa latronum insignium potest procedi, etiã in die feriato ad honorẽ Dei. & sic quo ad hunc casum li-
68 mitatur ius diuinũ. ¶*Similiter limit

limitatur in capiendo debitorē fugitiuū, q potest capi in die feriato ad honorē Dei, proptereà quia periculum est in mora, & processus eodē die feriato contra eum factus valet, & tenet, vt no. Ias. in l. j. §. j. col. fin. ff. de fer. Sunt etiā multi casus, in quibus potest procedi die feriato: quos diligēs perquisitor inuestigare poterit: & ĩ illis limitatur ius diuinū. vnde non est mirū, si in casu proposito potest limitari ius diuinum, vt valeāt acta in curia, nūdinarū ex iusta causa: quia iurisdictio est modico tēpore duratura: & sumus in causis mercatorū, quæ de plano expediūtur & multæ aliæ rationes vrgent, quæ de facili cōsiderari possunt. vnde cum in tali obseruātia cōcurrat tēpus, cuius non est memoria in contrarium, certè talis cōsuetudo habet vim statuti & specialis priuilegij. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æsti & Abb. in c. super quibusdā. de ver. sig. Vnde potuit limitare ius diuinū, vt nō procedat in curia nundinarū, sicut in quamplu ribus aliis causis ipsum limitat, & sic nō ex toto tollit: vt habetur p Fely. ĩ d. c. quæ in ecclesiarū. & tetigi aliquantulū suprà in iij. parte huius tract. ver. quo ad

69 octauā legē, &c. ¶*Non obstāt modò rationes cōtrariæ. Et primò, respōdeo ad primā, quòd argumentum de pacto ad statutū, procedit affirmatiuè, nō autem negatiuè, tāquam de minori ad maius. Nam id, quod potest fieri per pactū, potest fieri per statutum. sed non sequitur, quod potest fieri per pactum, minimè p statutū: quia plus fit per statutū vel consuetudinē quàm per pactū ita declarat Ias. in d. l. nō im

70 possibile. col. fi.*vnde in proposito licet partes nō possint tollere ferias in honorē Dei. tamē statutum vel cōsuetudo potest illis derogare, limitando ex maiori potētia. & hoc sentit Alex. in d. l. milites. C. de mili. test. & Io. de Imo. in l. filiusfa. col. pen. in fi. ff. de donat. Ad secundā rationem respōdeo, quòd non tollit ex toto, sed limitat quod facere potest, vt modo dixi. Ad tertiam rationē patet respōsum ex his, quę

71 dicit Alex. ĩ d. l. milites. ¶*Multas alias nullitates possem subnectere, quas causa breuiādi nō pono, quásue potest quilibet studiosus inuestigator perquirere. Et de hac materia nullitatis, an & quando, & qualiter dici possit, & vsque ad quod tempus: vide plenissimè per Phil. in cap. dilecto. de app. quod capitulū legit in fine illius ti. & facit bonā repetitionem super eo. & reliqua circa hanc materiā supple, per ea, quæ dicam infrà in vlti. parte. in versi. sententia. Robert. Maran. Venu. V. I. D.

Iudiciorū. XVII. *distin.*

1 *Iudiciū aliud simplex, aliud duplex.*

1 DEcimaseptima distin.*iudiciorum est: quia iudicium aliud

aliud ſimplex, aliud duplex. Iudicium ſimplex, eſt illud, in quo vnus ſuſtinet partem actoris, & alius partē rei, prout eſt in actione mutui, vel ex empto, vel in rei vendicatione, vel alia ſimili. Iudiciū duplex eſt illud, in quo quilibet litigantium eſt actor & reus. tex. eſt in §. duplicia. inſtit. de interd. Exemplum eſt in iudicio familiæ erciſ. communia diuid. & finium regun. d. l. in tribus. ff. de iud. idē in interdicto, vti poſsidetis. l. ſi duo. § primo. ff. vti poſſ. & dicto §. duplicia. & alio vocabulo iſta iudicia appellantur miſta. §. quædam. inſtitu. de act. Verum in huiuſmdi iudiciis ille fungitur vice actoris, qui primò ad iudiciū prouocat, vt dicta l. in tribus. de cuius itel lectu vide Alexand. & Imo. in l. duo iudices. colum. j. ff. de re iudica. Rober. Maran. V. I. D.

Iudiciorum decimaoctaua diſtinctio.

1 *Iudicium aliud neceſſarium, aliud voluntarium.*

2 *Notarius dicitur iudex chartularius: & exercet acta voluntariæ iuriſdictionis.*

3 *Emancipatio fieri poteſt ſine alio iudice coram notario: & valet.*

4 *Filius renuntians emācipationi, non reintrat in patriam poteſtatem.*

1 Decimaoctaua diſt. iudiciorū eſt, * quia iudiciū aliud neceſſarium ſeu contentioſum, & aliud voluntarium. Iudicium contentioſum ſeu neceſſarium, dicitur illud, quod habet cōtradictorem, redditur in inuitū l. inter ſtipulantem. §. j. ff. de ver. obl. & ideò dicitur cōtētioſum, quia actor cōtendit contra reū, & econtrà. Neceſſarium autem dicitur, quia reus tractus in iudicio, tenetur de neceſsitate ibi reſpondere, & iudicium redditur in inuitum, vt ſuprà. ¶ Iudicium volūtarium, eſt illud, quod expeditur à voluntate: & nō habet aliquā neceſsitatem: prout eſt adoptio, emācipatio, manumiſsio, & alij ſimiles actus: iſti enim expediuntur coram iudicibus, & dicuntur voluntariæ iuriſdictionis: quia nō fiunt cōtra inuitos: ſed tantùm à volētibus: & poſſunt fieri vbique, & omni die. nec eñ requiritur, quòd iudex ſedeat pro tribunali: vt probatur in l ij. ff. de off. proc. & inſtitut. de lib. §. ſerui verò. Poteſt etiam poni exemplum in agnoſcente bonorum poſſeſ. ſecūdū formam l. fi. C. qui admi. videlicet quando nullus exiſtit cōtra-
2 dictor. * Item poteſt poni exemplum in contrahente coram notario: quia notarius, dicitur iudex chartularius. & exercet iuriſdictionē voluntariam: vt not. Pet. Phil. Cor. ī cōſi. ccxxviij. in iij. volu. & Specu. in ti. de fer. §. ſequitur verſ. quid ſi īferiis &c.
3 ¶ * Sed iuxta hoc poſſet dubitari, an emancipatio facta corā notario, de qua notarius facit publicum inſtrumentū, valeat ſine interuētu alicuius iudicis habētis iuriſ

tis iurisdictionẽ contentiosam? Dic quòd sic. quia notarius dicitur iudex chartularius, vt suprà dixi: & habet iurisdictionem voluntariam: vnde coram eo potest fieri emãcipatio: & notarius potest eam authorizare. ita in terminis tenet Pet. Philip. Cor. in d. cõsi. ccxxxviij. & cons. cclix. in iij. volum. vbi multa allegat in hac materia. & aliàs habui in facto in causa cuiusdam Franc. de campania: & ita fuit iudicatum. tãtò fortius allegabã istud procedere in regno, in quo in cõtractibus adhibetur iudex regius ad contractus: secundum formam const. instrumẽtorum robur. Nam isti iudices regij ad contractus dicuntur meri iudices chartularij: quia habent solã iurisdictionem voluntariam, & habent honorem iurisdictionis siue administratione, vt probatur in l. rem non nouam. iuncta gl. in ver. facultate. C. de iud. & not. glo. & Bar. in l. fi. C. vbi & apud quem & Alexã. in l. si cùm dotẽ. §. eo autem tempore. colum. ij. ff. solu. matrim. vnde pro culdubio à fortiori est tenẽdum in regno, quòd valeat emãcipatio facta coram notario, & iudice regio ad contractus: quia ambo habent voluntariam iurisdictionem, per prædicta. ¶* An autem filius renuntians emancipationi, reintret in patriã potestatem? dic quòd non. ita tenet Pet. Phil. Corn. in consi. ccxxviij litera F. in quarto volu.

Iudiciorũ XIX. distinct.

1 *Iudicium aliud principale, aliud appellationis.*

1 Decimanona distinct.* iudiciorum est, quia iudicium aliud est principale, & aliud appellationis. Iudiciũ principale est illud, quod agitatur ĩ prima causa coram iudice primarum causarum. qui dicitur iudex, à quo. Iudiciũ appellationis, est illud, quod posteà agitatur coram iudice secundarum causarum, quando fuit à sententia appellatum, qui dicitur iudex ad quem. iuxta l. cùm apud Sẽpronium. ff. iud. sol. Et quia sub ista distinctione venit examinanda materia appellationis, quæ est valde ampla, quã etiam examinare decreui in vlt. parte huius tra. videlicet. post sentẽtiã: ideo quia cõgruẽtiori ordine cadit ibi. reseruo propterea hanc materiam tractare in d. vl. parte.

Iudiciorũ XX. distinct.

1 *Iudiciũ aliud præiudiciale, & aliud non præiudiciale.*
2 *Iudicia præiudicialia seu præiudiciales actiones, quæ dicuntur absolutè, & quæ respectiuè, vt suprà nu. 1. & nume. 4. cum sequenti.*
3 *Sentẽtia lata super principali, parit actionẽ rei iudicatæ super accessorio.*
4 *Contraria allegans, non auditur.*
5 *Criminalis actio ciuili præiudicat, ratione maioritatis.*
6 *Hereditatis petitio, intentata præiudicat alijs actionibus: & facit illas quiescere.*

Status

7 Status quæstione intentata, quiescit omne iudiciũ prius, siue posteà intentatum, tam ciuile, quam criminale.

8 Spoliator cõtra spoliatũ agentem possessorio recuperandæ nullam litem mouere potest: & omnis lis cessat etiam si per modum excipiendi deducatur.

9 Actio familiæ erciscundæ impeditur p exceptionẽ, quòd agẽs nõ est hæres.

10 Actio cõmuni diuidundo impeditur, per exceptionẽ, quòd res non est cõis.

11 Hypothecaria actio cõtra tertiũ possessorẽ impeditur p exceptionẽ excussionis, vbi non est precarij constitutũ.

12 Principalis debet fieri executio antè, quam conueniatur fideiussor, vel tertius possessor.

13 Vxor vendicans maritum, vel econtra excluditur per exceptionem consanguinitatis.

14 Exceptio excõicationis, impedit pcessum: & debet probari infrà 8. dies.

15 Processus impeditur per exceptionẽ, quòd sine actione agitur.

16 Exceptio legitimationis personæ impedit processum ad vlteriora.

17 Exceptio contra personam iudicis impedit processum.

18 Iudicia omnia præiudicialia, in regno hodie sunt sublata, per constitutiones regni. Quod qualiter procedat, vide nume. 18.

1 Vicesima & vltima distinctio iudiciorum est, *quia iudicium aliud dicitur præiudiciale, & aliud nõ præiudiciale. Iudicium præiudiciale cõsideratur principaliter duob⁹ modis. Vno modo, scilicet, absolutè & de per se. Secundo modo respectiuè ad alia iudicia, seu ad alias actiones. ¶ Iudiciũ præiudiciale absolutè, dicitur, vbi ventilatur causa magni præiudicij: prout sunt causæ status, scilicet libertatis & seruitutis: itẽ ingenuitatis & libertinitatis: vel vbi agitur de partu agnoscẽdo: vt quia est quęstio, quòd talis nõ est filius, vel est filius. istę tres actiones dicuntur præiudiciales de per se, propter præiudiciũ personæ, & de his loquitur tex. cum gl. in §. præiudiciales. instit. de act. Sunt etiã & aliæ actiones præiudiciales de per se, videlicet, quãdo filius dicit se nõ esse in potestate. & denegat obedientiã patri, vel quãdo ciuis vel vasallus denegat obediẽtiã domino, vel monachus abbati. Nã istæ personæ in casibus prędictis cõpelluntur per actionẽ præiudicialem ciuilem ad obedientiam pręstandã. ita tenet Spe. in tit. de offi. ord. & maio. & obe. ver. vlti. not. & c. & hãc distinctionẽ inter actiones præiudiciales absolutè & respectiuè ponit Bal. in l. per minorẽ.
2 ff. de iud. ¶ *Iudiciũ præiudiciale respectiuè dicitur, quando in eo deducitur aliqua actio priuilegiata, de cuius natura est, vt statim ea intentata faciat cessare alias actiões: & ideò dicitur præiudiciale, quia præiudicat aliis actionibus: & sic est pręiudiciale respectiuè ad alias actiones: & hoc potest contingere altero de quatuor modis. ¶ Primo modo ratione contingentiæ seu ratione principalis & accessorij, vt quia

quia contigit in iudicio intẽtari duas causas, quarũ altera est principalis,& altera accessoria: certè actio principalis, dicitur praeiudicialis: quia facit praeiudiciũ accessoriae: nam quandiu mouetur & durat principalis, supersedetur super accessoria. Exẽplum, si peto à te fundũ rei vendicatione, quem meũ esse dico, & deinde volo cumulare vnum aliud iudiciũ, & condicere à te fructus eiusdẽ fundi obstat mihi exceptio praeiudicij,& sic sup secuuda petitione fructuũ non procedetur: quia ista est accessoria,& dependet à prima: nam si pronuntiatur fundũ esse meũ, possum posteà conducere fructus,aliàs secus.tex.est in l fundi ff.de excep. Similiter, si peto à te fundum, & posteà cumulo actionẽ confessoriã, & dico illi fundo deberi seruitutem per alium fundum tuũ, obstat mihi exceptio: quia ista praetensa seruitus depẽdet à prima causa intẽtata.tex.est in l.fundum.ff.de exceptio.& sic actio principalis
3 prçiudicat accessoriae.* Nã sententia lata in principali parit exceptionem rei iudicatę in accessoria.ita declarat Ias.in d.§. prçiudiciales.col.j.& Bar.in d.l. per minorẽ.& Bar.Alexã.& cõmuniter doct.in l.edita.C.de eden. in materia cumulationis.
4 ¶*Secundo modo dicitur iudicium praeiudiciale,ratione contrarietatis, vt si primò intentatur vna actio, & posteà intentaretur alia cõtraria illi primę intentatę,nõ admittitur secunda: quia per primã fit praeiudicium secundae, ex quo allegans cõtraria,non auditur.tex.est in l.j.C. de fur.& in l.eũ qui.& l. contra maiores.C.de inof.test. & Bal.ĩ
5 d.l.per minorẽ.ff.de iud. ¶*Tertio modo dicitur iudiciũ praeiudiciale, ratione maioritatis & preeminẽtiae:quod duobus modis contingit. Primò modo, in causis se nõ cõtingẽtibus,prout est causa criminalis & ciuilis. Nam si mouetur vtraq; causa super eodẽ negotio simul, tũc causa criminalis praeiudicat ciuili, & prius proceditur super criminali,& interim supersedetur super ciuili:quia criminalis dicitur esse maior, & maioris authoritatis.tex.est in l.fi.C.de ordi.iud.& in d.l.per minorem.ff. de iud. quod qualiter procedat, & quãdo,vide tex.& ibi doct.in l.j.C.quando ciui.ac.praeiu. cri.
6 & Bar.in l.ij.§.j.ff.vi bo.rap.*Secũdo modo cõsideratur ista maioritas in causis sese cõtingentibus,prout est,quãdo producuntur ĩ iudicio duae causę ciuiles, & vna est maioris authoritatis, prout est petitio haereditatis.nã etiã ratione qualisqualis praeiudicij,petitio hęreditatis,quę est iudiciũ vniuersale, facit quiescere alias actiões particulares, vt habetur in l.fi.C.de pet.haere.& ĩ l.si quis libertatẽ.& ibi Bar.ff.. eo.tit.& Bar.in d.l. per minorẽ & Ias.in d.§.prçiudiciales.co.ij.

inst.de act. Potest etiã poni exẽplũ in duabus causis criminalibus: quarũvna est maior altera. nam super maiori proceditur prius, vt est text.& ibi Bal.in l.j.
7 C.qui accu.non pos. ¶ * Quarto modo dicitur iudicium præiudiciale, respectiuè etiam, vbi intẽtatur aliqua actio, quæ est prę iudicialis de per se. siue per modũ agendi siue excipiẽdi, prout est quæstio status. nam illa intẽtata facit quiescere omne iudicium prius, siue postea intentatum, siue sit ciuile, siue criminale. De ciuili est tex.in l.si de hæreditate.& l.cũ status.& l.si res. C.de ord.cog.& habetur in l.ordinata.ff.de libe.cau.& in l.j.C. de ord.iud.de criminali est tex. in l. quoniam Alexandrũ. C. de adul.& l.j.& l.si crimẽ.& l. si status.C.de ordi.cog. & sic illæ actiões, de quibus suprà feci mẽtionẽ in primo mẽbro, quæ dicuntur præiudiciales absolutè, possunt etiã dici præiudiciales respectiuè, quãdo aliæ actiones intentãtur, quas quiescere faciunt.& hoc etiam tãgit Bar. in d.l.per minorẽ.& in d l. si quis libertatẽ.maximè in pen.col.ff. de pet. hær. & vide ad materiã aliqua per Bar.in l.si quęramus. ff.de test. ¶ Vltra prędictos modos, possunt considerari multa alia iudicia præiudicialia, quæ ex vicariis iuribus colligi possunt. hic tamen solum ponã aliqua magis quotidiana & fre-
8 quẽtata. ¶ * Quinto modo, dicitur iudiciũ præiudiciale, quãdo in eo deducitur spolium, & sic possessorium recuperandæ contra spoliatorẽ: nam interim spoliator nullam litem mouere potest contra spoliatum. sed ista quæstio spolij facit præiudiciũ, & facit cessare omnem litem etiam si deducatur per modũ excipiendi.tex.est in c.frequẽs. de rest.spo.lib.vj.& in c.cùm dilectus.de ordi.cogn.& in c. super spoliatione.eo. tit.de qua materia vide quę plenè scripsi suprà, in vj.dist in iiij.q.tertiæ q.prin-
9 cipalis. ¶ * Sexto modo dicitur iudicium præiudiciale, quando aliquis litigat in iudicio: & intentat actionẽ familiæ erciscũdæ, dicens se cohæredem, cùm nõ possideat hęreditatem: nam si opponitur contra eum, quòd nõ est hæres, ista exceptio facit præiudicium actioni intẽtatæ, donec probet se hæredem. tex. est, & ibi Bald.in l.j.ff. familiæ
10 erciscun. ¶ * Septimo modo dicitur iudicium præiudiciale, quando aliquis agit communi diuidundo. & opponitur exceptio, quòd res non est communis: nam primò debet probare se dominum, agendo rei vendicatione, si non possidet: & posteà proceditur super iudicio communi diui dun. vt not.gl.& Bart.in l.ij.C.communi diuidũ. & habetur in l.si mancipium.§.
11 j.ff. de euict. ¶ * Octauo modo dicitur iudicium præiudiciale, quãdo creditor agit hypothecaria

caria contra tertium possesso-
rem:quia si opponitur exceptio
excussionis, vt fiat excussio cō-
tra principalem, ista exceptio fa
cit præiudicium actioni inten-
tatæ:& prius debet exceptio di-
scuti, quàm super principali pro
cedatur tex.est in authen.hoc si
debitor.C.de pig.Quod tamen
non habet locum, quando in in-
strumento est constitutum pre-
carij. prout communiter appo-
nitur:quia tunc nulla fit excus-
sio:& agitur adsistentia contra
tertium, excussione non facta,
secūdum Ang.& Alex.in l.exi-
tus.col.ij.ff.de acquiren.posses.
& hoc est decisum in regno per
regiā prag.quæ incipit, Adsistē
12 tiam. ¶*Nono modo dicitur iu
diciū præiudiciale, quando cre-
ditor vult agere contra fideius-
sorem:& opponitur sibi exce-
ptio, ꝙ excutiat principalem.
Nam ista exceptio facit præiu-
dicium actioni intētatæ.text.est
in auth.præsente.C.de fideius.
si tamen nō opponitur ista exce
ptio, procedit iudicium tam in
isto casu, quàm in præcedenti, sē
cundū Bart.in d l.ij.C.cōmu.di
13 ui. ¶* Decimò dicitur iudicium
præiudiciale, quādo vxor vendi
cat maritū, vel ecōtrà.& obijci-
tur exceptio consanguinitatis:
nam prius debet de consangui-
nitate obiecta cognosci:& post-
eà de principali causa:tex.est in
14 c.j.de ord.cog. ¶*Vndecimò di
citur iudiciū præiudiciale, quan
do cōtra agentē in iudicio op-
ponitur exceptio excōmunica-
tionis. Nam per talē exceptionē
fit præiudicium actioni intenta
tæ,& prius debet de hac exce-
ptiōe cognosci infra octo dies.
Tex.est in c.pia de excep.lib.vj.
Verū hodie in regno est indu-
cta noua prouisio, videlicet, ꝙ
quandocunq; in iudicio contra
personam litigantis, vel contra
testes opponitur excommunica
tio, debet incōtinenti probari,
& in ipso instanti per legitima
documenta:& est ritus magnæ
curiæ c.qui incipit, Item, ꝙ in
15 quibuscunq; causis &c. ¶*Duo-
decimò dicitur iudiciū præiudi-
ciale, quādo contra agentē op-
ponitur, quòd sine actione agit:
quia nō proceditur nisi prius di
scutiatur, in actionē habeat. per
l.si pupilli.§.videamus.ff.de ne-
go.gest.& Barto.in l.si Titius &
Seius.ff.de ver.ob.& gl.& doct.
in l.vbi pactū.C.de trāf.& Bald.
in l.Papinianus.§.si quis impu-
16 bes.ff.de inof.tes. ¶*Decimoter
tiò dicitur iudiciū præiudiciale.
quando cōtra agentē opponi-
tur de illegitimitate personæ:
qa donec persona legitimetur,
nō proceditur in causa mota.e-
tiā in summario iudicio debet
fieri plenè legitimatio.gl.est &
ibi Bar.& Alex.i l.ij.C.de edic.
diui Adr.tol.& Ias.in rub.C.q
admit.& habetur in l.licet.C.de
procu.& Alex.in l.iudices.C.de
iud. Pro hoc est tex.formalis in
l.nō ignorat.C. qui acc.nō pos.
17 ¶*Decimoquartò, dicitur iudi-

ciũ præiudiciale,quãdo in iudicio opponitur aliqua exceptio cõtra perſonã iudicis: prout eſt exceptio incõpetentiæ,& exceptio ſuſpitionis,vel alia ſimilis: qa donec excutiatur veritas exceptionis oppoſitæ,nõ proceditur in principali iudicio,vt habetur in l.apertiſsimi.C.de iud. & in c.ſuſpicionis.de off. deleg. & in l.ſi quis ex aliena.ff.de iud. & in l.ex quacũq;.& ibi Bar.ff.ſi quis in ius voc.non ier. de qua materia vide quæ dixi ſuprà in viij.diſt.& quæ dicã infrà in vlt. parte,in materia appellatiõis.in
18 ver.recuſatio. ¶*Decimoquintò dicitur iudiciũ præiudiciale, in regno,quãdo aliquis accuſat aliquẽ de aliquo crimine: quia pendẽte accuſatione ſua nõ poteſt nec ipſe,nec eius vxor, nec alius de eius domo reaccuſari ab ipſo accuſato:neq; ab alio de eius domo:niſi eadem die,& ex nouo delicto,prout de hoc ſunt tres ritus magnæ curię:de qbus plenè feci mẽtionẽ ſuprà in vj. diſt.in vj.q.tertiæ q. principa.& ad ibi dicta me remitto. ¶Poſſunt etiã multi alij caſus p̃iudiciales cõſiderari:vt quãdo in iudicio opponitur aliqua exceptio,quæ impedit proceſſum ad vlteriora:quos diligẽs ſtudioſus poterit per varia iuris volumi
19 na inueſtigare.¶*Vnum ſup eſt addere. ꝙ hodie in regno ſunt ſublata omnia iſta iudicia præiudicialia:& qualiter ꝓceditur in omnibus per cõſt.regni, quæ incipit,Si ciuiliter agens.& ibi gloſ.& And.de yſer.& Matt.de Afflic.maximè in vj.not.vbi plenè demõſtrat multas leges iuris ciuilis loquentes de actionibus præiudicialibus,eſſe hodie correctas in regno per d.cõſti.per quã poſſumus dicere, ꝙ omnes ij.caſus ſuprà narrati,ſunt hodie correcti in hoc regno,pręterquã in quatuor caſibus enumeratis ſup.in xij.& xiij.xiiij.& xv.caſibus in quibus patẽt rationes ad ſenſum.& de iſtis præiudicialibus ſublatis,tetigi ſup.ĩ vj.diſt. in vj.q.iij.q.principalis.& ibi vide,quæ hic deficiunt.¶Supereſt modò aliqua tangere de ſecundo mẽbro principali huius diſt. ſcilicet de iudicio non præiudiciali. in quo nõ oportet laborare :quia cognito, quòd dicatur eſſe iudiciũ præiudiciale,cognoſcitur & non præiudiciale: & eſt illud quod nõ cõmemoratur in iudicio pręiudiciali:quia contrariorũ eadẽ eſt diſciplina.l.j.ff.de his q ſunt ſui vel alie.iur. Ex ex his remanet expedita iſta xx.& vlt.diſt.iudiciorũ.per quam remanet cõpleta tota iſta quarta pars principalis huius tract.vnde venio ad quintam partem principalem.Rober.Maran.&c.

QVINTA PARS.

Iudicium,lis,inſtãtia,& cauſa, qualiter accipiantur. Et quid vnumquodque illorum.

Indi

1 *Iudicium, lis, causa, & instantia, in quo differant.*

2 *Instantia causæ, quæ dicatur.*

3 *Instantia quando in causis currere incipiat.*

4 *Instantia quando incipiat currere in causis, in quibus lis nõ cõtestatur.*

5 *Instantia causarum, quanto tempore durat.*

6 *Instantia currit & perit, vbi proceditur per inquisitionem.*

7 *In causis ciuilibus, vbi proceditur per officium iudicis nobile, currit & perit instautia.*

8 *Instantia perit in causis executiuis & instrumentalibus: in quibus parata est executio.*

9 *Instantia, currit etiam coram indice delegato.*

10 *Instantia perit coram arbitro, cui non est tempus præfixum.*

11 *Instantia coram arbitratore nõ currit, neque perit.*

12 *Instantia cœpta cum defuncto, trãsit ad hæredem.*

13 *Instantia cœpta cum defuncto laico, non transit in clericum hæredem.*

14 *Instantia nunquam perit de iure canonico. Quod in foro ecclesiæ seruatur.*

15 *Instantia, in consistorio principis nunquam perit: & quid seruetur in sacro concilio Neapolitano.*

16 *Instantia non perit triennio, quando iudex habet liberum arbitrium in procedendo & sententiando.*

17 *Instantia per statutum, & per rescriptum principis breuiari potest.*

18 *Instantia breuiata, si petatur dilatio ultra metas instantia, an post illam perẽptam, possit sententia ferri*

19 *Instantia à principe prorogari potest.*

20 *Instantia nunquam perit, in causis fiscalibus.*

21 *Instantia in causis ecclesiarum nunquam perit, etiam si uentilentur coram iudice laico.*

22 *Tempus instantia potest per partes breuiari.*

23 *Instantiæ prorogatio, non firmatur etiam iuramento.*

24 *Instantiæ tempus per cõpromissum non potest prorogari.*

25 *Instantia statutaria breuior triennio, prorogari potest.*

26 *Instantia breuior triennali tempore in rescripto delegatorio præfixa: potest consensu partium prorogari.*

27 *Instantia breuiari potest per inferiorem, à principe, delegantem causam decidendam infra breue tempus. & quid importet talis breuiatio.*

28 *Instantia durat vltra trienniũ: mortuo iudice prope finem triennij.*

29 *Instantia nunquam perit in emergentibus ante litem contestatam.*

30 *Litigatori impedito facto aduersarij, non currit instantia.*

31 *Impedito facto iudicis vel tertij, an currat instantia.*

32 *Instantia quando per principem restituitur, dicitur insufflatio: sed an tunc debeant refici expensa, vide ibidem.*

33 *Instantia insufflata per principem, nulla expensarum facta mentione, potest per partem opponi, quòd expensæ reficiantur.*

34 *Instantia lapsa facto iudicis, ipso iure restituta censetur: neque necesse est adire Regem, nec sacrum*

consilium pro insufflatione.

35 *Instantia perempta, restituitur absque refectione expensarum illis personis, quibus restitutio in integrum de iure conceditur.*

36 *Iudex quilibet tã ordinarius, quàm delegatus, potest de restitutione in integrũ cognoscere, & illã concedere.*

37 *Instantia non perit triennio, quãdo lite pendente litigator effectus est familiaris illius officialis, corã quo lis agitur nã successor expectari debet.*

38 *Instantia non currit in causa, in qua est princeps consultandus.*

39 *Instantia non currit durante inhibitione superioris vel episcopi.*

40 *Impedito agere iuris impedimento, non currit instantia.*

41 *Instantia an currat, donec processus stat penes consultorem.*

42 *Instantia in causa feudali, durat per annum.*

43 *Instantia causæ clerici deuolutæ ad iudicem laicum propter impedimentum episcopi, quanto tempore durat.*

44 *Propter impedimẽtum episcopi non potest iudex laicus cognoscere de causa clerici coram eo conuenti.*

45 *Instantia perempta potest innouari, omnia acta de consensu partium repetendo.*

46 *Instantia perempta, restaurari potest altero de quatuor modis.*

47 *Instantia perempta non perit causa, neque ius partis: sed actor potest causam de nouo incipere, & nouam instantiam fabricare, refectis expensis in causa ciuili, secus in causa criminali. & nume. 48.*

49 *Instantia euanescit tam per lapsum temporis, quam per absolutoriam ab obseruatione iudicij.*

50 *Libello malè concepto, absoluitur reus ab instantia iudicij.*

51 *Sententia fertur ab obseruatione iudicij, etiam in causa appellationis, quãdo iudex causæ principalis protulit sententiam diffinitiuam super processu inualido.*

52 *Absolutoria fertur ab obseruatione iudicij, quando actor lite contestata se absentat, & non prosequitur causam.*

53 *Absolutoria ab obseruatione iudicij, fertur etiam, quando actor semiplenè probauit, & propter eius absentiam non potest sibi iuramentum suppletorium deferri.*

54 *Absolutoria ab obseruatione iudicij. diffinitiua dicitur, quando reus soluit debitum pendente iudicio.*

55 *Instãtia perempta, quæ acta pereãt.*

56 *Acta non publicata in prima instãtia non faciunt fidem in secunda.*

57 *Acta nõ solùm ordinaria, sed etiam probatoria in causa criminali, per lapsum instantiæ pereunt.*

58 *Sententia lata post peremptam instantiam, est ipso iure nulla. & nullum habet effectum.*

59 *Actor perempta instantia in expensis debet condemnari.*

60 *Iudex etiam post peremptam instantiam, potest ferre sententiam contra confessum ex vi notorij.*

61 *Omnes exceptiones dilatoriæ & declinatoriæ possunt opponi in nouo iudicio, quando causa de nouo incipitur post peremptionem instantiæ: ac si nunquam iudicium fuisset intentatum.*

62 *Instantia perempta per absoluto-*

riam ab obseruatione iudicij, an omnia acta pereant.

63 *Lis, quomodo intel[]atur.*

64 *Lis incipit, post l[]ontestationem. Quod limitatur in quatuor casibus. numero 65.*

66 *Causa, quæ dicatur.*

67 *Causa, vnde dicatur.*

68 *Causa, in quo differat à lite, controuersia, negotio, & occasione.*

EVENIO ad quintam partem principalē huius trac. videlicet,* In
1 qua tractabitur in quo differāt isti quatuor termini, scilicet, Iudiciū. lis, instantia, & causa. Sup quo breuiter dic, ꝙ iudicium, est tota illa discussio causæ, quæ durat à citatione vsq; ad sententiam, vt declarat Alexan. in l. postquam liti. C. de pac. & istū terminū. iudiciū, plenè declaraui quo ad eius quidditatem, suprà in ij. par. princip huius tract. vbi poteris videre.

2 ¶ *Instātia verò, dicitur illa exercitatio iudicij, quæ fit à litis contest. vsq; ad sententiā latam: seu vsq; ad finem triennij, quando non fertur sententia infra trienniū in causa ciuili: vel infra biennium in causa criminali. l. properandum. C. de iudic. & sic quando dicimus instātiam esse peremptam, intelligimus de illa exercitatione iudicij, quæ habetur pro non facta: quia super illa non potest dari sententia: non tamen refertur iste sermo ad causam, nec ad iudiciū: quia perempta instantia, nō est perempta causa, nec ius partis, nec iudicium, quo ad illam causam, quin possit de nouo agitari. sed solùm illa exercitatio iudicij, id est illa tela iudicij, quæ reperitur incœpta, & non completa, efficitur frustratoria, & habetur pro nō facta: quia nō potest per eam deueniri ad causam finalē iudicij. s. ad sententiā, nisi de nouo in iudiciū deducatur, vt habetur in d. l. ꝓperādū. & fuit inducta ista peremptio instātię in fauorem publicū, ne lites fierēt immortales, vt d. l. properandū. in prin. & no. Soci. in cōsi. xxxj. col. iiij. in fi. in j. vol. ¶ Sup hac tamē materia opportunū cadit examinare tres quæst. Quarum prima est, quādo incipit currere instantia. Secūda, quāto tempore durat, & in quibus casibus finitur. Tertia, quis sit effectus peremptionis instantiæ, & quid possit facere iudex ea perēpta.

3 ¶ *Quero igitur primò, quādo incipiat currere instātia in causis. Dic ꝙ communiter tenetur, ꝙ incipit currere à contestatione litis. vnde si per mille annos starent litigantes ad contestandum litē, nūquam inciperet instantia, vt d. l. properandū. post princi. & ibi, non vltra triennij metā &c. vbi dicit expressè post litem cōtest. & ibi hoc no. Ale. in prin. & Ias. in ij. col. & cōmuniter doct. & Bal. in cōsi. ccxxvj. in iij. vol. & Soci. in cons. xcv. in prin. in j. vol. Hinc dicit pulchrè

Bal.in l.& post edictum.§.pe.in fi.ff.de iudi.ꝙ in omnib' emergentibus ante litẽ contest.nunquã perit instãtia. vnde infert, ꝙ si partes per x. annos litigarent ante litẽ contest. per legitimationem personarum, nunquàm periret instantia, & illud dictũ sequitur Alex. in d.l properandum.colũ j.in fi. ¶*Quid
4 autem in causis inquibus lis nõ cõtestatur.prout sunt causę summariæ vel executiuæ? Dic, ꝙ in illis currit instãtia.quamprimũ incœptum est cognosci de meritis causæ, secũdum Alex.in d. l.properandum.col.j.Potes dicere ad maiorem declarationẽ, ꝙ in huiusmodi causis ille act', qui solet fieri immediatè post litis cõtestationem in causis. in quibus lis cõtestatur,habet vim litis cõtestationis. vnde ab illo actu inciperet instãtia, secundũ Bar.Bal.& Docto.in l.nulla.& l. nihil.C.de procu.& Card. ĩ cle. constitutione.§.fi.in fi.de elect. & Abb.in c.insinuante. in fi. de offic.deleg.& Lud.Ro. in consi. clxxiiij.col.ij.& Fely.in c.olim. de accu.& Par.in tract. synd. in ver.sententia.col.iiij. & in propriis terminis hoc tenet Ab. in c.venerabilis.col.fi.de iu.& Ias. qui plenè examinat in d.l. properandum.colũ.iij.C.de iudi.&
5 Alex,in consi.l.in ij. vol. ¶*Secũdò principaliter quæro, quãto tempore durat instãtia, & in quibus causis perit.In hoc facio regulam generalem cum fallẽtiis.Et regula est,ꝙ in omnibus causis tã ciuilibus, quàm criminalibus perit instantia. & durat in ciuilibus per trienniũ:in criminalibus verò per biennium. tex.est in d.l properandũ. & ibi per omnes doc.C. de iud.& hoc est cõfirmatum in regno per ritum magnæ curię, in nu. ccxix. incip. Item seruat ipsa curia, vt
6 instantia &c. ¶*Amplia primò istam regulam procedere non solùm in causis,in quibus proceditur per viã actionis vel accusationis:verũ etiam vbi proceditur per inquisitionẽ : quia tũc etiam perit instãtia , secundum Bal.in d.l.properandũ.in princ. col.iij.incipit tũc instãtia à die dationis capitulorũ, secundum Bal.& ibi adde Abb.in d. c. ve-
7 nerabilis.in fi verbis. ¶*Secundò amplia ꝓcedere etiã in causis ciuilibus, in quibus proceditur per officium iudicis nobile: quia durat instãtia triennio,secundum Abb.in d.c. venerabi-
8 lis.in fi.verbis.¶*Tertiò amplia procedere etiam in causis executiuis & instrumentalibus , in quibus est executio parata:quia durat instãtia triennio,secundũ Lud.Ro.in consi.clxxiiij. incip. Amplissime doctor, &c.& Soc. in cõsi.xcv.in j.vol.& Fely.in d. c.venerabilis.in fi.& Ale.in cõs. l.in ij.vol.& Ias.in d.l.properãdum.col.ij.circa fi.adde,quæ dixi suprà post princip. huius q.
9 ¶*Quartò amplia ꝓcedere nõ solùm coram iudice ordinario: verùm

verũ etiã corã delegato, vt d.l. properandũ.ibi.sed omnes iudi
10 ces &c. ¶ * Quintò amplia procedere non solũ coram iudice: verùm etiam corã arbitro nam secundũ cõmunẽ opi: etiam coram arbitro perit instãtia trienio, quãdo nullum tempus, fuit per partes appositũ compromisso.ita tenet Spe.in ti.de arbi. §. differt.col.fi.versi.item, vt infra triennium &c.& Abb.in d.c.venerabilis.col penu.& Ias.in d.l. properãdum.col.iiij.in vij.not.
11 * Secus est corã arbitratore: qa nulla instãtia currit corã eo, secundum Spe.& Abb. vbi suprà. & etiam corã arbitro incipit à die litis cõtestatę corã eo, secundũ Fely.in d.c. venerabilis. col.
12 fi ¶ * Sextò amplia procedere, etiam si moriatur litigator pendente lite:quia non perit instantia per mortẽ:sed durat vsq; ad triennium,& continuatur in hęredem instãtia cœpta cũ defuncto.tex.est in l.hæres absens & l.si petitor.& l.si is. q Romæ.ff. de iudi.& l. si eũ hominẽ. & ibi Bar.& Io.de Imo.ff.de fideiu.& in c.qa Gu.& ibi plenè per Abb. Fel.& Maria.Soci.de iud. & per Soci.in cõs.xxxj.co.iiij.in prin.
13 in j.vol.* Quod tamẽ limita nõ procedere, quãdo fuit instantia cœpta cum defuncto laico: cui succesit hæres clericus:quia nõ continuatur in hæredẽ clericũ, quãdo esset:qa ratione priuilegij esset finita illa instãtia,& debet de nouo inchoari coram iudice ecclesiastico. Ista est magis communis conclusio, quam tenet Abb.in d.c.quia Gu.col.fi.& ibi etiam Fely.in iij. & iiij. col. quicquid tenuerint alij doct.nã pro ista parte sunt rationes ma
14 gis efficaces. ¶ * Limita primò istã regulã sic ampliatã, procedere de iure ciuili. secus est de iure canonico: quia nunquã perit instãtia.tex. est& ibi Ab.& doc. in d.c.venerabilis.& c.fi.de iud. & habetur per mode.in d.l.properandum.& ibi gl.in ver.trienij.in fi.& Alex.in cõs.xxiij.co. j.in iij.volu.Ex hoc sequitur, ꝙ in foro ecclesiastico:etiã in omnibus terris subiectis ecclesiæ, vbi seruatur iꝰ canonicũ, nũquã perit instãtia, siue in ciuilibus, siue in criminalibus: per prædicta,& hoc tenet Philip. Cor.in consi.ccx.in iiij.vol.in fi.& vide Fely.in d.c.venerabilis.in prin.
15 ¶ * Secũdò limita non ꝓcedere, quando causa vẽtilatur in cõsistorio principis.quia in eo nunquam perit instantia,& sic vltra triẽniũ durat, secũdũ Bal.ĩ cõsil. ccxvij.col.fi.in iij.volu. vbi allegat auth.sed lis.C.de tẽp.app.& ex hoc põt inferri, ꝙ in sacro regio cõsi.Neap.nõ perit instãtia: quia põt dici cõsistoriũ principis.sed Mat.de affli.in deci.cclxxxiij.cõs.Neap.refert cõtrariũ. s.ꝙ dispositio l.properãdũ. habeat locũ etiam in sacro cõsi. vt etiã.ĩ eo pereat instãtia.allegat. glo.in §.hoc quoq;.in authẽ. vt spõ.larg.& gl.in auth.de app.&

idẽ tenet Mat.relatiuè in cõstit. hac lege.ĩ iij.nota.vbi facit differẽtiã, an causa vẽtiletur corã rege:& tũc instãtia nõ currit;qa rex habet liberũ arbitriũ: an verò in sacro cõcilio,& tũc currit instãtia : qa sacrũ cõsiliũ nõ habet liberũ arbitriũ. Ego tñ putò in hac materia, ꝙ dato,quod in sacro consilio curreret instãtia: tamẽ ex quo sentẽtiæ in eo proferuntur sub nomine regiæ maiestatis,possunt ferri etiam post tẽpus instãtiæ,& valẽt sentẽtiæ: quia in effectu in sacro cõsi. nõ curatur de perẽptione instãtiæ: ex quo ista est solẽnitas inducta de iure positiuo,quæ potest obmitti in cõsistorio principis:,& talis nullitas,quę causatur ex defectu solẽnitatis iuris. positiui, non inualidat sentẽtiã sacri cõcilij.ita deciditur.in d.deci.cclxxxiij ĩ fi.per ea,quę no.Inn.& Ab.in c.in causis.de re iu. Vnde conclusiue possumus dicere, ꝙ in sacro cõsilio nũquã perit instãtia,saltẽ quo ad effectũ: quia põt ferri sentẽtia etiã post trienium.

16 ¶ * Tertiò limita nõ procedere,qñ iudex haberet liberũ arbitriũ in ꝓcedẽdo & sentẽtiãdo:qa tũc nõ durat instãtia,etiã post trienniũ.Sec⁹, si haberet arbitriũ in sentẽtiãdo tãtũ.ita tenet Bar.&Pau.de Ca.in l.si in lege.in prin.ff.loca.& Ale. in cõsi.l.col.iij.ver.pro hoc &c. in ij. vol.& Ale.in l.qui Romæ.§.Callimachus.col.fi.ff.de verb.obli.

17 ¶ * Quartò limita nõ procedere, quando instantia esset breuiata per statutũ, vel per rescriptum principis, vt qa princeps rescribit alicui officiali vel delegato, ꝙ causam expediat infra tres mẽses.nã tũc finito tali tẽpore est perempta instãtia,& nõ põt ille iudex vlterius super illa causa procedere,secũdũ Bald.in d.l.properandũ.col.iij.& Ab. in d.c.venerabilis.col. pe. & ibi ẽt Fely.in vj.col.& Ale. in d.l.properandum.col.v.circa fi.& Fely. in c.de causis.col.v.de offi.dele. Et ꝙ possit breuiari per statutũ, tenet Alex.ĩ cõs.xlij. in iij. vol. & Bal.in l.si cũ ipse.ff.de execut.Itẽ, ꝙ possit breuiari per rescriptum,est tex.in c.super eo.el ij.& ibi Phil.& Abb.de ap.& in d.c.de causis.Verũ in hoc est differẽtia: quia quãdo est breuiata per statutũ,tũc incipit à die litis cõtestatę : sicut instãtia iuris cõmunis.ita tenet Ale. in cõs.xlij. co.ij.in iij.vol.& Bal.in auth.clericus,q.co.ij.vers. deinde q̃ritur. de epis. & cle. Sed qñ fit per rescriptũ prĩcipis.incipit a die prę sentatiõis rescripti,nõ aũt à die datę ipsi⁹ rescripti.ita ꝓbat tex. in d.c.sup eo.& ibi hoc expressè tenet Phi.in ij.col.in iiij.not.& seq.vbi pl⁹ dicit,ꝙ añ p̃sentatione rescripti delegatorij nõ acquirit delegatus iurisdictionẽ.

18 ¶ * Quid aũt,si litigãs haberet testes ĩ lõginqs ptib⁹, & peteret dilationẽ excedẽtẽ metã ipsius instãtiæ breuiatæ per rescriptũ, an possit post finitã instantiã ferr

ferri sentētia? Dic q sic: quia ista
iusta causa excusat, vt instātia nō
pereat, & valeat sentētia posteà
lata: secundum Bal. in d. l. si cum
ipse. ff. de excus. tutor. & Abb. in
d. c. venerabilis, col. iiij. circa fin.
de iudi. & Alex. in cōsi. lxxij. col.
j. in iij. vol. & Abb in consi. lxiij.
19 col. j. in ij. vo ¶ *Quintò limita
non procedere, quando instātia
fuisset per principem proroga-
ta: vt quia erat prope finē trien-
nij: & princeps illam proroga-
uit vltra triennium: quia tūc ex
prorogatione durat vltra trie-
nium: vt not. Paris in trac. synd.
in versi. sententia. c. restat vnum
&c. col. fi. & in regno est hoc ex-
peditum per ritū magnæ curiæ
in nu. ccxix. qui incipit, Itē ser-
uat ipsa curia, vt instātia &c. vbi
plus dicitur, quòd prodest pro-
rogatio principis, etiā si literæ
seu rescriptū prorogatiōis præ-
sentetur post triēnium: dūmo-
dò data rescripti sit expedita
20 infra tempus instātiæ. ¶ *Sextò
limita non procedere in causis
fiscalibus: nā vbi agitur de ali-
qua causa fiscali, nunquàm perit
instantia. & sic durat vltra trien-
nium: puta, vbi agitur de tribu-
tis seu functionibus publicis.
Text. est in d. l. properandum. in
princi. ibi, exceptis &c. C. de iu-
dic. & Abba. in d. c. venerabilis.
colum. iiij. & habetur in deci-
sio. ccx. consi Neapolita. Ex hoc
infertur, quòd hodie in regno
in magna curia cameræ summa
riæ nunquàm perit instantia: ex
quo ibi tractātur causæ fiscales.
& ita seruatur ibi de antiqua
cōsuetudine: vt testatur Matth.
de Afflic. in constitut. Accusato-
rem. columna secunda. in princ.
21 ¶ *Septimò limita non proce-
dere in causis ecclesiarum: quia
etiam si agitantur coram iudice
seculari, nunquā in eis perit in-
stantia. ita intelligitur tex. secū-
dū vnā lect. in d. c. venerabilis.
de iud. & hoc expressè tenet ibi
Abb. in v. colum. vbi dicit: secus
in causa clerici: quia in hoc non
gaudet priuilegio ecclesiæ. Ad-
de decisio. ccx. consi. Neapolita.
22 ¶ *Octauò limita, nisi tēpus in-
stantiæ fuisset breuiatum de cō-
muni consensu partiū: quia tunc
perit instantia ante triēnniū. se-
cundum quod partibus placue-
rit. Nam potest tempus instātiæ
breuiari per partes, ex quo ista
breuiatio tēdit in fauorem pu-
blicum: scilicet, vt lites citius fi-
niantur. ita tenet Ludoui. Rom.
in l. ij. ff. de re iudic. & Alexand.
in d. l. properandum in princip.
colum. penult. & ibi etiam Iaso.
in penult. col. versi. quartò limi-
23 ta &c. ¶ *An autē possit hoc tē-
pus prorogari per partes, sicut
potest breuiari? dic quod nō. gl.
est in l. ij. §. sed si iudex. ff. de iu-
di. & gl. & Bar. Alex. & Ias. & cō-
muniter doct. in d. l. properan-
dum, vbi plus dicunt, quod non
valet prorogatio, etiā si inter-
uenerit iuramētum in ipsa pro-
rogatione: & etiam si pœna ap-
ponatur: secundum Bar. & Alex.
in

in l.Seius & Augerius.ff. ad l. Falci.& Abb.& Fely.in d.c.venerabilis.de iudi.& Alex.in cõsil.cxxxviij.co.j.in fi.& seq.in ij.
24 vol.*adeò,quòd nec etiam per cõpromissum potest prorogari: & sic neque tacitè, neque expressè:secundum Lud.Roma.in cõs.clxxiiij.col.j.in fi.& Spec.in tit.de iud.dele.§ .restat.vers.sed nunquid de tempore.& ibi Ioã. An.in addit.licet secus sit in instantia appellationis.cle.quandiu.de app.& dicam plenè infrà in vltima parte,in vers.appellatio.in iij.q.principali . versi.secundò limita,nisi de voluntate &c.& ibi videas ea,quæ hic deficiũt:quia ibi adsignabitur ra-
25 tio diuersitatis.¶*Prædicta tamen intellige,in tẽpore instantiæ,de iure cõmuni: secus in instãtia breuiori inducta per statutum.quia illa potest de cõsensu partium prorogari,vsque ad triennium,& nõ vltrà.& ista est magis cõmunis cõclusio, quam tenet Saly.in d.l.properãdum. quẽ ibi sequitur Alex.in ij.col. in fi.& seq.& ibi etam Iaso.col. pen.& Fely.in d.c.venerabilis. col.iiij.in fin.vers.ij.declaratio, &c.licet cõtrariũ tenuerit Alex. sibiipsi contrarius,in cõsi.xxiiij.
26 co.fi.in iiij.vol.& malè.*Item, minimè procedit in instantia breuiori præfixa per principem in rescripto delegatorio : quia illa potest similiter de consensu partium ꝓrogari. Tex.est & ibi doct.in c.de causis.aliàs,in causis.de offi.delega.& Felyn.in d. c.venerabilis.col.iiij.in fi. versi.
27 prima,&c.¶*Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubiũ , videlicet, vtrũ inferior à principe, possit committere causam decidendá infra minorem terminum triẽnio:puta infra tres menses. Dic ꝙ sic.Verùm in hoc est differentia:quia quando tempus breuiatur à principe,perit instantia,sicut per lapsum trienni::adeò ꝙ ex illis actis nõ potest ferri sentẽtia:vt dixi suprà in quarta limitatione.Sed quando breuiatur per inferiorẽ à principe,non perit instantia per lapsum temporis, quo ad partes: sed solum soluitur iudicium,quo ad iudicem:quia nõ habet iurisdictionem vlterius in illa causa:& reuertitur ad delegantem,qui potest pronũciare ex illismet actis: quia acta nõ pereũt, ex quo instantia non perit ita tenet Bald. in d.l.properandum.§.sinautem vtraque.in fi. & ipsum sequitur Fel.in c.de causis,col.j.in princ. de offi.deleg. Quod nota: quia sæpius euenit in regno in istis baronibus coarctantibus instantiam in commissionibus causa-
28 rum.¶*Nonò limita nõ procedere,quando iudex coram quo fuit incœpta causa, moreretur prope finem triennij:& veniret alius successor: quia illi successori datur à iure alius integer annus ad illá causam expediendam:& sic in isto casu prorogatur instantia ex iuris dispositione

ne vltra triennium. tex. est in d. l. properandum. §. sin autem in medio. vbi idẽ deciditur, quando ex alia iusta causa esset mutatus iudex ab officio, puta propter absentiam vel infirmitatẽ.

29 ¶ *Decimò limita procedere in emergentibus ante litem cõtestatam: quia in illis nũquam perit instãtia: vnde si super aliquo incidenti ante litem contestatã esset per decem annos litigatũ, puta super legitimatiõe personarum, nunquàm perit instãtia. istud fuit originale dictũ Gul. de Cu. in d. l. properandũ & sequitur Bal. in l. & post edictum. §. pe. in fi. ff. de iudi. & Ias. in d. l.

30 properandũ col. ij. ¶ * Vndecimò limita non procedere, quãdo litigator esset impeditus facto aduersarij: puta propter subterfugia & cauillationes rei conuenti: quia nõ currit sibi instantia in effectu: nam potest iudex etiam post triennium, ferre sententiam: secundum Bar. in l. si cùm ipse per illum text. ff. de execu. tut. & ibi etiam Bal. plus dicit ibi Bart. quòd doct. nõ fuerunt recordati de illo tex. in cõmento d. l. properandum. Idem tenet Abb. in cõs. xvj. col. j. in secundo volu. & Alex. in addit. ad Bart. in d. l. si cùm ipse. vbi plura allegat in hac materia: scilicet, quod impedito facto aduersarij nõ currit tẽpus. cui adde Matth. in consti. Iustitiarij per prouincias. colum. iiij. in princip. & gl. in l. intra utile. in glos. fina. ff. de minor. Pro hoc est text. & ibi Bal. in l. fin. C. de adul. Ad cautelam tamen bonum est semper protestari, quòd non currat terminus instantiæ propter impedimentũ. Istæ enim protestationes solent esse valde vtiles in huiusmodi casibus: secundum Bald. & docto. in d. l. properandum. §. sinautem vtraque. & Felyn. in d. c. venerabilis. colum. ij. & iij. & prædictis adde Alexan. in consil. lxxj. in princi. & col. ij.

31 in fi. in v. volu. ¶ *Quid autem, si impedimẽtum causetur facto iudicis vel tertij? Vide Alexan. & doc. in d. §. sinautem vtraque. & Ioã. de Imo. in d. c. ex insinuatione. de app. & Philipp. in c. ex ratione. colum. ix. & x. eo. titu. & Felyn. in d. c. venerabilis. col. ij. & iij. & Barto. & Bal. in authẽ. item si in appellatione. C. de tẽpo. app. & Socin. in consil. xxxj. colum. iiij. in primo vol. & Lucã de penna in l. ij. col. antepen. & pe. C. de naufrag. lib. xj. in quibus locis magis cõmuniter concluditur, quod currit instantia non obstante impedimento. Bonũ tamẽ est sæpius protestari, vt saltẽ obtineri possit restitutio in integrum aduersus lapsum instantiæ. & licet docto. in locis præallegatis hoc firmẽt in instãtia appellatiõis, in qua facilius datur restitutio propter maius præiudicium: tamẽ in instantia causæ principalis aliter dicunt: vt no. Bart. in d. authen. item si in appellatiõe. in fi. licet

Bal.ibi teneat dari restitutionē præcedentibus protestatiōibus: tamen hoc dubiū est hodie clarificatum in regno per regiam prag. quæ incipit, Instantia. quia cavetur: quod quando steterit per iudicē, restituitur ipso iure tēpus instantiæ tunc autem dicitur stetisse per iudicem, quando processus fuit conclusus per duos menses ante triennium cū petitione & protestatiōe, & ad expeditionem causæ: tunc enim restituitur instantia ipso iure: absque refectione expensarum, si tamen cucurrit instantia per negligentiam partis, tunc non restituitur nisi refectis expensis: vt dicitur in d.prag.in princip. & ex hoc inoleuit practica in
32 regno: * quòd quando instantia est perempta, solet actor adire regem, vel sacrum regium cōsiliū, vt authoritate regia insufflet spiritum vitæ illi instantiæ. & sic rex.īsufflat spiritū, & facit instantiam reuiuiscere. perinde ac si perempta non esset: & ista restitutio in regno, appellatur īnsufflatio. vt not. Paris in tract. syndi. in versi. sententia. in c. restat vnum &c. col j. circa fin. & seq. & ibi ponit iustas causas, ex quibus rex cōcedit istam suscitationem instātiæ absque refectione expensarum: puta quando stetit per iudicem: vel ob infirmitatem, vel necessariam absentiā, vel ob aliā similē causam iustam, vt quia propter multitudinem causarum fuit iudex impeditus, secundum Alex. in d.l. properādum. §. si autem vtraque. & in l. senatus. ff. de off. præsi. Sed quando allegatur aliqua causa colorata, ex qua perpēditur aliqua negligentia partis in prosequendo, vel in protestando, tunc conceditur insufflatio cum refectione expensarum: vt ibidem dicit Paris: & de hac insufflatiōe facit mētionē Matth. de afflict. in consti. sæpe contingit. circa fi. vbi ponit vnū aliud impedimentum restitutoriū instantiæ sine refectione expensarum, videlicet, quando plures erant iudices super cognitione vnius causæ: & quia non potuerunt se in vnum cōgregare, vel concordare, fuit lapsa instantia: quia ex quo nō potest imputari parti, restituitur instantia: & nō
33 tenetur ad expensas. ¶ * Duodecima limitatio colligitur ex prædictis: scilicet, vt non procedat regula, quādo princeps insufflauit instātiā: quia tunc etiā post triennium potest ferri sententia: & perinde habetur, ac si instantia perempta non esset. quod qualiter procedat, vide quæ proximè dixi. Ex quibus poteris facere conclusionem, ꝙ si fortè sacrum concilium insufflaret nulla facta mētiōe de expensis, potest pars aduersa opponere, ꝙ nō audiatur actor, nisi refectis expensis: quando ex processu argueretur eius negligētia: per dictam regiam prag. quæ incipit, Instantia. in princ.

quia

quia restitutio & priuilegium principis debet intelligi sine praeiudicio tertij.l.ij.§. meritò. &.§.si qs à principe.ff. ne quid ĩ loco. publi. secus si ex processu vel aliter legitimè appareret de aliqua iusta causa. quibus adde decisio.lxx. consil.Neapo.

34 ¶ *Item, per dictam regiã prag. potes inferre, quòd quando instantia est lapsa facto iudicis, cũ protestatione, de qua ibi, nõ est necesse adire regem, nec sacrũ consiliũ pro insufflatione. quia text.illius prag.vult, quòd ipso iure censeatur instantia restituta. vnde instantia reuiuiscit ex dispositiõe legis, propter illud verbum, ipso iure &c. & sine facto hominis: vt not.glo. in l.iubemus.§.œconomus.C.de sacr. sanct.eccles.& in c.j.in princip. de rescrip.lib.vj.& in l.in criminali.C.de iurisdic om.iudic. in quibus locis tãgitur significatio huius verbi, ipso iure. vnde sine alia insufflatione regia potest tunc iudex procedere ad sentẽ

35 tiam, etiã post trienniũ. ¶ * Decimotertiò limita nõ procedere in personis, quibus iura & regni constitutiones concedunt beneficia restitutionis in integrum: prout sunt mulieres, minores, & ecclesia: quia istis conceditur restitutio in integrũ aduersus instantiam absque insufflatione, & restitutione expẽsarum. ita deciditur in dicta regia prag.quæ incipit, Instãtia.in fi. & licet ibi non dicatur expresse de expensis, nec de insufflatione: bene tamen colligitur ex litera ibi: quia in principio sui dixerat: quando perit instantia per negligentiam, debet refici expensæ: & posteà in fine facit illam exceptionem: ergo nõ debent in exceptione refici expensæ: quia aliàs exceptio non esset de regula: iuxta not. per Bar. o. in l.in his.ff.de leg.& Fely.in c.quoniam freqnẽter. col. ij.& iij.vt lite nõ cõtesta. Itẽ, quia dicta prag. reseruat beneficium restitutionis in integrũ aduersus instantiam illis personis, quibus aliàs de iure competit: sequitur quòd dictũ beneficium potest peti coram eodem iudice: & non est necesse adire

36 principẽ: *quia quilibet iudex siue ordinarius siue delegatus, potest de restitutiõe in integrũ cognoscere, & illam cõcedere: maximè incidẽter in causis.l.fi.

37 C.vbi & apud quẽ. ¶ *Decimoquartò limita non procedere, quando aliquis litigator post cœptam instantiam fuit effect' familiaris alicuius officialis, q præest illi tribunali, in quo illa causa vẽtilari debebat. quia durãte officio dictus officialis nõ põt de illa causa cognoscere: & interim non currit instãtia vsq; ad aduẽtum successoris. de hoc est tex.in consti.regni, quæ incipit, Iustitiarij per prouincias. & ibi hoc not.Matth.in vj.no vnde etiam post triennium potest successor illam causam decide-

re:

38 re:vt ibi habetur. ¶* Decimoquintò limita procedere in causa, quæ debet principi consultari: quia donec expectatur respõsio à principe, non currit interim instantia. ita sentit Lucas de Pẽna in l.ij.colum.viij.C.de naufrag.lib.xj.& hoc tenet expresse Matth.in constit. hac lege in iij.not.& in constitut. accusatorẽ.in secundo not. & probat proprie tex. in dicta consti-
39 tu. hac lege.¶*Decimosextò limita non procedere, quãdo coram iudice seculari euenit aliquod emergẽs, cuius causa fuit sibi inhibitum per superiorem vel per iudicem ecclesiasticum: puta quando orta esset quæstio vsurarum, vel alia similis: iuxta ea, quæ habentur in c.tuam. de ordin. cog. nam tunc pro tempore, quo durauit inhibitio, nõ currit instantia:& sic potest in hoc casu ferri sententia post triennium. ita tenet Abb.in d. c.venerabilis.col.iiij.in fi versi. ex hoc arguo &c de iudi.ꝓ hoc videtur tex.in l.intra vtile.ff.de
40 minor. ¶* Decimoseptimò limita non procedere in casibus, in quibus aliqs impeditur agere impedimento iuris: vt quia reus conuẽtus est interim effectus priuilegiatus: adeò ꝙ denegatur actori audientia, vt nõ possit reum conuenire, nec litẽ cœptam coram eo prosequi: nã interim durante dicto priuilegio & iuris impedimento, non currit instantia, ita tenet Fra.de are.in consi.c in prin.& Bald.in l.quotiens.C.de precibus impe.
41 offe. ¶* Decimooctauò limita non procedere, quando causa & processus conclusus, est trãsmissus ad consiliũ sapiẽtis: quia interim donec stat penes cõsultorem, nõ currit instãtia. ita cõsuluit quidẽ Frã.Viterb. in quodam suo consi.inci. Vtrum dies, quibus &c. Sed ego satis dubito de ista decisiõe: nam nos videmus, quòd quãdo stat per ipsum iudicẽ, vel procedit impedimẽtum facto tertij, currit instãtia: vt tenent doct. cõmuniter in d. l.properãdum.§.sinautem vtraque. multò fortius est idẽ dicendum, quando stat per consultorem. quia saltem potest dici tertius. Præterea, considero vnum dictum Fel. in c.cùm venerabilis.col.xvij.ver.fallit tertiò,&c. de except. quod etiã tãgit Paul. de Castr.in l.j.C.de relat.vbi dicit, quòd quãdo iudex videt labi instantiam,& non potest habere consilium à sapiente infra tempus potest ferre sentẽtiam, dicens: pronuncio, prout continebitur in consilio ferendo per talem consultorem. Si enim esset verũ, quòd instantia nõ curreret interim, nõ esset opus ita sentẽtiare: quia posset expectari consiliũ absq; lapsu instãtiæ. ergo illud dictũ probat, ꝙ instãtia currit. vnde cõcludo verius esse, ꝙ in casu isto currat instãtia, per prædicta. sed esset iusta causa obtinẽdi restitutionẽ absque

refe

refectione expensarum, per ea, quæ dixi suprà in xj. & xij. limita
42 tione. ¶ * Decimononò, limita non procedere in causis feudalibus, in quibus in regno instantia durat tantum per annum, ut est ritus magnę curiæ, uicariæ in numero 5. qui incipit, item quòd
43 instantia, &c. ¶ * Vicesimò limita non procedere in causa criminali alicuius clerici, quæ est deuoluta ad iudicem secularem, propter impedimētū episcopi: quia talis causa debet expediri infra duos mēses, & eatenus durat instantia, & non se extendit usque ad biennium. tex. est in authent. ut cle. apud prop. episco. §. si tamen de criminalibus. & ibi hoc in terminis tenet Ang. in fi. uerbis. dicens per illū text. esse correctam l. properādū. in isto casu proposito. Verùm istud proce-
44 dit de iure ciuili. * sed de iure canonico, est hoc correctū per cap. si diligenti. de foro compe. quo cauetur, quòd etiā propter impedimentū episcopi, non potest iudex secularis cognoscere de causa clerici conuenti coram eo. & hoc tenet Iacob. de Bel. in authent. ut cle. apud pro. episco. in quinta opp. Quòd ius canonicū seruatur hodie, propter li-
45 bertatem ecclesiasticam. ¶ * Vicesimoprimò limita non procedere, quando elapso triennio, & sic perempta instantia partes de communi consensu repeterent omnia acta uno contextu, porrigendo libellum, litem contestando, terminum recipiendo, & sic de singulis actis: quia per talem reepilogationē actorū possunt instantiam restaurare: & habetur postea, ac si perempta nō esset. ita tenet Barto. in d. l. properandum. & ibi etiam Alex. in iiij. col. circa fin. & Bart. in l. Seius & Augerius. ff. ad legem falci. per ea, quæ tradit Bart. in l. quæ omnia. & in l. mutari. & ibi Baldus. ff. de procur. idem tenet Feli. in cap. uenerabilis. colum. v. uer. quarta declaratio, &c. de iud. & Ioan. de Imo. in c. de causis. de off. deleg. & Soci. in consi. xxxi. colum. v. in princ. in j. uol. Et hoc unum solū remedium considerant Doct. in locis præallegatis ad faciēdum, quòd instantia per partes renouetur. Verùm hæc non est prorogatio instantiæ, sed potest potiùs dici instauratio & renoua-
46 tio de nouo. ¶ * Vltimò pro re assumptione prædictorū colligo hic unam cōclusionem: scilicet, quòd instantia perempta potest altero de quatuor modis instaurari. Primo modo, per insufflationem principis, ut dixi suprà, in xj. & xij. limitatione. & an tūc debeant refici expensæ, ibi dixi. Secūdò per beneficiū restitutionis in integrum: ut dixi suprà, in xiij. limitatione. Tertiò, per reepilogationē actorū de consensu partium: ut modò dixi, in xxj. li-
47 mitatione. * Quartò, per inceptionē causę de nouo: quia perempta instātia non perit causa, neq; ius partis: sed potest actor

de nouo causam incipere, & nouam instantiam fabricare: ut d.l. properãdum.§.fin.& ibi glos.in uersic.uigorem. & communiter Doct.& Bart. in l.petendæ.C.de temp.in integ resti.& differt iste quartus modus ab aliis tribus præcedẽtibus: quia in primis tribus restituitur eadem instantia, quæ erat perempta, & illa acta, quæ erant celebrata, remanẽt in suo robore, & nõ est necesse de nouo illa acta reficere, sed potest ferri sententia ex illis primis actis: sed in isto quarto modo creatur noua instantia:& est necesse, quòd de nouo testes producantur & examinentur:ut dicit glo.in d.§.fi.in uer.uigorem. & ibi per doct.Item in hoc quarto modo, quando actor uult de nouo agere, tenetur indistinctè ante omnia reficere expensas:ut habetur in deci.lxx.consi.Neap. & probatur ex his, quæ infrà dicam:quia perempta instãtia, semper actor condemnatur ad expensas:ut dicit Bal.in d.l. properandum.§.illo.in fin.& Lanfran. in repe.c. quoniam contra.in fi.

48 de proba.¶*Limita tamen hoc, quod dixi in hoc quarto modo, procedere tantùm in causa ciuili, secus in criminali: quia perempta instantia in causa criminali per lapsum biennij non auditur ulterius accusator ad iterandum: secundum Alex. in d.l. properandum.§.fin.& ibi etiam Salyc.idem tenet Bal.in l.abolitionem. C. de adult. & probatur in cõsti.regni, quę incipit, Accusatorem.& ibi hoc not.Matth.in ij.no.Ioan.de Ana.in c.licet.col. fin.de accus. Et in tãtum hoc est uerum, quòd etiam si offerat soluere expensas, nõ auditur accusator ad inchoandũ nouum iudiciũ: secũdũ Saly.in l.j.C.ut infra certum tempus.per ea, quæ habentur in l.si is.& l.fi.C.ad turpi.

49 VENIO* ad tertiã quæst.principalem, & quæro quis sit effectus peremptionis instantiæ, & quid posit facere iudex ea perempta. Super quo præsuppono, quòd instantia causarum potest duobus modus euanescere. Primo modo, scilicet per lapsum temporis, de quo plenè dixi in præcedenti quæst. Secundò modo, per sentẽtiam absolutoriam latam ab obseruatione iudicij.& hoc potest cõtingere multis modis. Primò, ut quando actor fecit citari reũ in causa ciuili, uel criminali: & in ultimo peremptorio comparet reus, & non actor: tunc reus accusat contumaciam actoris, & petit se absolui ab instantia iudicij, & actorem condemnari in expensis: & ita pronuntiat iudex: per quam pronuntiationem non potest dici uerè perempta instãtia, ex quo incœpta non erat ante litem cõtesta. sed potius est circunductum edictum, & sic est perempta citatio. Verùm actor non potest iterum agere, nisi ante omnia reficiat expensas, sicut quando instantia est perempta: ita tenet Andr. de Yser.

Yſer.in conſti.ſpōte uolentibus.
per l.eū,quem temerè.ff. de iud.
Et quòd actor poſsit iterū age-
re,eſt tex.ī l.& poſt edictū.§. cir
cunductio.ff.de iudi.ubi dicitur,
quòd eſt perempta inſtantia,nō
autem totius cauſę,niſi eſſet lata
ſententia abſolutoria ab obſer-
uatione iudicij:ut dicit ibi gloſſ.
& ſic ęquiparat hunc caſum per-
emptioni inſtantię totius cauſę,
quādo fertur abſolutoria.& hæc
materia tractatur plenè p doct.
in l.properandum.§. & ſi quidē.
50 C.de iudic. ¶ * Secundò modo
fertur abſolutoria ab obſerua-
tione iudicij, quando fuit in iu-
dicio præſentatus libellus ine-
ptus,puta ex carētia actionis:iu
xta l.ſi pupilli.§. uideamus.ff.de
nego.geſt. uel ex defectu ſolen-
nitatis ſubſtantialis,uel alio mo
do ſimili. De hoc eſt text.& ibi
Bart.in l.libellorum.§. quòd ſi li
belli.ff.de accuſ.& Spec.in tit.de
offic.omn.iud.§.deſeruit. col.v.
uer.in ſententiæ,&c.& glo.in l.j.
in prin.in uerſi. nec tenere.in fi.
ff.ſi men.fal.mod.dixe. tunc fer-
tur ſentētia abſolutoria. & reſer
uatur ius agendi ex alia cauſa
apta,ſecundum Bald.in auth.ſed
ſi quis.col.pen.uer.item illa,&c.
C.de ſecun.nup.& idem Bald.in
l.ij.in xiiij.q.C.de reſcin.uen. Ex
quibus autem cauſis dicatur li-
bellus ineptus:uide Pet.Philipp.
Corn.in conſi.cxxj. colum.iiij.in
fin.in litera l.la ſecunda. in pri-
mo uolum.Et procedit hoc tam
ante litē cōteſtatam,quàm poſt.
quia ſi fabricatus eſt proceſſus
inualidus, ſuper libello inepto,
uel aliter,proceſſus eſt nullus ex
aliquo defectu,nonpoteſt ſuper
tali proceſſu ferri ſententia ua-
lida,per ea,quæ not.gloſſ.inſtit.
de oblig.in princi.in uer. ſecun-
dum.in fi.unde iudex tunc pro-
nūtiat proceſſum nullum,& ab-
ſoluit reum ab obſeruatione iu-
dicij, reſeruato actori iure iterū
agendi.text.eſt in cap.examina-
ta.& ibi Abba.& Felin. de iudic.
& Alexand.in addi. ad Bartol.in
d.l.j. ff. ſi men. fal. mo. di. Et ex
hoc habes practicam,quòd quā
do proceſſus eſt nullus ex ali-
quo defectu, licet probationes
ſint receptæ: non tamen fertur
ſententia diffinitiua, ſed abſo-
lutoria ab obſeruatione iudicij.
per dict.cap.examinata.quæ ab-
ſolutoria, dicitur īterlocutoria,
ex eo,quia non diffinit totū ne-
gotium: cùm remaneat facultas
iterum agendi.gloſſ. eſt nota.in
uer.abſoluetur. quam ibi ad hoc
ponderat Bartol. in l.harum.ff.ſi
ſeruit.uen.& Bartol.in l.Titia.ff.
de accuſa.hodie autem in regno
ſaluātur proceſſus à multis nul-
litatibus:per capit.deteſtātes. &
per regiam pragm.primam,quæ
incipit,Diſpendia.ex quo proce
ditur ſine figura iudicij, & ſola
facti ueritate inſpecta in cauſis
ciuilibus: de qua materia uide
Pari.in tracta.de ſynd. in uerſic.
ſententia. ubi per plures colum.
ponit intellectum dicti ca.dete-
51 ſtantes. ¶ * Tertio modo fertur

 abſol

absolutoria ab obseruatione iudicij, etiam in causa appellationis: ut quando iudex causæ principalis protulit sententiam diffinitiuã super processu inualido, à quo fuit appellatum: nam iudex appellationis uidens sentẽtiam nullam, cassat ipsam: & absoluit reum saluo iure iterum agendi. tex. est, & ibi glos. & Abb. in cap. cum dilecti. de empt. & uend. & not. Bald. in l. ij. in xiiii. quæst. C. de rescin. uendit. & Alexand. in cõsi. lxxix. incipi. perspectis uerbis, &c. in ij. uolum.

52 ¶ * Quarto modo fertur absolutoria ab obseruatione iudicij, quãdo actor lite contestata se absentat, & nõ prosequitur causam: nam tunc est in potestate rei prosequi causam, & producere suas exceptiones: uel instare, quòd absoluatur ab obseruatione iudicij actore nõ prosequẽte: quo casu, si reus eligit hanc uiam, ut absoluatur, iudex citabit actorem, ut ueniat ad prosequẽdum: qui si non uenerit, poterit reum absoluere ab instantia iudicij, & actorem absentem cõdemnare in expensis. Si uerò reus elegerit aliam uiã producendi suas defensiones, & tunc si illis productis liquet iudici de causa, ut pro reo uel pro actore posit diffinitiuã proferre, & tunc absoluet reum diffinitiué. Et sic liquet pro actore, cõdemnabit reum diffinitiue actori absenti: & in omnem euẽtum actor absens cõdemnatur in expensis, siue uincat, siue succumbat. Si uerò de causa non liquet, ut quia neque actor, neque reus produxit probationes sufficientes, & tũc absoluet reum ab obseruatione iudicij. Ita hęc omnia deciduntur per tex. & ibi Bartol. Bald. Alexander, & communiter Moder. in dict. l. properandum. §. & si quidem. C. de iudi. Et utilitas est ista, quia quãdo reus ab soluitur ab instantia iudicij, potest actor iterum agere refectis expensis: ut habetur in cap. examinata. de iud. & in l. & post edictum. §. circunducto. ff. de iudic. & patet ex his, quæ suprà dixi. Sed quando absoluitur diffinitiuè, non potest ulterius agere actor; quia obstat sibi exceptio rei iudicatæ: ut declarant Alex. & Ias. in v. & vj. colum. in dict. §. & si quidem. Illud autem, quod dixi suprà, quòd tunc dicitur de causa non liquere, quando probationes non sunt productę: intellige, quando non fuit datus actori terminus probatorius: ut quia se absentauit ante dationẽ termini ad probandũ: nam tunc fertur absolutoria ab obseruatione iudicij. Si autẽ datus esset terminus, & postea actor se absentasset, tunc siue fiant probationes, siue non, potest ferre iudex diffinitiuam sententiam pro reo: per l. qui accusare. C. de edẽ. ita declarat Bart. in d. §. & si quidem. in iij. oppo. & ibi etiam Ias. in v. col.

53 ¶ * Hoc tamen singulariter limita nõ procedere, quando actor ꝓbasset semiplenè, & reus

reus nihil: quo casu esset deferendum iuramentum suppletoriũ actori, quia ex quo propter eius absentiam non potest iuramentum deferri,& reus minimè potest condemnari: quia nõ est pleuè probatũ, absoluetur reus non diffinitiuè: sed ab obseruatione iudicij, propter illam semiplenam probationem: ita tenent Marti.Sylli.& Salyc.in d.§. & si quidem. quos ibi sequitur
54 Alex. in iij.col.¶*Et inquantum suprà dixi, quòd absolutoria ab obseruatione iudicij, est interlocutoria: adde unũ casum,in quo habet uim diffinitiuæ, uidelicet, quãdo reus solueret debitũ pendente iudicio: quia tunc nõ absoluitur diffinitiuè, ex quo processus habuit uerum principiũ, & obligatio fuit sublata per solutionem postea factam: sed absoluitur ab obseruatione iudicij, quæ absolutio habebit uim diffinitiuæ: secundum Bart.in l. Titia.ff.de accus. & Ias.in d.§.&
55 si quidem.co.penul.¶*Istis prę suppositis uenio ad decisionem huius tertiæ quęst.& dico, quòd quando perit instantia secũdum primum modum, scilicet per lapsum temporis, effectus est ille: quia pereunt omnia acta iudicij,non autem acta causæ seu litis.ita dicitAbb.in c.uenerabilis. colũ.vj.uer.quæro,quę acta,&c. de iudi.Declara istam differẽtiã. Acta iudicij dicũtur illa,quæ tendunt ad litis ordinationẽ: prout est libellus,litis contestatio,terminus probatorius,satisdatio,& alij similes actus. Acta causæ dicuntur ea, quæ tendunt ad litis decisionẽ:prout sunt depositiones testiũ,instrumẽta, cõfessiones, & alia similia acta probatoria.ita declarat gl.in cle. sæpe.in uer.defensiones.de uerbo.signi. Ista ergo est uera & communis conclusio: quòd per lapsum instantiæ pereunt omnia acta pendentia ad litis ordinationem, & omnes satisdationes receptæ in iudicio: ut dicitur in d.l. properandum.§.& si quidẽ. Acta uerò probatoria non pereunt. ita tenet Spec.in tit.de iudic.deleg.§. restat.uersi.sed nunquid omnia. & Bal.in l.cùm antea. circa finẽ. C.de arbit.& Bar.plenè in l.cùm lite mortua.ff.iud.sol.& Alexan. in consi.lviij.in ij.uol.& Barto.& Alexã.plenè in l.is, apud quem. col.antepen.& pe.C.de eden. & Abb.in c.causam. quæ de testi.& habetur in decisio.cxlviij.consil. Neapol.unde sequitur cõclusio, quòd quãdo instantia incipitur, de nouo possunt in uim probationis produci attestationes & probationes receptæ in prima instãtia perempta:& facient plenam fidem:ut dicunt doct.in locis præalleg.& Alexan.in consil. lxj.col.iij.in fin.in secundo uolu. Solùm ergo requiritur,quòd lis de nouo ordinetur, incipiendo à libelli porrectione, & citatione, & prosequendo alios actus
56 usque ad finem causæ. ¶*Prædicta tamen intellige & limita,

Bal.in l.& post edictum.§.pe.in fi.ff.de iudi.ꝙ in omnib' emergentibus ante litẽ con test.nunquã perit instãtia. vnde infert, ꝙ si partes per x.annos litigarent ante litẽ contest. per legitimationem personarum, nunquàm periret instantia, & illud dictũ sequitur Alex. in d.l properandum.colũ j.in fi.
4 ¶ *Quid autem in causis inquibus lis nõ cõtestatur.prout sunt causę summariæ vel executiuæ? Dic, ꝙ in illis currit instãtia,quamprimũ incœptum est cognosci de meritis causæ, secũdum Alex.in d. l.properandum.col.j.Potes dicere ad maiorem declarationẽ, ꝙ in huiusmodi causis ille act', qui solet fieri immediatè post litis cõtestationem in causis. in quibus lis cõtestatur,habet vim litis cõtestationis. vnde ab illo actu inciperet instãtia, secundũ Bar.Bal.& Docto.in l.nulla.& l. nihil.C.de procu.& Card. ĩ cle. constitutione.§.fi.in fi.de elect. & Abb.in c.insinuante. in fi. de offic.deleg.& Lud.Ro.in consi. clxxiiij.col.ij.& Fely.in c.olim. de accu.& Par.in tract. synd. in ver.sententia.col.iiij. & in propriis terminis hoc tenet Ab. in c.venerabilis.col.fi.de iu.& Ias. qui plenè examinat in d.l. properandum.colũ.iij.C.de iudi.& Alex.in consi.l.in ij. vol.
5 ¶ *Secũdò principaliter quæro, quãto tempore durat instãtia, & in quibus causis perit.In hoc facio regulam generalem cum fallẽtiis.Et regula est,ꝙ in omnibus causis tã ciuilibus, quàm criminalibus perit instantia. & durat in ciuilibus per trienniũ:in criminalibus vero per biennium. tex.est in d.l properandũ. & ibi per omnes doc.C. de iud.& hoc est cõfirmatum in regno per ritum magnæ curię, in nu. ccxix. incip. Item seruat ipsa curia, vt instantia &c.
6 ¶ *Amplia primò istam regulam procedere non solùm in causis.in quibus proceditur per viã actionis vel accusationis:verũ etiam vbi proceditur per inquisitionẽ : quia tũc etiam perit instãtia , secundum Bal.in d.l.properandũ.in princ. col.iij.incipit tũc instãtia à die dationis capitulorũ, secundum Bal.& ibi adde Abb.in d. c. venerabilis.in fi verbis.
7 ¶ *Secundò amplia ꝓcedere etiã in causis ciuilibus, in quibus proceditur per officium iudicis nobile: quia durat instãtia triennio,secundum Abb.in d.c. venerabilis.in fi.verbis.
8 ¶ *Tertio amplia procedere etiam in causis executiuis & instrumentalibus, in quibus est executio parata:quia durat instãtia triennio,secundũ Lud.Ro.in consi.clxxiiij. incip. Amplissime doctor, &c.& Soc. in cõsi.xcv.in j.vol.& Fely.in d. c.venerabilis.in fi.& Ale.in cõs. l.in ij.vol.& Ias.in d.l.properãdum.col.ij.circa fi.adde.quæ dixi suprà post princip. huius q.
9 ¶ *Quarto amplia ꝓcedere nõ solùm coram iudice ordinario: verùm

verũ etiã corã delegato, vt d.l. properandũ.ibi.sed omnes iudi
10 ces &c. ¶ * Quintò amplia procedere non solũ coram iudice: verùm etiam corã arbitro nam secundũ cõmunẽ opi. etiam coram arbitro perit instãtia triẽnio, quãdo nullum tempus, fuit per partes appositũ compromisso. ita tenet Spe. in ti. de arbi. §. differt. col. fi. versi. item, vt infra triennium &c. & Abb. in d. c. venerabilis. col. penu. & Ias. in d. l. properãdum. col. iiij. in vij. not.
11 * Secus est corã arbitratore: qa nulla instãtia currit corã eo, secundum Spe. & Abb. vbi suprà. & etiam corã arbitro incipit à die litis cõtestatę corã eo, secundũ Fely. in d. c. venerabilis. col.
12 fi. ¶ * Sextò amplia procedere, etiam si moriatur litigator pendente lite: quia non perit instantia per mortẽ: sed durat vsq; ad triennium, & continuatur in hęredem instãtia cœpta cũ defuncto. tex. est in l. hæres absens & l. si petitor. & l. si is. q Romæ. ff. de iudi. & l. si eũ hominẽ. & ibi Bar. & Io. de Imo. ff. de fideiu. & in c. qa Gu. & ibi plenè per Abb. Fel. & Maria. Soci. de iud. & per Soci. in cõs. xxxj. co. iiij. in prin.
13 in j. vol. * Quod tamẽ limita nõ procedere, quãdo fuit instantia cœpta cum defuncto laico: cui successit hæres clericus: quia nõ continuatur in hæredẽ clericũ, quãdo esset: qa ratione priuilegij esset finita illa instãtia, & debet de nouo inchoari coram iudice ecclesiastico. Ista est magis communis conclusio, quam tenet Abb. in d. c. quia Gu. col. fi. & ibi etiam Fely. in iij. & iiij. col. quicquid tenuerint alij doct. nã pro ista parte sunt rationes ma
14 gis efficaces. ¶ * Limita primò istã regulã sic ampliatã, procedere de iure ciuili. secus est de iure canonico: quia nunquã perit instãtia. tex. est & ibi Ab. & doc. in d. c. venerabilis. & c. fi. de iud. & habetur per mode. in d. l. properandum. & ibi gl. in ver. triẽnij. in fi. & Alex. in cõs. xxiij. co. j. in iij. volu. Ex hoc sequitur, ꝙ in foro ecclesiastico: etiã in omnibus terris subiectis ecclesiæ, vbi seruatur iꝰ canonicũ, nũquã perit instãtia, siue in ciuilibus, siue in criminalibus: per prædicta, & hoc tenet Philip. Cor. in consi. ccx. in iiij. vol. in fi. & vide Fely. in d. c. venerabilis. in prin.
15 ¶ * Secũdò limita non ꝓcedere, quando causa vẽtilatur in cõsistorio principis. quia in eo nunquam perit instantia, & sic vltra triẽniũ durat, secũdũ Bal. ĩ cõsil. ccxvij. col. fi. in iij. volu. vbi allegat auth. sed lis. C. de tẽp. app. & ex hoc põt inferri, ꝙ in sacro regio cõsi. Neap. nõ perit instãtia: quia põt dici cõsistoriũ principis. sed Mat. de affli. in deci. cclxxxiij. cõs. Neap. refert cõtrariũ. s. ꝙ dispositio l. properãdũ. habeat locũ etiam in sacro cõsi. vt etiã ĩ eo pereat instãtia. allegat. glo. in §. hoc quoq;. in authẽ. vt spõ. larg. & gl. in auth. de app. &

idē tenet Mat.relatiuè in cōstit. hac lege.ī iij.nota.vbi facit differētiā, an causa vetiletur corā rege:& tūc instātia nō currit;qa rex habet liberū arbitriū: an verò in sacro cōcilio,& tūc currit instātia: qa sacrū cōsiliū nō habet liberū arbitriū. Ego tñ putò in hac materia, ꝙ dato,quod in sacro consilio curreret instātia: tamē ex quo sentētiæ in eo proferuntur sub nomine regiæ maiestatis,possunt ferri etiam post tēpus instātiæ,& valēt sentētiæ: quia in effectu in sacro cōsi. nō curatur de perēptione instātiæ: ex quo ista est solēnitas inducta de iure positiuo,quæ potest obmitti in cōsistorio principis: & talis nullitas,quę causatur ex defectu solēnitatis iuris positiui, non inualidat sentētiā sacri cōcilij.ita deciditur.in d.deci.cclxxxiij ī fi.per ea,quę no.Inn.& Ab.in c.in causis.de re iu. Vnde conclusiue possumus dicere, ꝙ in sacro cōsilio nūquā perit instātia,saltē quo ad effectū: quia pōt ferri sentētia etiā post trie-
16 nium. ¶ * Tertiò limita nō procedere,qñ iudex haberet liberū arbitriū in ꝓcedēdo & sentētiādo:qa tūc nō durat instātia,etiā post trieniū.Sec⁹, si haberet arbitriū in sentētiādo tātū.ita tenet Bar.& Pau.de Ca.in l.si in lege.in prin.ff.loca.& Ale. in cōsi.l.col.iij.ver.pro hoc &c. in ij. vol.& Ale.in l.qui Romæ.§.Callimachus.col.fi.ff.de verb.obli.
17 ¶ * Quartò limita nō procedere, quando instantia esset breuiata per statutū, vel per rescriptum principis, vt qa princeps rescribit alicui officiali vel delegato, ꝙ causam expediat infra tres mēses.nā tūc finito tali tēpore est perempta instātia,& nō pōt ille iudex vlterius super illa causa procedere,secūdū Bald.in d.l.properandū.col.iij.& Ab. in d.c.venerabilis.col. pe. & ibi ēt Fely.in vj.col,& Ale. in d.l.properandum.col.v.circa fi.& Fely. in c.de causis.col.v.de offi.dele. Et ꝙ posit breuiari per statutū, tenet Alex.ī cōs.xlij. in iij. vol. & Bal.in l.si cū ipse.ff.de executor.Itē, ꝙ posit breuiari per rescriptum,est tex.in c.super eo.el ij.& ibi Phil.& Abb.de ap. & in d.c.de causis.Verū in hoc est differētia: quia quādo est breuiata per statutū,tūc incipit à die litis cōtestatę: sicut instātia iuris cōmunis.ita tenet Ale.in cōs.xlij. co.ij.in iij.vol.& Bal.in auth.clericus,q.co.ij.vers. dein de qritur. de epis. & cle. Sed qñ fit per rescriptū prīcipis.incipit a die pręsentatiōis rescripti,nō aūt à die datę ipsi⁹ rescripti.ita ꝓbat tex. in d.c.sup eo.& ibi hoc expressè tenet Phi.in ij.col.in iiij.not.& seq.vbi pl⁹ dicit,ꝙ an̄ p̄sentatione rescripti delegatorij nō acquirit delegatus iurisdictionē.
18 ¶ * Quid aūt,si litigās haberet testes ī lōginqs ptib⁹,& peteret dilationē excedētē metā ipsius instātiæ breuiatæ per rescriptū, an posit post finitā instantiā ferr

ferri sentẽtia? Dic ꝙ sic: quia ista iusta causa excusat, vt instãtia nõ pereat, & valeat sentẽtia postea lata: secundum Bal. in d. l. si cum ipse. ff. de excus. tutor. & Abb. in d. c. venerabilis, col. iiij. circa fin. de iudi. & Alex. in cõsi. lxxij. col. j. in iij. vol. & Abb. in consi. lxiij.
19 col. j. in ij. vo ¶ *Quinto limita non procedere, quando instãtia fuisset per principem prorogata: vt quia erat prope finẽ triennij: & princeps illam prorogauit vltra triennium: quia tũc ex prorogatione durat vltra triennium: vt not. Paris in trac. synd. in versi. sententia. c. restat vnum &c. col. fi. & in regno est hoc expeditum per ritũ magnæ curiæ in nu. ccxix. qui incipit, Itẽ seruat ipsa curia, vt instãtia &c. vbi plus dicitur, quòd prodest prorogatio principis, etiã si literæ, seu rescriptũ prorogatiõis præsentetur post trienium: dũmodò data rescripti sit expedita
20 infra tempus instãtiæ. ¶ *Sextò limita non procedere in causis fiscalibus: nã vbi agitur de aliqua causa fiscali, nunquàm perit instantia. & sic durat vltra triennium: puta, vbi agitur de tributis seu functionibus publicis. Text. est in d. l. properandum. in princi. ibi, exceptis &c. C. de iudic. & Abba. in d. c. venerabilis. colum. iiij. & habetur in decisio. ccx. consi. Neapolita. Ex hoc infertur, quòd hodie in regno in magna curia cameræ summariæ nunquàm perit instantia: ex quo ibi tractãtur causæ fiscales. & ita seruatur ibi de antiqua cõsuetudine: vt testatur Matth. de Afflic. in constitut. Accusatorem. columna secunda. in princ.
21 ¶ *Septimò limita non procedere in causis ecclesiarum: quia etiam si agitantur coram iudice seculari, nunquã in eis perit instantia. ita intelligitur tex. secũdũ vnã lect. in d. c. venerabilis. de iud. & hoc expressè tenet ibi Abb. in v. colum. vbi dicit: secus in causa clerici: quia in hoc non gaudet priuilegio ecclesiæ. Ad. de decisio. ccx. consi. Neapolita.
22 ¶ *Octauò limita, nisi tẽpus instantiæ fuisset breuiatum de cõmuni consensu partiũ: quia tũc perit instantia ante trienniũ: secundum quod partibus placuerit. Nam potest tempus instãtiæ breuiari per partes, ex quo ista breuiatio tẽdit in fauorem publicum: scilicet, vt lites citius finiantur. ita tenet Ludoui. Rom. in l. ij. ff. de re iudic. & Alexand. in d. l. properandum in princip. colum. penult. & ibi etiam Iaso. in penult. col. versi. quartò limita &c.
23 ¶ *An autẽ possit hoc tẽpus prorogari per partes, sicut potest breuiari? dic quod nõ. gl. est in l. ij. §. sed si iudex. ff. de iudi. & gl. & Bar. Alex. & Ias. & cõmuniter doct. in d. l. properandum, vbi plus dicunt, quod non valet prorogatio, etiã si interuenerit iuramẽtum in ipsa prorogatione: & etiam si pœna apponatur: secundum Bar. & Alex. in

in l.Seius & Augerius.ff. ad l. Falci.& Abb.& Fely.in d.c.venerabilis.de iudi.& Alex.in cõsil.cxxxviij.co.j.in fi.& seq.in ij.
24 vol.*adeò,quòd nec etiam per cõpromissum potest prorogari: & sic neque tacitè, neque expressè:secundum Lud.Roma.in cõs.clxxiiij.col.j.in fi.& Spec.in tit.de iud.dele.§ .restat.vers.sed nunquid de tempore.& ibi Ioã. An.in addit.licet secus sit in instantia appellationis.cle.quandiu.de app.& dicam plenè infrà in vltima parte,in vers.appellatio.in iij.q.principali . versi.secundò limita,nisi de voluntate &c.& ibi videas ea,quæ hic deficiũt:quia ibi adsignabitur ra-
25 tio diuersitatis.¶*Prædicta tamen intellige,in tẽpore instantiæ,de iure cõmuni:secus in instãtia breuiori inducta per statutum.quia illa potest de cõsensu partium prorogari,vsque ad triennium,& nõ vltrà.& ista est magis cõmunis cõclusio, quam tenet Saly.in d.l.properãdum. quẽ ibi sequitur Alex.in ij.col. in fi.& seq.& ibi etam Iaso.col. pen.& Fely.in d.c.venerabilis. col.iiij.in fin.vers.ij.declaratio, &c.licet cõtrariũ tenuerit Alex. sibiipsi contrarius,in cõsi.xxiiij.
26 co.fi.in iiij.vol.& malè.*Item, minimè procedit in instantia breuiori præfixa per principem in rescripto delegatorio: quia illa potest similiter de consensu partium ꝓrogari.Tex.est & ibi doct.in c.de causis.aliàs,in causis.de offi.delega.& Felyn.in d. c.venerabilis.col.iiij.in fi. versi.
27 prima,&c.¶*Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubiũ, videlicet, vtrũ inferior à principe, possit committere causam decidendã infra minorem terminum triẽnio:puta infra tres menses. Dic ꝙ sic.Verùm in hoc est differentia:quia quando tempus breuiatur à principe,perit instantia,sicut per lapsum trienni;:adeò, ꝙ ex illis actis nõ potest ferri sentẽtia:vt dixi suprà in quarta limitatione.Sed quando breuiatur per inferiorẽ à principe,non perit instantia per lapsum temporis, quo ad partes: sed solum soluitur iudicium,quo ad iudicem:quia nõ habet iurisdictionem vlterius in illa causa:& reuertitur ad delegantem,qui potest pronũtiare ex illismet actis: quia acta nõ pereũt, ex quo instantia non perit ita tenet Bald. in d.l.properandum.§.sin autem vtraque.in fi. & ipsum sequitur Fel.in c.de causis,col.j.in princ. de offi.deleg. Quod nota: quia sæpius euenit in regno in istis baronibus coarctantibus instantiam in commissionibus causa-
28 rum.¶*Nonò limita nõ procedere,quando iudex coram quo fuit incœpta causa, moreretur prope finem triennij:& veniret alius successor: quia illi successori datur à iure alius integer annus ad illã causam expediendam:& sic in isto casu prorogatur instantia ex iuris dispositione

ne vltra triennium. tex. est in d. l. properandum. §. sin autem in medio. vbi idẽ deciditur, quando ex alia iusta causa esset mutatus iudex ab officio, puta propter absentiam vel infirmitatẽ.
29 ¶ *Decimò limita procedere in emergentibus ante litem cõtestatam: quia in illis nũquam perit instãtia: vnde si super aliquo incidenti ante litem contestatã esset per decem annos litigatũ, puta super legitimatiõe personarum, nunquàm perit instãtia. istud fuit originale dictũ Gul. de Cu. in d. l. properandũ & sequitur Bal. in l. & post edictum. §. pe. in fi. ff. de iudi. & Ias. in d. l.
30 properandũ col. ij. ¶ *Vndecimò limita non procedere, quãdo litigator esset impeditus facto aduersarij: puta propter subterfugia & cauillationes rei conuenti: quia nõ currit sibi instantia in effectu: nam potest iudex etiam post triennium, ferre sententiam: secundum Bar. in l. si cùm ipse per illum text. ff. de execu. tut. & ibi etiam Bal. plus dicit ibi Bart. quòd doct. nõ fuerunt recordati de illo tex. in cõmento d. l. properandum. Idem tenet Abb. in cõs. xvj. col. j. in secundo volu. & Alex. in àddit. ad Bart. in d. l. si cùm ipse. vbi plura allegat in hac materia: scilicet, quod impedito facto aduersarij nõ currit tẽpus. cui adde Matth. in consti. Iustitiarij per prouincias. colum. iiij. in princip. & gl. in l. intra utile. in glos. fina. ff. de minor. Pro hoc est text. & ibi Bal. in l. fin. C. de adul. Ad cautelam tamen bonum est semper protestari, quòd non currat terminus instantiæ propter impedimentũ. Istæ enim protestationes solent esse valde vtiles in huiusmodi casibus: secundum Bald. & docto. in d. l. properandum. §. sinautem vtraque. & Felyn. in d. c. venerabilis. colum. ij. & iij. & prædictis adde Alexan. in consil. lxxj. in princi. & col. ij.
31 in fi. in v. volu. ¶ *Quid autem, si impedimẽtum causetur facto iudicis vel tertij? Vide Alexan. & doc. in d. §. sinautem vtraque. & Ioã. de Imo. in d. c. ex insinuatione. de app. & Philipp. in c. ex ratione. colum. ix. & x. eo. titu. & Felyn. in d. c. venerabilis. col. ij. & iij. & Barto. & Bal. in authẽ. item si in appellatione. C. de tẽpo. app. & Socin. in consil. xxxj. colum. iiij. in primo vol. & Lucã de penna in l. ij. col. antepen. & pe. C. de naufrag. lib. xj. in quibus locis magis cõmuniter concluditur, quod currit instantia non obstante impedimento. Bonũ tamẽ est sæpius protestari, vt saltẽ obtineri possit restitutio in integrum aduersus lapsum instantiæ. & licet docto. in locis præallegatis hoc firmẽt in instãtia appellatiõis, in qua facilius datur restitutio propter maius præiudicium: tamẽ in instantia causæ principalis aliter dicunt: vt no. Bart. in d. authen. item si in appellatiõe. in fi. licet

Bal.ibi teneat dari restitutionẽ præcedentibus protestatiõibus: tamen hoc dubiũ est hodie clarificatum in regno per regiam prag.quæ incipit, Instantia. quia cauetur, quòd quando stetit per iudicẽ, restituitur ipso iure tẽpus instantiæ tunc autem dicitur stetisse per iudicem, quando processus fuit conclusus per duos menses ante triennium cũ petitione & protestatiõe, & ad expeditionem causæ: tunc enim restituitur instantia ipso iure: absque refectione expensarum, si tamen cucurrit instantia per negligentiam partis, tunc non restituitur nisi refectis expensis: vt dicitur in d.prag.in princip. & ex hoc inoleuit practica in
32 regno:* quòd quando instantia est perempta, solet actor adire regem, vel sacrum regium consiliũ, vt authoritate regia insufflet spiritum vitæ illi instantiæ. & sic rex.ĩsufflat spiritũ,& facit instantiam reuiuiscere, perinde ac si perempta non esset: & ista restitutio in regno, appellatur insufflatio. vt not. Paris in tract. syndi.in versi.sententia.in c.restat vnum &c.col j. circa fin.& seq.& ibi ponit iustas causas, ex quibus rex cõcedit istam suscitationem instãtiæ absque refectione expensarum: puta quando stetit per iudicem: vel ob infirmitatem, vel necessariam absentiã, vel ob aliã similẽ causam iustam, vt quia propter multitudinem causarum fuit iudex impeditus, secundum Alex.in d.l. properãdum. §. sin autem vtraque.& in l.senatus.ff.de off.præsi. Sed quando allegatur aliqua causa colorata, ex qua perpẽditur aliqua negligentia partis in prosequendo, vel in protestando, tunc conceditur insufflatio cum refectione expensarum: vt ibidem dicit Paris:& de hac insufflatiõe facit mẽtionẽ Matth. de afflict.in consti.sæpe contingit.circa fi.vbi ponit vnũ aliud impedimentum restitutoriũ instantiæ sine refectione expensarum, videlicet, quando plures erant iudices super cognitione vnius causæ:& quia non potuerunt se in vnum cõgregare, vel concordare, fuit lapsa instantia: quia ex quo nõ potest imputari parti, restituitur instantia:& nõ
33 tenetur ad expensas. ¶ * Duodecima limitatio colligitur ex prædictis: scilicet, vt non procedat regula, quãdo princeps insufflauit instãtiã: quia tunc etiã post triennium potest ferri sententia: & perinde habetur, ac si instantia perempta non esset. quod qualiter procedat, vide quæ proximè dixi. Ex quibus poteris facere conclusionem, ꝙ si fortè sacrum concilium insufflaret nulla facta mẽtiõe de expensis, potest pars aduersa opponere, ꝙ nõ audiatur actor, nisi refectis expensis: quando ex processu argueretur eius neglig̃etia: per dictam regiam prag. quæ incipit, Instantia.in princ. quia

quia restitutio & priuilegium principis debet intelligi sine præiudicio tertij.l.ij.§. meritò. &.§.si qs à principe.ff. ne quid ĩ loco. publi. secus si ex processu vel aliter legitimè appareret de aliqua iusta causa. quibus adde decisio.lxx. consil.Neapo.

34 ¶ *Item,per dictam regiã prag. potes inferre, quòd quando instantia est lapsa facto iudicis, cũ protestatione,de qua ibi, nõ est necesse adire regem, nec sacrũ consiliũ pro insufflatione. quia text.illius prag.vult, quòd ipso iure censeatur instantia restituta. vnde instantia reuiuiscit ex dispositiõe legis, propter illud verbum,ipso iure &c. & sine facto hominis:vt not.glo. in l.iubemus.§.œconomus.C.de sacr. sanct.eccles.& in c.j.in princip. de rescrip.lib.vj.& in l.in criminali.C.de iurisdic om.iudic. in quibus locis tãgitur significatio huius verbi.ipso iure.vnde sine alia insufflatione regia potest tunc iudex procedere ad sentẽ

35 tiam.etiã post trienniũ.¶ * Decimotertiò limita nõ procedere in personis,quibus iura & regni constitutiones concedunt beneficia restitutionis in integrum:prout sunt mulieres, minores,& ecclesia:quia istis conceditur restitutio in integrũ aduersus instantiam absque insufflatione, & restitutione expẽsarum.ita deciditur in dicta regia prag.quæ incipit, Instãtia.in fi. & licet ibi non dicatur expresse de expensis, nec de insufflatione:bene tamen colligitur ex litera ibi : quia in principio sui dixerat:quando perit instantia per negligentiam,debẽt refici expensæ: & posteà in fine facit illam exceptionem:ergo nõ debent in exceptione refici expensæ: quia aliàs exceptio non esset de regula : iuxta not. per Barto.in l.in his.ff.de leg.& Fely.in c.quoniam freqũter. col. ij.& iij.vt lite non cõtesta.Itẽ, quia dicta prag. reseruat beneficium restitutionis in integrũ aduersus instantiam illis personis,quibus aliàs de iure competit : sequitur quòd dictũ beneficium potest peti coram eodem iudice : & non est necesse adire

36 principẽ:*quia quilibet iudex siue ordinarius siue delegatus, potest de restitutiõe in integrũ cognoscere , & illam cõcedere: maxime incidẽter in causis.l.fi.

37 C.vbi & apud quẽ. ¶ *Decimoquartò limita non procedere, quando aliquis litigator post cœptam instantiam fuit effect' familiaris alicuius officialis , q præest illi tribunali, in quo illa causa vẽtilari debebat.quia durãte officio dictus officialis nõ põt de illa causa cognoscere: & interim non currit instãtia vsq; ad aduẽtum successoris. de hoc est tex.in consti.regni,quæ incipit,Iustitiarij per prouincias, & ibi hoc not.Matth.in vj.no vnde etiam post triennium potest successor illam causam decidere:

38 re:vt ibi habetur. ¶* Decimoquintò limita procedere in causa,quæ debet principi consultari:quia donec expectatur respõsio à principe , non currit interim instantia. ita sentit Lucas de Pẽna in l.ij.colum.viij.C.de naufrag.lib.xj.& hoc tenet expressè Matth.in constit. hac lege in iij.not.& in constitut. accusatorẽ.in secundo not. & probat proprie tex. in dicta consti-
39 tu. hac lege.¶*Decimosextò limita non procedere,quãdo coram iudice seculari euenit aliquod emerges , cuius causa fuit sibi inhibitum per superiorem vel per iudicem ecclesiasticum: puta quando orta esset quæstio vsurarum, vel alia similis:iuxta ea,quæ habentur in c.tuam. de ordin. cog. nam tunc pro tempore,quo durauit inhibitio, nõ currit instantia:& sic potest in hoc casu ferri sententia post triennium. ita tenet Abb.in d. c.venerabilis.col.iiij.in fi.versi. ex hoc arguo &c de iudi.ꝓ hoc videtur tex.in l.intra vtile.ff.de
40 minor. ¶* Decimoseptimò limita non procedere in casibus, in quibus aliqs impeditur agere impedimento iuris : vt quia reus conuẽtus est interim effectus priuilegiatus : adeò ꝙ denegatur actori audientia, vt nõ possit reum conuenire,nec litẽ cœptam coram eo prosequi:nã interim durante dicto priuilegio & iuris impedimento, non currit instantia.ita tenet Fra.de are.in consi.c in prin.& Bald.in l.quotiens.C.de precibus impe.
41 offe. ¶ * Decimooctauò limita non procedere , quando causa & processus conclusus , est trãsmissus ad cõsiliũ sapiẽtis: quia interim donec stat penes cõsultorem,nõ currit instãtia.ita cõsuluit quidẽ Frã.Viterb. in quodam suo consi.inci.Vtrum dies, quibus,&c.Sed ego satis dubito de ista decisiõe : nam nos videmus,quòd quãdo stat per ipsum iudicẽ, vel procedit impedimẽtum facto tertij , currit instãtia: vt tenent doct. cõmuniter in d. l.properãdum.§.sinautem vtraque.multò fortius est idẽ dicendum, quando stat per consultorem.quia saltem potest dici tertius. Prætereà, considero vnum dictum Fel. in c.cùm venerabilis.col.xvij.ver.fallit tertiò,&c. de except.quod etiã tãgit Paul. de Castr.in l.j.C.de relat.vbi dicit,quòd quãdo iudex videt labi instantiam,& non potest habere consilium à sapiente infra tempus potest ferre sentẽtiam, dicens:pronuncio,prout continebitur in consilio ferendo per talem consultorem.Si enim esset verũ, quòd instantia nõ curreret interim , nõ esset opus ita sentẽtiare:quia posset expectari consiliũ absq; lapsu instãtiæ.ergo illud dictũ probat,ꝙ instãtia currit. vnde cõcludo verius esse,ꝙ in casu isto currat instãtia, per prædicta.sed esset iusta causa obtinẽdi restitutionẽ absque

rese

refectione expensarum, per ea, quæ dixi suprà.in xj.& xij. limita

42 tione. ¶ * Decimononò, limita non procedere in causis feudalibus,in quibus in regno instantia durat tantum per annum, ut est ritus magnę curiæ,uicariæ in numero 5.qui incipit,item quòd

43 instantia, &c. ¶ * Vicesimò limita non procedere in causa criminali alicuius clerici, quæ est deuoluta ad iudicem secularem, propter impedimētū episcopi: quia talis causa debet expediri infra duos mēses,& eatenus durat instantia,& non se extendit usque ad biennium.tex.est in authent. ut cle.apud prop. episco. §. si tamen de criminalibus. & ibi hoc in terminis tenet Ang.in fi. uerbis.dicens per illū text.esse correctam l.properādū. in isto casu proposito. Verùm istud proce-

44 dit de iure ciuili. * sed de iure canonico, est hoc correctū per cap. si diligenti.de foro compe. quo cauetur, quòd etiā propter impedimentū episcopi, non potest iudex secularis cognoscere de causa clerici conuenti coram eo.& hoc tenet Iacob. de Bel.in authent.ut cle.apud pro. episco. in quinta opp. Quòd ius canonicū seruatur hodie, propter li-

45 bertatem ecclesiasticam. ¶ * Vicesimoprimò limita non procedere, quando elapso triennio,& sic perempta instantia partes de communi consensu repeterent omnia acta uno contextu, porrigendo libellum,litem contestando,terminum recipiendo, & sic de singulis actis: quia per talem reepilogationē actorū possunt instantiam restaurare:& habetur postea,ac si perempta nō esset. ita tenet Barto.in d.l.properandum.& ibi etiam Alex.in iiij.col. circa fin.& Bart. in l.Seius & Augerius.ff. ad legem falci. per ea, quæ tradit Bart.in l. quæ omnia. & in l.mutari.& ibi Baldus. ff. de procur. idem tenet Feli. in cap. uenerabilis.colum.v.uer.quarta declaratio,&c.de iud.& Ioan.de Imo.in c.de causis.de off.deleg. & Soci.in consi.xxxj.colum.v.in princ.in.j.uol.Et hoc unum solū remedium considerant Doct. in locis præallegatis ad faciēdum, quòd instantia per partes renouetur. Verùm hæc non est prorogatio instantiæ, sed potest potiùs dici instauratio & renoua-

46 tio de nouo. ¶ * Vltimò pro reassumptione prædictorū colligo hic unam cōclusionem: scilicet, quòd instantia perempta potest altero de quatuor modis instaurari. Primo modo, per insufflationem principis, ut dixi suprà, in xj. & xij. limitatione.& an tūc debeant refici expensæ, ibi dixi. Secūdò per beneficiū restitutionis in integrum:ut dixi suprà, in xiij.limitatione. Tertiò, per reepilogationē actorū de consensu partium: ut modò dixi, in xxj.li-

47 mitatione. * Quartò, per inceptionē causę de nouo:quia perempta instātia non perit causa, neq; ius partis: sed potest actor

de nouo causam incipere, & nouam instantiam fabricare: ut d.l. properãdum.§.fin.& ibi glos.in uersic.uigorem, & communiter Doct.& Bart.in l.petendæ.C.de temp.in integ.resti.& differt iste quartus modus ab aliis tribus præcedẽtibus: quia in primis tribus restituitur eadem instantia, quæ erat perempta, & illa acta, quæ erant celebrata, remanẽt in suo robore, & nõ est necesse de nouo illa acta reficere, sed potest ferri sententia ex illis primis actis: sed in isto quarto modo creatur noua instantia:& est necesse, quòd de nouo testes producantur & examinentur:ut dicit glo.in d.§.fi.in uer.uigorem. & ibi per doct.Item in hoc quarto modo, quando actor uult de nouo agere, tenetur indistinctè ante omnia reficere expensas:ut habetur in deci.lxx.consi.Neap. & probatur ex his, quæ infrà dicam:quia perempta instãtia, semper actor condemnatur ad expensas:ut dicit Bal.in d.l. properandum.§.illo.in fin.& Lanfran. in repe.c. quoniam contra.in fi.

48 de proba.¶* Limita tamen hoc, quod dixi in hoc quarto modo, procedere tantùm in causa ciuili, secus in criminali: quia perempta instantia in causa criminali per lapsum biennij non auditur ulterius accusator ad iterandum: secundum Alex. in d.l. properandum.§.fin.& ibi etiam Salyc.idem tenet Bal.in l.abolitionem. C. de adult. & probatur in cõsti.regni, quę incipit, Accusatorem.& ibi hoc not.Matth.in ij.no.Ioan.de Ana.in c.licet.col. fin.de accus. Et in tãtum hoc est uerum, quòd etiam si offerat soluere expensas, nõ auditur accusator ad inchoandũ nouum iudiciũ: secũdũ Saly.in l.j.C.ut infra certum tempus.per ea, quæ habentur in l.si is.& l.fi.C.ad turpi.

49 VENIO * ad tertiã quæst.principalem, & quæro quis sit effectus peremptionis instantiæ, & quid possit facere iudex ea perempta.Super quo præsuppono, quòd instantia causarum potest duobus modus euanescere. Primo modo, scilicet per lapsum temporis, de quo plenè dixi in præcedenti quæst. Secundò modo, per sentẽtiam absolutoriam latam ab obseruatione iudicij.& hoc potest cõtingere multis modis.Primò, ut quando actor fecit citari reũ in causa ciuili, uel criminali: & in ultimo peremptorio comparet reus, & non actor: tunc reus accusat contumaciam actoris, & petit se absolui ab instantia iudicij, & actorem condemnari in expensis: & ita pronuntiat iudex: per quam pronuntiationem non potest dici uerè perempta instãtia, ex quo incœpta non erat ante litem cõtesta. sed potius est circunductum edictum, & sic est perempta citatio. Verùm actor non potest iterum agere, nisi ante omnia reficiat expensas, sicut quando instantia est perempta:ita tenet Andr. de

Yser.

Ysер.in consti. spōte uolentibus. per l.eũ, quem temere. ff. de iud. Et quòd actor posſit iterũ agere, eſt tex.ī l.& poſt edictũ. §. circunductio. ff. de iudi. ubi dicitur, quòd eſt perempta inſtantia, nō autem totius cauſę, niſi eſſet lata ſententia abſolutoria ab obſeruatione iudicij: ut dicit ibi gloſſ. & ſic ęquiparat hunc caſum peremptioni inſtantię totius cauſę, quādo fertur abſolutoria. & hæc materia tractatur plenè p doct. in l.properandum. §. & ſi quidē.

50 C. de iudic. ¶ * Secundò modo fertur abſolutoria ab obſeruatione iudicij, quando fuit in iudicio præſentatus libellus ineptus, puta ex carētia actionis: iuxta l. ſi pupilli. §. uideamus. ff. de nego. geſt. uel ex defectu ſolennitatis ſubſtantialis, uel alio modo ſimili. De hoc eſt text. & ibi Bart. in l. libellorum. §. quòd ſi libelli. ff. de accuſ. & Spec. in tit. de offic. omn. iud. §. deſeruit. col. v. uer. in ſententiæ, &c. & glo. in l. j. in prin. in uerſi. nec tenere. in fi. ff. ſi men. fal. mod. dixe. tunc fertur ſentētia abſolutoria. & reſeruatur ius agendi ex alia cauſa apta, ſecundum Bald. in auth. ſed ſi quis. col. pen. uer. item illa, &c. C. de ſecun. nup. & idem Bald. in l. ij. in xiiij. q. C. de reſcin. uen. Ex quibus autem cauſis dicatur libellus ineptus: uide Pet. Philipp. Corn. in conſi. cxxj. colum. iiij. in fin. in litera l. la ſecunda. in primo uolum. Et procedit hoc tam ante litē cōteſtatam, quàm poſt, quia ſi fabricatus eſt proceſſus inualidus, ſuper libello inepto, uel aliter, proceſſus eſt nullus ex aliquo defectu, non poteſt ſuper tali proceſſu ferri ſententia ualida, per ea, quæ not. gloſſ. inſtit. de oblig. in princi. in uer. ſecundum. in fi. unde iudex tunc pronũtiat proceſſum nullum, & abſoluit reum ab obſeruatione iudicij, reſeruato actori iure iterũ agendi. text. eſt in cap. examinata. & ibi Abba. & Felin. de iudic. & Alexand. in addi. ad Bartol. in d. l. j. ff. ſi men. fal. mo. di. Et ex hoc habes practicam, quòd quādo proceſſus eſt nullus ex aliquo defectu, licet probationes ſint receptæ: non tamen fertur ſententia diffinitiua, ſed abſolutoria ab obſeruatione iudicij. per dict. cap. examinata. quæ abſolutoria, dicitur īterlocutoria, ex eo, quia non diffinit totũ negotium: cùm remaneat facultas iterum agendi. gloſſ. eſt nota. in uer. abſoluetur. quam ibi ad hoc ponderat Bartol. in l. harum. ff. ſi ſeruit. uen. & Bartol. in l. Titia. ff. de accuſa. hodie autem in regno ſaluātur proceſſus à multis nullitatibus: per capit. deteſtātes. & per regiam pragm. primam, quæ incipit, Diſpendia. ex quo proceditur ſine figura iudicij, & ſola facti ueritate inſpecta in cauſis ciuilibus: de qua materia uide Pari. in tracta. de ſynd. in uerſic. ſententia. ubi per plures colum. ponit intellectum dicti ca. deteſtantes.

51 ¶ * Tertio modo fertur

absolutoria ab obseruatione iudicij, etiam in causa appellationis: ut quando iudex causæ principalis protulit sententiam diffinitiuã super processu inualido, à quo fuit appellatum: nam iudex appellationis uidens sentẽtiam nullam, cassat ipsam: & absoluit reum saluo iure iterum agendi. tex. est, & ibi glos. & Abb. in cap. cum dilecti. de empt. & uend. & not. Bald. in l. ij. in xiiii. quæst. C. de rescin. uendit. & Alexand. in cõsi. lxxix. incipi. perspectis uer-
52 bis, &c. in ij. uolum. ¶ * Quarto modo fertur absolutoria ab obseruatione iudicij, quãdo actor lite contestata se absentat, & nõ prosequitur causam: nam tunc est in potestate rei prosequi causam, & producere suas exceptiones: uel instare, quòd absoluatur ab obseruatione iudicij actore nõ prosequẽte: quo casu, si reus eligit hanc uiam, ut absoluatur, iudex citabit actorem, ut ueniat ad prosequẽdum: qui si non uenerit, poterit reum absoluere ab instantia iudicij, & actorem absentem cõdemnare in expensis. Si uerò reus elegerit aliam uiã producendi suas defensiones, & tunc si illis productis liquet iudici de causa, ut pro reo uel pro actore posʃit diffinitiuã proferre, & tunc absoluet reum diffinitiué. Et sic liquet pro actore, cõdemnabit reum diffinitiue actori absenti: & in omnem euẽtum actor absens cõdemnatur in expensis, siue uincat, siue succumbat. Si uerò de causa non liquet, ut quia neque actor, neque reus produxit probationes sufficientes, & tũc absoluet reum ab obseruatione iudicij. Ita hęc omnia deciduntur per tex. & ibi Bartol. Bald. Alexander, & communiter Moder. in dict. l. properandum. §. & si quidem. C. de iudi. Et utilitas est ista, quia quãdo reus absoluitur ab instantia iudicij, potest actor iterum agere refectis expensis: ut habetur in cap. examinata. de iud. & in l. & post edictum. §. circunducto. ff. de iudic. & patet ex his, quæ suprà dixi. Sed quando absoluitur diffinitiuè, non potest ulterius agere actor: quia obstat sibi exceptio rei iudicatæ: ut declarant Alex. & Ias. in v. & vj. colum. in dict. §. & si quidem. Illud autem, quod dixi suprà, quòd tunc dicitur de causa non liquere, quando probationes non sunt productę: intellige, quando non fuit datus actori terminus probatorius: ut quia se absentauit ante dationẽ termini ad probandũ: nam tunc fertur absolutoria ab obseruatione iudicij. Si autẽ datus esset terminus, & postea actor se absentasset, tunc siue fiant probationes, siue non, potest ferre iudex diffinitiuam sententiam pro reo: per l. qui accusare. C. de edẽ. ita declarat Bart. in d. §. & si quidem. in iij. oppo. & ibi etiam Ias.
53 in v. col. ¶ * Hoc tamen singulariter limita nõ procedere, quando actor ꝓbasset semiplenè, & reus

reus nihil: quo casu esset deferendum iuramentum suppletoriũ actori, quia ex quo propter eius absentiam non potest iuramentum deferri, & reus minimè potest condemnari: quia nõ est plenè probatũ, absoluetur reus non diffinitiuè: sed ab obseruatione iudicij, propter illam semiplenam probationem: ita tenent Marti. Sylli. & Salyc. in d. §. & si quidem. quos ibi sequitur
54 Alex. in iij. col. ¶ *Et inquantum suprà dixi, quòd absolutoria ab obseruatione iudicij, est interlocutoria: adde unũ casum, in quo habet uim diffinitiuæ, uidelicet, quãdo reus solueret debitũ pendente iudicio: quia tunc nõ absoluitur diffinitiuè, ex quo processus habuit uerum principiũ, & obligatio fuit sublata per solutionem postea factam: sed absoluitur ab obseruatione iudicij, quæ absolutio habebit uim diffinitiuæ: secundum Bart. in l. Titia. ff. de accus. & Ias. in d. §. &
55 si quidem. co. penul. ¶ *Istis pręsuppositis uenio ad decisionem huius tertiæ quęst. & dico, quòd quando perit instantia secũdum primum modum, scilicet per lapsum temporis, effectus est ille: quia pereunt omnia acta iudicij, non autem acta causæ seu litis. ita dicit Abb. in c. uenerabilis. colũ. vj. uer. quæro, quę acta, &c. de iudi. Declara istam differẽtiã. Acta iudicij dicũtur illa, quæ tendunt ad litis ordinationẽ: prout est libellus, litis contestatio, terminus probatorius, satisdatio, & alij similes actus. Acta causæ dicuntur ea, quæ tendunt ad litis decisionẽ: prout sunt depositiones testiũ, instrumẽta, cõfessiones, & alia similia acta probatoria. ita declarat gl. in cle. sæpe. in uer. defensiones. de uerbo. signi. Ista ergo est uera & communis conclusio: quòd per lapsum instantiæ pereunt omnia acta pendentia ad litis ordinationem, & omnes satisdationes receptæ in iudicio: ut dicitur in d. l. properandum. §. & si quidẽ. Acta uerò probatoria non pereunt. ita tenet Spec. in tit. de iudic. deleg. §. restat. uersi. sed nunquid omnia. & Bal. in l. cùm antea. circa finẽ. C. de arbit. & Bar. plenè in l. cùm lite mortua. ff. iud. sol. & Alexan. in consi. lviij. in ij. uol. & Barto. & Alexã. plenè in l. is, apud quem. col. antepen. & pe. C. de eden. & Abb. in c. causam. quæ de testi. & habetur in decisio. cxlviij. consil. Neapol. unde sequitur cõclusio, quòd quãdo instantia incipitur, de nouo possunt in uim probationis produci attestationes & probationes receptæ in prima instãtia perempta: & facient plenam fidem: ut dicunt doct. in locis præalleg. & Alexan. in consil. lxj. col. iij. in fin. in secundo uolu. Solùm ergo requiritur, quòd lis de nouo ordinetur, incipiendo à libelli porrectione, & citatione, & prosequendo alios actus
56 usque ad finem causæ. ¶ *Prædicta tamen intellige & limita,

dummodo acta sint publicata in prima instantia: aliàs si non sunt publicata, non facient fidem in alia: ut habetur ī l. gesta. C. de re iudi. & per Bartol. in d. l. cùm lite mortua. Alex. in d. l. is, apud quē. col. vi. in fin. uersic. sexta conclusio, &c. C. de eden. Sed restat dubium, an possint peti publicari coram iudice secundæ instātiæ. In hoc est uarietas inter docto. quia Bar. in d. l. cum lite mortua. tenet quòd sic. & multi alij. doct. tenent contrarium: quos refert Alex. in d. l. is, apud quem. tandem Alex. ibi concludit sequen. opin. Anto. de But. in ca. Albericus. de test. ut distinguamus: aut testes sunt uiui, adeò quòd possunt iterum produci: & tunc non possunt publicari per iudicem secundæ instantiæ: sed debent iterum produci & examinari. Aut sunt mortui, adeò quòd iterum haberi non possunt. & tunc poterunt publicari, & plenam fidem facient. & hanc opin. puto esse ueram: quam in effectu tenet expresè glos. quæ non fuit ibi ponderata in l. properādum. §. fin. in uersicul. uigorem. C. de iud. & cum hac distinctione per
57 transeo. ¶ * Prædicta tamen intellige solùm procedere in causa ciuili: nam in criminali per lapsum instantiæ pereunt non solùm acta ordinaria, sed etiā probatoria: ita ꝙ nullo modo pōt iterum agi. ita declarat Matt in cōsti. accusatoré. in ij. not. & probatur ex his, quæ tradit Salyc. & Alex. in d. l. properandum. §. fi. & dixi suprà. in ij. quæst. principali. in fi. uersi. limita tamen hoc, &c. De aliis autem actis ordinariis, an pereant in totum in causa ciuili: & an remaneat aliquis effectus eorū: uide Alex. ī l. is, apud quem. C. de eden. in vj. & vij. col. & Barto. in l. cum lite mortua. ff.
58 iud. sol. ¶ * Alius effectus sequitur ex perēptione instātię: quia sententia lata post eam peremptam, est ipso iure nulla, & nullū habet effectum, secundum Alex. in consi. cxxxviij. col. j. in ij. uolu. & in consi. cxxxvj. col. j. eod. uol. & in consi. xlij. in iij. uolu. & Par. in tract. synd. in uersic. instantia. col. ij. & glo. Bart. & doct. cōmuniter, in d. l. properandū. in prin. ubi hoc limitāt, & maximè Alex. in penul. colū. ut procedat in instantia biennij uel triennij inducta à iure communi. & idem in instantia statutaria, quando simpliciter est īducta. Secus, si esset adiecta pœna iudici non pronuntianti infra tempus statuti: quia tunc sententia postea lata, ualet: licet iudex incidat in pœnam. & hoc tenet etiam Paul. de Cast. in cōsi. xvj. col. pen. in j uol.
59 ¶ * Intellige tamen prædicta, ꝙ iudex non potest ferre absolutoriam uel condemnatoriam in causa principali, tamen ab obseruatione iudicij potest absoluere reum, & condemnare actorem in expensis, etiā post perēptam instātiam: quia periculum expensarum, spectat ad actorem:

rem: cuius negligentia perijt. ita tenet Alexan. in consi. lxvj. post prin. in v. uol. & idem Alex. in d. l. properandum. §. illo. circa fin. & ibi per Bald. & alios docto. & Feli. in c. de causis. col. v. de offic. dele. Et Lanfran. in repe. c. quoniam cõtra. in fi. uerbis. de prob. & Alex. in consil. cxxxvj. col. j. & consi. cxxxviij. colum. j. in ij. uolu.

60 ¶* Secundò intellige & limita, nisi ex processu appareret cõfessio rei conuenti: quia ex ui notorij potest iudex ferre sententiam contra confessum, etiã post peremptam instantiam. & ualet sententia siue in ciuili, siue in criminali, secundum Bald. in d. l. properandum. in fine illius princi. & Abb. in c. uenerabilis. col. pen. de Iud. & Felin. id d. c. de causis. col. v. de offic. deleg. & Alex. in addi. ad Bartol. in l. si confessus. ff. de custo. reo. in addit. quæ incipit, An ex inordinato, &c. in fine.

61 ¶* Adde tamen hîc, quando incipitur de nouo causa post perẽptionem instantię, quòd possunt in nouo iudicio opponi omnes exceptiones dilatorię, & declinatoriæ: perinde ac si nunquam ullum iudicium fuisset intentatum, secundum Ang. in consi. cclxxx-

62 viij. in fi. ¶* Vltimò, pro complemento huius materiæ, posset dubitari, quid si instantia perit non per lapsum tẽporis, sed alio modo: puta per absolutoriam ab obseruatione iudicij: ut quia libellus processus fuit nullus: quæ acta pereant tunc? Dic similiter, quòd pereũt ordinaria litis. Acta uerò probatoria, non pereunt: quia possunt produci in alia instantia in uim probationis. Ita tenẽt Host. & Abb. in fi. uerbis. in c. causam, quæ. & ibi etiam Felin. in penul. col. in fi. & sequẽ. de testi. reprobata quadam opi. Bal. aliter tenẽtis, ut ibi refertur. Plus etiam dicit ibi Felin. quòd est maioris efficaciæ ista peremptio instantię per absolutoriam, quia tunc perit omnino effectus actorum ad litis ordinationem, etiã quo ad interrumpendã prę-scriptionem: & quo ad alios effectus, in quibus durãt, quãdo perit per lapsum triennij, secũdum Alex. in d. l. is, apud quem. & Bar. in d. l. cùm lite mortua. Robertus Maranta V. I. D.

63 SEQVITVR* modò uidere de tertio termino: qui dicitur, lis: ut sequar ordinẽ præpositum in principio huius quintę partis. Qui terminus, lis, est magis generalis: nam quandoq; ponitur pro instantia causæ, & ita accipitur in d. l. properandum. in prin. & in d. l. cùm lite mortua. ff. iudic. sol. quandoque ponitur prò ipsa causa deducta in iudicio: ut habetur in l. nullæ. C. de procur. & in l. litis nomen. ff. de uerb. sig. ita declarat Alex. in l. postquam liti. col. j. C. de pac. & idem Alex. in consi. xxij. colum. j. in fi. in primo uolumi. ubi per hoc infert, ꝙ is, qui renuntiat liti, censetur renuntiare instãtiæ & causæ. adde glo. in uer. litis. & ibi Gemi. in

cap.j.§.licet.de procura.lib.vj. & deci. ccxx. consil. Neapol.in fin.
64 ¶* Quando autem dicatur incipere lis. glos. in l. causas.C. de trans.& Bal.etiam ibi dicit, quòd incipit ante litẽ contest. Tamen ueritas est in contrarium : & illa glo. in hoc reprobatur: unde nõ incipit, nisi à litis contestatione. Probatur in c. super quæstionũ. post princ.& ibi glo.in uersi.litis exordium.de offic. deleg. & in l. apertissimi.in princ. & ibi glo.in uersi.inchoëtur.C. de iudi. & est text.in cap.ex parte.el tertio. de uerb.signi.& hanc opi.tanquam magis communem tenent Cyn. Bart.Ang.Alex. & Ias.in d.l. causas.& Feliu.in d.cap. super quæstionum.col.iiij.in fin.& sequen.
65 ¶* Quod autem limitat ibi Feli. quatuor modis.Primò, fauore liberationis.Secundò, quo ad inducendum uitium litigiosi. Tertiò, quo ad inducendã litis pendentiam. Quartò, quo ad perpetuandam iurisdictionem.quia in istis casibus incipit lis ante litem contestatam,& sic à sola citatione:ut ibi per eum.
66 QVARTVS terminus * est causa. Propriè causa dicitur, ipsum ius deductum in iudicio. hinc dicimus causam ciuilem uel criminalem, secundum quod in iudicio deducitur actio uel accusatio:ut declarat Alexand. in d.l. postquam liti. col.j. per allegata ibi per eum, & in dicto consilio xxij.col.j.in fin.in j.uolu.& incipit causa,etiam ante litem contestatam. & sic tam antè, quàm pòst dicitur causa, secundum Alexan.& doct.in d.l. causas.C.de transact. & Ange. in §. omnem. col.ij.in authen.de litig.& habetur in c.forus.de uerborum sign. & comprehendit tam ciuilem, quàm criminalem, secundum Cardi.in cle.j. in xviij.q. de officio uica.
67 ¶* Vnde autem dicatur causa:uide Card.in cle.j.§.ab olim. in tertia opposi. de sepul. ubi dicitur, quòd causa dicitur,à chaos: quod fuit principium omnium in mundo. ita causa potest dici principium, & materia ipsius iudicij,& ibi ponit,in quo differant causa,ratio,& occasio. & quid sit causa, ponit Cardi. in cle.j. in xviij.quæst.de offic.uica.
68 ¶* Quæ autem sit differentia inter causam & controuersiam, dic, quòd causa non est, nisi in iudicio:ut habetur in d.l. causas. C. de transact. Controuersia uerò potest fieri in iudicio,& extra iudicium,& sic potest esse sine lite,secundum Bald.in d.l. causas. & ibi communiter docto. Pro hoc est tex.in l.Lucius.§.tres hæredes.& ibi Bart.ff.ad Trebel. & dicitur fieri controuersia nõ solùm agendo,sed etiam exceptionem opponendo:ut not. glo. in l.non solùm.§.si status.& ibi per docto. ff. de procura. & dicitur controuersia, siue fiat de iure, siue fiat de facto,secundum Bar. in dicto §.tres hæredes. Item fit controuersia etiam resistendo secundum Bald.in l.j.C.de testib. ubi

ubi idem dicit de hoc nomine quæstionis,scilicet quod sit quęstio etiam resistēdo, & similiter quęstio dicitur extra iudiciū, secundū Bal.in d.l.causas.Itē,dicitur controuersia etiā ante litem contestatam,secundum Barto.in l.diuus. in princip. in primo nota.ff.de petit.hæred. & Abb.in c. & si Christus.de iureiuran.& Alexand.in l.stipulatio ista.§. si quis fortè.ff.de uerborum obligat. & uide aliqua de prædictis, per Barto.in l.amplius.ff. rem ratam habe. & Felin.in cap.super quæstionum. in princip. in iiij.col.in fi.& seq.de offic.deleg.& in quo differat causa à negotio,ponitur in c.forus. de uerbo.signi. & declarat Cardi.in clem.j. in quinto not.de procu.Nam causa non dicitur, nisi in iudicio : negotium uerò dicitur in iudicio, & extra. Vnde procurator ad negotia, potest agere in iudicio, & tractare extraiudicialia. Sed procurator ad causas non potest tractare extraiudicialia, secundum eū. & uide de prædictis per docto. in l.si quis maior.C.de transact. & hæc de ista quinta parte dicta sufficiant. Rober.Maranta Venus. V. Iur. Doct.

SEXTA PARS.

Iudicium trifariam partitum. Et cuiuslibet partis tempus & usus. Tum decem membra seu potius gradus ad iudicium, ordine & loco distincti, doctè & eleganter. In *summa, actuum, qui emergunt in iudicio, sedecim numero, insignis & compendiosa explicatio.* Po*stremò, iudicij decisoria.*

1 *Totum iudicium quo ad sui ordinē, tres partes habet.*

2 *Acta omnia, quæ fiunt à citatione, usque ad litis contestationem inclusiue, in principio iudicij fieri dicuntur.*

3 *Iudicium, quæ membra seu acta in sui prima parte contineat.*

4 *Quibus modis ad iudicij principium perueniatur.*

5 *Inquisitio uel accusatio præcedere debet, ut quis de aliquo crimine puniatur.*

6 *Inquisitio prohibetur, nisi in casibus à iure expreßis.*

7 *Inquisitio generalis, quæ dicatur. quo modo, & qualiter fiat, & ad quem effectum.*

8 *Copia repertorum non datur hodie in regno, sed tantùm capitulorum, quod procedit in foro seculari: secus in ecclesiastico.nu.9.& 10.& ibi ponitur intellectus ad c.Regni,quod incipit,subiungendo.*

11 *Inquisitio generalis præcedere debet, ante, quàm conueniatur uniuersitas ad pœnam damni clandestini.*

12 *Inquisitio specialis contra certam personam, qualiter & quot modis fiat.*

13 *Inquisitio fieri debet per ecclesiasticum iudicem de idoneitate personæ eligendæ uel ordinandæ.*

14 *Prælatus uisitans ecclesiā, de uita & moribus clericorum inquirere debet.*

15 *Bona uacantia applicantur fisco, sed contradictor comparens auditur, & datur sibi copia inquisitionis seu defensionis.*

16 *Ad ualiditatem inquisitionis, quot requirantur.*

17 *Inquisitio specialis non procedit, nisi primo cõstet delictum esse cõmissum.*

18 *Confessus occidisse hominem, non habetur pro ueridico, nisi primò mittatur ad locum ad inquirendum, an ibi fuerit homo occisus.*

19 *Fama inquisitionem præcedere debet: alias inquisitio non ualet.*

20 *Iudici non creditur de fama, nisi ex actis appareat probata.*

21 *Fama nisi habuerit originem ab honestis personis, & fide dignis, nihil operatur.*

22 *Inquisitio formatur, extantibus indicijs sine fama.*

23 *Dictum socij criminis, non est sufficiens ad inquirendum, fama nõ præcedente.*

24 *Iudex inquirere potest ad denuntiam officialis, non præcedente fama.*

25 *Inquisitio formata de mandato principis, ualet, fama non præcedente.*

26 *Denuntiatio criminis à uiro probo facta sufficiens est indiciũ ad inquirendum de infamia denuntiati: qua inuenta de crimine inquiritur.*

27 *Inquisitio formata non præcedente infamia, ualet: existente inquisito præsente, & non contradicente.*

28 *Inquiritur contra officialem in syndicatu, non præcedente fama.*

29 *Inquisitio generalis formatur, fama non præcedente.*

30 *Inquisitio specialis quam præcessit inquisitio generalis, ualet sine alia famæ probatione.*

31 *Banna, quæ faciunt officiales in principio sui officij, an sint sufficientia, ut iudex inquirere possit in casibus à iure non permissis.*

32 *Inquisitio non ad puniendum, sed ad corrigendum pro animæ salute, fama non præcedente, ualet.*

33 *Inquisitio formata ex necessitate officij, non præcedente fama, ualet.*

34 *Inquisitio delicti non commissi dolo uel lata culpa, sed per leuem aut leuissimam culpam, non ualet.*

35 *Inquisitio locum, & tempus commissi criminis continere debet.*

36 *Inquisitio sine solennitatibus l. libellorum. ff. de accusa. ualet, quãdo inquiritur de crimine commisso contra diuinam maiestatem, & de crimine læsæ maiestatis.*

37 *Inquisitio omnes delicti speciales circunstantias continere debet, cum loco & tempore.*

38 *Offensus citari debet ad accusandum antè, quam iudex inquirat.*

39 *Inquisitio uigore statuti facta, non tollitur per superuenientem accusatorem, & remedium ordinarium dicitur.*

40 *Inquisitio in quibus casibus permittatur de iure communi, & per capitula Regni.*

41 *Inquisitio non cessat, inquisito affectante uel procurante ab aliquo accusari, coram alio iudice, ut impediatur inquisitio.*

42 *Offensus, qui iudici dixit nolle accusare, si demùm inquisitione formata uult, non auditur.*

43 *Inquisitio non impeditur per superuenientem accusationem, quando ex parte*

sona filio, non potest pater eo inuito remittere.

72 *Coniunctus ultra sextum gradum, uolens agere de iniuria cõiuncti, non admittitur.*

83 *Transactio in criminalibus, in quibus casibus est hodie permissa per Regni constitutiones, & qualiter in hoc ius commune restringatur.*

74 *Transigentibus in criminalibus licitum est aliquid ab accusato accipere, pro expensis & interesse, & pro æstimatione damnorum.*

75 *Iniuria enormes & atroces, quæ dicantur & quæ leues.*

76 *Transactione facta in criminalibus, an & quando iudex procedat.*

77 *Accusator colludens seu præuaricans cum accusato, qualiter puniatur, & quando præsumatur collusio.*

78 *Transactio in ciuilibus, quando sit permissa, per cõstitutiones regni, & qualiter transigens puniatur.*

79 *Transactio in ciuili causa facta per contumacem bannitum, & condẽnatum, facit illum omnem pœnam euitare: secus in criminali.*

80 *Accusator non comparens, uel desistens ante uel post litem contestatem, qualiter puniatur.*

81 *Index qualiter procedere debeat, quando accusator se absentat.*

82 *Accusator desistere potest antè, quàm reus compareat, ubi non uertitur interesse fisci.*

83 *Abolitio criminis facit accusatorem euitare omnem pœnam, & qualiter & quomodo concedatur, & quis sit abolitionis effectus.*

84 *Legum correctio non præsumitur, nisi expressè appareat.*

85 *Inquiri uel accusari quis potest de crimine, de quo per uiam exceptionis cognitum fuit.*

86 *Inquisitio fieri potest de crimine, de quo primò cognitum fuit, per uiam denuntiationis euangelicæ.*

87 *Absolutus in foro animæ, potest iterum accusari in foro terrestri.*

88 *Remittens iniuriam in foro consciẽtiæ, potest agere ad emendationem damni in foro contentioso.*

89 *Agi an possit criminaliter ex eodem delicto, ex quo prius fuit actum ciuiliter.*

90 *Accusatus de sola iniuria pro crimine homicidij, an possit iterum accusari de homicidio ad pœnam legis Corneliæ.*

91 *Iniuriarum actione non potest quis agere contra homicidam, sed homicidam accusare cogitur.*

92 *Accusari non potest pluries quis de eodem crimine, ab eodem, sed à tertio sic, quando non fuit sufficienter punitus, alias à tertio minimè. & numero 93.94.*

94 *Accusatus ab uno, an & quãdo pendente accusatione uel finita, possit ab alio de eodem crimine accusari.*

95 *Iniuriarum actione non potest agere consanguineus offensi, pendente accusatione facta per ipsum offensum.*

96 *Inquisitio fieri potest de crimine, de quo alias fuit actum ciuiliter.*

97 *Pœna irrogata per iudicẽ ecclesiasticũ an possit irrogari à iudice seculari.*

98 *Accusatus de crimine, qui fuit cõtumax, põt iterũ de eodẽ crimine accusari, & opponere non põt, quòd aliàs fuit de eodem crimine accusatus.*

99 *Debitor non soluens in termino instrum*

strumenti, cui fuit per creditorē prorogatus terminus post accusationem, si minimè soluit in tempore prorogato, & iterum accusatur, an teneatur bis soluere pœnam.

100 Pœna reiteranda ei, qui non fuit sufficiēter pro crimine punitus, qualiter irrogari debeat.

101 Pœna mortis, an & quando ex causa mitigari debeat: quia quis fuit aliter castigatus in corpus, uel diu carceratus pro eodem crimine.

102 Inquisitio ab incompetenti iudice facta, non ualet.

103 Processus factus coram incompetenti iudice, an fidem faciat coram competenti. & quid de confessione.

104 Coadiutor, qui dari solet inquisitioni, an sit de substantia. & ad quē effectum datur.

105 Inquisitio formari debet in casibus à iure permissis: sed non prohibitis, ad hoc ut ualeat.

106 Vsurarius potest inquiri per iudicē etiam ad commodum priuati.

107 Vsurarius compelli potest per iudicem ad usuras restituendas. & potest ante receptionem impediri, ne usuras recipiat.

108 Vsuræ permissæ sunt de iure ciuili, ideò iudex secularis non potest de illis inquirere de iure communi, sed solùm iudex ecclesiasticus.

109 Vsurarius punitur per episcopum.

110 Vsurarius an possit hodie inquiri per iudicem secularem ex officio, per constitutionem Regni.

111 Vsurarius de iure canonico quas pœnas patiatur.

112 Iudex ecclesiasticus ex iusta causa sibi uisa potest adiuuare canones addendo nouam pœnam: licet nō possit totaliter contra canones statuere.

113 Pœna potest exacerbari, ut alij accipiant exemplum.

114 Vsuræ hodie multum frequentantur: ideò acrius puniri debent.

115 Iudex ecclesiasticus debet & potest pœnam illam irrogare, quæ magis timetur, cuius timoris ratione censendum est delinquentem cessaturum à delinquendo.

116 Vsurarius nulla magis conuenienti pœna puniri potest, quàm pecuniaria: propter eius auaritiam. & ideò merito constitutio regni induxit pœnam publicationis bonorum.

117 Vsura dicitur crimen,

118 Crimen dicitur, omnis operatio mala, quæ potest in hoc seculo puniri.

119 Vsura species est rapinæ.

120 Maius malum non reperitur, quàm sit usura.

121 Pœna arbitraria puniri debet, qui uenit contra præceptum legis.

122 Opinio illa in dubio est seruāda, quæ fauet publicæ utilitati.

123 Vsurarius peccat recipiendo usuras, etiam à sponte dante.

124 Soluens usuras, uidetur tibi eruere oculum.

125 Intellectus ad c. cùm tu. de usuris.

126 Vsurarum crimen, est publicum. & potest in regno iudex ex officio inquirere contra usurarium, & etiā quilibet de populo admittitur ad accusandum de tali crimine.

117 Tortura an possit irrogari in crimine usurarum.

128 Inquisitio potest fieri ex officio iudicis de omni crimine, quod cōmittitur per conspirationē seu conuēticulam.

Pœna

129 *Pœna quæ sit contra committentes conuenticulam seu conspirationem.*

130 *Conuenticulæ licitæ & illicitæ esse possunt, & in dubio semper præsumuntur illicitæ.*

131 *Ancilla uendita sub pacto, ne prostituatur, alias sit libera: emptore pactum non obseruãte, potest iudex inquirere, & illam exhiberi facere, ut ad libertatem perueniat.*

132 *Iudex in causis miserabilium personarum ex officio procedit.*

133 *Pupillus & uidua, pauperes, inter personas miserabiles numerantur, aliàs secus.*

134 *Iudex potest inquirere in his, quæ notoriè sibi liquent ex actis, etiã parte non petente.*

135 *Iudex tam ecclesiasticus, quàm secularis potest inquirere ex officio, in omnibus causis pijs & concernentibus animam.*

136 *Iudex ecclesiasticus inquirere potest, de quolibet matrimonij impedimẽto, ad faciendum ipsum separari.*

137 *Iudex ex officio potest inquirere de iuribus principis.*

138 *In applicanda pecunia fisco, iudex potest ex officio suo procedere.*

139 *Iudex potest ex officio inquirere ad magnum scandalum uitandum.*

140 *Iudex potest generaliter inquirere contra omnes malefactores in prouincia uel ciuitate, quam regit, ut ipsam malis purget hominibus pro publica quiete.*

141 *Iudex ex officio inquirit de omni crimine & iniuria cõmissa contra ecclesias & ecclesiasticas personas: & de omni crimine in ecclesia commisso.*

142 *Iniuria illatæ clerico est crimen publicum. & quilibet potest accusare. & iudex ex officio inquirit.*

143 *Iniuria facta clerico, dicitur facta Deo.*

144 *Inquisitio fit ex officio iudicis de blasphemia Dei. & quilibet accusare potest.*

145 *Hæres si fecit inuentarium, & creditores dicũt plus esse in bonis, quàm sit in eo conscriptum: iudex instantibus creditoribus inquirit, & accipit probationes de domo hæredis, etiam hæredis seruos torquendo.*

146 *Iudex inquirit in causa naufragii, & in omnibus causis ab eo dependentibus. & contra surripientes bona naufragorum, & inquisitio talis, fit leuato uelo.*

147 *Iudex inquirit in causa suspecti tutoris: & inuentum suspectum ab officio remouet.*

148 *Iudex inquirit cõtra producentẽ falsam scripturam uel suspectã in iudicio. & potest ipsum ex sola suspicione punire: nisi probet illã esse ueram.*

149 *Suspicio sola contra falsam scripturam in iudicio productam, habetur pro plena probatione.*

150 *Testes uacillantes seu falsum deponentes, possunt inquiri ex officio: & per iudicem puniri.*

151 *Iudex de quolibet delicto commisso coram se incidẽter, inquirere potest.*

152 *Iudex potest inquirere de iuribus ecclesiæ, & ecclesiastico beneficio.*

153 *Iudex per inquisitionem procedere potest in casibus, in quibus accusator excusatur à præsumpta calumnia.*

154 *Iudex ecclesiasticus inquirit contra tenentes bona quæ debent distribui pauperibus, uel ad pias causas.*

Iudex

155 Iudex ex officio inquirit de probitate uitæ, de idoneitate, & moribus alicuius eligendi, promouendi, uel ordinandi.

156 Iudex inquirit de omni crimine, ubi interuenit accusator, qui colludit seu præuaricatur.

157 Iudex inquirit contra calumniatorem, etiam nemine accusante.

158 Iudex inquirit, quando incidenter de crimine cognouit.

159 Iudex ex officio inquirit de iniuria facta scholari.

160 Iudex quando inquirat de delicto cõmisso in officio per suũ officialem.

161 Iudex inquirit contra facientẽ iniuriam suis officialibus uel famulis, si crimen est notorium.

162 Iudex inquirit de omni notorio crimine.

163 Iudex specialiter inquirit de omni crimine, super quo primò generalis inquisitio præcessit.

164 Iudex potest cogere subditos ad faciendam pacem.

165 Filius iniurians patri uel matri potest ex iudicis officio inquiri, & puniri.

166 Iudex inquirit contra carceris custodem pretio corruptum.

167 Lenones, ciuitatum deuastatores dicũtur, & possunt per iudicẽ inquiri.

168 Inquirit iudex de crimine lenocinij sine accusatore.

169 Lenocinij crimen, est maius adulterio.

170 Iudex an possit ex officio procedere in crimine adulterij sine accusatore.

171 Iudex inquirit cõtra quencũque qui fuerit inuentus in flagranti crimine.

172 Iudex in Regnó, inquirit contra omnes homines malæ uitæ.

173 Iudex ueniẽs in ciuitate uel prouincia edictũ facere potest, quòd omnes sentiẽtes se offensos, cõpareat ad querelandum, & testes deponendum.

174 Inquisitio generalis non est sufficiẽs deueniendi ad specialem, nisi in casibus, in quibus specialiter inquiri potest, & non fit nisi semel in anno.

175 Inquisitio procedit ex officio iudicis de crimine læsæ maiestatis perpetrato contra personam principis, uel suorum collateralium.

176 Iudex ex officio inquirit contra famosos latrones.

177 Iudex inquirit contra inobedientes & turbantes suam iurisdictionem: & contra rebelles, & contumaces, ad pœnas legitimas & mulctas imponendas.

178 Inquisitio permittitur contra socios criminis, in casibus, in quibus permissa est de sociis interrogatio.

179 Iudex ex forma constitutionum Regni, inquirit de homicidijs & damnis clandestinis, ubi nullus accusator apparet.

180 Accusatore mortuo, iudex prosequitur ex officio contra accusatum.

181 Iudex inquirit super necessitate ciuitatis, & ciuium subditorum.

182 Aduocati & procuratores calumniosi possunt per iudicem inquiri, & interdici, ne postulent.

183 Iudex inquirit de defensionibus rei in criminalibus ex suo officio, etiam si reus se non defendat. Et ad hoc tenetur ipse iudex.

184 Iudex inquirit de facto, etiam testes producendo, in omnibus casibus, in quibus procedere potest ad diffinitiuam

SEXTA & ultima pars principalis huius tractatus est: in quot partes diuiditur iudiciū, & quæ sint eius mēbra. Et super ista sexta parte declarabit̄ tota tela iudicij exordita p ordinē à pricipio usq; ad finē. 1 ¶ *Sciendum est igitur, quòd totū iudicium quo ad sui ordinationē, habet tres partes. Prima pars, durat à citatione, usq; ad litis cōtestationē inclusiuè. Secūda pars, durat à litis contestatione exclusiuè, usque ad conclusionem in causa inclusiuè. Tertia pars, durat à conclusione usque ad sententiam diffinitiuā inclusiuè. ita declarat Bartol. in l.ij. colum.ij. ff.de furt. & quælibet istarū partium

tium habet sua membra distincta. quorum vnum sequitur successiuè ad aliud.
2 ¶ *Prima igitur pars tota, appellatur principiũ iudicij, vsque ad litis contestationem inclusiuè. & consequenter omnia membra & acta, quæ fiũt in ista prima parte, dicũtur fieri in principio iudicij, secundum Barto. in d. l ij. quod patet: quia tunc dicitur esse cœptũ iudiciũ, quando est facta litis contestatio, vt est glos. in versic. inchoatam. iuncto tex. in l. j. C. de plus perit. & in l. j. iuncta gl. j. C. de iud. & in l. apertissimi. iũcta glo. in versi. inchoëtur. eod. titu. & text. in §. si verò apud iudicẽ initium. in authenti. de litigio. facit tex. in l. si post acceptũ. ff. de rei vend. & in l. amplius non
3 peti. ff. rem ratam hab. ¶ *Videamus ergo quæ membra seu quę acta continentur in hac prima parte iudicij: super quo dico ꝙ possunt in ea cõsiderari decem membra, seu decẽ actus, qui solent interuenire. videlicet, Citatio: contumacia, libelli oblatio, recõuentio, authoris laudatio, nominatio, interrogatio. satisdatio, exceptio, & litis cõtestatio, de quibus singulis dispiciamus.
4 ¶ *Et antequam ad declarationem dictorum membrorum perueniam, est sciẽdum hoc, ꝙ ad principium iudicij peruenitur multis modis, Aut enim per viam actionis, aut accusationis, aut inqsitionis, aut denũciationis, aut per implorationẽ officij iudicis. Primo modo initiatur iudiciũ per viam actionis. quãdo sumus in causa ciuili. vbi qs prosequitur id quod sibi debetur ciuiliter agendo: quia tunc propriè dicitur agere, vt not. gl. j. in l. qui accusare C. de eden. & quãdo dicatur causa ciuilis seu iudiciũ ciuile, plenè dixi suprà in iiij. parte. in j. distin. princip. Secundo modo peruenitur ad iudiciũ per viam accusationis, vt quando aliquis deducit causam criminalẽ in iudicio accusando aduersarium per libellũ seu querelam de aliquo crimine, de qua materia habetur plenè in suis titulis. ff. & C. & extrà de acc. & dixi suprà. in iiij. parte. in j, & ij. dist. Rob. Mar. V. I. D.

DE INQVISITIONE.

Tertio * modo, peruenitur ad iudiciũ per viã inquisitionis, & iste modus habet locũ similiter in causis criminalibus regulariter, in quibus inquiritur ad publicã vtilitatem: & procedit, vbicunq; aliquis cõmisit aliquod crimẽ, & nullus ipsum accusat: nam tunc iudex ad hoc ne delictũ illud pertranseat impunitũ, inquirit de illo ex mero officio, & ipsum inquisitum repertũ culpabilem, punit pœna legitima: nã de iure nõ potest aliquis damnari de aliquo crimine, nisi pręcedat accusatio vel inquisitio, secundũ Paul. de Cast. in cõs cclxxxiiij. in ij. volu. ¶ Super hac tamẽ materia inqsitionis, qa est quotidiana, post-

quã hic venit opportunũ ipsam attingere. duas q. proponã examinãdas. Prima quęstio est, quot modis, & ad quot effectus potest fieri inquisitio per iudicem. Secũda quæstio est, quæ requirãtur in inquisitione ad hoc, vt valeat & fieri possit. ¶ * Venio igitur ad primã quæstionem. Et præsuppono primo; ꝙ inquisitio est de generibus prohibitorum: quia regulariter est à iure prohibita: nisi in casibus à iure expressis, secundum Bal. in cõs. cxxiiij. col. ij in v. volu. Est enim contra regulas iuris, quæ se habent, quòd nemo sine accusatione dãnatur. l. rescripto. §. si qs. ff. de mune. & hono. & not. glo. & doct. in l. ij. §. si publico. ff. de adul. & Bar. in l. congruit. ff. de offi. præsid. & similiter est contra ius diuinũ, procedẽs ex ore Christi relati per Ioan. c. viij. dũ dixit: Mulier, vbi sunt, qui te accusant? & deficiente accusatore dixit, Nec ego te condemno. Quod tamen intellige de speciali inquisitione, cõtra certam personã: quia illa est regulariter prohibita, tam de iure communi, vt suprà: quàm etiam per cõstitutiones regni, vt habetur in consti. qui. §. de specialibus. & etiã per capitula regni, vt est capitulum, quod incipit, Generales. secus autem in inquisitione generali, quæ fit ad crimina inuenienda non contra certam personam: quia illa est à iure permissa, secundum Bart. in d. l. congruit. ¶ * Hoc præsupposito, venio ad solutionem primæ q. Et dico, quòd multis modis & ad varios effectus solet fieri inquisitio: quos plenè examin[illegible] Bal. in l. iubemus. C. de prob. & primo modo fit inquisitio generalis, vt quando præses vel alius nouus officialis venit ad gubernationem alicuius prouinciæ vel ciuitatis, solet ac potest generaliter inquirere de omnibus delictis ibi patratis, ad hoc vt purget prouinciam malis hominibus. tex. est. & ibi Bar. in d. l. congruit. ff. de offi. præsi. & est cautum in regno, per d. c. generales. vbi datur ex præcepto omnibus præsidibus, vt saltẽ semel in anno dictam inquisitionẽ faciant. Et in ista inquisitione nõ citatur certa persona, nec per eam aliquis condemnatur: quia nullus fuit cõtradictor nec citatus ad faciendas defensiones. Sed ista generalis inquisitio operatur, vt deueniri possit ad specialem: & sic est præparatoria: & tunc debẽt testes repeti parte citata: ex illa speciali dãnatur. ita hæc omnia tenet Bal. in c. j. §. iniuria. col. v. vers. pone quod inuenitur &c. de pace iura. firm. & Bar. in l. fi. in fin. ff. de quæstio. & in d. l. cõgruit. & Bar. & Alex. in l. ij. §. si publico. ff. de adul. & idẽ Alex. in consi. clxxxiij. col. iij. in ij. vol. & in cõs. lxv. col. fin. in j. vo. & Pet. Phili. Cor. in consi. lviij. in j. volu. & Fely. in c. inquisitionis. col. iij. de accusa.

cusa.vbi plus dicit,quòd ista generalis inquisitio fit ad inuestigandum,non ad puniendum.& iste est eius effectus, scilicet, vt per eam posit deueniri ad specialem:nec enim in ea dátur capitula:quia non est cui dentur, secundum Abba.in c.qualiter & quando.el ij.in xiij.nota. extrà
8 de accusa.¶* Ad vnum tamē est aduertendū,quòd in regno habemus vnum capitulum regni, quod incipit,Subiungendo.quo cauetur,quòd si per quatuor testes receptos in inquisitiōe generali,quos non potest infamatus repulsare,constet de crimine,de quo etiam esset imponenda pœna mortis naturalis vel ciuilis,vel mēbri abscisio, pōt infamatus condemnari perinde ac si ordinaria inquisitio facta esset.Verùm disponit, quòd in primo detur reo copia repertorum, scilicet nominum & dictorum testium.Et per hoc innuit, quòd debet admitti reus ad defensiones: sed nō fiet processus ordinarius: quia si reus poterit illos repulsare,non condemnabitur,sed reseruantur illæ depositiones:vt faciant indicia in alio processu ordinario, vt ibi dicitur in fine illius capituli.Si verò nō poterit illos repulsare,cōdemnabitur sine alio processu.sed ego puto, quòd hodie ex communi obseruantia & stylo curiarum huius regni, nō seruatur dispositio illius capituli:ex quo nō datur hodie in regno copia repertorum:sed primò fit inquisitio generalis seu capitur informatio de crimine, & reperto aliquo infamato & suspecto, formantur cōtra eum capitula specialis inquisitionis, quæ capitula eliciuntur ab illa informatione,& datur eorū copia inquisito: qui si petit copiā repertorum potest iudex sibi dicere:ego do tibi copiam capitulorum,in quibus continētur omnia reperta, vt possis super illis facere tuas defensiones. & ita communiter practicatur. ita declarat Paris in tract.syndi. in ver.inquisitio.col iij. ver. & aduerte &c.Per hoc igitur, ꝙ non datur copia repertorum cū nominibus testium, dico, quòd nō procederet dispositio illius capituli, subiungendo. quia reus periret indefensus, si ita ex tali processu ordinato damnaretur. vnde datis capitulis,est necesse, quod fabricetur processus ordinarius: quia super illis fit litis cōtestatio:& postea facta publicatiōe,admittatur repulsa, & disputetur super indiciis: vt habetur in d.c.qualiter & quando.el ij.de accu.& per Ange.in tract. male.in ver.fama publica.co. v. in fi.ver.itē aduertas &c. Et cùm ista obseruātia huius regni reperio cōformē decisionē Ang. in l.fi.ff.de quæsti.quē refert & sequitur Franc.Brun.in suo tra. de indiciis & tortura.col.iij.vbi dicit,ꝙ iudex nō debet dare copiam reo de his quæ inuenit ex

processu informatiuo: quia illa nõ dicuntur iudicia, nisi demum repetita reo citato, & tũc datur copia. Et hoc potest esse post publicationẽ, & ita practicatur.

9 ¶*Puto tamen, quòd si iudex, qui ex inquisitione generali haberet quatuor testes cõformes, vellet seruare dispositionem illius c. subiungẽdo. & dare eorũ copiã reo, cũ omnibus aliis repertis, posset eũ condemnare sine alio ꝓcessu ordinario: & sic totum hoc depẽdeat ex arbitrio iudicis, an velit seruare dictum capitulũ vel stylum curiarum: quia illud capitulum nõ reperitur expresse correctũ, vnde cur stare prohibetur. l. sancimus. C. de test. & l. præcipimus. C. de apel. nec possumus dicere, quòd stylus cõtrarius ipsum correxit quia stylus cõtrarius est, vt non dentur reperta: & si non dantur reperta, nõ esset conseruare dictum capitulũ: quia tolleretur reo defensio. sed si iudex in casu illo speciali, quãdo haberet quatuor testes, vellet dare reperta: nõ posset conqueri reus, quòd sit indefensus: quia tunc iudex non seruando stylum, facit potius præiudicium curiæ, quàm reo: & propterea posset reum cõdemnare sine alio processu: iuxta formã illi' c. Et ista est noua consideratio & bona, pro intelligentia eorũ, quæ dicit Paris in d. versic. inquisitio. col. iij. Et habes declaratam materiã dicti capituli, subiungẽdo,

10 ¶*Restringe tamen prædictam obseruantiam, vt procedat solùm in foro seculari, secus autẽ in foro ecclesiastico, vel in terris subiectis ecclesiæ: in quibus seruatur ius canonicũ: quia in illis debet dari omnino copia repertorum, ex quo istud cauetur expresse. per d. c. qualiter & quãdo. el ij. §. debet. vbi iubet Papa dari inquisito capitula, & ei publicari dicta & nomina testium, vt possit se defendere: & sic non posset dicere tũc iudex ecclesiasticus, Volo tibi dare copiã capitulorum, ĩ quibus sunt omnia reperta: qa summus põtifex dicit expresse vtrunq; debere, scilicet capitula & reperta. vnde non sufficit dare vnum tantùm.

11 ¶*Secundo modo fit inquisitio generalis, in regno, quando est agendũ contra vniuersitatẽ alicuius ciuitatis, ad æstimationẽ vel ad pœnam dãni clandestini, secundũ formã cõst. regni, super incisionibus, & constit. si dãna. nam antè, quàm agatur contra vniuersitatẽ, requiritur pro forma, ꝙ præcedat inquisitio generalis cõtra authores sceleris: & demũ illis nõ repertis, deuenitur cõtra vniuersitatem. Aliàs si prius ita ex abrupto ageretur cõtra vniuersitatem, nõ valeret processus: nec cõdẽnari posset vniuersitas. Ita probatur in d. cõstit. si dãna, per totã, & maximè circa fi. ver. quæ post inquisitionis &c. & ibi per Andr. de yser. col. viij. & Mat. ĩ viij. no. Et nota

ta istud:quia pluries habui in facto, & feci quāplures processus annullare,& vniuersitates absolui,propter dictam inquisitionē
12 nō factā ¶*Tertio modo fit inquisitio specialis contra certam personam ad effectū puniendi de crimine pro publica vtilitate,de qua loqtur tex.in d.c.qualiter & quādo.el ij.de acc.& d.l. ij.§.si publico. ff. de adult.& ibi glos.& Bart.& habetur in cōsti. hi qui . § . de specialibus . & de ista inquisitione , quando & in quibus casibus fieri possit,dicā infrà in ij.q.princip.Et ista inquisitio specialis fit altero de tribus modis:videlicet, quādoque fit ex mero officio,vt quando iudex de se inquirit contra aliquē sine querela & denuntia alicuius,vt declarat Ang.in tracta.male.in versi. mero officio. Quandoq; fit ad quærelam alicuius, vt quando offensus non vult facere partē in iudicio per viam accusationis , sed solū exponit querelā iudici,& instigat ac solicitat curiā ad inquirendum. & de hac materia tractat plenè Ang.in d.trac.in ver.necnon ad querelā . Quandoque fit ad denuntiam alicuius officialis prout sunt isti magistri camerarij ciuitatum,& alij nuntij deputati ad capiendum malefactores,& denuntiandum curiæ : nā potest iudex inquirere ad denuntiam talis officialis , nulla alia fama præcedente: quia per talem denuntiam excusatur iudex à calūnia.tex.est,& ibi Bal. & Sal.in l. ea quidem. C. de accu.& no.plenè Ang.in d.trac.in versic.necnon ad denuntiam. & Paris in tract.synd,in ver. Inquisitio.in prin.& Barto.in l.diuus.
13 ff.de cust.reo.¶*Quarto modo fit inquisitio ciuiliter ad vtilitatem ecclesiæ, vt quando iudex ecclesiasticus inquirit prout inquirere tenetur de qualitate & idoneitate personæ eligendæ. ordinandæ,vel cōfirmādæ,iuxta tex.in c.cum nobis.de ele.& ibi glo.& Abb.& idem Abb.in c. j. in gl.j.de offi.ordi. & Fran . de Are.in c.qualiter & quādo.el.ij.
14 col.ij.de acc.¶*Quinto modo fit inquisitio per prælatū,quando visitat ecclesiam:nam similiter tunc inquirit ex officio de moribus & idoneitate clericorum:& ista inquisitio fit solùm ad correctionem & pœnitentiā imponendam,non autē ad effectum puniendi.tex.est & ibi Gemi.& doc.in c.j.§.sanè.de censi, lib.vj.& tenet Fran.de Are.in d. c.qualiter & quando.in iij.co.& Abb.in c.j.in glo.j.de offi.ordi.
15 ¶*Sexto modo fit inquisitio de bonis vacātibus fisco deuolutis. in qua inquisitione si contradictor apparet,audietur in suis defensionibus : & datur sibi copia inquisitiōis:aliàs bona fisco applicantur:prout hæc omnia plenè declarantur in l.si vacantia. & ibi per Luc.de Pen.C.de bon. vacan.lib.x.& de multis formis inquisitionum , vide omnino

Bal.in d.l.iubemus.C.de proba.
16 SECVNDA* Principalis quæstio est, quot requiratur ad validitatē inquisitionis. Istā materiā plenè examinat Ang.in d.l.si vacātia.& Io.de Ana.in d.c.qualiter & quando el ij.§.ad corrigēdos.de accu.& Bal.& Sal.in l.ea quidem.C.de accu.& Bar.in l.ij.§.si publico.ff.de adul.Ange.in tract.male.in prin.& in versi.fama publica.& Paris in tra.synd. in ver.inquisitio.& Phil.Dec.in consi.clxx.& consi.clxxv.& cōsi. clxxxix.& Luc.de Pen.in d.l.si vacantia.& Matt.in cōsti.hi qui. Ego tamen recolligam nonnulla requisita magis quotidiana in practica succinctè, & de reliquis remitto me ad doct.in locis preallegatis.vnde dico,quòd
17 plura requiruntur.¶ *Primò enim ad hoc, vt possit specialiter inquiri contra aliquē, requiritur, quod illud delictū, de quo inquiritur, constet saltem in genere esse commissum, sed nescitur à quo: vt quia reperitur homo occisus vel vulneratus, item reperitur furtū factū, vel rapina, vel aliud simile: de hoc debet ante omnia iudex capere informationem,& facere describi in actis qualitatē delicti: ita tenet Bart.in l.si col.j.ff.de quæstio. & Bar.in l.j.§.item illud.ff.ad Syl la.vbi monet iudicē, vt faciat videri mortuū vel vulnera, ad hoc vt possit posteà inquirere.idem tenet Ange.in trac.male.in ver. fama publica.col.xxj.versi.duodecimo &c.& plenè per Pari.in tracta.synd.in versic.confessio.
18 * vbi intantū dicit debere constari iudici de delicto.quòd etiā si quis confiteatur se occidisse hominem in nemore, nō debet sibi credere, nisi prius mittat ad inquirendum, si homo fuit ibi occisus,& debet etiam facere exhumari hominem ad videndū, si fuit vulneratus, si homicidiū est de recenti, vel si saltem repe riuntur ibi ossa sepulta.facit qd in simili de hac exhumatiōe hominis dicit Bal.in l.si quis testibus.in fin.C.de testi.vnde nunquā debet iudex formare inquisitionē specialē.nisi plenè constet delictū esse cōmissum.aliàs si faceret inquisitionem,& extaret indicia contra aliquem, nō potest illum torquere, si delictū patratū non constat.ita dicit An
19 ge.in loco præallegato.¶ * Secundò principaliter requiritur, quòd inquirēdus sit valde notatus per publicā famā de illo crimine: ita quòd præcedat fama ita vehemens contra eū, ꝙ generet scandalū, nisi fieret inquisitio.ita tenet Bar.in l.cōgruit. ff.de offi.præsi.& Bar.in l.fi.per illum text.C.de offic. præsi.vrba.&. Ang.in tracta.malefic. in ij.charta. versi. quartò principaliter &c.& Gand. in tract.maleficii.in titu. quomodo de male. cogno. per inquisi. colum.ij. & habetur pulchrè per Philip.Deci.in cōsi.clxx.colum.ij.in cōsi. clxxv.colum.ij.versicu.secundo.

prin

principaliter &c.& cõſ.clxxxix. col.fi.ver.non obmitto,&c. pro hoc eſt tex.in c.qualiter & quando.el.ij.de accu.& ca. licet Hely.de ſimonia. Nã fama pcedẽs ſuſtinet vicẽ accuſatoris in inquiſitione:aliàs iudex inquirere non poſſet,vt d c. qualiter & quando.& ibi Abb.in vj.nota.& Franc.de Are. in vltimo notab. & Fely.in vltimo not.& gl.in c.
20 j.in gl.j.de offi.ord.¶*Et nota, ꝙ non ſufficit.ꝙ iudex in inquiſitiõe apponat illa verba cõſueta,videlicet,fama publica precedente &c. ſed eſt neceſſe, ꝙ ex actis & ex ipſa informatione cõſtet de fama publica:aliàs inquiſitio poſſet impugnari,ſecũdum Fulg.in cõſi.cxxxvj. & cõſ. cvij. vbi expreſsè dicit,ꝙ iudici non credit de fama,niſi ex actis appareat probata.& ipſum ſeqtur Philip.Deci.in d.cõſ.clxx.co.ij.
21 ¶*Tertio requiritur, ꝙ fama habuerit originẽ à perſonis honeſtis & fide dignis:& nõ à maleuolis:aliàs nihil operatur.tex. eſt in d.c.qualiter & quando. el. ij & ibi Abb.col.pe.& Franc.de Are.in vj.nota.& c.cũ oporteat. &c.cùm in iuuẽtute.de preſum. Aliàs autem,ſi iudex ſine fama inquireret, vltra ꝙ inquiſitio impugnatur.tenetur ipſe iudex inquiſito ad expenſas, & præſumitur contra iudicem de calumnia, vt declarat Paris in tracta. ſynd.in verſi.inquiſitio.colũ.ij. Et de hoc, ꝙ debeat præcedere fama,vide plenè Fely.in c.licet. de accu.& Bal.in l.ſancimus.co.
22 fi.C.de iud.¶*Limita iſtud primò, quãdo extarent contra inquiſitum indicia ſufficientia:nã licet nõ conſtet de fama: poteſt tamen inquiri ex illis indiciis, ſecundum Bart.in d.l.congruit. vbi æquiparat proceſſum inquiſitionis cum indiciis,& cũ fama publica.& Par.in d.verſi.inquiſitio.col.ij.& Bal.in l.iubemus. col. pe.ver,quarto &c.C. de pro
23 ba.*Et per prædicta.poteſt ſuſtineri illud,qđ tenet Philp. Deci. in d.conſ.clxxxix.col.fi.circa fi. vbi dicit, ꝙ dictum ſocij criminis,non eſt ſufficiens ad inquirendum, fama nõ præcedente: nã patet ratio ad ſenſum: qa fama debet procedere à perſonis fide dignis: ſed ſocij criminis, non ſunt perſonæ honeſtæ nec fide dignæ:nec faciũt indicium ſufficiens ad torturã:& inquiſitio non fit, niſi præcedente fama vel indicijs,vt ſuprà.& notat.Bal.in l.ſancimus.co.fi.C.de
24 iud. ¶*Limita ſecundò nõ procedere, quãdo iudex inquireret ad denuntiã officialis.quia tunc poteſt inquirere etiam nõ præcedente fama.tex.eſt in l.ea quidem.& ibi Bal.& Saly.C.de accu.& Bar.in l.cõgruit.ff.de offi. prçſi.& in l.diuus.ff.de cuſt.reo. imo tenetur tunc iudex inquirere:aliàs facit litem ſuam, ſecũdum Bal.in d.l.iubemus.col.ij.
25 verſi.ij.¶*Limita iij.nõ procedere, quãdo inquiſitio fieret de mãdato principis: quia tũc po-

rest fieri, etiam non præcedente fama, secũdum Bal. in l. nullus. C. ad le. Iul. maie. Quod tamen intellige & declara, quãdo princeps assertiuè dicit in sua commissione, sibi constare de crimine, vel ꝙ fama deuenit ad eius aures. aliàs si commissio fieret simpliciter. habet tacitam conditionem, scilicet, dũmodo infamia pręcedat: & tũc iudex debet ante omnia inquirere de fama: aliàs non potest procedere ad inquisitionẽ. ita declarat Fely. in c. cùm oporteat. in iiij. no. de accu. & ibi etiam Io. de Ana. in ij. not. per gl. in c. ex tenore. de foro compet. idẽ tenet Phil. Decius in d. consi. clxx. col. ij. & consi. clxxxix. colũ. fi. & Alex. in cons. clxxxiij. incip. in causa angelorum &c. col. fi. ver. non ob-
26 stat prædictis &c. in ij. no. ¶ *Limita quartò nõ procedere, quãdo aliquis denuntiaretur de crimine per aliquem probũ virũ: quia tunc ista denũtiatio est sufficiens, vt inquiratur cõtra eum super infamia tantùm, & nõ super crimine. sed reperta infamia. potest inquiri de crimine. secũdũ Abb. in c. licet. in vltimo no. de ac. & ibi etiã Pet. de Anc.
27 & Fely. in ij. colum. ¶ * Limita quintò non procedere, quando iudex processit ad inquisitionẽ criminis, præsente inquisito, & non contradicente, nec reclamante, quia tunc valet processus, etiam si non probetur infamia, & non potest vlterius opponi contra processum. text. est formalis in c. ij. de accu. lib. vj. & ita per illum tex. tenet Corpol. i consi. lxvj. quod nota. & semper facias interponi protestationẽ pro reo contra inquisitionem.
28 ¶ *Limita sextò non procedere in inquisitione, quæ fit contra officialẽ in syndicatu: quia potest contra eum inquiri generaliter & specialiter, indistinctè, etiam fama non præcedente, & potest inquiri contra ipsum & eius familiã, & officiales & ministros, secundũ Par. in trac. syn. in xj. charta. in fin. in c. proceditur autẽ in syndicatu &c. & est hodie decisum in regno per regiam prag. quæ incipit Regiæ dignitati &c. sed cõsidera: quia in d. prag. nullum verbum fit de fama: sed simpliciter cõceditur procedi ad inquisitionem. vnde deberet intelligi, secundum ius commune: scilicet, vt procedat infamia: per ea quæ dixi suprà, in iij. limitatiõe. & hoc expressè tenet Bald. in l. iubemus. col. ij. ver. modò restat &c. C. de proba. vbi expresè dicit contra officiales fieri inquisitionẽ demum fama pręcedente. Sed hoc non obstante, teneo hanc limitationem, per d. prag. Et cõsidero, quòd per eã permittitur inquiri generaliter & specialiter: sed quãdo fit inquisitio generalis, non requiritur fama præcedens, vt dicam modò in sequenti limitatione, & præcedẽte generali, minimè requiritur infamia

mia in speciali: quia habet inquisitionem generalē, quæ est præparatoria ad specialem, vt not.Bal in l.obseruare.§. proficisci.in v.& vj.q.de offi.procon. & Bal.in d.l.iubemus col.ij.ver. & est sciendū &c. & habetur in l.cōgruit.& ibi per Bar.& Bald. ff. de offic. præsi. sequitur ergo firma conclusio. ꝙ contra officialem potest inquiri,etiam fa-
29 ma non præcedente.¶* Limita septimo non procedere in inquisitione generali: quia potest fieri etiam sine fama præcedente,secūdum Abb.in c. j col.ij.in glo.j.de offi.ord. & hoc est prouisum in regno expresse,per cōsti.quæ incipit,Inquisitiones.& per capitulum regni,quod incipit,Generales.per quæ iura municipalia cōceditur facultas officialibus faciēdi inquisitiones generales sine alia probatione
30 famæ.¶* Limita octauò nō procedere in casibus,in quibus præcesit inquisitio generalis:quia potest perueniri ad specialē sine alia ꝓbatione famæ: ex quo inquisitio generalis, est præparatoria ad specialem: quia aliàs frustra fieret, si per eam nō perueniretur ad specialem, secundum Bal.in d.l. iubemus.col.ij. versic.& est sciendum &c. C.de probat.& probatur ex his, quæ notat Bartolus & Baldus in dicta lege.congruit.& Fely.in capit.inquisitionis. columna tertia de accusa.& l.quarta.§. mandatis. & ibi Bartolus. ff. ad legem Iuliā pecul.& Bartolus, in l.ij.§.si publico.colum.ij.in fin. ver.tertia regula &c.ff. de adul. Et ex his datur bonus modus inquirendi de omnibus criminibus:etiā de his, de quibus aliàs de iure inquiri non posset: videlicet,vt primò præcedat inquisitio generalis, & repertis per eam indiciis contra aliquē, potest contra eum deueniri ad spe-
31 cialem.¶* Et propterea officiales cōmuniter in principio officij solent facere banna & inquisitiones generales,cōplectendo varia & diuersa crimina:quibus posteà emergētibus faciunt inquisitiones speciales, vigore bánorum,quod facere possunt.Ita in specie tenet Amodeus in suo tract.synd.colū.vj.in fin.& seq. versic.inquisitio generalis, &c. & col.vij.vers.tertium &c.& sic tenet,quòd vigore dictorū bannorum potest iudex specialiter inquirere,etiam de criminibus, de quibus aliàs de iure inquiri non potest.Et certè, si istud dictum esset verum, esset hæc magna ampliatio ad materiam inquisitionis.Sed ego puto, quòd istud dictum nullam contineat veritatem.& si ita esset, omnia iura prohibentia inquisitionē specialem, seruirent nobis de vento:cùm communiter omnes officiales soleant facere huiusmodi banna generalia:per quæ alterant legum dispositiones,& earum pœnas. Et hæc potestas daretur officialibus, vt destrue-

rent multas leges,& sic vendicarent sibi potestatem principis. quod nõ est dicendum: cùm de facili per viam obliquam fieret fraus legibus: vnde melius in hac materia loquutus fuit Paris in d.trac.synd. in versi.tortura. col.j.versi. an in causa pecuniaria,&c.circa mediũ.vbi expressè dicit,quod officiales per eorum banna nõ possunt statuere contra ius: nec alterare pœnas iuris: ex quo iurãt in principio officij seruare iura & regni cõstitutiones,& capitula.vnde infert nõ valere bannum officialis,quod quicunq; iuerit de nocte,vel portauerit arma, puniatur ad quatuor tractus cordæ: quia nõ potest mutare pœnam iuris:per prædicta. ¶ Istam opi. contra Amodeum ego cõfirmo esse verissimam in hoc regno: per d.ca.generales. Quo cauetur,quòd officiales faciant inqsitiones generales semel in anno,& illis factis nullo modo descendant ad speciales, nisi de mandato principis: vel nisi in casibus à iure permissis. Sequitur ergo:quòd si banna vel generales inquisitiones complectuntur aliqua crimina,de quibus specialiter inquiri non potest de iure,minime potest de illis inquiri vigore generalis inquisitionis præcedentis :ne fiat fraus legi.& ita cũ ista declaratione intelligo hãc octauam limitationem. ¶ Do etiã & aliam declarationem. scilicet vt procedat , quando per generalem inquisitionem inuenit iudex aliqua indicia vrgẽtia super illo crimine,de quo vult postmodũ specialiter inquirere:quia tunc vigore illorum repertorum potest deuenire ad specialẽ : aliàs secus. imo teneretur ad dãna & interesse ipsi inquisito,& præsumeretur omne malum cõtra iudicem, quando sine indicijs inquireret.vt not.Bald.in l.sancimus.col.fi.C.de iud.& in l.iubemus.co.ij.ver.quarto. C.de proba.& Paris in d.versi.inquisitio. col.ij.& vj.in fi.

32 ¶ *Limita nonò non procedere,quãdo fit inquisitio nõ ad effectũ puniendi, sed ad effectum corrigẽdi pro salute animę,vt quãdo episcopus visitat ecclesiã : vel quãdo vult se informare de vita & moribus eligendi vel cõsecrandi,vel alicuius promouendi ad ordines, si est idoneus:quia tunc ex officio inquirit, nulla fama præcedente,secundum.Abb.in c.j.co. ij.in gl.j.de of.ordi.& Spe.in ti. de inquisi.§.quando. versi, licet. autem.& §.viso.colũ.fi.versi. in summa.& probatur ex his,quæ habẽtur in ca.ad nostram. el ij. de iureiur.& in c.cum nobis. & ibi glo.de elect.& in c.j.§.sanè. de censũ.lib.vj.& tenet Fran.de Aret.in c.qualiter & quando.el ij.col.ij.& iij. de accus.& Bal.in consi.ccxx.in princip.in iij.vol.. & Abba.in capitu.postquam.in iij.not.de elect.& in capitu.j.in fi.de postula.prælat.

33 ¶ *Limita decimò

decimò non procedere, quando iudex inquireret ex necessitate sui officij: vt qa extaret statutum, quòd iudex teneatur inquirere de tali crimine, aliàs puniatur: nam tunc potest inquirere etiam sine diffamatiõe, ita tenet Ange. in tract. male in iij. charta. ver. quinto fallit &c. Sed aduerte, quia puto hoc dictũ ita simpliciter intellectum, nõ procedere: nam certe considerando statutum, non potest loqui, nisi de inquisitione generali respectu personæ: scilicet faciẽda contra personam incertam: quia de certa persona non potest sentire. quo casu verum est, quòd ista inquisitio generalis potest fieri sine diffamatione, vt dixi suprà in vij. limitatione. & ita intelligẽdo ista nõ esset noua fallẽtia, sed eadem cum septima. sed ad hoc, vt fallẽtia sit bona & noua, deberet intelligi de speciali: & tunc dico, quod non procedit: quia tale statutum debet habere tantam conditionem: scilicet si præcedit infamia: sicut dicimus in commissione principis: vt dixi suprà in tertia limitatione: aliàs statutũ esset contra ius: & daret iudici materiam calũniandi: quia emergente crimine posset de facto vexare aliquem innocentem nõ diffamatum: & inquirere contra ipsum, authoritate statuti. Posset tamẽ saluari ista limitatio, vbi præcederẽt alia indicia contrá aliquẽ: quia tunc vigore indiciorũ, iudex potest inquirere: licet fama non præcedat: vt dixi suprà in j. limi. & ita debet intelligi dictũ Ang. in d. l. si vacantia. quem refert Ang. in tract. male. in versi. fama publica col. vj vbi dicit, quod quando inquisitio permittitur à statuto, est remediũ ordinariũ: & potest fieri, etiã fama nõ præcedente. hoc intellige, dummodo adsint alia indicia, ne detur iudici materia vexandi iniustè: vt suprà dixi. Et vide quæ dicã infrà, in versi. vij. requiritur &c.

34 ¶ Quarto* principaliter requiritur, ad validitatem inquisitionis, quod delictũ, de quo inquiritur, sit commissum per dolum vel latam culpã. secus, si per leuẽ vel leuissimam: quia tũc inquiri non potest: secundũ Bal. in l. data opera. col. iij. C. qui accus. nõ pos. quod intellige & declara, vt ibi per eum Ego autem: hoc plene attigi suprà in iiij. parte. in prima dist. versi. vltimò super
35 hac &c. ¶ * Quinto requiritur, quod inquisitio cõtineat locum & tẽpus cõmissi criminis, secũdum formam l. libellorum. ff. de accu. aliàs redditur inepta, secũdũ Ang. in cõsi. clxxviij. & consi. ccxcvij. col. j. & Bar. in l. ij. §. si publico col. ver. quarto, vtrum &c. ff. de adul. & Ang. in tract. male. in iij. charta. ver. v. principaliter &c. & Bal. in cõs. ccccxc. in iij. volu. & cõs. ccccxxviij. in prin. in v. vol. & ide Bal. in cons. ccxcvij in fi. v. vol. & Alex. in cons. clxxviij. col. j. in ij. vol. & Ioan. de Ana. in c.

in c.qualiter & quando.el ij.§. debet.col.ij.in fi.de acc.& Abb. in c.fi.col. pe.& fi.de pur.cano. & Fely.in d.§.debet.col. pe.Et hæc solennitas est cõfirmata in regno.per constitu.hi, qui.§.de specialibus. versic.in prædictis. vbi expresse dicitur,ꝙ in inqui sitionibus debent seruari solennitates inductæ per iura cõmunia super delationibus & delatoribus:& sic innuit de solenni
36 tatibus accusationum.¶*Limita hoc non procedere, quando inquiritur de crimine cõmisso contra diuinã maiestatem,vt de hæresi,vel blasphemia:quia tũc valet inquisitio sine solẽnitatibus. l.libellorũ. secũdũ Ang.in §.fi.in auth.quo.opor.epi.Idem in crimine lesæ maiestatis:quia in eo ꝓceditur summariè & de plano sine strepitu & figura iudicij.vnde nõ requirũtur aliquæ solennitates,vt habetur in extrauaganti, ad reprimendã. Et vide de prædictis vnã addi.post Ang.in tract.male.in d.versi.v.
37 principaliter.¶*Sextò requiritur,ꝙ in inquisitione ponãtur in specie omnes circũstãtiæ delicti: videlicet, quo loco, quo mense, & cũ qua persona commissum fuit,& cõtra quem.aliàs inquisitio non procederet:quia tolleretur reo defensio secundũ Abb.in c.fi.col.pe.de purgatio. can.vnde nõ procederet inquisitio specialis,quãdo fierẽt capitula generalia.s. qualiter talis inquisitus est solitus committere furta,homicidia,solitus blasphemare,vel simile:quia ista nõ diceretur inquisitio specialis: sed potius generalis,quo ad delicta,& reus nõ posset præparare suas defensiones, propter incertitudinem delictorũ.Debent igitur fieri capitula in specie.s. ꝙ commisit tale furtũ pecuniæ in tanta quãtitate,cõtra talẽ: in tali loco,tali mẽse,tali anno, & sub tali regnatione.& similiter de aliis similibus criminibus:aliàs diceretur incerta, vaga & obscura inqsitio, & non ꝓcederet parte opponẽte: per ea maximè quæ dixi suprà in præcedẽti requisito.Pro hoc est tex.in l. prætor edixit.in prĩ. ff. de iniu. iunctis his,quæ no.Bar.in extra ua.ad reprimẽdã.in ver. per inquisitionẽ.vbi dicit,ꝙ in inquisitione requirũtur oẽs solẽnitates quæ reqrũtur in accusatiõe: & dixi in præcedenti reqsito.Et ita ꝓpriè illũ tex. extẽdit ad inqsitionẽ,Bal.in cõs.cclix.co. j. ĩ.j. vol.vbi dicit,ꝙ inqsitio incerta, nõ ꝓcedit,ꝑ illũ tex.& colligitur ex his,q̃ plenè no.Ang.ĩ l.si
38 vacãtia.C.de bo.va.lib.x.¶*Septimò reqritur,ꝙ antè, quã iudex formet inqsitionẽ,faciat citari offensũ ad declarãdũ,si vult ꝓducere accusationẽ.qa si cõparet accusator, cessat inquisitio: quod est remediũ extraordinarium:aliàs offenso declarãte se nolle accusare,tunc demum iudex potest inquirere. Et similiter debet facere citari consanguin

guineos proximiores offensi, quibus à iure permittitur ius prosequendi suam vel suorũ iniuriam gl.est no.in c. presbyter si à plebe.ij.q.iiij.& Bal.in l.senatus.col.j.C.qui accus.nõ poss. & Spec.in tit.de inquisit.§.viso. col.vj.vers.porrò si procedetur, &c.& Cepo. ĩ cautela xxiiij.quę incipit,Tu scias, &c.vbi dicit de bere statui terminum ad delibe randum accusare volentibus. & Bald.in l.quãuis adulterij. C.de adul.& Alex.in addi.ad Bar.in l. ij.§.si publico.col.j.in addi.inci. No.materiam,&c.ff.de adul. Si enim ista citatio prius nõ fieret tunc quãdocunque superueniẽte accusatore cessaret inquisitio: quia remediũ ordinariũ, prout est accusatio,facit cessare extraordinariũ, prout est inquisitio: per ea,quæ habentur in l.in prouinciali.ff.de ope.no.nun.secundum Car.in cle.sæpe. §. fi.in iij. quæst.de verb. sign.quod quãdo procedat,& quid si superueniat accusator post receptas probationes in inquisitione,vide Bar. in l.iij.§.fi.ff.de adulte.& Cy. & Saly.in l.ea quidem.C. de accus. & ibi etiã Bal.& Io.de Ana.in d. c.qualiter & quãdo.el ij.§.licet. de accus.& ibi etiam Fely. in fi. qui dicit communem opin.esse, quam tenet Salyc.in d. l.ea quidem. & Ang.de Are.in tract. male. in ver. hæc est quædam inquisitio.col. x.vers.quæro,an inquisitus,&c. Et in tantũ est hoc verum,ꝙ etiam coram alio iudice potest fieri accusatio:& impedit inquisitionem cœptam coram alio:secundũ Bal.in d.l.ea quidẽ in fi.& Bar.& Alex.in d.l.iij. §.fi.ff.de adult.

39 ¶* Limita tamẽ hoc nõ procedere in casibus, in quibus specialiter permittitur inquisitio de iure,vel per statutum:quia tunc inquisitio est remedium æquè ordinariũ, sicut accusatio: & nõ cessaret per superueniẽtem accusationem: secundum Bar.in extrauag.ad reprimendam.in vers.denũtiationem.post prin.& per hoc infert Ang.in.d.ver.quæro an inquisitus, &c. quod cùm hodie communiter per statuta ꝑmittatur inquiri de criminibus, nõ tollitur inquisitio per accusationem superuenientem:quia vnum remedium ordinarium, non facit cessare aliud ordinarium.idem tenet Barto.in d.l.iij.§.fin.co.ij. ff.de adul.

40 ¶*Ex hoc igitur infertur,ꝙ in omnibus casibus, in quibus licitum est inquirere de iure communi,prout est in crimine læsæ maiestatis,& in aliis casibus qui traduntur per glo.& docto.in,l.ij.§.si publico. ff. de adult.accusator superueniẽs,nõ facit cessare inquisitionem. Itẽ, quia in regno habemus literas arbitrales impressas in capitulis regni: quarum vna incipit, Ne tuorum.alia incipit,Si temporum.quibus cauetur,quòd in omnibus criminibus irrogantibus pœnã mortis naturalis vel ciuilis,vel membri abscisionẽ poteſt

potest iudex procedere ex officio per inquisitionem: & in omnibus criminibus & iniuriis commissis cõtra personam ecclesiasticã, pupillũ vel viduã. sequitur ꝙ si est incœpta inquisitio in casibus prædictis per illos officiales, quibus est facta concessio literarũ arbitralium, non tolleretur per superuenientem accusatorem: quia tunc vigore dicti capituli seu statuti, inquisitio, dicitur remediũ ordinariũ: & per ea quæ habẽtur in cõstit. hi, qui. licet aliàs regulariter dicatur remediũ extraordinariũ: vt not. Barba. in addi. ad Abb. in c. per inquisitionem. col. fina. de elect. & Bald in l. j. C. de libe. & eo. lib. & Abb. & doc. in rubr. de iudi. & Dyn. in c. actus legitimi. de reg. iur. lib. vj. & Cald. in cõsi. j. in tit. de pœnis. & ideò dicitur extraordinarium: quia est cõtra iuris regulas: vt dixi suprà in prin. huius sextæ partis, in ij. co. quod restringe, vt dicã infrà in
41 viij. limitatiõe. ¶ *Limita secũdò non procedere, quando inquisitus data opera hoc affectaret & procuraret, ꝙ ab aliquo accusaretur corã alio iudice, ad effectum impediẽdi inquisitionem: quia tũc talis actus affectatus & procuratus sibi non prodest: & talis accusatio procurata non impediret inquisitionẽ. Ita tenet Bald. & Angel. in l. si seruus plurium. §. ij. ff. de lega. j. facit tex. in l. spadonem. §. fina. de excu. tuto. & insti. eo. tit. §. item tria onera. & quod tenent Bart. & Alexan. & doct. in l. si vero. ff.
42 qui sat. cog. ¶ *Limita tertiò nõ ꝑcedere, quando iudex antè, quàm inquireret, interrogasset offensum, an velit accusare: & ille dixisset, quòd nõ: quia si iudex incœpit inquirere, non potest posteà offensus accusare & impedire processum inquisitionis: secundum Bal. in l. accusationem. colum. j. C. qui accus. non poss. & Alexand. in addi. ad Bart. in d. l. iij. §. si. ff. de adult. in addi. quæ incipit, Adde Innocẽ. &c. & Ber. Landri. in addit. post Ange. de male. in verũ hæc est quædam inquisitio, &c. col. x. in addi. quæ incipit, Ordinarium
43 &c. ¶ *Limita quartò nõ procedere, quando fuit processum super inquisitione etiam post superuenientem accusationem: & nihil fuit oppositũ ex parte rei: quia tunc valet vterque processus: & illud quod dicitur inquisitionẽ impediri per accusationem, intelligitur si opponatur: aliàs secus. ita tenet Baldus in l. prima in finalibus verbis. C. de
44 furtis. ¶ *Itẽ limita quintò nõ procedere, quando is, qui accusat, prius denuntiasset iudici, ꝙ procederet ad inquirendũ contra talem: quia habet ipsum suspectum de tali crimine: nã nõ potest posteà ipsum accusare: ex quo videtur elegisse illam viã denuntiatiõis, vnde nõ facit supersedere inquisitionem. ita tenet Spec. in tit. de inquisi. §. nũc

videndum.ver.vltimò queritur.
45 ¶* Limita sextò non procedere, quãdo iudex videret accusationem esse suspectam: puta de collusione, quia non debet cessare ab inquisitione. ita colligitur ex not. per Io. And. in addit. Spec. in tit. de inquisi. §. viso. in v. col. in addi. incipiẽte, Termi nũ &c. post mediũ. & Ber. Lãdr. in loco suprà allegato. in iij. limitatione. Et potest colligi collusio in casu isto, ex causis & personis: secundum Bal. in l. ea quidẽ. col. fi. C. de accus. vbi plus dicit, ꝙ iudex debet super hoc interloqui, si sibi videbitur. Quomodo autẽ probatur collusio: vide Abb. in c. de his. col.
46 fin. de accusat. ¶* Limita septimò non procedere, quando accusator fuit causa promouendi inquisitionẽ: vt quia ad eius instigationẽ fuit formata inquisitio: nam tunc non admittitur, si vult accusare: ex quo promouẽdo inquisitionem videtur illam viam elegisse. ita tenet Bald. in d. l. ea quidem. colum. fi. versi. tu dic &c. C. de accu. & Bar. in l. iij.
47 §. si col. ij. ff. de adult. ¶* Limita octauò non procedere, quo ad probationes receptas super inquisitione: quia si accusatio superuenit post receptas probationes, non tollit effectum illarum probationũ: sed remanent in robore suo ad delictum puniendũ. Ita tenet Io. An. ĩ addi. Spec. in tit. de inquisitio. §. viso. in d. addi. quæ incipit, terminũ, &c. & Gãdi. in tra. male. sub tit. quomodo de male. cogno. per inquis. col. pen. in fin. & col. fin.
48 ¶* Limita nonò non procedere de iure canonico: quia secundum canones, inquisitio, est remedium ordinarium. vnde non tollitur per superuenientem accusatorẽ. quia iudex potest inquirere etiã nõ monito offenso ad accusandum. Ita tenet Card. in cle. sæpe. §. fi. in iij. q. de verb. sign. & idem Card. in c. qualiter & quãdo. el ij. de accus. de cuius dicti veritate, vide ibi per Ioan.
49 de Ana. ¶* Octauò principaliter requiritur, vt procedat inquisitio: ꝙ inquisitus nõ fuerit aliàs de illo crimine accusatus: vel inquisitus, & absolutus: quia si aliàs fuisset legitimè absolutus, nõ potest iterum de eodem crimine inquiri. text. est & ibi Abb. & doc. in c. de his. de accus. & idem Abb. & Io de Ana. in c. fi. de collu. deteg. & tex. in l. pe. §. fi. ff. nau. cau. stab. & l. si cui. §. iidem. & ibi Bart. ff. de accus. & Alex. in consi. xj col. pe. in j vol. & vide Capol. in consil. lxvij. & Lud. Rom. in consi. ccxiij. & l. senatus. & ibi Bar. ff. de accu. idem si fuisset semel condemnatus & punitus: quia nõ potest vlterius accusari, neq; inquiri: secundũ Alex. in d. cõs. xj. col. pe. per l. se
50 pulchri. la j. ff. de sep. vio. ¶* Limita primò hanc regulam non procedere, quãdo sententia absolutoria esset lata per collusionem & præuaricationem: quia tunc

tunc potest iterum inquiri:tex. est & ibi Abb. & Io. de Ana. in d.c.fin.de colu.deteg. & l.iij.ff. de præuarica. & l. si quis homicidij.C.de accusa.& Ioã.And.in addi.Spec.in ti.de inqui.§. viso col.v.in d.addi.quæ incipit,ter-
51 minũ &c.circa mediũ.*& Abb. in d c. de his.col.fi.de accus.vbi pulchre declarat, quomodo probari possit collusio:& dicit, quòd inter alios modos probãdi collusionem, est si accusator cõuersatur cum accusato præsumitur collusio inter eos. idẽ tenet Bar.in l.j.§. præuaricatorem.ff.ad Turpil.Itẽ,præsumitur collusio, si post litẽ contest. non cõparẽt nec accusatus nec accusator in termino statuto p iudicem:vt no.Matth.in consti. sæpe cõtingit.col.j.& per illam cõstit.est statuta pœna in regno contra colludentes in causa criminali,post litem contestatam: & est pœna centum augustaliũ.
52 ¶ * Limita secundò procedere, quando lata esset sententia absolutoria diffinitiua. secus,si esset ab obseruatiõe iudicij : quia potest tunc iterũ inquiri & iterum accusari:quia talis sentẽtia non parit exceptionẽ rei iudicatæ.ita declarat Abb.in d c.de his.col.j. de accu.p l. libellorũ. ff.de accu.& Fely. in d.c. de his. col.j.contrarium videtur tenere Spec.in tit.de aboli.§.j.versi. porrò. vbi nõ facit differentiã, an quis sit absolutus diffinitiuè, vel ab obseruatione iudicij : nã vtroque casu dicit nõ posse iterum accusari. sed dic quòd prima opi.est verior, & dictũ Spec. oportet saluari & intelligi secũdum limitationem Fely.in d.c. de his.col. j.vbi dicit,ꝙ de iure canonico absolutus ab obseruatione iudicii, non potest iterũ accusari ab eodẽ, qui primò accusauerat:ex quo per primã accusationem fuit effectus inimi-
53 cus. * Et de iure canonico inimici repellũtur ab accusando: vt habetur in c.repellãtur & in c.cũ P.maconella. & in c. oporteat.de accus.Potest tamẽ accusari ab alio tertio : sed de iure ciuili potest indistinctè iterum accusari tam à primo,quàm ab alio.quia inimici de iure ciuili non repelluntur:secundũ Fely. in d.c.de his.vnde pro saluanda opi.Spec.oportet ipsum intelligere de iure canonico.& vt non possit accusari ab eodẽ.aliàs ita simpliciter malè loqueretur. p d.l.libellorũ. §. quòd si libelli.
54 ¶ *Limita tertiò prædictam regulam procedere, quando quis accusaretur ab eodem, qui primò accusauit vel inquiri fecit: quia obstat illi exceptio rei iudicatæ. Secus, si accusaretur ab alio tertio,qui suã vel suorũ iniuriam prosequeretur : & ignoraret accusationẽ fuisse ab alio institutam:quia potest accusare propter eius ignorantiam, non obstãte absolutiõe. Secus,si sciuisset accusationẽ : quia etiam tertiò obstat exceptio rei iudicatæ.

catę.ita tenet Bar.per illũ tex.in d.l.si cui.§.eisdem.ff.de accus.& Ab.in d.c.de his.col.fi.de accus. & Lu .Ro.in cons.ccxiij.&Alex. in consi.xj.col.pe.in j.vol. & ibi declarāt quomodo probabitur
55 ista ignorātia vel sciētia. ¶*Limita quartò nõ procedere, quãdo quis esset absolutus per trãsactionem factam cum parte, & nõ per sentētiã: quia si trãsactio valuit, licet ipse transigēs accusare non posit:tamen alius tertius poterit de nouo accusare, vel inquiri facere: & si trãsactio nõ valuit : potest etiam ipse idē primus accusator iterum accusare.ita tenet Fely.in d.capi. de his.colũna prima.vers.ij.limita &c.de accus.& ibi etiam Ab. & alij doct. Multò fortius põt iudex inquirere,non obstãte trãsactione in casibus, in qbus trãsactio fieri non potuit in præiudiciũ fisci : vt modo dicã. Et in hoc differt sentētia à trãsactiõe: quia sententia facit ius, quo ad omnes : vt dixi in præcedēti limitatione:sed transactio nõ facit ius, nisi quo ad transigētem tantùm.ita tenet Bal.in l.transige.in iiij.& v.oppo. C.de transact.vnde potest alius accusare.l. qui cœtu.§.qui vacantem. ff. ad legē Iul.de vi publ.& potest iudex inquirere: vt habetur in c.j. de collu. deteg. & ibi Abba.in fin.colum. ita declarat Alexan. in d.l.transigere.colum.j.& ibi etiam Ias.in ij.col.in princi.Verum in hoc stat differētia: quia quo ad illum processum, & illã instantiam cœptã, transactio facit ius quò ad omnes,etiam quo ad iudicem : adeò quòd tertius accusator nõ potest eundē processum prosequi: nec iudex inquirens potest ex eodem processu condemnare: sed ille processus remanet penitus extinct⁹ per transactionē: vnde opus est incipere processum de nouo, & hoc in casibus, in quibus transactio est permissa:sed in casibus nõ permissis à iure potest accusator,& iudex prosequi eũdem processum. & iste est effectus trãsactionis in criminalibus.ita declarat Bartol.in dicta l. trãsigere.columna prima.in fi.& columna ij.in iiij..oppo.& sequē. & ibi ipsum sequitur Alexã. in iiij.colum. & magis cõmuniter doct.& Abb. in d. cap.j. colũ.fi. Sed quando sit in casibus non permissis, quòd iudex possit inquirere ex eodem processu : est tex.in l.ij.C. de abol. Qui autē sint casus permissi,& qui prohibiti,traduntur in d.l. trãsigere.
56 ¶*Quid autem,si princeps generaliter facit indultũ de omnibus delictis præteritis: quod intelligitur scilicet parte offensa concordata . pone modò, quod offensus accusat: & pēdente accusatiõe remittit,an iudex possit prosequi ex officio, non obstante indultu:vide Luc.de pen. tenentē quod sic.in l.si quis.col. xxv.in v.q.C.de desertoribus li.
57 xij. ¶ * Remanet ergò cõclusio

u qu d

ꝙ trāsactio in casibus permissis habet hūc effectum; quia impedit prosequi eūdem processum, nō aliū initiari ad inquisitionem iudicis, vel ad instantiā tertij accusatoris, sed ipse trāsigēs penitus excluditur: vt suprà dictum est. & hoc est, quod suprà dixi. quòd trāsactio ita non potest fieri in præiudicium fisci & reipublicæ, cuius interest quòd delicta puniantur. l. ita vulneratus. ff. ad legē aquili. & ideo iudex pro cōmodo fisci potest iterum inquirere ex nouo processu. Et prædicta procedūt tam in delictis publicis, quàm priuatis: nā licet in criminibus priuatis principaliter videatur priuatus offensus, & nō respublica: tamē exitus & cōmodum potest spectare ad fiscum propter pœnam criminalem: vnde trāsactio, quę fit in crimine priuato, præiudicat tantùm ipso offenso transigenti: non tamen præiudicat fisco: & propterea iudex potest inquirere post transactionē: secundum Bart. in l. j. §. vsq; adeò. ff. de iniur. & Bald. in l. falaciter. C. de aboli. Et similiter aliuster tius puta cōsanguineus, qui passus fuit iniuriā per offensionem consanguinei, potest accusare: ita hęc omnia declarat Bar. in d. l. trāsigere. col. pe. in fi. & col. fi. & ibi etiā Bal. q magis clarè lo-
58 quitur in pe. col. ¶ *Et ex prędictis infero ad vnā pulchram & quotidianam conclusionem, ꝙ si aliquis passus fuit iniuriā in suam personam: & ante accusationem vel post, transegit cum offendente, & remisit sibi omnē iniuriam, potest alius cōsanguineus offensi, accusare criminaliter illum offendentem, nō obstante remissione offensi: illa ratione attenta, quia iniuria facta vni, censetur facta omnibus de sua cognatione. l. lex Cor. & ibi Bart. ff. de iniur. & Bal. in l. j. colum. ij. in prin. C. de rap. virg. & Bal. in l. j. C. si quacunq; pręd. pote. & Bar. in l. cùm scimus. C. de agric. & cēsi. lib. xj. & Abba. in ca. cùm oporteat. colū. ij. de accus. vnde transactio, & remissio vnius, non præiudicat alteri accusare volēti per prædicta. ita in terminis tenet Bar. in dicta l. trāsigere. colum. fi. & ibi etiam Bal. colum. penul. circa fin. Nec prodest accusato dicere, ꝙ ego habui remissionē ab eo, qui fuit principaliter offensus: quia iste agnatus venit pro iniuria propria. item, non potest prodesse dicere, quòd tu fuisti præuentus ab offenso, qui prius accusauit: quia nō dicitur præuenisse, qui destitit per transactionē: secundum Bal. in d. l. transigere. col. fi. & hoc etiam tenet ibi Franc. de Are. col. pen. in fi. & sequendum reprobat opi. Saly. ibi per tex. in d. l. j. §. vsq; adeò. ff. de iniur. & prædictis adde Bar. in l. fi.
59 ff. de priu. delic. ¶ *Item ex prædictis infero, quòd hodie in regno habemus ritum magnæ curiæ, numero 14. qui incipit, Itē, quòd

quòd nullus laicus, &c. quo cauetur, ꝙ nullus admittitur ad accusandum, siue ad denuntiandum, tanquam vnus de populo, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur. per quem ritum dico, quòd hodie in regno quo ad accusationem non fit differētia inter crimina publica & priuata: quia solū prosequēs propriā vel suorum iniuriam, admittitur. vnde omnia crimina publica, cēsentur redacta ad instar priuatorum, quo ad accusationem. per hoc dico, ꝙ etiam in crimine publico, si is, qui est principaliter offensus, trāsigit vel remittit, admittitur suus consanguineus tantùm ad accusandū, qui suam vel suorum iniuriam prosequitur: sicut in crimine priuato, & non admitteretur quilibet extraneus: & ita debet hodie restringi & intelligi dispositio dictæ l. qui coetu. §. qui vacantem.
60 ff. ad l. Iul. de vi pub. ¶ *Limita tamē prædicta, quòd consanguineus potest accusare pro iniuria consanguinei, scilicet criminaliter tantùm, nō autem ciuiliter: nam ciuiliter potest solùm accusare is, qui fuit principaliter offensus: vel is, q habet offensum in sua potestate: vt pater pro offensione filij. Idē in marito, pro offensione vxoris: quia pater & maritus censentur offendi per offensionem filij & vxoris: vnde accusando, vindicant propriam iniuriā, & ꝓprio nomine agūt. Tex. est in l. j. §. fi. cū l. seq. & ibi Bar. & doct. ff. de iniu. & probatur in d. l. j. §. vsq; adeò & tenet Bart. in l. ambitiosa. col iij. ff. de decr. ab ordi. faci. istæ ergo personæ possunt agere ciuiliter & criminaliter ad earum libitum prout plenè tetigi s. ĩ iiij. parte. in j. dist. col. ij. & iij. Secus est in aliis consanguineis collaterali-
61 bus, puta in fratre* quia pro iniuria fratris non potest frater agere proprio nomine: quia frater nō dicitur propriè offensus sed dolet tantùm de iniuria fratris. & prætendit aliquod interesse, saltem affectionis. vt sentit Alex. in l. si finita. §. si de vectigalibus. col. x. ff. de dam. inf. & ĩ l. si ita stipulat. §. Chrysogonus. col. pen. ff. de verb. oblig. vnde quia frater & alij collaterales non agunt proprio nomine, vt dicit Bar. in d. §. Chrysogonus. in fi. & Bald. in c. j. §. similiter. co. j. in fi. qb. mod. feu. amitt. sequitur, ꝙ non possunt agere ciuiliter ad æstimationē iniuriæ. ita singulariter tenet Bar. ĩ d. l. lex Cor. ff. de iniu. vbi ita ĩtelligitur, quod ipsemet Bart. dixit in l. fin. ff. de priua. delic. & sentit idem Bart. in d. l. j. §. fi. ff. de iniuri. in qbus locis dicit, quod tantùm criminaliter agere possunt cōsanguinei, non autem ciuiliter. & illud sequendo Bar. tenet etiam Fely. in c. literas. col ij. in fi. ver. iiij. limita, & c. de præsumpt. ¶ Et per istam distinctionē puto posse reduci ad cōcordiā multas doctrinas, quæ videntur adinuicē con

trariari. Nam Bar. Bal. Alexá. & Fran. de Are. & omnes communiter Doct. in d.l. transigere. co. pe. & fi. tenent, quòd si offensus remittat iniuriã, possunt alij cõ sanguinei accusare. Idem tenet Bar. in l. fi. ff. de priua. delict. sed Bar. Alex. & Fran. de Are. & doc. in d. §. Chrysogonus. & Alex. in d. §. si de vectigalibus. tenent ꝙ licet frater doleat de iniuria fratris: non tamen agit actione iniuriarum, quia non est de personis numeratis. in l. j. §. fi. ff. de iniur. nam per illas tantùm personas iniuriam patimur, & nõ per alias. Idem tenet Socin. in consi. ccxxviij. in iij. col. in fin. in ij. vo. Et si ista opin. vltima esset vera, sequeretur, ꝙ facta transactione per offensum, nullus alius consanguineus admitteretur ad accusandũ: nisi esset pater vel maritus, & sic penitus destrueretur id, quod dicũt doctor. in d.l. trãsigere. vnde ego puto posse istas doctrinas concordari, secũdum distinctionem Bart. in dict. l. lex Cornelia. scilicet aut frater vult agere ciuiliter ex delicto, & nõ potest: quia offensio non est sua propria, vt dicit Bal. in d. ca. j. §. similiter. quibus mod. feu. amit. vnde illam æstimare nõ potest. aut vult agere criminaliter ad vindictam publicam, & tunc potest accusare: quia sua interest fratrem nõ offendi, & tanquam prosequẽs iiuriã suorũ, admitti debet: & quòd ista fuerit intẽtio Ale. & doc. in d. § Chrysogonus. patet, quia loquũtur per verbũ, agere, & nõ per verbũ, accusare. Dicũt enim quòd frater nõ agit ex iniuria fratris. vnde debet intelligi ciuiliter: quia hoc importat verbum, agere. vt no. in l. qui accusare. C. de eden. aliàs autem frustra loquerentur leges dicentes licitũ esse prosequi suam vel suorũ iniuriam. l. negãda. C. qui accus. non pos. & quod disponit ritus magnæ curię. 14. incipiens, Itẽ, quòd nullus laicus, &c. vbi prohibet omnes accusationes, quæ non fiunt per prosequẽtes suam vel suorum iniuriã. Illud ergo, quod disponitur in l. j. §. fi. ff. de iniuri. loquitur de iniuria propria, quæ potest in iudicium deduci ciuiliter & criminaliter. & tũc dicitur, quis prosequi suã iniuriã. Sed consanguineus prosequitur iniuriã suorum, & ratione interesse sanguinis, permittitur accusare criminaliter, & petere vindictã cõtra offen-
62 sorem fatris sui. ¶ * Sed hic cadit opportunũ dubiũ, vsque ad quem gradũ admittãtur consanguinei ad accusandum & prosequẽdũ suorũ iniuriam. Bal. in l. petitionẽ. C. de aduo. diuer. iud. per illũ text. dicit, ꝙ appellatione suorũ, veniunt cõiuncti, vsq; ad quartũ gradum. Alij dicunt, quòd dicũtur sui vsque ad illum gradũ, infra quem non cogũtur testificari, qui est septimus gradus: vt l. lege Iulia. ff. de test. ita tenet Spec. in tit. de accu. § iij. in prin. & ibi etiã Io. And in addit.

qui dicit, ꝙ appellatione suorũ veniũt illi, qui possunt agere sine mãdatò: adeò quòd doctores multũ variant super hoc: vt plenè attingit Abb. in c. de cæterò. col. fi. & ibi etiã Fely. de testi. & idẽ Fely. in c. cùm dilectus. col. fi. de acc. & Alex. in l. ij. ff. de acc. sed Abb. in c. cùm oporteat. col. ij. de accu. dicit attẽdendam esse cõsuetudinẽ patriæ, scilicet vsq; ad quẽ gradũ solet in illa patria durare affectio inter cõiunctos. sed Fely. in d. c. cùm dilectus. dicit cõmunẽ opi esse, quam tenet Abb. in d. c. de cæterò. Ego puto dubium hoc posse clarè decidi, per tex. in d. l. lex Corn. ff. de iniuriis. vbi enumerãtur personæ vsque ad sobrinos. vnde dico, ꝙ in materia accusandi, appellatione suorum, veniunt coniuncti vsque ad sextũ gradũ: quia sobrini sunt ĩ sexto gradu: vt inst. de gradi. §. sexto gradu. & miror, quòd alij doct. nõ ponderarunt ad hoc illũ tex. per quẽ in ꝓpriis terminis deciditur illud dubiũ, & non est opus ire per similitudines & mendicata suffra
63 gia. ¶ *Adde tamen hìc vnũ pulchrum dictum, pro ampliatione prædictorum: ꝙ omnis iniuria, quæ fit contra diuinã religionẽ, vel cõtra patriã, potest appellari iniuria propria. & quilibet potest illam prosequi, tanquã propriã. ita singulariter tenet Ang. in §. fi. in authen. quo. opor. opi.
64 ¶ *Item, in terminis istis appellatione suorum, nõ veniunt spurij: secundũ Alex. in consi. lx. co.
65 iiij. in ij. volùm. ¶ *Ex prædictis modò infero ad nonnullas vtiles ac quotidianas practicas in regno. Et primò, si aliquis fuit offensus, certum est, quòd potest formare libellum accusatoriũ iniuriatum, æstimãdo iniuriam: secundum formam const. varietates. Pone modò: quòd eius frater vel alius coniunctus collateralis vult facere alium libellum accusatorium, & æstimare illam iniuriam pecunialiter: vtrũ possit. dico quòd nõ, quia non permittitur cõiũcto agere ciuiliter ad æstimationẽ: vnde talis libellus nõ procederet, per illam auream doctrinam Bart. in d. l. lex Cornelia. sed debet formare libellũ criminaliter, petẽdo eum puniri pœna iuris, tradita in l. fi. ff. de iniu. vel alia pœna, secundum delicti qualitatẽ. Et nota pulchrum modum reiiciendi libellum nouiter ponderatũ: quia non puto, ꝙ fuerit hactenus per
66 alios doct. consideratus. ¶ *Secundò infero, quòd in casu prædicto, quando coniunctus vult agere pro iniuria coniuncti: nõ debet mẽtionare iniuriam propriam, nec propriam offensam: sed debet dicere, quòd agit pro iniuria coniuncti ratione interesse sanguinis, ad publicã vindictam: quia aliàs libellus nõ procederet: per id quod dicit Alex. & doct. in d. §. Chrisogonus. & Bal. in d. c. j. §. similiter. qb. mo.
67 feu. amit. in vsi. feud. ¶ *Tertiò

conclusio.in j.volu. Et nota pulchrum modum annullãdi substitutionẽ pupillarem: quia quo
71 tidie euenire potest. ¶ *Item limita non procedere, quãdo iniuria esset illata à persona coniuncta filio: quia tũc pater illam remittere non potest: ita tenent Bart. Ange. Imol. & Ludo. Ro. in d.l. Lucius. ff. solu. matri. & Iaso. in d.l. in personam. ff. de pactis.
72 ¶ * Quartò infero, quòd si aliquis coniunctus vltra sextũ gradum agere vellet de iniuria coniuncti, non debet admitti: quia nõ numeratur in numero suorum, secũdum opi. quam suprà tenui. per d.l. lex Cornelia. ff. de iniu. vnde obstaret sibi dictus ritus magnæ curiæ, incip. Item,
73 quòd nullus laicus, &c. ¶ *Vltimò, quia superius tractatũ fuit de trãsactione in criminalibus, quando est permissa, & quando prohibita, secũdum formam l. transigere. C. de transact. scias, quòd ĩ regno super huiusmodi transactionibus & cõcordiis est aliquid immutatum, & nouiter prouisum per constitutiones & capitula regni. Primò enim sup hoc est quædam constitutio, quę incipit, post citationẽ emissam, Secundo, est alia consti. quæ incipit, priusquam citatæ partes. aliàs est in litera, postquam. sed verior litera, priusquã. quia ita concordat cum alia cõsti. prædicta. Et pondera bene istas cõsti. quia videtur in aliquibus cõtrariæ ad inuicem, & glosæ magis confundũt intellectũ ipsarum. Nam d. constit. post citationem emissam. tota loquitur in criminibus ingerentibus pœnam sanguinis: in quib⁹ de iure cõmuni licita est transactio. vt d.l. transigere. & hoc expresse dicitur ibi in fi. versi. quę omnia, &c. Et propterea duę gl. quę sunt in d. consti. vna ĩ ver. impartimur. & alia in ver. persoluat. faciunt variare intellectũ dictę consti. & puto ꝙ malè fuerũt ibi situatę. nam per exceptiones, quas faciunt dictæ glo. & limitationes, quas ponũt ad tex. innuũt, quòd dicta cõstit. in principio sui loquatur de iniuriis leuibus. quod nõ est verũ. & est cõtra illum tex. in d. versi. quę omnia. vbi tex. se ipsum declarat: per illud signũ vniuersale, quæ omnia, &c. & dicit, quòd omnia contenta in d. consti. procedunt in criminibus ingerentibus pœnam sanguinis: ergo nõ est verũ, ꝙ loquatur in delictis leuibus. vnde pro declaratione huius materiæ, & ad sciẽdũ in quibus corrigatur ius cõmune per constitutiones regni: capio ex d. constitu. tres conclusiones.
¶ Prima conclusio est, quòd in criminibus ingerentibus pœnã sanguinis, est permissa concordia inter partes gratis: non per trãsactionẽ, scilicet, aliquo dato. & ista permissio durat post citationẽ accusati, antè, quàm partes compareãt coram iudice, & nõ vltra. nam post comparitionem accusati non permittitur

vltra talis concordia. Istud colligitur ex principio dictæ consti. Ista cõclusio est hodie correcta per aliã cõsti. quę incipit, priusquã citatæ partęs. qua cauetur, quòd in enormibus & atrocib⁹ iniuriis non licet trãsigere etiã gratis. vnde cũ dicta cõsti. post citationẽ. loquatur in criminalibus sanguinis: & sic in atrocioribus: seqtur quòd est correcta per aliã constit. quæ licet videatur prior in ordine consti. tamẽ est posterior, & magis noua: vt dicit di. glo. in ver. persoluat. & And. de yser. in d. consti. post citationẽ. in primis verbis. vnde ex dictis duabus cõsti. simul iũctis cum dicta correctione, colligo nunc verã conclusionem, quæ est, quòd de iure consti. regni in atrocioribus iniuriis & criminibus ingerentibus pœnã sanguinis, nullo modo licet trãsigere, neq; pacisci gratis, ĩ quacunque parte litis, & trãsactio vel pactum factum non valet, si curia ipsam vel ipsum non acceptat. hoc colligitur ex tota illa cõsti. post citationẽ. iũcta dicta cõstit. priusquàm citatæ partes. Et procedit indistinctè ista conclusio tam ante comparitionem partiũ, quàm post: tã ante litem cõtestatam, quàm post. Ex ista conclusione sequitur consequentia, quòd iudex nõ obstãte transactione potest prosequi ex eodem processu, & non est necesse incipere processum de nouo, ex quo transactio nõ valuit, vt dixi suprà in prĩc. huius quartæ limitationis principalis ad octauum requisitum. Et per hoc apparet, quòd hodie in regno est correcta dispositio l. trãsigete. C. de transac. in eo, quòd permisit transactionẽ in pœnis sanguinis. ¶ Secũda conclusio, quæ percipitur ex dicta constit. est, quòd si fiat transactio in dictis criminibus aliquo dato accusatori, vt à lite discedat: si qdẽ fiat antè, quàm accusatus citatus cõpareat, punitur accusator ad duplum eius, quod recepit; quam pœnam fisco persoluit. Si verò fiat post comparitionem accusati, & ante litis cõtest. punitur accusator ad decem augustales fisco applicãdos. Si verò fiat post litis cõtesta. tũc puniuntur ambo, scilicet accusatus & accusator, ad duodecim aug. pro quolibet. & nihilominus iudex potest causam prosequi: vt probatur in d. consti. ibi, causa nihilominus suo ordine, &c. Sed secundum formam ritus magnæ curię, si partes concordãt sine licentia curiæ, puniuntur ad decẽ tarenos tantùm: vt est ritus in num. 228. qui incipit, itẽ, quòd
74 si partes, &c. ¶ Tertia conclusio ex dicta cõsti. est, quòd licitũ est transigenti in dictis criminibus accipere aliquid ab accusato pro expẽsis & interesse, & pro æstimatione dãnorũ: & tunc nõ incidit in pœnas prædictas: vt probatur in §. j. illius cõsti. non tamen intelligas, quòd tũc valeat

leat transactio in præiudicium fisci: quia nunquam valet: sed solùm tunc euitatur pœna. Et per hoc sis cautus, quando fiunt huiusmodi transactiones in criminalibus aliquo datò: vt exprimatur, quòd illud datur pro dānis & interesse, ad euitandam pœnam. ¶ Quartam conclusionem potest quilibet percipere ex dicta cōsti. in fi. videlicet quòd in omnibus criminibus publicis nō ingerētib' pœnā sanguinis, non est permissa transactio, nisi in crimine falsi. & in hoc cōcordat cum iure communi, scilicet cum d.l. transigere. in fi. ¶ Quinta conclusio percipitur ex alia constit. quæ incipit, priusquàm citatæ partes. videlicet quòd in omnibus iniuriis leuibus pmittitur transactio & pactum antèquàm partes compareāt coram iudice post citationem. post verò comparitionem, non permittitur: vt colligitur ibi à cōtrario sensu: nam tunc esset quæsitum ius curiæ, & iudex posset posteà procedere ex officio. & per ea, quæ not. Bar. in l. j. §. vsq; adeò.
75 ff. de iniur. *Quæ autem dicantur iniuriæ atroces, & enormes: traditur in §. atrox, instit. de iniur. & in l. pretor. §. fi. ff. de iniu. & no. glo. in cap. tanta. de excess. prælat. & habentur in c. cùm illorū. de sent. excom. Et quæ dicantur iniuriæ leues, vide Bart. in l. leuia. ff. de accus. & Matth. in d. cōsti. priusquàm citatæ partes. quę consti. quo ad iniuriam atrocem & leuem, remittit se ad
76 ius commune. ¶* Ex prędictis ergo casuū diuersitatibus, poteris facere singulas cōsequētias: ad sciendum an & quādo iudex posit prosequi vel inqrere ex officio, non obstante transactione partium. Et pro finali cōclusione do istam magistralem regulam, quę ex pręnarratis rectè colligi potest. & est talis, quòd in oībus casibus, in quibus prohibetur transactio post citationem emissam, iudex potest procedere ex eodem processu. sed si fit transactio ante citationem, tūc distingue: aut casus est talis, in quo potest iudex inquirere sine accusatione ex dispositione iuris cōmunis, vel municipalis, & potest inquirere non obstante transactione. Aut non potest inquirere, & tūc cessat inquisitio: quia non fuit quæsitum ius curiæ: cùm causa nō fuerit præoccupata saltē per citationem. In casibus verò in quibus transactio permittitur, iudex non potest procedere ex eodem processu: sed debet nouum initiare, si casus erat talis, in quo potest ex officio procedi: aliàs secus: quia trāsactio impedit iudicem penitus. vnde in delictis leuib', in quibus ex officio procedi nō potest, & transactio permittitur ante comparitionē partiū post citationem, si fuerit facta transactio, iudex nullo modo potest procedere: secus, si post comparitionem. & ita habes perfe-

ctè declaratam hanc materiam.
77 ¶ *Quid autem, si accusator nõ trãsigit, sed colludit cũ accusato, præuaricãdo? Dic, ꝙ punitur pœna cẽtũ augustaliũ. & ꝑsumitur collusio, quando in termino statuto per iudicẽ non cõparet, nec accusatus, nec accusator: de hoc est cõstitutio, quę incipit, Sæpe cõtingit. & ibi ꝑ Matth. in j. col. in fi. vt dixi suprà, in j. limit.
78 ¶ *Est etiam & alia consti. quæ incipit, sponte volentibus. quæ loquitur in causis ciuilibus. & dicit, quod ante litẽ cõtest. licita est indistinctè trãsactio in causa ciuili, sed post litem cõtest. non licet transigere sine licentia curiæ: aliàs reus tenetur fisco ad tertiã partẽ eius ꝙ soluit actori pro trãsactione, & si negat soluisse, & conuincitur de mendacio, punitur ad duplũ dictæ tertiæ. Et per illã cõstit. corrigitur in aliquo lex postquã liti. C. de
79 pact. vt dicit gl. in d. cõst. ¶ *Cõsidera tamẽ vnum pulcherrimũ dictum ex verbis dictæ constit. sponte volentibus. ibi, Absque vllius contumaciæ pœna, &c. ꝙ ĩ causa ciuili si reus citatus, fuit contumax, & accusatus, & bãnitus, & condemnatus ad tertiam partem mobilium, si postmodũ ante litem cõtest. transigat cum aduersario, est immunis ab omni pœna cõtumaciç. Et sic in causa ciuili ante litẽ cõtest. potest fieri transactio in præiudicium fisci, cui fuerat ius quæsitum ad pœnã cõtumaciæ. Et sic nota singulare dictum: quia quilibèt diceret contrarium, si nõ videret tex. dictæ constit. & ita põderat illa verba Matt. ibi. in ij. no. licet secus sit ĩ causa criminali: qa si reus est cõtumax, nõ fit trãsactio in præiudiciũ fisci: vt declarat idẽ Matth. in constit. priusquã citatę partes. in j. not. vndè sis cautus, si vis euitare pœnam contumaciæ in causa ciuili, vt procures fieri transactionẽ an-
80 te litem cõtest. ¶ *Quid autẽm, si accusator nõ colludit, sed non comparet in vltimo peremptorio, & accusatus cõparet, & eius cõtumaciam accusat. in hoc est alia constit. quæ incipit, Accusatorum temeritatẽ. qua cauetur, quòd accusator cõdemnatur ad sextam partẽ mobilium, & ad expensas taxandas per iudicem præcedẽte iuramento accusati. Si verò post litem contestatam in termino sibi præfixo per iudicem accusator non comparuerit ad prosequendum, punitur in tertia parte mobiliũ, & si posteà vltrà perseuerauerit in desistendo, punitur ad centum augustales, & eandem pœnam patitur, si expressè post litẽ contestatam, renuntiat accusationi. & de hoc est alia cõstitutio, quæ incipit, Accusatorem. Verùm ista pœna est correcta per ritum magnę curiæ: quia si accusator desistit ante litem contesta. punitur solùm ad sex tarenos: si desistit post litem cõtest. punitur ad tarenos duodecim. Sed in

causa ciuili si actor desistit ante litem cõtest. punitur ad tarenos tres: sed post litem contest. ad tarenos sex, prout de his omnibus est ritus in nume. 240. sub rubr. de desistẽtibus. qui incipit, item seruat ipsa curia: quod si accusator, &c. & ad hoc sunt reductæ pœnæ Turpiliani, vt dicit Andr. de Yser. in d. const. accusatorum te-
81 meritatem. ¶ *Sed ecce. quia dictum est de pœna accusatorum desistentium, quid autem debet facere iudex circa processum causæ: ex quo non apparet transactio nec remissio accusatoris: sed stat ĩ suspẽso causa propter eius absentiam? in hoc est prodita noua prouisio per capitulum regni quod incipit, ad consultationem. & est in numero capitulorum 216. Quo cauetur, quòd iudex debet substituere vnũ virum idoneum in locum accusatoris absentis: qui causam accusatoris prosequatur in terminis, in quibus reperitur: & ita iudex quàm citius potest, procedat ad processus decisionem, per condemnationem vel absolutionẽ: & nihilominus cõtumaciam ac-
82 cusatoris punire debet. ¶ * Extat etiã aliud capitulũ regni, quod incipit, ad audientiã el ij. numero capitulorũ 203. Quo cauetur quod in casibus in quibus non uertitur interesse fisci, licitũ est impunè accusatori desistere antè, quàm accusatus citatus cõpareat: sicut per consti. regni prouisum erat: & vult se referre ad illã constitu. prius quàm citatæ partes. Sed vbi vertitur ĩteresse fisci propter aliquam pœnã, iudex non admittit accusatorem, nisi prius obliget se cum iuramento de non desistẽdo sine licentia curiæ. Et si posteà desistit, punitur de periurio. verùm de isto capitulo fit mentio in dicto ritu magnę curię, sub rubrica de desistentibus. vbi dicitur etiam, quòd magna curia non seruat istud cap. ad audientiam. & verè
83 non seruatur in practica. ¶ * Vt ergo cessent istæ pœnæ impositæ transigẽtibus & desistẽtibus in criminalibus, prouideant accusatores impetrare abolitionem accusationis: quæ abolitio nihil aliud est, nisi accusationis peremptio, concessa per interlocutoriam iudicis, vt declarat gl. in rub. C. de abolitio. & Spe. in tit. de abolitio. §. j. in princi. Quam abolitionẽ iudex cõcedit causa cognita; vt habetur in l. ij. & l. fi. C. de abolitio. & dicitur in consti. Accusatorum temeritatẽ. in fin. vbi sentit tex. quòd ista abolitio debet peti à solo rege: & dicit ibi Matth. quod alius inferior à rege, non potest cõcedere abolitionem: per illam consti. vnde secundum eum essent correctæ omnes leges iuris cõmunis concedentes iudicibus, & officialibus, potestatem cõcedendi abolitionem. sed ego non puto hoc esse verum, quia dicta constitu. nõ dicit, quòd ab alio inferiore concedi non possit abolitio, sed tant

tantùm dicitur, quòd si petiisset à rege, illam cõcessisset ex iusta causa. vnde potius illa fuit accidentalis loquutio legis latoris pollicẽtis se cõcessurũ abolitionem ex causa, si ab eo peteretur: quàm quòd voluerit tot leges iuris communis corrigere, videlicet leges positas in tit. C. de abò
84 litio. *Legum enim correctio, nunquam præsumitur, nisi expresè appareat. l. pręcipimus. in fin. & ibi Barto. C. de appell. & l.
85 sancimus. C. de testa. ¶ *Reuertor nũc ad alias limitationes ad istud octauum requisitum. Vnde quintò principaliter limita nõ procedere, quando de crimine est discussum in iudicio per viã exceptionis incidenter: vt si in questione ciuili opponatur cõtra testem exceptio falsi, & per viã exceptionis cognoscitur de crimine falsi: nã tunc dato, quòd absoluatur, potest nihilominus iterum accusari vel inquiri ordinariè in casibus, in quibus ex officio inquiri potest. Idem, si fuisset cõdemnatus de crimine per viã exceptionis: quia potest iterum ordinariè procedi contra eum. & ratio est, quia quãdo per viam exceptionis agitur de crimine: nõ irrogat poena ordinaria à lege inducta, sed poena extraordinaria mitior. vnde quia delictum non fuit sufficienter punitum, propterea potest iterum agi, vt puniatur ordinariè. ita tenet Bald. in l. vbi falsi. C. de fallis. & Bald. in l. nullum. C. de testi. & Felyn. in cap. de his. versic. iij. limita &c. de accusat. & in cap. quod olim. in fin. de Iudæis. & Ludo. Roma. in cõsi. ccclxxv. illa enim poena extra ordinaria irrogatur solùm pro cõtemptu iudicis, & nõ pro principali delicto, secundum Bald. vbi suprà. sed quandoq; solet irrogari poena ordinaria, etiam per viam exceptionis, & tunc nõ posset vlterius inquiri: vnde tunc staremus sub regula. Quod quando sit, & quando tale delictum nullo modo est punibile, vide plenè per Abb. in ca. cùm dilectus. colum. xj. & xij. de ordin. cognit. & plenissimè per Fely. in cap. j. de except. vbi per octo conclusiones
86 examinat hanc materiã. ¶ *Limita sextò non procedere, quando quis esset absolutus vel condemnatus de crimine per viam denũtiationis Euangelicę: quia potest iterũ inquiri & condẽnari ad poenam ordinariam. & est ratio, quia per dictam denuntiationem agitur tantùm, vt quis emendetur: non autem vt puniatur. si tamen iudex processit ordinariè, & legitimã poenam imposuit, tunc stamus sub regula. ita tenet Felyn. in d. cap. de his. versic. quartò limita. &c. de accusat. & Salic. in l. ea quidem. C. de accusat. & de materia huius denuntiationis quis sit eius effectus, tradit plenè Abb. in d. c. nouit. in pen. charta. de iudi. & dicã infrà in materia denũtiationis.
87 ¶ *Limita septimò non procedere,

dere, quãdo quis fuit absolutus in foro pœnitentiæ: nam licet confiteatur delictum sacerdoti, & ab eo recipiat pœnitentiam salutarem, adhuc tamen potest accusari & puniri iterum de illo crimine. Et ratio est, quia p pœnitentiam fit satisfactio Deo & ecclesiæ, sed per pœnam legitimam fit satisfactio reipublicæ, quæ per delictum fuit offensa. ita tenet Fely. in cap. de his. ver. sic. v. limita &c. & ibi etiã Abb. assignat rationem prędictam: & probatur in l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publica. & in l. ancillæ. C. de fur. & l. si pro fure. §. j. ff. de cõdict. furti. & sic vna per aliam non tollitur, vt ibi habe-

88 tur. ¶* Item etiam dicimus in remissione facta in foro animę: vt si offensus confiteatur sacerdoti, & remittit iniuriã in foro animæ. nam non obstãte tali remissione, potest accusare offensorem ad pœnam legitimã, quia censetur solùm remisisse odium & animi rancorem, non autem ius accusandi, secundum Bartol. in l. non solùm. §. iniuriarum. ff. de iniuriis. & Abb. in cap. j. de in iur. & Iaso. plenè, in l. si tibi decem. §. quædam. ff. de pact. & Io. de ana in c. j. col. antepe. in fin. & penult. de maledicis. & Paris in trac. syndic. in versi. compositio. col ix. & x. & Fely in d. c. de his.

89 col. fi. ¶* Limita octauò, nisi de crimine actũ fuerit ciuiliter. puta ad rei restitutionem, seu ad dãna, quia adhuc potest agi criminaliter ad pœnam, nisi vtrunque tẽderet ad vindictam: quia tunc vna via tollitur per aliam. tex. est in l. quod senatus. & l. prętor edixit. §. j. & ibi Bar. ff. de iniur. & no. Fely. in d. c. de his. col. pen. vers. vj. limita. de accusa. vbi limitat hoc, nisi in causa ciuili reus fuisset absolutus: ex eo. qa delictum non fuit commissum: quia tunc ab eodem criminaliter accusari non potest, sed à tertiò sic, secundum eum. Et prædictis adde Barto in l. j. C. quando actio ciui. crimi. præiudi. & plenius Bar. in l. ij. §. j. ff. vi bo. rapt.

90 ¶* Et ex prædictis posset formari q. quotidiana Quidã commisit homicidiũ, vel aggressus fuit aliquẽ violenter, adeo q᷑ de iure teneretur pœna legis Corneliæ de sicariis, vel lege Iulia de vi, vel alia simili pœna maiori. offensus accusat ipsum de iniuria ciuiliter, & sic de crimine tantùm priuato: vtrum per huiusmodi accusationem & pœnã iniuriæ quæ est extraordinaria, præcludatur pœna l. Corneliæ, seu l. Iulię. Ratio videtur facere, quòd sic: ex quo vtraque pœna tendit ad vindictam: per ea, quæ superius dicta sunt. ecõtrà verò videtur dicẽdum, quòd nõ, quia de facili reperitur via fraudandi pœnas iuris, si homicida vel alius grauiter criminosus puniretur sola pœna iniuriarum: & sic delictum semper remaneret insufficienter punitum: & esset cõtra publicam vtilitatem l. ita

vulner-

vulneratus. ff. ad l.Aqui. Pro j. parte est text.in l.quod senatus. ff.de iniur.Pro ij.parte,est text. in l.prætor.§.j.eod.tit.Quid dicendum?Dic, quòd prima pars est vera,scilicet,quòd si est actũ ad vindictam vna via,potest agi alia ad vindictam, per d.l.quod senatus. nam sententia lata in vna,parit exceptionem rei iudicatæ in alia,secundum Barto.in d.l.ij.§.j.ff.vi.bo.rap.Hoc tamẽ intellige cum aliquibus declara
91 tionibus.¶* Vnde declara & limita j.hoc non procedere in crimine homicidij quia in eo non auditur volens agere iniuriarũ: & est in eo speciale,vt non præiudicet pœnæ l.Corneliæ de sicariis.imò iudex non debet præstare audientiam taliter agenti. ita loquitur tex.ĩ d.l.prętor edixit.§.j.& ibi in specie hoc tenet Barto.& idem Barto.in d.l.j.C. quando ciui.ac.crimi.præiudic. imò,potest iudex cogere offensum,vt accuset de homicidio:vt dicit Bar.in l.in eum.ff.de accu. vbi dicit hunc esse casum specialẽ,in quo iudex potest quem compellere ad accusandum. in aliis autem criminibus est regulariter cõtrà. Adde p̃dictis Bal. in l.si quis homicidij.C.de accu
92 sa.¶*Secundò declara & intellige prædicta procedere, quando accusatus de iniuria ad vindictam,accusaretur iterum ab eodẽ:quia tunc indistinctè non admittitur:quia si est sentẽtiatum, obstat sibi exceptio rei iudicatę: ex quo bis de eodem delicto nõ debet capi vindicta.imò si pẽderet adhuc prima accusatio,obstaret exceptio,scilicet,quòd de nouo accusari non potest: ex quo fuit aliàs de eodem crimine accusatus: quæ exceptio impedit processum super noua accusatione,secundũ Bar.in l.senatus. ff.de accus.Item,quia eligendo vnam viam tendentẽ ad vindictam,censetur renũtiasse alteri tendenti ad vindictã:ex quo ius non patitur huiusmodi concursum,per ea,quæ not.Bar.in l.ij. §.j.ff.vi bo.rapt.& in d.l.prætor. §.j.ff.de iniur.& in d.l.quod senatus.eo.tit.& ĩ l.j.C. quãdo ciui ac.crimi.præiud.& Abb.in c. tuæ.de procur.Secus est,quando dictus offendens accusaretur ab alio tertio, qui suam vel suorũ iniuriã prosequeretur:& maximè,quando ignorasset primam accusationẽ:quia tũc potest tertius accusare ad pœnã legitimã & ordinariã: quæ descendit ex illo crimine:vt probatur in l.q de crimine.& ibi glos.& docto. C.de accus.& per ea,quæ dixi suprà in tertia limitatione huius octaui requisiti,& suprà in principio huius viij.limita.& no.Felyn.in cap.de his.ver.ix.limita. de accu.Verùm in terminis huius quæst.dico quòd siue ignorauerit, siue sciuerit, posset alius tertius iterũ accusare,quãdo accusatus fuit solùm de iniuria leuiter punitus,quia si opponitur exceptio:ego fui aliàs de hoc crimine

mine punitus:possem replicare quòd non fuisti sufficienter punitus, & sic te accuso, vt iterum puniaris sufficienti pœna, quæ delicto commensuretur, vt not. Bald. in l. nullum. C. de testib. & in l. vbi. C. de fal. & Alexand. in addit. ad Barto. in l lex Cornel. §. si quis librum. ff. de iniur. vbi dicit, quòd quando non irrogatur pœna integra, potest quis puniri iterum, non obstante, quod ambę vię tendāt ad vindictam. Quod corrobora per ea, quæ dixi suprà in qnta limitatione huius octaui requisiti. & adde Felyn. in cap. quod olim. in fin. de Iudęis. ¶ Ex his oritur tertia declaratio ad decisionem quæst. prædictæ, scilicet, vt procedat, quando quis fuit sufficienter & integrè punit⁹: tūc enim si actū fuit ciuiliter ad vindictam, non potest agi criminaliter, aliàs secus: quia potest iterum agi, scilicet per tertium, non per eundē: quia electione excluditur, per prædicta. Et sic tollitur obstaculum, quod fiebat in decisiōe huius quæstio. suprà, pro secunda parte, scilicet, de absurdo, quod delictū remaneret insufficienter punitum: quia potest puniri posteà sufficienter per accusationem alterius: vel per inquisitionem iudicis, si delictum erat tale, de quo poterat inquiri: vt

93 infrà dicā. ¶ * Item, quia in propositione huius q. narraui, quòd offensus egit de iniuria ciuiliter, scilicet, ad ęstimationē. ¶ Nā si egisset criminaliter de iniuria ad pœnā arbitrariā, est possibile quòd delictū puniatur sufficienter: quia iudex videns delicti qualitatē potest arbitrari pœnam vsque ad mortem inclusiuè: vt tenui & declaraui suprà in quarta parte. in j. dist. super illa q. an iudex in pœnis arbitrariis possit se extendere vsq; ad mortem. vbi fuit hæc quęstio examinata ad saturitatem. Ex hoc sequitur, quòd si fuisset actum de iniuria criminaliter: & iudex arbitratus fuisset pœnam delicto consentaneā: non posset vlterius ille offendēs accusari etiam per tertium: nec inquiri per iudicē: ex quo fuit semel sufficienter punitus per ea, quæ dixi in princi. huius octaui requisiti, & quæ not. Alex. in consi. 2j. col. penul. in primo volu. Sed quando fuit actū ciuiliter per principalē offensum, nō impeditur postmodū alius, puta cōsanguineus, qui suam vel suorum iniuriam ꝓsequitur, agere criminaliter: quia solùm agere criminaliter potest cōsanguine⁹: vt dicit Bartol. in l. lex Corne. ff. de iniur. & sentit idē Bar. in l. j §. si. eo. ti. & dixi suprà in quarta fallētia huius octaui requisiti, ver. prędicta tamen limita, &c. & actio ciuiliter per alium mota, non potuit suo iuri accusandi præiudicare.

94 ¶ * Ex prædictis facio vnam nouam illationē, quæ quotidie euenit: quòd si principalis offensus accusaret aliquem criminaliter de

de iniuria: & nō pertrāsegisset, non posset alius vllo modo eundem criminaliter accusare. Verùm vt omnes decisiones includam, distinguo tres casus. Aut enim prima accusatio pendet, & nō potest alius accusare: quia obstat exceptio impeditiua processus, scilicet, ego sum de hoc crimine ab alio accusatus, secūdum Bartol. in d. l. senatus. ff. de accusa. Aut fuit lata sentētia cōdemnatoria ad pœnā sufficientem, & minimè potest ab alio accusari: quia semel sufficienter punitus nō debet iterū puniri, per superius dicta. Aut fuit absolutus, sciente nouo accusatore, & minimè potest accusari, per eā, quæ habentur in lege si cui. §. hisdem. & ibi Bar. ff. de accusat. & dixi suprà in tertia limitatione. Remanent ergo duo tantùm casus, in quibus alius accusare posset, scilicet. quando non sufficienter esset punitus. Item, quando esset absolutus ignorāte nouo accusatore, vt colligitur ex prędictis, & semp loquor de nouo accusatore, qui suam vel suorum iniuriam prosequeretur: quia de alijs non esset dubiū, vt plenè dixi suprà in quarta limitatione.

95 ¶* Nunc reducam istam illationem ad practicā: quotidie euenit, quòd vnus patitur iniuriam realem vel verbalem in corpus suum. pluries fuit dictum suprà, quod iniuria facta vni, censetur facta omnibus suis consanguineis. modò iste principalis offensus porrigit querelā seu accusationē criminalem, contra iniuriantē. vadunt etiam cōsanguinei & porrigunt alias querelas criminales iudici de eadē iniuria cōtra eūdem. Dico indubitāter, quòd istæ aliæ querelę criminales cōsanguineorum, non debent admitti, durātequerela offensi: sed bene poterunt adsistere in iudicio pro eorum interesse, super querela offensi: vt ille iniurians puniatur sufficiēti pœna. Et moueor ista consideratione. Nam per istam iniuriam ex quo vnū est delictum, fuit semel tantùm offensa respublica. quando aliquis accusatur criminaliter, agitur, vt satisfaciat reipublicæ p legitimam vel sufficientem pœnam, vt probatur in l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publica. & l. si pro fure. §. j. ff. de condictio. furt. & l. ancillæ. C. de furt. & tenet Abba. in cap. de his. colum. ij. de accusat. Sed eo ipso, quòd aliquis est semel accusatus criminaliter, per hāc vnicā accusationem non intēditur ad aliud, nisi vt satisfiat reipublicę, cuius interest, vt delicta puniātur. l. si operis. C. de pœnis. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. vnde si ista satisfactio est facta p pœnā impositā, nō debet alius accusator idē petere: quia solutione eius, quod debetur, omnis tollitur obligatio. Reus enim eo ipso, q̄ pœnam legitimā passus est, soluit reipublicæ, quod debebat

bat, vnde est à republica liberatus. Idem si satisfactio est in fieri, vt quia pendet processus: nã omnes accusationes tendũt ad vnam pœnam: ergo tanquã superuacuæ sunt repellẽdæ: quia potius vexarent reum indebitè in diuersis litigiis quàm ꝙ rei publicæ aliquam vtilitatem facerent: ex quo pro eius satisfactione vnica tantùm accusatio sufficit. Ad hoc facit l. si plures ff. de accu. & quod no. Bald. in l.
96 si plurib'. ff. de leg j. ¶*Quarto declara regulã & decisionẽ prædictam, vt non procedat in præiudiciũ iudicis inquirentis quia si delictum est tale de quo potest inquiri ex officio, nõ obstante, quòd offensus egerit ciuiliter ad vindictã: potest nihilominus iudex inquirere: & ipsum offensorem pœna ordinaria punire, et ratio patet ad sensum: quia per actionẽ ciuiliter intentatam, non est satisfactũ reipublicæ, sed solùm parti, vnde iudex habẽs potestatem inquirendi, potest delictum punire sufficiẽter per inquisitionẽ, per ea quæ habentur in ca. j. de collu. deteg. & per ea quæ dixi suprà in septimo requisito: in prima & quinta fallentia. Quia sicut per transactionẽ nõ potest pars impedire iudicis ĩquisitionẽ, vt ibi fuit dictũ: ita minime per actionẽ ciuiliter institutam cùm non possit diuersitatis ratio assignari. Secus autẽ esset, si criminaliter ageret de iniuria quia tũc iudex potest irrogare pœnam legitimam: illam arbitrãdo pro qualitate delicti: & sic nõ est opus alia inquisitione, per ea quæ suprà pluries di-
97 xi. ¶*Limita nono principaliter dictum requisitum nõ procedere, quando delictum est tale, de quo potest cognoscere & punire iudex ecclesiasticus, & secularis, vt de blasphemia Dei, vel de vsura, vel simili: quia licet fuerit qs accusatus & punitus coram iudice ecclesiastico, potest tamen adhuc iterum accusari & puniri, per iudicem secularem: & econtrà, & vna pœna per aliã nõ tollitur tex. est, & ibi Abb. ĩ c. statuimus. de maledi. & in c. felicis. §. super hoc de pœn. lib. vj. & Abb. in c. tuæ. de proc. & Bald. in l. placet. C. de sacrosan. ecc. & in l. si quis in hoc genus. C. de episco. & cler. & Felyn. in c. de his: col. fin. de accu. & Lud. Ro. in cõsi. ccclxxv Ex quo enim diuersæ pœnæ imponuntur p diuersas leges, vna pœna non tollit aliam, sed ambæ concurrunt secũdum Abb. in d. c. tuæ. & est materia, quam plenè ponũt Cy. Bal. & Saly. in l. qui sepulchra. C. de sepul. vio. & Matth. in cõsti. muliæ leges
98 in ij. notab. ¶*Limita decimò non procedere, quando aliquis fuit accusatus de aliquo crimine coram vno iudice, & fuit cõtumax: nam si iterũ accusatus, non potest opponere, quòd aliàs fuit de eodẽ crimine accu-

satus: quia contumax non opponit exceptionem litis pendentiæ. ita plenè concludit Bart. in l. sepulchri. ff. de sepulc. viol. & Bart. in. l. vbi cœptum. ff. de iud. & Alex. in l. quāuis. ff. de in ius voc. plus dicit Bar. in d. l. sepulchri. in fin. quòd si quis pro eodem delicto fuit citatus coram duobus iudicibus, & in vtroque foro fuit contumax: si fuit condemnatus ad pœnam contumaciæ per vtrunque iudicem, potest bis exigi dicta pœna. & sic pro eodem delicto patitur quis duas pœnas contumaciæ: licet contrariū videatur tenere Bald. in l. si pluribus. ff. de lega. j. vbi dicit, quòd soluendo semel pœnam, liberatur. Mihi videtur ꝙ opin. Bart. sit verior: quia dubiū de duabus pœnis pro eodē delicto, procedit in delicto principaliter commisso, quod est vnū. Sed nos loquimur in pœnis cōtumaciæ: & in rei veritate duæ fuerunt contumaciæ, & sic duo sunt delicta. vnde non est mirū, si duæ pœnæ exiguntur. Nec potest dicere reus, non debuisti facere me contumacem in secundo iudicio: ex quo semel eram præuentus in primo: quia cùm lex deneget sibi huiusmodi exceptiones præiudiciales, vt supra dixi, sequitur, quòd tenebatur comparere etiam in secundo iudicio. vnde quia non comparuit, hic sunt duo cōtemptus iudicum: meritò duplici pœna

99 puniri debet. ¶* Et per illud dictum Bar. in d. l. sepulchri. in fi. infero ad q. Quotidie euenit, quòd debitor obligat se de soluendo pecuniam ad certū tempus per publicum instrumentū vel obligationem factam penes acta curiæ: & ambę istæ scripturæ publicæ habēt executionem paratam in regno. De obligatione penes acta tenent Alex. & doct. in l. eum pro quo. ff. de in ius vocan. & per Matth. in deci. xxx. consi. Neap. De instrumento liquido, est ritus magnæ curiæ, qui incipit, item, si qui debitores &c. Et in istis duobus casibus est solitū ferè in omnibus curijs huius regni, exigi pœnas pecuniarias à debitoribus, quādo accusantur istę obligationes vel instrumenta ad rationem tarenorum trium pro qualibet vncia debita. pone modò: Debitor non soluit in termino, creditor accusat sibi obligationem vel instrumentum: propter quā accusationem fuit condemnatus ad pœnam prędictam: postmodum creditor prorogat terminum debitori, quo termino elapso debitor nō soluit. Creditor iterum accusat: quęro an teneatur iteratò soluere aliā pœnā. Et dico quòd sic: ex quo bis deliquit cōtraueniendo: vnde bis debet pœnam soluere: per illud dictum Bar. in d. l. sepulch. in fi.

100 ¶* Vnum superest addere pro cōplemento prædictorū. Quoniam pluries dictum est, quòd quando quis non est sufficienter

tet punitus, potest agi vt iterũ puniatur, quomodo erit irroganda ista pœna sufficiens, vt quis non sentiat duplicem pœnam? Bar. tangit istã questio. in d.l.senatus.col.fi.ff.de accu. super illa q. si accusatus aliqs fuit de crimine, non expressa qualitate, quæ crimen grauabat: vtrũ poterit iterum accusari cum illa qualitate, vt plus puniatur? & tenet quòd sic. Et si fuit punitus ex prima accusatione, qualiter sit puniendus ex alia? Et distinguit, quòd si primò fuit punitus in pecunia, & tunc venit similiter puniendus in pecunia, sed in maiori summa: debet in hac secunda pœna suppleri in, quod defecit in prima: si tamen secunda pœna esset corporalis, & tunc debet pecunia sibi restitui, si ipsam soluerat: & si nõ soluit, nõ tenetur eam soluere, sed solam pœnam subibit corporalem. Sed totum dubiũ stat, quando vtraque pœna est corporalis: vt si pro secunda accusatione veniret amputanda manus, & pro prima fuit fustigatus, qd erit agendum, ex quo prima nõ potest restituit? Barto. non decidit, sed relinquit cogitandum. Ego pro decisione huius dubij, dico, quòd tunc nõ punietur in corpus vlterius, ex quo prima non potest restitui, per ea quæ not. Bar. in l.eleganter.§.qui reprobos.ff.de pig.actio. & Bal. in c.at si clerici.de iudi. & Paris in tract.synd. in vers. executio. vbi dicunt de condemnato, vt eruatur sibi oculus dexter: si fuit per errorem erutus sinister: nõ debet sibi vlterius erui dexter: nõ obstante, quòd nõ fuit sufficienter punitus, secundum sententiam, ex quo prima executio restitui non potest: ita etiam concludo in casu nostro. Et hæc decisio videtur esse de mente Ias. in l.Iulianus.col.ix.in fi.ff.de cõdict.indeb. Puto tamen, quòd si illa pœna corporalis prius irrogata, fuit nimis leuis, attẽta qualitate delicti, iudex posset commutare secundam penã corporalem in pecuniariã, ad hoc vt delinquens remaneat sufficienter punitus, & hoc ex arbitrio sibi à iure concesso ex causa, per tex. & ibi Bar. in l.quid ergo. §. pœna grauior.ff.de his qui not. infa. & l.hodie. & ibi glos. ff.de pœni. & l.respiciendum. eo.tit.

101 ¶ *Sed posset adhuc fieri dubium, si ex secunda accusatione veniret irroganda pœna mortis naturalis: tunc videtur dicendum quòd non est curandum, quòd quis fuit corporaliter punitus, quia reus non indiget in casu isto restitutione pœnæ, ex quo mors omnia soluit. & ista vltima & grauissima pœna, oẽs pœnas absorbet: vnde videtur dicendũ, ꝙ debeat damnari ad mortẽ, nõ obstante prima pœna. In contrariũ videtur: quia licet aliquis veniat damnãdus ad grauem pœnam, si tamẽ passus fuit aliquid in corpus, puta lon-

gam carcerationem, ista est iusta causa, vt pœna mitigetur. gl. est nota. in l. si diutino. ff. de pœnis, in glo. magna. ibi, quarti dicũt, &c. & fit hoc ex quadã materia, vt dicit ibi glos. vnde ita esset hic dicẽdũ, vt illa pœna corporalis prius irrogata, sit iusta causa alleuiandi pœnã mortis. Puto tamẽ, quòd totum hoc relinquatur in arbitrio boni iudicis attenta qualitate delicti, personæ, loci, & temporis. per l. aut facta. in princi. & §. fi. ff. de pœn. & per d. §. pœna grauior. & d. l. hodie. Quid enim si delinquẽs esset aliquis homo facinorosus & seditiosus, vel si fuit crimẽ detestabile puta, læsæ maiestatis vel assassini, vel aliud simile? certè non esset tunc pœna mitiganda contra huiusmodi sceleratos, non obstante, quòd aliam pœnam leuiorem in corpus passi fuerint. & econtrà, si esset aliquis homo bonæ vitę, & casualiter repertus fuit in delicto, puta homicidij, tunc iudex ex causa prioris pœnæ corporalis, posset vti misericordia in mitigãdo pœnam mortis per glosa.

102 in d. l. si diutino. ¶ *Nonò principaliter requiritur ad validitatem inquisitionis, quòd fiat per iudicem competentem: aliàs non valet, vt in toto titulo, si à

103 non compe. iud. * An autem valeat talis processus coram incompetenti, & quid de confessione: vide Bart. Alb. de Rosa. & Ias. in l. magistratibus. ff. de iur. omn. iud. & Bar. in l. diuus. ff. de custo. reo. & Abb. & doct. in c. at si clerici. de iudi. in quibus locis dicitur, quòd cõfessio facit indicium ad torturam, corã competenti. & idem tenet Alexã. in cõsi. xiij. col. iiij. in. j. vol. Quod qualiter, & quando procedat, vide Iaso. in d. l. magistratibus.

104 ¶ *Sed iuxta hoc moueo vnũ dubium. Quotidie quando iudices formant huiusmodi inquisitiones: solent addere vnũ coadiutorem ex parte curie eligendo vnum ministrũ, seu nũtium. vel executorem curiæ, qui adsistat inquisitioni, & causam ex parte curiæ defendat, vtrũ hoc sit de substantia inquisitiõis, vel ad quem effectum datur talis coadiutor? dic quòd nõ est de substantia: nam fama habet vim accusatoris vt suprà dictum fuit: & potest fieri inquisitio sine eo, vt declarat Abb. in c. cùm clamor de test ib. sed fuit inductus iste procedendi modus per capitu. regni. in nu. 17. quod incipit plerunque contingit. quod capitulum innuit, quòd iudices in inquisitionibus debẽt adhibere coadiutorem curiæ, ad effectũ, vt si cõtingat ferri sententiam absolutoriam, reperiatur dictus coadiutor, qui appellet ad superiorem nomine curiæ: alias nemo appelaret: & sic curia posset lædi per iniquam sententiam. Si tamen iudex procederet sine coadiutore, tunc lata sententia tenetur iudex quãprimum certior

tiorare superiorem de dicta sen tentia lata, qui superior infra mensem potest iubere iudici, vt mitat ad eũ processum, vt causam reuideat: perinde ac si esset appellatum. & si infrà mensem superior nõ rescribit iudici extunc lapso mẽse sentẽtia trãsit in rẽ iudicatam. Et si iudex non certiorauerit superiorem, punitur arbitrio superioris. Ita hæc omnia deciduntur in d.c. plerũque contingit. vnde dare coadiutorẽ in inquisitione, est vtile propter remedium appellationis: & quia releuatur iudex à certiorando superiorẽ. sed potest facere interponi appellationem sub nomine coadiutoris: & iste coadiutor alio vocabulo in iure communi appellatur promotor inquisitionis, secundum Abb. & Franc. de Are. & doct. in
105 §. d.c. cùm clamor. detesti. ¶ *Decimò principaliter requiritur, vt procedat inquisitio, quòd iudex inquirat in casibus à iure permissis, & nõ in casibus prohibitis: & qa hic melius, quàm alibi cadit opportunũ, ad hoc vt ista materia reddatur magis notabilis, inuestigabimus, q sunt illi casus, in qbus iudex potest procedere ex officio ad inquirẽdum absque accusatione partis: quia etiã sciemus casu prohibitos, per regulam; que se habet, quod contrariorũ eadem est disciplina. Et presuppono, quod regulariter inquisitio est prohibita, per regulam iuris, quæ se habet, quòd nemo sine accusatore dãnatur. vt dixi suprà in. j.q. principali, huius sextæ, partis. in princ. & nõ fit, nisi vbi agitur de commodo publico: & sic ad publicam vtilitatem: nã *in causa ciuili & ad commodũ priuatorum, iudex regulariter non inquirit, vt dicit Angel. in tract. male. in vers. incendiario. colũ. ij. vbi plus dicit, quòd inquisitio non potest fieri, nisi delictum sit commissum dolo vel lata culpa. Idem tenet Innocen. in c. ad nostram. de iureiuran. & Barto. in l. iiij. §. hoc autem iudicium. col. j. ff. de dam. infecto. iste regulæ recipiunt nõnullas fallẽtias in quàmpluribus casibus in quibus iudex inquirit ex officio, etiam ad commodum priuatorũ: & in criminalibus similiter in quampluribus casibus
106 ¶ *Primus igitur casus. in quo iudex potest inquirere ex officio, etiam ad commodum priuatorum est, vbicunque sumus in aliquo vsurario manifesto, qui extorsit vsuras ab aliquo debitore, & propter eius fortè potẽtiam nõ audet debitor repetere ab eo vsuras. Nã tunc iudex etiã nemine petẽte, potest inquirere contra eum, & ipsum compellere ad restitutionem vsurarum text. est in c. cùm in diœcesi. & ibi Ioan. de Anna. in ij. nota. de vsur. & Abb. in cap. tuas. in ij. no. eod. titu. vbi plus dicit Abb.
107 * quod nõ solũ potest iudex cogere ad restitutionem vsurarũ

post vsuras receptas: sed etiam ante solutionem potest ex officio impedire creditorem, ne recipiat seu exigat vsuras, & hoc causa vitādi peccatum idem tenet Io. de Ana. in d. c. tuas. in vltimo no. & est gl. in c. ex literis. de spōsa. & Abb. in c. ad nostrā. el ij. col. ij. de iureiurā. vbi dicit de mente Innoc. ꝙ iudex ecclesiasticus potest procedere contra eum quem habet suspectum de vsura ad pœnitētiam imponendam: & erit vtile per consequentiam parti: quia nō poterit imponi salutaris pœnitētia, nisi vsuræ restituantur parti. Adde Bal. in consi. clxxxiij. in fi. in primo volu. & Soci. in cōs. ccxix. in secundo volu. Et hoc est, quod voluit dicere Bal. in l. ea quidē. colum. antepe. in ver. item quæritur in ciuili &c. C. de accusat. vbi dicit, quòd in ciuili regulariter nō proceditur per inquisitionem, nisi cōtra vsurarium. & idem Bal. in c. j. §. si tres. de pace tenen. Nam debēt ista verba intelligi de ista inquisitione, quæ fit per iudicem ecclesiasticum pro salute animæ. Nō enim possunt intelligi de inquisitione facienda per iudicem secularem:
108 *quia de iure ciuili communi iudex secularis nō se ītromittit in crimine vsurarum ad puniendum, duplici ratione. Primò, qa de iure ciuili vsuræ sunt permissæ, & nō reperiuntur prohibitę, l. eos. C. de vsur. vbi Iustinianus Imperator, qui fuit vir catholicus, permisit vsuras. & hoc tenet Bar. in l. j. co. iij. C. de sum. tri. & fide catho. & Cardi. in cle. j. col. ij. in ij. q. de vsur. & Philip. Deci. in consi. clxx. vnde quod fit lege permittēte, nō punitur. l. Gracchus. C. de adul.
109 *Secūdò, quia est crimē ecclesiasticum, & eius inquisitio & punitio spectat ad episcopum, vt per Bar. & docto. in l. quoties. C. de iud. & in l. Titia. ff. sol. matr. & Abb. in c. tuā. de ord. cog. & not. Pe. Phil. Cor. in consi. xix. col. ij. in litera e. in iij. vol.
110 ¶ *Sed an criminaliter possit iudex inquirere ex officio contra vsurarium, & ipsum punire ad aliquam pœnam? ista est pulchra & difficilis q. super qua de iure ciuili Romano seu communi, est dubiū, quòd nec inquirēdo, nec per accusationē potest iudex procedere ad pœnam: quia nō est crimen de iure ciuili: ex quo permittūtur vsuræ, vt modò dixi. & tenet Phil. Decius in d. cōsi. clxx. colum. iij. sed stat dubium in duobus casibus. Primus est, quid de iure canonico. Secundus, quid de iure constitutionum regni: per quas prohibentur vsuræ, & punitur vsurarius ad pœnam publicationis bonorum, vt est cōstitu. quæ incipit, vsurariorum. & habetur in ritu magnę curiæ, in num. 15. qui incipit, item, quòd procurator. &c.
111 ¶ *Quo ad primum casum, scilicet, vtrum iudex ecclesiasticus possit inquirere criminaliter contra vsurarium, vel ipsum

ipsum accusatum punire aliqua pœna criminali: in hoc sunt opinio. contrariæ. Nam Baldus & Sali. in l. improbum. C. de his, qui not. infa. tenet, quòd vsurarius nullo modo potest criminaliter puniri: ex quo nulla lege cauetur: nam recipit vsuras de cõsensu soluẽtis. Idem tenet Io. de Ana. in capi. quàm perniciosum. colum. quarta. de vsur. & plenè Philippus Decius in dicto cõsil. clxx. vbi plures rationes allegat. Nam ius canonicum introduxit tres pœnas cõtra vsurarium. Prima est, ꝙ priuatur cõmunione altaris: nam nõ potest recipere corpus Christi: nec debet stare in ecclesia, quãdo celebrãtur diuina. Item, non debet sepeliri in ecclesia. Tertio, quia nõ admittitur ad oblatiões faciẽdas. istę tres pœnæ tradũtur in c. quia in omnibus. & ibi per Abb. & Io. de Ana. de vsur. Item potest cõpelli ad restitutionem vsurarum, & si nõ restituit, potest excõmunicari: secundum Abba. in cap. præterea. de vsur. vltra ergo istas pœnas, non debet vsurarius puniri criminaliter: quia nulla lege cauetur. contrariam partem tenet Iaco. But. in d. l. improbum. scilicet, ꝙ vsurarius exigẽdo vsuras, committit dolum, ergo tenetur pœna criminis stellionatus. vnde puniri potest pœna arbitraria criminaliter ꝓpter dolum. & istam partem sequitur Pe. Philippus Cor. in consi. xix. in tertio volumine. Vbi facit de hoc vnum cõsi. & multas rationes allegat. Et sic habemus duo consilia adinuicẽ repugnantia. Et certè pro prima parte multũ facit tex. in c. cùm tu. in fi. & in versicu. illi autem de vsur. & potest põderari illud c. in tribus locis. nam in princip. dicitur, ꝙ pœnæ inductæ per Lateranẽse consilium, cõtra vsurarios, habent locum, donec vsuras restituant: ergo sequitur, quòd illis restitutis, cessant pœnę. Secũdo, in dicto ver. illi autem. dicitur, quòd vsurarij pauperes, qui vsuras restituere non possunt, non debẽt vlla pœna mulctari. Tertiò, in fine dicitur, quòd restitutis vsuris, liberatur vsurarius tã à peccato, quàm à pœna. & sic patet per dictũ capitulũ, quòd tota vis iuris canonici consistit in faciẽdo restitui vsuras pro salute animæ, & ille, qui non potest restituere, non punitur aliqua pœna. Nã si posset criminaliter puniri, si nõ habet in ære, deberet saltem luere in corpus: cùm obligatio descẽdat ex delicto, vt habetur in lege, si quis id quod. ff. de iuris. om. iudic. & in. l. quicũque. C. de seruis fugi. Sed lex canonica dicit expressè, quòd nulla pœna puniatur: & idem, quando vsuras restituit, non punitur, vt dicto capitulò cùm tu. in fi. sed ad illũ textum respõdet Petrus Philippus Cor. in dicto suo consilio xix. quòd verũ est, quòd nulla pœna pu-

nitur:scilicet, loquendo de pœnis inductis ad restitutionem vsurarum contra non restituentes: quæ sunt pœne Lateranensis consilij: scilicet traditæ in dicto capitu. quia in omnibus.de vsur.Non tamẽ negat,quòd puniatur vsur. criminaliter ex delicto per eum patrato in mutuando & recipiendo vsuras. pro secũda parte facit tex.in ca.cum in diœcesi.de vsu.vbi probatur quod crimen vsurarũ, potest in iudicium deduci per viam accusationis: ergo debet puniri aliqua pœna naturali,conuenienti illi delicto. & ita illum textũ põderat Petrus Philippus Cor. in dicto consilio xix. vbi etiam considerat, quod vsurarius pluries delinquit. Primò enim delinquit mutuãdo sub vsuris: qa facit contra præceptum diuinũ & canonicum, quod dicit Mutuũ date, nihil inde sperantes. capitu.cõsuluit.de vsur.Secũdò delinquit, vsuras recipiẽdo: qa tunc exequitur suum malũ propositum. Tertiò,delinquit,vsuras nõ restituendo. Sed omnes pœnæ inductæ à lege canonica, tendunt cõtra hoc tertium delictum: ergo alia duo si nõ punirentur, remanerent impunita, quod esset cõtra publicam vtilitatem.¶ Vt autem ista q.remaneat decisa, & habeatur ipsius vera cõclusio:ego adhæreo huic secundæ parti. Et puto opin. Petr. Philippi Corn.esse veriorem,& magis iuri consonã: scilicet, quòd vsurarius possit criminaliter inquiri præcedẽte fama,vel accusari, & vigore talis processus criminaliter inniti, potest puniri pœna pecuniaria ad arbitrium iudicis ecclesiastici. & ad corroborandam istam partem, adduco primò omnes rationes & iura adducta & considerata per Pet.Philip. Cor.in dicto suo consi.xix.in tertio volumine.quæ bene vidẽtur militare.

112 ¶ * Secũdò,vltra rationes per eum cõsideratas,adduco, ꝙ iudex ecclesiasticus ex iusta causa sibi visa, potest adiuuare canones,addẽdo nouam pœnam: licet nõ possit totaliter statuere cõtra canones.glos. est notabilis in cle.ne Romani.in versi. tolli.& ibi etiam Card. in prin. in iij.q.de ele.& Abb.in c.licet. col.ij.circa fi.in versi.aut subest statutum.&c. de pœnis.& Fely. in c.irrefragabili.§.certum.col. ij.ver. limita hanc conclusionẽ. & c.de offi.ordi. vbi dicit, quòd potest addere nouam pœnam pecuniariam.& idem Fely.in c. quod super his.col.v.versic. fallit septimò,&c.de maio.& obe. vnde in proposito, licet per canones nõ caueatur expresse, ꝙ vsurarius puniatur criminaliter nisi solũ ad illas ciuiles pœnas traditas in d c.quia in omnibus tamen dico, ꝙ episcopus potest addere nouam pœnam, coadiuuãdo canones, & punire ipsum arbitrio suo.scilicet ad pœnam pecuniariam ex iusta causa: scilicet

licet

licet ne tale delictum receptionis vsurarum pertranseat impunitum. & vt alij vsurarij capiãt exemplũ: & cessent formidine pœnæ à committẽdis vsuris, vt dicit textus in l. si operis. C. de pœnis. & l. quicũque. §. quòd si
113 fecerit. C. de heret. *Solẽt enim pœnæ exacerbari, vt alij capiãt exẽplũ. l. aut facta. §. fin. l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœnis & l. j. C. ad leg. Iul. repet.
114 ¶ *Tertiò hanc partẽ cõfirmo: quia hodie multũ inoleuit vsurariorum temeritas, & instigãte diabolo acrius exercent vsuras nonnulli Christiani, quàm Iudæi & infideles. quo casu propter delicti frequentiã, est permissum iudici pœnas ordinarias augere, & illas exacerbare, & nouas pœnas addere. text. est & ibi Bar. in prin. in dicta l. aut facta. §. fi. ff. de pœ. & l. j. ĩ prin. ff. de abigeis. & tex. cum glo. in l. tertia. in fi. C. de episc. aud. facit text. in l. hodie. ff. de pœnis. Stante ergo vsurarum frequentia, dico indubitãter esse permissum episcopo augere pœnas canonicas, & punire vsurariũ ad suum arbitrium pœna competenti: iuxta dictã legem, hodie.
115 ¶ * Quartò, ad idem adduco: quia iudex ecclesiasticus debet & potest illam pœnam irrogare, quæ magis timetur: ratione cuius timoris cẽsendum est ipsum à delinquẽdo fore cessaturum. glo. est. in cap. licet. in glo. magna, circa fi. & ibi Abba. de pœnis. & tex. in c. quoniam frequenter in fi. & ibi glo. in vers. magis timeri, &c. vt lite nõ contesta. & glo. in capi. de causis. in versic. certa. in fi. de offi. delega. & Fely. in capitulo irrefragabili. §. certum. colum. j. & ibi etiã Abb. in tertio nota. de offi. ord. vbi vidẽtur decidere hũc casum de mente Hostiẽ. Dicũt enim, ꝙ iudex ecclesiasticus pro crimine ecclesiastico etiam contra laicum potest irrogare pœnam pecuniariam, si illa magis time-
116 tur, quàm pena spiritualis *sed in nullo casu potest magis conuenire pœna pecuniaria, quàm contra vsurarium: qui peccat ex rabie auaritię & cupiditatis. vnde puniri debet in eo, in quo deliquit, vt pœna sit delicto cõformis, l. si fugitiui, C. de ser. fu. facit tex. ĩ l. sancimus. C. de pœnis. Ad quod habentes respectũ Imperatores huius regni, imposuerunt penam pecuniariã contra vsurarios scilicet, publicationis omnium bonorum, vt dicit constitu. quæ incipit; vsurariorum. & semper est credendũ, ꝙ vsurarius nullam pœnã magis timebit, quàm pecuniariã: quia semper auarus eget. & ex quo incœpit fabricare in gehennã, nõ curabit pœnas spirituales, vt tenet Abba. in ca. vt clericorũ. in fi. de vita & hone. cle. Et propterea vt irrogetur pœna delicto cõueniẽs, & q̃ magis timetur: dico quòd episcopis potest ipsum criminaliter punire pœ-

na pecuniaria, quæ debet postmodū irrogari per episcopum in fabricam ecclesiæ, vel in aliū pium vsum: ne ipse etiam arguatur de vitio cupiditatis, secundum Abb. in dicto ca. vt cle ricorum. in fi. & in d. §. cæterū. & in ca. dilectus. de offi. ordi. &
117 in dicto cap. licet. ¶ * Quintò adducitur: quia ius canonicum appellat vsuras, & ille, qui committit vsuras, dicitur committere crimē. d. ca. quia in omnibus.
118 & c. super eo. de vsur. * Sed crimē dicitur omnis operatio mala, quæ potest accusari & puniri criminaliter in hoc seculo. cap. apostolus. lxxxj. dist. & glo. in c. peccatum. de regulis iuris. lib. vj. & Fely. in c. testimoniū. col. iij. de testi. Et quòd vsura dicatur crimē, apparet ex ordine titulorum & rubricarum in decretalibus: quia post titulum de furtis, est situatus titulus de vsu
119 ris immediatè. * & dicit Abba. ibi in cōtinuatione rubricæ, q vsura est species rapinæ, & proptereà cōtinuatur cum rubrica
120 de furtis. ¶ * Et dicit Ioā. And. in ca. peccatum de regu. iur. lib. vj. quòd nō reperitur maius malum, quàm sit vsura. & idem tenet Io. de Ana. in capitulo j. ī fi. de vsur. vnde sequitur cōsequētia necessaria, quòd si est crimē, debet aliqua cōdigna pœna puniri: quia si nō puniretur, esset contra publicam vtilitatem, & īpunitas pareret ausum ad maius malum & delicti multiplica

121 tionem. vt inquit Sene. ¶ * Sextò adducitur: quia omnis ille, qui delinquit cōtra præceptum legis, debet puniri pœna arbitraria, quādo lex nō statuit aliā pœnam certam. glossa est & ibi Bart. in l. nemo martyres. C. de sacrosan. eccle. & glossa in cle. ij. in fin. in versicu. sanctioni. de vita & ho. cle. & Alexā. in addi. ad Bart. in l. hodie. ff. de pœnis. vbi dicit, quòd venire cōtra præceptum legis, est pœna arbitraria: sed certum est, quòd cōmittere vsuras, est facere cōtra præceptum legis. quia omni iure sunt prohibitæ, vt not. do. in rubri. C. & extrà de vsur. ergo debet vsurarius puniri pœna arbitraria: quia venit cōtra præceptum legis, per prædicta. & no. Bar. in l. legis virtus. ff. de legi. & habetur per Abb. Fely. & docto. in cap. ij. de maio. & obedi.
122 ¶ * Septimò adducitur: quia quādo casus est dubius, & sunt opiniones hincinde, debemus sequi in dubio illā opi. quæ magis fauet publicę vtilitati, & magis cohæret regulis iuris communis, vt no. Bar. & doc. in l. j. in prin. ff. sol. mat. & est tex. & ibi Bar. in l. j. §. fi. C. de cad. tol. Pro hoc est tex. formalis, ī lege, hoc modo. ff. de cōdi. & demon. sed hic stantibus istis duabus opi. contrariis, magis fauet publicæ vtilitati ista opi. quæ tendit ad puniendum delicta pœna condigna, quàm alia opi. quæ inducit impunitatem, & auget mate

riam

riam delinquēdi:ergo ista opi. est amplectēda:quia magis adhæret regulis iuris,quæ sunt,vt omnia crimina habeāt suas pœnas.l.sancimus.C.de pœnis.& l. si operis.eo.titu.& tanto magis procederet hæc opi.hodie in regno,vbi iure municipali cōstitutionum vsure criminaliter puniūtur.& sic,quod deficit in pœna iudicis ecclesiastici, pōt suppleri per secularem : prout fuit dictum superius.& tenet Gemi. in ca.primo.de vsu.lib.vj.Et ad prædicta facit tex.in ca.statuimus.in fi.de maledi.vbi contra blasphemantes,statuitur pœna pecuniaria vltra alias pœnas spi-
123 rituales.¶*Et retenta ista parte,quæ videtur verior & magis iuri consona,nō obstāt, ea quæ in contrarium adducebātur:maximè per Philip.Decium, in d. suo consi.clxx.Et primò, inquātum dicit, quòd vsurarius petit vsuras ex conuētione & volūtate partis promittētis.vnde non debet dici in dolo,nec in crimine punibili:ex quo nullam iniuriam facit volēti: quia ad hoc de facili respondetur: quia lex prohibens vsuras, prohibet eas recipi etiam à sponte soluente: quia is,qui soluit,nō peccat:sed tamē is, q recipit vsuras.glo.est in c. debitores. in versi.reddere.de iureiur. vnde in materia vsurarum,tota prohibitio legis est in recipiēte.vt in ca.consuluit.de vsu. & ideò nō consideratur voluntas soluentis: quia siue soluat voluntariè,siue non, semper peccat recipiens: & venit cōtra præceptū legis.Vnde meritò puniri debet:& tātò magis,quia semper presumitur de-
124 bitor inuitus soluere. * nam soluēdo vsuras,videtur sibi eruere oculum, vt dicit glo.in l.j.ff. de solu.& Bal.in l.indebitas.C. de vsur.Sic in simili videmus in quolibet actu à lege prohibito, φ nō excusat volūtas partium: quin remaneat ꝓhibitio,& sortiatur pœna legalis suum effectum.l.nō dubium.C.de legib. Non enim excusatur adulter,si dicat se adulterasse mulierē volentem,quin habeat pœnam legalem.Dato enim, φ nō offendat proximum propter eius voluntatem:tamē offendit rempublicam:quia attētat actum à iu-
125 re prohibitū & pœnale.¶ *Nō obstat d.c.cū tu.de vsur.inquantum fuit ponderatum in tribus locis,vt suprà;quia totum illud capitulū loquitur de pœnis Lateranensis concilij, inductis ad restitutionem vsurarū, ciuiliter tamē,vt patet ibi in prin.& illud quod dicitur in d.versi.illi autem,scilicet,φ si vsurarius est pauper,non punitur, confirmat hunc intellectum : quia si illæ pœnæ sunt inductæ ad cōpellendum vsurariū ad satisfactionē, cessante satisfactione propter paupertatem,cessant etiam illæ pœnæ,& similiter facta restitutione , cessant, vt dicitur ibi,in fi.quia cessat peccatum, quo ad

Deum:

Deũ:& illæ pœnæ solùm respiciunt animam & corruptionẽ peccatoris: sed quatenus fuit offensa respublica per patrationem delicti & receptionem vsurarũ, requiritur alia satisfactio per pœnam criminalem, vt pluries fuit dictũ supius, vnde quia illa nõ est naturalis pœna delicti nec sufficiens, sed solùm tendit in fauorẽ priuati, vt vsuras acciperet: dicẽdum est posse irrogari aliam pœnam sufficiẽtem arbitrariã: pro eo, quia fuit cõtrauentum præceptis iuris diuini & canonici pro satisfactione reipublicę. lege licitatio. §. quod illicitè. ff. de publica. & per ea, quæ plenè dixi suprà, ꝙ quando est actum ciuiliter de delicto ad rei restitutionem põt
126 etiam agi criminaliter. ¶ *Venio ad secundum dubium principale huius quæstio. scilicet, an hodie in regno possit iudex inquirere ex officio contra vsurariũ, nemine accusante. Et licet per consti. vsurariorũ, istud crimẽ dicatur esse publicum, adeò ꝙ quilibet de populo admittitur ad accusandum siue denunciandùm. vt ibi habetur: tamen hoc est correctum per ritũ magnæ curię in numero 14. qui incipit. Itẽ quòd nullus laicus &c. quo cauetur, non admitti quem ad accusandũ de aliquo crimine, nisi suam vel suorum iniuriã prosequatur. itẽ hodie curia secularis in regno non posset ex officio inquirere de tali crimine, nisi interueniat accusatio in forma: adeò ꝙ non sufficit sola denũtiatio, vt est alius ritus magnæ curiæ, in num. xv. incipiẽs, Itẽ quòd nullus admittatur, &c. & sic remanet conclusio, quòd hodie in regno iudex secularis non potest ex officio inquirere de crimine vsurarũ, nisi appareat accusator: qui suã vel suorũ iniuriam prosequatur. & ita tenet Par. in tract. synd. in ver. inquisitio. col. iij. vers. & hodie in
127 regno sunt sublate, &c. ¶ *An autem in crimine vsurarũ stantibus indiciis possit deueniri ad torturam, vide Socin. tenentem, quòd sic. in cons. ccxix. col. fin. in ij. Vol. & Ioan. de Ana. in c. quia in omnibus. colũ. xix. de vsur. puto tamẽ, quòd in hoc regno non possit dari tortura in crimine vsurarũ: ex quo vbi irrogatur pœna publicatiõis bonorũ, non irrogantur tormẽta: quia nõ cẽsetur pœna vltra relegationẽ: per c. regni, quod incipit, tormẽta. ita tenet Paris in tract. syndi. in versi. tortura. in c. an in causa pecuniaria &c. sed pro crimine vsurarũ, est pœna publicationis bonorũ: vt in cõstit. vsurariorum. ergo &c.
128 SECVNDVS *casus principalis, in quo permittitur inquiri ex officio, est in omni delicto, quod committitur per cõspirationẽ: vt quãdo plures cõspirant seu coniurãt ad aliquod malũ simul. tex. est: & ibi Bal. in
129 l. j. C. de monopolis. *Quæ autem

tem sit pœna istorum conspirãtium seu facientium conuẽticulã. Dic quòd diuersæ pœnæ sunt statutæ per diuersas leges in iure. Primò enim, est pœna exilij & publicatiõis bonorum, quam imponit d.l.j. C. de monopol. Secundò, est text. in l.denuntiamus. C.de his, qui ad eccle.confug. vbi imponitur pœna vltimi supplicij. Tertiò, est text.in ca.j.§.conuẽticulas. de pace iur. fir. vbi singuli coniuratores puniũtur ad vnã librã auri. Quartò, est tex.iuncta glo.in l.qui illicitũ.ff.de colleg.illic. vbi imponitur pœna legis Iuliæ maiestatis. Quintò, est text.in l.ij.C. de seditio. vbi imponitur pœna grauissima: & sic pœna mortis contra istos seditiosos, turbantes publicam pacem: de quibus etiã loquitur tex.in l.si quis aliquid.§.authores.ff.de pœnis. & habetur in c. seditionarios. & ibi Arch.xlvj.dist. Sextò, est tex. in l.aut facta.in princ.ff.de pœnis. vbi non statuitur certa pœna contra coniuratores: sed puniuntur pro qualitate delicti & euẽtus: vnde innuit ille text.ꝙ ista sit pœna arbitraria. & variabilis, secundum delicti atrocitatem. Et per illũ text.puto distingui debere omnes pœnas prædictas, secundum facti acci-

130 dẽtiam & qualitatem. ¶ *Scias tamen, quòd quãdoque istæ cõuenticulæ sunt licitæ: vt quãdo fiunt ad bonum finem: & tũc nõ puniuntur nec possunt inquiri. imò tũc sunt omni iure permissæ: tex.est in c.sanè.xvj.quæstione septima.& tenet Andreas de Yser. Bal. Aluarot.& Car.in.d.c. primo.§.cõuenticulas.& Archi. in.c.coniurationum.& c.si quis. vndecima.q.j.& Pet. Phil. Cor. in concilio ccxvj. in tertio vol. & Ioã.de Ana.in rubr. extrà de chisma.colum.prima.in fine. In dubio autẽ semper præsumitur fieri ad malum, ex quo sunt de genere prohibitorum: secundũ doct.in locis præalleg.& Archi. in.c.illud.col.pen.xxiij.dist. vbi plus dicit, quòd etiam si contra nocentẽ sit cõspiratum, semper præsumitur ad malum. idem tenet Lucas de penna in l. magistros.col.fi.C.de ꝓfes. & medi.

131 lib.x. ¶ *Tertius casus est, quãdo est vẽdita ancilla sub pacto, ne prostituatur: aliàs sit libera: nam si emptor nõ obseruat pactum, iudex inquirit ex officio & facit illam exhiberi, vt perueniat ad libertatẽ. Text.est & ibi Bal.in.l.mulierẽ.C.si manci.ita

132 venie.ne ꝓstituatur. ¶ *Quartus casus est in omni causa miserabilium personarum: nam in ea potest ex officio procedere, etiã ad priuatã vtilitatẽ: secũdũ Bald.in.d.l.mulierem.& Bar.in l.iiij.§.hoc autem iudiciũ.col.j. in v.opp.& ibi etiam Alexan.in j.col.ff.de dam.infec.& Alex.in l.j.colum.j.ff.de iur.omn.iudic. & Bal.in.c.primo.§.iniuria.col. penult.de pace iur.fir.& Abb.in c.ad nostrã. columna ij. in fi.el ij.de-

el.ij.de iureiu.Pro hoc est text. in l.nec quicquã. §. aduocatos. ff.de offic.procon. vbi iudex ex officio potest dare aduocatos miserabilibus personis. Quod corroboratur ex his, quæ habẽtur in.c.regni.quod incipit, ne tuorum.& alio,quod incipit, si temporum. vbi datur potestas iudicibus inquirendi pro iniuria illata pupillo & viduæ:& sic miserabilibus personis. verùm illæ sunt literæ arbitrales. tamen hoc est cautum etiam iure
133 communi:per prædicta. *Hoc sane intellige, quãdo sumus in pupillo & vidua paupere: quia tunc numerantur inter personas miserabiles: aliâs secus. ita tenet Abb.& ibi etiã Barba. in addi.in c.significãtibus. de offi.
134 deleg.¶*Quintus casus est in his,quæ notoriè liquent iudici ex actis. nam in his potest inquirere & supplere etiã parte non petente: secundum Alexã. in.l.j.C.vt quæ desunt aduo. & per docto.in c. significauerunt. de testi.& not.Felyn.in c. ex tenore.colum.fi. de rescrip. & est text.cum glos.in l.ij.§.fin.C.de tempo.app.& glos.in l.filius.§.
135 veterani.ff.de procurat.¶*Sextus casus est.ĩ omni causa pia: potest iudex tam ecclesiasticus,quàm secularis inquirere et procedere ex officio in causis pijs,& ecclesiarum: nam etiam pro iuribus ecclesiæ potest iudex inquirere:& generaliter in omnibus causis cõcernentibus periculum animæ:vt super pœnitentia imponenda, potest iudex inquirere : & vt euitetur peccatum. ita hæc omnia tenet Abb.in c.ad nostrã.el.ij.colũ.ij. de iureiu.& not.Bald.in d.l.mulierem.C.si manci.ita venie. ne prosti.& habẽtur in.c.j.de offic.
136 ordin. ¶*Septimus casus est, quando episcopus habet suspicionem de parentela inter coniuges : quia potest iudex ecclesiasticus inquirere de impedimẽto quolibet matrimonij ad faciendum ipsum separari. tex. est in c.porrò.in fin.& ibi Abb. de diuor.& not.glo.in c.j.versi. canones.de offi.ordi.& Abb. in d.c.ad materiam.el ij. col.ij. & habentur in c. episcopus.in si-
137 nod.xxxv.q.vj.¶*Octauus casus est:nam potest iudex ex officio inquirere de iuribus principis.tex.est in l.pe.& fin. C. de bo.vacan.lib.x.& Abb.in.d.c.ad nostram.el.ij. col.ij. de iureiur. & tex.ĩ l.si quis intra.C. de bo.
138 proscrip.* sic etiam de omni pecunia fisco applicãda, inquirit ex officio:secundum Bart.in l.si quis reum.in fi.ff. de custo. reo.& Bar.& Alexand.in.l.ij.§.
139 Senatus.ff.de iure fisci. ¶*Nonus casus est : nam iudex propter magnum scandalum euitãdum,potest ex officio inquirere & prohibere , ne scandalum committatur absque accusatore.ita tenet Cyn.in.l.j.in fi. C.de monopol.& Bal in.l. mulierem.C.si manci.ita venie. ne

prostit.

140 prostit. ¶ * Decimus casus est: potest iudex generaliter inquirere in prouincia vel ciuitate, quam regit, cõtra omnes malefactores: vt purget ipsam malis hominibus pro quiete publica. tex. est in l. iij. & l. cõgruit. ff. de
141 offi. præsid. ¶ * Vndecimò, inquirit iudex ex officio de omni crimine & iniuria commissa cõtra ecclesias & ecclesiasticas personas: & similiter de omni crimine commisso in ecclesia. tex. est & ibi Bal. in lege, si quis in hoc genus. C. de episc. & cler.
142 * Vnde in omni crimine sacrilegij inquiri põt ex officio: per dictum tex. nam omnis iniuria facta in clericum, dicitur publicum crimen: & quilibet potest accusare: & iudex ex officio inquirere: secundum Bart. in d. l. si quis in hoc genus. & Iaso. in l. prouinciali. §. fin. ff. de oper. nõ.
143 nun. * nam iniuria facta clerico, dicitur facta Deo, & totã ecclesiam tãgit: secundum glo. in c. nonnulli. iij. q. j. & habetur in c. accusatio. ij. quæstio. vij. & est tex. & ibi Abb. in c. ij. de for. cõpe. & Abba. in c. cùm sit genera
144 le. col. ij. eo. tit. * vnde patet ex prędictis, quòd etiã de blasphemia Dei potest inquiri: & quilibet accusare: quia illa est vera offensio in Deum: vt not. Bar. in l. j. col. ij. ff. de publ. iudic. tex. in authen. vt nõ luxuriẽtur & c. per totum. & in authen. alearũ vsus.
145 C. de relig. ¶ * Duodecimò, inquirit iudex, quando hęres fecit inuentariũ: & creditores dicunt plus esse in bonis, quàm sit descriptum in inuẽtario: nam potest iudex instantibus creditoribus inquirere & accipere probationes de domo hęredis, torquendo etiã seruos hęredis. tex. est, & ibi per doct. in l. fi. §. licentia. el ij. C. de iure delib. Verùm ista inquisitio non est ex mero officio: quia fit ad instantiã cre-
146 ditorũ: vt ibi. ¶ * Decimotertio, inquirit iudex in causa naufragij, & in omnibus causis dependentibus à naufragio: & cõtra surripiẽtes bona naufragorũ, & inquisitio talis fit leuato velo & summariè. text. est, & ibi per doctor. in l. quotiens. & l. de submersis. C. de naufrag. lib. xj.
147 ¶ * Decimoquartò inquirit iudex ex officio, etiam nemine accusante cõtra tutorem suspectũm: & potest ipsum ex officio remouere, si suspectum inuenerit, text. est & ibi Bart. in l. iij. §. præterea. ff. de suspe. tuto. & põt in ista inquisitione se informare per depositionem seruorum pupilli l. fi. in princi. ff. de suspe. tut. & iste est casus specialis fauore pupilli: in quo iudex inquirit ad priuatã vtilitatẽ, vt d. §. præterea. quia regulariter est cõtrarium, scilicet quòd ad priuatam vtilitatẽ inquiri non potest: secundum Bar. & ibi Ange. in trac. male. in ver. incẽdiario. col. ij. & no. doct. in c. exhibita. de iud. & fuit dictũ suprà in præcedẽti charta. ver. decimò prin-

cipaliter.&c. & Bar.in l.si vacan
148 tia.C.de bo.vacã.li.x.¶ *Decimoquintò, inquirit iudex ex officio contra producenté scripturam falsam, vel suspectã in iudicio: & potest ipsum punire ex sola suspicione scripturæ:nisi probet illam esse veram.tex.est & ibi Bal.& Sali. in l.iubemus. C.de probat.& dicit Bal. in l.fi.
149 *ꝙ scriptura redditur suspecta eo ipso,ꝙ habet aliquã rasuram in loco suspecto: & nota vnum bonum casum, qui millies euenit in iudicio : ꝙ iudex põt punire de falso producentem scripturam suspectam:licet nõ clarè probetur, ꝙ sit falsa: & hoc est speciale: quia in alijs criminibus debent esse probationes luce clariores.l.fin.C.de proba. Hic auté sola suspicio transfundit onus probandi contrarium, in ipsum producenté:& suspicio pro veritate habetur. ita dicit Lucas de pen.in l.si vacãtia.col. ij.ver.est etiam in eo aliud speciale.&c. C.de bon.vaca.libr.x
150 ¶ *Decimosextò, inquirit iudex incidenter cõtra testes deponétes falsum,vel vacillãtes in iudicio:& potest illos ex officio punire.text.est & ibi Bal.& docto. in l.nullum.C.de testi.& in c.super his.de pœnis.& no.Bar. in l.iij.§.præterea.ff. de suspec. tuto.& idem esset in producente falsos testes. quòd posit puniri ex officio : per ea,quæ dixi in versi.precedéti. de producente falsam scripturã. & ꝑ ea que
151 dicã infra proximo ver.¶ *Decimoseptimò,inquirit iudex ex officio generaliter de omni delicto commisso coram se,vel in iudicio incidenter,dum ipse cognoscit de aliqua principali causa:hoc enim operatur contineñtia causæ.ita dicit Bal.in d.l. iubemus.col.ij.in fi.ver.v.C.de prob.& Bar. in d.l.iij.§.præterea.& probatur in d.l.nullum.& not.Bar.in l.ij.§. si publico.col. iij.vers.quarta regula, &c. ff.de adulte. & in l.si qua pœna.ff.de
152 ver.sign.¶ *Decimooctauò,inquirit iudex de iuribus ecclesię: & de beneficio ecclesiastico: quia potest inquirere cõtra possessoré beneficij : vt doceat quo titulo possidet:& similiter contra possessorem alterius rei ecclesiasticæ. Ita tenet Inno.in.c. ad nostrã.el ij.de iureiu &.Bal. in l.ciuile.C.de fur. &Bal.in. l. sancimus.C.de sacrosan.eccles. & Bal.ĩ l.cogi.col.ij.C.de petit. hęred.& in l.ij.C. quo.& quando iud.& no.gl.& doct.ĩ.c.j. de reg.iur.lib.vj.& potest excõmunicare.c.dilecto. de sen.excom.
153 li.vj.¶ *Decimononò,inquirit iudex in omnibus casibus,in q. bus accusator nõ probãs, excusatur à præsumpta calũnia:q numerãtur per gl.in.l.athletas. §. calũniator. ff. de his q not.inf. ita dicit Bar.in.d.§. calũniator.
154 ¶ *Vigesimò,inqrit iudex ecclesiasticus cõtra tenétes bona, quę debẽt distribui pauperibus: vel ad alias pias cãs:scd̃m Bar. ĩ d.l.

d.l.si vacantia.& facit hoc cõtra
hæredes non adimplentes lega
ta pia:iuxta not.in auth.hoc am
plius.C.de fideicommiss.& Bar.
in l.nec quicquã §.fin.ff.de offi.
procõsu.& in l.seruo alieno. in
princip.ff.de leg.j.& Barto.in l.
Quintus.ff.de an.leg.& in l.ser
155 uos.ff.de ali.lega.¶* Vigesimo
primò,inquirit iudex ex officio
de probitate vitæ,de idoneitate
& moribus alicuius eligẽdis,ꝓ-
mouendi, vel ordinandi.Item,
quando visitat episcopus eccle-
sias,facit huiusmodi inquisitio-
nes cõtra clericos: prout de his
dixi suprà,circa principiũ huius
sextę partis.vers. quarto modo.
156 & vers.sequenti. ¶*Vigesimo-
secundò,inquirit iudex de om-
ni crimine,vbi interuenit accu-
sator,qui colludit seu pręuarica
tur.text.est in l. fallaciter.C.de
aboli.per quem ita tenet Bal.in
d.l.iubemus.col.j.C.de ꝓba. &
vide quod dicam infrà.ver.xlij.
157 ¶*Vigesimotertiò,inquirit iu-
dex contra calumniatorẽ,etiam
nemine accusante. ita declarat
Bart.in l.j.colu.j.ad Turpili. &
ibi ꝓpriè est text. in §.j.& ratio
est, quã suprà dixi, scilicet quia
istud dictum calumniæ commit
titur corã iudice. Vnde meritò
iudex inqrit:vt dixi suprà, vers.
xvj.& xvij.& ita dicit Bar.in d.l.
j.col.j.& tãgunt Bald.& doc.in
l.j.C.de Calũ.& Bart.in l.ij.§. si
publico.ff.de adult.col.iij. vers.
158 quarta regula, &c. ¶*Vigesi-
moquartò,inquirit iudex. pro-
pter incidẽtem quæstionẽ vbi-
cunq; enim incidenter cogno-
uit de crimine, potest de illo in
quirere.tex.est in l.pén.C.si ad-
uer.liber per quẽ ita tenet Bar.
in d.§.si publico.col.ij.in fi.ver.
secũda regula,&c. & vide omni
no Bal.in l.quod euitandi.C.de
159 cõdi.ob tur.causam.¶*Vigesi-
moquintò,inquirit iudex ex of-
ficio de iniuria facta scholari,&
in isto casu est speciale, quòd iu
dex sine accusatore inquirat de
priuato crimine. ita tenet Bal.ĩ
authẽti.habita. col.vj. sequitur
versic.aliàs scituris,&c.C.ne fil.
pro pa.vbi plus dicit,quòd solus
rector ciuitatis vel ꝓuinciæ in-
quirit,non autẽ episcopus, nec
160 doctor legens. ¶* Vigesimo-
sextò, inquirit iudex de delicto
commisso per suum officialem
in officio,& tunc indistinctè in
quirit.Si verò extra officium de
liquit,tunc inquirit ita demum
si est notorium,& non aliter, se
cundum Bar.in l.si quis fortè.§.
j.ff.de pœnis.& vide text. cũ ibi
not.per doct.in l.ij.C.de spor.&
quod not.Barto.in l.Senatus.ff.
161 de offic.præsid. ¶ * Vigesimo-
septimò,inquirit iudex cõtra fa
cientẽ iniuriam suis officialib'
vel famulis: dũmodo crimẽ sit
notorium,aliàs secus:quia esset
suspectus: sed notorietas facit
cessare suspicionem, secundum
Bart.in dicta l.si quis fortè. §.j.
162 ff.de pœnis.¶ *Vigesimoocta-
uò, inquirit iudex de omni cri-
mine notorio.tex.est,& ibi ple-

nè Bal.& Saly.in l.ea quidē. C. de accusa. & Andre.de Yser. in constituit.humanitate. colū.ij. & habetur in l.j.C.de custo.reo.
163 ¶*Vigesimononò,inquirit iudex specialiter de omni crimine sup quo pręcessit, primò inquisitio generalis ad inueniendos malefactores, & purgandā prouinciam malis hominibus: iuxta l.cōgruit.ff.de offic.præsi. nam illa inquisitio,dicitur præparatoria ad specialem, & frustra fieret,nisi contra maleficos repertos deueniretur postea ad particularem inquisitionem.ita dicit Bal.in l. iubemus. colū.ij. versic.& est sciendum,&c. C.de probat. & Bald.in l.ea quidem. colum.vij.versi.iij.&c. C.de accus.& Barto.in l.ij.§.si publico. colū.iij. in princ. versi.iij.regula,&c.ff.de adul.pro hoc est tex. in l. iiij §.mādatis.ff. ad legem Iulia.pecul.& Bal. in l.cōgruit. in j.lect.& Abb. in cap.bonæ.el prima.col.iij.in vj.not.de elect. & prædicta declara & limita,vt
164 infrà.ver.xxxvj.¶*Trigesimò, inquirit iudex de inimicitiis & guerris,quæ vigēt in ciuitate inter particulares ciues:ex quibus potest turbari respublica,& deueniri ad arma.nam tunc potest iudex compellere partes ad pacem ex suo officio,secundū Bartol.in l.congruit.in fi.ff.de offi. præsidis.& Bald.in l. cùm affirmes.C.de liber.causa. Et de hac materia, quando iudex posset compellere partes ad concordiam in ciuili vel criminali causa,vide Bald.& Moder.in l.quidam æstimauerūt.ff. si cert. pet. & Bal.in l.ex stipulatione.C.de senten.& prædictis adde text.in l.j.§.quies.ff.de offi.præf.vr. & Alexan.& Pau.de Castr.& doct. in l.q bona.§.si quis iuxta.ff. de
165 dam.infe.¶*Trigesimoprimò, inquirit iudex cōtra filium, qui impias manus in patrē vel matrem iniecit, vel si ipsos parentes cōtumeliis affecit: quia tale delictū vindicari spectat ad publicam vtilitatem. tex.est in l.j. §.si fili*.ff.de obsequiis à liber.
166 pat.præstan. ¶*Trigesimosecundò,inquirit iudex contra custodem carceris: qui pretio corruptus, dimisit carceratum sine vinculis, vt fugere possit: vel passus fuit introduci ferrū, vel venenum in carcerē.tex.est.in l.
167 carceri.ff.de custo.reo.¶*Trigesimotertiò,inquirit iudex cōtra lenones:qui nituntur mulieres ad luxuriā allicere, & dicuntur deuastatores castitatis.vnde iudex potest illos de ciuitate expellere & punire:vt in authēti. de leno.§.sancimus.& ibi Ang. vbi plus dicit,quòd is, qui decipit mulierem cū promissione pecunię,& sub tali promissione vel datione ipsam adulterat: punitur pœna statuti loquentis de adulterante inuitam mulierē. Nam inuita dicitur mulier,quę decipitur sub auri promissiōe.
168 ¶*Trigesimoquartò,inquirit iudex de crimine lenocinij sine

accusatore: p tex. in l. ij. §. si pu-
169 blico. ff. de adulter. *nam istud crimen reputatur maius adulterio, secundum Angel. in tracta. male. in versic. *che me hai adulterato, &c.* in fin.
170 *sed pulchrum dubium est, an de crimine adulterij possit inquiri ex officio nemine accusante. Ang. in d. versi. *che me hai adulterato, &c.* colū. iij. versicu. quæro, an de adulterio, &c. tenet quòd sic, ex quo est crimē publicum: per dictum §. si publico. Cōtrarium dicitur in decisio. clxxvj. consi. Neapol. vbi dicitur, quòd de adulterio non inquiritur ex officio: nisi quando esset notorium. & hāc opin. tenet Matth. de afflic. in constit. legum asperitate. col. iiij. vbi distinguit, Aut præcessit accusatio mariti vel alterius, & postea desistit: & tunc iudex inquirit. aut nulla accusatio præcessit: & non potest inquirere, ne habeat fœdare cōnubia matrimonij: iuxta l. constante. ff. de adulteri. & l. quamuis adulterij. C. de adul. verùm in regno est litera arbitralis, quæ incipit, Ne tuorum. qua cauetur, quod iudex potest inquirere de omnibus criminibus irrogantibus pœnam mortis naturalis vel ciuilis, vel mēbri abscissionis. vnde is, qui haberet cōcessionem literarum arbitralium, posset in regno inquirere de crimine adulterij: cùm pro eo sit pœna mortis: vt d. l. quamuis adulterij in fi. & not. And. de Yser. in d. consti. legū asperitate.

171 ¶ *Trigesimoquintò, inquirit iudex de omni crimine, in quo quis reperitur in flagranti per officiales curiæ: puta in actu delinquēdi, ita tenet And. de Yser. in consti. regni, quæ incipit, hu-
172 manitate. col. ij. & iij. ¶ *Trigesimo sextò, inquirit iudex generaliter in regno cōtra homines malæ vitæ: vt dixi suprà versic. x. & xxix. hoc addito, quod de iure
173 constitutionum regni, *quando venit iudex in prouincia vel ciuitate, potest facere edictum, quòd omnes qui sentiunt se offensos, debeant comparere coram eo infra talem terminū ad querelādum, & similiter omnes testes, qui habent aliquam notitiam de crimine alicuius, & de mala vita alicuius, compareant ad deponendum testimoniū veritatis cum cōminatione, quòd elapso termino non audientur:
174 *& ista inquisitio generalis potest fieri, quotiens iudici placuerit, & per eam deuenit posteà ad specialem vt dixi suprà versicu. xxix. Ita hęc omnia traduntur in consti. inquisitiones. & constitu. seq. quæ incipit, hi, qui. verū per capitula regni est nouiter prouisum, quòd istæ inquisitiones generales non fiant, nisi semel in anno: & quòd non descendatur posteà ad speciales, nisi in casibus, de quibus licitum est inquiri de iure, & nisi ex mādato principis in aliis nō permissis. & de hoc est capitulū regni, per quod datur optima limitatio ad mate

riam l.congruit.ff.de offic.præsidis.& ad ea,quæ dixi suprà.in versic.xxix.scilicet,quòd non ad omnia crimina est præparatoria inquisitio generalis.nam si per inquisitionem generalem inueniretur quis in tali delicto, de quo non potest de iure inquiri: nihil prodest dicta inquisitio: quia non erit sufficiens ad deueniẽdum ad specialem:quia aliàs de facili fieret fraus legi, & de omni leui crimine posset inquiri faciẽdo primo generalem inquisitioné,prout hoc etiam dixi suprà,in tertio requisito.ad inquisitioné,in octaua limitatio-
175 ne,ĩ fi.¶ *Trigesimoseptimò, inquirit iudex de crimine læsæ maiestatis perpetrato cõtra personam principis vel suorum collateralium.Text.est in constitu. hi,q.§.de specialibus.& hoc est etiam ꝓuisum de iure cõmuni per extrauag.ad reprimendam.
176 ¶*Trigesimooctauò, inquirit iudex sine accusatore contra famosos latrones & fures,aggressores stratarum,latitantes in syluis,& alios similes & ipsos punit sine ordine iudiciario:vt d. const.regni,quæ incipit,iustitiarij non per calẽdas.& est etiam prouisum de iure cõmuni, per l.capitaliũ.§.famosos.& §.grassatores.ff.de pœnis.& l.constitu
177 tiones.ff.de appel ¶*Trigesimononò,inquirit iudex contra inobedientes & turbãtes suam iurisdictionem,& contra rebelles & contumaces ad pœnas legitimas,& mulctas imponẽdas: vt probatur in l.secunda. C.de spor.& in l.prima, per totã.ff.si quis ius di.non obtemperauer. & per Bald.in dicta l.iubemus. columna secunda.in fin.versicu. sexto.C.de probatio.& habetur plenè in constit.pœnam eorum. & ibi per Andræam de Yser.in l. eos,C.de modo mul.& in toto tit.ff.de requiren.reis.& in l.ad
178 dictos.C.de epis aud.¶*Quadragesimò,inquirit iudex contra socios criminis in casibus,in quibus licita est interrogatio de sociis,qui numerantur per glo. in l.fin.in fi.C.de accus.ita dicit Andr.de Yser.in d.cõsti.hi,qui.
179 ¶ *Quadragesimoprimò , inquirit iudex de homicidiis & damnis clandestinis,vbi nullus accusator apparet.& hoc est nouiter prouisum per duas cõstit. regni,videlicet,per constitu.super incisionibus.& const.si damna.& ibi per Andræ.de Yser.& sunt duo capitula regni : vnum videlicet,in nũmero 24.& incipit,clandestinis.aliud in numero 155. & incipit , constitutioné diui patris.Est etiam aliud capitulum regni limitans, & declarans,quãdo habet locum pœna homicidij clandestini,in numero 114.& incipit, itẽ statuimus, quòd pœna,&c.quo cauetur dictam pœnam tunc habere locũ, quando homo reperitur mortuus:secus,si reperitur viuus, li-
180 cet vulneratus.¶*Quadragesimosecundò,inquirit iudex de omni

omni crimine, in quo iteruenit accusator, & pēdente accusatione in iudiciū deducta, moritur: nam iudex prosequitur ex officio, ne delicta remaneant impunita. ita tenet Bar. in l. iij. §. j. co. fi. ff. de li. agno. p l. defuncto. ff. de pub. iudi. & l. penult. in prin. & ibi Bar. eod. titu. & tenet Bar. in simili de accusatore absente in l. inter accusatorē. ff. de publ. iudic. & habetur in ca. j. & ij. de coll. deteg. & hic potes cumulare omnia, quæ dixi suprà de accusatore desistēte: vel colludēte, vel transigente: & de aliis quàm pluribus, quæ plenè cumulaui s. in viij. requisito ad īquisitionē,
181 cum suis fallētiis. ¶ * Quadragesimotertiò, inquirit iudex super necessitate ciuitatis & ciuiū subditorū: maximè tempore caristiæ & necessitatis, compellendo dominos ad vēdendum frumentum & annonam iusto pretio. l. j. §. fi. ff. de offic. præfect. vr. & ibi Bart. & tradunt Moder. in l. nec emere. C. de iure deli. non tamen potest cōpellere illos, q habent frumentū solùm pro victu suo: quia ordinaria charitas, īcipit à seipso. l. præses. C. de ser uitut. & aqua. ita dicit Andræ. de Yser. in proœ. constit. col. j. vbi allegat illud in Euang. Matthęi, Ne fortè non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vēdentes, &
182 emite vobis, &c. ¶ * Quadragesimoquartò, inquirit iudex contra aduocatos & procuratores calumniosos & tumultuosos, & malè se versantes in eorum officio, vel si sunt infames. nam potest illis interdicere, ne postulēt & procurent. & potest eis prohibere omnes actus forenses: vt d. l. j. §. fi. ff. de offi. præfect. vr. & in l. moris in princ. & §. j. ff. de pœnis. & l. j. §. remouet. ff. de postu. & l. quos prohibet. eodem titu.
183 ¶ * Quadragesimoquintò, inquirit iudex de defensiōibus rei in criminalibus ex suo officio: etiam si reus non defendat, potest, imò tenetur iudex perquirere suas defensiones ex officio, ad innocentiam suam probandam. tex. est & ibi Bart. in l. si nō defendātur. ff. de pœnis. & Bart. in l. j. §. fi. ff. de quęstio. & ī l. iiij. §. hoc autem iudicium. col. pen. ff. de dam. infect. & plenè in sua disputatione, quæ incipit, iudex
184 maleficiorum, &c. ¶ * Quadragesimosextò, inquirit iudex supplendo de facto, & testes producēdo in omnibns casibus, in quibus potest procedere ad diffinitiuam sententiam contra absentem, siue in ciuilibus, siue in criminalibus, secundum Bartol. in authenti. qui semel colum. j. per illum text. C. quomodo & quādo iudic. & in l. ampliorē. C. de appell. & Bar. plenè in d. l. iiij. §. hoc autem. in iij. q. j. ff. de damn. infect. Ex quo infero, quòd cùm hodie in regno non requiratur litis contestatio in causis ciuilibus: quia reo citato contumace, proceditur instāte actore ad dationē termini probatorii in con

tumaciam,& proceditur ad diffinitiuam etiam contra absentē vt dictat regia pragm. quæ incipit, Relatione. sequitur, quòd in omnibus causis ciuilibus absente reo potest iudex supplere de facto,& ex suo officio inquirere probatiões rei absentis,& illas producere: vt veritatem inquirat tā in causa principali, quàm appellationis. text. est in d. auth. qui semel. ibi, veritate perquisita,&c.& in dictā l. ampliorē. in princ. iuncta glo. in versic. adimplere. & not. pulchrè Barto. in d. §. hoc autem. in tertia quęstione principali.& Abb. in capitu. causam. colum. fi. de dolo & contu. Quod nota perpetuò, quia pauci aduertunt & per hoc posses saluare iudicē, vt nō possit allegari suspectus, quando nimis faueret reo in casu prædicto, quia
185 lege permittēte facit.¶* Quadragesimoseptimò, inquirit iudex de crimine falsæ monetæ, etiā nemine accusante. l. j. C. de
186 fal. mone. & * hodie in regno est prouisum, quòd isti cudentes falsam monetam, damnētur ad vltimum supplicium & publicationem bonorum: per constitutinem, quæ incipit, adulterinā & per capitulum regni, in numero 29. qood incipit, vt quæ, &c.
187 ¶* Quadragesimooctauò, inquirit iudex de crimine hæresis ad instar criminis læsæ maiestatis.& de hoc est prima constitutio regni, quæ incipit, inconsutilem.& imponit pœnam combustionis,& sic vltimi supplicij, & publicationis bonorū.& de materia inquisitionis super tali crimine, est plenissimè tractatū in libro decretalium & sexti, in titulo de hæreticis: quia hoc dicitur crimē ecclesiasticum & spe-
188 ctat ad forū ecclesiæ.¶* Quadragesimononò, inquirit iudex ex officio, etiam in causis ciuilibus, partes interrogando, quando æquum sibi videtur: iuxta l. vbicunque. ff. de inter. ac similiter testes obscurè deponētes potest repetere ex officio: vt habetur in ca. cùm clamor. de testi.& in c. cùm Ioannes.& ibi Abb.& Fely. de fide instrumen. ita dicit Bar. in d. l. iiij. §. hoc autē. in iij. quæst. principali. ff. de dam. infe. & ibi etiam Alex.& no. glo. in §. illud tamē. in authenti. de testi.
189 ¶* Quinquagesimò, inquirit iudex de veritate instrumenti producti in iudicio. text. est, iuncta glo.& ibi Bar.& Ang. in authen. de tabel. in princip.& not. Bar. in d. §. hoc autem. in iij. q. in
190 fin. ¶* Quinquagesimoprimò, inquirit iudex de conditione testis, qui coram eo producitur: nam potest ab honestis personis interrogare & inquirere de conditione testis, & de inimicitia,& aliis defectibus: vt est glo. in versi. inimicitiæ.& ibi Bal. in l. iij. in prin. ff. de testi.& glos. in versicu. officij in §. sancimus. in authen. de testi.& gl. in l. j. §. curatores. ff. de magistra. conue.& Barto. in d. l. iiij. §. hoc autem. in iij. q.

lij.q.in fi. & Bart.in dicta ſua diſputatione incip. iudex maleficiorũ.co.iij.ver.iij.&c.¶*Quinquageſimoſecundò, inquirit iudex ad denuntiationem ſibi factam, per officialẽ deputatum ad crimina deferendum: vt puta quando vadunt officiales perquirendo luſores, portantes arma, & alios ſimiles delinquentes: nam ex quo reperiuntur in flagrãti & notorio crimine, poſſunt denuntiari iudici, & iudex inquirit ad eorum denuntiam: aliàs facit litem ſuam, ſecũdum Bald.in l.iubemus.col.ij.verſic. ij.C.deprobat.per l.fi.C.ne ſan. baptiſ. iteret.de hoc eſt text.in l.ab accuſatione.§.nuntiatores. ff.ad Turpil.& not.plenè Bar.in l diu*.ff.de cuſto.reo. vbi plenè tangit de effectu iſtius denũtiationis. & idem Barto.in l.ij.§.ſi publico.colum.ij.in fin.verſicu. do regulas. prima eſt,&c.ff. de

191

192 adulte¶*Quinquageſimotertiò, inquirit iudex ex officio in dando aduocatos pupillis, pauperibus, & perſonis miſerabilibus, & maximè, ne à potẽtibus opprimantur, & ſimiliter furioſis.text.eſt in l.nec quicquam §. aduocatos. & ibi Bartol. & docto.ff.de offi.procon.& in l.j.§. ait prætor.& ibi gl. ff.de poſtu.

193 ¶*Quinquageſimoquartò, inquirit iudex de cõtemptu & cõtumacia procuratoris, qui adminiſtrat negotia abſentis.nã poteſt illum ex officio remouere ab adminiſtratiõe, & ſibi interdicere officium procurationis. tex.eſt in l.eũ, qui res.C.de procura.per quem ita dixit Bal.in l. mandatum, col.iiij.verſicu.ſexta

194 eſt,&c.C.mãdati.¶*Quinquageſimoquintò, inqrit iudex ex officio contra procuratorem: vt doceat de mandato: ne iudiciũ efficiatur fruſtratorium. & hoc poteſt facere iudex etiam poſt litem conteſta. ſecundum Abb. in cap. nulli.de accuſa. & habetur in cap. exceptionem.de ex-

195 cept.¶*Quinquageſimoſextò, inquirit iudex de crimine ſacrilegij & plagij.text.eſt.& ibi Bartol.in l.iiij.§. mandatis. ff. ad l.

166 Iul.pecul.¶* Quinquageſimo ſeptimò, inquirit iudex, ex officio contra non ſoluentes decimas, & illos compellit ad ſoluẽdum, etiam nemine petente. ita tenet Cardi.in clem.ij.in xxiiij.

197 quęſt.de iud.¶* Quinquageſimooctauò, ĩquirit iudex ex officio de idoneitate tutoris, & quãdo mater petit dari vnum tutorem filio ſuo. nam iudex poteſt ex officio inquirere & videre ſi ſunt alij legitimi tutores magis idonei, quàm ille, quem mater petit: tunc poteſt repellere petitum à matre, & dare alium magis idoneũ. ita tenet Bald. in l. precib*.col.vj.ver.& ſcias, quòd mat.&c.C.de impub.& aliis ſub

198 ſtit.¶* Quinquageſimonono, inquirit iudex ad faciendũ ſepeliri defunctum: cogẽdo hæredes ex officio, vt ipſum ſepeliant.& poteſt ex officio vẽdere res hęreditas

na pecuniaria, quæ debet postmodũ irrogari per episcopum in fabricam ecclesiæ, vel in aliũ pium vsum: ne ipse etiam arguatur de vitio cupiditatis, secundum Abb. in dicto ca. vt clericorum. in fi. & in d. §. cæterũ. & in ca. dilectus. de offi. ordi. &
117 in dicto cap. licet. ¶ * Quintò adducitur: quia ius canonicum appellat vsuras, & ille, qui committit vsuras, dicitur committere crimẽ. d. ca. quia in omnibus.
118 & c. super eo. de vsur. * Sed crimẽ dicitur omnis operatio mala, quæ potest accusari & puniri criminaliter in hoc seculo. cap. apostolus. lxxxj. dist. & glo. in c. peccatum. de regulis iuris. lib. vj. & Fely. in c. testimoniũ. col. iij. de testi. Et quòd vsura dicatur crimẽ, apparet ex ordine titulorum & rubricarum in decretalibus: quia post titulum de furtis, est situatus titulus de vsu-
119 ris immediatè. * & dicit Abba. ibi in cõtinuatione rubricæ, quòd vsura est species rapinæ, & proptereà cõtinuatur cum rubrica
120 de furtis. ¶ * Et dicit Ioã. And. in ca. peccatum. de regu. iur. lib. vj. quòd nõ reperitur maius malum, quàm sit vsura. & idem tenet Io. de Ana. in capitulo j. ĩ fi. de vsur. vnde sequitur cõsequẽtiã necessaria, quòd si est crimẽ, debet aliqua cõdigna pœna puniri: quia si nõ puniretur, esset contra publicam vtilitatem, & ĩpunitas pareret ausum ad maius malum & delicti multiplica-
121 tionem. vt inquit Sene. ¶ * Sextò adducitur: quia omnis ille, qui delinquit cõtra præceptum legis, debet puniri pœna arbitraria, quãdo lex nõ statuit aliã pœnam certam. glossa est & ibi Bart. in l. nemo martyres. C. de sacrosan. eccle. & glossa in cle. ij. in fin. in versicu. sanctioni. de vita & ho. cle. & Alexã. in addi. ad Bart. in l. hodie. ff. de pœnis. vbi dicit, quòd venire cõtra præceptum legis, est pœna arbitraria: sed certum est, quòd cõmittere vsuras, est facere cõtra præceptum legis. quia omni iure sunt prohibitæ, vt not. do. in rubri. C. & extrà de vsur. ergo debet vsurarius puniri pœna arbitraria: quia venit cõtra præceptum legis, per prædicta. & no. Bar. in l. legis virtus. ff. de legi. & habetur per Abb. Fely. & docto. in cap. ij. de maio. & obedi.
122 ¶ * Septimò adducitur: quia quãdo casus est dubius, & sunt opiniones hincinde, debemus sequi in dubio illã opi. quæ magis fauet publicæ vtilitati, & magis cohæret regulis iuris communis, vt no. Bar. & doc. in l. j. in prin. ff. sol. mat. & est tex. & ibi Bar. in l. j. §. fi. C. de cad. tol. Pro hoc est tex. formalis, ĩ lege, hoc modo. ff. de cõdi. & demon. sed hic stantibus istis duabus opi. contrariis, magis fauet publicæ vtilitati ista opi. quæ tendit ad puniendum delicta pœna condigna, quàm alia opi. quæ inducit impunitatem, & auget materiam

riam delinquēdi: ergo ista opi. est amplectēda: quia magis adhæret regulis iuris, quæ sunt, vt omnia crimina habeāt suas pœnas. l. sancimus. C. de pœnis. & l. si operis. eo. titu. & tanto magis procederet hæc opi. hodie in regno, vbi iure municipali cōstitutionum vsure criminaliter puniūtur. & sic, quod deficit in pœna iudicis ecclesiastici, pōt suppleri per secularem: prout fuit dictum superius. & tenet Gemi. in ca. primo. de vsu. lib. vj. Et ad prædicta facit tex. in ca. statuimus. in fi. de maledi. vbi contra blasphemantes, statuitur pœna pecuniaria vltra alias pœnas spi-
123 rituales. ¶ *Et retenta ista parte, quæ videtur verior & magis iuri consona, nō obstāt, ea quæ in contrarium adducebātur: maximè per Philip. Decium, in d. suo consi. clxx. Et primò, inquātum dicit, quòd vsurarius petit vsuras ex conuētione & volūtate partis promittētis. vnde non debet dici in dolo, nec in crimine punibili: ex quo nullam iniuriam facit volēti: quia ad hoc de facili respondetur: quia lex prohibens vsuras, prohibet eas recipi etiam à sponte soluente: quia is, qui soluit, nō peccat: sed tamē is, q recipit vsuras. glo. est in c. debitores. in versi. reddere. de iureiur. vnde in materia vsurarum, tota prohibitio legis est in recipiēte. vt in ca. consuluit. de vsu. & ideò nō considératur voluntas soluentis: quia siue soluat voluntariè, siue non, semper peccat recipiens: & venit cōtra præceptū legis. Vnde meritò puniri debet: & tātò magis, quia semper præsumitur de-
124 bitor inuitus soluere. * nam soluēdo vsuras, videtur sibi eruere oculum, vt dicit glo. in l. j. ff. de solu. & Bal. in l. indebitas. C. de vsur. Sic in simili videmus in quolibet actu à lege prohibito, ꝙ nō excusat volūtas partium: quin remaneat ꝓhibitio, & sortiatur pœna legalis suum effectum. l. nō dubium. C. de legib. Non enim excusatur adulter, si dicat se adulterasse mulierē volentem, quin habeat pœnam legalem. Dato enim, ꝙ nō offendat proximum propter eius voluntatem: tamē offendit rempublicam: quia attētat actum à iu-
125 re prohibitū & pœnale. ¶ *Nō obstat d. c. cū tu. de vsur. inquantum fuit ponderatum in tribus locis, vt suprà: quia totum illud capitulū loquitur de pœnis Lateranensis concilij, inductis ad restitutionem vsurarū, ciuiliter tamē, vt patet ibi in prin. & illud quod dicitur in d. versi. illi autem, scilicet, ꝙ si vsurarius est pauper, non punitur, confirmat hunc intellectum: quia si illæ pœnæ sunt inductæ ad cōpellendum vsurariū ad satisfactionē, cessante satisfactione propter paupertatem, cessant etiam illæ pœnæ, & similiter facta restitutione, cessant, vt dicitur ibi, in fi. quia cessat peccatum, quo ad Deum:

Deũ:& illæ pœnæ solùm respiciunt animam & corruptionẽ peccatoris: sed quatenus fuit offensa respublica per patrationem delicti & receptionem vsurarũ, requiritur alia satisfactio per pœnam criminalem, vt pluries fuit dictũ supius, vnde quia illa nõ est naturalis pœna delicti nec sufficiens, sed solùm tendit in fauorẽ priuati, vt vsuras acciperet: dicẽdum est posse irrogari aliam pœnam sufficiẽtem arbitrariá: pro eo, quia fuit cõtrauentum præceptis iuris diuini & canonici pro satisfactione reipublicę. lege licitatio. §. quod illicitè .ff. de publica . & per ea, quæ plenè dixi suprà, ꝙ quando est actum ciuiliter de delicto ad rei restitutionem põt
126 etiam agi criminaliter. ¶ * Venio ad secundum dubium principale huius quæstio. scilicet, an hodie in regno posit iudex inquirere ex officio contra vsurariũ, nemine accusante. Et licet per consti .vsurariorũ, istud crimẽ dicatur esse publicum, adeò, ꝙ quilibet de populo admittitur ad accusandum siue denuntiandùm. vt ibi habetur: tamen hoc est correctum per ritũ magnæ curię in numero 14. qui incipit. Itẽ quòd nullus laicus &c. quo cauetur, non admitti quem ad accusandũ de aliquo crimine, nisi suam vel suorum iniuriá, prosequatur itẽ hodie curia secularis in regno non posset ex officio inquirere de tali crimine, nisi interueniat accusatio in forma: adeò ꝙ non sufficit sola denũtiatio, vt est alius ritus magnæ curiæ, in num. xv. incipiẽs, Itẽ quòd nullus admittatur, &c. & sic remanet conclusio, quòd hodie in regno iudex secularis non potest ex officio inquirere de crimine vsurarũ, nisi appareat accusator: qui suá vel suorũ iniuriam prosequatur. & ita tenet Par. in tract. synd. in ver. inquisitio. col. iij. vers. & hodie in
127 regno sunt sublate, &c. ¶ * Anautem in crimine vsurarũ stantibus indiciis posit deueniri ad torturam, vide Socin. tenentem, quòd sic. in cons. ccxix. col. fin. in ij. Vol. & Ioan. de Ana. in c. quia in omnibus. colũ. xix. de vsur. puto tamẽ, quòd in hoc regno non posit dari tortura in crimine vsurarũ: ex quo vbi irrogatur pœna publicatiõis bonorũ, non irrogantur tormẽtæ: quia nõ cẽsetur pœna vltra relegationẽ: per c. regni, quod incipit, tormẽta. ita tenet Paris in tract. syndi. in versi. tortura. in c. an in causa pecuniaria &c. sed pro crimine vsurarũ, est pœna publicationis bonorũ: vt in cõstit. vsurariorum. ergo &c.
128 SECVNDVS * casus principalis, in quo permittitur inquiri ex officio, est in omni delicto, quod committitur per cõspirationẽ: vt quãdo plures cõspirant seu coniurãt ad aliquod malũ simul. tex. est: & ibi Bal. in
129 l. j. C. de monopolis. * Quæ autem

tem sit pœna istorum conspirātium seu facientium conuēticulā. Dic quòd diuersæ pœnæ sunt statutæ per diuersas leges in iure. Primò enim, est pœna exilij & publicatiōis bonorum, quam imponit d.l.j. C. de monopol. Secundò, est text. in l.denuntiamus.C.de his, qui ad eccle.confug. vbi imponitur pœna vltimi supplicij. Tertiò, est text.in ca.j.§.conuēticulas. de pace iur. fir. vbi singuli coniuratores puniūtur ad vnā librā auri. Quartò, est tex.iuncta glo.in l.qui illicitū.ff.de colleg.illic. vbi imponitur pœna legis Iuliæ maiestatis. Quintò, est text.in l.ij.C. de seditio. vbi imponitur pœna grauissima: & sic pœna mortis contra istos seditiosos, turbantes publicam pacem: de quibus etiā loquitur tex.in l.si quis aliquid.§.authores.ff.de pœnis. & habetur in c. seditionarios. & ibi Arch.xlvj.dist. Sextò, est tex. in l.aut facta.in princ.ff.de pœnis. vbi non statuitur certa pœna contra coniuratores: sed puniuntur pro qualitate delicti & euētus: vnde innuit ille text. ꝙ ista sit pœna arbitraria, & variabilis, secundum delicti atrocitatem. Et per illū text. puto distingui debere omnes pœnas prædictas, secundum facti accidētiam & qualitatem.

130 ¶ *Scias tamen, quòd quādoque istæ cōuenticulæ sunt licitæ: & quādo fiunt ad bonum finem: & tūc nō puniuntur nec possunt inquiri. imò tūc sunt omni iure permissæ: tex. est in c.sanè.xvj.quæstione septima. & tenet Andreas de Yser. Bal. Aluarot. & Car.in.d.c. primo.§.cōuenticulas. & Archi. in.c.coniurationum. & c.si quis. vndecima.q.j. & Pet. Phil. Cor. in concilio ccxvj. in tertio vol. & Ioā.de Ana.in rubr. extrà de chisma.colum.prima.in fine. In dubio autē semper præsumitur fieri ad malum, ex quo sunt de genere prohibitorum: secundū doct.in locis præalleg. & Archi. in.c.illud.col.pen.xxiij.dist. vbi plus dicit, quòd etiam si contra nocentē sit cōspiratum, semper præsumitur ad malum. idem tenet Lucas de penna in l. magistros.col.fi.C.de ꝓfes. & medi. lib.x.

131 ¶ *Tertius casus est, quādo est vēdita ancilla sub pacto, ne prostituatur: aliâs sit libera: nam si emptor nō obseruat pactum, iudex inquirit ex officio & facit illam exhiberi, vt perueniat ad libertatē. Text. est & ibi Bal.in.l.mulierē.C.si manci.ita venie.ne ꝓstituatur.

132 ¶ *Quartus casus est in omni causa miserabilium personarum: nam in ea potest ex officio procedere, etiā ad priuatā vtilitatē: secūdū Bald.in.d.l.mulierem. & Bar.in l.iiij.§.hoc autem iudiciū.col.j. in v.opp. & ibi etiam Alexan.in j.col.ff.de dam.infec. & Alex.in l.j.colum.j.ff.de iur.omn.iudic. & Bal.in.c.primo.§.iniuria.col. penult.de pace iur.fir. & Abb.in c.ad nostrā. columna ij. in fi.el ij.de-

el.ij.de iureiu.Pro hoc eſt text. in l.nec quicquã. §. aduocatos. ff.de offic.procon. vbi iudex ex officio poteſt dare aduocatos miſerabilibus perſonis. Quod corroboratur ex his, quæ habẽtur in.c.regni.quod incipit, ne tuorum.& alio,quod incipit, ſi temporum. vbi datur poteſtas iudicibus inquirendi pro iniuria illata pupillo & viduæ:& ſic miſerabilibus perſonis. verùm illæ ſunt literæ arbitrales. tamen hoc eſt cautum etiam iure
133 communi:per prædicta. *Hoc ſane intellige, quãdo ſumus in pupillo & vidua paupere: quia tunc numerantur inter perſonas miſerabiles: aliâs ſecus. ita tenet Abb.& ibi etiã Barba. in addi.in c.ſignificãtibus. de offi.
134 deleg.¶*Quintus caſus eſt in his,quæ notoriè liquent iudici ex actis. nam in his poteſt inquirere & ſupplere etiã parte non petente: ſecundum Alexã. in.l.j.C.vt quæ deſunt aduo. & per docto.in c. ſignificauerunt. de teſti.& not.Felyn.in c. ex tenore.colum.fi. de reſcrip. & eſt text.cum gloſ.in l.ij.§.fin.C.de tempo.app.& gloſ.in l.filius.§.
135 veterani.ff.de procurat.¶*Sextus caſus eſt.ĩ omni cauſa pia: poteſt iudex tam eccleſiaſticus,quàm ſecularis inquirere et procedere ex officio in cauſis pijs,& eccleſiarum: nam etiam pro iuribus eccleſiæ poteſt iudex inquirere:& generaliter in omnibus cauſis cõcernentibus periculum animæ:vt ſuper pœnitentia imponenda, poteſt iudex inquirere : & vt euitetur peccatum. ita hæc omnia tenet Abb.in c.ad noſtrã.el.ij.colũ.ij. de iureiu.& not.Bald.in d.l.mulierem.C.ſi manci.ita venie. ne proſti.& habẽtur in.c.j.de offic.
136 ordin. ¶*Septimus caſus eſt, quando epiſcopus habet ſuſpicionem de parentela inter coniuges : quia poteſt iudex eccleſiaſticus inquirere de impedimẽto quolibet matrimonij ad faciendum ipſum ſeparari. tex. eſt in c.porrò.in fin.& ibi Abb. de diuor.& not.glo.in c.j.verſi. canones.de offi.ordi.& Abb. in d.c.ad materiam.el ij. col.ij. & habentur in c. epiſcopus.in ſi-
137 nod.xxxv.q.vj.¶*Octauus caſus eſt:nam poteſt iudex ex officio inquirere de iuribus principis.tex.eſt in l.pe.& fin. C. de bo.vacan.lib.x.& Abb.in.d.c.ad noſtram.el.ij. col.ij. de iureiur. & tex.ĩ l.ſi quis intra.C. de bo.
138 proſcrip.* ſic etiam de omni pecunia fiſco applicãda, inquirit ex officio:ſecundum Bart.in l.ſi quis reum.in fi.ff. de cuſto. reo.& Bar.& Alexand.in.l.ij.§.
139 Senatus.ff.de iure fiſci. ¶*Nonus caſus eſt : nam iudex propter magnum ſcandalum euitãdum,poteſt ex officio inquirere & prohibere ; ne ſcandalum committatur abſque accuſatore.ita tenet Cyn.in.l.j.in fi. C.de monopol.& Bal in.l. mulierem.C.ſi manci.ita venie. ne proſtit.

140 prostit.¶ * Decimus casus est: potest iudex generaliter inquirere in prouincia vel ciuitate, quam regit, cōtra omnes malefactores: vt purget ipsam malis hominibus pro quiete publica. tex.est in l.iij.& l.cōgruit.ff.de
141 offi.præsid.¶ * Vndecimò, inquirit iudex ex officio de omni crimine & iniuria commissa cōtra ecclesias & ecclesiasticas personas: & similiter de omni crimine commisso in ecclesia. tex.est & ibi Bal.in lege, si quis in hoc genus.C.de episc.& cler.
142 * Vnde in omni crimine sacrilegij inquiri pōt ex officio: per dictum tex.nam omnis iniuria facta in clericum, dicitur publicum crimen: & quilibet potest accusare: & iudex ex officio inquirere: secundum Bart.in d.l.si quis in hoc genus.& Iaso.in l. prouinciali.§.fin.ff.de oper.no.
143 nun. * nam iniuria facta clerico, dicitur facta Deo, & totā ecclesiam tāgit: secundum glo.in c.nonnulli.iij.q.j.& habetur in c.accusatio.ij. quæstio.vij.& est tex.& ibi Abb.in c.ij.de for.cōpe.& Abba.in c.cùm sit genera
144 le.col.ij.eo.tit.* vnde patet ex prędictis, quòd etiā de blasphemia Dei potest inquiri: & quilibet accusare: quia illa est vera offensio in Deum: vt not.Bar.in l.j.col.ij.ff.de publ.iudic.tex.in authen.vt nō luxuriētur & c.per totum.& in authen.alearū vsus.
145 C.de relig.¶ * Duodecimò, inquirit iudex, quando hęres fecit inuentariū: & creditores dicunt plus esse in bonis, quàm sit descriptum in inuētario: nam potest iudex instantibus creditoribus inquirere & accipere probationes de domo hęredis, torquendo etiā seruos hęredis.tex. est.& ibi per doct.in l.fi.§.licentia.el ij.C.de iure delib. Verùm ista inquisitio non est ex mero officio: quia fit ad instantiā cre-
146 ditorū: vt ibi. ¶ * Decimotertio, inquirit iudex in causa naufragij, & in omnibus causis dependentibus à naufragio: & cōtra surripiētes bona naufragorū, & inquisitio talis fit leuato velo & summariè.text.est.& ibi per doctor.in l.quotiens.& l.de submersis.C.de naufrag.lib.xj.
147 ¶ * Decimoquartò inquirit iudex ex officio, etiam nemine accusante cōtra tutorem suspectum: & potest ipsum ex officio remouere, si suspectum inuenerit, text.est & ibi Bart.in l.iij.§. præterea.ff.de suspe.tuto.& pōt in illa inquisitione se informare per depositionem seruorum pupilli l.fi.in princi.ff.de suspe. tut.& iste est casus specialis fauore pupilli: in quo iudex inquirit ad priuatā vtilitatē, vt d. §.præterea.quia regulariter est cōtrarium.scilicet quòd ad priuatam vtilitatē inquiri non potest: secundum Bar.& ibi Ange. in trac.male.in ver.incēdiatio. col.ij.& no.doct.in c.exhibita. de iud.& fuit dictū suprà in præcedēti charta.ver.decimò prin-

c:pa

cipaliter,&c. & Bar.in l.si vacan
148 tia.C.de bo.vacā.li.x.¶ *Decimoquintò, inquirit iudex ex officio contra producentē scripturam falsam, vel suspectā in iudicio: & potest ipsum punire ex sola suspiciōe scripturæ:nisi probet illam esse veram.tex.est & ibi Bal.& Sali. in l.iubemus. C.de probat.& dicit Bal. in l.si.
149 *ꝙ scriptura redditur suspecta eo ipso,ꝙ habet aliquā rasuram in loco suspecto: & nota vnum bonum casum, qui millies euenit in iudicio: ꝙ iudex pōt punire de falso producentem scripturam suspectam:licet nō clarè probetur, ꝙ sit falsa: & hoc est speciale: quia in alijs crimi nibus debent esse probationes luce clariores.l.fin.C.de proba. Hic autē sola suspicio transfundit onus probandi contrarium, in ipsum producētē:& suspicio pro veritate habetur. ita dicit Lucas de pen. in l.si vacātia.col. ij.ver.est etiam in eo aliud speciale.&c. C.de bon.vaca.libr.x
150 ¶ *Decimosextò, inquirit iudex incidenter cōtra testes deponētes falsum,vel vacillātes in iudicio:& potest illos ex officio punire.text.est & ibi Bal.& doctо. in l.nullum.C.de testi.& in c.super his.de pœnis.& no.Bar. in l.iij.§.prætereà.ff. de suspec. tuto.& idem esset in producente falsos testes. quòd posit puniri ex officio: per ea,quæ dixi in versi.precedēti. de producente falsam scripturā. & ꝑ ea que
151 dicā infra proximo ver.¶ *Decimoseptimò, inquirit iudex ex officio generaliter de omni delicto commisso coram se,vel in iudicio incidenter,dum ipse cognoscit de aliqua principali causa:hoc enim operatur continētia causæ.ita dicit Bal.in d.l. iubemus.col.ij.in fi.ver.v.C.de prob.& Bar. in d.l.iij.§.prætereà.& probatur in d.l.nullum.& not.Bar.in l.ij.§. si publico.col. iij.vers.quarta regula, &c. ff. de adulte. & in l.si qua pœna.ff.de
152 ver.sign.¶ *Decimooctauò, inquirit iudex de iuribus ecclesię: & de beneficio ecclesiastico: quia potest inquirere cōtra possessorē beneficij : vt doceat quo titulo possidet:& similiter contra possessorem alterius rei ecclesiasticæ. Ita tenet Inno. in c. ad nostrā.el ij.de iureiu &.Bal. in l.ciuile.C.de fur. &Bal.in. l. sancimus.C.de sacrosan.eccles. & Bal.ī l.cogi.col.ij.C.de petit. hered.& in l.ij.C. quo.& quando iud.& no.gl.& doct.ī.c.j. de reg.iur.lib.vj.& potest excōmunicare.c.dilecto. de sen.excom.
153 li.vj.¶ *Decimononò,inquirit iudex in omnibus casibus,in q. bus accusator nō probās, excusatur à præsumpta calūnia:q numerātur per gl.in.l.athletas.§. calūniator. ff. de his q not.inf. ita dicit Bar.in.d.§. calūniator.
154 ¶ *Vigesimò,inqrit iudex ecclesiasticus cōtra tenētes bona, quę debēt distribui pauperibus: vel ad alias pias cās:scd̄m Bar. ī d.l.

d.l.si vacantia.& facit hoc cõtra hæredes non adimplentes lega ta pia: iuxta not.in auth.hoc am plius.C.de fideicommiss.& Bar. in l.nec quicquã §.fin.ff.de offi. procõsu.& in l.seruo alieno. in princip.ff.de leg.j.& Barto.in l. Quintus.ff.de an.leg.& in l.ser
155 uos.ff.de ali.lega.¶*Vigesimo primò,inquirit iudex ex officio de probitate vitæ,de idoneitate & moribus alicuius eligẽdis,ꝓmouendi, vel ordinandi.Item, quando visitat episcopus ecclesias,facit huiusmodi inquisitiones cõtra clericos: prout de his dixi suprà,circa principiũ huius sextę partis.vers. quarto modo.
156 & vers.sequenti. ¶*Vigesimosecundò,inquirit iudex de omni crimine,vbi interuenit accusator,qui colludit seu prevarica tur.text.est in l. fallaciter.C.de aboli.per quem ita tenet Bal.in d.l.iubemus.col.j.C.de ꝓba. & vide quod dicam infrà.ver.xlij.
157 ¶*Vigesimotertiò,inquirit iudex contra calumniatorẽ,etiam nemine accusante. ita declarat Bart.in l.j.colu.j.ad Turpili. & ibi ꝓpriè est text. in §.j.& ratio est, quã suprà dixi, scilicet quia istud dictum calumniæ commit titur corã iudice. Vnde meritò iudex inqrit:vt dixi suprà, vers. xvj.& xvij.& ita dicit Bar.in d.l. j.col.j.& tãgunt Bald.& doc.in l.j.C.de Calũ.& Bart.in l.ij.§. si publico.ff.de adult.col.iij. vers.
158 quarta regula, &c. ¶*Vigesimoquartò,inquirit iudex. propter incidẽtem quæstionẽ vbicunq; enim incidenter cognouit de crimine, potest de illo inquirere.tex.est in l.pen.C.si aduer.liber per quẽ ita tenet Bar. in d.§.si publico.col.ij.in fi.ver. secũda regula,&c. & vide omnino Bal.in l.quod euitandi.C.de
159 cõdi.ob tur.causam.¶*Vigesimoquintò,inquirit iudex ex officio de iniuria facta scholari,& in isto casu est speciale, quòd iudex sine accusatore inquirat de priuato crimine. ita tenet Bal.ĩ authẽti.habita. col.vj. sequitur versic.aliàs scituris,&c.C.ne fil. pro pa.vbi plus dicit,quòd solus rector ciuitatis vel ꝓuinciæ inquirit,non autẽ episcopus, nec
160 doctor legens. ¶*Vigesimosextò, inquirit iudex de delicto commisso per suum officialem in officio,& tunc indistinctè inquirit.Si verò extra officium deliquit,tunc inquirit ita demum si est notorium,& non aliter, secundum Bar.in l.si quis fortè.§. j.ff.de pœnis.& vide text. cũ ibi not.per doct.in l.ij.C.de spor.& quod not.Barto.in l.Senatus.ff.
161 de offic.præsid. ¶*Vigesimoseptimò,inquirit iudex cõtra facientẽ iniuriam suis officialib' vel famulis: dũmodo crimẽ sit notorium,aliàs secus:quia esset suspectus: sed notorietas facit cessare suspicionem, secundum Bart.in dicta l.si quis fortè. §.j.
162 ff.de pœnis.¶*Vigesimooctauò, inquirit iudex de omni crimine notorio.tex.est,& ibi ple-

nè Bal.& Saly.in l.ea quidẽ. C. de accuſa. & Andre.de Yſer. in conſtituit.humanitate. colũ.ij. & habetur in l.j.C.de custo.reo.
163 ¶*Vigeſimononò,inquirit iudex ſpecialiter de omni crimine ſup quo præceſsit, primò inquiſitio generalis ad inueniendos malefactores, & purgandã prouinciam malis hominibus: iuxta l.cõgruit.ff.de offic.præſi. nam illa inquiſitio,dicitur præparatoria ad ſpecialem, & fruſtra fieret,niſi contra maleficos repertos deueniretur poſteà ad particularem inquiſitionem.ita dicit Bal.in l. iubemus. colũ.ij. verſic.& eſt ſciendum,&c. C.de probat. & Bald.in l.ea quidem. colum.vij.verſi.iij.&c. C.de accuſ.& Barto.in l.ij.§.ſi publico. colũ.iij. in princ. verſi.iij.regula,&c.ff.de adul.pro hoc eſt tex. in l. iiij §.mãdatis.ff. ad legem Iulia.pecul.& Bal. in l.cõgruit. in j.lect.& Abb. in cap.bonæ.el prima.col.iij.in vj.not.de elect. & prædicta declara & limita,vt
164 infrà.ver.xxxvj.¶*Trigeſimò, inquirit iudex de inimicitiis & guerris,quæ vigẽt in ciuitate inter particulares ciues:ex quibus poteſt turbari reſpublica,& deueniri ad arma.nam tunc poteſt iudex compellere partes ad pacem ex ſuo officio,ſecundũ Bartol.in l.congruit.in fi.ff.de offi. præſidis.& Bald.in l. cùm affirmes.C.de liber.cauſa.Et de hac materia, quando iudex poſſet compellere partes ad concordiam in ciuili vel criminali cauſa,vide Bald.& Moder.in l.quidam æſtimauerũt.ff. ſi cert. pet. & Bal.in l.ex ſtipulatione.C.de ſenten.& prædictis adde text.in l.j.§.quies.ff.de offi.præf.vr. & Alexan.& Pau.de Caſtr.& doct. in l.q bona.§.ſi quis iuxta.ff. de
165 dam.infe.¶*Trigeſimoprimò, inquirit iudex cõtra filium, qui impias manus in patrẽ vel matrem iniecit, vel ſi ipſos parentes cõtumeliis affecit: quia tale delictũ vindicari ſpectat ad publicam vtilitatem. tex.eſt in l.j. §.ſi fili⁹.ff.de obſequiis à liber.
166 pat.præſtan. ¶*Trigeſimoſecundò,inquirit iudex contra cuſtodem carceris: qui pretio corruptus, dimiſit carceratum ſine vinculis, vt fugere poſsit: vel paſſus fuit introduci ferrũ, vel venenum in carcerẽ.tex.eſt.in l.
167 carceri.ff.de cuſto.reo.¶*Trigeſimotertiò,inquirit iudex cõtra lenones:qui nituntur mulieres ad luxuriã allicere, & dicuntur deuaſtatores caſtitatis.vnde iudex poteſt illos de ciuitate expellere & punire:vt in authẽti. de leno.§.ſancimus.& ibi Ang. vbi plus dicit,quòd is, qui decipit mulierem cũ promiſsione pecuniẹ,& ſub tali promiſsione vel datione ipſam adulterat: punitur pœna ſtatuti loquentis de adulterante inuitam mulierẽ. Nam inuita dicitur mulier,quæ decipitur ſub auri promiſsiõe.
168 ¶*Trigeſimoquartò,inquirit iudex de crimine lenocinij ſine

accusatore: p tex. in l. ij. §. si pu-
169 blico. ff. de adulter. *nam istud crimen reputatur maius adulterio, secundum Angel. in tracta. male. in versic. *che me hai adulte-*
170 *rato, &c.* in fin. *sed pulchrum dubium est, an de crimine adulterij possit inquiri ex officio nemine accusante. Ang. in d. versi. *che me hai adulterato, &c.* colũ. iij. versicu. quæro, an de adulterio, &c. tenet quòd sic, ex quo est crimẽ publicum: per dictum §. si publico. Cõtrarium dicitur in decisio. clxxvj. consi. Neapol. vbi dicitur, quòd de adulterio non inquiritur ex officio: nisi quando esset notorium. & hãc opin. tenet Matth. de afflic. in constit. legum asperitate. col. iiij. vbi distinguit, Aut præcessit accusatio mariti vel alterius, & postea desistit: & tunc iudex inquirit. aut nulla accusatio præcessit: & non potest inquirere, ne habeat fœdare cõnubia matrimonij: iuxta l. constante. ff. de adulteri. & l. quamuis adulterij. C. de adul. verùm in regno est litera arbitralis, quæ incipit, Ne tuorum. qua cauetur, quod iudex potest inquirere de omnibus criminibus irrogantibus pœnam mortis naturalis vel ciuilis, vel mẽbri abscissionis. vnde is, qui haberet cõcessionem literarum arbitralium, posset in regno inquirere de crimine adulterij: cùm pro eo sit pœna mortis: vt d. l. quamuis adulterij. in fi. & not. And. de Yser. in d. consti. legũ asperitate.

171 ¶ * Trigesimoquintò, inquirit iudex de omni crimine, in quo quis reperitur in flagranti per officiales curiæ: puta in actu delinquẽdi, ita tenet And. de Yser. in consti. regni, quæ incipit, hu-
172 manitate. col. ij. & iij. ¶ *Trigesimo sextò, inquirit iudex generaliter in regno cõtra homines malæ vitæ: vt dixi suprà versic. x. & xxix. hoc addito, quod de iure
173 constitutionum regni, *quando venit iudex in prouincia vel ciuitate, potest facere edictum, quòd omnes qui sentiunt se offensos, debeant comparere coram eo infra talem terminũ ad querelãdum, & similiter omnes testes, qui habent aliquam notitiam de crimine alicuius, & de mala vita alicuius, compareant ad deponendum testimoniũ veritatis cum cõminatione, quòd elapso termino non audientur:
174 * & ista inquisitio generalis potest fieri, quotiens iudici placuerit, & per eam deuenit posteà ad specialem. vt dixi suprà. versicu. xxix. Ita hęc omnia traduntur in consti. inquisitiones. & constitu. seq. quæ incipit, hi, qui. verũ per capitula regni est nouiter prouisum, ꝙ istæ inquisitiones generales non fiant, nisi semel in anno: & quod non descendatur posteà ad speciales, nisi in casibus, de quibus licitum est inquiri de iure, & nisi ex mãdato principis in aliis nõ permissis. & de hoc est capitulũ regni, per quod datur optima limitatio ad mate

riam l.congruit.ff.de offic.præsidis.& ad ea,quæ dixi suprà.in versic.xxix.scilicet,quòd non ad omnia crimina est præparatoria inquisitio generalis.nam si per inquisitionem generalem inueniretur quis in tali delicto, de quo non potest de iure inquiri: nihil prodest dicta inquisitio: quia non erit sufficiens ad deueniēdum ad specialem:quia aliàs de facili fieret fraus legi, & de omni leui crimine posset inquiri faciēdo primo generalem inquisitionē,prout hoc etiam dixi suprà,in tertio requisito,ad inquisitionē,in octaua limitatione,ī fi.

175 ¶ *Trigesimoseptimò, inquirit iudex de crimine læsæ maiestatis perpetrato cōtra personam principis vel suorum collateralium.Text.est in constitu. hi,q.§.de specialibus.& hoc est etiam ꝓuisum de iure cōmuni per extrauag.ad reprimendam.

176 ¶ *Trigesimooctauò, inquirit iudex sine accusatore contra famosos latrones & fures,aggressores stratarum,latitantes in syluis,& alios similes & ipsos punit sine ordine iudiciario:vt d. const.regni,quæ incipit,iustitiarij non per calēdas.& est etiam prouisum de iure cōmuni, per l.capitaliū.§.famosos.& §.grassatores.ff.de pœnis.& l.constitutiones.ff.de appel

177 ¶ *Trigesimonono,inquirit iudex contra inobedientes & turbātes suam iurisdictionem,& contra rebelles & contumaces ad pœnas legitimas,& mulctas imponēdas: vt probatur in l.secunda. C.de spor.& in l.prima. per totā.ff.si quis ius di.non obtemperauer. & per Bald.in dicta l.iubemus. columna secunda.in fin.versicu. sexto.C.de probatio.& habetur plenè in constit.pœnam eorum. & ibi per Andræam deYser.in l. eos,C.de modo mul.& in toto tit.ff.de requiren.reis.& in l.ad dictos.C.de epis aud.

178 ¶ *Quadragesimò,inquirit iudex contra socios criminis in casibus,in quibus licita est interrogatio de sociis,qui numerantur per glo. in l.fin.in fi.C.de accus.ita dicit Andr.de Yser.in d.cōsti.hi,qui.

179 ¶ *Quadragesimoprimò, inquirit iudex de homicidiis & damnis clandestinis,vbi nullus accusator apparet.& hoc est nouiter prouisum per duas cōstit. regni,videlicet,per constitu.super incisionibus.& const.si damna.& ibi per Andræ.de Yser.& sunt duo capitula regni : vnum videlicet,in nūmero 24.& incipit,clandestinis aliud in numero 155. & incipit, constitutionē diui patris.Est etiam aliud capitulum regni limitans, & declarans,quādo habet locum pœna homicidij clandestini,in numero 114.& incipit, itē statuimus, quòd pœna,&c.quo cauetur dictam pœnam tunc habere locū, quando homo reperitur mortuus:secus,si reperitur viuus, licet vulneratus.

180 ¶ *Quadragesimosecundò,inquirit iudex de omni

omni crimine, in quo ĩteruenit accusator, & pẽdente accusatione in iudiciũ deducta, moritur: nam iudex prosequitur ex officio, ne delicta remaneant impunita. ita tenet Bar. in l. iiij. §. j. co. fi. ff. de li. agno. p l. defuncto. ff. de pub. iudi. & l. penult. in prin. & ibi Bar. eod. titu. & tenet Bar. in simili de accusatore absente in l. inter accusatorẽ. ff. de publ. iudic. & habetur in ca. j. & ij. de coll. deteg. & hîc potes cumulare omnia, quæ dixi suprà de accusatore desistẽte: vel colludẽte, vel transigente: & de aliis quàm pluribus, quæ plenè cumulaui s. in viij. requisito ad ĩquisitionẽ,
181 cum suis fallẽtiis. ¶ * Quadragesimotertio, inquirit iudex super necessitate ciuitatis & ciuiũ subditorũ: maximè tempore caristiæ & necessitatis, compellendo dominos ad vẽdendum frumentum & annonam iusto pretio. l. j. §. fi. ff. de offic. præfect. vr. & ibi Bart. & tradunt Moder. in l. nec emere. C. de iure deli. non tamen potest cõpellere illos, q habent frumentũ solùm pro victu suo: quia ordinaria charitas, ĩcipit à seipso. l. præses. C. de seruitut. & aqua. ita dicit Andræ. de Yser. in proœ. constit. col. j. vbi allegat illud in Euang. Matthęi, Ne fortè non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vẽdentes, &
182 emite vobis, &c. ¶ * Quadragesimoquartò, inquirit iudex contra aduocatos & procuratores calumniosos & tumultuosos, & malè se versantes in eorum officio, vel si sunt infames. nam potest illis interdicere, ne postulẽt & procurent. & potest eis prohibere omnes actus forenses: vt d. l. j. §. fi. ff. de offi. præfect. vr. & in l. moris in princ. & §. j. ff. de pœnis. & l. j. §. remouet. ff. de postu. & l. quos prohibet. eodem titu.
183 ¶ * Quadragesimoquintò, inquirit iudex de defensiõibus rei in criminalibus ex suo officio: etiam si reus non defendat, potest, imò tenetur iudex perquirere suas defensiones ex officio, ad innocentiam suam probandam. tex. est & ibi Bart. in l. si nõ defendãtur. ff. de pœnis. & Bart. in l. j. §. fi. ff. de quęstio. & ĩ l. iiij. §. hoc autem iudicium. col. pen. ff. de dam. infect. & plenè in sua disputatione, quæ incipit, iudex
184 maleficiorum, &c. ¶ * Quadragesimosextò, inquirit iudex supplendo de facto, & testes producẽdo in omnibns casibus, in quibus potest procedere ad diffinitiuam sententiam contra absentem, siue in ciuilibus, siue in criminalibus, secundum Bartol. in authenti. qui semel colum. j. per illum text. C. quomodo & quãdo iudic. & in l. ampliorẽ. C. de appell. & Bar. plenè in d. l. iiij. §. hoc autem. in iij. q. j. ff. de damn. infect. Ex quo infero, quòd cùm hodie in regno non requiratur litis contestatio in causis ciuilibus: quia reo citato contumace, proceditur instãte actore ad dationẽ termini probatorii in con

tumaciam,& proceditur ad diffinitiuam etiam contra absentẽ vt dictat regia pragm. quæ incipit, Relatione. sequitur, quòd in omnibus causis ciuilibus absente reo potest iudex supplere de facto,& ex suo officio inquirere probatiões rei absentis,& illas producere: vt veritatem inquirat tã in causa principali, quàm appellationis. text. est in d. auth. qui semel. ibi, veritate perquisita,&c.& in dictã l. ampliorẽ. in princ. iuncta glo. in versic. adimplere. & not. pulchrè Barto. in d. §. hoc autem. in tertia quęstione principali. & Abb. in capitu. causam. colum. fi. de dolo & contu. Quod nota perpetuò, quia pauci aduertunt & per hoc posses saluare iudicẽ, vt nõ possit allegari suspectus, quando nimis fauerer reo in casu prædicto, quia
185 lege permittẽte facit. ¶* Quadrageũmoseptimò, inquirit iudex de crimine falsæ monetæ, etiã nemine accusante. l. j. C. de
186 fal. mone. & * hodie in regno est prouisum, quòd isti cudentes falsam monetam, damnẽtur ad vltimum supplicium & publicationem bonorum: per constitutinem, quæ incipit, adulterinã & per capitulum regni, in numero 29. qood incipit, vt quæ, &c.
187 ¶* Quadragesimooctauò, inquirit iudex de crimine hæresis ad instar criminis læsæ maiestatis. & de hoc est prima constitutio regni, quæ incipit, inconsutilem. & imponit pœnam combustionis,& sic vltimi supplicij, & publicationis bonorũ. & de materia inquisitionis super tali crimine, est plenissimè tractatũ in libro decretalium & sexti, in titulo de hæreticis: quia hoc dicitur crimẽ ecclesiasticum & spe-
188 ctat ad forũ ecclesiæ. ¶* Quadragesimononò, inquirit iudex ex officio, etiam in causis ciuilibus, partes interrogando, quando æquum sibi videtur: iuxta l. vbicunque. ff. de inter. ac similiter testes obscurè deponẽtes potest repetere ex officio: vt habetur in ca. cùm clamor. de testi. & in c. cùm Ioannes. & ibi Abb. & Fely. de fide instrumen. ita dicit Bar. in d. l. iiij. §. hoc autẽ. in iij. quæst. principali. ff. de dam. infe. & ibi etiam Alex. & no. glo. in §. illud tamẽ. in authenti. de testi.
189 ¶* Quinquagesimò, inquirit iudex de veritate instrumenti producti in iudicio. text. est, iuncta glo. & ibi Bar. & Ang. in authen. de tabel. in princip. & not. Bar. in d. §. hoc autem. in iij. q. in
190 fin. ¶* Quinquagesimoprimò, inquirit iudex de conditione testis, qui coram eo producitur: nam potest ab honestis personis interrogare & inquirere de conditione testis, & de inimicitia,& aliis defectibus: vt est glo. in versi. inimicitiæ. & ibi Bal. in l. iij. in prin. ff. de testi. & glos. in versicu. officij in §. sancimus. in authen. de testi. & gl. in l. j. §. curatores. ff. de magistra. conue. & Barto. in d. l. iiij. §. hoc autem. in

iij. q.

lij.q.in fi. & Bart.in dicta sua disputatione incip. iudex maleficiorũ.co.iij.ver.iij.&c. ¶ *Quinquagesimosecundò, inquirit iudex ad denuntiationem sibi factam, per officialẽ deputatum ad crimina deferendum: vt puta. quando vadunt officiales perquirendo lusores, portantes arma, & alios similes delinquentes: nam ex quo reperiuntur in flagrãti & notorio crimine, post sunt denuntiari iudici, & iudex inquirit ad eorum denuntiam: aliàs facit litem suam, secũdum Bald.in l.iubemus.col.ij.versic. ij.C.de probat.per l.fi.C.ne san. baptis. iteret.de hoc est text.in l.ab accusatione.§.nuntiatores. ff.ad Turpil.& not.plenè Bar.in l diu*.ff.de custo.reo. vbi plenè tangit de effectu istius denũtiationis. & idem Barto.in l.ij.§.si publico.colum.ij.in fin.versicu. do regulas. prima est,&c.ff. de adulte. ¶ *Quinquagesimotertiò, inquirit iudex ex officio in dando aduocatos pupillis, pauperibus, & personis miserabilibus, & maximè, ne à potẽtibus opprimantur, & similiter furiosis.text.est in l nec quicquam §. aduocatos. & ibi Bartol. & docto.ff.de offi.procon.& in l.j.§. ait prætor.& ibi gl. ff.de postu.

193 ¶ *Quinquagesimoquartò, inquirit iudex de cõtemptu & cõtumacia procuratoris, qui administrat negotia absentis. nã potest illum ex officio remouere ab administratiõe, & sibi interdicere officium procurationis. tex.est in l.eũ, qui res.C.de procura.per quem ita dixit Bal.in l. mandatum, col.iiij.versicu.sexta est,&c.C.mãdati. ¶ *Quinquagesimoquintò, inqrit iudex ex officio contra procuratorem: vt doceat de mandato: ne iudiciũ efficiatur frustratorium. & hoc potest facere iudex etiam post litem contesta. secundum Abb. in cap. nulli.de accusa. & habetur in cap. exceptionem.de except. ¶ *Quinquagesimosextò, inquirit iudex de crimine sacrilegij & plagij.text.est.& ibi Bartol.in l.iiij.§. mandatis. ff. ad l. Iul.pecul. ¶ * Quinquagesimo septimò, inquirit iudex, ex officio contra non soluentes decimas, & illos compellit ad soluẽdum, etiam nemine petente. ita tenet Cardi.in clem.ij.in xxiiij. quęst.de iud. ¶ * Quinquagesimooctauò, ĩquirit iudex ex officio de idoneitate tutoris, & quãdo mater petit dari vnum tutorem filio suo. nam iudex potest ex officio inquirere & videre si sunt alij legitimi tutores magis idonei, quam ille, quem mater petit: tunc potest repellere petitum à matre, & dare alium magis idoneũ. ita tenet Bald. in l. precib*.col.vj.ver.& scias, quòd mat.&c.C.de impub.& aliis substit. ¶ * Quinquagesimononò, inquirit iudex ad faciendũ sepeliri defunctum: cogẽdo hæredes ex officio, vt ipsum sepeliant, & potest ex officio vẽdere res hęreditas

ditarias, vel compellere hæredes ad vendēdum pro sepultura defuncti etiam ante aditam hæreditatē.text. est & ibi Bar.in l.
199 qui erat.ff.fami.ercis. ¶*Sexagesimò,inquirit iudex cōtra agētem sine actione, & cui non cōpetit ius agendi:& potest ipsum ex officio repellere à limine iudicij:vt nó.glo.Bart. & do.in l. vbi pactū.C.de transa. & Soc.in conci.255.col.ij.in fi.ver.ij.&c.ī ij. vol.Similiter repellit eū,quē constat calumniosè agere,vt dicit idem Soci.in consil. xxxviij.. col.pe. in princip.in j. vol.& de hoc vide plenè per Fely.in cap.
200 ad aures.de præscri. ¶ * Sexagesimoprimò,inquirit iudex ex officio, q habet literas arbitrales in hoc regno de omnib' criminibus irrogantibus pœnam mortis ciuilis,vel naturalis,vel membri abscissionis,& de iniuria illata pupillo,viduæ.vel ecclesiæ : vt est capitulum regni quod incipit, ne tuorū. & aliud quod incipit,si temporū. & ista duo capitula sunt literæ arbitra
201 les.¶*Sexagesimosecundò,inquirit iudex ex officio p syndicatores cōtra officiales ad syndicatum de commissis &obmissis in officio:nam contra eos potest procedi non solùm ad querelam partium , sed etiā per inquisitionē:vt est regia prag.quę
202 incipit,regię dignitati.¶*Sexagesimotertiò,inquirit iudex cōtra frequētatores tabernarum, contra lusores ad ludos prohibitos,& contra frequenter rixantes & portantes arma,& contra homines deambulantes per plateas & vicos,qui sunt iuuenes sine arte,& non laborant,nec habent reditus,& vadunt bene vestiti.nā pręsumitur de eis omne malum. omnes enim isti si fuerunt conuicti per decem testes, debent condemnari ad tēpus in galeas.ita dicit consti.regni,hi, qui.in prin.& ibi plenè hoc declarat Matth.de afflic.in not. & Paris in trac.synd.in vers.inqsitio.col.ij.vbi seipsum inuoluit, allegando plura capitula & constitutiōes regni.in fine nihil certi cōcludit.& tenet ibi Paris , ꝙ ille numerus decem testium,est hodie redactus ad quatuor, per. capitulū regni,qđ incipit , subiungēdo.in hoc puto,quòd male loquatur:nam dictum capitulum,subiungendo , loquitur in aliis terminis & delictis.vbi venit pęna mortis, vel mēbri ab-
203 scissio.*Et puto,ꝙ intentio illius cōsti.hi,qui.dū requirit probationē decē testiū fuerit : quia id quod probatur per decem testes,efficitur notorium: vt dicit Bal. in authē.quod locum. in fi. versi.decimò quæritur.C.de colla.& in notoriis iudex potest inquirere.l.ea quidē.C.de accu. & habetur in.l.j.C.de custo.reo.& dixi suprà ver.xxviij.& p istā rationem puto illam cōsti.hi,qui. nō esse correctam per capitulū regni, qđ incipit generales. de cuius intellectu dixi suprà vers. xxxvj.

204 xxxvj. ¶ *An autẽ in crimine priuato poſsit inqri ex officio, put aĩ furto vel iniuria: vide Lucam de pen.in l. ſi vacantia.col. iiij.verſi.in regno autem,&c.C. de bo.vac.lib.x. vbi tenet ꝙ nõ. hoc tamẽ intellige, niſi delictũ eſſet notorium:vel eſſet cõmiſſum coram officiali. nam tũc licet ſit priuatum,poteſt de eo inquiri:per ea,quę dixi ſuprà,ver. xvij.&xxviij.not.Paris ĩ tra.ſyndi. in verſ.inquiſitio.col.v.verſ. & adde,&c.Eodem modo,ſi eſſet commiſſum vnum magnũ furtum,& neſciretur author,poteſt iudex inquirere, mittendo pro vicinis,& inueſtigando alia indicia pro inueniendo fure,ſecundum Barto.in l.fi.col.j.ff.de quæſtio.& vide, quod not.gl.in d.cõſti.hi,qui.§. de ſpecialibus. & glo.& And.de yſer.in conſti. præſenti lege. ij.& vide.Pari.in d.ver.inquiſitio.col.iij.in prin. Item,poſſet limitari, vbi furtũ trãſcenderet ſummam auguſtalis,quo caſu in regno eſſet pœna mutilatiõis manus vel mortis,ſecundũ formã capituli regni,ad hoc quòd noſtrorũ,&c. nam tunc iudex habens literas arbitrales, poſſet procedere ex officio,per illã literam arbitra-
205 lem,ne tuorum.¶ *Vnum tamen ſcias,quòd licet hodie pro furto ſit impoſita pœna mortis, & ſic ſit altera pœna iuris communis:tamen adhuc dicitur crimẽ priuatum,& non dicitur publicũ, ſecundum Lucã de penna in quadã ſua additione,poſita in capitulis regni,poſt capitulũ 215.quod incipit, cura nobis &c.& declarat Iaſ.in l.pen.ff.de
205 cond.ob.cauſam.¶ *Sexageſimoquartò,poteſt iudex inquirere regulariter de oĩ crimine, de iure canonico.ita tenet Cãd. in ſuo trac.male.in titu.quomodo de male. cogno.per inquiſi. col.ij.vbi ponit nonnulla requiſita,quæ copulatiuè requirũtur, vt procedat inquiſitio de iure canonico:de hoc habetur in ca. inquiſitionis.& in c. qualiter & quando.de accu.¶ Plures autem caſus, in quibus inquiſitio fieri poteſt,perquirat ſtudioſus inueſtigator. hos autẽ cumulaſſe ſufficiat,qui in mentem venerunt.
207 *Cuius autem expẽſis debeat fieri inquiſitio criminoſorũ?dic quòd expenſis fiſci, ſecundum And.de yſer.in cõſti. iuſtitiarij.
208 la.iij.¶ *Vltimò quæritur, qd ſi inquiſitio eſt inepta,an validetur per confeſsionem inquiſiti. vide Ang.in conſi.178.incip.viſis actis prædictis, &c. vbi tenet tutius eſſe, quòd inquiſitus abſoluatur, & denuò poſteà apte inquiratur.& hoc videtur terminare in deci.176.conſil. Neapo. Rob.Maranta. V. I. D.

De denũtiatione, quæ eſt modus peruenien. ad iud.

1 *Denuntiatio, quotuplex ſit.*
2 *Denuntiatio,in quo differat ab accuſatione.*
3 *Denuntiatio iudicialis priuata, que dicatur.*

dicatur.

4 *Denuntiatio euangelica, quæ & vnde dicatur.*

5 *Euangelica denuntiatio, quando locum habeat.*

6 *Sententia iniustè lata, licet trãsierit in rem iudicatam: rescindi tamẽ potest, per euangelicam denuntiationem.*

7 *Denuntiatio canonica, quæ dicatur, & quando habeat locum.*

EXpedita materia inquisitionis, venio ad quartum modum ingrediẽdi iudicium, scilicet, ad denũtiationẽ, prout pollicitus fui prosequi istos modos in principio huius sextæ partis. Peruenitur igitur ad iudicium, quandoque per viam denuntiationis. & de hac est sciendum,
1 *quòd denũtiatio, est triplex: scilicet, iudicialis, euangelica, & canonica. Denũtiatio iudicialis, est duplex, scilicet, publica, & priuata. Publica est, quãdo ĩ iudicio deducitur aliquod crimen ad publicã vindictã ad denũtiã alicuius officialis vel alteri⁹ priuati, & iudex præcedẽte tali denũtiatione, inqrit posteà de illo crimine: vt dixi suprà in mate-
2 ria inqsitionis vers. lij. *& ista denũtiatio, est similis accusationi: vt dicit And. de ysern. in consti. literas. in hoc tamen differt: quia denũtiator nõ se inscribit: nec facit partem in iudicio, sicut accusator: vt declarat Sali. in l. ea quidẽ. in prin. C. de accu. & Ange. in trac. male. in vers. nec non ad denuntiam, & c. vbi plenè tãgit materiam huius denũtiationis. Et in hac denuntiatione nõ requiritur aliqua monitio, vt tenet Spe. in tit. de denuntia. §. secundo. vers. publica. & de hac loquitur tex. in ca. j. §. sanè. de cẽsi. lib. vj. & Bar. plenè in l. diuus. ff. de custo. reo. & Bar. in extrauag. ad reprimẽdam. in versi. per denuntiationem. & Ang. in d. vers.
3 necnon. ad denuntiã, & c. ¶ *Denuntiatio iudicialis priuata, est illa, quæ fit ad priuatũ interesse, & commodũ: vt quando aliquis filius vel seruus indebitè opprimitur à patre, vel à domino, & idem in omni alio oppresso ab aliquo potẽtiore, & similiter in personis miserabilibus oppressis: nam possunt hoc denuntiare in iudicio, vt per iudicem releuẽtur: vt not. Spe. in ti. de denũtia. § secũdo. versicu. priuata. & Barto. in d. versic. per denuntiationem. & c. & hanc denũtiationem iudicialem plenè declarat Abb. in capi. nouit. columna. 17. versi. nunc condescendo. & c. de
4 iudic. ¶ * Secunda denuntiatio, per quam additur iudicium, est denuntiatio euangelica: & hæc est valde notanda: quia per eam reparantur multa, quæ sunt auxilio iuris ciuilis destituta: vt dicit Barto. in d. extrauag. ad reprimendam. in versicul. per denuntiationem. Et ideo dicitur euangelica: quia habuit originẽ ab euangelio: vt dicit Abb. in dicto capitu. nouit. colum. xvij. versiculo vltimo, & c. vt traditur

Matth

Matthæi cap.xviij.& Lucæ cap. xvij.dũ dicit, Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum primò inter te & ipsum.& hæc est prima monitio.& si te non audierit, adhibe tecũ vnum vel duos. & hæc est secũda monitio.quòd si te non audierit, dic ecclesiæ. & ista est denuntiatio euãgelica: per quã aditur ecclesia, & sic iudex ecclesiasticus, bina prius monitione præcedente: vt loquitur tex.in d.ca.nouit.& cap. si peccauerit. ij.q.j.& declarat Bald.in authen.ad hæc.colũ.ij. in fin.C.de vsur.& plenissimè Abb.in d.cap.nouit.col.xj.cum
5 pluribus seq.¶*Et breuiter ad hanc denuntiationem recurrimus.vbicũque aliquis tenet indebitè aliquam rem contra conscientiam & cum peccato: nam potest is, qui prætẽdit interesse, adire iudicem ecclesiasticũ, formando libellum narrando qualiter ille tenet dictam rem cum peccato, & contra cõscientiam: proptereà denuntiat ipsum ecclesiæ, vt eum corrigat à peccato, & compellat ipsum consequenter ad rei restitutionem: & debet narrare qualiter præcessit illa bina monitio, secũdum formam euangelij: quia aliâs hæc denuntiatio non procederet, secundum Specu.in titu.de denuntia.§.ij.versi.item opponitur. & versic.quod autem.& Bald.in d. versicu.per denuntiationem. & Fely.in d.cap.nouit.col. penul. vbi sequitur opin.Franc.de are. scilicet, quòd etiam in delictis notoriis requiratur illa bina monitio: quicquid tenuerit Archi. in capitu.si peccauerit.secunda quæstio.prima.& per hanc denuntiationem iudex principaliter intendit corrigere denuntiatum à peccato: quia ista censetur denuntiatio charitatiua. Verùm quia à peccato desistere nõ potest, nec pœnitentiam agere, nisi rem ablatam restituat: vt declarat pulchrè Abb.in capitu.ad nostram.el ij.de iureiuran.ideò per consequentiam necessariam constringit denuntiatum ad rei restitutionem: non solùm per censuras ecclesiasticas: verùm etiam per missionem in possessionem, secundum Bal.in d. Authen.ad hæc. colum.ij. in fin.& seq. C. de vsur. quem sequitur Felyn.in d.capitu.nouit.colum. fin.& iste est bonus modus recuperandi rem per alium detentam, quando aliud ciuile reme-
6 diũ deficeret.¶*Hinc dicimus, quòd si est lata sententia iniusta in fauorem alicuius, & transiuit in rem iudicatam, licet succumbens sit exclusus ab omni ciuili remedio tamẽ si is, q obtinuit, scit se iniustè obtinuisse. potest denuntiari ecclesiæ per hãc denuntiationem euangelicam, & compellitur restituere id, quod iniustè habuit, vt à peccato desistat, secundum Abb.in cap.j.col. fin.de conces. preben.& potest constare de scientia obtinentis, quando fortè confiteretur extra

iudic

iudiciũ se iniustè obtinuisse, vt ibi dicit Abb.circa fi.Reliqua de ista denuntiatione dic, vt plenè per Abb.Fely.& doct.in d.c.nouit.& Bart.in d.extrauag.ad reprimendã.in versi.per denũtiationẽ.& in aliis locis suprà alle
7 gatis.¶ * Tertia principalis denũtiatio,dicitur canonica:ex eo quia à sacris canonibus fuit introducta : & ista est duplex:specialis,scilicet,& generalis. Denũtiatio canonica specialis,fit ꝑ eũ,cuius ĩterest habere bonũ prę latũ, vel administratorẽ,vel subditũ,vt primò bis monitus,si est ĩcorrigibilis,remoueatur ab officio& beneficio:& de hac loquitur tex.in c.j.de off.custo.& ĩ c. licet Heli.de simo.Denuntiatio verò generalis,dicitur illa, quæ est publica,vi quando agitur de matrimonio dissoluendo,& de eius impedimentis.& de hac loquitur text.in c.ad dissoluendũ. de despõ.impub.& ĩ c.cùm inhibitio.de clãde.despõ.vt quando duo volunt cõtrahere matrimoniũ,& tertius denũtiat ecclesiæ impedimentũ cõsanguinitatis, vel aliud simile.ita declarat Abba.in d.cap.nouit.colum.pen.in fi.& Spec.in titu.de denuntia.§. ij.versi.canonica,&c.

De iploratiõe officij iudi.

QVintus modus ꝑueniẽdi ad iudiciũ.est ꝑ imploratione officij iudicis.Et hîc veniret discutiendum quotuplex sit officiũ iudicis, & qualiter in eo procedatur:an requirat litis contestationẽ, & alia solennia iudicii.De quibus omnibus remitto me ad ea,quæ not.Barto. & Docto.ĩ l.j.ff.de iur.om.iudi.& per glos.& cano.in cap.fin.de offic. iudi. Vnde venio ad processum huius sextæ partis iuxta ordinẽ propositum.& primò secundum ordinem videamus materiã citationis. Rober. Maranta.

De citatione, primo membro iudicij.

1 *Citatio iudiciarij ordinis, est fundamentum,& ab ea iudicium incipit.*
2 *Citari debet vnusquisque pratẽdẽs interesse in iudicio, aliàs non valet actus:qui fit sine citatione.*
3 *Citatio,est de iure naturali : nec potest etiam per principem obmitti.*
4 *Citatio in singulis actis iudiciarijs fieri debet*
5 *Citatio aduersarij, fieri non debet: qui si præsens esset,non posset actum impedire.*
6 *Citatio non requiritur in exigendis tributis, datijs, & collectis, seu functionibus fiscalibus.*
7 *Citatio in omnibus actibus, qui expediuntur per iudicem ante citationem partis, in causa principali non requiritur.*
8 *Partis citatio non requiritur in concedenda venia vocandi parentes,vel patronos in ius.*
9 *Citatio partis,an requiratur in productione instrumenti.*
10 *Sententia principis, seu imperatoris, vel sacri concilij, an fieri poßit sine citatione partis.*

Pactum

privato

tius sine scriptis capere.

79 *Nuntio specialiter electo, non creditur sine literis. & supra num. 45.*

80 *Citatio extra prouinciam, sine scriptis facta, non valet.*

81 *Citatio ad domum, & non personaliter sine scriptis, non valet.*

82 *Citatio per edictum, qualiter fiat.*

83 *Citatur per edictũ, qui personaliter non reperitur, nec habet certã domũ.*

84 *Per edictũ citatur, qui dolose latitat, & impedit, ne citatio verbalis vel per literas possit ad eum peruenire.*

85 *Citatio fit per edictũ illius, qui degit in loco: qui propter guerras vel inimicitias vel alio modo non est securus.*

86 *Clausus in domo, qui personaliter haberi non potest, citatur per edictũ ianuæ domus suæ affixum.*

87 *Actor, qui porrexit libellũ, & litem non prosequitur, sed se absentat reo instante, potest per edictum citari.*

88 *Citatio per edictum, secundum constitutiones Regni.*

89 *Citatio fit per edictum, quãdo actus fiendus habet cõtradictores incertos.*

90 *Institorem alicui apothecæ præpositum, volens reuocare, edictum ante illam apothecam publice proponere debet, vt nemo cum illo contrahat.*

91 *Clericus absens citatur per edictũ affixum in valuis ecclesiæ sui beneficij.*

92 *Episcopus volens electum in beneficio confirmare, edictum in valuis ecclesiæ exponere debet; contra sua interesse putantes.*

93 *Tenens prædium tributarium, qui se absentauerit, citatur per edictũ, & non comparens infra sex menses, priuatur prædio.*

94 *Vniuersitas potest citari per edictũ*

95 *Citatio in casibus, in quibus lex permittit fieri per proclama: in illis etiã potest fieri per edictum.*

96 *Edictum quanto tempore in loco affixum stare debeat, quando citatio per edictum fit.*

97 *Citatio per proclama, quæ dicatur.*

98 *Inuentarium quando faciendum est per hæredẽ, fit citatio per proclama.*

99 *Litigator qui post litem contesta. se absentauit, & non habet domum, vel neminem reliquit in domo, per publicum proclama citari potest.*

100 *Citatio per proclama contra certã personam, in quo loco fieri debeat.*

101 *Absens, qui nullibi reperitur, nec habet certam domum, potest per proclama citari.*

102 *Matrimonia antequam cõtrahantur citari debet cõtradictores per publicum proclama infra certum terminum: aliàs clandestina dicuntur.*

103 *Minor quãdo adiuit hæreditatem, & postea per in integrum restitutionem vult se abstinere & repudiare, tunc citandi sunt omnes creditores incerti per proclama, cum termino trium mensium.*

104 *Creditor posterior potest citari facere anteriores per proclama, quãdo rem hypothecatam vendere vult. Et quid talis citatio operetur.*

105 *Episcopus expulsus per proclama in aliena diœcesi, potest expulsores citare: & contra eos procedere.*

106 *Pupillus, quando vult pati permissionem in possessionẽ ex primo decreto, citari debent eius consanguinei per proclama.*

107 *Missio in possessionem, quando facienda est contra absentem indefensum, eius*

ADNOTATIO.

AVTHOR in Operis partitione, suos Tractatus sex partibus claudere cõstituit: quod nobis fuerit argumento, illũ hic non (tãquam ἐν ἀλαμπρῷ secũ pugnãtem) subuenire septimũ sui corporis membrum quippe qui patefactis gradibus ad iudicium, iam è re nata occasione ipsius membra exactissimè acutissiméq; excutiat. Sunt enim, nõ ἰσαγωγαι, sed consequentia.

1

ROPOSVI* in principio hui⁹ vij. partis, ꝙ prima pars iudicij continet decem membra. Quorum primũ, est citatio: quæ citatio meritò præponitur in ordine: quia ab ea incipit iudicium, vt in §. fi. insti. de pœna te. liti. & probatur ex ordine titulorũ in ff. veteri. nã Iuriscõsultus volens tractare de iudiciis, primò posuit iurisdictiones iudicum:

dicum:& posteà appropinquando ad materiam iudiciorum,posuit titulum de in ius vocando, vt designaret ꝙ ab eo incipit iudiciũ,vt declarat Bar.in rubr. ff.ne quis eum,qui in ius voc.& dicitur citatio,fundamentũ ordinis iudiciarij, secundũ Spec. in tit.de cita.in princ.¶ Et quoniã materia citationis per multos scribẽtes in suis tractatibus satis abundè est ventilata, ideò ne arroganter videar alienos mihi vendicare labores, breuiter super ea pertrãsire decreui. Et solùm pro introductione iuuenum in practica, maximè in hoc regno,attingã quod seruatur de iure municipali huius regni in materia citatiõis:& qualiter ius cõmune limitetur seu corrigatur in hoc regno:qa hoc est principale meum propositum,vt regnicolis,aduocatis, & assessoribus morem gerã. Vnde ad materiam citationis appropinquans præsuppono, quòd in qualibet citatione sunt considerãda sex dubia:videlicet, quis, à quo,per quẽ,qualiter, quãdo, & vbi:qbus sex examinatis, breuiter,& succinctè erit expedita materia huius primi membri.
2 ¶ *Venio ad primum dubiũ,scilicet, Quis sit citãdus. breuiter conclusio est, ꝙ is debet citari, qui prætendit interesse,seu potest lædi ex aliquo actu, qui fieret in iudicio.aliàs ille actus nõ valet. l. de vnoquoque.ff. de re iud.l.nam ita diuus.ff. de adop. & l.si quando.& ibi Bal. C.de testi.& c.ij.de testib.Sic ergo, qui vult litigare contra aliquẽ,ante omnia debet citare suũ aduersarium in iudicio: aliàs processus
3 nõ valet: * quia citatio est inuẽta de iure naturali,& est species defensionis,& nullo modo potest obmitti, etiã per principẽ, vt est tex.in cle.pastoralis.§.cæterùm.de re iud.& not.Bal.in.l. cùm fratrẽ.in fi.verbis.C.de his qui.vt ind.& Soc.in cõs.xij.col. ij.in j.vo.vbi ponit exẽplum, ꝙ
4 Deus citauit Adã.*Et debet fieri citatio in singulis actis iudicia-
5 rijs,vt d.l.de vno quoq;. ¶* Limita primò, istã cõmunem conclusionẽ nõ procedere, quãdo aduersarius esset talis, qui etiã si esset præsens,nõ posset actum impedire nec cõtradicere : quia citari nõ debet:& valet actus etiam sine eius citatione. ita per plura tenet Ale.in l.recusare in prin.ff.ad Treb.& Pau.de Ca.in cõsi.xxxiiij.col. pe. in ij.vol.per tex.in l.iiij.§.j.ff.de fide.libe.& Bal.in l.nec quicquã. §. vbi decretũ.ff.de offi.procõ.& ibi Ias.
6 in iiij.col.¶ * Secũdo,limita nõ procedere in exigẽdis tributis, datijs, & collectis seu functionibus fiscalibus:qa proceditur de plano,nullo seruato iuris ordine,& sine citatione,solum exigendo & cõpellendo debitores etiã nõ citatos. ita singulariter tenet Bal.in cõs.ccccxxxiiij. in-
7 cip.licet.in iij. vol.¶ *Tertiò limita nõ procedere in omnibus

actibus,qui expediũtur per iudi
cem ante citationẽ partis in cau
sa principali: quia licet requi-
rant causæ cognitionem:nõ ta-
mẽ requiritur in eis citatio par
tis.ita tenent Bal.& Ale.in l.sed
si hac §. prætor ait.ff. de in ius
vocan.& ibi ponũt exemplum
8 in concedenda * venia vocandi
parentes & patronos in ius: nã
in tali concessione non requi-
ritur partis citatio, licet fiat cũ
causæ cognitione.idẽ tenet Bal.
in l.ea quæ.circa fi.col. C. quo.
& quando iud.Pet.Phili.Cor.in
cons.xlvj.col.pen.ver.facit. &c.
9 in ij.volu. ¶*Et per hoc infero
ad bonam practicã,in regno ha
bemus ritũ magnæ curiæ,quòd
quando hæres vult præsentare
instrumentum secundũ formã
ritus, debet offerre petitionem
præambuli,probãdo se esse hæ-
redem,pro liquidatione instru-
mẽti:& idẽ fortè esset in cessio-
nario,per ea quæ not.Alex.in l.
si sic.col.fi.ff.de leg.j. de hoc est
vnus ritus sub nu.221.incip. itẽ
seruat ipsa curia,quòd si fit præ
sentatio &c.& alius rit', cclix.
sub rubri.de præambulis.Dico,
ꝙ ex quo ista liquidatio præam
buli fit ante citationem partis,
in causa principali, nõ requiri-
tur in ea alia citatio: per prædi
cta. & licet Bal.in l.ij.col.fi.ver
sicul.ex his.C.de exe.rei iud.di-
cat,quòd in liquidatione instru
menti requiratur partis citatio,
intelligo tamẽ Bal.loqui in tali
liquidatione, quæ fit post cita-
tionem,nõ ante,ne contradicat
ei,quòd dixit ipsemet Bal.in d.
10 §.prætor ait.¶*Quarto limita,
nõ procedere,quãdo fertur sen-
tẽtia principis seu imperatoris:
quia valet sine citatione,existẽ-
te tamen iusta causa, secundum
Bal.in l.cessante.in prin.C.quo
modo & quando iud.& Bald.in
l.nec causas.C. de appel. & Ale.
in consi.ij.col.vij.versi. & quod
not.Bal.&c.in j.vol..vbi plus di
cit,ꝙ in principe semper præsu
mitur iusta causa. Regulariter
tamen etiã sententia principis
nõ valet,sine citatione, ex quo
princeps non potest tollere id,
quod est iuris naturalis, vt est
tex.& ibi glos.& Bal.in l.fin.C.
de legib.& idem Bald.in consi.
lviij.in iij.vol.& Abb.in cap. in
causis.de re iudic. tamen hodie
in regno de communi stylo sa-
cri consilij Neap.omnes senten
tiæ sacri concilij feruntur sine
citatione:& valent, ex quo pro-
feruntur sub nomine regio. Be-
ne verum est,ꝙ post conclusum
in causa fit citatio partibus, vt
veniant ad allegandum verbo,
vel in scriptis infrà talẽ termi-
num,quo elapso fertur sentẽtia
sine alia citatione ad audiendũ
sententiam.& si ista citatio non
præcederet, non valeret senten
tia regia,prout de hoc stylo at-
testatur Matth. de Afflict.in de-
cisio.cclxxxiij.consi.Neapoli.&
ratio est: quia post conclusum
in causa, citatio non est defen-
sionis:quia nulla potest allegari
defen

defensio, sed est potius iuris positiui. & ideò princeps potest illam obmittere: & sic non obstat cle. pastoralis. de re iudic. & hæc ratio potest colligi ex verbis singu. Bal. in l. executorem. col. antepe. versi. non obstat, quòd defensionis facultas &c. C. de excep. rei iud. qui dicit, quòd citatio nõ est de iure naturali principaliter, propter se, sed propter defensionem: ergo vbi nõ competit defensio, ibi potest obmitti per principem.
11 ¶ * Quintò limita nõ procedere, quando in instrumẽto esset pactum, quòd debitor posit capi ad instantiã creditoris ex sola ostẽsione instrumenti factà iudici. nam tunc potest capi per iudicem authoritate instrumẽti sine alia præcedenti citatione, per ea, quæ no. Ang. & Imo. & ibi etiã Alex. in ij. col. in fin. in l. si sic. ff. de lega. j. & licet loquantur in statuto, tamen idem esset in pacto, vt habetur in l. nõ impossibile. ff. de pac. Et in specie in pacto tenet hoc Matth. de Afflic. in cõstitu. pacis cultum. colũ. vj. quod nota, vt scias ponderare clausulas instrumẽtorum: quia vt plurimùm in instrumentis ponuntur istæ clausulæ executiuæ: & hoc corroboratur ex eo, quod in simili concluditur in decisio. cccxxvj. consil. Neapo. vbi dicitur, quòd quando in instrumento est pactum de capiendo bona debitoris, potest creditor implorare familiam iudicis ad capiendũ bona: & iudex tunc concedit familiam & capturam sin alia citatione partis, vt tenẽ Alex. in consi. cxxxj. in iiij. volũ & Bal. in l. si aquam. in x. q. C. de serui. et aqua.
12 ¶ * Sextò limita nõ pcedere, quãdo aduersarius reperitur præsens in iudicio: qa potest actus expediri eo aliter non citato: quia lex solùm põderat præsentiam partis, vt d. l. de vnoquoque. in princ. ff. de re iudi. & est text. in l. etiam. §. fin. ff. de mino. vnde præsens etiam fortuito casu, citari non debet. Ita tenet Alexan. in d. l. de vnoquoque. col. j. & Alex. in rubr. C. de in ius vocan. in fin. & Bald. in l. si accusatoribus. colũ. ij. C. de accusa. & Bald. in l. j. ff. de in ius vocan. & Abb. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. iij. de constit. & in c. inter quatuor. in iij. not. de maio. & obed. & Bal. in c. j. col. v. de mil. vas. qui contu. est. & in l. consentaneum. col. fin. C. quo. & quando iud. Verum licet secundum communem cõclusionem citari nõ debeat præsens, debet tamen per iudicẽ certiorari de actu, qui fit in causa sua. aliàs actus nõ valeret, secũdum Bart. in l. furioso. ff. de re iud. & Ias. in l. nec quicquam. §. vbi decretũ. col. vj. ff. de offi. procon. sed contrarium tenent Ang. imò & Alexan. in d. l. de vnoquoq;. in prin. & Ias. in l. j. in fi. ff. de in ius voc. scilicet, quòd nõ requiritur certioratio: quia præsens præsumitur sciens. & prædictis adde So-

 cin.

cin.in cōsi.xxix.col.ij.in iij.vo.
sed in dubio is q reperitur præ-
sens in iudicio, præsumitur ve-
nisse ad illum actū, qui erat ex-
pediendus, seu ad quem fuit vo-
catus, secundum in l. furio
so.col.pen.in fin.ff.de re iudi.&
Alex.in consi.cxxiij.col.ij.in ij.
vol.¶ *Quid autem, si iudex ci-
tauit aliquem ad vnam causam,
& comparuit ad illam causam,
vtrum posit compelli respon-
dere aduersario, vel alteri super
alia causa? Bal.in d.l.si accusato
ribus.colū.ij.in fin.tenet, quod
nō, sed potest dicere, facias me
citari: quia nō veni ad hoc, &
idem magis clarè tenet Bald.in
l. cùm fratrem.in fin. C. de his
quib.vt indig.vbi adsignat ra-
tionem, quòd citatio fit ad duo,
scilicet ad effectum comparitio
nis, & præparandæ defensionis.
Vnde si ille compelleretur re-
spondere statim tolleretur sibi
defensio sed Alexand.in d.l.de
vnoquoque.col.j.tenet cōtra Bal.
scilicet quod indistincte teneatur
respondere: etiam si ob aliam
causam veneat.& certè si opin.
Bal.esset vera in d.l.cùm fratrē.
quo ad suam rationem, nūquā
præsens compelleretur respon-
dere; sed semper esset citandus
propter prætensam defensio-
nē. Sed ego puto in hoc regno
veram esse opin.Bald.per con-
stit.si quem nostrorū &c.& ibi
not. And.de yser.vbi dicit, quod
inuentus in iudicio ob causam
necessariā, non tenetur respon-
dere in alia causa. Secus, si ob
causam voluntariā. sed in pro-
posito is, qui fuit vocatus ad
vnam causam per iudicē, cense-
tur comparuisse ob causam ne-
cessariam. ergo nō tenetur re-
spōdere in alia causa. Ad ratio-
nem Bald.de prætensa defensio
ne, dico, quòd posset dari re-
sponsio: quia præsens potest pe-
tere inducias deliberatorias, iu-
xta auth.offeratur.C.de litis cō
testa.& sic interim potest præ-
parare defensiones, vt dicit Ale-
xan.in d.l.de vnoquoque.in j.
col.& sic ratio sua nō impedit,
quin præsens ex causa volunta-
ria vel fortuita teneatur respon
14 dere.¶ *Septimò limita vbi es-
set suspicio fugæ debitoris vel
criminosi: quia potest tunc pro-
cedi contra eum, sine alia cita-
tione, & possunt contra ipsum
recipi testes, etiam eo nō citato,
ne instruatur ad fugam, ita ple-
nè declarat Fely.in capi.cùm ab
homine.versi.limita tertio &c.
de iud.& hoc sentit Bald.in d.l.
cùm fratrem.in fi.C.de his qui-
bus vt indig.& tenet Barto.in l.
ait prætor.§.si debitorē.ff. quæ
in frau.cre.& Bal.in l.creditor.
15 la ij.si cert.peta.¶ *Octauò li-
mita, vbi periculum est in mo-
ra: nam potest tunc expediri a-
ctus, etiam parte non citata, se-
cundum Alex.& Ias.in l.si fide-
iussor.§. si satisdatum.colū.j.ff.
qui sat.cog.& Inn.in c.significa
uit.in fi.de testib.& Alex.in d.l.
de vnoquoque.col.ij. Aliàs autē
num

nũquam iudex poteſt venire ad capturam perſonæ,niſi prius eũ citet,vbi videt nõ eſſe periculũ in mora,propter fugam, ſecundum Bal.in l.ſi quis curialis.in j.nota.C.de epiſ.& cle.& Bal.in l.ſi filio.in fin.ff.ſolu.matrimo.
16 ¶*Nonò limita non procedere in cauſa criminali,quãdo ſententia fertur in fauorem abſentis : nam valet,etiam eo non citato : ſecus ſi ferretur contra ipſum.ita tenet Bal.ĩ l. ſi accuſatoribus.col.fin. C. de accuſa.& Alex.in l.furioſo.col.ij.ff.de re iudi.per l.quamuis indubitati.
17 C.de adul.¶*Decimò limita,in omnibus cauſis,in quibus proceditur ſine figura iudicij : nam valet ſententia lata pro abſente non citato,ſecundũ Bart.in extrauag.ad reprimen.in verſic.& figura.in fi.& Alex.in d.l.furioſo.col.ij.& propterea hodie in regno quælibet ſententia lata pro abſente non citato,valet in cauſa ciuili:ex quo per iura municipalia ſæpius allegata procee
18 ditur.¶*Vndecimò limita,in omni actu,qui celebratur vltima die termini:nam poteſt fieri etiam parte nõ citata.Hinc dicimus,quòd poteſt fieri ſententia compromiſsi in vltima die termini ipſius compromiſsi ſine citatione,dummodo terminus ſit ſtatutus ab homine,ſecus ſi à lege.ita dicit Bal.ĩ auth.ei qui appellat.co.ij.C.de temp.app.Itẽ, quando teſtes examinãtur vltima die termini,nõ requiritur citatio partis ad videndum iuramenta teſtiũ,ſecundum Bald. in l.ſi quando.col.ij.in fin.C.de teſtib.& Bald.in l.fin.C.qui admit.& Bart.in l.ij.C.de tempo. appel.& in l.item illa.ff.de conſti.pecu.& idem in ſimilibus caſibus,de quibus vide plenè per Mod.in l.qui ante calendas.& in l.ſi quis arbitratu.ff.de verb. oblig.& Iaſ.in l.nec quicquam. §.vbi decretum.col.vj.ff.de offi.procon.& in repe.l.admonendi.col.xliiij.¶Adde tamẽ, quòd in regno iſtud practicatur aliqualiter, videlicet, quòd licet poſsit fieri actus in vltima die termini ſine citatione : tamen debet abſens vocari in curia illa die,& hora quando fit actus: & debet eius contumacia accuſari:& ideo ſis cautus, vt facias hoc apparere ex actis.ita de hoc ſunt duo ritus magnæ curiæ. Vnus in nu.47.& alius in num. 116.& ambo incipiunt, Item, ꝙ
19 ſi detur terminus &c.¶* Duodecimò limita, quando citatus ſemel perſonaliter ſtatim aſcendit equum,& receſsit in partes remotas, vel alio modo verbis declarauit ſe nolle comparere: quia non eſt vlterius citandus, ſecundum Bald.in l.ceſſante.in fin.C.quomo.& quando iud.& Alex.in d.l.de vnoquoq;.col.fi. & in l.contumacia.verſi.quintò fallit,&c.ff.de re iud.& Iaſ.in d. l.nec quicquam.§.vbi decretũ. colum.vj.ff.de offici.procon.& Abb.in c.cùm parati.de appel.

20 ¶*Decimotertiò limita, quando probatio concludit soli iudici: puta ad iudicis instructionem: quia tūc potest recipi sine citatione partis, secūdum Bald. in l. certum. col. ij. ver. item opp. quòd imò differant &c. C. vnde legi. & Bal. in l. si qua per calumniā. versi. sed pone. ꝙ iste &c. C. de episc. & cle. vbi ponit exēplū in iudice seculari, capiēte clericū, qui nō incedit in habitu clericali: nā si clericus ostēdit iudici instrumētū clericatus, debet ipsum remittere statim iudici ecclesiastico sine citatione partis. adde Inno. in c. j. de postula.
21 præla. ¶*Decimoquartò limita, quando aliquis habet expedire actum secundum suam cōscientiam, vt quādo per sedem apostolicam committitur alicui examinatio alicui⁹, si est idoneus, vel est cōmissa potestas sententiandi cum clausula, cōsciētiam tuam oneramus. quia tūc potest ille actus expediri sine aliqua citatione partis, secūdum Bal. in d. l. si qua per calumniam. versi. vbi suprà. & in d. l. certum. versi. vbi suprà. & Alex. in d. l. de vnoquoque. col. ij. in fi. ff. de re iudi & Lud. Ro. in rub. de arb. col. iij. & est glo. in c. j. de offi. de leg. & Bal. in l. neque natales. col. fi. C.
22 de proba. ¶*Decimoquinto limita, quādo est datum arbitriū & potestas executori testamenti distribuendi ad pias causas: seu eligendi pauperes: quia in tali electione & arbitrio declarando non requiritur citatio hæredum, nec alterius, secūdum Bald. in l. captatorias. in fi. C. de test. mili. & Bal. in l. si. col. ij. ver. sed nūquid in ista &c. C. cōmu.
23 de leg. ¶*Decimo sextò limita, quādo iudex misit expertos ad mensurādum agrum, vel ad aliquam differētiam vidēdam per aspectum loci: quia in relatione dictorū expertorum non requiritur partis citatio, nec præsentia: licet in electione eorum requiratur, secūdum Bartolum in l. Theopōpus. circa fin. ff. de dote præleg. & Ange. in l. j. §. Marcellus. ff. si plus quàm per legē
24 falc. ¶*Decimoseptimò, limita non procedere in sentētia calculatorum, qui reuidēt librum rationum alicuius administratoris, puta syndici alicuius vniuersitatis: nam possunt ferre sentētiam cōdemnatoriam cōtra absentem, aliter nō citatum, & valet sine citatione, secūdum Bar. in l. ij. §. quod de frumētaria. & ibi etiam gloss. ff. de admi. re. ad
25 ciui. perti. ¶*Decimooctauò, limita nō procedere in iuramēto deferendo alicui pro liquidatione rerum ablatarum in odium delinquētis: iuxta formā l. si quādo. C. vnde vi. & c. super eo. extrà, ꝙ metus causa. quia in tali taxatione & iuramenti delatione non requiritur citatio partis, ad maius sui odium. Secus, quādo ista taxatio est facienda per iudicem de hoc est decisio Rotę in nouis, in dec. ccxcix.

incip

Incipiente, licet &c. & hoc tenet Ias. in repe. l. admonẽdi. col. pe. & fi. ff. de iureiurã. vbi hoc ampliat in omni iuramento, quod defertur propter delictũ seu cõ-
26 tumaciam alicuius ¶ *Decimonono, limita, quãdo aliquis pateretur aliquod damnum in aliquo loco, puta remoto: nam potest ibi testes examinare super damno, quod passus est sine aliqua vocatiõe partis, & talis examinatio faciet plenam fidem, secundum Luc. de penna, & Bar. in l. ij. in fi. C. de naufrag. lib. xj. quod nota ad practicam eorũ, qui patiuntur furta & robarias in syluis: vel alia similia dãna. adde Alex. in l. iiij. §. pretor. col.
27 v. ff. de dam. infec. ¶ * Vicesimò limita, quando iudex vult examinare in testem aliquã honestam mulierem: nã potest mittere ad eius domũ pro ea examinanda, sine alia citatione partis, secundum Bar. in l. ad personas egregias. ff. de iureiuran. & And. de Yser. in consti. in pecuniarijs. col. ij. in fi. de quo vide etiam Ab. in c. si qui testium.
28 de testi. ¶ * Vicesimoprimò limita, quãdo esset examinãdus aliquis testis, cuius dicto esset necessariò standũ: quia nõ requiritur partis citatio, secũdũ Alex.
29 in cõsi. cxxx. in j. vol. ¶ * Vicesimosecundò limita, quãdo esset examinãdus aliquis testis, de cuius morte vel festinato recessu timetur: quia potest examinari etiam parte non citata, secundum Inno. in c. Albe. circa prin. de testi. & Ias. in repeti. l. admonendi. col. iiij. in princ. ff. de iu-
30 reiu. ¶ * Vicesimotertiò, limita non procedere in eo, de cuius pręiudicio principaliter agitur. Secus, si per quandã consequentiam actus tangeret præiudiciũ alicuius: quia potest fieri sine illius citatione, secundũ Alex. in l. de vnoquoq;. col. fi. ff. de re iudi. & Ias. in l. nec quicquã §. vbi decretum. co. viij. de. offi. procõ. & in l. si quis nec causam. col. ij.
31 ff. si cert. pet. ¶ * Vicesimoquartò limita, quãdo iudex vult interdicere administrationem alicui prodigo: qa potest hoc facere sine citatione alicuius, secundũ Ias. in d. §. vbi decretũ col. ix. & Bal. Ang. & mode. in l. is qui bo-
32 nis. ff. de ver. obli. ¶ * Vicesimoquintò limita, quãdo fertur sententia contra principalem debitorem: nã in ea nõ est citandus fideiussor de iudicato soluẽdo: licet interesse prætẽdat: quia ex eodẽ processu fit executio contra eũ, secundũ Bal. in l. duobus. §. ergo si quis. & potest esse ratio: quia non agitur principaliter de eius præiudicio: licet per consequentiã, vt suprà in vicesi-
33 matertia limitatione. ¶ * Vicesimosextò, limita non procedere, quando iudex protulit aliquam interlocutoriam, à qua succumbens appellauit: quoniã appellatione pẽdẽte potest iudex procedere vsq; ad diffinitiuã, antè quàm sibi inhibeatur: iuxta ca.

non solùm de app. lib. vj. Certè potest omnes actus vsq; ad sententiam inclusiuè expedire sine citatione partis: & valet, nisi appellans suę appellationi renuntiet. tex. est singularis in c. eum qui. de dolo & cõtumacia. li. vj.
34 *Vicesimoseptimò, limita quã aliquis est condemnatus ad expensas propter contumaciã: iuxta legem. sancimus. C. de iudi. nam potest fieri talis cõdemnatio, etiam sine citatione partis, secundum Bal. in d. l. sancimus. in x. q & Anto. de Butri. & Paul. de liaza. in c. fin. litibus. de dolo & cõtumacia. & Fely. in c. j. col.
35 vj. de iudic. ¶ *Vicesimooctauò limita, quãdo iudex vult dare tutorem vel curatorẽ alicui pupillo, vel furioso, sine inquisitione: quia potest suum decretum interponere sine citatione alicuius, secundũ Bar. in l. qui habet. §. quolibet. ff. de tute. & Alex. in consilio octuagesimosextò, incipiente, visis dubitatiõibus.
36 & c. in ij. vol. ¶ *Vicesimononò limita, quãdo aliquis dolosè latitat & se occultat, ne citari possit: quia potest expediri actus cõtra eum, eo aliter non citato: ex quo constat de eius cõtumacia: secundum Inno. in c. ad petitionem. de accusat. & Abb. in ca. ex tuæ. colũ. pen. de cleri. non resi.
37 ¶* Tricesimò limita generaliter, vbi certũ est aduersario nullam competere defensionẽ: quia potest expediri actus eo non citato, vt not. plenè Card. Alex. in c. cum sit Romana. co. ij. circa fi. de appel. vbi multos allegat, & hanc fallentiam poteris iungere cum prima.
38 ¶ *Tricesimoprimò limita, quãdo aliquis haberet instrumentum contra debitorem cum pacto de capiẽdo, & constitutione precarij: quia potest facere capturam cõtra tertium possessorem etiã non citatum, & negotio non liquidato: ita tenet Frã. de Are. in cõs. xxj. col. pe. in fi. & colũ. fi. & Soci. in consilio lxxxij. colum. iij. in tertio volu. quod nota perpetuò: qa millies euenit ĩ facto: & pluries vidi respõderi in cõtrariũ, à noncullis doctoribus, qui dictas decisiones non viderunt.
39 VENIO* ad secundum dubium: scilicet, à quo iudice debet ac possit fieri citatio. Breuiter communis conclusio est, q omnis iudex competens potest citare, siue sit ordinarius, siue delegatus: Secus, si est incompetens: quia non valet citatio. l. fi. & ibi per docto. ff. de iuris. om. iudi. & habetur in l. ij. si quis in ius voca. non ier. Quod tamen intellige, quando certũ est eum esse incompetentẽ de iure communi: Secus, si de iure communi sit competens: potest tamen aliquo priuilegio declinari: qa tunc valet citatio, & tenetur citatus comparere ad suum priuilegium allegãdum: aliàs posset contumax reputari: vt dicta l. secunda. & l. si quis ex aliena. ff. de iud. intellige tamẽ prædicta de cita

citatione verbali: secus in reali, quæ fit per capturam personæ: quia illa potest expediri solùm per ordinarium: non autem per delegatum, vt not. Bar. Alexã. & cõmuniter doc. in l. ij. ff. de iur. om. iud. vbi ita intelligunt tex. in §. si verò etiam. in authẽ. de exhib. reis & in l. cõsentaneum: C. quomodo & quando iud. Similiter & citatio per edictum, potest expediri solùm per ordinarium, vel per delegatũ principis: nõ autem per delegatum inferioris, vt in §. omnẽ. in authen. de litig. & in authẽ. qui semel. C. quo. & quãdo iud. & ponunt doct. in d. l. ij. & Bar. in extrãuag. ad reprimẽdam. in vers. per edictum in prin.

40 ¶ *An autem possit iudex citari suũ subditum existentẽ extra suum territorium? istã q. tangit Io. And. in cap. Romana. §. contrahẽtes. de foro compet. lib. vj. & Barto. in l. omnes. C. de episco. & cler. & Ange. & Iaso. in l. fi. ff. de iur. om. iudic. vbi dicit, quòd ista q. indigeret decisione Cæsarea. Et ibi Iaso. distinguit tres casus. & dic, vt ibi per eum: cui adde, ꝙ in regno habemus cõstitu. quæ incipit, in ciuilibus. quæ concedit iudici indistinctè posse citare extra territorium. & ibi Matthæ. de afflic. in vj. notab. ponderat ad hoc illã constitutionẽ, per quam habemus decisionem Cæsaream in hoc regno: nam licet communis decisio in iure communi sit, quod iudex citans debet scribere literas iudici loci, vbi est citandus, vt ipsum citari faciat, quando illę ciuitates non sunt sub eodem dominio, secundum distinctionem Bar. in l. prima. §. præsides. ff. de requi. reis. tamen quia rex qui est Dominus vniuersalis regni, dedit iudicibus potestatem citãdi extra territoriũ: poterit fieri hæc citatio per nuntium citãtis, sine alia licentia iudicis illius loci, vbi citandus degit. verùm illa constit. hoc non probat expressè: vnde tutius puto esse id, qđ dicit ibi Andr. de Yser. scilicet, quòd requiritur iudex illius loci, vt ipsum citet: & idem And. in consti. edictorũ. colum. vj. in prin. Et id vidi semper obseruari, scilicet, quãdo ciuitates non subsunt sub eodẽ barone in hoc regno: solet enim mitti nũtius citantis, vt impetret veniã à iudice illius loci cum literis citãtis: vel solet scribere literas ad illũ iudicem, vt ipsum citet, secundum Bartolum in dicto §. præsides. vbi ponit ad hoc quinque limitationes.

41 ¶ *Pro hoc facit, quòd in simili dicim⁹, quòd quando aliquis vult exercere iurisdictionem inter suos subditos in alieno territorio, debet habere licẽtiam Domini illius territorij: aliàs processus nõ valet, secundum Innocẽtium, in c. at si clerici. de iudi. Pro hoc est tex. & ibi Cardi. in ij. q. in cle. j. §. volumus. de fo. cõpe. Hoc tamen limita non procedere in

terris demanij regis: nam officialis alicuius baronis, seu aliqs baro, potest ius dicere inter suos subditos in terra demanij: puta in ciuitate Neapolis, absq; licentia regis & suorum officialium. ita dicit Matth. in consti. de questionibus. in primo not. vbi ad hoc ponderat illam constitu. quam dicit fuisse ignoratam à nonnullis auditoribus regiæ curiæ: tamen iudicio meo illa constit. si rectè ponderetur, hoc non probat. & de prædictis vide Oldradũ in cõsi. lxxxviij.

42 VENIO * ad tertiũ dubiũ, scilicet, per quem debeat fieri citatio. Dic, quòd cõmunis obseruãtia est, quòd citatio fit per nuntios seu iuratos & seruiẽtes

43 curiarum * qui solẽt esse viles personæ: vt dicit Andr. de Yser. in consti. citationis. colũ. secunda. solent enim isti nuntij portare aliqua signa, vt cognoscantur, vt not. doct. in capi. cùm parati. & capi. significauit. de app. & Specu. in titulo de cita. §. sequitur. columna secũda. & quòd sint viles personæ, tenet Felyn. in c. prudentiam. col. v. de offic.

44 delegat. ¶ * Potest tamen iudex eligere vnum aliũ priuatũ, cui potest committere citationem. etiam si nõ sit publicus nũtius, & valet citatio: imò potest iudex eligere famulum suum, & etiam famulum alterius partis, cui potest committere citationem. Ita tenet Cardi. Alexã. in c. cùm sit Romana col. fi. de app. & ibi etiam Abb. in fi. col. in prin. Plus dico, quòd etiã parti principali potest iudex committere citationem, vt citet suum aduersarium. & valet citatio, vbi constat de commissione iudicis, secundum Baldum in l. vt perfectius. col. fi. C. de anna. except. & Bar. per illum tex. in l. eũ qui. §. si epistola. ff. de fur. & idem Bar. in l. iustè. & ibi etiam Alexan. in viij. col. ff. de acquir. pos. & Bal. in authen. & omnino. colũ. pen. ver. venio ad ministros, &c. C. ne vxor pro mari. & Bartolus in extrauagã. ad reprimendam. in versi. per nuntium. & versic. per literas: vbi omnia hæc tractantur. & Spec. in titu. de cita. §. se-

45 quitur columna prima. * Sicut etiam iudex potest dare licentiam parti, quòd capiat possessionem aduersarij, cõstituendo eum executorem in causa propria, vt not. Bar. Alex. & communiter doc. in d. l. iuste. & Ias. in l. inhibere cauere. in ij. & iij. col. ff. de iur. om. iud. Verùm, in hoc est differentia: quia quãdo quis citatur per nuntium publicum, tenetur illi credere solo verbo, sine literis iudicis: sed nuntio priuato, vel famulo, vel parti nõ creditur sine literis iudicis committentis. ita tenet glo. in c. prudentiam. in versicu. per certum nuntium. de offi. dele. & ibi per doc. idem no. gl. in c. cùm parati. in versi. nuntius. de app. aliàs non tenetur quis credere, maximè aduersario suo, qui de facili

potest

potest mentiri:secũdum Spe.in
d.§.sequitur. col.j. & Philip.in
d.c.cum parati.col.iiij.in fi.ver.
vj.quæritur &c. Et dicit notãter
Bald.in l.si vt proponis.la ij.C.
quo.& quãdo iud.ꝙ licet iudex
possit cõmittere citationẽ par-
ti:non tamen creditur suæ rela-
tioni,nisi probetur.& illud di-
ctũ sequitur Philip.in d.c.cùm
parati.versicu. vj. quæritur &c.
46 *Hoc tamen est correctum in
regno in citatione per literas:
nam citatoria litera non com-
mittitur,nisi habenti publicum
officium:vt est ritus magnæ cu-
riæ,in nu.lix.& alius in nume.
cxxxix.& ambo incipiũt, item,
47 ꝙ citatoria litera, &c. ¶*Po-
test etiã fieri citatio per magi-
strũ actorum,& sic per tabellio-
nem,si habeat commissionẽ iu-
dicis:& sibi est credendum pro-
pter publicam fidem,quam ha-
bet.ita tenet Spec.in d.§.sequi-
tur.post prin.& Phil.in d.c.cùm
parati.versi.vj.quæritur &c.per
ea,quæ habentur in l.si quis de-
curio.C.de fal.& in c.ad audiẽ-
48 tiã.de præscri.¶*Potest etiã &
ipsemet iudex pro tribunali se-
dens,monere seu citare partem
vt compareat tali die coram se.
tex.est & ibi Bald.in l.cessante.
colũ.j.C.quo.& quando iud. &
Bal.in l.vt perfectius.colum.fi.
C.de anna.excep.& Alexand.in
l.contumacia.vers.vij.fallit &c.
ff.de re iudi.& not.gl.in c.con-
suluit.de off.dele.in quibus lo-
49 cis dicitur,ꝙ*ista monitio iu-
dicis, est maioris efficaciæ,
quàm citatio nũtij: qa ista sola
monitio habet vim perempto-
rij & trinæ monitionis: & hoc
est, quod sæpius notarij actorũ
scribunt penes acta,ꝙ talis fuit
iudicialiter monitus &c.nã ista
monitio plus quàm citatio ope
ratur: & potest expediri actus
in cõtumaciam moniti non cõ-
parentis.
50 VENIO*ad quartũ dubiũ,
scilicet qualiter sit faciẽda cita-
tio.super quo dic,quòd citatio-
num plures reperiũtur species.
Quædã enim est citatio realis,
seu personalis: quæ fit per ca-
pturam personæ.Secũda, est ci-
tatio verbalis,quæ fit solo ver-
bo.Tertia est citatio,quæ fit per
literas. Quarta, est citatio per
edictum. Quinta,est citatio per
proclama. Sexta,est citatio per
51 campanã,seu per tubã. ¶*Præ-
mitto tamẽ,quòd in omni cita-
tiõe cuiuscũque sit generis, tria
extrema considerãtur.Vnũ scili
cet, ex parte iudicis: prout est
commissio de citãdo: & duo ex
parte nũtij:scilicet, ipsa citatio
seu executio cõmissionis:& re-
latio citatiõis factæ.Et hæc tria
requiruntur in omni citatione:
aliàs non valet:vt no.Bal.in l.fi.
C.de fer.& Fely.in c.gratũ.col.
iij.de off.deleg.De primo scili-
cet,quòd requiratur commissio
iudicis,tenet Bar.& Bal.in l.ne-
minem.C.de exhi.reis.& tradit
plenè Fely.in c.j.col.vj.de iud.
& Ioan.And.in c.quoniam con-
tra

sum, eius consanguinei & amici per proclama requiri debent.

108 *Hæres antequàm adeat hæreditatem, potest citari facere creditores per proclama, vt compareant ad edendum instrumenta debiti.*

109 *Testamentum quando est publicandū, fieri debet citatio per proclama.*

110 *Citatio per proclama vel edictum, semper potest fieri, quando aduersarij sunt incerti.*

111 *Citatio quæ fit per campanam seu tubam, quando locum habeat.*

112 *Vniuersitas an in die veneris sancti citari possit ad sonum tabellæ, ex quo non pulsantur campanæ.*

113 *Citatio fit per campanam, quādo eundum est ad bellum.*

114 *Son⁹ cāpanæ, quæ signa importet.*

115 *Citatio quando res agitur inter duos litigātes, nō debet fieri motu proprio iudicis: sed ad instantiā partis.*

116 *Iudex videns instantiam perire, pōt ex suo officio ad sentētiā citare.*

117 *Citatio vt quis compareat die lunæ, martis & mercurij, an sit vna, vel plures.*

118 *Citatio generalis ad totā causam, vt quis cōpareat singulis diebus & horis vsque ad sentētiā, an valeat.*

119 *Citatio quando fieri debeat.*

120 *Citatio an valeat, quando dies termini cadit in diem feriatam. & an teneatur citatus tunc comparere in die sequenti, vel præcedēti. nu. 123.*

121 *Citatio die feriata valet pro tali causa, quæ die feriata expediri potest.*

122 *Princeps citare potest in die feriata ad honorem Dei.*

124 *Citatio in quo loco per nuntium fieri debeat.*

125 *Citatio an fieri possit in apotheca vel in porticu, seu stabulo remissiuè.*

126 *Citatio, vt valat, quid seruare debet nuntius, quando commissa est, vt fiat personaliter, vel in domo.*

127 *Relatio nuntij, debet esse clara, scilicet vt referat se perquisiuisse citatum, & non inuenisse.*

128 *Citatus in domo, mulctatur in regno, si non comparet.*

129 *Citatio an possit fieri in ecclesia.*

130 *Citatio vbi fieri debeat, quando citandus domum certam non habet.*

131 *Citatus in quo loco teneatur comparere.*

ADNOTATIO.

AVTHOR in Operis partitione, suos Tractatus sex partibus claudere cōstituit: quod nobis fuerit argumento, illū hic non (tāquam ἐκ δ᾽ ἀμέτρου secū pugnātem) subuenire septimū sui corporis membrum quippe qui patefactis gradibus ad iudicium, iam è re nata occasione ipsius membra exactissimè acutissiméq; excutiat. Sunt enim, nō ἰσαγωγαι, sed consequentia.

1 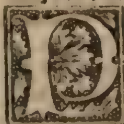

PROPOSVI* in principio hui⁹ vij. partis, quod prima pars iudicij continet decem membra. Quorum primū, est citatio: quæ citatio meritò præponitur in ordine: quia ab ea incipit iudicium, vt in §. fi. insti. de pœna te. liti. & probatur ex ordine titulorū in ff. veteri. nā Iuriscōsultus volens tractare de iudiciis, primò posuit iurisdictiones iudicum:

dicum:& posteà appropinquando ad materiam iudiciorum,posuit titulum de in ius vocando, vt designaret ꝙ ab eo incipit iudiciũ,vt declarat Bar.in rubr. ff.ne quis eum,qui in ius voc.& dicitur citatio,fundamentũ ordinis iudiciarij, secundũ Spec. in tit.de cita.in princ.¶ Et quoniã materia citationis per multos scribẽtes in suis tractatibus satis abundè est ventilata, ideò ne arroganter videar alienos mihi vendicare labores, breuiter super ea pertrãsire decreui. Et solùm pro introductione iuuenum in practica, maximè in hoc regno,attingã quod seruatur de iure municipali huius regni in materia citatiõis:& qualiter ius cõmune limitetur seu corrigatur in hoc regno:qa hoc est principale meum propositum,vt regnicolis,aduocatis, & assessoribus morem gerã. Vnde ad materiam citationis appropinquans præsuppono, quòd in qualibet citatione sunt considerãda sex dubia:videlicet, quis, à quo,per quẽ,qualiter, quãdo, & vbi:qbus sex examinatis, breuiter,& succinctè erit expedita materia huius primi membri.
2 ¶ *Venio ad primum dubiũ,scilicet, Quis sit citãdus. breuiter conclusio est, ꝙ is debet citari, qui prætendit interesse,seu potest lædi ex aliquo actu, qui fieret in iudicio.aliàs ille actus nõ valet. l. de vnoquoque.ff. de re iud.l.nam ita diuus.ff. de adop. & l.si quando.& ibi Bal. C.de testi.& c.ij.de testib.Sic ergo, qui vult litigare contra aliquẽ,ante omnia debet citare suũ aduersarium in iudicio: aliàs processus
3 nõ valet: * quia citatio est inuẽta de iure naturali,& est species defensionis,& nullo modo potest obmitti, etiã per principẽ, vt est tex.in cle.pastoralis.§.cæterùm.de re iud.& not.Bal.in.l. cùm fratrẽ.in fi.verbis.C.de his qui.vt ind.& Soc.in cõs.xij.col. ij.in j.vo.vbi ponit exẽplum, ꝙ
4 Deus citauit Adã.*Et debet fieri citatio in singulis actis iudicia-
5 rijs,vt d.l.de vno quoq;. ¶* Limita primò, istã cõmunem conclusionẽ nõ procedere, quãdo aduersarius esset talis, qui etiã si esset præsens,nõ posset actum impedire nec cõtradicere : quia citari nõ debet:& valet actus etiam sine eius citatione. ita per plura tenet Ale.in l.recusare in prin.ff.ad Treb.& Pau.de Ca.in cõsi.xxxiiij.col. pe. in ij.vol.per tex.in l.iiij §.j.ff.de fide.libe.& Bal.in l.nec quicquã. §. vbi decretũ.ff.de offi.procõ.& ibi Ias.
6 in iiij.col.¶ * Secũdo,limita nõ procedere in exigẽdis tributis, datijs, & collectis seu functionibus fiscalibus:qa proceditur de plano,nullo seruato iuris ordine,& sine citatione,solum exigendo & cõpellendo debitores etiã nõ citatos. ita singulariter tenet Bal.in cõs.ccccxxxiiij. in-
7 cip.licet.in iij. vol.¶ *Tertiò limita nõ procedere in omnibus

actibus,qui expediũtur per iudi
cem ante citationẽ partis in cau
sa principali : quia licet requi-
rant causæ cognitionem:nõ ta-
mẽ requiritur in eis citatio par
tis.ita tenent Bal.& Ale.in l.sed
si hac §. prætor ait.ff. de in ius
vocan.& ibi ponunt exemplum
8 in concedenda * venia vocandi
parentes & patronos in ius : nã
in tali concessione non requi-
ritur partis citatio, licet fiat cũ
causæ cognitione.idẽ tenet Bal.
in l.ea quæ.circa fi.col. C. quo.
& quando iud.Pet.Phili.Cor.in
cons.xlvj.col.pen.ver.facit. &c.
9 in ij.volu. ¶*Et per hoc infero
ad bonam practicã,in regno ha
bemus ritũ magnæ curiæ,quòd
quando hæres vult præsentare
instrumentum secundũ formã
ritus, debet offerre petitionem
præambuli,probãdo se esse hæ-
redem,pro liquidatione instru-
mẽti:& idẽ fortè esset in cessio-
nario,per ea quæ not.Alex.in l.
si sic.col.fi.ff.de leg.j. de hoc est
vnus ritus sub nu.221.incip. itẽ
seruat ipsa curia,quòd si fit præ
sentatio &c.& alius ritus, ccxlix.
sub rubri.de præambulis.Dico,
ꝙ ex quo ista liquidatio præam
buli sit ante citationem partis,
in causa principali , nõ requiri-
tur in ea alia citatio: per prædi
cta. & licet Bal.in l.ij.col.fi.ver
sicul.ex his.C.de exe.rei iud.di-
cat,quòd in liquidatione instru
menti requiratur partis citatio,
Intelligo tamẽ Bal.loqui in tali
liquidatione , quæ fit post cita-
tionem,nõ ante,ne contradicat
ei,quòd dixit ipsemet Bal.in d.
10 §.prætor ait.¶*Quarto limita,
nõ procedere,quãdo fertur sen-
tẽtia principis seu imperatoris:
quia valet sine citatione,existẽ-
te tamen iusta causa, secundum
Bal.in l.cessante.in prin.C.quo
modo & quando iud.& Bald.in
l.nec causas.C.de appel. & Ale.
in consi.ij.col.vij.versi. & quod
not.Bal.&c.in j.vol..vbi plus di
cit,ꝙ in principe semper præsu
mitur iusta causa. Regulariter
tamen etiã sententia principis
nõ valet,sine citatione, ex quo
princeps non potest tollere id,
quod est iuris naturalis , vt est
tex.& ibi glos.& Bal.in l.fin.C.
de legib.& idem Bald.in consi.
lviij.in iij.vol.& Abb.in cap. in
causis.de re iudic. tamen hodie
in regno de communi stylo sa-
cri consilij Neap.omnes senten
tiæ sacri concilij feruntur sine
citatione:& valent, ex quo pro-
feruntur sub nomine regio. Be-
ne verum est,ꝙ post conclusum
in causa fit citatio partibus , vt
veniant ad allegandum verbo,
vel in scriptis infrà talẽ termi-
num,quo elapso fertur sentẽtia
sine alia citatione ad audiendũ
sententiam.& si ista citatio non
præcederet, non valeret senten
tia regia,prout de hoc stylo at-
testatur Matth.de Afflict.in de-
cisio.cclxxxiij.consi.Neapoli.&
ratio est : quia post conclusum
in causa , citatio non est defen-
sionis:quia nulla potest allegari
defen

defensio, sed est potius iuris positiui. & ideò princeps potest illam obmittere: & sic non obstat cle. pastoralis. de re iudic. & hæc ratio potest colligi ex verbis singu. Bal. in l. executorem. col. antepe. versi. non obstat, quòd defensionis facultas &c. C. de excep. rei iud. qui dicit, quòd citatio nō est de iure naturali principaliter, propter se, sed propter defensionem: ergo, vbi nō competit defensio, ibi potest obmitti per principem.
11 ¶ *Quintò limita nō procedere, quando in instrumēto esset pactum, quòd debitor possit capi ad instantiā creditoris ex sola ostēsione instrumenti factà iudici. nam tunc potest capi per iudicem authoritate instrumēti sine alia præcedenti citatione, per ea, quæ no. Ang. & Imo. & ibi etiā Alex. in ij. col. in fin. in l. si sic. ff. de lega. j. & licet loquantur in statuto, tamen idem esset in pacto, vt habetur in l. nō impossibile. ff. de pac. Et in specie in pacto tenet hoc Matth. de Afflic. in cōstitu. pacis cultum. colū. vj. quod nota, vt scias ponderare clausulas instrumētorum: quia vt plurimùm in instrumentis ponuntur istæ clausulæ executiuæ: & hoc corroboratur ex eo, quod in simili concluditur in decisio. cccxxvj. consil. Neapo. vbi dicitur, quòd quando in instrumento est pactum de capiendo bona debitoris, potest creditor implorare familiam iudicis ad capiendū bona: & iudex tunc concedit familiam & capturam sine alia citatione partis, vt tenet Alex. in consi. cxxxj. in iiij. volu. & Bal. in l. si aquam. in x. q. C. de serui. et aqua.
12 ¶ * Sextò limita nō procedere, quando aduersarius reperitur præsens in iudicio: quia potest actus expediri eo aliter non citato: quia lex solùm ponderat præsentiam partis, vt d. l. de vnoquoque. in princ. ff. de re iudi. & est text. in l. etiam. §. fin. ff. de mino. vnde præsens etiam fortuito casu, citari non debet. Ita tenet Alexan. in d. l. de vnoquoque. col. j. & Alex. in rubr. C. de in ius vocan. in fin. & Bald. in l. si accusatoribus. colū. ij. C. de accusa. & Bald. in l. j. ff. de in ius vocan. & Abb. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. iij. de constit. & in c. inter quatuor. in iij. not. de maio. & obed. & Bal. in c. j. col. v. de mil. vas. qui contu. est. & in l. consentaneum. col. fin. C. quo. & quando iud. Verum licet secundum communem cōclusionem citari nō debeat præsens, debet tamen per iudicē certiorari de actu, qui fit in causa sua, aliàs actus nō valeret, secūdum Bart. in l. furioso. ff. de re iud. & Ias. in l. nec quicquam. §. vbi decretū. col. vj. ff. de offi. procon. sed contrarium tenent Ang. imò & Alexan. in d. l. de vnoquoq;. in prin. & Ias. in l. j. in fi. ff. de in ius voc. scilicet, quòd nō requiritur certioratio: quia præsens præsumitur sciens. & prædictis adde So-

 cin.

cin.in cõsi.xxix.col.ij.in iij.vo. sed in dubio is q reperitur præsens in iudicio, præsumitur venisse ad illum actũ, qui erat expediendu[illegible] seu ad quem fuit vo[illegible]arus, secundum [illegible] in l.furio[illegible]o.col.pen.in fin.ff.de re iudi.& Alex.in consi.cxxiij.col.ij.in ij. vol. ¶ *Quid autem, si iudex citauit aliquem ad vnam causam, & comparuit ad illam causam, vtrum possit compelli respondere aduersario, vel alteri super alia causa? Bal.in d.l.si accusatoribus.colũ.ij.in fin.tenet, quòd nõ, sed potest dicere, facias me citari: quia nõ veni ad hoc, & idem magis clarè tenet Bald.in l.cùm fratrem.in fin. C. de his quib.vt indig.vbi adsignat rationem, quòd citatio fit ad duo, scilicet ad effectum comparitionis, & præparandæ defensionis. Vnde si ille compelleretur respondere, statim tolleretur sibi defensio sed Alexand.in d.l.de vnoquoq;.col.j tenet cõtra Bal. scilicet ꝙ indistinctè teneatur respondere: etiam si ob aliam causam venerit. & certè si opin. Bal.esset vera in d.l.cùm fratrẽ. quo ad suam rationem, nũquã præsens compelleretur respondere; sed semper esset citandus propter prætensam defensionẽ. Sed ego puto in hoc regno veram esse opin.Bald.per const.si quem nostrorũ &c.& ibi not. And.de yser.vbi dicit, ꝙ inuentus in iudicio ob causam necessariã, non tenetur respondere in alia causa. Secus, si ob causam voluntariã. sed in proposito is, qui fuit vocatus ad vnam causam per iudicẽ, censetur comparuisse ob causam necessariam. ergo nõ tenetur respõdere in alia causa. Ad rationem Bald.de prætensa defensione, dico, quòd posset dari responsio: quia præsens potest petere inducias deliberatorias, iuxta auth.offeratur.C.de litis cõtesta.& sic interim potest præparare defensiones, vt dicit Alexan.in d.l.de vnoquoque.in j. col.& sic ratio sua nõ impedit, quin præsens ex causa voluntaria vel fortuita teneatur respondere.

14 ¶ *Septimò limita vbi esset suspicio fugæ debitoris vel criminosi: quia potest tunc procedi contra eum, sine alia citatione, & possunt contra ipsum recipi testes, etiam eo nõ citato, ne instruatur ad fugam, ita plenè declarat Fely.in capi.cùm ab homine.versi.limita tertio &c. de iud.& hoc sentit Bald.in d.l. cùm fratrem.in fi.C.de his quibus vt indig.& tenet Barto.in l. ait prætor.§.si debitorẽ.ff. quæ in frau.cre.& Bal.in l.creditor.

15 la ij.si cert.peta. ¶ *Octauò limita, vbi periculum est in mora: nam potest tunc expediri actus, etiam parte non citata, secundum Alex.& Ias.in l.si fideiussor.§. si satisdatum.colũ.j.ff. qui sat.cog.& Inn.in c.significauit.in fi.de testib.& Alex.in d.l. de vnoquoque.col.ij.Aliâs autẽ

nun

nũquam iudex poteſt venire ad capturam perſonæ, niſi prius eã citet, vbi videt nõ eſſe periculũ in mora, propter fugam, ſecundum Bal. in l. ſi quis curialis. in j. nota. C. de epiſ. & cle. & Bal. in l. ſi filio. in fin. ff. ſolu. matrimo.

16 ¶ *Nonò limita non procedere in cauſa criminali, quãdo ſententia fertur in fauorem abſentis: nam valet, etiam eo non citato: ſecus ſi ferretur contra ipſum. ita tenet Bal. ĩ l. ſi accuſatoribus. col. fin. C. de accuſa. & Alex. in l. furioſo. col. ij. ff. de re iudi. per l. quamuis indubitati.

17 C. de adul. ¶ *Decimò limita, in omnibus cauſis, in quibus proceditur ſine figura iudicij: nam valet ſententia lata pro abſente non citato, ſecundũ Bart. in extrauag. ad reprimen. in verſic. & figura. in fi. & Alex. in d. l. furioſo. col. ij. & propterea hodie in regno quælibet ſententia lata pro abſente non citato, valet in cauſa ciuili: ex quo per iura municipalia ſæpius allegata procedi-

18 dit ur. ¶ *Vndecimò limita, in omni actu, qui celebratur vltima die termini: nam poteſt fieri etiam parte nõ citata. Hinc dicimus, quòd poteſt fieri ſententia compromiſsi in vltima die termini ipſius compromiſsi ſine citatione, dummodo terminus ſit ſtatutus ab homine, ſecus ſi à lege. ita dicit Bal. ĩ auth. ei qui appellat. co. ij. C. de temp. app. Itẽ, quando teſtes examinãtur vltima die termini, nõ requiritur citatio partis ad videndum iuramenta teſtium, ſecundum Bald. in l. ſi quando. col. ij. in fin. C. de teſtib. & Bald. in l. fin. C. qui admit. & Bart. in l. ij. C. de tempo. appel. & in l. item illa. ff. de conſti. pecu. & idem in ſimilibus caſibus, de quibus vide plenè per Mod. in l. qui ante calendas. & in l. ſi quis arbitratu. ff. de verb. oblig. & Iaſ. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. col. vj. ff. de offi. procon. & in repe. l. admonendi. col. xliiij. ¶ Adde tamẽ, quòd in regno iſtud practicatur aliqualiter, videlicet; quòd licet poſsit fieri actus in vltima die termini ſine citatione: tamen debet abſens vocari in curia illa die, & hora quando fit actus: & debet eius contumacia accuſari: & ideo ſis cautus, vt facias hoc apparere ex actis. ita de hoc ſunt duo ritus magnæ curiæ. Vnus in nu. 47. & alius in num. 116. & ambo incipiunt, Item, quod

19 ſi detur terminus &c. ¶ *Duodecimò limita, quando citatus ſemel perſonaliter ſtatim aſcendit equum, & receſsit in partes remotas, vel alio modo verbis declarauit ſe nolle comparere: quia non eſt vlterius citandus, ſecundum Bald. in l. ceſſante. in fin. C. quomo. & quando iud. & Alex. in d. l. de vnoquoq; col. fi. & in l. contumacia. verſi. quintò fallit, &c. ff. de re iud. & Iaſ. in d. l. nec quicquam. §. vbi decretũ. colum. vj. ff. de offici. procon. & Abb. in c. cùm parati. de appel.

20 ¶ *Decimotertiò limita, quando probatio concludit soli iudici: puta ad iudicis instructionem: quia tūc potest recipi sine citatione partis, secūdum Bald. in l. certum. col. ij. ver. item opp. quòd imò differant &c. C. vnde legi. & Bal. in l. si qua per calumniā. versi. sed pone. ꝙ iste &c. C. de episc. & cle. vbi ponit exēplū in iudice seculari, capiēte clericū, qui nō incedit in habitu clericali: nā si clericus ostēdit iudici instrumētū clericatus, debet ipsum remittere statim iudici ecclesiastico sine citatione partis. adde Inno. in c. j. de postula.
21 præla. ¶ *Decimoquartò limita, quando aliquis habet expedire actum secundum suam cōscientiam, vt quādo per sedem apostolicam committitur alicui examinatio alicui', si est idoneus, vel est cōmissa potestas sententiandi cum clausula, cōsciētiam tuam oneramus: quia tūc potest ille actus expediri sine aliqua citatione partis, secūdum Bal. in d. l. si qua per calumniam. versi. vbi suprà. & in d. l. certum. versi. vbi suprà. & Alex. in d. l. de vnoquoque. col. ij. in fi. ff. de re iudi & Lud. Ro. in rub. de arb. col. iij. & est glo. in c. j. de offi. de leg. & Bal. in l. neque natales. col. fi. C.
22 de proba. ¶ *Decimoquinto limita, quādo est datum arbitriū & potestas executori testamenti distribuendi ad pias causas: seu eligendi pauperes: quia in tali electione & arbitrio declarando non requiritur citatio hæredum, nec alterius, secūdum Bald. in l. captatorias. in fi. C. de test. mili. & Bal. in l. fi. col. ij. ver. sed nūquid in ista &c. C. cōmu.
23 de leg. ¶ *Decimo sextò limita, quādo iudex misit expertos ad mensurādum agrum, vel ad aliquam differētiam vidēdam per aspectum loci: quia in relatione dictorū expertorum non requiritur partis citatio, nec præsentia: licet in electione eorum requiratur, secūdum Bartolum in l. Theopōpus. circa fin. ff. de dote præleg. & Ange. in l. j. §. Marcellus. ff. si plus quàm per legē
24 falc. ¶ *Decimoseptimò, limita non procedere in sentētia calculatorum, qui reuidēt librum rationum alicuius administratoris, puta syndici alicuius vniuersitatis: nam possunt ferre sentētiam cōdemnatoriam cōtra absentem, aliter nō citatum, & valet sine citatione, secūdum Bar. in l. ij. §. quod de frumētaria. & ibi etiam gloss. ff. de admi. re. ad
25 ciui. perti. ¶ *Decimooctauò, limita nō procedere in iuramēto deferendo alicui pro liquidatione rerum ablatarum in odium delinquētis: iuxta formā l. si quādo. C. vnde vi. & c. super eo. extrà, ꝙ metus causa. quia in tali taxatione & iuramenti delatione non requiritur citatio partis, ad maius sui odium. Secus, quādo ista taxatio est facienda per iudicem de hoc est decisio Rotę in nouis, in dec. ccxcix.

incip

Incipiente, licet &c. & hoc tenet Ias. in repe. l. admonẽdi. col. pe. & fi. ff. de iureiurã. vbi hoc ampliat in omni iuramento, quod defertur propter delictũ seu cõ-
26 tumaciam alicuius ¶ *Decimonono, limita, quãdo aliquis pateretur aliquod damnum in ali quo loco, puta remoto: nam potest ibi testes examinare super damno, quod passus est sine aliqua vocatiõe partis, & talis examinatio faciet plenam fidem, secundum Luc. de penna, & Bar. in l. ij. in fi. C. de naufrag. lib. xj. quod nota ad practicam eorũ, qui patiuntur furta & robarias in syluis: vel alia similia dãna. adde Alex. in l. iiij. §. prętor. col.
27 v. ff. de dam. infec. ¶ * Vicesimò limita, quando iudex vult examinare in testem aliquã honestam mulierem: nã potest mittere ad eius domũ pro ea examinanda, sine alia citatione par tis, secundum Bar. in l. ad perso nas egregias. ff. de iureiuran. & And. de Yser. in consti. in pecuniarijs. col. ij. in fi., de quo vide etiam Ab. in c. si qui testium.
28 de testi. ¶ * Vicesimoprimò limi ta, quãdo esset examinãdus aliquis testis, cuius dicto esset necessariò standũ: quia nõ requiritur partis citatio, secũdũ Alex.
29 in cõsi. cxxx. in j. vol. ¶ * Vicesimosecundò limita, quãdo esset examinãdus aliquis testis, de cu ius morte vel festinato recessu timetur: quia potest examinari etiam parte non citata, secundum Inno. in c. Albe. circa prin. de testi. & Ias. in repeti. l. admonendi. col. ciij. in princ. ff. de iu-
30 reiu. ¶ * Vicesimotertiò, limita non procedere in eo, de cuius pręiudicio principaliter agitur. Secus, si per quandã consequentiam actus tangeret praeiudiciũ alicuius: quia potest fieri sine illius citatione, secundũ Alex. in l. de vnoquoq;. col. fi. ff. de re iudi. & Ias. in l. nec quicquã §. vbi decretum. co. viij. de. offi. procõ. & in l. si quis nec causam. col. ij.
31 ff. si cert. pet. ¶ * Vicesimoquartò limita, quãdo iudex vult interdicere administrationem alicui prodigo: qa potest hoc facere sine citatione alicuius, secundũ Ias. in d. §. vbi decretũ col. ix. & Bal. Ang. & mode. in l. is qui bo
32 nis. ff. de ver. obli. ¶ * Vicesimoquintò limita, quãdo fertur sen tentia contra principalem debi torem: nã in ea nõ est citandus fideiussor de iudicato soluẽdo: licet interesse pratẽdat: quia ex eodẽ processu fit executio contra eũ, secundũ Bal. in l. duobus. §. ergo si quis. & potest esse ratio: quia non agitur principaliter de eius praeiudicio: licet per consequentiã, vt suprà in vicesi-
33 matertia limitatione. ¶ * Vicesimosextò, limita non procedere, quando iudex protulit aliquam interlocutoriam, à qua succumbens appellauit: quoniã appella tione pẽdẽte potest iudex procedere vsq; ad diffinitiuã, antè quàm sibi inhibeatur: iuxta ca-

non solùm.de app.lib.vj. Certè potest omnes actus vsq; ad sententiam inclusiuè expedire sine citatione partis:& valét,nisi appellans suę appellationi renuntiet.tex.est singularis in c. eum qui.de dolo & cõtumacia.li.vj.
34 *Vicesimoseptimò,limita qñ aliquis est condemnatus ad expensas propter contumaciã: iuxta legem.sancimus.C.de iudi. nam potest fieri talis cõdemnatio,etiam sine citatione partis, secundum Bal.in d.l.sancimus. in x.q & Anto.de Butri.& Paul. de liaza.in c.fin.litibus.de dolo & cõtumacia.& Fely.in c.j.col.
35 vj.de iudic. ¶* Vicesimooctauò limita,quãdo iudex vult dare tutorem vel curatorẽ alicui pupillo, vel furioso, sine inquisitione: quia potest suum decretum interponere sine citatione alicuius, secundũ Bar. in l. qui habet.§.quolibet.ff.de tute.& Ale. in consilio octuagesimosextò, incipiente, visis dubitatiõibus.
36 &c.in ij.vol.¶* Vicesimononò limita,quãdo aliquis dolosè latitat & se occultat,ne citari possit:quia potest expediri actus cõtra eum,eo aliter non citato:ex quo constat de eius cõtumacia: secundum Inno.in c.ad petitionem.de accusat.& Abb.in ca.ex tuæ.colũ.pen.de cleri.non resi.
37 ¶* Tricesimò limita generaliter, vbi certũ est aduersario nullam competere defensionẽ:quia potest expediri actus eo non citato,vt not.plenè Card.Alex.in c.cum sit Romana.co.ij.circa fi. de appel.vbi multos allegat, & hanc fallentiam poteris iungere cum prima. ¶*Tricesimoprimò limita,quãdo aliquis haberet instrumentum contra debitorem cum pacto de capiẽdo,& constitutione precarij:quia potest facere capturam cõtra tertium possessorem etiã non citatum,& negotio non liquidato: ita tenet Frã.de Are.in cõs.xxj. col.pe.in fi.& colũ. fi.& Soci.in consilio lxxxij.colum.iij.in tertio volu. quod nota perpetuò: qa millies euenit ĩ facto:& pluries vidi respõderi in cõtrariũ, à nonnullis doctoribus, qui dictas decisiones non viderunt. 38
39 VENIO* ad secundum dubium:scilicet, à quo iudice debet ac possit fieri citatio.Breuiter communis conclusio est, q omnis iudex competens potest citare, siue sit ordinarius, siue delegatus:Secus,si est incompetens:quia non valet citatio. l.fi. & ibi per docto.ff. de iuris. om. iudi.& habetur in l.ij. si quis in ius voca.non ier. Quod tamen intellige,quando certũ est eum esse incompetentẽ de iure communi:Secus, si de iure communi sit competens: potest tamen aliquo priuilegio declinari: qa tunc valet citatio, & tenetur citatus comparere ad suum priuilegium allegãdum:aliàs posset contumax reputari:vt dicta l.secunda.& l.si quis ex aliena.ff.de iud.intellige tamẽ prædicta de cita

citatione verbali: secus in reali, quæ fit per capturam personæ: quia illa potest expediri solùm per ordinarium: non autem per delegatum, vt not. Bar. Alexā. & cōmuniter doc. in l. ij. ff. de iur. om. iud. vbi ita intelligunt tex. in §. si verò etiam. in authē. de exhib. reis & in l. cōsentaneum: C. quomodo & quando iud. Similiter & citatio per edictum, potest expediri solùm per ordinarium, vel per delegatū principis: nō autem per delegatum inferioris, vt in §. omnē. in authen. de litig. & in authē. qui semel. C. quo. & quādo iud. & ponunt doct. in d. l. ij. & Bar. in extrauag. ad reprimēdam. in vers.

40 per edictum in prin. ¶ *An autem possit iudex citari suū subditum existentē extra suum territorium? istā q. tangit Io. And. in cap. Romana. §. contrahētes. de foro compet. lib. vj. & Barto. in l. omnes. C. de episco. & cler. & Ange. & Iaso. in l. fi. ff. de iur. om. iudic. vbi dicit, quòd ista q. indigeret decisione Cæsarea. Et ibi Iaso. distinguit tres casus. & dic, vt ibi per eum: cui adde, quod in regno habemus cōstitu. quæ incipit, in ciuilibus. quæ concedit iudici indistinctè posse citare extra territorium. & ibi Matthæ. de afflic. in vj. notab. ponderat ad hoc illā constitutionē, per quam habemus decisionem Cæsaream in hoc regno: nam licet communis decisio in iure communi sit, quod iudex citans debet scribere literas iudici loci, vbi est citandus, vt ipsum citari faciat, quando illę ciuitates non sunt sub eodem dominio, secundum distinctionem Bar. in l. prima. §. præsides. ff. de requi. reis. tamen quia rex qui est Dominus vniuersalis regni, dedit iudicibus potestatem citādi extra territoriū: poterit fieri hæc citatio per nuntium citātis, sine alia licentia iudicis illius loci, vbi citandus degit. verùm illa constit. hoc non probat expressè: vnde tutius puto esse id, quod dicit ibi Andr. de Yser. scilicet, quòd requiritur iudex illius loci, vt ipsum citet: & idem And. in consti. edictorū. colum. vj. in prin. Et id vidi semper obseruari, scilicet, quādo ciuitates non subsunt sub eodē barone in hoc regno: solet enim mitti nūtius citantis, vt impetret veniā à iudice illius loci cum literis citātis: vel solet scribere literas ad illū iudicem, vt ipsum citet, secundum Bartolum in dicto §. præsides. vbi ponit ad hoc quinque limitationes.

41 ¶ *Pro hoc facit, quòd in simili dicim', quòd quando aliquis vult exercere iurisdictionem inter suos subditos in alieno territorio, debet habere licētiam Domini illius territorij: aliàs processus nō valet, secundum Innocētium, in c. at si clerici. de iudi. Pro hoc est tex. & ibi Cardi. in ij. q. in cle. j. §. volumus. de fo. cōpe. Hoc tamen limita non procedere in

terris demanij regis: nam officialis alicuius baronis, seu aliqs baro, potest ius dicere inter suos subditos in terra demanij: puta in ciuitate Neapolis, absq; licentia regis & suorum officialium. ita dicit Matth. in consti. de questionibus. in primo not. vbi ad hoc ponderat illam constitu. quam dicit fuisse ignoratam à nonnullis auditoribus regiæ curiæ: tamen iudicio meo illa constit. si rectè ponderetur, hoc non probat. & de prædictis vide Oldradũ in cõsi. lxxxviij.

42 VENIO* ad tertiũ dubiũ, scilicet, per quem debeat fieri citatio. Dic, quòd cõmunis obseruãtia est, quòd citatio fit per nuntios seu iuratos & seruiẽtes

43 curiarum * qui solẽt esse viles personæ: vt dicit Andr. de Yser. in consti. citationis. colũ. secunda. solent enim isti nuntij portare aliqua signa, vt cognoscantur, vt not. doct. in capi. cùm parati. & capi. significauit. de app. & Specu. in titulo de cita. §. sequitur. columna secũda. & quòd sint viles personæ, tenet Felyn. in c. prudentiam. col. v. de offic.

44 delegat. ¶ *Potest tamen iudex eligere vnum aliũ priuatũ, cui potest committere citationem. etiam si nõ sit publicus nũtius, & valet citatio: imò potest iudex eligere famulum suum, & etiam famulum alterius partis, cui potest committere citationem. Ita tenet Cardi. Alexã. in c. cùm sit Romana col. fi. de app. & ibi etiam Abb. in fi. col. in prin. Plus dico, quòd etiã parti principali potest iudex committere citationem, vt citet suum aduersarium. & valet citatio, vbi constat de commissione iudicis, secundum Baldum in l. vt perfectius. col. fi. C. de anna. except. & Bar. per illum tex. in l. eũ qui. §. si epistola. ff. de fur. & idem Bar. in l. iustè. & ibi etiam Alexan. in viij. col. ff. de acquir. pos. & Bal. in authen. & omnino. colũ. pen. ver. venio ad ministros, &c. C. ne vxor pro mari. & Bartolus in extrauagã. ad reprimendam. in versi. per nuntium. & versic. per literas: vbi omnia hæc tractantur. & Spec. in titu. de cita. §. se-

45 quitur columna prima.* Sicut etiam iudex potest dare licentiam parti, quòd capiat possessionem aduersarij, cõstituendo eum executorem in causa propria, vt not. Bar. Alex. & communiter doc. in d. l. iuste. & Ias. in l. inhibere cauere. in ij. & iij. col. ff. de iur. om. iud. Verùm, in hoc est differentia: quia quãdo quis citatur per nuntium publicum, tenetur illi credere solo verbo, sine literis iudicis: sed nuntio priuato, vel famulo, vel parti nõ creditur sine literis iudicis committentis. ita tenet glo. in c. prudentiam. in versicu. per certum nuntium. de offi. dele. & ibi per doc. idem no. gl. in c. cùm parati. in versi. nuntius. de app. aliàs non tenetur quis credere, maximè aduersario suo, qui de facili

potest

potest mentiri:secūdum Spe.in
d.§.sequitur. col.j. & Philip.in
d.c.cum parati.col.iiij.in fi.ver.
vj.quæritur &c. Et dicit notāter
Bald.in l.si vt proponis.la ij.C.
quo.& quādo iud.ꝙ licet iudex
possit cōmittere citationē par-
ti:non tamen creditur suæ rela-
tioni,nisi probetur.& illud di-
ctū sequitur Philip.in d.c.cùm
parati.versicu. vj. quæritur &c.
46 *Hoc tamen est correctum in
regno in citatione per literas:
nam citatoria litera non com-
mittitur,nisi habenti publicum
officium:vt est ritus magnæ cu-
riæ,in nu.lix.& alius in nume.
cxxxix.& ambo incipiūt, item,
47 ꝙ citatoria litera , &c. ¶*Po-
test etiā fieri citatio per magi-
strū actorum,& sic per tabellio-
nem,si habeat commissionē iu-
dicis:& sibi est credendum pro-
pter publicam fidem,quam ha-
bet.ita tenet Spec.in d.§.sequi-
tur.post prin.& Phil.in d.c.cùm
parati.versi.vj.quæritur &c.per
ea,quæ habentur in l.si quis de-
curio.C.de fal.& in c.ad audiē-
48 tiā.de præscri.¶*Potest etiā &
ipsemet iudex pro tribunali se-
dens,monere seu citare partem
vt compareat tali die coram se.
tex.est & ibi Bald.in l.cessante.
colū.j.C.quo.& quando iud. &
Bal.in l.vt perfectius.colum.fi.
C.de anna.excep.& Alexand.in
l.contumacia.vers.vij.fallit &c.
ff.de re iudi.& not.gl.in c.con-
suluit.de off.dele.in quibus lo-
49 cis dicitur,ꝙ*ista monitio iu-
dicis , est maioris efficaciæ,
quàm citatio nūtij : qa ista sola
monitio habet vim perempto-
rij & trinæ monitionis : & hoc
est , quod sæpius notarij actorū
scribunt penes acta,ꝙ talis fuit
iudicialiter monitus &c.nā ista
monitio plus quàm citatio ope
ratur : & potest expediri actus
in cōtumaciam moniti non cō-
parentis.
50 VENIO*ad quartū dubiū,
scilicet qualiter sit faciēda cita-
tio.super quo dic,quòd citatio-
num plures reperiūtur species.
Quædā enim est citatio realis,
seu personalis : quæ fit per ca-
pturam personæ.Secūda, est ci-
tatio verbalis,quæ fit solo ver-
bo.Tertia est citatio,quæ fit per
literas. Quarta , est citatio per
edictum. Quinta,est citatio per
proclama. Sexta,est citatio per
51 campanā,seu per tubā. ¶*Præ-
mitto tamē,quòd in omni cita-
tiōe cuiuscūque sit generis, tria
extrema considerātur. Vnū scili
cet, ex parte iudicis : prout est
commissio de citādo : & duo ex
parte nūtij:scilicet , ipsa citatio
seu executio cōmissionis:& re-
latio citatiōis factæ.Et hæc tria
requiruntur in omni citatione:
aliàs non valet:vt no.Bal.in l.fi.
C.de fer.& Fely.in c.gratū.col.
iij.de off.deleg.De primo scili-
cet,quòd requiratur commissio
iudicis,tenet Bar.& Bal.in l.ne-
minem.C.de exhi.reis.& tradit
plenè Fely.in c.j.col.vj.de iud.
& Ioan.And.in c.quoniam con-
tra

tra.de prob.& Bal.in l.cũ cleri-
cis.C.de epiſ.& cle.& Iaſo.in §.
quadruplici.colum.iij.& iiij.in-
ſti.de actio.& Bart.in l.j.§.cura.
ff.de offic.præ.vr.& Alexand.in
l.ſciendum.co.fi.ff.de verb.obl.
& Alex.in addit.ad Bar.in l.qui
52 nomine.ff.de fal.*Verũ,de con
ſuetudine toleratur in quàm-
pluribus locis, vt quando ſunt
nuntij publici & generales,cre-
datur eorum relatiõibus, quòd
citauerunt de commiſsiõne iu-
dicis: licet aliter commiſsio ex
actis non appareat: imò plus,
poſſunt ad inſtantiam partis ci-
tare iſti nuntij publici in cauſis
ciuilibus, etiã ſine cõmiſsione
iudicis:& hoc toleratur ex ge-
nerali cõſuetudine in ciuilibus:
vt teſtatur Bal.in d.l.neminem.
& Iaſo.in d.§.quadrupli.& ibi
etiam.Ioã Fab.& Bal.in l.ſi quã-
do.in xij.q.C.de teſt.& Pe.Phil.
Cor.in conſi.xcv.col.ij.in fin.in
iiij.vo.et ita cõmuniter ſerua-
tur in hoc regno ex generali &
53 antiqua cõſuetudine.¶*De ſe-
cũdo extremo,ſcilicet,ꝙ fiat exe
cutio citationis, hoc patet ad
ſenſum: quia ad hũc effectũ cõ-
mittitur citatio, vt cum effectu
quis citetur:quo caſu an creda-
tur nuntio dicenti ſe citaſſe, eſt
trita q.in pluribus locis vẽtila-
ta,maximè per Barto.in d.§.cu-
ra.& per Abba.in d.c.cùm para-
ti.& Iaſo in d.§.quadrupli.col.
iij.& iiij.in quibus locis com-
muniter tenetur, quòd nuntio
publico creditur, & eius rela-
tioni ſtatur,quo ad citationem.
Verùm, ſi citatus eſſet perſona
circũſpecta & fide digna, & iu-
raret ſe nũquàm citatum fuiſſe,
crederetur ſibi potius, quàm
nuntio:vt dicit Abba.in dicto c.
cum parati.col.iiij.in princip.&
ibi per alios Modern. Et hanc
quæſtio.tangit plenè Specul.in
tit.de cita.§.ſequitur.verſic.ſed
nunquid.& ibi plenius Io.And.
in addi.vbi notabiliter loqui-
tur:& cõcludit modo prædicto,
licet multa verba inſerat: & ad
ibi dicta me remitto.& habetur
per Saly.in l.tres.C.quo.& quã-
do iud.& Fely.in c.inquiſitiõis.
§.fi.col.ix.de accu.& Philipp.in
d.c.cùm parati.co.vj.in fi.& vij.
54 de app. ¶ * De tertio extremo,
ſcilicet de relatione nũtij, quòd
requiratur & debeat apparere,
ex quo eſt actus ſubſtãtialis: te-
net Bald.in l.fin.C.de fer.& ibi
etiã Saly.dicit,ꝙ debet relatio
ſcribi in actis: quia eſt de pro-
55 ceſſu.*intantum,quòd non po-
teſt fieri relatiò in die feriato
ad honorẽ Dei.& ipſum in hoc
refert & ſequitur Alexã.in l.j.§.
nũtiatio.co.vij.ff.de ope.no.nũ.
& tradit Bar.in l.ſi finita.§.Iu-
lianus.col.iij. ff.de dam.infect.
& eſt glo.in l.pen.ff.ad Trebel.
& Bald.in l.iudices.in vlti.not.
C.de fide inſtru.Intantum,quòd
ſi nõ reperitur deſcripta relatio
nũtij in actis,nihil valet citatio
nec ſententia:nec poteſt aliquis
cõtumax reputari.ita tenet Pau.
de Caſt.in cõſi.lxxxj.colũ.iiij.in
ſecun

secundo volum.& Bar.in l.hæc autem.§.primo. per illũ tex.ff. ex quib.cau.in poss.ea.vbi dicitur, ꝙ debet liquere iudici de contumacia citati:& non potest aliter liquere nisi appareat re-
56 latio scripta in actis.* & propterea si iudex primo pronutiat contra contumacẽ,& posteà recipit relationem nuntij,sententia & processus est nullus:secũdum eum.& est notabile verbũ, & mẽti tenẽdum:quia vidi plures iudices errasse in hoc.& idẽ tenet Bar.in l.multũ.in fi.ff.de condi.& demon.& Alexan.in l. sed si de sua.ff.de acquir.hæred.
57 ¶*Põt autẽ ista relatio per nũtium fieri soli notario actorum absque præsentia iudicis.secundum Bartolum.in dicta l.si finita.§.Iulianus.col.iij. versi.iuxta prædicta quæro,&c.ff.de dã.infect.& ibi Imol.& Alexã.idem tenet Salice.in l.eos.§.super.C. de appel.& in authen.quæ supplicatio.C.de preci.impera.offe.¶Hoc etiam de relatiõe nũtij, est hodie prouisum in regno per regiam pragma.ij.quæ incipit,quilibet.vbi cauetur de omnibus his tribus extremis: videlicet,de commissione iudicis præcedẽte:& de ipsa citatione effectuali:& de relatiõe, quæ debet constare ex actis. Et nota quia illa pragm.loquitur de cõmissione præcedente per ablatiuum absolutum,qui importat conditionem.l.à testatore.ff.de condi.& demonst.per quæ verba habemus in regno casum decisum,quòd nõ valeat citatio nũtij,nisi cõmissio iudicis præcedat. Possemus tamen dicere, quòd per cõsuetudinem sit derogatum illi pragmã.quantùm ad hoc,vt suprà dixi. Vel possemus illã restringere,quando citatio fit per literas,prout loqui videtur dict.prag.& nõ verbis. non nego quin semper de iure requiratur commissio,vt suprà dixi : sed solùm dico respectu consuetudinis:quæ seruãda est, vbi viget : iuxta l.de quibus.ff.
58 de leg.¶*His præmissis,venio nũc ad citationem realem:quæ importat capturam personę:secundum gl.Bar.& Alex.& doct. in l.ij.ff.de iurisdi.om.iud.& in l. consentaneum. C. quomodo & quãdo iud.super qua est sciẽdũ, quòd in ciuilibus causis regulariter non fit ista citatio realis.Fallit primò,quãdo reus esset cõtumax:vt d.l.cõsentaneũ. & ibi Bar.in ij,colum.& probatur in §.si verò etiam.in authẽ. de exhi.reis.Item, quando fuit per sententiam condemnatus: quia potest pro executione sententiæ capi de persona.l.j.& ibi not.C. qui bo.ced. poss. & not. Bal.in l.per diuersas.in xv.q.in fi.C.manda.Quod tamen intellige, seruato ordine. l. à diuo Pio.§.in venditione.ff.de re iudica.prout ibi nota.Alexand.in iij.& iiij.colũ.scilicet, vt primò fiat excussio in bonis : & posteà si bona nõ reperiuntur,tũc vltimo

timo loco capiatur persona. aliâs nō potest incipi à captura personæ: secundum gl. & Bar. in l.iij.§.tutor.ff.de suspe.tuto. & Abb. in c.quo ad consultationē. col.vj.in fin.& seq.de re iudi.& Bal.in c.tuę.vt lite non contest. & Bal.in d.l.consentaneum.co.
59 iiij.in fin.¶ *Fallit etiam, quando debitor esset suspectus de fuga. quia pōt fieri ista citatio realis.l.ait prætor.§.si debitorē. & ibi Barto.ff.quæ in frau.cre. & declarāt plenè Alex.& Ias.in d.l.j.ff.de iur.omn.iudi.& Fely. in c.j.col.vij.de iud.& Ias.in l.si ab arbitro.ff.qui sat.cog.& in l. vinum colū. quarta & quinta. ff.si cer.pet.& idem Ias.instit.de actio.in princip.col.xj & xij.in quibus locis plenè cumulantur requisita ad capiendum debitorē suspectū de fuga: quæ breuitatis
60 causa hic obmitto.¶ *Hinc dicit ad propositum Bald.in l.ꝙ euitandi.in fi.C.de cōdi.ob tur. causam. quòd iudex non debet aliquem capere ante summariā fidem & suspicionē.de recessu. & hoc in ciuilibus. At in criminalibus potest semper iudex regulariter citare regulariter capiendo personam, secundū Bal. in l.si quis curialis.C.de episco. & cleri.& per doct.in l.pleriq; ff.de in ius voc. Pro hoc est tex. in l.j.& per totum tit.ff.& C.de custo.reo.& not.Bal.in d.l.con-
61 sentaneū.col.iij.princ.¶ * Scias tamen, ꝙ ista citatio realis nullo modo pōt fieri, nisi præcedēte cōmissiōe iudicis: vt est text. & ibi per omnes scribentes in l. neminem,C.de exhi.reis.& no. Bal.in l.si quādo.in xij.quæst.C.
62 de testibus.nisi *cōtra suspectū de fuga, qui potest capi propria authoritate. sine alia cōmissiōe, etiā per priuatū: vt d.§.si debitorem.& habetur plenè in locis
63 præallegatis.¶ *Secūda citatio, est verbalis: vt quādo iudex viua voce committit nūtio, vt aliquem citet sine literis: vt probatur in c.cùm dilecti.ibi, viua voce &c.& ibi Anto.de But.& Abba.de dolo & contuma.& est etiam consti.regni.quæ incipit, edictorum.ibi, etiā sine scriptis &c.& ista citatio verbalis & aliæ sequentes citationes, de quibus infrà dicā, debent continere sex requisita ad hoc, vt valeant. Primum, scilicet, nomen iudicis citantis: secundum, nomen eius, qui citatur: tertium, nomē eius, ad cuius instantiam fit citatio: quartū, est causa, ob quā citatur. quintum, est locus, in quo debet comparere. sextum est tēpus infra quod debet cōparere. Additur etiam septimū requisitū, quādo citatio fit in scriptis: scilicet vt contineat verbum, perēptoriè. hæc omnia probantur in d.consti.edictorum.& ponit aliqua Spe.in tit.de cita.§.iā.de citatiōe.post princip. aliâs citatio esset obscura, & incerta, & non valeret: vt dicitur in d.cōsti.edictorum, & tenet Bal.in l.hac cōsultissima.col.iij.C.qui test.fac.

poss.& in l.eũ, quẽ temerè. per illum tex.ff.de iud.& ibi est gl. idem not.Bald.in l.j. circa fi.ff. de lib.& posth.& Card.in cle.ij. in quinto notabili. vt lite pẽd.

64 ¶* Inquãtum autẽ dixi, quòd citatio debet continere locum, procedit sine dubio in delegato citante: secus est in ordinario: qui habet certum & deputatum tribunal: quia potest citare sine expressione loci:& intelligitur de loco solitę residentiæ.tex.est in c.cum parati. & ibi per doct. de appel.& not.Bar.& Ange.in l.si vt proponis. l a.ij.C. quomodo & quando iud. & Ange. in l. j.§.hęc stipulatio.ff.si plusquam per l.fal. & Bald. in l. vt perfectius col.ij.versic.quarto.&c.de

65 anna.excep.¶*Item, inquãtum dixi, quòd citatio debet continere certum diem seu tẽpus cõparendi,aliàs non valet:hoc tenet Barto.in l.liber homo.§.decem.ff.de verb.oblig.& Bald.in l.fi.col.j.per illum tex.C.de iure domi.impe. Contrarium tamen tenet Spec.in tit.de cita.§. sequitur.versi.quid si non præfixeris.& Bal.in d.l.vt perfectius. colum.ij.versic.ij.&c.& Abb.in d.c.cũ parati.col.j.per illũ text. & est text.in c.eos.in fin. de sen ten.excõ.lib.vj.& Bal.in c.j.col. iiij.de mili.vas.qui contu.est.Et concludunt præfati doct. quòd valet citatio:& debet comparere quàmprimùm potest: quãdo nõ est appositus dies in citatione.hanc quæstio.plenè attingit Phili.in d.c.cùm parati col.v.& vj.& ibi cõcordat opi.per bonã distinctionẽ:videlicet,aut quæris, vtrũ valeat citatio sine die: ad effectum,vt si citatus nõ cõparet quamprimùm potest, possit mulctari tanquã inobediens: & dicendum est,quòd sic: & ita procedat vna opin. Aut quæris, an valeat citatio,vt si citatus nõ cõparet, possit procedi ad sentẽtiam, vel ad alios actus in cõtumaciam:& dicẽdum est,quòd non valet,nec procedi potest.& ita loquatur cõtraria opi.& ista concordia fuit Ang.in d.l.liber homo. §.decem.& idem tenet Ang.in l.per interuallum.ff. de

66 iud.& ita pertrãseo.¶* An autẽ sit necesse apponere horã? Dic, quòd non: sed debet comparere hora solita causarum: secundũ Bald.in l.si vt proponis.la.ij. C.quomodo & quando iud. & Innocẽ.in c.cùm nobis olim.de elec.& Barba.in addi. ad Abba. in d.c.cùm parati.& ibi etiã Philip.in vj.colũ. & Fely. in c.consuluit.col.iij.de offici.deleg.itẽ debet cõparere tali hora,in qua põt ille actus expediri ante noctis tenebras: secundum Abba. in d.c.cõsuluit.col. ij.& in c. cũ super.col.ij.de testi.cogen.si tamẽ apponeretur hora, & posteà non fieret actus in illa hora,sed in alia, non valeret: secundum Barto.in l.aut qui aliter.§.fi. ff. quod vi,aut clàm.& Felyn.in d.

67 c.consuluit.colũ.j. ¶*Sed circa hoc de tempore comparitionis, commu

cõmunis practica in hoc regno est: quòd si quidem citatus habitat in eadẽ ciuitate, vbi iudiciũ agitatur: citatur vna die pro alia immediatè sequenti: & in alia die sequenti hora causarum accusatur sibi prima contumacia, si nõ comparet: & deinde expectatur per tres alios dies continuos: in quibus currunt etiam dies feriati, & posteà in quarto die sequenti iuridico accusatur sibi vltima cõtumacia, si nõ cõparet: & illud est vltimũ perẽptorium: & tunc bannitur & cõdemnatur ad tertiam partẽ mobilium: & sic in effectu citatus, à die citationis habet quinq; dies ad comparendum. & de hoc est ritus magnæ curiæ in nume. ccxxiiij. qui incipit, item seruat ipsa curia in primis, &c. & regia pragm. tertia, quæ incipit, relatione. & ista expectatio tridui non habet locum, nisi in primis citationibus. in alijs verò proceditur ad actum in contumaciam in die immediatè sequenti, nullo triduo expectato. Si verò citatus habitat in alia ciuitate: si quidem est intra regnum, debet inseri tantum tempus in citatione, infra quod possit cõmodè comparere attenta distãtia loci: & in illo vltimo die cõparitionis accusatur prima contumacia: & posteà expectatur per triduum: & deinde accusatur vltima: vt suprà dixi. & ita seruatur in curijs Neapolitanis in citationibus, quas mittũt per diuersa loca huius regni. & hoc colligitur ex verbis dictæ prag. Relatione. Si verò citatus degit extra regnum, debet in citatione apponi termin' sexaginta dierum ad cõparendum: prout de hoc est text. in d. constitut. edictorum. circa fin. & ibi And. de Yser. & idem And. in c. j. de consti. inter vas. & alium de bene. vbi dicit, quòd iudex non potest hoc tẽpus coarctare. vnde tunc in sexagesimo die accusatur prima contumacia: & deinde triduo expectatur: vt suprà dixi. Et quòd in vltimo peremptorio condemnetur ad tertiam partem mobilium, tam in ciuili, quàm in criminali, est ritus magnæ curiæ in numero cciij. qui incipit: item seruat dicta curia in citatione &c. & ille est pulcher ritus, qui ponit sub breuibus verbis totam practicam, quam suprà dixi. & est constit. quæ incipit, pœnam nouem &c. addo, quæ dicam infrà in versicu. contumacia. in iij. q.

68 ¶ * Est etiam sciendum, quòd contumacia prima debet accusari in die iuridico: etiam si illo die cura non regitur, dummodo nõ sit dies feriatus. & potest accusari in præsentia actorum magistri, etiam absente iudice. de hoc est alius ritus num. cciij. qui incipit, item, seruat ipsa curia, vt si die &c. & alius ritus in num. ccxiiij. incipiẽs, item nota quòd in omni &c. cæterũ, si ille dies, in quo erat accusanda

prima

prima cōtumacia esset feriatus; debet accusari in die sequēti:& debet fieri mētio in actis de die præcedenti feriato, vt sciatur, ꝙ nō potuit illo die accusari. Idem si plures dies continui essent feriati, quia elapsis feriis primò die iuridico accusatur: vt est alius ritus numero 304. incipiēs, item, nota quòd vbicunque, &c. & si non accusatur prima contumacia in tali die, vt suprà dixi, citatio expirat & circunducitur nec excusatur actor dicēs, quòd non accusauit, quia curia nō regebatur, quia poterat accusare, dummodo non fuisset dies feriatus, vt suprà de hoc est alius ritus in numero 305. incipiens, item, nota ꝙ tales, &c. ¶ Ex prędictis ergo vides quomodo est correctum ius commune in regno: nam de iure communi non poterat veniri ad peremptoriū: nisi pręcedētibus tribus citationibus, cum interuallo triginta dierum. l. ad peremptoriū. cum duabus legibus sequen. ff. de iudiciis. & l. tres denuntiationes. & authen. qui semel. C. quomodo & quando iud. hodie autem in regno sufficit vna, cum illa expectatione tridui post diem cō-
69 paritionis: vt suprà dixi. ¶ * Item inquātum dixi, quòd citatio debet continere causam seu articulum, ad quem quis citatur: vide Bald. in. l. consentaneum. in quarto notabil. C. quomodo & quando iud. vbi hoc tenet: dicit tamē quòd in ordinario citante, semper præsumitur causa, dummodo fiat citatio ad instantiam. & sic valeret citatio sine causa. Sed Andr. de Yser. in dicta constit. edictorum. in princip. dicit, quòd debet exprimi causa in citatione, nisi citatus sciat causam. Sed Barto. in extrauagan. ad reprimendum. in versicu. super dicto crimine, &c. tenet, quòd valet citatio sine causa, tam in ciuili, quàm in criminali. & ita etiā dicitur in decisio. ccxciiij. consil. Neapolit. Abb. verò in cap. præterea, colum. ij. in fi. de dila. ponit vnam distinctionē videlicet, aut quis citatur de lōginquo, & debet citari cum causa, vt veniat instructus. Aut citatur de proximo, & non est opus ponere causam, nec certum crimen, vbi citatio est criminalis: & videtur satis ęqua distinctio. Quicquid dicant isti doct. ego puto indubitanter, quòd in hoc regno debet exprimi causa in citatione: aliàs non valet, & moueor per duo iura municipalia, quæ hoc expressè dicunt: videlicet, per text. in dicta const. edictorum. & per regiam pragmat. ij. quæ incipit, quilibet. ibi, continentes ipsius citationis causam, &c. & postea subdit, citatio aliter facta, non
70 valeat, &c. ¶ * Quid autē si cum iudex vellet ferre sententiam citauit aliquem, vt veniat ad audiendum intentionem curię seu iudicis, an dicatur sufficiēs causa in citatione & an valeat talis citatio? Dic, quòd non, sed debet

A exprim

exprimi ad sententiam proferendam seu audiendam ita tenet Felyn.in c.consuluit.col.vj.de offic. deleg.& Ioan. de Ana.in cap.inquisitionis.§.ad petitionem. col. penult.in princ.de accusat. & ibi etiā Felyn. in vij.col.per text. in c ij.& ibi Gemin.de dolo & con-
71 tuma. lib. vj. ¶ * Quid si aliquis citatur ad respondendum petitioni porrigendæ,& in vltimo die peremptorij non comparet, sed actor comparet,& accusat sibi contumaciam,nō tamen porrigit illo die petitionem,sed die sequenti,an possit super illa petitione procedi in contumaciam,& an ille citatus possit mulctari, vt contumax: Dic quòd nō, quia ex quo fuit citatus ad illum actū, est necesse, quòd ille actus porrectione petitionis fiat illo die peremptorij,alias nihil valet; quod agitur,ita eleganter tenet Petr. Philipp. Cornel. in consil. lviij.col.iiij.in litera h. in tertio volu. Si tamen reus comparet,iudex dat terminū actori ad producendum libellum, & reo ad respondendum,vt est ritus magnę curiæ in numero,clxxxviij. incipiēs,item,seruat ipsa curia,quòd si actor,&c. Et nota, quòd quando fit ista citatio eo modo, scilicet ad petitionem porrigēdam, nō inducitur litis pendentia ad impediendū præuentionē, antè quàm porrigatur petitio: prout de hoc est decisio.cccxiiij. consi. Neapol. & ideò ista practica citandi non est bona: sed melius est,quòd porrigatur primo petitio & posteà super ea porrecta emanet citatio.& ita practicatur
72 in curiis.¶ * Item inquantū dixi, quòd in citatione debet apponi verbum,peremptoriè,hoc tenet And.de Yser.in constit.in ciuilibus.& est glo.in cle. sæpe.§. sententiam.in vers. non peremptoriè.de verb.signifi.& Bald.in l. si quando.col.ij.C.de testibus nisi quando fieret monitio per iudicem pro tribunali sedentem,vel nuntius citaret corā iudice: quia illa citatio habet vim peremptorij,secundum Bald.in l. cessante. colum.j. C.quomodo & quando iud.& dixi supra in tertio dubio: in fin. Hodie tamen in regno,ex quo omnes causæ ciuiles sunt summariæ, vt pluries fuit dictū, nō requiritur peremptorium in citationibus, & sic valeret citatio in ciuilibus sine verbo,peremptoriè.ita tenet Angel in dicta l.ad peremptorium. ff.de iudiciis.per text.in dicto §.sententiam.& hoc tenet Matth.in constitution. inconsutilem. colum-
73 na penultima.¶ * Tertia citatio est,quæ fit per literas,vt quando iudex facit citationē in scriptis: & illam committit nūtio, vt aliquē citet.super hoc est data forma per regiam pragmat. in regno:videlicet, per pragm. secundam,quæ incipit, quilibet, qua cauetur, quòd quando nuntius citat per literas, debet habere commissionem iudicis,& citatio debet cōtinere causam, & debet fieri

fieri citatio coram duobus testi-
bus, qui se subscribant in calce
citationis, quãdo fit in loco, vbi
potest haberi copia literatorum:
aliàs sufficit, quòd nuntius in re-
latione dicat se citasse corã tali
& tali testibus: & citatio aliter
facta non valet: vt ibi dicitur, &
tenet Andr. de Yser. in consti. ci-
tationis. col. j & ij. si tamen esset
facta citatio inualida, & citatus
compareret, validatur citatio &
cõparitio: vt dicitur in d. pragm.
ij. & tenet Bal. in l. vt perfectius.
74 col. ij. C. de anna. excep. ¶ * Est
tamen sciẽdum, quòd citatio de
necessitate non requirit scriptu
ram regulariter, quia est in arbi-
trio iudicis citare viua voce, vel
in scriptis. debet tamen in actis
describi, vt appareat ex actis.
Hoc probatur ex dicta constitu.
edictorum, quæ dicit, in scriptis,
vel sine scriptis. & in ca. cùm de-
lict. ibi, viua voce, &c. de dolo &
contu. in aliquibus tamẽ casibus
requirit de necessitate scripturã:
aliàs non valet, & primus casus
75 est * in iudice delegato, qui de-
bet citare cum inserto tenore
suæ commissionis, qui tenor nõ
potest apparere, nisi in scriptis.
cap. præterea. & ibi Abb. & doct.
de dila. & Bart. in authen. qui se-
mel. C. quomodo & quãdo iud.
& Bar. Alex. & Ias. in l. ij. ff. si quis
in ius voc. non ie. Quod limita,
76 vt ibi per Ias. ¶ * Secũdus casus
est, quãdo citaretur aliqua per-
sona illustris vel clarissima, quia
debet citari in scriptis: ita tenet
Ias. in §. quadrup. col. iiij. in prin.
instit. de acti. & est tex. & ibi Bar.
in l. quotiẽs. C. de dignit. lib. xij.
77 ¶ * Tertius casus est, quãdo de-
stinatur aliquis nuntius seu exe-
cutor ad capiendã bona fisco de-
lata: nam non creditur ei sine li-
teris l. prohibitum. in fi. C. de iu-
re fisci. lib. x. similiter, quãdo ali-
quis mittitur ad exigendas pe-
cunias fiscales. l. palatinos. C. de
78 colla. fun. fisc. lib. xj. ¶ * Quartus
casus est, quãdo aliquis nuntius
vellet citare realiter: puta facien
do capturã in bonis vel in per-
sona: tunc enim debet ostẽdere
commissionẽ in scriptis, secun-
dum Bart. in d. l. palatinos. & Phi
lip. in c. cùm parati. col. viij. vers.
79 sed limita, &c. de app. ¶ * Quin-
tus casus est, in omni nũtio spe
cialiter electo, qui non est nun-
tius consuetus: nam sibi non cre
ditur, nec valet eius citatio, sine
literis: vt dixi suprà in tertio du-
bio. versi. plus dico, &c. & ibi di-
xi, quòd hodie in regno est pro-
uisum per ritus magnę curię ibi
allegatos, quòd istæ citationes
in scriptis non cõmittuntur, nisi
habenti publicum officiũ: vnde
apparet, quòd priuatæ personæ
80 non committerentur ¶ * Sextus
casus est, quãdo citatio fieret ex-
trà prouinciam, quià non valet,
si non fiat in scriptis, secundum
Bart. in extrauag. ad reprimen-
dam. versic. per nuntiũ. per text.
81 in §. cor. in auth. de colla. ¶ * Se-
ptimus casus est, quando citatio
fit in domo, & non personaliter.

nam non valet ad effectum reddendi citatum cōtumacem: nisi fiat cum literis, secūdum Bal. & Ang. in l.vt perfectius. col.ij.C. de anna.except. & Alex.in addi. ad Bartol.in d.l. palatinos. C.de colla.fun. fisca.& Andr.de Yser.
82 in constit.citationis. ¶ *Quarta citatio,est illa quę fit per edictū. & est sciēdum, quòd ista citatio per edictum non fit, nisi in casu necessitatis,scilicet quando alio modo quis citari nō potest:puta propter eius absentiam vel latitationem, vel quando citantur personæ incertę, si sua putauerint interesse, vt inferiùs dicam. nam si iudex habet modū citandi aliquem voce vel per literas, non debet incipere à citatione per edictum,quia grauaret citatum: & iudex appellatione posset hoc grauamen reparare, secundum Bart.in extrauag.ad reprimēdum.in versic. per edictū. post princ. vbi plus dicit Bartol. in princip. quòd hæc citatio nō fit,nisi per ordinarium vel delegatum principis,non autem per inferiorem.de hoc dixi suprà,in secundo dubio.Istam materiam citationis per edictum, tractat plenè Felin. in capitu.quoniam frequenter. §. porrò. vt lite non contesta & Bartol.in dict.versic. per edictum. & can.in Clemen. prima.de iudic. Ego autem sub breuitate reassumam aliquos casus in quibus fieri potest, & est necessaria huiusmodi citatio:de reliquis verò remitto me ad dicta per doctor. in locis præalle-
83 gatis.¶ *Primus igitur est casus, quando citandus non reperitur personaliter, nec habet certam domum:puta,quia est vagabundus, tunc debet scribi eius citatio ad modum edicti, & debet affigi in palatio curię vel in platea publica,quando esset laicus, vel in foribus ecclesię, quando esset clericus.ita quòd verisimiliter talis citatio veniat in notitiam omnium per modum notorij, quæ citatio continere debet illa septem requisita,de quibus suprà dixi. ita tenet Bald. in l.si accusatoribus. columna fina. in princip.de accusator.vbi plus dicit, ꝙ in tali casu potest fieri etiam citatio per proclama: vt infrà dicam. Idem tenet Bald.in l.consentaneum.in secundo not. C.quomodo & quando iudex.& Bart.in dicto versiculo, per edictum,& debet poni istud edictū in illa ciuitate, & loco, vbi solitus est conuersari ille vagabundus, secundum Bald. in l.vt perfectius.columna prima. circa fi. & columna secunda. C.de ann. except.vbi plus dicit, ꝙ si vagabundus habet domū, debet affigi edictum citatorium in porta suæ domus,& debet hoc fieri in præsentia duorum vel trium testium, vel notarij: vt est text.in cōstit.citationis.pro hoc est tex. in l.iiij.§ totiés.ff.de dam. infec.
84 ¶ * Secundus casus est, quando aliquis procurat vel latitat dolosè, vel impedit, ne citatio

verb

verbalis vel per literas possit ad eum peruenire. nam tunc potest citari per edictũ. text. est in cle. j. de iudic. Verùm in hoc est aduertendum, quòd illa cle. dispo-nit, quòd istud edictũ potest apponi in ciuitate Romana in papali palatio contra vnũquemq; habitantem in partibus quantũcunque remotis, & propterea, quia talis citatio est multũ praeiudicialis, nõ potest fieri per iudices inferiores, nisi authoritate papę, vt ibi habetur: sed per iudices fineriores posset fieri in dicto casu, apponendo tamen edictum in loco, vbi solitus est habitare & conuersari citandus, & nõ alibi: vt dixi suprà in casu praecedenti. facit tex. in clemen. causam. §. verùm. de elect. & hoc in regno est expeditum, per dictam constitut. citationis. vbi in casu praedicto potest quis citari per edictum affixũ in ianua domus coram duobus testibus, cũ termino dierũ triginta vel quadraginta. & not. And de Yser. in capitulo primo. columna secunda. de milit. vas. qui contum. est. & de intellectu illius clement. j. de iudic. vide Felin. in. d. c. quoniam frequenter. §. porró. vt lite non contest. & Rotam in decisi. ccxxiij. incipieute, si committatur, &c. in nouis. & ad praedicta adde Alexan. in l. j. §. praesides. in addit. ad Bart. ff. de requir. reis.

85 ¶ * Tertius casus est, quando locus, vbi degit citandus, non est securus, propter aliquas guerras fortè vel inimicitias, vel alio modo: nam tunc potest fieri citatio per edictum, eo modo, quo in praecedenti casu dixi: per text. in di. clemé. j. de iudi. pro hoc etiã est tex. in cle. prima, de for. compet. & not. Bart. in d. vers. per edictũ.

86 ¶ * Quartus casus est, quando aliquis stat clausus in domo sua, & non patitur se videri, ad hoc, ne citari possit: nam potest tunc affigi edictum citatoriũ in ianua domus suę, & perinde habetur, ac si personaliter citatus esset, vt tenet Alex. in l. pleriqué. colũ. ij. ff. de in ius voc. pro hoc est tex. in d. constitut. citationis.

87 ¶ * Quintus casus est, quando actor porrexit libellum, & non vult litem prosequi, & se absentat: nam reo instante, citari potest per edictũ, secundum formã authent. qui semel. C. quomodo & quando iud. vide Bal. in l. mãdatum. col fin. C. manda. qui dicit, quòd ista edicta debent poni in frequẽtiori loco ciuitatis.

88 ¶ * Sextus casus est, quando aliqua persona ecclesiastica spoliat aliquem laicum possessione alicuius rei: nam potest laicus adire iudicem secularé, & per viam defensionis extraiudicialis recuperare posset restitutionem suę amissae possessionis: & tunc quia iudex secularis non potest specialiter citare clericũ, potest exponere vnam citatione generalem per edictũ, vt quicũque sua putauerit interesse, cõpareat ad allegandũ, quare ille laicus re-

ſtitui nõ debeat. de hoc eſt quædam ſpecialis prouiſio in regno per tria capitula regni: quorum vnum incipit, ad regale faſtigiũ. aliud, omnis prædatio, &c. & aliud, finis præcepti charitas, &c. de quorum capitulorum intellectu, traditur plenè in deciſ. ij. &
89 deciſ. xxiiij. conſil. Neap. ¶ * Septimus caſus eſt generaliter, cũ contradictores ſunt incerti ſemper in actu faciendo, poteſt fieri citatio per edictum: vt not. Abb. in c. cùm in tua. col. ij. in princip. extrà, qui matri. accuſ. poſ. & Fel. in d. cap. quoniam frequenter. §. porrò. colum. ij. verſic. conſidera in primis, &c. vt lite non cõteſta. per ea, quæ habentur in l. ſi eo tempore. C. de remiſ. pigno. & in authen. ſi omnes. C. ſi minor ſe ab hæredi. abſti. & Gemi. in cap. fin. in fin. de elect. lib. vj. Aliàs autem, vbi certus eſt aduerſarius, nunquam valet citatio per edictum, ſecundum Felin. in cap. cognoſcentes. col. vij. de conſtitut.
90 ¶ * Octauus caſus eſt, quando aliquis propoſuit inſtitorem, qui fortè malè adminiſtrat, & vult ipſum reuocare: nam debet proponi facere edictum publicè ante illius apothecam, vt nemo cũ illo contrahat, iuxta text. in l. ſed ſi pupillus. §. præſcribere. ff. de inſtitorib. & ibi Bald. dicit, quòd iſta edicta debent exponi in loco publico & patẽti: vt ab omnibus legi & videri poſſint, & nõ in loco occulto, & ibi etiam vi-
91 de Paul. de Caſt. ¶ * Nonus caſus eſt in clerico beneficiato abſente, qui non facit reſidentiã: nam debet citari per tria edicta, quæ debent affigi in valuis eccleſiæ ſuę, & poſtea expectatur per ſex menſes: & ſi nõ venit ad reſidendum, priuatur beneficio. text. eſt & ibi Abb. & doct. in cap. ex tuę.
92 de cle. non reſid. ¶ * Decimus caſus eſt, quãdo epiſcopus vel alius prælatus vult confirmare electũ ad aliquam dignitatem, vel beneficium: nam antè, quàm confirmet, debet exponere generalem citationem per edictum in eccleſia; vocando omnes, qui ſua intereſſe putauerint, aliàs confirmatio fieri non poſſet. textus eſt & ibi per cano, in cap. ſi. de elec. lib. vj. Et hoc extenditur etiam, quando aliquis præſentatur in iure patronatus: quia debet fieri ſimilis citatio per edictũ: vt not. glo. j. & fin. in d. cap. ſi. & ita quotidie videmus practicari in hu-
93 iuſmodi præſentationib⁹. ¶ * Vndecimus caſus eſt, quando aliquis tenens prædium tributariũ, ſe abſentat, vel ipſum deſerit: nam poteſt citari per edictum: & ſi non comparet infrà ſex menſes, priuatur prædio, & alij locari poteſt. tex. eſt & ibi Luc. de pẽna, in l. locorũ. C. de omni agro
94 deſer. lib. xj. ¶ * Duodecimus caſus eſt, in citanda vniuerſitate: nam poteſt citari per edictum in loco affixum, vbi conſueuit congregari, & ſi ciues clauderẽt portas ciuitatis, poteſt affigi edictum in porta ciuitatis, quando nuntius

nuntius prohibetur ingredi: & si non esset tutus accessus ad portam ciuitatis potest edictum affigi in ciuitate conuicina in ecclesia ipsius ciuitatis vicinæ. Ita hæc omnia declarat Bald. in l. etiam. colum. iiij. C. de exe. rei judi. pro hoc est gloss. in l. non potest dolo. ff. de regu. iuris & vide Bald. in authen. sed cùm testator. colum. ij. C. ad l. fal. vbi dicit, quòd non sufficit citari præsidentes in eorum domibus, sed debent citari in loco, vbi consueuerunt congregari publicè. adde Ange. in consilio cxcvj. potest etiam citari vniuersitas per proclama factum in locis publicis ciuitatis, legendo citationem publicè, secundum Barto. in extrauag. ad reprimendam. in versic. citatum. & Lucam de pena in l. prouincialium. C. de erog. mili. anno. lib xij. & gloss. in c. si capitulo in versi. factum de cõcess.

95 præben. lib. vj. ¶ * Decimustertius casus est, iudicio meo, in omnibus casibus in quibus lex permittit fieri citationem per proclama, in illis etiã potest fieri per edictũ à fortiori. & moueor per rationem authen. qui semel. C. quomo. & quando iud. quia vox præconis, paucis innotescit. Sed per edictum res efficitur magis notoria: vt not. Alexan. in addi. ad Barto. in l. prima. §. præsides. ff. de requi. reis. si enim lex permittit citationem per proclamã, vt est illa quæ fit per præconem: multo fortius per edictum.

96 ¶ * Sed iuxta hoc quæro, quãto tempore debet stare affixum edictum in loco publico, vel in ianua ciuitatis, quando fit citatio per edictum? Dic quòd non reperitur à iure statutus aliquis terminus vnde statur arbitrio iudicis: & sufficit, quòd nuntius referat, quòd edictum stetit affixum in loco: licet non declaret, per quantum spatium. Ita tenet Bar. in extrauag. ad reprimendam, in versicul. publicè. vbi plus dicit, quòd antè, quàm affigatur, debet publicè legi, & posteà affigi.

97 ¶ * Quinta citatio est illa, quæ fit per proclama. dicitur autem proclama, quando præco publicus citat per plateam publicam alta & intelligibili voce aliquẽ absentem, vel incertos contradictores si sua interesse putauerint & est permissa ista citatio in casibus infrà scriptis, videlicet.

98 ¶ * Primus casus est, quando heres vult conficere inuentarium secundum formam l. fin. C. de iure deli. nam si creditores sunt certi, debet illos citare in specie Si verò sunt incerti, possunt citari per publicum proclama in locis publicis: secundum Bald. in d. l. fi. §. cùm igitur colum. iij. & in authen. sed cùm testator. C. ad l. falc. & Bart. in d. §. cùm igitur. col. ij. & ibi communiter Mod.

99 ¶ * Secundus casus est, quãdo litigator post litem contestatam se absentat, & est necesse eum citari ad videndum iuramenta testium vel ad alium actum litis:

& non habet domum, vel neminem reliquit in domo: nam tunc potest citari per publicum proclama in locis publicis, secundũ Bald. in .l. si quando, in xj. q. C. de testi. & Soci. in consi. lvj. col. ij. in
100 fin. in iiij. volu. ¶ * Et nota, ꝙ tunc quando proclama fit contra certam personam, debet fieri in illa vicinia ciuitatis, vbi consueuerat citatus conuersari, secundum Bald. in c. j. col. iiij. in fi. de mili. vas. qui contu. est. & ponunt doct. in l. iiij. §. prætor. ff.
101 de dam. infec. ¶ * Tertius casus est generaliter quando est mouenda aliqua lis contra aliquem absentem qui nullibi reperitur, nec habet certam domũ, potest ipsum iudex citare per proclama, secundum Bald. in l. si accusatoribus. col. fin. in princip. C. de accusa. & ibi etiam Cyn. idẽ tenet Bald. in l. inter minores. in fi. in j. lect. ff. de in integ. restitu. & Alexan. in l. iiij. §. prætor colum. ij. versicu. item, inquantum Bart. & c. ff. de dam. infect. vbi æquiparat hanc citationem illi quæ fit, in domo dummodo non sit de re mobili. & nota illud verbum Alex. quia fortè iste casus non procederet in prima citatione, vt fiat per proclama inprincipio litis, quando esset quæstio de re mobili, sed lite incœpta sic. & ita loquitur casus præcedens.
102 ¶ * Quartus casus est, quando est contrahẽdum aliquod matrimonium debent citari omnes, qui nouerint aliquod impedimentum subesse, per publicum proclama in ecclesia, cum certo termino: quo elapso non auditur contradicens, nisi iustam causam alleget: & si ista solennitas non fieret, diceretur matrimonium clandestinũ. text. est & ibi per canon. in c. cùm inhibitio. de clande. despõ. & in ca. cùm tua
103 qui mat. acc. pos. ¶ * Quintus casus est quando minor adiuit hęreditatem, & posteà per in integrum restitutionem, vult se abstinere, & illam repudiare: nam in tali restitutione in integrum, sunt citandi omnes creditores incerti per proclama, cum termino trium mensiũ text. est, & ibi Bal. in prima colum. versi. tertiò quęro, &c. in authen. si omnes. C.
104 si. mi. se ab hær. abs. ¶ * Sextus casus est, quando creditor posterior vult vendere rem sibi hypothecatam: nam potest creditores incertos anteriores citari facere per publicum proclama: vt veniant ad contradicendum infra certum tempus: quo tempore elapso non audiuntur vlterius. text. est & ibi Bald. & doct. in l. si eo tempore. C. de remis. pign. & ibi est gl. quod in isto casu potest etiam fieri citatio per edictum. & poteris hunc casum addere ad citationem præcedentem per edictum.
105 ¶ * Octauus casus est, quando episcopus vult procedere contra eos, qui expulerunt ipsum de sede sua. nam potest accedere ad alienam dicecesim conuicinam, & ibi citare dictos

dictos expulsores per publicum proclama in ecclesiis illius diœcesis diebus festiuis, quando populus in ecclesiis congregatur. & hoc quando non posset illos citare personaliter, propter accessum nō tutum text. est in cle.
106 j. de foro compe. ¶ * Nonus casus est, quando est facienda missio in possessionem contra pupilum indefensum ex primo decreto nā debent citari eius consanguinei, amici, & affines per publicum proclama: vt veniant ad ipsum defendendum. text. est & ibi Bart. & doct. in l. hæc autem. §. nō defendi. ff. ex quib. cau.
107 in pos. ea. ¶ * Decimus casus est, quando est facienda missio in possessionem contra aliquem absentem, qui non defenditur: nam debent requiri eius consanguinei & amici, per proclama. l. item ait prætor. & .l. ergo & ibi Bart. & Bald. & doct. ff. ex quib
108 cau. maio. ¶ * Vndecimus casus est, quando hæres deliberat, an velit adire hæreditatem: nam potest facere fieri citationē per proclama contra omnes creditores, vt veniant ad edendum instrumenta debiti hæreditarij ipsi hæredi: ad hoc vt possit deliberare: aliàs creditores sibi præiudicant, secundum Bart. in l. Aristo. ff. de iure delibe. pro hoc est text. in l. j. §. cùm dicitur. ff. si cui plus
109 quàm per leg. falcid. ¶ * Duodecimus casus est, quando est publicandum testamentum priuatum secundum formam l. publicati. C. de testa. nam debet fieri proclama generale contra prætendentes interesse, vt compareant quando sunt incerti, secundum Bald. in d. l. publicatio. in vj.
110 quęst. ¶ * Decimustertius casus in agnoscenda bonorum possessione carboniana, vel ventris nomine: quia si aduersarij sunt incerti, debēt citari per proclama. secundum Bal. in l. certū. col. iiij. vers. viso. &c. C. vnde legi. & generaliter dicas, quòd in omni casu in quo aduersarij sunt incerti, potest fieri citatio ista per proclama, vel per edictū, secundum Bar. in extrauaganti, ad reprimēdam. in ver. per edictum. longè post medium. ibi, sic etiā admittitur, &c. & probatur per omnes doctrinas suprà alleg.

SEXTA Et vltima citatio
111 est, quæ fit per * campanam seu tubam. ista citatatio fit, quādo est congreganda vniuersitas, causa faciendi consilium vel reformationem. text. est cum gloss. & ibi Bart. in l. ij. C. de decur. lib. x. Et similiter fit cōgregatio capituli & canonicorum, ad sonum campanæ: vt not. glos. in ver. factam. in ca. si capitulo. de conces. præben. lib. vj. & gloss. & Card. in cle. ij. in iij. opp. de sent. exco. Ad hoc etiā est text. & ibi Abb. in ij. col. in .c. in causis. de elect. vbi optimè Abb. declarat hanc materiā. scilicet, ꝙ in negotiis minoribus, vel quę possunt expediri per præsentes, sufficit vocari collegium vel vniuersitatem per so-

num campanæ. Secus, vbi vocandi essent absentes: quia requiri-
112 tur citatio per nuncium, vel per literas, secundum eum. ¶* An autẽ in die veneris sancti possit vniuersitas citari ad sonum tabellæ, ex quo non pulsantur campanæ? vide Bart. in l. fi. C. de prædiis curia. li. x. & Alex. in addi. ad
113 Bart. in l. non potest dolo. ff. de reg. iur. ¶* Fit etiam citatio per campanam, quando est eundum ad bellum: vt not. Io. And. & Abb. in c. j. de offic. custo. vbi ponunt omnia signa, quæ importat so-
114 nus campanæ. ¶* Et primum signum campanæ, est conuocatio nis capituli seu vniuersitatis: vt supradixi. Secundum, est signum exeundi ad bellum. Tertium, est signum horarum. Quartum, est signum gaudij & gratiarũ actionis. vt quãdo post victoriam pulsantur campanæ. Quintum, est signum salutationis virginis: vt quando pulsatur cãpana de sero, ad dicendum, Aue maria, &c. Aliquando, est signum excommunicationis. Aliquando, est signum alicuius defuncti. Aliquando, est signũ eleuationis corporis Christi. Aliquando est signum processionis. Et sic de alijs signis: vt per Ioan. And. & Abb. in d. c. j. & Bald. in rub. C. de dedit. libe. tol.
115 ¶* Vltimò, pro complemento huius quarti dubij, scias quòd citatio nõ debet fieri proprio motu iudicis, sed ad instantiam partis, quando agitur inter duos litigantes, & maximè citatio ad sententiam. ita tenet Spec. in tit. de cita. §. sequitur. versi. illud autem nota, &c. & Fely. in c. j. col. j. & ij. de iudi. & Soc. in consi. xcvj. col. v. versi. secũdo, &c. in primo vol.
116 ¶* Quod limita, nisi iudex videret perire instantiam: quia tũc ex officio potest citare ad sententiam secundum Bartol. in l. Seius & Augerius. ff. ad l. falci. & Fel. in d. c. j. col. ij. & Phil. in c. ex ratione. col xx. versi. quo ad se-
117 cundũ dic, &c. de app. ¶* Quid autem si aliquis citatur vt compareat die lunæ, martis, & mercurij: an sint plures citationes? Dic quòd est vna: & debet comparere in vltimo die, secundum Andr. de yser. in constit. edictorum. col. j. ¶* An autem possit
118 fieri citatio generalis ad totam causam vt aliquis cõpareat singulis diebus & horis ad omnes actus, vsque ad sentẽtiam? Communis conclusio est, quòd quando citatur aliquis existens in remotis & longinquis partibus, valet talis citatio: aliàs secus: quia in omnibus actibus requiritur specialis citatio, quando quis est vicinus & prope locum iudicij. ita tenet Abb. in capit. fin. in iij. colum. de dila. vbi plenè attingit istum articulum. & Innoc. & docto. in c. consuluit. de offic. delega. & in cap. auditis de procur. & Alexand. & omnes scribentes in l. qui ante calendas. ff. de verbo. obliga. & Ias. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. colum. ix. versicu. decimò limita, &c. ff. de officio

officio procon.& Andr. de Yser. in c.j.col.ij & iij.de contro. inter vas. & alium de benefi. quod tamen intellige & declara, secundum Bald.in consi.iiij.in v.volu. scilicet, in casibus, in quibus potest procedi ad sententiam lite non contestata, tunc valet hæc citatio ab initio facta, etiam quo ad sententiam. sed vbi non potest procedi ad sententiam lite non contestata, non posset fieri quò ad sententiam, nisi post litem contestatam. Item intellige, quando citatus fuit semper contumax, & nunquam comparuit: quia verum est tunc, quòd potest procedi ad alios actus sine noua citatione. Secus est, si semel ad aliquem actum comparuit: quia tunc est de nouo citandus ad alios actus, secundum Alexand.& doctor.in d. l. qui ante calendas. & Soci.in consil.cxcv. col penul. versic. quinimo,&c. in ij.volu.& Ant.de But. & Imo.in d.cap.consuluit.& de hoc vide bonam declarationem Abba.in d. cap. fin. col.iij.in fin. & sequen.de dilat. & Paul. de Cast. in consil. lxxxj. col.iiij.in ij.volum.vbi plus dicit Paul. quòd quando proceditur ad alios actus, vigore talis citationis generalis, debent fieri singulæ citationes per edictum, & ibi vide per eum. dicit tamen Bald.in consil. cclxviij. in primo volu. quòd nec de iure canonico, nec ciuili talis citatio valere debet, cùm sit incerta & captiosa. nam inducit quandam speciẽ seruitutis: vt quis debeat in loco iudicij morari singulis diebus & horis. tamen est communis obseruantia, & ex generali vsu, & stylo curiarũ toleratur, propter distantiam loci: quia valde laboriosum est geminare citationes in partibus remotis. vnde teneamus communem obseruãtiam. quicquid dicat Bal. in dicto cõsi.

VENIO Ad quintum dubiũ

119 principale, scilicet, quando * debeat fieri citatio. Cõmunis conclusio est, ꝙ debet fieri in die iuridico: nã si fieret in die feriato non valeret, per tex. cùm ibi not. in l.ex quacunq;. ff. si quis in ius vo.non ie.& de die feriata ad honorem Dei, est expeditũ, quòd non valet citatio, nec commissio iudicis, nec citatio nuntij. per l. fin.C.de fer.ibi, sileat vox,&c. ita tenet Bart.in repe.d.l.ex quacũque.col.fin.etiam si dicta citatio fieret pro die non feriato, puta si nũtius citat die dominico: vt cõpareat die lunę: non valet citatio, secundum not. in c.con questus. & ibi Abb. in vj. colum. de fer.& Pau.de Cast.in consi.cclxx. in primo vol. & ita de hoc extat ritus magnæ curię in nume. 183. incipiens, item seruat dicta curia, quòd citatus, &c. & ponunt plenè docto.in l.j.§.nuntiatio.ff.

120 de ope.no.nun. ¶ * Sed quid si terminus datus alicui ad cõparẽdum, cadat in diem feriatum: an valeat citatio, & an teneatur cõparere? Bar.in d.rep.l.ex quacũque.colũ. penul. distinguit. Aut

error

error est expressus in citatione, vt quia iudex dicit, cōpareas coram me in die dominico:& non valet citatio. Aut non est expressus error, vt quia iudex dicit, cōpareas hinc ad decē dies:& vltima dies est feriata,& valet citatio, & debet comparere die sequenti.sed postea Bart.refert ibi Richar. de Senis, qui tenebat ꝙ etiam in isto secūdo casu nō valet citatio.arg. §.loca.Institu.de verb.obl.Ego autē in hoc articulo cōcludo, prout aliàs tenui legendo publicè illā l.ex quacūq;. in almo gymnasio Salernitano: videlicet, ꝙ si iudex dicit, do tibi terminū decem dierū ad comparendum: tunc valet citatio: & debet comparere die sequēti, secundū Bal.in d.l.ex quacūq;.col. fi.si verò iudex dicit, cōpareas in decima die præsentis mensis, & illa dies est feriata, non valet citatio.& ita procedat opi.Richar. de Senis. quā ad hoc tenet Abb. in d.c. conquestus. col.pe.in fin. tunc enim videtur error expressus, saltē per relationē ad ipsam diem.l.certum. ff.si cert.pe.sed si iudex diceret, compareas hinc vsq; ad decem dies:tunc valet citatio, quia iste appellatur terminus ad quem, & debet cōparere die præcedenti, quando vltima est feriata, secundum Bar.in d.l. ex quacūque.col.pen.per l.ij.§. illud.C.de tēp.app.&in c.cùm dilecti. de dolo & cōtu.

121 ¶ * Limita prędicta, nisi citatio fieret pro tali causa, quæ potest die feriata expediri: quia tunc valet citatio facta in die feriata: quæ causę plures sunt, quæ numerantur in l.ij.& iij.ff. de fer.& tūc cogitur citatus comparere, vt no.glo.in d.l.ex quacunque.in glo.fi.& ibi etiam Bar. in repe.col.pen.dum allegat l.miles.§.sexaginta. ff.de adulte.

122 ¶ * Secundò limita, non procedere in principe: qui potest citare in die feriata ad honorem Dei, secūdum Bart.in d.l. ex quacunq;.in repe.colum.fi.& Lanfranc.in c.quoniam cōtra.in versic. citationes.in fi.de proba. per c.veniens.de acc.

123 ¶ * Hodie autem in regno est expeditum, quòd semper quando citatio cadit in diem feriatā, valet & debet citatus comparere in die sequenti.ita tenet And.de Yser.in libro constit.in rub.de in ius vocan.post quam rub.sequitur constit, si quem nostrorum,&c.& de hoc sunt duo ritus magnę curię. Vnus, in numero 17. & alius 157. & ambo incipiunt, item, quòd tam in criminalibus,&c.

Venio ad sextum & vltimū
124 dubiū principale:scilicet, * vbi debeat fieri citatio. Ista q.potest habere duo mēbra. Vnum scilicet, vbi,id est, in quo loco debet quis citari per nuntium. Secundum, vbi, id est, in quo loco debet citatus comparere. & sic expediā ista duo mēbra per duasq. principales. ¶ Primò igitur quęro, in quo loco debet nūtius aliquem citare. dic quòd cōmunis conclusio est, ꝙ quilibet citari debet

debet personaliter, si reperiri potest, aliàs debet citari in domo suæ solitæ habitationis. ita plenè tradit Bart.& ibi cõmuniter doctor.in l.iiij.§.prætor.ff.de dam.infect.& quãdo est absens, debet citari in illa domo, vbi reliquit familiã:quãdo fortè haberet plures domos, aliàs citatio nõ valet, secundũ And.de Yser. in constit.citationis.colum.j.vbi plus dicit, quòd debet recipi iuramentum ab illis de familia de denuntiando citationem citato quamprimũ possũt: & hoc dicitur etiã in tex. illius cõsti.& debet tunc fieri corã duobus testibus, vel tabellione, vt habetur in constitut.citationis.& ibi And. in j & ij colũ.aliàs citatus in domo sine ista solẽnitate, non diceretur contumax, secũdum eum. & tenet Bal.in d. l.vt perfectius. C.de anna.except. item debet citari in illa domo, in qua habitat tempore citationis: licèt antea fuisset solitus habitare alibi. ita tenet Pet.Philipp.Corn.in cõsil. lij.in iiij.volu. & consil. lvij. colũ.iij.in litera h.in fi.in iij. volu. Potest etiam fieri citatio in domo, vbi nulla extat familia: quãdo quis recedit nemine in domo derelicto, secundum And.in d.constit.citationis.colum.j.Verùm tũc debet affigi chedula citatoria in ostio domus vt plenè dixi suprà in quarto dubio principali.* An autem possit fieri citatio in apotheca, vel in porticu, vel in stabulo, vide plenissimè per Bart.Alexan,& docto.in d.l. iiij.§.prætor. ff.de damn. infect.

126 ¶ * Ex prædictis verificatur illa cõmunis practica citãdi aliquẽ. quia communiter solent cõmittere iudices nuntio, vt citet aliquem personaliter, aliàs si personaliter reperiri non potest, citet eũ in domo solitę habitationis. Et nota singulariter, quia cõmuniter solent in hoc errare nuntij, & faciunt inualidas citationes: nam hæc forma citãdi istud importat, videlicet, ꝙ nuntius faciat primò omnem suam diligentiam in perquirendo citandum per ciuitatem, vt possit eũ citare personaliter, & vltimo loco, quando ipsum reperire non poterit, tunc citet eum in domo, aliàs si ita ex abrupto citaret in domo, nõ facta prius illa perquisitione, non valet citatio: quia excedit formam commissionis. ita in terminis tenet Bartol.in d. §.prętor.col.ij.& Alexand. plenè in consil.ij.col.j & ij.in iij. volu. & hanc opin. dicit Alexand.esse communem. in d.§. prætor. col. j.idem tenet Lud.Rom.in consi. 454.col.ij.& Pet.Philipp.Corne. in consil.lij.col.ij.in iiij. volu. & Abb.in c. causam.colum.prima. in fi.& seq.de dolo & contu. vbi plenè examinat hanc materiã.& hoc est hodie confirmatũ in regno per cõsti.citationis.in princ. ibi, si eius copia haberi potest, &c. Quæ verba innuunt, ꝙ debet fieri priùs diligentia citandi personaliter, & eo non inuento, vt

plus dicit, quòd tunc præsumitur
citasse in domo, & non persona-
liter, accipiendo suam relationē
in mitiorem partem: vt non di-
catur verus cōtumax, sed potius
fictus. quod dictum est menti te-
nendum, quia quotidie isti nun-
tij faciunt istas relationes gene-
rales. quo casu si citatus nō com-
paret, non posset mulctari, nec
pati illas pœnas, quas patiuntur
veri contumaces: vt dicam infrà
in sequenti membro, de contu-
macia. Consiliū tamen est, vt nū-
tius semper declaret suam rela-
tionem, secundum Bar. in l. si ta-
128 men. in fin. ff. de legat. ij. ¶ * Ve-
rùm in regno communiter ser-
uatur, quòd etiam citatus in do-
mo, mulctatur, si non comparet.
Et hoc puto procedere ex dicta
prag. ij quæ non facit differen-
tiam inter citationem persona-
lem, & in domo. cùm loquatur
129 alternatiuè, vt suprà dixi. ¶ * An
autem in ecclesia posit fieri ci-
tatio? Communis conclusio est,
quòd in citatione verbali potest
fieri, secundum Bar. in l. plerique
ff. de in ius vo. & Alex. & doct. in
l. ij. eo. tit. & Bart. in l. præsenti. C.
de his, qui ad eccle. confugiunt.
in citatione verò reali, est secus.
quia non potest regulariter fieri
in ecclesia, secundum Bart. in d.
l. pleriq; in fin. per d. l. præsenti:
& not. plenè Abb. in c. inter alia.
130 de immu. eccl. ¶ * Quid autem,
si citandus nō habeat aliquā do-
mum certā; & nescitur vbi sit, in
quo loco erit tunc citandus? dic,
quòd debet tunc citari in illa ci-
uitate, in qua conuersari solebat,
per publicum proclama, vel per
edictum, secundum Bald. in l. si
quādo. in xj. q. C. de test. & Bal. in
l. si accusatoribus. col. fi. C. de ac-
cus. & Soc. in consi. lvj. col. ij. in fi.
in iiij. volu. & vide quæ dixi su-
prà de citatione per edictum, &
131 per proclama. ¶ * Secundò prin-
cipaliter quæro, ad quem locum
posit & debeat quis citari, & sic
vbi tenetur cōparere. Dic, quòd
in hac materia loci ad quem, plu-
ra sunt consideranda. Primò, quòd
sit locus iurisdictionis ipsius ci-
tantis. aliàs si citaret ad locū nō
suæ iurisdictionis, non tenetur
citatus comparere, secundū And.
de Yser. in constitut. priuilegia.
Pro hoc est tex. cùm ibi. not. in l.
fin. ff. de iur. omnium iud. vnde si
vnus iudex habet vniuersalem
iurisdictionē in prouincia seu
in diœcesi, potest subditos in
quolibet loco suæ prouinciæ vel
diœcesis citare, & iustitiam mini-
strare. tex. est in c. cùm episcopus
de offic. ord. lib. vj. & vide Cald.
in consil. ij. in titu. de offic. ordin.
Secundò, quòd locus sit tutus ci-
tato. aliàs si quis citatur ad lo-
cum non tutum, non tenetur
comparere: secundum Andr. de
yser. in d. constit. priuilegia. Pro
hoc est tex. in cle. j. de foro com-
pe. & not. plenè Oldr. in consil.
xxxxiij. & est tex. & ibi per doct.
in c. ex parte. de app. & Bart. per
illum text. in l. recusare. §. final.
cum l. sequen. & l. de ætate. ff. ad
Treb

Trebel.& Cardin.in cle.j.in xij. not.de iudi.vbi limitat,nisi quis procuraret, quòd locus ille non sit sibi tutus: quia tunc remanet contumax, si non compareret, & gl.& Barto. in l.metus.ff.ex qui. caus. maior.& intelligitur locus non tutus,siue sit propter inimicitias,siue propter pestẽ, vel bella.secundum Abb.& Philip.in d. c.ex parte.& not.doctor.in locis præallegatis.& est dec.xxix,consil.Neapolit. Tertiò,quòd locus ad quem citatur, sit honestus, vt not.Andr.de Yser. in d.constitu. priuilegia pro hoc est text.in l. si cùm dies. §. si arbiter. ff. de arbi. & ibi Bart. Idem tenet Spec. in titu. de citat.§.j.versicu.item, quòd sit ad locum,&c.& gloss.in c.si episcopus. ij. q.iij. facit text. in c.statutum.§.cùm verò de rescript.libr.vj.Quartò quòd locus ad quem quis citatur,non distet à loco ipsius citati, vel à finibus diœcesis vltra duas dietas:quia si distet vltra,non tenetur comparere ita declarat Spec. in titu.de cita.§.j.in prin.per text.& ea,quę ibi tradunt doct.in c.nonnulli.& c.ex parte de rescrip.& dic vt ibi plene per Fely.Hodie autem hoc est redactum ad vnam dietam de iure nouo.per text.in c.statutum.§ cùm verò.& §.cùm autem de rescript. libr.vj. & hoc tenet Felyn. in d. c. nonnulli.col. j. in prin.& istud habet locum solùm in delegato:quia non potest trahere litigantem vltra dietam.Secus est in ordinario existente intra fines suæ prouinciæ vel diœcesis, quia potest trahere vltra dietam, per generalitatem. d.c. cùm episcopus de offi.ord.lib.vj. non tamen potest cõmittere causam extra suam diœcesim:nisi in loco suffraganei, quando esset causa appellationis, scilicet, vbi fuit appellatum.c.vt litigãtes.de offic.ord.lib.vj.verum vbi causa esset modica,& ordinarius staret in loco multum remoto à domicilio litigantium, tenetur causam delegare in loco propinquo aliàs posset appellare,si nõ delegaret, dato ꝙ esset intra fines diœcesis. ita tenet Felyn.in d. c. nõnulli.col.j.& ij. Quintò ꝙ locus ad quẽ citat delegatus à sede apostolica vel à legato sit locus insignis scilicet ciuitas insignis,in qua sit copia peritorum: & quod delegatus citans quando est delegatus papæ, sit persona in dignitate constituta text. est in d. c. statutum. in princ. de rescri.lib.vj.Maranta. V.I. D.

De contumacia secundo membro iudicij.

1 *Cõtumax, vt quis dici possit, quæ requirantur. Et quid seruetur in regno.*

2 *Contumax reputari non potest aduersa valetudine impeditus*

3 *Infirmitas suorum cõsanguineorum, excusat à contumacia.*

4 *Citatus ad maius tribunal excusatur in curia minori.*

5 *Pauper excusatur à contumacia.*

6 *Inops & malè vestitus, æquiparatur carcerato.*

Contum

7 *Contumax unde dicatur.*
8 *Contumacia quotuplex sit.*
9 *Contumax quas pœnas patiatur.*
10 *Contumax patitur missionem in possessionem ex primo decreto.*
11 *Reo perseuerante in contumacia, contra ipsum proceditur ad missionem in possessionem ex secundo decreto: & illud parat plenum præiudicium.*
12 *Decretum primum & secundũ, quid sit. & quod ius tribuant ambo. Quãdo interponantur, & infra quod tempus, & in quibus causis.*
13 *Contra contumacem nunquam proceditur altera parte non instante.*
14 *Contumax non auditur, nisi refectis expensis.*
15 *Contumaci à iudice denegatur audiẽtia, non solùm in causa illa, in qua est contumax, sed etiam in alia.*
16 *Contumax potest personaliter capi, & carcerari.*
17 *Contumax verus non appellat.*
18 *Contumax non respondendo positionibus, vel in nolendo iurare de calũnia, habetur pro confesso.*
19 *Contumax potest excommunicari.*
20 *Contumax petens reuocari primum decretum, tenetur satisdare, etiam si immobilia possideat*
21 *Contumax in non parẽdo iudici, perdit beneficium iuratoriæ cautionis.*
22 *Vasallus contumax verus, qui citatus dixit nolo venire, statim perdit feudum.*
23 *Contumax in causa criminali, qua pœna afficiatur.*
24 *Contumax non allegat litis pendentiam.*
25 *Contumax qui recuperat tenutam concessam ex primo decreto, non potest ulterius declinare forum: dato quòd alias haberet declinatoriam exceptionem.*
26 *Iudex mandare potest colonis & inquilinis contumacis, quòd ei non respondeant de pensionibus, & mãdare potest, quòd nullus vadat ad colendũ eius agros.*
27 *Cõtumax ad torturã exponi potest. & quomodo, & quãdo, & ad quid.*
28 *Contumax habetur pro præsente in sui præiudicium.*
29 *Iudex propter contumaciam sequestrare potest fructus rei petitæ.*
30 *Contumax nolens respondere coram iudice, habetur pro negante, vel confitente, secũdum quod est ei maius præiudicium.*
31 *Iudex contra contumacẽ potest procedere ad capienda pignora.*
32 *Contumax quando habetur pro confesso, efficitur etiam infamis, & testificari non potest.*
33 *Excommunicatus perseuerans in contumacia per annum, efficitur suspectus de hæresi.*
34 *Contumax pro tali delicto, pro quo non potest forindicari, quam pœnam patiatur.*
35 *Contumacia actoris, qualiter puniatur.*
36 *Contumax is demum punitur à quo petitur aliquid dari vel fieri. Secus, si citetur, si sua putauerit interesse.*

VErsic. contumacia. Expedito primo membro iudicij, scilicet de citatione: venio ad secundum, videlicet ad tractatus contumaciç. Nam plerunque citati solent contemnere iudices, & non comparent: & sic

redduntur contumaces: ideo de his aliqua dispiciamus. & hanc materiam breuiter expediã per tres quæstio. principales. Prima videlicet erit, quæ requirantur ad hoc, vt aliquis posit dici contumax.. Secunda, quotuplex est contumacia. Tertia, quas pœnas
1 patiatur contumax. ¶ *Venio ad primam: & quæro, quę requirantur, vt posit quis dici cõtumax. Dic breuiter, quòd est necesse, quòd sit legitimè citatus, scilicet tribus edictis, vel vno perẽptorio pro omnibus. tex. est in l. cõtumacia ff. de re iudic. & hoc de iure communi, sed hodie in regno per ritus magnæ curię & regias prag. seruatur aliter, scilicet quia citatur vna die pro alia, & in die sequenti accusatur prima contumacia, & postea triduo expectatur: & in quarta die post triduum accusatur vltima contumacia, & ex tũc reputatur contumax, prout hãc materiam plenè declaraui suprà de citatione, in iiij. dubio princip. versic. sed circa hoc de tempore &c. Item debet in illo vltimo peremptorio accusari contumacia per actorem: aliàs non diceretur reus cõtumax. ita tenet And. in constit. in pecuniariis. col. iij. & Bart. in l. consentaneum. in fi. C. quo. & quando iud. & est text. in l. properandum. §. & si quidem. & ibi Bal. in j. col. C. de iudi. Aliàs autem, si actor non comparet in vltimo peremptorio, in iudicio, esset circunducta citatio, etiam reo non comparente, & deberet de nouo citari. textus est in l. & post edictum. §. j ff. de iudic. & not. Bart. in l. ex quacunque. in prima lectu. colum. fi. ff. si quis in ius voc. non ier. & Bar. & Alexã. in l. fin. §. sed si stipulator. ff. de eo per quẽ fac. erit &c. ¶ Similiter, si in illo vltimo peremptorio curia non regeretur propter absentiam iudicis: quia minimè dicitur contumax reus nõ comparẽs, glo est in d. l. ex quacunque. in gl. fin. per l. arbiter calendis. ff. de arbitr. debet tamen comparere die sequenti, reuerso iudice sine alia citatione, secundum Andr. de Yser. in c. j. col. pe. de contro. inter vas. & alium de inuest. Et sic habemus hucusque duos casus, in quibus excusatur
2 quis à contumacia. ¶ * Tertius casus est, quãdo aliquis fuit aduersa valetudine impeditus. nã excusatur, vt non posit contumax reputari. tex. est in d. l. contumacia. & in l. quæsitum. ff. de re iudi. vbi tex. limitat non procedere in leui febricula: seu in veteri quartana. & an tunc teneatur mittere procuratoré, vide Bart. Alexã. & doctor. in d. l. quęsitum. & prædictis adde Alexã. in l. ij. ff. si quis cau. in regno autem debet mittere excusatorem, cum fide vnius medici vel obstetricis, si est mulier grauida, vt est ritus magnæ curię. in nu. 176. incipi. item si aliquis &c. ¶ * Quar-
3 tus casus est, quando habebat consanguineum infirmum: quia etiam

etiam infirmitas suorum excusat à con tumacia, secundum Alex.
4 in d.l. quæsitum.col.fi.¶* Quintus casus est, quando fuisset citatus ad aliud tribunal maius: quia excusatur à contumacia in minori curia.l.contra pupillum. §. j.ff.de re iud & Alex.in l. ij. §. j.
5 ff.si quis cau. ¶* Sextus casus est propter paupertatem, vt si fortè aliquis esset ita inops & malè vestitus, vt non posset absque verecundia comparere. nam excusatur à contumacia, secundum Alex in l. ij. §. si quis in iudicio.
6 col.j.ff.si quis cau.* nã ille æquiparatur carcerato, vt est text. singularis. & ibi gloss.in l.in eadem.§.fin.ff.ex quib caus.maior. & glo. in c.si quis testium. de testi & vide quod tenet Abb. in c. cùm dilecti.col.v.circa fin.de dolo & contu.¶Potes etiam addere omnes casus, quos posui suprà de citatione. col. fi.& omnes casus generaliter, in quibus citatio non valet, vel citatus non tenetur comparere, per ea quæ dixi in prin.huius tract. de contumacia.
7 ¶* Vnde autem dicatur contumax, dic quòd dicitur à con, & tumeo, tumes, propterea quia inflatur, & superbus efficitur in nolendo obedire: & sic dicitur contumescere in seipso, & efficitur iudici iniuriosus.ita declarat Card.in cle.j.col.viij. de dol.
8 & contu. ¶* Secundò principaliter quæro, quotuplex est contumacia. Dic, quòd duplex, scilicet vera & ficta. Contumax verus dicitur ille, qui fuit citatus personaliter vel ad domum: & citatio peruenit ad eius notitiam: & non vult cõparere. Verùm quãdoq; dicitur verus contumax existenter & apparenter, quandoq; apparenter tantùm, & quandoq; existenter tãtùm, de qua materia remitto me ad ea quæ plenè tractat Bar.in l.fi.ff.de in inte. resti. & Alex.in l. properãdum. §. sin autem reus.C.de iud.& Ioan. de Imo.in l.ex consensu.§.eum qui. ff. de appel. vbi plenissimè tractatur hæc materia & per Ang. in consi.clxxxvj.cõtumax fictus est ille, qui fuit citatus in domo: & dubium est, an citatio peruenerit ad eius notitiam, secũdum Barto. in d.l.fin. colum.pen.ff.de in integ.restit. & Angel.in consi. clxxxvj.& prædictis adde Card. in clemen. j.in ix. quæst de dolo
9 & contum. vbi plenè. ¶* Tertiò principaliter quæro, quas pœnas patitur quis ob suam contumaciã. Dic quòd multas pœnas iura introducunt contra contumacem. Et prima est: quia contumax propter eius inobediẽtiam potest mulctari, vt habetur plenè per doctor.in l. j.per totam l. ff.si quis ius di.non obtem.& est tex.in l.ij.ff.si quis in ius voc.nõ ier. Verùm in hoc est sciendum, quòd mulcta non irrogatur, nisi ob veram contumaciam: nam fictus contumax mulctari non potest: secundum Alex & communiter doct. in d.l.j.§.fin.ff.si quis ius di.non obtempe.& Angel.in

consi. viij. col.pen.& Bald.in l.& in mulctis.C.de appe.& Ale.in l. iiij.§.præter . colū.ij . in fin.ff.de dam . infec . Idem concludit Andre . de Yser .in constitu.citationis .col. ij. in fi.& in constitu. rei vendicatione . vbi est etiam glo. Ex hoc infertur, quòd mulcta quæ irrogatur in regno hodie contumaci,est, quia condemnatur ad tertiam partem mobiliū. vt dicit constit. pœnam nouem vnciarum.& ibi And. de Yser. & d.constit. rei vēdicatione. & est ritus magnæ curiæ in num. 219. incipiens, item seruat ipsa curia ab eo tempore &c. alius ritus 202. incipiens,item seruat dicta curia in citatione &c. sequitur ergo, quòd ista cōdemnatio nō fieret contra fictum cōtumacem per prædicta. Et hoc videtur esse de mente gloss. & Andr. in d. constitut. rei vendicatione. licet malè seruent iudices: secundum eum ibi. De communi stylo tamen curiarum in aliquibus locis est redacta ista pœna tertiæ partis mobilium in ciuilibus ad vnum tarenum: & in aliquibus curiis soluitur vnus augustalis vnde seruandæ essent consuetudines curiarum, vbi vigent.

10 ¶ * Secunda pœna,quam patitur contumax,est,quia patitur missionem in possessionem ex primo decreto.l.Fulcinius.§.j. ff. ex quib.caus.in poss.ea.& l. si finita. §.Iulianus.& ibi Bart.& doct. ff. de damn.infect.& per totum tit. ff.& C.de bon. autho.iud.pos.& hodie est decisum in regno per regiam pragm.quę incipit relatione. vbi dicitur,quòd est in electione actoris accusata vltima contumacia, an velit petere terminum ad probandum, vel petere se mitti in possessionem ex primo decreto, & ita seruatur hodie,& sic potest in causis ciuilibus procedi ad diffinitiuam, lite non contestata: & in hoc est correctum ius commune, prout aliàs dixi in superioribus.

11 ¶ * Tertia pœna est, quia si reus perseuerat in contumacia, proceditur contra ipsum ad missionem in possessionem ex secundo decreto, & illud parat plenum prę iudicium,vt habetur in d. §. Iulianus,& per Bar.in l. cum proponas.C. de bon. auth. iud. poss. & est regia pragm. quæ incipit, Reo &c.

12 ¶ * Sed iuxta hoc pro introductione iuuenum ad practicam, quæro quid significant isti duo termini, scilicet primū decretum & secundum decretum:dic quòd primum decretū, est prima missio,quæ fit per iudicem in bonis contumacis, eo ipso quòd incipit esse contumax, & fit pro mensura debiti tantùm, quando agitur actione personali, vt d.l. cum proponas. & ibi Bart.& doct.& in d.l.si fini ta §.Iulianus. ff.de damn. infect. Sed quādo agitur actione reali, mittitur quis in possessionē totius rei petitæ. l.si quis emptionis.§.sed si quis. C.de pręscr.triginta ann.& habetur in c.prout & cap

& cap.cõtingit de dol.& cont.& est cõst.regni,quę incip. rei vẽd. & etiam efficitur verus possessor per primũ decretũ,vt in iuribus præallegatis.& habetur per doc. in l.iij.§.fin.ff. de acquir.poss.sed in actione personali non efficitur possessor,sed solam detentationem acquirit causa custodiæ, vt d.l.iij.§.fi.& est tex.in l. is cui. in princ.ff.vt in pos. lega.& in l. cùm legati.ff.ex qui.caus. in pos. ea.& in l.si quis ante.ff. de acqu. pos. & per Bar. in d.l.cùm proponas. Et ad hoc, vt concedatur primũ decretum,non requiritur quòd plenè constet de debito, sed sufficit,quòd summatim vel per iuramentum actoris,ex quo modicum parat prę iudicium:secundum Bart. in d.l. cùm proponas.¶Secundum decretũ, est secunda missio, quæ fit per iudicẽ contra eundẽ reum perseuerantem in contumacia,vt dicũt doc. in locis præalleg. & hoc est maioris præiudicij:quia transfert veram possessionẽ, vt d. l. iij.§.fin. iuncta glo.in vers.nobis.ff.de acquir. poss.Item, transfert dominiũ, si reus erat dominus: aliàs vsucapiendi conditionẽ, vt not. glo.& Bar.in l.prætoris.in princ. & in l. si finita.§. Iulianus. ff. de damn.infect.& gl.in l.ij.in fi.ff.si ex noxa. causa aga. Verùm non interponitur nisi plenè constet de debito per testes vel instru. menta, secundum Barto. in d.l cùm proponas. & in l. fin. §. fin. autem.C.de bo.auth.iudi.poss.& Bart.in l. Fulcinius. §. cum hoc. ff.ex quib.caus.in poss.eatur. Sed per quantum tempus debet reus perseuerare in contumacia, vt perueniatur ad secundum decretum? Communis conclusio est, de iure cõmuni,quòd sit in arbitrio iudicis,secũdùm Bart. in d. l.cùm proponas. tamen de æquitate non debet iudex procedere ad secundum decretum,nisi sit lapsus totus annus à die primi decreti. ita dicit Fel. in c.consultationibus. col.ij.de offic. deleg. vbi dicit hanc esse communem opi. nisi alia iusta causa suaderet.sed hodie in regno est statutum tẽpus per duas regias pragma. quarum vna incipit,relatione. & alia sequens quæ incipit,reo.quibus cauetur, quod elapsis tribus mensibus,à die primi decreti,potest peti missio ex secundo: & concesso secũdo decreto, habet reus alium mẽsem, infra quẽ potest recuperare tenutam, dummodò soluat totum debitum,vnà cum expensis;aliàs elapso dicto mense post secundum decretum, creditor efficitur verus dominus & irreuocabilis: cui debet res adiudicari appretiata pro mensura debiti. sed ante secundum decretũ, potest reus quandocunq; infra tres menses recuperare tenutam,soluendo expensas, & dando satisdationem. & hoc etiam est prouisum de iure cõmuni,per auth. ei qui iurat.C.de bon. auth. iud. poss.¶In quibus autem causis in-

terponatur secundm decretum. glo. in l. iubere cauere.ff.de iur. omn.iudi. tenet, quod solùm in causa damni infecti:& non in aliis,sed veritas est in contrariũ, quòd imò in omnibus causis locum habet. Verùm in hoc est differentia:quia in causa damni infecti fit adiudicatio totius rei, etiam vltra mẽsuram debiti,sed in aliis solùm pro mensura debiti,vt suprà dixi,secundum Bar. in d. §. Iulianns.col.antepen.vbi in specie reprobat illam gloss.in d.l.iubere.& hoc tenet etiã Alexan. in d. l. iubere,col. iiij. & est text. in d. authen.ei qui iurat & in d.l. Fulcinius. §. j. & ij. & ibi Bar. item in causa damni infecti fit indistinctè adiudicatio, sed in aliis non:sed venditur res, & illud decretum de vendendo, habet vim secundi decreti, secũdum Bart. in d.l. iubere. Verùm emptore non reperto tunc vltimo loco adiudicatur in solutum creditori. l. à diuo Pio. §. si pignor.ff.de re iudi. Et scias, quòd etiam in actione reali interponitur secundũ decretum,secundũ Alex.in l.iij.§.fi. ff. de acquir.
13 poss.¶ *Scias tamen, quòd nunquam proceditur contra contumacem ad aliquẽ actum nisi altera parte instante secundũ Bar. in auth.ei qui appellat. in fin.C. de
14 temp.app.¶ * Quarta pœna, est cõtra contumacẽ quia non auditur nisi refectis expensis,per tex. & ibi Bal.in l.sancimus.C. de iudi.& debet etiam satisdare de iudicio sisti,quando vult recuperare tenutam per auth.ei qui iurat C.de bon.autho.iud.poss. & vide
15 infrà in x. pœna. ¶ * Quinta pœna est,quia contumaci potest iudex denegare audientiã non solùm in illa causa,in qua fuit contumax verùm etiã in omni alia. Text.est & ibi gl. singularis in l. sed si per prętorem.§.sed & si dũ. ff.ex quib.caus. maio.& ibi Ang. idẽ tenet plenè.Ias. in l.iusiurãdũ & ad pecunias.§.ait prętor.in ij. not. ff.de iureiur. vbi plus dicit Ias.de mẽte Bal. ꝙ tũc ille iudex potest mãdare aliis iudicibus, ꝙ illum nõ audiãt in aliqua causa. & vide etiam de prędictis Ias. in l.j.§.fi.col.iiij.ff.si quis ius di. nõ
16 obtemp.¶ * Sexta pœna est,quia cõtumax potest capi de persona, & carcerari.text.est cũ gl.& Bar. in l.consentaneum.C.quo.& quãdo iud.& in §.si verò etiam quidã. in auth.de exhib. reis.& not. Andr.de Yser.in constitut.si quis
17 post litem.in princ. ¶ * Septima pœna est, quia verus contumax perdit beneficiũ apellandi. l. ex cõsensu. §. fin.& ibi glos.Bart. & Imol.ff.de app.& l.j. C. quo app. nõ recip. & Alex. in l.properandum.§.si autem reus. C. de iud. vbi plus dicit, quòd etiam si sit cõtumax ad solã sententiam, nõ appellat. idẽ tenet Alex. in l.sæpe.col.xxiiij.ff.de re.iur. Amplia hoc procedere, etiã in illa sentẽtia,quæ nũquam transit in rẽ iudicatã: quia verus cõtumax non appellat.ita tenẽt Ant. de But. &

Imo.

Imo.in c.tenor. de re iud. & Iaſ. in l.j.ſi procurator.colum.v. ff. ſi quis ius dicen.non obtẽp.& prę dictis adde text. in l. & poſt edi-
18 ctum.§.fin.ff.de iud. ¶ *Octaua pœna eſt,quia contumax in non reſpondendo poſitionibus, vel in nolendo iurare de calumnia, habetur pro confeſſo.cap.ſi poſt præſtitum.& ibi per doct.de con feſ.lib.vj.& l.ij.§.ꝙ ſi actor.& ibi Bar.& doct.C.de iura.calũ.idem in nolente ſubire iuramentum iudiciale,nec referre. l. manifeſté.& ibi perdoct.ff.de iureiurã. & Luc.de penna.in l.locorũ.col. ij.C. de omni agro deſer. lib.xj. Et de poſitionibus habetur in regia prag. quæ incipit, quinta die.&c. Et communis obſeruantia in regno eſt, quòd quis citetur tribus vicibus, vt veniat reſponſurus,ad ſe examinandũ ſuper articulis:& in vltima citatione debet inſeri totus tenor articulorum: & poſtea interponitur decretum, quòd habeatur pro confeſſo.ita de hoc eſt ritus magnæ curię in numero ccl. incipiens,item ſeruat ipſa curia,ꝙ ſi quis &c.vbi etiam dicitur, quòd à tali decreto non appellatur.qđ limita,niſi citatus ſit abſens:quia non poteſt haberi pro confeſſo: vt not.Iaſ.in l.j.§.fin. col.iiij.ff.ſi
19 quis ius di.non obtemp. ¶ *Nona pœna eſt,quia contumax poteſt excõmunicari.glo.eſt in.c.j. de dolo & contu.lib.vj.& glo.in c.conſtitutus. de ſentẽtia excom mu.lib.vj.& Bal.in l.iij.in verſic. nota.C.de procura.& Felin.in c. j.col.v. verſi.vtrùm excommunicatio &c.de iudi. vbi plus dicit,ꝙ antè quàm excõmunicetur quis ob contumaciam, debet citari. vide cap.cum cõtumacia.de hære-
20 re.libro vj. ¶ * Decima pœna eſt:quia contumax petens reuocari tenutam ſeu primum decretum, tenetur ſatiſdare, etiam ſi poſsideat immobilia: & ſic perdit priuilegium.l.ſciẽdum.ff.qui ſatiſd.cog.gl. eſt ſingularis in §. ſi verò etiã in fin. in ver.fideiuſſorem.in authent.de exhib.reis. quam glo.ſequitur Bart.in l.hæc autem.§.fina.ex quibus cauſis in poſ.eat.& Iaſ.in d.l.ſciendũ. col. ij.vbi plures allegat.& ibi etiam Alexã.& adde,quæ dixi ſuprà in
21 iiij.pœna. ¶* Vndecima pœna eſt:quia contumax in non parendo iudici, perdit beneficium iuratoriæ cautionis. glo. eſt & ibi Bal.in auth.ei,qui iurat.C.de bo. autho.iudi.poſ.& glo.& Abb. in c.qua fronte. de app. & Iaſ.in l.j. col.pe.verſic.iiij.fallit &c.ff.qui
22 ſatiſd.cog. ¶*Duodecima pœna eſt: quia vaſallus contumax verus,qui citatꝰ dixit,nolo venire, perdit ſtatim feudum. ita tenet Andr.de Yſern.in c.j.col. ij.in fi. de mil. vaſal. qui contumax eſt.
23 ¶* Tertiadecima pœna eſt,quia contumax in cauſa criminali,primò condemnatur ad tertiã partem mobilium: & reliqua eius bona adnotãtur: & ſi perſeuerat in contumacia per annum, forjudicatur, ſcilicet, quia habetur

pro conuicto & confesso, & pro rebelli, & ab omnibus potest impunè occidi, & omnia eius bona confiscantur elapso anno. De hoc est cõstit.regni, quæ incipit, pœnam reorum.& ibi plenè per Andr. de Ysern. vbi hanc pœnã de foriudicatione ponit: & ibi declarat, ꝙ habet locũ solùm in delictis irrogãtibus pœnam mortis naturalis vel ciuilis, vel mẽbri abscisionis. & de hoc est capitulum regni, in numero clij.quod incipit, siue quis &c.idem declarat And.de Yser. in c.j.§.si verò violator.colum.j. de pace tenen. & in c.j.in princ. ij.col.in tit.hîc finitur lex, &c.&

24 vide infrà, in xxiiij.pœna. ¶* Decimaquarta pœna est, quia contumax perdit beneficiũ legis. l. vbi cœptum.ff.de iud.quia conuentus coram vno iudice, nõ potest allegare litis pendẽtiam coram alio iudice, coram quo fuit contumax. ita tenet Bartol. in d.l.vbi cœptũ.& Alexã.in l.quãuis.ff.de in ius vocã.& Bart.in l. sepulchri.ff.de sepul.vio.& Ale. in l.ij.col.ij.ff.de re iud. Et sic remanet conclusio, quòd contumax non potest opponere exce-

25 ptionem litis pendentię. ¶* Decimaquinta pœna est, quia contumax qui recuperat tenutã cõcessam ex primo decreto, nõ potest vlteriùs declinare forum, dato quòd aliàs haberet exceptionem declinatoriam. ita tenet Angel.& Imo.in l.si finita.§. item videamus.ff.de dam.infec. & Ange.in l.eum, qui.ff. de priui.credi.& Alexand.in l.quidam consulebat.ff. de re iu.in fin.col.

26 ¶* Decima sexta pœna est, quia iudex potest mandare colonis & inquilinis contumacis, quòd nõ respondeant ei de pensionibus: & potest mandare, quòd nullus vadat ad colendum eius agros.& ista est noua pœna & pulchra, & parùm cognita à iudicibus ita tenet Abb. per illum tex.in c.grauem.de sen. excom-

27 mun. ¶* Decimaseptima pœna est, quia contumax in nolendo respondere libello coram iudice, potest exponi tormentis ad eruendam responsionẽ affirmatiuam vel negatiuam: non tamẽ torquetur præcisè, vt cõfiteatur: sed solùm vt respondeat. & iste est casus, in quo irrogatur tortura sine indiciis. quia datur ad alium finem. ita singulariter tenet Bald.in l.accusationẽ.col.iij. C.qui accus.non poss.& Paris in tract.synd.in versic.tortura.in c. sequitur quæstio, &c.colum.fin.

28 ¶* Decimaoctaua pœna est quia contumax habetur pro præsente in sui præiudicium text.est in authen.qua in prouincia.in fi.& ibi Bal.C. vbi de cri.agi opor.& glo. in l. de vnoquoque.ff.de re iud.& Bald.in l.cùm fratrem.columna fi.C.de his, qui. vt indig.

29 ¶* Decimanona pœna est, quia iudex propter cõtumaciam potest sequestrare fructus rei petitę, secundum Abb. in cap.olim ex literis. & ibi etiam Felin. de rescrip

30 rescript. ¶* Vicesima pœna est, quia contumax qui non vult respondere coram iudice, habetur pro negante vel confitente, secundũ quod est ei magis præiudicium.tex.est,& ibi docto.in l.de ætate.§. qui tacuit.ff.de in-
31 terrog.actio. ¶* Vicesimaprima pœna est,quia iudex potest procedere contra contumacem ad capienda pignora. l.j.§.quid er-
32 go.ff.de ven.inspi. ¶* Vicesima secunda pœna est, quia vbicunque contumax habetur pro confesso, puta vigore statuti: tunc etiam efficitur infamis, & non potest testificari.ita tenet Felin. in c.super eo.el primo.in fin.de
33 testib. ¶*Vicesimatertia pœna est,quia si quis fuit excommunicatus ob contumaciam, vt dixi suprà, in viij.pœna, & perseuerat per annum in contumacia, elapso anno redditur suspectus de hæresi. Verùm si fuit citatus pro crimine hæresis, & fuit excõmunicatus,vt contumax:elapso anno habetur pro conuicto: & potest puniri vt hæreticus. text.est in c.excommunicamus. §.qui autẽ.de hæret. & in c. cùm contumacia. de hæret.lib.vj.sed si fuit citatus ob aliud crimen, non habetur pro hæretico. sed solùm redditur suspectus de hęresi,& potest indici sibi purgatio.ita declarat Abb.in c.grauẽ. de pœnis.& Andr. de Yser. in c. j.versic.post annũ.de sta. & consue.contra lib.eccl. Verùm semper habetur pro conuicto de illo crimine, pro quo fuit citatus,vt not.gl.in d.c.cùm contumacia.in gloss.fi.& Specu.in tit. de accus. §.sequitur. colum. prima.versicu. porrò. de hoc habemus in regno vnum capitulum in numero 99. quod incipit, itẽ statuimus, quòd si cõtingat,&c. quo cauetur,quòd si quis perseueret per annum in excommunicatione, debet per prælatum denuntiari curię seculari, & legitima pœna puniri per iudi-
34 cem secularem. ¶* Vicesimaquarta pœna est,quia si quisfuit contumax pro minori delicto, pro quo scilicet non potest foriudicari, puta quia non irrogat pœnam mortis vel membri abscissionis, vt dixi suprà in xiiij. pœna, iste bannitur & condemnatur ad tertiam partem mobilium,& eius bonaadnotantur, prout ibi dixi. Verùm elapso anno non foriudicatur: sed omnia eius bona publicantur,reseruato iure liberorum, secundum constitu.regni. Et si voluerit reuerti ad defendendum se, debet dicere causam in vinculis,& si venit absoluẽdus in causa principali, adhuc debet stare tanto tempore in carcere,quanto tempore durauit in contumacia.ita hęc omnia decidũtur per capitulum regni.in numero 152.
35 quod incipit,siue qs &c.¶* Prædicta omnia procedunt, vbi agitur de contumacia rei. Quid autem de contumacia actoris: qualiter punitur actor contu-

max? Dic, quòd in causa ciuili, si reus comparuit in vltimo peremptorio, actor verò non comparet, euanescit citatio, & edictum circunducitur. text. in l. & post edictum §. j. ff. de iudic. sed actor non punitur ad aliam pœnam, nisi quia absoluitur reus ab obseruatione iudicij, & actor condemnatur in expensis: quas tenetur reficere, antè quàm iterum agat, secundum Andreã de Yser. in constit. sponte volentibus. sed in causa criminali accusator non comparens, vltra condemnationem expensarum punitur ad sextam partem mobilium, vt est constit. quæ incipit, accusatorũ temeritas. & ibi And. de Ysern. item in ciuili proceditur contra actorem contumacem, secundum formam authen. qui semel. C. quomodo & quan-
36 do iud. ¶ † Vltimò adde hîc, ꝙ is demum punitur, vt cõtumax, à quo petitur aliquid dari vel fieri: secus, si citetur, si sua putauerit interesse: quia talis citatio nõ arctat ipsum ad comparendum: & si non comparet, non potest dici contumax, nec puniri: quia ista dicitur citatio voluntaria, secundum Bald. in c. j. colum. v. versic. & not. &c. de milit. vasal. qui contu. est. & Paul. de Cast. & Alex. in l. testamenta omnia. C. de testamen. & habetur in decis. ij. & decis. xxiiij. consil. Neapol. Rob. Maranta V. I. D.

Sequitur tertium membrum iudicij.

De libelli oblatione, tertio membro iudicij.

1 *Libellus iudici & parti offerri debet.*
2 *Libellus ita clarus esse debet, vt possit reus deliberare, an velit cedere vel contendere.*
3 *Copia libelli datur reo, sumptibus actoris, in regno.*
4 *Libellus vt procedat, quid continere debeat. & num. 5*
6 *Libellus criminalis, vt valeat, quid continere debeat.*
7 *Dies commissi criminis, si apponitur in libello, & non probatur, reus absoluitur.*
8 *Accusator ad instantiam rei tenetur declarare diem commissi criminis in libello.*
9 *Clausula, peto mihi ius & iustitiam ministrari, quid operetur in libello.*
10 *Clausula, omni meliori modo, &c. quid in libello operetur.*
11 *Clausula, non se adstringens, quid operatur.*
12 *Clausula, & protestatur de expensis, quid importet in libello.*
13 *Libellus non potest præsentari die feriato ad honorem Dei.*
14 *Libelli porrectio non est de processu iudicij.*
15 *Libellus præsentari potest etiam die feriato ad honorem Dei, quando periculum est in mora, vel res est tempore peritura.*
16 *Libellus quantumcunq; generalis & obscurus, admittitur in causis summarijs: nisi tanta sit obscuritas, ex qua reus non posset deliberare.*
17 *Citationem debet libelli oblatio præcedere.*

Tertium

1 Tertium * membrum iudicij, est libelli oblatio. Nam is, qui vult rectè ordiri telam iudicij, primò facit partem citari vt veniat ad respondendum petitioni in iudicio, & parte citata, comparente, offert libellum iudici & parti: iuxta authen. offeratur. C. de liti contest.
2 * & debet libellus esse ita clarus, vt reus possit ex eo deliberare, an velit cedere vel contẽdere. l. j. in prin. ff. de eden. & d. authen. offeratur. & not. Bart. in l. si in rẽ. ff. rei ven.
3 ¶ * Debet autem dari copia libelli reo, expensis actoris vt est gloss. in cle. ij. in ver. oblatos. de app. & est decisum in regno per regiã prag. quæ incipit, compa-
4 rẽte &c. ¶ * Et quoniam ista materia libelli est valde trita, & in quampluribus locis ventilata, maximè per Spec. in tit. de libel. concep. & per Can. in tit. de libel. obla. & per Bart. & doct. in l. edita. C. de edẽ. & Ias. in §. omniũ institut. de actio. & in variis locis, propterea non multum me extendo. solùm pro introductione iuuenum, attingam ea, quæ sunt necessaria in libello. vnde est sciendum, quòd libellus ad hoc, vt procedat, debet continere quinq; conditiones: videlicet quis, quid, coram quo, quo iure
5 petatur, & à quo. ¶ * Primò debet continere, quis, id est, nomen actoris, vel accusatoris: puta Titius agit vel accusat. Secundò, quid, id est, rem petitam in libello: quam debet actori designare per duos confines, seu per duas demonstrationes. aliàs posset dici libellus obscurus secundum Bartolum in d. l. si in rem. ff. de rei vend. & in l. forma. ff. de cẽsi. Tertiò, coram quo, id est, nomẽ iudicis ordinarij, vel delegati: coram quo porrigitur libellus. non tamẽ est necesse exprimere nomen proprium: licet possit libellator, si vult. sed sufficit ipsum mentionare per nomen sui officij, ita vt sit certum de persona. Quartò, quo iure petatur, id est, debet continere causam concludentem, puta, peto centum: quia mutuaui &c. vel peto puniri: quia tale delictum commisit &c. Nam si concludens causa non ponitur, non procedit libellus, vt si dico: peto centum, quia Rex est in Francia: vt not. glossa, in l. secunda. §. circa. ff. de doli except. & Bartolus in dicta l. edita. column. ij. non tamẽ est necesse exprimi nomen actionis in libello: sed sufficit, quòd taliter narretur factũ, quòd ex narratione facti possit elici. quæ actio intentetur text. est & ibi Abb. & Fely. in cap. dilecti de iud. debet tamen esse cautus aduocatus in perquirendo, quæ actio sibi competit, ad hoc vt secundum naturam illius actionis sciat adaptare verba libelli: non tamen habet necesse illã exprimere vt d. c. dilecti. Quintò debet continere à quo, id est, nomen rei conuenti. Istis ergo quinque cõditionibus cõcurrentibus, erit

rectè

rectè formatus libellus, vt declarat Spec. in titul. de libel. concep. §. iiij. ¶ * Et prædicta procedunt in ciuilibus: sed in libello criminali accusatorio requiruntur aliæ solennitates, quę traduntur in l. libellorum. ff. de accus. & per glo. in l. in causis. C. de accus. videlicet locus commissi criminis, annus, mensis, indictio, & regnatio imperatoris. Quæ regnatio licet non requiratur de iure, vt dicit Bart. in d. l. libellorū in prima col. tamen de communi consuetudine ponitur in locum consulis quem hodie non habemus. Dies autem commissi criminis, non debet apponi: secundum Bar. ibi. * imò caueat libellator, ne apponat diem: quia si non probaret delictū esse commissum illo die, succumberet: quia sic non probaret. ita per plura tenet Ias. in l. j. in princ. col. fin. ff. de eden. * Si autem ex aduerso reus peteret ab accusatore, vt declarare debeat diē, posset hoc petere, si vult probare contra incoartando negatiuam: vt quod tota illa die fuit alibi. & tūc tenetur accusator ad instantiam rei declarare diem cōmissi criminis ita plenè declarat Iaso. in l. ij. §. si quis Ephesi. ff. de eo, quod cer. lo. Bart. in l. is qui reus. colū. v. in fi. ff. de pub. iud. Sed contrarium & melius tenet Imo. in d. l. is, qui reus. col. xxiij. in fi. quem ibi sequitur Alex. in add. ad Bar. de quo articulo, vide omnino Francis. de Aret. in c. qualiter & quando. §. debet. col. vij de accu. ¶ Et prædictæ solēnitates requiruntur etiam, quando agitur ciuiliter ex delicto: dummodo sit talis actio, quæ infamet: aliàs secus: secundum Bart. in l. prætor edixit. in prin. ff. de iniur. & Bar. in l. j §. j. ff. de suspe. tuto. & in l. item exigitur. ff. de dolo. ¶ * Solent in calcę libelli apponi nonnullæ clausulæ per aduocatos: quarū quatuor tantùm ego puto esse valde vtiles: & in omni libello apponi debent pro vtilitate libellantis. Et prima est illa, Super quibus omnibus, & eorū singulis peto mihi ius & iustitiā ministrari. quæ clausula saluat libellum ab omni ineptitudine: secundum Abb. in c. j. cum dilectus co. xvij. de ordin. cogn. & Alex. in consi. cxxj. colum. pe. in j. vol. & Ias. in §. omnium. col. xx. & xxj. de actio. & Pet. Philip. Cor. in consil. cccv. & consi. cccij. in iij. volu. ¶ * Secunda clausula vtilis est illa, Omni meliori modo &c. quæ operatur, vt in casu dubio libellus interpretetur eo modo quo fauorabiliùs est actori libellanti: secundum Alex. in consil. vij. colum. iij. vers. hoc etiā, &c. in iij. vol. & Ant. de But. in c. literæ. de dilat. & in c. examinata. de iud. de cuius clausulæ virtūte vide plura per Fel. in c. cum super. col. pen. & fin. de offi. deleg. ¶ * Tertia clausula vtilis est illa, Nō adstringens se &c. quæ operatur, vt actor non teneatur probare qualitatem deductam

ductam in libello: secundū Bar. & doct. in l. diuus. ff. de re iud. & Alex. in consi. vj. col. ij. & iij. ver. iij. respondeo &c. & versi. nec est necesse, &c. in iij. volu. aliàs sine illa clausula succūberet nō probādo qualitatē, dato quòd probaret factum principale: secundum Bart. in cōsi. cxvij. incip. accusatio &c. & Abb. in c. licet col. xiiij. de prob. & in c. examinata. col. iij. de iud. & Paul. de Cast. in cons. cccc v. colum. j. in ij. volum.

12 ¶* Quarta clausula vtilis est illa, Et protestatur de expensis &c. per quam censetur interpellatus iudex, vt condemnet victum victori ad expensas: ad quas nō tenetur iudex condemnare, si non petantur: licet posset cōdemnare, si vellet: sed quando sunt petitæ, tenetur omnino iudex declarare super expēsis: & condemnare condemnādum: aliàs faceret litem suam. ita dicit Barto. in l. properandum. §. sin autem alterutra. colum. fi. C. de iud. & ibi etiam Bal. idem tenent communiter doct. in l. iiij. §. hoc. autē iudicium. ff. de damn. infect. ¶ An autem sit necesse dari libellum in scriptis: & quid seruatur hodie in regno: dixi plenè suprà in quarta parte huius tractat. in nona distinct. & ad ibi dicta me re-

13 mitto. ¶* Vltimò super hac materia, quæro vtrum libellus possit præsentari in die feriata. Dic. quòd in die feriata ad honorem hominum, non est dubium, ꝙ potest præsentari iudici: per l. militos. §. sexaginta. ff. de adulte. sed dubium est de die feriata ad honorem Dei. Barto. in l. ex quacunque. §. fi. in repe. ff. si quis in ius voc. non ie. tenet similiter, quòd potest præsentari: per gl. in c. placita. xv. q. quarta. Verùm idem Bart. in l. nec quicquam. §. de plano. ff. de offi. procons. tenet contrarium: & hanc contrariam partem, scilicet, quòd non possit præsentari, tenet Abb. in c. significauerunt. & ibi etiā Fel. col. iiij. de iudic. & Alex. in l. j. ff. de fer. vbi tenet pro firmo, quòd dispositio d. §. sexaginta. non habet locum in feriis ad honorem Dei. Idem tenet Barto. in extrauag. ad reprimendam in versic. de plano. & hæc videtur magis communis opi. sed Lanfranc. in clem. sæpe. versicul. de plano. de verb. sign. tenet primam partem.

14 * pro qua facit, ꝙ libelli porrectio non est de processu iudicij: secundum Baldum in d. l. ex quacunque. colum fin. & Bald. in rubr. C. de in ius voc. & Bald. & Alexandr. in l. prima. ff. de in ius voc. & Fely. in c. j. col. j. de libel. obla. Sicut ergo alij actus extraiudiciales possunt expediri die feriata ad honorem Dei, vt habetur in l. fin. C. de fer. ita & ista præsentatio libelli, Sed in iudicando non esset recedendum à communi opin. contraria: quæ rectè videtur comprobari, per d. l. fi. quæ prohibet omnes actus qui coram iudice expediuntur.

15 ¶* Quam opin. communem limita

mita non procedere quando periculũ esset in mora, vel res esset tempore peritura: quia tunc potest præsentari, etiam in die feriato ad honorem Dei: secundum Abb. in c. fin. col. vj. & ibi etiam Fely. in iiij. column. de iudi. & Federic. de Senis, in consil. cxxxix. Secundò limita nõ procedere, in libello appellatorio: quia indistinctè præsentari potest in die feriato ad honorem Dei, secundum Fely. in d. c. fi. col v. & Bal. in l. j. per illum tex. C. de fer. & gl. in c. appellatio vers. le-
16 cta. de app. lib. vj. ¶* Vnum tamẽ scias, quòd hodie in regno causæ sunt summariæ: vt pluries dixi. Vnde admitteretur libellus quantuncunque generalis & obscurus: vt not. Bart. in extrauag. ad reprimendam. in versic. & figura circa medium. Verùm hoc intelligitur, nisi sit tanta obscuritas, ex qua reus non posset deliberare, quia tunc parte opponente non procedit libellus: quia tolleretur defensio reo. ita pulchrè tenet Alex. in consil. xxxij.
17 col. iij. in quarto volu. ¶* Item non obstante, ꝙ præposui citationem in ordine: tamen: in practica ordo est, vt primò præsentetur libellus iudici: & posteà super eo expediatur citatio. quia debet iudex primò videre libellum: vt possit deliberare, an sit iustus, vt super eo procedatur. ita declarat Felyn. in c. j. col. j. de libel. obla. Robertus Maranta I. V. D.

De reconuentione, quarto membro iudicij.

1 *Reconuentio quando & quomodo fiat: & alia de reconuentione remißiuè.*

1 QVartum membrum iudicij est * reconuentio: nam por recto libello, & oblato parti solet reus recõuenire actoré ante litem contest. si aliquid est reciprocè petiturus ab eo: & hic esset tractanda materia reconuentionis: videlicet, in quibus causis habet locum: & quę sit eius natura: & coram quibus iudicibus proponi potest. Verùm quia istã materiam satis copiosè tractaui suprà in quarta parte huius trac. in sexta distinct. principali. ideò ad ibi dicta me remitto: quæ habeantur hîc pro repetitis. Sequitur quintum membrum iudicij.

De laudatione quinto membro iudicij.

1 *Author laudatus, quis dicatur, & ad quem effectum sibi lis denuntiatur*

2 *Euictio per hypothecariam operatur, vt emptor agat ad interesse, etiam sine denuntiatione.*

3 *Author quando & quo tempore litis laudari debet,*

4 *Durante termino dato reo ad denuntiandum authori, an debeat superse deri in causa.*

5 *Authorem autheris sui an poßit quis laudare, & an teneatur sibi de euictione sine cessione.*

6 *Author laudatus non potest ex sua perso*

sona declinare forum.

7 *Authori laudato, qualiter fiat denuntiatio.*

8 *Author laudatus an teneatur subministrare expensas pendente iudicio ante rem euictam.*

QVintum membrum iudicij successiuũ, est laudatio.
1 * Dicitur autem authoris, à quo quis habet causam. l. Pōponius. §. cùm quis. ff. de acquir. pos. & l. an vitium. ff. de diuer. & tempo. præscrip. & l. authore. C. de euic. Nam si aliquis conuenitur aliqua actione reali, ad aliquam rē, debet conuentus laudare suum authorem, & sibi litem denũtiare ad effectum, vt posit contra eum habere recursum de euictione. l. emptor. C. de euict. de qua materia vide plenè Andr. de Yser. in c. j. si pro feu. vas. ab aliquo interp. fue. & Alex. in l. non solùm. §. morte. colũ. antepen. & pen. de operis no. nũ. ff. & in l. ij. §. voluntate. col. iij. in fi. & seq. ff. solu. matr. in quibus locis cumulat multos casus, in quibus absque denuntiatione habetur recursus de euictione contra au-
2 thorē. ¶ * Quibus adde alium casum, scilicet, vbi res esset euicta per hypothecariam: nam potest emptor agere ad interesse contra venditorē ex illo capite, quia res non fuit sibi tradita libera: & agit tunc etiam sine denuntiatione. ita tenet Iac. Bu. in l. sit tibi. C. de euict. & Alex. in consilio lxvij. in iij. volu. & Ange. in l. j. §. si hæres. ff. ad Trebel. & habetur per doctor. in l. ex prædiis. C. de
3 euic. ¶ * Quando autem debeat aliquis laudari in authorē: vtrũ ante litem contestatam, vel etiã post? Dic, ꝙ in quacunque parte iudicij laudari potest, & sibi lis denuntiari: dummodo fiat ante publicationem processus. Text. est & ibi gl. & Bal. in l. si rē, quã. §. fin. ff. de euic. intellige tamen: quando conuentus habeat causam onerosam: secus, si lucratiuam: quia tunc debet denuntiare ante litem contestatam: secundum Bart. in l. qui concubinam.
4 §. si hæres. ff. de legat. iij. ¶ * An autē debeat supersederi in causa durante termino dato reo ad denuntiandum authori? Dic, quòd hodie in regno est prouisum per per regiã prag. quæ incipit, dubitationem &c. per quam distinguitur, quòd si quidē author laudatus, est præsens in loco iudicij, non retardatur causa, sed proceditur: si verò est absens, supersedetur durante termino ad denuntiãdum. & per eandem prag. fuit prouisum, quòd lata sententia contra possessorem: mandatur executioni contra authorem laudatum ex eodem processu.
5 ¶ * Quid autem, si conuentus vult laudare authorem authoris sui, an debeat audiri: & an possit agere contra ipsum de euictione? Dic, quòd non nisi actio cedatur sibi per authorem suum contra illum. tex. est in l. si res. ff. de euict. per quem ita tenet Bal. in l. j. col. ij. C. comu. de legat. & dictam

dictam cessionē cogitur author facere: quia sibi non nocet. l. in creditore.ff.de euict. ¶ * Quid
6 autē, si author laudatur, sit persona priuilegiata in illo foro, an possit declinare forum: puta si venditor est clericus: & emptor conuentus sit laicus? Dic ꝙ non. sed tenetur defendere emptorem in foro ipsius emptoris. Tex.est in l. venditor. ff.de iud. & l.j.C.vbi in rem act.& hoc est propter connexitatem iudicij. Hinc dicimus in simili, quòd licèt delegatus non possit extendere suam iurisdictionē ad personas non comprehensas in rescript.capitul.P. & G.de offi.deleg. tamen potest citare authorem laudatum: licèt non cōpræhensum in rescripto:& hoc propter connexitatem causę, ita habetur in decis.ccxxvij.cōsi.Neapol. Item, si author laudatus, est minor vel mulier, potest petere restitutionem in integrum, etiā post conclusum in causa: vt habetur in decis.xv.consil. Neapo. ¶ * Qualiter autem debeat fieri
7 denūtiatio authori laudato? Dic quòd ista non est denūtiatio simplex: sed appellatur citatoria: scilicet, vt veniat ad aliquid faciendum: quo casu non sufficit, quòd simpliciter denuntientur venditori hęc verba: Scias, quòd mihi est mota lis super tali re, &c. Sed debet eum certiorare ostendendo sibi copiam libelli, vel instrumenti: & requirere, ꝙ veniat ad defendēdum, & litem suscipiendū, &c. aliàs denuntiatio non arctaret. ita pulchrè declarat Bart. in l. nō solùm.§.morte.col.viij.in fin.ver.circa primū &c.ff.de oper.no.nunt.& Bar.in l.qui absentē.ff. de procu.& in l.
8 denūtiasse.ff.de adul. ¶* An autē author laudatus teneatur subministrare expēsas litis, pendēte judicio ante rē euictā: & an possit ad illas conueniri per emptorē? Dic ꝙ si sunt promissę in instrumento venditionis, prout cōmuniter solēt notarij apponere, non est dubiū: sed si non sunt promissę, tunc est sciendū, quòd vēditor ex iuris dispositione tenetur ad duo copulatiuè ex natura contractus: videlicet, de euictione ad interesse.l.nō dubitatur.C.de euic. & l. venditor hominis.ff.eodē titu. Item. tenetur litem defendere. vt est text.in l. si plus. §.mota. ff.de euic.in qua defensione includitur, quòd expensas subministret. vnde licèt ex cap.primo euictionis nō possit agi ad expensas, nisi solùm re euicta, quando succubuit emptor.l.venditores.ff.de verb obl. tamē potest agi ex secundo cap. scilicet, quia rē defendere tenetur. & sic emptor etiā lite pēdēte, & re nōdū euicta, pōt cōpelli facere vēditorē, vt reficiat & subministret expēsas litis. Ita declarat Bart.in d.l.qui absentē.ff. de procur. Rober. Maran.I.V.D.

De nomine authoris, sexto membro iudicij.

Nomi-

1 *Nominatio domini in iudicio, quando debeat fieri, & quid operatur, & in quo differt à laudatione authoris. Et an locum habeat in possessorio. & num 3.*

2 *Domino an præiudicet reus, qui illum non nominauit: sed voluit litem defendere, & succubuit, vel contumax fuit.*

1 SExtum membrũ iudicij, est nominatio authoris. *Et in hoc differt à præcedenti: scilicet à laudatione authoris, quia author laudatur ab eo, qui conuentus possidet nomine proprio, & sic pro domino. sed nominatio fit ab eo, qui possidet nomine alieno: vt quando conuenitur is, qui tenet rem cõductam vel depositã vel commodatam, vel precariam: nam iste conuentus statim in principio litis debet nominare dominum in iudicio: & dicere se possidere nomine alieno vnde dirigitur iudicium contra dominum, vt ipse defensare debeat causam suam: & hoc ipso absoluitur reus ab instantia iudicij & trãnsfunditur contra dominum nominatũ: nec est necesse probare, quòd cõuentus possidet nomine alieno: sed per solam nominationem absoluitur. Verum, si actor vult potest in se adsumere onus probandi, quòd reus possidet nomine proprio: quo casu si probat potest ad se aduocare possessionem: iuxta formam.l.fi.ff.de rei vend. & sic reus efficeretur petitor. ita hæc omnia declarat Bartol.in l.ij. C. vbi in rem.ac. & de ista materia nominationis, vide plenè Abba. in c. quoniam frequẽter. colum. penult.& fi. vt lite non contesta. Et quòd ista nominatio debeat fieri ante litem contestatam, est decis. 126. consil. Neapolit. aliàs 126. reus, qui non opposuit ante, condemnatur tanquàm liti se offerens: citra tamen præiudicium domini: vt ibi habetur, per l.is, qui se obtulit ff.de rei vẽd.&no. Bar.in d.l.ij
2 ¶*An autem si reus non nominauit dominum, sed voluit litẽ defẽdere & succubuit, vel fuit contumax, prçiudîcet domino, vide Socin. in consi. xviij. colum.xij. in primo volu. vbi tenet quòd non.& per Alexand. & doct.in l.peregrè. §. quibus.ff.de acquiren.possess.& Bart. in d. l.ij. De reliquis autem pertinẽtibus ad hanc materiã, dic vt per Bart. & Bald in dicta l.ij.& per Abba in dicto cap. quoniam frequenter col. penult, & fin. & Innoc. in cap. quàm sit.de elect. & Bart. in l.officium.ff.de rei vẽd. & per Spec. plenè in titulo de primo decreto. §. restat. col.v.& vj.& vij.
3 *An autem in possessorio recuperandæ, habeat locum nominatio domini in iudicio: vide decis.ccxvij.consi. Neapol.vbi distinguitur inter modos agendi.

De interrogatione septimo membro iudicij.

1 *Interrogationes an & quando, & qualiter fiant in iudicicijs. & numero 2. & 3.*

2 *Victor quandoque patitur expensarum condemnationem.*

3 *Interrogationes fiunt in iudicijs, tam ante quam post litis contestationem. & conuictus de mendacio priuatur possessione.*

4 *Interrogationi respondere non tenetus is, qui per aliquam exceptionem potest iudicium euitare.*

5 *Reus interrogatus, de iuribus suis respondere non tenetur. nec etiam si interrogatur de negotio principali. numero 6.*

6 *Interrogans non fatetur, sed ponens sic, & propterea post litem contestatam fieri debent positiones, & non interrogationes.*

7 *Positioni criminosæ seu continenti turpidinem, an & quando sit respondendum. & num. 9.*

8 *Interrogatus de crimine, propter quod remouetur à beneficio, tenetur respondere.*

9 *Periurus non dicitur, qui negat cum iuramento se commisisse delictum: licet mendacium dicat.*

10 *Interrogatus super eo quod aliàs fuit iuramento decisum, respondere non tenetur.*

11 *Positioni de facto alieno in criminalibus non debet responderi.*

12 *Interrogari non possunt creditores vel legatarij, ad hæredis instantiam: an hæreditas sit soluendo, sed sic, ex iudicis officio.*

13 *Interrogationi, an agens rei vendicatione sit dominus, non tenetur conuentus respondere.*

14 *Interrogatus de proposito suo in mente retento, respondere non debet.*

15 *Interrogatus de impertinentibus ad causam, non tenetur respondere.*

16 *Testis interrogari non potest, an quis bona vel mala fide possideat.*

17 *Positioni iuris non est respondendum.*

18 *Interrogatoria fiunt testibus ad detegendam falsitatem, & dicuntur esse de actis.*

19 *Testes non interrogati super interrogatorijs, debent iterum repeti, & interrogari, etiam post publicationem.*

20 *Interrogatoriorum copia, parti dari non debet.*

1 SEptimum membrum iudicij est interrogatio.* De qua est sciendum quòd istæ interrogationes solent fieri in omni parte iudicij, & fiunt quandoque parti, & quãdoque testibus, adeò quòd etiam post conclusioné fieri possunt maximè in causis summariis, vt plenè declaraui suprà. in iiij. parte principali. in ix. dist. in ij. charta. vers. ix. operatur, &c. Verùm principalis materia nostra est tractare de interrogationibus, quæ fiunt ante lité cõtest. quæ dicũtur præparatoriæ: cum adhuc simus in prima parte iudicij, de qua materia tractat pricipaliter titulus. ff. de interr. act. Et est sciendum, quòd istæ interrogationes præparatoriæ fiũt implorato iudicis officio, & possunt fieri etiã ante porrectionem libelli: vt not. glo, in rub. ff. de inter. act. & Bal. in l. si, curatoris. C. de iure deli. vt si actor vult agere contra aliquem tanquam

hæred

hæredē, poteſt ipſum interrogari facere in principio litis, an ſit hæres, & ex quota parte ſit hæres, ad hoc vt iudiciū poſsit contra eum fundari: vt l. de ætate. §. j & ij. ff. de inter. ac. Item, volens agere petitione hæreditatis poteſt interrogari facere reū poſſeſſorem, quo titulo poſsideat. l. cogi. & ibi Bal. & Par. & communiter docto. C. de petit. hære. & l. qui interrogatus. ff. de petit. hæredit. & ratio eſt, quia poſsidens cum titulo, non cōuenitur petitione hæreditatis. l. regulariter. ff. eod. titu. propterea ad validationem iudicij, debet hoc diſcuti
2 in principio. * Quo caſu, ſi reus non vult dicere titulum, & fuit proceſſum ad vlteriora, & poſtea in fine cauſę vult opponere titulum ad excludendum actorem, poteſt hoc facere. verum ipſe actor obtinebit in expenſis, quia reus opponens, dato ꝙ obtineat ſup principali oppoſitione, propter titulū, cùm hæc ſit exceptio peremptoria: tamen condemnatur ad expenſas, ex eo, quia dolosè protelauit cauſam: & ſic iſte eſt caſus notabilis, in quo victor condemnatur ad expenſas. ita tenet Bald. in d. l. cogi. col. penulti.
3 ¶ * In iſtis ergo inrerrogationibus præparatoriis pono regulā, quòd iudex vbicunque æquitas ſuggerit poteſt regulariter partem interrogare ad inſtantiam alterius partis. l. vbicunque, & per totum titu. ff. de interr. act. & iſta interrogatio ſi nō fuit facta ante litē conteſt. poteſt fieri etiā pòſt quandocunque, ſecundum Bart. in l. qui petitorio. ff. de rei vendicat. & ibi gloſ. & ſi ille, qui fuit interrogatus, an ſit hæres, dicat, quòd non, poteſt interrogari denuo, an ſit poſſeſſor hæreditatis, ſecundum Bartolū in l. controuerſia. ff. de trāſact. & ſemper iſtæ interrogationes fiunt officio iudicis, ſiue ante litē conteſt. ſiue poſt, ſecundum Barto. in l. j. ff. de interrog. act. & de hac materia interrogationis, habemus in regno ritum magnæ curię, in numero 241. incipi. item ſeruat ipſa curia hanc practicam, &c. qui decidit multos caſus, & inter alios ponit circa materiam l. fin. ff. de rei vendica. quòd reus conuentus rei vendicatione, poteſt interrogari, an poſsideat, & ſi negat, poteſt interrogari actor, an velit probare mendacium, vt transferatur poſſeſsio. & ſi dicit quòd ſic, datur ſibi terminus ad producendum libellum mendacij: aliàs proceditur ad vlteriora, vt habetur in dictoritu. Et in iſta interrogatione poteſt iudex ponere comminationem, quòd ſi dicet mendacium, priuabit eum poſſeſsione, ſecundum Bartol. in
4 d. l. fin. ff. de rei vend. ¶ * Limita primò iſtam regulam non procedere in caſibus, in quibus aliquis non compellitur iudicium pati: puta ratione priuilegij fori, vel alio modo, quia minimè tūc compellitur reſpondere interrogationi, & ſic non poteſt in-

terrogari, nec compellli iurare. tex. est in l. sed si restituatur. §. ex quibus. & ibi Bald. ff. de iudiciis.
5 ¶ * Secundò, limita procedere, quando reus interrogatur de iuribus actoris. Secus, si interrotur de iure ipsius rei, quia non cogitur respondere. Text. est in l. in speciali. ff. de rei vend. & tenet Bald. in l. cogi. in princip. C. de petitio. hered. Et solùm speciale in petitione hæreditatis: vt
6 habetur in d. l. cogi. ¶ * Tertiò limita, quando litigans interrogatur super principali negotio, de quo lis vertitur: quia non tenetur respondere, si aduersarius format suam interrogationem, per modū interrogatorij, & nō per modum positionis: quia ad hoc vt pars cogatur respondere super facto principali, est necesse, quòd aduersarius faciat positionem, & nō interrogationem: quia is, qui ponit, fatetur suā positionem, nō autem is, qui interrogat. ita tenet Baldus in l. data opera. columna xj. circa fi. C. qui accusa non poss. & Ias. in l. iudices. columna fi. C. de iudic. & ibi etiam Paul. de Cast. Quod intellige, quando hoc euenit in iudicio post litem contestatam: quia tunc fiunt interrogationes de facto principalis causæ, vt dicunt præallegati doct. Et quòd is, qui ponit fatetur, nō is, qui interrogat: tenet Bart. in l. ij. §. quod obseruari. colum. ij. circa fin. versic. iuxta prædicta &c. C. de iura. calum. & Bald. in l. sicut. in fin. C. de
7 rep. hæredit. ¶ * Quartò limita, quando fieret interrogatio de aliquo, quod continet crimen, vel turpitudinem respondētis, quia non cogitur quis respōdere. Textus est & ibi Bartol. & doctor. in l. qui iurasse. §. si pater. ff. de iureiuran. licèt contra hoc videatur tenere Bartol. in l. qui petitorio. ff. de rei vendicat. vbi dicit, quòd potest quis interrogari, an dolo desierit possidere. Tamē ista contrarietas cōcordatur per Bartol. in l. Marcellus. ff. rerū amo. & in d. §. quod obseruari. col. fin. quia aut quis interrogatur super eo, super quo si non responderet, locupletaretur cum aliena iactura, quia posset rem alienam indebitè detinere. & tunc cogitur respōdere sup positione vel interrogatione criminosa. ita procedat dicta l. qui petitorio. & ibi
8 Bar. * & similiter, quando quis interrogatur de tali crimine, propter quod remouetur à beneficio, cogitur similiter respōdere. Ita procedat, quod habetur in c. dudum. el ij. de elect. & in ca. inquisitionis. de accu. & tenet Bar. in d. l. Marcellus. ita etiam procedit, quod not. Bartol. in l. fin. ff. de his, quibus vt indig. & in l. nō intelligitur. §. tacita. ff. de iure fisci. vbi dicit, quòd tenetur quis respondere interrogationi, an accōmodauerit tacitam fidem defuncto de restituendo fideicommissum incapaci. Aut occultādo illud crimen, non locupletatur quis cum aliena iactura: & tunc

non

non tenetur respondere, vt si interrogatur quis, an sit infamis vel excommunicatus, vel de alio simili, & de ista materia vide. Spec. in tit. depositio. §. septimo. versic. xix. & Bart. & Bal. & doct. l. transactione. C. de trāsact. & in d. §. si pater. & Franc. de Are. in l. fin. circa fin. C. de eden. & Felyn.
9 c. cùm dilectus. de accusat. ¶* Ex prędictis infertur, quòd si inquisitus de crimine, fuerit cum iuramento interrogatus, an delictum cōmiserit, nō dicitur periurus, si negat & mendacium dicat. ita pulchrè tenet Alex. in addit. ad Barto. in l. j. ff. de bonis eorum, qui ante sentent. sibi mort.
10 cōsciue. ¶* Quintò limita, quādo quis interrogatur super eo, quod aliàs fuit decisum: quia nō tenetur respondere & venire cōtra proprium iuramenrum aliàs præstitum. ita tenet Barto. in d. l. Marcellus. ff. rerum amot. per l. qui iurasse. §. si pater. & quod ibi notatur. ff. de iureiur. & l. si à te. ff. de exceptio. rei iudi. & not. Bart. in d. l. ij. §. quod obseruari. circa fin. C. de iuramento calum. & Specul. in titu. depositio. §. vij.
11 versic. x. ¶* Sextò limita, quando quis in facto proprio interrogatur de facto alieno, quia non tenetur respondere. text. est & ibi Bar. & doct. in l. Marcellus. §. iurare. ff. rerum amot. & hoc indistinctè procedit in criminali: sed in ciuili debet respōderi per verbum, credit. Potest tamen respōsurus petere terminum ad deliberandum, secundum Bart. in d. §. quod obseruari. col. iij. vers. sed pro eius declaratione &c. & ibi etiam Bald. in iiij. col. versic. iiij. &c. de quo vide glo. & doct. in c. j & ij. de confes. lib. vj. & Specul. in titulo depositio. §. v. versicu. &
12 not. &c. ¶* Septimò limita quando hæres, qui non confecit inuētarium, vult interrogari facere legatarios & creditores, an hæreditas sit soluendo vel non: quia non tenetur respondere ad instātiam hæredis: licèt iudex ex officio possit interrogare. ita tenet Baldus in l. qui filium quem habentem. col. penul. C. famil. ercisc.
13 ¶* Octauò limita, quando agens rei vendicatione contra possessorem vult ipsum interrogare, an ipse agens sit dominus: quia non tenetur respondere, etiam si sciat ipsum esse dominum, quia præiudicaret sibi in recursu contra authorem laudatū. ita tenet Bart. in l. at qui natura. §. cùm me absente. ff. de neg. gest. facit tex. cum ibi not. per doct. in l. speciali. ff. de rei vendi. ¶* Nonò limi-
14 ta, quando quis interrogatur de eo, quod consistit in mero animo suo factis nō declarato, neq; verbis: puta de proposito in mēte retento, quia non tenetur respondere, secundum Bal. & Paul. de Cast. in l. potuit. in ix. q. C. de iure deli. & Ang. in l. gerit. col. j.
15 ff. de acquirē. hæred. ¶* Decimò limita, quando quis interrogatur de eo, quod est impertinens ad causam, quia nō tenetur respō

dere. gl. est & ibi per doct. in c. si post præstitum. de confes. lib. vj. & Bar. & Bal. in d. l. ij. §. quod ob-
16 seruari. ¶ * Vndecimo limita, quãdo quis interrogatur, vtrùm posſideat bona vel mala fide: quia non tenetur respondere: nec etiam testis potest de hoc interrogari: secundum Baldum in l. mala fide. in fin. C. de condi. ex
17 lege. ¶ * Duodecimò limita, quãdo quis interrogatur de aliquo, quod consistit in iure: quia non tenetur respõdere. text. est & ibi Bart. in l. ornamentorũ. ff. de au. & arg. lega. & glos. in d. c. si post præstitum. & Baldus in d. §. quod obseruari. & per Barto. & doct. in l. j. ff. si cert. pet. Et de multis aliis fallentiis remitto me ad Spec. in tit. de positio. §. vij. per totum. &
18 per Bald. ibi in addit. ¶ * Solent etiam fieri interrogationes testibus per partem aduersam ad detegendam falsitatem: quę vulgò appellantur interrogatoria, quæ qualiter fiant, & quando admitti debeant, remitto me ad ea, quæ plene tradit Speculat. in titu. de teste. §. iam de interrogatoriis. & per cano. in c. præsentiũ. de testi. lib. vj. & ista interrogatoria postquam sunt admissa, dicuntur esse de actis, sicut alia acta iudicij: secundum Bald. in l. generaliter. §. sed iuramento. C. de reb. cred.
19 ¶ * Scias tamen, quod si testes nõ fuerũt interrogati super interrogatoriis, possũt iterum repeti & interrogari etiam post publicationem: secundum Alex. in consi. clxxiiij. col. pen. in ij. vol. & consi. xlj. col. fin in fin. in iiij. volu. sicut etiã super articulo obmisso possunt examinari post publicationem: vt notat Speculator in titu. de teste. §. nunc videndum. in fin.
20 verbis. ¶ * An autem debeat dari copia interrogatoriorũ parti? Vera conclusio est, quòd non, ne instruantur testes ad falsum. ita tenẽt Abb. & Fely. in c. per tuas. de testi. & Alexan. & doct. in l. is, apud quem. C. de eden. & Baldus in margarita, in versiculo interrogatoria. versiculo primo.

Robertus Maranta I. V. D.

De satisdatione, octauo membro iudicij.

1 *Satisdationum multæ sunt species. & cum fideiussore intelliguntur.*
2 *Satisdatio de iudicio sisti, præstatur à reo conuento, siue in ciuili, siue in criminali & ad quem effectum sit inuenta.*
3 *Posſidens immobilia, non tenetur satisdare: quia cessat præsumptio fugæ.*
4 *Satisdatio de præsentando in iudicio, quando locum habeat.*
5 *Fideiussor de præsentando statim, incidit in pœnam, cùm reus fuerit requisitus absque requisitione ipsius fideiussoris.*
6 *Fideiussor de præsentando, non tenetur nec ipse, nec principalis iurare in ciuilibus.*
7 *Duo ad minus fideiussores recipi debent de præsentando, pro quolibet accusato, qui non sint clerici, neque filijfamilias se obligantes insolidum: quæ fideiussio omni die, per solum*

actorum

OCtauũ membrum iudicij, est satisdatio. 1 *Nam in iudiciis maximè in eorum principiò, emergunt multæ species satisdationum, quæ fiunt pro assecuratione iudicij, & partis: quarum aliquæ præstantur ab actore, & aliquæ à reo. vnde hic opportunum est inuestigare, quot reperiuntur satisdationum species. Et dic quòd multæ sunt. Et semper intelligitur satisdatio cũ fideiussore, iuxta l. sancimus. C. de verborum significat. 2 ¶ *Prima igitur satisdatio, quæ præstatur in iudicio, est illa, quæ appellatur de stando iuri seu de iudicio sisti: & ista pręstatur solum à reo conuento siue in ciuili, siue in crimiuali: & fuit inuenta principaliter propter suspicionem fugæ, ad hoc, vt reus assecuret iudicium: quia aliàs posset fugere, & iudiciũ eludere: cùm reorũ sit fugere: iuxta l. properãdum §. fin autẽ reus. C. de iud. ita declarãt Bart. & cõmuniter doct. in l. sciendum. in princ. ff. qui sat. cog. 3 *& propterea is, qui possidet immobilia, releuatur ab ista satisdatione: quia cessat illa suspicio fugæ: vt dicunt doct. in d. l. sciendum. & de ista satisdatione loquitur principaliter titulus ff. qui satisd. cog. & authen. offeratur. C. de litis conte. & not Bar. & doct.

doct.in l.j.ff.si quis in ius voc.nō
4 ie.¶*Secunda species fideiussionis iudicialis, est illa, de veniendo seu de se præsentando in iudicio: & ista est quotidie in vsu in criminalibus. Nam quādo aliquis capitur à iudice, vel familia cum armis, vel inquiritur de aliquo crimine, potest ad euitādos carceres offerre & præstare hāc satisdationem de se præsentando, & de veniendo in iudicium: & sic liberatur à carcere. imò si iudex tunc non liberat eum, tenetur actione iniuriarum. l.si verò.§.j.ff. qui satisda. cog. & not. Iason in l.j.col.j.ff. si quis in ius voc.non ie. Et de ista fideiussione loquitur text.in d.l.j. & totus tit.ff.in ius voc.vt eāt.& l.j.& ibi Bart.ff.de custo. reo. & const.regni, quæ incipit, inhumanitate, super qua satisdatione est tradita in regno cōmunis forma per ritum magnę curiæ vicarię in nu. 293.quæ incipit, in primis &c.& alium in nume.303.quæ incipit, item eodem sero &c. videlicet,
5 quòd * fideiussores promittunt præsentare reum totiens, quotiens fuerit ipse reus requisitus: quo casu si reus requiratur, & nō comparet, statim incidunt fideiussores in pœnā, sine alia requisitione fideiussorū. & possuut ad pœnam cōdemnari sine citatione propter formā obligationis. ita deciditur in dicto ritu ccciij. & est alius ritus in num.317. incipiens, Nota, quòd hęc dictio &c. & hæc dicitur in regno forma consueta, quando notarius stipulatur hanc satisdationem in forma consueta, &c. vt dicitur in dicto ritu 303.incip. itē eodem sero. &c.& aliis supra allegatis. Itē est de communi stylo curiarum, vt isti fideiussores renuntient beneficio legis, sancimus. C. de fideius. quæ statuit tēpus sex mensium fideiussoribus ad perquirendum & præsentandum prin-
6 cipalem reum.* Fit etiā differentia per dictos ritus inter hanc fideiusionem, quæ recipitur in ciuilibus, & quando in criminalibus: quia in ciuilibus nō tenetur iurare, nec principalis, nec fideiussor: sed in criminalibus vterque iurat: vt habetur in dicto ritu 293. & in dicto ritu 317. incip.
7 Nota quòd hæc dictio. &c.* Item debent recipi ad minus duo fideiussores pro quolibet accusato: qui non debent esse neque clerici neque filiusfamiliās. vt est alius ritus in num. 298. incipiēs, item pro quolibet &c. Et dicti fideiussores obligant se & bona eorum in solidum: vt est alius ritus in numero 316. incipiens, item, quòd à bannitis &c. Itē potest recipi hæc fideiusio per solum magistrum actorum sine iudice omni die & omni hora, etiā si curia non regatur, dummodò nō sit dies feriata: vt est alius ritus in numero 296. incipiens, item, quòd quælibet &c. verum debet notarius actorum stipulari nomine curiæ: vt ibi habetur. Sed si esset dies feriata adhibetur ista

tur ista cautela: videlicet, quòd iudex adsignat reum fideiussoribus per chlamydem, tãquam captiuum: & ipsi promittunt illum præsentare primo die iuridico: & tunc recipitur satisdatio: & de hac adsignatione conficitur publicum instrumẽtum vt est alius ritus in numero 297. incipiens,

8 item, si esset &c. * Sub qua autem pœna recipiantur fideiussores? Dic quòd in regno est obseruancia, quòd pro homicidio recipiuntur pro vnciis centũ. pro crimine falsitatis, vel priuati carceris, pro vnciis quinquaginta. pro aliis verò criminibus recipiuntur pro vnciis vigintiquinque: vt est alius ritus magnæ curiæ in num. 294. incipiens, item nota, quòd in criminalibus &c. & alius ritus in numero 316. incipiens, item, quòd à bannitis &c

9 ¶ * Si autem esset magnus numerus inquisitorum, à quibus esset capienda fideiussio? tunc seruatur, quòd curia recipit fideiussores pro medietate tantùm modo prædicto: & pro alia medietate recipit fideiussionem vicariam, scilicet, quòd dicti inquisiti adinuicem fideiubeant vnus pro alio: vt est alius ritus in num. 298. incipiens, item, pro quolibet &c. in fin. & hoc etiam cautum est de iure cõmuni, scilicet quòd vnus inquisitus, in totum fideiubeat pro alio: vt dicit Bart. in l. Romanus. ff. de tuto. & cur. dat. ab his. Sed per dictũ ritũ est facta limitatio ad medietatẽ. Verùm hoc limitatur quãdo inquisiti essent pauperes vel aliter suspecti: quia tunc non admittitur dicta vicaria fideiussio: secundum Bart. in d. l. Romanus. & ibi etiam Alex. in add. cui adde Bald. in l. omnes, qui. C. de. epis. & cler. & Ias. in l. j. col. ij. ff. si quis in ius voc. non ie.

10 ¶ * An antè indistinctè pro quolibet crimine carceratus debet relaxari sub fideiussoribus? Dic, quòd hodie in regno est cautũ per constitu. humanitate. quòd in omnibus criminibus etiam capitalibus, excepto solo crimine lesę maiestatis, contra personam imperatoris & suorum collateralium liberatur carceratus sub fideiussoribus. Fallit tribus casibus. primus est, quando est confessus. secundus, quando est deprehensus in flagranti crimine. tertius, quando facta inquisitione crimen est notorium: ita quòd verisimiliter reus nullam habeat defensionem: & hoc est confirmatum per capitulum regni in num. 41. incipiens, item caueant &c. per quod imponitur pœna officiali contrafacienti ad arbitrium principis: & quòd amittat medietatem suorum gagiorũ vnius anni. Similiter hoc est confirmatum per regiã prag. quæ incipit, inoleuit. qua cauetur, quòd antequam incipit constare de crimine, non detineatur volens satisdare idoneè: & officialis contrafaciens punitur ad decem vncias: & tenetur in syndicatu ad iniuriam parti lesæ

Item, hoc est declaratum per ritum magnæ curiæ in numero 162. incip. item si acusatur aliquis &c. quo cauetur, quòd tunc detinetur reus in criminalibus, quando constat per vnum testem de visu, de crimine, & persona sit suspecta per famam publicam. Quod restringit ad casus in quibus potest irrogari tortura: ergo non procederet in leuibus criminibus: in quibus non irrogatur tortura: prout sunt crimina irrogantia pœnam infra relegationem: vt dicit capitulum regni, quod incipit, tor-
11 menta. ¶ * Tertia species fideiussionis iudicialis est, quæ dicitur de iudicato soluendo: quam tenetur præstare in ciuilibus quilibet defendens litem alienam ex parte rei conuenti: aliàs, non est idoneus defensor. l. qui proprio. §. qui alium. ff de procur. & l. exigendi. C. eod. titu. & ibi notatur. Non tamē tenetur ad eam conuentus nomine proprio: vt institu. de satisda. §. sed hodie & ab ista satisdatione non releuat possessio immobilium l. minor. §. final. cum. l. sequen. ff. de procura. & de hac satisdatione loquuntur iura prædicta, & totus titul. ff. iud. sol. Et ex hoc inoleuit illa practica, qua quotidie vtuntur notarij in mandatis procuratoriis: nam ponunt in eis illam clausulam: videlicet, quòd dominus releuat suum procuratorem ab omni onere satisdandi. nam per hęc verba dominus fideiubet pro eo. & tunc defensor non tenetur aliter satisdare: vt not. Bartol. in rubr. ff. iudi. sol. in j. col. quod tamen limitatur sanè procedere, quando dominus esset soluendo, & possideret immobilia: aliàs illa clausula nihil releuat: ex quo tunc dominus non est idoneus fideiussor. vnde tenetur defensor satisdare iterum. ita tenet Franc. de are. in consil. cxxxiiij. & Angel. & Ias. in l. filiusfam. ff. qui sat. cog. & ibi communiter. doct. Pro hoc est glo. in l. fi. C. de prin. agen. in reb. lib xij. hinc datur pulchra cautela, quā posuit Angel. in dicta. l. filiusfamilias. & illam sequitur Alexand. in l. sciendum. §. possessor. ff. qui satis. cog. videlicet, quòd quando aliquis mittit vnum procuratorem de longinquis partibus, puta de Frācia, poterit sibi opponi quòd satisdet de stando iuri, & de iudicato soluendo in causa reconuentionis. & tenetur illam præstare, non obstante quòd dominus fideiusserit in instrumento mādati ex quo non possidet immobilia in loco propinquo. & ad hoc solet allegari glo. in d. l. fin. & ista satisdatio de iudicato soluendo, cōtinet tria: videlicet dolum malum abesse, rem defendi, & solui id quod fuit per curiam iudicatum. l. iudicatum sol-
12 ui. ff. iud. sol. ¶ * An autem promittens soluere iudicatum coram iudice ordinario, teneatur ad iudicatum per eius delegatum in

tum in eadem causa. vide Frãcisc.de Are.tenentem quòd sic. in
13 consil.lxxvij.col.fin. ¶ * Quarta species satisdationis iudicialis, est illa de non offendendo: vt quando aliquis timet offendi ab aliquo, potest implorare officiũ iudicis, vt compellat illũ ad dandum sibi fideiussores de non offendendo, nec in persona, nec in rebus. & de hac loquitur pleuè Bart.in l.illicitas.§.ne potentiores.ff.de offic.præsid.& Felyn.in rub.de treuga. & pace.& si quis tunc fuit simul offensus in persona,& in rebus,an teneatur offendẽs ad duas pœnas, vide Baldum optimè declarantẽ in consil.ccclxxviij. in quarto volum. Quæ autem requirantur ad hoc, vt possit peti talis fideiussio: vide Felyn.in d.rubri.de treuga & pa. vbi inter alia dicit, quòd debent probari minę:& quòd quis sit solitus minas executioni mã-
14 dare:& dic vt ibi. ¶ * Quid autem,si iudex inquirit cõtra principalem, qui promittit non offendere, qui non comparet, iudex procedit in contumaciam, & habet eum pro confesso, fortè vigore statuti, & condemnat ipsum ad pœnam, tanquam contrauenientem,an possit exigere à fideiussoribus? Dic quòd non. quia non apparet de vera contrauentione.illa autem ficta confessio,quæ resultat ex contumacia,non nocet fideiussoribus. ita eleganter tenet Petr.Philip.Corne.in consi.ccxj.in tertio volum. quod est notandum per constitutionem regni, quæ incipit, pœnam eorũ, quæ loquitur de forjudicatis,qui habeantur pro confessis. nam talis forjudicatio nõ noceret fideiussoribus in casu prędicto.reliqua autẽ ad hãc materiam, dic vt per Bart.& Felyn.
15 vbi supra.¶ * Quinta species satisdationis iudicialis, est de rato,quæ præstatur ab eo,qui cõpareret pro actore ad agendum: & est dubiũ de mandato.de qua loquitur text.in l.j.C. de procur. l. Pomponius. §. rati.ff. de procura.& totus titulus. ff.rem rat.habe.Similiter,quãdo aliquis agit, vt cõiuncta persona debet cauere de rato.l.maritus. C. de procu.& generaliter quilibet agens alieno nomine. l. non solùm. §. qui alieno.ff. de procur.& lege. Pomponius §.sed & is. eod. titu.
16 ¶ * Sexta species satisdationis iudicialis est,de expensis in casu succumbentię,quam tenetur pręstare actor in initio litis de qua loquitur authen. generaliter. C. de episco.& cleri.& § ad excludendas. in authen. de litigio. & hanc satisdationẽ præstat actor, etiam si possideat immobilia,secundum Abba. in capitulo quoniam frequenter. §.in alijs. col. ij.vt lite non contest.& Barto.& Alexand.in l. de die. §. qui mulierem.in fin. ff.qui satisda. cog.
17 ¶ * Sed iuxta hoc cadit pulchrũ dubium.pone, quòd actor dedit fideiussores de soluendis expensis in casu,quo succubuerit,euenit

nit, quòd reus fuit absolutus ab instantia iudicij, actor condemnatus ad expensas: quia instantia est perempta: an fideiussores teneantur? Dic quòd non. ita tenet Baldus in consil. cvj. in secundo volumine. & mouetur, quia non dicitur actor succubuisse, ex quo potest iterum agere ad eandem causam, secūdum eum ibi.

18 ¶* Septima species satisdationis dicitur, de re non baractanda: & præstatur à conuento super aliqua re mobili, qui est persona suspecta, quæ de facili potest rem interuertere: nam tenetur ad instantiam actori dare fideiussores de re non baractanda, id est, de non consumendo nec occultando, nec aliàs interuertendo illam rem, sed de exhibendo eam, si & quotiens opus fuerit, aliàs illa res sequestratur. & de hac loquitur text. in lege, si fideiussor. §. si satisdatum. & ibi glo. ff. qui satisdare cogan. & lege senatusconsulto. in fin. ff. de offi.

19 præsid. ¶* Octaua species satisdationis iudicialis, est fideiussio indemnitatis. & hæc potest præstari, etiam extra iudiciū, vt quādo aliquis permittit extrahere aliquem indemnem ab aliqua obligatione, vel permittit ipsum conseruare indemnem: quo casu semper requiritur excusio, antequam deueniatur ad fideiussorem, etiam si fideiussor renuntiasset omnibus beneficiis de fideiussoribus, vt tenet Ludouic. Rom. in consilio ccxj. column. j. & Bartolus in l. prima. C. de conue. fisci debi. lib. x. & Alexand. in l. fin. colum. iiij. & ibi Ias. ff. si certum petat. & Felyn. in cap. ex rescripto, columna penultima in fin. de iureiuran. & ratio est, secundum doct. in locis prallega. quia hæc excusio in casu isto venit ex natura actus conditionaliter, & ex beneficio de fideiussoribus. idem tenet Alexan. in cōsi.

20 xxxij. colum. j in iiij. vol. ¶* Nona species satisdationis iudicialis est, quæ dicitur de securo carcere: vt quando aliquis carceratur in acri carcere, & carceratus petit se habilitari & mitti in carcerem leniorē, & dat fideiussores de non recedendo ab illo carcere. ista fideiusio solet esse valde in vsu in hoc regno, & hoc facit iudex ex causa, attenta qualitate personæ & delicti. l. j. ff. de custo. reo. & per ea, quę tradit Paris in tract. synd. in ver. carcer. vbi plura dicit de hac materia. & maximè, quòd nobili potest iudex asignare totum palatium, vel totā ciuitatem pro carcere; & tunc solet recipere fideiusionem de securo carcere, & non tenetur iudex, si fugit: vt ibi per eum.

21 ¶* Decima species satisdationis, est illa conuentionalis, quæ communiter præstatur in contractibus, & hæc potest præstari tam in iudicio, quàm extrá. de qua loquitur totus titulus ff. &

22 C. de fideiussor. ¶* Vndecima species satisdationis est, quando debitor mutat suam cōditionem

in

in deterius, quia vergit ad inopiam,& est debitor in diem: nã tenetur satisdare de soluẽdo adueniẽte die. de qua loquitur textus. & ibi Angel. & doctor. in l. in omnibus. ff. de iudic. tradit Alexand. in l. si finita. §. eleganter. ff.
23 de damno infe[illegible]. ¶* Duodecima species satisdationis est, quæ præstatur ab eo, qui impetrat dilatoriam seu moratoriam à principe. nam tenetur interim dare fideiussores de soluendo, aliàs rescriptum non valet, nec sibi prodest. text. in l. vniuersa. C de pre-
24 cib. imper. offer. ¶* Decimatertia satisdatio est, quando testator legat aliquid in diem vel sub conditione. nam tenetur hæres præstare fideiussores de soluendo, adueniente tempore. de hac loquitur totus titu. ff. vt leg. no. caue. & si non vult satisdare, mittitur legatarius in possessionem rei legatæ. & de hac missione loquitur totus titu. ff. vt in posses.
25 leg. ¶* Reperiuntur multæ aliç satisdationes, prout est illa, de damno infect. & de ista loquitur totus titul. ff. de damn. infect. Item illa quam pręstat vsufructuarius de vtendo, fruendo arbitrio boni viri. de qua loquitur titulus ff. vsufruc. quemad caue. Item illa, de opere demoliendo: de qua loquitur titu. de oper. no. nun. Itẽ illa, de restituendo id, quod quis habuit vltra legem falcidiam: de qua loquitur totus titul. ff. si cui plùs quàm per leg. Falc. Item illa, quam præstat petens executionem, quando potest supplicari: de qua loquitur authenti. quæ supplicatio, C. de prec. imper. offe. & dicam infrà in ver. appellatio. in vltima parte iudicij. versicu. supplicatio. Similiter multę aliæ de quibus in toto titu ff. de præto. stipul. & per diuersas ll. & titulos iuris ciuilis, quas studiosus inuestigator inuenire pote-
26 rit. ¶* Scias tamen, quòd in omnibus fideiussionibus prædictis, & aliis, debet in primis obligari principalis, & postea fideiussor, aliàs non valeret obligatio fideiussoris. quia cùm sit accessoria, non potest stare sine principali. ita dicit Bald. in consi. 261. colum. ij. in primo volumine. allegat glos. in l. sciendum. ff. de ver. obligat. & glos. in l. si hæres pecuniam. ff. ad Trebel.

Robertus Maranta V. I. D.

De Exceptione, I X. membro Iudicij

1 *Exceptiones dilatoriæ, tripliciter considerantur.*
2 *Exceptio respiciens personam litigantis, quæ dicatur.*
3 *Tutor ante omnia de solennitatibus in iudicio docere debet. Et post datum terminum ad probandum, hæc exceptio opponi potest.*
4 *Exceptio excommunicationis, est anomala, & in quacunque parte iudicij potest opponi.*
5 *Exceptio, malè agit. quia ante diem agit: opponi potest ante, & post litem contestatam, & quid importet.*
6 *Exceptio intentionis, & facti dilatoriæ*

toria dicitur, & ante litem contestatam opponi debet.

7 *Exceptiones dilatoriæ opponi debent ante litem contestatam.*

8 *Exceptio dilatoria opponi potest post litem contestatam, quando facto adaduersarij superuenit.*

9 *Exceptio dilatoria quæ reddit processum retro nullum opponi potest, etiam post litem contestatam.*

10 *Aduocatus opponēs exceptionem dilatoriam post litem contestatam, quā antè opponi debebat, ad vnam librā auri punitur.*

11 *Exceptiones, peremptoriæ quæ, & quare ita dicantur.*

12 *Exceptiones litis finitæ quandoque sunt declinatoriæ. & quandoque peremptoriæ.*

13 *Exceptiones peremptoriæ quādo requirunt altiorem indaginē, reseruantur ad merita. Et quid operetur ista reseruatio. num. 14 & 15*

16 *Exceptiones peremporiæ vsque ad quod tempus opponi possunt. & quid seruetur in regno.*

17 *Exceptiones quæ opponi possunt post sententiam.*

18 *Exceptio hostica quæ dicatur, & quando locum habeat.*

NOnum membrū huius primæ partis iudicij, est exce-
1 ptio.* Nam solet reus conuentus ante litem contestatā opponere aliquas exceptiones contra actorem ad impediendā litis contestationé. nā exceptio nihil aliud est, nisi actionis exclusio. Et super hoc est sciendū, quòd exceptionum aliquę dicuntur dilatorię, & aliquæ peremptorię. Dilatorię dicuntur illę, quæ differunt causam non tamen perimunt negotium principale. & istæ possunt considerari tripliciter. nam quædam respiciunt personā iudicis, quædam personam litigantis: & quædam respiciunt libellum seu ipsam causam. Exceptio respiciens personā iudicis, est exceptio declinatoria fori seu incōpetentię: vel exceptio recusationis: & ista debet esse prima, quæ opponitur ante omnes exceptiones. l. fi. C de excep. & ratio est, quia si alia priùs opponeretur, censeretur opponens interpellare iudicem, vt super illa pronūtiet & sic induceretur consensus in iudicé seu prorogatio, & nō posset vlteriùs declinari nec recusari, secūdum Bart. & doct. in l. quidā consulebat. ff. de reg. iur. & maximè Io. de Imo. & Alexan. ibi. & idem tenet Bar. in l. si conuenerit. ff. de iur. om. iud. pro hoc est texus in l. sed & si susceperit. ff. de iud. & habetur in ca. inter monasteriū. de re iud. & dicam infrà in vltima parte iudicij, in versic. recusa-
2 tio in tract. appell. ¶* Exceptio respiciens personam litigantis, dicitur omnis exceptio legitimationis personę: vt si compareat pupillus sine tutore, vel minor sine curatore, vt C. qui legi. perso. ha. stan. in iud. vel filiusfa. sine consensu patris, iuxta l. fin. §. necessitate. C. de bon. quę lib. & ibi Bart. & Bald. vel procurator sine mandato. l. iij. §. defendi. & ibi Bar. ff. ex qui. cau. in pos. ea. vel si

comp

cõparet aliquis substitutus à procuratore nõ habente potestatem substituendi, maximè ante litem cõtest. iuxta tex. in c. j. de proc. li. vj. & habetur in l. ꝙ quis. C. de procu. vel si cõparet procurator cũ mandato dubio, quo casu tenetur satisdare de rato. l. j. & ibi
3 Bart. & doct. C. de procur. * Eodẽ modò, si compareret aliquis, vt tutor potest sibi opponi, vt doceat de solẽnibus, de quibus habetur per. l. legitimos. ff. de legi. tutor. & hoc est hodie in regno prouisum per ritum magnæ curiæ in nu. 213. qui incipit itẽ seruat ipsa curia, ꝙ cum aliquis, &c. licet hęc exceptio de solẽnibus possit opponi etiam post datum terminũ ad probãdũ, & sic post litẽ cõte. vt habetur in dicto ritu. Et hoc generaliter potest extẽdi ad omnes comparentes in iudicio, vt tales: quia ante omnia debẽt probare se esse tales parte opponente. l. nõ ignorat. C. qui acc. nõ poss. Et similiter quãdo petitur aliqua satisdatio iudicialis de his, quas posui suprà in præcedẽti mẽbro, dicitur exceptio dilatoria respiciẽs personã litigantis. ista enim ante omnia discutiuntur in iudiciis: quia etiam in summariis ante omnia discuti debet de legitimatione personarum & de ea debet plenè cognosci, secundùm Bal. in l. fin. col. xj. C. de edict. diui. Adr. tol. & Alex. in cõsi. lij. col. j. in ij. vo. & Ias. in rub. C. qui admit. col.
4 j. & ij. ¶ * Potest etiã in hoc nu. poni exceptio excommunicationis in qua hodie est prouisum in regno per ritum magnæ curię in nu. 150. incip. itẽ, ꝙ in quibuscũq; &c. quo cauetur, ꝙ is qui eã opponit, debet offerre se paratũ illã probare incõtinẽti legitimè alias nõ auditur. Verũ ista exceptio dicitur anomala: nã potest opponi in quacũque parte iudicij: vt est tex. in c. j de excep. li. vj. per quod statuitur terminus octo dierũ ad illã probandã: & ita illud verbũ, incõtinẽti, positum in dicto ritu, omnis bonus iudex deberet interpretari adhærẽdo iuri cõmuni, prout potest; vt nõ statuat minorẽ terminũ octo dierũ ad illã probandã. & hoc in foro ecclesiastico haberet locũ sine dubio, vbi nõ seruãtur ritus magnæ curię. Et quòd ista dicatur exceptio anomala, tenet Spec. in tit. de excep. §. j. versi. anomale. & de materia huius exceptionis excõmunicationis, vide plenè Fely. in c. exceptionem. col. v. & seq. de ex-
5 cep. ¶ * Tertiò, sunt quædã exceptiones, quæ respiciũt causam: vt est exceptio libelli inepti, vel obscuri: vel, malè agis, quia ante diẽ agis, &c. l. j. in fi. ff. quãdo dies vsufru. leg. cedit. Verũ ista exceptio, malè agis, &c. potest opponi etiã post litẽ cõte. & in hoc est differentia: quia si opponitur ante litẽ cõtest. reus absoluitur ab obseruatione iudicij, & induciæ duplicantur: sed si post opponatur, reus absoluitur diffinitiuè, & induciæ similiter duplicantur. ita declarat Bal. in l. exceptionẽ. col.

col.j.C.de prob.Potest etiam in hoc numero poni exceptio litis pendentiæ,quæ similiter est dilatoria,& debet opponi ante litẽ cõtest.secundum Bal.in l.peremptorias.in fi.C.sentent.rescin. nõ posse. & in.l.senatus.C.qui accu. non poss.& Felyn.in c.exceptionem. de exceptiõ.De cuius materia,vide Soc.in cõsi.xxxviij.in
6 primo volu. ¶*Quid autem de exceptione intentionis & facti, vt quando aliquis sine actione experitur? Dic,quòd habet vim dilatoriæ, & impedit litem contestari,& debet opponi ante litẽ contest.secundum Bar.in l.pater decedens.ff.de inoff.test.& Bart. in l.Papin.§.si quis impubes. eo. tit. Verùm, si non fuit opposita ista exceptio,iudex ex officio potest in quacunq; parte iudicij repellere agentẽ sine actione,vt est gl.& ibi cõmuniter doct.in l.vbi pactũ.C.de transact.& glo.in l.ij. §. quòd si actor. in ver. rei. C. de iura calumn.per quam ita tenet Paul.de cast.in consi.ccl. col.j. in ij.vol.& ad prędicta est text.in l. si pupilli.§.videamus.& ibi Bar.
7 & doct.ff.de neg.gest.¶*Istę autem exceptiones omnes dilatoriæ debent regulariter opponi ante litem contest.vt suprà dixi: vt no.gloss. & Bald. & doct. in l. exceptionẽ.C.de prob.&tex.in l. Põponius.§.rati. ff.de procur. & l.ita demũ & ibi per scribentes.
8 C.de procur.¶*Fallit primo hęc regula,quãdo exceptio superuenisset post litem contest. quia in quacũque parte iudicij superuenit exceptio, opponi potest. vt not. Alex. & doct.in l. si mulier. ff.solut.mat.& Paul.de cast.in l.fi. C.de except.& gl.& Bart.in l. ij. C.de consor. eiusd.litis.quod tamen intellige quando ex facto aduersarij superuenit post litem contestatã:secus,si ex facto ipsius opponentis sine facto aduersarij: quia opponi tũc non potest,secũdũ Bar.in l.ij.§.numerũ ff.de exc. tuto. & moder. in d.l. si mulier.
9 ¶*Secundò limita, nisi esset exceptio dilatoria,quæ reddit processum retrò nullũ:quia tunc opponi potest,etiã post litẽ cõtest. l licet. & ibi Bart. & doct. C. de procur.& Saly.in l.quod quis. C. eo.tit.& Bal.in l. j.col.j.C.de iur. & fac.igno.& Fel.in c.exceptionẽ.col.ix.versic.fallit octauò,&c. de exce. Reliquas verò fallẽtias, p quas exceptio dilatoria opponitur post litẽ cõte.vide plenissimè per Fel.in d.c.exceptionẽ.& per Alex. & moder.in.d.l. ita demũ. C.de procur.quas breuitatis
10 causa hîc non refero. ¶*Si autẽ exceptio dilatoria quæ debet ante litẽ contestatã opponi fuerit opposita pòst,punitur aduocatus opponens,ad vnã librã auri.text. est in l.pen.C.de except. & tenet Paul.de cast.in cõsi.cclxxvj.col.j.
11 in j.vol.¶*Exceptiones verò perẽptorię,dicũtur illę,quę in totũ perimũt ius agẽtis prout est exceptio solutionis,iurisiurãdi,pacti,trãsactionis,& rei iudicatę.& sic de aliis similibus:& istę possũt

opponi

opponi quandocunque tam ante litem contestatam, quàm post vsque ad conclusionem in causa l. peremptorias.& ibi Baldus C. sen.rescin. non pos. quarum exceptionum tres dicuntur esse litis finitę, quæ impediũt litis ingressum, prout est exceptio iurisiurandi, transactionis, & rei iudicatę. & ideo appellantur litis finitę: quia sunt inductæ vt sit litium finis, vt declarant doctores communiter in l. fratris. C. de transact. De exceptione iurisiurandi, probatur in l j.ff.de iureiuran. De exceptione transactionis, probatur in d.l.fratris. De exceptione rei iudicatę, probatur in l. j.ff. de re iudicata. Adde & quartam exceptionẽ litis finitæ, scilicet, præscriptionis, vt probatur in l.fin.& ibi Bart.ff.pro suo. & habetur in l.emptor.C.de pręscrip.lon.temp.& tenet expressè Bar.in d.l.fratris. Poteris addere sex alias exceptiones: quas cumulat Bal.in l.postquã liti.colũ.
12 ij.C.de pac.vbi vide. ¶* Istę autem exceptiones litis finitæ, habent duplicem opponendi modum, quia sunt declinatorię & peremptorię.& ideo quandoque opponũtur in vim declinatorię, vt est, quando opponuntur ante litem contestat. quo casu impediunt litis ingressum, & iudicij processum. & ideo declinatorię dicuntur: quia iudiciũ declinant. Quandoque verò opponũtur in vim perẽptorię, prout est, quando opponuntur post litem contestatam. nã tunc censentur oppositæ ad merita causę, vt perimãt ius agentis. & de hoc iudex cognoscit in diffinitiua sententia. ita declarat Bal.in d.l.postquàm liti.colũ. ij.& in d.l. exceptionẽ. in fi.C.de prob.& Bal.& Alex.& cõmuniter doct.in l.nã & posteá. in princip.ff.de iureiurã.& in l. eleganter. §. si quis post transactionem.ff.de cond.inde.& prædictis adde Bald. in l. diffamari. col.ij.versic.modò hîc quæro vnũ &c.C.de ing.& manu.& Bar.
13 in d.l fin.ff.pro suo. ¶* Verùm istæ exceptiones peremptoriæ quandoque requirunt altiorem indaginem, quas declarat Bart. in l.iiij.§. condemnatum.& ibi etiam Alex.in fin.col.ff.de re iudic.quo casu si opponantur ante litem contestatam, non impediunt processum, sed iudex debet eas reseruare ad merita causę, & procedere ad vlteriora. text.est & ibi Bart.in d.l.nam & posteá.& ibi etiam Bal. & communiter doct.& Bart.in l.si quis. C.depositi.& Bart.Alex.& doct. in l. ille à quo.§. si de testamento.ff.ad Trebel.& cano.in c.cùm contingat.de offi.delega.& Bar. in l.is à quo.ff.vt in pos. lega.& Bart.in d l.fin.ff.pro suo.& habetur in decis.lij.consi.Neapo.quę loquitur de exceptione præscriptionis, de qua etiã Bal.in.l.per hanc.col.ij. C.de tempor. appel.
14 ¶* Quid autem operatur ista reseruatio exceptionũ ad merita? dic quòd si in processu iudicij

apparebit istas exceptiones esse veras & militare, quicquid antè factum est, non valebit: & omnia acta habebuntur pro non factis. ita dicit Bart. in d l. ille à quo. §. si de testamento. ff. ad Trebellia.

15 ¶* Dicuntur autem requirere altiorem indaginem, quando non sunt liquidę, nec de facili possunt liquidari, secundum Baldum & moder. in d. l. nã & postea. & per Bart. & Alexand. in d. l. iiij. §. condemnatum. Vnde si opponens offert se paratum incontinẽti probare exceptionem, vt quia habet instrumentum, vel alias probationes paratas: tunc impedit litis contestat. & non reseruatur, secundum Bar. in d. §. si de testmento. & Abb. in d. c. cùm contingat. col. fin. de offic. deleg. & est decisum in decis. lxiij. in consil. Neapolit. hodie tamen in regno est facta prouisio circa istas exceptiones: vt si quis opponat eas ante litem contestatam, debeat illas liquidare, & probare infra quinque dies: aliàs cẽsentur reseruatæ ad merita causę, vt est decisum per regiam pragm. quę incipit, comparante. & sic illud verbum incontinenti, quod est de iure communi, est hodie in regno declaratum per quinque dies. Est etiam & alia noua prouisio per aliã pragmat. quę incipit, quicũque. qua cauetur, quòd opponens aliquam ex prædictis exceptionibus, si illam non probat saltẽ semiplenè, punitur pro qualibet vice ad decem tarenos,

16 ¶* Istud autem, quod dicitur, q̃ exceptiones peremptoriæ possunt opponi vsque ad sententiã, est de iure communi, sed per regni cõstitutionem, quæ incipit, lite legitimè &c. debent opponi infra biduum post litem contestatam. & sic est correcta in regno illa l. peremptorias. C. sen. rescin. non pos. vt dicit glo. in d. constit. Tamen communiter hodie de communi stylo curiarum non seruatur illa constitu. quantum ad hoc, sed potiùs seruatur contrarium, scilicet illud, quod dictat ius commune, quod est æquius: & sic istæ exceptiones peremptorię opponuntur vsque ad conclusionem. & similiter instrumenta, iura, & aliæ cautelę produci possunt vsque ad conclusionem, secundum formam ca. cùm dilectus. de fide instru. & hoc potest colligi ex regia pragm. quæ incipit, cursu dilationum. quæ concedit vltimo loco post repulsam, terminum ad producendum iura, cautelas & scripturas, & per dictam prag. tanquam nouissimã, videtur alterata dispositio dictę constitu. & ita seruatur.

17 ¶* Sunt etiam quædã exceptiones, quæ possunt opponi etiam post sententiam: & sunt illæ quę non in totum eneruant sententiam, sed illam modificant: prout est exceptio, ne quis cõueniatur, & exigatur, nisi inquantum facere potest. Item, exceptio inuentarij facti in hæreditate, vt not. Barto. in l. j. C. de iur. & fact.

igno

igno.& Bar.Alex .& doct.in l.ex diuerso.§.fi.ff.sol.mat.& Bal.in l. l.exceptionum col.pen. versicul. sunt quædam.&c.C.de proba. & Pau.de Cast. in cõsi. clxvj. col.iij. versicul. sed si quæritur.in ij. volu. Sunt etiam multi alij casus, in quibusperemptoria exceptio potest opponi etiam post sententiam quos numerat gl. & ibi etiam Bald.in l.j.C de iur. & fact.
18 igno. ¶ * Vltimò in hac materia est sciendum,quòd in regno habemus vnam exceptionem, quæ appellatur exceptio hostica . & habet locum,quando aliquis est submonitus ex parte regis,vt vadat in exercitũ regis ad pugnandum contra hostes:nam si contingat interim hunc ab aliquo conueniri vel citari,siue in causa ciuili, siue criminali, habet spatium quindecim dierũ antè, quàmvadat in exercitum:& quindecim post reuersionem: & totum illud tẽpus,quo stat in exercitu.& infrà hoc tempus supersedetur in causa,& non proceditur contra eum: nec potest contumax reputari : sed si aliquis sponte accessit ad exercitũ sine vocatione,habet solùm illud tẽpus,quo stat in exercitu: & non illos quindecim dies. Vnde si interim citatur, potest quilibet suus consanguineus comparere, & allegare qualiter citatus degit in exercitu regis pro expeditione militiæ:& opponere potest exceptionem hosticam : & probato hoc gaudebit induciis prædictis. de hoc est constit. regni , quæ incipit , hostici. & ibi Andr.de Yser.& moder.Cætera in materia exceptionis. dic vt per Spec.in tit.de excep.per totum.& per Ang.de Are.instit.de excep.per totum.& per Abb.& Fely. extrà de excep.per totum Hæc solùm pauca volui attingere pro colligendis aliquibus floribus magis quotidianis in practica:præsertim ad introductionem iuuenum.Sequitur decimũ & ultimum mẽbrum huius primæ partis scilicet litis cõtestatio.Rober.Maran. V. I. D.

De litis contestatione, X. membro iudicij.

1 *Litis contestatio dicitur lapis angularis iudicij , & non potest obmitti de iure communi.*
2 *Litis contestatio non requiritur in causis ciuilibus in regno , sed actus, qui immediatè sequitur , habet vim litis contestationis.*
3 *Litis contestatio,quid sit.*
4 *Litis contestatio , qualiter , & per quæ verba fiat.*
5 *Litis contestatio nõ inducitur per exceptionem peremptoriam oppositam.*
6 *Litis contestatio fit etiam per verbum ignoro.*
7 *Litis contestatio non potest fieri in iudicio absente actore.*
8 *Litem contestari quis potest præcisè compelli.*
9 *Litis contestationis qui sint effectus.*
10 *Protestatio,quòd non animo contestandi litem quis respondet, an impediat litem contestari.*

dere.gl.est & ibi per doct.in c.si post præstitum.de confes.lib.vj. & Bar.& Bal.in d.l.ij.§.quod ob-
16 seruari. ¶ * Vndecimo limita, quãdo quis interrogatur, vtrùm possideat bona vel mala fide: quia non tenetur respondere: nec etiam testis potest de hoc interrogari: secundum Baldum in l.mala fide.in fin. C.de condi. ex
17 lege. ¶ * Duodecimò limita, quãdo quis interrogatur de aliquo, quod consistit in iure: quia non tenetur respõdere. text.est & ibi Bart.in l.ornamentorũ.ff. de au. & arg.lega. & glos.in d.c. si post præstitum.& Baldus in d.§.quod obseruari.& per Barto.& doct.in l.j.ff.si cert.pet. Et de multis aliis fallentiis remitto me ad Spec.in tit.de positio. §.vij. per totum.&
18 per Bald.ibi in addit. ¶ * Solent etiam fieri interrogationes testibus per partem aduersam ad detegendam falsitatem: quę vulgò appellantur interrogatoria, quæ qualiter fiant,& quando admitti debeant, remitto me ad ea, quæ plene tradit Specular. in titu. de teste.§.iam de interrogatoriis.& per cano.in c.præsentiũ.de testi. lib.vj.& ista interrogatoria postquam sunt admissa, dicuntur esse de actis, sicut alia acta iudicij: secundum Bald.in l. generaliter.§. sed iuramento. C. de reb. cred.
19 ¶ * Scias tamen, quod si testes nõ fuerũt interrogati super interrogatoriis, possũt iterum repeti & interrogari etiam post publicationem: secundum Alex.in consi. clxxiiij.col.pen.in ij.vol. & cõsi. xlj.col.fin in fin.in iiij.volu.sicut etiã super articulo obmisso possunt examinari post publicationem: vt notat Speculator in titu. de teste.§.nunc videndum.in fin.
20 verbis. ¶ * An autem debeat dari copia interrogatoriorũ parti? Vera conclusio est, quòd non, ne instruantur testes ad falsum. ita tenẽt Abb.& Fely.in c.per tuas. de testi.& Alexan.& doct.in l.is, apud quem.C.de eden.& Baldus in margarita, in versiculo interrogatoria. versiculo primo.

Robertus Maranta I. V. D.

De satisdatione, octauo membro iudicij.

1 *Satisdationum multæ sunt species.& cum fideiussore intelliguntur.*

2 *Satisdatio de iudicio sisti, præstatur à reo conuento, siue in ciuili, siue in criminali & ad quem effectum sit inuenta.*

3 *Possidens immobilia, non tenetur satisdare: quia cessat præsumptio fugæ.*

4 *Satisdatio de præsentando in iudicio, quando locum habeat.*

5 *Fideiussor de præsentando statim, incidit in pœnam, cùm reus fuerit requisitus absque requisitione ipsius fideiussoris.*

6 *Fideiussor de præsentando, non tenetur nec ipse, nec principalis iurare in ciuilibus.*

7 *Duo ad minus fideiussores recipi debent de præsentando, pro quolibet accusato, qui non sint clerici, neque filijfamilias se obligantes insolidum: quæ fideiussio omni die, per solum actorum*

actorũ magistrũ accipitur: sed si est dies feriata, qualiter accipiatur:

8 *Fideiussores in criminalibus, pro quanta pœna in regno recipi debeant.*

9 *Inquisiti an & quando poßint simul fideiubere: & quid seruetur in regno.*

10 *Carceratus an & quando sit fideiussoribus relaxandus.*

11 *Fideiußionem de iudicato soluendo, quis præstare teneatur.*

12 *Fideiussor de iudicato soluendo coram ordinario, tenetur soluere iudicatum per eius delegatum.*

13 *Satisdatio de non offendendo, in quibus casibus dari debeat.*

14 *Fideiussor de non offendendo, non tenetur ad pœnam, ad quam fuit condẽnatus principalis, qui ob eius contumaciam habitus fuit pro confesso.*

15 *Satisdatio de rato, in quibus casibus præstari debeat.*

16 *Satisdatio de expensis, quando & à quo debeat præstari.*

17 *Fideiussor de expensis in casu succumbentiæ, non tenetur ad expensas, ad quas fuit actor condemnatus, perempta instantia.*

18 *Satisdatio de re nõ baractanda, quando præstetur.*

19 *Satisdatio indemnitatis, quæ sit, & quando locum habeat.*

20 *Satisdatio de securo carcere quando præstatur.*

21 *Satisdatio conuentionalis, quæ dicatur.*

22 *Satisdatio præstari debet per debitorem in diem, vergentem ad inopiam.*

23 *Satisdatio debet præstari à debitore impetrante moratoria.*

24 *Hæres satisdare tenetur de soluendo legato in diem, vel sub conditione.*

25 *Satisdationes multæ in iure reperiuntur de quibus remißiuè.*

26 *Fideiußor non obligatur, nisi primò obligetur principalis.*

OCtauũ membrum iudicij, est satisdatio. *Nam in iudiciis maximè in eorum principiò, emergunt multæ species satisdationum, quæ fiunt pro assecuratione iudicij, & partis: quarum aliquæ præstantur ab actore, & aliquæ à reo. vnde hic opportunum est inuestigare, quot reperiuntur satisdationum species. Et dic quòd multæ sunt. Et semper intelligitur satisdatio cũ fideiussore, iuxta l. sancimus. C. de verborum significat. ¶ *Prima igitur satisdatio, quæ præstatur in iudicio, est illa, quæ appellatur de stando iuri seu de iudicio sisti: & ista prestatur solùm à reo conuento siue in ciuili, siue in crimiuali: & fuit inuenta principaliter propter suspicionem fugæ, ad hoc, vt reus assecuret iudicium: quia aliàs posset fugere, & iudiciũ eludere: cùm reorũ sit fugere: iuxta l. properãdum §. fin autẽ reus. C. de iud. ita declarãt Bart. & cõmuniter doct. in l. sciendum. in princ. ff. qui sat. cog. *& proptereà is, qui possidet immobilia, releuatur ab ista satisdatione: quia cessat illa suspicio fugæ: vt dicunt doct. in d. l. sciendum. & de ista satisdatione loquitur principaliter titulus ff. qui satisd. cog. & authen. offeratur. C. de litis conte. & not Bar. & doct.

1

2

3

doct.in l.j.ff.si quis in ius voc.nõ
4 ie.¶*Secunda species fideiussionis iudicialis, est illa, de veniendo seu de se præsentando in iudicio: & ista est quotidie in vsu in criminalibus. Nam quãdo aliquis capitur à iudice, vel familia cum armis, vel inquiritur de aliquo crimine, potest ad euitãdos carceres offerre & præstare hãc satisdationem de se præsentando, & de veniendo in iudicium: & sic liberatur à carcere. imò si iudex tunc non liberat eum, tenetur actione iniuriarum.l.si verò.§.j.ff. qui satisda. cog. & not. Iason in l.j.col.j.ff. si quis in ius voc.non ie. Et de ista fideiussione loquitur text.in d.l.j. & totus tit.ff.in ius voc.vt eãt.& l.j.& ibi Bart.ff.de custo. reo. & const.regni, quæ incipit, inhumanitate, super qua satisdatione est tradita in regno cõmunis forma per ritum magnę curiæ vicarię in nu. 293.quæ incipit, in primis &c.& alium in nume.303.quæ incipit, item eodem sero &c. videlicet,
5 quòd * fideiussores promittunt præsentare reum totiens, quotiens fuerit ipse reus requisitus: quo casu si reus requiratur, & nõ comparet, statim incidunt fideiussores in pœnã, sine alia requisitione fideiussorũ. & possunt ad pœnam cõdemnari sine citatione propter formã obligationis. ita deciditur in dicto ritu ccciij. & est alius ritus in num.317. incipiens, Nota, quòd hęc dictio &c. & hæc dicitur in regno forma consueta, quando notarius stipulatur hanc satisdationem in forma consueta, &c. vt dicitur in dicto ritu 303.incip. itẽ eodem sero. &c.& aliis supra allegatis. Itẽ est de communi stylo curiarum, vt isti fideiussores renuntient beneficio legis, sancimus. C. de fideius.quæ statuit tẽpus sex mensium fideiussoribus ad perquirendum & præsentandum prin-
6 cipalem reum.*Fit etiã differentia per dictos ritus inter hanc fideiussionem, quæ recipitur in ciuilibus, & quando in criminalibus: quia in ciuilibus nõ tenetur iurare, nec plincipalis, nec fideiussor: sed in criminalibus vterque iurat: vt habetur in dicto ritu 293. & in dicto ritu 317. incip.
7 Nota quòd hæc dictio. &c.* Item debent recipi ad minus duo fideiussores pro quolibet accusato: qui non debent esse neque clerici neque filiusfamiliàs. vt est alius ritus in num. 298.incipiẽs, item pro quolibet &c. Et dicti fideiussores obligant se & bona eorum in solidum: vt est alius ritus in numero 316. incipiens, item, quòd à bannitis &c. Itẽ potest recipi hæc fideiussio per solum magistrum actorum sine iudice omni die & omni hora, etiã si curia non regatur, dummodò nõ sit dies feriata: vt est alius ritus in numero 296. incipiens, item, quòd quælibet &c. verum debet notarius actorum stipulari nomine curiæ: vt ibi habetur. Sed si esset dies feriata adhibetur ista

tur ista cautela: videlicet, quòd iudex adsignat reum fideiussoribus per chlamydem, tãquam captiuum: & ipsi promittunt illum præsentare primo die iuridico: & tunc recipitur satisdatio: & de hac adsignatione conficitur publicum instrumẽtum vt est alius ritus in numero 297. incipiens, item, si esset &c.

8 * Sub qua autem pœna recipiantur fideiussores? Dic quòd in regno est obseruancia, quòd pro homicidio recipiuntur pro vnciis centũ. pro crimine falsitatis, vel priuati carceris, pro vnciis quinquaginta. pro aliis verò criminibus recipiuntur pro vnciis vigintiquinque: vt est alius ritus magnæ curiæ in num. 294. incipiens, item nota, quòd in criminalibus &c. & alius ritus in numero 316. incipiens, item, quòd à bannitis &c

9 ¶ * Si autem esset magnus numerus inquisitorum, à quibus esset capienda fideiussio? tunc seruatur, quòd curia recipit fideiussores pro medietate tantùm modo prædicto: & pro alia medietate recipit fideiussionem vicariam, scilicet, quòd dicti inquisiti adinuicem fideiubeant vnus pro alio: vt est alius ritus in num. 298. incipiens, item, pro quolibet &c. in fin. & hoc etiam cautum est de iure cõmuni, scilicet quòd vnus inquisitus, in totum fideiubeat pro alio: vt dicit Bart. in l. Romanus. ff. de tuto. & cur. dat. ab his. Sed per dictũ ritũ est facta limitatio ad medietatẽ. Verùm hoc limitatur quãdo inquisiti essent pauperes vel aliter suspecti: quia tunc non admittitur dicta vicaria fideiussio: secundum Bart. in d. l. Romanus. & ibi etiam Alex. in add. cui adde Bald. in l. omnes, qui. C. de epis. & cler. & Ias. in l. j. col. ij. ff. si quis in ius voc. non ie.

10 ¶ * An antè indistinctè pro quolibet crimine carceratus debet relaxari sub fideiussoribus? Dic, quòd hodie in regno est cautũ per constitu. humanitate. quòd in omnibus criminibus etiam capitalibus, excepto solo crimine lesę maiestatis, contra personam imperatoris & suorum collateralium liberatur carceratus sub fideiussoribus. Fallit tribus casibus. primus est, quando est confessus. secundus, quando est deprehensus in flagranti crimine. tertius, quando facta inquisitione crimen est notorium: ita quòd verisimiliter reus nullam habeat defensionem: & hoc est confirmatum per capitulum regni in num. 41. incipiens, item caueant &c. per quod imponitur pœna officiali contrafacienti ad arbitrium principis: & quòd amittat medietatem suorum gagiorũ vnius anni. Similiter hoc est confirmatum per regiã prag. quæ incipit, inoleuit. qua cauetur, quòd antequam incipit constare de crimine, non detineatur volens satisdare idoneè: & officialis contrafaciens punitur ad decem vncias: & tenetur in syndicatu ad iniuriam parti lesæ

Item, hoc est declaratum per ritum magnæ curiæ in numero 161. incip. item si acusatur aliquis &c. quo cauetur, quòd tunc detinetur reus in criminalibus, quando constat per vnum testem de visu, de crimine, & persona sit suspecta per famam publicam. Quod restringit ad casus in quibus potest irrogari tortura: ergo non procederet in leuibus criminibus: in quibus non irrogatur tortura: prout sunt crimina irrogantia pœnam infra relegationem: vt dicit capitulum regni, quod incipit, tormenta.

11 ¶ * Tertia species fideiussionis iudicialis est, quæ dicitur de iudicato soluendo: quam tenetur præstare in ciuilibus quilibet defendens litem alienam ex parte rei conuenti: aliàs, non est idoneus defensor. l. qui proprio. §. qui alium. ff de procur. & l. exigendi. C. eod. titu. & ibi notatur. Non tamē tenetur ad eam conuentus nomine proprio: vt instit. de satisda. §. sed hodie & ab ista satisdatione non releuat possessio immobilium l. minor. §. final. cum. l. sequent. ff. de procura. & de hac satisdatione loquuntur iura prædicta, & totus titul. ff. iud. sol. Et ex hoc inoleuit illa practica, qua quotidie vtuntur notarij in mandatis procuratoriis: nam ponunt in eis illam clausulam: videlicet, quòd dominus releuat suum procuratorem ab omni onere satisdandi. nam per hęc verba dominus fideiubet pro eo. & tunc defensor non tenetur aliter satisdare: vt not. Bartol. in rubr. ff. iudi. sol. in j. col. quod tamen limitatur sanè procedere, quando dominus esset soluendo, & possideret immobilia: aliàs illa clausula nihil releuat: ex quo tunc dominus non est idoneus fideiussor. vnde tenetur defensor satisdare iterum. ita tenet Franc. de are. in consil. cxxxiiij. & Angel. & Ias. in l. filiusfam. ff. qui sat. cog. & ibi communiter. doct. Pro hoc est glo. in l. fi. C. de prin. agen. in reb. lib xij. hinc datur pulchra cautela, quā posuit. Angel. in dicta. l. filiusfamilias. & illam sequitur Alexand. in l. sciendum. §. possessor. ff. qui satis. cog. videlicet, quòd quando aliquis mittit vnum procuratorem de longinquis partibus, puta de Frācia, poterit sibi opponi quòd satisdet de stando iuri, & de iudicato soluendo in causa reconuentionis. & tenetur illam præstare, non obstante quòd dominus fideiusserit in instrumento mādati ex quo non possidet immobilia in loco propinquo. & ad hoc solet allegari glo. in d. l. fin. & ista satisdatio de iudicato soluendo, cōtinet tria: videlicet dolum malum abesse, rem defendi, & solui id quod fuit per curiam iudicatum. l. iudicatum solui. ff. iud. sol.

12 ¶ * An autem promittens soluere iudicatum coram iudice ordinario, teneatur ad iudicatum per eius delegatum in

tum in eadem causa. vide Francisc. de Are. tenentem quòd sic. in
13 consil. lxxvij. col. fin. ¶* Quarta species satisdationis iudicialis, est illa de non offendendo: vt quando aliquis timet offendi ab aliquo, potest implorare officiũ iudicis, vt compellat illũ ad dandum sibi fideiussores de non offendendo, nec in persona, nec in rebus. & de hac loquitur plenè Bart. in l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de offic. præsid. & Felyn. in rub. de treuga. & pace. & si quis tunc fuit simul offensus in persona, & in rebus, an teneatur offendẽs ad duas pœnas, vide Baldum optimè declarantẽ in consil. ccclxxxviij. in quarto volum. Quæ autem requirantur ad hoc, vt possit peti talis fideiussio: vide Felyn. in d. rubri. de treuga & pa. vbi inter alia dicit, quòd debent probari minę: & quòd quis sit solitus minas executioni mã-
14 dare: & dic vt ibi. ¶* Quid autem, si iudex inquirit cõtra principalem, qui promittit non offendere, qui non comparet, iudex procedit in contumaciam, & habet eum pro confesso, fortè vigore statuti, & condemnat ipsum ad pœnam, tanquam contrauenientem, an possit exigere à fideiussoribus? Dic quòd non, quia non apparet de vera contrauentione. illa autem ficta confessio, quæ resultat ex contumacia, non nocet fideiussoribus. ita eleganter tenet Petr. Philip. Corne. in consi. ccxj. in tertio volum. quod est notandum per constitutionem regni, quæ incipit, pœnam eorũ, quæ loquitur de foriudicatis, qui habentur pro confessis. nam talis foriudicatio nõ noceret fideiussoribus in casu prędicto. reliqua autẽ ad hãc materiam, dic vt per Bart. & Felyn.
15 vbi supra. ¶* Quinta species satisdationis iudicialis, est de rato, quæ præstatur ab eo, qui cõparet pro actore ad agendum: & est dubiũ de mandato. de qua loquitur text. in l. j. C. de procur. l. Pomponius. §. rati. ff. de procura. & totus titulus. ff. rem rat. habe. Similiter, quãdo aliquis agit, vt cõiuncta persona debet cauere de rato. l. maritus. C. de procu. & generaliter quilibet agens alieno nomine. l. non solùm. §. qui alieno. ff. de procur. & lege. Pomponius §. sed & is. eod. titu.
16 ¶ * Sexta species satisdationis iudicialis est, de expensis in casu succumbentię, quam tenetur prę stare actor in initio litis de qua loquitur authen. generaliter. C. de episco. & cleri. & § ad excludendas. in authen. de litigio. & hanc satisdationẽ præstat actor, etiam si possideat immobilia, secundum Abba. in capitulo quoniam frequenter. §. in aliis. col. ij. vt lite non contest. & Barto. & Alexand. in l. de die. §. qui mulierem. in fin. ff. qui satisda. cog.
17 ¶ * Sed iuxta hoc cadit pulchrũ dubium. pone, quòd actor dedit fideiussores de soluendis expensis in casu, quo succubuerit, eue-

nit

nit, quòd reus fuit absolutus ab instantia iudicij, actor condemnatus ad expensas: quia instantia est perempta: an fideiussores teneantur? Dic quòd non. ita tenet Baldus in consil. cvj. in secundo volumine. & mouetur, quia non dicitur actor succubuisse, ex quo potest iterum agere ad eandem causam, secũdum eum ibi.

18 ¶* Septima species satisdationis dicitur, de re non baractanda: & præstatur à conuento super aliqua re mobili, qui est persona suspecta, quæ de facili potest rem interuertere: nam tenetur ad instantiam actori dare fideiussores de re non baractanda, id est, de non consumendo nec occultando, nec aliàs interuertendo illam rem, sed de exhibendo eam, si & quotiens opus fuerit, aliàs illa res sequestratur. & de hac loquitur text. in lege, si fideiussor. §. si satisdatum. & ibi glo. ff. qui satisdare cogan. & lege senatusconsulto. in fin. ff. de offi.

19 præsid. ¶* Octaua species satisdationis iudicialis, est fideiussio indemnitatis. & hæc potest præstari, etiam extra iudiciũ, vt quãdo aliquis permittit extrahere aliquem indemnem ab aliqua obligatione, vel permittit ipsum conseruare indemnem: quo casu semper requiritur excussio, antequam deueniatur ad fideiussorem, etiam si fideiussor renunciasset omnibus beneficiis de fideiussoribus, vt tenet Ludouic. Rom. in consilio ccxj. column. j. & Bartolus in l. prima. C. de conue. fisci debi. lib. x. & Alexand. in l. fin. colum. iiij. & ibi Ias. ff. si certum petat. & Felyn. in cap. ex rescripto, columna penultima in fin. de iureiuran. & ratio est, secundum doct. in locis prællega. quia hæc excussio in casu isto venit ex natura actus conditionaliter, & ex beneficio de fideiussoribus. idem tenet Alexan. in cõsi.

20 xxxij. colum. j in iiij. vol. ¶* Nona species satisdationis iudicialis est, quæ dicitur de securo carcere: vt quando aliquis carceratur in acri carcere, & carceratus petit se habilitari & mitti in carcerem leniorẽ, & dat fideiussores de non recedendo ab illo carcere. ista fideiusio solet esse valde in vsu in hoc regno, & hoc facit iudex ex causa, attenta qualitate personæ & delicti. l. j. ff. de custo. reo. & per ea, quę tradit Paris in tract. synd. in ver. carcer. vbi plura dicit de hac materia. & maximè, quòd nobili potest iudex assignare totum palatium, vel totã ciuitatem pro carcere; & tunc solet recipere fideiusionem de securo carcere, & non tenetur iudex, si fugit: vt ibi per eum.

21 ¶* Decima species satisdationis, est illa conuentionalis, quæ communiter præstatur in contractibus, & hæc potest præstari tam in iudicio, quàm extrá. de qua loquitur totus titulus ff. &

22 C. de fideiussor. ¶* Vndecima species satisdationis est, quando debitor mutat suam cõditionem

in deterius, quia vergit ad inopiam,& est debitor in diem: nã tenetur satisdare de soluẽdo aduenĩete die. de qua loquitur textus.& ibi Angel.& doctor.in l.in omnibus.ff.de iudic. tradit Alexand.in l.si finita.§. eleganter.ff. de damno infect. ¶* Duodecima species satisdationis est, quæ præstatur ab eo, qui impetrat dilatoriam seu moratoriam à principe. nam tenetur interim dare fideiussores de soluendo. aliàs rescriptum non valet, nec sibi prodest. text. in l. vniuersa. C de precib. imper. offer. ¶* Decimatertia satisdatio est, quando testator legat aliquid in diem vel sub conditione. nam tenetur hæres præstare fideiussores de soluendo, adueniente tempore. de hac loquitur totus titu. ff. vt leg. no. caue.& si non vult satisdare, mittitur legatarius in possessionem rei legatæ.& de hac missione loquitur totus titu. ff. vt in possess. leg. ¶* Reperiuntur multæ aliæ satisdationes, prout est illa, de damno infect.& de ista loquitur totus titul. ff. de damn. infect. Item illa quam præstat vsufructuarius de vtendo, fruendo arbitrio boni viri. de qua loquitur titulus ff. vsufruc. quemad caue. Item illa, de opere demoliendo: de qua loquitur titu. de oper. no. nun. Itẽ illa, de restituendo id, quod quis habuit vltra legem falcidiam: de qua loquitur totus titul. ff. si cui plùs quàm per leg. Falc. Item illa, quam præstat petens executionem, quando potest supplicari: de qua loquitur authenti. quæ supplicatiõ, C. de prec impet. offe.& dicam infrà in ver. appellatio. in vltima parte iudicij. versicu. supplicatio. Similiter multæ aliæ de quibus in toto titu ff. de præto. stipul.& per diuersas ll.& titulos iuris ciuilis, quas studiosus inuestigator inuenire poterit. ¶* Scias tamen, quòd in omnibus fideiussionibus prædictis,& aliis, debet in primis obligari principalis,& postea fideiussor, aliàs non valeret obligatio fideiussoris. quia cùm sit accessoria, non potest stare sine principali. ita dicit Bald. in consi. 261. colum. ij. in primo volumine. allegat glos. in l. sciendum. ff. de ver. obligat.& glos. in l. si hæres pecuniam. ff. ad Trebel.

23 (margin, beside "de damno infect.")
24 (margin, beside "cib. imper. offer.")
25 (margin, beside "leg. ¶* Reperiuntur")
26 (margin, beside "rit. ¶* Scias tamen")

Robertus Maranta V. I. D.

De Exceptione, IX. membro Iudicij

1 *Exceptiones dilatoriæ, tripliciter considerantur.*

2 *Exceptio respiciens personam litigantis, quæ dicatur.*

3 *Tutor ante omnia de solennitatibus in iudicio docere debet. Et post datum terminum ad probandum, hæc exceptio opponi potest.*

4 *Exceptio excommunicationis, est anomala,& in quacunque parte iudicij potest opponi.*

5 *Exceptio, malè agit: quia ante diem agit: opponi potest ante,& post litem contestatam,& quid importet.*

6 *Exceptio intentionis,& facti dilatoriæ*

toria dicitur, & ante litem contestatam opponi debet.

7 *Exceptiones dilatoriæ opponi debent ante litem contestatam.*

8 *Exceptio dilatoria opponi potest post litem contestatam, quando facto adaduersarij superuenit.*

9 *Exceptio dilatoria quæ reddit processum retro nullum opponi potest, etiam post litem contestatam.*

10 *Aduocatus opponēs exceptionem dilatoriam post litem contestatam, quā antè opponi debebat, ad vnam librā auri punitur.*

11 *Exceptiones, peremptoriæ quæ, & quare ita dicantur.*

12 *Exceptiones litis finitæ quandoque sunt declinatoriæ, & quandoque peremptoriæ.*

13 *Exceptiones peremptoriæ quādo requirunt altiorem indaginē reseruantur ad merita. Et quid operetur ista reseruatio. num. 14 & 15*

16 *Exceptiones peremptoriæ vsque ad quod tempus opponi possunt. & quid seruetur in regno.*

17 *Exceptiones quæ opponi possunt post sententiam.*

18 *Exceptio hostica quæ dicatur, & quando locum habeat.*

NOnum membrū huius primæ partis iudicij, est exce-
1 ptio.* Nam solet reus conuentus ante litem contestatā opponere aliquas exceptiones contra actorem ad impediendā litis contestationé. nā exceptio nihil aliud est, nisi actionis exclusio. Et super hoc est sciendū, quòd exceptionum aliquę dicuntur dilatorię, & aliquæ peremptorię. Dilatorię dicuntur illę, quæ differunt causam non tamen perimunt negotium principale. & istæ possunt considerari tripliciter. nam quædam respiciunt personā iudicis, quædam personam litigantis: & quædam respiciunt libellum seu ipsam causam. Exceptio respiciens personā iudicis, est exceptio declinatoria fori seu incōpetentię: vel exceptio recusationis: & ista debet esse prima, quæ opponitur ante omnes exceptiones. l. fi. C de excep. & ratio est, quia si alia priùs opponeretur, censeretur opponens interpellare iudicem, vt super illa pronūtiet & sic induceretur consensus in iudicē seu prorogatio, & nō posset vlteriùs declinari nec recusari, secūdum Bart. & doct. in l. quidā consulebat. ff. de reg. iur. & maximè Io. de Imo. & Alexan. ibi. & idem tenet Bar. in l. si conuenerit. ff. de iur. om. iud. pro hoc est texus in l. sed & si susceperit. ff. de iud. & habetur in ca. inter monasteriū. de re iud. & dicam infrà in vltima parte iudicij, in versic. recusa
2 tio. in tract. appell. ¶* Exceptio respiciens personam litigantis, dicitur omnis exceptio legitimationis personę: vt si compareat pupillus sine tutore, vel minor sine curatore, vt C. qui legi. perso. ha. stan. in iud. vel filius fa. sine consensu patris, iuxta l. fin. §. necessitate. C. de bon. quę lib. & ibi Bart. & Bald. vel procurator sine mandato. l. iij. §. defendi. & ibi Bar. ff. ex qui. cau. in pos. ea. vel si

comp

cōparet aliquis substitutus à procuratore nō habente potestatem substituendi, maximè ante litem cōtest. iuxta tex. in c. j. de proc. li. vj. & habetur in l. ꝙ quis. C. de procu. vel si cōparet procurator cū mandato dubio, quo casu tenetur satisdare de rato. l. j. & ibi
3 Bart. & doct. C. de procur. * Eodē modò, si comparet aliquis, vt tutor potest sibi opponi, vt doceat de solēnibus, de quibus habetur per. l. legitimos. ff. de legi. tutor. & hoc est hodie in regno prouisum per ritum magnæ curiæ in nu. 213. qui incipit itē seruat ipsa curia, ꝙ cum aliquis, &c. licet hęc exceptio de solēnibus possit opponi etiam post datum terminū ad probādū, & sic post litē cōte. vt habetur in dicto ritu. Et hoc generaliter potest extēdi ad omnes comparentes in iudicio, vt tales: quia ante omnia debēt probare se esse tales parte opponente. l. nō ignorat. C. qui acc. nō poss. Et similiter quādo petitur aliqua satisdatio iudicialis de his, quas posui suprà in præcedēti mēbro, dicitur exceptio dilatoria respiciēs personā litigantis. ista enim ante omnia discutiuntur in iudiciis: quia etiam in summariis ante omnia discuti debet de legitimatione personarum & de ea debet plenè cognosci, secundùm Bal. in l fin. col. xj. C. de edict. diui. Adr. tol. & Alex. in cōsi. lij. col. j. in ij. vo. & Ias. in rub. C. qui admit. col.
4 j. & ij. ¶ * Potest etiā in hoc nu. poni exceptio excommunicationis in qua hodie est prouisum in regno per ritum magnæ curię in nu. 150. incip. itē, ꝙ in quibuscūq; &c. quo cauetur, ꝙ is qui eā opponit, debet offerre se paratū illā probare incōtinēti legitimè alias nō auditur. Verū ista exceptio dicitur anomala: nā potest opponi in quacūque parte iudicij: vt est tex. in c j de excep. li. vj. per quod statuitur terminus octo dierū ad illā probandā: & ita illud verbū, incōtinēti, positum in dicto ritu, omnis bonus iudex deberet interpretari adhærēdo iuri cōmuni, prout potest; vt nō statuat minorē terminū octo dierū ad illā probandā. & hoc in foro ecclesiastico haberet locū sine dubio, vbi nō seruātur ritus magnæ curię. Et quòd ista dicatur exceptio anomala, tenet Spec. in tit. de excep. §. j. versi. anomale. & de materia huius exceptionis excōmunicationis, vide plenè Fely. in c. exceptionem. col. v. & seq. de ex-
5 cep. ¶ * Tertiò, sunt quædā exceptiones, quæ respiciūt causam: vt est exceptio libelli inepti, vel obscuri: vel, malè agis, quia ante diē agis, &c. l. j. in fi. ff. quādo dies vsufru. leg. cedit. Verū ista exceptio, malè agis, &c. potest opponi etiā post litē cōte. & in hoc est differentia: quia si opponitur ante litē cōtest. reus absoluitur ab obseruatione iudicij, & induciæ duplicantur: sed si post opponatur, reus absoluitur diffinitiuè, & induciæ similiter duplicantur. ita declarat Bal. in l. exceptionē. col.

col.j.C.de prob.Poteſt etiam in hoc numero poni exceptio litis pendentiæ,quæ ſimiliter eſt dilatoria,& debet opponi ante litẽ cõteſt.ſecundum Bal.in l.peremptorias.in fi.C.ſentent.reſcin. nõ poſſe. & in.l.ſenatus.C.qui accu. non poſſ.& Felyn.in c.exceptionem de exceptiõ.De cuius materia,vide Soc.in cõſi.xxxviij.in
6 primo volu. ¶*Quid autem de exceptione intentionis & facti, vt quando aliquis ſine actione experitur? Dic,quòd habet vim dilatoriæ, & impedit litem conteſtari,& debet opponi ante litẽ conteſt.ſecundum Bar.in l.pater decedens.ff.de inoff.teſt.& Bart. in l.Papin.§.ſi quis impubes. eo. tit. Verùm, ſi non fuit oppoſita iſta exceptio,iudex ex officio poteſt in quacunq; parte iudicij repellere agentẽ ſine actione,vt eſt gl.& ibi cõmuniter doct.in l.vbi pactũ.C.de tranſact.& glo.in l.ij. §. quòd ſi actor. in ver. rei. C. de iura calumn.per quam ita tenet Paul.de caſt.in conſi.ccl. col.j. in ij.vol.& ad prędicta eſt text.in l. ſi pupilli.§.videamus.& ibi Bar.
7 & doct.ff.de neg.geſt.¶*Iſtę autem exceptiones omnes dilatoriæ debent regulariter opponi ante litem conteſt.vt ſuprà dixi: vt no.gloſſ. & Bald. & doct. in l. exceptionẽ.C.de prob.&tex.in l. Põponius.§.rati. ff.de procur. & l.ita demũ & ibi per ſcribentes.
8 C.de procur.¶*Fallit primo hęc regula,quãdo exceptio ſuperueniſſet poſt litem conteſt. quia in quacũque parte iudicij ſuperuenit exceptio, opponi poteſt. vt not. Alex. & doct.in l. ſi mulier. ff.ſolut.mat.&Paul.de caſt.in l.fi. C.de except.& gl.& Bart.in l. ij. C.de conſor. eiuſd.litis.quod tamen intellige quando ex facto aduerſarij ſuperuenit poſt litem conteſtatã:ſecus,ſi ex facto ipſius opponentis ſine facto aduerſarij: quia opponi tũc non poteſt,ſecũdũ Bar.in l.ij.§.numerũ ff.de exc. tuto. & moder. in d.l. ſi mulier.
9 ¶*Secundò limita, niſi eſſet exceptio dilatoria,quæ reddit proceſſum retrò nullũ:quia tunc opponi poteſt,etiã poſt litẽ cõteſt. l licet. & ibi Bart. & doct. C. de procur.& Saly.in l.quod quis. C. eo.tit.& Bal.in l. j.col.j.C.de iur. & fac.igno.& Fel.in c.exceptionẽ.col.ix.verſic.fallit octauò,&c. de exce. Reliquas verò fallẽtias, ꝑ quas exceptio dilatoria opponitur poſt litẽ cõte.vide pleniſſimè per Fel.in d.c.exceptionẽ.& per Alex. & moder.in.d.l. ita demũ. C.de procur.quas breuitatis
10 cauſa hìc non refero. ¶*Si autẽ exceptio dilatoria quæ debet ante litẽ conteſtatã opponi fuerit oppoſita pòſt,punitur aduocatus opponens,ad vnã librã auri.text. eſt in l.pen.C.de except. & tenet Paul.de caſt.in cõſi.cclxxvj.col.j.
11 in j.vol.¶*Exceptiones verò perẽptorię,dicũtur illę,quę in totũ perimũt ius agẽtis prout eſt exceptio ſolutionis,iuriſiurãdi,pacti,trãſactionis,& rei iudicatę.& ſic de aliis ſimilibus:& iſtę poſſũt

opponi

opponi quandocunque tam ante litem contestatam, quàm post vsque ad conclusionem in causa l. peremptorias.& ibi Baldus C. sen.rescin. non pos. quarum exceptionum tres dicuntur esse litis finitę, quæ impediūt litis ingressum, prout est exceptio iurisiurandi, transactionis,& rei iudicatę. & ideo appellantur litis finitę: quia sunt inductæ vt sit litium finis, vt declarant doctores communiter in l. fratris. C. de transact. De exceptione iurisiurandi, probatur in l j.ff.de iureiuran. De exceptione transactionis, probatur in d.l.fratris. De exceptione rei iudicatę, probatur in l. j.ff. de re iudicata. Adde & quartam exceptionē litis finitæ, scilicet, præscriptionis, vt probatur in l.fin.& ibi Bart.ff.pro suo. & habetur in l.emptor.C.de pręscrip.lon.temp.& tenet expressè Bar.in d.l.fratris. Poteris addere sex alias exceptiones: quas cumulat Bal.in l.postquā liti.colū.
12 ij.C.de pac.vbi vide. ¶* Istę autem exceptiones litis finitæ, habent duplicem opponendi modum, quia sunt declinatorię & peremptorię.&ideo quandoque opponūtur in vim declinatorię, vt est, quando opponuntur ante litem contestat. quo casu impediunt litis ingressum, & iudicij processum. & ideo declinatorię dicuntur: quia iudiciū declinant. Quandoque verò opponūtur in vim perēptorię, prout est, quando opponuntur post litem contestatam. nā tunc censentur oppositæ ad merita causę, vt perimāt ius agentis. & de hoc iudex cognoscit in diffinitiua sententia. ita declarat Bal.in d.l.postquàm liti.colū. ij.& in d.l. exceptionē. in fi.C.de prob.& Bal.& Alex.& cōmuniter doct.in l.nā & posteà. in princip.ff.de iureiurā.& in l. eleganter. §. si quis post transactionem.ff.de cond.inde.& prædictis adde Bald. in l. diffamari. col.ij.versic.modò hîc quæro vnū &c.C.de ing.& manu.& Bar.
13 in d.l.fin.ff.pro suo. ¶* Verùm istæ exceptiones peremptoriæ quandoque requirunt altiorem indaginem, quas declarat Bart. in l.iiij.§. condemnatum.& ibi etiam Alex.in fin.col.ff.de re iudic.quo casu si opponantur ante litem contestatam, non impediunt processum, sed iudex debet eas reseruare ad merita causę, & procedere ad vlteriora. text.est & ibi Bart.in d.l.nam & posteà.& ibi etiam Bal. & communiter doct.& Bart.in l.si quis. C.depositi.& Bart. Alex. & doct. in l. ille à quo.§. si de testamento.ff.ad Trebel.& cano.in c.cùm contingat.de offi.delega. & Bar. in l.is à quo. ff.vt in pos. lega. & Bart.in d l.fin.ff.pro suo.& habetur in decis.lij.consi.Neapo.quę loquitur de exceptione præscriptionis, de qua etiā Bal.in.l.per hanc.col.ij. C.de tempor. appel.
14 ¶* Quid autem operatur ista reseruatio exceptionū ad merita? dic quòd si in processu iudicij

apparebit istas exceptiones esse veras & militare, quicquid antè factum est, non valebit: & omnia acta habebuntur pro non factis. ita dicit Bart. in d l. ille à quo. §. si de testamento. ff. ad Trebellia.

15 ¶* Dicuntur autem requirere altiorem indaginem, quando non sunt liquidę, nec de facili possunt liquidari, secundum Baldum & moder. in d. l. nā & postea. & per Bart. & Alexand. in d. l. iiij. §. condemnatum. Vnde si opponens offert se paratum incontinēti probare exceptionem, vt quia habet instrumentum, vel alias probationes paratas: tunc impedit litis contestat. & non reseruatur, secundum Bar. in d. §. si de testmento. & Abb. in d. c. cùm contingat. col. fin. de offic. deleg. & est decisum in decis. lxiij. in consil. Neapolit. hodie tamen in regno est facta prouisio circa istas exceptiones: vt si quis opponat eas ante litem contestatam, debeat illas liquidare, & probare infra quinque dies: aliàs cēsentur reseruatæ ad merita causę, vt est decisum per regiam pragm. quę incipit, comparante. & sic illud verbum incontinenti, quod est de iure communi, est hodie in regno declaratum per quinque dies. Est etiam & alia noua prouisio per aliā pragmat. quę incipit, quicūque. qua cauetur, quòd opponens aliquam ex prædictis exceptionibus, si illam non probat saltē semiplenè, punitur pro qualibet vice ad decem tarenos,

16 ¶* Istud autem, quod dicitur, quod exceptiones peremptoriæ possunt opponi vsque ad sententiā, est de iure communi, sed per regni cōstitutionem, quæ incipit, lite legitimè &c. debent opponi infra biduum post litem contestatam. & sic est correcta in regno illa l. peremptorias. C. sen. rescin. non pos. vt dicit glo. in d. constit. Tamen communiter hodie de communi stylo curiarum non seruatur illa constitu. quantum ad hoc, sed potiùs seruatur contrarium, scilicet illud, quod dictat ius commune, quod est æquius: & sic istæ exceptiones peremptorię opponuntur vsque ad conclusionem. & similiter instrumenta, iura, & aliæ cautelę produci possunt vsque ad conclusionem, secundum formam ca. cùm dilectus. de fide instru. & hoc potest colligi ex regia pragm. quæ incipit, cursu dilationum. quæ concedit vltimo loco post repulsam, terminum ad producendum iura, cautelas & scripturas, & per dictam prag. tanquam nouissimā, videtur alterata dispositio dictę constitu. & ita seruatur.

17 ¶* Sunt etiam quædā exceptiones, quæ possunt opponi etiam post sententiam: & sunt illæ quę non in totum eneruant sententiam, sed illam modificant: prout est exceptio, ne quis cōueniatur, & exigatur, nisi inquantum facere potest. Item, exceptio inuentarij facti in hæreditate, vt not. Barto. in l. j. C. de iur. & fact.

igno

igno.& Bar.Alex .& doct.in l.ex diuerso.§.fi.ff.sol.mat.& Bal.in l. Lexceptionum col.pen. versicul. sunt quædam.&c.C.de proba. & Pau.de Cast. in cōsi. clxvj. col.iij. versicul. sed si quæritur.in ij. volu. Sunt etiam multi alij casus, in quibus peremptoria exceptio potest opponi etiam post senten tiam quos numerat gl. & ibi etiam Bald.in l.j.C de iur. & fact. igno.
11 ¶ * Vltimò in hac materia est sciendum,quòd in regno habemus vnam exceptionem, quæ appellatur exceptio hostica. & habet locum, quando aliquis est submonitus ex parte regis,vt vadat in exercitū regis ad pugnandum contra hostes:nam si contingat interim hunc ab aliquo conueniri vel citari,siue in causa ciuili, siue criminali, habet spatium quindecim dierū antè, quàm vadat in exercitum:& quindecim post reuersionem: & totum illud tēpus,quo stat in exer citu.& infrà hoc tempus supersedetur in causa,& non proceditur contra eum: nec potest contumax reputari : sed si aliquis sponte accessit ad exercitū sine vocatione,habet solùm illud tēpus,quo stat in exercitu: & non illos quindecim dies. Vnde si interim citatur, potest quilibet suus consanguineus comparere, & allegare qualiter citatus degit in exercitu regis pro expeditione militiæ:& opponere potest exceptionem hosticam : & probato hoc gaudebit induciis prædictis, de hoc est constit. regni, quæ incipit, hostici. & ibi Andr.de Yser.& moder. Cætera in materia exceptionis. dic vt per Spec.in tit.de excep.per totum.& per Aug.de Are.instit.de excep.per totum.& per Abb.& Fely. extrà de excep.per totum Hæc solùm pauca volui attingere pro colligendis aliquibus floribus magis quotidianis in practica:præsertim ad introductionem iuuenum.Sequitur decimū & ultimum mēbrum huius primæ partis scilicet litis cōtestatio.Rober.Maran. V. I. D.

De litis contestatione, X. membro iudicij.

1 *Litis contestatio dicitur lapis angularis iudicij, & non potest obmitti de iure communi.*
2 *Litis contestatio non requiritur in causis ciuilibus in regno, sed actus, qui immediatè sequitur, habet vim litis contestationis.*
3 *Litis contestatio, quid sit.*
4 *Litis contestatio, qualiter, & per quæ verba fiat.*
5 *Litis contestatio nō inducitur per exceptionem peremptoriam oppositam.*
6 *Litis contestatio fit etiam per verbum ignoro.*
7 *Litis contestatio non potest fieri in iudicio absente actore.*
8 *Litem contestari quis potest præcisè compelli.*
9 *Litis contestationis qui sint effectus.*
10 *Protestatio, quòd non animo contestandi litem quis respondet, an impediat litem contestari.*

DEcimum & vltimum membrum huius primæ partis
1 iudicij, est litis contestatio.* Nã postquàm est disputatum de istis præparatoriis iudiciorum, congruum est, quòd iudex procedat ad vlteriora, videlicet ad litis contestationem, super qua radicatur totum iudicium. Dicitur enim lapis angularis totius iudicij, secundum Bald. in c.j. col. j. de litis contest. & de iure communi, est vnum de substantialibus iudicij, adeò quòd si obmittatur vitiat totum processum, vt tenet gl. in c. dudum el ij. de elect. & habetur per Bar. & doct. in l. prolatam. C. de sent. & Cardi. in clem. sæpe. in princ. in iiij. oppo. de verb. sign. sed in causis summariis non requiritur, secũdum Card. ibidem.
2 *vnde hodie in regno cum omnes causæ ciuiles & mistæ, sint summariæ ex forma regiæ pragm. primæ. & c. detestantes. potest obmitti litis contestatio, & valet processus: quia omnia substantialia iudicij sunt sublata, & solùm attenditur mera dispositio iurisgentium & ad solas probationes respicitur quo casu ille primus actus qui solet immediatè fieri post litis contestationem in causis, in quibus lis contestatur, habet vim litis contestationis in causis, in quibus lis non contestatur, videlicet, eo ipso, quòd iudex incipit cognoscere de meritis causæ, ita tenet Ludo. Rom. in consi. clxiiij. col. ij. & Bar. & Bald. in l. nulla. & in l. nihil. C. de procur. & Card. in cle. constitutionem. § fi. in fi. de electio. & Abb. in c. insinuante. in fi. de offi. deleg. & Fel. in c. olim. de accu. & in c. exceptionem. col. v. ver. tertiò intellige, &c. de excep. & Paris in tractat. synd. in versi. sententia col. iiij. ¶ Super hac tamen materia tangam breuiter quatuor q. Primò, quid sit litis contestatio. Secundò, per quæ verba fiat. Tertiò, an possit quis ad eã præcisè compelli. Quartò, quis
3 sit eius effectus. ¶* Quærò igitur primò, quid sit litis contestatio, dic breuiter, quòd litis contestatio, est principalis negotij apud competentem iudicem facta narratio, & ad eam sequuta responsio. Ita colligitur ex c. j. de litis contest. & c. dudum. el ij. de elect. & c. prout. de dol. & contu. & c. cum causam. de iura. calum. & not. Spec. in tit. de litis
4 contest. §. j. ¶* Secundò quærò, per quæ verba fiat litis contestatio, & qualiter, dic quòd fit per negationem vel per confessionem, vel per verbum dubitatiuum, videlicet, ignoro. fit enim primò per negationem, quando reus in iudicio negat simpliciter narrata per actorem: secundum Bart. in l. j. C. de litis cõtest. & in l. si dubitetur. §. ita demũ, ff. de fideiusso. & cõmunis practica contestandi litẽ est, vt reus dicat posita, prout ponuntur, & narrata prout narrantur vera non esse, saluis iuribus, & defension

stionibus suis, suo loco & tempore producendis &c.& ista verba sunt magni effectus: quia reus ita respondens non potest incurrere pœnã negatiuũ:de qua habetur in l.fin. ff. de rei vendi. & l.contra negãtem.C.ad legem Aquil. & in aliis similibus legibus;sicut pateretur, quando simpliciter negaret,secundũ Bar.in d.l.si dubitetur. §. ita demũ. quẽ ibi sequitur Io.de Imo. & Paul. de Cast.& idem Imol. & Pau. in l.sed hoc ita. ff.de re iud. & Alexan.in l.etiam.§.licet.col. fin. ff. sol.mat.& Ias.in l. eum qui. col. iiij.ff.de iureiur. vbi dicit hanc opin. esse veriorem, licet contrarium & malè teneat Felyn. in c.cæterùm. col. vij. de iud. ¶Inducitur etiam litis contestatio non solùm negando, sed etiam per verbum dubitatiuũ credulitatis: puta si reus dicit, non credo narrata vera esse, secundum Bald.in l.si debitor.ff.de pet. hære. Pro hoc est gloss.in c.cùm ad sedem in versi.credere. de restit. spo.& Abb. in c.j.& ibi etiam Felyn.in fin. col. de litis contest. & Bal. in l.iij.C. qui.ad lib. procla. nõ licet.Item,inducitur litis cõtestatio, etiam si reus dicat, tu mentiris per gulam, secundum Bald.in l.turpia.ff.de leg. j. fit etiam litis contestatio per confessionem, vt plenè tradit Fely. in c.j. col.j. in fin. & seq. de litis contest. & dic vt ibi per eum. & And.de Yser.in constit.quę incipit regiæ maiestatis.& in const.

5 constitutionum. ¶* An autẽ per oppositionem exceptionis peremptoriæ inducatur litis contestatio, vide Pet.Phil.Cor. tenentem, quòd non. in consi.cccxxxij. in j.vol.& consi.ccxliiij.col.j.circa fin.in iij.vol.& Bald. in l. rem non nouam.C.de iud.de quo vide Bar.& Bal.& doct.in l.j. C. de

6 litis contesta. ¶* Fit etiam litis contestatio, per verbum, ignoro. & ita communiter seruatur, quãdo fit litis contestatio per procuratores vel hæredes, & alios, qui iustam prætendunt ignorãtiam in facto alieno. l.quanquã. ff.ad velleia.& Bar.in l.qui in alterius.ff.de reg.iur & Bar. in l.si quis inficiatus. ff. depo. & vide plenè de hac materia Spec.in tit.

7 de litis contest. §.ij. ¶* An autem possit fieri litis contestatio in iudicio absente actore, & sic absente parte:dic quòd nõ: quia litis contestatio, dicitur quasi simul testatio, & ideò ambæ partes debent esse præsentes in iudicio, secundum Bald. in l.j.col.

8 ij.C.de litis contesta. ¶* Tertiò quæro, an possit quis præcisè compelli ad litem contestãdam. dic quòd communis conclusio est, quòd sic: quia cùm sit actus iudiciarius, & iudicium redditur in inuitum. l.interstipulantẽ. §.j.ff. de verbo.obli. potest reus inuitus compelli captis pignoribus, & etiam per detentionem personæ. ita tenet Bald. in d.l.j. in v.q. C.de litis contest.& Alex. in l.si finita.§.Iulianus.colum. x.

ff.de damno infect.& Franci.de Are.in l. qui in aliena. §.fin.col.
9 pe.ff.de acqui.hære. ¶ * Quartò quære, quis ſit litis conteſtationis effectus. Dic ꝙ multi ſunt,& inter alios ſunt iſti: videlicet primò, quia præcludit vias opponendi dilatorias.l.Pompouius.§.rati ff.de procur.& c.inter monaſterium de re iudi.Secundò.quia perpetuat actionẽ, vt not.plenè Alex. & doct. in l. ſi eũ.§. qui iniuriarũ.ff.ſi quis cautio. pro hoc eſt text.in l.ordinata.in princ.ff.de libe.cau.Tertiò, quia conſtituit aduerſarium in mala fide, quantum ad fructus.l.certum. & l.moræ.C.de rei vendi. & Bar.in l.litigator.C.de fruct.& lit.expẽ. Quartò,quia conſtituit in mora, ſecundum Alex. in conſil. xlviij. col.fi.in iiij.volum.&maximè in his quæ debentur officio iudicis.l.cũ poſtulaſſem. ff. de damn. infect.Quintò,quia operatur, vt poſsit procedi ad diffinitiuam ſentẽtiam de iure communi: ad quam ſine ea procedi non poteſt: vt in §. ſi verò etiam. authen. de exhib. reis. licet hodie in regno non requiratur in cauſis ciuilibus,vt pluries fuit dictũ ſuprà. Sextò operatur interruptionem præſcriptionis.vt d.l.moræ. C. de rei vendi. & l. ſicut. & ibi Bal.C.de præſcri. xxx.ann.& no. plenè in l.naturaliter.ff.de vſucap.multos alios operatur effectus. de quibus remitto me ad dicta per Spec.in tit. de litis con-
10 teſt.§.pe.& fi.¶ * Vltimò moueo hic vnum dubium, quod ſæpius in facto euenit. Aliquis reſpondet libello cum proteſtatione,ꝙ non animo litem conteſtandi, &c.an talis proteſtatio aliquid operetur ſcilicet,vt lis non habeatur pro conteſtata, ſi vtitur talibus verbis,per quæ aliàs induceretur litis conteſtatio? Communis concluſio eſt, ꝙ lis non ſit conteſtata,& ꝙ talis proteſtatio releuet: niſi iudex prius iuſſerit litem conteſtari: nam tunc cum ſimus in caſu neceſſario, proteſtatio nihil releuat. l. alimenta.C.de nego.geſt. ita tenet Franc. de Are.in l.qui in aliena. §.fi.col.pe.ff.de acquir. hæred.& Alex.in conſi.xlij.col.ij.in fin.in iij.volu.& Abb.in c.j. col.viij. & ibi etiam Fely.in ij.col. de litis conteſt.& vide Bar.& Bal. in l. j. C. de lit.conteſta. Et per hæc ſit expedita iſta prima pars iudicij. Veniamus ad ſecundam partem principalem Laus Deo Robert. Maran.Venuſ. I. V. D.

Ad ſecundam iudicij partem præfatio.

EXpedita prima parte iudicij,quæ durat vſque ad litis conteſtationem incluſiuè, conſequens eſt ſequendo ordinem propoſitum, vt adgrediamur ſecundam partem, quæ durat à litis conteſtatione,vſq; ad concluſionem in cauſa incluſiuè, vt dixi in principio huius ſextæ partis. Et in iſta ſecunda parte licet plures actus conſiderari poſsint.

declarabo tamen super ea sexdecim actus principaliores, qui solent in hac secunda parte in iudiciis ventilari. Et sunt isti: videlicet, iuramentum calumniæ, compromissum, dilatio, seu terminus ad probandum, positio seu articulus, confessio, testium productio, interrogatorium, instrumentorum productio, iuramentum, actorum editio, publicatio, accusatio incidens, repulsa, tortura, conclusio, allegatio seu disputatio: de quibus singulis dispiciamus.

De iuramento.

1 *Iuratur de calumnia, facta litis contestatione, tã per actorē, quam per reu*
2 *Iuramentum calumniæ potest tacitè obmitti de consensu partium.*
3 *Iuramentum calumniæ exigitur etiam post conclusum in causa.*
4 *Iuramentum calumniæ, an præstetur in causa criminali, remissiuè.*
5 *In his, quæ emergunt ante litem contestatam, in qualibet exceptione, iuratur de calumnia.*
6 *Actor non iurans de calumnia, cadit ab actione: reus verò nolens iurare, habetur pro confesso.*
7 *Iuramentum calumniæ inq. differat à iuramēto malitiæ & veritatis.*
8 *Procurator an iuret de calumnia, & qualiter.*
9 *Iuramentum calumniæ præstatur in causa appellationis.*
10 *Iuramentũ calũniæ, quid cõprehēdat.*
11 *Iuramentũ calumniæ hodie vno obolo non æstimatur. & litigantes potiùs iurant de calumnia committenda, quàm vitanda.*
12 *Iuramentum calumniæ excusat à tacita & præsumpta calumnia: non autem ab euidenti*
13 *Committens calumniã, etiam in causa ciuili potest criminaliter accusari, finita causa.*

PRimus actus qui sequi solet in iudiciis, post litis contestationem, est iuramentum calumniæ. 1 * Nam facta litis contestatione iuratur de calumnia, tã per actorem, quàm per reum. ca. cum causam. in fi. de iura. calũ. c. dudum. el ij. de elect. & not. Spe. in tit. de iura. calum. §. j. in princ. 2 * quod iuramẽtum est adeo substantiale iudicij, quòd nõ potest per partes expressè remitti. & si obmitteretur, processus esset ipso iure nullus. l. ij. §. sed quia veremur. & ibi Bartolus & Baldus, & doct. C. de iura. calũ. tacitè autem obmitti potest, & valet processus, vt quia iuramentum non fuit exactum ab altera partium, & sic non fuit iuratum in toto processu: quo casu censetur tacitè obmissum, quod fieri potest: vt est textus in c. j. de iuramẽ. calum. li. vj. & tenet And. de Yser. in constit. lite legitimé. colũ. j. & in constit. vniuersos. ¶ 3 * Istud autem iuramentum calumniæ potest exigi per iudicẽ in quacunque parte iudicij: etiam post conclusum in causa, secundum Bald. in l. j. circa fi. versic. sed nunquid. C. de iura calum. per d. ca. j. extrà eod. lib. vj. 4 * & an præstetur in causa criminali, declarat Bald. in

d.l.j. ¶ * Item in his, quę emergunt ante litem contestatam in qualibet exceptione, iuratur de calumnia, secundũ Bar. in authẽ. hoc sacramentum. C. de iur. cal.
6 * & si actor non vult iurare, cadit ab actione sua. Reus verò nolens iurare, habetur pro confesso. l. ij. §. quòd si actor. & ibi Bart. C. de iu. calum. & Spec. e. ti. in §. superest. in princ.
7 ¶ * In quo autem differat iuramentum calumnię à iuramento malitię, & iuramento veritatis: vide Spec. eo. tit. §. j. col. ij. & iij. & est text. cum glo. in c. ij. de iura. calum. lib. vj.
8 ¶ * An autem procurator iuret de calũnia & qualiter? dic quòd tenetur iurare nomine proprio: & si habet speciale mandatum, iurabit etiam pro domino: aliàs sine speciali mandato non iurat: sed principalis iurare debet. Verùm, quando procurator iurat proprio nomine, iurabit in animam suam: sed quòd iurat pro domino, iurabit in animam constituentis. Ita hæc omnia declarant Bar. & communiter docto. in l. ij. §. fin. C. de iuram. calum. & habetur plenè per Spec. eod. tit. §. restat. vbi ponit omnes personas, quę alieno nomine iurant.
9 ¶ * Sed quid in causa appellationis, an sit in ea iurãdum de calumnia? Dic, quòd sic: etiã si in principali causa iuratũ fuerit. textus est in capitulo ij. in principio de iura. calum. lib. vj.
10 ¶ * Quid autem comprehendat hoc iuramentum calumnię? dic quòd multa. Primò enim, quòd actor credit se iustè petere, & nõ calumniosè. Item, quòd respondebit veritatem super omnibus, de quibus interrogabitur. Tertiò, quòd non vtetur falsa probatione. Quartò, ꝙ non corrumpet iudicem nec tabellionẽ. Quintò, ꝙ calumniosam dilationem non petet. vt not. Specu. in tit. de iura. cal. §. nunc dicamus. in prin. & tangitur aliquid per Barto. & doct. in authẽ. principales. C. eo. titu. Et similiter potes extendere in reo.
11 * dicit tamen notabiliter Bald. in l. si potest. C de euict. ꝙ istud iuramentum calumniæ hodie nõ æstimatur vnum obolum: quia facti sumus cõtemptores Dei, & religionis eius: vnde ego puto, quòd litigatores nostri temporis potiùs iurant de calumnia committẽda quàm vitanda, & ideo melius esset, quòd istud iuramentum ex toto tolleretur à iudicio, causa vitandi tot periuria: non obstante, ꝙ hoc iuramentum sit inuentum ob publicam vtilitatem, ne veritas occultetur, vt d. l. ij. §. sed quia veremur. tamen istud parum curãt iurantes: argumento illius dicti per poëtam Aquinatem: Quid enim saluis infamia nummis &c.
12 ¶ * Operatur autem hoc iuramentum, vt quis excusetur à tacita & præsumpta calumnia, nõ autem ab euidenti & expressa, secundum Bar. in l. si quis. §. itellionatus. ff. ad Turp. & Bal. in l. si tibi. C. de lib. causa. & Alex. in

ait prætor. in princ. ff. de iureiur.

13 * Hinc est, quod committens calumniam etiam in causa ciuili, potest criminaliter accusari finita causa, vt not. glos. in l. & in priuatis. ff. ad Turpil. & Bald. in d. l. si tibi. Vnde si calumnia est euidens, non excusatur per iuramentũ: aliàs sic, secundũ Bal. ibi.

Robertus Maranta V. I. D.

De Compromisso.

1 *Compromittitur hodie in regno, inter coniunctos sanguine vel affinitate, vsq; ad quartum gradum, computandum secundum ius ciuile.*

2 *Compromissum, quod fit inter affines ex forma statuti, habet locum etiam inter maritum & vxorem: & inter sponsum & sponsam. num. 3.*

4 *Compromissum etiam si millies expirat, millies debet renouari, quando à statuto inducatur. Et quid seruetur in regno. & an vltra bis fiat.*

5 *Compromissum, secundum pragmaticam an fiat inter consanguineos spurios. & num. 20 & 21*

6 *Compromissum durat etiam post tempus pragmatica quando expirauit: quia pars petijt nimis longam dilationem.*

7 *Compromissum fit secũdum pragmaticam regiam, etiam quando author laudatus est coniũctus: licèt principalis litigator coniunctus non sit.*

8 *Procurator compromittere potest, secundum regiam pragmaticam: licèt non habeat speciale mandatum.*

9 *Compromissum secũdum regiam pragmaticam potest fieri, etiam inter minores.*

10 *Filiusfam. etiam sine consensu patris potest se compromittere ex forma regiæ pragmaticæ.*

11 *Mulier potest compromittere sine mundualdo, secundum regiam pragmaticam.*

12 *Compromissum fit per solum iudicem eligentem arbitros, discordantibus partibus.*

13 *Compromissum secundum pragmaticam regiam fit altera parte illud petente: sed non aliter.*

14 *Compromissum prædictum fit solùm in causis ciuilibus vel mistis.*

15 *Compromissum ex regiæ pragmaticæ forma, nõn fit, quando affinitas est dissoluta per mortem.*

16 *Compromissum prædictum cessat inter priuignum & nouercam, mortuo patre.*

17 *Compromissum fieri non potest, altera parte inuicta, habente exceptionem litis finitæ seu impedientem litis ingressum.*

18 *Statutum, quòd fiat compromissum inter affines, non comprehendit habentem instrumentum, sententiam, vel obligationem liquidam.*

19 *Habens scripturam iuratam, non tenetur ad compromissum, secundum pragmaticam.*

20 *Spurius non dicitur coniunctus: & litigando cum consanguineo, non potest, secundum pragmaticam petere compromissum.*

21 *Compromissum an fieri debeat, si spurius petit compromissum cõtra alium spurium sibi coniunctum:*

22 *Compromissum non fit in causa feudali, etiam inter coniunctos.*

23 *Causa, in qua agitur de vita & mi-*

litia, æquiparatur feudali. & super ea non compromittitur secundum pragmaticam.

24 *Compromissum, quod fieret cum cedente coniuncto, non fit cum cessionario non coniuncto.*

25 *Compromissum secundum regiam pragmaticam, non fit inter consanguineos legitimatos.*

26 *Compromissum non potest peti contra clericum coniunctum: sed sic a clerico contra laicum.*

27 *Clerici actiuè gaudent statutis laicorum.*

28 *Clericus contra clericum coniunctum non potest petere compromissum, secundum pragmaticam regiam.*

29 *Compromissum secundum pragmaticam non fit de articulo iuris, nisi quando esset probabiliter dubius.*

30 *Causa tutelæ compromitti non potest etiam stante pragmatica, quòd causæ omnes compromittantur.*

31 *Compromissum non petitum in causa principali, non potest peti in causa appellationis.*

32 *Causæ misti imperij, non comprehenduntur à pragmatica, quod omnes causæ compromittantur.*

33 *Compromittitur secundum regiã pragmaticã inter affines coniunctos per legitimum matrimonium. Secus, si per simplicem fornicationem.*

34 *Compromissum non fit secundum pramaticam, quando altera tantùm ex partibus læderetur.*

SEcundus actus, qui solet quãdoque in iudiciis emergere

1 est * compromissum. & loquor præcisè propter regiam pragmaticam, quæ viget in hoc regno, quæ incipit, odia. per quam est cautum, quòd si litigantes sunt coniuncti ad inuicem per cõsanguinitatem vel affinitatem vsq; ad quartum gradum computãdum secũdum ius ciuile, debet iudex altera parte petente compellere ipsos litigãtes ad compromissũ verùm potest peti à principio litis vsq; ad dationẽ termini probatorij, & nõ vltrà, vt dicitur in dicta pragm. Et hac de causa ego potius hunc actũ cõpromissi ante dationem termini non tamẽ nego: quin etiam potuerit poni suprà in prima parte iudicij. & quoniam istam materiam compromissi & arbitrorum tractaui aliquatenus suprà in iiij. parte principali huius trac. in xiiij. distinctione, & aliqua dicam infrà in materia appellationis in iij. parte iudic. in j. q. principali. in ver. reductio. & in iiij. quæst. principali. versicu. viij. limita & c. ideo hîc solùm reseruo tangere materiã compromissi prout emergit in iudicio, & sic materiam dictæ regiæ pragmaticç. & primò pono regulam, quç sumitur ex dicta prag. quam suprà dixi.

2 ¶* Amplia primò dictam prag. procedere etiam inter maritum & vxorem: qui licèt non sint affines, tamen principium & causa affinitatis sunt. ita tenet Bald. in l. affinitatis. C. comm. de succes.

3 ¶* Secundò amplia dictam prag. procedere etiã inter sponsum & sponsam: ita tenet Ias. in l. quod Seruius. col. ij. ff. de condi.

ob

4 ob causam. ¶* Tertiò amplia, etiam si millies expiraret cõpromissum, millies deberet renouari, & iterum cõpromitti: ex quo dicta pragm. semper loquitur. ita per plura tenet Ias. in l. si quis ex argẽtariis. §. prætor ait. col. ij. ff. de eden. vbi etiam dicit, ꝙ hæc prag. est fauorabilis: idem tenet Alex. in cõsil. lxx. col. ij. in ij. vol. & Bal. in consi. cccclxxxvij. in iiij. vol. Verum reperio, ꝙ Matthęus de afflict. insignis doctor Neapolitanus, in suis decisionibus sacri cõsilij. in deci. xlvj. vult, ꝙ si bis factum fuit cõpromissum iuxta formam dictę prag. & fuit bis expiratum, non debet vlterius altera parte inuita compromitti. & ita dicit fuisse pronuntiatum in sacro consilio: ponderando verba dictæ pragmaticæ. & certè si dictę decisiones habẽtur in regno pro authẽticis, possumus dicere, ꝙ in regno sit correctum ius commune in terminis dictæ prag. quia sententia sacri cõsilij fertur sub nomine regis. vnde habet vim legis in hoc regno l. fi. C. de legi. Aliàs autẽ haberet illa decisio vim authoritatis vnius doctoris, & essent ponderandæ rationes, quibus
5 mouetur. ¶* Quartò amplia procedere etiam inter consanguineos spurios: quando agitur inter cõiunctos ex parte matris. ita tenet Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. col. xv. ff. ad Trebellia. secus, ex parte patris, vt dicam infrà in limitationibus.

6 ¶* Quintò amplia, etiam si lapsum esset tempus pragmaticæ, scilicet trium mensium. ex causa, quia altera pars petiit nimis longam dilationem ad producendũ testes: nam potest tunc nihilominus causa decidi post tempus, & sic post tres menses. ita tenet Alex. in consi. lxxij. col. j. in iij.
7 volu. ¶* Sextò amplia non solùm quando principalis litigator est cõiunctus: sed etiam quando author est coniunctus: licet principalis sit extraneus: quia debet causa compromitti cum authore laudato iudiciũ suscipiente. ita plenè hanc quę examinat Bart. in sua ij. disp. quæ incipit, Pisanæ ciuitatis &c. vbi ita concludit & idẽ Bar. l. procura-
8 tor. la ij. ff. rẽ rat. ha. ¶* Septimò amplia procedere, etiã in tutore, & procuratore. Nã licet aliàs istæ personæ non possint compromittere sine speciali mandato. l. transactionis. & ibi per omnes doct. C. de transa. tamen stãte dicta prag. possunt cõpromittere, quando eorũ principales sunt coniuncti: ex quo non faciũt hoc volũtariè, sed ex necessitate statuti. ita cõcludunt Pau. de Ca. Bal. & Alex. in l. si plures. ff. de pac. & Ias. in d. l. trãsactionis. & Ang. in l. nõ solũ. §. interdũ. ff. de procu.
9 ¶* Octauò amplia procedere, etiã inter minores: secundũ Paul. de Cast. in l. nam & posteà. §. si
10 minor. ff. de iureiurã. ¶* Nonò amplia, etiã si extaret statutũ, ꝙ filius non possit se obligare sine

con

consensu patris: nã potest nihilominus compromittere authoritate dictæ pragmaticæ, etiam sine consensu patris: quia dicta pragm. est magis specialis, quàm illud statutum. ita tenet Bal. in l. fi. §. necessitate. col. iiij. versi. sed pone, duo sunt statuta, &c. C. de bo. quæ lib. & Alex. in cõsi. xxix. col. j. in fi. vers. & expressius, &c.
11 in j. volu. Et per hoc dico, ꝙ in regno est communis obseruantia per ritũ magnæ curiæ, quòd mulieres longobardo iure viuẽtes, non possunt contrahere sine consensu mũdualdi: nam si esset lis aliqua cum muliere coniuncta, puto quòd dicta mulier possèt compromittere, secundũ formam dictæ pragm. etiam sine mundualdo per illud dictũ Bal.
12 quod est notandum. ¶* Decimò amplia procedere, etiam si partes sint discordes in eligendis arbitris: quia tunc iudex solus eligit: & fit compromissum. text. est in l. fi. §. electione. C. de iud. & Bartol. in l. in venditione. §. fi. ff. de bo. author. iud. pos. & Bar. in l. j. §. ex hoc rescripto. ff. de vent. insp. & Alex. in l. de die. in princ.
13 in ij. not. ff. qui sat. cog. ¶* Istam pragmaticam sic ampliatam limita primò procedere, dummodo compromissum petatur ab altera partium: aliàs si non petitur iudex non debet per se compellere partes ad compromissum. & quando petitur ab vna parte, debet alia pars citari: secundum Alex. in consil. lxxxij. colum. ij. in primo vol. & hoc sentit expressè dicta pragm. odia post princ. ibi ad petitionem cuiuslibet. &c.
14 ¶* Secundò limita eam procedere solùm in causis ciuilibus vel mistis: secus in criminalibus: quia in eis non fit compromissum. ita expressè dicitur in dicta pragm. ibi, in causis ciuili- vel mistis &c. quæ autem dicantur causæ mistæ declaraui suprà in quarta parte principali, in
15 prima distin. circa fin. ¶* Tertiò limita etiam procedere inter affines durante affinitate tantùm: secus autem, si affinitas sit dissoluta per mortem: quia licet remaneat vinculum quo ad impedimentum matrimonij: tamen non remanet quo ad compromissum ita tenet Barto. in l. cui eorũ. §. affinitates. & ibi etiã Bal. & docto. ff. de postul. & est gloss. & ibi Alex. & doct. in l. sed hoc ita. ff. de re iudi. & Bald. in l. fin. ver- modò quæritur &c. C. de ver. signi. & Paul. de cast. in l. rei. iudi-
16 catæ. §. fina. in fin. ff. solu. ma.* Et per hoc cessaret dicta pragm. inter priuignum & nouercã mortuo patre, ex quo est dissoluta affinitas: secũdum Bal. in l. affinitatis. C. commu. de success. & Pau. de Cast. in cõsi. lxxx. in ij. vo. #
17 ¶* Quartò limita non procedere, quando altera pars haberet aliquam exceptionem litis finitæ, seu impedientem litis ingressum: quia non potest ea inuita fieri compromissum: ita tenent Bal. Alexand. & doct. in l. fratris. C. de

Adde Mars. sing. 261 ver. et subdit generaliter,

C. de transact. & Bal. in l. si iudex. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. & Soci. in consil. ccc. col. iiij. ver. primò quia &c. in ij. volum.
18 ¶ * Quintò limita nõ procedere, quando altera pars haberet scripturam publicam liquidam: puta, instrumentum, sententiam, vel obligationem, ita deciditur in dicta pragm. odia in fi. & per Socin. in cons. iiij. in primo volum. Nam dicta pragm. seu statutum non comprehendit res liquidas. ita dicit Pet. Philip. Cor. in consi. lxij. in litera d. in iiij. volum. & Socin. in d. consil. ccc. col. iiij. in fi. in ij. volu. & Barto. in l. eleganter in princ. ff. de cõd. in-
19 de. ¶ * Sextò limita non procedere, quando extaret aliqua scriptura iurata: quia propter iuramẽtum non fit compromissum. ita tenet Alexan. in consi. xxxvij. col. antepen. in ij. vol. & Ias. in l. fratris. C. de transact. vbi plures allegat. & Paul. de Cast. in consi.
20 xiiij. in ij. vol. ¶ * Septimò limita non procedere in spurio: qui litigans cũ cõsanguineo suo, non potest petere compromissum: ex quo non dicitur coniunctus: vt not Bald. in l. id quod pauperibus col. fi. C. de epi. & cle. & Bal. in l. cum acutissimi. C. de fideic. & glo. in cle. j. in versic. liberi. de baptis. & Innoc. in c. nonnulli. §. sunt & alij. de rescript. & Paul. de Castr. in consil. clxxviij. in ij. volumi. & Alexan. in consil. lx. col. iij. & iiij. in ij. volu. vbi hoc etiã singulariter declarat, quando spurius petit compromissum, eò quia est coniunctus: quia tunc nõ auditur: secus si consanguineus legitimus petat cõtra spurium: quia tunc fit compromissum in damnum spurij: secundum eum. Item intellige hoc, quãdo ageretur inter coniunctos ex parte patris: secus, si ex parte matris: quia tunc etiam spurius dicitur coniunctus: & petit compromissum secundum Alexand. in l. ex facto. §. si quis rogatus. col. xv. ff. ad Trebel. & dixi suprà in iiij. ampliatione ad hanc regulam. & de prædictis vide etiam Pau. de Cast. in d. §. si quis rogatus. &
21 Ioan. de Imo. ibidẽ. ¶ * Sed posset occurrere dubium, quid si vnus spurius peteret cõpromissum contra alium spurium sibi coniunctum, an debeat fieri? & certè si isti duo spurij attingunt se ex linea matris, puta quia essent duo fratres spurij nati ex eadem matre, vel duo cõsobrini spurij nati ex duabus sororibus, non facerem dubium, quòd fieri deberet cõpromissum: per ea, quæ dicit Alexand. in d. §. si quis rogatus. sed tota dubitatio consistit, quando essent coniũcti ex linea patris: & hanc quæst. nõ inuenio ab aliquo tactam. sed saluo meliori iudicio dicerem, quòd etiam in isto casu habet locum cõpromissum altero spurio petente: & pondero rationẽ, qua vtitur Alex. in d. consil. lx. col. iiij. versi. quintus casus, &c. in ij. vol. vbi dicit, ꝙ spurij veniunt apellatio

latione filiorũ, quando tractatur de eorum prçiudicio: secus si de fauore. alleg. glos. in d. cle. j. de baptis. & idem tenet Pau. de Ca. in dicto §. si quis rogatus. sed sic est, quòd si spurius petit cõpromissum: & alter spurius opponeret sibi, quòd ego nõ sum tibi coniunctus, quia sum spurius: tũc allegaret spurietatem in sui fauorem: vnde non debet audiri: & si diceret, non potes petere, quia tu es spurius: petens replicaret: & tu quæ pars es? vnde, nil Iudæus iudæo: nil Catilina cethego. per ea, quæ habentur per Bal. & doct. in l. viro. & in l. cum mulier, ff. solu. matr. & per Inno. & doctor. in c. intelleximus. de adult. & ibi in terminis, Ioan. de Ana. in vltimo not. dicit per illũ text. Nota, quòd in exceptione doli vel criminis, turpis persona non potest à se eiicere turpem. vnde ex consequenti per illa iura, dico quod spurius conuentus super compromisso, non posset à se eiicere spuriũ: allegando spurietatẽ, quç cõtra eundem retorquetur. & sic tunc cõpromissum
22 fieri debet. ¶ * Octauò limita non procedere in causa feudali: quia illa compromitti non potest: non obstante dicta prag. ita deciditur expresse in d. pragma. odia. in fi. & tenet And. de Yser. in c. j. §. si inter. de lege Cor. & est text. in consti. regni, quæ incipit, constitutionem diuæ memoriæ. quæ annullat omnem transactionem & cõpromissum

23 in causa feudali. ¶ * Nonò limita non procedere in causa, in qua agitur de vita & militia: quia non compromittitur: nam æquiparatur feudali: vt tenet Matth. de Afflict. in decisi. xliiij.
24 consi. Neap. ¶ * Decimò limita non procedere, quando coniunctus cederet suam actionem nõ coniuncto: quia licet compromissum fieret cum cedente: non tamen fiet cum cessionario: quia est mutata qualitas. ita habetur in deci. lxxiiij. consi. Neap. & per Imo. & Alexan. in l. si post. diuortium. in fin. ff. solu. matrim. facit text. in l. Paulus respondit per procuratorem. ff. de acquir hæ-
25 re. ¶ * Vndecimo limita non procedere inter consanguineos legitimatos: secũdùm Paul. de Ca. in consil. clxviij. in ij. volumi. & Alexand. in consil. lx. colum. ij. &
26 iij. in ij. volum. ¶ * Duodecimò limita nõ procedere, contra clericum coniunctum: quia cùm sit statutum principis secularis, nõ potest ligare clericos. ita tenet Socin. in consil. lxxj. in iiij. volu. & Bald. in c. cùm venissent. colũ. iij. de eo qui mit. in pos. sed ipse clericus actiuè posset petere compromissum contra laicum
27 coniunctum. * quia clerici gaudent statutis laicorum pro se: nõ autem contra se: vt habetur per Abb. & Mod. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de consti. & per Bartol. & docto. in l. cunctos populos. C. de sum. trin. & fide catho.
28 * An autem clericus contra clericum

cum, coniunctum petere posſit compromiſſum? dico quòd nòn. quia in eo eſt diuerſa ratio, quã in ſpurio: ex quo clericus paſſiuè non ligatur ſtatutis laicorum, per prædicta. vnde ſempèr poteſt excipere, à quocunque conueniatur: nam clericatus eſt fauor, & ideo allegari poteſt in fauorem excipientis: ſpurietas eſt odium, & ideo non poteſt al-
29 legari in fauorem. ¶* Decimotertiò, limita non procedere in articulo iuris: quia vbicunque vertitur de aliquo dubio, quod in mero iure conſiſtit, non debet compromitti: ex quo in iure omnia ſunt certa & liquida. ita tenet Baldus in l.ancillæ.colum. j.C.de fur.& Alexã.in conſi.lxij. colum.ij.in ij.vo.& Bal.in l.cum proponas.C.de reb.cre. vbi etiã declarat Bald.quid ſi cauſa principalis non ſit compromittibilis: an poſsit ſaltẽ cõpromitti vnus articulus illius cauſę?& tenet ꝙ ſic.idem tenet Barto.in l. ſi quis in conſcribẽdo.col.fi. C.de pact. & Soc.in conſil. lj. in primo vol. contrarium tamẽ tenet idem Socin.in conſi. ccc.col. v & vj.in ij. vo. vbi adducit bonas rationes: & ibi videas. ¶Limita tamẽ hoc primum dictum, quando articulus iuris eſſet probabiliter dubius: quia tunc æquiparatur dubio facti: & debet compromitti: ita per plura tenet Iaſon in l.j.
30 col.pen.ff.de tranſact. ¶* Decimoquartò limita, non procedere in cauſa dandi tutelam: quia non poteſt compromitti: ſecundum Bart.& Bal.in l.prætor.ff.de
31 tuto.& cura.da.ab his. ¶ * Decimoquintò limita non procedere in cauſa appellationis: quia in ea non poteſt peti compromiſſum non petitum in cauſa principali, ſecũdum Paul.de Caſt. in conſi.cccxx.in prin.in primo vo-
32 lu. ¶ * Decimoſextò limita non procedere in cauſis miſti imperij: quia de iure non compromittuntur. non obſtante dicta prag. ſecundum Barto.in l.non diſtinguemus.§.de liberali.ff.de arbit. & Bart.in d.l.prætor.ff.de tut.&
33 curat.datis ab his &c. ¶ * Decimoſeptimò limita non procedere inter affines, coniunctos per legitimum matrimonium: ſecus per ſimplicem fornicationẽ: ita tenet Io.And.in c.fi.de cõſangui.
34 & affi.¶* Decimooctauò limita non procedere, quãdo altera tantùm ex partibus lęderetur. ita tenet Pau.de Ca.in cõſi.cccxx. col. ij. verſic.itẽ & ea ratione &c.in j. volu. Robertus Maran.V.I.D.

De dilatione.

1 *Dilatio quomodo & quando detur.*
2 *Dilatio omnis eſt peremptoria: & nõ datur niſi ſemel in cauſa ciuili, nec poteſt prorogari; ſed in cauſa criminali poteſt pluribus dari. & num.4.*
3 *Dilatio defenſoria in criminalibus poteſt dari etiam poſt concluſum in cauſa.*
5 *Dilationes plures dari poſſunt, vbi eſt iuſtum impedimentum in prima.*
6 *Dilatio noua datur, quando ſuperuene·*

uenerunt nouæ probationes. & statur iuramento petentis dilationem, quòd sibi de nouo superuenerunt probationes.

7 *Dilationes nouæ dantur, quando causa examinatur in consistorio principis.*

8 *Litigans quando impeditur facto aduersarij, datur noua dilatio.*

9 *Dilatio noua datur, quando aliquid additur in libello.*

10 *Noua dilatio datur, quando noua actio cumulatur.*

11 *Dilatio noua peti potest, quando in iudicio emergit noua exceptio: vel aliud incidens.*

12 *Dilatio, quæ dari non debet, & datur, vtraq; parte præsente & non contradicēte, valet, & de vtriusq; voluntate data censetur.*

13 *Dilatione nulla data, valent probationes receptæ.*

14 *Dilatio data absenti, non currit, nisi à die quo fuit intimata.*

15 *Dilatio, quæ datur in causis, quanta esse debeat.*

16 *Dilationem legalem potest iudex breuiare & prorogare.*

17 *Dilationem breuiorem recipiens, cōtradicere & protestari debet, aliàs sibi præiudicat. sed si protestatur, an possit aliam obtinere.*

18 *Dilatio probatoria semper est communis vtrique parti: & est continua & non vtilis, nisi quando feriæ absorberent totam vel maiorem partem.*

19 *Testes an examinari debeant infra terminum datum ad probandum.*

20 *Quid si detur ad probandum habendum.*

21 *Quid in causa repulsæ.*

TErtius actus qui solet in hac secunda parte iudicij
1 emergere, est * dilatio, seu terminus ad probandum. Nam facta litis contestatione, & iuraméto de calumnia, si altera partium non petit compromissum, vt suprà, iudex procedit ordine successiuo ad dationem termini probatorij. & quoniam hāc materiam dilationis plenè tractat Spec. in tit. de dilat. per totum. & alij doct. repetentes rub. de dila. propterea contentus ero tāgere hîc duas tantùm q. facientes ad materiam practicę: vt videamus qualiter se habeant iura municipalia huius regni, ad iura communia in materia dilationis. de reliquis verò remitto me ad dicta per doct. in locis præallegatis. Et prima q. erit, quot dilationes potest iudex dare in vna causa. Secūda quæst. erit, quanta debeat esse dilatio, quæ datur in
2 causis: & quot dierum. ¶ * Venio ad primam quæst. super qua dico, quòd de iure cōmuni omnis dilatio probatoria, est peremptoria: & non potest dari nisi semel: & sic vnica tantùm dilatio dari debet: adeo quòd etiam si non apponatur verbū, peremptoriè: subintelligitur ex iuris dispositione: ita tenet Alexā. per illum tex. in l. fin. in primo not. ff. de feriis: & ibi cōmuniter doc. & Bar. in l. mancipiorum. ff. de option. leg. & Bartolus in l. cessante. C. quomodo & quandoiud. & Abb.

in c.licet.in iiij. not. de probat. Fely.in c.pastoralis col.j. de except.pro hoc est text.& ibi Bart. & doct.in l.j.C.de dila. & procedit hoc indistinctè in causis pecuniariis:per dictã.l.fi.&nulla fit differentia inter actorem & reũ, quantum ad vnitatem dilationis. Solùm in hoc differunt,quia iudex potest dare longiorem dilationem reo,quàm actori. glo.est singularis in l. sicuti.§. si quæratur. ff. si serui.vend.quam gl. ad hoc sequitur Alex.in d.l.fi. col.j. & ibi etiam Ias.in vj.col.versic.v. sed in causis criminalibus dantur duæ dilationes accusatori, & tres reo: vt d.l. fina.quæ licet loquatur de causis capitalibus tantùm,tamen de consuetudine extenditur ad omnes causas criminales:vt dicunt ibi Bald.Ang.& Paul.de Cast.& Ias.referendo gl. ibi,quæ istud tenet,de qua mate-
3 ria,vide ibi per doct.¶*Plus dico,quòd in criminalibus ad defensionem rei possunt quandocunque etiã post conclusioné in causa recipi testes & defensiones ad probandam innocétiam. ita tenet Bart. in l.j.§.fi.ff de q.& Barto.in l. diui fratres ff. de pœnis.& Alex. in authen. iubemus. circa fi.col.C.de iud.& Bart. in l. ij.§.si publico.col.iiij.ff. de adul.. & Abb.in c.suborta.col.fin. de re iud.& Pau.deCast.in cõsi.cccxxv. & Franc.de Are.in consil.cxliiij. vnde puto, quòd non peccat iudex,si quandocunque ante sententiam cõcederet reo in criminalibus dilationem ad se defen-
4 dẽdum. ¶*Et hoc,quod dicimus de dilatione perẽptoria & vnica in causis ciuilibus,est conforme cùm dispositione regiæ pragm quæ incipit, post prædictas.quæ similiter concedit vnum terminum ad probandũ,& vult, quòd non possit prorogari sine iusta causa,vel absque consensu vtriusque partis, aliàs iudex prorogans punitur ad duas vncias. Si ergo non potest proregari,multò fortiùs non potest multiplicari,quia faciliùs,prorogatur dilatio,cùm sit eadẽ.l.sed si manẽte. ff.de preca.quàm noua detur.facit quod not. Ale.in l.iiij.in prin.
5 ff.de damn.infect.¶*Hanc regulam, quòd vnica tantũ dilatio datur limita non procedere, quando extaret iustum impedimentũ in prima dilatione: nam potest dari secũda.l.oratione. ff. de feriis. & quomodo hoc procedat, vide Bart. & Moder.in l.fi.co.tit. & Bald.in consi.xxxiij.in v.volu.
6 ¶*Secũdò limita,nisi elapsa prima dilatione superuenissent litiganti nouæ probationes:quia ad illas producendas potest dari noua dilatio, secundum Bart. in l.admonẽdi. col.ij. ff. de iureiur. & Salic.in l.j.C.de dila. & Ias.in in d.l.fi.col.viij.ff. de feriis. & de hoc statur iuraméto petentis dilationem:scilicet,quòd de nouo superuenerunt sibi probationes: vt habetur in c.pastoralis.de ex-
7 cep. ¶*Tertiò limita, quando causa examinatur in consistorio

Principis:quia tunc possunt dari plures dilationes. l. in offerẽdis. & ibi Bart.in fin.C.de app. quod
8 declara, vt ibi per eũ.¶*Quartò limita, quando is,qui habuit dilationem impediretur facto aduersarij, vt si est datus terminus actori ad probandum, & reus opponit multas exceptiones, & subterfugia:nam interim nõ currit dilatio actori,secũdum Alex. in consil.lxxij.col.j.in iij.vol. & Ias.plenè in l.si eum §. qui iniuriarum col.iij.&iiij ff.si quis cau. Cautela tamen est,vt actor protestetur:& ita sum solitus practicare,quando casus mihi euenit.
9 ¶*Quintò limita,quando actor adderet aliquid libello: quia ad illud debet noua dilatio dari. ita tenet Angel.in l.j.§.si quis stipu-
10 lanti.ff.de verb.oblig.*Et idem quãdo noua actio cumulatur: vt not.glo.& Barto.in l.edita. C.de eden.& habetur per gl.in c. lite-
11 ræ.de dila.¶*Sextò limita,quando in iudicio emergit aliqua noua exceptio, vel aliud incidens: quia semper peti potest dilatio ad probandum id, ꝙ consistit in facto super illo emergẽti:. vt habetur in c.pastoralis. de excep.nam ea.quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio.l.de ætate.§.ex causa.ff.de interr.act.
12 ¶*Septimò limita,quãdo iudex daret secundam dilationem præsente vtraque parte, & non contradicente:quia cẽsetur tunc data devoluntate ambarum partiũ, & valet.ita tenet Bald.in d.l.fi.ff. de feriis. Et ideò semper quãdo iudex dat secundam dilationem vel eã prorogat debet altera pars contradicere vel protestari:aliàs censetur cõsentire. vt inquit Bar. in l.j.C.de rela.quo casu,quando altera pars cõtradicit, non valet ipso iure dilatio,& probationes infra eam receptę nihil valẽt,secundum Alex.in d.l.fi. quem cómuniter sequũtur ibi Alexan. & Moder.idem tenet Bal. in consi.
13 xxxiij col.fi.in v.vol.*sed si probationes recipiuntur in iudicio sine dilatione,valent, secundum Bar.Bal.l.Abb.& Mod.in d.l.fi.& præsertim Ias.ibi in penul.col.& habetur in decis.lv.consil.Neap. Similiter est cautela pro iudice, vt semper in dilationibus faciat scribi in actis, præsentibus ambabus partibus,& non contradicẽtibus,vel,nihil dicẽtibus, quia ex non cõtradictione inducitur cõsensus in iudicialibus: per ea, quæ dicit Bart.in d.l.j.C.de rela.
14 ¶*Octauò limita, quando dilatio est data absenti:quia nõ currit, nisi à die,quo fuerit absenti intimata,& ille dies,quo intimatur,non imputatur.ita tenet Bar. Alex.& Mod.in l. Labeo.in fi.ff. de iureiur.& Bal.in l.si ea.col.fi. C.qui accusa.non poss.& in l.j.in
15 fi.C.de tempo.app. ¶ * Secundò principaliter quæro, quanta debeat esse dilatio,quã iudex concedit ad probãdũ. Dic,quòd de iure communi omnis dilatio est arbitraria iudici:nam habito respectu ad distantiã loci, ad qualitatem

litatem personarum,& causę,potest breuiorem vel lõgiorem dilationẽ cõcedere. ita tenet Spec. in titu.de cita.§.nunc de temporum.in fi.& §.fi.in fi.vbi plura allegat. & habetur in cap.quod ad consultationẽ.de re iud.pro hoc est tex.& ibi Bar.inl.j.C.de dila.
16* Imò etiam dilationem legalem potest ex causa iudex breuiare, vel prorogare:vt not. Alexan.& doct.inl.ij.ff.de re iud.& Abb.in c.cùm sit.de app.Verùm in causis summariis debẽt dilationes breuiari, prout est posibile: vt habetur in cle.sæpe.de verb.signi. Sed hodie in regno est statuta certa dilatio ad probandum per regiam pragm.quæ incipit,post prædictas. videlicet dierũ quindecim, si per partes declaratum fuerit se habere testes infra viginti milliaria:aliàs si nihil partes declarent de testibus, dilatio est viginti dierũ.Et isteest terminus,quẽ iudices appellãt terminum iuris.Et si partes declaraue rint se habere testes in remotioribus partibus intra regnum,iudex potest dare longiorem dilationem: dummodo non excedat tres menses.Sed si testes sunt extra regnũ,iudexpro motu animi sui potest longiorẽ dilationẽ statuere. Et prædicta dilatio censetur data ipso iure,etiam sine ministerio iudicis,facta litis contestatione.Ita hæc omnia deciduntur in d.pragmat.post prędictas. sed dilatio, quæ datur ad repulsam, est medietas primę dilationis in causa principali præstitæ. datur etiam dilatio ad repulsam repulsę, & est medietas dilationis datæ ad repulsam:vt habetur in alia regia pragm.quę incipit, cursu dilationũ.Ex causa tamen posset iudex has dilationes breuiare & prorogare,vt suprà dixi.
17 * Sed quando iudex sine causa daret breuiorem dilationem sit cautus litigans,vt contradicat & protestetur: aliàs si sponte recipit dilationem breuiorẽ,cẽsetur iuri suo renũciare,secundũ Abb. in d.ca. quod ad consultationem per illum tex.in iij.col.in penul. not.de re iudic.Et est vtile cõtra dicere ad hoc præsertim: quia potest postea petere secundã dilationem,quę de iure dari debet sine alia causæ cognitione,quando prima non fuit integra: quia ista secũda non videtur noua dilatio, sed potiùs reintegratio, & suppletio primę. ita tenet Innocent.in c.vltra tertiam.de testib. & Bar.in l.j.in fi.C.de dila.& Ias. in l fi.col.ix.in princ.ff.de feriis. Et hanc potes addere pro noua limitatione ad alias fallentias, quas posui modò in præcedenti q.videlicet, quòd quando prima non fuit integra, potest peti secunda dilatio,dũmodo sit con
18 tradictum:vt dixi.¶ * Ista autem dilatio probatoria,quæ datur in iudicio , semper est communis: adeo ꝙ si datur vni parti , prodest etiam & alij.l.petendę.C.de temp.in inte.restit.& ibi Bald.& not.Felyn.in c. prudẽtiam.col.j.

de mutu.peti & est ritus magnę curię in numero 210. qui incipit, item seruat ipsa curia declarare &c in fi. item est continua regulariter: quia in ea currunt etiam dies feriati, secundum Bal. in l.j. C.de feriis.& gl.in rubr. & l.j. ff. diuer. & tempo.præscript. & gl. & Bald. in l.fin.ff.de feriis. Pro hoc est tex.in l.siue pars.in fi.C. de dila. Quod tamen intellige, nisi feriæ absorberent totam dilationem, vel maiorem partem: quia tunc feriæ non computantur in dilatione. Vnde si in sabbato palmarum daretur dilatio dierum quindecim, talis dilatio inciperet post octauam paschæ: quia omnes illi quindecim dies sunt feriati, secundum Bald.in l. si quando.in iiij.q.C.de testib.& Host.in c.licèt causam.de prob. & Lanfranc.in c.quoniam cōtra. in ver.dilationes.col.ij de prob.

19 ¶* Vltimò, super hac materia posset dubitari, an infra terminum datum ad probandum, debent testes omnino examinari. Dic, quod iste terminus datur duplici modo. Quandoque enim datur ad probandum simpliciter, & quandoque ad probandum, & probatum habendū. Primo casu, quando datur ad probandū, sufficit quòd testes sint iurati & citati infra terminū: nam possunt postea examinari, etiā lapso termino, & censentur eorum depositiones factæ infra terminum: quia depositio testis retro trahitur ad tempus iuramenti, secundum Lud.Rom in cōsi.cccexliij. col ij.& Abb.in ca.licèt causam. colū.vj.de probat.& ita quotidie videmus seruari in practica, & super hoc est ritus magnę curię, in num.149. qui incipit, item, quod in quibuscunque. qui de æquitate concedit, quòd testes possint per tres dies post terminū iurare.& deinde inantea examinari: & vide aliquid per Bartolum in l. mancipiorum.ff.de optio lega. Secundò casu, scilicet, quando datur terminus ad probandum, & probatum habendum: & tunc debent testes etiam examinari infra terminum: aliàs postea nō admittūtur. ita plenè tenet Abb. in d.c. licèt causam. col.vj & vij. & Soci.in cōsi.xlvij.col.iij.in iiij. volu.& Bal.in consi.cxxxiij.in v. vol.

20 ¶* Solet etiam elapso termino ad probandū concedi terminus ad examinari faciēdum: dummodo testes sint iurati infra terminum: aliàs secus. quo termino elapso vlteriùs non admittuntur testes, & de hoc est alius ritus magnæ curię, in num. 166. incipiens, item si aliqui &c. & alius ritus in num.282. incipiens, item, quòd cùm datur &c.& alius ritus in num. 209. incipiens, itē, seruat ipsa curia raro &c. & potest dari dictus terminus, etiam in die feriata, vt dicitur in dict. ritu 282.

21 ¶* Sed in termino dato ad repulsam fallit primum dictum: quia etiam si detur simpliciter, & non dicatur ad probatū habendum: debent testes examinari

nari infra terminum. ita de hoc est alius ritus magnæ curię, in numero 256. qui incipit, item, ꝙ facta &c. & hoc potest fortificari ex his, quæ dicit Abb. in c. licèt dilectus. in fin. de testi. vbi dicit, quòd repulsa est odiosa, & dilatio ad eam debet dari breuis, & cum maxima causę cognitione. Rob. Maranta. Venu. I. V. D.

De positione, seu articulorum productione.

1 *Positio, articulus & capitulum, quid sint: & qualiter inter se differant. & num. 2. 3 & 6.*

2 *Capitulum est nomen generale, & potest positionem & articulum comprehendere.*

3 *Positio in quo differat à libello.*

4 *Causa ciuilis in regno ab articulis incipere potest.*

5 *Iudex in causis summarijs vnum & eundem terminum ad ponendum & articulandum dare potest.*

6 *Positionē faciēs, censetur fateri, quod ponit. Secus, si interrogat. & nu. 12.*

7 *Articulās non censetur fateri, quod narrat in articulis.*

8 *Confeßio facta in positionibus, reuocari non potest, nisi de errore doceatur, & quando, & qualiter hoc procedat. num. 9.*

9 *Positiones faciens, fateri non videtur incipiendo à negatiua.*

10 *Positiones infra terminum datum ad probandum, debent fieri, non autem post.*

11 *Positionibus & articulis post terminum productis, pars respondere non tenetur.*

12 *Positio obscura siue articulus obscurus, declarari possunt post terminum, vsq; ad conclusionem in causa.*

13 *Positiones fieri debent positiuè, non autē interrogatiuè, & quæ sit ratio.*

14 *Verbum credit est veritatis expreßiuum in respondente positionibus.*

15 *Aduocatus nec procurator respondentis positionibus adesse non debet, quando illis respondetur.*

16 *Rusticus & idiota respondent positionibus præsente suo aduocato vel procuratore.*

17 *Periurus non est principalis, qui deponit falsum cum iuramento, sed solùm Deum habet vltorem.*

18 *Iudex potest imponere pœnam litiganti vt veritatem dicat, & illa exigere.*

19 *Copia articulorum, parti dari debet: non autem interrogatoriorum. & numero 21.*

20 *Articuli præsentari poßūt etiā die quo curia non regitur: dummodo non sit dies feriatus, & soli magistro actorum sine iudice præsentari poßunt.*

21 *Positionibus respondere nolens, an poßit petere terminū ad deliberandū.*

23 *Clausula, saluo iure impertinentiū quid operetur.*

QVartus actus, qui successiuè emergit, est positio, siue articulorum productio. Et quoniam hęc materia positionū est plenè tacta per Spec. in tit. de positionib. ideo nō valde me extēdo, sed solùm pro introductione iuuenū, videbimus istos tres terminos qualiter differant: videlicet positio, articulus & capitulū. Deinde tangā aliquas additiones

tiones circa obseruātiā in regno
1 in actu practico. ¶* Sciēdum est igitur, q̄ isti tres termini ita differunt. Nam positio genericè ita diffinitur: videlicet, positio, est breuis narratio factū continens, ad eliciēdam veritatē concepta, secundum Bal. in l. ij. §. quod obseruari. col. fi. C. de iura. calum. & Spec. in tit. de positio. §. j. sed magis in specie ita diffinitur: Positio est pars intentionis continēs id, super quo quis petit ab aduersario responderi. secundū Bal. in l. generaliter. §. sed iuramento. C. de rebus cred. Articulus verò est pars intētionis cōtinens id, quod quis probare intendit, puta per testes vel scripturas, vt not. Bal. in d. §. sed iuramento. & Spec. in tit. de teste. §. nunc videndū col. j. vers. sciendū est igitur. & Card. in cle. sæpe. §. & quia. in iij. not. & in j. q. de verb. sign. & not. glo. & docto. plenè in c. præsentium. de test. lib. vj. vnde in effectu positio respicit solam confessionē partis, & fit per verbum ponit, & fit ad effectū, vt ponens releuetur ab onere probādi, si pars confitetur. c. statuimus. de confes. lib. vj. & Spec. in tit. de positio. §. ij. Articulus verò fit per verbū, probare intendit, & respicit probationes faciendas per testes vel scripturas, in casu, quo positiones negātur. vnde ordo est, vt priùs fiant positiones, & ad eas producendas detur vnus terminus, & postea detur alius terminus ad producendum articulos, secundum Card. in d. cle. & quia. in vj & vij. q. & Bald. in d. §. quod obseruari. circa fin. & probatur ex his, quæ tradit Specul. in d. §. nunc videndum. col. j. colligitur etiam hæc differentia ex verbis Alexā. in l. inter stipulantē. in princip. ff. de verbo. oblig. vbi plus dicit, quòd positio potest fieri merè negatiua, & tenetur pars illi respondere: sed nō articulus sit negatiuè: quia esset improbabilis, nisi coarctaretur loco & tēpore, secundum eum. *Capitulum autē, est
2 nomē magis generale, & potest cōprehendere vtrunque, scilicet positionem & articulū: vt tenet Bal. in d. §. sed iuramento. vbi dicit, quòd terminus datus ad capitulandum, censetur datus ad ponendum & articulandū: sed terminus datus ad ponendū, nō censetur datus ad articulandum: nec econtra: & ita vt plurimū in iure, articuli vocantur capitula: vt dicit text. & Abb. in c. per tuas. col. fi. de testib. ¶ Et hoc est illud vocabulū, quo vtūtur cōmuniter iudices inquirentes in criminalibus: nam solent reo dare capitula, super quibus formatur inquisitio: nam illa capitula succedunt loco positionū & articulorum, super quibus curia inquirens, intendit probare suam intentionē cōtra reū inquisitū, vel per confessionē, vel per testes: vt habetur in cap. qualiter & quando. el secundo. §. debet. de accusa.
3 vbi est tex. de hoc. ¶* Differt autē positio à libello, quia libellus habet

habet conclusionem, sed positio
non: vnde respondens libello,
censetur litem contestari:vt dixi
suprà in præcedenti parte:in tra-
ctatu de litis contestatione. sed
respondens positionibus, non
censetur litem contestari, secun-
dum Bald.in d.l.ij.§. quod obser-
uari.circa fin.C.de iura calumn.
Quod tamen non procederet in
causis summariis,in quibus non
4 requiritur libellus.*sed causa po
test incipere à positionibus & ar
ticulis:qui succedunt loco libel-
li:vt tenet Old.in consil.ccxliij.
in princ.Nam tunc responsio ha
beret vim litis contestationis ex
identitate rationis. l. à Titio. ff.
de verb.obl.l.illud.ff.ad l. Aquil.
5 *Itē,in causis summariis iudex
potest dare vnum & eundem ter
minum ad ponendum & articu-
landum:vt inquit Card.in d.cle.
sæpe.§.quia.in octauo not.& vij.
q.de verb. signi. Et hoc seruatur
cōmuniter hodie in regno: quia
vnus terminus datur ad proban-
dum,& infrà illum terminū siūt
positiones & articuli sine distin-
ctione:vt probat regia prag.quę
incipit,quinta die.&c.vnde ino-
leuit communis practica aduo-
catorum,qui dicunt in articulis,
item ponit,& probare intendit,
&c.Nā per hæc verba intentio ar
ticulantis est, vt si pars confite-
tur id, quod est articulatum, ta-
les articuli succedunt loco posi-
tionum. Si verò negat, & tunc
succedunt loco articulorum: vt
super eis possint testes examina
ri: vt not.Card.in d.§. & quia. in
viij.not.& Spec.in titu.de test.§.
6 nunc videndū. post prin. ¶* Dif-
ferunt etiam positiones ab arti-
culis:quia is qui ponit, censetur
fateri illud, quod ponit: vt not.
Alex.in cōsi.lxxj.col.j.in iij. vol.
in tantum, quòd non potest ta-
lem confessionem reuocare, ni-
si doceat de errore. & talis con-
fessio præiudicat sibi, siue posi-
tio sit scripta, siue non: vt not.
Spec.in tit.de positio.§.x.col.j.&
ij.versi. quid si actor.& versi.Itē,
7 si ponens.*Sed is, qui articulat,
non censetur fateri, id quod di-
cit in articulis:not.Abb.in c.cùm
venerabilis.in fi.de excep.& Io.
And.in cap.fi.de iureiur.lib.vj.&
Anto.de But.& doct.in ca.fin.de
confes.& Bar.in d.l.ij.§.quod ob
seruari.& Bal.in l. sicut.in fin. C.
de repu. hære.& Alex.in consil.
lxx.col.pen.versi.prętereà.ij.vol.
8 ¶* Illud autem,quod dixi, con-
fessionem in positione reuocari
non posse, ad instar confessio-
nis, quæ inducitur per libellum,
iuxta l.cum precū.& ibi Bald. C.
de lib.causa.intellige procedere
sanè,postquàm positio fuit in iu
dicio præsentata,& per iudicem
approbata & admissa. nam tunc
fit de actis,secus si antè:quia nō-
dum est facta de actis, nec con-
cludit parti:vnde tunc posset re-
uocari, per ea, quæ not. Bald.in
l. generaliter. §. sed iuramento.
col. j. versicu.nota. super verbo
&c.C.de reb.cred. & not. in cap.
cum contingat.de offic.delega.

9 ¶* Limita etiam hoc dictum de confeſsione nō procedere, quando fieret poſitio præcedente negatiua per modum exceptionis: vt puta,ſi pars aduerſa tale quid poſuerit,quod negatur &c.excipiendo ponitur &c.Nam tūc ponens non videtur fateri:vt eſt gl. in l.ſiquidem.in verſic.conteſtatione.C.de except.& glo.& Bar. in l.non vtique. ff. de excepti. & And.de Yſer.in c.j.§.inſuper.circa fin.col.de conten.inter do. & fide.de inueſt.& Iaſon in l.Iulianus.col.viij.ff.de condict.indeb.

10 ¶* Quando autem fieri & præſentari debeant poſitiones ſiue articuli,tractat Spec.in tit.de poſitio. §.iiij. Et breuiter dicas, ꝙ debent fieri infra terminum datum ad probandum:aliàs elapſo termino vlteriùs produci nō poſſunt,vt tenet Specula. in titu.de dila.§.fi. verſi.item,quid ſi datus. & Bal.in l.in contractibus.§.illo.
11 C.de non num.pecun.* Nec tenetur illis poſt terminū productis pars reſpondere,ſecundum Bal. ibi.& Bal.in addit. Spec.in tit.de dila. ver.lapſo termino.&c. el ij.

12 * Quod tamen intelligas,niſi poſitio eſſet obſcura ſiue articulus obſcurus: quia poteſt declarari poſt terminum vſque ad concluſionem in cauſa, ſecundum Baldum in l.tres denuntiationes. in fin. C. quomodo & quando iud. Et de prædictis vide vnum pulchrū conſi.Oldr.in conſi.ccxliiij.

13 ¶ * Debent autem fieri poſitiones poſitiuè, non interrogatiuè: aliàs pars non tenetur illis reſpondere,ſecundum Bal.in l. data opera col.xj.C.qui accuſ. non poſ.& Paul.de Caſt.& Iaſ.in l. iudices.C.de iudic.& Gemi.in cap. j.col.penul. de confeſ. lib.vj. vbi adſignatur ratio:quia is, qui ponit,fatetur:vt ſuprà dixi : non is, qui interrogat: ſecundum Bar.in d.§. quod obſeruari. Quia enim ponens vult vt aduerſarius reſpondeat, ad hoc,vt per eius confeſsionem releuetur ab onere probandi ita etiam æquum eſt, vt ipſe ponens per ſuam confeſſionem releuet aduerſarium ab onere probandi ad hoc ne iudi-
14 cium claudicet.¶ *Reſponſio autem poſitionibus poteſt fieri per verbum,credit. vt dicitur in d. prag.quinta die. Quod verbum, eſt veritatis expreſsiuum in principali reſpondente , ſecundum Bald. in l.j.in fin. C. de fal. cauſa adiect.leg.& Spec.in tit.de poſitio.§. vj. ver. hoc tamen.de quo vide Gem.in. c.j.col.iij. de confeſ. lib. vj. Nam ita præiudicat confeſſio facta per verbum,credit,ſicut de veritate:vt tenet Pet. Phil.Cor.in conſi.clxxxvj.col.j.in
15 iij.vol.¶*Et debet fieri reſponſio in ſecreto,ſine præſentia aduocati vel procuratoris , & ſine eorum conſil. vt eſt ritus magnæ curiæ,in nu.273. incipiens, item
16 ꝙ quandocunque. ¶* Quod tamen ſingulariter limita nō procedere in ruſtico vel idiota:quia quando examinatur vt principalis,poteſt in ſuo examine intereſſe

eſſe

esse eius aduocatus vel procurator ad hoc ne propter eius simplicitatem decipiatur in respondendo. ita tenet Hosti. in c. dilecti. de iud. quē refert & sequitur Soc. in repe. l. j. col. iiij. ff. de vulg.
17 & pupil. ¶ * Item si principalis examinatus cum iuramento deponat falsum, non punitur de periurio, sed solum Deum habet vltoré. ita dicit dictus ritus 273. & in isto casu potest verificari di
18 spositio. l. ij. C. de reb. credi. * Posset tamen iudex facere præceptū principali volenti se examinare, vt verum dicat sub certa pœna: quo casu authoritate præcepti posset illum punire, si falsum dicit, secundum Bartol. in l. ius alimentorum. ff. vbi pupil. edu. de-
19 beat. ¶ * An autē debeat dari copia articulorum parti? Dic, ꝙ sic tam de iure communi, quàm per d. regiam prag. quinta die. vt no. Abb. in c. per tuas. col. fi. de testi. & Bal. in l. ij. C. vt lite pen. Verùm debet priùs pars petens copiam, examinari & respōdere, & posteà habere copiam, secundū Bal. & ibi probatur in d. prag. quinta
20 die. vbi plus dicitur: * quòd si is, qui habuit copiā, vult nouos articulos producere, potest illos præsentare infra tres dies à die acceptæ copiæ. itē possūt præsentari articuli etiā in die quo curia nō regitur, dūmodo non sit dies feriatus, sufficit, ꝙ soli actorum magistro præsentetur sine præsentia iudicis: vt est ritus magnę curiæ in nu. 203. qui incipit, item seruat ipsa curia, quòd dato, & c
21 * Copia autem interrogatoriorū non datur, secundum Abb. in d. c. per tuas. & Alexan. in l. ij. C. de eden. Et hoc ideò, ne instruātur
22 testes ad falsum. ¶ * An autem volens respondere positionibus possit petere terminum ad deliberandum: vt quia non bene recordatur? Spec. in tit. de positio. §. vj. versic. quid si interrogatus. tenet, ꝙ sic, quando vult respondere de veritate. verùm, quia hodie in regno per d. prag. quinta die. est permissum respondere per verbū, credit: puto, ꝙ nō debet dari terminus ad deliberandum. vt dicit Spe. ibidem. Et hoc sentit propriè dicta prag. dum dicit, ꝙ partes debent respondere vicissim, & sine temporis inter-
23 uallo. ¶ * Quid autem operatur illa clausula, quando iudex admittit articulos, saluo iure impertinentiū, & non admittendorum? Dic ꝙ si in futurum apparet, ꝙ non debebant admitti, habentur pro non admissis, & reiiciuntur etiam depositiones testium rece ptę super illis. ita tenent Io. And. & Io. de imo. & cōmuniter doct. in c. cùm cotingat. de offic. delega. Reliqua in hac materia positionū dic, vt per Spec. in d. tit. de positio. & per Bar. Bal. Franc. de Are. & doct. in l. ij. §. quod obseruari. C. de iura calum. & per Bar. Alex. & doct. in l. si duo. §. idē Iulianus. ff. de iureiuran. Sequitur quintus actus, scilicet confessio.

De Confeßione.

1 *Confeßio, inter genera probationum numeratur.*

2 *Confeßio extraiudicialis parte absente, semiplenè probat. sed parte pꝛsente, plenè. & num. 12.*

3 *Confeßio extraiudicialis in criminalibus facit indicium ad torturam.*

4 *Confeßio per verba dispositiua vel enuntiatiua non probat, nisi iurata.*

5 *Confeßio probata per testes contra instrumentum in scriptis, non nocet.*

6 *Confeßio sine causa non plenè probat, nisi fiat ad liberandum.*

7 *Confeßio prælati, non nocet ecclesiæ, nisi aliter veritas probetur.*

8 *Confeßio inter personas prohibitas, est suspecta, & non probat.*

9 *Confeßio ex causa mutui, non probat infra biennium.*

10 *Confeßio facta calore iracundiæ, non nocet, nisi detur perseuerantia.*

11 *Testi dicenti se falsum testimonium dixisse, non creditur ad infringendum eius depositionem.*

13 *Confeßio parte absente, probata per vnũ testem, nullam facit probationẽ.*

14 *Confeßio probari debet per duos testes, de eadem confeßione deponentes.*

15 *Confeßio extraiudicialis geminata, plenè probat.*

16 *Confeßio extraiudicialis parte absente facta ad exonerationem conscientiæ facit plenam probationem.*

17 *Confeßio extraiudicialis emanans super eo, quod dependet ex mera voluntate confitentis, valet.*

18 *Cõfeßio absente parte acceptata per aliquẽ nomine absentis, plenè probat.*

19 *Confeßio parte absente facta, valet de iure canonico.*

20 *Confeßio facta in apocha, parte absente, valet.*

21 *Confeßio iudicialis habet vim sententiæ, & superat omne genus probationis, infringítque omnes probationes factas per testes vel instrumẽta, in fauorem confitentis, nec reducitur ad concordiã cum dictis testiũ.*

22 *Confeßio iudicialis tollit omnem præsumptionem iuris & de iure.*

23 *Confeßio post conclusionem in causa plenè probat.*

24 *Confeßio facta in processu inualido, sufficiens est ad condemnandum.*

25 *Confeßio se referens ad instrumentum inualidum, an probet.*

26 *Confessus in ciuili, habetur pro condemnato secus in criminali.*

27 *Confeßio qualificata an & quando poßit pro parte acceptari, & pro parte repudiari.*

28 *Debitor, qui non potest probare solutionem mutui in secreto soluti, qualiter respondere debeat positionibus, in quibus creditor intendit velle mutuum sibi restitui.*

29 *Confitens occidisse ad sui defensionem eam non probando, non punitur, vt homicida, sed mitius punitur.*

30 *Confeßio vt iudicialis dicatur, an necessariò coram iudice pro tribunali sedente fieri debeat.*

31 *Confeßio coram arbitro vel arbitratore recepta, an dicatur iudicialis vel extraiudicialis, & an coram iudice fidem faciat, & qualiter.*

32 *Confeßio dubia, interpretatur in fauorem confitentis.*

QVintus actus succesiuè emergens in hac secunda, parte

1 parte iudicij, est * confessio: nam dato termino ad probandum, & præsentatis articulis siue positionibus, proceditur ad examinationem principalis: qui solet quandoque confiteri: & sua confessio releuat partem ab onere probandi. Et quoniam vario modo producuntur confessiones in iudiciis, quia numeratur confessio inter genera probationum: vt not. glo. in l. j. C. de eden. ideo videamus breuiter aliqua de eius materia. Vnde est sciendum, quòd confessio alia dicitur iudicialis, alia extraiudicialis. Confessio iudicialis dicitur, quæ fit in iudicio: extraiudicialis, quæ fit extra
2 iudicium. ¶* Videamus primò de extraiudiciali, quæ non fit in iudicio, nec coram iudice. Et si quæris quem effectum habet, si producitur in iudicio in vim probationis. Dic quòd in ciuilibus, si fit parte præsente probata per duos testes, facit plenam probationem, & præiudicat etiã hæredi confitentis, secundũ Bal. in l. j. col. fina. versic. de vno quæro &c. C. ex delict. defun. & Socin. in consil. ccxxviij. col. j. in ij. vol. & Ioan. Andr. in rub. extrà de proba. & Alex in consi. xix. col. j. in iiij. vol. Et licèt Alex. in consi. xx. col. j. in iiij. vol. teneat, quod vltra præsentiã partis requiratur etiã acceptatio, tamẽ cõmuniter tenetur cõtrarium, scilicet quòd non requiritur acceptatio: quia ex quo confessio tendit in fauorem præsentis, pręsumitur acceptatio ex eius parte. l. qui patitur. ff. mand. & per ea, quæ plenè tradunt Bart. & moder. in l. quæ dotis. ff. solut. matri. ita in specie tenet Alex. sibi cõtrarius in l. iij. C. de repu. hæred. & ad prædicta est text. in l. Publia. §. fin. ff. depositi. ¶ Si verò confessio extraiudicialis fiat parte absente, tunc probata per duos testes facit solam pręsumptionem, id est, semiplenam probationem, secũdum glos. & Abba. in cap. fin. col. v. de succes. ab inte. & Alexan. in cõsil. xxiiij. col. pen. in prin. in ij. vol. & consil. xxxvj. col. ij. in fi. in v. vol. & habetur per Matth. de Afflict. in decis. xij & decis. cccxxxvij. & decis. ccclxxxv. consil. Neapol. & per Alex. in consil. clij. col. fin. in v. vol. & Pet. Phil. Corn. in consil. cxiij. in litera s. in j. vol. ¶* Sed in
3 criminalibus talis confessio extraiudicialis facit indicium ad torturam, secundum glo. & Bart. in l. capite quinto. ff. de adult. & Lud. Roma. in consi. clxxvij. col. ij. & Bar. in l. quoniam. ff. de his, qui no. infa. & Bald. in l. ictus fustiũ. eo. tit. & Alex. in l. magistratibus. ff. de iur. omn. iudi. Quod tamen limita multis modis, quos plenè tradit Fely. in c. olim. de rescrip. & in cap. at si clerici. col. v. de iudic. vbi cumulat multos casus, in quibus confessio extra iudiciũ plenè probat, etiã in criminalibus. Et illud qđ dixi in criminalibus, intellige siue parte præsente, siue absente: vt d. l. capite quinto. & tenet Petr. Phil. Corn.

in consil.cclx.in litera d.in iij.vo-
4 lumi.¶*Super prædictis ergo firmo duas cõclusiones. Prima est, quòd confessio extraiudicialis parte præsente, plenè probat, vt suprà. quam limita procedere, quando fit per verba dispositiua: secus, si per verba enuntiatiua: quia tunc non probat. per textũ in c.fin.& ibi Abb.& doct.de succes.ab intest.& habetur in decisio.cv.consil.Neapolita.nisi esset confessio iurata: vt est alia decis.
5 clxiij.consil.Neapol. ¶*Secũdò limita, quãdo testes producerentur ad probandam confessionẽ contra instrumentum celebratũ in scriptis continẽs debitũ: quia tunc non omnis probatio confessionis parte præsente facit plenam probationem: sed est necesse, quòd probetur per quinque testes rogatos, iuxta formam l. testium. C.de testib.cum authẽ. ibi posita.& est glo.in c.testes.in glo.magna.in fin.iij.q.viij.& habetur in d.decis.cv.consil.Neap.
6 in fin. ¶*Tertio limita, quando confessio fuit facta cum causa, puta, cõfiteor me debere ex causa mutui, aliàs non nocet, licèt probetur.glo.est in d.c. testes.in glo.magna, circa fin.iij.quæstio. ix.& est text.& ibi Alexand.in l. cùm de indebito.§.fin.ff.de probati. intellige tamen, quòd non nocet quò ad plenam probationem, sed facit semiplenã: & causa debet tũc saltem allegari per eum, qui innititur confessioni, secundum Alexand.in consi.iiij. column. penult.& consil.lxxxiij. colum.fin.in j.volum.& Specul. in titu.de confess.§. nunc videndum col.iij.versi. sed quæ est ratio.& vers.seq.& Io.de Imo.in c. si cautio. de fide instru. vbi vide plenè per Felyn. Item intellige, quando cõfessio fieret ad obligãdũ: secus si ad deliberandũ, vt si dico, cõfiteor te mihi non teneri. quia plenè probat liberationẽ.tex.est,& ibi cõmuniter doc. maximè Iason in l.tale pactum.
7 in prin.ff.de pactis. ¶* Quartò limita in cõfessione prælati, quę non præiudicat ecclesię, nisi aliter probetur veritas, vt habetur in decisio.clxviij.concil.Neapolitan. de qua materia vide plenè per Felyn.in c,edoceri.de rescri.
8 ¶* Quintò limita, quando talis confessio fieret inter personas prohibitas & suspectas: quia non probat. vnde non creditur prælato dicenti se donare seruitoribus propter merita & seruitia, quę ab eis recepit, nisi aliter probentur, vt not.Ioan.Andr. in addit.Specu.in titu.de rebus eccle. non alien.super rubri.& Bald.in l.iubemus.col. iij. versicu. deinde vide &c. C.de sacrosanct. ecclesiis. Et similiter, quando maritus donaret vxori, vel pater filio, propter merita: & idem in similibus casibus, qui sunt in iure innumerabiles: de quibus habetur per Bartol.& docto.in l.post contractum.ff.de donation.& in l.per diuersas. C.mandat.& in l. si donatione. C.de collat. & in l.

j.§. nec castrense. ff. de collatio. bonor.& Angelus in consil.v.co lum.fina. & plenè Matth. de Afflictis.in constitut. diuæ memoriæ.colum.xxv.pro hoc est text. in l.qui testamentum. ff.de pro-
9 bation. ¶* Sextò limita in confessione ex causa mutui,quia nō probat infra biennium, nisi aliter probetur vera numeratio.in toto titu.C.de non num.pecu. & instit.de lite obligat.per totum.
10 ¶* Septimò limita, nisi confessio esset facta calore iracundiæ: quia non nocet,nisi detur perseuerantia.glossa est in versicu.admonita in fin.& ibi Abb.in cap.
11 ex literis.de diuort. ¶* Octauò limita non procedere in depositione testis, dicentis extra iudicium se falsum deposuisse in iudicio: quia non per hoc tollitur eius depositio. & idem in iudice dicente se venalem sententiam tulisse,& subductum, secundum Angelum in consil.cccviij.versicu. descendo ad tertium eorum.
12 ¶* Secunda conclusio est,quòd confessio facta parte absente, probat tantùm semiplené: quod intellige,etiam si fiat ad liberandum,secundum Paul. de Cast.in consil.lxxix. in secundo volumi.
13 ¶* Limita primò,dummodo talis confessio probetur ad minus per duos testes. nam si probatur per vnum testem, nullam facit probationem,nec plenā, nec semiplenam,nec etiam indicium, secundum Alex.in consi. cxxxij. col.penul.versic.non obstat etiā.
14 &c. in v.volumine. ¶* Secundò limita,dummodo duo testes deponant in indiuiduo de eadem confessione: secus si vnus testis dicit de vna confessione, facta vno die,& alius de alia:quia etiā si mille essent testes,non probāt, etiam semiplenè,ex quo sunt singulares,& non iunguntur,secūdum Alexand. in consilio xxxvj. columna ij.& consil. xxxix.in v.
15 volu. ¶*Tertiò limita,nisi ista cōfessio extraiudicialis esset geminata: quia tunc æquiparatur iudiciali cōfessioni,vt plenè probatur secundū Bart.in l. cùm scimus C.de agri.& censi.libro xj. & Ludo.Rom.in consi.ccxc.col. ij.& Paul.de Cast.in l. Publia.§. fi.ff depositi.& Ias.in §.in personā. col.ix.insti.de actio.vbi plura cumulat de materia geminationis. & Felyn.in c.olim. de rescrip. & in c.si cautio.de fid.instrumen.& ibi etiam Abb.in fin.& habetur in deci.cccxxxvj.consi. Neapoli.
16 ¶* Quartò limita, quando talis confessio fieret ad exonerationem conscientiæ,vt si quis parte absente bonam fidem agnoscés, & pro suæ conscientię exoneratione, fatetur se extorsisse vsuras, vel habere tale depositum, vel simile:nam ista cōfessio plenè probat,secundum Bal.in l.generaliter.in x.quęstione.C.de nō numer.pecun.& Petrus Philipp. Cornel.in consi.ccxj.col.ij.in iij. volum.& habetur in deci.clxiiij. in fin.consil.Neapoli.Pro hoc solet allegari glo.in c.quotiés,cordis.

17 dis.j.quæstio.septima.¶* Quintò limita, quando confessio emanat super eo, quod dependet ex mera voluntate. confitentis, vt est aditio hæreditatis vel rati habitio, vel aliud simile: quia tunc plenè probat, etiam absente parte, secundum Bartol.in l.certum. §.si quis absente.ff.de confe. Pro hoc est glo.in l.Pompo.la j.ff.de neg.gest.& Bald.in d.l.generaliter.in xj.q.

18 ¶* Sextò limita, nisi talis cõfessio esset acceptata per aliquem nomine absentis: quia plenè probat, vt not.glos.& Pau. de Cast.in l.tale pactum.in prin. ff.de pact.pro hoc est glo.in versicu.legatum.& ibi per doct.in l. huiusmodi.in princ. ff.de lega.j.

19 ¶* Septimò limita non procedere, de æquitate canonica, secundum quã plenè probat talis confessio parte absente. Ita tenet Franciscus de Are.in consi.lx. & consi. lxiiij.columm.ij.& præsertim, quando extaret iuramentũ: vt not.Pet.Philip. Corn.in consi. cxiij colum.iij.in j.volum.& habetur in dicta decisio.clxiiij.consil.Neapo.in fin De qua materia vide moder.maximè Ias.in d.l.tale pactum.in princ. ff.de pact.& moder.in d.c.si cautio.quia multi in hoc tenent contrarium, non facientes differentiam inter ius canonicum & ciuile, quantum ad hoc.

20 ¶ * Octauò limita, nisi confessio esset facta in apocha, parte absente: quia quandocunque illa apocha peruenit ad creditorem, plenè probat illa confessio legitimè probata, secundum Bald.in consil.ccclxxx.in v. volum.de quo vide in d.l.tale pactum.in principio plures alias limitationes. & dicta ad hanc materiam confessionis extraiudicialis vide per Felyn. in d. cap.si cautio.de fide instrumentorũ.& in d.c.olim.de rescript.

21 ¶* Venio nunc ad secundum membrum principale: videlicet de confessione iudiciali, scilicet quæ fit in iudicio: quæ est tantæ efficaciæ, quòd habet vim sententiæ & rei iudicatæ in ciuilibus, adeo quòd non expectat aliud, nisi præceptum de soluendo.l. vnica.C.de confes. nam nulla est maior probatio, quàm proprij oris confessio. & dicitur plenissima probatio: vt notat Petr.Philip.Corn in consil.cclxj. col.ij.in iiij. volum. Item facit in rem notariam: vt dicit idẽ Pet.Philip.Corn.in consi. xliiij.colum.j.in iiij.volum.& in consi.cccxxiiij. in litera e.in eodem volumi.vbi dicit, quòd superat omne genus probationis, intantũ, quòd confessio infringit omnes probationes factas per testes vel instrumenta in fauorem confitentis contrarium. & nunquam reducuntur ad concordiam testium dicta, cum confessione producẽtis. Ita pulchrè tenet Ludo.Roma in consi.cccxcj. in fin.

22 * Item, cõfessio tollit præsumptionem iuris, & de iure, licèt alia probatio non admittatur. vt not.glo.Bart. Bald.& doctor.in authẽ.sed iam necesse.C. de

de donat.ante nupt.& Petr. Phi-
lip.Corn.in consil.xxxix.col. fin
in litera g.in iiij volumi.& cõsil.
ccxxxv. in litera c. in iij.volu.&
Alexan.in l.non est verisimile.ff.
quod metus causa.& ibi etiãBar.
& Felyn.in cap.iij.columu.ij. de
23 præsumpt.* Item licet post con-
clusum in causa, non admittatur
alia probatio: tamen admittitur
probatio per confessionem, se-
cundum Bald. in rubr.C.de pro-
ba.col.iiij.ver.ego aliter probo,
&c.quòd tamẽ intelligit ibiPau.
de Castr.quando confessio spon-
te fieret, non quòd inuitus pos-
sit quis compelli ad confitẽdum.
& Ant. de butr.in cap.licet cau-
sam. de probat vbi idẽ dicit post
terminum ad probãdum,& pro-
batum habendum.prout est glo.
in cap.primo de confes.libro vj.
Idem post publicationem pro-
cessus,secundum Cardinalem in
clemen.prima.xciij.quęst.de cau
sa posses.& proprie.& Bal. in au-
then.sed nouo iure. C. si certum
24 peta. ¶* Item,est tantæ poten-
tiæ ista cõfessio iudicialis, quòd
etiam si fiat in processu inuali-
do, potest ex ea ferri sententia,
non obstante inepto processu,
secundum Bartol. in l.si confes-
sus.ff.de custo.reo.& dic, vt ibi
per eum, & Flor.in l. proinde. §.
notandum.ff.ad l.Aquil.& Ale-
xand. in consil. xxxiiij. col. ij. in
iij. vol.& Bald.in l.ictus fustium.
ff.de his qui not.infam.& habe-
tur in decis.cccl xxiij.circa fi.con
25 si.Neapol. * Quid autem,si con-
fessio se referat ad instrumen-
tum inualidum, an probet? vide
26 Lud.Rom.in cõsil.294. ¶* Item
in ciuili confessus habetur pro
condemnato, vnde non requi-
ritur alia sententia, vt supra di-
xi per l.primam.C.de confes.sed
in criminali, est secus, quia non
habetur pro condemnato, vnde
requiritur sententia:vt d.l.si con
fessus.& ibi Bart.ff.de custo. reo.
& not.Petr.Philip.Corn. in con-
si.lv.column.ij.in quarto volum.
&in consil.cclx.in litera d.in iiij.
27 volumi. ¶ * Super hac materia
confessionis,est sciendum,quòd
quandoq; fit simpliciter,& quan
doque qualificatè.simpliciter fit
confessio, quando reus confite-
tur debitum vel crimen purè ac
sine aliqua qualitate:tunc enim
est fundata intentio actoris, vt
dixi,sed quando adiicitur aliqua
qualitas, tunc dicitur qualifica-
ta: & tunc stat dubium, an pos-
sit acceptari pro parte, & pro
parte repudiari. Super qua con-
clusione adhibetur talis distin-
ctio,videlicet, aut contra quali-
tatem annexam confessioni, est
aliqua pręsumptio iuris,& tunc
potest acceptari pro parte, vt si
reus confitetur se occidisse ad
sui defensionem, vel dixisse ver-
ba opprobriosa, non animo in-
iuriandi:nam statur suæ confes-
sioni cõtra se,& non creditur si-
bi quo ad illam qualitatem, nisi
illa qualitas probetur. & est ra-
tio : quia contra illã qualitatem
vrget præsumptio iuris,quæ est,
vt

vt quilibet occidens, vel dicens verba iniuriosa, censeatur habere animum offendendi: nisi contrarium probetur. l. prima C. de sicar. & l. si non conuicij. C. de iniur. & tunc non fit distinctio, an sit vnum capitulum in confessione, vel plura. Ita hæc omnia declarat Abba. in ca. bonæ. el ij. col. penul. de post. prælat. & Pet. Philip. Corn. in consi. xciiij. col. secũda & tertia. maximè in litera i. in iij. volum Aut contra illam qualitatem nulla est præsumptio iuris, & tunc aut confessio qualificata continet vnum capitulum, & debet tota acceptari, vel tota repudiari, & non potest diuidi, vt si reus confitetur se promisisse sub conditione, vel si dicat, verum est, quòd recepi à te centum, quæ mihi debebas ex causa mutui. istud est vnicum capitulum, & confessio in isto casu non præiudicat confitenti, secundum Abb. in d. cap. bonæ. colum. penult. & Bartol. in l. Aurelius. §. idẽ quæsiit. ff. dè de liber. legat. Aut continet plura capitula, vt si dicit: verum est, quòd mutuasti mihi cẽtum, sed fecisti mihi pactũ de non petendo: & tunc potest acceptari pro partè, & tenetur reus probare pactum de nõ petendo, aliàs condemnatur, secundum Abba. in d. cap. bonæ. & Bart. in d. §. idem quæsiit, & prædictis adde Andr. de Yser. in con sti. terminum vitæ. in fin. & in c. j. §. si verò violator. columna ij. versicu. probare. de pace tenen.

28 ¶* Vnde super hoc nota bonam cautelam, quando creditor mutuauit tibi pecuniam, quam tu in secreto restituisti: nam si facit positionem quòd mutuauit, & tu respondes verum esse, sed sibi restituisti, quam restitutioneẽ probare non potes, certè iudex te condemnaret. Vnde cautela est, quòd respondeas: nihil mihi mutuasti propter quod sim tibi obligatus, & sic non eris periurus, nec incides in laqueum, quia solutione debiti fuit sublata obligatio. ita not. tenet Fran. de aret. in l. prima. col. secunda. in fin. ff. si certum petat.

29 ¶* Vnum tamen tene menti, pro declaratione eorum, quæ supra dixi, nam licet is, qui confitetur occidisse ad sui defensionem, veniat condemnandus nisi probet defensionem, vt suprà dixi, tamen ex tali confessione non potest condẽnari, vt homicida, ad pœnam mortis naturalis, sed mitiùs, puta pœna relegationis, & hoc propter illam qualitatem, ita tenet Abb. in c. auditis. colum. penultim. & ibi etiam Felyn. de rescript. & Alexand. in l. non solùm. §. sciendum in lect. ff. de ope. no. nun. & Soci. in repe. l. primæ. ff de vul. & pupil. in xj. col. quod nota pro limitatione constitut. termino vitę: quę vult, vt occidens occidatur.

30 ¶* Sed posset dubitari, quomodo cognoscitur cõfessio iudicialis, an sit necesse, quòd fiat coram iudice pro tribunali sedente magis cõmunis opin. quòd sic, in

in causis requirentibus plenam causę cognitionem, vt not. Ioan. And. in addit. Specul. in tit. de positio. §. ij. & Abb. in ca. at si clerici. col. ij. & ibi etiam Fely. de iud. & Abb. in c. fin. de confess. & glo. & Bart. in l. cùm scimus. C. de agri. & cen. lib. xj. vbi dicitur, quòd si fieret coram notario, non diceretur cõfessio iudicialis, de quo dicto vide glo. & Baldum in l. iubemus. & in l. interrogatam. C. de libe. cau. & Felyn. in cap. quoniam contra falsam. colum. xxv. de probat. & Cald. in consil. ij. in tit. de offic. ordi. & Barto. in l. iiij. §. hoc autem. in vj & vij. oppo. ff. de damn. infect. & Alexan. in l. si confessus. ff. de custod. reo. & habetur in decis. ccxlv. consil Neapolit. in iij. col. vbi dicitur, quòd notarius non potest recipere cõfessionem, nisi præsente iudice, vel committente: aliàs confessio

31 non præiudicat. ¶ * Quid autem, si confessio fiat coram arbitro, an dicatur iudicialis vel extraiudicialis? dic quòd in arbitratore non est dubium: & omnes tenẽt communiter, quòd sit extraiudicialis, secundum Alexandrum in consi. xiij colum. iij. & cõsil. xcvj. colum. iiij. versic. si ergo &c. in j. volu. & Lud. Ro. in consi. cccxlvj. columna ij. & habetur in decisio. clxxviij. consil. Neapol. in vj. dubio. sed in arbitro, est varietas inter doct. nam Ioann. de Imola in cap. pręsenti. de testib. tenet quòd valet vt iudicialis. sed Cy. in l. j. C. de confess. tenet quòd valet, vt extraiudicialis. & illud quod dicitur in l. penul. in fine. C. de arb. quòd confessio recepta coram arbitro, facit fidem coram iudice, intelligitur secundum eum, vt confessio extraiudicialis: vt dicitur in dicta decisione clxxviij. in vij. dubio. & videtur esse de mente Bald. in l. pen. in fi. licèt loquatur solùm quò ad vnum effectum, scilicet, infamię. sed Barto. in l. j. in fin. C. de confess. tenet, quòd valet, vt iudicialis: & hanc opin. Bart. puto veriorem in casu, in quo ponimus arbitrũ processisse iuris ordine seruato ad instar iudicis. & ita cõfessionem recepisse: cùm arbitra sint redacta ad instar iudiciorum. l. j. & ibi Bartol. ff. de arb. de qua materia vide Alexand. in consil. xix. col. iij. in iiij. volu. & Felyn. in d.

32 cap. præsentia. ¶ * Vltimò super hac materia est sciendum, quòd confessio dubia semper interpretatur in fauorem confitentis. ita tenet Philipp. Deci. in consil. clxxxix. col. vij. in fine. quod nota, quia in aliis actibus & probationibus dicimus contrariũ, scilicet, quòd probatio dubia interpretatur contra producẽtem. ca. in præsentia. de probat. & habetur in l. veteribus. ff. de pact. tamen rectè intuendo idem dicimus in confessione: quia confessio producitur per partem aduersam in sui fauorem. vnde interpretatur cõtra eam: ex quo interpretatur in fauorem confitentis, scilicet aduersarij. ¶ Re-

liqua de materia confessionis, dic vt per Spec. in tit. de confess. per totum. & per Lanfran. in ca. quoniā cōtra. in ver. cōfessiones. de probat. & Bart. Bald. & doct. in l. vnica. C. de confes. & Cano. in cap. fin. & per totum. eod. tit.

Robertus Maranta. I. V. D

De testium productione.

1 *Testium examinationes, quo ordine fiant, & quid seruetur in regno.*

2 *Testium depositio non valet, parte nō citata, nec præsente iuramento.*

3 *Testiū rubrica quid continere debeat*

4 *Testes examinari possunt die feriata, dummodo iurent in die iuridica. & numero 7.*

5 *Testes vltra septē examinari non possunt super vnoquoq; articulo.*

6 *Testes in loco iudicij examinari debent: nisi sint personæ egregiæ, mulieres, infirmi, vel alio modo impediti.*

8 *Testes citati infra terminum, iurare possunt infra tres dies post terminum.*

9 *Testis deponens sine bona causa scientiæ, si fuit interrogatus, non probat.*

10 *Ratio testis saluat & destruit eius dictum.*

11 *Ratio testis à dicto diuersa esse debet: alias non probat.*

12 *Testis non adsignans causam scientiæ, etiam non interrogatus, in causis criminalibus non probat.*

13 *Testis etiam nō interrogatus causam scientiæ reddere debet in his, quæ iudicio intellectus percipiuntur. alias nō probat.*

14 *Iuramentum suppletorium nō defertur ex vno teste non adsignante causam scientiæ: licèt nō sit interrogatus.*

15 *Testis adsignans causam remotam à sensu proprio, non probat.*

16 *Testis de credulitate, probat contra producentem.*

17 *Testis depositio per verbum, videtur, non valet.*

18 *Testis de auditu non probat, nisi in factis antiquis.*

19 *Testis depositio non iurata, nō probat.*

20 *Testis iurare debet dicere veritatem pro vtraq; parte.*

21 *Testis deponens falsum non iuratus, punitur extraordinaria pœna.*

22 *Testes produci possunt vsq; ad publicationem in causa, & non vltrà: nisi super nouis articulis dependentibus à veteribus.*

SExtus actus, qui emergit in iudicio successiuè, est testiū productio: nam dato termino ad probandum: & præsentatis articulis siue positionibus: & habita responsione partis, quæ negauit positiones: necesse est, probare id, quod in articulis continetur. Et quia potissimus probādi modus est per testes, ideo solent produci. Quæ materia testium est toties ventilata per quamplures tractatus scribentium, maximè per Bar. in suo tract. testiū. per Alber. de mandectis. & per Tindarum in suo tract. per Specul. in titu. de teste. per Lanfran. in c. quoniam contra. in versi. testium. de probat. & per quamplures alios modern. maximè per Car. extrà, de testi. per totū. ideo superuacuum mihi visum fuit hanc materiam plenèhîc cumulare: cùm sit ita ampla materia, quę

quę sola de per se requireret vnū magnum tract. Solùm igitur pro introductione iuuenum in actu practico succinctè attingam tres quæstiones: & de reliquis remitto me ad dictos tract. ¶Prima igitur q. erit, quo ordine sint testes producendi vel examinandi. Secunda q. erit, qualiter debent testes deponere ad hoc, vt probent. Tertia, vsque ad quod tempus

1 possunt testes produci. Reuertor ad primam: & dico, quòd talis ordo seruandus est, videlicet. quia dato termino ad probandum, pars quæ facit articulos, facit citari testes, vt veniant prima die iuridica coram iudice ad iurandum & deponendum testimonium veritatis super articulis præsentatis, vel præsentandis: necnon facit citari aduersarium: vt in eodem die compareat visurus testium iuramenta. Et ista citatio testium requiritur, ad hoc, vt appareat, quòd non sponte se ingerunt, sed rogati: quia aliàs si vltrò se ingererent, essent suspecti de falso, secundum Bart. in l. post legatum. §. his verò. ff. de his quib. vt indig. & Alex. in consil. lxviij. col. ij. & vj. in ij. vol. Requiritur etiā citatio partis, ad videndum iurare testes: quia tota substantia depositionis testium consistit in iuramento. l. iurisiurandi. C. de

2 testi.* adeò ꝙ si pars non esset citata, nec aliter præsens iuramento, nihil valet eorum depositio cap. ij. & ibi Abb. de testib. & l. si quando. & ibi Bald. C. de testib.

3 *Et pro hoc habemus ritum magnæ curiæ, qui incipit, item si in rubrica &c. quo cauetur, quòd actorum magister in rubrica testium debet scribere, qualiter fuerunt examinati parte præsente & vidente eorum iuramenta, vel absente per contumaciam: aliàs depositiones non probant. Et facta dicta citatione in prima die iuridica, datur iuramentum de veritate dicenda testibus comparentibus, parte citata pręsente vel in eius contumaciam.

4 Si verò* testes non comparent, accusatur eorum contumacia & interponitur decretum, fore procedendum ad eorum examinationem contumacia non obstante: & extunc in anteà possunt examinari quandocunque, etiam parte absente, & in die feriata ad honorem Dei, vt not. glo. in clemen. j. de offic. deleg. & dicam infrà: & etiā post terminum probatorium: quia eorum depositio refertur ad tempus iuramenti, vt tenet Ludo. Roma. in consil. cccxliij. col. ij. & Abb. in c. licet causam. col. vj de probat. & dixi suprà in vers. dilatio circa fin. & prædicta tenet Bart. in repe. l. ij. col. fi. si quis in ius voc. non ier.

5 ¶* Est tamen statutum in regno circa refrenationem testiū: quia non est indistinctè permissum tot testes examinari, quotcunq; quis producere vult: nam non potest quis examinare vltra septem testes, super vno quoque ar

ticulo: nisi aliter videatur æquū iudici, vel nisi essemus in factis antiquis: quia tūc est permissum vsque ad decē pro quolibet articulo, vt est regia pragma. quæ incipit, statuimus.
6 ¶ *Debét autem dicti testes producti, examinari in loco iudicij & non extra, nisi essent mulieres vel personæ egregiæ, vel infirmi, vel alio modo impediti venire ad curiā. tunc enim permissum est illos examinare in loco honesto extra locum iudicij, vt est ritus magnæ curiæ in num. 32. incipiens, item, quòd non audeant &c. & tunc pars citari debet ad videndum iuramēta testium in illo loco, vbi sunt examinandi, vt est text. cum gl. in c. ij. de iud. lib. vj. & Alexan. in l. ad egregias. ff. de iureiur. quod nota contra istos notarios actorum, qui quotidie vadunt examinando testes per plateas, & vicos extra locum iudicij.
7 *Et quod testes possint examinari in die feriata, dummodo iurauerint in die iuridica, est ritus magnę curię in num. 47. incipiens, item, quòd si detur &c. in fin. & alius ritus in num. 56. incipiens, item quòd si testes &c. & alius, 132. incipiens, item, si testes &c. & alius, 154. incipiens
8 itē, quòd si testes &c. ¶ *Si tamen testes sunt citati infra terminum & nondum iurauerunt in termino, possunt infra tres dies immediatè sequentes iurare, & examinari post terminum, vt est alius ritus in nume. 149. incipiēs Item quòd in quibuscunque &c.
9 ¶ * Super secunda q. principali concludo, quòd testes, vt probent, debent adsignare bonam causam scientiæ per alterum ex quinque sensibus, vt not. Bartol. in l j. in iij. col. & ibi Alexand. & doct. ff si cert. peta. & Alexan. in consil. cxxxij. col penult. in v. volu. nō tamen tenetur præcisè testis reddere causam, nisi interrogetur. l. solā & ibi Bal. C. de test. vnde si deponat sine causa scientiæ non interrogatus, bene probat. Sed interrogatus, si non adsignat bonam causam vel nullam, nihil probat, vt per doct. in d. l. solam.
10 *Nam ratio attenditur in teste, & illa est, quæ saluat & destruit eius dictum, secundū Alexan. in consi. cxx. col. iij. in v. volu. & Abb. in c. cùm causam. col. iij. versic. quæro, dicitur hîc &c. de testib. & Bald. in d. l. solam. & Bald. in l. conuenticulam. col. iiij. versi. modò venio ad testes, &c. C. de episc. & cleri.
11 ¶ * Et nota, quòd ista causa scientiæ debet esse separata ab eius depositione testis, vt non sit eadem cum dicto. Exemplum, dicit testis, quòd Titius mutuauit. Scio centum. in causa scientiæ debet dicere, quia vidi pecuniam numerari ex causa mutui &c. secus si diceret, quia scio. nā non probat, quia tantùm est, ac si diceret, scio: & sic eadem est ratio cùm dicto: quo casu nō valet talis depositio, secundum Bar. in l. fi. ff. de offic. procur. Cæsa. & Soci in consi. xcviij. col. fin. in

in iiij.vol. quod nota perpetuò, quia quotidie tabelliones examinantes errant in hoc: & non aduertunt ad id, quod faciunt: & destruunt causas litigantium: nam vt plurimum recipiunt dictum testis: & in causa scientiæ scribunt vt suprà dixit & deposuit: & sic expediunt se vnico verbo: nam si in illa depositione testis non fecit mentionē de aliquo sensu corporis, sed solùm generaliter dixit scire dicta per eum: tunc illa causa scientiæ destruit totum eius dictum, vt melius esset, si notarius ipsum non interrogaret. & millies mihi occurrerunt varij processus cum talibus depositionibus ita inaduertenter, & (vt loquar cum reuerentia notariorum) bestialiter scriptis: & pluries opposui in allegationibus iuris & obtinui, quòd tales depositiones fidem non faciunt, propter illam causam scientiæ relatiuam ad suprà dicta: quæ facit vt sit eadem

12 cum dicto. ¶* Illud tamen, quod dixi, quòd testis non interrogatus de causa scientiæ probat: limita primò nō procedere in causis criminalibus: in quibus debent testes etiam non interrogati adsignare causam: aliàs non probant ita tenet Alex. in consi.

13 xv.col.v.in j. vol. ¶* Secundò limita in omnibus factis perceptibilibus solo iudicio intellectus, sicut in probando aliquem furiosum, vel dominum, vel diuitem, vel mortuum, vel aliud simile, quod nō percipitur sensu corporis: nam etiam non interrogatus debet testis deponere de causa scientiæ, aliàs non probat, secundum Abb. in d. c. cùm causam col. iij. de testi. & Bart. in l. qui testamento. §. fin. ff. de test. & Bal. in d. l. solā col. j. & Alex. in cōsi. lxxxv. col. iij. & Bal. & Ias. in l. furiosum. C. qui testa. facc. poss.

14 ¶* Tertiò limita, quando per vnum testem est deferēdum iuramentum suppletorium: quia est necesse, quòd ille testis etiā non interrogatus reddiderit causam: aliàs non facit semiplenam probationem, secundum Bal. in c. j. §. sacramētum col. ij. de consue. rec feu. & Alex. in cōsi. xxxij. in j. vol. & Ias. in repe. l. admonēdi. col. xciiij. versic. quartò. ff. de iureiur. plures alias limitationes vide per Bal. & doct. in d. l. solam. & per Moder. Cano. in d. c. cum

15 causam de testi. ¶* Ex prædictis ergo cōcluditur, quòd vbicunq; testis deponit & adsignat causam remotam à sensu proprio ipsius testis, non probat. Hinc est quòd testis de credulitate non probat: quia non deponit per sensum proprium, vt not. plenè

16 Ias. in rub. ff. de iureiur. * Quod tamen limita, quando testis deponit aliquid contra producentem per verbum, credit: quia tūc plenè probat contra eū: ex quo ab eo approbatur. ita pulchre tenet Lud. Rom. in consil. ciiij. in

17 fin. * Similiter, quando deponit per verbum videtur, vel iudicio

suo non probat: quia non deponit de vero sensu, secundum Bar. in l. quid tamen. §. si arbiter. ff. de arbi. & Alex. in cōsil. lxxiiij. col. iij. in princ. in j. vol. & cōsi. x. col. fi. in ij. volu.
18 * Eodem modo quando testis deponit de auditu alieno, non probat: puta, scio, quia audiui dici à tali &c. quia non deponit de sensu proprio, vt est glo. in versicu. pręsto in l. testium. C. de testib. & plene per Felyn. & Fran. de Are. in c. tam literis. de testib. nisi in factis antiquis: vt habetur in l. si arbiter. ff.
19 de probat. ¶ * Requiritur etiam in teste ad hoc, vt probet, vt deponat cum iuramento: aliàs non valet eius depositio. l. iuiurandi. C. de test. & l. si quādo eodem tit. & debet iurare in iudicio, nō extrà l. tertia. §. Sabino. cum glo.
20 ff. de test. * & debet iurare dicere veritatem pro vtraq; parte, vt est gl. & Bar. in authē. sed iudex. C. de episc. & cler. & gl. & Bald. & communiter moderni in l. ij. C. de eden. & glo. in c. fraternitatis.
21 de test. * & si aliquis testis deponeret falsum sine iuramento, nō punitur pœna falsi, sed extraordinaria, secundum Bal. in consil. cvj. in j. vol. & Ang. in consil. cxciiij. col. ij. in fi. quòd nota pro limitatione consti. eos qui scienter.
22 ¶ * Super tertia q. principali communis conclusio est, ꝙ testes possunt produci vsque ad publicationem in causa, & non vltrà: nisi super articulis nouis dependentibus à veteribus: & habet locum tam in causa principali, quàm appellationis, propter timorem subornationis. Tex. est in cle. ij. de testi. & habetur per Bar. in l. per hanc. C. de tēp. appe. & quoniam materia ista est plene ventilata per Bart. & doct. in authen. at qui semel. C. de prob. & per Abb. & Fely. & cano. in c. fraternitatis. in c. cùm clamor. & c. series. & c. vltra tertiam. de testi. & est conformis constit. quæ incipit, iurisperitorum. ideò sufficiat pro nunc remisßio ad loca præallegata: reliqua in materia testium dicam infrà in versic. repulsa. Sequitur septimus actús, de interrogatoriis. Robertus Maranta I. V. D.

De interrogatoriorum productione.

1 *Interrogatoria quomodo & quando præsententur.*
2 *Interrogatoria testium, ad quem effectum fiant.*
3 *Interrogatoriorum copia parti dari non debet.*
4 *Iudex qui obmisit interrogare testes, super interrogatoriis à parte productis an inualidet examen.*

1 SEptimus actus, est interrogatoriorum productio. * præsentatis enim articulis, & vocatis testibus, solet altera pars petere copiam articulorum ad affectum præsentandi interrogatoria contra testes ad veritatem indagandam. c. præsentium. de testi. lib. vj. & debet ipsi parti petenti concedi terminus ad producend

ducendum interrogatoria, vt notat Spec. in tit. de teste. §. iam de
2 interrogatoriis. colum. j. * & fiũt ad effectum faciendi variare testes in altero ex illis decem prædicamentis, quæ ponit Bald. in l.
3 testium. C. de testi. * quorum copia non datur parti, ne instruantur testes ad falsum. vt not. Abb. in c. per tuas. colum. fin. de test. &
4 Alex. in l ij. C. de eden. ¶ * Quid autem, si pars producit interrogatoria, & iudex omittit interrogare testes super illis: an per hoc inualidetur examen? Dic quod non, sed remanet facultas parti faciendi repeti testes super interrogatoriis, etiam post publicationem processus. ita tenet Alex. in consi. xlj. in fin. col. in iiij. vo. & consi. clxxiiij. col. pen. in ij. vol. Reliqua de hac materia, dic vt dixi suprà in prima parte iudicij: scilicet huius sextę partis, in versicu. interrogatio. & habetur per Specula. in d. §. iam de interrogatoriis. in tit. de teste.

De instrumentorum productione.

1 *Instrumentorum appellatione venit omnis scriptura instruens causam.*

2 *Instrumentum secundum formam ritus, qualiter præsentetur in iudiciis.*

3 *Mulier carceratur pro debito, quando instrumentum secundum formam ritus præsentatur.*

4 *Instrumentum vt præsentari poßit, secundum formam ritus, iuramẽtum & pœnam continere debet. & liquidum debet esse. & num. 5.*

6 *Instrumentum secundum formam ritus, post viginti annos præsentari non potest.*

7 *Instrumentum secundum formam ritus præsentari non potest contra hæredem mortui, sed creditoris hæres illud præsentat.*

8 *Instrumentum continens debitum maioris vltra vnciam, præsentatur secundum formam ritus.*

9 *Præuentio facta per debitorem, facit non posse instrumentum contra eum præsentari, secundum formam ritus. & qualiter fieri debeat.*

10 *Instrumentum secundum formam ritus non potest præsentari per procuratorem.*

11 *Instrumentum secundum formam ritus non præsentatur contra debitorem, qui contraxit per procuratorem. & non iurauit ipse debitor, sed procurator.*

12 *Instrumento præsentato secundum formam ritus, si debitor est cõtumax, potest de persona capi.*

13 *Instrumentum super adsistentia impetranda, quando & qualiter præsentatur.*

14 *Creditor, qui elegit viã vrbaniùs agendi in iudicio, non potest vlteriùs extra iudicium via executiua agere.*

15 *Instrumentũ vt fidem faciat, in membrana charta scribi debet. & quæ continere debeat. & numero 21. cum sequen.*

16 *Scriptura priuata in charta de papyro potest præsentari.*

17 *Scriptura priuata de se non facit fidem, nisi quatenus per testes comprobatur.*

18 *Citari debet pars, quando producuntur*

cuntur instrumenta, vel scripturæ in iudicio. alias non probant.

19 *Instrumenti copia collationata, potest in actibus relinqui, retento originali.*

20 *Falsam scripturam producens in iudicio, interrogari potest, an velit vti: & qualiter respondere debeat.*

21 *Instrumentum, vt fidem faciat, locũ celebrati contractus vel instrumenti continere debet.*

22 *Instrumentum carens signo notarij, in eo apponi consueto, non valet.*

23 *Indictionis obmissio vitiat instrumentum.*

24 *Scripturarũ præsentatio, an sit actus iudiciarius.*

25 *Datio termini est actus iudiciarius.*

26 *Scripturæ vsq; ad quod tempus possunt in iudicio præsentari.*

27 *Testes simul cum scriptura, post publicationem possunt produci.*

28 *Scriptura præsentata post conclusionem, videtur extra processum. & iudex illam recipit ad solam sui instructionem.*

OCtauus actus, qui successiuè sequitur in iudiciis, est, quia solent produci instrumenta & aliæ scripturæ publicę vel
1 priuatæ in vim probationis.* nã appellatione instrumentorum, venit omnis scriptura instruens causam. l. j. ff. de fide instru. & no. gl. & doct. in rub. C. de eden. Super hoc pro introductione iuuenum declarabo breuiter duas q. Prima est, qualiter instrumenta præsentari debeant in iudiciis. Secunda, vsque ad quod tempus
2 produci possunt. ¶* Ad primam quæstionẽ respondẽdo præsuppono, quòd in regno instrumenta præsentantur altero de tribus modis: videlicet, vno modo via executiua & criminaliter: vt quãdo instrumentũ pręsentatur secũdum formã ritus magnę curię, qui incipit, item, si qui debitores &c. & tũc requiritur, quòd instrumentũ sit ex omni sui parte liquidum, & quòd cõtineat iuramentum & pœnã. quo casu nõ est necesse, q̃ præcedat libellus: nec requiritur alius ordo iudiciarius: sed præsentato instrumento, liquidatur per creditorem, pro quata summa ipsum pręsentat: & citatur debitor, vt veniat responsurus super tenore instrumenti: qui in vltimo peremptorio comparens interrogatur super tenore instrumenti: & si aliquam exceptionem allegat, statim carceratur. & debet illa exceptionem probare in vinculis, & vt dicitur in dicto ritu: & si non probauerit, tenetur soluere debitum & pœnam fisco: quę est redacta hodie secundum cõmunem obseruãtiam ad rationem tarenorum trium pro qualibet vncia petita. imò, propter pœnã periurij posset curia procedere contra debitorem ad pœnã corporalem: scilicet, ad mutilationẽ manus, vt est ritus magnæ curię in num. lvj. incipiens, nota, quòd ille qui carceratur &c. & alius ritus in numero 179. incipiens, item seruat ipsa curia, quòd si aliquis &c. Verùm ista pœna corpora

poralis hodie non est in obseruantia,& de facto non seruatur: sed sola pœna pecuniaria. Et quoniam etiam in ista via executiua debet accusari prima & vltima cōtumacia, vt est alius ritus in num.276.qui incipit, itē, ꝙ vbi &c. Si tamen reus venerit in vltimo peremptorio cum sacco paratus ad soluendum, euitat omnem pœnam de æquitate, vt est alius ritus in nu.70.incipiēs, item, ꝙ si aliquis &c.sed si reus defendendo se, in termino sibi prefixo ad probandum suam exceptionem, probauerit solutionem, vel falsitatem instrumenti, tunc creditor punitur in vno augustali pro qualibet vncia petita, vt dicitur in dicto ritu lxj.incipiente, itē, si qui debitores &c. in fin. Similiter si debitor in vltimo peremptorio cōparens, doceat in promptu desolutione vel alia satisfactione, non carceratur: sed creditor carceratur tunc & punitur vt calūniator & periurus, vt est alius ritus in nume. 169. incipiens, item, in casu præmisso. ¶* Potest etiam fieri talis
3 præsentatio instrumenti contra mulierem debitricē. & per hoc est correcta in isto casu dispositio authen. sed nouo iure. C. de custo.reo. & authē.sed hodie. C. de offi.diue. iud. vbi habetur qđ mulier non potest carcerari, maximè pro debito, vt notat plenè Alex.& Iason in l.pleriq;.ff.de in ius vocan. Nam hodie in regno potest mulier carcerari pro debito, quando eo modo secundum formam ritus præsentatur instrumentū contra eam. & hoc dictat expræsè dictus ritus lxj. dum dicit, item si qui debitores, aut debitrices. &c. qui loquitur etiam contra fideiussores, vt ibi
4 expresè dicitur. ¶* Limita tamen primò hanc dispositionem ritus & viam executiuam procedere, dummodo instrumentum contineat iuramentum & pœnā vt in eo dicitur: quia aliàs debitor non esset periurus, nec pos-
5 set criminaliter cōueniri. ¶* Secundò limita, dummodo instrumentum sit liquidū ex omnisui parte. Quod procedit, etiam si esset liquidum per relationē ad aliud instrumētum:& sic sufficit, dummodo aliud instrumentum producatur, vt est alius ritus in nu.62. incipiens, nota, ꝙ ille ri-
6 tus.&c.in fin. ¶* Tertio limita, nisi à die natiuitatis actionis in instrumento contentæ fuerint transacti anni vigintí: quia tanto tempore esset præscriptū huiusmodi præsentationi executiuæ, & posset tunc solùm præsentari instrumentum via ordinaria, vt dictat expresè dictus ritus lxij.incipiens, nota, ꝙ ille ri-
7 tus &c. ¶* Quartò limita, dummodo debitor contra quem presentatur, sit viuus: secus, si esset mortuus: nam contra eius hæredes non potest eo modo instrumentum præsentari: sed solùm via ordinaria, præsumitur habere iustam ignorantiam: vnde

non interrogatur super tenore
instrumenti, vt est alius ritus in
numero 178.incipiens, item ser-
uat ipsa curia, quòd si debitor.
sed ecõuerso hæres creditori po
test præsentare eo modo instru-
mentum : debet tamen antea fa-
cere præambulum,& probare se
hæredem pro liquidatione in-
strumenti, vt dicitur in dicto ri-
tu clxxviij. & est alius in nu.221.
incipiens,item seruat ipsa curia,
quòd si sitpręsentatio &c.& alius
in nu.249. incipiens, itẽ seruat i-
8 psa curia,ꝙ quãdo &c.¶* Quin-
tò limita, dũmodo instrumentũ
contineat debitum valoris vltra
vnciam:aliàs si est ab vncia infrà,
non potest eo modo præsentari,
vt est alius ritus nu.272.incipiẽs,
9 item quæcunque &c. ¶* Sextò
limita, nisi creditor esset antè
præuentus à debitore, vt rum-
pat sibi instrumentum ex aliqua
iusta causa: quia interim pendẽ-
te dicta præuentione non potest
instrumentũ præspentari,secun-
dum formam ritus:nec procedi-
tur ad interrogationem, vt est
alius ritus lxiiij. incipiens,nota,
quòd ille ritus &c.Ista autẽ præ-
uentio est limitata hodie per re-
giam pragma.quæ incipit,mali-
tiis. qua cauetur quòd debitor
nõ potest præuenire creditorẽ,
nisi pręstita priùsfideiussoriacau
tione sub pœna vnciarum decẽ
de soluendo debitum in casu suc
cumbentię. & tempore publica-
tionis processus debet persona-
liter debitor præueniens com-
parere,vt si non probauerit præ-
uentionem, possit detineri de
10 persona. ¶* Septimò limita,dũ-
modo instrumentum præsente-
tur & liquidetur per principalẽ
creditorem personaliter, nõ per
eius procuratorem: nam in hoc
processu executiuo & extraordi-
nario non admittitur procura-
tor etiam ad mediasnec ex parte
actoris,nec ex parte rei,vt est a-
lius ritus magnæ curię 182. inci-
piens,item seruat dicta curia,ꝙ
11 in causis.¶* Octauò limita quã-
do instrumentum fuit celebra-
tum cum aliquo procuratore no
mine debitoris, & ipse procura-
tor iurauit:nam tale instrumen-
tum non potest præsentari,secũ-
dum formam ritus: quia iura-
mentum non est præstitum de
facie ad faciem, & ideo contra
dominum qui non iurauit perso
naliter, præsentari non potest:
minimè contra procuratorem:
quia licet cõdemnari possit pro-
curator : non tamen fit execu-
tio contra eum, sed contra do-
minum, vt notat Angel.& doct.
in l.Plautius. ff.de procura. vnde
non esset æquum, quòd procu-
rator detineretur de persona:
quia fieret actus executiuus con
tra eum.ita de hoc est deci.lxiiij.
12 consil.Neapol. ¶* Si tamen de-
bitor citatus eo modo super te-
nore instrumenti, esset contu-
max,& non cõpareret in vltimo
peremptorio:ex tunc in antea ca
pi potest de persona, tanquam
suspectus. de hoc est alius ritus
lxxvij.

lxxvij.incipiẽs,item, quòd si debitores citati &c. & isto modo prędicto instrumentum præsen-
13 tatur personaliter. ¶* Secundò principali modo præsentantur instrumenta in regno realiter super adsistentia impetrãda:& hoc procedit similiter,quando instrumentum est liquidum, & habet pactum de capiendo, constitutum precarij, & hypothecam bonorum.nã isto casu habet creditor electionem scilicet agendi via extraiudiciaria executiua authoritate dicti pacti de capiendo:quia potest authoritate propria capere tantum de bonis debitoris, quòd ascendat ad summã debiti:per ea, quæ plenè tenet Bar.in rep.l.creditores. C.de pign.vel agendo vrbaniùs, scilicet via iudiciaria, petendo adsistentiam citata parte. quo casu si innititur hypothecę bonorum censetur intẽtare hypothecariã, quæ est actio realis. Si verò innititur cõstituto precarij existenti in instrumento,& censetur intentare condictionem, ex l. fina. C.de acquiren.poss. quando agit contra tertium possessorem: vt habetur in decisio.cxxxix. consi. Neap.sed agendo contra ipsum principalem debitorem, censetur agere ad reuocationem precarij ad recuperandum naturalem possessionem ratione ciuilis in eum translatæ per precarium:vt habetur per Bart.& docto.in l.quod meo. & in l. interdum.ff.de acquir.possess.& ita illi rei adsistit sibi hypothecatæ: & ideò adsistentia dicitur, quam tunc vrbanius agendo impetrat à iudice:& vnà cũ ea iudex concedit suum decretũ propter clausulas instrumentales: vt res illa hypothecata cum precarij constitutione,& pacto de capiendo, capiatur: & publicis subhastationibus exponatur,& de pretio creditori satisfiat: & ita quoti-
14 die practicatur. * Si tamen creditor elegit hãc viam agendi vrbaniùs in iudicio,non potest vlteriùs agere via executiua extra iudicium:vt tenet Bald.in l.j.col. v.versic.decimò quæro. &c.C.de seruitut. & aqua. Et quid si inuenitresistentem,an possit illum expellere propria authoritate:& de multis aliis pertinentibus ad hanc materiam:vide Bar.& Saly. in d.l. creditores. & Francisc. de Aret.in consil.xxij. & Matth. de Afflict. in constit.pacis cultum.
15 col.v.cum duabus seq. ¶* Tertio modo præsentantur instrumenta & scripturæ via ordinaria: videlicet præcedente petitione, & litis contestatione, & dato termino ad probandum:tunc in meritis probationum producuntur scripturæ ad probandum intentionem producentis.quo casu dẽ iure constitutionum regni si est instrumentum,debet produci in charta membrana: alias non facit fidem: vt est constitu.quæ incipit,consuetudinem,quamolim &c.Item,si instrumentum contineat summã vltra librã auri, debet

bet habere subscriptionem iudicis ad contractus, & trium testiũ probatæ vitæ vltra notariũ. sed infra libram auri sufficiunt duo testes cum notario, & iudice. Et debent illi testes esse literati, sciẽtes scribere: si in illo loco vbi celebratur contractus, esset copia literatorum: aliàs sufficiunt illiterati: qui per signũ crucis se subscribant. Ita hæc omnia traduntur in constitu. instrumẽ-
16 torũ robur. * Sed si est scriptura priuata, potest produci etiam in charta de papyro: secundum Lucam de Penna in l. ad interiorum. col. iij. versi. item scias. &c.
17 C. de apo. pub. lib. x. * Verùm talis scriptura priuata de se nõ facit fidẽ, nisi quatenus per testes cõprobatur: vt habetur per Bar. & docto. in authen. at si contractus. C. de fide instru. & in l. scripturas. C. qui pot. in pign. habe. & in l. admon. ff. de iureiur. & in
18 l. publicati. C. de testib. ¶ * Verùm, quãdo producuntur instrumenta vel scripturę in iudicio in vim probationis, debet pars citari: aliàs non probarent: vt not. Bald. in l. si quando. in fi. C. de testib. & Lud. Rom. in consi. clxxvj. column. ij. nisi producerentur ad solã instructionem iudicis: quia tunc non requiritur partis citatio: secundum Bal. in l. si qua per calumniam. ver. sed pone. &c. C.
19 de episc. & cler. ¶ * Et licet sit dictum, quòd instrumenta debent pręsentari in forma probante in charta membrana, cum subscriptionibus testium: hoc est verum in ipsa ostensione & productione, quæ fit in curia. tamen post ipsa producta, potest pars producens relinquere in actis copiam collationatam, & retinere originale penes se, ne aliquo casu in actis perdatur vel surripiatur. & ita quotidie practicatur in regno. de hoc est ritus magnę curiæ in num. 168. incipiens, item seruat ipsa curia, quòd quamuis
20 &c. ¶ * Quid autem, si producatur instrumentum falsum, & altera pars petit interrogari producentẽ, an velit eo vti, ad hoc vt possit ipsum accusare de falso: an teneatur respondere simpliciter: vel sufficiat quòd respõdeat conditionaliter: scilicet volo vti, quatenus verum esse apparebit, & non aliter? Dic quòd debet respondere simpliciter: & si dubitat, datur sibi terminus ad deliberandum. & de hoc est decisio cclxxxix. consil. Neapo. & ita debet intelligi regia pragma. quæ incipit testem falsum. & idem dicimus in attestationibus testium vt habetur in dicta decisi.
21 clxxxvj. ¶ * Requiritur etiam in instrumento præsentato locus celebrati contractus seu instrumenti: aliàs si in eo nõ est descriptus, non valet, nec probat: vt not. Petr. Phil. Cor. in consi. ccxvj. colum. ij. in litera b. in iiij. vol. & not. gl. & Bart. in l. generali. C. de
22 tabu. lib. x. * Idem dicimus de signo notarij. quia si non apponatur in instrumento, quãdo est consue

consuetum apponi, instrumentum non valet: vt per plura tenet idem Petr. Philip. Corn. in consi. cxviij. col. ij. in litera d. in iiij vo-
23 lu. * vbi idem dicit de obmissione indictionis, quòd vitiet instrumentũ. & hoc ponit in d. cõsi. cxviij. in litera f. & cõsi xciij. col. j. litera c. in eo. iiij. volu. & tenet Bar. in l. si librarius. ff. de regul. iur. & in l. nominatim. ff. de con-
24 di. & demon. ¶ * An autem præsentare istas scripturas in iudicio, sit actus iudiciarius? dic quòd non: vnde etiã in die feriata præsentari possunt. vt not. Spe. in tit. de dila. §. j. versic. sed pone iudex
25 &c. circa fin. * Sed datio termini est actus iudiciarius, vt tenet idẽ Spec. in tit. de dila. §. nunc videamus. vers. sed pone ecce &c.

VENIO Ad secundã quęst.
26 principalem: * scilicet, vsque ad quod tempus præsentari possint scripturæ. Dic quòd de iure cõmuni possunt præsentari non solùm in termino probatorio, sed etiam quandocunque post, vsq; ad conclusionem in causa exclusiuè. c. cùm dilectus. de fide instr. nã in hoc casu productionis scripturarum, cessat timor suborna-
27 tionis. * hinc dicimus, quòd quãdo testes producuntur, post publicationem vnà cum scriptura possunt produci: vt not. Bald. & doct. in l. certi condictio. §. quoniam. ff. si certum peta. & Bal. in l. ampliorem. C. de app. & Alex. in l. si ita scriptum. ff. de liber. & posthum. & canon. in c. series. de testib. quod tamen declara & limita, nisi aliqua iusta causa subsit quia tunc potest iudex stante iusta causa, etiam post conclusionem in causa, admittere scripturas: vt tenet And. de Yser. in constitu. iurisperitorum. col. j. deinde superuenit consti. regni, quæ incipit, lite legitimè, quæ secundum vnum intellectum gloss. & And. ibi, vult, quod scripturæ producantur infra terminum probatorium, & non post. verùm, quo ad hoc, illa constitu. non seruatur. Nam superuenit regia prag. quæ incipit, cursu dilationũ. qua cauetur, quòd scripturæ producantur infra quatuor dies vtiles
28 à die publicationis, quando nulla fuit petita repulsa: sed si repulsa facta est, tunc isti quatuor dies currunt à die publicationis in causa repulsæ: & ita seruandum esset, cùm illa prag. faciat in regno ius nouissimum. Et vide quæ dixi suprà in versi. excepto. Ego tamen semper vidi obseruari, quòd scripturæ recipiuntur in curiis vsque ad conclusionem exclusiuè: & sic de facto & de communi stylo curiarum seruatur dispositio iuris communis scilicet d. c. cùm dilectus. de fide instru. & ex hoc dico non seruari ritum magnæ curiæ in nume. 21. qui incipit, item, quòd post terminum. &c. qui vult, quòd nõ recipiantur aliquę scripturę post terminum probatorium, vt ponãtur in processu: nam contrariũ est in viridi obseruantia: & maximè

ximè per d. regiam pragma. quæ contradicit illi ritui. & similiter est correctus alius ritus. in num. clix. incip. itē seruat ipsa curia, quòd post terminum &c. qui in effectu dicit idem, quod præcedēs, saluo eo quod dicit in fine sui, scilicet, quòd post conclusionem est hodie in obseruantia, sci-
28 licet, ꝙ * quando producitur scriptura post conclusionem, tunc actorū magister facit in illa scriptura præsentationē denotando ꝙ post conclusionem producta fuit: & non ponit illam in processu, sed extra processū: & iudex potest illam videre solùm ad sui instructionem, & non in vim probationis: & ita seruatur. Reliqua in hac materia dic, vt dixi suprà in vers. dilatio. & vt habetur per Specu. in tit de instr. edi. per totum. & per Moder. in c. cùm dilectus. & in c. scripta verò. & in c. cùm Ioannes. de fide instrum. Robertus maranta V. I. D.

De iuramento, eius differentia & vsu.

1 *Iuramentum, quotuplex sit.*
2 *Iuramentum necessarium, aliàs suppletorium, quod dicatur.*
3 *Iuramentum suppletorium defertur etiam post conclusum in causa: dummodo ante conclusionem petitum sit. & numero 10.*
4 *Iuramentum suppletorium, quot & quæ requirantur vt deferatur. & numeris, 5. 6. 7. 8. 9. & 10.*
5 *Iuramentum suppletorium non defertur hæredi.*
6 *Persona vili & suspecta de periurio, non defertur iuramentum suppletorium.*
7 *Iuramentum suppletorium, non defertur in causa ardua & criminali.*
8 *Causa parua vel magna dicitur, secundum personarum conditionem.*
9 *Iuramentum non defertur in supplementum, quando semiplena probatio est elisa per probationes contrarias.*
11 *Iuramentum litis decisorium, quod dicatur. & qualiter deferatur.*
12 *Probatio an admittatur contra iuramentum litis decisorium.*
13 *Iuramentum quod defertur in iudicio alicui aduersario, vt principaliori & legaliori, veritatis appellatur.*
14 *Testis de mera veritatate iurare debet: alias non probat.*
15 *Iuramentum calumniæ, credulitatis appellatur.*
16 *Iuramentum in litem quotuplex sit & quando & qualiter deferatur.*
17 *Iuramentum purgationis, quod dicatur, & quando deferatur.*
18 *Purgatio canonica, quæ dicatur: & quæ vulgaris.*
19 *Iuramentum pro enormitate criminis secundum l. si quando C. vnde vi. qualiter deferatur.*
20 *Iuramentum damnum passi, an & quando faciat plenam fidem*
21 *Præsumitur pro decreto seu sententia iudicis maioris. Secus in iudice inferiori, & pedaneo.*
22 *Expensarum taxatio fit mediante iuramento litigatoris*
23 *Iuramentum promissorium, quod dicatur. Et an inducat obligationem.*
24 *Pactum nudum, an firmetur iuramento*

NOnus actus, qui successiuè emergit in iudicio, est iuramentum. Pro cuius euidentia
1 est sciendum. * quod iuramentū in genere sumptum, est duplex: scilicet, iudiciale & extraiudiciale. Iudiciale dicitur propriè illud quod præstatur in iudicio:
2 cuius multę sunt species. ¶ * Et prima est species iuramenti, quod appellatur necessarium: alio vocabulo dicitur suppletorium: & est illud, quod defertur in supplementum probationis: vt quando actor vel reus probauit semiplenè: nam potest iudex parte petēte deferre iuramētum semiplenè probanti: per cuius iuramentum erit suppleta probatio sufficiens ad condemnationem vel absolutionem: ... dicitur necessarium: quia ex necessitate defertur parte petente: etiam altera parte inuita: vt probatur in l. in bonę fidei. in versic.
3 oportet. C. de reb. cred. * & potest deferri etiam post conclusum in causa:

causa dũmodo sit petitũ ante conclusionẽ:secundũ Alex.in cõs.liij. col.fi.in j.volu.& Ias.plenè tãgit in rep.l.admo.col.cliiij.& seq.ff. de iureiu.& de isto iuraméto,traditur plenè per Bar.& doct.in d. l.admo.& in d.l.in bonæ fidei. & ibi Bal.& Sal.& per cano.in c.fi.
4 de iureiu. ¶* Et ad hoc vt deferri possit hoc iuramentũ, requiruntur sex copulatiuè: quorũ si aliquod deficit, nõ defertur. Primò enim requiritur, ꝙ sit semiplenè ꝓbatũ per vnũ testẽ omni exceptione maiorẽ:secũdũ Alex. in cõsil.xxvij.in j. vol.& cõs.xix. col.pen.in iiij. vol.& cõsil.xviij. col.ij & iij.in ij.vo.& Pet.Philip. Cor.in cõs.cxciiij.col.ij in ij.vol. aliàs nõ faceret in isto casu semiplenã ꝓbatiõnẽ: vel ꝙ sit ꝓbatũ semiplenè per alias species probationũ:de quib' habet̃ p mod.
5 in d.l.admo. ¶*Secũdò requirit̃, ꝙ ille, cui defertur tale iuramentum, sciat verisimiliter veritatẽ per sensũ corporeũ: quia in hoc æquiparatur testi:vt no.gl.in d.l. admo.in ver. exacto.& ibi Bart. circa fi.col.& glo. in d.l.in bonæ fidei.C.de reb.cred.& ideo non defertur hæredi: quia verisimiliter ignorat veritatem negotij.
6 ¶*Tertiò requiritur,ꝙ is,cui defertur, sit [illegible] honestæ & bonæ vitę:quia aliàs personę vili& suspectæ de periurio,non defertur:secundũ Abb.in d.c.fi.§.sanè. col.iiij.de iureiur. & Bal.in l.qui accusare.C.de eden.& Bar.in d.l.
7 admo.col.fi. ¶* Quartò requiritur, ꝙ causa non sit magna, sed modica: nam in causa ardua vel criminali non defertur:secũdum gl.in d.l.admon.in versi.exact.& ibi per omnes doc.& in d.l.in bo-
8 nę fidei.* Dicitur autẽ parua vel magna,secundũ conditionẽ personarũ:secundũ Bar.in authẽ.nisi breuiores.C.de sen.ex bre.reci. & Pet.Phi.Cor.in consi.lviij.col. iij.in iij.vo.& Alex.in cõs.xxxix.
9 in fi.in v.vo. ¶*Quintò requiritur, ꝙ dicta semiplena probatio non sit in aliquo elisa per probationescontrarias:quia tũc nõ defertur:vt no.gl.& Bal.in l.j.C.qui & aduer.quos.& Lud.Ro.in cõsi.
10 xcj.col.pen.¶* Sextò requiritur ꝙ iuramentũ fuerit petitũ ante cõclusionẽ in causa:nã tũc potest deferri nõ post:vt supra dixi:alias secus, ad instantiã partis: secũdũ Alex.in cõs.liij.in j.vo.vnde practica cõmunis est,ꝙ facta publicatione cõpareat litigator,& dicat qualiter credit ex processatis, plenè suã intẽtionẽ probasse:ita ꝙ debet victoriã reportare.Si tamẽ eũ semiplenè probasse cõtigerit,petit sibi deferri iuramentũ suppletoriũ.aliàs protestat̃&c. nã si iudex nõ daret iuramentũ, tũc cõcurrẽtibus dictis sex requisitis faceret litem suã:reliqua de hac materia dic,vt per doct.ma-
11 ximè Ias.in d.l.admo. ¶*Secũda species iuraměti iudicialis est iuramẽtũ litis decisoriũ.& tale iumẽtũ ab initio dicitur volũtariũ respectu deferentis: quia defertur ex voluntate partis, iudice tamen

vide per 3r

non defertur hæredi Mancin. qui plures cumulat in suo tract. de juramento art. 6. nº 57. folio mihi 95. Tiraquel. de [illegible] 4. a. glos. unica folio iiiq.

tamen approbante, item is, cui defertur, non tenetur præcisè iurare sed potest iuramentum referre: vt habetur in l. manifestæ. ff. de iureiur. Exemplum est quã do alter ex litigatoribus nõ potest probare suam intentionem, & dicit alteri parti, ego volo stare iuramento tuo: nam tenetur pars vel iurare, vel iuramentum referre, dicendo, iures tu: aliàs habetur pro confesso: vt d. l. manifestę. & not. in d. l. in bonæ fidei. Quod tamen intellige quando iudex approbat tale iuramentũ: aliàs posset per partẽ inuitã recusari nec referri, secundũ Bart. in d. l. manifestæ. & Abb. in cap. fin. colum. iij. de iureiur. & And. de Ysern. in c. j. in versic. & cùm datur de consuet. rec. feud. & habetur in l. generaliter. C. de rebus cred. Dicitur autem decisorium, quia per ipsum deciditur lis, sicut per sententiam, adeò quòd vltrà nõ admittitur alia probatio in contrarium. l. ij. & l. non erit. §. datõ. ff. de iureiur. & l. j. & ibi
12 per doct. C. de reb. cred. ¶* Quod intellige non admitti probationem ad retractandum iuramentum ciuiliter, sed bene admittitur probatio ad puniendum criminaliter iurantem de periurio. ita tenet Andr. de Ysern. in d. c. j. §. similiter. versic. sacramentum. in fin. de consuetu. rec. feud. vbi hoc intelligit, quando quis scienter iurauit, & iuramentum
13 fuit alteri nociuum. ¶* Tertia species iuramenti iudicialis, est illud, quod defertur in iudicio alicui aduersario, vt principali & legaliori: vt quando quis examinatur super positionibus medio iuramento: vt dixi suprà in versicu. positio: & hoc appellatur iuramentum veritatis, dato quòd fiat per verbum credulitatis, vt ibi dixi. & est voluntarium ex parte deferentis. differt tamen hoc iuramentum à præcedenti, quia hoc delato potest nihilominus probari contrariũ. verùm is, qui iurauit, non punitur de periurio, sed solùm Deum habet vltorem. l. ij. C. de reb. cred. & And. de Ysern. in d. §. similiter & de hoc est ritus magnę curiæ, in nume. 283. incipiens, item, quòd quandocunque, &c. in fin.
14 ¶* Quarta species iuramẽti iudicialis, est iuramentum veritatis, quòd defertur testibus: nam testis debet iurare de mera veritate, aliàs non probat: vt dixi suprà in versicu. testis. nec sufficit, si diceret, ita est si bene recordor. vt tenet Petr. Philip. Corn. in consil. xciiij. col. j. in litera c.
15 in iij. volumine. ¶* Quinta species iuramenti iudicialis, est iuramentum calumniæ, de quo plenè dixi suprà in versicu. iuramentum calumniæ, & istud appellatur iuramentũ credulitatis: vt l. ij. §. quod obseruari. & ibi Barto. & docto. C. de iura calum. & de eius materia, vide aliqua per And. de Ysern. in const. vniuersos. & constitut. lite legitimè.
16 ¶* Sexta species iuramenti iudicialis,

G

An et pot actor tale iuramentum reuocare ante acceptationem Boer. decis. 243. no. Mancin. de iuram.to arc. 5. no 28. fol. 79.

cialis est iuramentum in litem, de quo loquitur totus titulus. ff. de in litem iur. & istud defertur per iudicem, non autem per partem, & defertur actori. l. ij. & l. videamus. §. deferre. ff. eo. tit. item deferturob solum dolum aduersarij, non ob latam culpam. l. in actionibus. eod. tit. & istud iuramentum est triplex. videlicet, iuramentum in litem affectionis, in quo consideratur interesse singulare affectiõis, vt si habeã affectionem ad librum, ad quem es mihi condemnatus. possum iurare de illo interesse affectionis, propter dolum tuum, & potest hoc interesse excedere verum ac iustum valorem, in quo tria requirũtur copulatiuè. Primum quòd sit actio bonæ fidei, vel stricti iuris arbitraria: secundum, quòd condemnatus sit in dolo, nolendo restituere. Tertiũ, ꝙ sit res in qua verisimiliter cadat affectio, sicut in libro, aliàs secus, vt in numis. l. numis. ff. de in litẽ iur. ita hæc omnia tangit. Ias. in rubr. ff. eod. tit. Secundum, est iuramentum in litem de interesse singulari, vt si deposui pecuniã: & quia eam mihi non restituisti. fui condemnatus ad pœnam, vel pignus meum fuit venditum à creditore meo, possum iurare de isto interesse singulari extra rem: vt d. l. vnius. Tertium, est iuramentum in litem de interesse cõmuni, & de veritate: vt si fuisti in mora dandi mihi seruum. qui mortuus est, possum iurare ob dolum tuum de vera æstimatione, quanti valebat ille seruus, & eatenus mihi condemnaberis: vt d. l. in actionibus. §. planè. cum l. seq. & not. Ias. in d. rub. eod. titul.

17 ¶ * Septima species iuraméti iudicialis, est iuramentum purgationis, quod defertur reo in causis arduis & criminalibus, & etiã in ciuilibus: puta, quando contra reum sunt aliqua indicia vel semiplena probatio, ita quòd non potest diffinitiuè condemnari: tunc iudex potest sibi deferre iuramétum purgationis, per quod iurabit reus se nõ teneri ad debitum, vel non commisisse tale delictum: & sic difinitiuè absoluetur. Et de isto iuramento loquitur propriè tex. in d. l. admonendi. & in authẽ. nouo iure. C. de pœna iudi. qui malè iudi. & l. v. C. de fal. & gl. in l. j. C. de sic. & Bart. in consi. ciiij. in fi. incip. visis testibus, & c. & Ias. in l. tertia.

18 in prin. col. v. ff. de iureiur. * Itẽ, de isto iuraméto loquitur totus titu. extrà, de purgat cano. vbi si aliquis est infamatus de crimine, quod non potest plenè probari compellitur se purgare per iuramentum. Est quędã alia purgatio. quæ dicitur vulgaris, de qua loquitur titulus extrà, de purgat. vul. quę loquitur de duello: vt quando litigãtes volunt se purgare per duellum: quę purgatio est omni iure prohibita, quia per eam videtur tentari. Deus: vt in cap. j. & ibi Abb. de purgatio. vulg. & habetur in consti. regni

monarc.

monarchiā. Et de hoc iuramento purgationis loquitur And. de Yser.in cap.j.§. si verò fuerit. de controuer. inuest.¶ * Octaua species iuraméti iudicialis est, quando propter enormitatem criminis, defertur iuramétum contra violentum spoliatoré, vt si quis spoliat me possessione seu domo mea, possum probare per iuramentum meū, de rebus mobilibus ibi existentibus, & de hoc in odiū spoliatoris: iuxta l.si quādo.cùm ibi no.C.vnde vi.& c.fi. extrà quòd metus causa, & hoc potest dici iuramétum in litem, & non datur contra vniuersitatem in damno clandestino pro valore rerum amissarum: vt nor. glos.in constitut.si damna.& ibi etiam Andr.de Yseru.in penult. col.

19

20 ¶ * Nona species iuramenti iudicialis est, quando extaret statutum, ꝙ stetur iuramento damnum passi, prout est hodie in regno regia pragmat. quæ incipit, statuimus, qua cauetur, quòd quando damnū passus, habet animalia damnum dantia in posse suo, statur suo iuramento. Idem etiā, si officialis deprehendit animalia: quia statur soli iuraméto officialis denuntiātis: aliàs est necesse, quòd probetur ad minus per vnum testem cum iuramento damnū passi, quando non habet animalia in manu: & iudex qui aliter pronūtiat punitur ad quinq; vncias applicandas fisco: & agitātur istę quæstiones corā baiulis: vt habetur in d.pragmat.

21 * Scias tamen, ꝙ licèt aliàs præsumatur pro decreto iudicis l. Herennius.§.Caia.& ibi glos.& Bart.ff.de euict.tamen intelligitur de iudicibus maioribus, non autem de istis baiulis, & iudicibus minimis & pedaneis: quia pro eorum sententiis & decreto non præsumitur. ita tenet Bald. in l.tutores. ff.de confir.tutor.& Ias.in rub.C.qui admit.col.iij.in princ.

22 ¶ * Decima species iuramenti iudicialis, est iuramentū, quod præstatur in taxatione expensarum: nam expensæ factę in iudicio priùs taxantur per iudicem, & postea datur iuramentū victori, qui fecit expésas, & postea interponitur declaratoria per iudicé, vt habetur in authé. post iusiurandum & auth.nouo iure. & ibi Bal.C.de iudic.& hoc fuit introductum ex causa: quia grauatur victor in eo, quòd non recuperat omnes expésas propter taxationem, releuatur in alio, vt stetur suo iuraméto. vnde si vellet planè probare per testes omnes expensas, nō fieret earum taxatio per iudicé, vt dicūt doct. in d.authen. & hæc quò ad iuramentū iudiciale dicta sufficiāt.

SECVNDVM principale

23 * iuramentū, est extraiudiciale, & ideo sic dicitur, quia extra iudicium pręstatur. Cuius similiter multæ sunt species: & primò reperitur vnum iuramentū, quod appellatur promissoriū: vt quando aliquis iurat se daturum, vel facturū aliquid simpliciter sine

aliqua causa vel stipulatione, & sic continet promissionem de futuro. & de isto loquitur textus in l. si quis pro eo. ff. de fideiussorib. & c. debitores. de iureiu. & istud iuramentum nō producit actionem de iure ciuili, nec obligat iurantem, nisi in vno casu. scilicet quando libertus iurat præstare operas patrono. l. vt iurisiurandi ff de oper. liber. & not. Bart. in d. l. si quis pro eo. col. j. & ij. & Ioan de Imo. in repet. c. cùm contingat. colū xxiij. cum tribus sequen. versic. circa tertiam &c. de iureiur. sed de iure canonico est secus: quia potest agi ex tali iuramento. saltem implorando officium iudicis: vt dicit Imo. in d. c. cùm contingat. col. xxvj. in fi. & sequen & hanc conclusionem firmat beatus Tho. in sua summa, secunda secundę. q. lxxxix. articulo vij. vbi tenet, quòd talis promittens tenetur ad obseruantiam iuramenti. si cū eo concurrat iudicium & iustitia. vnde dicerem in isto casu, quòd posset adiri iudex ecclesiasticus per viā denuntiationis Euangelicæ: per ea, quę dixi suprà in tract. de denuntiatione. in prin. huius sextę
24 partis. ¶ * Ex prædictis potest solui illud dubiū: scilicet, vtrùm pactū nudum firmetur iuramento: nam de iure canonico nō est dubiū, quia etiam sine iuramento ex pacto nudo oritur actio, vt est communis opin. omniū scribentium. in cap. j. de pact. multò fortiùs, quando iuramentum interuenit, sed iure ciuili non producit actionem pactum nudum iuratum: vt notat Innocētius in capite j. de eo, quod metus causa. & Bal. in l. fin. colū. ij. C. de fideicommiss. & Bald. in l. j. C. de ope. liber. & idem Bald. in authen. sacramenta. C. si aduers. vendi. de qua materia vide Iasonē in l iurisgentium. §. sed cùm nulla. col. v. ff. de pact. & in l. si quis maior.
25 C. de transact. ¶ * Secūda species iuramenti extraiudicialis est illud, quod appellatur iuramentum assertorium: vt quādo quis asserit aliquid esse de præsenti, vel de præterito, & iurat: vt quādo iurat quis se esse maiorem, vel regem habuisse victoriam, vel simile. de hoc loquitur text. in cap. omne. & cap. vt noueritis. xxij. q j. & per totam. & l. si alterius. in fine. C. si minor se mai. dixe. & not. Imo. in cap. cùm contingat. col. lxxv. in fi. & col. cvij. in prin. de iureiur. Verùm in minore fit differentia, quia si iurat verbaliter, se maiorem, potest probare contrarium. Secus si realiter tactis scripturis: vt d. l. si alterius & de hoc iuramēto assertorio similiter tractat beatus Tho. in summa, secunda secundæ. q.
26 lxxxix. articulo vij. ¶ * Tertia species iuramēti extraiudicialis est, quod dicitur confirmatoriū: vt quando apponitur iuramentū in aliquo actu de se inualido. & per iuramentū firmatur. Exemplum est in auth. sacramēta. C. si aduer. vend. & in c. cùm contingat

gat

gat.de iureiurã.Similiter in donatione inter virum & vxorem, quæ nõ valet.l.j.,& per totum.ff. de do.inter vir.& vxo.& tamen firmatur iuramento, secundum Bart.& Alex.in l.Seius & Augerius.ff.ad l.falc & Abb.in capite donatio.de donat.inter virum & vxorem.& Paul.de Cast in cõsil. lxxv.col.ij.in ij. volumine.& de isto iuraměto tractat plenè Bar. in d.l.si quis pro eo.& [illegible]o. in d. c.cùm cõtingat.vbi plura exempla ponit.&Alex.in consi.xli.j.& consi.lix.in j.volumi.& consi.liij. in iij.volum.& Franc.de Aret.in consil.ij. & consil. xxij. & consil. lxxiiij.& Andr.de Yser. in cap.j. §. item sacramenta. de pace iur.
27 fir.¶* Quarta species iuramenti extraiudicialis est iuramentum fidelitatis, quod tenetur præstare vasallus domino suo, siuę sit vasallus feudatarius,siue burgẽsis,secundum And.de Yser.in ca. j.colum.j.qua.vas.iura.deb.fide.
28 *In quo iuramento sex cõtinentur.Primum,scilicet,quòd iuret seruare dominum incolumem, tutum,honestum,vtilem,facilẽ, & præstare auxilium.quę sex numerantur in cap. j. de noua for. fidel.& ibi per Andr. de Yser. & habetur plenè in deci.265.consil.
29 Neapól.in iiij.& v.colũ. * Item, quando tale iuramentum præstatur domino baroni,debet iurans excipere personam imperatoris seu regis,quę semper cẽsetur exceptuata.scilicet,vt promittat dominum suum defendere aduersus quamcũque personam, præterquam contra regem.cap.imperialem. §.fi.& ibi Andr.de Ysern.de prohib. feud. alien.per Feder.& in d. cap. j. in
30 princ.de noua forma fidel ¶* Et hoc iuramentum potest præstari etiam per tutorẽ vel curatorẽ & procuratorẽ, secundum Alex. in consil. x.colum. iij.in ij. volu.
31 ¶* Item nõ potest Baro exigere hoc iuramentum à vasallis sine mandato regis, vel literis regis, aliàs punitur priuatione feudi, & publicatione bonorum: vt est constitutio.regni,quę incipit,comite vel barone &c.& tenet Andreas de Yser.in c.si minori.circa fi. si de feud.fue.controuer.& habetur in d.deci.265.cõs.Neap.
32 ver.vicesimo &c.¶* Est & aliud iuramentum fidelitatis,quod appellatur iuramentũ ligij:& propriè est illud, quod præstatur soli imperatori vel regi, non autẽ inferiori: & in hoc differt iuramentũ ligij à iuraměto fidelitatis: & tunc quãdo vasallus iurat regi,iurat indistinctè ipsum defendere contra omnẽ personã, neminem exceptuãdo.& de hoc est alia deci.consil.Neapo.in nu
33 mero 307. * vbi declaratur quis dicatur ligius: nam exponitur quasi ligatus & adstrictus regi: vel dicitur,à legalitate,quam tenetur seruare regi contra omnẽ personam.vt not.Bald.in l.j. §.in primo.col.penul.C.de cadu. tol. & And.de Yser.in constit.domini à vasallis. & in d.ca.j.de noua

 for.

for.fidel.& Ioan.Andr.in cle.pastoralis.§.rursus.versic.ligius.de re iudi.& Franc.de Arc.in consi. clj. vbi etiam examinat de iuramento fidelitatis, quod tenetur præstare episcopus archiepiscopo.& quid si episcopus sit exemptus.de qua materia tractatur in cap.dilecti.de maio.& obe.& in c.cùm olim.el ij.& ca.antiqua.&
34 ibi gl.de priuil.¶* Quinta species iuraméti extraiudicialis est iuramentum temerariũ:vt quando aliquis calore iracundiæ iurat.nã si iuramentũ est aliàs illicitum, non valet.si verò esset licitum,vt si quis iuraret non exire domum, vel non ludere, vel aliud simile,tunc propter iracundiam non ligat, nec est periurus contraueniens. Tutius tamé est petere absolutionem ad cautelam,quę de facili conceditur.secundum Abb.in cap.sicut.de iureiuran.& de hoc iuramento habetur Deuteronomij.cap. vj. & Ecclesiasti.cap.xxiij. & per Ioan.
35 Chrysost.super Matth.c.v. *De eo tamen, quod dixi de iurante non ludere, si tale iuramentum fieret sine iracũdia, ita esset periurus ludendo,sicut videndo ludere,vel mutuãdo pecuniam ludéti:& ita punitur æqualiter pœna contra ludentes inducta, tam is,qui ludit,quàm is,qui videt ludere,vel pecuniã mutuat.ita tenet Bal.in authen.interdicimus. in prin.C.de episc.&.cle. vbi idé dicit in eo,qui docet ludentem. Multa alia exempla possent dari de hoc iuramento temerario, præsertim,quando quis expraua cõsuetudine iurat:vt habetur in
36 c.iurauit.xxij.q.iiij.¶*Sexta species iuraméti extraiudicialis,est iuramentum illicitum, de quo loquitur tex.in c.innocés.& per totam illam q.xxij.quæst.iiij. & not.gl.ibidem.in summa. Super hoc est sciendum,ꝙ iuramétum potest dici illicitũ altero de tribus modis: vt habetur in d.c.innocés. Primo modo ex eo,quod iuratur. Secũdo modo ex causa extrà veniéte.Tertiò ex modo iurandi. exemplũ primi est,quãdo illud iuramentũ de se est prohi-
37 bitum,& vitiosum.*vt si quis iurat cõmittere vnum delictũ:quo casu nõ tenetur ad obseruantiã: quia tale iuraméum non ligat. c.si aliquid.& c.nõ est.& c. actione.& c.inter cætera.xxij.q.iiij.& habetur per Abb.& doct.in cap.
38 intimauit.de testib.* Idem etiã, quando quis iurat non ferre testimoniũ. quia non obstante iuramento, potest examinari, secundum Abb.in d.ca.intimauit. idem in eo,qui iurat non esse de consi.l.fi.in prin.ff.ad municipa.
39 *Idem in eo,qui iurat non fideiubere:quia potest non obstante iuramento fideiubere pro proximo in periculo cõstituto: vt not. Ioan.And.in addit.Spec.in tit.de iureiur. in rubr. de quo vide omnino Old.in cons.xc.Et de his & aliis similibus exemplis, tractat plenè Ias. in §. item, si quis postulante.col.xij.& seq.institu.

de actio.& Pau.de Cast.in consi. cccxlv.in j.vol.& Cald. in consi.
40 viij.in tit. de iureiur. * & quod iuramentum in malè promissis non sit seruandum, tenet Andr. de yser.in ca.j. col. vj.qui succes.
41 teneatur.in feud.¶* Exemplum secundi est, quando quis post votum castitatis iurat ducere vxo-
42 rem * Idem, quando iurat adimplere omnia, quæ ab eo petentur: quia si petatur aliquid turpe, non tenetur implere iuramentum.c. cum iuramento.de homi. & c.est etiam. & c. vnusquisque.
43 xxij.q.iiij. ¶* Exemplum tertij est, vt si quis iurat per viscera Christi, vel per ventrem, vel per capillos, vel per membra pudibunda Christi: nam tale iuramentum, dicitur blasphemia: vt inquit Bald.in l.ij.in fin. C. de reb. cred.& Bal.in l.j. C.si quis impe. male. & in l. accusationem. col. iij.C.qui accu.non poss. vbi plus dicit, quòd tale iuramentum est species hæresis: vt est text. in authen. vt non luxu. cont. natu. in rubro & nigro.& c.si quis per ca-
44 pillum.xxij.q.j.¶* Eodem modo si quis iurat per dęmones, vel aliã creaturam, est iuramentum illicitum & peccat iurans, debet tamen seruare iuramentum, si id, quod iurat, non est prohibitum. c.mouet.xxij.q.j. & not. Alex. in consil. xxvij. col.pen.in j. vol. & habetur in c.& si Christus de iureiur.reliqua circa hanc materiã dic, vt per Spe.in tit. de iura.dela. per totum. & per mod. repetentes.rubr.de iureiur.& per doct.in
45 locis superiùs allegatis. ¶* An autem iuramentum possit præstari per procuratorem habentem speciale mandatum? Dic quod sic, in animam constituentis, secundum Bar.& Alex.in l.qui bona.§.si alieno.ff. de damn.infect. & Alex.in l.ad egregias in prin. ff.de iureiur. & in l.vulgo.ff.de in litem iur.Rober.Maranta.

De actorum Editione.

1 *Actorum appellatione, quæ scriptura veniant.*

2 *Instrumenta & scripturæ producta in iudicio, an dicantur esse de actis & num.3.*

4 *Exemplũ scripturæ in actis registratæ, non facit fidem nisi sit collationatum parte pręsente vel citata.*

5 *Acta iudicij voluntarij, veniunt actorum appellatione.*

6 *Acta iudicij, & acta litis siue causæ quæ dicantur.*

7 *Actorum genus triplex reperitur.*

8 *Acta, gesta & monumenta, qualiter inter se differant.*

9 *Acta iudicij fieri debent parte præsente, vel citata, & absente per contumaciam: aliàs non probant, nec alteri parti præiudicant, in casu, in quo sumus in contradictorio iudicio.*

10 *Acta iudicij ad alterius partis instantiam debent fieri: aliàs non valent.*

11 *Acta iudicij coram iudice vel eo mandante fieri debent, vt faciant fidem.*

12 *Obigatio penes acta curiæ recipi debet coram iudice, vel iudice mandante, aliàs recepta extra locum iudicij, non valet, nec habet executionem paratam.*

ratam. & num. 13.

13 Obligatus penes acta curiæ potest recipi, etiam absente creditore.

14 Acta per notarium deputatum scribi debẽt, nec possũt per aliũ prosequi.

15 Acta iudicij scribi debent per notarium à Rege creatum: vel per duos scriptores priuatos de iure communi. Et quid seruetur in regno.

16 Princeps sine causa iuri gentium detrahere non potest.

17 Acta scripta per priuatum in loco, vbi priuatus actorum magister esse consueuit an faciant publicam fidem. & an iste communis error ius faciat. & nume. 18. 19.

18 Consuetudo tanti temporis, cuius initij non est memoria, habet vim priuilegij.

19 Acta reciproca scripta per priuatum, per alteram partem impugnari non possunt.

20 Scriptura inhabili vtens, non potest similem contra se productam impugnare.

21 Dicto vnius statur de voluntate partium.

22 Acta iudicij in scriptis celebrari debent: aliàs non valent nisi in caussis breuioribus.

23 Acta iudicij an per testes probari possint.

24 Acta coram iudice non requirunt testes, sed sic coram arbitro.

25 Acta ante publicationem, publicam fidem non habent.

26 Attestationes non publicatæ, etiam semiplenè non probant.

27 Acta non publicata, æquiparantur imbreuiaturæ notarij.

28 Acta iudicij non possunt fieri in die feriato.

29 Libellus potest præsentari, & recipi die feriato etiam ad honorem Dei

30 Latro insignis potest mitti ad furcas, etiam die feriato ad honorem Dei.

31 Acta voluntariæ iurisdictionis, die feriato exerceri possunt.

32 Testes etiam die feriato ad honorem Dei examinari possunt.

33 Acta pia & requirentia celeritatem, fieri possunt die feriato.

34 Decretum super alienatione rerũ minoris, die feriato interponi non potest.

35 Debitor fugitiuus capi potest, etiam die feriato ad honorem Dei.

36 Confessio etiam in die feriato, potest in iudicio recipi.

37 Processus factus die feriato ad honorem Dei, valet, quando iudicis iurisdictio erat tempore peritura.

38 Processus potest fieri die feriato ad hohonorem Dei, in curia principis.

39 Excommunicationis sententia die feriato fieri potest.

40 In causis carceratorum die feriato proceditur.

41 Actus omnes iudiciarij expediri possunt in ferijs messiũ, & vindemiarũ.

42 Acta de die, & non de nocte. fieri debent.

43 Acta iudicij, locum, mensem, diem, & annum, in quo celebrantur, continere ddbent: aliàs non valent.

44 Actis deperditis, & alijs de nouo confectis, si prima posteà reperiantur, quibus potiùs debet fides adhiberi, & secundum quæ debet iudicari.

45 Acta omnnia regulariter sunt edenda: aliàs potest appellari & non edens præsumitur in dolo.

Actorum

46 *Actorum editio, est species defensionis.*

47 *Actorũ editio, per notarium iudice mandante fieri debet, & non aliter.*

48 *Attestationes testium, ante publicationem edi non debent parti.*

49 *Interrogatoriorum copia, parti dari non debet.*

50 *Allegationes iuris, an debeant edi parti.*

51 *Notarius acta edere non tenetur sine salario.*

52 *Nomina testium non tenetur quis edere parti ante publicationem.*

53 *Acta debent edi cuicunque praetendenti interesse, etiam si non sint ad eius instantiam celebrata, secus in instrumentis.*

54 *Acta debent edi sumptibus petentis.*

55 *Copia libelli, sumptibus actoris dari debet.*

56 *Acta originalia non debent edi, sed solùm copia sub poena falsi.*

57 *Acta edi debent, cum die, consule, loco & tempore.*

58 *Acta semel edita, possunt millies peti vt iterum edantur. Secus in instrumento: quia regulariter non editur, nisi semel.*

DEcimus actus, qui successiuè consideratur in iudiciis, est actorũ editio super quo breuiter examinabo tres quęst. principales. Prima erit, quid veniat appellatione actorum. Secunda, an indistinctè omnia acta iudicij faciant plenam fidem, & qualiter. Tertia quæst. erit qualiter ista acta sint edenda petentibus.

VENIO Ad primam quęst.
1 super qua concludo. *quod acta dicuntur omnes scripturæ in iudicio factæ coram iudice, & scriptæ manu officialis, scilicet tabellionis ad hoc deputati: vt declarat Alex. in l. acta. & in l. actorũ. ff. de re iud. vbi dicit, quod etiam sentẽtia venit appellatione actorum. idem tenet Abb. in c. quoniam contra. col. ij. in fin. de proba. vbi vide Bal. plenè declarantem, quæ scripturæ veniant appellatione actorum. hoc etiam declarat Bald. in authen. quę supplicatio col. j. versicul. item licet scriptura, &c. C. de pre. impe. offe. vbi dicit, quòd non ex eo solo, quòd scriptura est facta per tabellionem actorum, dicitur de actis iudicij, nisi fiat coram iudice vel iudice mandante. adde Bal. in l. interrogatam. C. de liber. causa. & Bar. in l. illud col. ij. versi. deinde nota, &c. & ibi etiam Bar. C. de sacr. sanct. eccle. & Card. in clem. sæpe. §. & quia in ix. q. de verb. sign. & Alex. in l. j. in princ. ff. de verb. oblig. & Bald. in c. j. §. item sacramenta. col. pen. in fin. vers. quærit insuper, &c. de pace iur. fir. & quòd sentẽtia venit appellatione actorum, est tex. cum glo. & Bar. in l. in fraudem. §. neque. ff. de iure fisci. ¶ *An autem 2
instrumenta, & aliæ scripturæ productę in iudicio, dicantur effecta de actis, eo ipso quòd sunt producta? Inno. in c. cùm in iure. in fin. de offic. deleg. tenet, quòd ipsum instrumentum quantum ad contractum & obligationem in eo contentam, non est de actis,

ctis sed sola productio instrumentorum & scripturarum, est de actis. Idem tenet Bald. in l. ij. col. iij. ver. iuxta hoc quæritur, &c. C. de edé. vbi per hoc infert, quòd instrumentum productum in actis, editur sine die & consule, sed solùm editur dies productionis: quia quantum ad productionem, est effectum commune instrumentm iuxta l. j. §. edenda. ff. de eden. sed certè, si ista opin. Innoc. & Bal. ita simpliciter intelligeretur, resultare possent aliqua absurda, & maximè, quia altera pars non posset petere copiam tenoris instrumenti producti in actis, sed solam copiam præsentationis ipsius. nam si tenor non est de actis, ergo nō est effectus communis, & sic non esset edendus: quod est contra. d. §. edenda. Præterea, si in tenore instrumenti esset aliquod verbum faciens contra producentem, & in fauorem aduersarij, non posset aduersarius eo vti pro se: quia non est de actis. quod est contrà not. per gl. & moder. in l. j. §. editiones. ff. de eden. vbi habetur communiter, quòd producēs instrumentū in iudicio, cēsetur approbare omnia cōtenta in eo, etiā contra se facientia. & aduersarius potest eo vti pro se, sicut dicimus in testibus, qui deponere debent pro vtraq; parte. ita plenè declarat Ias. in d. §. editiones. vnde causa vitandi ista cōtraria. videtur esse dicendum, quòd tam productio, quàm tenor instrumenti producti sit de actis maximè cum tota die videamus communiter practicari, quòd eo ipso, quòd instrumentum vel alia scriptura producitur in iudicio, potest aduersarius petere eius copiam, & sibi editur cum die & consule, & cum toto tenore scripturæ: ergo tota est effecta de actis, & tota communis.

3 ¶ * Puto in ista varietate posse dari istam declarationem, videlicet quando aliquis producit instrumentum in iudicio, & non facit illud registrari in actis de verbo ad verbum sed solùm notarius scribit in actis, die tali, &c. talis produxit vnum instrumentum procurationis, vel debiti, vel aliud simile, quod incipit sic, & finit sic, &c. sed eius tenor non apparet extensus in actis, puta quia producens retinuit sibi instrumentum penes se: & tunc verum dicit Innoc. & Bald. quòd sola productio, est de actis, & non tenor instrumenti: ex quo tenor non reperitur in actis. & dato, quòd notarius fecerit de eo mentionem, quòd viderit, non tamen in hoc sibi creditur: vt not. Alexand. in consil. vj. col. ij. in fin. in iiij. volum. & per Moder. in authen. si quis in aliquo. C. de eden. nam si tenor esset de actis faceret publicam fidem, sicut alia acta absque eo, quòd originale producatur. quod est falsum, secundum Alex. ibi & doct. in d. authen. si quis in aliquo. Sed si queris, an isto casu posit aduersarius

uersarius petere copiam tenoris instruméti. Dic, quòd sic. nam licèt non sit de actis propter deficientiam registrationis, tamen quia pars cœpit eo vti in iudicio per productionem, ratione huius vsus tenetur illud edere. ita tenet Bald. & Alexand. in l. ij. ff de eden. per d. §. edenda sunt omnia. & tunc posset procedere opin. Bald. in d. l. ij. C. de eden. scilicet quòd edatur sine die & consule. Nec semper sequitur illa consequentia: ista scriptura non est de actis: ergo non debet edi. Nam si quis facit mentionem de instrumento in libello, per dictionem limitatiuam, tenetur illud edere ante litem contestatam, & tamen non est de actis: vt not Barto. & docto. in l. edita. C. de edend. Quandoque producens instrumentum, facit ipsum registrari in actis: vel quia relinquit ipsum originale authenticum in actis cum præsentata sub tali die &c. vel quia facit ipsum exemplari authoritate iudicis, & facit ipsum collationari per actorum notarium, cum fide sua in calce, quòd ipsum collationauit scilicet exemplum cum originali, & concordat de verbo ad verbum, & illa copia còllationata relinquitur in actis, continens totum tenorem instrumenti: originale autem recipitur per producentem, ne fortè aliquo casu perdatur, & istud quotidie videmus seruari in iudiciis. Et tunc dico, quòd totus tenor instrumenti est de actis, nō solùm ipsa productio, adeo quòd illa productio illius copiæ registratę & collationatę facit dictam copiā habere publicam fidem, absque eo, quòd producatur originale. ita tenet Bal. in l. fina. in v. quęst. C. de edic. diui. Adri. to. & de mête Specul. in titu. de instru. edi. §. nunc dicamus. col. iiij. versicu. illud autem scias &c. pro hoc est glossa in dicta authent. si quis in aliquo. & ibi etiam Bart. & communiter doct. & glossa & Barto. in l. chirographis. ff. de admi. tut. & Angel. in §. illud. in authen. vt

4 frat. filij &c. ¶ * Hoc tamen intellige & declara, dummodo talis registratio sit facta parte præsente & non contradicēte, vel parte citata: aliàs nullam fidem faceret talis copia, quanuis collationata. ita tenet Alex. in d. consi. vj. colum. fi. in prin. in iiij. vol. & est de mente Barto. & doct. in dicta authenti. si quis in aliquo. quod nota perpetuó: quia raró hoc aduertunt litigantes, & actorū notarij: vnde in allegationibus iuris possestalé scripturā destruere. ¶ De reliquis autem, quę veniūt appellatione actorum, traditur plenè in d. c. quoniam contra. de probat. tam in tex. quàm in gl. &

5 per doct. ibi. * inter quæ adde, ꝙ non solùm acta, quę fiunt in iudicio contentioso, & contradictorio, veniunt appellatione actorum, sed etiā omnia alia, quæ fiunt in iudicio voluntario: in quibus decretū iudicis interponitur

nitur:prout sunt tutelæ & emancipationes,& alia similia,secundum Inno.in c.j.col.j.de probat. quę alio vocabulo dicuntur acta forensia, secundum eum ibi. ex eo,quia in foro agitatur. & not. etiam Bald.in l.comparationes. col.iij.versi.quærit etiā de forensi &c.C. de fide instru. ¶* Ista au
6 tem acta, quæ fiunt in iudiciis, quędā dicuntur acta iudicij propriè,& quædā acta litis siue causę. & differunt inter se:quia acta iudicij sunt illa,quæ tendunt ad iudiciorum solennitatem & ordinem: prout sunt citationes, libelli,satisdationes,& litis contestatio,publicatio & conclusio,& alij similes actus. Acta vero causæ seu litis sunt, quæ respiciunt factum pro victoria causæ obtinenda, prout sunt attestationes, confessiones, scripturæ, & aliç probationes. ita declarat glo.in cle.sæpe.in versic.defensiones.& ibi etiam Car.in tertio not.& in j.q.de verbor.significat. & Abb. in c. causam,quę.in primo no.de
7 testib. * & propterea in materia actorum solet fieri distinctio trimembris:videlicet,Quędā sunt, acta,quæ respiciunt litis ordinationem: & sunt illa, quæ modo appellaui acta iudicij.Quædam sunt quæ respiciunt veritatis indaginem: & sunt illa, quæ modo appellaui acta litis seu causę. Quædam sunt quę respiciunt litis decisionem:& sunt sententiæ diffinitiuę, de quibus plenè per Bart.in l.is,apud quē.C.de eden.

& in l.cùm lite mortua. ff.iudic. solu.& Abb. Fely. & cōmuniter doct.in d.c.causam,quæ. in quibus locis plenè declaratur, quæ acta pereāt perempta instātia.& ad ibidicta meremitto,& aliqua dixi in materia instantiæ, suprà in quinta parte principali huius
8 tractat.¶* Quæ autē sit differentia inter acta,gesta,& monumēta? Dic quòd acta,propriè sunt illa, quæ sunt scripta coram notario & iudice, scilicet, per ipsum notarium actorū. Gesta possunt dici ea, quæ sunt facta, sed non scripta.Item,gesta censentur facta magnorū principū:& omnia registrata in archiuis publicarū personarum, possunt appellari gesta.Sed monumenta,dicuntur scripturæ publicæ & priuatę, quas quis habet penes se extra iudicium, ex eo quia causam ipsius muniunt,quæ alio vocabulo appellantur documenta, vt habetur in cap.cordi.de appella. lib.vj. & in authen.si quis in aliquo.C.de eden.& ita hanc differentiam declarat Cardin. in cle. sæpe.§.& quia.in vij.q.de verbor. signifi. Aliquando tamen acta & gesta confunduntur, & vnum & idem important, vt est text.in l. gesta.C.de re iudic. & not.Bart. in.l j.ff.de offic.procur.cæsa.

Venio ad secundam quæ-
9 stionē principalē,videlicet, * an indistinctèomnia acta iudicij,faciant plenam fidem,& qualiter. Super qua oportet inuestigare, quæ requirantur ad validitatem

actor

actorum.ad hoc, vt tanquam publica faciant plenam fidé. & dic quòd plura requiruntur. ¶ Et primò requiritur, quòd fiant parte præsente vel citata, & absente per contumaciam, aliàs nō probant, nec alteri parti præiudicāt, in casu, in quo sumus in cōtradictorio iudicio. l. de vnoquoq; ff. de re iud. l. nam ita diuus. ff. de adopt. l. si quando. C. de testibus.
10 & c. ij. de testib. ¶* Secundò requiritur, quòd acta fiant altera parte instante, adeo quod debet apparere ex actis, ad cuius instātiam actus celebratur, aliàs acta non valent. Ita tenet Angelus in consil. cclxvj. col. ij. vbi præcipuè loquitur de sententia lata. quòd non valeat, nisi appareat ad cuius instantiā lata fuit. vnde sententia nunquam debet ferri, nisi vna pars faciat instātiam, & faciat aliam partem citari ad sententiam, aliàs non valet. ita tenet Imol. in d. l. de vnoquoque. ff. de re iud. & Bar. in l. j. C. vt quę desi. aduo. Pau. de Cast. in l. j. C. de iudi & Ias. in l. properādum. §. & si
11 quidem. col. j. C. de iudi. ¶* Tertiò requiritur, quòd fiant coram iudice, vel iudice mandante: vt not. Alexā. & Imo. in l. acta. ff. de re iud. gl. & Bald. in l. illud. C. de sacrosanct. eccl. & Bal in l. interrogatām. C. de lib. causa. & Luc. de pēna in l. instar. C. de iure fisc.
12 lib. x. vbi per hoc infert, non valere obligationē receptā penes acta curię, nisi sit receptā coram iudice. Adde etiam, vel nisi recepta sit iudice mandante, vt habetur in decis. cxxxv. consi. Neap.
13 vbi plus dicitur, * quòd ratione iuramenti in ea appositi, potest recipi talis obligatio penes acta, etiam absente creditore. Et per hoc patet, quòd istæ obligationes quas quotidie recipiunt notarij extra locum iudicij, & sine præsentia iudicis, & dicunt illas recepisse penes acta, non valent, nec habent executionem paratā. vt est de mente Lucę de penna. in d. l. instar. & exprssiùs tenet Matth. de Afflictis. in consti. magistri camerarij. col. penul. & cōsti. cordi nobis. col. pe. in prin. quod nota: quia quotidie nota-
14 rij actorū errāt in hoc. ¶* Quartò requiritur, quòd acta scribantur per notarium actorum deputatum: adeo quòd ille notarius, qui incepit scribere acta vnius processus, ille debet scribere reliqua, aliàs acta nō probant, nisi iste esset impeditus: quia tūc potest alius surrogari. ita tenet Bal. per illum tex. in l. j. C. de sportul. & Bald. in l. ij. C. quom. & quādo iu. & Bart. in l. j. ff. de offic. consu. & Bal. in l. repetita. C de episc. & cleri. & Ludoui. Roma. in consilio cclxxxj. & Bald. & Paulus de castr. in l. testamēta omnia. C. de
15 testamentis. ¶* Quintò requiritur, quòd ille, qui scribit acta, sit notarius creatus à rege, aliàs acta scripta ab alia persona, non valent in hoc regno: secus esset de iure communi, quia vbi non potest haberi notarius, possunt adhib

adhiberi duo scriptores, etiã priuati ad scribendum acta, quorũ scripta faciunt publicam fidem in iudicio, vt est textus in capitulo, quoniam contra. de probatio. imò dicit simpliciter Bald. in l. comparationes. col. tertia. versi. quærit etiam de forensi &c. C. de fide instrumen. quòd de mãdato iudicis possunt scribi per alium quàm per tabellionem. Sed hodie in regno est iuri communi derogatũ per constitutiones regni: quibus inductũ est, vt acta non fiant per aliam personam, nisi per notarium creatũ à rege, & sic in hoc est correcta dispositio dicti capituli, quoniã contra. vt est constitut. quæ incipit, magistri camerarij. & ita illam constitutionẽ intelligit ibi Matthi. in pen. col. scilicet quòd per eam sit derogatum iuri cõmuni. Sed certè ego puto quòd nõ fuit ista mens illius constit. scilicet velle corrigere dictum capit. quoniã contra. Nam legum correctio semper est euitanda, vbi non apparet expresśé. l. præcipimus. C. de appel. & l. sancimus. C. de testa. sed dico, quòd potiùs illa constitu. est cõformis cum iure communi. Nam ius commune ponit duos casus, scilicet quòd magister actorũ, debet esse notarius, vbi haberi potest: sed vbi deest copia notariorum, possunt adhiberi duo probi, & idonei viri ad scribendũ acta: quorũ fides æquiparatur fidei tabellionis. Sed cõstitutio regni prouidit solùm in vnum casum, scilicet, quòd magister actorũ sit notarius, & in hoc est conformis cum iure communi, & vltrà non progreditur corrigendo ius commune de duobus scriptoribus. Ergo ille secundus casus, tanquã obmissus per regni constitutionẽ debet remanere in dispositione iuris communis. l. si cùm dotem. in principio. ff. soluto matrimo. & l. commodisśimé. ff. de liber. & posthu. vt euitetur legũ correctio. Præterea, illa constit. non dicit quòd siue posśit haberi copia notariorum, siue non, semper magister actorum debeat esse notarius creatus à rege, aliàs actã non valeant: meritò debet declarari & limitari per legem antiquam iuris communis, scilicet, quòd adhibeatur notarius creatus à rege, vbi copia notarij haberi potest: aliàs sufficiant duo scriptores priuati viri idonei, vt lex noua distinguatur per veterem. l. sed & posteriores. ff. de legi. cùm debeat lædere ius commune in minus, quàm potest. Prætera, ius commune in hoc fuit conforme cum iure gentium, secundum quod in ore duorum vel trium stat omne verbum. capitulo nouit. de iudic. l. vbi numerus. ff. de testib. Vnde satis iniusta fuisset illa constit.. quando in defectum notarij voluisset detrahere fidei duorum testium, quos lex cõmunis in hoc adhibuit vt scriptores & testes, æquiparando eos fidei notarij: quia videretur detrahe-

re

16 re iuri gentium:* quod sine causa princeps huius seculi facere non potest, vt plenè tradit Fely. cap. quæ in ecclesiarum. colum. ij. & colū. x. & sequen. de const. Ex quibus rationibus firmo hanc conclusionem, quòd dispositio dicti cap. quoniam cōtra. nō est hodie correcta in regno: imò est in viridi obseruantia. Vnde etiam hodie in defectum notarij possunt adhiberi duo scripto-
17 res. ¶ *Sed iuxta hoc cadit quotidianum dubium. in multis locis, terris, & ciuitatibus huius regni, est quędam antiqua obseruantia, quòd in curiis solet esse vnus actorum magister priuatus, & non notarius, qui tolerante populo scribit acta iudicij, & coram eo partes litigant sine cō tradictiōe aliqua: quæro an acta scripta ab isto, faciant publicam fidem, si fortè altera pars videns se succūbere vult venire ad hoc refugium miserorum, & allegare nullitatem actorum & processus? prout pluries hic casus mihi euenit in facto. Et certè nulli est dubium, quòd scriptor talis nec de iure communi, cùm sit solus, nec per regni constitutionem, habet publicam fidem. vnde eius acta non valent. solum posset esse dubium, an ille communis error populi, qui tenuit eum, vt actorum magistrum, faciat ius iuxta ea, quæ traduntur in l. Barbarius. ff. de off. præt. Super isto casu pro decisione pono hanc cōclusionem negatiuā, quòd talia acta non habeant publicam fidem, quia iste est casus expressus cōtra cōstitutionē regni prædictam, quę vult, quòd quando magister actorū est vnus debet esse notarius, & consuetudo contraria non posset tollere illam cōstitut. quia in procemio constitutionum, in fine, imperator tollit omnes consuetudines, etiam futuras, quæ facerent contra illam constitu. vt not. ibi gl. & probatur in alia constitutio. quæ incipit, puritatem. vbi mandat primò seruari constitutiones regni, & in defectum earum tunc seruentur consuetudines. vnde dato, quòd populus per consuetudinem introduxisset, ꝙ priuatus scriptor possit esse actorum magister, non tamen potuit derogare constitutioni regni. Nec obstat, quòd cōmunis error facit ius: quia in contrariū est veritas in casu isto, ex quo communis error non potest facere notarium eum, qui non est. vnde acta facta per talem notarium putatiuum, non valent: ita plene concludit Ias. in d. l. Barbarius. col. xij. super illa q. an instrumenta gesta per notarium putatiuum valeant. & cōcludit quòd non, & plures allegat. tantò fortius in casu isto, vbi populus scit eum non esse notariū. vnde cessat ille cōmunis error, in titulo notariatus. nam populus vellet tunc vēdicare sibi authoritatem regiam, scilicet, creādi tabelliones & publicas personas, quorū &

& quarũ ſcripturis detur plena fides,quod fieri non poteſt, vbi
18 per Iaſ. ¶* Iſtam concluſionem limito duobus modis.Primò,niſi eſſet conſuetudo,cuius initij non eſſet memoria, quòd ſemper in tali loco & ciuitate fuerunt magiſtri actorum priuati,& non reperitur memoria interruptionis huius conſuetudinis:nam tũc ex quo talis conſuetudo habet vim ſpecialis priuilegij Principis,puto ꝙ talia acta facerẽt plenam fidem ex præſumpto priuilegio Principis per ea,quę not. Abb.in in c.ſuper quibuſdã. §. præterea. de verb. ſign. pro hoc eſt text. in l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua. quotid. & æſtiu. & tenet And.de Yſer.in c.imperialẽ.§.pręterea ducatus.col.pen.in prin.de prohi.feud.alie.per Fed.& in cõſtit.ſi dubitatio.col.iij. Nam per tantum tempus,cuius initij non eſt memoria, &c.præſcribuntur omnia regalia,& principi reſeruata, vt tenet idẽ Andr. de Yſer. in conſtit.quadragenalem. col.j. & in c.primo.verſic. flumina nauigabilia.col. ſecunda quæ ſint
19 regal. ¶* Secundò limito, quando duo litigauerunt coram iudice, vbi erat ſcriptor priuatus,& ambo produxerunt ſua iura coram illo priuato actorum magiſtro,& fecerunt pariformiter per illum ſcribi reciprocos actus in iudicio, nulla ipſarum partium diſcrepante:nam ſi in fine cauſę vellet altera partiũ annullare proceſsũ,tanquã ſcriptũ per non publicam perſonam,dico quòd non debet audiri: quia cenſetur dictum ſcriptorem & eius fidem approbaſſe, patiendo ab eo examinari ſuos teſtes, & alia ſua acta ſcribi.vnde non poteſt modò illius fidem impugnare.& moueor per ea, quæ plenè cumulat Iaſon. in l.j.§. editiones colũ. tertia & quarta.ff. de eden. & idem Iaſ.in l.j.in princ.colum.
20 ij.ff.quod quiſque iur.* vbi plura exempla ponit de eo, qui vtitur aliqua ſcriptura inhabili pro ſe:vel approbat aliquam perſonam in aliquo officio: nam non poteſt vlterius dictam ſcripturam vel perſonam in eodem vel ſimili officio impugnare:vbi multos docto. allegat, & ad ibi allegata me remitto. Nec poſſet obſtare, quòd priuati vellẽt creare tabellionẽ:quia dico,quòd non creãt, nec officium publicũ ſibi vendi-
21 cant:* ſed ſolùm dant fidem vni viro priuato, quod poteſt fieri per partes.l.Theopompus & ibi Bar.& doct.ff.de dote præleg. & Bar.in l. Lucius. ff. de fideic.ſl.ſicut dicimus etiam in arbitro electo per partes.cui per compromiſſum datur fides, vt ſtetur dicto ipſius. Eodem modo poſſunt partes eligere vnum ſcriptorem, cuius ſcriptis habeant dare plenã fidẽ in earum præiudicium,cùm nihil repugnet,nec in aliquo lędatur hîc publica vtilitas, imò in hoc caſu ſuggerit æquitas illius edicti,ꝙ quiſq; iuris,& c.Nã eo ipſo, quod ego produco iura

mea coram tali scriptore, & facio per eum examinari meos testes, & scribi omnia acta mea in processu, videor habere hanc intentionem, vt illa acta mea faciant publicam fidem. & prosint mihi ad victoriam obtinendam contra aduersarium meum: vnde non possum postea impugnare processum, quem semel approbaui: quia debeo pati, quòd similiter acta aduersarij mei per eundem scriptorem recepta, faciant fidem contra me, propter æquitatem dicti edicti. per ea, quæ not. Ias. in d. l. j. & in d. §. edi-
22 tiones. ¶ * Sextò requiritur, quòd acta reducantur in scriptis, nisi causæ essent breuiores: quia tũc non requiritur scriptura. per authẽ. nisi breuiores. & ibi Bart. C. de senten ex breui. reci. ita tenet Abb. in d. c. quoniã cõtra. in iij. notab. per illum tex. & ibi etiam Fely. de probat. & declarat Ant de But. in c. cùm ad sedem. de-
23 sti. spo. * & super hoc potest ad- dere illud dubium, an acta iudicij possint probari per testes: & sic aliter, quàm per scripturam. Nam secundum cõmunem conclusionem, acta quæ non requirunt testes: quia sine testibus habent publicam fidem: Barto. in l. emancipatione. C. de fide instr. & Bald. in l. gesta. versic. quæro, nunquid acta &c. C. de re iudic.
24 * Quod tamen notabiliter intellige de actis factis coram iudice: secus, si fiant coram arbitro: quia non valent sine testibus, etiam si per notarium scribantur. ita tenet Alexã. in consil. xiij. in iiij. colũ. in j vol. & consil. xix. col. iij. in iiij. vol. Quod nota perpetuò: quia poteris annullare multos processus arbitrorum: quia nunquam vel rarò aduertunt in adhibendo testes in eorum actis. vnde ad q. incidenter motam, dico quòd acta possunt probari per testes, dũmodo deponant de tenore ipsorum. text. est in l. quoniam. C. de hæreti. & Bald. in l. ne in arbitris. colum. ij. versic. venio ad ver. si autem &c. C. de arbit. quod tamẽ intellige, quando acta requirentia scripturam, fuerit celebrata in scriptis, & sunt deperdita. tũc enim possunt probari per testes, secus si nunquam fuerunt scripta: quia ex quo non valent, non oportet ea probari per testes. Sed si sunt talia acta, quę de necessitate non requirunt scripturam, possunt indistinctè probari per testes, ita declarat Bal. in d. l. emãcipatione. & Lanfranc. in d. cap. quoniã. contrá. colũ. iiij. & habetur per Cano. in ca. Albericus. de testib.
25 ¶ * Septimò requiritur, quòd acta sint in iudicio publicata: nã ante publicationem non habent publicam fidem. l. gesta. C. de re iudic. & Bald. in l. publicati. in v.
26 q. C. de testib. * Et dicit Bal. in l. in bonæ fidei. col. iij. versic. item quæritur. C. de reb. credit. quod etiã semiplenè non probant attesta-
27 tiones nõ publicatę. * Acta enim non publicata, sunt ad instar im-

breuiaturę notarij non solénis, vt not.gl.& Barto.in l.fideicommissa. §.j.ff. de leg.iij.& hoc requisitum posset referri solùm ad attestationẽ. Verùm magis communis cõclusio est in contrariũ, scilicet, quòd corã eodem iudice vel surrogato in eius locũ, acta faciunt fidem, etiam sine publicatione: quia alias sequeretur, quòd non valeret sententia lata obmissa publicatione. cuius contrarium tenet Bart. in l. prolatã. C.de senten.& hoc tenet Abb.c. causam quæ.col.ij.de testib.vbi optime declarat hac materiam. & ibi etiam Franc.de Are.in j.&

28 ij.colum.¶ * Octauò requiritur, quòd acta scribantur & recipiãtur in die nõ feriato: aliàs nõ valent maximè, si est dies feriatus ad honorẽ Dei.l.fi.C.de fer.&c. de fer.sunt tamen multi actus qui possunt celebrari die feriato, qui [illegible] pro fallentiis ad

29 hanc regulã. ¶ * Et primò limita non procedere in porrectione libelli: quia potest offerri & recipi in die feriato, etiã ad honorem Dei l.miles.§.sexaginta. ff. de [illegible] & idẽ in libello appellato [illegible] & ibi Bald.C.de fer.& not.Bartol.in l.ij. ff.si quis in ius voc.non ie. Et vide quæ dixi suprà in cap.de libelli oblatione.in hac sexta parte.vbi tractaui ple

30 nè de veritate huius dicti.¶ * Secundò limita in executione facienda cõtra latronẽ insignem: quia potest mitti ad furcas, etiã in die feriato.l.prouinciarum.&

31 ibi Bar.& Bald.C.de fer.¶ * Tertiò limita in omnibus actis voluntariæ iurisdictionis: quia possunt exerceri die feriato: prout est emancipare, adoptare, tutores dare, & instrumenta ac testamenta conficere, & alia similia. ita tenet Specu.in tit. de fer.§.sequitur.versi. quid si in feriis, &c. & versi.porrò. & Abb.in cap.con questus.col.v.de fer.& est tex.in

32 l.actus.C.de fer. ¶ * Quartò limita non procedere in examinatione testium: quia possunt examinari in die feriato ad honorẽ Dei, dũmodo iurauerint in die non feriato.glos.est in Clemẽ.j. de offi.deleg.& est ritus magnę curiæ in num.47. incipiens, itẽ, quòd si detur &c.& dixi suprà in ver. testium productio. & tenet Specul.in titu.de fer.§. sequitur versiculo, quid si tunc testis &c.

33 ¶ * Quintò limita, in omnibus actis piis, & requirentibus celeritatem. de quibus in l. j & ij. ff.

34 de fer. * An autem decretum in alienatione rerum minoris, possit interponi die feriata? dic quòd non, secundum Specul.in d.§.se-

35 quitur.in fine.¶ * Sextò limita in captura debitoris suspecti de fuga: qui potest capi, etiã in die feriato ad honorem Dei.gl est singularis in l.fi.C.de fer.& Alb. & cõmuniter doct.in l.si feriatis.ff. de fer.& Bal. in c.fi.extrà de fer. & Ias.in l.ij.col.vj.in princ. ff.de

36 iur.om.iud. ¶ * Septimò limita in confessione partis, quia potest recipi in iudicio etiam in die feria

feriato secundum Bar. in marg. in verb. feriæ. versic. vlt. & Inn. in
37 c. vltra tertiam. de test. ¶ * Octauò limita, quando iurisdictio iudicis esset tẽpore peritura: quia tunc potest procedere tempore feriato ad honorẽ Dei & hominum, secundum Abb. in c. fi. col. fi. de iud. & Spec. in tit. de fer. §.
38 sequitur versi. pen. ¶ * Nonò limita in curia principis: quia in ea procedi potest die feriato, vt tenet Spec. in tit. de fer. §. j. versi.
39 est autem. ¶ * Decimò limita in sententia excommunicationis, quę potest ferri die feriato, secũdum Spec. in titul. de fer. §. sequitur. ver. porrò ea. & Fed. de Sen.
40 in consi. xj. ¶ * Vndecimò limita in causis carceratorũ: quia in eis procedi potest die feriato. l. diuus. & ibi Alex. & docto. ff. de fer. & habetur in l. custodias. ff.
41 de publi. iud. ¶ * Duodecimò generaliter limita hodie in regno quoad ferias messiũ & vindemiarum: quia omnes actus iudiciarij possunt in talibus feriis expediri, ex quo in regno de cõsuetudine sunt sublatæ, & non seruãtur. gloss. est in constit. regni, quæ incipit, baiulos omnes.
42 ¶ * Nonò principaliter requiritur quòd acta fiant de die, & non de nocte. c. consuluit. & ibi gloss. & Abb. in fin. col. de offi. deleg. & præsertim sententia non potest ferri de nocte, vt not. docto. in l. non minorem. C. de transact. Quid autem si extaret consuetudo contraria, in quibus casibus valeant acta de nocte? vide Ias. in d. l. non minorem. & Fely. in d. cap. consuluit. col. antepen.
43 ¶ * Decimò principaliter requiritur pro validatione actorum, quod in eis singulis inseratur locus, dies, & mensis, & annus, in quo celebrantur. tex. est in c. quoniam contra. & ibi gloss. in vers. tempora de prob. & habetur in capit. abbate sanè. circa fin. de re
44 iudi. libr. vj. ¶ * Sed iuxta hoc posset cadere dubium: quid si sunt facta acta alicuius processus, & posteà perditur processus, adeò quòd est necesse facere acta de nouo, deinde celebratis nouis actis reperitur primus processus, cui est danda fides, & an credatur primis vel secundis actis? dic, ꝙ si nondum est lata sententia super secundo processu, creditur primo tantùm, & nõ secundo, & secundum prima acta debet ferri sententia. Secus si esset sententiatum super secundis actis, antè, quàm essent inuenta prima. ita tenet Andr. de Yser. in consti. cordi nobis

VENIO Ad tertiam quæ-
45 stionẽ principalẽ, scilicet, * qualiter sunt edenda acta, super qua firmo nonnullas conclusiones veras, & cõmunes. Et prima conclusio generalis est, ꝙ omnia acta iudicialia siue causæ ciuilis siue criminalis, debent edi litigãtibus petentibus l. iij. cum sua materia C. de edend. in tantum, quòd si non edantur, potest appellari. l. ij. C. vt lite pen. & c. G.

perpetuus de fide instr. Probatur etiam in l.j.§.edenda.ff.de eden. ea præsertim ratione attenta: quia actus iudiciarius eo ipso, quòd factus est, censetur commu nis alteri parti.& ideò potest petere copiam, vt suprà dixi.& habetur in d.§. edenda & §. editiones.& ibi nota.eod.tit. Item is, qui iudice mandante non vult acta edere, præsumitur in dolo, secundum Alexand.in l.vbi.ff.de edend. pro hoc est text.in l. non

46 potest dolo.ff.de regul.iur. *Potest etiam adsignari ratio: quia editio actorum, est species defensionis. Patet, quia fit ad effectum vt petens possit deliberare, an velit cedere an contendere. l.j.in princip. ff. de edend. & auth.offeratur. C. de litis contesta. Item fit ad effectum veritatis inuestigandæ, vt dicit text. in d.l.is apud quem. nam habita co pia faciliùs potest quis respodere confitendo vel obiiciendo. & sic merita causarum partium assertione panduntur. l. fin C. si per vim vel alio modo. vnde iudex poterit de veritate causæ facilius iudicare, & ipsam veritatem inquirere visis allegationi-

47 bus vtriusque partis. ¶* Limita hanc conclusionem, dummodo talis editio fiat iudice mandante: aliàs sine mandato iudicis non tenetur notarius actorum edere acta, secundum Bal.in d.l.is apud quem col.j.in prin.per illum tex. in ver. iubebit. vbi etiam Paul.

48 de Castr.C.de eden. ¶* Secundò limita non procedere in attestationibus testium quæ ante publi cationem edi non debent parti, sed debent esse secretę penes iudicem & actorum notarium, timore subornationis. gloss. est in d.l.is apud quem per illum text. secudũ quintam leg. C. de eden. & ibi Bal. hoc expressè tenet in ij.col.ver.venio ad quintam &c. per §.quia verò.in auth. de testi.

49 ¶*Tertiò limita in interrogatoriis testium: quæ licet sint de actis non tamen debent edi alteri parti ad euitandum subornationem testium, vt not. Abb. & doct. in c.per tuas de testi. & Alexand. in d. l. is apud quem

50 ¶* Quartò limita in allegationibus iuris, quæ licet sint in actis productę, tamen non debent edi alteri parti, ex quo fiunt ad meram instructionem iudicis. ita tenet Innoc..in d.c. per tuas. de testi.& Alex.in authen. iubemus.C.de iud. contrarium tamẽ tenuit Ias. in d. l. is apud quem. col.ij.&in d.l.j.§.edẽda.ff.de edẽ. & ratio est secundum eum, quia postquam allegationes sunt registratæ in actis, sunt effectæ cõmunes: vnde debent edi, sicut alia communia. sed Matth.de Afflict. doctor Neapol. in constit.si dam.col.xij.tenet primã partem scilicet, ꝙ non datur copia allegationum, & dicit ꝙ hoc iure vti mur. Ego puto esse distinguendum. Aut is qui producit allegationes, facit scribi in eis præsentatam, & facit illas registrari in actis:

actis:& tunc teneo opi.Ias quòd edi debent. per d.§. edenda. Aut nō pręsentat illas in modum actorum in processũ, sed dat illas in manica iudicis, ad meram iudicis instructionem,& non vult, ꝙ sint de actis: & tunc procedat alia opin.scilicet,ꝙ non edantur. & ita quotidie video seruari in practica:quia tũc pars nō potest petere copiam ex quo non sunt effectę communes:cum sint productæ extra processum, vnde finita causa potest producens illas sibi reaccipere:quia de necessitate non debent in processu remanere:cùm non sint de pro-
51 cessũ. ¶* Quintò limita, dummodo offeratur salarium actorum magistro, aliàs sine mercede non tenetur edere acta.tex.est in l. argentarius. in princ. & ibi
52 cōmuniter doct.ff.de edē.¶*Sextò limita in nominibus testium, in iudicio productorũ, & examinandorum:quia ante eorum publicationē non tenetur pars,quæ vult aliquos testes examinare, edere nomina eorũ alteri parti, ne subducantur vel subornentur sed soli iudici nominare tenetur.ita tenet Spec.in tit.de teste. §. qualiter.ver.post hoc.& Alex. in l.j. §. editiones.col.pen. ff. de
53 eden.¶*Secunda principalis cōclusio in hac q.est, ꝙ acta publica iudicij debent edi indistinctè cuicunque suum interesse prætēdenti:etiam si ad eius instātiam, non sunt ista acta celebrata: licet secus sit in instrumento.ita tenet Alex.in d.l.is apud quē.C.de eden.& Bart.& mod. in l.j.§. editiones.ff.de eden & Ang.in §.pręcepta in authen de defen. ciui.
54 ¶* Tertia conclusio est, ꝙ acta debent edi sumptibus petētis regulariter,secundũ Car.in cle.causam in xxij.q. de ele.& per doct.
55 in d.l.is apud quē. * Fallit in copia libelli primi : quæ debet dari sumptibus actoris,vt est gl. in l. ij.in ver.oblatos.de app.& Card. in clem sępe.in prin.in xvij.q.de ver.sign.& est regia prag.quæ in
56 cipit,comparēte. ¶*Quarta cōclusio est, ꝙ acta originalia nullo modo debent edi parti nec iudici appellationis,sed tantùm copia actorũ edenda est. & ibi per omnes doct. in c.quoniam cōtrà de proba. & gl. Bar. & doct.in l. eos. §. super his.C.de app. & habetur in regia pragm.quęincipit cōclusione.ibi imponitur pœna falsi notario edenti originalem
57 processum. ¶* Quinta conclusio est, ꝙ acta debent edi cũ die, & consule,loco & tempore,vt d. c.quoniā contrà.& ibi gl. in ver. tēpora.& ibi cōmuniter doct.ponũt & no.Bal.& doct.in l.ij.C.de eden.& Alex. in l. j. §. editiones. col.ij.ff.de eden.De practica autē,qualiter sit facienda ista editio per notarium,vide Spe.in tit. de instr.edi.§.postquam in fi.ver. postremò. & de multis aliis in materia editionis,vide plenèper Fely.in c.j.de prob.& per Bal. & mod.in d.l.is apud quem . C.de eden. vbi est propria materia.

58 ¶* Sexta conclusio est, ꝙ acta debent edi toties, quoties quis petit sibi edi, etiam millies, siue amiserit prima acta edita, siue non. Et in hoc differt ista editio ab editione instrumenti, quæ nō fit nisi semel: nisi probetur amissio. ita tenet Pau. de Castr. in l. veluti. §. hæc vox. & ibi cōmuniter doct. ff. de edē. & Alex. in l. ij. C. eo. tit. illud autē quod dixi de editione instrumēti, intelligas quādo instrumentū continet tale, ꝙ dependet ex volūtate duorum, secus si dependet ex voluntate vnius, scilicet petentis editionē, quia millies potest peti, vt edatur, siue sit amissum, siue non, & sine aliqua authoritate iudicis, ita tenet Spe. in tit. de instr. edi. §. postquā ver. j. & ver. sed nunquid. & Bal. in l. ne casu. C. de discus. lib. x. & Alex. & doct. in d. §. hæc vox. & Ias. in l. si quis. §. prætor ait. in v. not. ff. de edē. pro hoc est text. in l. vnū. ff. de test. & in l. Sempronius Proculo. ff. de leg. ij. & l. fi. ff. de his quæ in testa. dele. Rober. Maranta. V. I. D.

De processus publicatione.

1 *Publicatio processus, quare & qualiter fiat. & quis sit effectus eius, & an sit de ordine iudicij.*

2 *Decretum primum, præambulum est ad secundum.*

3 *Publicatio processus fit ipso iure in regno eoipso quod labitur terminus probatorius.*

4 *Publicatio obmissa vel facta die feriato non vitiat processum.*

5 *Publicatio facta de voluntate partium, non validat depositiones testium non rite examinatorum.*

6 *Delegatus, cui commissa est testium receptio, non potest illorum attestationes publicare.*

7 *Publicatio non requiritur quando testes vtraque parte præsente, sunt examinati, sed solum, quando in secreto.*

8 *Publicatio solùm potest fieri in attestationibus vnius partis, quādo citius expeditæ fuerunt, & postea alterius.*

VNdecimus actus, qui succes siuè emergit in iudicio, 1 est * publicatio processus: nam elapso termino probatorio siue sint productæ probationes, siue non potest altera partium instare, vt fiat publicatio in causa, & fit ad effectum, vt partes possint recipere copiam examinis testium extunc in anteà. Item fit, vt seruetur ordo iudicij: quia publicatio est de ordine, secundum Barto. in l. prolatam. C. de sentē. Item per eam datur maius robur attestationibus, vt habetur in l. gesta & ibi per Bal. & doct. C. de re iud. & per Can. in c. causam quæ. de testi. & Bar. in l. solam. C. de testib. Est enim ordo præambulus ad conclusionem in 2 causa, quę posteà sequitur. * sicut dicimus de primo decreto, quod est pręambulum ad secundum, vt tradunt Mod. in l. iubere cauere. ff. de iurisd. omn. iud. & Bartol. in l. si finita. §. Iulian. ff. de dman. infect. Fit autem ista publicatio partibus præsentibus vel altera parte citata, & contumace,

alias

aliàs non valet : ex quo pars per eam potest lædi : per regulam l. de vnoquoque.ff.de re iud. Notarius ergo actorum de mãdato iudicis scribit in processu: die tali &c.facta est publicatio in præsenti causa siue processu, præsentibus partibus, vel altera parte absente, citata tamen, ac relata &c. ita hæc omnia declarat Bal. in d.l.gesta.col.ij.versicu.quæro. qualiter &c. & ex tunc censetur præclusa via producẽdorum testium,nisi in casibus, quos ponit Bar.in authen.atqui semel.C.de prob.& Abb.& doct.in c.fraternitatis.de testib.
3 ¶* Hodie autẽ in regno fit publicatio ipso iure, eo ipso, quòd labitur terminus probatorius siue sint testes examinati siue non:nisi pars infra quatuor dies post lapsum termini probauerit aliquod iustum impedimentum:quia debet allegare, quòd publicatio habeatur pro nõ facta,ob tale impedimentum &c. De hoc est regia prag. quę incipit:cursu dilationum.in prin. vnde lapso termino non oportet petere publicationẽ fieri: sed instare, vt declaretur ipsam
4 esse factam ipso iure.¶* An autẽ possit obmitti ista publicatio,& si procedatur ad vlteriora, ea nõ facta, an valeat processus? Communis conclusio est,quòd sic.ita plenè tenent Abb.& Felyn.in c. cum I.& A.de re iudic. & Bar.in l.prolatum.C.de sen.& Pet.Phil. Corn.in consil. cij.col. fin. in litera R.in j. volumin. Plus etiam dicit Pet.Philip.Corn.ibidem,ꝙ etiã si publicatio fit in die feriato, non per hoc vitiatur processus: tanto magis hodie in regno per iura municipalia sæpius allegata, sunt sublata omnia substantialia iudiciorum iuris positiui, & sic potest sine dubio obmitti publicatio:imò nunquam potest dici obmissa,ex quo semper tacitè fit ipso iure per dictã pragmaticam.
5 ¶* Quid autem, si testes in processu fuerunt non ritè recepti, deinde sunt publicati de cõsensu vtriusque partis: an per hoc validetur eorum depositio? dic ꝙ non.ita tenet Bald. in authẽ.si quis in aliquo.colũ.j. versic.iuxta primam rationẽ &c. C.de eden.& tenet Innoc.in c.significauit. & c.cũ causam.de testib.quod nota,quia prima facie quilibet diceret contrariũ : sicut dicimus in exemplo publicato de cõmuni cõsensu,quòd facit fidem,secundum Bal.ibidẽ:sed in
6 testibus est contrarium. ¶* Sed quæritur,pone quòd iudex commisit seu delegauit alicui testiũ receptionem & examinationẽ, an ipse idẽ delegatus possit eos publicare? dic quòd nõ.sed debet examẽ clausum remittere ad delegantem,& coram ipso delegãte fiet publicatio,secũdum Barr. in l. cùm ab initio. circa fin. ff. quemad.test.ape
7 ¶* Requiritur autem ista publicatio,quãdo testes sunt recepti in secreto:secus si vtraque parte præsente, prout solent quandoque iudices sum-

matim cognoscendo: tunc non requiritur alia publicatio, secundum Bal. in authen. si quis in aliquo. col. iij. in fi. versic. sed aduerte &c. C. de eden. Reliqua de materia publicationis testium, vide per Specul. in titu. de teste. §. satis vtiliter. per totum. ¶* Quid autem, si citiùs sint expeditæ examinationes testiũ vnius partis, quàm alterius: an posit peti fieri publicationem, quò ad illas tantùm, & postea cõpletis aliis fiat iterum alia publicatio in aliis? dic ꝙ sic. de hoc est ritus magnę curiæ in numero cxc. incipiens, item, seruat ipsa curia, ꝙ si examinationes &c. licèt in fine illius ritus dicatur, ꝙ ista non sunt in vsu. Rob. Maran. Venus. I.V.D.

De incidenti criminali contra aduersarium quid falsò producentem.

1 *Criminale incidens vtrum & qualiter posit exerceri in iudicio ciuili. Quod reducitur ad practicam, ponit in numero 3.*

2 *Testis punitur de falso à iudice, coram quo falsum deposuit.*

4 *Clericus falsum deponens coram iudice laico, non potest per eum puniri.*

5 *Clericus etiam de mandato sui episcopi non potest puniri, neque torqueri per iudicem laicum.*

6 *Laicus examinatus, qui coram iudice ecclesiastico falsum deposuit, per iudicem ecclesiasticum & secularem puniri potest.*

DVodecimus actus, qui successiuè emergit in iudiciis, est: * quia plerunque facta publicatione, & recepta copia processus, altera partium aduertit in processu esse aliquam falsitaté in testibus, vel scripturis, & vult aduersarium accusare de falso: vtrum & qualiter posit istud incidens criminale exerceri in iudicio ciuili, videamus. & certè ista accusatio potest obiici, lite pendente, vt habetur in l. nullũ. C. de testi. & per Abb. & Ioan. de Ana. in c. j. de fal. & Bal. & doct. in l. fi. C. de fide instr. & est ritus magnæ curiæ in nu. 195. incipiens, item, seruat dicta curia non concedere, &c. Verùm, si quæris an faciat supersederi in causa principaliter intentata. dic, si quęstio falsi mouetur contra testes, proceditur interim in causa: secus, si mouetur contra principalem, qui testes vel scripturã falsam produxit. ita tenet Bal. in d. l. fi. circa fi. & Bal. in l. si quis testibus col. ij. in fi. ver. quæro, positio, &c. C. de testi. de qua materia vide aliqua per Mat. de afflict. in constit. si ciuiliter agens. col. pe. & fi. vbi allegat quandam nouellam cõstit. regis catholici.
2 * Et potest tunc testis falsus puniri per iudicem, corã quo deposuit, etiam si aliàs esset suus incompetens iudex: quia ratione suæ falsæ depositionis efficitur de eius foro: vt d. l. nullum. & ibi Bal. & Saly. & habetur in d. c. j. de crimi. fal. * Ex hoc autem inoleuit

leuit practica, ꝙ facta publicatione in causa, pars quæ vult aduersarium accusare de falso, solet ipsum interrogari facere, si vult vti testibus & scriptura per eum productis. & si ille dicit, ꝙ sic: potest tunc accusare & falsitatem probare: qua probata punitur ad amissionem causę. & est regia prag. quæ incipit, testé falsum. vltra quam pœnam punitur etiam pœna falsi, vt ibi dicitur, & probatur etiam in l. in fraudem. §. quotiens. ff. de iure fisci. Dicta autem interrogatio fit ad effectum, vt si aduersarius dicit se velle vti, non possit postea renuntiare testibus infra octo dies post publicationem, & euitare pœnã: vt dicitur in dicta pragm. & de hac materia qualiter debeat fieri responsio ad istam interrogationem, videlicet, simpliciter vel conditionaté: tractatur in decis. clxxxix. consil. Neapo. & dixi de instrumenti productione, suprà in viij. actu. versi. quid autem, si producatur instrumentũ falsum &c.
4 ¶ *Sed quid si fuit productus clericus in testem coram iudice laico, & falsum deponit: an possit puniri per iudicem laicum? Bald. in d. l. nullum tenet quòd sic. Sed magis communis opinio est in contrarium: per c. si diligenti. de foro compet. nam si clericus deliquit coram iudice ecclesiastico non suo, verum est quòd potest per eum puniri: secus per secularem. ita tenent Innoc. Ioan. And. & Anton. de Butr. in cap. verùm. de foro compet. & Ioã. de Ana. in d. c. j. colũ. j. de cri. fal. & habetur in deci. ccxxx. consilij Neapolit.
5 *iudex enim secularis non potest imponere manum in clericum, causa puniendi, etiam de mandato sui episcopi, adeo quòd etiam si episcopus mandaret iudici laico, quòd clericum torqueret, vel verberaret, non posset hoc facere: sed capere tantùm potest ex suo mandato. s. episcopi, & remittere eũ episcopo. ita tenet Io. de Ana. in ca. ij. col. ij in fi. de cri. fal. & Pet. de Anch. in c. vniuersitatis. in fin. de sen. exc.
6 ¶ *Quid auté ecõtra? pone, ꝙ laicus fuit examinatus corã iudice ecclesiastico, & falsum deposuit: an possit puniri per iudicem ecclesiasticum & seculaẽ? dic, ꝙ potest per vtrũque iudicé puniri. & habet locũ præuẽtio. s. is, coram quo priùs accusatur, procedit cõtra eum. ita habetur in decisi. ccxix. consi. Neapo. vbi plures allegantur. Vbi etiã plus dicitur, ꝙ dato ꝙ laicus procedat contra talem testé, & puniat eum, potest nihilominus etiam iudex ecclesiasticus procedere & punire eum pœna ecclesiastica: per ea, quæ habentur in cap. felicis. de pœnis. lib. vj. & in aliis locis ibi allegatis.

Rober. Marau. Venu. V. I. D

De testium repulsa. Et quæ, quótve sint ad eius vsum necessaria. Et quibus illa contingat.

1 *Repulsa testium qualiter & quando petatur. & quis terminus detur ad eã & quid de repulsa repulsæ.*

2 *Repulsa testium, fit contra personas vel contra dicta: & vt concedatur alterum de tribus, requiritur maximè protestatio.*

3 *Repulsa contra testes debet crimina in specie continere. nec sufficit probare in genere quòd quis sit criminosus.*

4 *Testis deponens in fauorem partis aduersæ, non facit fidem, quando fuit contra eum protestata causa ipsum repulsandi.*

5 *Repulsam petẽs, & non probãs saltẽ semiplenè, punitur ad x. tarenos. Idẽ, si producit articulos impertinentes.*

6 *Testes debent citari & etiam examinari infra terminum datum ad repulsam, & eo elapso non admittuntur.*

7 *Repulsa testium dicitur odiosa.*

8 *Repulsa testium an possit simul fieri in primis capitulis causæ principalis.*

9 *Repulsa non fit contra scripturas: sed solùm contra testes.*

10 *Producens testem pro se, non potest illum reprobare: etiam in alia causa.*

11 *Producens testem, potest illum repulsare ex superuenienti causa.*

12 *Producens testem potest illum, quò ad eius dicta, repulsare,*

23 *Repulsa an & quando admittatur in causa appellationis.*

14 *Repulsa an admittatur in causa attentatorum.*

15 *Repulsam opponens, & non probans contra testes, an teneatur iniuriarum.*

:6 *Repulsa non permittitur in testibus per producentem approbatis.*

:7 *Repulsa non conceditur in crimine læsæ maiestatis.*

18 *Repulsa non admittitur in causa blasphemiæ Dei.*

19 *Repulsa in causis summarijs, vbi semiplenæ probationes sufficiunt, non admittitur.*

Tertiusdecimus actus, qui successiuè emergit in iu-
1 dicio est repulsa testium. * Nam facta publicatione processus, si aliqua partium habet testes contrarios, qui valde vrgent contra eam, potest in iudicio petere terminum ad repulsam: qui terminus conceditur per iudicem: & est medietas primi termini probatorij, vt deciditur per regiam prag. cursu dilationũ. & petitur iste terminus immediatè post lapsos octo dies, concessos per dictam prag. ad percunctandum processum: quo termino dato ad repulsam elapso, ipso iure censetur publicatũ in causa repulsæ. Sic diximus suprà de publicatione in causa principali. Et facta dicta publicatione, si altera pars videt se grauari per dictam repulsam, id est, quia sui testes fuerunt probati, potest petere nouum terminum ad repulsam repulsæ, & datur sibi medietas termini dati ad repulsam, & elapso hoc termino, fit publicatio super ista repulsa repulsæ, & vlteriùs non datur alia repulsa, ne procedatur in infinitum. ita hæc omnia habentur in dicta pragmatica cursu dilationum. ¶ Pro aliquali tamen introductione iuuenum, ad hanc materiam

riam formo tres q. Prima erit, qualiter debeat fieri ista repulsa testium. Secunda, an possit quis reprobare testes per eum productos. Tertia erit, an testes possint repulsari in causa appellationis. qui non fuerunt reprobati in cau
2 sa principali. ¶* Ad primã q. est sciendum, ꝙ repulsa fit altero de duobus modis: videlicet, vno modo contra personas: alio modo contra dicta testium. Itẽ præsuppono, ꝙ repulsa non conceditur petenti, nisi concurrat alterum de tribus requisitis, quæ traduntur in c. præsentium. de testibus. Primum est, ꝙ ante publicationem sit protestatus se velle reprobare testes. & ex hoc inoleuit illa practica, qua quotidie vtuntur procuratores, vt tempore quo comparent visuri iuramenta testium, protestentur contra personas testium, & dicenda per eos. non tamen nego, quin quandocunq; in alio actu ante publicationem possit fieri dicta protestatio, vt d. c. præsentium. de testi. vbi vide Franci. de Aret. de veritate huius dicti. Hoc tamen intellige, quando testis haberet aliquẽ defectum, per quem reprobatur fauore ipsius reprobantis: quia tunc requiritur protestatio: aliàs videtur consentire, & testem approbare. Secus, si defectus esset in odium ipsius testis, vt quia esset excõmunicatus vel bannitus: quia tũc etiam sine protestatione potest repulsari. ita declarat Baldus, in l. si quis testibus. col. ij. in fin. versic. dubitatur hic &c. C. de testi. licet subdat, ꝙ cauti aduocati semper interponunt dictam protestationem eo modo, quo suprà. Secundum requisitũ est, quando probat, quòd post publicationem habuit notitiam de defectibus & exceptionibus contra testes, idem si fortè fuisset absens tempore receptionis testium, vsque ad publicationem, secũdum Bal. in d. l. si quis testibus, versicu. dubitatur hic, &c. circa fin. & nota. glossa, & Bald. in l. laudabilem. C. de aduoc. diuer. iud. Tertium requisitum est, quando non fuit protestatus, iuret se non petere repulsam ex malitia: aliàs sibi non conceditur, vt in d. cap. præsentium. de testi. vbi ista tradun-
3 tur. ¶* Reuertor nunc ad primum modum repulsandi: scilicet cõtra personas testium: quo casu non sufficit allegare crimina in genere: dicendo qualiter sunt homines malæ vitæ, fures, adulteri, vel quid simile: sed est necesse, quòd crimina opponantur in specie: puta quòd fecerunt tale crimen, tale furtum, vel simile. ita tenet Bartolus, in l. testium. §. lege Iulia. ff. de testib. & Baldus, in authenti. si dicatur in fin. C. de testi. & Bartol. in l. j. in fin. C. de testa. pro hoc est text. in cap. præsentium. §. testes de testib. lib. vj. & similiter, quando vult quis repulsare dicta testium, debet in specie obiicere, ꝙ sunt falsa: j: quia falsum

sum deposuerunt ob talem rationem:& in tali loco examinis. Item, q͏ sunt varij in eorũ dictis in tali loco examinis, &c. iuxta l. qui falsa aut varia. ff. de testi. & no. per Bar. in l. eos. ff. de fal. Item quia sunt singulares: iuxta not. Bal. plenè in l. testium. C. de testi. Item, quia nõ deponunt de sensu proprio: iuxta not. per Alex. & Mod. in l. j. ff. si certum pe. & dixi suprà de testium productione & sic de aliis similibus. Pars verò contraria eodem tempore facit articulos comprobatorios, probando quòd sunt homines bonę vitæ, & emendatæ: & quòd per triennium perseuerarunt in eorum bonis moribus & emendatione: quo casu per tantum tépus præsumũtur boni & emendati. text. est & ibi Ange. in fin. in auth. de monachis. §. j. Item, potest articulare, quòd non sunt varij: sed reducibiles ad concordiam: iuxta no. per Alex. & doct. in l. ij. §. creditum. ff. si cert. peta. & Fely. in c. cùm tut. & c. in nostra. & ibi gl. de testi. & Bart. in l. Gallus. §. ille casus. ff. de liber. & posthu. & sic patet ex prædictis, quando repulsantur testes, quo ad personas, & quando quoad

4 dicta. ¶ * Vnũ tamen scias, quòd illa protestatio quæ fit contra testes habet vnum mirabilem effectum: qui est talis: videlicet, q͏ si contingat testes deponere aliquid in fauorem alterius partis protestantis, non faciunt fidem in eius fauorem: & ratio est, quia per dictam protestationem censetur declarare se nolle eis fidẽ adhibere, ita de hoc est text. in d. c. præsentium. in fi. de testi. vbi hoc expresse tenet Felyn. in vlt. not. quod est menti tenendum: quia quotidie in singulis causis fiunt istę protestationes, & pauci aduertunt: nam ex hoc possunt esse damnosæ protestantibus. vnde caueant procuratores, ne passim faciant istas protestationes: nisi quando omnino sunt certi, quòd volunt testes repulsare. De cuius tamen dicti declaratione & veritate, vide omnino Franc. de Are. in d. c. præsentium col. an

5 tepe. & pen. ¶ * Ad euitandas tamen malitias petentium repulsas, est in regno prodita vna regia pragmat. quæ incipit, crimina. quæ irrogat pœnam decẽ tarenorum opponenti crimina contra testes: si illa non probauerit saltem semiplene, vel per famam publicam: & similiter si quis sub colore repulsæ producit nouos articulos impertinentes, qui post publicationem produci non poterant, obstantibus regulis traditis in authen. at qui semel. & ibi per Bar. C. de prob. punitur pro quolibet articulo impertinenti producto in causa repulsæ ad quinque tarenos, si fuerit principalis: sed procurator punitur duplicata pœna: vt est alia pragm. quæ incipit, con-

6 tingit sæpe. &c. ¶ * Super hac repulsa est sciendum, quòd testes debent citari & etiam examinari

infra

infra terminum datum ad repulsam: aliàs elapso termino non admittuntur: vt est ritus magnæ curiæ in nume.cclvj qui incipit, item quòd facta &c. & est ratio:
7 * quia repulsa est odiosa & restringenda: & dilationes in ea conceduntur cum grandi causæ cognitione: secundum Abb.in c. licet dilectus. in fin.de test. licet secus sit in causa principali: vbi non viget tale odium: quia testes citati & iurati infra terminũ possunt examinari post terminum: vt dixi suprà in versic.dilatio circa fi.& in versicu.testium
8 productio. ¶ * Quid autem, si quis in primis articulis vellet repulsare testes: & facere suas probationes simul cum repulsa: an posset? Dic ꝙ non: quia sunt articuli impertinentes tunc: vnde non admittuntur nisi post publicationem: nisi vellet quis repulsare ex causa inimicitiæ: quia potest ante publicationem & nõ ex alia causa. de hoc est alius ritus magnæ curiæ in nume. 235. qui incipit, item, seruat ipsa cu-
9 ria, ꝙ in exceptionibus. ¶ * Fuit autem introducta repulsa solùm contra testes: sed contra scripturas non conceditur, sed bene datur facultas parti accusandi vtentem falsis scripturis, vt dixi suprà in actu præcedenti .& de hoc est ritus magnæ curiæ, in nume.155. incipiens, item seruat dicta cu-
10 ria non concedere. &c. ¶ * Ad secũdam q.principalem dico, quòd communis conclusio est, quòd producens testẽ pro se, non potest illum reprobare: quia per productionem censetur approbatus vnde non auditur volendo illum repulsare, tanquam sibi ipsi contrarius. text.est & ibi Bald.in l.si quis testibus.C.de testi.& in c de testib.& ibi Abb.& Felyn.extrà, de testi.& Lud Ro. in consil.ciiij.in fi.& Lanfran. in c.quoniam contra.in vers. testiũ vnum non obmitto. &c.de proba.& Bar.in consi.xcij.col. penu. & Iason.in l.j.§.editiones.col.iij. in fin. versicul. adde fortiùs &c. ff de eden.vbi hoc ampliat, etiã si producatur posteà contra eũ in alia causa: & per aliam personam ita tenet Ioan. And. in add. Spec. in tit.de teste.§.sæpe versic.quid si produxit, &c. Et censetur approbatus testis per solã productionem: licet aliàs producens eo non vtatur: secundum Fely.in d. c.præsentium.col. iij.& vers.habet locum &c.de testib. & hanc opi. tenet Ioan. Andr. in d.§.sæpe versicul.sed quid si eum, &c. licet Spec. ibi aliter distinguat.
11 ¶ * Limita tamẽ hoc, quando post productionem nasceretur noua causa: puta, quia superuenirent inimicitiæ: quia potest repulsari ex noua causa: vt est text.in l.si quis testibus. C. de testibus.
12 ¶ * Secundò limita, quo ad repulsam personarum, procedere istud: secus quo ad repulsam dictorũ per testes, quia potest producens reprobare testes quo ad eorum dicta: puta probando, ꝙ falsi:n

falsum deposuerũt ita tenet Ab. in d.c.præsentium.col.iij. & iiij, fateor tamen, quòd si facta publicatione producens taceret: & non reprobaret dicta testium: censeretur approbasse:& ita posset procedere dictum Lud. Ro. in cõsi.ciiij.in fi.vbi videtur con
13 trariari huic dicto. Abb.¶*Ad tertiam quęst.principalẽ respondeo, ꝙ ista quæst. deciditur per Andr.de.Yser.in const. iurisperitorum.vbi tenet, quòd in causa appellationis non admittitur repulsa,nisi ex sola causa falsitatis: & ita seruatur in regno. vnde quilibet litigator nitatur reprobare testes in causa principali: quia posteà non admittitur in causa appellationis, nisi vellet eos redarguere de falso. Verùm ego restringo istud dictũ procedere in testibus iã examinatis in causa principali: secus est, si quis nouos testes produxit in causa appellationis: quia puto, ꝙ aduersarius potest illos reprobare:ex quo non potuerunt repulsari in causa principali,quia non fuerant producti,arguendo
14 à ratione cessãte.¶*Quid autẽ in causa attentatorum,an admittatur repulsa? vide decisio. ccclj.
15 consil.Neapo.*Et quid si opponens crimina contra testes non probat: an teneatur actione iniuriarum ipsis testibus?& quid si fuerit protestatus,ꝙ non animo iniuriandi &c.vide vnũ pulchrũ consil.Soc.in consi.cxviij.col.iij.
16 & iiij.in j.vol.¶*Vltimò ex ij.q. præcedenti potest colligi vna limitatio ad regulam, quæ se habet, quòd repulsa testium est regulariter permissa: nam fallit in testibus approbatis per producentem:vt ibi fuit dictum.&not.
17 Card.in cle.fi.in fi de test. ¶*Secundò limita in causa criminis læsæ maiestatis:nam in ea non habet locum repulsa testiũ l. famosi.& l.in quæstionibus. & ibi
18 Bar.ff.ad leg.Iul.maie. ¶*Tertiò limita in causa blasphemiæ Dei:quia non admittitur repulsa:quia hæc æquiparatur crimini læsæ maiest.ita tenet Paris in tract. synd.in ver. condemnatio.
19 col.iiij.in fin. ¶*Quartò limita in causis summariis:vbi sufficiũt semiplenę probationes: quia nõ admittitur in eis repulsa: vt not. Abb.in c.veniens.el ij. col. v. in princ.de test.& ibi etiam Felyn. in vj.col.de cuius dicti veritate vide Fran.de Aret in d.c.veniẽs. col.ix. vbi distinguit. Robert. Maranta Venus. V.I.D.

De quæstione:quæ duplici nomine admittitur. In quibus locum illa habeat. Et quo ordine ad eam perueniatur.

1 *Tortura quandoque datur ad pœnam, quandoque ad veritatem eruendam numero 4.*
2 *Tortura ad pœnam,est meri imperij*
3 *Banna facta ab officialibus sub torturæ pœna, an valeant*

Tortu

5 *Tortura pro quibus criminibus irrogari potest.*
6 *Tortura irrogari potest testibus vacillantibus tam in causa ciuili, quàm in criminali.*
7 *Tortura an possit irrogari in crimine vsurarum.*
8 *Tortura an possit in causa appellationis irrogari.*
9 *Tortura quandoq; datur ad eruendã solam responsionem affirmatiuã vel negatiuam. & tunc ad eam deuenitur sine indicijs.*
10 *Processus criminalis qualiter, & quo ordine debet à iudice fabricari, vt possit ad torturam deueniri.*
11 *Iudex habens aliunde plenas probationes, peccat mortaliter, torquendo reum.*
12 *Tortura inuenta est ad veritatem inuestigandam, ob defectum probationum.*
13 *Tortus in membris corporis, læsionẽ non pati debet.*
14 *Iudices cauti clàm interponant decretum de torquendo reum, ne detur materia appellandi.*
15 *Confessio in tortura ratificari debet extra tormenta cum breui termino ad producendum defensiones.*
16 *Indicia purgata sunt, reo in tortura non confitente.*

QVartusdecimus actus, qui successiuè emergit in iudiciis, est tortura: * quæ datur ad duplicem effectum: quandoque enim datur ad pœnam: & quandoque ad veritatem eruendam. De primo casu non est materia nostra: quia illa est potiùs executio sententiæ: nam datur tortura ad pœnam in omnibus criminibus, in quibus est pœna arbitraria: in quibus permittitur iudici acriter verberare in corpus. iuxta l. final. ff. de iniur. & in quampluribus aliis legibus iuris ciuilis hoc cauetur: vt notat Bartol. & moder. in l. imperium. ff. de iur. om. iudi. & Bart. in l. interdũ. §. qui furem. ff. de fur. & in l. cùm seruus. ff. de condict. ob causam. in quibus locis dicit Bar.
2 quòd tunc * tortura est meri imperij: ex quo irrogatur pro pœ-
3 na criminis. * potest etiam poni exemplum in bannis officialiũ: qui vt plurimùm faciunt banna, quòd nullus ambulet de nocte, vel portet arma, ad pœnam quatuor tractuum cordæ: quę banna quando fiunt per istos officiales inferiores non habentes potestatem statuendi, non valẽt: quia non possunt alterare pœnas legales. ita declarat Paris in tractatu syn. ver. tortura. in ca. an in causa pecuniaria &c. Solùm ergo ista banna valerẽt in criminibus, in quibus esset pœna arbitraria, vt suprà dixi: quia potest iudex tunc ex suo arbitrio eligere istã
4 pœnam. ¶ * De secundo effectu, haberemus nos tractare: scilicet, quando irrogatur ad veritatem eruendam. & quia hæc est materia multùm prolixa: & in multis libris & tractatibus ventilata: nam plenè eam tractat Paris in d. versic. tortura. Et Angelus de Are. in tract. malè in vers. fama publ. &c. & Gand. in tract. ma

lé. in tit. de quæstionibus & tormentis. & Franc. Bennus in suo soléni tract. de indiciis & tortura. & Cæpol. in quāpluribus suis consiliis. & nouissimè tractatur satis copiosè per sublimis ingenij modernum Hypolitum de Marsiliis in sua lect. super tit. ff. de quæstionibus. adeo quòd si vellemus hîc ponere tractatum suo ordine, non esset aliquid addendum: sed solùm transcribendum: quod putaui superuacuū. ideo quantum ad hunc tract. ero sola remissione contentus ad loca præallegata: solùm pro introductione iuuenum ad actū practicæ, tangam duas breues quæstio. Et prima erit, in quibus causis habet locum, & potest irrogari tortura. Secunda erit, quo ordine sit deueniendū ad torturam.

5 ¶ * Ad primā quæst. dico, ꝙ tortura quādoq; datur principali, quandoq; testibus. primo casu, quandoque datur principali ad veritatem eruendā irrogatur solùm in causis criminalibus irrogātibus pœnā vltra relegationē: & non in aliis criminibus. & ita seruatur in regno: prout de hoc est capitulū regni, quod incipit, tormenta. & aliud, quod incipit, si iusté. potest etiā de iure irrogari tortura in causis ciuilibus habentibus crimen annexū: vt est tex. & ibi Abb. in c. grauis. depositi. & tenet Soc. in cōs. ccxix. x. in ij. vo. In causis autē merè ciuilibus nō deuenitur ad torturā: quia in illis succedit regula: actore non probāte &c. l. qui accusare.

6 C. de eden. & c. fi. de iureiū. * Secundo casu, quando sumus in testibus, possunt torqueri testes tā in causa ciuili, quàm criminali, quando variant seu vacillāt propter suspitionē falsi, vt in authē. de testib. §. si verò ignoti. & not. Bald. in l. presbyteri. colū. j. C. de episco. & cleri. & Bar. in l. j. §. qui quæstionem ff. de quæst. & Alex. in cōsil. lxiij. in j. vol. & Cæpol. in consil. lx. & And. de Yser. in constit. si damna clandestina. & Bald.

7 in l. milites. C. de quæsti. ¶ * An autem in crimine vsurarū possit irrogari tortura, vide Socin. tenentē quòd sic in consil. ccxix. in

8 fi. in ij. vol. * & quid in causa appellationis, an possit irrogari tortura? vide Ioā. de Ana. in con-

9 sil. j. in fi. ¶ * Scias tamen ꝙ quandoq; potest irrogari tortura non ad eruendam veritatem: sed ad eruendam solam responsionem affirmatiuam, vel negatiuam. & tunc datur sine aliis indiciis: vt quando accusatus vel inquisitus non vult respondere iudici super accusatione, vel inquisitione: nam potest torqueri ad hoc, vt respondeat. ita tenet Bald. in l. accusationē. in iij. col. C. qui accusa. non pos. & ipsum sequitur Paris in tract. synd. in versi. tortura, in cap. sequitur, quo &c. in fine.

10 ¶ * Ad secundā quæstionē principalem, dico quòd iste est communis ordo, qui seruatur in criminalibus ad aliquē torquendū: nam si proceditur per accusationem,

nem, & crimen est tale, quòd si probaretur, veniret irroganda pœna vltra relegationem: citatur accusatus, & datur sibi copia libelli sumptibus accusatoris, & super eo lis contestatur, & datur terminus ad probãdum, & fiunt articuli & probationes, sicut in ciuilibus. Sed si proceditur per inquisitionem, iudex volens cautiùs agere, ne instruat reum ad fugam, debet priùs capere informationem honesto modo, & clã parte non citata: & si videt extare indicia per illam informationem tunc capit reum de persona, ne fugiat: & si extat fama publica contra eum, formabit capitula inquisitionis: nam illa fama succedit loco accusatoris: & sine ea non posset regulariter fieri inquisitio: quod dic, vt plenè dixi suprà circa princ. huius sextæ, partis, in versic. inquisitio. & not. Philip. Decius in consil. clxx. col. ij. & consil. clxxv. col. ij. & consil. clxxxix. col. fin. deinde formatis capitulis iudex facit reum citari ad recipiendum copiam capitulorum quę capitula sunt sicut articuli in ciuilibus: nam continere debent omnia crimina, quæ inquirẽdo probare intendit iudex contra reum. & comparente reo in termino, interrogabit primò iudex ipsum sigillatim super vno quoque capitulo: & eius responsionem facit per notarium actorum annotari in calce vniuscuiusque capituli: & illa responsio habet vim litis contestationis: deinde dat sibi copiam capitulorum & responsionum suarum, ad hoc, vt possit formare suas exceptiones, & facere suas defensiones, & dat sibi terminum ad probandum & defendẽdum: qui terminus est cõmunis etiam curiæ inquirenti, & infra illum terminũ iudex repetit testes parte citata: quia aliàs non facerent indicium: vt dicit Bar. in l. fi. in fi. ff. de quæstio. & fabricato processu siue per accusationem, siue per inquisitionem, vt suprà, iudex facit citari reum ad publicationẽ, sicut in ciuilibus, & dat copiam processus reo, si vult, sumptibus tamen ipsius rei, ad hoc, vt possit consulere aduocatum, & facere allegationes, & disputationes ad euacuanda indicia: & si vult terminum ad repulsam reus, conceditur sibi. Et facta publicatione super repulsa & admissis allegationibus rei: iudex maturè videt, si ex processatis extant plenæ probationes, condemnabit reũ seruato iuris ordine, ad pœnam legitimam, sine alia

11 tortura. ¶ * Nam peccat mortaliter iudex, tunc torquẽdo reũ: si habet aliunde plenas probationes: vt dicit Andr. de Ysern. in dict. constitu. si damna. columna

12 septima. * Nam tortura fuit inuenta ob defectum probationũ ad veritatem inuestigandam: vt dicit idem Andræ. de Ysern. in cap. j. §. insuper. columna prima. de conten. inter do. & fide. de inuest. si verò non est plenè pro-

 batum,

batum,&tunc si indicia,quæ extant,non sunt sufficientia:liberabit reum pręstito sibi prius iuramento purgationis, vt declarat Ias.in l.tertia.in princip.collumna quinta de iureiurand. iudices tamen pro maiori securitate curiæ solent in isto casu liberare reum cũ fideiussoria cautione ad effectum, vt si in futurum emergant noua indicia,possit iterum procedi contra eum: ne delictum remaneat impunitum: si verò indicia sunt sufficientia ad torturam, & tunc iudex potest reum tormentis subiicere,& ipsum torquere sufficienter & moderatè,habito respectu ad complexionem & robustitatem ipsius rei:ita vt non lædatur
13 per eum in aliquo membro: *nã in tortura debet adhiberi hoc moderamen, vt tortus non patiatur læsionem in mẽbris corporis:vt inquit Andr. de Ysern. in d.constitu.si damna, columna vj.Et quæ & qualia sint ista indicia sufficientia, non pono hîc: quia declaratur plenè per doct.
14 in locis præalleg. ¶*Solent hîc cauti iudices nõ interponere decretum palam de torquendo reũ: ne detur materia appellandi: nã cùm ista sit executio irretractabilis,ligarentur manus iudicis per solam appellationem ante inhibitionem: vt dicetur infrà in materia appellationis: sed ducto reo in pede tonduli, statim cùm incipit ligari,solent interponere decretum de torquẽdo, & eo interposito immediate torque-
15 tur.*qui reus,si confitetur in tortura,iudex antè, quàm condemnet, debet illam confessionem ratificari facere extra tormenta: puta in die sequenti: aliàs non posset condemnare. secundum Bartol.in l.j.ff. de custod. reo. & Abb.in capitu. qualiter & quando.el secundo.in fin. de accus. & est tex.in l.ij.C.de custod.reo.& facta ratificatione extra tormenta debet iudex dare vnum breuem terminum reo ad producendum omnes suas defensiones aduersus suam confessioné, puta duorum dierum:qui terminus est de communi obseruantia: vt ex nulla parte remaneat reus indefensus: vt not.Salice.in dict.l.ij.C.de custod.reo.& habetur per Matth.in const. si damna columna nona. per l. quart.§. si ad diem.ff.de re milit.& l.si non
16 defendantur.ff.de pœnis.* si verò reus non confitetur in tormentis: tunc per torturam sunt purgata indicia, & debet absolui: sed si facta publicatione videt iudex,quod ex processu non sunt indicia sufficientia,tunc nõ expectata sententia debet statim liberare reũ à carcere sub fideiussoribus:vt est capitulũ regni, quod incipit,Ab illo inchoandũ. Rober.Maranta. V. I. D.

De conclusione in causa, & de eius verbi energia.

1 *Conclusio in causa qualiter fiat de iure communi. & qualiter secundum iura*

iura municipalia regni, & quid importet.

2 *Allegari in iure potest post conclusionem in causa.*

3 *Restitutio in integrum post conclusionem in causa peti potest.*

4 *Conclusione facta in causa, defertur iuramentum suppletorium.*

5 *Probatio per confessionem admittitur, conclusione facta in causa.*

6 *Probatio per rei euidentiam, & loci aspectum admittitur, post conclusionem in causa.*

7 *Interrogatio potest fieri post conclusum in causa ad instantiam partis, in summarijs.*

8 *Probatio ad defensionem rei admittitur in criminalibus, conclusione facta in causa.*

9 *Conclusio in causa an sit de substantia iudicij.*

QVintusdecimus actus, qui successiuè in iudiciis consideratur, est conclusio in causa.
1 *nam facta publicatione, & lapsis omnibus terminis, ipso iure censetur in causa conclusum hodie in regno, per regiam prag. quæ incipit, cursu dilationū. vnde nō est opus instare, quòd fiat cōclusio: sed solùm quòd declaretur esse facta ipso iure. sed de iure communi deberet fieri cōclusio, per quam conclusionem imponitur finis productionis actorū, adeo quòd ea facta nihil aliud produci potest in causa: & non expectatur nisi sola sententia. Et hoc significat iste terminus, conclusio: id est, renuntiatio omnibus probationibus & defensionibus producendis: vt est gl. in c.
2 cùm dilectus. de fide inst. ¶ * Sed in iure potest allegari post conclusionem, secundū Bal. in auth.
3 iubemus. C. de iudic. * Itē, potest peti restitutio in integrū per minores, mulieres & ecclesias: quia eo ipso, quòd est conclusum, inducitur læsio contra tales personas, vnde restitui debēt: vt tenet And. de Yser. in const. obscuritatem. & habetur per doct. in c. au-
4 ditis. de in integ. restit. * Item, potest deferri iuramētum suppletorium, dūmodo sit petitum ante conclusionem: vt declarat Ias. in repe. l. admonendi. col. cliiij. ff. de iureiu. & ibi per alios doct. & ita debet intelligi, quod dicit Alex.
5 in consi. liiij. col. fi. in j. vol. * Itē, admittitur probatio per confessionē partis post conclusionē: vt tenet Bal. in ru. C. de probat. col. iij. versi. ego aliter &c. & ibi etiā
6 Paul. de Cast. * Item, admittitur probatio per rei euidentiam, & aspectū loci: quia ista probatio superat omne genus probationis: secundū Bald. in l. contra negantem in fi. C. ad l. aquil. & Bal. in l. si quis testib. in fi. C. de testi.
7 * Item, potest fieri interrogatio, etiā ad instantiā partis, maximè in summariis post conclusum in causa: vt not. gl. in versic. interrogabit. in cle. sæpe. de verb. sig. & Abb. in c. cùm Ioānes. & ibi etiā Felyn. de fide instru. & Alex. in. l. iiij. §. hoc autem iudiciū. col. iiij. ff. de dam. infect. de qua materia plenè dixi suprà, in quarta parte

9 Not. [illegible] conclusio [illegible] de substantia iudicij [illegible]
[illegible]

8 huius tractat.* Item, admittitur omnis probatio ad defensioné rei in criminalibus: secūdū Bar. in l. diui fratres. ff. de pœnis. & in l. prima. §. si. ff. de question. ¶* An
9 autem conclusio in causa, sit de substantia iudicij, ita quòd obmitti non possit: vide Abbat. & Felyu. in cap. cùm I. & A. de re iudic. & Cardin. in cle. sæpe. §. & quia. in xix. quæstio. de verb. sig. vbi dicunt, quòd conclusio non est de substantia: sed potiùs ex quadam consuetudine. vnde si obmittatur, nō viciat processum: tātò magis in causis summariis: in quibus de necessitate non requiritur: vt est tex. in d. clem. sæpe. §. & quia. idem tenet I. Andr. in addit. Spec. in tit. de re renunt. & conclu. in prin. & ibi vide per Specu. de reliquis facientibus ad hanc materiam.

Rober. Maran. Venus. V. I. D.

De allegatione, & disputatatione super dubijs causæ.

1 *Terminus an & quando detur partibus ad allegandum.*

2 *Aduocatus actoris debet priùs proponere & allegare, quàm aduocatus rei.*

1 SExtusdecimus * & vltimus actus, qui emergit in iudiciis in hac secūda parte, est allegatio & disputatio: nam facta conclusione solet iudex statuere terminum ambabus partibus ad allegādum in iure: pro instructione causæ & iudicis: & quādoq; cónuocat aduocatos vtriusq; partis ad disputādum super dubiis causæ corā iudice antè quàm proferatur sentētia: prout cōmuniter seruatur in sacro cōs. Neap. quia disputando & merita causæ discutiendo, veritas magis elucescit. & hæc materia tractatur per Spec. in tit. de disput. & alleg. per totum. An autem de istis allegationibus iuris debeat dari copia parti, tetigi suprà in vers. actorū editio. & ad ibi dicta me remit-
2 to. ¶* Quis autem ex aduocatis debet priùs incipere ad allegandum in disputationib⁹? dic ꝙ aduocatus actoris, debet esse prior in dicendo & allegando iura sui cliētuli: & postea aduocatus rei, quia iste est ordo iudicij: vt primò præcedant acta actoris: & postea sequātur acta rei: ita dixit Bald. in l. Nesennius. ff. de nego. gest. & in l. qui prior. ff. de iud. Et ex his remanēt expedita ea, quę dicenda erant super ista secunda parte huius sextæ partis. veniamus igitur ad tertiam & vltimā partem. Rob. Mar. Ven. V. I. D

Decisoria iudicij, tribus membris distincta: nempe Sentētia, Appellatione & Executione.

PRIMVS ACTVS.

1 *Sententia quid sit: vnde dicatur, & in quo differat ab interlocutoria numero 2 & 3.*

2 *Sententia diffinitiua condemnationē vel absolutionem seu æquipollens continere debet. & num. 122.*

Senten

4 *Sentētia interlocutoria lata super crimine, nō infamat. secus in diffinitiua.*

5 *Sententiæ appellatione venit diffinitiua: non autem interlocutoria, nisi in materia indifferenti: & quando absurditas non resultat.*

6 *A sententia interlocutoria non appellatur. & si appellatur, non suspenditur executio ante inhibitionem.*

7 *Sententia interlocutoria potest quandocunq; per iudicem reuocari: etiā in calculo diffinitiuæ sententiæ. & per iudicem appellationis à diffinitiua.*

8 *Sententia diffinitiua lata super officio iudicis nobili, potest per eundem iudicem eodem imperio reuocari.*

9 *Sentētia interlocutoria per alias duas sententias confirmata, non potest vlteriùs reuocari.*

10 *Sententia interlocutoria potest in causa appellationis, ex primis actis tantùm & non ex nouis reuidere. Secus in diffinitiua.*

11 *Sententia interlocutoria fertur in aliquibus casibus sine partis citatione: secus diffinitiua.*

12 *Sententia diffinitiua debet ferri & recitari in scriptis: interlocutoria verò valet sine scriptis: sed postea debet in scriptis redigi. & num. 16.*

13 *Sententia lata de consilio iurisperiti, non valet: quando solùm consilium lectum est: & nulla scribitur sententia post consilium.*

14 *Sententia relata ad consilium, quod non apparet in actis, non valet.*

15 *Sententia in qua iudex pronuntiat quem esse condemnandum vel absoluendum, an valeat. & quid si dicat, pronuntio prout in tali consilio cōtinetur, quando in consilio cauebatur, quē esse condemnandum vel absoluēdum de futuro. & num. 125. & 126.*

16 *Capit. detestantes non tollit solennitates sententiæ, sed processus tantum.*

17 *Sententia etiam in summarijs in scriptis ferri debet.*

18 *Appellatio ab interlocutoria, quòd sit fienda in scriptis.*

19 *Condēnatio pœnalis facta per diffinitiuam sententiā, durat perpetuó. secus, si per interlocutoriam quæ durat durante officio iudicis interloquentis.*

20 *Sentētia interlocutoria non requirit ordinem iudiciariū, sicut diffinitiua.*

21 *Sententia interlocutoria potest per iudicem corrigi. & in ea addi & minui: secus diffinitiua.*

22 *Sentia interlocutoria nullam producit actionem.*

23 *Sententia duplex est: scilicet, diffinitiua, & interlocutoria.*

24 *Sententia per quam pronuntiatur instrumentum fore exequendum, est diffinitiua.*

25 *Sententia qua pronūtiatur sententiā exequendā esse, interlocutoria dicitur.*

26 *Sententia per quā pronuntiatur appellationem fore desertam, seu fatalia elapsa esse, vel non licere tertiò prouocare. dicitur interlocutoria.*

27 *Præceptum de soluendo: an sit sententia interlocutoria vel diffinitiua.*

28 *Præceptum, quod sit incōfessum, an dicatur sententia, vel non.*

29 *Decretum an habeat vim diffinitiuæ, vel interlocutoriæ.*

30 *Bannum, sententia interlocutoria dicitur.*

31 *Sentētia, mulctæ, est interlocutoria: & potest sic vt alia interlocutoria reuocari.*

in fin.inst.de oblig. in prin. & num. 68. & 69.

68 *Agens sine actione, repellitur officio iudicis.*

69 *Libellus, in quo actio incepta exprimitur, an vitiatur.*

70 *Sententia habet causam formalem, quæ tripliciter consideratur.*

71 *Sententia ferri debet in loco solito maiorum à iudice ordinario.*

72 *Delegatus ad vnã causam, potest sibi eligere locum, quem vult, etiam in camera sua ad ferendam sententiam.*

73 *Delegatus ad vniuersitatem causarum sententiam ferre debet in loco tribunali delegantis.*

74 *Vicarius in loco tribunalis principalis sententiam ferre debet.*

75 *Delegatus ad vnam causam, potest in quolibet loco, etiã extra iurisdictionẽ delegantis, procedere sine assensu domini illius loci. secus ordinarius.*

76 *Delegata iurisdictio, potest prorogari de loco ad locum.*

77 *Delegata iurisdictio, non cohæret territorio.*

78 *Episcopus potest in quolibet loco suæ diœcesis curiam regere, & citare.*

79 *Sententia potest ferri in loco non solito, de consensu partium.*

80 *Arbiter potest sibi eligere locum honestum, vbi curiam regat.*

81 *Iudex appellationis potest in domo sua & loco honesto iustitiam regere, & sententiam ferre.*

82 *Vicarius generalis potest in omni loco suæ prouinciæ ius reddere.*

83 *Sententia fertur in loco non solito, quando locus solitus non est tutus.*

84 *Episcopus expulsus potest in aliena diœcesi conuicina, contra expulsores & eorum fautores procedere*

85 *Sententia lata in alio loco solito maiorum, valet in causis summarijs*

86 *Causæ voluntariæ iurisdictionis, in omni loco, etiam in itinere deambulando expediri possunt.*

87 *Iudex non tenetur seruare locum maiorum in actis respicientibus litis ordinationem.*

88 *Sententia die feriato lata, non valet.*

89 *Sententia die & hora, in qua facta est citatio, ferri debet. non ante vel post nisi citatus contumax sit.*

90 *Sententia iudicis lata post instantiã, vel appellationem desertã, non valet.*

91 *Sententia arbitri post compromissum expiratum lata, non valet.*

91 *Sententia iudicis an possit ferri de nocte.*

93 *Sententia lata dilatione pendente, non valet.*

94 *Sententia lata ante habitum consilium sapientis, non valet.*

9 *Sententia vtraq; parte absente lata non valet, etiam si se absentant, postquam iudex incœpit legere sententiã, antequam compleat.*

96 *Sententia lata à persona priuata non valet.*

97 *Sententia à iudice incompetenti lata non tenet.*

98 *Furiosus, surdus, mutus, impubes, seruus & mulier, iudices esse non possunt.*

99 *Excommunicati iudicis sententia, est nulla.*

100 *Sententia iudicis publicè infamis, non valet.*

101 *Sententia lata à iudice, qui ignorat se iudicem, vel aliter dubitat, nulla est.*

102 Sententia lata à iudice, postquàm detulit appellationi nihil valet.
103 Sententia lata à iudice post inhibitionem superioris, non tenet.
104 Causa formalis consideratur in sententia, respectu litigantium, & hoc multis respectibus.
105 Sententia lata contra minorem indefensum non valet, sed pro eo sic, secus in furioso vel infante: quia etiam pro eo non valet. & num. 106.
107 Sententia lata contra mortuum, vel grauiter infirmum, non valet.
108 Procurator litigantis mortui, potest condemnari.
109 Procurator prælati vel rectoris ecclesiæ, quamuis sit litis effectus dominus, eius tamen mandatum extinguitur quandocũque per mortem prælati vel rectoris.
110 Sententia lata contra defensorem, non legitimum seu falsum procuratorem non valet.
111 Sent. lata in iudicio agitato nomine mortui, q viuere putabatur, nulla est.
112 Sent. lata contra dominum, nõ valet, quãdo lis agitata fuit cũ procuratore.
113 Sententia lata contra tutorem inhabilem, est ipso iure nulla.
114 Sententia lata contra carceratum vel alio modo simili impeditum, non valet. si iudex impedimentum sciuit.
115 Causa formalis in sententia principaliter consideratur multipliciter. & nu. 116.117.118.119.120. & 121.
116 Sententia manifestam iniquitatem continens est ipso iure nulla.
117 Sententia continens expressum iuris errorem, qui corporali oculo legi potest, nulla est.
118 Sententia falsam vel erroneam causam continens, vitiatur.
119 Sententia lata contra aliam sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam, non valet.
120 Sent. incerta, regulariter non valet.
121 Sententia faciens mentionem de procuratore, de cuius mandato non apparet, non tenet.
122 Sententia causam finalem continere debet, & quæ sit.
123 Verbum, quod potest esse æquipollens absolutioni vel condemnationi.
124 Sententia, per quam declaratur quẽ teneri ad centum, perinde habetur, ac si condemnasset.
125 Condemnare an dicatur iudex, si dicit pronuntio Titiũ condemnandum.
126 Consultor dixit, consulo Titium condemnandum, & iudex postea in sententia dixit, pronuntio prout in consilio, an videatur condemnare.
127 Sententia an valeat, si iudex dicat condemno si probatum est.
128 Res iudicata, quid sit: & quid importent ista verba.
129 Sententia facit de non ente ens, & de albo nigrum
130 Sententia lata ex consilio doctoris, nunquam transit in rem iudicatam.
131 Sententia lata ex iudicio peritorum, in iudicatum non transit.
132 Sententia lata ex iudicio mercatorũ, non transit in rem iudicatum.
133 Sententia lata ex præsumptis probationibus, nunquã trãsit in rẽ iudicatã.
134 Sententia lata per testes deponentes de credulitate, nõ trãsit in rẽ iudicatã.
135 Sententia lata in causa matrimoniali, non transit in iudicatum.
136 Sententia super ætate ex aspectu lata, in rem iudicatam non transit.

Senten

137 *Sententia super executione debitoris lata, non transit rem iudicatam.*
138 *Sententia in rem iudicatam non transit quando debitor illam iniquam esse fatetur.*
139 *Sententia ex probationibus reprobatis lata, nõ transit in rem iudicatam.*
140 *Sententia in rem iudicatã non trãsit quando quis condemnatur ad publicationem bonorum in casu prohibito.*
141 *Sententia non transit in rem iudicatam quando ex eius tenore iniquitas perpenditur.*
142 *Sententia in causa vsuraria lata, in rem iudicatam nunquam transit.*
143 *Sententiam latam per testes adsignantes causam, quia sum vicinus, vel consanguineus, in rem iudicatam non transire.*
144 *Idem, quando apparet de iniquitate per euidentiam facti.*
145 *Idem, si sententia lata est ex falsis testibus, vel instrumentis.*
146 *Sententia lata prætextu iuramenti necessarij falsi, non trãsit in iudicatũ.*
147 *Idem quando agitur de periculo animæ.*
148 *Idem quando causa redit ad non causam.*
149 *Sententia lata à corrupto per pecuniam in iudicatum non transit.*
150 *Sententia lata in causa beneficij ecclesiastici, non transit in rem iudicatam quo ad præiudicium superioris.*
151 *Excommunicationis sententia, nunquam transit in rem iudicatam.*
152 *Sententia contra minorem ex falsis allegationibus lata, non transit in iudicatum.*
153 *Setentia nulla, nunquam transit in rem iudicatam.*
154 *Nullitas sententiæ vsque ad triginta annos potest proponi & allegari.*
155 *Querela intentari potest contra sententias, quæ non transeunt in rem iudicatam, quando ab eis infra decem dies non est appellatum.*

Expedita Secunda parte huius sextæ partis iudicij: capio tertiam & vltimam partem, quæ continet decisoria iudicij. Nã fabricata tela processus per ordinem, vt suprà dictum est, cõsequens est, vt veniatur ad finem ipsius processus: qui finis imponitur per diffinitiuam sententiam. vnde in ista vltima parte habemus considerare solùm tres actus principales, videlicet primus est, sententia. Secundus est, appellatio. Tertius, executio. & licet [i]in rei veritate duo tantùm actus essent considerandi, scilicet sententia, & executio: quia isti duo tantùm clauduntur sub eodem iudicio incœpto per citationem, secundum ordinem præpositum: appellatio verò non clauditur sub eodẽ iudicio: imò inducit nouum iudicium: quia tamen ista appellatio emergit post sententiam, & dependet ab eodem processu, vt saltem habeatut de ea aliqua notitia, volui ipsam inserere in hac vltima parte: quia hìc congruentiùs cadit: nã plerunq; executio suspenditur per appellationem & sic est actus, qui præcedit executionẽ: vnde cum habeamus tractare de executione, quæ est quid consequens, opportunum erit tractare

de appellatione quæ solet præcedere:vt habeamus totam materiam iudicij completam.

VENIO Igitur ad primum actum,scilicet ad sententiam. Et quoniam ista materia est valde copiosa & prolixa, quam si vellem attingere per ordiné, opus esset facere de hoc vnum longum tractatum, propterea non nimis me extendam, sed solùm examinabo breuiter tres quæst. principales,pro aliquali introductione, & de reliquis remittam me ad suos congruentes titulos, vbi hæc materia ventilatur. videlicet,C.de senten. per totum. & ff.de re iudi.per totum.& extrà, de senten.& re iudi. per totum. & ibi per doct.& per Spec.in tit. de sentent.¶Prima igitur quæst. erit,quid sit sententia, & quotuplex sit.Secunda quæst.erit,qualiter sentétia ferri debet,& quid debet continere, vt valeat. Tertia,in quibus casibus sentétia nõ trãsit in rem iudicacatam,vt possit
1 quãdocunq; retractari.¶ * Venio ad primam q.in qua dicas,ꝙ sentétia,est diffinitio iudicialis, controuersiæ finem imponens: continens absolutioné vel condemnationem ita diffinit Abb. in rubr.extrà,de re iud.col.pe.&
2 Spe.in tit.de senté.prola.§.j.* Dicitur autem sententia, à sentiendo ex eo,quia iudex iudicat,secundũ quod sentit l. sicuti. §. sed si quæratur.ff. si serui. vendi. Et ista diffinitio conuenit soli sententiæ diffinitiuæ: quia illa est quæ imponit finem controuersiæ:vt infrà dicetur. interlocutoria autem aliomodo describitur. Nam est sententia iudicis, quæ fertur inter principiũ & finé causæ super aliquo incidenti vel emergenti:vt not.glo. in cle. j. in versi.diffinitiua.de seque.poss.& fruct.& Spe.in tit.de senten.prola.§.ij.in princ.in ij. parte Spe. & declarat Ale.in rubr.ff.de re iud. col.ij.vbi dicit, quòd omnis vox iudicis,faciens ad causam, dicitur interlocutoria.& idem dicit Bald.in l.arbitro. ff. qui sat. cog. & Ange.in l. ex stipulatione. C. de sen.pro hoc est text.in c.significantibus. de offic. deleg.& cap.
3 significauerunt.de test.¶ * In hoc ergo differt sententia diffinitiua ab interlocutoria, & in hoc cognoscitur:quia per diffinitiuã diffinitur negotium principale, scilicet,illud, quòd principaliter in iudicio deductum fuit,condemnãdo vel absoluendo.aliàs nõ diceretur sententia, si non continet condemnationem vel absolutionem. l.præses. C. de senten.& l. j. ff. de re iudi. & tenet Spe.in tit.de senten. §.ij.versi.diffinitiua.sed interloquutoria non tangit negotium principale, sed diffinit aliquam exceptionem in iudicio emergentem, & per eam non imponitur finis controuersiæ principali.ita hanc differentiam declarat Ang.in cosi.cxiiij. & consi.cxv.& Alex. in d.rubr.ff.
4 de re iud.¶ * Secũdò,differt:quia condemnatus per sententiam diffinit

diffinitiuam in aliquo crimine, efficitur infamis.l.j.§. qui in iudicio.ff.de his qui nota.infa.& l. infamem.ff.de pub.iudic.& not. Pet.Phil.Cor.in consi.lv.col.ij in litera e. in iiij. volu.& probatur per const.regni,quæ incipit,cordi nobis. Sed per interlocutoriã nunquam quis efficitur infamis, secundum Alex.in l.sæpe.col.xx. in prin.ff.de re iud.alleg. text.cũ glos.in l.quid ergo. §. quantum.
5 ff.de his qui not.infa. ¶ * Tertiò differt,quia in dubio appellatione sententiæ,in statuto vel in alia materia, intelligitur solùm de diffinitiua,non de interlocutoria,vbi aliud non apparet : ita declarat Alexã.in rub.ff.de re iudic.in princ.& in l quod iussit.in prin.eo.tit.& Felyn.in rub.de re iudic.in v.colũ.quod limita, nisi essemus in materia indifferenti: quia tunc venit etiam interlocutoria:secundum Alex.in consil.l. col.pen.in ij.volu. idem quando non resultat absurditas,secundũ Abbat.in c.causam matrimonij.
6 de offic.delegat. ¶ * Quartò differt, quia à sententia diffinitiua potest appellari,& sola appellatio suspendit executionem absq; inhibitione superioris,sed ab interlocutoria de iure ciuili nõ appellatur, vt habetur in l.ij. ff.de appellat. recip . & si appellatur, non suspenditur executio ante inhibitionem.cap.non solùm.de appella.lib.vj.quod dic,vt plenè dicam infrà in secundo actu,vbi plenè tangam materiam appellationis: & ibi tangentur plures differentiæ vnà cum ista ad satu
7 ritatem. ¶ * Quintò differt, quia sententia diffinitiua,postquã est lata per iudicem , non potest illam vlteriùs reuocare,quia functus est officio suo.l.iudex postquam. ff.de re iud.sed interlocutoria potest reuocari quandocũque per iudicem ante diffinitiuam , & quò ad eum, nunquam transit in rem iudicatam.l. quod iussit.& ibi Bart.Alex.& doct.ff. de re iudic.cap.cùm cessante. de appel.& glo.in c.fi.de appel.lib. vj.in tantum,quòd iudex,qui tulit vnam iniustam interlocutoriam, puta nõ admittendo quod admittere debebat, vel econtra, potest etiam in calculo ferendæ sententiæ diffinitiuę habere de illa rationem circa ipsius reuocationem,emendando, quod malè fecerat, vt declarat Philip. Decius in consi.lxxxiiij.colum.pen. & Card.in cle.sæpe.§.& quia. in vij.not.de verb.significat.de qua materia,vide plenè per Philip.in c.cùm cessante. de app. maximè in x.colũ.vbi plus dicit, scilicet, quòd iudex appellationis,potest reuocare interlocutoriam,à qua non fuit appellatum , sed solùm fuit appellatum à diffinitiua.
8 ¶ * Limita primum membrum huius differẽtię multùm singulariter, quãdo aliquid esset petitũ officio iudicis nobili,& super eo est lata sententia:nã licèt sit diffinitiua,ex quo diffinit principale negotium, tamen potest eodem

offic

officio nobili reuocari. ita tenet Bart. in l. j. §. fin. ff. de præto. stip. & Alex. in d. l. iudex postquã. col. j. circa fi. ff. de re iudic. vbi ponit nonnullas alias fallẽtias, ad quas
9 sufficiat relatio. ¶* Limita etiã secundum membrum differentiæ non procedere, quando interlocutoria iudicis fuit per duas alias sententias cõfirmata, in causa appellationis, quia non potest vlteriùs reuocari: nam sicut non licet tertiò prouocare, ita non licet reuocare tunc dictam sententiam. ita tenet Philip. in ca. directé. col. iij. in fi. de app. aliàs auté fallentias collige ex dictis Alex. & doct. in d. l. quod iussit. & in d. c. cùm cessante. & ibi per Philip.
10 qui plenissimè cumulat. ¶* Sextò differt, quia diffinitiua potest in causa appellationis iustificari ex eisdem & ex nouis actis, sed interlocutoria secus, quia nõ potest ex nouis, sed tantùm ex primis actis reuideri. tex. est & ibi. Card. in cle. appellanti. de app. & Bart. in l. iij. ff. de appel. recip. & habetur in decisi. 79. consil. Neapol. De diffinitiua probatur in l. per hanc. C. de tempor. appellat.
11 ¶* Septimò differt, quia diffinitiua non potest ferri, nisi parte citata. aliàs non valet, vt not. Cardin. in cle. ij. §. denique. in prima opposit. de re iudic. & Innocent. in cap. dudum. lo ij. de electĩon. per regulam j. de vnoquoque. ff. de re iud. sed interlocutoria potest ferri, & valet etiam sine citatione partis, vt est glos. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsul. & glo. in l. diem proferre. in prin. ff. de arbit. & gl. in l. recusare. ff. ad Trebel. Quod sanè intelligas, quãdo interlocutoria esset leuis præiudicij, secus si esset magni præiudicij, quia tunc non valet sine citatione partis, sicut diffinitiua. ita tenẽt Bartol. Imo. & doct. in l. si opus. ff. de operis no. nuntia. & Bartol. in d. §. vbi decretum. & ibi etiam Iason in v. & vj. colum. vbi multos doctores allegat. & ibi etiam declarat Iason quãdo interlocutoria sit modici, & quando magni
12 præiudicij. ¶* Octauò differt, quia sententia diffinitiua nõ valet, nisi feratur in scriptis, & descripti recitatione. l. fin. C. de sent. ex bre. recit. & ibi Bartol. & doct. & Spec. tit. de sent. §. iuxta. col. iiij. in fine. versicu. non valet etiam. & de hoc est const. regni, quæ incipit, ab omnibus. Secus est in interlocutoria, quia potest ferri sine scriptis: debet tamen in scriptis postea redigi, vt apparet ex actis. ita tenet gl. in cap. quoniam contra. in versic. interlocutiones. de probat. & Spec. in d. §. iuxta. col. vj. in prin. vers. quid de interlocutoria. & glo. in l. ij. ff. de app. reci. & Bart. in d. l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offi. procon. & gl. in cap. fi. de re iud. lib. vj. & Bald. in l. hac consultissima. C. qui testa. fac. poss. & hanc conclusionem tanquam communem refert Ias. in d. §. vbi decretum. col. xiiij. vbi multos doctor. alleg

13 alleg. ¶* Sed iuxta hoc moueo vnum pulchrum & quotidianũ dubium. quotidie solet euenire in istis terris, & ciuitatibus, vbi sunt iudices idiotæ, quòd quando volunt diffinire aliquem processum, mittunt ad iurisperitum pro consilio, & secundum illud consilium proferunt sentẽtiam, legendo solùm illud consilium: quæro an valeat talis sententia, & an censeatur esse lata de scripti recitatione. dicas quòd non valet: imò nulla sententia reperitur esse lata. quia legendo consilium, illud non est sententia, cùm sit votũ vnius doctoris priuati carentis iurisdictione. sed est necesse, quòd antè quàm legatur consilium, iudex scribat in calce ipsius: nos talis iudex pronuntiamus prout in tali suprà scripto consilio cõtinetur. & ista pauca verba relata ad consilium, faciunt sententiam. ita notabiliter tenet Angel. in consil. ccxlix.
14 incip. domina &c.* Et debet tũc consilium apparere scriptum in actis, aliàs sentẽtia relata ad consilium, quod non apparet scriptum, non valet, secundum Abba. in cap. illa. in fi. de accus. Item ideo dixi, quòd antè quàm legatur consilium, debet iudex scribere sententiã, quia postea vtrunque, scilicet consilium & sententia, legitur de scripti recitatione, aliàs non valeret: per prædicta. vnde si iudex primò legeret consilium, & postea notarius scriberet in calce, quòd talis iudex pronuntiauit, prout in tali consilio continetur: adhuc non valeret sententia: quia hęc verba demonstrant, quòd iudex ore tenus pronuntiauit, & non de scripti recitatione. ita declarat Ias. in d. l. nec quicquam. §. vbi decretum. colum. xv. ff. de offic. proconsul. de mente Angel. in d. consil. ccxlix.
15 ¶* Item est aduertendum ad aliud, ꝙ vt plurimùm isti consulentes non condemnãt nec absoluunt in eorum consiliis, ex quo carent iurisdictione, non possunt hoc facere, sed solùm consulunt talem litigatorem esse absoluendum vel condemnandum per iudicem. & sic verba consilij habent tractum in futurum. vnde tunc iudex in sua sententia in calce consilij debet ponere verbum, condemnamus vel absoluimus, aliàs si simpliciter diceret, pronuntiamus, prout in tali consilio continetur: videtur declarare illum litigatorem esse absoluendum vel condemnandum, prout in consilio dicitur, & sic non est condemnatus nec absolutus: quia ista sententia expectaret aliam sententiam post se, per ea, quæ tenet Alexand. in l. j. §. si quis ita. colũ. iiij. ff. de verborum obligat. vbi concludit, quòd iudex pronuntians Titium esse cõdemnandũ vel absoluendũ, nõ censetur condemnate nec absoluere. Quod etiã tenet Bar. in l. j. C. si aduer. libe. & ista sunt notãda perpetuò: quia multoties mihi euenerũt

in facto,& multas sentētias annullari feci,per illud consi. Ang. & per illam doct. Alexā. in d. §. si quis ita. De veritate tamen huius vltimi dicti, vide infrá. ij.q.
16 circa fi.¶ + Verùm super illa nullitate sententiæ diffinitiuę,quando non fertur in scriptis,fuit mihi quandoque obiectum, quòd talis sententia potest in regno sustentari , per caput detestātes. per quod sunt sublatæ omnes solennitates iudiciorum iuris positiui.vnde censetur etiam sublata solennitas l.j & ij.C.de sentē. ex bre.reci.& dictæ const.ab omnibus. pro quo facit quod not.Bal in l.diuus.ff.de in integ.rest. vbi dicitur, quòd si statutum dicit, quòd procedatur omni solennitate obmissa,potest sententia ferri viua voce & sine scriptis. Tamen ego dixi semper,quòd illud c.detestantes non tollit solennitates sententiæ,sed processus tantùm, vt patet ex tota eius serie. imò in fine sui expresse reseruat solennitates sententiæ, dum dicit in additione sui , dummodo aliàs ritè & rectè sententia proferatur &c.& sic non tollit,imò reseruat solennitates sentētię, per illud verbum,ritè.l.non putauit. §. non quæuis.ff.de bonor. poss. contra tabul. & per Card. in cle. ij.in prin.de testib.& Bar.in l.lecta.ff.si certum pet.& Francis.de Aret. in l.iustè. ff.de acquirenda poss.& hanc opin.videtur tenere Paris in tractatu synd.in versiculo,sententia.colum.ij. & v.in
17 fin.+ & probatur ex his,quæ dicit Matt.in d.const.ab omnibus. vbi tenet , quòd etiam in causis summariis,in quibus non requiritur libellus,debet sentētia ferri in scriptis.pro hoc est text. in cle.sæpe.§. sententia. de verbor. signific. vbi mandat sententiam ferri in scriptis,non obstante, ꝙ procedatur summariè & sine figura iudicij.Et licèt Bart. in extrauag.ad reprimendā.in versic. & figura circa fi. videatur sentire,quòd illa cle.non procedat de iure ciuili in casibus , in quibus proceditur sine figura iudicij:tamen puto verius esse , quòd habeat locum de iure ciuili , cùm nō habeamus,legem ciuilē contrariam : vnde in vtroque foro debet stari iuri canonico,per ea, quæ not.Abb. in c.j.de oper.no. nun. tanto magis, quia per hoc minùs læditur ius commune,scilicet d. l. j. & ij. C.de sentent. ex bre.reci. & similiter illa constit. ab omnibus.Præterea,quòd sententia proferatur in scriptis,fuit inductum,ne veritas occultetur: quia posset postea alio modo scribi,quàm fuit voce dictum,vt dicit gl.in d.clem.sæpe.§. sententiam. in versicu. in scriptis vnde non est credendum hanc fuisse mentem iuris municipalis, scilicet velle tollere illam solennitatem, quæ fuit inducta ad veritatem conseruandam,cùm ipsum ius laboret super ipsa veritate:& vult, quòd ad solam veritatē attendatur. vnde teneo, quòd etiā hodie

hodie in regno sententia sit ferenda in scriptis, aliàs non valet
18 ¶ * Nonò differt, quia ab interlocutoria semper debet appellari in scriptis, & cum expressione causarum grauaminis, aliàs non valet appellatio. cap. cordi nobis de appel. lib. vj. & per Bar. in l. iiij. ff. de appell. recip. Secus à diffinitiua, quia si appellatur statim tempore quo fertur, potest appellari viua voce & sine expressione grauaminum. sed si appellatur, posteà infrà decem dies debet appellari in scriptis. text. est & ibi Bart. & Imol. in l. j. §. libelli. ff. de appellat. & dicam plenius infrà in ij. actu. in ma-
19 teria appellationis. ¶ * Decimò differt, quia cõdemnatio pœnalis facta per diffinitiuam durat perpetuò: secus si per interlocutoriã: quia non durat, nisi durãte officio iudicis interloquentis. ita tenet Felyn. in c. ex literis. col. x. versi. cæterũ de consti. per l. fi. ff.
20 de pœnis. ¶ * Vndecimò differt, quia in sentẽtia diffinitiua requiritur ordo iudiciarius: qui traditur in l. prolatam. C. de sent. & in l. j. & ij. C. de senten. ex bre. recit. sed in interlocutoria talis ordo nõ requiritur. ita colligitur ex dictis Ang. in cõsi. cxiiij. & cõsi. cxv.
21 ¶ * Duodecimò differt, quia iudex postquam pronuntiauit, nõ potest sententiam diffinitiuam circa principale negotium corrigere: nec aliquid illi addere vel diminuere, secus in interlocutoria. ita tenet Alex. in consi. cxix. in iij. volu. & maximè in ij. col. versic. non obstat quod not. Bald. &c. vbi loquitur de interlocutoria de qua materia vide Alex. & doct. in l. Paulus. la ij. ff. de re iu-
22 dic. ¶ * Tertiodecimò differt, quia diffinitiua producit actionem in factum. l. miles. §. iudicati. & ibi Alex. & doct. ff. de re iud. sed interlocutoria non habens vim diffinitiuæ, nullã producit actionem, secundum Alex. in l. j. §. fi. col. j. ff. si quis ius dic. non ob-
23 tem. ¶ * Superest modò respondere ad secundum membrũ huius quęst. videlicet, quotuplex sit sententia super quo licet docto. in rubr. de re iudi. in decretalibus plures species ac membra faciant, & Spe. in tit. de sent. §. species. nam aliqui dicunt, quod sententia alia dicitur diffinitina, alia interlocutoria simpliciter, alia interlocutoria habens vim diffinitiuæ: alia est sentẽtia pręcepti alia sententia decreti, alia sententia mulctæ, alia sententia banni, vel similis. Tamen ego breuiùs facio duo tantùm mẽbra, videlicet, quòd sententia est duplex, scilicet diffinitiua & interlocutoria. & ad hanc bimembrẽ distinctionẽ possunt omnia alia membra reduci: prout ex infrà dicendis apparebit. Quæ autem dicatur diffinitiua, & quæ interlocutoria, & in quo differant adinuicem satis, patet ex prædictis. Solùm restat, hîc examinare nonnullas quęstiones dubias, de quibusdam sententiis, de quibus dubitari

bitari potest an sint diffinitiuæ vel interlocutoriæ.& hoc est vtile scire propter tot differentias.
24 quæ sunt inter eas.¶ * Primò igitur quæro vtrum sententia, per quam iudex pronuntiat instrumentum esse executioni mandandum contra aliquem, dicatur interlocutoria vel diffinitiua: rationes sunt pro & contra. nam videtur diffinitiua, ex quo imponit finem negotio principali, vt dictum fuit suprà in prima differentia: econtrà videtur interlocutoria, quia in tali processu nullus seruatur ordo iuris: vt dictũ fuit suprà in xj. differentia. Istam q. tangit Angel. in consi. cxiiij. & consi. cxv. vbi concludit, quòd est interlocutoria, non autẽ diffinitiua, ex eo quia non seruatur ordo iuris, vnde tenet eam posse reuocari per iudicẽ, iuxta l. quod iussit. ff. de re iud. Breuiter quicquid dicat Ang. teneo contrariũ, scilicet quòd talis sẽtẽtia sit diffinitiua. nã omnis sententia, quæ diffinit principale negotium, dicitur diffinitiua: etiamsi ibi non seruetur ordo iuris. glo. est notabilis. & ibi Bal. in l. q restituere. ff. de rei vendic. probatur in cle. sæpe. circa fi. de verb. signifi. sed ista sẽtẽtia est huiusmodi. ergo &c. hoc tenet in terminis Ludo. Rom. in consi. clxxiiij. incip. amplissime doctor &c. in prin. & in cõsi. cccl vij. Idẽ in propriis terminis contra Ang. tenet Alex. in cõsil. col. penul. in ij. volu. idem tenet Ang. sibi cõtrarius in d. l. qui restituere. & Bar. in l. si cum exceptione. §. hæc autem actio. ff.
25 quod metus causa. * Secus esset in sententia, qua pronuntiatur sententiam esse exequendã: quia illa potest dici interlocutoria, ex quo tendit ad executionem sententiæ diffinitiuæ priùs latæ. ita tenet Ioan. de Imol. in l. ab executore. col. j. ff. de app. & Bal. in l. ab executione. C. quo app. nõ recip. & Bal. in l. actori. C. de reb. cred. & Pet. Philip. Corn. in cõsi. ccxxj.
26 in fi. in iiij. vol. ¶ * Secũdò, quæro, quid de sententia per quam pronuntiatur appellationem esse desertam, seu fatalia esse elapsa, vel non licere tertiò prouocare? Dic quòd est interlocutoria, licet non speret aliam sententiam post se, & imponat finem liti. Ita tenet Bald. in l. ij. col. pen. in fi. C. de episc. audi. vbi dicit, quòd est interlocutoria habens vim diffinitiuæ, & ideò ab ea potest appellari. idem tenet Pet. Phil. Cor. in consi. xiiij. in litera b. cõsi. cclxij.
27 in litera b. in iiij. volu. ¶ * Tertiò quæro, quid de præcepto de soluendo, an dicatur interlocutoria vel diffinitiua? dicas quòd si tale præceptum est factum sine causæ cognitione, & cum clausula iustificata, videlicet, si senseris te grauatum, compareas &c. non est dubium, quòd est sententia interlocutoria, quia comparente reo soluitur in vim citationis: vt not. Bar. in l. j. C. de execu. rei iudi. & plenè Alex. in l. de pupillo. §. meminisse. ff. de oper. no.

no.nun.& Ias.in l.nec quicquã.§. vbi decretum.col.iij. ff. de offic. proconsul. Nam quælibet citatio, est interlocutoria: ex quo omnis vox iudicis faciens ad causam, est interlocutoria, vt habetur.in l.ex stipulatione.C.de sent. & fuit dictum suprà. Sed si reus non comparet, & accusatur sibi contumacia, præceptum remanet firmum, vt habetur in
18 decisi.clxvj.consil.Neapo.¶ Sed dubium est de præcepto, quod fit per iudicem in confessum, vt soluat, quòd non requirit clausulam iustitiæ: quia fit causa cognita: & dubium facit, quia diffinit principale negotium, & nõ sperat aliam sententiam post se, vnde deberet dici sententia diffinitiua. & propter hoc doctores multum variant super decisione huius q. communiter tamen omnes doct. inclinãt, quòd sit interlocutoria. ita tenet Bald. in addi. Spec. in tit. de sent. circa princi. suæ addi. & in ij. col. versi. sed an valeat præceptum &c. & Fely. in c. quærenti. col. fin. de offic. deleg. & Ange. in §. illud in auth. de hære. & falci. & Fely. in rubr. de re iudi. col. iiij. & Lanfr. in c. quoniam contrà. in ver. interlocutiones. col. xix. vers. vlterius adiicitur &c. de prob. & Ange. in l. si debitori. ff. de iudi. & ideò, quia est interlocutoria, dicit Lanfr. vbi suprà. & Ang. in d. l. si debitori quòd potest per iudicem reuocari, & idem tenet Matth. de Afflict. in constit. regiæ maiestati. col. fin. sed Fel. in d. c. quærenti. tenet contrarium. scilicet quòd nõ potest reuocari, & istud tangit Felyn. in d. rubr. de re iud. col. iiij. & v. referendo plures authoritates doct. variantes super hoc, sed pro conclusione & veritate dicerẽ, quòd aut processus habet aliquam formã: puta quia datus est libellus, & reus in litis contestatione confessus est: & tunc istum præceptũ habet instar diffinitiuæ sententiæ, adeò quòd potiùs adhæret diffinitiuæ, quàm interlocutoriæ. ita colligitur ex dictis Alex. in cõsi. l. col. pen. in ij. vol. & tunc sine dubio reuocari non potest, sicut nec diffinitiua reuocatur. Aut nõ est datus libellus, sed ore tenus fuit reus cõuentus, qui in prima responsione confitetur, & iudex præcipit sibi causa cognita, vt soluat, iuxta l. si debitori. ff. de iud. & ista dicitur interlocutoria propter formam non seruatam: tamen habet vim diffinitiuæ, ex quo diffinit principale negotium. secundum Ang. in d. §. illud in auth. de hær. & falc. Verùm ex quo factum est causa cognita. & quia habet vim diffinitiuæ, dico ꝙ reuocari non potest. ita tenet Phil. in c. cum cessante, col. iiij. de app. Si verò esset factum sine causę cognitione ita ex abrupto, prout est, quando habet clausulam iustificatam, & tũc potest reuocari, sicut quælibet interlocutoria, secundũ Philip. ibidem. & ita puto concor-

dari posse ista: opin. contrarias.

29 ¶* Quarto quæro, quid de decreto, an dicatur diffinitiua vel interlocutoria? dic quòd istud nomen decretũ, potest sumi largè & strictè. Quando sumitur large, est nomen generale, comprehendens omne id, quòd decernitur per iudicem: & sic comprehendit diffinitiuam & interlocutoriam, vt plenè declarat Ias. in l. nec quicquam. §. vbi decretum col. j. ff. de offic. proconsul. sed quando sumitur strictè, differt a diffinitiua in pluribus, quę cumulat Ias. ibidem col. j. & ij. & tunc dicitur omne id, quod decernitur per iudicem cum causæ cognitione circa absolutionem, vel condemnationem: & hac ratione attenta non potest dici diffinitiua vt quando declarat aliquem mittendum in possessionem, vel alimenta pupillo decernit, vel super alienatione rerum minoris, vel in integrum restituendo, vel aliud simile. vnde communis cõclusio est ꝙ decretum dicitur interlocutoria, vt not. Phil. in c. cùm cessante. col. antepen. versi. xv. extrà, de appel. & gl. in §. si quis autem. in auth. de hære. & falc. pro hoc est text. in l. qualem. in fin. ff. de arbit. & Franc. de Are. in l. si is ad quẽ. ff. de acquir. hæred. & probatur in const. regni, quæ incipit, dubitationem. intantùm, ꝙ etiã secundum decretũ, dicitur sententia interlocutoria: vt tenet Bal. in l. cùm & minores. in ij. oppo. C. si aduer. rem iud. & glo. in l. præsenti. §. cùm autem. C. de his qui ad eccl. confug. habet tamen vim diffinitiuæ: quia imponit finem negotio, licet non determinet principale negotiũ: quia ad vnũ agitur, & ad aliud deuenitur per secundum decretum, vt not. Fel. in c. consultationibus. col. ij. & iij. de offi. delega. & Petr. Philip. Corn. in consil. lxv. col. final. in j. volu. & Bart. in l. nõ videtur. ff. de iudic. & in l. si finita. §. si fortè. ff. de damno infect. & Bald. in l. si præses C. quomo. & quando iudex. & in l. ij. C. de episco. audi. & & an possit reuocari, vide Alexandr. tenentem, quòd sic, in l. quod iussit. col. vj. ff. de re iudi.

30 ¶* Quintò quæro, quid de sententia banni? dic quòd est interlocutoria, secundum Bal. in d. l. cùm & minores. col. ij. versic. & per hoc dico, &c. & Bal. in addit. Spec. in tit. de senten. col. ij. versi. sententia banni &c. & Alex. in consi. cxix. col. ij. in fin. in iij. vol. & consi. xc. col. iiij. in princ. in j. volu. similiter possumus dicere, quòd sententia foriudicationis, qua vtimur in regno in criminalibus secundũ formam cõstit. regni, quæ incipit, pœnam eorum. & consti. grandis vtilitas, potest dici interlocutoria, ex quo nõ diffinit principale negotiũ, tamẽ habet vim diffinitiuę: quia operatur plusquam diffinitiua, nam producit septem mirabiles effectus, qui colligi possunt ex d. const. pœnam eorum. quos ibi

nume

31 numerat Matthias.in j.col ¶* Sexto quæro, quid de sententia per qua irrogatur mulcta, dic quod est interlocutoria: cùm non diffiniat negotium principale, sed venit incidenter propter inobedientiam, seu contumaciam. l j. ff. si quis ius dicen. non obtemper. ita tenet Alexã.in d.l.j. .fin.col.j vbi plus dicit, quòd potest reuocari, sicut quęlibet alia interlocutoria, per l. illicitas. §. finali. de officio præsid. & Bal.in addit. Spec.in tit. de senten col.ij.versicu. sententia
32 banni &c.* nam æquiparatur sententiæ banni: quia vtraque irrogatur ob contumaciam secundũ Bartol.in d.l.illicitas.§. finali. sed certé ex quo ista sententia mulctæ continet aliquid dari vel fieri, habet vim diffinitiuæ, vt infrà dicam & de iure, quando interlocutoria habet vim diffinitiuæ, reuocari non potest, sicut nec diffinitiua. ista est communis conclusio, quam tenet Abb. in c.cùm cessante.colũ.ij. in fi. & ibi etiam Philip.in iiij.col.versi.sed tamen limita &c.de appel.& Bar.in l.Titia in fin.ff.de accus. quod tamen qualiter intelligatur, vide omnino, quę dicam infra in fine huius primę quæsti. principalis. Super hoc igitur de mulcta ego aliter dicerem, videlicet, ꝙ ista sententia mulctæ non est ideo reuocabilis, quia est interlocutoria, sed quia à lege habet hãc naturam. vt irrogetur secundũ diuitias & paupertaté cõtumacis: nã pauper debet leuiùs mulctari, quàm diues. præterea, illa lex illicitas.§.fi. nõ dicit, quod reuocetur ista sententia, sed quod mulcta remittetur ob paupertaté.& iste est quidam actus liberalitatis, quo vtitur lex causa miserationis: quia donat mulctam pauperi. vnde iudicio meo ista non est propriè reuocatio: intelligendo eo modo, quo reuocantur aliç interlocutorię: sed potiùs est quædam impeditio executionis: quia talis se.tétia nõ mãdatur executioni contra pauperé: quia lex permittit sibi fieri remissioné mulctę.
33 ¶* Septimò quæro. quid de absolutoria ab obseruatione iudicij? videtur ꝙ sit d. diffinitiua: quia continet absolutionem. sed dic, ꝙ est interlocutoria: ex quo non diffinit principale negotiũ, quod patet. quia de nouo potest iudicium inchoari. glo. est in l.& harũ. ff.si fer.vendi.& Bald.in l.properandum.§.& si quidem. C.de iudic.& in l.ij.C.de epis.aud.& declarat pulchré Philip.in d.c.cum cessante.col.fi.de app. vbi etiam ponit, quando talis absolutoria potest esse diffinitiua. & est de mente Bart.in d.l.Titia.de accu.
34 ¶* Octauò quæro, quid de sententia quæ fertur in iudicio intentato secundum formam l.diffamari.C.de ing.& man. Dic, quod si lis non contestatur, puta quia citatus cui statuitur terminus ad agendum, non agit infra terminum, quo casu iudex imponit sibi silentium perpetuum: tunc talis sententia est interlocutoria,

secus si comparet, & litem contestatur: quia tunc esset diffinitiua. ita tenet Bald. & Saly. in d.l. diffamari. & Philip. in d.cap. cùm
35 cessante. col. fin. ¶ * Nonò quæro, quid de sententia lata super possessorio. Felyn. in cap. consultationibus. de offic. deleg. in iij. col. tenet, quòd nõ est vera diffinitiua, nec vera interlocutoria: sed quasi diffinitiua: vnde videtur ponere tertiam speciem sententię. Sed quia ego dixi suprà, quòd omnes sententiæ de mundo possunt reduci ad illam bimembrem distinctionẽ, quam feci, propterea in hoc puto, ꝙ meliùs loquitur Phil. in d.c. cùm cessante. col. pen. versi. xxj. vbi dicit, & ista est veritas, quòd quando principaliter agitur possessorio, & super eo lis contestatur, talis sententia, quæ fertur super eo, est merè diffinitiua: quia diffinit causam possessorij principaliter intentatam: non obstãte, quòd super petitorio posset reuocari: quia illud esset nouum iudicium: sed quãdo possessorium reduceretur incidenter, tunc est interlocutoria. & ita tenet etiam Card. Alexã. in d.c. cùm cessante. col. vij. versic. habetis etiam &c.
36 ¶ * Decimò quæro, an condẽnatio expensarum dicatur interlocutoria, vel diffinitiua? Communis conclusio est, quòd si fiat in processu causæ ante sententiam diffinitiuam, est interlocutoria. Secus, si fiat vnà cum sententia diffinitiua: quia tunc censetur pars sententiæ diffinitiuę. ita tenet Philip. in d.ca. cùm cessante. col. antep. versic. xvij. de appel. & Ang. in l. qui agnitis. ff. de exceptio. & Felyn. in rub. de re iudic.
37 col. ix * Ex hoc sequitur notabilis conclusio, quòd illa, quæ fertur ante diffinitiuã, potest reuocari quandocũq;, sicut quælibet alia interlocutoria. sed illa, quæ fertur simul cum diffinitiua, nõ potest reuocari etiam eadẽ die, sicut nec diffinitiua, secundum Phil. in d.c. cùm cessante. col. ix. ver. vndecimò limita &c. & col.
38 antep. versic. xvij. * imò si iudex in interlocutoria obmisisset condemnationem expensarum, potest illam facere quandocunque vsque ad sententiam diffinitiuã, etiam ad instantiam partis: ex quo ante diffinitiuã semper durat eius officium. Secus, si obmisit condemnationem expensarum in diffinitiua: quia non potest illam addere, nisi eadem die, vt habetur in l. Paulus. ff. de re iudic. ita nota. tenet Abb. in c. sæpe. in fin. sequendo Innoc. ibi de app. & Paul. de Cast. in l. sancimus. C. de iud. & Philip. in d.c. sæpe. colũ. xiiij. ver. octauò quæritur &c. vbi ita limitat l. terminato. C. de fruct. & lit. expẽ. & ita debet intelligi quod tenet Bald. in l. patris & filij. in fin. ff. de vul-
39 ga. & pup. ¶ * Vndecimò quæro, quid de sententia lata super exceptione peremptoria? dic ꝙ si quidem iudex pronuntiat eam admittendam vel non admitten

tendá,est interlocutoria, ex quo sperat aliam sententiam post se. si verò pronunciet,verùm obstet exceptio vel nō,& tunc si quidē pronuntiat eam non obstare,est interlocutoria: quia sperat aliā sententiam post se. si verò pronuntiat eam obstare,& eius contemplatione imponit silentium actori,vel reum absoluit,tūc est diffinitiua.ita declarat Felyn.in rub.de re iudicata.in vij.colum.
40 ¶ *Duodecimò quæro,quid de sententia excommunicationis? dic quòd est interlocutoria: vt not.gloss.& doct.in summa ij.q. j.& Fely.in d.rubr.de re iud.col. ix. vbi idem dicit de sentētia interdicti, quòd est interlocutoria. idem tenet Bald.in l.j. C. de postu.& Bald.in addit.Spec.in titu.de senten.col.iij.versic.senten
41 tia excōmmu.&c.* Quod potest corroborari: quia excōmunicatio ab homine non potest irrogari ad pœnam delicti diffinitiuè, nisi solùm pro contumacia: vt declrarat Philip.in c.qua fronte.in ij.notab.& c. reprehensibilis.in j & ij.notabili.de app.ergo est interlocutoria:quia venit incidenter ob contumaciam, sicut dicimus de bāno & mulcta.Multos alios casus dubios, in quibus potest dubitari, an aliqua pronuntiatio sit diffinitiua, vel interlocutoria, vide cumulatos plenissimè per Bal. in addition. Spec.in tit.de senten.& per Philip.& Card.in d.c. cùm cessante. & Felyn.in rub.de re iudic. Ego tamen volui istos xij. casus declarare per has xij.quæstio. tanquam magis dubitabiles & quoti-
42 dianos. ¶ * Vltimò, super ista prima quæstio.principali, quæro ex quibus cognosci possit, quādo interlocutoria habet vim diffinitiuæ: & quando non. Dic quòd ex multis cognoscitur:quę declarabo per singulas conclusiones, quas modò subiiciam. ¶ Prima igitur cōclusio est,quòd omnis interlocutoria, quæ non sperat aliam sententiam post se, dicitur habere vim diffinitiuæ: quia videtur facere effectum, quem facit diffinitiua: quia imponit finem illi instantię.ita declarat Phil.in d. c. cùm cessante. col.iiij.& ibi etiam Ant.de But. Imol.& Abb.de app.& Bart in l. quod iussit.ff.de re iudi. Exemplum potest esse de sentētia absolutoria ab obseruatione iudicij.Item de illa,per quā pronuntiatur appellationem esse desertam.Item de præcepto de soluendo.Item de secundo decreto. Itē de sententia mulctæ: & de aliis
43 similibus. ¶ * Secunda conclusio est, omnis interlocutoria per quam finitur officium iudicis,dicitur habere vim diffinitiuę,secundum Bart. in d.l.quod iussit. potest esse exemplū, quando iudex pronūtiat se esse incōpetentem,vt colligitur ex dictis Alex. in d.l.quod iussit.colū. vij.versic.
44 xij. ¶ * Tertia conclusio est: Omnis interlocutoria, quæ diffinit vnum articulū substantialem

Adde Nicol. ant. Grammat. in cons. ... lib. ... Decisi... Matt...

causæ principalis, dicitur habere vim diffinitiuę.gl.est in clem. fi.in glo.j.in fi.de app.& in cle.j. de causa pos.& propriet.& Bald. in l.j. C.quando prouoc.non est necesse.& Alexan.in l.v.col.ij.ff. de verb oblig.Pro hoc est tex.in l.minor vt: se.ff.de minor vt quando minor petit restitutionem in integrum,& iudex pronuntiat super ætate.scilicet eum non esse minorem.nam tacite excluditur à restitutione petita:& sic deciditur articulus substantialis causę. & hoc tenet in specie Alexand in rub.ff.de re iudicata fi.col. Posses hanc conclusionem exemplificare in infinitis casibus:vt quando repellitur exceptio peremptoria,vel admittitur: vt in d.clem. fi.Item,quando iudex nollet admittere aliquas probationes,sine quibus producens illas,non posset obtinere. & sic de aliis simi-
45 libus. ¶ * Quarta conclusio est: Omnis interlocutoria continens aliquid dari vel fieri, habet vim diffinitiuæ secundum Bart in l. nec quicquam.§ vbi decretū. in prin ff.de offic.procon. Et adde prædictis,quod sicut reperitur interlocutoriæ habēs vim diffinitiuę: ita etiam reperitur diffinitiua habēs vim interlocutorię. Exemplum ponit Baldus in l. cùm & minores.colū.ij. C.si aduer.rem iud.vt quando iudex pronuntiat
46 male appellatum ¶ * An autem indistincte non possint reuocari interlocutoriæ habentes vim diffinitiuę?dic quod illæ, quę non sperant aliam sentētiam post se, non possunt reuocari: alię verò, quę dantur in medio processus, quæ sperat diffinitiuam post se, reuocari possūt.ita declarat Alexand in l.quod iussit.col v.de re iudicat. & ita intelligas id quod dixi suprà,in vj.quæst. Et ex his remanet expedita prima quæstio principalis.

SECVNDO principaliter
47 quæro,* qualiter sententia ferri debeat: & quid debet continere ad hoc vt valeat?dic quod multa requiruntur. Primo enim debet continere nomen iudicis proferentis: & dicat an sit ordinarius vel delegatus: item, nomina litigantium:item,tenorem primę petitionis:super qua fundatū est iudicium. Item, debet facere mentionem de substantialibus processus:puta,visa litis contestatione, iuramento calumniæ, testium depositionibus.& aliis processus meritis &c. Item, debet continere absolutionem vel condemnationem. Item,quòd feratur partibus præsentibus vel absentibus per contumaciam. Et hoc vltimum solet scribi in litera lata per notarium actorum. ita tenet Spec.in tit.de sen.§.qualiter.in fin.Item,sententia debet recitari in scriptis, & de scripti recitatione:vt suprà dixi.& habetur in l.j.& l. fi.& ibi Bartolus & doct.de sentē.ex breui.reci.& in conflit.ab omnibus.& fuit dictū in q.præcedenti,in viij.differen
48 tia. * Item,debet iudex sedere pro

pro tribunali. aliàs non valet sententia, secundum Bart. & Bal. in d.l.j.C.de sent.ex breui. reci.
49 Item, debet ipse iudex legere sententiam, nō autem potest alijs mandare lectionem sententiæ: nisi sit persona illustris, vel episcopus: vt not. Spe. in tit. de sen. §. sequitur in prin. & Alex. in rub. ff. de offi eius, cui man. est iurisf. col. pe. & est text. in c. fi. de re iudi. lib. vj. & habetur in dicta consti. ab omnibus. & ibi per Mat-
50 thæum, in prima column. ¶ * An autem requiratur, quod iudex exprimat causam, qua mouetur in sententia? dic quod regulariter nō requiritur. vnde valet sententia, etiam sine expressione causæ: potest tamen illam apponere, si vult: tex. est & ibi Abb. & doct. in c. sicut. de re iud. Fallit tamen in nonnullis casibus quos ponit Abba. in d. c. sicut. in vltimo
51 notab. & ibi vide. * Item, debet ferri causa cognita. aliàs non valet: vt habetur in l. prolatam. C. de sent. & in l nec quicquam. §. vbi decretum. ff de offic. procon
52 * Ego autem pro clariori intelligentia, & vt faciam magis ordinatum compendium, intendo prædicta & quàmplura alia requisita ad validitatem sententię examinare per quatuor causas. Sicut enim secundum philosophos, in omni actu humano, vt plurimùm considerantur quatuor causæ: videlicet causa efficiens, materialis, formalis, & finalis: prout aliàs in iudicio considerau illas in principio huius operis: ita etiam dico, quod in sententia debent concurrere istæ quatuor causæ: ita quod appareant
53 ex prolatione ipsius. ¶ * Primò igitur debet esse in sententia, causa efficiens: & hoc est, quod dixi supra in primo requisito: scilicet, quod sentētia debet cōtinere nomen iudicis: nā ipse iudex est causa efficiens: quia ipse cōposuit sententiam: & illam in esse producit. & debet exprimere, an sit ordinarius vel delegatus: vt no. Specu. in d. §. qualiter. in fi.
54 * quia si iudex ignorat fundamentum suæ potestatis, non valet sententia: vt no. Bar. in l. multum. ff. de condi. & demon. & in l. ij. ff. de iudi. & in l. hęc autem. ff. ex quib. cau. in poss. ea. & Abb. in c. prudentiam. in princ. in fi. col. de offi. deleg. in qua causa efficiente, si esset aliquis defectus, non valeret sententia: vt quia iudex esset mutus, vel furiosus, vel infans, vel excommunicatus, vel similis: quos defectus ponit Spe. in tit. de sent. §. iuxta co. j. & ij. & habentur in l. cùm prætor. ff. de iudic. Et per hoc infero contra prauam obseruantiam nonnullorum iudicum: qui quando formant sententias, incipiunt, in Dei nomine &c. vnde nos, qui supra &c. & suprà nullam fecerunt mentionem de nomine suo proprio, nec dignitatis: sed parcendo labori, causa breuitatis, obmittunt nomen proprium, & dicunt vnde nos, qui supra. nam

per hoc puto, quòd dicta sententia, quæ ita scripta reperitur posset dici nulla: quia peccat in expressione causæ efficientis: non obstante, ꝙ in lectione sententiæ exprimeretur nomen iudicis: quia sententia debet tota scribi, & posteà de scripti recitatione legi: & non sufficit, ꝙ voce proferatur: vt dixi suprà in viij. differentia præcedentis q.
55 per ea, quæ dicit Angel. ¶*Dixi etiam suprà, ꝙ iudex debet sedere pro tribunali: vt in §. sedebunt in auth. de iud. & c. fi. de re iudi. lib. vj. & ista etiam est qualitas addita & annexa huic causæ efficienti. vt not. Bart. Bal. & doct. in d. l. j. C. de sent. ex breui. reci. vbi limitant hoc non procedere in interlocutoria, quæ non requirit plenam causę cognitionem. Item, limitant non procedere in iudice timente potentiam alicuius: quia potest super equo, vel ex turri ferre sententiam, vt citò possit fugere. vt no. gl. in d. l. j. & glos. in c. fi. de re iudi. lib. vj. de quo vide Spec. in [illegible]en. §. iuxta. ver. itē est nul[illegible]one modi &c. & Lanfrāc. [illegible]niam contra. in ver. in[illegible]ones. col. iiij. de prob. [illegible]in d. c. fi. Et porpter hoc [illegible] in sententiis, Nos ta[illegible]edentes pro tribunali [illegible]men non procedit in [illegible]ariis, in quibus po[illegible]iam stando & non [illegible] sententiam: vt in [illegible]entiam. de verb. signifi. & ex hoc patet, ꝙ hodie in regno non oportet, ꝙ iudex sedeat: cùm causę ciules omnes sint summariæ: vt suprà pluries
56 fuit dictum. ¶*Item dixi, ꝙ iudex debet per se legere sententiam, & nō per alium: nisi sit persona illustris, vel episcopus: vt dicto c. fi. de re iudi. lib. vj. de quo dicto vide Fely. in c. super quæstionum in princ. in fi. col. de offic. deleg. Certè si istud esset verum, hodie nulla sententia valeret, maximè in hoc regno: cùm generaliter omnes sententiæ tā maiorum quàm minorū iudicū, legantur per alios, scilicet, per actorum magistros: & non per ipsosmet iudices: vnde non posset aliud dici, nisi ꝙ hoc toleratur ex generali consuetudine, quę potest in hac solēnitate derogare iuri positiuo: vt dicit Ge. in d. c. fi. col. ij. ver. in ea. gl. ibi Italiæ &c. de re iudi. lib. vj. & tenet in simili Archi. in c. statutis. ij. q. j. & Bal. & Saly. in l. hac consultissima. C. qui test. facere pos.
57 ¶*Item dixi, ꝙ sententiā ferat in scriptis. hoc debet intelligi, ꝙ scriptura præcedat recitationē. nec sufficeret, si iudex scribendo vnico contextu voce proferret: vt declarat Gemi. in d. c. fi. in ij.
58 & iij. notab. ¶*Secundò consideratur in sententia causa materialis. & est illa, quā in iudiciis consideraui in principio huius tractatus. Materia enim dicitur, ex qua aliquid fit. vnde in proposito causa materialis sententię est ipsa

ipsa causa deducta in iudicium per primum libellum: & ex consequenti totus processus super ea fabricatus: quia ex illo processu, & causa in eo contenta, fit sententia diffinitiua, & propterea dixi suprà de mente Spe. ꝙ in sententia debet inseri tenor libelli: ad hoc vt ipsa causa materialis appareat expressà in sententia. Verùm istud nō est omnino necessarium: imò valet sententia, etiam si tenor libelli non exprimatur in ea. secundū Bart. in l.ij. C. de sent. sufficit enim, ꝙ sub epilogo fiat mentio de libello actoris, & responsione rei: puta, visa petitione actoris continente istud & istud &c. vt tenet Spec. in d. §. qualiter. versic. cæterum. & ita communiter seruatur in practica. imò etiam si iudex nullam faceret mentionem de libello, sed simpliciter diceret: super pręsenti processu ita pronuntio, condemnando vel absoluendo, &c. puto sententiam valere. Nec istud contradicit his, quæ paulò antè dixi: inquantum dixi exprimendam esse causam materialem: quia totus processus est causa materialis: & bene fit mentio de ipsa causa, saltem per relationem: quia sententia refertur ad acta: & per illa declaratur. & habetur in l.iij. C. de sent. quæ sine cer. quantita. & per Alex. in l. præses. ff. de re iudi. & in l. ait prætor. §. si iudex. eod titu. Paria enim sunt, aliqua esse certa de se, vel per relationem ad aliud. l. certum. ff. si cer. pet. l. asse toto.

59 ff. de hære. instit. ¶ * Hinc est, ꝙ dicimus, vt suprà dixi, non valere sententiam latam sine causæ cognitione, & sic sine processu vt habetur in dicta l. prolatā. C. de sent. & ibi Bart. & in l. ex stipulatione. in fi. eo. tit. & in l. in causæ. §. causa cognita. ff. de mino. Pro hoc est tex. apertus in c. quoniam contra de prob. vbi declaratur, quo ordine iudex debet causas diffinire: quia primò debet acta & processum facere in scriptis: aliàs pro eius sententia non præsumitur, quādo processus per legitima documenta nō apparet. Hinc etiā dicimus, ꝙ iudex debet iudicare secundū allegata & probata: & sic secundum processum: vt habetur in l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præsi. ergo sententia, quæ non habet processum, dicitur carere materia: & sic est nulla: quia secundum philosophū, ex nihilo nihil fit.

60 ¶ * Quid autem, si feratur sententia sine probationibus, an valeat? vide Socinum in consil. cxxxiiij. col. ij. in fin. & iij. in j. volumine.

61 ¶ * Ex hoc etiam oritur quædam solennitas materialis, quæ est, vt sententia feratur conformis libello: iuxta l. vt fundus. ff. communi diui. & c. licet Hely. de simo. & l. fi. C. de fideicom. lib. vbi dicit Bal. ꝙ fatuus est iudex, qui super aliis, quàm super petitis pronuntiat: vnde sententia aliter lata, non valet: quia habita relatione sententiæ ad eius materiam,

riam non potest esse conformitas: vnde sententia reperiretur facta ex nihilo. Nam si peto bouem, & processus fabricatur super boue, & sententia fertur super equo, talis sententia videtur esse sine processu: quia nullus processus est factus super equo: & sic non haberet materiã præexistentem correspondentem, meritò est nulla: sicut quando aliquis vult facere librum: & habet chartas, & non vult librum conficere ex chartis: & vult ꝙ sit liber: istud continet in se repugnantiam: quia nõ potest esse liber sine chartis. vnde iste liber non posset esse nisi imaginarius: scilicet, mente consideratus, & in esse nõ productus. ita ista sententia esset imaginaria & nullius momenti. l. imaginaria. ff. de regu. iur.

52 ¶ *Hoc tamen limitatur non procedere in causis, in quibus proceditur sola facti veritate inspecta: quia potest tũc iudex ferre sententiã non conformem libello: vt declarat Ias. in l. vinum. col. xvij. ff. si cert. pe. vnde hodie in regno per capit. detestantes. posset indistinctè hoc fieri: & valeret sententia; & sic quoad hoc, esset correcta regula dictæ l. vt fundus. Idem, quando vnum petitur, & aliud cõstet per confessionem partis: quia potest iudex ad illud condemnare non obstante, ꝙ non sit petitum: vt habetur in decis. xxxij. in consi. Neapo. *Item, potest iudex petentem debitum condemnare ad restitutionem pignoris non obstante, ꝙ pignus non sit petitum: vt not. Bar. in l. cum, qui. §. qui ita. ff. de verb. oblig. & Bal. in l cùm eorum. C. de sent. & habetur in decisione trigesimasecunda consil. Neapol. & ratio est, quia dicta restitutio pignoris venit ex natura actionis intentatæ. plures alias fallentias ad l. vt fundus. vide pleniss ime per Fely. in d. c. licet Hely. col. antepe. & pe. & fin. vbi cumulat xxxj. fallentias: & aliquas etiam ponit Ias. in d. l. vinũ. col xvj. & xvij. & in §. curare. col v. insti. de actio.

64 ¶ *Verùm, quia superius dixi, ꝙ ex nihilo nihil fit, & ius imitatur naturam. §. minorem. instit. de adop. quomodo ergo potest subsistere sentẽtia in istis & aliis fallẽtiis, si caret materia? Ad hoc respondeo: & do vnam generalem declarationem prædictis. ꝙ istæ fallẽtiæ procedunt, quando vnum fuit petitum in libello: & pendente iudicio incipit constare de alio, vel per probationes vel per confessionẽ: nam iudex qui habet sequi veritatẽ, potest condemnare ad aliud in istis casibus specialibus: ex quo sibi liquet ex eodem processu, vel ex natura actionis intentatæ, vel ex virtute probationis, ad hoc vt veritas sortiatur effectũ, obmissis scrupulositatibus iuris positiui generalis: volẽtis, quod non feratur sententia, nisi super eo, super quo est facta litis contestatio: vt dicit Barto. in dicta l.

prolatam. C. de senten. & sic bene formatur sentētia ex aliquo: quia subest materia, quæ nascitur pendente iudicio: sed quando vnum est petitum, & super eo fabricatus totus processus, vsque ad conclusionem. & nihil aliud constaret ex illo processu de alia re: tunc indubitanter dico, quòd etiam in istis fallentiis nō valeret sententia non conformis libello, quia nullam haberet materiam, secundū exemplum præpositum. Et ita debent prædi-
65 cta declarari. ¶ * Consideratur etiam in ista causa materiali nō solum, quòd subsit materia: sed etiam quòd sit apta materia: vnde si libellus esset ineptus, sententia super eo lata non valet: vt no. glossa in versic. secundum. in fin. institut. de obligat. in princip. & Abb. in c. cùm dilecti. de emp. & vend. & Anton. de Butr. in c. examinata. de iudic. & Bald. in l. ex hoc iure. & in l fi. ff. de iust. & iure. & in l. actori. in fi. C. de rebus cred. Sic etiam dicimus de toto processu: quia debet aptè & secū dum iuris ordinem fabricari: alias sententia est nulla: vt dicta l. prolatam. Verùm in casibus, in quibus non requiritur libellus, prout in summariis, & præsertim hodie in regno, valeret sententia lata super libello inepto: vt declarat Alexā. in d. l. vinum. co. fi. & ibi cit. l. ff. si cert. pet. & Felyn. in c. cum ordinē. de rescri. quia per iura municipalia sunt sublatæ solennitates libellorum in ciuilibus. Vnde illa materia inepta est reducta ad aptitudinē: quia non inspicimus aliud, nisi quòd appareat intentio actoris quibuscunque verbis declarata, vel per talemqualem petitionem, vel per articulos, & alia merita processus: vt pluries fuit dictum sup. à in processu huius tracta-
66 tus. ¶ * Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium. Pone, quòd aliquis produxit libellū bene conceptum, tamen in eo intentauit actionem, quæ sibi non competebat: & sic egit sine actione. Reus non opposuit: iudex protulit sententiam pro actore super illa actione, quę non competebat: an valeat talis sententia? Certè videretur esse dicendum, quòd non: quia caret materia. nam vbi nulla est actio, nulla potest esse sententia: & hoc in specie tenet glo. institut. de obligat. in princip. d. glos. in versic. secun-
67 dum. in fin. * quæ expressè dicit, quòd solutio debet fieri per competentes actiones & iudices, alias non valet sententia. & illa glossa communiter approbatur. Pro hoc etiam est regula trita, quòd nemo sine actione experitur. l. si pupilli. §. videamus. ff. de negotiis gest. vbi per Bartol. & doct.
68 * Imò iudex ex officio potest repellere agentem sine actione: vt no. gl. & doct. in l. vbi pactum. C. de transactio. contrarium tenet Bart. in consi. c. incip. A domino Cyn. &c. versic. super quarto &c. vbi dicit, quòd valet processus: licet

licèt actor omni actione careat: & potest super eo ferri sentétia valida:per l.j.C.de condic.ind.cũ aliis allegatis per eum ibi. Pro hoc est tex.& ibi Albe.in l.cùm putaré. ff.fami.er. & vide omnino Iaſ.in l.nam & postea.§.si dãnetur.col.ij.ff.de iureiur. ¶ Puto in ista varietate posse ita distingui:quandoque aliquis agit narrando talem causam in libello, quòd ex ea apparet non competere sibi ius agẽdi, vt quia dicit: peto talem fundum:quia rex est in Francia:& tunc quia communis conclusio est,quòd talis libellus est ineptus, etiam parte non opponente: vt tenent Bartol. & Alex.in l.edita.C.de eden.& gl. in l.ij.§.circa.ff.de doli excep. & communiter mod.in l.j.in prin. ff. de eden. dico, quòd sententia lata super tali processu & libello, non valet: quia ex forma ipsius apparet calumnia manifesta, & quòd sine actione agitur, posset etiã poni exemplũ,quando aliquis agit rei vendicatione contra Titium,narrando ipsum Titium non possidere: quia seipsum excludit à iure agendi: vnde si in isto casu iudex ferret sententiam contra Titium,talis sententia esset nulla: nec posset habere executionem contra Titium, quẽ ipsemet actor asserit non possidere: & sic ex ipso libello apparet, quòd non competit ius agendi. hoc probatur ex his, quæ dicit Abb. in c.cùm dilecti.in iij.not.de empt.& vend. vbi etiam dixi,quòd talis ineptitudo potest opponi post sententiam:ergo reddit processum nullum:per ea quę not.Bar.& doct. in l.licét.C.de ꝓc.idẽ tenet Alex. in d l.j.in prin.col.v.ff.de edend.

69 ¶ *Quandoque aliquis agit narrando aptam causam in libello: sed exprimit ineptam actioné vt quia dicit,quòd mutuaui Titio centum:ideo peto ipsum mihi condemnari, actione ex locato. & tũc cõmunis opin.doct.est, quòd talis libellus valet: & similiter sententia valebit inspecta narratione apta : ex quo nomen actionis non est necesse exprimi in libello.ca.dilecti.de iudic. vnde si fuit expressa & inepta, nó vitiat.ita tenet Alexan.in d.l. j.col.fi.ff.de edend.vbi plures allegat:& tenent Innocẽ. Ant But. & Cano.in c. examinata de iud. Dato ęrgo, quòd non competat actio ex locato,potest.tamẽ ferri sententia super mutuo, quod perpenditur ex narratione apta: quę concludit in mutuo. Et hũc intellectum puto esse de necessitate dandum ad illam glo.quæ reputatur singularis.institut. de oblig.in princ.quam suprà allegaui.& ita in terminis illam gl. intelligit ibi Ioan.Fab.vbi dicit ista formalia verba,videlicet, eaue: quia si esset competens iudex,quanuis inepta actio, teneret sentẽtia &c.& sic videtur reprehendere illam glo.quæ dicit per cõpetentes actiones &c.posset tamen saluari, intelligendo

eo

eo modo, quo dixi in primo mẽbro, scilicet, quando ex facie libelli apparet, quòd nullo modo cõpetit ius agendi: sed secũdum dicta in secundo membro, loqui
70 tur bene Ioannes Fab. ¶ * Tertia causa principalis, quæ consideratur in sententia, est causa formalis. & hinc est sciendum, quòd ista causa potest considerari tripliciter. vno modo, respectu iudicis proferentis. Secundo modo, respectu litigantium. Tertio modo, respectu ipsius sententię. Primo modo, dixi respectu iudicis. istud similiter inspicitur tribus modis: videlicet, respectu loci, temporis & personæ ipsius iudicis. Primo modo, scilicet respectu loci. hoc
71 ideo dixi: * quia iudex quando fert sententiã, debet stare in loco solito maiorum suorum: vbi sui prædecessores soliti sunt reddere ius: aliàs sententia non valeret: text. est & ibi Bal. & doct. in l. cùm sentẽtiam. C. de senten. & not. Bart. in l. si vt proponis. la ij. C. quom & quando iud. & in l. j. C. de sentent. ex bre. reci. & Bart. Bal. Ias. & cõmuniter doct. in l. pen. per illum tex. ff de iust. & iure. & Ang. in tract. malefi. in versic. ad nostrum solitum banchum iuris &c. Et propterea in sentẽtiis solet appponi illa clausula, Nos talis iudex &c. sedentes pro tribunali in tali loco & cæt. vbi curia regi solet, & ius reddi petentibus &c. ad demonstrandum, quòd ista solennitas formalis interuenit in sententia.
72 ¶ * Limita tamen non procedere in iudice ordinario: qui habet certam sedem & locum reddendæ iustitiæ: secus in delegato: quia ex quo non habet certam sedem deputatam, potest sibi eligere locum, vbi vult: etiam in camera sua: secundum Bald. in d. l. cùm sententiam & Bal. in d. l. pe. in ij. lect. circa fi. ff. de iusti. & iu. vbi hoc intelligit in delegato ad vnam causam particularem:
73 * Secus in delegato ad vniuersitatem causarum: quia tenetur seruare locum delegantis: secundum eum. & ita debet intelligi text. in l. si locus. ff. de iudi. vt declarat Bal. ibi scilicet, ꝙ delegatus particularis potest sibi eligere locum: dũmodo sit congruus litigãtibus & honestus: aliàs secus: per l. si cùm dies. §. si arbiter, ff. de arbit. quicquid dicat Paul. de Castr. in d. l. si locus. qui tenet quòd delegatus debet ferre sententiam in tribunali delegantis: quia intelligendo de particulari non est verum. nam non est idẽ tribunal. Quod patet: quia ab eo appellatur ad delegantem vt per Bartol. & doct. in l. j. §. fi. ff. quis
74 & à quo app. * & ibi probatur secus esse in vicario: quia cùm eius tribunal sit idem cum tribunali principalis, debet sedere in tribunali principalis: fateor tamen, quòd postquàm iudex delegatus elegit sibi locum, semper debet ad illum locum facere citatiões, & ibi ferre sentẽtiã

secundum Bart.& Paul. de Cast. in d.l.si vt proponis. la ij.C.quo. & quando iud.& in l.j.in fi.C.de
75 senten.ex bre.reci. ¶* Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubiũ:videlicet,an delegatus ad vnam causam possit procedere & sententiare extra locum iurisdictionis delegationis:& an possit ibi eligere sibi locũ iurisdictionis delegationis:& an possit ibi eligere sibi locum scilicet in loco nõ subdito delegãti. Et cùm iste casus quãdoque mihi euenisset in facto, quia illustrissi.dux Sueßę delegauit mihi vnã causam suorum subditorum: & tamen tunc residebam in ciuitate Melphiæ, qui est locus extra suam iurisdictionem: & litigantes faciebant dubium,quòd procedere non poteram tamen vt eis morem gererem, feci supplicationem illustrissimo principi dictæ ciuitatis Melphię, vt deberet concedere mihi suum assensum.qui fuit mihi in scriptis concessus ad tollendum omnẽ ambiguitatẽ.Dico tamen, quòd non fuit necesse obtinere dictum assensum:sed potiùs fuit cautela superabundans.Et tunc respõdeo ad q.prępositam: & dico ꝙ si ambę partes consentiant, quòd delegatus procedat extra territorium delegantis, valet processus & sententia: absque eo quòd consentiat dominus illius territorij: textus est singularis in capit. statutum.
76 §.in nullo.de rescrip.lib.vj.*per quem ita in terminis tenet Ab. in c.P.& G.col.v.versic.venio ad quartam &c.de offic.delega.vbi tenet, quòd in delegato potest fieri prorogatio de loco ad lo-
77 cum: & ratio potest esse. * quia iurisdictio delegati, non cohæret,nec terminatur territorio:sicut iurisdictio ordinarij: vt dicit Abb.ibidem, licèt secus esset in ordinario:secundum eum, quia ordinarius non potest procedere extra territorium, nisi interueniat consensus domini illius loci,vltra consensum partium idẽ tenet Bald. in l si qui ex consensu.C de episcop.audien.& Barto. & doct.in l.quæro. ff.de solut. & vide remissiuè per Ias in d. l.pe.
78 ff.de iust.& iure.in fi col. ¶* Secundò principaliter limita prædictam regulam non procedere in episcopo habente plures terras & castra in sua diœcesi:quia in quolibet loco de diœcesi,vbi reperitur, potest curiam regere & citare,ac sententias ferre.tex. est in ca.cùm episcopus.de offic. ordi.lib.vj.per quẽ ita tenet Bal. in d l pe.in j.lect.versi.sed an episcopi &c.& ibi etiã Ang.& Pau. de Cast. in l.fin.ff.de iustit.& iure.& Bal.in l.testamenta omnia.
79 C.de tẽst.¶* Tertiò limita, nisi iudex de consensu partium ferret sententiam in alio loco non solito:quia valet propter prorogationem,dummodo non egrediatur territorium suum:ita tenet Abb.in d.c.P.& G.col.v.ver. venio ad quartam &c.de offi.deleg.& Bart.in d.l. pen.circa fi. ff. de iu

de iusti.& iure.& gl. fi.in l.cùm non eo die. C.quãdo prouo. non
80 est necess. ¶* Quarto limita non procedere in arbitro, qui potest eligere sibi locũ dummodo honestum.l si cum dies. §.si arbiter. ff. de arb. & Bal.in l.cùm sententiam.C de sentent.in dubio autẽ quando arbiter non eligit locũ, intelligitur de loco, vbi factum est compromissum: vt tenet Ale. post Bart.in d.§. si arbiter per illum tex.& Bald.in d.l. pen in ij. lect circa. fin ff.de iustit. & iure.
81 ¶* Quintò limita non procedere in iudice appellationis: qui potest etiam in domo sua, & in omni alio loco honesto iustitiã regere & sententiam ferre. gl. est notabilis in d.l.cùm sententiã, C. de sentent & ibi Bal.in j.lect. & Pau.de Castr. & communiter
82 doct.ibidem. ¶* Sextò limita in istis vicariis generalibus & pręsidibus prouinciarum. qui vadũt discurrẽdo per prouinciam, inquirendo maleficia & prouidẽdo oppressis, & alia faciendo, quę spectãt ad cultũ iustitię: quia in quolibet loco illius prouinciæ possunt ius reddere ad eorũ electionẽ.ita tenent. Alb.de Rof. & mod.in d l.pen. ff.de iustit. & iure.& Aug. in tract.male.in ver. ad nostrũ solitũ bancũ iuris, &c. in fi.& Bal.in l.testamẽta omnia.
83 C.de test. ¶* Septimò limita, quãdo locus solitus non esset tutus: vel propter metum tyranni, vel propter guerras, vel pestem: vel quia minatur ruinam: nam tunc potest iudex eligere aliũ locũ, & ibi sententiare. Debet tamẽ protestari, quod propter illam necessitatem elegit talem locum. ita tenet Bald.in d.l.j.colum.ij. versic. in gl.ibi, vel equo &c.de sent.ex bre.reci.pro hoc est text. in cap. statuimus.de offic. deleg lib. vj.
84 ¶* Octauò limita in episcopo expulso à sua sede & diœcesi per vim: nam potest in aliena diœcesi cõuicina exercere iurisdictionẽ, procedendo contra expulsores, & eorum fautores: secundum formam cle. j. de foro
85 competent. ¶* Nonò limita in causis, in quibus proceditur de plano. nã valet sententia lata in alio loco solito maiorum: secundum Bart.in l nec quicquã. §. de plano ff.de off.c.procon.& Bal.in l.testamenta omnia.C. de testa. & Bar.in l.j. col.j.C.de confes.& habetur in l.ij. §. dies.ff. quis ordo in bon. poss. seruetur. prout sunt ea, quæ non requirunt plenam causæ cognitionem: vt est tex.cum gl.in l.voluit.§.fin. ff.de
86 inter. actio. ¶* Decimò limita non procedere in causis voluntarię iurisdictionis: quia in omni loco, etiam in itinere & deambulãdo possunt expediri.ita tenet Bal. in d.l testamẽta omnia. col. j.C.de test. Barto. in d.l. j. col.j.C. de confess.& est text.in l.ij. ff. de off.c.procõ.& in §.serui verò.insti.de libertinis.
87 ¶* Vndecimò limita in omnibus actis respicientibus litis ordinationẽ: quia in illis nõ tenetur iudex seruare

locum

locum maiorum.secundum Bar.
in d.l.j.col.j.C.de confes. per.d.l.
88 voluit.ff.de interr.actio. ¶*Re-
uertendo ad causam formalem,
dixi suprà, q in hac causa, quæ
respicit iudicem,consideratur se
cundo loco tempus.hoc ideò di-
xi,quia sententia debet fieri cō-
gruo tempore:scilicet, vt sit dies
iuridicus, & non feriatus: quia
aliàs non valeret.l.fi.C.de feriis.
& not. Barto.& doct.in l. ij. ff. si
quis in ius voc. non ier. & l. si vt
proponis.la j.C. quo.& quando
89 iud. ¶*Item consideratur tem
pus cōgruum:scilicet, vt feratur
sententia in die & hora, in qua
facta est citatio: aliàs si ferretur
ante vel post terminum citatio-
nis,non valet,tāquam lata parte
non citata. text. est notabilis in
l.aut qui aliter.in princ. & in l.si
vitem.§.fi.& vtrobique. per Bar.
ff.quod vi aut clā.& in l.cùm non
eo die. C. quando prouo.non est
necess.& habetur per doct. in c.
consuluit.de offi.deleg.Quodta-
men intellige,quando citatusnō
fuit contumax: aliàs secus. quia
si fuit contumax in non compa-
rendo in termino, potest iudex
ferre sententiam post terminum
quandocunque sine alia citatio-
ne,ex quo propter contumaciam
semper est in mora: vnde non
debet amplius citari. ita notan-
ter tenet Bald.in d.l.cùm non eo
90 die.¶*Tertiò consideratur tem-
pus congruum, respectu instan-
tiæ:quia si iudex fert sententiam
perēpta instantia,puta post triē-
nium,non valet sententia: secū-
dum Bart.in l. properandum. in
prin.in fine illius princ.C.de iu-
di.& ibi etiam Bald.in ij.q. Vbi
idem dicit de sententia lata post
desertam appellationem, vt non
valeat.Idem tenet Alex.in consi.
91 lxxxij.in princip.in iij.vol.*Idem
dicimus de sententia arbitri:quia
si est lata post tempus præfixum
compromisso,non valet.l. si cùm
dies. §. si intra. & l. non distin-
guemus.§.compromisso. & §. si.
ff. de arbi. & Bal.in c.quintaual-
92 lis.de iureiurando. ¶ * Quartò
consideratur tempus congruum:
vt sententia feratur de die,& non
de nocte:alias lata de nocte,non
valet:vt not.gl.Bar.Pau. de Cast.
Ias.& communiter doct. in l.mo
re Rom.ff.de fer.& est text.& ibi
Abb.& Fely.in c.cōsuluit.de of-
fi.deleg.& per Mod.in l.non mi-
norem.C.de transact.& Pet.Phi.
Corn.in consi.liiij.col.pen.in ij.
volu.vbi dicit hanc esse magis
communem opin. quod tamen
limita, nisi consuetudo aliter se
haberet:scilicet,vt ferantur sen-
tentiæ de nocte: quia tunc valet
sentētia.idem si ambę partes sint
præsentes,& non cōtradicant:se-
cundū Paul.de Ca.& mod.in d.l.
more Rom.& Fel.in d.c.cōsuluit.
in quibus locis traduntur plures
aliæ limitationes: de quibus me
93 remitto ad dicta ibi. ¶* Quintò
consideratur tempus congruum:
vt non feratur sententia pendēte
dilatiōe.l.siue pars.C.de dil. aliàs
est nulla: sicut, si esset lata die
feria

feriato: secundum Bald. in l. pen. col fin. versic. considera &c. & ibi
94 etiam Cyn. de arbit. ¶ * Sextò consideratur tempus congruum vt si causa est commissa consilio sapientis: nam interim nō potest ferri sententia ante habitū con silium: secūdum Bald. in l. ex illo. C. de appel. & Bartol in l. prima. in prin. C. de relat. & Philip. in c. intimasti. de appel. si tamen feratur de facto, debet appellari: se-
95 cundum Bar. in d. l. j. ¶ * Septimò consideratur tempus congruum: vt iudex pronunciet tépore, quo vtraque pars est præsens, vel altera tantum absens per cōtumaciam. l. de vnoquoq;. ff. de re iud. iudic. aliàs si vtraque pars est absens, non valet sententia. ita tenet Bald. in l. j. colum. v. versic. & prædicta faciunt ad quæstio. &c. & versic. quæsitum fuit &c. C. de his, quæ pœnę no. vbi plus dicit multùm singulariter, quòd si iudex incœpit legere sententiam, & ante completam lectionē sen tentię. ambæ partes se absentát, non valet sentétia. quod dictum nota: quia fortè prima facie quilibet diceret contrariū. Et prædictis adde gloss. in l. properandum. §. fin autem alterutra. in gl. j. C. de iudic. quod limita, nisi in casibus, in quibus iudex procedit ex officio: quia tunc valet senten tia vtraque parte absente: secundum Angelum in l. si quis libertatem. ff. de petion. hæred. & gl. in capite, cupiétes. §. quòd si per
96 xx de elect. li. vj. ¶ * Tertiò dixi suprà, quòd consideratur solennitas formalis respectu ipsius iudicis, quò ad suam persona. hoc potest intelligi multipliciter. Primò, quòd sit iudex, & non priuatus: aliàs sententia non valet. l. priuatorum. C. de iurisd. omniū iudic. l. cum qui. & ibi glo. ff. eod
97 tit. * Item, requiritur, quòd sit competens iudex: aliàs sententia non valet: vt toto titul. C. si à nó
98 competen. iud. * Item, quòd sit sanus mente: secus si esset furiosus, surdus vel mutus: vt l. cùm prætor. §. non autem. & l. iudex datus. ff. de iud. Idem, si esset impubes, vel seruus, vel mulier: vt d. §. nō autem. Item, debet iudex sedere pro tribunali: vt not. Bar. in l. j. C. de senten. ex breuic. rec.
99 & dixi suprà pluries. * Itē, si esset iudex excommunicatus, non valet eius sententia: vt habetur in capite, pia. de excep. lib. vj. & no. glos. xxxv. quæst. ix. in summa. & Bald. in l. j. colum. penult. in fine versi, vnum obmisi &c. C. de iur. & fac. igno. & Bar. in l. si arbiter. C. de senté. vbi hoc intelligit in publicè excōmunicato: aliàs se-
100 cus * Idem, si iudex est publicè infamis: quia non valet eius sententia: secundum Bartol. in d. l. si arbiter. & Bart. in l. quidam con-
101 sulebant. ff. de re iudic. * Idem, si iudex ignoret se iudicē: vel aliter dubitet: quia non valet eius sententia: secundum Bartol. in l. quæro. in lect. Nicolai de Neap. de eo, qui pro tuto. ff. & doctor. in l. sed si de sua. ff. de acquiren.

102 hæredit.* Idem, si iudex detulit appellationi, quia si postea procedit, vel sententiam ferat, nihil valet quod agit: secundum gloss. & Card. in cle. j. in prima quæst. 103 de dolo & contu.* Et similiter, quando sibi esset inhibitum per superiorem. c nõ solùm. de appe. lib. vj. possunt etiam multa & varia exempla poni de impedimentis respicientibus personam iudicis, quę diligens scrutator perquirere poterit: & breuitatis cau 104 sa obmitto. ¶* Secundò principaliter consideratur causa formalis in sententia, respectu litigãtium. Et hoc similiter dicitur multis respectibus. Primò, quia nomina litigantium debent exprimi in sententia, vt sciatur inter quos ventilatur negotium: & quis sit absolutus vel condemnatus: vt dixi suprà in princ. huius secundę quæst. principalis. Item, quia est necesse quòd litigantes sint habiles ad comparendum in iudicio, nam si aliquis eorũ esset pupillus vel furiosus, & litigaret sine tutore vel curatore, non valet sentẽtia. l. acta. §. fi. & l. contra pupillum. & ibi Bart. & Alex 105 ff. de re iud. * vbi idem dicitur de sententia lata contra minorẽ indefensum, vt non valeat ipso iure. Pro hoc est text. in l. cùm & minores. C. si aduer. rem iudi. & l. si præses. & ibi Bartol. C. quomodo & quando iud. De furioso autem, quòd non valet sententia, est tex. in l. furioso. & ibi Bar & Alex. ff. de re iudic. quod procedit, etiam in sententia lata in causa appellationis: secundũ Bal. in l. alienam. Cod. de procurator.

106 ¶* Illud autem, quod dixi non valere sententiã, intellige, quando fertur contra minores indefensos: secus, si pro eis: quia tunc bene valet. l. nõ eo minùs. & ibi Alex. & communiter doct. C de procu. & Alex. in d. l. furioso. col. j. sed in furioso non valet sententia, etiã pro eo lata: quia pro absente reputatur: vt d. l. furioso. & ibi Alexand. doct. Et per hoc infert Alexand. in d. l. furioso. quòd idem esset in pupillo nullum habente intellectum: puta quia est infans: quia minimè valet pro eo sententia: & sic est pulchra limitatio ad dict. l. non eo minus.

107 ¶* Similiter non valet sententia, quando fertur contra eum, qui est mortuus tempore prolationis sententię. l. in summa. §. fi. ff. de re iudic. & l. j. § fin. aliàs est l. ij. ff. quæ sent. sine appel. rescin. imò etiam in fauorem mortui, non valet sententia: secundum Bar. in d. l. in summa. & ibi etiam Alexã. in fi. & ibi vide per doct. idem, quando sententia fertur contra infirmum graui infirmitate. l. quæsitum. ff. de re iudic. verùm in hoc datur cautela, vt infirmus citatus mittat excusatorẽ ad significandum iudici, qualiter est infirmus: quia tũc, si nõ obstãte infirmitate iudex profert sententiam, talis sententia est nulla secundum Alex. in d. l. quæsitum. col. fi. & ibi vide per doct. an teneatur

neatur mittere procuratorem.
108 ¶*Quid autem, si quis litigat per procuratorem, & facta litis contestatione dominus moritur an possit ferri sententia contra procuratorẽ? dic, quòd sic: quia tale mandatum morte non extinguitur: ex quo procurator est effectus dominus litis: sed qualiter sint concipienda verba sententiæ: quia si nominatur mortuus, videtur sententia non valere, per prędicta. Bar. tangit hãc quæst. in l. nulla C. de procura. & relinquit eam indecisam. Veritas est, quam tenet Alexan. in d. l. nulla. vbi elicit cõmunem & magis tutam opin. scilicet, vt iudex dicat: condemno talem procuratorem, quondam Titij defuncti, procuratorio nomine hęredum, vel eorum, ad quos ea res perti-
109 net: & ita valebit sententia. *Sed hoc cessaret in procuratore prę-lati vel rectoris ecclesiæ: quia quanuis efficiatur dominus litis tamen extinguitur mandatum quandocunq; per mortẽ prelati, vel rectoris. text. est in cle. fin. de procu. & not. Ias. in d. l. nulla. vnde tunc nõ valeret sententia cõtra illum procuratorem, nisi haberet nouum mandatum à suc-
110 cessore. ¶*Similiter non valet sententia, quando fertur contra eum, qui nõ est legitimus defensor, tam in agendo, quàm in defendendo: puta in falso procuratore non habente mandatum. l. licet. & ibi per doct. C. de procur.
111 *& idem dicimus de eo, qui suscepit iudiciũ pro aliquo absente, quem credebat viuere, cum esset mortuus: nam nõ valet sententia lata in tali causa: vt est tex. in l. de qua re. §. fi. ff. de iudiciis.
112 ¶*Eodem modo, quãdo lis esset agitata cum procuratore: & iudex ferret sententiam in personã domini. nã non valet text. est in l. j. C. de sent. tamen ista solennitas hodie in regno hoc non curatur: ex quo proceditur sine figura iudicij in causis ciuilibus. vnde valeret talis sententia: secundũ Bar. in extrauag. ad repri-
113 mendam. in ver. & figura. ¶*Similiter quando sententia esset lata contra tutorem inhabilẽ, & minus legitimè cõstitutum, non valet. textus est in l. si tutor. C. in qui. cau. in inte. resti. non est ne-
114 cess. ¶*Similiter non valet sententia lata contra carceratum, vel alio modo simili impedimento impeditũ, si iudex sciuit impedimentũ: secundũ Alex. in l. quæsitum col. j. in fin. ff. de re iudicata.
115 ¶*Tertiò principaliter consideratur causa formalis, respectu ipsius sententiæ. & hoc multipliciter euenit. Primò, quia debet scribi & recitari de scripti recitatione. l fin. & ibi Bar. & doct. C. de sent. ex bre. reci & dixi suprà plenè. quod limita pluribus modis, de quibus per Ias. in §. curare. col. fi insti. de actio. & in l. nec quicquã. §. vbi decretũ. col. xiiij.
116 & xv. ff. de offic. procons. ¶*Secundò. quia debet sententia continere iustitiam: alias si continet

manifestam iniquitatẽ, est ipso iure nulla.c.inter cæteras. & ibi per Abb.& Fely.de re iud.Secus, si iniquitas non est manifesta quia tunc valet & debet rescindi per appellationẽ:nam tunc dicitur esse contra ius litigatoris. ita habetur per docto. in l.j.§.item cùm cõtra sacras.ff.quę sent.sine app.rescin.& Alex.in l.cùm prolatis.ff.de re iudi. & per Barto.& doct.in l.j.C.de erro. cal.& Abb. & doct.in c.j.de re iudic. de hoc articulo,vide plenè Phil.in c. di-
117 lecto.in l v.quęst de app.¶*Tertiò,peccat sententia in se ipsa, quãdo continet expressum iuris errorem : qui potest legi oculo corporali:quo casu est nulla.l. ij. C.quando prouo.non est necess. Secus,quando error iuris nõ potest legi.oculo corporali de quo vide plenè per Alex. in addit. ad Bar.in d.l.ij.& in d.l. cùm prolatis.ff.de re iud.& Abb.& Fely.in d.c.j.de re iudi.& Alex.in consil.
118 lxxix.in fi. in ij. vol.¶* Quartò, dicitur sententia continere expressum errorem quando iudex exprimit causam in sententia,ex qua mouetur ad sententiandũ:& illa causa relata ad acta, est falsa seu erronea:quo casu sententia est nulla.ita tenet Raph.Cu.in l. j.§.item cùm cõtra sacras.ff quæ sent.sine app.rescind.& Pet.Phi. Corn.in consi.xiiij.in litera f. in iiij.vo.nã licet aliàs in sententia non debeat exprimi causa: tamẽ si exprimatur falsa & erronea: sententia vitiatur, & non valet, ita tenet Abb.& doct.in c. sicut. vbi est sua materia.de re iudi. &
119 dic vt ibi.¶*Quintò, non valet sententia lata contra aliam sententiam,quæ transiuit in rem iudicatam.l.j.&ibi Bart. & doct.C. quando prouoca. non est necess.
120 ¶*Sextò,peccat sententia in se ipsa quando est incerta : & non valet regulariter : quod dic, vt habetur in l.j.secunda& tertia.C de sent.quę sine cer.quãti.profe. & per Ias.in §.curare inst.de act. & per Barto.& doct.in l.ait prætor.§.si iudex. ff. de re iudicata
121 ¶*Septimò,non valet sententia, quãdo facit mentionẽ de aliquo procuratore litigante : de cuius mandato non apparet.ita tenent And.& Matth.in consti. vniuersos concluliuè debet sententia cõtinere ea,de quibus feci mentionem suprà,in prin.huius secũdæ quæstio. principalis. & vide,
122 quæ suprà dixi. ¶*Quarta causa principalis, quæ consideratur in sententia,est causa finalis:quę causa consistit in vno solo verbo sententiæ:videlicet, in verb. condemno, vel absoluo.nam ad hunc finem fit tota lis inter litigantes vt per eam sententiam mediante iudice obtineatur condemnatio vel absolutio:& quantum ad hunc effectum potest dici causa finalis, ipsa condemnatio vel absolutio : sed quantum ad verba, potest dici causa formalis & substantialis ipsius sententiæ:quia si sententia non continet verbum cõdemno, vel ab-

absoluo,

soluo, vel æquipollens, est ipso iure nulla, & non dicitur sententia: vt colligitur ex diffinitione ipsius: quam tradidi suprà in j. q. principali. & de hoc est text. in l.
123 j. ff. de re iudi. ¶* Quod autem potest esse verbum æquipollens condemnationi vel absolutioni, declarat Alex. in d. l. j. col. ij. in
124 fin. ff. de re iudi. * Inter alia nota vnum, quòd si iudex declarat in sententia Titium teneri mihi ad centum, perinde est, ac si condemnasset eum ad centū. ita tenet Pet. Philipp. Corne. in consil. cccij. in litera f. in iij. volu. & est glo. in l. diem proferre §. qui plu
125 res. ff. de arbit. ¶* Quid autem, si iudex diceret: pronuntio Titiū condemnandum: an censeatur condemnare? dic, quòd non: quia tractus futuri temporis non spectat ad iudicem. l. non quemadmodum. ff. de iudi. l. j. in princ. ff. de vsur. glo. est, & ibi Bartol. & doct. in l. j. C. si aduer. liber. Istam quæst. tangit Alex. in l. j. §. si quis ita. col. iiij. ff. de verbo. obliga. & plures allegat. Tandem firmat hanc opin. tanquam veriorē: per iura allegata ibi per eum. Tangit etiam Alex. in d. l. j. col. ij. in fin. ff. de re iudic. Aliud enim est condemnare, & aliud pronūtiare condemnandum: nam talis pronuntiatio expectat aliam sen
126 tentiam post se. ¶* Sed stat dubium: quid si iudex mittit processum ad consilium sapiētis: & sapiens scribit votum suum. scilicet, Titium esse condemnandum, &c. & iudex dicit, pronuntio, prout in tali consilio continetur an videatur condemnasse? decisio præcedens facit, quòd non. Tamen communiter doct. tenēt contrarium: quia talis est mēs iudicis relata ad cōsilium: scilicet, vt condemnet. & ita debet interpretari: vt actus magis valeat, quam pereat. ita concludit Alex. in l. j. in fin. ff. de re iudic. Quòd sanè intellige, quando iudex simpliciter diceret: & ego ita pronuntio: prout in tali consilio continetur. Secus, si adderet: pronuntio condemnādum: prout in dicto consilio, &c. quia tunc non censetur condemnasse de præsenti. ita declarat Bald. in l. cum iudex circa fi. C. de senten. & ita restringe & declara id quod dixi suprà in j. q. principali huius vltimæ partis. in viij. differentia. versic. sed iuxta hoc moueo, &c.
127 & vers. seq. vbi de hoc. ¶* Quid autem, si iudex dicit, condemno, si est probatum: an valeat sententia? vide plene de his & aliis similibus Alex. in l. ait prætor. §. si iudex. col. iij. cū duabus seq. ff. de re iud. Et quid si dicat, cōdemno: imò absoluo? vide Alexand. in l. actorum eod. tit. & quid si dicat, pronuntio prout talis iudex pronuntiauit in tali causa? vide Ale. in l. si conuenerit. in fin. ff. de re iudic. Et quid si dicat, condemno vel absoluo? Tunc non valet: secundum Alex. in l. iudex postquàm. column. ij. eod. tit. Et quid si dicat, condemno, saluo eo,

quod infrà dicam? vide Alexan. in d.l.iudex postquàm.colum. ij.

VENIO Ad tertiam quæst. principalem: & quæro, sequēdo
128 ordinem præpositum, * in quibus casibus sententia non transit in rem iudicatam. Et quia multi & quasi infiniti sunt isti casus, colligam aliquos magis quotidianos: tamen prius volo declarare hunc terminum: quid est hoc dicere, quòd sententia transit in rē iudicatam. Hoc declarat Abb. qui plenè tangit in rub. extrà de re iud. Et cōclusio vera est, quòd quando dicimus simpliciter rem iudicatā potest accipi largo modo, pro sententia, quæ imponit finem controuersiæ per absolutionem vel condemnationem: vt l.j. ff. de re iud. & l. litigatoribus. & ibi glo. & Bartol. C. de appell. Ias. in l. & post rem. ff. de transact. Sed quando dicimus, quòd sentētia transiuit in rem iudicatam: intelligitur, id est, quia accepit authoritatem & vires rei iudicatæ, quæ pro veritate accipitur, & pro l. habetur. l. res iudicata. ff. de reg. iur. quod est, quando per lapsum decem dierum sententia firma remanet, si ab ea non fuit appellatum infra decem dies. c. quoad consultationē de re iu di. & auth. hodie. C. de appel. Idem, quando fuit appellatum, & appellatio est deserta. authenti. ei qui appellat. C. de tempo appell. & habetur in constit. appellatio-
129 num tempora. * & est tantæ authoritatis sentētia, quòd facit de non ente ens, & de falso verum, & de albo nigrum, secūdum Ias. in l. Iulianus. in ij. ff. de condi. indebi. Primò igitur dicitur res iudicata largo modo, inhærendo solis verbis: ex eo, quia per iudicem iudicatum est: nō tamē assumit authoritatē rei iudicatę, nisi elapsis decē diebus: & posteà dicitur transiuisse in rem iudicatā: scilicet irreuocabiliter, quia vlterius per remediū appellationis reuocari nō potest: nec causa reuideri. de qua materia remitto me ad dicta per Abb. in d.
130 rubr. extrà, de re iudica. ¶ * Hoc præsupposito, dico, quòd multi sunt casus, in quibus sentētia nō transit in rem iudicatam. Et primus casus est, quando sententia est lata de consilio alicuius doctoris seu iurisperiti. nam nunquam transit in rem iudicatam: imò semper potest retractari, quādocunque apparebit consiliū alterius doctoris rectiùs sentientis. ita tenet Lud. Rom. in consil. ccxxviij col. fi. & Ant. de but. in c. proposuisti. de proba. & Alexan. in l. si ab hostibus. columna iij. ff. soluto matrim. & Philipp. in cap. intimasti. in fin. de appell. & Ias. in repe. l. admonendi. colum. xxj. de iureiur. Verum hunc casum & omnes sequentes declara & limita, vt dica infra in fine huius ter-
131 tiæ & vltimæ quæst. ¶ * Secūdus casus est in sententia lata ex iudicio expertorum seu peritorū in arte: quia nunquam transit in rem iudicatam: secundū Bald. &

Alex

Alex.in d.l.si ab hostibus.col.iij. ff.solu.matri.& Fely.in d.c.proposuisti.col.penul.versic. quarta conclusio &c.de proba.& Philip. in c.cùm cessante.& c.intimasti. de appell.& Ang. in l.qui nolit. §.si mancipium.ff.de ædil.edict. & Ias.in d.rep.l.admonendi col. xx.quod limita, nisi illi periti in arte seu experti essent adsumpti de voluntate vtriusq; partis.quia tunc non potest vlterius retracta ri secūdum Ias.ibidem. col.xxij.

132 ¶ * Tertius casus est in sententia mercatorum:quia non transit in rem iudicatam,ex quo censetur sententia expertorum. ita habetur in decis.xxxiij.consil.Neapo.

133 ¶ * Quartus casus est in sententia lata ex iuris præsumptione, & sic ex probationib' præsumptiuis.tex.est in l.si qui adulteri.C. de adult.& Lud.Ro in l.cùm quidam.§.quod dicitur.ff.de acqui. hæred.& Alex.in d.l.si ab hostibus.vbi idem generaliter dicunt in omni sententia lata ex probationibus priuilegiatis,vt quādocunq; retractari possit. idē tenet Fely.in d.c.proposuisti col. pen. & Ias.in d.rep.l.admonendi.col.

134 xix.¶*Quintus casus est in sententia lata per testes deponētes de credulitate. Ita tenet Anto.de But.in d.c.proposuisti. & Ias. in

135 rub.ff.de iureiur.col.fin. ¶* Sextus casus est in sententia lata in causa matrimoniali.glo.est in l. iij.§.pe. in ver.agatur.ff.de iureiu. & tex.& Abb.& Fely. in c.lator. & c.consanguinei.& c. tenor. de re iud.& Abb.in c.j.col.ij extrà,

136 vt lite non contesta. ¶ * Septimus casus est in sententia lata super ætate ex aspectu : quia cum sit probatio præsumptiua, non transit in rem iudicatā, secundū Bal.in l.si minorē.C.de in integ. restit.& Bal.in l.ij.col.ij.in fi.ver. sed hic dubitatur &c.C. quando si.vel priu.& Bar.in l.minor xxv. annis adito.& in l.de ætate.ff.de

137 mino. ¶* Octauus casus est in sententia lata super excussione, per quam pronūciatur bona debitoris extare vel non extare,secundū Bal.in d.l.ij.col.ij. circa fi.

138 C.quādo fis.vel priu. ¶* Nonus casus est, quando victor fatetur sententiam per se latam,esse iniquā quia non transit in rem iudicatā.& potest esse ratio : quia illa præsumptio iuris & de iure, quā facit sententia,tollitur per cōfessionem victoris. ita tenet Inn. in c.quia plerique;.col.j. de immu eccle.& Abb. & Anto.de butr. in c. is qui fidē.de spōsa. & Abb. in c. quanto.de præsumpt.& in c.j.in fi.de concess.preb. & Ias.in d.rep. l.admonendi.col.xxiiij. vers.ego inter alios,&c.& in l.si duo.§.idē Iulianus. in vj.no. ff. de iureiur.

139 ¶ *Decimus casus est, quando sententia est lata ex probationibus à iure reprobatis, puta per duellum,super experientiā ferri candentis. nam tunc non solùm non transit in rem iudicatā : imò est penitus nulla ; secundum Bal. in l. liberorum. C. de testibus.

140 ¶ * Vndecimus casus est,quando iud

do iudex condénaret delinquentem ad confiscationem bonorũ in casibus prohibitis, per authé. bona damnatorum. Cod. de bo. proscript. quia talis sententia nõ transit in rem iudicatam, secundum Bald. in c.j.col.iiij.versi.sed pone iudex &c. de pace tenenda.
141 in vsi.feu. ¶ * Duodecimus casus est, quando sententia est taliter lata, quòd ex eius tenore perpenditur iniquitas, secundũ Inno. in c.cùm Bertoldus. de re iudic. Pro hoc est tex. in ca. inter cæteras. &
142 ibi per docto. eo. tit. ¶ * Tertiusdecimus casus est, in sententia lata in causa vsuraria: secũdũ Alb. de rosa. in rub. C. de vsur. col. pe. & sequitur Ias. in d. repe. l. admonendi. col. xxiij. in fin. & in l. j. §. si procurator. col. v. ff si quis ius di.
143 non ob. ¶ * Quartusdecimus casus est, quando sententia fertur per testes adsignantes causam sciétiç: quia sum vicinus, vel consanguineus: & ratio est, quia talis probatio est præsumptiua & priuilegiata. ita tenet Ias. in l. j. col. vj. in fi. ff. si cer. pet. vnde hoc censetur potiùs exemplum eorum, quę dixi suprà in in quarto casu.
144 ¶ * Quintusdecimus casus est, quando per euidentiã facti appareret de iniquitate sententiæ: quia potest quandocũque retractari, secundum Bald. in l. j. C. senten. rescin. nõ pos. & Inn. & Cano. in c. fraternitatis. de frig. & malefi. & Bald. in l. contra negãté in fi. C. de l. aquil. & Ias. in l. eũ qui. §. in popularibus. col. iiij. circa fi. ff. de iureiur. & Alex. in consi. lij. in
145 iiij. vol. ¶ * Sextusdecimus casus est, quando sen:éria esset lata ex falsis testibus, vel instrumentis: vt probatur in l. iij. & per totum C. si ex fals. instru. & per Alex. in l. si ab hostibus. col. iij. ff. solu. matrimo. & Ias. in d. rep. l. admonendi. col. iij. & Alexan. & doct. in l.
146 diuus. ff. de re iu. ¶ * Decimusseptimus casus est in senté:ia lata prætextu iuramẽti necessarij falsi, vt est tex. in d. l. admonendi. & ibi Ias. in rep. col. iij. & colũ. xix. xx. & xxj. Secus in iuraméto voluntario. & quę sit ratio, vide ibi.
147 ¶ * Decimusoctauus casus est, quãdo si sentécia seruaretur, tractaretur de periculo animę: quia nunquam transit in ré iudicatã. gl. est in c. inter monasteriũ. in gl. fi. de re iud. & Ias. in d. rep. l. admonen
148 di. col. xxv. ¶ * Decimusnonus casus est, quando causa redit ad non causam: vt si fullo conducit vestimenta, & his amissis cõdemnatur per sentériam ad soluendum pretium locatori seu domino: nam si postea dominus inuenit vestiméta, quandocũque potest sententia retractari, vt fullo recuperes solutum pretium. casus est in l. si fullo. ff. de cond. sine
149 causa. ¶ * Vicesimus casus est in sententia venali: vt quando iudex corruptus pecunia, malam profert sententia: nam nõ transit in rem iudicatam. l. venales. C. quando prouo. non est necesse.
150 ¶ * Vicesimusprimus casus est, in causa beneficiali: nam senten

tia lata in causa beneficij ecclesiastici, non transit in rem iudicatam, quoad præiudicium superioris. c. cum Bert. & ibi doct. de re iud. sed bene transit quoad præiudicium ipsarum partium: vt est gloss. & Abb. in c. j. de conces. præb. & habetur in c. cùm dilectus de elect. & in c. a l audientiâ.
151 de rescrip. ¶ * Vicesimussecundus casus est in sententia excommunicationis, quæ nunqua transit in rem iudicatã, propter periculũ animę, & hoc quoad publicam vtilitatem, quę cõcernit animas: sed quoad priuatam, bene trãsit. ita declarat Abb. in c. consanguinei. de re iud. in pen. col. vbi etiam loquitur de omnibus sententiis censurarum, & interdictis ecclesiasticis, vt idẽ sit. Pro hoc est text. & ibi per doct. in c. ad reprimendam. de offic. ord. & in c. sacro. de senten. exc. & in c. venerabilibus. de senten. excom. lib. vj. & est gl. in versi. suspendatur. in d. cap. ad reprimendam. & Philip. in c. qua fronte. de appel.
152 ¶ * Vicesimustertius casus est, in sententia lata cõtra minorem ex falsis allegationibus: quia est nulla ipso iure, & non transit in rem iudicatam. l. j. & ibi Bart. C. si tutor ex fals. alleg. Idem, si contra absentem ex iusta causa. l. si prętor. §. Marcellus. ff. de iud. & Soc. in consil. xviij. col. viij. in primo
153 vol. ¶ * Vicesimusquartus casus est generaliter in omni sententia nulla, quę nunquam transit in rem iudicatam: imò semper potest retractari. text. est cum gl. & ibi plenè Bart. in l. si expressim.
154 ff. de appel. * sed vsque ad quod tempus potest retractari, & dici de nullitate? Vera conclusio est, quòd vsque ad xxx. annos, & nõ vltrà: vbi nõ vertitur periculum animę: aliàs posset agi etiam vltrà in perpetuũ. ita declarat Car. in cle. j. in xiiij. quęst. de re iud. & Sali. in l. si præses. C. quo. & quando iud. & Spec. in tit. de senten. §. iuxta. in fi. & Philip. in c. dilecto. col. v. ver. quintò quæritur &c. de appel. & Bal. in l. data opera. col. xv. in fi. versic. sed quid si bannitus &c. C. qui accu. nõ pos. ¶ * Vl-
155 timò super hac materia est sciendum quòd in omnibus casibus, in quibus sententia nõ transit in rem iudicatã, debet ab ea appellari infra decem dies, si est ab ea appellandum, sicut ab aliis sententiis. aliàs elapso decendio appellari non potest, sed solùm per viam querelę possunt tales sententiæ reuocari, & nõ potest adiri iudex appellationis: quia per lapsum decem dierũ tollitur remedium deuolutiuum. gl. est singularis & ibi Abb. in c. ad reprimendam. in ver. suspendatur. de offi. ord. & idem Abb. in cap. consanguinei. col. pen. & fi. de re iud. & Abb. in c. ex parte. col. iiij. ver. concludo breuiter &c. de restit. spo. & Felyn. in c. lator. col. iiij. & v. versicu. tertia declaratio &c. de re iud. & Philip. in c. directè. col. pen. de appel. vbi plus dicit, quod si ab istis sententiis contingat appella

pellari, & appellatio deseritur, remanet sententia firma, sicut in aliis causis. Vnde conclusiuè quò ad remedium appellationis, in nihilum differũt istę ab aliis causis: imò dicunt doctores in locis præalleg. maximè Abb. & Fely. quod quando iudex aditur per viam querelæ, non debet simpliciter admittere querelãtem, sed debet priùs summariè saltem se informare de iniustitia vel errore commisso in sentẽtia. de qua materia vide quod dixi supra in iiij. parte in xx. distinct. vbi remisi me ad ea, quę dicturus sum in in seq. actu de appellatione.

Robertus Maranta. V. I. D.

De Appellatione. Eius diffinitio, tum vnde, quando, qualiter, quibus, & ad quem vsum ea cõpetat. Iudicis item à quo, & Iudicis ad quẽ, munus. Itidem & termini suspẽsiui causarum.

SECVNDVS ACTVS.

1 *Appellatio quid sit.*
2 *Prouocatio quid sit: & in quo differat ab appellatione. & nu 6*
3 *Appellatio fit à minori iudice, ad maiorem, non econtra.*
4 *Appellatio à grauamine illato & inferendo fieri potest.*
5 *Appellatio quid propriè dicatur.*
7 *Relatio quid sit, & quot modis accipiatur. & nu. 8*
8 *Consilium quando habendum est à iurisperito, debet iudex formare punctum seu casum in præsentia vtriusque partis, & illius dare copiam partibus.*
9 *Copia literarũ iudicis, in quibus scribitur casus transmittendus iurisperito pro consilio petenti dari debet non autem nomine iudicis seu iurisperiti.*
10 *Relatio est actus suspensiuus sicut appellatio: & ea pendente, nihil potest innouari.*
11 *Reclamatio quid sit. & quando locũ habeat.*
12 *Supplicatio quid sit.*
13 *Remedium extraordinarium supplicationis admittitur, vbi cessat remedium ordinarium appellationis.*
14 *Verus contumax non appellat, neq; potest supplicare.*
15 *Supplicatio in quibus differat ab appellatione, & in quibus conueniant. & nu. 16. cum plur. seq.*
16 *Supplicatione pendente, fit executio cum satisdatione.*
17 *Supplicatio fit ad eundem iudicem.*
18 *Supplicatio concernit gratiã, & conceditur ex mera principis benignitate.*
19 *Supplicans non tenetur reficere ex pensas, quamuis nihil probauerit.*
20 *Supplicare non potest ante diffinitiuam sententiam.*
21 *Supplicare non licet, nisi semel tantùm.*
22 *Supplicans negligentiam suã vel aduersarij circumuentionem allegare debet, sed non iudicis iniquitatem.*
23 *Supplicatio eadem die potest fieri viua voce, qua fertur sententia, sed postea non nisi in scriptis.*
24 *Recusatio iudicis suspecti, quando locum habeat, & ex quibus causis potest iudicis suspicio allegari.*
25 *Exceptio recusationis iudicis, ante litem*

item contestatam, opponi debet ante omnes dilatorias exceptiones.

26 Causa ex quibus iudex vt suspectus recusatur. & num. 27. vsq; ad nu. 75.

27 Iudex recusatur ratione magnæ familiaritatis.

28 Vicarius potest recusari, vt suspectus, ex sola suspicione sui ordinarij.

29 Iudex consanguineus vel affinis alterius partis, recusatur.

30 Iudex æqualiter coniunctus vtrique parti, vt suspectus recusari nõ potest.

31 Familia recusatur, vt suspecta, ex suspicione sui domini.

32 Iudex in causa propria quis esse non potest.

33 Imperator vel rex non debet esse iudex in causa propria, sed debet illam delegare.

34 Princeps potest esse iudex in causa propria, quam habet cum suo subdito. secus, si cum non subdito.

35 Inimicitia est iusta causa suspicionis iudicis.

36 Iudex consanguineus inimici mei recusatur.

37 Inimicus meus dicitur, qui copulat parentelam vel amicitiam cum inimico meo.

38 Iudex commensalis alterius partis, vel inimici alterius partis, repellitur.

39 Iudex alterius partis conterraneus, an recusari possit.

40 Subditus aduersarij, repellitur à iudicando.

41 Iudex subditus inimici mei, etiam meum non contendentis, recusatur.

42 Aduocatus non potest esse iudex in eadem causa, sed in alia sic.

43 Amicitia modica non sufficit ad recusandum iudicem.

44 Iudex, cui pars in aure secretè alloquitur, ab altera parte potest recusari.

45 Iudex qui animosè & iniustè seu extraiudicialiter contra aliquem procedit, recusari potest.

46 Iudex habens causam consimilem causæ quam habet iudicare, a iudicando remouetur.

47 Inimicitia ad recusandum iudicem causatur ex lite, quam quis habet cũ eodem iudice, tanquam priuato.

48 Inimicus censetur etiam is, qui non vult aliquem admittere ad osculum pacis maximè in ecclesia.

49 Minæ iudicis inducunt iustam causam ipsum recusandi.

50 Inimicus censetur, qui non salutat

51 Prælatus in causa suæ ecclesiæ potest vt suspectus recusari.

52 Iudex qui in vna causa fuit consultus, & votum suum pro vna parte propalauit super ea remouetur à iudicando.

53 Iudex petitus ab vna parte, potest per alteram recusari.

54 Testis in vna causa, non potest in eadem esse iudex.

55 Iudex non potest recusari in causa, in qua eius filius, vel consanguineus seu commensalis fuit aduocatus.

56 Canonicus, coram quo eiusdem ecclesiæ canonicus litigat, potest per partem aduersam recusari.

57 Suspicio excluditur ex pari ratione affectionis.

58 Iudex quis esse non potest in causa eius, qui alias fuit familiaris suus.

59 Socius non potest esse iudex in causa, socij.

60 Iudex qui se impetrari procurauit, vt suspectus recusatur.

Iudex.

61 Iudex, à quo est appellatum, redditur suspectus appellanti.

62 Iudex, qui ab altera partium donationē accepit, vt suspectus remouetur.

63 Iudex, à quo est surrogatus iudex in causa appellationis, in illa suspectus redditur.

64 Inimicus reconciliatus, redditur suspectus in iudicando & a testimonio repellitur.

65 Iudex repellitur in causa, quæ ipsius commodū vel incōmodum spectat.

66 Iudex pretio vel prece corruptus, à iudicando remouetur.

67 Causæ arduæ & subtiles, non sunt grossis iudicibus & imperitis committendæ.

68 Iudex nimis seuerus & crudelis, à iudicando repellitur.

69 Iudex indiscretus potest recusari.

70 Iudex, qui iniquus esse consueuit, recusari potest.

71 Iudex alterius partis compater, repellitur à iudicando.

72 Iudex, qui non vult audire aduocatum in causa, quantumuis clara, potest recusari vt suspectus.

73 Causa qualibet sufficiens ad remouendum procuratorem vel arbitrum, sufficit ad remouendum iudicem.

74 Suspicio contra iudicē superueniens in causa potest in quacunque iudicij parte opponi, etiam post conclusionē.

75 Exceptioni opposita renuntiare censetur litigans post recusationem coram iudice recusato. & num. 331. & 413.

76 Recusari non potest iudex per eum, qui illum impetrauit.

77 Restitutio in integrum, quid sit, & quis sit eius effectus.

78 Restitutio in integrum, datur minoribus.

79 Minor ætas de iure cōmuni dicitur, vsque ad xxv. annos. & ætas xxv. annorum, legitima dicitur.

80 Maioribus datur in integrum restitutio ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videbitur.

81 Maioribus læsis vltra dimidiam iusti pretij, datur restitutio in integrum.

82 Restitutio ex l ij. C. de rescind. vendi. petitur vsque ad triginta annos: aliæ verò restitutiones vsque ad quadriennium.

83 Ecclesia restituitur in integrū, tam in contractibus, quam in iudicijs, & qualiter.

84 Capitulum ecclesiæ, an & quando restituatur in integrum.

85 Hospitalibus, pijs locis, omnibúsque collegijs & congregationibus pijs datur restitutio in integrum.

86 Rusticus qui non potest peritiores consulere, habet restitutionem in integrum.

87 Vniuersitas, ciuitas, castrum, vel villa habent beneficium restitutionis in integrum.

88 Militia sola non præbet beneficium restitutionis in integrum, sed occupatio in militia expeditione.

89 Mulier, siue maior, siue minor, restituitur in regno, etiam si veniat vt authrix laudata, & non datur vltra bis, & dicitur primum & secundum beneficium.

90 Restitutio concessa in causa principali, non datur in accessorijs.

91 Iuramentum per minorem super contractu præstitum, impedit restitutionem in integrum.

92 Minori litiganti per procuratorem à seip

Apost

250 Sententiæ arbitri parendum est metu pœnæ.

251 Ex compromissi sententia actionem neque exceptionem nasci. & quando emologata tacite vel expressè dicatur. & quid in arbitratore. num. 257. & 260

252 Clausula rato manente pacto in cõpromissum apposita quid operetur. & num. 257

253 Iuramentum in compromisso appositum quid operetur.

254 Iudæorum compromissum mandatur executioni, sine alia emologatione.

255 Sententia arbitri rem illicitã, vel manifestam iniquitatem continens, rescinditur per doli exceptionẽ: quæ impedit executionem, etiam post decem dies: & exigit pœnam & interesse.

256 Reductio habet locum solùm in sententia arbitratoru, & non arbitri.

258 Compromissum bene clausulatum, prout hodie fit à notatorijs in regno, viget: nisi laudum manifestam contineat iniquitatem.

259 Appellare non licet hodie ab arbitri sententia.

260 Intell. l. si ita societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio.

261 A sententia arbitri iuris appellatur.

262 Arbitri electi secundũ regiã pragmaticam, arbitri iuris dicuntur: & qualiter ab eis appelletur, & ad quẽ.

263 Arbitrorum sententiæ hodie in regno reuideri possunt à iudice loci, per viam reclamationis.

264 Appellari non potest à iudice, qui reuocauit grauamen, quod fuerat cõminatus.

265 Appellari potest ad Papã ab omnibus sententijs manifestam iniquitatẽ continentibus supremorum iudicum.

266 Appellari potest à vicarijs supremorum iudicum: quãuis ab ipsis principalibus appellari nequeat.

267 Appellari potest non solùm ab actibus iudicialibus, sed etiam extraiudicialiter factis tam à iudice, quàm à parte.

268 Appellatio extraiudicialis, quæ fit in causa beneficiali, habet vim citationis. & est mirabilis effectus.

269 Appellare non potest tertiò super eisdem, qui in duplici appellatione succubuit.

270 Appellari potest tertiò, quando per tertiam sententiam infertur nouum grauamen.

271 Appellatio qualibet, est cõmunis vtriusq; partis: vnicuiq; ꝙ licèt appellatus nõ possit per se appellare, potest tamẽ appellationi aduersarij inhærere.

272 Appellatio licèt tertiò fieri non possit, potest tamen de nullitate sententiæ dici, & succbens super ista nullitate potest iterum appellare, tanquam à nouo grauamine.

273 Contumax verus non appellat.

274 Contumax verus quis dicatur. & quis fictus. num. 277. & 279

275 Contumax peremptoriè citatus ad sententiam audiendam, non auditur appellans.

276 Contumax verus non allegat litis pendentiam, nec potest supplicare.

277 Contumax fictus an mulctari possit. & quid seruetur in regno.

278 Pœna cõtumaciæ in vno tareno vel augustali, iuxta regni consuetudinem, intelligitur contra verum contumacẽ, & non contra fictum.

280 Contumax verus non appellat à cond

condemnatione, neque taxatione expensarum.

281 Conuictus & sponte confessus non appellat. secus, si sit conuictus sed nõ confessus, vel confessus: non tamen sponte, sed formidine tormentorum.

282 Appellatio in factis notorijs non admittitur, nisi inferatur causa rationabilis.

283 Fabricantes falsam monetam, puniendi sunt vltimo supplicio, sine appellandi remedio.

284 Damnatus de raptu virginis, appellare non potest.

285 Latro insignis & famosus seditiosus, vel alicuius factionis author, non auditur appellans.

286 Appellatio non admittitur in crimine læsæ maiestatis.

287 Condemnatus de crimine simoniæ, non appellat.

288 Appellatio non est permissa condemnato de hæresi.

289 Condemnatus pro debito publico seu fiscali, non appellat: nisi quando fiscus tractat de lucro.

290 Officialis condemnatus à proprio iudice, in malè gestis, de officio non appellat.

291 Officialis in syndicatu condemnatus, non potest appellare.

292 Ab interlocutoria non appellatur de iure ciuili. Secus de iure canonico.

293 Appellari non potest in causa vbi de decima agitur.

294 A' sententia diffinitiua lata super possessorio, non appellatur, ad effectum retardandæ executionis.

295 Appellatur à possessorio de iure canonico.

296 Appellari potest à sentẽtia sequestri.

297 Ab interlocutoria lata in possessorio, potest appellari. & quæ sit ratio.

298 Appellatio in possessorio valet, & suspendit executionem quãdo eius grauamen nõ potest reparari in petitorio, idẽ quo ad fructus, expensas, & interesse: quæ impedit executionẽ. num. 299.

300 Appellatur in possessorio, quando quis iniustè & sine causa possessione priuatur.

301 Appellari, quòd possit in possessorio, quando magnum est præiudicium: vt quia est difficilis probatio in petitorio: & tunc suspendit executionem.

302 Appellatio in possessorio valet quando missus in possessionem, lucratur fructus.

303 Appellari potest à possessorio misto.

304 Appellatur à sententia dolo iudicis super possessorio lata.

305 Appellari potest, quando de possessorio tractatur, per viam contractus, & nõ per momentaneum iudicium.

306 Appellatio fieri non potest ab actu, quem quis semel approbauit.

307 Appellari non potest, quando creditor hypothecaria agit ad auocandum pignus, & qualiter.

308 Agens hypothecaria, petitorio & non possessorio agere dicitur.

309 Appellari quod non possit à sententia lata in Saluiano interdicto.

310 Appellari quod non potest à decreto adsistentiæ, idem in omnibus decretis affirmatiuis ad effectum retardandæ executionis, sed potest de nullitate dici, & quæ sint ista decreta.

311 Ne testamentum aperiatur, vel ne scriptus hæres in possessionem mittatur, non appellatur.

312 A sententia lata in interdicto, quorum

rum bonorum, non appellatur.

313 Appellari non potest a nominatione publici muneris, utilitate priuati. Secus si est publicum, etiam utilitate: quia potest appellari.

314 Collectas soluere tenetur exēptus, qui describi patitur in libro soluentiū collectas, si infra decē dies non appellat.

315 Appellari non potest in causis minimis & breuioribus, & præsertim in Regno, in causis duarum unciarum.

316 Intellectus l. & in maioribus. C. de appellatio.

317 A sententia absolutoria lata in causa criminali, ex mero officio, vel ad denuntiam non potest appellari.

318 Appellari non potest à sententia torturæ in casu, quo constat per unum testem de visu & publicam famam.

319 Appellatio non admittitur, in casibus celeritatem requirentibus.

320 Condemnatus super actione ad exhibendum non appellat.

321 Appellari non potest, quando causa decisa est per iuramentum delatum, vel relatum.

322 Clericus regularis non potest appellari sine correctione abbatis.

323 Clericus secularis appellat à correctione.

324 Abbatis maior est potestas in monachum regularem quàm episcopi in clericum secularem.

325 Appellari non potest, quando causa cōmissa est per principem appellatione remota, & qualiter hoc procedat.

326 Princeps solus in rescriptis clausula, appellatione remota, vtitur.

327 Clausula appellatione remota, qui sint effectus & quid operetur.

328 Clausula appellatione remota, nihil operatur in præiudicium tertij.

329 Princeps potest appellationem tollere.

330 Appellationi potest tacitè & expressè renuntiari, etiam infra decem dies, & per dictam renuntiationem non potest quis vlterius appellare.

331 Litigans coram iudice à quo, post appellationem interpositā appellationi renuntiare videtur. & num. 413.

332 Reductioni ante sententiam renuntiari non potest. Secus in appellatione.

333 Appellationi renuntiari non potest nolente appellato.

334 Appellatio friuola est ab omni actu prohibita, & qui friuolè appellat potest vt contumax excommunicari, & alias pœnas patitur.

335 Limitatio ad gloss. in l. j. § fina. ff. à qui. appel. non li.

336 Appellatio friuola, seu frustratoria, vel temeraria, quæ dicatur.

337 Appellās temerè & friuolè, iniuriam iudici facere dicitur. Secus, si instè.

338 Limitatio. l. & in maioribus. C. de appellatio.

339 Appellari non potest à iuramento in litem, de iure ciuili. Secus de iure canonico.

341 Appellari non potest à sentētia nulla.

342 Appellans, qui nihil produxit in causa principali, non auditur nisi refectis expensis.

343 Appellatio generalis ab omni grauamine quod posset alicui irrogari, non valet.

344 Appellari non potest à mandato, quòd quis in ecclesia sua resideat.

345 Appellatio non permittitur ab actu secundum leges facto.

346 Appellari non potest à breuitate termini ad probandū in causa feudali.

Appe

347 Appellatio non est permissa à decreto, quod quis fuit habitus pro confesso, ex eo, quia voluit se examinare, vt principalem.

348 Conuictus de furto manifesto, appellare non potest.

349 Punitus de crimine pœna legitima, qua confessus est delictū nō appellat.

350 Appellari nō potest a mādato facto, vt quis declaret an scriptura sit sua.

351 A' reuocatione delegationis causæ non potest appellari.

352 Appellari non potest ab eo, cui est cōmissa causa secundum conscientiam.

353 A iudice habente potestatem iudicandi, secundum eius arbitrium, quod possit appellari.

354 Appellari non potest ab omni actu, a lege in potestate iudicis commisso, & non in necessitate.

355 Appellatio ab omni interlocutoria, est permissa in omnibus casibus, in quibus non est permissum appellare à diffinitiua, & quæ sit ratio.

356 Leges prohibentes appellationem, sunt odiosæ & restringendæ.

357 Appellatio debet fieri ad superiorē proximum: non autem ad distantem, obmisso medio.

358 Appellatur a quocūque principe, ad Papam obmisso medio, de iure canonico: sed de iure ciuili non appellatur ad principem, obmisso medio.

359 Appellari non potest ad Papam à subdelegato, quando subdelegans aliquid sibi reseruauit, sed debet appellari ad proximum subdelegantem, & hoc procedit si excipiatur, alias secus. & num. 367.

360 Appellatur ad legatū Papæ, & etiā ad patriarcham, obmisso medio.

361 Scholaris appellare potest ad principem, obmisso medio: & ab omni grauamine.

362 Appellatio ad superiorem, obmisso medio valet si non opponitur.

363 Consuetudo inducere potest, vt appelletur ad superiorem obmisso medio.

364 Appellatur ad superiorem, obmisso medio quando medius est inhabilis, vel suspectus.

365 Arbitri eliguntur, quando episcopus cum subdito suo litigat, & ab eis ad Papam appellatur. Idem, quando appellatur ab arbitris electis super recusatione suspecti.

366 Appellari hodie potest in regno, à quocūq; iudice, ad Regē, vel ad magnā curiam vicariæ, obmisso medio.

367 Appellari potest ad principem obmisso medio, à subdelegato principis, quādo subdelegatus nihil sibi reseruauit, aliàs secus. & nu. 375.

368 Appellatur obmisso medio, quādo proximus superior est impeditus: vel cū inferior a quo appellatur, iudicauit.

369 A' vicario non appellatur ad eum, qui eum dedit vicarium, sed ad superiorem ipsius dantis.

370 Appellari non potest à vicario generali ad episcopum, secus à vicario foraneo vel rurali.

371 Restitutio in integrum peti potest contra sententiam episcopi, coram eius vicario: & econtra.

372 Appellatur à vicario principis, ad ipsum principem.

373 Vicarius episcopi, ordinarius dicitur in his quæ de iure communi in eū transeunt: secus in his quæ non transeunt, nisi specialiter sibi per episcopū committantur, prout sunt causæ cri-

 minis

minales, & beneficiorum collationes quia in his est delegatus. & ab eo appellatur ad episcopum committentem.

374 *Appellari potest à delegato episcopi ad vicarium suum.*

375 *Appellatur ad delegantem à sententia delegati, & non ad alium superiorem. Quid autem de subdelegato.*

376 *Appellari non potest ad legantem, qui ob suam suspicionem delegauit.*

377 *Imperio vacante appellatur ad Papam, obmisso medio.*

378 *Appellatur ad decuriones ciuitatis, quando abest iudex appellationis.*

379 *Episcopus ciuitatis adiri potest, si iudex iniustitiam facit.*

380 *Appellatur ad delegantem laicum, quando causam commisit episcopo non autem ad Papam.*

381 *Appellatur ad superiorem ecclesiasticum quando, iudex ecclesiasticus & secularis super eadem causa iudicauerunt.*

382 *Reductio fit ad superiorem ecclesiasticum, quando clericus & laicus sunt arbitratores.*

383 *Laici inquisiti simul cum clerico à iudice seculari, omnes debent remitti ad iudicem ecclesiasticum.*

384 *Appellatur ad capitaneum ciuitatis, ab iniusto decreto decurionum.*

385 *Appellationis iudex esse non potest, qui merum & mistum imperium non habet.*

386 *Appellatio fit ad episcopum à iudice laico, pronuntiante se competentem in causa spirituali.*

387 *Appellari potest ad magnam curiã vicariæ ab omnibus sententijs omnium iudicum ordinariorum Regni. & etiam à delegato Regis.*

388 *Iudex à quo, tenetur omnem appellationem admittere. aliàs punitur de iure ciuili & canonico.*

389 *Iudex à quo, nihil potest intentare, appellatione pendente: vel decẽdio da to ad appellãdum: & innouata reuocantur per remedium attentatorum.*

390 *Attentata pendente appellatione iudicialis, aliter reuocantur, quàm in extraiudiciali.*

391 *Attentata vt reuocentur, debet appellatio esse intimata iudici & parti. nam attentata ab ignorantibus appellationem, non reuocantur. & reuocatio parte citata fieri debet.*

392 *Attentatorum reuocatio petitur vsque ad conclusionem in causa.*

393 *Excõmunicationis exceptio, non obstat petenti reuocationẽ attentatorum.*

394 *Petenti reuocationẽ attentatorũ, non potest opponi proprietatis exceptio.*

395 *Attentans appellatione pendente tenetur ad fructuum restitutionem.*

396 *Attentata duplici via reuocantur*

397 *Iudex in dubio pronuntiare debet appellationem non esse desertam.*

398 *Appellationem esse desertam potest iudex pronuntiare ex officio, absque exceptione.*

399 *Appellatio deserta efficitur ob non prosequutionem infra legitima tẽpora*

400 *Appellatio efficitur deserta, si appellans non præsentat processũ iudici ad quem, infra quinquaginta dies. Verùm in sacro consilio est stylus quòd causa reuidetur ex eisdem actis: etiam post quinquaginta dies.*

402 *Restitutio in integrum peti potest aduersus temporis lapsum appellatione deserta infra quadriennium,*

Appel

403 *Appellans impeditus à iudice, qui noluit infra terminum literas expedire potest appellationem prosequi vltra terminum decursum.*

404 *Appellatio in causis beneficialibus non efficitur deserta per lapsum termini dati à iudice: nec vnquam est deserta, quoad iudicem.*

405 *Appellatio an & quãdo efficiatur deserta, ob nõ petitionem apostolorũ.*

406 *Appellans quos actus implere debet, vt appellatio nõ efficiatur deserta.*

407 *Apostolos hodie in regno non est necesse petere instanter & instantissimè, sed sufficit simpliciter & semel.*

408 *Appellatio nõ efficitur deserta, per lapsum quinquaginta dierum, quando appellans facit suam diligentiam: & per iudicem stetit, sed cessante impedimento, deseritur, si non solicitat. & suprà nu. 403.*

409 *Appellatio deserta efficitur, appellante non cõparente in die statuto per iudicem ad recipiendos apostolos, etiã si iudex non venerit ad locum.*

410 *Appellatio ab interlocutoria efficitur deserta, eo ipso, quòd non admittitur. & appellans non appellat iterum à non admissione.*

411 *Adpellatio censetur deserta eo ipso, quòd appellans aliquid contra aduersariũ innouat: vt quia ipsum spoliat.*

412 *Appellationi renuntiat petens dilationem ad soluendum.*

413 *Faciens actum incompatibilem, cum appellatione appellationi renuntiat.*

SEcũdus actus principalis qui emergit in hac vltima parte iudicij, est appellatio. nam lata 2 sentẽtia diffinitiua, illa pars, quæ sentit se grauatam, potest appellare ad superiorem infrà decem dices: vt in authent. hodie. C. de app. Et quoniam ista materia appellationis est quotidiana & prolixa, quę in rei veritate exigeret vnum magnum tractatum: ideo obmissis superfluis, nitar hîc pro aliquali introductione practicãtium, prout breuiùs potero, eam attingere. & ipsam examinabo per octo quæstiones principales, referendo dicta magis notabilia & quotidiana. Et prima q̃rit, q̃d sit appellatio. Scd̃a, qualiter fiat appellatio. Tertia, q̃n fiat appellatio. Quarta, à quibus iudicib9 & actibus appelletur. Quinta, ad quẽ iudicem appellari debeat. Sexta, quib9 appellationibus sit deferendum vel non. Septima, quid possit facere iudex appellatione pendente. Octaua & vltima, quãdo & ex qb9 causis appellatio dicatur deserta.

VENIO ad primã. Et quæro quid * sit appellatio. Hãc diffinitionẽ ponit Bar. in l. j. in princ. ff. de ap. & Ab. in rub. extra, de ap. & ibi etiã Philip. similiter Bald. ponit in rub. C. eo. ti. Et breuiter obmissis aliis diffinitionib9, placet mihi illa diffinitio: videlicet, Appellatio est prouocatio ad maiorem iudicem ratione grauaminis illati vel interẽdi. In hac diffinitione ille terminus, prouocatio, ponitur loco generis: quia plus continet prouocatio, quàm appellatio. * nã prouocatio est omnis act9, per quẽ iudicis officiũ seu auxiliũ imploratur: vt dicit

Bartol.in l.si minoris.col.ij. vers. tertio modo legitur &c.ff.de admi.tu.intantũ,ꝙ prouocatio continet appellationem iudicialem & extraiudicialem. sed appellatio ex proprio significatu continet iudicialem tantùm; non extraiudicialem:vt habetur in cap. cùm sit Romana. & ibi Abba.in versi.no. & Philip.in vltimo no. de appel.& idem Abb.in c.fin.in j.no.de seq.pos. & fruct.vbi plus dicit,quòd omnis appellatio potest dici prouocatio:sed nõ econtra.& sequitur Fel. in rub.de ap. in prin. ergo prouocatio est genus.l.inter agnatos.ff.vnde legi. & l.si quid earum.§.interemptũ.
3 ff.de legat.iij.¶*Sequitur in diffinitione, ad maiorẽ judicẽ &c. hoc ideo ponitur: quia de natura appellationis est,vt fiat de minori iudice ad maiorem: non enim est æquum, vt minor corrigat errorem maioris iudicis:sed potiùs econtra:vt notat glo.in c. ij.de consuetu.lib.vj.vbi plus dicit, ꝙ non potest etiam consuetudine indici,vt appelletur à maiori ad minorem, vel ad parem. & sequitur Philipp.in rub.de appel.& ibi communiter doctores.
4 ¶ * Sequitur in diffinitione, ratione grauaminis illati vel inferendi.hoc ideo dicitur:quia non solùm ab illato,verùm etiã à futuro grauamine potest appellari:vt habetur per doct. in cap. vt debitus.de ap. & dicam infra, in iiij.q.quando hoc habeat locum.
¶ Super ista quæst.quia hic congruentiùs accidit, est scieudum, ꝙ in iure habemus plures terminos suspensiuos causarum: qui sunt isti , videlicet, appellatio, prouocatio,relatio, reclamatio, supplicatio,recusatio,restitutio, querela , reductio, & dilatio.
5 ¶ * Appellatio propriè dicitur, quando aliquis in iudicio se aggrauat abaliquo actu iudiciario tendente in eius læsionem,habẽdo recursum ad superiorem: vt suprà declaraui in diffinitione appellationis:& de hoc termino loquitur totus titulus ff.& extrá.
6 de appel. ¶* Prouocatio est nomen magis generale cõprehendens appellationem iudicialem & extraiudicialem:vt habetur in d.cap.cùm sit Romana.de appel. dicitur enim actus,per quem auxilium iudicis imploratur:vt suprà dixi.& not.Bart. in d.l.si minoris.colum.ij.ff.de adm.tu.quicunque enim auxiliũ judicis implorat, dicitur iudicem prouocare. quandoque tamen isti duo termini.s.appellatio & prouocatio confunduntur,& vnus pro alio ponitur:vt habetur in l.tale pactum.§. qui prouocauit. ff. de de pact.& l. si actor.& l. si apud. & l.si quis prouocatione.Cod.de
7 app. ¶ * Relatio potest multipliciter intelligi.¶Primò enim dicitur relatio,quando iudex cõsulit principem:puta in aliqua causa ardua : & expectat responsionem principis in illa causa,qualiter habeat in ea ꝓcedere:vt no. Specu.in tit.de rela.in prin.& de hac

hac relatione loquitur text. in l. j.& fi.& ibi Bar.& Bal.C.de rela. & in c.intimasti. & ibi per Philip.& doct.de app.¶Secundo modo dicitur relatio, quæ fit ex necessitate delegationis: vt quando princeps vel alius superior delegat aliquam causam alicui cum potestate procedēdi vsq; ad sententiam exclusiuè: & completo processu lapsum transmittat ipsi principi decidendum. nam illa transmissio processus dicitur relatio.& de hac tractatur in c.constitutus.de app.& tangūt Ab.Philip.& Cardi.in c.intimasti.eo.ti. vbi plus dicūt, quòd si est statutū tempus procedendi per principem: puta vt procedat infra duos mēses:& postea processum referat: non pōtest delegatus referre, nisi finito termino: quia processus debet expediri infra terminum: relatio verò debet fieri post terminum, aliàs non valet: nisi de consensu vtriusque partis. ita tenet Philip.in d. cap.intimasti. colum.iij.versic.ij.fit relatio &c. & ibi etiam Cardi. in prima columna. ¶ Tertio modo dicitur relatio, quæ fit ex natura causæ: vt quia est aliqua causa maior, puta feudalis: de qua iudex inferior cognoscere non potest: nam debet eam referre ad superiorem iudicem competentem: vt habetur in capitulo maiores.de baptis.& in dicto capit. vt debitus.& dicto capitulo, intimasti.& ibi etiam Philipp.in iij. colum.de appel.¶Quarto modo dicitur relatio, quæ fit in regno communiter in sacro consilio:& in magna curia vicariæ: videlicet, quando viceprotonotarius committit causam in cōsilio deuolutam vni ex regiis consiliariis, vt fabricato processu, in sacro consilio referat. Similiter quando regens magnæ curię cōmittit causam alicui iurisperito vel vni ex iudicibus: vt fabricato processu referat votum suū. nam in isto casu ille commissarius procedit solus in causa: & facit processum vsque ad conclusionem inclusiuè: & deinde scribit votum suum, & ipsum refert in consilio vel in magna curia, vnà cum toto processu: & secundum eius votū profertur sententia per totum consiliū: quatenus ipsi sacro consilio iustū videtur: & figuratur sententia sub nomine consilij seu regiæ maiestatis: & de hac relatione est ritus magnæ curię in nu. 161. qui incipit, item seruat dicta curia committere causas &c.& de hac relatione loqūtur duę decisiones consi. Neapo. quarum vna est in nu.28. & alia in nu.47.
8 ¶ Quinto modo dicitur relatio, quando petitur consilium iurisperiti in aliqua causa: puta quando iudex idiota vult ferre sententiā secundum consilium iurisperiti: nam transmittit processum iurisperito vnà cum literis relationis: in quibus literis narrat casum, super quo consulit ipsum. ista appellatur relatio: quia refert se ad

Bartol.in l.si minori.col.ij. vers. tertio modo legitur &c.ff.de admi.tu.intantũ,ꝙ prouocatio continet appellationem iudicialem & extraiudicialem. sed appellatio ex proprio significatu continet iudicialem tantúm; non extraiudicialem:vt habetur in cap. cùm sit Romana. & ibi Abba.in versi.no. & Philip.in vltimo no. de appel.& idem Abb.in c.fin.in j.no.de seq.pos. & fruct.vbi plus dicit,quòd omnis appellatio potest dici prouocatio:sed nõ econtra.& sequitur Fel. in rub.de ap. in prin.ergo prouocatio est genus.l inter agnatos.ff.vnde legi. & l.si quid earum.§.interemptũ.
3 ff.de legat.iij.¶ * Sequitur in diffinitione, ad maiorẽ judicẽ &c. hoc ideo ponitur: quia de natura appellationis est,vt fiat de minori iudice ad maiorem: non enim est æquum, vt minor corrigat errorem maioris iudicis:sed potiùs econtra:vt notat glo.in c. ij.de consuetu.lib.vj.vbi plus dicit, ꝙ non potest etiam consuetudine indici,vt appelletur à maiori ad minorem, vel ad parem. & sequitur Philipp.in rub.de appel.& ibi communiter doctores.
4 ¶ * Sequitur in diffinitione, ratione grauaminis illati vel inferendi.hoc ideo dicitur:quia non solùm ab illato,verùm etiã à futuro grauamine potest appellari:vt habetur per doct. in cap. vt debitus.de ap. & dicam infrà, in iiij.q.quando hoc habeat locum. ¶ Super ista quæst.quia hîc congruentiùs accidit, est sciendum, ꝙ in iure habemus plures terminos suspensiuos causarum: qui sunt isti, videlicet, appellatio, prouocatio,relatio, reclamatio, supplicatio,recusatio,restitutio, querela, reductio, & dilatio.
5 ¶ * Appellatio propriè dicitur, quando aliquis in iudicio se aggrauat abaliquo actu iudiciario tendente in eius læsionem,habẽdo recursum ad superiorem: vt suprà declaraui in diffinitione appellationis:& de hoc termino loquitur totus titulus ff.& extrà.
6 de appel. ¶ * Prouocatio est nomen magis generale cõprehendens appellationem iudicialem & extraiudicialem:vt habetur in d.cap.cùm sit Romana.de appel. dicitur enim actus,per quem auxilium iudicis imploratur:vt suprà dixi.& not.Bart. in d.l.si minoris.colum.ij.ff.de adm.tu.quicunque enim auxiliũ iudicis implorat, dicitur iudicem prouocare. quandoque tamen isti duo termini. s. appellatio & prouocatio confunduntur,& vnus pro alio ponitur:vt habetur in l.tale pactum.§. qui prouocauit. ff. de de pact.& l. si actor.& l. si apud. & l.si quis prouocatione.Cod.de
7 app. ¶ * Relatio potest multipliciter intelligi.¶ Primò enim dicitur relatio,quando iudex cõsulit principem:puta in aliqua causa ardua: & expectat responsionem principis in illa causa,qualiter habeat in ea ꝓcedere:vt no. Specu.in tit.de rela.in prin.& de hac

hac relatione loquitur text. in l. j.& fi.& ibi Bar.& Bal.C.de rela. & in c.intimasti. & ibi per Philip.& doct.de app.¶Secundo modo dicitur relatio,quæ fit ex necessitate delegationis:vt quando princeps vel alius superior delegat aliquam causam alicui cum potestate procedēdi vsq; ad sententiam exclusiué: & completo processu lapsum transmittat ipsi principi decidendum. nam illa transmissio processus dicitur relatio.& de hac tractatur in c.constitutus.de app.& tangūt Ab.Philip.& Cardi.in c.intimasti.eo.ti. vbi plus dicūt,quòd si est statutū tempus procedendi per principem:puta vt procedat infra duos mēses:& postea processum referat:nō potest delegatus referre, nisi finito termino: quia processus debet expediri infra terminum:relatio verò debet fieri post terminum, aliàs non valet : nisi de consensu vtriusque partis.ita tenet Philip.in d. cap.intimasti. colum.iij.versic.ij.fit relatio &c. & ibi etiam Cardi. in prima columna. ¶ Tertio modo dicitur relatio, quæ fit ex natura causæ: vt quia est aliqua causa maior, puta feudalis : de qua iudex inferior cognoscere non potest:nam debet eam referre ad superiorem iudicem competentem: vt habetur in capitulo maiores.de baptis.& in dicto capit. vt debitus.& dicto capitulo,intimasti.& ibi etiam Philipp.in iij. colum.de appel.¶Quarto modo dicitur relatio, quæ fit in regno communiter in sacro consilio:& in magna curia vicariæ: videlicet, quando viceprotonotarius committit causam in cōsilio deuolutam vni ex regiis consiliariis, vt fabricato processu, in sacro consilio referat. Similiter quando regens magnæ curię cōmittit causam alicui iurisperito vel vni ex iudicibus: vt fabricato processu referat votum suū. nam in isto casu ille commissarius procedit solus in causa: & facit processum vsque ad conclusionem inclusiué: & deinde scribit votum suum,& ipsum refert in consilio vel in magna curia, vnà cum toto processu: & secundum eius votū profertur sententia per totum consiliū:quatenus ipsi sacro consilio iustū videtur: & figuratur sententia sub nomine consilij seu regiæ maiestatis: & de hac relatione est ritus magnæ curię in nu. 161. qui incipit, item seruat dicta curia committere causas &c.& de hac relatione loqūtur duę decisiones consi. Neapo.quarum vna est in nu.28. & alia in nu.47.
8 ¶* Quinto modo dicitur relatio, quando petitur consilium iurisperiti in aliqua causa : puta quando iudex idiota vult ferre sententiā secundum consilium iurisperiti:nam transmittit processum iurisperito vnà cum literis relationis: in quibus literis narrat casum, super quo consulit ipsum. ista appellatur relatio:quia refert se ad

consilium iurisperiti: & tenetur in narratione casus referrre totam causam pro vtraque parte: aliàs pars, quæ læditur, posset appellare ab illa formatione puncti. Ita plenè Philip. in dicto cap. intimasti. iij. nota. vbi plus dicit, quòd quãdo iudex vult figurare casum seu punctum transmittendum iurisperito, debet illum formare in præsentia vtriusq; partis & de eo debet dare copiã partibus, si voluerint: & talis copia debet esse in forma authentica cum sigillo notarij. & hoc fit, ne aliqua partium lędatur in formatione casus, si fortè tacerentur iura alterius partis. Si autẽ partes discordarent in formatione puncti, tunc iudex ex suo officio in contumaciam partiũ potest punctum formare. ita hæc omnia dicit Philip. in d.c. intimasti. & ibi

9 etiam Abb. & Cardi. ¶* Ex quibus elicio bonam practicam in casu quotidiano, quod quãdo iudex vult transmittere processum ad consilium iurisperiti, vel vult referre casum vel punctum pro habendo consilio, potest litigator requirere iudicem, quòd antè, quàm transmittat processum vel formationem casus, debeat sibi dare copiam literarum, quas mittit iurisperito ad videndum, verùm sit grauatus in aliquo super formatione casus: & tenetur iudex dare dictam copiam adrequisitionem litigantis: aliàs posset appellari, per prædicta. Puto tamẽ, quòd iudex nõ debeat dare copiam nominis iurisperiti quando secretò mittitur ad iurisperitum, allegatis aliis suspectis: ad hoc ne ille iurisperitus possit subornari vel trahi ad votum alterius partis: sed quando publicè mittitur, puta de voluntate partium, tunc debet edi etiã nomen iurisperiti. Quod nota: quia quotidie euenit iste casus: & pauci aduertunt in petendo copiam dictarum literarũ. & vt plurimùm isti iudices idiotę pẽdent pro aliqua parte: & solent scribere literas commendatitias in fauorẽ alterius. quæ literę solent mouere animum aliquorũ consultorum in præiudicium alterius partis: & mihi id pluries euenit, quãdo fuerũt mihi transmissi aliqui processus per iudices idiotas diuersorum locorum: nam fuerunt mihi transmissę literæ commẽdatitię in fauorem alterius. Verùm non abstraxerunt animum meum à recto iudicio: & idem rogo, quòd omnes consultores faciant. & prædicta etiam tenet Spec. in tit. de rela. §.

10 qualiter. ¶* Scias etiam ad propositum materiæ nostrę, quòd relatio est actus suspensiuus, sicut appellatio: nã relatione pendente nihil potest innouari. textus est & ibi Baldus in l. fin. Cod. de relat, vbi infert, quòd quandiu causa transmissa est ad consilium iurisperiti, iudex non potest interim ferre sentẽtiam ante consilium habitum ab illo iurisperito: & habetur in Lex illo.

&

& ibi Bald. & doct. C. de appel. & per Bar. in l. j. C. de rela. & Bal. in c. intimasti. de app. An autem si iudex procederet relatione pendẽte, processus sit nullus: vel sit opus appellatione: vide pulchrè per Car. in d. capi. intimasti. col. pen. & fin. vbi relatis omnibus opi. aliorũ, finaliter ponit bonã distinctionẽ cũ veris cõclusionibus, ad cuius dicta me remitto.

11 RECLAMATIO, * Est quidam terminus generalis. & refertur ad illas sententias, à quibus de iure non appellatur. vnde potest referri ad sentẽtias arbitrorũ & tũc reclamatio est idẽ, quod reductio ad arbitrium boni viri: vt habetur per Sali. in l. cùm anteà. §. j. C. de arbi. & Abb. in cõsi. ij. col. fi. in j. vo. vbi iudiciũ reductionis appellat iudiciũ reclamationis: & sic æquiuocat ista duo vocabula. Item potest referri ad sententias principũ vel præfecti prætorio: & tunc reclamatio est idem, quod supplicatio: de qua habetur in l. j. C. de sent. præfe. prę. & per Spe. in toto tit. de supplicatione. & ita accipitur hodie in sacro consi. Neap. à cuius sententia non licet appellare, sed reclamari potest: & idem importat ista reclamatio, quod supplicatio: de qua habetur & fit mentio in decisio ccxxxj. cõsi. Neap. ista enim reclamatio fit ad idem cõsiliũ: quia profert sententias sub nomine regiæ maiestatis. de cuius materia plenè dicam infrà proximè, in versic. supplicatio.

12 SVPPLICATIO, * Dicitur propriè, quando aliquis reclamat à sententia principis, vel à sententia pręfecti prætorio: nã ab huiusmodi sententiis propter excellentiam iudicum non potest de iure appellari: sed solùm is, qui sentit se grauatum, potest supplicare apud eundem principem vel pręfectum: vt ipse idem causam reuideat: & suo grauamini prouideat. & ita fit hodie in sacro consilio. & ita appellatur supplicatio, quæ alio vocabulo dicitur reclamatio: vt dixi suprà proximo versi. ita habetur in d. l. j. C. de sentent. pręfect. prę to. & in l. si quis & authent. quæ supplicatio. C. de pre. imp. offe. & not. Spe. in tit. de supplicatione. §. j. & per totum. & est text. in l. j. in prin. ff. à qui. app. non licet. & in l. præfecti. ff. de min. & habetur in cap. ex literis. & ibi per

13 Abb. de in inte. restit. ¶ * Amplia hoc procedere non solùm in sententia principis & præfecti prætorio: verùm etiam in sententiis aliorum inferiorum admittitur supplicatio, quando prohibetur appellatio: vt puta, si prohibetur per statutum, vel per principem cõmittentem causam appellatione remota: nam tunc ex quo cessat remediũ ordinarium, scilicet appellationis, admittitur extraordinarium: scilicet, supplicationis. ita tenet Abb. in d. c. ex literis. in iiij. not. & in glo. in ver. supplicauit alias autem nunquam admittitur supplicatio.

catio, vbi potest habere locum appellatio: vt ibi habetur: & ibi etiã Abb. in d.c. ex literis. in vlti. nota. ponit descriptionem & diffinitionem supplicationis: dicẽs, q supplicatio, est quædã precum porrectio facta principi: per quã ex quadam benignitate superior restituit supplicantem aduersus sententiam, contra quam non competit remedium ordinarium, scilicet, appellationis. ¶ Nõ tamen intelligas indistinctè, quòd in omnibus casibus in quibus remouetur appellatio, habeat locum supplicatio: quia imò in multis casibus, in quibus quis non potest appellare,
14 minimè potest supplicare: vt ecce, * verus cõtumax nõ appellat. l. ex consensu. §. fi. ff. de appel. & l. j. C. quã. app. non recip. & sicut non potest appellare, ita minimè potest supplicare, secundum Ioan. de Imol. in d. l. ex cõsensu. §. fin. & Philip. Decium in consil. xxxiiij. colum. j. in prin. & super hoc tradit vnam magistralẽ regulam Iaso. in authen. quæ supplicatio. col. ij. in fin. C. de preci. imp. offer. quòd vbi quis prohibetur appellare propter excellentiam iudicis, & sic in priuilegium sententię latæ: tunc potest supplicare. Sed vbi nõ potest appellare de iure cõmuni minimè
15 potest supplicare. ¶ * Differt autẽ supplicatio ab appellatione in pluribus. & primò, quia appellatio debet fieri infra decẽ dies: vt in auth. hodie. C. de app. Supplicatio verò potest fieri infra decẽ dies: & etiam infra duos annos. Verùm in hoc est differentia: quia quando fit infra decẽ dies, si pars victrix vult petere executionem sententiæ non aliter fit executio, nisi præstiterit satisdationem de restituendo executionem in casu, quo sentẽtia fuerit retractata: vt est text in d. authent. quæ supplicatio. sed quando fit infra duos annos, fit executio, etiã sine dicta satisdatione ita declarat Ab. in d.c. ex literis. colum. pen. ver. & in fine gl. & c. de in inte. restit. & Spec. in tit. de supplica. §. j. versicul. solus tamen
16 &c. ¶ * Secundò differt: quia appellatione pendẽte, nõ potest fieri executio: vt toto titu. nihil nouari appellatione pend. sed pendente supplicatione, fit executio cum dicta satisdatione, eo modo, quo suprà dixi: vt d. authen. quæ supplicatio & not. Spe. in tit. de supplic. § differt. & not. Bald. in d. auth. quæ supplicatio. in ij. not. Verùm in hoc est prodita in regno noua declaratio per ritum magnæ curiæ: scilicet, q licet fiat executio per iudicem pendente supplicatione: intelligitur tamen quoad causam principalem. non autem quoad expensas. Nam in expensis non fit executio pẽdente supplicatione: etiã si victor offerat satisdationem. de hoc est ritus magnæ curiæ in num. 10. qui incipit, item si contingat causas, &c. & est de-
17 cisio cxxxj. consi. Neap. ¶ * Tertiò

tiò differt: quia appellatio fit ad alium iudicem superiorem: non autem ad eundem, qui pronũtiauit. l. eos. C. de app. Supplicatio vero fit ad eundem iudicẽ, qui pronunciauit. vt d. authẽ. quę supplicatio. & ibi gl. & doc. & Specul. in d. tit. de supplica §. j. versi. solus tamen. Et ita seruatur hodie in sacro consilio: quia supplicatur ab eius sententia eidem sacro consilio: vt eam reuideri faciat. & interim non fit executio in expensis: vt habetur in decisi. ccxxxj. consil. Neapolit.

18 ¶ *Quartò differt: quia appellatio est remedium ordinarium, & concernit merã iustitiam. quia est species defensionis. c. cùm speciali. §. porro. de app. & Soc. in consi. cxcv. col. iij. versi. confirmatur. nam appellatio &c. in ij. vol. supplicatio verò concernit gratiam: & est remedium extraordinarium: conceditur enim ex mera benignitate & gratia principis. vt colligitur ex nota. per Abb. in d. c. ex literis. in vltimo no. de in inte. rest.

19 ¶ *Quintò differt: quia appellans, qui nihil posuit, nec probauit in causa principali, nõ auditur, nisi ante omnia reficiat expensas: vt dictat regia pragm. quæ incipit, qui in causa. Secus est in eo. qui supplicat: quia non tenetur reficere expensas, etiã si nihil posuit nec probauit. ita de hoc est decis. consi. Neapo. numero ccxxxj.

20 ¶ *Sextò differt: quia lite pendente potest à quocunque grauamine appellari ante diffinitiuam sententiam. c. vt debitus. de app. & habetur in l. ij. & iij. ff. de app. reci. & ibi per Bart. sed supplicare non licet ante diffinitiuã sententiã. l. ij. C. vt lite pendẽ & not. Specul. in tit. de supplica. §. differt. vers. item ante &c.

21 ¶ *Septimò differt: quia appellare permittitur hìc à qualibet sentẽtia: vt habetur in l. j. C. ne lic. ter. prouo. sed supplicari nõ potest, nisi semel: vt est text. & ibi Bal. in l. si quis. C. de prec. impe. offe. & not. Specul. in d. §. differt. in fina. verbis. & habetur in d. decis. ccxxxv. consi. Neap. in fi.

22 ¶ *Octauò differt: quia qui appellat, cõquæritur de iudice, quod iniquã tulerit sententiam. sed qui supplicat, nõ debet conqueri de iudice: quia turpe esset allegare iniquitatem tã magni iudicis: sed debet allegare negligentiã suam propriã: & petere veniam proprij erroris: vel allegare circunuentionem aduersarij: vt habetur in l. præfecti. ff. de min. & no. Azo. in summa. C. de sentẽ. præfect. preto. & Matth. de Afflict. in præludijs. cõsti. in x. q. in iiij. fallentia.

23 ¶ *Cõueniunt autem supplicatio & appellatio: quia si fit eadẽ die, quia fertur sẽtẽtia potest tam supplicatio, quam appellatio fieri viua voce: sed si fieret posteà, non valet: nisi fiat in scriptis. ita declarat Ias. in d. authen. quæ supplicatio. in fin. col.

24 RECVSATIO, *Est sextus actus suspensiuus: & habet locũ, quando

quando iudex ex aliqua iusta causa redditur suspectus: nã potest recusari & interim suspẽditur eius iurisdictio: quia recusatione pendente non potest ad aliquem actũ procedere in illa causa: & si procedit, processus est nullus: secundum Bart. & doct. in l. quia poterat. ff. ad Treb. & dixi suprà in quarta parte. in xvj. dist. versi. ij. dicitur iudicium nullum &c. ¶ Qualiter autem hodie proponatur ista recusatio iudicis maximè in regno: & an iudex recusatus possit causam alteri delegare: dixi suprà in iiij. parte, in quinta dist. versi. xv. differunt, &c. & versi. seq. De hac materia iudicis suspecti & eius recusationis, tractatur plenè per Lanfr. in c. quoniã contra in ver. recusationes. de prob. & per doc. in c. suspitionis. de offic. deleg. & in c. postremò. & c. ij. requiris. & c. cùm specialis. de appell. & per doct. maximè Iaso. in l. apertissi-
25 mi. C. de iud. ¶ * Et inter alia dicta nota vnũ, quòd exceptio recusationis debet opponi, non solùm ante litem contestatam, verùm etiam debet esse prima exceptio, quæ opponi debet ante omnes dilatorias: quia si opponitur alia dilatoria, cẽsetur prouocari iudex vt super ea pronunciet: & sic inducitur cõsensus in iudicem: vnde posteà non potest recusari. ita dicit Lanfr. in d. ver. recusationes. in prin. per ea, quæ notant Bartol. & doct. in l. quidam consulebant. ff. de re iud. & gl. & doct. in c. inter monasteriũ. de re iud. & dixi suprà in xij. distin. versi. scias tamen pro complemento &c. & vide quæ dicam infrà in fine sequentium causa-
26 rum. ¶ * Vnã tantùm q. puto hic attingendam pro vtilitate huius materiæ, postquàm hic incidit eam tractari: videlicet, quæ sint causæ ex quibus potest iudex vt suspectus recusari: & dic, quòd multa sunt: quarũ aliquas, quas
27 recolo, hic subiiciam. ¶ * Prima igitur causa iustę suspicionis est, quando iudex est familiaris alterius partis: quæ familiaritas debet esse magna: quia modica non sufficit. text. est in c. insinuãte & ibi Abb. & Felyn. & etiam gloss. de offi. dele. & ibi declaratur plenè per doct. maximè in fi. col. quis dicatur domesticus, & quis familiaris. & per Spe. in tit. de iudi. deleg. §. superest ver. itẽ
28 si est nimis &c. ¶ * Secunda causa suspicionis est, quando iudex ordinarius est ex aliqua iusta causa suspectus: nã potest ex eadẽ causa recusari eius vicarius: licet in specie contra vicarium nulla alia sit suspicio: secundum Abb. & Felyn. in d. c. insinuante.
29 colum. j. de offi. deleg. ¶ * Tertia causa est, quando iudex est consanguineus alterius partis: vt habetur in c. postremò. de app. & in c. accedens. el ij. vt lite non contest. Idem, si est affinis: vt habetur in dictis iuribus. & in l. qui iurisdictioni. ff. de iurisdict.
30 om. iud. * quod tamen nõ procedit,

dit, quando iudex esset æqualiter coniũctus vtrique parti; quia non potest tunc vt suspectus recusari: secundum Bart. in d. l. qui iurisdictioni. in j lect. & per prędicta infert Abb. in d. c. insinuante. col ij. in prin. versicu. nota ibi, &c. quòd quando iudex est consanguineus prælati alicuius ecclesię, potest recusari, vt suspectus in causa illius ecclesię. Adde prædictis Philip. in d. c. postre
31 mo. colũ. vj. de appell. ¶ * Quarta causa est, quãdo dominus est suspectus: nam propter suspicionem domini potest tota eius familia allegari suspecta: secundum Ab. in d. c. insinuante. col. ij. in fin. de
32 offi. dele. & ibi etiã Fely. * Quinta causa est, quando quis vellet esse iudex in causa propria: vt d. l. qui iurisdictioni. ff. de iur. om. iud. & in l. j. C. ne quis in sua cau
33 sa. * intantũ, quòd etiam rex vel imperator non debet esse iudex in causa propria: sed debet illam delegare: vt plenè declarat And. de Yser. in cap. imperialem. §. præterea si inter. colũ. vij. & viij.
34 de prohib. feu. alie. per Fed. * Verùm si vellet princeps non recognoscens superiorem, esse iudex in causa propria, quam habet cũ suo subdito, posset esse iudex. Secus, si haberet causam cum non subdito. ita tenet Socin. in consi.
35 cxx. col. ix. in prin. in j. vol. ¶ * Sexta causa est, quando iudex est inimicus capitalis alterius partis: vt not. Spec. in tit. de iudi. dele. §. superest. vers. item, si est inimicus. & not. Abb. & Fel. in c. accedens. el ij. vt lite non contesta. & habetur in c. cùm R. de offi. dele. Adde Phil. in c. postremò. col. ix. ver. xxxij. de appel. vbi dicit sufficere quamlibet inimicitiã, etiã
36 non capitalé. ¶ * Septima causa est, quando iudex est consanguineus inimici alterius partis: ita dicit Abb. in d. c. accedens. in primo no. & Bal. in l. quoniam libe
37 ri. C. de testib. vbi dicit, ꝙ * qui copulat parentelam vel amicitiã cum inimico meo, dicitur mihi inimicus: quia censetur esse eiusdem intentionis. Idem tenet expressè Fel. in d. c. accedens. colũ. j. & Phili. in c. postremò. in iij. q.
38 de appel. ¶ * Octaua causa est, quando iudex est commensalis alterius partis, vel inimici alterius partis: secundum Abb. in d. c. accedens. col. j. versicu. secunda causa &c. & Philip. in cap. postremò. col. vij. versicu. xij. de appell.
39 ¶ * Nona causa est, si iudex est conterraneus alterius partis: vt quia est oriundus, de eadem ciuitate, de qua est altera pars: secundum Abb. in d. c. accedens. colũ. j. versi. iij. causa &c. & in ij. colũ. versi. ij. hæc glo. quærit &c. quod tamé intelligitur indistinctè, secundum Abb. ibi: quando sunt duo conciues, qui reperiuntur extra eorum patriã: ex quo solét se vt fratres diligere, quando sunt in remotis partibus: & sequitur Fely. ibi in colũ. in princ. sed quando essent in eadem patria, est iusta causa suspitionis in

delegato: non autē in ordinario: vt declarat Abb. in d.c.accedens,
40 col. ij. circa fin. ¶ * Decima causa est, quando iudex est subditus ratione iurisdictionis aduersarij mei: puta, quia est suffraganeus, vel vasallus: nam ex hac causa possum allegare suspectum. textus est. & ibi Abb. & communiter doctores in cap. accedēs. el. j.
41 extrà. vt lite nō cōtest. ¶ * Idem, quando iudex est subditus inimici mei contendentis mecū: quia timore superioris sui posset à recto tramite deuiare: ita dicit Abb. in cap. accedens. el ij. colū. j. versicu. quarta causa &c. vt lite non contest. & Philip. in c postremó. col. vij. versi. xiij & versi. xv.
42 de appellat. ¶ * Vndecima causa est, quando iudex fuit aduocatus alterius partis in illa causa, in qua vult iudicare: vt est textus. & ibi Alexā. & doct. in l. prætor. ff. de iur. omn. iud. & in cap. postremó. & ibi Abb. & Philipp. de appel. Secus tamen est, quando fuit aduocatus in alia causa penitus separata: quia aduocatus meus in vna causa, potest esse iudex in alia causa mea penitus separata: & non per hoc potest per aduersariū meū refutari. ita tenet Phil. in d.c. postremó. col. j.
43 ¶ * Duodecima causa est, si iudex nimis fauet alteri parti, demonstrādo ei nimiam amicitiā, & alteram partem grauando. & intelligitur de nimio fauore: nā modica amicitia non sufficit ad iudicē recusandū. ita dicit Ab. in d.c. accedens. el ij. colū. j. in fin. & col. ij in fine. vt lite non contest. & habetur in c. causam quę. el ij. de iud. & per Phil. in d.c. postremó. col viij. versic. xxj. de appel.
44 ¶ * Decimatertia causa est, si altera pars alloquitur iudicem secretè in aure: potest ex hoc per alteram partem recusari, secundum Abb. in d.c. accedēs. col. iij. versic. & aduerte &c: & Lanfr. in c. quoniam contra. in versicu. recusationes. col. fin. circa finem. de
45 probat. ¶ * Decimaquarta causa est, si iudex animosè & iniustè seu extraiudicialiter procedit contra aliquē: secūdum Abb. in c. conquerēte. col. ij. de restit. spo. & Abb. in c. cùm venissent. in v. nota. de resti. in integ. & Phil. in d.c. postremó. co. viij. vers. xxvij.
46 ¶ * Decimaquarta causa est. si iudex habet consimilem causam cum illa, in qua vult iudicare: quia ex hoc redditur suspectus: quia præsumitur iudicare taliter, prout vellet in sua causa iudicari. gl. est & ibi Abb. & doct. in
47 c. causam quę. el ij de iud. ¶ * Decimasexta causa est, si pars recusans habet aliquam causam cum iudice tanquam cum priuato: vt quia litigat cū iudice in alia causa, nā ex tali litigio causatur quędā inimicitia: quę est sufficiēs ad iudicem recusandum. ita dicit Abb. in c. cùm super. in iij. nota.
48 de offic. deleg. ¶ * Decimaseptima causa est, si iudex noluit exercere actum humanitatis cum parte: vt quia noluit partem

rem admittere ad osculum pacis:quia ex hoc præsumitur inimicus, & potest recusari: secundum Abb. in d.c.cùm super: col. j.versi.secunda causa, &c. vbi infert notanter ad vnũ modũ probandi inimicitias:scilicet quando in ecclesia solitum est dari osculum pacis: quia si aliquis nõ vult admittere alterum ad osculũ pacis,præsumitur ex hoc ini-
49 micus. ¶*Decimaoctaua causa est,quãdo iudex fuit minatus alteri parti.quòd ei noceret:secundum Abb.in dict.cap.cùm super. col.j.versi.tertia causa,&c. extrà
50 de offic. deleg. ¶*Decimanona causa est, quado iudex non vult aliquẽ salutare:quia ex hoc censetur inimicus: secundũ Abb. in d.c.cùm super.colum.j. ver. adde quartum,&c.& Ias.in l.apertissi-
51 mi.colum.ij.C.de iudi. ¶*Vicesima causa est, quando prælatus vellet esse iudex in causa suæ ecclesiæ: quia licet de iure possit esse iudex:tamẽ potest vt suspectus recusari propter præsumptã affectionem:secundum Philipp. in cap.postremò.colum.v.ver.v. quæritur,&c. de appel. vbi multos allegat pro & contra: & concludit hanc opin.esse veriorem.
52 ¶*Vicesimaprima causa est,quã do iudex fuit consultor tantùm in aliqua causa:vt quia fuit consultus,& propalauit votũ suum pro vna parte,nam redditur suspectus in illa causa, dato,quòd non fuerit aduocatus. Secus, si non propalauit votũ: licet fuerit consultus: quia non redditur suspectus : secundum Philipp.in d.cap.postremò. col. vij. versicu. vij.&c. de appell.& doct.in l.prę-
53 to.ff.de iurisd.omn.iudic.¶*Vicesimasecunda causa est,si iudex fuit datus ad petitionẽ alterius partis : quia ex hoc solo potest per alteram partẽ recusari. l.obseruandum.ff. de iudic. & habetur in c.insinuante. de offi. delegat.& Philip.in d.cap.postremò.
54 colum.viij.versic. xxij. ¶*Vicesimatertia causa est, si iudex fuit testis in eadem causa,in qua modo vult iudicare.l.fin. ff. de testibus.& Specul.in titu.de iudi.deleg.§.superest.versic.item,si fuit
55 testis,&c. *Quid autẽ,si filius vel alter consanguineus, vel commensalis iudicis fuit aduocatus in aliqua causa: an ex hoc possit iudex vt suspectus recusari?dic. quòd non, ita tenet Philip.in d. capit.postremò.colum. secunda. versic.in glos.in versic.aduocati, &c.de app.quod nota: quia prima facie quis diceret contrariũ.
56 ¶*Vicesimaquarta causa est, si iudex est canonicus: & coram eo litigaret concanonicus eiusdem ecclesiæ: quia potest per aduersam partem recusari: vt habetur in cap.cùm R.de offic.delega.& not.Spec. in tit.de iudice deleg. §.superest.versic.item si est concanonicus. & Philip.in dict.cap. postremò colum.vij. versicu. xj.
57 * vbi limitat nisi ambo litigantes essent canonici : quia par ratio affectionis suspicionem ex-

58 cludit. ¶* Vicesimaquinta. causa est si litigator impetrauit sibi iudicē in causa sua eū, qui erat suus dominus: qui altera pars potest eum recusare. text. est in cap. cau
59 sam, quæ de offic. deleg. ¶* Vicesimasexta causa est, si iudex est socius alterius partis: vel habitat in eadem domo cum altera parte: vt not. Spec. in tit. de iudi. deleg. §. superest. versicul. quid si sit socius. & Philip. in d. cap. postremò. colum. viij. in princ. versicul.
60 xviij. de appella. ¶* Vicesimaseptima causa est, si ipse iudex se impetrari procurauit: secundum Spec. in d. §. superest. vers. item si ipse. per l. quæ omnia ff. de pro
61 curato. ¶* Vicesimaoctaua causa est, quando est appellatum à sententia iudicis, quia partem grauauit: nam appellatione pendē te, redditur suspectus appellanti, tam in illa causa, quam in omni alia: & potest recusari secundum Philip. in d. capi. postremò. columna viij. in fin. versic. xxvij. ¶* Vicesimanona causa est quādo iudex accepit aliquam donationem ab altera partium: secundum Philip. in d. c. postremò col,
63 ix. ver. xxviij. ¶* Tricesima causa est, quādo iudex à quo est surrogatus iudex in causa appellationis: quia redditur suspectus in illa causa in qua pronuntiauit: secundum Philipp. in d. capit. postremò. columm. ix. versic. xxix.
64 ¶* Tricesimaprima causa est, si iudex fuit quondā inimicus alterius partis. nam licet modò sit reconciliatus: potest tamen vt suspectus allegari secundum Phil. in d. cap. postremò. col. ix. versic. xxxv. inimicus enim reconciliatus adhuc remanet suspectus: & etiam à testimonio repellitur: secundū Abb. in cap. cùm opor-
65 teat. col. ij. de accus. ¶* Tricesimasecūda causa est, quando causa spectaret aliquo respectu ad commodum vel incommodum iudicis: vt quia tenetur de euictione rei, pro qua agitur: vel esset fideiussor alterius partis: secundum Philipp. in d. c. postremò. col. ix. versi. xxx. & ver. xxxj.
66 de appellat. ¶* Tricesimatertia causa est, si iudex fuit ab altera parte corruptus prece vel pretio: vel si timet aduersariū meū, vel si ex aliqua causa eum nimis diligit. secundum Spec. in tit. de iudice deleg. §. superest versicul. item si sit inimicus. in penul. col.
67 ¶* Tricesimaquarta causa est si iudex est homo illiteratus vel imperitus, & grossus: & causa est ardua, & subtilis: quia causæ subtiles non sunt cōmittendæ grossis iudicibus: secundum Bald. in l. fi. in xvj. quæst. C. de hæred. instit. & Fely. in c. sciscitatus. col. vij. in prin. versi. dicit etiam Bal. & c. de rescript. vbi dicit hanc esse iustam causam suspitionis. & Ias. in d. apertissimi. versicu. secunda
68 causa. & c. C. de iudi. ¶* Tricesimaquinta causa est, si iudex esset nimis seuerus & crudelis: secundum Ias. in d. l. apertissimi colū. ij. in fi. versic. tertia causa, & c. per ea,

ea, quę not. Bald. in l. ij. ff. de his, qui sunt sui vel alieni iur. vbi dicit, quòd potest iudici tolli iurisdictio propter nimiam eius cru-
69 delitatem. ¶* Tricesimasexta causa est, si iudex est indiscretus: quia potest recusari, sicut si esset iniquus: secundum Bald. in c. ad nostrã. in fi. per illum text. extrà
70 de probation. ¶* Tricesimaseptima causa est, si iudex consueuit esse iniquus: secundum Bald. in d. c. ad nostram. in fi. de prob.
71 ¶* Tricesimaoctaua causa est, si iudex est compater alterius partis: secundum Imo. in c. prudentiam. de offic. deleg. & Ias. in d. l. apertissimi. col. iij. in princip. de iud. C. & per gl. in c. cùm I. & A.
72 de re iudicat. ¶* Tricesimanona causa est, si iudex non vult audire aduocatũ in causa, licèt causa sit clara: potest ex hoc recusari, vt suspectus secundum Lanfr. in in clemé. sæpe. in versi. de plano.
73 col. j. de verb. sign. ¶* Quadragesima causa est, omnis causa, quæ est sufficiens ad remouendum procuratorem vel arbitrũ: illa eadem sufficit ad remouendum iudicem: secundum Abbas. in cap. postremò. de appel. & ibi etiam Philip. in iiij. vol. versi. sed pro declaratione &c. & colũ. vij.
74 versi. x. ¶* Vltimò pro complemẽto huius materię, adde, quòd inquantum dixi suprà in principio huius recusationis, quòd hęc exceptio debet opponi ante litem contestatam. limita, nisi de nouo superueniret: quia potest in quacũque parte litis opponi etiam post conclusionem, si post superuenit: secundum Fely. in c. insinuante. col. pen. in fi. de offic. deleg. & de hoc habemus capitulum regni, in nu. 213. quod incipit, prolixitatẽ: disponẽs quòd exceptio recusationis post litem contestatã, ita demum opponitur, si notoriè & euidenter constat iudici, quòd de nouo super-
75 uenit: aliàs nõ admittitur. ¶* Itẽ adde, quòd si quis post oppositã recusationem litigat corã iudice recusato, videtur per hoc renuntiare recusationi: secundũ Ab. in c. inter monasterium. in iij. not.
76 de re iud.* Item iudex impetratus per aliquẽ, nõ potest per eundem recusari: nisi noua causa superueniat: vt est gl. & ibi Abb. in fi. in d. c. insinuãte. de offi. deleg. & ad materia vide Paul. de Cast. in cõsi. cccclxij. col. pen. in ij. vol.
77 RESTITVTIO * est septimus actus suspensiuus: & nihil aliud est restitutio, nisi in pristinum statum repositio. l. quòd si minor. §. restitutio. & ibi Bart. ff. de mino. & Bart. in l. Gallus. §. & quid si tantum. col. ij. versic. quęro, quid si filius &c. ff. de liber. & posth. & Bar. in l. interdũ. col. j. ff. de cond. indeb. & Card. in cle. j. in iij. notab. de restitu. in integ. per hanc enim restitutionem reducitur quis in illũ statũ pristinũ, in
78 quo erat ante læsionem. ¶* Est igitur sciendum, quod multis personis conceditur ista restitutio. Primò enim conceditur mino-

ribus.& intelligitur minor de iure cõmuni is, qui est minor xxv. annis: vt in toto titulo. ff. de mi-
79 nor. * illa enim ætas xxv. annorum dicitur ætas legitima. l. fin. C. de his, qui ve. ætat. impe. hodie tamen in regno est correcta ista ætas per constitution. regni, quæ incipit, minorum iura. in fi. quę vult, quòd ætas minor tam in masculo, quàm in fœmina dicitur, vsque ad xviij. annos. & infra istud tempus datur restitutio in integrũ, tam in iudiciis, quàm
80 in contractibus. ¶ * Secundò datur restitutio maioribus xxv. annis, ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videbitur. de qua habetur in l. j. & per totũ titu. ff. ex quib. cau. maio. & in l. Pantonius. ff. de acquir. hęred. & Spec. in tit. de locato. §. vj. versic. xv. & versic. seq. & Alex. in consi.
81 xx. & consil. lxxj. in j. vol. ¶ * Tertiò datur restitutio læsis, vltra dimidiam iusti pretij in cõtractu: puta in venditione: & datur etiã maioribus: iuxta l. ij. C. de rescin. vendi. & cap. cùm. dilecti. & cap. cùm causa. de emptio. & vendit. quo casu, quando venditor agit ex deceptione, est in arbitrio emptoris conuenti velle rescindere contractum: vel iustum pretium supplere: vt dicto cap. cùm dilecti. adeo quòd si venditor peteret præcisè vnum, succumberet: quia tolleret electionem emptoris vt ibi habetur, & in d. l. ij.
82 * Differt autem ista restitutio ab aliis, quoad tempus petẽdi: quia alię restitutiones petuntur infra quadriennium cõtinuum à tempore, quo minor effectus est maior. l. fina. C. de tempo. in integr. restit. Ista verò, quæ datur deceptis vltra dimidiam, cõpetit vsq; ad xxx. annos. quia est ciuilis actio & perpetua: secundum Bal. in d. l. ij. col. iij. in princ. & Abbas in d. cap. cùm causa. columna iij. istud autem quadrienniũ, est vtile in principio: quia nõ incipit currere nisi à die scientię: secundum Philippum Decium in con-
83 silio xlij. in fine. ¶ * Quartò datur restitutio ecclesię, & maximè quando fuit læsa per negligentiam procuratoris: vt est text. in cap. cùm venissent. & ibi Abb. in sexto notab. & in quinta colum. in princip. de restitu. in integrũ. Nam ecclesia restituitur tam in contractibus, quàm in iudiciis. Quòd restituatur in contractibus, probatur in c. constitutus. & ibi Abb. de restit. in integ. Quòd restituatur in iudiciis, probatur in cap. auditis. eodem titu. & ibi per Abb. maximè in viij. not. vbi tenet, quòd ecclesia restituitur aduersus probationem obmissam absque probatione læsionis. & sic licet aliàs, quando petitur restitutio, debeat probari læsio tamen secus est in isto casu, quando petitur aduersus obmissam probationem: quia eo ipso, quòd probatio non est producta, probatur & apparet læsio. quod nota: quia idem esset dicendum in minore & muliere. Item, probatur

tur in capitulo primo. de rest.in integr. lib.sexto. vbi ecclesia restituitur aduersus sententiam:& sic in iudicio. Item, restituitur ecclesia etiam contra aliam ecclesiam: vt dicto capite, auditis. & sic priuilegiatus vtitur priuilegio suo contra priuilegiatum: secundum Abb.in d.cap. auditis. colũ. ij. in fine. Item, restituitur ecclesia etiam aduersus præscriptionem xl. annorum: vt habetur plenè per Philip. Deci. in cons. xxix. & Cardi. in clem. j. in ix. quęst. de rest. in integr. vbi plenè attingit, & declarat illud argumentũ: scilicet, quòd si datur restitutio ecclesię contra præscriptionem, sequitur quòd lex inducens præscriptionem, esset frustra imposita. & respondet, quòd non est frustra: quia finita præscriptione potest ecclesia infra solum quadriennium petere restitutionẽ: quo elapso penitus excluditur: vt ibi per eum. per textum in cap. j. de restit. in integ. lib. vj. Item, restituitur ecclesia aduersus omnẽ lapsum temporis: vt si lapsa sunt tempora appellandi vel probandi, vel alia similia: vt est tex. & ibi Card. in d. cle. j. de resti. in integ.

84 ¶* Quintò datur restitutio etiã capitulo alicuius ecclesię, quãdo ipsi capitulo collegiato emersit aliqua læsio. ita dicit Abb. in ca. j. col. v. in fin. de resti. in integ. & Innoc. in c. nisi. in fin. de præben. quod tamen intellige, quãdo læsio resultat in toto collegio: non autem in aliquo particulari de capitulo: secundum Abb. ibid. & idem dicimus de ecclesia, vt tũc restituatur, quando ecclesia patitur læsionem: non quando eius rector patitur vel eius canonicus. quod declara, vt per Cardin. in d. cle. j. in vj. q. de rest. in integ. & Abb. in d. c. j.

85 ¶* Sextò datur restitutio omnibus hospitalibus & piis locis: & omnibus collegiis & congregationibus piis. ita tenet Bald. in consil. ccccl xv. in j. volum. & Ioan. And. in cap. ij. de resti. in integ. lib. vj. & Abb. in c. ij. in ij. notab. de consuet. & Lud. Roman. in consil. ccccvij. Alia autẽ collegia non pia non restituuntur: secundum Abb. in d. c. j. col. v. in fin. de restit. in integ. vbi limitat in collegio scholarium, quòd restituitur, secundum eum; ex eo, quia solent in eo esse quãplures minores.

86 ¶* Septimò datur restitutio rustico, qui non potuit cõsulere peritiores. ita tenet Alex. in consi. xiiij. in fi. ij. vol. facit not. per mod. in l. iuris ignorantia. C. qui admit. & in l. vbi. ff. de eden.

87 ¶* Octauò datur restit. vniuersitati alicuius ciuitatis seu reipublicę. vt habetur plenè per Alex. in consi. j. col. iiij. in iiij. vo. Pro hoc est tex. in l. respub. C. ex qui. cau. maio. & l. rempublicam. C. de iure reipub. lib. xj. An autem intelligantur ista iura de sola republica, & ciuitate Roman. an verò de omnibus ciuitatibus: gl. in d. l. respubl. videtur tenere, quòd procedat in sola ciuitate Romana, & non in aliis: quod

plenè disputat Spec. in tit. de restit. in integ. §. ij. vers. idē quoque iuris. vbi nihil clare firmat. Tamen, quicquid dicat ibi, veritas est, ꝙ quælibet ciuitas & respublica restituitur. imò etiā omne castrum & villa, quę regitur per syndicos & administratores, restituitur in inte. siue sit magna, siue parua, secundum Bart. & Bal. & communiter doct. in d. l. respublica. & ista est communis conclusio, quam tenet Phili. Decius in consi. xlij. in fi. Aliud seruatur in villa, in qua sunt pauci homines, puta sex vel decem, qui singuli regūtur per se: quia verum est, ꝙ talis villa non restituitur, secundum Bar. in d. l. respublica. nam cessat ratio, quę militat in aliis ciuitatibus & castris, vbi est multitudo hominū, scilicet, quia ibi sunt pupilli, viduę & alię personæ miserabiles, quarum causa & contemplatione cōceditur restitutio vniuersitatibus. Et istud tenet & firmat per plura Matth. de Afflict. in præludiis constit. in v. q. principali. & Albe. de rosa. in d. l. respublica. vbi etiam refert fuisse iudicatum in consilio, ꝙ villa, quę erat triginta focula-riorum, fuit in integrum restituta. Idem firmat Paul. de Castr. in consi. xxxvij. quod incipit: vt bene attingatur &c. in ij. volumin. vbi etiam addit in fine, quòd vna respublica restituitur cōtra aliā.

88 ¶* Nonò, datur restitutio militibus ex priuilegio militię: quod tamē intellige procedere, quandiu sunt occupati in expeditione militię: aliàs autem si nō sunt in expeditione, non restituuntur. tex. est & ibi per doc. in l. fi. C.

89 de restit. milit. ¶* Decimo, datur hodie in regno restitutio mulieribus, siue minoribus siue maioribus, tam in iudiciis, quàm in contractibus: vt est constitu. quę incipit, obscuritatem. & ibi And. de Yler. vbi dicit, quòd etiā post conclusum in causa, potest mulier petere restitutionem in iudiciis, per ea, quę habentur in l. si iudex. ff. de mino. quia eo ipso quòd cōcluditur, læditur per renuntiationem. Et datur dicta restitutio, etiam si mulier veniat, vt authrix laudata: vt est decisio xv. consi. Neapol. & non datur in vna causa, nisi bis, & prima restitutio appellatur primum beneficium: secūda verò dicitur secun-

90 dum beneficium. * Et si fuerit concessa in causa principali, non datur in accessoriis. ita de his omnibus habetur in deci. xxxv. & decis. cxiiij. consil. Neapo. & per And. de Yler. in constit. licentiā. in fin. & in c. imperialē. §. præterea, si quis. de prohi. feu. alie. per

91 Fede. ¶* Quid autem, si contrahat cum iuramento is, qui poterat petere restitutionem in integrum: an possit eam petere stante iuramento? dic quòd in minore est expeditum, quòd non: vt not. Bart. & doct. in authen. sacramenta. C. si aduer. vendi. nam iuramentum repræsentat eum maiorem. Vnde non potest in

integ

integrum restitui.ita plenè declarat Alex.in cōsi.xxvij.& consi.xlij.in j.volum.& Philippus Decius in consi.xxxj.volum.ij.vers. sed his.vbi plus dicit,quòd minimè potest petere absolutionem
92 à iuramēto. ¶ *Et ex hoc infert Bar.in l.minor.xxv.annis obmissam.ff.de mino.quòd si minor litigauit in iudicio per procuratorem cum iuramento constitutū, non potest petere restitui in integrum,si lædatur per procuratorem:ex quo promisit cum iuramento habere ratum id, quod gestum erit per procuratorem.
93 ¶*Per hoc etiam infert notabiliter Bald. in l. generaliter. columna secunda.vers. pone enim, &c. C.de reb.cred.quòd si ciuitas constituit vnum procuratorem seu syndicum ad contrahendum cum iuramento, & ille syndicus contrahit nomine vniuersitatis, & iurat,tale iuramentum non operatur vt si contraueniatur, vniuersitas sit periura: quia vniuersitas non habet animam : vnde non potest incidere in periuriū, sed bene operatur, vt aduersus talem contractū non possit vniuersitas petere restitutioné propter iuramentum. quod dictum teneas menti : quia est notabile
94 & quotidianum. ¶* Quid autem in muliere litigāte per procuratorem cum iuramento constitutū : an possit restitutionem petere? hoc non inuenio ab aliis decisum,tamen dictum est quotidianum.nam semper mulieres constituunt procuratores in iudiciis : quia ipsæ propter verecundiam sexus, non possunt personaliter interesse, & in omni procuratione quam faciunt notarij communiter apponunt iuramentum. vnde si idem diceremus in muliere quod in minore, rarò aut nunquam mulier restitueretur in iudiciis,& sic illa cōstitu. obscuritatem. seruiret nobis de vento. vnde volens hunc casum decidere,puto quòd mulier restituatur, non obstante quòd procuratorem cum iuramento constituerit,&sic diuersum sit in muliere,& in minore& moueor
95 ista consideratione. *is, qui petit in integrū restitutionem,dicitur ratum habere gestum per procuratorem, & non dicitur contrauenire.text. est & ibi glo. in versic.stipulationem.in l.cùm minor.ff.rem rat.haberi.vbi non committitur stipulatio rem ratam haberi ex eo, quia promittens petit restitutionem in integrum : ergo in proposito, licet mulier fecerit procuratorem, & promiserit habere rata gesta per eum,& iurauerit,nō dicitur contrauenire, si petit restitui in integrum ergo non dicitur periura, & consequenter potest illam petere non obstante iuramento in mandato apposito : quia iuramentum semper regulatur, secundum naturam dispositionis, super qua apponitur, secundum Abb. in capit. quemadmodum. col.ij.versic.nota in versicul. non

obstante, &c. de iuretur. sed tu posses dicere: ergo idem esset dicendum in minore: quia si non dicitur contrauenire, deberet posse petere restitutionem contra id, quod dicit Bart. in d. l. minor xxv. annis. Ad hoc respondeo, quòd in minore potest considerari alia ratio, scilicet, quia iuramentum repræsentat eum maiore: vt probatur in d. authen si. sacramenta. & ibi per doctor. & not. gloss. in l. ij. C. de rescind. ven. Vnde sicut maior non restituitur, ita & minor, qui iurauit: quod non est in muliere. quæ siue sit maior, siue minor, restituitur in iudiciis. per constit. obscuritatem. puto tamen, quòd si mulier constituisset procuratorem ad contrahendum & iurandum, & ille procurator contraheret & iuraret, non posset tunc mulier petere restitutionem, sicut dicimus in vniuersitate, per illud dictum Bald. in d. l. generaliter. Et ita cum accidisset in facto, respondebam cuidam obiectioni mihi factæ per quendam peritum doctorum Botolinum: qui erat doctor antiquus & magnus practicus, & volebat extendere illud dictum Bartoli in dicta l. minor xxv. annis obmissam. vt procederet etiam in muliere litigante per procuratorem cum iuramento constitutum. ego sustentaui contrarium per rationes prędictas: & illi meo consilio quàm plures doctores Neapolitani & prouinciales se subscripse runt, & ita posteà fuit iudicatum.

96 ¶ * An autem restitutio in integrum impediat executionem ita vt ea pendente nihil innouari possit sicut pendente appellatione? dic quòd sic. tex. est in l. vnica. C. in integ. restit. postul. &c. & ibi Bald. & habetur plenè in decis. ccclxvj. consi. Neapo. & Bal. in l. fi. col. ij. vel. item quæro, &c. C. si ex fal. instru. & Bal. in authen. quæ supplicatio. in ij. no. C. de prec. impe. offe. & Bald. in l. si causa. in iij. not. C. de transact. & per Alex. in l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudi.

97 ¶ * Quod tamen limita non procedere, quādo peteretur restitutio aduersus sententiam principis: quia tunc non impedit executionem, præstita tamen satisdatione per alteram partem de restituendo in casu retractationis, prout dixi suprà de supplicatione. casus est in c. suscitata. & ibi Abb. de in integ. restit. & habetur in d. decisi. ccclvj. Quomodo autem procedit, ꝙ possit peti restitutio aduersus sententiam principis: vide Abb. in c. tum ex literis. col. vj. de restit. in integ.

98 ¶ * Secundò limita, quando apparet ꝙ malitiose peteretur restitutio: vt quia esset præsumptio contra petētem. ita est text. in d. ca. suscitata & ibi per Abb. in pen. col. Tunc enim non impeditur executio: vt ibi hanc tamen limitationem & precedentem limita & declara, nisi executio contineret præiudiciū irretractabile: vt quia tractaretur

de car

de carcerando, vel affligendo aliquem in corpus. tunc enim in distinctè impeditur executio per restitutionem in integrum. ita dicit Abb. in d.c. suscitata, col. pen. & Bald. in d.l. vnica. C. in integ. restitu. postul. &c. & habetur in d. decisi. cclvj. consi. Neapol. in fin.
99. ¶* Tertiò, limita non procedere, quando peteretur restitutio aduersus decretũ affirmatiuum: quia non suspenditur executio, sicut minimè impéditur per appellationem per ritũ magnę curię vicarię. ita habetur in d. dec.
100 cclvj. consil. Neapol. ¶* Quid autem, si sententia sit bis confirmata per remedium appellationis, adeò quòd non potest tertiò prouocari: an possit saltem peti restitutio in integrũ? vide Abb. in d.c. cùm ex literis. in vij. no. de rest. in integ. vbi sentit, quòd sic.
101 ¶* Vltimò, posset, hîc dubitari, coram quo iudice potest peti restitutio. & pone exemplum, Clericus contraxit cũ laico, fuit deceptus: vult petere restitutionẽ: an debet adire iudicem suum ecclesiasticum: vel iudicem secularem aduersarij? dic quòd regula est, quòd petens restitutionem, debet adire iudicem rei, non autem iudicẽ proprium. tex. est in l. ij. C. vbi & apud quem. & ibi Bar. fallit hoc in clerico & ecclesia: quia ecclesia habet hoc priuilegium, vt quando petit restitutionem, possit adire iudicem ecclesiasticum, & sic iudicem propriũ: & idem in clerico, & sic in istis casibus actor non sequitur forũ rei. text. est & ibi Abb. in j. nota. in c. constitutus. de rest. in integ.

QVERELA, Est octauus actus suspensiuus, super quo dicas,
102 * quòd querela potest accipi largo modo, & strictè, & propriè. Quando accipitur largo modo, ponitur pro omni remedio, per quod quis recurrit ad superiorẽ per vnam grauaminis, & tũc includit appellationem & restitutionem. tex. est. & ibi glos. in ver. querelam. in l. ab eo. C. quom. & quando iud. & ita illam gl. declarat Abb. in ca. querelam col. ij. in gl. j. de procu. & Fely. in c. querelam col. penul. de iureiur. Idem etiam tenet gl. in versi. querela. in l. si ab arbitro. & ibi Bart. Ale. & doct. ff. qui sat. cog. & Socin. in consi. xcvj. col. iij. in fi. in j. vol. Secundo modo accipitur strictè, & tunc differt ab appellatione, secundum gl. & Abb. in d.c. querelam. de proc. & Fely. in d.c. querelam col. penul. de iureiur. Nam ille dicitur adire iudicem per querelam qui non potest appellare propter aliquod impedmẽtum iuris: & sic tunc dicitur propriè querela, quando circa remedium appellationis iudex aditur vt habetur in locis præallegatis. Est enim querela quãdo oppressus reclamat, vt sibi per viã iuris succuratur. ita dicit Phil. Decius in consi. cxxv. col. fi. in j. vol. & habet locum querela vt plurimum quando quis grauatur in actibus extraiudicialibus: vel per ali

quam interlocutoriam sine causæ cognitione prolatam: in quibus casibus si aliquis appellauit, & appellationẽ deseruit, potest recurrere ad querelam, & sic desertio appellationis non præcludit viam querelę. ita pulchrè declarat Card. Alexandrinus, in c. cùm sit romana. col. j. in fin. & ij. de appel. vbi etiam allegat dominos de rota in suis decisionibus. nam fatalia, quæ currunt in appellatione, non habent locum in querela, secundũ Alex. in lege, si ab arbitro. in fin. verbis. ff. qui satis. cog. pro hoc est tex. in c. concertationi. & ibi per doct. de appel. lib. vj. Idem tenet Matth. de afflict. in const. appellationũ tempora. col. xj. Est enim ista querela quædam, implorare officium iudicis sine appellatione pro grauamine, secundum Alex. in d. l. si
103 ab arbitro. in fi. ¶ * Nota tamen inter alios vnum casum in quo est necessaria ista querela: nam in omnibus casibus, in quib' sententia lata, nunquam transit in rem iudicatam, prout est. quãdo fertur in causa matrimonij: vt not. Abb. & docto. in c. consanguinei de re iudica. & in c. sicut. de testi. Item quando fertur ex consilio doctoris: vt not. Abb. in c. proposuisti. de probat. & Alex. in l. si ab hostibus. col. iij. ff. solu. matri. & Philip. in c. intimasti. in fi. de appel. & Lud. Rom. in consil. ccxxviij. & idem in sententia lata ex iudicio expertorum: vt habetur in decis. xxxiij. consil. Neapol. & in quampluribus aliis casibus de quibus plenè dixi suprà in versi. sententia. in iij. quęst. principali. Si contingat in dictis casibus aliquem prætendere grauamen de tali sententia, si vult per appellationem contradicere, debet appellare infra decem dies. & tunc deuoluet causam ad superiorem: aliâs elapsis decem diebus, non potest vlteriùs appellare. debet enim contradicere per viã querelæ, si vult se grauare post decem dies. gl. est singularis in cap. ad reprimendam. versic. suspendatur de offic. ordin. quam valde exclamat ibi Abb. & idem Abb. in d. c. consanguinei. col. penul. in fi. de re iud. & Phili. in c. directę. colum. pen. de appel. & Fely. in ca. lator. col.
104 iiij. de re iudi. * Verùm tunc nõ potest adiri superior, sed debet querela proponi coram eodem iudice. ita dicit Abb. in d. cap. ad reprimendam. & in d. c. consanguinei. & in hoc videtur differre querela ab appellatiõe, prout hoc plenè declarat Paul. de Cast. in l. fin. C. de edict. diui Adrian. tol. & ibi etiam Alexand. in xj. column. circa fin. & seq. & Iaso.
105 etiam ibi column. penult. ¶ * Similiter circa reuocationem attentatorum, quando aliquid est attẽtatum appellatione pendente in tali causa, in qua non poterat appellari: quo casu non ligantur manus iudicis ante inhibitionem. c. non solùm de app. lib. vj. nam isto casu attentata tenẽt ex quo

ex quo lege permittente fiunt: vnde non reuocantur ex priuilegio attẽtatorum, sed possunt reuocari per viam querelę, & tunc fit reuocatio per superiorem. ita dicit Abb. in capitulo, pastoralis. column. iiij. versicu. tertius effectus. & in versic. in tertia quæst. &c. & ibi etiam Philip. in iij. col.
106 de appel. ¶ * Plus etiam dicit Abb. in d. c. pastoralis. in d. versi. in tertia quæst. &c. quòd etiã in casibus, in quibus prohibita est appellatio, si aliquis appellat, operatur hæc appellatio quoad iudicem ad quẽ: vt si videt grauamen, possit illud emẽdare & corrigere: licèt nõ operetur aliquẽ effectum suspensiuum respectu iudicis à quo. & ad hoc ponderat gl. singul. in clemen. j. in gl. in versicu. oneramus. de iure patro-
107 nat. ¶ * Competit etiam ista querela, vbicunque iudex tardaret circa expeditionem causæ, nã tunc ab ista tardatione nõ potest appellari, sed potest exponi querela superiori. ita tenet Bal. in l. fi. §. illud. per illum tex. C. de
108 tempo. appel. ¶ * Plures alias significationes habet iste terminus, querela: quia quandoq; ponitur pro querela criminali: vt no. gl. in c. Maximianus. lxxxj. distin. & est text. in l. querela. C. de falsis. & not. gl. in l. si quis se iniuriam. C. de accu. & de hoc dixi supra in quarta parte, in j. dist. ver. ex prædictis infero & cæt. Item, quandoque ponitur pro querela inofficiosi testamenti, vel inofficiosæ donationis. & hoc non est materia nostra: ideo remitto
109 me ad suos titulos. ¶ * Quæ autem sit differentia inter lamentationem, querelam, querimoniã, & quæstionẽ? Dic ꝙ lamentatio est extraiudicalis, querela verò iudicialis. tex. est in const. regni, quæ incipit, pessimã. & ibi Mat. in j. notab. Querimonia verò est ante litem contestatam, quæstio dicitur post litem cõtestatã, secundum Fely. in c. j. in fi. de ap. & declarat Abb. in cap. quia indicante. colum. penul. de præscrip.
110 REDVCTIO, * est nouus actus suspensiuus, quæ dicitur esse species appellationis, licèt nõ sit vera appellatio. l. non distinguemus. §. cùm quidam. & ibi not. ff. de arbi. hinc dicit Spec. in tit. de arbit. §. j. versicul. quid si à tempore. quòd reductio ad arbitrium boni viri, non dicitur propriè appellatio, sed potiùs quædã attestatio. habet tamẽ quandã similitudinem cum appellatione: quia sicut appellatio impedit executionem: ita etiam reductio, secundum Bal. in cap. fi. col. j. versicu. & nota, quòd tria sunt &c. lata sentẽtia super reductione, secundum Angelum in consilio clxxij. in fin. vbi etiam sentit Angel. quòd non obstante reductione potest fieri executio, pręstita cautione per petentem, sicut dicimus in restitutione in integrũ: de qua materia dixi suprà in ver. restitut. circa fi. & per Bart. in l. defendente in fin. ff. de

auto.tur.sed Bald.in l.tale pactũ. §.qui prouocauit.colũ.fin.in penultima q. ff.de pact. tenet indistinctè, quòd reductio impedit executioné laudi, adeo quòd ea pendente nullo modo potest fieri executio. Sicut dicimus in appellatione. idem tenet Abb.in c. quintauallis.col.xxiij.versic. sed hîc annecto dubium &c. de iure iur. vbi etiã dicit, quòd ista reductio est quædam querela. Verùm Saly.in l.j.C.quando prouo.non est necesse. tenet, quòd nõ impedit executioné.& sic videtur varietas opin. inter doct.sed in tanta varietate puto veriorem esse opin.Bal.& Abb.& sequaciũ, scilicet, quòd impediat executionem, sicut appellatio.& hoc probatur ex tex.in d.l.nõ distinguemus.§. cùm quidã. rectè ponderando illum text.hanc etiã opin. in effectu tenet Soc.in cõs.xxvij. colum.penult. in quarto volum. vbi dicit æquiparari ista duo: scilicet, esse factum cõpromissum: & esse petitam reductioné. vnde sicut non potest fieri executio pendéte cõpromisso:, ita nec pendente reductione: & cũ hac opin. pertranseo, quæ videtur tutior.

111 ¶ * Super hac tamé materia reductionis, quæ quotidiana est, breuiter attingam tres q.de reliquis autem ad materiam facientibus, remitto me ad ea quę plenè ponit Ab.in d.c.quintauallis. & Barto. in l. si societaté. §.arbitrorũ.ff.pro socio. & Ludouicus Roman.in rubr.de arbit.& Lanfranc.in tracta.de arbit.quorum dicta esset superuacuum reepilogare. Solùm attingam istas tres quæstiones quę videntur habere opinio.doct.hincinde: ad hoc vt ponam veram & communem decisionem. Et prima q.erit, vsq; ad quod tempus potest peti ista reductio. Secunda, coram quo iudice peti potest. Tertia, quid si per pactum est renũtiatum huic reductioni,& iuratum, an possit peti, nõ obstante iuraméto absque alia absolutione? ¶ * Primò

112 igitur quæro, vsque ad quod tépus peti potest reductio? dic, quod communis conclusio est,& vera quòd potest peti vsq; ad xxx.annos: quicquid dicant alij doctor. Hanc opi. tenet Bart.in d.§.arbitrorum.& Soc.in cõsil. ccxx.col. iiij.in ij.volum.& est decisum in decisio.cxxxij.consi.Neap. idem tenet Angel.in consil.cccxiiij.in prin.vbi dicit, quòd est ius personale: & ideo non præscribitur nisi spacio xxx. annorum. idem tenet Baldus in l.fina. versiculo, quæro vsque ad quantum tempus &c.C.de contrahen.empt.& Alexan.in consilio xcv.colum.fi. in ij.volum. & Philipp. Decius in consil.xxxix.colum.pen. in fi. vbi plures allegat. & dicit hanc

113 esse communem opinio. * Nec obstat. l. cùm antea. C. de arbit. vbi dicitur, quòd taciturnitate decem dierum emologatur sententia arbitri, si non fuerit contradictum: quia illa l.loquitur in arbitro, qui habetur instar iudicis

dicis: nos auté loquimur in reductione ad arbitriũ boni viri, quę fit contra sententiam arbitratoris, qui est velut amicabilis compositor: & procedit de facto potiùs quàm de iure. ista enim sententia non emologatur, nisi spacio xxx. annorum. ita declarat Abb. in dicto capi. quintaualli s. col. vj. versic. octaua differentia.

114 ¶ *Secundò quæro, quis erit iudex adeũdus in ista reductione? super hoc reperio varietatem opin. nam Bart. in d. §. arbitrorũ. col. iiij. versic. quæro, quis erit iudex &c. ff. pro socio. tenet quòd debet adiri iudex rei: & sic ille, qui esset futurus iudex, si actor voluisset in iudicio litigare. idé videtur tenere Alexan. in consil. cxxxj. in prin. in ij. vol. vbi dicit, quòd iudex ordinarius litigantium est iudex in causa reductionis: non autem iudex appellationis. Idem tenet Socin. in consil. xviij. col. xiij. in j. vol. & Paul. de Cast. in l. cùm hi. §. transactione. ff. de transact. & Abb. in d. c. quintauallis. col. xxj. in fi. ver. sed dubitabatur quis iudex &c. de iure iur. Contrariũ tenet Lud. Ro. in cons. cclxv. vbi dicit, quòd debet peti reductio coram illo iudice, qui est iudex arbitratoris ad instar appellationis. & hanc parté tenet Matt. de Afflict. doct. Neapolitan. in decis. lj. consi. Neapo. verùm dicit, quòd non fuit hoc decisum per sacrum consilium. Breuiter ego teneo primam partem, scilicet, quòd petatur coram iudice ordinario, qui esset futurus iudex causæ, per decisiones prædictas, quę videntur facere opin. magis communem. Quod potest corroborari, quia arbitramentum est quędam transactio, & sicut ille qui vult agere contra transactionem, debet adire iudicem rei, ita etiã & veniens cõtra arbitramentum. quod tamẽ declara & limita, nisi ex forma alicuius statuti haberent lauda executionem & actionem, quia tũc ad iudicem arbitratoris est recurrendum. per ea quę dicit Bartol. in l. ij. C. vbi & apud quẽ &c.

115 ¶ *Tertiò quæro, an contra laudum iuratum, quando est renunciatum reductioni, possit peti reductio, & an saltem sit necessaria absolutio à iuramento? Breuiter vera & communis conclusio est, quòd si læsio est modica & supportabilis, non potest peti reductio, & tunc illa renuntiatio cum iuramento, operatur, vt non reducatur ad arbitrium boni viri. ita tenet Paul. de Castr. in consil. cclx. col. ij. in j. volu. Si autem læsio est magna & enormis, vel enormissima, tunc potest peti reductio non obstante renuntiatione & iuramento: quia dato, ꝙ ampla verba ponantur in compromisso, non tamen potest fieri, quin reductio habet locum, stante enormissima læsione: & semper iuramentum intelligitur, si æquè arbitratus fuerit arbitrator, & enormissima lęsio nõ prę sumitur cogitata, & iuramẽtum non

non extēditur ad incogitata. ita tenet Alexan. in consil.cxxxj.col. pen.in ij.vol.& Soc.in consi.ccxx. col.v. in ij.volum.& in cōsi.ciiij. col.iiij.in fin.in iiij. volu.& Philipp. Decius in consil. xj.colum. vj.versic.iiij principaliter &c.& consi.lx.col.ij.vbi dicit,quòd nō potest dari clausula,per quā non petatur reductio.Sequitur ergo, quòd vbi est enormis læsio, non requiritur absolutio à iuramento,sed potest indistinctè peti reductio:quia non detegitur periurium,vbi iuramentum se nō extendit ad illud.Idem tenet Aug. in consil.clxxij.consilium tamen theologorum est, quòd petatur absolutio ad cautelā, à tali iuramento, quam de facili concedet episcopus, licèt hoc non sit de præcepto.ita tenet Bald.in l.fin. C.de non nu.pecun. Reliqua de materia reductionis,dic vt habetur in d.c.quintauallis. & in d.§. arbitrorum.& ibi per doct.& dicam infrà in hoc tract. de appellatione.in iiij.q.principali.vers. octauò limita, &c.

116 DILATIO; * est decimus & vltimus actus suspensiuus: nam impedit processum ad vlteriora:quia dilatione pendente,officium iudicis conquiescit. l.siue pars.C.de dilat.c.significante.de appel. Et quia hanc materiam dilationis plenè tractaui suprà in secunda parte iudicij.in tractatu de dilatione: ideo ad ibi dicta me remitto.Et per hæc sit expedita prima q.principalis.

SECVNDO, principaliter sequendo ordinem præpositum, quæro qualiter fiat appellatio.

117 * Dic quòd fit à iudice inferiore,à quo lata est sententia ad iudicem superiorem:nam ad inferiorem vel parem appellari non potest. l.j.§. si quis in appellatione ff.de app.in tantum,quòd nō valeret consuetudo permittens appellare de maiori ad minorē, vel æqualem,secundum Abb. & Fely.in rub.extrà de appel.col.j.

118 * Item,debet appellatio continere nomen appellantis & appellati,& continentiam sententiæ, à qua appellatur:vt est tex.& ibi Bar.& doct.in l.j.§.fi.ff.de appel.

119 * Item, debent in ipsa appellatione peti apostoli:aliàs non valet appellatio sine petitione apostolorum,secundum Inno.in c.j. de app.pro hoc est tex.in l.eos.§. apostolos.& ibi Barto.& doct.& l.quoniā.la j.C.de app.& debent apostoli peti instantiùs & instantissimè, ac sæpius: & sufficit, q̄ vnico actu sæpius petantur in vno & eodem libello,vt est textus in cle.quamuis.de appel. & habetur in cap.ab eo.& cap.vt super. de app.lib.vj

120 ¶ * An autem valeat appellatio simpliciter facta & generaliter, nō expresso proprio nomine iudicis, ad quē appellatur,vt si aliquis dicat simpliciter,appello:vel si dicit, appello ad iudicem competentē? Dic quòd sic.& ita communiter tenetur per l.ij.ff.de appell. ita tenet Bar.in l.j.§.si quis.versic. quæro, quid

quid si aliquis,&c.ff.de appel.& Bald.in l.apertissimi.C. de iudi. in j.col.& Abb.in c.inter cætera. de app.vbi limitat hoc procedere de iure ciuili,secus de iure canonico, secundū eum & per Philip.in cap. dilecti.el.iij.in x. j. q.
121 de app. ¶* Debet autem appellatio præsentari per appellātem coram iudice à quo : vt not. Philip.in c.si iustus.col.iiij.de app.& infra decem dies à die latæ sententiæ,vt C.de app. authen. hodie.& postea prosecutio fit corā iudice ad quem: præsentādo coram eo supplicationem& narrādo materiam causæ & sententiæ contra se latæ,& instando pro literis inhibitorialibus. Verùm,si non potest haberi copia iudicis à quo,vt quia est absens : vel per metum non potest coram eo appellari:tunc potest appellari corā honestis personis, vel potest adire iudicē ad quem, & coram eo porrigere supplicationē appellatoriam,absque eo,quòd aliter appellatum fuerit coram iudice à quo.ita dicit Bald. in d. l. apertissimi. col.j.C.de iud. & in l.ij.C.de his,qui per metum iud. non app. & de hoc est gl. expressa in vers.maiori.in cle.j.de app. & declarat plenè Socin.in consi. xlv.in j.col.in j.vol. Erit ergo practica in casu isto, quādo quis nō potest appellare coram iudice à quo,vel propter absentiā, vel propter metum: vt adhibeat secum iudicem, notariū & testes, & corā illis declaret ac protestetur,quòd intentio sua erat appellandi in iudicio à tali grauamine per talem iudicem sibi illato. Verùm quia propter eius absentiam,vel propter iustum metum non potuit iudicialiter appellare,nunc appellat extraiudicialiter coram honestis personis : & de dicta appellatione faciat scribi actum publicum. Ad quod facit, quòd habetur in ca.si iustus metus.& ibi per doct.de app.& not. Bart.in l.j.§.dies.ff.quando app. sit. Et nota,quòd vltra iudicē,notarium, & testes, debent adesse aliæ honestæ personæ:corā quibus appelletur, & hoc quando ista appellatio esset, probanda per instrumentum,quia tunc iudex,notarius,& testes omnes simul iuncti,faciunt fidem de illo actu: & non possunt representare duas vices, scilicet testium & personarum, coram quibus appellatur.ita declarat Petr.Philip. Corn.in consi.ccxcij.col.ij. vers. ij.in iij.vol.& Abb.in d.cap.si iustus col j.vbi plus dicit, quòd sufficit, quòd si vnus probus vir,
122 coram quo appelletur. ¶* An autem sit necesse præsentare appellationem iudici sedenti pro tribunali? Dic quòd non,sed potest vbique præsentari : imò potest præsentari solùm actorum magistro,seu notario absque iudice, & valet,secūdum Bal.in authen. quæ supplicatio, in princip. C. de prec.impe offe. & sequitur Alex. in l.j.§.libelli. in addi. ad Bartol. quæ incipit, cui detur,&c.ff. de appel

appel.& idem Alex.in l.j.§.dies. ff.quando appellan. sit. Et quòd in omni loco posiit præsentari quoad effectum, vt sententia nõ transeat in rem iudicatam,tenet Cardi.in cle.ij.§.similiter.in ij.q. in fi.de appel. cùm posiit etiam die feriata appellari: cùm nõ sit actus iudicialis,appellatio,secun dũ Car.ibidem.& no.Bar.in d.l.j.
123 §.dies.¶ *Fit etiã appellatio per hæc verba, submitto me protectioni &tuitioni talis iudicis.nã ista verba important vim appellationis,secundũ Bal.in l. j. in fi. C. si quacunq; prædi.pote. & est tex.in c.ad audientiã.& ibi Car.
124 Alex.de app. ¶* Vtrum sit necesse, quòd semper appellatio fiat in scriptis:an verò sufficiat, q̃ viua voce appelletur? Communis conclusio est, vt distinguatur inter appellationem à diffinitiua & ab interlocutoria, Nam à diffinitiua si quidẽ appellatur incontinẽti scilicet eodem instanti post latam sententiam potest appellari viua voce:& sufficit quod grauatus dicat,appello, & faciat hoc scribi in actis per notariũ.Si verò appelletur ex interuallo post latam sententiã, tunc debet appellari in scriptis: aliàs non valet appellatio. de hoc est text.in l.j.in fi.cum l.seq. de app. & in l. litigatoribus.& ibi glo. Bar.& Bald.C.de app. & no. Specu.in tit.de appel.§. qualiter in prin.& Pet.Philip.Cor.in consil.xcv.column.j.in fin.& seq.
125 in quarto volumine. ¶ * Sed quando dicatur appellari incontinenti,& quando ex interuallo? Dic quòd communis conclusio est, quòd incontinenti dicitur, dum iudex sedeat pro tribunali in illo sero, & non diuertit ad extraneos actus. Secus est,si iudex iret ad prandium vel ad aliũ actum extraneum à iudicio: & posteà reuerteretur ad tribunal: quia propter actum extraneum intermedium non diceretur vlterius incontinenti fieri & idem,si appellans diuerteret ad extraneos actus, & posteà appellaret: ita dicit Specul. in tit. de app. §. qualiter in prin.& ibi Ioan.And. in addi. super verbo. diuerterit. sed Bald.in d.l. litigatoribus. tenet,quòd iudice sedente pro tribunali dicitur incontinenti:non distinguendo vtrum diuerterit ad extraneos actus,vel non.imò Bart.expresè tenet in d.l. litigatoribus.q̃ etiam si diuerterit ad extraneos actus,dicitur fieri incontinenti. dummodo eadẽ die fiat,& iudice sedẽte pro tribunali.l.diuus ff.de in inte,resti.idem tenet Bar.in l.eos.§.siautem. C. de appel.& gloss. magis expressa in l.ij.ff.de appel.& Bar.in l.j. §.libelli.col.j.eo.tit. & hoc videtur esse de mente. Bald.in d. l.diuus in ij.lect.in fi.vbi propriè loquitur de iudice surgente,& statim reuertẽte.idem videtur sentire Philip.in c.si iustus.versic.vj. quæritur.in fin.de appel. ¶In ista varietate,quæ videtur esse inter Specu. & Ioannem Andr. ex vna parte

parte,& glo.Bar. & Bald.ex alia parte,ergo ita concordaré opin. vt distinguamus. Aut iudex processit ad actus extraneos: scilicet,ab illa causa;quam sententiauit.ut quia post expeditá illam causam incœpit expedire alias in eodem tribunali: & túc procedat opi.Bar. & sequacium: quia si tota illa die sederet pro tribunali,posset appellari viua voce: quia isti actus nó vidétur omnino extranei, ex quo sunt de iudicio, & pertinentes ad illud tribunal, licet videantur extranei ab illa causa decisa. & ita pondero verba Bart.in d.§.libelli. vbi super isto púcto refert tres opi. quas etiam refert Bal.in d.l.litigatoribus. Prima est generalis: scilicet,quod tota illa die sit permissum, per d.l.ij.ff. de app. vbi fit mentio de die. Secunda opi. est strictissima. scilicet,vt intelligatur incontinenti, scilicet antè quàm iudex procedat ad alia facienda: quod intelligo, scilicet ad alias causas expediendas: non autem ad actus penitus extraneos,qui fiunt extra tribunal. & hoc est de mente glo.in d.l.litigatoribus,in versi. illico. quæ relata prius ista stricta opin. refert posteà vltimá opi.Hug.quæ cómuniter approbatur per Bar. & Bald.ibi, scilicet quòd dicitur illico, dum iudex sedet pro tribunali. vnde innuit subtiliter intuenti, quòd illa facienda, ad quæ diuerterat, erant negotia, quæ expediebátur in tribunali. & hoc etiá est de méte Bal.in d.l.diuus.in ij.lect.in j. notab.ff. de in inte.resti.vbi dicitur incontinenti comparere ille, qui venit iudice pro tribunali sedente, licet ad alia iam diuerterit. Et dicitur diuertisse ad alia, quando habuit sententiá prolata & absoluta. vnde illa verba respiciunt alia negotia eiusdem tribunalis.& ita intelligo Bar.in d.l litigatoribus. qui fundat se per d.l. diuus. & de ista diuersione non curamus. Tertia opin.relata per Bar.in d.§. libelli. est mediocris, quæ eligit mediam viam:scilicet, quòd dicitur incontinenti, donec iudex sedet pro tribunali,& ista communiter approbatur. quam tenet Lanfr.in c. quoniam contra.in versi. interlocutiones,& appellationes.col. xvj. ver. sequitur aliqua videre, &c. de proba.& Phil.in d.c.si iustus. ver. sextò quæritur. in fi. Aut iudex processit ad actus penitus extraneos, surgendo à tribunali causá faciendi aliud negotium extraneum: & tunc aut surrexit cum animo statim reuertendi, non reliquendo totaliter tribunal pro illo sero, vt quia dimisit ibi actorum magistrum negotiantem in actis interim.& tunc si statim reuertitur, habetur ac si non recessisset, & potest adhuc appellare viua voce. per ea, quæ dicit Bal.in d.l.diuus. in ij.lect. in fi. Ad quod facit tex. in l.iij.ff. de diuor. & in l.pleriq;. ff. de ritu nup. & per ea quæ habentur

per Alex. & doct. in l. cùm antiquitas. Cale test. aut surrexit iudex à bancho cum tota eius curia, causa eundi ad prandiũ vel ad deambulandũ: ita quod non apparebat de animo reuertendi pro illo sero. & tunc dato, quòd postea reuerteretur, non dicitur fieri incontinenti: quia illa videtur alia rectio curiæ propter illã interruptionẽ. vnde tũc esset appellandũ in scriptis, & ita puto procedere opin. Spec. in d. §. qualiter. in princ. quam ad hoc sequitur Phil. in d. c. vt debitus. colu. viij. versic. septimò quæritur &c. de app. & Gemi. in c. cordi col. iiij. in prin. de app. lib. vj.

126 ¶ * Et prædicta procedũt, quando appellatur à diffinitiua. si verò appellatur ab interlocutoria, & tũc siue statim, siue ex interuallo, semper debet appellari in scriptis: aliàs non valet appellatio. Tex. est in c cordi nobis. de app. li. vj. & not. Spe. in tit. de appel. §. qualiter. post prin. & Bar. in l. eius. ff. de appel. reci. & Phil. in c. vt debitus. col. vij. ver. secundò quęritur &c. de app. vbi dicit illud cõmuniter seruari, tã de iure ciuili, quam canonico. & Pau. de Cast. in consi. cclxx. in prin. in ij. vol. & Bal. & Ang. in l. patris & filij. ff. de vulg. & pup.

127 & Lud. Ro. in cons. xlj. ¶ * Quando dicatur fieri appellatio in scriptis, & an sufficiat cõparere in iudicio, & dicere notario, scribe qualiter ego appello à tali sententia, ex tali causa, &c. Dic q̃ nõ, sed tũc dicitur in scriptis, quando porrigitur libellus scriptus appellatorius: aliàs si viua voce dictaret appellans, & notarius redigeret in scriptis, non dicetur appellatio in scriptis: & elapsis decem diebus sententia trãsiret in rẽ iudicatã: non obstãte tali appellatione inualida. ita in terminis tenet Phili. in d. c. vt debitus. in vij. colũ. versi. quartò quęritur &c. de ap. & plenè hoc tangit Pet. Phil. Cor. in cons. xcv. col. j. in fi. & seq. in iiij. volu. pro hoc est glo. & ibi Bar. in l. in sacris. C. de prox. sacr. scr. lib. xij. & Ias. in l. j. col. iij. in priu. ff. de edẽ.

128 ¶ * Ex prædictis hucusq; habemus vnã differentiã inter appellationem à diffinitiua, & ab interlocutoria: ex qua habes colligere duas practicas pro aduocato appellati contra appellantẽ: scilicet, vt aduertat, quãdo quis appellat viua voce à diffinitiua in eadem die, si ibi extat iudex præsens & pro tribunali sedens quia licet aliæ appellationes in scriptis possint porrigi quacũq; hora, loco, & die, & etiã soli notario, vt suprà dixi: & dicetur infrà in sequenti q. principali, quęrit iij. qõ huius principalis dist. seu trac. de app. tamẽ ista appellatio viua voce non valet aliter, nisi fiat iudice præsente & pro tribunali sedente, per ea quæ supra dixi vnde si à tali appellatione viua voce facta iudice absente, vel pro tribunali sedente laberentur decem dies: sententia transi

trāsiuisset in rē iudicatā. & pos
129 set peti executio. ¶* Secūda
practica est: si in casibus vbi est
appellandū in scriptis cōpare-
ret appellās: & diceret notario.
actorū: scribe, qualiter ego ap
pello, &c. sit cautus aduocatus
appellati, vt nō apponat, quòd
apllatio non valet, sed taceat
donec labantur decem dies: &
posteà petat executionē senten
tię, quę transiuit in rē iudicatā:
quia multos vidi in hoc errare.
130 ¶* Limita tamē id, quod dixi
de interlocutoria nō procede-
re, quādo habet vim diffinitiuę
quia ab ea potest appellari vi-
ua voce incontinēti, sicut à dif
finitiua: & omnes solennitates
in ea seruātur, quæ seruari de-
bent in appellatione à diffini-
tiua secundū Phil. in d. c. vt de-
bit⁹ col. viij. ver. septimò quęri
tur, &c. & Ang. in cōsi. ccxcvij.
& Lud. Ro. in cōsi. xlj. in prin.
sicut in simili dicimus, ꝙ licet
aliàs in appellatione ab interlo
cutoria sit necesse inseri causā
grauaminis, vt dicā infrà in ij.
differētia: tamen quando inter
locutoria habet vim diffiniti-
uæ, nō est necesse, ꝙ inseratur
causa sicut nō est necesse, quan
do appellatur à diffinitiua, se-
cundū Bal. in l. minoribus. col.
ij. C. de his quib. vt indig. & Ab.
in c. peruenit. col. ij. de app. &
Phi. in d. c. vt debitus. in xiiij. q.
131 de app. ¶* Item illud, quod di-
xi à sentētia diffinitiua debere
appellari in scriptis ex inter-
uallo, limita non procedere in
causis breuioribus: in quib⁹ po
test appellari viua voce, secun-
dū Bal. in l. & maioribus. in fi.
C. de ap. Quæ autē dicatur cau
sæ breuiores: remittit se ad ea,
quæ habētur in auth. nisi bre-
uiores C. de sen. ex breu. reci.
Hodię autē in regno habemus
ritum magnę curię, in nu. 164.
qui incipit: itē in caus. &c. quo
cauetur, ꝙ in causis duarū vn-
ciarū ciuiliter petitarū nō ap
pellatur verùm nūquā vidi ser
132 uari illū ritū. ¶* Sed iuxta prę
dicta quęro de vna q. quæ quo-
tidie euenit: quid si aliquis ap-
pellat viua voce cū reseruatio-
ne appellādi in scriptis: & dein
de appellat in scriptis: quæ ap-
pellatio dicatur valida, prima,
an secūda? & hoc est vtile scire,
vt sciamus, quādo incipiat cur-
rere tēpus prosequēdi, an à pri-
ma appellatione, vel à die secū
dæ appellationis. hāc q. mouet
Bar. in l. cū procurator. §, si do-
minus ff. de ope. no. nunt. vbi
inuolutè loquitur. Tamen eius
intētio videtur esse, ꝙ prima
appellatio teneat. & istam opi.
tāquam veriorem comuniter
sequūtur doc. ibi, maximè Ioā.
de Imo. idē magis clarè firmat
Pau. de Cast. in cōsi. vij. in j. vo.
& in cōsi. cclxx. eo. vol. vbi di-
cit, quòd primā appellationem
debet prosequi appellās: & ab
illa prima currit tēpus prose-
quendi. Idē tenet Lud. Roma.
in cosi. xlj. & videtur magis cō

munis vbi. vbicunque prima appellatio valuit, quia secunda videtur frustratoria: & nullũ effectum potest importare: nisi quia per secũdam censetur prima redacta in scriptis: & sic secunda trahitur ad primam. Sed quãdo prima nõ valeret, vt quia ab interlocutoria fuit appellatũ viua voce, tunc secũda in scriptis valet: & ab ea incipit currere tempus prosequendi: dummodo sit facta infra decẽ dies. ita declarat Phi. in c. tua nobis. col. v. ver. secunda conclusio, & c. de app. & ibi ponit septem cõclusiones super ista quęstio. & plenè declarat ipsam de mẽte Bal. in l. appellatione. C. de appel. & in c. sancimus. quo tẽpore mili. sed Alex. in d. §. si dominus. col. pen. & fi. videtur tenere contrariũ, scilicet, quod si aliter nõ apparet de mẽte appellandi, debet attendi secũda appellatio, propter eius protestationẽ, per quã reseruauit sibi ius appellãdi in scriptis. & hanc contrariam opin. tenet Sal. in l. si qs libellos. C. de appel. Mihi tamen videtur, ꝙ verior sit prima opi. Bar. Lud. & Pau. de Cast. nõ obstãte, quod etiã Ias. in d. §. si dominus. sequatur opin. Alex. & Pau. de Cast, ibidem sibi ipsi cõtrarius ab eo, quod tenuit in consiliis. Et volendo corroborare istam primam opi. Bart. & sequacium, quam habeo pro vera & indubitata, maximè hodie in Regno, per ea, quæ infrà dicam, considero, quod totum fundamentum Alexan. & Iaso. & aliorum tenentium contrariam partem, consistit in eo, videlicet, quòd per dictam reseruationem videtur esse facta protestatio, quòd si contingat me appellare in scriptis, volo quòd prima appellatio habeatur pro non facta: & in his quę dependent ex mera voluntate protestantis, statur suæ protestationi, in l. qui in aliena. §. fi. & ibi Bar. & doct. ff. de acqui. hæredi. item quia in dubio debet ita interpretari illa protestatio, ex quo est vtilius pro protestãte: quia maiorem habebit dilationẽ ad prosequendum, & hãc rationẽ etiam sentit Io. de Imol. in d. §. si dominus. Tertiò mouentur per l. si qs libellos. C. de app. vbi Ang. per illum tex. tenet illam opin. contra Bart. nam ibi dicitur, ꝙ permittitur appellãti reuocare suã appellationẽ per pœnitentiam, & suum arbitrium commutare. Istis ergo rationibus in effectu mouẽtur præfati doct. ad tenendum contra Bart. Ego autem sequor opi. Bart. & Ludo. quã etiã tenet Abb. in c. dilecto. col. fin. de app. pro qua facio vnum no-
133 uũ & vrgens fundamentũ. * Et capio hoc assumptum: vbicunq; dilatio legalis datur aliquibus ob aliquam causam, si illa causa finitur ante finitã dilationẽ, finitur etiã & dilatio. tex. est & ibi Bart. in l. à filia. §. alumno. ff. ad Treb. & in l. si quis hæres. la ij. & ibi per Francis. de Aret. ff. de acqui

acquiren. hæredita. quæ iura solent communiter allegari, quòd finita causa dilationis, finitur dilatio. idem tenet Bartol. in l. siue pars. C. de dilat. quod procedit. etiam in dilatione legali, vt est text. in l. j. §. si intra. ff. de success. edict. & in l. si maritus. §. si negauerit. ff. de adul. & glos. in c. fi. in gloss. pen. de cōsue. lib. vj. sed appellanti datur dilatio decem dierum à lege ad appellandū, vt in authe. hodie. C. de app. & sic ob hanc causam datur; vt appellet. Ergo si appellauit viua voce, & appellatio valuit incontinenti, est finita causa dilationis, scilicet ad illud idē: ergo debet esse finita dilatio, scilicet, vt nō possit iterum eandē appellationem facere: nam dicta appellatio viua voce facta, ex quo permittitur de iure incontinēti fieri, fuit sortita suum effectū, scilicet suspensiuū & deuolutiuum causæ ad superiorem, vt dicit Abb. in d. c. dilecto. col. fi. & Lud. Ro. in d. consi. xxvj. & Pau. de Cast. in dictis consi. vij. & cclxx. in j. vol. vnde alia appellatione opus nō est circa idem: arg. l. qui bis idē ff. de verb. obl. Et per hoc non immeritò posset attentari, quòd secunda appellatio si fit ad eundem iudicem, & continet idem, quòd prima debet censeri facta extra terminum, & sic nō valet: quia statim facta prima appellatione viua voce, fuit finita dilatio decem dierum ad appellandum ad eundem iudicem, vnde de necessitate tempus prosequendi, currit à prima appellatione.

134 ¶ * Sed contra hoc posset instari de l. si quis libellos. de appel. C. secundū intellectum Bar. & Ang. & Salyc. ibi. Nam vult illa l. quòd post interpositā vnā appellationem, permittitur variari & appellari ad alium iudicem infra decem dies: vt plenè declarat Philip. in d. c. tua nobis. col. v. vers. quinta conclusio, & c. de appell. Ergo non erat finita dilatio, quia si esset finita, non valeret secunda appellatio. Ad hoc respondeo & dico, quòd facta appellatione viua voce ad vnum iudicē, est finita causa dilationis, respectu eiusdē iudicis. Quod patet ad sensum: quia secunda appellatio ad eundē iudicem facta nullū habet effectum: quia omnem effectum appellationis sortita fuit prima appellatio, vt supra dixi. argu. d. l. qui bis idem. vnde frustra duraret dilatio respectu eiusdē verum quia appellanti permittitur variare intra decem dies, & alium iudicem adire; quo ad hoc, non est extincta dilatio, ex quo ista appellatio est alia à prima: & alliam personam continēs: & sic verum est, quòd videtur esse à prima recessum: quia videtur quodammodo quædam nouatio à iure permissa: ex quo secūda continet aliquid noui à prima.

135 ¶ * Et hoc dictum corroboro per bonum simile. nā quando fit aliud vnum mandatū alij cui

munis vbi. vbicunque prima appellatio valuit, quia secunda videtur frustratoria: & nullũ effectum potest importare: nisi quia per secũdam censetur prima redacta in scriptis: & sic secunda trahitur ad primam. Sed quãdo prima nõ valeret, vt quia ab interlocutoria fuit appellatũ viua voce, tunc secũda in scriptis valet: & ab ea incipit currere tempus prosequendi: dummodo sit facta infra decẽ dies. ita declarat Phi. in c. tua nobis. col. v. ver. secunda conclusio, & c. de app. & ibi ponit septem cõclusiones super ista quęstio. & plenè declarat ipsam de mẽte Bal. in l. appellatione. C. de appel. & in c. sancimus. quo tẽpore mili. sed Alex. in d. §. si dominus. col. pen. & fi. videtur tenere contrariũ, scilicet, quod si aliter nõ apparet de mẽte appellandi, debet attendi secũda appellatio, propter eius protestationẽ, per quã reseruauit sibi ius appellãdi in scriptis. & hanc contrariam opin. tenet Sal. in l. si qs libellos. C. de appel. Mihi tamen videtur, ꝙ verior sit prima opi. Bar. Lud. & Pau. de Cast. nõ obstãte, quod etiã Ias. in d. §. si dominus. sequatur opin. Alex. & Pau. de Cast, ibidem sibi ipsi cõtrarius ab eo, quod tenuit in consiliis. Et volendo corroborare istam primam opi. Bart. & sequacium, quam habeo pro vera & indubitata, maximè hodie in Regno, per ea, quæ infrà dicam, considero, quòd totum fundamentum Alexan. & Iaso. & aliorum tenentium contrariam partem, consistit in eo, videlicet, quòd per dictam reseruationem videtur esse facta protestatio, quòd si contingat me appellare in scriptis, volo quòd prima appellatio habeatur pro non facta: & in his quę dependent ex mera voluntate protestantis, statur suæ protestationi, in l. qui in aliena. §. fi. & ibi Bar. & doct. ff. de acqui. hæredi. item quia in dubio debet ita interpretari illa protestatio, ex quo est vtilius pro protestãte: quia maiorem habebit dilationẽ ad prosequendum, & hãc rationẽ etiam sentit Io. de Imol. in d. §. si dominus. Tertiò mouentur per l. si qs libellos. C. de app. vbi Ang. per illum tex. tenet illam opin. contra Bart. nãm ibi dicitur, ꝙ permittitur appellãti reuocare suã appellationẽ per pœnitentiam & suum arbitrium commutare. Istis ergo rationibus in effectu mouẽtur præfati doct. ad tenendum contra Bart. Ego aũtem sequor opi. Bart. & Ludo. quã etiã tenet Abb. in c. dilecto. col. fin. de app. pro qua facio vnum no-
133 uũ & vrgens fundamentũ. * Et capio hoc assumptum: vbicunq; dilatio legalis datur aliquibus ob aliquam causam, si illa causa finitur ante finitã dilationẽ, finitur etiã & dilatio. tex. est & ibi Bart. in l. à filia. §. alumno. ff. ad Treb. & in l. si quis hæres. la ij. & ibi per Franciſ. de Aret. ff. de acqui

acquiren. hæredita. quæ iura sólent communiter allegari, quòd finita causa dilationis, finitur dilatio. idem tenet Bartol. in l. siue pars. C. de dilat. quod procedit etiam in dilatione legali, vt est text. in l. j. §. si intra. ff. de success. edict. & in l. si maritus. §. si negauerit. ff. de adul. & glos. in c. fi. in gloss. pen. de cõsue. lib. vj. sed appellanti datur dilatio decem dierum à lege ad appellandũ, vt in authe. hodie. C. de app. & sic ob hanc causam datur, vt appellet. Ergo si appellauit viua voce, & appellatio valuit incõtinenti, est finita causa dilationis, scilicet ad illud idẽ: ergo debet esse finita dilatio, scilicet, vt nõ possit iterum eandẽ appellationem facere: nam dicta appellatio viua voce facta, ex quo permittitur de iure incontinẽti fieri, fuit sortita suum effectũ, scilicet suspensiuũ & deuolutiuum causæ ad superiorem, vt dicit Abb. in d. c. dilecto. col. fi. & Lud. Ro. in d. consi. xxvj. & Pau. de Cast. in dictis consi. vij. & cclxx. in j. vol. vnde alia appellatione opus nõ est circa idem: arg. l. qui bis idẽ ff. de verb. obl. Et per hoc non immeritò posset attentari, quòd secunda appellatio si fit ad eundem iudicem, & continet idem, quòd prima, debet censeri facta extra terminum, & sic nõ valet: quia statim facta prima appellatione viua vóce, fuit finita dilatio decem dierum ad appellandum ad eundem iudicem, vnde de necessitate tempus prosequẽdi, currit à prima appellatione.

134 ¶ * Sed contra hoc posset instari de l. si quis libellos. de appel. C. secundũ intellectum Bar. & Ang. & Salyc. ibi. Nam vult illa l. quòd post interpositã vnã appellationem, permittitur variari & appellari ad aliũ iudicem infra decem dies: vt plenè declarat Philip. in d. c. cũ nobis. col. v. vers. quinta conclusio, & c. de appell. Ergo non erat finita dilatio, quia si esset finita, non valeret secunda appellatio. Ad hoc respondeo & dico, quòd facta appellatione viua voce ad vnum iudicẽ, est finita causa dilationis, respectu eiusdẽ iudicis. Quod patet ad sensum: quia secunda appellatio ad eundẽ iudicem facta nullũ habet effectum: quia omnem effectum appellationis sortita fuit prima appellatio, vt suprà dixi. argũ. d. l. qui bis idem. vnde frustra duraret dilatio respectu eiusdẽ verum quia appellanti permittitur variare intra decem dies, & alium iudicem adire, quo ad hoc, non est extincta dilatio, ex quo ista appellatio est alia à prima: & aliam personam continẽs: & tunc verum est, quòd videtur esse à prima recessum: quia videtur quodammodo quædam nouatio à iure permissa: ex quo secũda continet aliquid noui à prima.

135 ¶ * Et hoc dictum corroboro per bonum simile. nã quando fit aliud vnum mandatũ alicui

cui,& pu icà fit eidem, & de eodem, nihil valet secundum, sed tantùm primum, vt gloss. in l. licet. §. ea obligatio. in fi. de procur & Bal. in rub. de proc. & per Mod. in d. l. qui bis, idem dicunt de venditione geminata, & de stipulatione, & de aliis contra-
136 ctibus. ¶ * Non obstant modò rationes Alex. & sequacium. & primò ad id, quod dicunt de protestatione, ego non video vnde possit elici illa appellatio conditionalis ex illa reseruatione: cum appellatio viua voce appareat facta purè & liberè: potiùs est dicendum, quòd illa reseruatio iterum appellandi, sit facta ad exaggerationem animi appellantis, qui vult quòd dicta sua appellatio viua voce facta, reducatur postmodum in scriptis, vt sentit Ioan. de Imo. in d. l. cum procurator. §. si dominus. ff. de ope. no. nun. quàm quòd sit facta sub illa conditione: cum hoc non soueant verba appellantis: arg. l. non aliter. ff. de leg. iij.
137 * Præterea, protestatio seu reseruatio facta de illo actu, cuius nihil operatur euentus, nihil valet. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt lega. no. caue. & l. non cogendum. §. fin. ff. de procu. & l. iij. §. ibidem. ff. ad exhi. sed in proposito, euentus secundæ appellationis nihil operatur, quãdo prima valuit: ergo reseruatio fuit fru-
138 stratoria. ¶ * Nõ obstat, quod statur protestationi in his, quæ dependent ex animo &c. quia fateor quando protestatio est clara & specificat animum protestatis ita loquatur. d. l. qui aliena. §. fi. ff. de acqui. hær. sed hæc protestatio non sonat id, quod dicunt Alex. & sequaces. Similiter nõ obstat, quod verba debent intelligi secũdũ intẽtionẽ proferẽtis: put est ei vtiliùs, quia verũ est quando verba sunt vndiq; ambigua, & possunt pati illam interpretationem, sed in casu nostro verba appellationis voce factæ sunt clara, ex quo simpliciter & purè fuit appellatũ. vnde non sunt trahẽda ad aliũ sensum. non obstat
139 d. l. si quis libellos. * quia fateor, quòd appellãdo ad aliũ iudicem, potest variare: & tunc secũda inspicitur appellatio. sed quando appellatur à eundẽ, & ex eadẽ causa nõ reperitur iure cautum, quod admittatur ista variatio frustratoria quia hoc esset contra. d. l. qui bis. idem cũ sua materia
140 ff. de ver. ob. ¶ * Ex quibus omnibus concludo verã esse opi. Bar. Lud. & Abb. & istam firmo. quam opi. puto hodie in regno esse indubitatam, per const. appellationum tempora. quæ vult quod appellator habeat quinquaginta dies ad prosequendum, à die interpositæ appellationis: & sic nõ dicit, quod post decẽ dies dantur illi quinquaginta, sed qui currunt à die interpositæ appellationis: vnde exemplo, quod quis appellat viua voce à diffinitiua incontinẽti, dicitur appellatio interposita: meritò ab illo die

die currunt sibi alij quinquaginta ad prosequendum, non obstante frustratoria reseruatione; quia si appellans haberet animum appellandi in scriptis, non deberet appellare viua voce: sed sufficeret sibi dicere: ego reseruo mihi ius appellandi in scriptis: & tunc tempus prosequendi curreret à die appellationis in
141 scriptis. ¶ *Secunda differentia inter appellationem ab interlocutoria, & à diffinitiua est, quia appellatio à diffinitiua non habet necesse, quòd cōtineat causas grauaminis in specie: sed sufficit, quòd appellans in genere dicat se grauatū: & quòd dicat sententiā iniustam sine alia causa: vt est tex. in l. ij. ff. de ap. & no. gl. & Abb. & Philip. in c. cū in ecclesia. de ap. & Bar. in l. j. §. si. ff. de app. & glo. in c. quod ad consultationem in ver. non exprimens. de re iudi. sed appellatio ab interlocutoria, non valet aliter, nisi exprimatur causa grauaminis in ipsa appellatione. text. est & ibi Gemi. in c. cordi nobis. de ap. li. vj. & no. Abb. & Philip. in d. c. cū in ecclesia & Bar. in l. eius, qui. col. j. ff. de ap. recip. & est text. & ibi communiter doct. in c. vt debitus. de ap. & Cardi. Alex. in c. cùm sit Romana. col. pe. eo. ti. Et tunc causæ grauaminis debent exprimi in specie, & non sufficit in genere: & si plures causæ sint omnes debent exprimi nominatim: & non sufficit facere relationem ad acta, secundum Philip. in ca. consuluit. el. ij. in ij. col. de ap. per text. in cle. appellanti. de app. & Soci. in consi. xlv. col. iiij. in j. volu. & Cardi. in d. cle. appellanti. in iiij. no. & in iij. & iiij. quæ. & Philip. in d. c. vt debitus. col. v. in xij. q. & Bal. in l. minoribus col. j. C. de his qui. vt indig. vnde non sufficeret dicere, appello ex tali causa, & ex aliis suo loco & tempore proponendis: nā ista clausula generalis nihil operatur, secundum Cardi. in d. cle. appellanti. in iiij. q. & Philip. in d. c. consuluit. Idem si diceret: ex aliis causis ex processu, & ex actis apparentibus; quia nihil valet, secundum Bal. in d. l. minoribus. Philip. vbi suprà. Item, talis expressio causæ debet fieri coram iudice à quo: non autem coram iudice ad quem: vt est tex in d. c. vt debitus & ibi Abba. in ij. col. versic. vlterius nota, &c. & Bart. in l. aut prætor. ff. de mino. quod nota: quia sæpe vidi non nullos aduocatos errare: qui appellant simpliciter coram iudice à quo: & posteà exprimunt causas grauaminis coram iudice ad quem. nam talis appellatio ab interlocutoria non valet: per d. c. vt debitus. ibi, coram eodem iudice causa probabili appellationis exposita &c. & prædictis adde decisio. Rotæ vij. in nouis vbi plenè. Item debet exprimi causa grauaminis, etiā si sit no-
142 toria: * quia licet notorium releuet ab onere probandi: non tamen releuat ab onere propo-

nendi & allegandi, vt est glo. in verticulo iudicis in dicta cle. appellanti. & ibi etiam Cardi. in d. v. quæstio. & Philip. in d. c. vt debitus. col. xix. in ix. q. & Gemi. in c. j. col. ij. in prin. de ap. lib. vj. Si ergo non fuerunt istæ solennitates seruatæ in appellatione ab interlocutoria: transit in rem iudicatam per lapsum decem dierum, secundum Ange. in consi. ccxvij. col. iij & Soci. in d. consi. xlv. col. iiij. ¶ Vnum tamen scias, q̃ licet causæ grauaminis non sint specificatæ in ipso libello appellatorio: possunt tamen quandocunq; posteà specificari corã iudice à quo: dũmodo infra decem dies. aliàs secus. ita declarat Philip. in d. c. vt debitus. col. xj in xv. quæstione. ¶ Ex ista secunda differentia habes colligere duas regulas. Prima est q̃ appellatio à diffinitiua, valet sine expressione causæ. Secunda regula est, quod non valet appellatio ab interlocutoria sine expressione
143 causæ grauaminis. ¶* Primam regulam limita generaliter non procedere in omnibus causis, in quibus de iure prohibetur appellatio à diffinitiua: nam tunc si appellat, debet exprimi causa grauaminis, aliàs non valet appellatio, ita dicit Specu. in ti. de exe. sent. §. nunc dicendum. ver. sed nunquid. Pro hoc est glo. in versi. mandetur. in c. Romana, §. si autem, & ibi Gemi. in fi. col. de app. lib. vj. & Philip. in c. cùm speciali. §. porrò. colum. iij. versicul. ex prædictis. &c. de app. & Lud. Ro. in cõsi. cccxxiiij. quod procedit, siue appellatio sit prohibita à lege: siue ab homine: vt quando committitur causa appellatione remota, secundũ Gemi. in d. c. Romana. §. si autem in fi. & Philip. in c. iij. de ap. & in d. c. vt debitus. colũ. x. in xiiij. q. vbi ponit quatuor notabiles fallentias ad hanc regulam, quas poteris ibi videre. Adde Fely. in c. quod ad consultationẽ. col. x. & xj. de re iudic. Et ratio huius fallentiæ patet ad sensum: quia cùm appellatio sit prohibita, appellans habet iuris præsumptionem contra se: vnde iudex non tenetur eius appellationi deferre: sed quando allegat iustam causam, cessat illa iuris præsumptio: & iudex deferre tenetur: ut dicit Lud. Ro. in dicto consi. cccxxiiij. & ista fallentia seruire potest ad infinitos casus, qui in iure reperiuntur: in quibus appellatio prohibetur, quos studiosus poterit de se scrutari
144 ¶* Secundam regulam limita non procedere, quando causa grauaminis consisteret in mero iure: adeò q̃ nulla requirit probationem in facto: quia tunc valet appellatio ab interlocutoria sine expressione causæ: quia in allegationibus iuris deduci potest. ita tenet Bal. in d. l. minoribus. C. de his, qui. vt indig. & in l. per hanc. col. pe. in fi. C. de tempo appel. & Gemi. in d. c. cordi nobis. colum. ij. & Cardin. in d.

de.

cle. appellanti.col.j. in j.oppo. & Philip.in d.c.vt debitus. in xj.q.
145 ¶ * Secundò limita non procedere in interlocutoria habente vim diffinitiuę:quia non requiritur expreſsio cauſę, ſecundum Bal.in d.l.minoribus. & Abb.in c.peruenit. col. ij. de ap. & Philip.in d.c.vt debitus.in xiiij.q. & Card. Alexan.in d. ca. peruenit.
146 ¶ * An autem in appellatione extraiudiciali requiratur expreſsio cauſæ: vide eundem Philip. in c. conſuluit. el. ij. in ij.col. de ap.& in c.bonæ. co. vj. in prin. verſi. & permitte &c. eod. ti. vbi tenet, quod ſic. & Abb.in d.c.conſuluit.
147 ¶ * Tertia differentia inter appellationem à diffinitiua, & ab interlocutoria, eſt: quia appellatio à diffinitiua, poteſt iuſtificari ex nouis cauſis, & ex nouis probationibus: quia dicit appellans; non probatum probabo, & non producta producam. d.l. per hanc. & ibi Bar. & doct. C.de tempo. ap. & habetur in c. fraternitatis.de teſt. & no. Bart. in l.eius,qui. col.ij. in fi.ff. de ap. recip. Ad idem eſt text.in l.eos. §.ſi quid autem. C. de ap. ſed appellatio ab interlocutoria, non poteſt iuſtificari, niſi ex eiſdem cauſis antiquis; & in appellatione expreſsis, & nihil de nouo produci poteſt: vt eſt text. in d. cle. appellanti. de ap.& no. Bar. in d. l. eius.qui. colum ij.in fi. & Bar.in l.ait prætor.colum.j.in fi. ff.de mino.& Bar.in d.l.eos. §. ſi quid autem.vbi dicit, quòd appellatio ab interlocutoria, iuſtificatur ex eiſdem actis. & in d.l. per hanc. & habetur in deciſi. lxxix.conci. Neapo. Et ratio diuerſitatis declaratur notabiliter
148 per Bar.in d.l.ait prętor. * nam à diffinitiua poteſt appellari, etiam ſi iuſtè lata fuerit: & etiam ſi iudex nullá iniuriam fecerit: quia is, qui appellat, ſperat ex nouis cauſis & probationibus vincere in cauſa appellationis. vnde ſi de iure permittitur appellatio, etiam à ſententia iuſta, fuit conceſſum appellanti, vt nouas cauſas deducat: quia aliàs ex eiſdem actis vincere non poſſet. ſed ab interlocutoria non appellatur, niſi iudex iniuriá fecerit, & ſic iſta iniuria non poteſt detegi, niſi ex eiſdem actis & ex antiquis cauſis corá iudice à quo, expreſsis, & non ex nouis deducendis: quia non poteſt imputari iudici à quo, quando appellans obtinet ex nouis cauſis: tunc enim non detegitur iniuria iudi-
149 cis à quo. ¶ * Ex iſta tertia differentia habemus colligere duas regulas. Prima eſt, quòd appellatio à diffinitiua, poteſt iuſtificari ex nouis actis: vnde ſtat in arbitrio appellantis, an velit appellare ex eiſdem actis: quod eſt, quando per diffinitiuam patitur iniuriá: an verò ex nouis deducendis. quod eſt, quando ex primis probationibus diffinitiua fuit iuſtè lata. Secunda regula eſt, quòd appellatio ab interlocutoria, non poteſt iuſtificari ex nouis actis, niſi

150 nisi ex primis. ¶ * Primam regulam limita procedere, dummodo nouę probationes, quę producuntur per testes, non sint super eisdem articulis, vel directo contrariis; propter timoré subornationis: sed super nouis articulis dependentibus à veteribus & facientibus ad causam: vt est text. in cle. ij. de test. & not. Bart. in d. l. per hanc. & Abba. & Fely. in d. c. fraternitatis. de test. & Bar. & doct. in auth. at qui semel. C. de prob. in quibus locis plenè declaratur materia istorũ articulorũ. sed probationes per scripturas possunt produci. quia in scripturis non potest timeri
151 subornatio. ¶ * Secundò limita, dummodo nouæ probationes recipiantur & producantur super re petita & deducta in causa principali: & non super noua re & nouo libello. nam si in causa principali petij bouem, non possum in causa appellationis petere equũ, & producere probationes super equo. Similiter si petij rem vna actione & succubui: non possum in causa appellationis prosequi eandem alia actione, quia est nouum capitulum: Secus, quando in appellatione mutatur causa, quæ potest includi sub generalitate primi libelli: vt si petij rem ad me spectare iure dominij, non ad stringendo me ad aliquam causam specialem, & deinde in primo processu sum prosecutus causam emptionis & succubui: possum in appellatione prosequi causam legati, vel aliam ex qua dominium potest acquiri: quia ista noua causa potest includi sub primo libello generaliter loquente de dominio. ita hæc omnia declarat Bal. in addi. Spec. in ti. de ap. in xv. colum. circa fi. & Philip. in ca. cum in ecclesia. colum. fi. de ap. nam iudex causæ appellationis non cognoscit nisi de eo, de quo cognouit iudex causæ principalis. ita dicit Bartolus, in l. j. C. si aduers. liber.
152 ¶ * Hoc tamen limita, nisi quis egisset ex testamento, vt hæres quod testamentum fuit pronuntiatum inualidum: quia potest in causa appellationis agere ad idẽ ab intestato. quia iuri quid ignorabat sibi competere, non videtur renuntiasse per l. mater. ff. de inoffi. testa. ita deciditur in
153 deci. liij. consi. Neap. ¶ * Secundam regulam restringe, & limita, vt procedat intelligatur, quòd appellans ab interlocutoria, non potest deducere nouas causas coram iudice ad quem: nec potest probationes facere super alia causa, quàm super deducta in causa principali: tamen bene potest producere nouas probationes super causa antiqua expressa in appellatione: quãdo illa causa requirit probationes in facto. vnde dispositio l. per hanc. C. de tempo. ap. habet locum etiam in appellatione ab intelocutoria, quoad probandum causas deductas. ita tenet Cy. in d. l. per hanc

in

in prima, & ij. q. & Philip. in d. c.
cùm in ecclesia col. ij. versi. scias
tamen, & c. de ap. & est glo. in d. c.
cle. appellanti. in versi. proban-
dis. quod nota quia multi errant
super hoc qui putant appellatio-
nem ab interlocutoria, non pos-
se iustificari, nisi ex eisdem actis:
quia hoc non debet ita genera-
liter intelligi: sed vt modò su-
154 prà dixi. ¶ * Secundò limita, nisi
causa noua superuenerit de no-
uo: in qua nulla potest imputari
culpa appellanti, quare ipsam nõ
deduxit in appellatione: ex quo
tunc non suberat: nã potest tunc
interlocutoria iustificari ex ista
noua causa, secundum Oldra. in
consi. cxxx. col. fi. & Bal. in l. in-
uitus. colũ. fi. C. de procu. & Bald.
in d. l. per hanc. col. pe. in fi. C. de
155 temp. ap. ¶ * Tertiò limita, nisi
appellans obtulisset causas gra-
uaminis, & probationes coràm
iudice à quo, & non fuit admis-
sum: quia poterit deducere &
probare coram iudice appella-
tionis: ex quo nõ stetit per eum,
sed per iudicem. ita tenet Bar. in
l. eius, qui col. fi. ff. de app. recip.
& Bal. in d. l. per hanc. col. penul.
in fi. per l. ait prætor. §. quid ta-
156 men. fi. de minn. ¶ * Quartò li-
mita non procedere, quãdo ap-
pellatur à diffinitiua: nam in ea
potest separari grauamẽ, etiam
illatum per interlocutoriam ex
nouis causis & probationibus:
ex quo non directo tunc appel-
latur ab interlocutoria. ita tenet
Bal. in l. generaliter. §. sed iura-
mento. col. ij. versi. item nota. in
verbo, non audiant & c. de rebus
credi. & Inno. in c. quod ad con-
sultationem colũ. ij. de re iudic.
157 ¶ * Quintò limita non proce-
dere, quando interlocutoria es-
set lata contra contumacẽ: quia
tunc potest iustificari ex nouis
causis, & ex nouis probationi-
bus, secundùm Bar. in l. ait præ-
tor col. j. in fi. ff. de mino. & Alc.
in d. l. eius, qui in addi. ad Bart.
in vltima. colum. ff. de app. reci.
158 ¶ * Sextò limita, quando inter-
locutoria continet grauamen ir-
reparabile: quia tunc potest ex
nouis causis iustificari: puta si iu-
dex interloqueretur aliquem es-
se torquendum: vel aliud simi-
le. ita tenet Bal. in d. l. per hanc.
159 col. seq. C. de tempo. ap. ¶ * Se-
ptimò limita, nisi essemus in in-
terlocutoria habente vim diffi-
nitiuę: quia potest ex nouis actis
iustificari, secundùm Card. in d.
cle. appellanti. colũ. fi. in fi. q. de
app. vbi ponit exemplum in in-
terlocutoria lata super attenta-
tis. & Bald. in l. minoribus. C. de
his, qui. vt indig. facit quod no.
Bal. in l. j. colum. pe. versi. denuò
quæro & c. C. quando prouo. non
160 est necess. ¶ * Quarta diffe-
rentia inter appellationem à dif-
finitiua; & ab interlocutoria est:
quia appellatio à diffinitiua sta-
tim cùm fuit interposita, ligat
manus iudicis à quo, vt non pos-
sit procedere ad aliquem actum
vlteriùs in illa causa. tex. est in l.
appellatione. C. de appel. & in l.
ein

j. in princ. ff. nil. no. app. pend. & in c. non solùm. in princ. de app.
162 lib. vj. * Sed appellatio ab interlocutoria, non ligat manus iudicis à quo, quin possit procedere ad vlteriora, donec per iudicem appellationis fuerit inhibitum, prout est tex. in d. c. nõ solùm circa fin. & not. Barto. in l. eius, qui. col. ij. ff. de app. recip. & Bar. in l. intra vtile. col. ij. ff. de min. & Ang. in cosil. ccxvij. col. v. adeò quod vsque ad diffinitiuam inclusiuè procedere potest ante inhibitionem, non obstante appellatione: & tunc non requiritur aliqua citatio partis: sed iudex potest procedere ad omnem actum vsque ad sententiam parte non citata: ex quo appellando videtur se facere contumacem, & declarare animum suum, quòd non vult comparere. tex. est in c. eum, qui, de dolo & contu. lib. vj. & cle. j. eo titu. & no. Bar. in d. l. intra vtile. colum. ij. Verùm, quando iudex appellationis pronuntiat bene appellatum omnia attentata reuocãtur. secundum Bartol. ibi. & Bar. in d. l. eius, qui. colum. ij. & prædictis adde Bal. in l. ij. versi. sed incidenter quæro. &c. C. de episco. audi. ¶ * Ex ista quarta dif-
162 ferẽtia habemus colligere duas regulas. Prima est, quòd appellatio à diffinitiua, suspẽdit iurisdictionem iudicis, à quo, sine alia inhibitione: adeò quòd nihil potest facere appellatione pẽdente. Adde, quòd idem est ante interpositam appellationem infrà decem dies: vt est tex. in d. c. non solùm de app. lib. vj. & not. Alex. in l. iij. §. si seruus. col. pen. ff. de acquir. pos. Secunda regula est, quòd pendẽte appellatione ab interlocutoria non ligantur manus iudicis, quin possit procedere ante, quàm inhibeatur. ex quo sequitur à fortiori, quòd si potest procedere post appellationẽ, multò magis ante appellationem infrà x. dies. glo. est & ibi Bald. in l. à procedente. C. de dila. & idem Bald. in l. ita demũ. versic. sed hic quæritur. &c. C. de
163 procurat. ¶ * Primam regulam limita procedere inter ipsos principales litigãtes: inter quos nõ potest aliquid innouari pendẽte appellatione. Secus est contra tertium: licet sit de eadẽ re: vnde si sunt duo rei debendi insolidum, & vnus conuenitur: & condemnatus appellat: pendente appellatione potest cõueniri alius & iudex à quo potest contra eum procedere. text. est singularis in l. creditor. in princip. ff. mãda. per quem tex. dixit notabiliter Bart. in l. iij. §. vbi duo ff. de duo. reis. quòd pendẽte iudicio cõtra vnũ ex reis debẽdi,
164 potest alius conueniri. ¶ * Secũdò limita nõ procedere, quo ad illos actus, qui poterant fieri & innouari pendẽte causa principali: quia possunt fieri etiam pendente causa appellationis: prout est cõpellere litigantẽ ad cauendum: ità tenet Bart. per illum

lum text. in l.postquàm.§.impe-
rator.in pri.opp.ff. vt legat.no.
ca.& Barto.in l.furti.§.j.in prin.
ff.de his,qui no.infa.& Alexan.
in rubri.ff. nil no. appell. pend.
165 ¶*Tertiò limita non procede-
re in patrono præsentante duos
in beneficio:nam si primò præ-
sentauit vnũ: & ille appellauit,
vt non præsentetur alius: potest
nihillominus patronus aliũ præ-
sentare appellatione pendente:
& iudex à quo, admittit talem
præsentationẽ: & ratio est,quia
ante appellationem permitte-
batur sibi huiusmodi præsenta-
tio, nõ debet hac facultate pri-
uari per dictam appellationem.
ita tenet Abb.in c.pastoralis.in
ij.no.de iure patro.Et hęc limi-
tatio in effectu recidit in idem,
166 quod præcedẽs. ¶*Quartò li-
mita non procedere,quãdo de-
bitor qui appellauit,fuit ex no-
ua causa factus suspectus de fu-
ga: quia etiam appellatione pẽ-
dẽte,potest capi per creditorem
propria authoritate, sicut ante:
per ea,quæ not. Ange.in repe.l.
nemo carcerem.vers. item quę-
ro, quid si lite pendente &c. C.
de exact.trib. lib. x. & sequitur
Alexan.in cons. cvj.col.fi.in.iij.
vol.& Ias. in l.si ab arbitro. col.
iij.ff.qui sat.cog.vbi dicũt,quod
lite pendente potest capi debi-
tor suspectus:ergo etiã appella-
tione pẽdẽte.per tex. & ibi Bar.
in l.postquàm.§.imperator.ff.vt
lega.no.caue.& hãc q.decidit in
terminis Philip.in c. cùm tẽnea-
167 mur.col.iij.de app. ¶*Quintò
limita non procedere in appel-
latione à sẽtẽtia excommuni-
cationis: quia ea non obstante
potest iudex à quo, denuntiare
& publicare excommunicatum
vt ab omnibus euitetur:tex.est
in c. pastoralis. §. verùm.& ibi
Abba.& Philip. in primo no.de
168 app.*Item potest iudex priua
re interim excommunicatũ fru-
ctibus sui beneficij & distribu-
tionibus quotidianis:secundum
Abb.in d.§.verùm colũ. v. super
glo.fi.& ibi etiam Ioan.de Imo.
& Philip.colum.ante pen. Nam
excommunicatus qui est exem-
ptus à cõmunione ecclesiæ, non
debet de fructibus ecclesiæ ali-
mentari. vnde ipso iure est pri-
uatus fructibus, etiã si nihil di-
catur in sententia prædictis ad-
de Spec.in titu.de app. §.in qui-
bus.versic.xvij.& ibi plus decla-
rat quid operatur appellatio ab
excommunicatione.& habetur
in c. per tuas. de sentent.excom
& per glo.in versicul. suspenda-
tur.& ibi Abb.in capi. ad repri-
169 mendam.de offi.ord. *hoc ta-
men intellige & declara, quan-
do appellatur ab ipsa sententia
excõmunicationis. Secus, si ap-
pellatur à declaratoria iudicis
per quam declarat aliquem in-
cidisse in sentẽtiam excommu-
nicationis: quia tunc appellatio
suspendit & iudex nihil potest
interim innouare.ita tenet Fel.
in c. cùm non ab homine. colu.
fina.de iudi.& ratio est,quia est
possa

possibile, quòd iudex malè declarauit: & ideo à declaratoria permittitur appellari: licet non appellaretur à sententia: secundum Abba. in c. fi. col. v. de iura. cal. Item, potest innouare iudex absoluendo à excommunicatione, non obstãte appellatione: secundum Abba. & Phili in c. qua fronte. & c. quæstioni. de ap. etiã si appellãs non renũtiet appella-
170 tioni: vt ibi habetur.* Itẽ, prædicta intellige, quando quis appellata à sentẽtia excommunicationis iam lata. Secus, quando appellat à futuro grauamine, & sic à censura futura: quia tunc excõmunicatio posteà lata, est ipso iure nulla. text. est & ibi Abb. & Philipp. in j. no. in c. dilecti. el. ij. de app. & in c. solet de senten. excõ. lib. vj. & Ang. in consi. clxxxviij. quod procedit etiam in appellatione extra iudiciali: vt in d
171 cap. dilecti. ¶ * Sextò limita non procedere, quando appellatio esset manifestè friuola & frustratoria: interposita contra leges quia tunc ea non obstante potest iudex procedere ad executionem & innouare: dũmodo non deferat appellationi, ex quo iustitia non defert tali appellationi: vnde habet effectũ suspensiuum tex. est in cap. cùm appellationibus. de appel. lib. vj. & ibi Gemi. & Ab. in c. cõsuluit. el iij. de appel. & Specu. in tit. de app. §. nunc dicamus. versic. item, appellatione pendente &c. & Soc. in consi. xxxix. col. vj. in iiij. vol. ad quod facit text. in l. tutor. ff. de vsur. & quod not. gloss. Bart. & doct. in l. ij. C. de vsur. rei iud. & Soc. in con. lxxvj. co. ij. in j. vo. in quibus locis habetur, quòd quãdo appellatio est frustratoria non impedit cursum vsurarum & tempora currũt à prima sentẽtia perinde, ac si appellatum non
172 esset. ¶ * Septimò limita non procedere in omnibus casibus in quibus de iure appellari non licet: quia tunc appellatio non suspendit effectum sententiæ: & potest iudex à quo innouare secundũ In. in c. pastoralis. de offi. deleg. & est glos. in versi. casibus. in c. non solum. de app. lib. vj. & toto tit. C. quo app. non recip. & Baldus, in c. sancimus. col. j. quo temp. mil. quod tamen limita, nisi in talibus casibus, prohibitis appellans allegaret aliquam iustã causam, ex qua debet admitti eius appellatio: quia tunc iudex tenetur eius appellationi deferre: & non debet interim innouare. glo. est in cap. Romana. §. si autem. & ibi Gemi. in fin. de appel. lib. vj. & Lud. Rom. in cõs. cccxxiiij. & Abb. in c. cõsuluit. el
173 iij. in j. no. de appel. * Et sub ista fallẽtia potest includi appellatio à possessorio: quæ non retardat executionem, per ea, quæ plenè no Bal. in l. j. C. si de momẽ. pos.
174 fue. app. & Angel. in consil. cvij. * & similiter appellatio à decreto affirmatiuo, prout est, quãdo iudex concedit absistentiam vigore instrumenti: quia à tali decre

decreto nõ appellatur in regno: scilicet ad effectum retardandæ executionis: per ritũ magnæ curiæ vicariæ: sed de nullitate dici potest: & talis nullitas opposita, retardat executionem. vt est regia pragm. quæ incipit, magnæ curiæ. & vide decis. cclxj. consil.
175 Neapol. ¶ * Octauò limita non procedere in factis notoriis: nam in illis appellatio non suspendit executionem secundum Old. in consil. xviij. colum. ij. & Lud Ro. in cons. cccxxiiij. & per doc. in c. cùm sit Romana. §. præterea. de appe. & gl. in c. Romana. §. si autẽ in versic. casibus. de app. li. vj.
176 * Hinc dicimus quòd notoriè criminosus nõ auditur appellãs: & eius appellatio non suspendit: vt habetur in c. proposuit. de appellatione & in d. §. si autẽ. & Spe in titu. de noto. crimine, §. j. vers.
177 quid si auditis. &c. ¶ * Nonò limita non procedere, quando timetur de dilapidatione fructuũ quia potest iudex etiam pendente appellatione, fructus sequestrare l. imperatores. §. fi. ff. de appellat. & c. fin. de seq. pos. & fruc. & no. Spe. in tit. de app. §. & nouissimè. in prin. & habetur in l. ab executore. C. quo app. non recip. & per Philip. in c. cum teneamur col. iij. de appell. Sed per quem iudicẽ fiat hæc sequestratio? quicquid dicat Barto. in d. l. imperatores, dic quòd communis conclusio est, quòd si petitur antè, quàm appellatio sit præsentata iudici ad quẽ, & per eum recepta. debet fieri per iudicem à quo. sed si posteà, debet fieri per iudicem ad quem. ita tenent Io. An. & Abb. in d. c. fina. in fine. & Phili. in c. cum teneamur col. iij. de appel. & Alex. in addit. ad Barto. in d. l. imperatores. §. fina.
178 ¶ * Decimò limita non procedere in eo, qui detinetur in carcere pro crimine, pro quo fuit cõdemnatus. quia licet appellet à sententia: tamen adhuc potest detineri. & sic iudex à quo innouat detinendo in futurum: & non liberat ipsum: vt not. Baldus in l. ij. versi. sed incidenter. C. de epis. audi.. & Spe. in tit. de appel. §. nouissimè. colum. j. versic. tertius &c. & Alex. in addit. ad Bart. in l. j. ff. de cust. reo. & Bart. in l. ab executione. C. quo. app. non recip. & vide in l. eos. §. super his. C. de app. & in l. minimè. eo.
179 titu. * & si iste carceratus esset remittendus ad iudicem appellationis, debet mitti cum custodibus ad expensas ipsius carcerati. secundũ Bal. in l. generaliter. §. his de præsentibus. C. de
180 reb. cred. ¶ * Vndecimò limita nõ procedere, quo ad impediendam absolutionem ab excommunicatione, non obstante appellatione. text. est & ibi Abb. in tertia colum. & Phili. & Card. in
181 c. qua frõte de app. ¶ * Duodecimò limita, vt non possit iudex appellatione pendente innouare contra appellantem: sed pro eo potest innouare: secundum Inn. in c. quia propter de elec. & Socin.

cin. in conf. xlv. colum. iij. in fi. j.
181 vo. ¶ * Decimotertiò limita nõ procedere, quando sententia fuit lata contra possessorẽ beneficii in curia Romana: quia tũc interim si fuerit appellatum, beneficium sequestratur per ordinarium loci. iuxta cle. j. de seq. pos. & fruct. nam tunc etiam si ab ordinario appelletur, potest interim procedere ad sequestrum, non obstante appellatione: secũdum
183 Car. in d. cle. j. in ix. not. ¶ * Decimoquartò limita, quando appellatus attentaret aliquid in præiudicium appellationis. nam potest iudex à quo, se intromittere & reparare, non obstãte appellatione puta, si appellans turbaretur in possessione per aduersarium appellatione penden te: nã potest iudex à quo, reformare sibi possessionem. casus est in c. cum teneamur. & ibi Abba. in fin. colum. & per alios docto.
184 ibi. de app. ¶ * Decimoquintò limita non procedere in eo, cui factum est mandatum, vt veniat ad residendum in loco beneficii. quia si interim appellat, potest iudex à quo: pendente appellatione, ponere vnum substitutum in dicto beneficio: qui interim nutrietur de fructibus illius beneficij. tex. est in c. peruenit. el ij. de
185 app. ¶ * Decimosextò limita generaliter: quia iudex à quo, potest pendẽte appellatione attẽtare omnia illa, quæ tendũt ad faciliorem exitum causæ appellationis: dummodo se non impediat de ipsa appellatione. ita tenet Abb. per illum tex. in c. ex literis de matri. contracto cõ. interdi. ecclesiæ. & in c. cum tenea-
186 mur. in j. nota. de app. ¶ * Decimoseptimò limita non procedere, quoad taxationem expensarũ. quia iudex à quo potest pẽdẽte appell. taxare expẽsas, ad quas condẽnauit: quia nõ dicitur innouare: sed potius declarare pronũtiata. ita tenet Lapus in allegationibus suis, in alleg. lxxij. inci.
187 in cã matrimoniali &c. ¶ * Decimooctauo limita non procedere contra admistratorem alicuius loci pij: qui si fuit cõdemnatus ad reddẽdũ rationes, & appellauit: potest interim iudex à quo, ipsum cõstringere ad reddẽdum rationes, nõ obstãte app. ita pulchrè tenet Ang. in §. œconomos. in fin. in auth. de san. episc.
188 ¶ * Decimononò limita, nisi appellatio sit deserta: quia tũc non obstante app. potest iudex à quo procedere ad executionem: quia habetur ac si appellatũ non esset: vt est decisum hodie in regno p
189 cõsti. appellationũ tẽpora. * Verùm super illo dubio, an iudex à quo, pronũtiet desertã: vel iudex ad quẽ: scias, quod si appellatio deserta efficitur ex nõ prosequutione, siquidẽ nunquam sit aditus iudex ad quẽ, & nullus actus est factus corã eo: & tunc non est opus alia pronũtia: nisi quia pars appellata potest adire iudicẽ à quo, vt sentẽtiã exequatur: & si ille videt lapsum terminũ iuris vel hominis ad

ad prosequẽdum, pronũtiabit illã desertã, & cõdẽnabit appellantẽ ad expensas: & ob hoc est vtile, vt pronuntietur, propter condẽnationẽ expẽsarũ: secundũ Abb. in c. sępe. col. iij. de app. Verũ potest, si vult, exequi sine alia pronuntia. & hoc etiam est vtile vt causa citius expediatur, ne detur materia vlterius appellandi. Si verò fuit aditus iudex ad quem, & appellatio fuit coram eo introducta, & tunc ipse debet pronuntiare super desertione: & non iudex à quo. ita distinguit notabiliter Philipp. in c. ex ratione. col. xix. in fi. versic. circa septimũ, &c. de appell. & Felyn. in c. ex parte. el ij. col. vj in fi. & seq. col. penulti. de rescri. Adde tex. & ibi Bal. in l. si contra. & in l. pręcipimus. §. officiũ C. de app. & ibi per Barto. adde etiam Alexan. in l. præses. ff. de
190 re iudi.* Et quòd possit appellari à sententia, per quã pronũtiatur, appellationẽ esse desertam: tenet Philip. in d. cap. ex ratione. col. xiij. ver. circa nonũ, &c. vnde causa vitandi appellationẽ, cauti* est, vt iudex à quo, exequatur sine alia pronũtia iudicis ad quẽ: vt declarat plenè Philipp. in d. ca. ex ratione col. antepe. in fi. & colum. penult. & Ange. in cõsi. cxl. & Bal. in cõsil.
191 cccxc. in iij. volumi.* hodie tamẽ communiter seruatur in regno, ꝙ quãdo est deserta appellatio, quę erat introducta coram iudice ad quem, solet pars appellatã adire iudicẽ ad quẽ, & instare, vt rescribat iudici à quo, vt exequatur sententiã, ex quo appellatio est deserta: qui iudex ad quem, reuiso calendario ꝓcessus, si liquet sibi ex eo, quod appellatio est deserta, nõ facit aliam pronũtiam, nisi quia rescribit per literas iudici à quo vt sentẽtiam exequatur, ex quo liquet sibi appellationẽ esse desertam. & sic iudex à quo ad literas iudicis ad quẽ, exequitur sententiam. & ista est cõmunis practica: quã vidi seruari in hoc regno: & tenet Andr. de Yser. in cõstit. appellationum tempora. col. iij. in prin. & ibi etiã Matth.
192 in v. col. in princ.* Imò quãdo iudex ad quẽ, pronũtiat appellationem esse desertam, nõ requiritur citatio partis: secundũ Philip. in cap. sæpe. col. vij. de appel. & est hodie cautum in regno, quòd fit decretũ qualiter est deserta: sed nõ legitur: vt est ritus magnæ curię, in num. 229. incip. item seruat ipsa curia, &c. sub rubrica, de appellationibus.
193 ¶* Vicesimò limita non procedere in sentẽtia lata cõtra officialem in syndicatu: quia nõ suspenditur per appellationem vt est regia pragm. quæ incipit, regiæ dignitati. quòd intellige de diffinitiua: sed ab interlocutoria & grauamine incidẽti potest appellari: secũdũ Pari. in tracta. synd. in versi. appellatio. colum. viij. Item, à sententia ferẽda potest appellari: secundum Pari. ibid.

194 ibidem.col.vij.in fi. ¶*Vicesimoprimò limita nõ procedere quãdo iudex à quo, vult statuere terminum appellanti ad prosequendum, vel ad se repræsentandum coram iudice ad qué: nam licet pendente appellatione censeantur ligatæ manus iudicis: non tamé cẽsentur ligatæ quo ad hoc. quia potest iudex à quo, statuere terminum competẽtem: & breuiare tempus iuris: infra quem terminum si appellans non se præsentat iudici ad qué, vel non prosequitur appellationé, remanet appellatio deserta: & potest sententiam exequi. tex. est in ca. personas. & ibi Abbas, & Phil. & in c. cùm sit Romana, & in c. oblatę, & in ca. reprehensibilis. & in cap. sæpe. de appel. & Spec. in tit. de appella. §. nouissimè. versi. xv. & versicu. xvj. & Cardi. n cle. j. in xxij. q. de appel. & Barto. in l. præses. C. de appell. In hoc tamen si vis scire qualem terminum potest iudex adsignare appellãti: vide notabiliter Philip. in d. ca. personas. colum. ij. de appell. vbi declarat nouem modos dandi terminũ in hac materia. Et primus est, ad iter arripiendum ad iudicé appellatiõis: quem terminum dat iudex à quo. c. peruenit. el ij. de appella. Secũdus est, ad se præsentandũ coram iudice ad qué: est iste similiter dari potest: vt d. c. personas. Tertius, est termin⁹ ad se præsentandum cum apostolis. de hoc habetur in d. l. præses. & ibi per Bal. & hic similiter dari potest, vt ibi. Quartus est terminus ad recipiendum Apostolos petitos: nã potest iudex à quo, statuere certum terminũ appellãti, infra quem debeat recipere Apostolos: quo elapso si non recipit, appellatio est deserta: vt in cle. ij. de appel. Quint⁹, est terminus ad prosequendam appellationem: & iste etiam dari potest. c. cum causa. de re iud. & cap. ad hæc. el iij. de appella. quicquid tenuerit Bartol. in d. l. præses. cuius opin. in hoc reprobatur. Sextus, est terminus ad se præsentãdum & redeundũ cum literis impetratis. & hoc fieri nõ potest per iudicem à quo: quia esset imponere legem superiori. capitu. ex insinuatione. & ibi Abb. de appel. Septimus, est terminus ad pręsentandũ vel prosequendum, & faciẽdum fidem de ipsa prosecutione. & hoc minimè fieri potest ad faciendum desertam appellationé elapso termino: alius terminus est ad finiendam appellationem coram iudice ad quem, & hoc minimè fieri potest: quia imponeret legem superiori: vt d. c. ex insinuatione. quæ omnia prosequere, vt per Philip. in d. c. personas. &
195 dec. Rotæ. xciiij. in nouis. ¶*Vicesimosecũdò limita: qa iudex à quo, potest pendente appellatiõe examinare testes senes, vel valitudinarios ad perpetuã rei memoriam: & non dicitur innouare, ita per plura tenet Matth.

de

doa&lic:in const.probationum 196 incursibus.col.ij.in fin. ¶*Secundam regulam principalem, scilicet de appellatione ab interlocutoria, limita primò non procedere, quando fuit iudici à quo, inhibitum per superiorem quia tūc nō potest vlterius procedere in illa causa: vt est tex.in d.cap.non solùm. de appel. lib. vj.& not.Ange.in consil.ccxvij. Quod tamen intellige, quando inhibitio fuit legitimè interposita,& cum causę cognitione & parte citata.nam quādo est appellatum in casu, in quo nō debuit appellari: vel quia causa est iniusta, vel appellatio est friuola,& frustratoria: tunc nunquā debet iudex ad quē, inhibere, nisi prius adhibeat causę cognitionē super iustitia appellationis: aliàs inhibitio non valet: vt not.Spec.in titu.de appel §.de offic.versic.sed quæritur.& Fel. in c.dilectus.el ij.col.penult. de rescri.Pro hoc est tex. in c. Romana.§.si verò.& §.si autem.& ibi Gemi.de appella.li.vj.Item, ꝙ debeat fieri parte citata inhibitio, aliàs non valet: tenet Alex.in consi.xcj.colum.penul. in ij.volum.& Franc.de Arer.in consi.xx.colū penul.versic. circa secundum.&c.& cōsil.xxxiij. colū.iij.& Alexā.in l.Titia.in fi. ff.soluto matrim.Vbi dicit hanc esse communem opin. & idem Alex.in l.iiij.§. condemnatum. colum.iiij.in fin.ff. de re iudica. & Alexan.in consi.ix.in iiij.vol.

& Ias.in l.si opus.colum.ij.in fi. ff.de operis no.nunt.vnde dicit notabiliter Abb.in c. cùm venissent.col.ij.in iiij.not.de resti. in 197 integ.* quòd inhibitio iudicis contra ius facta, nō inducit nul 198 litatē actus posteà gesti. ¶*Secundò limita, nisi iudex à quo, detulit appellationi corā eo interpositæ ab interlocutoria: qa deferēdo seu admittēdo ipsam ligat manus sibi ipsi & ipsemet tunc sibi inhibet. vnde non pōt vlteri⁹ in causa procedere.tex. est in c.cùm appellationibus.& ibi Gemi.de appel.li.vj. & Bart. in l.eius, qui.colum.ij.de appel. recip.& Bar.in l. intra vtile.col. ij.ff.de mino.& Socin consilio 199 xxxviij.col.vij.in fi.j.vol. ¶*An autē teneatur deferre iudex appellatiōi? Dic, quòd sic: si est interposita ex iusta causa: aliàs punitur.tex.est in ca. de priore. de appel. & in l. quoniam iudices. C.de app.& circa istam pœnam est varietas inter ius canonicū & ciuile: quia de iure canonico si causa est criminalis, iudex nō admittēs deponendus est: si verò est ciuilis, punitur pœna arbitraria, sed de iure ciuili: si causa est criminalis, punitur pœna arbitraria: si ciuilis, punitur ad xxx.libr. auri.vt d.l. quoniā iudices.ita declarat Philip. in d.c. de priore.col. fin. & Ludo. Ro. in consi.ccccc j.colum.j. Verùm aduerte, quia Philip.in d. ca. de priore.in fi.dicit, quòd istæ pœnæ cessant, vbicunque appella.

tur à mera interlocutoria, ex quo iudex pôt procedere antè, quàm sit ei inhibitũ. Ex hoc sequitur, quòd non tenetur deferre. in hoc ego puto, quòd non bene loquitur Phili. quia, si appellãs ab interlocutoria mera, adsignat aliquam rationabilem causam, ex qua si vera esset, apparet grauamen, tenetur iudex appellationem admittere: quia ad hunc effectum voluerunt iura, quòd causæ grauaminis exprimantur: vt si videantur iustę, debeat iudex admittere appellationé: aut specificare causam rationabilem, quare non admittit: vt dicit tex. in c. cordi. de appel. lib. vj. vnde si iudex repellit appellationem ab interlocutoria ex rationabili causa interpositã, puto quòd ita punitur, ac si repulisset appellationé à diffinitiua. & ita in effectu cõcludit Cardi. in d. c. de priore. in fi. qui melius loqui videtur. & Lu. Roma. in cõsi. cccccj. col. j. & ij.

200 ¶* [illegible] autem, si iudex non admisit simpliciter appellationem: sed cum illa clausula, si & inquantum: prout communiter scribi solet admisßio per actorũ magistros: an per illa verba habeatur pro admissa, vel pro nõ admissa? Ludo. Rom. tangit hãc quæst. in d. consi. cccccj. col. ij. & concludit, ꝙ si appellatio erat iusta, & ex rationabili causa interposita, quæ de iure admittẽda erat, habetur ꝓ admissa: alias si admittenda nõ erat, habetur pro non admissa: & sic illa clausula refertur ad iuris dispositionem. Idem tenet Fely. in c. cùm contingat. col. pen. de offic. deleg. & Phil. & Cardi. in c. sępe. in ij. no. de app. & Bal. in l. edita. in rep. Paduana. colũ. xvij. versicu. itẽ dubitatur, si iudex, &c. C. de eden. & Bar in l. ambitiosa. col. pen. in fi. ff de decre. ab or. faci. & Ang. in cõs. ccxviij. in v. col &

201 ista est veritas. ¶* Tertiò limita, nisi appellaretur à tali interlocutoria, quæ continet grauamẽ irreparabile, & executionẽ irretractabilẽ: vt si iudex interloqueretur aliquẽ esse torquendum, quia tunc pendente appellatione statim ligãtur manus iudicis ante aliam inhibitionem, sicut quando appellatur à diffinitiua: secundum Bald. in l. generaliter. §. sed iuramento. col. ij. ver. sed quid si est talis, &c. C. de reb. cre. facit quod not. Bart. in l. ij. col. iij. ff. de appel. recip. & Bal. in l. ij. col. ij. C. de episc. aud. & in l. si quis in prouocatione. C. de app. & in l ante sententię. col. j. C. quo. appel. non recip. & Paris in tract. synd. in versic. tortura. in vltima charta. ver. an ab interlocutoria, &c. & Andræ. de Yser. in const. intẽtionis. & hoc hodie est prouisum in regno pe: capitulum regni, qđ incipit si iustè. quo cauetur recipiendã esse appellationẽ à tortura: & si iudex noluerit admittere, sed processit ad torturã post appellationẽ: si quidẽ tort⁹ fuit mortuus,

tuus,

tuus, vel in tormẽtis, vel per cõdemnationẽ ad mortẽ, tunc iudex debet vltimo supplicio dãnari: si verò nõ fuit mortuus in tormẽtis, nec aliter cõdẽnatus adhuc, tunc iudex debet dãnari ad pœnã carceris biẽnalis, & ad publicationẽ tertiæ partis suorum bonorũ. Si verò tortus fuit condẽnatus ad aliã pœnã p iudicẽ prȩter mortẽ tũc iudex eã dem pœnã subire debet. ita hȩc omnia decidũtur in d. c. si iu:lè. est in nu capitulorũ regni, 143.

TERTIO principaliter sequẽdo ordinẽ præpositũ, quæ-
202 ro* quãdo fiat appellatio? dic, ꝙ debet fieri infra decẽ dies, à die latȩ sẽtẽtiȩ: vt est tex. sæpi* alle. in auth. hodie. C. de app. & in c. cùm dilecti. in fi. de elect. & in c. significauerũt. de testi. & in c. quoad cõsultationẽ. de re iud. Quod amplia procedere nõ solùm, quando appellatur à diffinitiua: sed etiam ab interlocutoria debet appellari infra decem dies. tex est & ibi gl. in ver. dies. in d. c. significauerunt. & in d. c. cũ dilecti. in fi. gl. in c. cùm cessante. de app. & Bal. & Ias. in l. si ab arbitro. ff. q satisd. cog. imò etiam à quocũq; grauamine, & actu etiam extraiudiciali debet appellari infra decẽ dies à die illati grauaminis: vt no. Soc. in consi. xlv. col. iiij. in fi. in j. volu.
203 * sed de iure Digestorũ & C. erat minus tempus, scilicet qa in causa propria poterat quis appellare solũ infra biduum: in causa aliena, infra triduũ: & nõ vltra: vt est tex. in l. eos. §. fin. autem. C. de app. & in l. j. §. biduũ. & §. dies. & §. in propria. ff. quãdo appel. sit. Hodie verò p ius Authenticorũ, est auctum tempus vsque ad decem dies: vt suprà: quo termino elapso si non appelletur, sententia transit in rem iudicatã, & executioni mãdatur: vt d. c. quod ad consultationẽ. & currit istud tempus de momẽto ad momentũ à die latæ sententiæ: vt est gl. & ibi etiã
204 Bar in d. §. dies. ¶ *Limita tamen hoc, dummodo appellans sciuerit latam esse sententiã cõtra se: quia tunc currunt decem dies à tempore latæ sententiæ. Secus si ignorauit: quia etiam si stetisset per mensem, vel annũ & vltra, semper potest appellare, postquã scire incepit, à die scientiæ currũt sibi decem dies. c. cõcertationi. de app. lib. vj. & glo. & Bart. in d. auth hodie. C. de appel. & gl. in cap. ab eo. de app. li. vj. & tex. in l. j. §. fi. ff. quãdo app. sit. Ex hoc ergo sequitur, ꝙ istud tempus est vtile in principio: quia nunquam incipit currere impedito, sed postea efficitur continuũ: vt est tex. & ibi Bar. in d. l. j. §. dies. quibus adde Spe. in ti. de app. §. restat. ver. sed nũquid. tamẽ bonũ est, vt protestetur appellãs, quãdò videt se impeditũ: maximè, quãdo fit per iudicem: secundum
205 Bar. in d. §. dies. *Secũdò limita, nisi grauamẽ illatũ haberet

manus 95. 342 n. 18

tractum successiuum: quia tunc semper potest appellari, quādiu durat grauamē, etiam post decem dies. ita tenet Ioan. And. in c. dilectus. el ij. de rescri. & Bal. in l. ij. col. ij. in fi. versic. secundo quęro. C. de epis. audi. & Spe. in titu. de appel. §. restat. ver. & nota secundū Vincen. idem tenet Ang. in d. authē. hodie. & Paris in tract. syndi. versi. appellatio. colū. ij. in quibus locis ponitur exemplum de eo, qui detinetur in carcere. nā semper potest appellare: quia semper grauatur. ita etiam tenet Philip. in c. super eo. el ij. col. j. de appel. & in c. ex parte. el j. col. ij. eod. tit. vbi notanter limitat hoc de mēte Bal. in d. c. de testib. extrà de testib. non procedere, quando iudex expresè fuisset interlocutus illum fuisse iustè carceratū: quia tunc debet appellari infra decē dies à die prolatiōis interlocutoriæ: alias transiret in rem iudicatam, & vlterius appellare nō posset. quib⁹ adde Alex. in l. inficiādo. §. infans. in addi. ad Barto. ff. de fur. & Alex. in l. j. §. j. ff. de fer. & in l. eū, qui. §. in popu-

206 laribus. ff. de iureiu. ¶*Et pōt ... appellatio presentari etiam in die feriata ad honorem Dei. secundum Bart. in l. j. §. dies. ff. quādo appel. fit. & Card. in cle. ij. §. similiter. in ij. quęstione. in fin. de appel. & est gloss. in cap. appellatio. in versicu. lecta. de appel. lib. sexto. & Bald. in l. prima per illum text. C. de feriis: & Felyn. in cap. fin. col. quinta. de

207 feriis. ¶*Ex prędictis infertur quòd si aliquis sine mandato, alieno nomine appellauit ab aliqua sententia, debet illam appellationem ratificari facere à domino litis intra decem dies. computandos à die, quo sciuit latam esse sentētiam contra se, aliàs elapsis decem diebus non posset ratificare, & sentētia trāsiret in rem iudicatam: quia ratificatio debet fieri infra tempus habile. l. bonorū. ff. rem ra. hab. ita tenet Spec. in ti. de appel. §. j. ver. porrò. & Pet. Philip. Corn. in consil. cclxxxij. colū. ij. in litera a. in iij. vol. nam actus iudiciarij debēt fieri per legitimam personam habentem speciale mandatum. l. licet. C. de procu. & si fuerint facti sine mandato, debēt ratificari infra tēpus habile, aliàs non valet: vt dicit ibi Pet. Phi. Corn. Et pōdera, quòd verba Specul. vbi suprà, dicunt quòd debet appellationem ratificare infra decē dies à tempore, quo sciuit appellatum, & nō dicit à tempore scientiæ latæ sentētiæ. ego puto quòd debet ratificare infra decem dies à tēpore, quo sciuit sententiam esse latam. per ea, quæ habentur in d. authenti. hodie. quia ex illo tempore currunt sibi x. dies ad appellandum: ergo illimet dies currūt sibi ad ratificādum: quia illud censetur tēpus habile, per d. l. bonorum. & ista est pura ve-

208 ritas. ¶*Viso primo tempore

appellandi, videamus nũc de secundo tempore, scilicet petendi apostolos. & scias, quòd de iure communi Apostoli debent peti infra xxx. dies, & etiam recipi vt est tex. in l. iudicibus. C. de appella. & in cap. ab eo. de appel. libr. vj. adeò quòd si appellans infra dictum tempus non petat vel recipiat Apostolos, censetur appellationi renuntiasse. & effi citur appellatio deserta: vt d. ca. ab eo. & clem. quãuis. de appel. & quando staretur per iudicem qui requisitus non dat Apostolos, debet appellans protestari: vt habetur in d. clem. quanuis. & per gloss. in l. j. ff. de libel. dimiss.

209 ¶ *Sed dubitatur, quando incipiant currere isti xxx. dies: vtrũ à die sententię latæ, vel à die appellatiõis? in hoc magna fuit varietas doct. quos refert decisio Rotæ xxix. in nouis. & Cardi. in ca. vt debitus. col. xxij. de appel. nam aliqui tenent, quòd currũt à die sententiæ latæ, per tex. qui hoc dicit expressè in d. l. iudicibus. Alij tenent, quòd currũt à die appellationis interpositæ. & hãc opi. tenet Hosti. in c. j. de appel. lib. vj. sed Card. in d. cle. quãuis. in prin. in iiij. quęst. tenet simpliciter primam opin. per d. l. iudicibus. sed quicquid teneãt alii magis cõmunis & æqua opin. est, vt dicamus, ꝙ si appellãs habuit notitiam sentẽtiæ latæ, currat sibi tempus à die sententiæ latæ, & ita ꝓcedit d. l. iudicibus. Si verò non habuit notitiam, quando fuit lata sententia, & tunc triginta dies currant sibi à die scientiæ, à quo die habuit facultatem appellãdi: quia si aliter diceremus, sequeretur vnum inconueniens, quòd posset appellans ignorare ꝑ xxx. dies. & sic esset sibi ignoranti lapsum tempus petendi Apostolos: cui non esset lapsum tempus appellandi, per ea, quæ not. gl. & Bar. in d. authen. hodie. & tex. in d. c. concertationi. de appel. lib. vj. & istam opin. tanquam æquiorem & iuri consonam teneo: quã tenet glo. in d. c. ab eo. & ibi etiã Gemi. & est de mente Ioã. And. ibi, & dictæ decisio. Rotæ. xxix. in nouis.

210 ¶ *Sed istud tẽpus petendi Apostolos infra xxx. dies est de iure cõmuni, vt dixi: posset tamen dubitari an hodie in regno seruetur: cum constit. appellationem tempora. statuerit simpliciter terminum quinquaginta dierum ad prosequẽdum coram iudice ad quẽ, post interpositam appellationem. Dic ꝙ in regno non seruatur, sed istud tempus. xxx. dierũ, includitur in tempore quinquaginta dierum, vnde sufficit, ꝙ appellãs petierit Apostolos infra quinquaginta dies, & illos præsentauerit iudici ad quem, vnà cũ processu, & sic quo ad hoc est correcta d. l. iudicib⁹. ita tenet And. de ysern. in c. si autẽ. co. ij. in fi & seq. quo tempore mil. & idem And. in d. cõsti. appellationum tempora. in princ. & ibi etiam est gloss. &

hoc est confirmatum per ritum magnæ curiæ.in num.189.inci. itē seruat ipsa curia, quòd quādo, &c.& magis clarè firmatur per regiam prag.quę incipit, appellationum tempora.& est in numero prag.23.quæ expressè cōfirmat tempus inductum per consti.regni, in prosequēda appellatione. Sic ergo in regno in curia seculari seruatur dispositio constit.regni & regiæ pragmaticæ, sed in curia ecclesiastica seruatur dispositio iuris canonici. scilicet dicti c.ab eo.& d.cle.q̄uis.vt recipiātur Apostoli infra xxx.dies: quia in hoc nō reperitur correctum ius canonicum.

211 ¶* Ex hoc infertur, quòd in regno in curia seculari superuacua est illa quæst.superius facta, scilicet, ex quo tempore incipiant currere triginta dies ad petendum Apostolos: quia habemus constit.expressè loquētē quòd quinquaginta dies currūt à die interpositæ appellationis: vnde ab illo die habet idem tempus ad petendum Apostolos, secundum Andræam de Yser.vbi suprà. Bene verum est, quòd procedit illa quæst.de iure canonico,

212 & sic in curia ecclesiast. ¶* Prędicta limita scilicet de iure canonico, nisi iudex statuerit certum terminū appellanti ad recipiendum Apostolos.quia si infra illum terminum statutum nō recipit vel petit illos, & non protestatur, appellatio remanet deserta: nō expectato aliter lapsu xxx.dierum: quia iudex à quo, posset specialem & breuiorem terminū ad hoc statuere: vt est tex.in d.cle. quāuis.de appel.&

213 ibi p Cardi.& doct. ¶* Sed cuius expēsis debeāt mitti seu pręstari apostoli: vtrum expēsis appellantis & petētis, vel iudicis? Communis cōclusio est & vera quòd dentur expensis appellātis.glo.est in versi.oblato.in d.cle.quāuis.de appel.& ibi Car. in §.verùm .iij.no.& in §.similiter.in v.quæstio.& Bal.in l.eos. §.Apostolos.col.iij.versi.quæri consueuit, &c.C.de appella.& Alex.in addi.ad Bar.in l.si postu

214 lauerit.ff.de adul. ¶* Istorum autem Apostolorum plures sunt species: quas omnes enumerat Spec.in tertia parte Spec.in tit. de appel.§.sequitur.per totum. Sed quantum ad materiam nostram tres tātùm species sunt in frequentiori vsu: videlicet, Apostoli dimissorii: & isti dicuntur quando iudex admittit appellationē, & scribit literas dimissorias: cum quibus dimittit appellātem iudici ad quem.ille literæ significantes, quòd admisit appellationem, dicuntur Apostoli dimissorii.de quibus loquitur l. j.ff. de libel.dim.& ca.ab eo.de app.lib.vj.& c.ab eo.ij.q.vj. Alii dicuntur Apostoli refutatorii: vt quando iudex à quo, non vult admittere appellationem, tunc scribit literas significātes qualiter refutauit & non admisit appellationem, & de istis loquitur

texe.

tex.in l.fi.§.in refutatoriis.C.de app. Alii dicũtur Apostoli reuerentiales: vt quando appellatio non erat admittenda, sed iudex eam admisit ob reuerentiam superioris. de quib. habetur in l. eos.§.sup his.C.de app.& in c. cordi.de appel.libr.vj.& de istis tribus speciebus Apostolorum, vide Cardi.Alex.in c.vt debit⁹. col.xxj in fin.& seq.de appel.& Spec.plenè in d.§.sequitur.vbi ponit formam omnium istorũ Apostolorũ.& vide Abba.in c. bonæ. col.ij.versi.quinta diffe-
215 rentia,&c.de appella. ¶*Vnde autem dicãtur Apostoli? dic ab ἀπὸ, quod est supra. & στολὴ, id est missio: quasi literæ missæ ad superiorem. ita declarat Cardi.in d.clem quamuis. in princi.in ij. quæstio.de appel.& vide glo.in
216 versi.petat.in d.c.cordi.¶*An autem in appellatiõe extraiudiciali debeant peti Apostoli? gl. in d.c.cordi.in versic.vel extrà. videtur tenere quòd nõ, sed gl. in ca.vt super. in versicu.ille iudex.de appe.libr.vj.tenet, quòd debent peti sub cõditione, scilicet, si est q illos dare posit. Super hoc concludo, quòd quando appellatur à iudice extraiudicialiter procedente, semper debent peti Apostoli: quia est, qui illos dare posit, scilicet iudex. sed quando appellatur à parte, non puto quòd sit necessarium illos petere: quia nõ est q illos det. Tamen tutius est, quòd tũc petantur sub illa conditione: vt dicit glo in d.c.vt super. & ita tenet Philip.in c.bonæ co.vj.in fi. versi.vj.requiritur,&c.de appel. & ibi etiam sentit Abb.in secunda col.in quarta & quinta diffe-
217 rentiis.¶*Sequitur modò videre de tertio tẽpore: scilicet prosequendi appellationem. super quo scias, q est varietas inter ius commune & ius constitutionum: nam de iure communi appellans post interpositã appellationem, habet vnum annũ ad prosequẽdum coram iudice ad quẽ: & illud appellatur primum fatale, & si est impeditus habet ex causa secundum fatale: vt est tex.in authẽ.ei, qui appellat.C. de temp appel. & habetur in c. ex ratione.de appel.& est tex.in clemen.sicut.de appel.vbi dicitur hoc procedere tam in appellatione iudiciali, quàm extraiudiciali. Si verò etiam in secũdo fatali fuit impedit⁹, solet ei dari etiã tertius annus ex iustissima tamẽ causa & iudo impedimento: vt probatur in d.c.ex ratiõe. & ibi Cardi.& no.Spec.in tit.de appel.§.nunc breuiter. ver.præmissa. Quod tamẽ intellige quãde in toto secundo anno fuisset impeditus, aliàs restituitur sibi non annus integer, sed tantùm tempus, infra quãtũ durauit impedimẽtum. ita declarat Abb.in d.c.ex ratione.in quarta colum. & illud tẽpus quod datur post secundũ fatale, datur solùm per viam restitutionis in integrum, & non ipso iure, sed primus &

secundus annus datur ipso iure à lege secundum Innoc. Abb.& docto.in dicto capi.ex ratione. & glo.& Bart.& docto.in dicta authenti.ei, qui appellat.sed de iure cõstitu. Regni est additum illud plus:quia post interpositam appellationem dantur quinquaginta dies appellanti, infra quos debet recipere Apostolos & præsentare processum coram iudice ad quem, & facere citari partem,& licentiatus recedere. aliàs appellatio esset deserta. hæc omnia probantur in cõsti. appellationum tempora.& ibi Andr.de yser. Deinde in anteà presentato processu & facta citatiõe partis,infra quinquaginta dies,habet appellans primũ fatale,& sic primum annum,seruata forma iuris communis: quia consti.regni nõ corrigit fatalia, sed solùm interponit illud tempus quinquaginta dierum. Verum est sciendum, quod fatalia incipiunt currere à die interpositæ appellatiõis:vt est tex.in dicta clemẽ.sicut.de appel.& not. Abb.in dicto c.ex ratione.in primo nota.vnde per hoc dico, quod illi quinquaginta dies interpositi per constit, includũtur.& sic à die interpositę appellationis, etiam hodie in regno currit annus ad prosequendum : cùm in hoc iura communia non reperiãtur correcta:arg.l.sancimus.

218 C.de test. ¶*Ista autem obseruantia de quinquaginta diebus procederet solùm in Regno in curia seculari : quia Rex qui fuit author illius constit.non potuit imponere legem ecclesiæ & ecclesiasticis personis:per ea,quæ plenè habentur per Abb.& Fel. in c. ecclesia sanctæ Mariæ.de cõsti.vnde in curia ecclesiastica seruaretur mera dispositio cle. sicut.& cle.quanuis.de appel.scilicet,vt Apostoli infra xxx.dies; & prosecutio fiat infra annumà die appellationis,& stãte impedimẽto, datur secundus annus.

219 ¶* Sed iuxta hoc quæritur,an sit necesse,quod appellãs protestetur de impedimento,ad hoc vt restituatur sibi tẽpus? in hoc vera conclusio est, quòd si stat per iudicem,debet protestari, & non sufficit vna protestatio:sed debet pluries protestari.ita dicit Alexand,in consi.xix.columna secunda.in primo volumine.& ponunt docto.in l.properãdũ. § sinautem vtraque.C.de iudi. & Baldus in dicto ca.ex ratiõe, in fi. Si verò impeditur alio impedimento,quàm facto iudicis, non requiritur de necessitate protestatio,sed sufficit quòd post eà impedimentum probetur. Cautius tamẽ est,quod semper protestetur de impedimẽto: ita pulchrè distinguit Philip.in dicto c.ex ratione .col.iiij.in fi.& seq.versi.sed dubitatur ad hoc, &c.& ita intelligitur glos.in ca. cupientes. §.quòd si per viginti. & ibi Gemi.& Pet.de Ancha.de elect.libr.vj. & Bartol.in l.j.§. dies.ff.quando appel.sit.& vide omnino

omnino Card. in dicto c. ex ra-
120 tione. in iiij. colum. ¶*Vlterius super ista quæstio. dubitatur, vtrum elapso primo anno possit iudex indistinctè sententiã exequi tanquã appellatione deserta, si non cõstat aliter sibi de impedimento. Doct. cõmuniter tenent q̃ nõ, q̃a si non sit lapsum biennium, iudex nõ potest exequi: quia sententia non cõfirmatur ex solo lapsu primi anni, nisi etiam labatur secũdus annus. dicit tex. in d. authen. ei, qui appel. & ita expresse tenet ibi Bart. in fin. & idem Bart. in l. j. in fi. ff. nil no. app. pẽd. & Bal. in l. eos. in prin. col. ij. versi. scias tamen, &c. C. de app. & Phili. in d. c. ex ratione. colũ. xxiij. versi. secundo quæritur &c. nam secũ dum Baldum in d. l. eos. elapso primo anno, est dubium propter impedimenta, quę potuerunt interuenire, & sic solus lapsus primi anni nõ clarificat iudicem de desertione, nisi labatur etiam secũdus. ¶Et licet ista opin. videatur esse magis communis: tamen mihi videtur, q̃ ita simpliciter intellecta nõ procedat: & primò pondero, quòd lex non dat secundũ annum appellanti simpliciter: sed conditionatiuè, scilicet existẽte iusta causa impedimẽti. ita dicit text. in dicta authen. ei, qui appellat. Ergo intentio legislatoris fuit, quòd in primo anno appellatio sit deserta, si non ꝓbatur de iusta causa habendi secũ dũ annum, scilicet de impedimento. Cùm ergo impedimentum consistat in facto, oportet probari per eũ qui se fundat in illo, per ea, quæ habẽtur in l. ij. ff. si quis cau. & per Bart. in l. hoc iure. ff. de verbo. obli. Si ergo non apparet de impedimẽto, iudex habet suam intentionẽ fundatam ex lapsu primi anni: vnde poterit sententiam exequi non expectato lapsu secundi anni. Et per hoc non videtur obstare illud, quod dicit Bal. in dicta l. eos. scilicet, q̃ in primo anno est dubium propter impedimẽta, quę poterũt accidere: quia hoc esset præsumere impedimentum, vbi non probatur, quod est contra omnia iura: cum impedimẽtum sit facti, & facta non præsumuntur, nisi probentur. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. & c. j. de cõsti. lib. vj. & not. Pet. Phili. Corne. in consilio clxxxj. colũ. viij. in litera r. in secundo volumine. ¶Secundò pondero ordinem legis quæ primò dat primũ annum, & posteà ex causa dat secundũ: nam si opinio illorũ, qui tenẽt esse necesse labi biẽnium, esset vera, iste ordo fuisset frustratorius: quia debuisset dicere lex, quòd appellãti datur biennium ad prosequendum: quo elapso appellatio efficiatur deserta, & non oportebat dari primũ annum, & posteà secundum: & lex nihil operatur frustrà. §. quib⁹.
121 in prima cõsti. ¶*Tertiò pondero, quia lex appellat primum annum.

annum, primum fatale, & secundum annum, secũdum fatale: vt est tex. & ibi glo. in l. ij. in princ. C. de temp. appel. & dicũtur ista fatalia, à fato, id est morte: quia sicut mors extinguit hominẽ, ita lapsus fatalium seu vniuscuiusque fatalis extinguit appellationem. ita declarat Abb. in d. c. ex ratione, colũ. iij. & sentit gl. in d. l. ij. in prin. & Bald. in l. fin. in princip. in ij. colum. versi. modò restat, &c. C. de tẽpo. appel. Si enim primus annus non extingueret appellationẽ, non diceretur fatale: sed qa lex ita appellat fatale, primum annũ, sicut secundũ: quod patet ex tex. in dicta l. secunda. in princi. quę dicit tempora fataliũ, &c. & sic loquitur in numero plurali de pluribus fatalibus. Ergo ita extinguit appellationẽ lapsus primi anni, non dato impedimento: sicut lapsus secundi anni. adde Philip. in dicto cap. ex ratione. colum. ij. ¶ Quartò pro hoc do text. formalem in dicta cle. sicut. de app. cui nõ puto posse dari rectum respõsum. nam ibi clarè dicitur, quòd per lapsum anni appellatio debet cẽseri deserta cessante isto impedimento: ergo nõ est opus expectare biennium, quãdo nõ liquet de impedimento. ¶ Quintò põdero tex. in l. fin. §. illud. C. de tempo. appellatio. qui expressè sentit, quòd elapso anno, & sic primo fatali, mandatur sententia executioni, nisi appellans doceat de impedimento. ¶ Sextò ad hoc pondero dictum Bal. in dicto cap. ex ratione. colũ. ij. in fin. vbi dicit, quòd appellãs debet esse diligẽs in primo anno, diligentior in secundo, & diligẽtissimus in tertio. Si ergo requiritur diligẽtia in primo anno, sequitur quòd si fuit negligens sine aliquo impedimẽto, appellatio remanet deserta. & hanc opi. tenent Innocen. Anton. de Bu. & Imo. in dicto cap. ex ratiõe. & Ang. in cõsil. cccix. vbi dicit, ꝙ ista opinio est vera sicut euangelium. ¶ Septimò, ad idẽ adduco text. in c. cùm sit Romana. de appel. vbi est text. clarus, quòd appellãti datur annus ad prosequẽdum, & ex iusta & necessaria causa, scilicet impedimenti, datur biennium. Ergo sequitur, quòd vbi nõ apparet iusta & necessaria causa, non datur biẽnium. vnde sequitur, quòd iudex potest sentẽtiã exequi elapso anno, si nõ cõstat de impedimento. & hoc videtur sentire Barto. in authent. itẽ si appellatione. C. de appella. vbi ponderat impedimẽtum primi anni: vt detur secundus.
221 ¶ *Octauò pondero, quia omnes doct. communiter in dicto c. ex ratione. & in dicta authenti. ei qui appellat. concludunt, quòd quãdo stat per iudicem, debet appellans in primo anno protestari. ad quid ergo requiritur ista protestatio, si nõ diceremus, ꝙ elapso anno appellat

pellatio sit deserta? certè frustrà fieret, si in omnem euentum daretur biéniũ. Et sic per istas rationes & iura cõcludo, quòd si elapso primo anno non cõstat de aliquo impedimento: nec apparet aliqua ꝓtestatio, intẽtio iudicis est fundata ipso iure in exequendo. vnde poterit sentẽtiam exequi: per d. cle. sicut, tan
223 quã appellatione deserta.* Fateor tamẽ, quòd antè quã exequatur, debet citare appellantẽ ad dicendũ quare sententia executioni mãdari nõ debeat, quia posset pars citata docere de impedimento, & sic daretur sibi secundus annus, aliâs si non docet, poterit exequi. Et ꝙ debeat pars citari super executione facienda, tenet Barto. in l. j. in fin. ff. nil no. appel. pend. & Alex. in l. præses. colũ. fi. ff. de re iudica. & Abb in c. ex ratiõe. col. fi. vbi tenet in effectu istam opin. quã modò tenui, scilicet quòd elapso primo anno iudex potest exequi, parte tamen citata. Idẽ, scilicet ꝙ debeat pars citari, tenet Bald. in l. si contra. C. de appel. & Bal. in l. ij. in fi. C. de tempo. app. vbi dicit esse ibi text. ad hoc meliorem de iure. & Phili. in d. ca. ex ratione. colum. xxiiij. versic. quartò quęritur, &c. ¶ Ex prædictis ergo habes declaratos tres terminos, qui cõsiderãtur in appellatione, & remanet conclusio, ꝙ vltimus terminus, scilicet prosequendi, est vnius anni, vel duorum annorũ, stãte
224 impedimẽto. ¶* Limita tamẽ hoc, nisi iudex à quo, statuerit breuiorem terminum ad prosequendum: quia eo elapso remanet appellatio deserta, & potest sententiam exequi. vt c. cùm sit Romana. & c. personas. & ibi Phi. & doc. de appel. & dixi plenè suprà in præcedenti quæst. principali. in xxj. fallentia. & sic non est necesse nunc expectare
225 lapsum anni vel biennij. ¶* Secundò limita, nisi de voluntate partium fuisset prorogatus terminus prosequendi appellationem: quia tunc potest durare vltra biénium prout partibus placuerit: quia iste terminus prosequendi appellationẽ, potest cõsensu partium prorogari: & etiã breuiari, secundum Baldum in l. fi. §. fi. col. j. C. de tẽpo. appel. & ibi etiam Bartol. idem videtur tenere Alex. in l. properandum. in princ. C. de iudic. & Alexand. in addi. & Bar. in authenti. ei, qui appellat. C. de tempo. appel. & ibi etiam Bal. in fin. colum. & Philip. in ca. ex ratione. colum. v. in fin. versicu. sed dubitatio est, &c. de appel. & ibi etiã Fely. in ij. colũ. pro hoc est tex. quem ponderat Bald. ad hoc in l. ꝙ si nolit. §. si quid ita. ff. de ædil. edict. vbi de consensu partium potest prorogari tempus redhibitoriæ: quod est legale. Sed contrarium tenet Barto. in authẽ. si tamen. C. de temp. appel. vbi dicit, ꝙ tacitè per viam cõpromissi potest elongari tẽpus

pus:sed expressè prorogari nō potest:sicut nō potest prorogari tempus instantiæ primæ causæ:vt est glo.Bart.& communiter docto.in l.properandum.in prin.C.de iudi. & Ludo. Ro. in consi.clxxiiij.in fin.& hanc contrariam partem tenet Ioā. And. in addi.Spec. in tit. de appel.§. nunc breuiter. ver. licet autem. in addi.magna. circa fi. & Abb. in d.c.ex ratione.colū.iij.& Ludo.Roma.in l.ij ff. de re iudi. & Card.Alex.in d.c.ex ratiōe.col. xv.versi.quartadecima est quæstio,&c.vbi se inuoluit,& nesciuit decidere. ¶ In ista tamē varietate mihi plus placet prima opinio,scilicet,quòd posit tēpus exercēdę appellatiōis prorogari per expressum consensum partium:quam opin. tenet etiam Cyn.in d.auth.ei,qui appellat. & istā partem firmo per tex.in l.fi.§.fi.C. de temp. app. vbi dicit text. quòd possunt partes pacisci, quòd nullum fatale seruetur in appellatione: ergo clarè patet,quòd per pactū partium possunt alterari, & tolli fatalia iuris.Si ergo possunt partes prosequi appellationem sine fatalibus,sequitur quòd possunt ipsa elongare,vel breuiare ad earū libitū. hoc enim patet ad sensum: quòd si in appellatione non seruantur fatalia, potest durare vlteriori tēpore de cōsensu partium,& ita tenet ibi Bartol.¶ Secundò,moueor per tex.in d.l.quandiu.de appel.vbi dicitur,quòd nō currit tempus appellanti, quando de cōsensu expresso ipsarum partium prosecutio appellationis differtur: ergo possunt facere partes per cartum pactum,quòd fatalia nō currant. Et licet tenentes cōtrarium,respondeāt ad illum text. quòd loquitur de suspēsione & non de prorogatione:prout dicit Abb.in d.c.ex ratione. colū. iij.ego nō video in effectu,quę differentia resultat inter suspendere & prorogare, cùm vtroq; casu habeatur idē effectus: put inferius dicā.¶ Tertiò,moueor per tex.in d.l.quod si nolit.§.si quid ita.ff.de ædil. edi. vbi partes per pactū possunt prorogare tēpus legale,vt duret in perpetuū.¶ Quartò adduco tex.in c.in causis.de offi.deleg. vbi terminus datus in rescripto delegatorio, infra quē causa debebat finiri,potest de consensu partiū prorogari,& sic possunt partes prorogare iurisdictionem,quæ certo tempore finiri debebat. ¶ Quintò considero,quòd oēs doct.tenentes contrariam partē,fundāt se super duobus fundamentis.Primum est,arguēdo à simili,de instantia primæ causæ,vt sicut illa nō potest prorogari,vt not.in d.l.properādum. in prin.C.de iudi.ita etiam non potest prorogari instātia appellationis.Secūdum est, quia ista tempora respiciunt publica vtilitatem,vt citius lites finiantur, vnde nō possunt prorogari per

partes

partes in præiudicium reipublicæ: vt dicit Abb. in d.c. ex ratio-
226 ne. col. ij. ¶ *Ego autvolẽs sustinere opin. quam tenui, tollo de facili ista duo fundamenta: quibus sublatis corruit opinio contraria: & tãtò magis elucescit illa, quam teneo. Et primum fundamentum: quod fit à simili tollo per bonam instantiam: iuxta no. per glo. in c. sicut vrgeri. j. q. j. nã instantia causæ principalis nõ est aliquo modo prorogabilis nec tacitè nec expresse per partes: adeò ꝙ etiã per compromissum non suspenditur. secundũ Abb. in c. pe. col. vj. & ibi etiã Felyn. in v. col. versi. tertia declaratio, &c. de iudi. & plenius per Maria. Soc. in d.c. pe. in xvj. argumẽto. & per Soc. in consi. xxxj. col. iiij. in j. vol. & Petr. de anch. in consi. cclxxxiiij. & Philipp. in d.c. ex ratione. colum. vj. ver. secundò quæritur. & tamen instãtia causæ appellationis, prorogatur & suspẽditur per compromissum: vt d. clem. quandiu. & d. authenti. si tamen. C. de tempo. appell. ergo non est bonum arguere ab vna instantia, ad aliã.
227 ¶ *Ad secundũ fundamentum inquantũ consideratur publica vtilitas, dico ꝙ si hoc esset in cõsideratione, minimè deberet per cõpromissum suspẽdi: quia possent partes millies compromittendo facere quòd nunquã labãtur fatalia: & sic lites essent immortales, & offenderetur publica vtilitas: sed quia lex hoc non considerauit in instãtia appellationis ex quo permisit illam suspendi per cõpromissum: vt d. clemen. quãdiu. ergo istud præiudicium publicæ vtilitatis, non fuit in consideratione in tẽpore appellationis sicut in tẽpore principalis causæ. Et ratio diuersitatis est. quã ponit Abb. in d.c. pe. colũ. vj. de iudi. vbi dicit, quòd maius præiudiciũ partiũ vertitur in causa appellationis, quàm in causa principali: quia perempta instantia principalis causę, pereunt solùm acta: & nõ perimitur ius partis. sed perempta instãtia appellationis, perit tota causa: vt in cle. si appellationem. de app. & not. Bar. in l. pendente. C. de temp. in integ. resti. & Barto. in authen. item, si appellatione. in fi. C. de tempo. appel. Et ideò, q̃a agitur de maiori præiudicio, iura tollerant, quòd illa instãtia possit per partes suspendi & prorogari. Et ex his remanent elisa fundamenta tenentium contrariam partem. ¶ Superest modo respõdere ad duo iura, quę põderant tenẽtes dictam partem: videlicet, ad c. oblatæ. de app. ibi sed ne valeat progari &c. & ad l. nemo. C. de tempo. ap. Et primò ad c. oblatæ. dico, quòd si rectè ponderetur, intẽtio summi Pontificis ibi fuit, habendo respectum ad iudicem: nã cõcessit iudici, quòd possit breuiare terminum appellationis: vt ibi. & capitu. cùm sit Romana. & cap. personas. eodem ti-

dem titulo. sed non concessit, quòd possit ipsum elõgare sine partium consensu. & ita illum text. declarat ibi glo. in versicu. prогari. quæ dicit, nisi ex iusta causa, vt in c. ex ratione &c. vnde sentit, quòd tex ille loquitur de iudice, qui ex iusta causa, scilicet impedimẽti. prorogat tẽp⁹ appellationis: & ita loquitur d. c. ex ratione. allegatum ibi per glos. quæ debet intelligi secundum tex. quem allegat: secundũ Bartolum in l. non solùm. §. si liberationis verbo. ff. de liber. lega. Nos autem loquimur, quando ambo litigãtes de cõmuni consensu volunt prorogare. quod facere possunt: per
228 d. clem. quandiu. ¶* Ad l. nemo. respondeo, quod nõ loquitur de prorogatione: sed de reparatione, quę fit finito tẽpore: vnde vult illa lex, ꝙ transactis fatalibus nemo potest impetrare reparationẽ temporis, postquàm appellatio remãsit deserta. Nos autem loquimur de prorogatione, quæ fit durante tempore. l. sed si manente. ff. de preca. & ita expressè colligitur ex tex. in d. l. nemo. qui facit expressam mentionem de repetitione. & ita ibi illum text. intelligit Paulus de castro. & est de mẽte
229 Bart. ibi in primo not. ¶* Ex prædictis ergo remanet defensata ista conclusio, quòd partes possunt prorogare de cõmuni cõsensu tempora appellationis prosequendæ: & hanc opi. tenet Archid. in c. anteriorũ. ij. q. vj. & Frãc. de are. in c. pe. de iudi & licet Fel. in d. c. pe in vj. col. tenuerit cõtrariũ, per d. l. nemo. cui dicit non posse respõderi: tamen satis patet illud responsum ex prædictis: & cõtrariũ & melius tenuit idẽ Fel. in d. c. ex ratiõe. vbi ponderat rationẽ, quam superius attigi succinctè, scilicet, quòd nõ possit dari recta differentia inter suspendere & prorogare: quia ita potest effici immortalis lis, suspendendo sicut prorogando: & miror quare doctores ita elaborarunt in faciendo huiusmodi differentiã; cùm nullius sit effectus: imò rectè cõsiderando facilius admitti deberet prorogatio, quàm suspensio per ea, quæ dicit gl. in authẽ. si tamen. C. de tem. ap. quæ dicit, quòd non currit tempus ei, qui semper litigat. Sic ergo prorogantes semper litigant: vnde facilius debent sibi tẽpora indulgeri: sed suspẽdentes videntur in lite supersedere: vnde videntur negligere: & tãtò min⁹ deberet eis concedi terminus, per d. l. nemo. quæ vult ꝙ appellantes debent vigilare. vnde illud quod ponderat Abb. in d. c. ex ratiõe. colũ. iij. ego retorqueo contra ipsum. & si aliter diceremus, ꝙ esset permissa supẽsio & nõ prorogatio, lex esset imposita verbis, & nõ reb⁹. cõtra l. ij. in fi. C. commu. de leg. quia de facili inueniretur via, ꝗ idẽ induceret,
230 quod prorogatio. ✗ ¶* Et pre-

✗ [handwritten: ...tenet Nicol. Grana in addicta ad prat. ... lib. 7. c. iij n. 51 vbi de ... opin. ... Jafred. ... 478]

dicta procedunt in temporibus prosequendi appellationem, secus est in tempore appellandi, scilicet decé dierũ: quia tale tẽpus non potest vllo modo nec per iudicé nec per partes prorogari tacitè nec expressè: nec etiã per viam cõpromissi, vt est glo. in auth. offeratur. C. de litis conte. & Phil. in d.c. ex ratione. col. vj. ver. tertiò quæritur &c. & Bal. in auth. hodie. col. ij. ver. quarto, quid si est appellatũ &c. C. de appel. vbi plus dicit Bal. quod etiã si lata esset sententia in causa appellationis interpositę, post decé dies de consensu partiũ, non valet. Idem tenet Bald. in d. auth. ei qui appellat. col. fin. versi. quæro nunquid &c. & ibi etiam Alex. in addi. ad Bar. & Abb. in consi. lxxvij. colũ. ij. in ij. vol. & Car. in cle. quandiu. in v. q. de app. & Fel. in d.c. pen. col. v. in fin. ver. secunda

231 declaratio. &c. de iud. ¶*Tertiò principaliter limita, nisi partes durante appellatione cõpromisissent causam penes arbitros: quia durante compromisso non currunt fatalia: & sic tempora appellationis possunt durare vltra biennium. tex. est in d. clemẽ. quandiu. & in authẽ. si tamen. C. de tempo. appel. & patet ex his, quæ proximè dixi in pręcedenti limitatione. Quod tamen intellige, quando est factum compromissum in arbitros. Secus si in arbitratores: quia tunc non suspenditur instantia appellationis, secundum Petr. de Anch. in consil. cclxxxiiij. & ibi adsi ?nat

232 ratiõné. ¶*Vltimò, quia supęrius dixi, quòd in Regno primum tempus prosequendi, est quinquaginta dierum, per const. appellationũ tempora. quæro an istud tempus quinquaginta dierum, seruetur etiam quando appellatur ab interlocutoria? Dic ꝙ non: quia dicta consti. regni, loquitur præcisè de appellatione à diffinitiua, dum dicit appellationum tempora, per quas diffinitiuæ sententiæ suspenduntur &c. & sic intentio legislatoris est ibi limitare tempora appellationum à diffinitiuis sentẽtiis: vnde non extenditur ad interlocutorias: & nulla fuit alia ratio, nisi quia interlocutoriæ non suspenduntur per appellationem: vt in c. non solùm. de appel. lib. vj. & per Bartol. in l. iij. ff. de appel. recip. Et intentio illius constit. fuit limitare tempora illarum appellationum, quæ suspendunt sententias: ad hoc vt magis vigilet appellans in expediendo causam citius: ne ita diutius in suspenso remaneat: iuxta l. nemo. C. de tẽp. app. sed quando appellatur ab interlocutoria: qa iudex potest procedere, non obstante appellatione: ideò non fuit opus limitare ista tempora: vnde tunc staremus dispositioni iuris communis, scilicet, vt peti debeant apostoli intra triginta dies: & prosequutio fiat per annum vel biennium: iuxta dispositionem c. cùm sit Romana. de app. & au-

Q then

then.ei qui appellat.C.de tépo. appel.in casu tamen, inquo permittitur de iure ciuili appellari ab interlocutoria,vt quando habet vim diffinitiuæ, quo casu appellatio suspendit sententiam: vt fuit dictum suprà in q.præcedenti principali:tunc haberet locum dicta constit.ex identitate rationis.& ita etiã tenet Matth. de Affl.in d. const. appellationũ tempora. col.vij.in fi.ver.sed hic
233 quæro &c.¶*Scias etiam in hac materia, vnam correctioné seu limitationem iuris communis in Regno: nam de iure communi si appellãs non prosequitur causam,nõ potest appellatus statim illam prosequi: nisi in fine anni vel biennii, scilicet cũ vnus tantùm mẽsis superest de anno vel biennio: quia antè posset dicere appellans: ego volo gaudere de tempore mihi à iure concesso.& de hoc est tex.in d.authen. ei qui appellat.& ibi Barto.Ang. & doct.& Abb.Phil.& Card.plenè in c.oblatæ.de appel.sed hodie in Regno est prouisum per ritum magnæ curiæ in nu.9.& incipit, item, si appellans.quòd si appellans nõ prosequitur causam infra mensem post præsentatum processum, potest appellatus cõparere, & prosequi elapso mense: & sic nõ est opus expectare finem anni vel biennij.
234 † ¶* Plus etiam est cautũ in Regno,quòd in causa appellationis nõ reqritur libellus nec litis con testatio, sed incipit ipsa causa ab apertura processus.ita de hoc est ritus magnæ curiæ in nu.52, incipiens,itẽ, in eisdẽ curiis,&c. & alius ritus, in nume.127.incipiens, item, in curia ipsa &c.& alius in nume.141.incipiens, itẽ, quòd causa &c.& alius in nume. 155.incipiens, item, in appellationum causis &c.

QVARTO, principaliter sequendo ordinem præpositum,
235 * quęro, à quibus iudicibus,& à quibus actibus appellari possit?ista q.habet duo membra. Primum est à quibus iudicibus potest appellari. Secundũ est,à quibus causis & actibus appelletur. super primo facias regulã affirmatiuã: scilicet, quòd regulariter ab omnibus iudicibus tã delegatis, quàm ordinariis potest appellari.c.omnis.&c.ad Romanam.ij.q.vj.& not. Spec.in tit.de appel.§.videndum.in prin. Non enim facit iudici iniuriam is, qui ab eius sententia appellat.l.& in
236 maioribus.C.de app.* Cùm enim appellatio sit quędam defensio,quæ datur oppressis contra iniuriam iudicis.l.j.ff.de appel.& d.c.ad Romanã.debet regulariter omnibus censeri permissa. Et ꝙ sit defensio, est text. in c.cùm speciali.§.porrò.de appel. & tenet Soci.in consil.cxcv.
237 col.iij.in ij.vol. ¶*Istã regulam limita primò.quando est lata sententia à principe non recognoscẽte superiorẽ: quia ab eius sententia nõ appellatur.tex.est in l. j.ff.à qui.app.non li.& in c.cũcta per

per mundũ. ix.q.iij. vbi loquitur
de sentẽtia Papæ. hinc dicit And.
de Ylser. in c. imperialem. §. præ-
tereà si inter duos. colũ. vj. in fin.
de prohi. feud. alie. per Feder. ꝙ
hoc habet locum non solùm in
sententia imperatoris, vel Papæ,
sed etiã cuiuslibet regis non re-
238 cognoscentis superiorẽ* prout
est Rex Siciliæ, qui dicitur mo-
239 narcha, secundum eũ. ¶* Secũ-
dò limita non procedere in sen-
tentia lata à præfecto prætorio:
quia ab ea nõ appellatur. l. præ-
fecti. ff. de min. & l. j. §. his cuna-
bulis. ff. de offic. præfec. præto. &
240 l. j. C. de sen. præfe. pręt. ¶* Ter
tiò limita non procedere in sen-
tentia lata in sacro regio consi-
lio: quia ab ea non appellatur: ex
quo censetur sententia regis: nã
fertur sub nomine regiæ maie-
statis: & ita seruatur in Regno:
quia à sentẽtia sacri consilij non
appellatur: sed tantùm reclama-
tur seu supplicatur, & non retar
datur executio: iuxta ea, quæ ha-
bentur in auth. quæ supplicatio.
C. de prec. impe. offe. & dixi ple-
nè suprà in præambulis huius
241 trac. de appel.* & quòd senten-
tiæ sacri consilij habeant vim le-
gis, quia proferuntur sub nomi-
ne regiæ maiestatis in Regno,
traditur in decis. ccclxxxiij. in fin.
cõs. Neap. & per Bal. in l. fi. C. de
legi. & Host & Ant. de Bu. in c. cũ
Bertoldus. de re iud. & quòd nõ
retardetur executio, præstita ta-
men satisdatione in casu retra-
ctionis: habetur plenè in decis.
ccxxxj. consi. Neap. & dixi suprà
in præambulis huius partis de
appel. in versic. supplicatio. Hoc
242 potest comprobari: * quia isti
domini in consil. æquiparantur
senatoribus, à quorum senten-
tia non appellatur, secundũ Spe.
in titu. de appel. §. videndum. &
est tex. in l. j. ff. à quib. appel. non
243 licet. ¶* Quartò limita nõ pro-
cedere in sententia lata à Duce
Venetiarum: quia ab ea non ap-
pellatur, secundum Cyn. in l. fin.
C. de peti. hæred. & in l. fin. C. de
don. inter vir. & vxo. & ratio po-
test esse: quia non recognoscit
244 superiorem. ¶* Quintò limita
nõ procedere in sentẽtia lata ab
episcopo: cuius iurisdictio fuit
prorogata: quia ab ea nõ appel-
latur. Casus est singu. in l. episco-
pale. C. de episco. audi. & in hoc
episcopus æquiparatur præfe-
cto prætorio, secundum Bal. ibi,
245 & est speciale in episcopo: * qa
secus est in alio iudice proroga-
gato, vel dato de communi con-
sensu. partium: quia potest ab e-
ius sententia appellari. l. ex con-
sensu. in prin. & ibi Bar. ff. de ap-
pel. & Spec. in tit. de compe. iud.
ade. §. j. versic. sed an à sententia.
& versi. sed ad quẽ. & gl. in c. su-
per quæstionũ. §. verum. in versi.
assensu. de offic. deleg. vbi dicit,
ꝙ talis iudex nõ potest recusari
vt suspectus, sed bene potest ab
eius sententia appellari. & Ludo.
Ro. in cõsi. ccxxviij. col. pe. in fin.
246 ¶* Sextò limita nõ procedere
in sententia sortis seu fortunæ,

vt quādo fit aliqua diuisio iudicio sortis: quia à tali sentētia nō appellatur, secundū Bald. in l. fin. in prin. C. commu. de leg. & Philip. in rub. de app. colū. iij. & Pet. Phi. Cor. in consi. cxliiij. in fin. in
247 iiij. volu. *Item, non potest peti restitutio in integrum aduersus iudicium sortis: quod vulgò dicitur, per loscas: ita tenet Bald. in l. ait prætor. §. fin. ff. de mino.
248 ¶ *Septimò limita non procedere, quando iudex est merus executor: quia ab executione facti non appellatur. l. ab executore. & ibi Barto. ff. de appel. & l. ab executione. C. quo. app. non recip. Quod tamen intellige, nisi modum excedat: quia tunc potest appellari, & debet exprimi causa in appellatione, secundum Bart. in d. l. ab executore. & vide multas alias fallentias, in quibus potest appellari ab executore, quas cumulat Spec. in tit. de ap-
249 pel. §. in quibus. ver. v. * An autem appellari possit à pronūtia de exequēdo? Bar. in d. l. ab executione. tenet ꝙ sic. sed in d. l. ab executore. sentit contrarium. & hanc contrariam partē, scilicet, ꝙ etiam à pronūtia de exequendo, nō appellatur tenet Pet. Phi. Cor. in cōsi. lxxj. colū. iiij. in litera v. in j. volu. vbi dicit hanc esse communē opin. & plures allegat pro ista parte: pro qua etiam adducit rationem: quia prohibito vno, censetur prohibitum omne id, per quod peruenitur ad illud.
250 ¶ *Octauò limita nō procedere in sententia arbitri: quia ab arbitro non appellatur: sed eius sentētiæ pareri debet metu pœnæ. l. diem proferre. §. stari. ff. de arbi. & l. j. C. de arbi. & hoc quādo pœna fuit adiecta cōpromisso. Si autē nō fuisset adiecta pœna, tunc agitur ad interesse, vt d. l. diē proferre. §. fi. & not. Abb. in c. per tuas. col. ij. ver. nota, ꝙ arbitriū &c. de arbi. & vide Bald. in l. ij. ff. de arb. & ratio adsignatur
251 per doct. in locis prælle. quia ex sententia arbitri non oritur actio neq; exceptio, vt d. l. ij. & ibi Bal. & doct. sed solùm illi paretur metu pœnæ, vnde cùm nō producat actionē, nō est necesse ab ea appellare, illud autē quod dixi, ꝙ quando non est adiecta pœna, agitur ad interesse, habet locum, quādo cōpromissum est stipulatione vallatū: & non aliter: quia secus si pacto nudo, secundum Bar. Bal. & docto. in d. l. diem proferre. §. fi. & hoc de iure ciuili, sed de iure canonico agitur ad interesse, etiā ex pacto nudo, secundum Abb. in d. c. per tuas. colū. ij. in fin. sed hodie est inductum, ꝙ si compromissum fuit factum pacto nudo sine stipulatione & sine pœna, si fuit sententia arbitri emologata expresè vel tacitè, producit actionēm post emologationē: & censetur tacitè approbata seu emologata, quando partes tacēt per decem dies, & non improbant sententiam, nec de ea conqueruntur, etiam extraiudicialiter: tunc

tunc enim sententia arbitri mandatur executioni post decē dies: & non potest vlterius per partē improbari. tex. est & ibi Bald. & doct. in l. cùm anteà. C. de arbit. & illa est lex noua. & not. Abb. in d. c. per tuas. col. iij. Nota ergo, ꝙ ad hoc vt habeat locū d. l. cùm anteà. est necesse, ꝙ cōpromissum sit factum sine stipulatione & sine pœna. & ratio est: quia vbi est stipulatio & pœna, nō est opus emologatione: quia si altera pars contrauenit, agitur ad pœnam. l. j. C. de arbit. itē vbi est stipulatio sine pœna, minimè est opus emologatione. quia agitur ad interesse, quod succedit in locum pœnæ, per text. & ibi Bal in d. l. diem proferre. §. fi. quod dic, vt j. dicā.
252 ¶* Quod tamen limita, nisi in compromisso pœnali esset apposita clausula, rato manente pacto: quia tūc ista censentur duo compromissa, vnū cum pœna, & aliud sine pœna. quo casu habet locū emologatio in compromisso, & oritur actio, per d. l. cùm anteà. ita tenent glo. & Bald. in d. l. ij. ff. de arbi.
253 ¶* Et per hoc infero, quod vbi esset adpositum iuramentum in cōpromisso, efficeretur emologabile per iuramentum: & produceret actionem, ex quo iuramentum habet vim illius clausulæ, rato manente pacto, secundum Barto. & communiter docto. in l. si quis maior. C. de transactio. & Anto. Corse in repeti. rub. de iureiur. in vj. priuilegio. quod est valde notandum: quia communiter hodie in compromissis adponitur iuramentum. ¶ Sed posset in hoc aliquis dubitare: quia de iure nouissimo prohibetur adponi iuramentum in compromissis, per authenti. decernimus. C. de arbit. ergo iuramentum tale non debet aliquid operari. Sed dic, quòd de iure canonico est prouisum, ꝙ tale iuramentum valeat & seruetur: quia seruari potest sine interitu salutis æternæ, quando compromissum est super re licita; vt est text. & ibi Abb. in ca. ij. col iij. & in c. cū tēpore de arbi. Verùm aduerte, quòd Bal. in d. authenti. decernimus. tenet expressè, quòd ex compromisso iurato non detur actio: quia dicit, quòd quo ad priuilegium actionis remanet dispositio iuris ciuilis, ex quo actio fuit inducta de iure ciuili, scilicet, per dictam l. cùm anteà: sed quo ad censuram ecclesiasticam, vt iuramentum seruetur, stamus iuri canonico. & illud dictum Bald. refert simpliciter Abb. in d. cap. ij. columna iij. Verùm posteà concludit, quòd de iure canonico producitur actio vigore iuramenti. vnde ista præcedens illatio, quam feci, sine dubio procederet in foro ecclesiastico: vbi seruatur ius canonicum: sed in foro seculari, satis dubito; & potius putarem tenendum contrarium, per illud dictum Bald. in dicta authenti. decernimus.

nam ex quo iuramentum est reprobatum à iure ciuili: non videtur ꝙ in foro seculari, vbi seruatur ius ciuile, posit iuramentum reprobatũ importare clausulam, rato manente pacto. & sic producere actionem: quia quod nullum est, non potest aliquem effectum producere. Nec obstat, si diceretur, ꝙ vbi tractatur de iuramento, stamus iuri canonico in vtroque foro: per ea quæ no. Abb. in d.c.j. de ope. no. nun. & in c. cùm cõtingat. de iureiur. quia fateor, quo ad obseruantiã ipsius iuramẽti. & ita stamus huic iuramento in vtroq; foro: ne iurans incidat in periurium: quia quo ad hoc, tantùm cõcernitur periculum animarum. sed ad inducendum alium effectum, scilicet, actionis, quæ ad hoc prodita fuit de iure ciuili: non est ab sonũ dicere, ꝙ quo ad hoc, vnũquodq; ius seruetur in foro suo: cùm non vertatur aliquod peccatum: vt dicit Abbas in d.c.j. de oper. no. nun. hoc tamen intelligo & declaro, quãdo quis vellet agere de iure ciuili, vigore l. ne in arbitris. C. de arbit. quæ induxit actionẽ de iure ciuili in compromisso iurato: & posteà fuit correcta per d. authen. decernimus. sed vigore iuramenti dico, ꝙ etiam in foro seculari posset adire iudicem, & facere compelli partem ad obseruantiã iuramenti. & sic habebit intentum. ita dicit Abb. in d.c per tuas. colũ. iiij. vbi ita limitat Bald. in d. authẽ. & ita cum hac declaratione per-
254 transeo. ¶ *Illud autem, ꝙ dixi, ꝙ requiritur emologatio tacita vel expressa, ad hoc vt sententia arbitri mandetur executioni: per d.l. cùm anteà. limita nõ procedere in compromisso Iudæorũ: quia illud executioni mãdatur sine alia emologatione, etiã ante decem dies elapsos. tex. est, & ibi hoc tenet Guido de Susa, in l. Iudæi. la j. C. de Iudæ. & Alexã. in addi. ad Barto. in d.l. cùm an-
255 teà. ¶ *Item illud, quod dixi suprà, ꝙ quando est apposita stipulatio, agitur ad interesse vel ad pœnam, & ꝙ quãdo est emologata per lapsum decem dierũ, potest executioni mandari: per d.l. cum anteà. limita procedere, nisi laudum contineret rem illicitam & peccatũ: quia tunc est ipso iure nullum, & ex eo non agitur, nec ad pœnam nec ad interesse. Idem quando contineret manifestam iniquitatẽ: quia tunc contra ipsum datur exceptio doli: quæ habetur instar cuiusdam appellationis. l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. de arbi. & talis exceptio doli, oriẽs ex manifesta iniquitate, impedit laudum executioni mandari, etiam post decẽ dies. Itẽ, impedit exigi pœnã & interesse. Ita pulchrè declarat Abb. in cap. ij. colũ. fi. de arbit. & in c. per tuas. colũ. iij. eo. tit. & Ludo. Ro. in consil. xc. & sic tunc per viam istius exceptionis potest haberi recursus ad iudicem: qui iudex cognita iniqui-

tate manifesta, poterit laudum retractare. Secus, quando non contineret iniquitatem manifestam: quia tũc non obstat aliqua exceptio, nec appellari potest. vnde debet stari sententiæ arbitri, & imputatur ei, qui compromisit. ita procedit text. in d.l. dié proferre. §. stari. licet aliter dica-
256 tur in arbitramento: *quia in eo semper habet locum reductio ad arbitrium boni viri, vsq; ad xxx. annos, vt plenè dixi suprà in præambulis huius tract. de app. ver. reductio est nonus &c. quæ reductio non habet locũ in sententia arbitri, vt declarat Abbas in d. ca. ij. in finalibus verbis. Et hæc est vna de differentiis inter arbitrũ & arbitratoré. quod nota: quia multi decipiuntur: putantes in omni sententia tam arbitri, quàm arbitratoris habere locum reductionem ad arbitrium boni viri: quod non est verum: secundum Abb. in d. c. ij. col. fi. in
257 princi. & in fi. ¶* Ex prædictis ergo, quia materia arbitrorũ est quotidiana, elicio vnã practicam sub compendio. Aut enim sumus in arbitro: aut in arbitratore. Primo casu, si quidé cõpromissum est factum pacto nudo sine iuramento & pœna, & tunc quia nullum aliud remedium potest habere locũ, recurrimus ad emologationem. nam si fuit laudum approbatum expresse per partes, mãdatur executioni statim, non expectato lapsu decem dierum. Si verò expresse non fuit emologatum, & tunc si partes non conqueruntur infra decem dies, mandatur executioni post decem dies: quia censetur tacitè emologatum: per d.l. cũ anteà. & ibi Bar. Bal. & docto. C. de arbit. Si verò aliqua partium contradixit infra decé dies, & tunc non emologatur, nec producit aliquam actioné, nec mãdatur executioni: quia pactum nudũ non potuit aliquem effectũ operari, non accedéte consensu partium expresso vel tacito. Ita expresse deciditur in d.l. cũ anteà. & hoc procedit de iure ciuili, & in foro seculari. Secus est de iure canonico, quia ex quo secundum illud ius pactũ nudum producit actionem, vt habetur in ca. j. de pact. tunc ex tali compromisso ageretur ad interesse sine alia emologatione, secũdum Abb. in d. c. per tuas. colũ. ij. in fi. Si verò compromissum sit factum pacto nudo cum pœna, & tunc ex tali laudo non oritur actio: quia non habet locũ emologatio, vbi est pœna: ex quo prouisio hominis facit cessare prouisionem illius l. cùm anteà. & quia pactũ remanet nudum, & nulla lege fomentatũ, non datur actio, nec ad pœnam nec ad contenta in laudo: vnde erit inutile, nisi esset adposita clausula, rato manéte pacto. ita dicit Bart. in d. l. cũ anteà. Si verò si factum compromissum cum stipulatione & pœna, & tũc cessat dicta l. cum anteà. & habet locum lex j. C. de arbi. & dicta l.

diem proferre. §. stari. quia si pars contrauenit, incidit in pœnam. fallit, vbi est iniquitas manifesta, per ea, quæ supra dixi. & hanc fallentiam etiam poteris dare ad casus præcedentes: vt superius declaraui. Si verò sit factum cum stipulatione sine pœna, & tunc minimè habet locum d.l.cùm anteà. & sic non fit emologatio, ex quo agitur ad interesse, per d.l.diem proferre. §.si. ita dicit Bar.in d.l.cũ anteà. Fallit similiter, vbi esset iniquitas manifesta: per supra dicta. sed Abb.in d.c. per tuas.col. iiij.tenet contra Bart.scilicet, ꝙ etiam quando compromissum fuit factum cũ stipulatione sine pœna, habet locum emologatio. & ita extendit dictã l.cùm anteà. quæ in rei veritate non loquitur de pacto nudo: sed solũ prouidit in illis cõpromissis in quibus non est adposita pœna: neq; sunt facta ex decreto iudicis, vt adparet ex principio illius leg. vnde non videtur excludere cõpromissa facta per stipulationem. & ita videtur, ꝙ opi. Ab. sit magis vera. Si vero sit factũ cum iuramento, stipulatione, & pœna, prout communiter fieri solet, maximè hodie in Regno, quando ista cõpromissa fiunt per notarios: nã cõmuniter in eis adponunt stipulationem, pœnã & iuramentum, & clausulam, rato manente pacto: & alias quamplures clausulas, & tunc propter illam clausulam, rato manente pacto: dico, ꝙ habet locum emologatio: per ea, quę dicit Bar. de ista clausula in d.l.cùm anteà. iuncta illa opi. Abb. quam modò approbaui in d.c.per tuas. colum.iiij. dum tenuit, ꝙ d.l.cùm anteà. habet locum etiã in stipulatione. Itẽ dico, ꝙ propter iuramentum potest adiri iudex, vt cõpellat partem ad obseruãtiam iuramenti, secundum Abb. in d.c.per tuas. col.iiij. vbi limitat Bald.in d.authẽ.decernimus. vnde concludo, ꝙ hodie in istis compromissis ita vallatis & clausulatis habet locum d.l.cùm anteà. licet Bart. dicat ibi, ꝙ raró hodie habebit locum. Ego dico totum contrariũ, quod hodie semper habebit locum: maximè, propter dictam clausulã, quæ cómuniter adponitur in compromissis, & sic habemus bonam extensionẽ ad d. l.cùm anteà. per ea, quæ no. Bal. de illa clausula in l.ij. ff.de arbi.
258 & superius dixi. ¶* Hoc tamen limita, nisi laudũ contineret manifestam iniquitatem: quia tunc petita absolutione à iuramento, quæ de facili concedi debet in tali casu, posset opponi exceptio doli: de qua in d.l. non distinguemus. §.cùm quidam. & sic reduceretur reuisio laudi per viam illius exceptionis, coram iudice: per ea, quæ superiùs dicta sunt.
259 ¶* Et in isto casu, quando sumus in arbitro, non potest appellari à sententia arbitri: nec reduci ad arbitrium boni viri: nec reclamari: per d.l.j.C.de arbi. & d.§.

d. §. stari. nisi vbi est iniquitas manifesta, tunc opponitur exceptio, vt suprà. & tenet Ludo. Ro. in cõsi. xxvij. co. ij. Et licet hodie per d. l. cum anteà, oriatur actio ex compromisso: tamen vera & communis conclusio Doc. est, ꝙ etiam hodie nõ appellatur à sententia arbitri. ita tenet Bal. in d. l. j. C. de arbi. & Alex. & communiter doct. in l. arbitro. ff. qui satisd. cog. & in l. nemo potest. ff. de leg. j. licet Barto. in istis locis teneat contrariũ: scilicet, ꝙ hodie posit appellari: tamen com

260 muniter reprobatur. ¶* Secundo casu principali, scilicet quando sumus in arbitratore, & tunc in eius sententia nõ habet locum emologatio tacita: nisi per lapsum xxx. annorum, vt dixi supra in preambulis huius trac. de ap. versi. venio ad nonum, &c. ante verò dictũ tẽpus semper potest peti reductio ad arbitrium boni viri. ita loquitur l. si societatem. §. arbitrorum. & ibi Barto. ff. pro socio. & c. quintauallis. cum sua materia. de iureiur. & petitur dicta reductio quomodocunq;, & per quæcunq; verba sit factum compromissum, secundum Abb. & docto. in dicto c. quintauallis.

261 ¶* Illud autem, quod dixi, ꝙ à sententia arbitri non appellatur, limita non procedere in sententia arbitri iuris: qui eligitur ex necessitate legis vel statuti: de quo tractatur in c. suspicionis. & ibi per Abb. & docto. de offi. delega. & in l. fin. C. de iudi. nam à sententia talis arbitri potest appellari, vt est tex. in c. ab arbitris. de officio dele. lib. vj. & no. docto. in l. arbitro. ff. qui satis. cog. Et ratio est, qa isti arbitri æquiparantur iudicibus. de qua materia vide, quæ plenè dixi suprà in vj dist. in quarta parte principali. ver. ij. quæro, an coram arbitro &c. vbi declaraui, quam iurisdictionem habent huiusmodi

262 arbitri. ¶* Ex hoc sequitur, ꝙ cùm hodie per regiam prag. quæ incipit, odia. sit prouisum, ꝙ causæ inter coniunctos compromittuntur, à sententia talium arbitrorum bene posset appellari, ex quo dicuntur arbitri iuris. & in Regno est prouisum in specie super ista appellatione seu reclamatione per aliam regiam prag. quæ incipit, & si aliqua partium. qua cauetur, quòd is qui sentit se grauatum per sententiam arbitri iuris, potest adire iudicem illius loci. & si quidem dicit se læsum ex dolo ipsius arbitri, ex proposito, vel re ipsa, causa reuidetur per iudicem ex eisdem actis. Si verò allegat aliunde læsionem, & tunc iudex potest admittere nouas probationes, & iustificare sententiam: ita tamen, ꝙ causam expediat infra mensem: vel ad plus infra duos menses, & nõ vltra. Et si post sententiam latam per iudicem altera partium voluerit se grauare, non auditur vlterius ad impediendam executionem: sed fit executio realis, & cum effectu: præstita tamen fi-

deiussoria cautione per vincentem de restituendo in casu retractationis, & tunc causa reuidetur solùm in sacro regio consilio, vel in magna curia vicariæ, vel coram deputando ab eis, tertio loco, & non in alia curia. Et hæc omnia deciduntur in dicta regia prag. ex qua habes limitationem in Regno ad d.c.ab arbitris. quo cauetur, ꝙ ab arbitris iuris, appellatur ad principem: non autem ad inferiorem: ex quo habet iurisdictioné à lege. ideò ab eis appellatur ad legem animatam, vt dixi in dicta sexta dist. Nam in Regno hoc est correctum in arbitris inter coniunctos electis: quia ab eis reclamatur ad iudicem loci: & sic
263 ad inferioré à principe. ¶*Secundò limita non procedere hodie in Regno generaliter in omnibus arbitris, etiam inter extraneos electis: quia ab eis potest reclamari hodie ad iudicem loci: & causa debet expediri infra duos menses: post quam expeditionem non admittitur alia reclamatio, nisi eo modo, quo suprà: scilicet, quia fit executio præstita satisdatione. ita deciditur in d. pragm. quæ incipit, & si aliqua &c. in finalibus verbis. vnde per hoc habes nouam correctionem in Regno ad l. j. C. de arbi. & ad l. dié proferre. §. stari. ff. de arbi. & ista omnia dicta in hac octaua limitatione poteris addere ad ea, quæ dixi suprà in xiiij. dist. in quarta parte: vbi est principalis materia arbitrorum.
264 ¶*Nonò principaliter limita non procedere in iudice, qui reuocauit grauamen, quod fuerat comminatus: quia ab eius grauamine, quod reuocauit, nõ potest appellari: nisi alio modo esset suspectus. c. cùm cessante. de ap.
265 ¶*Vnum tamen adde pro complemẽto huius materiæ, quòd in omnibus casibus, in quibus suprà dixi non posse appellari à sententia maiorum iudicum propter authoritatem personæ, puta est à sententia principis & aliorum non recognoscentiũ superiorem: semper potest ab eorum sententia appellari ad Papam, quando contineret manifestam iniquitatem: nam Papa est iudex competens contra omnes non recognoscentes superioré, ratione iniustitiæ manifestæ & peccati. glo. est in c. ex transmissa. de foro compe. & And. de Yser. in c. Imperialé. §. prætereà si inter. colum. vij. de prohib. feud. alie. per Fede. & no. Host. & Ioan. An. in c. nouit. de iudic & Philip. in rub. de ap. in iiij. colum. & in c. si
266 duobus. col. fin. eo. ti. ¶*Item, licet non posit ab eis appellari: potest tamen appellari ab eorum vicariis, secundum Bar. & Bal. in l. à proconsulibus. C. de app. & Philipp. in c. dilecti. el iij. in sexta quæst. de appel.

VENIO ad secundum membrum huius quartæ q. principalis: super quo facio aliam regu-
267 lam affirmatiuam: scilicet,* ꝙ regu-

regulariter in omni causa appellatur, & ab omnibus grauaminibus tam iudicialibus, quàm extraiudicialibus, vt est glo. l. qui restituere. ff. de rei vendi. & not. Philip. in rub. de ap. col. iiij. in fi. cùm appellatio, sit quædam defensio, quæ nemini debet denegari, vt not. Soci. in consil. cxcv. col. iij. in ij. volu. & est text. in l. j. in prin. ff. de ap. & in c. cùm speciali. §. porrò. eo. ti. Et ꝙ ab actibus etiã extraiudicialibus appellari poßit, est text. & ibi plenè per Philip. in c. bonæ memoriæ. de ap. vbi plenißimè attingit naturam appellationis extraiudicialis. & ibi per Abb. & in c. cùm sit Romana. eo. ti. Et ista appellatio extraiudicialis non solùm fit à iudice extraiudicialiter procedente: sed etiam à parte faciente aliquod grauamen alteri parti, secundũ Philip. in d. c. bonæ me-
268 moriæ. col. vj. in prin. ¶*Et inter alios effectus huius appellationis extraiudicialis, quando fit à parte, nota magnum effectum: quia quando fit in causa beneficiali, habet vim citationis, & tenetur pars appellata comparere coram iudice ad quem, sine alia citatione: aliàs proceditur in illa causa in eius contumaciã. Et dantur in hoc duo termini. Primus, est terminus vnius mẽsis ad iter arripiendũ à die interpositæ appellationis: Deinde post aduentum appellantis expectatur appellatus per viginti dies alios: infra quos si non comparuerit, proceditur in eius contumaciã. text. est & ibi glo. in versi. absentia. in c. j. de electio. lib. vj. in aliis autem causis non beneficialibus non operatur hũc effectum sine citatione, vt no. Abb. in d. c. cùm sit Romana. co. pe. Et nota hunc mirabilem effectum: quia de facili potes decipere aduersarium, qui te molestat super aliquo beneficio, appellando ab eius molestia, ad sedem Apostolicam, & deinde producere omnia acta tua, quæ faciũt pro victoria tuæ causæ: nam pars appellata non aduertet in comparẽdo, quia expectat se citari. & sic poteris fabricare processum, & de facili obtinere: cũ non habeas cõtradictorẽ. & ita vidi pluries obseruari, & plures ꝓcessus huiusmodi venire de Romana curia in partibus nostris. De aliis autẽ effectibus huius appellationis extraiudicialis, & in quib⁹ differat à iudiciali, remitto me ad plenè dicta per Abb. Philip. & communiter scribẽtes in d. c. bonæ me-
269 moriæ. ¶*Istam regulam affirmatiuam quæ se habet, ꝙ ab omni causa & actu grauatorio potest appellari: limita primò non procedere, quando quis bis appellasset in vna & eadem causa: quia non potest vlterius ab eadẽ sententia tertiò appellare. l. j. C. ne li. ter. prouoc. & Spec. in titu. de appel. §. quoties. in princip. & per glo. & docto. in c. directè. & c. sua nobis. de app. quod procedit tam in diffinitiua, quàm in inter

Adde Mars. in l. vnica C. de rap. virg. n° 138 [illegible]

interlocutoria. Itē procedit, super vno & eodem articulo non licet tertio prouocare: nā si aliquis millies grauaretur in vna causa super diuersis capitulis, semper potest bis appellare super vnoquoq; capitulo. ita hæc omnia tenet Phili. in dicto cap. directè.columna tertia. in princ. Itē procedit, quādo vnus & idē vult tertiò prouocare: secus, si altera pars, quæ bis obtinuit, posteà tertio loco succubuit: quia ipsa etiam poterit bis appellare: & sic possunt concurrere quatuor appellationes in eadē causa: duæ scilicet, pro qualibet parte. ita dicit Philip. in d. c.directè.colum.iij.versic.secunda conclusio &c. & Abb. in d. c.

270 sua nobis.*Itē,procedit quando per tertiam sententiam non infertur nouum grauamen,secus si infertur: vt quia iudex tertiæ causæ condemnat ad expensas, ad quas alij iudices non condēnarunt: nam ab isto capitulo expensarum potest tertiò prouocari, ex quo est nouū grauamē: secundum Angel. in dicta lege j.C. [illegible] ter.prouoc. & Philip.in d.cap.directè. colum.iij. versicu.

271 tertia cōclusio &c. ¶*Item intellige & declara, ꝙ licet quis non possit tertiò prouocare: tamen si aduersarius appellat, pōt inhærere appellationi aduersarij:& producere iura sua, perinde ac si ipsemet appellasset: quia quælibet appellatio est communis vtriusque partis: secundum Phili.in d.c.directè.colū.pe. ver.

272 quinta cōclusio.&c.*Item, intellige & declara, quòd licet qs nō possit tertiò prouocare, potest tamen dicere de nullitate tertiæ sententiæ. & si succumbit super ista nullitate, potest iterū appellare, tanquam à nouo grauamine: secundum Ioā. de Imo. in d.c.sua nobis. de app. & Phil. in c.directè .circa fi. versic. noua conclusio. &c. & ibi vide plenè per eum de reliquis spectātibus

273 ad hanc materiam. ¶*Secūdò limita non procedere in causa, in qua aliquis fuit verus contumax:quia non auditur appellās. l.j. C. quo. appe. non recip. & l. ex consensu.§.fi.ff. de app. & ibi

274 Bar.Imo.& docto. *Quis autē dicatur verus contumax: tradit plenè Barto.in l.fin.ff.de in integ. resti.& Bart.& Alexan. in d. l. ex consensu.§.fina.& Alexand. in l. properandum.§.sin autem reus. C. de iudic. tamen vera conclusio,quantum ad propositum nostrū, est ꝙ ille dicitur verus contumax, qui fuit citatus personaliter, & potuit venire in termino,& non venit:vel si fuit citatus in domo, & posteà citatio peruenit ad eius notitiam: & potuit cōparere in termino, & non venit. Quod intellige, quando legitimè venit ad sui notitiā: puta per scripturam citationis visam posteà per eum: vel per relationem nūntij. secus si per relationem vxoris, vel aliorum de domo:quia tunc non est verus cō-

tumax:

tumax: quia potest dicere: ego noluí habere fidem vxori vel alij domestico. ita hæc omnia concludit Alex.in dicto §.sin autem reus.col.ij. & iij. & sunt de mente Bart.in d.§.fina. item requiritur copulatiuè, vt dixi, quòd citatus potuerit comparere: quia si fuit impeditus, non dicitur verus contumax, ex quo per eum non stetit: secundum Alexand.in l.ij.§. si quis.ff. si quis cautio. & habetur in dec.xxx.consil. Neap.
275 ¶*Et adde hìc, quod ad effectum, vt verus contumax non audiatur appellans, sufficit quod fuerit contumax ad sententiam audiédam tãtùm: licet in toto processu nõ fuerit cõtumax.ita tenet Alex. in l.sæpe. colũ.xxiiij.ff. de re iud. & idem Alexã.in d.§. sinauté reus. col.iij.in fi.versi.octaua conclusio. &c. Et pro ista opi. pondero. text.formalẽ in l. & post edictũ. §.fina.ff.de iudi.ibi:absentem ex peremptorio cõdemnatum &c. quod tamen intellige & declara, dummodo sit citatus peremptoriè: alias posset appellare: vt probatur in d. l. & post edictum. §.fi.& tenet expresse Alexan. in d.§.sin autem reus.versicu.tertia conclusio &c. Vnde quo ad hunc effectum, semper est inspicienda citatio: videlicet an in ea sit positum verbum, peremptoriè
276 &c. ¶*Itẽ adde, quòd sicut verus contumax nõ potest appellare, ita minimè põt allegare litis pendentiam: secũdum Alexã. in l.ij.col.ij.ff.de re iudi. nec põt supplicare: secundum Philip. De-
277 ciu, in consi.xxxiiij. col.j. ¶*Ille ergo, qui fuit alió modo citatus, puta in domo: & non habuit legitimè notitiam citationis, dicitur fictus contumax: & potest appellare, secundum Bald. in l.ea, quę.C.quo.& quãdo iud. & Bar.in d.l.fi.ff.de in integ rest. & Alex.in d.§. sin auté reus. ver. secũda cõclusio, &c. Et sic nota. quòd fictus contumax nõ punitur. quia in eo non arguitur dolus: sicut in vero contumace, vnde minimè potest mulctari: quia mulcta non irrogatur, nisi propter veram cõtumaciam: secundum Bald.in l.& in mulctis.C.de appel.& Bart.Bald.& Alex. in l.j.
278 §.fi.ff.si qs ius di.nõ obtẽ. *Et per hoc infero, quòd in regno per consti.regni, contumax cõdemnatur ad tertiam partẽ mobilium: & ex quadam generali consuetudine nonnullarum curiarũ in regno exigitur vnus tarenus pro pœna contumaciæ: & in nonnullis curiis diuersarum terrarum, exigitur vnus augustalis.dico quòd ista exactio pœnæ debet fieri contra verum contumacem: & non cõtra fictum: per
279 prædicta. ¶*Quibus etiam adde, quòd non solùm is, qui fuit personaliter inuentus, dicitur verus cõtumax: sed etiam is, qui procurauit, ne citatio perueniret ad eius notitiam: vt quia latitauit vel aliter se absentauit: iste enim habetur pro vero contumace: secundum Alexand.in d.

§.sin-

§. sinautem reus. versicu. quinta conclusio &c.per ea, quæ habẽ-
280 tur in clem.j.vt lit.pen. ¶*Vltimò sup hac materia scias, quòd verus cõtumax nõ appellat, scilicet, à causa principali. Secus est, si condemnatur in expensis ratione cõtumaciæ:quia si in ista condemnatione comparet, potest ab ea appellare: secundum Bald.in l.sancimus.col.fin.C. de iudic.& in l.terminato. col. pen. C.de fruct.& lit.expẽ. & in auth. generaliter.C.de episc.& cleri.& Philip.in c.sæpe. colũ.xv. in xj.& xij.quæstio.de appella.vbi etiam ponit,an verus contumax possit appellare à taxatione expensa-
281 rum. ¶*Tertiò principaliter limita non procedere in causa, in qua aliquis est confessus & conuictus: quia appellare nõ potest. l.ij.C.quo.appel.nõ recip. & habetur plenè per Philip. in c. cùm speciali.§.porrò. colũ.ij. de app. vbi limitat, quãdo quis est sponte cõfessus.Secus,si per tormenta:quia tunc appellat. Item limita, quando probatio per quam est conuictus,est clara: Secus, si dubia. Idem etiam tenet plenè Ioan.de Imo.in l.fin. §. iussus.ff. de app.& Bald.in d.l.ij. colum.ij. & ibi etiam gl. si autem esset solùm confessus,& non conuictus: vel solùm conuictus, & non con fessus,potest appellare: quia ista duo requiruntur copulatiuè: vt not.glo.& Imol,in antepen. col. in d.§.iussus. & Bal. in d.l.ij. col. ij.licet contra hoc videatur facere tex.& ibi not.in c.Romana.§. si autem.de app.lib.vj.vbi innuitur,quòd confessus non auditur appellans: licet non sit etiã conuictus.& ratio est,quia confessio in iudicio, inducit notorium:& in notorijs non appellatur:vt dicam in sequenti limitatione.Aliqui faciunt differentiã inter ius canonicũ & ciuile: scilicet, vt de iure ciuili requirantur illa duo copulatiuè: sed de iure canonico sufficiat, quòd sit solùm con fessus:per d.§. si autẽ. tamen veritas est ista, quòd de vtroq; iure nulla sit differentia: & requiritur copulatiuè tã in ciuilibus, quàm in criminalibus, quòd sit confessus & cõuictus,vt non appellet:ad hunc effectum scilicet, vt eius appellatio non admittatur, nec per iudicem à quo, nec per iudicem ad quem: sed indistinctè fiat executio.sed quando aliquis est confessus tantùm, potest appellare ad hunc effectum, vt eius appellatio recipiatur per iudicem ad quem: & inhibeatur iudici à quo: quia iudex à quo, non tenetur deferre tali ap pellationi, quæ induxit notoriũ contra se per confessionem: & potest ante inhibitionem exequi sententiam.& ita loquitur d. §.si autem. sed iudex ad quem, admittit illam: & potest discutere de errore confessionis, & interim inhibere: quia istud operatur appellatio in confesso: quia potest coram iudice ad quẽ., reuocare confessionem, docendo de

de errore, secundum Bart. in d.l. ij. in fin. C. quo. app. non reci. & hoc procedit, quando quis appellat nulla expressa causa. sed quando inserit causam in appellatione, vt quia allegat errorem confessionis, tunc etiam iudex à quo, tenetur illi deferre: & non potest exequi etiam ante inhibitionem. ita hæc omnia conclu dit in effectu Abb. in d.c. cũ speciali. §. porrò. col. iij. & ibi etiam Philip. vbi ita concordant opin. & vtrunque ius. & est de mente Bart. in d.l. ij. versic. tu dic veriùs &c. vbi dicit, quòd si non concur runt illa duo, tenet appellatio. põt tamẽ iudex à quo, nõ deferre, & exequi sententiam &c. & sic sub breuibus verbis Bald. cõcludit opi. prædictã, quã tenẽt doc. in d. §. porrò. & hoc propriè innuit tex. in d. §. si autem. vbi dicitur, quòd iudex ad quem debet inhibere, ne sententia executioni mandetur &c. & est de mente doc. maximè Imo. in d.l. fin. §.
282 iussus. ff. de appel. ¶*Quartò, principaliter limita non procedere in factis notoriis: quia in illis non admittitur appellatio. tex. est in c. cùm sit. in fi. & c. peruenit. & c. consuluit. el j. de app. & not. Phil. & Abb. in c. cùm speciali. §. porrò. colum. ij. de appel. & est tex. cum glo. in c. Romana. §. si autem. de app. lib. vj. Quòd tamen intellige, nisi in appellatione inseratur causa rationabilis: quia tunc etiam in notoriis admittitur appellatio: vt est glo. in versic. mandetur. in d. §. si autem. & Phi. in d. §. porrò. colũ. iij. & in d.c. consuluit. aliâs regulariter non admittitur: vt suprà. & tenet Lud. Ro. in consil. cccxxiiij. & de hac materia vide, quæ dixi suprà in ij. q. principali. versicu.
283 viij. limita &c. ¶*Quintò limita non procedere, quando quis fuit cõdemnatus de crimine falsæ monetæ: quia non potest appellare: sed damnatur vltimo supplicio, sine appellandi remedio. text. est in l. j. C. de fal.
284 mone. ¶*Sextò limita non procedere in eo, qui est condemnatus de raptu virginis: quia dãnatur vltimo supplicio, & non põt appellare, propter immanitatem criminis. text. est in l. j. §. si autem. C. de rapt. virgi. & Andr. de Yser. in titu. quæ sint rega. versicu. & bona. colum. xix. in fi.
285 ¶*Septimò limita non procedere in latrone insigni, & famoso. Item in seditioso & authore alicuius factionis: quia quicunque damnatur de huiusmodi criminibus, vel altero ipsorum, non appellat: nec supersedetur executio. tex. est in l. constitutiones, ff. de appel. & in l. si quis filio exhæredato. §. hi autẽ. ff. de iniust. rup. test. & Andr. de Yser. vbi su-
286 prà. colũ. x. ¶*Octauò limita non procedere in crimine læsæ maiestatis. quia in eo condemnatus non appellat. text. est in d. l. constitutiones. secundum intel lectũ Bart. ibi, dũ loquitur intelligendò illã l. de proditore, qui dici

dicitur dux factionũ: per l. quisquis. C. ad l. Iul. maie. & istam limitationem tenet in specie Fel. in c. sicut. el j. de simonia. & vide And. de Yser. in c. j. versic. & bo-
287 na. col. ix. quæ sint rega. ¶*Nonò limita non procedere in crimine simoniæ. nam condemnatus de eo, non appellat: ex quo æquiparatur crimini læsæ maiestatis & heresis: vt not. glo. in c. j. de test. li. vj. in gl. fi. ita tenet Fel. in d. c. sicut. el j. de simo. per illũ text. qui dicit, quòd mox debet sententia executioni mandari in
288 crimine simoniæ. ¶*Decimò limita non procedere in crimine hæresis: quia cõdemnatus in tali crimine non appellat. c. vt inquisitionis. de here. li. vj. & Fel. in d. c. sicut. vbi limitat in omnibus prædictis criminibus, nisi quis appellaret ante sententiam: quia tunc potest, secũdum eum. & vide ad hoc pulchrè Angel. in consil. clxxxviij. vbi multum singulariter loquitur. item omnes prædicti casus intelliguntur etiã, si fuit quis conuictus tãtùm, vel confessus tãtùm. & sic nõ vtrunque concurrit copulatiuè: secũdum Bart. in d. l. constitutiones.
289 ¶*Vndecimò limita non procedere in eo, qui fuit condemnatus pro debito publico seu fiscali: quia non potest appellare: tex. est & ibi per docto. in l. abstinendum. & l. fi. C. quo. app. nõ recip. & in c. ei, qui appellat. §. quotiens. ij. q. vj. & Spec. in ti. de app. §. in quibus. versic. iiij. quod intellige, quando fiscus tractat de dãno vitando: Secus si de lucro: vt in pœnis pecuniariis: quia tunc potest appellari: secundum Andr. de Yser. in constitut.
290 intentionis. colum. fi. ¶*Duodecimò limita nõ procedere in officiali alicuius iudicis: qui si pro gestis in officio fuit cõdemnatus, à suo iudice non appellat: præsumitur enim ex quo suus erat iudex: quòd eum iustè condemnauerit. Exemplum ponitur in nuntio seu famulo alicuius officialis: vel in actorũ magistro seu assessore condemnato à suo officiali pro gestis in officio. l. nulli. & ibi Barto. C. quo. appel. non recip. & in c. ei, qui. §. nulli. ij. q. vj. & Specu. in titu. de appel.
291 §. in quibus. versicu. iij. ¶*Decimotertiò, limita nõ procedere in quolibet officiali condemnato in syndicatu: quia non appellat ad effectum retardandæ executionis. vt dictat in hoc regno regia prag. quæ incipit, regiæ dignitati. quod declara, vt dixi suprà in ij. quæst. principali.
292 ver. xx. limita &c. ¶*Decimoquartò, limita non procedere in sententia interlocutoria: quia ab ea non appellatur regulariter de iure ciuili. l. pen. C. quo. app. non recip. quod dic, vt ibi per Bart. & in l. ij. & iij. ff. de ap. recip. Secus de iure canonico: quia à quolibet grauamine appellari põt: vt habetur in c. vt debitus. de ap. de qua materia vide, quæ plenè dixi suprà in ij. q. principali. & per

Ang.

Angel.in conſ.cxv.& conſi.cvij.
293 ¶*Decimoquinto limita non
procedere in cauſa, vbi agitur
de decima: quia no appellatur
à ſentētia lata in tali cauſa.text.
eſt in ca.tua nobis.& ibi glo. de
decim.& Specul.in tit. de app.§.
294 in quibus.ver.iiij.¶*Decimo-
ſexto limita non procedere in
cauſa poſſeſſorij: quia à ſenten-
tia lata in poſſeſſorio, non ap-
pellatur.l.j.C.ſi de momen.poſſ.
fue. app. & habet locū in omni
poſſeſſorio ſiue adipiſcēdæ ſiue
retinēdæ, ſiue recuperandæ: ſe-
cūdum Bar.ibi.& not.in l. quiſ-
quis.C.quo.appel. non recip. &
plene per Bar.in l ij.col.ij.verſi.
quæro,quæ eſt ratio, &c. ff. de
app.recip.& Ange.in conſi.cvij.
quod tamen ideò eſt, quia ſen-
tentia ſuper poſſeſſorio, parit
modicum præiudicium:ex quo
grauamen poteſt reparari ſuper
petitorio:ſecundum Bar.ibi. Ve
rum iſtud declaratur hoc modo
ſcilicet, vt non poſsit appellari
ad effectum retardandæ execu-
tionis:ita dicit tex.in d.l.j.& ibi
Bal.quia non obſtante appella-
tione,fit executio:tamen poteſt
appellari: & valet appellatio in
effectu, quoad deuoluendū ne-
gotium coram iudice,ad quem.
ita declarat Bar.in d.l.ij.col.iij.
ff.de app.recip.& Bald.in d.l.j.&
Abb.in c.cùm ad ſedem.colum.
antepe.& pe.de reſti.ſpo.& tan-
git plenè Phili.Decius in conſi.
xxviij.licet ibi.in iij.colū.dicat,
quod indiſtinctè nō appellatur
à poſſeſſorio:tamē magis com-
munis concluſio eſt,quod intel-
ligatur ad effectum retardandæ
executionis. & ita ſeruatur in
practica:maximè in hoc regno:
vt habetur i deciſio.lxxvij.in fi.
conſ.Neapolit. & tenet Abb.in
295 cōſ.lv.col.j.in ij.vol.¶*Quod
tamen limita primò procedere
de iure ciuili: ſecus de iure ca-
nonico:quia poteſt appellari à
poſſeſſorio.ita tenet Lud.Rom.
in coſi.cccxxiiij.in prin.& Spec.
in tit.de app.§.in quibus.verſic.
vj.& Archi.in §.ſunt, quorū.ij.
q.vj.& Abb.in d.c. cùm ad ſede.
colum.penul.Pro hoc eſt tex.in
cle.j.in fi. de ſeq.poſ.& fruct.&
in c.ex conquæſtione.de reſtitu.
ſpo.& in cap.ſignificauerunt.de
teſti.& Ab.in d.conſi.lv.col.j.in
296 ij.vol.¶*Secundo,limita non
procedere in ſentētia ſequeſtri
faciendi:quia licet ſit ſuper poſ
ſeſsione:poteſt tamen ab ea ap-
pellari:ſecundum Ang.in conſi.
297 cvij.colū.ij. ¶*Tertiò limita
procedere in ipſa diffinitiua la-
ta in poſſeſſorio:ſecus in inter-
locutoria:quia ab omni interlo
cutoria lata in poſſeſſorio ante
ſententiam, poteſt appellari. &
ratio eſt, quia grauamē tale nō
poteſt reparari per appellationē
à diffinitiua:ex quo ab ea nō ap
pellatur:vt ſuprà. ita ſingulari-
ter tenet Ang.in cōſ.xlvj.col.fi.
298 & cōſ.clxxxviij.¶*Quartò no
tabiliter limita ꝓcedere reſpe-
ctu ipſius poſſeſſionis principa-
lis,de qua litigatur:quia quo ad

illam,nõ ſuſpenditur executio: ſecus autem,ſi vltra poſſeſsionẽ fuit quis cõdemnatus ad expenſas,fructus,& intereſſe:quiaquo ad iſta acceſſoria,valet appellatio,etiam de iure ciuili:& ſuſpẽditur executio.ita tenet Bar.in l.fi.§. iuſſus.in fi.ff.de appell. & Bal.in d.l.j.colum.ij.in fi. verſi. ſed pone , &c. C. ſi de momen. poſſ.fue. app.& eſt deciſum expreſsè in deci.lxxvij.cõſi. Neap.
299 in fi.¶*Quintò limita,niſi grauamẽ illatum per poſſeſſorium, eſſet tale , quòd nõ poſſet reparari in petitorio:vt ſi eſſemusin caſu,in quo nõ eſſet alicui conſultũ , niſi per retentionem rei. ſecus,per exceptionẽ: tũc enim etiam de iure ciuili appellaturà poſſeſſorio:& impeditur executio.ita tenet Bart.in l.ij.colũ.ij. ff.de appel.recip.& Abb. in d.c. cùm ad ſedem.col.pe.in princi. de reſt.ſpo.& Ang.in l.j.C.ſi de momen.poſſ.fue.app.& Phil.Decius in conſ.xxviij.colum.ij.per l.qui exceptionem. §. ſi pars. ff.
300 de condi.indeb.¶*Sextò limita, quando iniuſtè & ſine cauſa aufertur alicui poſſeſsio : quia poteſt appellare:ſecũdum Abb. in cõſ.lx.col.j.in ij.vol.& Ange.
301 in cõſi.cxij.in ij.colum.¶*Septimo per illationem ex prædictis ego nouiter limito , vt iſta prohibitio appellationis in poſſeſſorio , procedat generaliter, vbi cauſa eſt modici præiudicij: & tractatur de poſſeſsione momẽtanea:ſcilicet, quæ momento eſt duratura penes vincentẽ: vt quia ſunt in promptu probationes ſuper petitorio. Secus autem,vbi probatio petitorij eſſet difficilis:& ſententia ſuper poſſeſſorio traheret ſecum effectũ perpetuum: quia tunc tractatur de magno præiudicio:& poteſt indiſtinctè appellari ad impediendam executionem. ita ſentit Abb.in d.conſi.lv.col.j.in ij. vol.& Philipp.Deci.in d.conſil. xxviij.& Bar.in d.l.ij.colum. ij. & iij.ff.de app.recip.& Ab.in d. ca.cùm ad ſedem.col. penul. & Ange.& doct.in dict.l.j. C.ſi de momen.poſſ.fue.app.in quibus locis doct.communiter ponderant modicitatem præiudicij in poſſeſſorio.Item,tota ſchola ciuiliſtarum ſe fundat ſuper d.l.j. quę loquitur de poſſeſsione momentanea.vnde innuit, quòd ſit talis poſſeſsio , quæ de facili poſsit reuocari per probationes in petitorio. & per hoc ego nouiter infero,& credo dicere verum in iſtis litibus, quæ agitantur inter vniuerſitates terrarũ ſuper poſſeſſoriis herbarum,nemorum,& aquarum,& aliarum rerũ ſimilium :quia vt plurimũ propter temporis antiquitatem non ſolent haberi inſtrumenta diſtinctionisterritoriorũ:vt per illa poſsit probari petitoriũ: ſolùm fundant ſe ſuper poſſeſsione:quia ita antiquitus fuit poſſeſſum.quo caſu ſi ſuccũbit vna vniuerſitas in poſſeſſorio, eſt ſibi impoſsibile habere ꝓbationes

nes, in petitorio.& sic ista sentētia haberet effectū petitorij.& est maximi prçiudicij.p hoc dico indubitanter, quòd à tali sententia põt appellari : & impeditur executio: sequendo maximè æquitatem iuris canonici, quod permittit appellationē indistinctè in possessorio : nam per ius ciuile debet restringi in minus, quàm potest: vt pulchrè dicit Abb. in d. consi. lv. sed per ius ciuile nõ reperitur restrictum, nisi in possessione momētanea: ergo non debet extēdi ad possessionem longiori tempore duraturā: & hæc est noua & pulchra cõsideratio in terminis in casu, qui quotidie euenit: licet per inaduertentiā aliqui iudices in regno malè id seruari faciāt: accipientes valde generaliter & extensiuè illud dictū, quòd à possessorio non appellatur.& malè & iniustè faciunt: per prædicta.

302 ¶ *Octauò, limita non procedere, quando missio in possessionem, est talis, quod missus interim lucratur fructus: quia potest appellari, sicut à sentētia lata in petitorio secundum Ang.

303 in consi. cclij. ¶ *Nonò, limita nõ procedere in possessorio misto: secūdū Bal. in consi. ccclxvj.

304 in iij. vol. ¶ *Decimò limita, quādo sententia super possessorio esset lata ex dolo, vel lata culpa iudicis, vel propter inimicitias: quia tūc potest appellari: secūdū Bal. in consi. ccxvij in fi.

305 in ij. vol. ¶ *Vndecimò limita, quādo de possessorio tractaretur per viam contractus, & non per momētaneū iudicium: quia tunc potest appellari: secundum Bal. in consi. ccx. in fi. in v. volu.

306 ¶ *Decimoseptimò, principaliter limita regulā principalem non procedere in actu, quē quis approbauit: quia ab eo appellare nõ potest. l. ab eo. C. quom. & quando iud. & l. fi. C. de tempo. app. & no. Soci. in consi. xlv. col. pe. in fi. in j. vol. pro hoc est tex. in l. ad solutionē. C. de re iudi. vt quando accipit terminum ad soluēdum: secūdum Lud. Rom.

307 in consi. ix. in fin. ¶ *Decimooctauò limita non procedere, quando creditor agit hypothecaria ad auocandū pignus: quia si iudex pronuntiat pignus debere restitui, nõ appellatur à tali pnūcia: ex quo est modici prçiudicij: quia soluto pretio pignus reuocatur in pristinū statum: secūdum Abb. in c. cùm ad sedem. col. antep. in fi. de restit.

308 spo. *licet agēs hypothecaria, dicatur agere petitorio, & non possessorio: secundum Pet. Phil. Corne. in consi. cxc. col. ij. in pri

309 mo vo. *vbi idem dicit, quando agitur Saluiano interdicto: quia non appellatur. & de huius dicti veritate, vide Ias. in §. item Seruiana. col. xv. insti. de actio. & Barto. in l. j. ff. de Sal. interdic. & Bal. in consi. ccx. in fi. in v. volu.

310 *Adde tamē, quòd hodie in regno hoc est expressè decisum, quādo agitur in decreto adsistētiæ,

Adde [illegible]

tia vigore instrumenti: quia si cõceditur adũstẽtia nõ appellatur à tali decreto affirmatiuo: vt est ritus magnæ curiæ, in nu. 64. incipiẽs. item, in causis duarum vnciarũ, &c. & est cõfirmatũ p regiam pragmat. quæ incipit, magnæ curiæ. quæ declarat hoc pcedere ad effectum retardandæ executionis: quia non obstante appellatione, fit executio: vt habetur plenè in deci. 261. cõsi. Neap. vbi extenditur dispositio dictæ pragm. & ritus magnæ curiæ non solùm in decreto adsistẽtię: verum etiam in omnibus aliis decretis affirmatiuis: quia ab illis nõ appellatur. & quę sint ista decreta, numerãtur ĩ d. dec. 261. sed de nullitate potest dici ad effectũ retardãdæ executionis: vt dicitur in d. prag. adde tamen, quòd à secũdo decreto appellatur: licet nõ à primo: secũdum Ang. in consi. xlxj. & consi.
311 cvij. ¶ *Decimononò limita nõ procedere in pronũtia de aperiendo testamẽtũ: vel de mittendo scriptũ hæredẽ in possessionem: quia ab ea non appellatur. l. quisquis. C. quo. app. non recip.
312 * sicut dicimus in interdicto, quorũ bonorũ, in quo nõ appellatur: secundũ Bar. in l. j. in fi. C.
313 quo. bono. ¶ * Vicesimò, limita non procedere in causa nominationis publici muneris, quod est vtilitate priuatũ: vt si quis nominatur ad aliquã tutelã suscipiendã, vel ad aliud publicũ munus: quia non potest appellare à tali nominatione: secundũ Spe. in tit. de app. §. in quibus: versic. septimo. & est tex. in l. j. §. si qs. ff. quãdo app. sit. potest tamẽ nominatus, si habet iustam excusationẽ, se excusare infra quinquaginta dies: & si non admittatur excusatio, tunc potest appellare: vt d. §. si quis. & ita intelligitur tex. ĩ l. cùm in vna. §. tutor. ff. de app. vt no. gl. in d. §. si quis. & gl. in §. qui enim instl. de exec. tut. quod tamen intelligitur in illis muneribus, quæ sunt authoritate publica, & vtilitate priuata: vt suprà. Secus autẽ in muneribus publicis authoritate & vtilitate: quia in his potest appellari. l. ij. C. de decur. li. x. & l. hi qui. C. de app. & l. j. C. de tẽpo. app. & not. gl. in d. §. qui enim. & Spec. in d. §. in quibus. versi. septimo. adeò quòd si non appellat infra decẽ dies, nõ potest vlterius cõtradicere: secũdũ Ang. in d. §. si quis.
314 vbi pulchrè infert, * quòd si aliquis habet immunitatẽ & exemptionẽ à collectis, eo ipso, quòd describitur in lib. soluentiũ. collectas, statim cum scit se describi, debet appellare infra decẽ dies. aliâs si scit, & non appellat, cẽsetur cõsentire, & suo priuilegio renuntiare. & nõ potest vlterius cõtradicere: & illud dictum refert & sequitur Alex. in consi. cj. col. vj. circa fi. in primo vol. Quod nota: quia est singulariter dictum: vnde poteris extrahere bonam cautelam in fauorem vniuersitatis, ad operandum

dum quòd ciuis exemptus perdat suam exemptionẽ: procuret vniuersitas, quòd describatur in libro soluẽtiũ, & notificet sibi, qualiter est descriptus: & si non appellat infra x. dies à die notitiæ, perdit priuilegiũ: & ipse fortè non aduertet in appellando: quia confidit suo priuilegio, credens se posse illud quandocũq; producere: & sic remanebit de-
315 ceptus. ¶ * Vicesimo primò limita nõ procedere in causis minimis & breuioribus: quia in illis nõ appellatur de iure ciuili, secus de iure canonico: secundũ Abb. Philip. & Card. in c. de appellationibus. extrà, de appel. & ibi tangunt rationem diuersitatis. & ꝑ tex. in c. anteriorum. ij. quæstio. vj. & in authentica, nisi breuiores. C. de sentẽ. ex breui. reci. Et quoad hoc, quæ dicantur causæ breuiores: vide docto. in locis præallegat. & adde, quòd hodie est decisum in regno, quòd in causis duarum vnciarum ciuiliter petitarum, non appellatur: vt est ritus magnæ curię, in numero 164. incipiens, item, in causis, &c. licet nũquam viderim illum ritum esse in obseruantia: imò totum cõtrarium
316 seruari. * Nec obstat l. & in maioribus. C. de app. quia ibi exponitur, Maioribus, id est, criminalibus. Minoribus, id est, ciuilib⁹:
317 secũdum glo. ibi. ¶ * Vicesimosecundo, limita non procedere in sententia absolutoria lata in causa criminali ex mero officio, vel in processu facto ad denuntiam: quia non appellatur ab huiusmodi sentẽtia: vt dicit præallegatus ritus magnę curiæ, 164. qui incipit, item in causis, &c.
318 ¶ * Vicesimotertiò, limita non procedere in sententia torturæ irrogãdæ in crimine, de quo cõstat per vnũ testẽ de visu, & per publicã famam: quia nõ appellatur. ita habetur ĩ dicto ritu magnæ curię, 164. qui incipit, itẽ in causis, &c. iuncto ritu antè præcedenti, 162. qui incipit, item, si
319 accusat̃, &c. ¶ * Vicesimoquartò, limita nõ procedere in omnibus causis requirentibus celeritatem: quæ sine dilatione expediũtur. quia in his non admittitur appellatio ad impediendam executionẽ: vt not. Spec. in ti. de app. §. in quib. ver. viij. & Ias. in l.
320 j. co. j. ff. de ferijs. ¶ * Vicesimo quintò limita in eo, qui cõdemnatur super actione ad exhibendum: quia non potest appellare: secũdum Spec. in d. §. in quibus. ver. sed nũquid in actione. quod intellige & declara, vt ibi ꝑ eũ.
321 ¶ * Vicesimosextò limita, quando causa est decisa per iuramentum delatũ vel relatũ: quia non potest appellari. textus est & ibi Bar. & docto. in l. generaliter. §. sed iuramento. C. de reb. cred. & Ias. in rep. l. admonẽdi. co. xxj. ff.
322 de iureiu. ¶ * Vicesimoseptimò limita, quando Abb. vel alius superior regularis vult corrigere subditum suum regularẽ de aliquo excessu: quia à tali corre-

ctione non potest appellari: ex quo fit pro salute animæ ipsius correcti c.licet.de offic.ordin.& c.ad nostram,&c.reprehēsibilis. in fin.& c.cùm speciali.in fin.de app.quod ītellige,nisi corrigēs excedat modum in corrigendo: quia tūc appellari potest expres sa causa grauaminis:secundum gl.& Phil.in d c.ad nostrā & est
323 tex.in c.de priore.eo.ti.*Item, prædicta procedūt in clerico regulari.sed in clerico seculari est secus:quia ille potest appellare à correctione:vt no.Spe.in d.§.
324 in quibus.ver.vndecimo.*nam maior dicitur potestas Abba.in monachū regularem,quàm episcopi in clericū secularē:vt not. Abb.& Phil.in d.c.ad nostrā.& in d.c.ruprehensibilis.& prædictis adde Felyn.in c.super literis.col.xj.versic.decima regula, & c de rescript.& Card.in consi.
325 iij.in tit.de appe.¶*Vicesimo octauò,limita non procedere in causis, in quibus appellatio est prohibita per rescriptū principis:vt quādo princeps committit causam appellatiōe remota: quia tunc nō potest appellari.l. j in fi.& ibi gl.& Bar.ff.à quibus app.non licet.& c.pastoralis.de app.intantum,quòd licet appelletur à sententia diffinitiua:potest tamē interim appellatione remota vel pendente,executioni demandari.secundum Phili. in d.c.pastoralis.colum.ij.versi. quarto operatur, &c.per.tex.in c.pastoralis.§.præterea.de offic.
326 delegat. *Nullus autē potest hanc clausulam in rescriptis ponere,nisi solus princeps:vt dicit tex.in d.l.j.in fin.quod tamē intelligitur,quādo remouetur appellatio à diffinitiua.Secus,si ab interlocutoria:quia tunc etiam inferior à principe,potest vti dicta clausula,& potest tollere appellationem.secūdum Bar.in l. si.C.de senten.& Bart.in d.l.j.§. fin.ff.à qui.app.nō licet.Verùm dicit Bar.ibi, quòd friuola tantùm appellatio censetur remota:prout etiā tenet Ias.in l.iij. §.si is,pro quo.colum.j.ff.quod quisque iuris.& secundum hoc ista clausula videtur frustratoria: quia sine ea appellatio friuola remouetur à iure: per tex.in c. cum appellationibus.de appell.
327 lib.vj.¶*Qui autē sit effectus huius clausulæ,appellatione remota:& quid operatur:vide plenè per Philip.in d.c.pastoralis. de app.vbi plures effectus enumerat. & vide plenissimè per Ioā.de imo.in d.l.j §.fi.ff.à qui. appella.non licet.vbi per xxiiij. colum.tangit plenè hanc materiam melius,quàm alibi.& aliquid per Fely.in c.causam,quæ, col.penul.de rescrip.& Spec.in tit.de appel.§.in quibus.ver.ve-
328 rùm quia.*& inter alia est sciēdum,quòd ista clausula, appellatione remota, nihil operatur in præiudicium tertij:vt est tex. in c.super eo.& ibi Abb.de offi. dele.& Bar.in d.l.j.§.fi.& Phi.in d.c.pastoralis.colum.fi.in vij.q.

Et si

329 ¶ *Et si opponeretur contra
prædicta, quòd appellatio, est
defensio.c. cū speciali. §. porrò.
de appel.& princeps nō pōt tol
lere defensiones, per ea,quæ ha
bētur in cle.pastoralis.de re iu-
di.poteris respōdere, quòd con
trarium procedit in defensione
inducta àiure naturali,prout est
citatio.sed appellatio,est defen
sio iuris positiui:vnde potest tol
li per principē.ita declarat Phil.
in d.ca.pastoralis col. vij.in fin.
versi.quartò quęritur,&c. & Io.
de Imol.in d l.j.§.fi. & Fely. in
rub.de app.col.iij.in fi. & in c.j.
330 de rescrip. ¶ *Vicesimononò,
limita non procedere, quando
quis renuntiauit appellationi,
quæ renuntiatio potest fieri ex-
presse & tacitè.Expressè fit,per
verba expressa & specifica,decla
rantia ipsam renuntiationē ap-
pellationis,& non inducitur re
nūtiatio eo ipso, quòd quis pro
mittit stare sententiæ iudicis,se
cūdum Philip.in c.ad hæc. el ij.
de app.& quòd possit fieri renū
tiatio appellationi,ex text.in l.
fi.in fi.C.de tempo.app.& in l.si
quis libellos.C.de appel.& in c.
solicitudinē.de app.& not.And.
de yser.in c.j.§. item sacramen-
ta.col.v.in fin.de pace iur. fir.&
Socin.in consi.xlv.col.v.& vj.in
primo volum. renuntiatio verò
tacita,potest pluribus modis in
duci.Primo enim per desertio-
nem appellationis:& hic potes
cumulare omnes modos, quos
referam infrà in vltima quæst.
331 principali.*Secūdo modo, in-
ducitur renuntiatio eo ipso, ꝙ
appellans post interpositam ap
pellationē litigat adhuc coram
iudice à quo:quia redeundo ad
ipsum, censetur appellationi re
nuntiare.tex.est & ibi per Phil.
in d.c.solicitudinem.& in c.gra
tum.de offi.deleg. quod tamen
limita sex notabilibus modis,
quos ponit Phili in d.c.solicitu
dinem.& tangit idem Philip.in
c.cùm teneamur.in vltimo not.
de app.Eodem modo inducitur
renūtiatio eo ipso,quòd appel-
lās post appellationem adit aliū
iudicem superiorem,& nō iudi-
cem ad quem:secundum Abba.
in d.c.solicitudinē.col.ij.versic.
vltimò nota vnam regulam,&c.
332 *Et ex prædictis apparet diffe
rentia inter reductionem ad ar
bitrium boni viri,& appellatio
nem:quia ante sententiam non
potest renūtiari reductioni:per
ea,quę plenè habētur in c.quin
tauallis.de iureiur. sed appella
tioni potest renūtiari ante sen-
tentiam.vt d.l.fi.in fi C.de tem
po.appel.vt refert Phili. in d.c
ad hæc.el ij.circa fin.& habetur
per Bal.& Ange.in l.tale pactū.
§.qui prouocauit.ff. de pac.ple-
nè per Ange.in cōsi.clxxxvij.vbi
pulchrè loquitur.& Pau.de cast.
in consi.cclx.col.j.in primo vo-
lumi. & in tantum procedit di-
cta renuntiatio, quòd etiam si
renuntians adhuc est infra de-
cem dies datos ad appellādum,
nō potest vlterius appellare:se-

cundum Card.in cle ij.§.j.in fi. de app.& Io.de ana.in consi.50.
333 colum.j. *An autem possit renuntiari nolente appellato? vide Fely.tenentem, quòd non: in c.ex parte S. colū. ij. de rescrip.
334 ¶ *Tricesimò limita non procedere in appellatione friuola: quia ab omni actu est prohibita: nō debet admitti per iudicē: neq; lex ipsam admittit.ca.cùm appellationibus.de appel. li.vj. & not.Ang.in consi.cxl. imò de iure canonico ille, qui friuolè appellat ab actu, potest per iudicem à quo, excommunicari, vt cōtumax: secūdum Abb.in c.solicitudinē.in primo not. de appel.vbi plus dicit, quòd potest etiam mulctari. & licet contra hoc videatur gl.in l.j.§. fin.ff. à qui.appel.non li.quæ facit differentiam inter ius canonicum & ciuile. Dicit enim, quòd de iure canonico nō punitur temerè appellās, nisi in expensis: secus de iure ciuili.& illam glos.sequuntur Abb.& Philip.& communi-
335 ter docto.in c.ij.de appel. * tamen debet illa gl.limitari. s. vt non puniatur pœna extrinseca: sed bene potest excommunicari ob cōtumaciam: quia temerè appellando, arguit se contumacem. Item debet limitari, vt nō puniatur, nisi iudici videbitur ob eius calumniam, & manifestam temeritatē. ita pulchrè distinguit & declarat Ab.in d.c.ij. in primo not. de appella. & ita debet intelligi & limitari, quod not. Bald.in l.ij.colum.j. C. de epis.audi.vbi dicit, quòd de iure canonico temerè appellās, non punitur. quod debet intelligi.s. pœna apposita in illa l. quæ est quinquaginta librarum argēti: sed bene potest alia pœna mitiori puniri ad arbitrium iudicis: per ea quæ dicit Ab.in d.c.ij.sed de iure ciuili appellans friuolè, punitur pœna quinquaginta librarum argenti: vt est tex.& ibi Bald.in d.l.ij.C.de episcopa.audien.& text.in l. ab executione. in fin.C.quo.appel. non recipi.

¶ Super hoc est sciēdum, quòd reperio tres pœnas in hac materia proditas à iure ciuili: vna est quinquaginta librarum argēti: vt modo dixi. alia est pœna extraordinaria ad arbitrium iudicis.l.eos.§.ne temerè. C. de app. Alia est pœna amissionis causę: & nota infamiæ.l.à proconsulibus.C.de app. quomodo autem debeāt irrogari dictæ pœnæ, ne videātur istæ leges ad inuicem contrariari? Bartol.in d.l.à procōsulibus. facit vnam distinctionem: videlicet, aut appellatio recipitur per iudicē à quo, & punitur extra ordinem: per d.§.ne temerè. Aut nō recipitur, & punitur nota infamiæ, & amissiōe causæ: per d.l. à proconsulibus. Aut quis appellat ab executione: & punitur pœna quinquaginta librarū argenti: per d.l.ab executione.ista distinctio Bart. est defectiua. quia in l.ij. C. de epi.audi. nō dicitur de appellāte ab

te ab executione.& tamen irrogatur illa pœna. vnde ego magis clarè cõcordando istas ll.ita distinguo. Aut quis appellat ab interlocutoria friuolè:aut à diffinitiua.Primo casu,punitur pœnaquinquaginta librarũ argẽti: per tex.in d.l.ij.vbi expresse loquitur imperator de appellatione ante sententiã:& refert se ad decisa per d.l.ab executione. & declarat ibi glos.in versicu.sanctio.Idẽ probatur in d.l.ab executione, vbi loquitur de appellante ab executione,vel ab articulo:& sic innuit de appellatione ab interlocutoria. Secundo casu.s.quando appellat à diffinitiua:& tũc subdistinguo.aut appellatio recipitur,aut nõ: secundum Bar.in d.l. à procõsulibus.

336 vt suprà retuli.¶*Quę autem dicatur appellatio friuola, seu frustratoria,vel temeraria? Dic quòd dicitur illa, quæ interponitur sine legitima causa:vt quãdo quis appellat,vbi nõ est grauatus iniustè: & sic idem est dicere friuolam,quoad vanam & inanẽ, & sine causa iusta interpositam :quæ nullũ poterit sortiri iuris effectum. ita declarat Gemi.in d.c.cùm appellationibus.col.ij.ver.quæro qd impor-

337 tet,&c.de app.li.vj.*& intantũ lex habet odio huiusmodi appellationes friuolas, quòd non solũ introduxerit pœnas supra dictas:verùm etiam censetur fieri iniuria iudici à quo, quando friuolè appellatur : adeò quòd potest iudex agere actione iniuriarum:vt est gl.sing.in l.fin.in gl.fi.C.quãdo prouo.nõ est necess.& illam glo.sequitur Gemi. in d.c.cùm appellationibus.col. ij.& Felyn.in c.ij.colũ.prima.de appel.& est glo. expressà in c. si quis præpostera.in glo.ij.l.dist.

338 *& hoc nota pro limitatione l. & in maioribus.C.de appel.quę dicit,quòd is qui appellat, non facit iniuriã iudici. quia debet intelligi,quando iustè appellat: non autem friuolè, ita dicit gl.

339 in d.l fin.¶ *Triceśimoprimò, limita non procedere in causa iuramenti in litem: quia à iuramento in litem, nõ appellatur: secundùm Bart. in l.in actionibus.in fi.ff.de in litem iur.& ibi Saly.& Ias. & communiter Moder.& Inn.Ant.de butr.&Imol. in c.fi. quòd metus causa. quod tamẽ limitat Ias.in d.l.in actionibus.in fin. colum. procedere de iure ciuili. Secus de iure canonico:quia potest appellari:sicut potest ab omni grauamine appellari eo iure.ca. vt debitus.

340 de app.¶*Tricesimosecundò, limita non procedere in sententia excommunicationis : quia ab ea non appellatur ad effectum retardandæ executionis. Idem in sententia interdicti:secundum Spec. in tit.de app.§.in quibus.vers.xvij.& per Abb. & Philip.in c.pastoralis.§. verùm. de app.& glo.in versicu.suspendatur.& ibi Abb.in c. ad reprimendam.de offic.ordi. & habe-

tur in c.qua fronte.& c.quæstioni.de appel.& in c.per tuas. de sent.excom. & hanc materiam declara & limita, vt plenè dixi suprà in ij. quæst. principali.in iiij.differentia.vers.quintò limi
341 ta.&c. ¶ *Tricesimotertiò, limita nō procedere, quādo sententia est ipso iure nulla: quia ab ea nō appellatur, sed de nullitate dicitur: vt in toto titu.C.quādo prouo.nō est neces. & Specu.in
342 d.§.in quibus.ver.xviij ¶ *Tricesimoquartò, limita non procedere in eo, qui in causa principali nihil produxit, neq; probauit: quia si succumbit, non potest appellare, nisi ante omnia reficiat expēsas aduersario: aliàs non auditur appellans: nisi probauerit se iuste impeditū: & ita seruatur in regno. & de hoc est regia pragma.in nu.27. quæ incipit, qui in causa. vbi plus cauetur. scilicet quòd victor debet satisdare de soluendis illis expensis, quas recipit quandocunq; iudex appellationis hoc iudicauerit. Item, limitatur hoc non procedere in miserabilibus perso
343 nis: vt ibi habetur. ¶ *Tricesimoquintò, limita non procedere, quando quis generaliter appellat ab omni grauamine, qđ posset ei irrogari in aliqua causa, vel in alijs causis, quæ poterunt cōtra eum intentari: nam ista dicitur appellatio generalis & vaga, quæ nihil valet: & non admittitur. tex est in c.ij.& c.cōsuluit.el ij.de app. & licet de iure antiquo valuisset appellatio generalis, facta respectu vnius causæ, vt dicitur in d.c.cōsuluit. tamē hodie est correctū per cle. appellāti.de appel. qua cauetur, quòd in appellatione à grauamine, debet inseri causa, & illā solā causam expressam potest appellans prosequi. vnde si appellatur generaliter, ista appellatio non prodest, nisi quo ad causas grauaminis expressas. ita tenet Pilip.in d.c.cōsuluit.el ij. quod nota: quia quotidie euenit, quòd aliqui faciūt istas appellationes generales ab omni grauamine, nulla causa expressa: quia illas non possunt de iure posteà prosequi: nam à grauamine nō illato nec communicato, nō potest appellari, secundū Ang.in cons.
344 clxxxviij. ¶ *Tricesimosextò, limita non procedere in mandato facto alicui, ꝙ in sua ecclesia resideat: quia à tali mandato non appellat, nisi vna causa & iustum impedimētum exprimatur in appellatiōe. text. est & ibi glo.& docto.in c.peruenit. el ij.
345 de appella. ¶ *Tricesimoseptimò, limita non procedere in omni actu, qui fit secundum iuris dispositionē & canonicas sanctiones: quia à tali actu secundū leges celebrato non appellatur. nam à iudice iuris dispositionē & decretum exequente non potest appellari: quia talis appellatio est contra leges. tex. est in c. consuluit el iij.de appel. & ista etiā est ratio præcedentis limitationis,

rationis, quod tamen limita & declara, nisi in appellatione insereretur talis causa ratiõabilis, per quã specialiter in illo casu admitti deberet: quia tunc valet appellatio, & debet admitti, secũdũ Phili. in d.c. cõsuluit. el iij.
346 & in c. de priore eo. tit. ¶ *Tricesimooctauò, limita non procedere in declaratiõe dationis termini ad producendum testes & instrumenta, & ad probandum in causa feudali: quia à breuiatione & medicatione dicti termini non potest appellari in regno: imò appellans punitur ad pœnam quinquaginta florenorum auri, & appellatio nõ valet, nec retardat executionẽ. ita de hoc est ritus magnę curię in nu. 6. qui incipit: itẽ, quòd termini &c. iuncto ritu præcedẽti, q expresse loquitur ĩ causa feudali.
347 ¶ *Tricesimononò limita nõ procedere in decreto, quo iudex pronũtiat aliquem haberi pro confesso, ex quo noluit comparere ad se examinandum, vt principalem, facto sibi mandato sub pœna confessi. nam à tali decreto nõ potest appellari in regno. Verùm in vltima citatione, quæ fit, debet inseri totus tenor articulorũ. ita de hoc est ritus magnæ curiæ in nume. 250. qui incipit, item seruat ipsa curia, quòd si quis &c. Quid autẽ fit de iure communi: vide Philip. Decium in consi. xxxiiij. co.
348 ij. in princ. ¶ *Quadragesimò, limita non procedere in eo, qui est cõuictus de furto manifesto: quia non potest appellare secundum Andr. de Yser. in titu. quæ sint rega. ver. & bona. &c. col. ix.
349 ¶ *Quadragesimoprimò, limita non procedere, quando certa pœna irrogatur à lege pro aliquo delicto, & condemnatus de illo delicto fatetur se deliquisse, sed dicit se grauari: quia est nimis magna pœna, & propterea appellat: nã talis appellatio nõ admittitur secundum Andr. de Yser. in constitu. intentionis. co. fi. vbi: ponit exemplum, de pœna portationis armorũ. Et potest hoc suaderi ratione: qa tunc iudex exequitur legem: quo casu non appellatur: vt dixi suprà primè in xxxvij. fallentia. & est generalis regula in iure, quòd à lege generali appellari non potest. facit. l. prospexit. ff. qui & à quibus. & vide Fely. in ca. cùm non ab homine. col. pen. & fi. de
350 iudiciis. ¶ *Quadragesimosecundò, limita non procedere in mandato facto alicui, vt declaret an scriptura sit sua: quia appellare non potest, secundũ Bal. in consi. cccxxxv. in iiij. volum.
351 ¶ *Quadragesimotertiò, limita nõ procedere, quãdo ordinarius delegauit aliquã causam, & posteà talem delegationẽ reuocat: quia à tali reuocatione non potest appellari: ex quo istud depẽdet ex mero arbitrio & authoritate delegantis. l. iudiciũ soluitur. ff. de iud. ita tenet Bal in cõ.
352 iij. in v. vol. ¶ *Quadragesimo quartò,

quartò, limita non procedere, quando aliqua causa est commissa conscientiæ alicuius: quia ab eis sentẽtia lata secũdũ suam conscientiam, non potest appellari: glo. est c. statutum. §. assessorem de rescript. lib. vj. & tenet Pet. Phili. Corn. in cõs. clxxxviij. colum. ij. in litera C. in iij. volu. de cuius tamen dicti veritate, vi de Bal. in l. j. C. de rebus credi. & Pet. Philip. Corn. in decisio. consi. clxxxvij. circa finem. & vide plenè per Fely. in cap. super his. columna quinta. de accusa.
353 *Vbi etiam plenè tangit, quid si causa committitur arbitrio iudicis: vtrum tunc posit appellari ab eius sententia? & ponit regulam quòd sic, cum nonnullis fallẽtiis: de quibus ibi per eum. & per eundẽ Fely. in c. significasti. el j. de homicidio. ¶ *Quadragesimoquintò limita generaliter in omnibus casibus, in q bus aliquid cõmittitur à lege, vel à superiore in potestate iudicis, & non in necessitate: vt quia potest aliquid facere, si vult, non tamen tenetur: iuxta l. non quicquid. ff. de iudic. quia tunc si iudex illud non facit, nõ potest appellari, ex quo facere non tenebatur: secundum Fely. in c. super his. co. v. de accusa. ¶ *Vltimo pro complemẽto huius materiæ, scias, quòd in omnibus casibus prædictis & aliis, q in iure reperiri possunt, in quibus non potest appellari à sententia diffinitiua, semper potest appellari ab interlocutoriis, quę emergũt ante sententiã diffinitiuã, etiam de iure ciuili: & ratio est, quia earum grauamen non speratur posse reparari pęr appellationẽ à diffinitiua: cùm ab illa nõ possit appellari. ita multùm notanter tenet Ang. in consil. xlvj. &
356 cõsi. clxxxviij. ¶ *Item omnes leges, quæ prohibent appellationem, sunt odiosæ: cùm sint contra regulas iuris communis, quæ permittunt regulariter ab omni actu appellari: & ideò restringi debent, prout possunt: secundum Andræ. de Yser. in ca. j. versiculo & bona. &c. colum. decima. quæ sint regua. sequitur quinta quæstio principalis.

VENIO ad quintam quæstionem principalem: & quæro,
357 iuxta ordinẽ præpositum, *ad quem iudicẽ appellari debeat. super hac quæst. pono regulam generalem: quòd appellatio debet fieri à minori iudice, ad maiorem, proximũ, & immediatũ: non autem potest fieri ad æqualem, nec ad inferiorem, nec ad alium superiorem distantem & non proximum: quia non potest appellari regulariter, obmisso medio. ita hæc omnia tenet Specu. in tit. de appel. §. nũc tractemus. in princi. & dixi suprà in ij. quest. principali ĩ prin. pro hoc est tex. in l imperatores. ff. de appel. & not. Ioan. de ana. in consi. lj. Ista ergo sit prima regula, quòd appellari debeat gradatim: & sic ad proximum

Adde aliã limitationẽ in qua nõ datur appellatio, quæ est si iudex mandet [illegible] ... [illegible]

mum superiorē:vt plenè traditur ĩ c.dilecti.el iij.de app.& in
358 consti.capitaneorum.¶*Istam regulam limita primo non procedere,quādo appellatur ad papam:quia semper potest appellari à quocunq; iudice ad papā obmisso medio: & hoc de iure canonico.tex.est in c.ad Romanam.secunda q.vj.& in c.si duobus.& c. solicitudinem. de appella.& not.Specu.in d.§.nunc tractemus.in princ.& Phili.in c. si duobus.col.pen.& in d.c.dilecti.el iij.vbi plenè. Secus est de iure ciuili.quia nō potest appellari ad principem abmisso medio.per d.l.imperatores.ff.de appel.& tenet Ioā.de ana.in d.cōsil.lj.& Socin.in consi.xxxix.co. iiij.in iiij.volu.& docto.in d.c.si duobus.& d.c.dilecti.imò,quando fit appellatio, obmisso medio de iure ciuili, censetur facta ad proximum superiorē: secundum Bal.in consi.xcix.in iij. volu.& Soc.in d.consi.xxxix.co. iiij. per l.j.§.si quis ĩ appellatione.ff.de appel.& Phili.in d.c.dilecti.in iiij.colum.versicu.concludе &c.& per And.de yser.in
359 d.constit.capitaneorū.¶*Istud tamen,quod dixi posse appellari ad papam,obmisso medio, limita in vno casu,scilicet,quādo delegatus papæ causam subdelegat:aliquid sibi reseruādo: qa tunc à sententia subdelegati nō potest appellari ad papam,sed debet appellari ad delegantem: tex.est,& ibi Gemi.in c.si delegatus.§.fin.de offi.deleg.lib.vj. & habetur in c.cùm te.& c.super quæstionum.§.porrò.de offic.delega.& per Philipp.in c.si duobus. colum. penul. versi.sed limita &c.de app.¶Quæ autem sit ratio diuersitatis inter ius ciuile & ius canonicum:quare alterū permittit appellari ad principē obmisso medio,& alterum non:vide Specu.in tit.de appel. §.nunc tractemus.colum.j.¶Et prædictam limitationē intellige & declara, dummodo excipiatur.quia tunc non valet appellatio ad papam obmisso medio in casu præposito:nec deuoluit negotiū, stante exceptione opposita.Secus si nō opponitur: quia tunc tenet appellatio, etiā in dicto casu ad papam: secundum Philip.in c.dilecti.el iij.co. vj.versicu. decima, &c.cum sequen.de appel.& Archidia.in c. si delegatus.& ibi etiam Gemi. col.iij.versicu.sed quid si.&c.de offic. delega.lib. vj. per doc.de rota in deci.ccclxxxvij.quæ incipit,si tres sunt &c.in nouis.& vide sex pulchras declarationes datas ad d.c.si delegatus.& ad hanc proximam limitationem per Philip.in d.ca.dilecti.col.vj.
360 ¶*Secundò principaliter limita non procedere in legato papæ:quia similiter ad eum potest appellari, obmisso medio:secūdum Abb.in d.c.dilecti.col.pen. vers.extra glo.&c.& ibi etiā Philip.col.vj.versi.octaua limitatio &c.& Philip.in d.cap.si duobus colum.

col.pen.de appel.vbi idem dicit in Patriarcha:ad quē potest appellari obmisso medio.& idem tenet in d.c.dilecti.columnn.vj. versic.nona limitatio &c.secundum Inno.in c.antiqua.de priuil.& Spe.in d.§.nūc tractemus.
361 versi.& nūquid &c.¶*Tertio limita non procedere in scholari:qa ex speciali priuilegio sibi concesso per imperatorem, per authē.habita.C.ne fil.pro.pa potest scholaris appellare à quocunq; iudice inferiori.ad imperatorem obmisso medio.etiam de iure ciuili.ita tenet Bal.in d. auth.habita.col.iiij.versi.deinde sequitur &c.vbi dat duas specialitates scholaribus cōtra ius cōmune.Prima est,vt posint ab omni grauamine appellare:quod iure ciuili regulariter est prohibitū,per l ij.ff.de app recip.Secunda est, vt posint appellare ad principem obmisis mediis: & istud dictum sequitur Philip. in d.c.si duobus.col.pen.in fi.& Alexā.in l.j.§.si quis in addi.ad
362 Barto.ff.de app.¶*Quartò limita non procedere,quādo fieret appellatio , obmisso medio, & non opponeretur.quia prodit appellatio , & valet processus.quia videntur partes consentire,& iurisdictionem prorogare,secundum Philip.in d.c.dilecti.co.iij.ver.in eadem &c.& ibi etiam Abb.in iij.col.ver.excipitur,&c.& Gemi.ī c.si delegatus. col.iij.de off.deleg.li.vj & Rota in deci.387.incip.si tres.in no-
363 uis.¶*Quintò limita nō procedere.vbi extaret consuetudo appellādi,obmisso medio : quia tunc valet appellatio authoritate cōsuetudinis.tex.est in c.Romana.§.j.de app.lib.vj.& est gl. in d.c.dilecti.& ibi Philip.in iij. col.versi.secunda limitatio, &c.
364 ¶*Sextò limita ī omnibus casibus,in quibus proximior medius esset inhabilis vel ratione suspicionis vel excommunicationis vel alterius inhabilitatis: quia tunc eo obmisso potest appellari ad alium superiorem, & potest esse exemplū,quando episcopus recusatus , vt suspectus, delegat causam:quia tunc à delegato non appellatur ad eundē episcopum delegātem, propter suspitionē,sed potest adiri alius superior.obmisso medio secundum Abb.in c.dilecti.col.penu. versi.nonus casus.& ibi etiā Philip.colum.v.versic.vj & versicu.
365 seq.¶*Septimò limita, quādo episcopus litigaret cū eius subdito:quo casu eligūtur arbitri: nam à sentētia istorum arbitrorum,non appellatur gradatim, sed ad papam.glo.est in c.ab arbitris.de off.deleg.lib.vj.& not. Abb.in d.c.dilecti.col.pen.& ibi etiam Philip.in iiij.colum.ver. tertia &c.Idem est , quando appellatur ab arbitris electis sup recusatione suspecti,vt d.c.ab arbitris.& c.cum cessante.de app.
366 ¶*Octauò limita,non procedere hodie in regno : quia potest à quocunque iudice appellari

lari ad regiam vel ad magnam curiam vicariç, obmisso medio, vt est constit. regni, quæ incipit, cum noua. & ibi glo. & Mat. de afflict. in fi. col Probatur etiã in consti. appellationũ tempora. & per hoc videtur esse in regno correcta dispositio l. imperatores. ff. de app. vt dicit gl. in d. cõsti. cũ noua. & not. And. de Yser.
367 in cõsti. officiorum. ¶ *Nonò limita non procedere, quando delegatus principis subdelegat totã causam, nihil sibi reseruando: quia tũc à sententia subdelegati appellatur ad principem, obmisso medio. Secus, si subdelegans aliquid sibi reseruat. tex. est in c. super quæstionũ. §. porrò. & ibi Abb. & doc de offi. deleg. Secus est in subdelegato inferioris à principe: quia tunc appellatur ad ipsum subdelegantem, secũdum Fely & doct. in d. §. porrò. & Spec. plenè in tit. de appel. §. nunc tractemus. col. ij. & iij. quod an sit verum, & quomodo procedat, vide quæ dixi suprà in iiij. parte. in v. distin. iudiciorum. vers. iiij. differunt, &c. vbi posui veram conclusionẽ in
368 hac materia. ¶ *Decimò limita non procedere, quãdo proximus superior esset absens, longo impedimẽto impeditus: vel quãdo simul cum inferiore iudicauit. quia tunc appellatur ad alium superiorem, obmisso medio, secundum Bartol. in l. j §. si quis. colũ. fin. ff. de appel. plures alias limitatione poteris videre per Abb. & Phi. in d. c. dilecti. & per Fely. in d. §. porrò. col. fin.

SECVNDA principalis re gula in hac materia est, quòd
369 *à sententia vicarij seu substituti, nõ appellatur ad substituentem: puta episcopum, ex quo est idẽ tribunal, sed appellatur ad superiorem substituentis: vt est tex. secundũ vnum intellectum in l. j. §. ab eo. & ibi Bart. ff. quis & à quo appel. & Barto. in l. præcipimus. in princip. C. de appel. & text. cum glo. in cap. Romana. de appel. li. vj. & in c. nõ putamus. de consue. libr. vj. & per Andr. de Yser. in cõstit. officio-
370 rũ. ¶ *Limita primò hoc procedere in vicario generali: quia ille dicitur habere ordinariam iurisdictionem, quam habet episcopus. Secus, si esset aliquis deputatus vicarius particularis in vna causa tantùm: vel in vno loco particulari diœcesis: qui dicitur vicarius foraneus seu ruralis: quia tunc dicitur iste vicarius habere delegatam iurisdictionem, & ab eo potest appellari ad episcopum: vel ad alium substituentem, seu ad vicarium generalem: vt not. Cald. in consil. ij. in titu. de appel. & habetur in d. c. Romana. & ibi Gemi. & docto. & not. Card. in clem. ij. in xxiiij. qõ. de rescript. per ea quæ not. gl. in d. clem. ij. in vers. foraneo. & Gem. in c. j. in ij. q. de off. ord. lib. vj. & Fely. in rub. de off. delega. colum. fi. & Alexand. in rub. ff. de offic. eius, cui man. est

iurisd

iurisdi.in penul.col.in princ.& Ange.in d.l.præcipimus.& dixi plenè suprà in v.distinc.iudicio
371 rum.& ibi vide.¶*Secũdo, limita procedere in appellatione, secus in restitutione in integrũ vel nullitate: quia potest intẽtari coram episcopo.& econtrà à sententia episcopi coram vicario, secũdum Philippum, in d.c.
372 dilecti.in x.& xj.q. ¶*Tertiò, limita nõ procedere in vicario principis: quia ab eius sententia appellatur ad principẽ, ex quo non reperitur alius superior, secundum Phili.in d.ca.dilecti.in
373 vij.q. ¶*Quartò, limita procedere in his, quæ de iure communi spectant ad vicarium: quia dicitur ordinarius. Secus in his, quæ nõ veniũt in generali commissione vicariatus: nisi specialiter committantur: prout sunt causæ criminales, & cõferre beneficia, & similia. quia in his dicitur delegatus, & ab eo appellatur ad episcopum committentem.ita dicit Fely.in c.licet.colum.j.de offi.ordi.& in rubr.de offic.delega.col.fin.per ea, quæ habẽtur in c.iij.& c.fi.de offi.vica.li.vj. & dixi plenè suprà in v. distin.iudiciorum.in j.&ij.char.
374 ¶*Et quia suprà in præcedenti limitatione dixi, quòd à vicario particulari potest appellari ad vicarium generalẽ: per hoc videtur extare cõclusio, quòd à delegato episcopi potest appellari ad vicariũ episcopi. Quod tamẽ intellige procedere, quando episcopus esset absens à diœcesi: secus, si esset præsens: quia tunc esset omnino appellãdum ad episcopum, & non ad vicarium.ita declarat Abb. in c.dilecti.el iij.colum.ij.de appel. Sed verior est opin. quòd indistinctè posit appellari ad vicariũ, vel ad episcopum ad arbitrium appellantis, siue sit absens, siue præsens episcopus, vt est decisio Rotæ.cccl in nouis.& Philip.in dicto c.dilecti in ij.q.

TERTIA principalis regu
375 la sit in hac materia,* quòd à sentẽtia delegati appellatur ad delegantem, & non ad aliũ superiorẽ.text.est in l.j.in prin.ff. quis & à quo app.& in l.imperatores §.j.ff.de app.& ibi gl.in l. præcipimus.§.hec si.& ibi gl.C. de app.& not.Bart. in d.l.j.§.ab eo. Sed à sentẽtia subdelegati, ad quẽ appellatur? dic ꝙ sit differẽtia. Si delegatus subdelegat totam causam, appellatur ad primũ delegãtem, obmisso medio. Si vero non delegat totam, sed aliquid sibi reseruat, & tunc appellatur ad ipsum subdelegantẽ proximũ. Ista est cõmunis cõclusio, quę traditur per gl.& doc.in c.super quęstionum.§.porrò.de offi.deleg.quam tenui suprà in quinta dis.iudiciorũ.ver.quartò differunt, & c.& est glo.in c.si is,
376 cui.de off.deleg.li.vj. ¶*Prædictam regulam limita nõ procedere in casu, quãdo delegans esset suspectus, & ratione suspicionis causam delegauit alteri non

non suspecto: iuxta ea, quæ traduntur in c. iudex ab apostolica. de offi. dele. li. vj. quia tunc non appellatur ad delegantem: sed ad alium superiorem, obmisso medio: vt habetur plenè per docto. in c. si quis cõtra clericum. de for. compe. & per glos. in c. si is cui. de offi. deleg. lib. vj. & Philip. in c. dilecti. el ij. col. v. versic. sexta limitatio &c. de appel.

377 QVARTA regula sit, * ꝙ vacante imperio, appellatur indistinctè ad Papã, obmisso medio. ita tenet Abb. in c. licet ex suscepto. & ibi etiam Fely. in ij. col. de for. compe.

378 QVINTA regula sit, * ꝙ si in aliqua ciuitate deest, vel abest iudex appellationis, potest appellari ad decuriones & primates illius ciuitatis, secũ. Bart. in l. vbi absunt. ff. de tuto. & cur. da. ab his. & Bar. in l. quoties. ff. ad munic. & Bal. in l. ij. C. quãdo fis. vel priua. in ij. colũ. per text. quem dicit ad hoc esse singularem, in §. & hoc peruenit. in authẽ. vt nulli iud. & Fel. in c. querelam. col. fi. de iureiur. de cuius dicti veritate, vide plenè Fel. in
379 rub. de app. col. iiij. & v. * Et nota illum text. in d §. & hoc peruenit, per quem habes quotidianam practicã, quando officialis ciuitatis facit aliquã iniustitiã prohibendo aliquid fieri, quod de iure prohiberi non potest. nã tunc potest haberi recursus ad episcopũ ciuitatis, vel ad decuriones, vt prohibeant iudicẽ, & prouideant huic iustitiæ.

380 SEXTA regula sit, * quòd si iudex laicus cõmittit causam episcopo, à sententia nõ appellatur ad Papã, sed ad ipsum delegantem laicũ, vel ad eius superiorẽ laicũ, sec. Bal. in l. si qui, litigãtiũ. circa fin. C. de epis. aud.

381 SEPTIMA * regula seu cõclusio sit, ꝙ quãdo duo iudices pronũtiauerunt super eadẽ causa, quorũ vnus est laicus, & alter clericus, appellari debet ad superiorẽ ecclesiasticũ, attento digniori. ita dicit Bartol. in l. j §. si quis col. fi. ff. de appel. & Alexã. in consi. clxxxvj. incip. viso processu causæ vertentis &c. in j. col. in ij. vol. & Saly. in l præcipimus. C. de app. & Ias. in l. imperium. col. iij. versi. quarto facit &c. ff de iur. omn. iud. & Bal.
382 in rub. extrà de app. * & Idem est, quãdo clericus & laicus essent arbitratores: quia reductio fit ad superiorem ecclesiasticũ: vt not. Lud Ro. in cõsil. cclxv. &
383 Ias. in d. l. imperiũ. col. iiij. * & prædictis adde, quæ in simili not. Soci. in consi. xij col. vj in j. volu. & Ias. in l. si emãcipati. C. de colla. & Fely. in c. j colũ. iiij. de præscrip vbi singulariter dicit Fely. quòd si sunt plures inquisiti per iudicem secularem de aliquo crimine, inter quos est vnus clericus, qui petit se remitti ad episcopum, possunt omnes alij inquisiti laici petere se remitti ad episcopũ, occasione clerici. & est notabile dictũ,

licet subdat Felyn. ibi, quòd si episcopus nō puniuit laicos sufficienter, posset posteà iudex secularis iterum eos punire.

384 ¶ * OCTAVA regula est, quòd à decreto decurionū seu priorum ciuitatis potest appellari ad capitaneū, seu officialē ipsius ciuitatis, dummodo habeat merum & mistū imperiū, & non sit creatus ab ipsis decurionibus, sed ab alio superiore. ita tenet Bartol. in l. j. §. solent. ff. quando appel. sit. & ibi tenet

385 Bar. * ꝙ nemo potest esse iudex appellationis, nisi habeat merū & mistum imperiū, quia appellatio est misti imperij.

386 ¶ * NONA regula est, si iudex laicus pronūtiat se cōpetētem in aliqua causa spirituali, debet à tali pronuntia appellari ad episcopū, & nō ad superiorē laicum, secundum Bal. in consi. xliiij. in iij volu.

387 ¶ * DECIMA regula est, ꝙ in Regno à sententiis omnium iudicum ordinariorū, quaruncunque ciuitatū, potest appellari ad magnam curiam vicariæ: & similiter à sentētia regis, appellatur ad magnam curiā, dūmodo non sit de consiliariis ꝗa si delegatus est de consiliariis, appellatur ad sacrum cōsiliū, & nō ad magnā curiā. hoc probatur in cōsti. statuimus. la ij. & ibi hoc expressè tenet Mat. de Affl. in v. nota. & in cōsti. cum noua.

SEXTO. principaliter sequendo ordinem præpositum,

388 * quæro. quibus appellationibus sit deferendū vel nō. Super hac quæstione facias regulam generalem. quæ est affirmatiua, quod regulariter iudex à quo, tenetur quamlibet appellationem admittere, secundum Ale. in l. j. col. penul. ff. si quis caut. & si ipsam non admittit, seu non defert illi, punitur ad pœnā triginta librarum auri. tex. est in l. quoniam iudices C. de appel. & in c. de priore. & ibi Phil. de appel. vbi de iure canonico iudex non deferens mittitur ad superiorem puniendus, arbitrio superioris. sed de iure ciuili est statuta pœna triginta librarum auri: vt d. l. quoniam iudices. & l. iudicibus. C. de appel. & not. Spec. in tit. de appel. §. nunc dicamus. in prin. ¶ Istam regulam limita non procedere in omnibus casibus, in quibus appellatio est prohibita à iure, & in quibus iudex potest procedere appellatione pendente, quia in illis nō tenetur appellationi deferre. c. cum appellationibus. de appel. lib. vj. & per ea, quæ not. doct. in d c. de priore. & qui sint isti casus, potest satis aperte colligi ex his, quæ dixi suprà in ij. q. principali. ver. iiij. differētia. in limitationibus primæ regulæ. & suprà in iiij. q. princip. per totā, cumulaui omnes casus, in quibus prohibetur appellatio.

SEPTIMO, principaliter

389 quęro. * qd possit facere iudex appellatione pēdēte. Dic quòd regula

regula est negatiua, quòd iudex
à quo, pendente appellatione,
vel pendente decennio dato ad
appellandũ, nihil potest inno-
uare in causa: vt est tex. in l. j. &
ibi Bar. ff. nil no. app. pend. & in
c. non solùm. de app. lib. vj imò
innouata reuocantur per reme-
dium attentatorum: vt not. ple-
nè Phil. in c. consuluit. el. ij. & c.
390 bonæ. de app.*Et circa istam
materiam attentatorũ scias vnã
pulchram differẽtiam inter ap-
pellationem iudicialem, & ex-
traiudicialem: quia quando su-
mus in appellatione iudiciali,
reuocantur omnia attentata, e-
tiam quæ nõ sunt directò cõtra
appellationem: sed in extraiudi
ciali reuocantur solùm ea, quæ
sunt cõtra appellationem: & nõ
alia. ita pulchrè tenet Phil. in c.
391 ij. in vlt. not. de app. ¶ *Itẽ ad-
de, ꝙ ad hoc vt attentata reuo-
centur, est necesse, quòd appel-
latio fuerit intimata iudici &
parti. aliàs iudex & pars semper
possunt de iure procedere in
causa, quando non habent noti
tiam appellationis: & ista atten
tata ab ignorãtibus appellatio-
nem, non reuocãtur. ita tenent
Ant. de But. & Imo. in c. fi. col. fi.
de app. & ibi etiam Phi. antepe.
392 col. ver. vlt. quæritur &c.*& po
test peti reuocatio attentatorũ,
vsque ad conclusionem in cau-
sa, & non vltrà, secundũ Phil. in
in c. dilecti. el. iij. col. ij. de appe.
& ibi ponit aliquas limitatio-
nes, in quibus attentata nõ re-
uocantur. Et de multis priuile-
giis attentatorum, vide plenè
per eundem Phi. in c. bonæ me-
moriæ. col. iiij. & v. de appel. vbi
etiam tenet, quòd nõ potest fie-
ri reuocatio attentatorum, nisi
causa cognita, & parte citata. &
Phil. Dec. in consi. cc ¶ Item il-
lud, quòd dixi, quòd debet ap-
pellatio esse intimata iudici &
parti ad hoc vt attentata reuo-
cẽtur, intellige in appellatione
iudiciali, secus in extraiudicia-
li: quia in ea reuocantur, etiam
si non fuerit intimata, secũdum
Phil. in ca. bonæ memoriæ. col.
xiij. versi. nona conclusio &c. de
393 app. ¶ *Item adde ꝙ intantum
est priuilegiatũ remediũ atten-
tatorum, quòd agenti vt atten-
tata reuocentur, nõ potest op-
poni exceptio excõmunicatio-
nis, secundum Phil. Dec. in cõsi.
394 cc. col. fi. ver. ij.* Nec etiã po-
test opponi exceptio proprieta-
tis, secundum Card. in d. c. bo-
næ. col. iij. versi. not. ex tex. ibi,
395 proprietatis & c. de app.*Item
tenetur is, qui attẽtauit, ad resti
tutionẽ fructuũ medio tẽpore
perceptorũ à die interpositæ ap
pellationis, secundũ eũdẽ Card.
in d. c. bonæ. col. iij. ver. not. ex
396 tex. ibi, tempore. &c. *itẽ ista
attentata reuocãtur duplici via.
Vno modò intẽtando principa-
liter officiũ iudicis, super ipso-
rũ reuocatiõe. Secũdo modo, ac
cessoriè, ꝓsequẽdo appellatio-
nẽ, vt declarat Car. in c. dilecti.
el iij. col. j. in fi. de app. ¶ Istã re-

gulam huius q. limita nõ procedere in omnibus casibus, quos numeraui suprà in ij. q principali. versi. quarta differẽtia, &c. vbi plures limitatiões cumulaui, in quibus iudex potest attẽtare & procedere pẽdẽte appellatione. Et similiter potes limitare in omnibus casibus, in quibus appellatio de iure est prohibita: quia nõ tenetur iudex illi deferre: prout plenè istos casus cumulaui suprà in iiij. q. principali. & ad ibi dicta me remitto.

OCTAVO & vltimo, sequẽdo ordinem præpositũ, quæro,
397 *quãdo & ex qbus causis appellatio dicatur deserta. In hoc facias primò regulã generalẽ, quę se habet, ꝙ iudex in dubio debet semper pronũtiare appellationem non esse desertã: quia debet eligere viam mitiorem, per quã ius nõ remaneat peremptũ litigãti. ita tenet Pau. de ca. & ibi etiã Ale. in pen. col. & Ias. in l. j. ff. si quis cau. & Phili. Dec. in l. quoties nihil. ff. de reg iur. & Fel. in c. significauerunt. col. j.
398 de testi. ¶ *Quis autem iudex pronũtiet super desertione appellationis: verũ iudex à quo vel iudex ad quẽ, suprà dixi. in ij. q. principali. in iiij. differẽtia. xix. limitatione. & ibi vide. Sed vbi casus est clarus, quòd appellatio sit deserta: tũc iudex pronũtiabit illã desertam: & perinde habetur, ac si appellatũ nõ esset, vt habetur in cõsti. appellationũ tẽpora. & not. glo. in versi. executioni. in l. ij. C. de tẽpo. app. & Card. in cle. si appellationem. in j. q. de appel. Nec est necesse, ꝙ opponatur de desertione: quia iudex potest ex officio etiã parte nõ opponente, opponere & pronũtiare appellationem esse desertam, vt no. Phil. in c. ex ratione. col. xx. ver. quoad secundũ. dic &c. de app. vbi alleg. Bal. in addi. Spec. in ti. de appel. ver.
399 iudex ex officio &c. ¶ *Qui autem dicũtur casus, in quibus appellatio efficitur deserta? dic quòd multi sunt qui possunt colligi ex variis librorum reuolutiõibus. Et primus casus est quãdo appellans nõ fuit prosequutus appellationem infra annum vel biennũ: secundum formam auth. ei, qui appellat. C. de tempo. appel. & c. cùm sit Romana. & c. ex ratione. & ibi plenè per doc. de app. & dixi plenè suprà, in iij. q. principali ver. sequitur modò videre de tertio tempore &c. nisi excusaretur aliqua iusta causa, vel impedimẽto, vt ibi
400 dixi. ¶ *Secũdus casus est, quãdo appellans non præsentauit processum iudici ad quẽ, infra quinquaginta dies, & citari fecit partẽ: quia ĩ Regno appellatio est deserta: per d. cõst. appellationũ tempora. & ibi And. de Yser. de quo dic, vt plenè dixi suprà in iij. q. princip. ver. sequitur modò videre de tertio tẽpore, &c. & habetur in dec. clxxxv. cõsi. Neap. Adde tamẽ circa hoc, ꝙ in sacro consil. Neapo. est stylus,

lus, quòd si processus præsentatur post quinquaginta dies, antè, q̃ sit pronuntiatũ appellationem esse desertã reuidetur causa ex eisdẽ actis de æquitate, & pronũtiatur bene vel malè iudicatũ. ita de hoc est deci. ccxliiij. in fin. consi. Neap. & deci. lxxix. Vnde cautela est, ꝙ appellatus statim nõ videt elapsos quinquaginta dies, cõpareat, & petat appellationem pronuntiari desertam, coram iudice ad quẽ: quia si posteà præsentatur processus, appellatio reperitur deserta ipso iure, & iurisdictio deuoluta est iudici à quo. ita tenet Matthæ. de Affli. in d. consti. appellationum tẽpora. colũ. iiij in fi.

401 ¶ * Tertius casus est, si iudex à quo, statuit breuiorem terminũ ad prosequendũ: quod potest facere: vt est tex. in c. personas. & in c. cùm sit Romana. & in c. oblatæ. & in c. reprehẽsibilis. & c. sæpe. & ibi per do. de app. & ꝓbatur in d. consti. appellationũ tẽpora. vers. cæterũ. nam si infra terminũ statutũ nõ ꝓsequitur, appellatio remanet deserta, de quo vide quæ plenè dixi suprà, in ij. q. principali. versic. vicesimoprimò limita &c. vbi plenè distinxi. & an & quando iudex possit breuiare terminũ prosequendi, ibi vide. Et per d. versi. cæterùm. est cautũ hodie in Regno, quòd iudex ad quẽ, potest pro locorũ distãtia statuere terminũ appellãdi ad præsentãdũ processum corã se: & sic potest breuiare tẽpus qnquaginta dierũ: nõ autẽ prorogare: vt ibi dicitur in tex. & elapso tẽpore breuiato, remanet appellatio deserta: licet nondũ sint cõpleti quinquaginta dies, ex quo iste terminus iudicis succedit in locũ termini legalis: qa lex dat hanc potestatẽ iudici. ita tenet Matt. in d. cõst. appellationũ tẽpora. col. ij. & prædictis adde Car. in cle. cõstitutionẽ. §. insuper. in j. q. de ele.

402 ¶ * Limita tamẽ prædicta nõ procedere in persona, quæ potest petere restitutionẽ in integrũ: quia licet nõ fuerit ꝓsequuta appellationẽ infra qnquaginta dies, vel infra tempus sibi statutũ à iudice, potest tamẽ infra quadrienniũ continuũ petere restitutionẽ in integrũ aduersus tẽporis lapsum: & restituetur ad tantũ tẽpus, infra quãtũ fuit lęsio. & de hoc est decisio clxxv. cõsi. Neap. & tex. in cle. j. de rest. in inte.

403 ¶ * Secũdò limita nõ procedere, quãdo appellans fecit suã diligentiam infra qnquaginta dies, sed stetit per iudicẽ appellationis, vel ꝑ eius secretarium, vel auditorem: qui noluit expedire literas infra terminũ. quia tunc stãte dicto impedimẽto, potest appellationẽ prosequi. de hoc est decis. lxxix. consi. Neap.

404 ¶ * Tertiò limita nõ procedere in causis beneficialibus: qa in illis iudex nõ potest breuiare terminũ iuris, nisi vtraq; parte volẽte, & si breuiauit de facto: & labitur tempus à

indice statutũ,non censetur deserta appellatio:nisi tot* terminus iuris labatur.ita pulchrè dicit Phil in c.cũ sit.in fi.co.de ap. &in c.cõstitutus.el ij.colũ.j.eo. ti.vbi plus dicit in hac materia, quòd licet appellatio sit deserta p negligentiã ptis in causis beneficialibus tamen nũquã censetur deserta quoad iudicem, & semp iudex põt supplere & procedere ex officio, & inqrere de
405 meritis causæ.¶*Quartus casus est, quando appellãs nõ petiit Apostolos infra xxx. dies: quia nõ obstãte ꝙ aliàs legitimè appellauerit,remanet appellatio deserta ob nõ petitionem Apostolorũ.tex.est ĩ cle.quãuis. de ap. & in c.ab eo.de ap.li.vj & in l.ducibus.C.de app.& Bar.in l.j.ff.de libe.demis.& Lu.Ro.in cõ.ij.Et hoc est de iure cõmuni. sed in regno in curia seculari debent peti Apostoli:sed nõ de necessitate infra xxx.dies: sed sufficit,ꝙ petãtur & præsententur infra quinquaginta dies datos ad ꝓsequendũ per cõsti.regni.ita tenet And.de Yser.in d. cõst.ap.tẽpora.& ibi etiã Mat.in vij.co.in prin.vnde remanet cõclusio,ꝙ hodie in Regno remanet appellatio deserta.si nõ fuerint petiti Apostoli,saltẽ infra l. dies.de qua materia dic, vt plenè dixi s.in vij.q.principali.ver. viso primo tempore appellãdi.
406 &c.¶*Collige ergo sub cõpendio,ꝙ hodie in regno appellãs debet omnia ista expedire copulatiuè, infra l.dies:videlicet præsentare appellationẽ,& ꝓcessum & Apostolos iudici ad quẽ: & facere citari partẽ ad ꝓsequẽdũ:& habere responsum cõgruũ à iudice appellatiõis, & licẽtiatus recedere: vt dicit Andr.de yser.ibidẽ in pe.& fi.co. Aliàs si vnũ ex istis deficit,appellatio remanet deserta,vt declarat Matt. in d.cõst.appellationũ tẽpora.in x.no.& ibi probatur in tex.in fi. iũcta declaratione,quã facit ibi And.de yser. Et prædictis adde Fel in c.personas.de appel.vbi dicit Apostolos esse partẽ appellationis, & sic nõ videtur appellasse, qui Apostolos non petit.
407 *Adde tamẽ,ꝙ hodie in Regno nõ est necesse petere Apostolos instãter & instãtissimè,ꝓut dicit cle.quãuis.de ap.sed sufficit,ꝙ simpliciter & semel petãtur secũdũ Matt.in d.cõst.appellationũ tẽpora.co.vij.in prin.in
408 ix. not. ¶* Quintus casus est.si appellãs fecit diligentiã in prosequẽdo,& adiuit iudicẽ appellatiõis & nõ potuit prosequi propter absentiã iudicis,nam licet fecerit qcqd potuit,& fuerit protestatus ꝙ per eum non stabat:prodest tamen sibi hoc impedimẽtũ durãte absentia.Si tamẽ iudex reuersus fuit,debet appellãs iterũ instare,& cũ importunitate solicitare iudicẽ: aliàs eo reuerso,si nõ solicitetur, ex tũc efficitur deserta appellatio, nõ obstãte priori impedimẽto. ita tenet Alex.in cõsi.xix.col.ij.

& iij.in

& iij.in j.volu. vbi idem dicit, quando statutum dictaret.quod causa appellationis cõmittatur & decidatur infrà tot dies: quia si appellãs nõ solicitat causam committi, censetur deserta appellatio cui adde Pau. de Ca.in consi.131.in ij vol.& Petr.Phili. Cor.in consi.l.xliiij. col.ij.in iij.
409 vol. ¶ *Sextus casus est, si iudex statuit terminum appellanti ad recipiendũ Apostolos pro tali die,& appellãs non compaxuit in illa die,censetur deserta appellatio,etiã si iudex non venerit illa die ad locum: quo casu etiã si cõparuisset appellans, nõ potuisset illos habere. nam non curatur de præsentia iudicis,sed tantũ lex cõsiderat diligẽtiã appellãtis,qui debet summa ope niti. vnde debet comparere & protestari, ꝙ per eũ non stat:aliàs appellatio efficit deserta.ita tenet Card.in cle.quãuis.§.si in j.q. de ap.quod nota: quia prima facie quilibet respõderet in cõtrariũ propter iudi-
410 cis absentiã. ¶*Septimus casus est,quãdo aliquis appellauit ab interlocutoria, & iudex non admisit appellationẽ,debet etiã ab ista non admissione appellare:aliàs appellatio censetur deserta,& non potest grauamẽ reparari per appellationẽ à diffinitiua secũdũ Card.in cle.j col. iiij.ver.& ex hac gl.& c.de dolo & cõtu.& Iun.in c.pastoralis.co. j.super hl.in ver.suspendatur.de offi. deleg.& Matthesil. in suis nota.in xxij.no.quod nota,quia poteris per hoc sæpius appellã-
411 tẽ illaqueari facere. ¶*Octauus casus est, quando appellans pendente appellatione aliquid innouat seu attẽtat,in præiudicium aduersarij: vt quia ipsum spoliat. nam ex hoc ipso censetur appellationẽ deserere,& illi renũtiare.ex quo suæmet appellationi nõ defert. vnde qualitercunq; faciat actũ contra appellationẽ, censetur illã deserere. ita tenet Bal.in c.ex parte Adæ. col.pe.ver.itẽ scias &c. de testi. & Ab in c.ex parte S.col.ij.vers. pro declaratione & c.de rescrip. & Ang.in l fi.C.de tempo.ap.& Matthesi.in suis no.in xxvij.no. est tex.& ibi per doc.in c.an sit.
412 de ap.¶*Nonus casus est,quãdo appellãs post interpositã appellationem accipit terminum ad soluẽdũ id, qđ erat in sentẽtia pronũtiatũ.vt solueret:quia hoc ipso censetur appellationẽ deserere,& sentẽtiæ acquiescere.Casus est in l.ad solutionẽ.& ibi Bald.C de re iud. & Lud.Ro.
413 in cõs.ix.in fi. ¶*Decimus casus est, quando is qui appellat post interpositam appellationẽ, litigat adhuc corã iudice à quo. quia per hoc censetur appellationem deserere,& illi renũtiare.tex.est in c.solicitudinem.de appel.& not.Abb. in c.gratum de offic.deleg.in ij.colũ. Quod tamẽ intellige & declara,quàndo litigat post appellationem: secus si ante appellationem,pu-

ta infra tempus appellandi: secundum Abb. in d.ca. gratum.

414 *Item intellige, quando facit actũ incompatibilẽ & contrarium appellationis: secus, si facit aliquem actum coram iudice à quo, tendentẽ ad maiorem corroboratioñe suæ appellationis: vt qa requirit ipsum, vt nõ procedat ad executionem: quia tũc nõ censetur renuntiare appellationi. ita de hoc est deci. Rotæ in nouis, in deci. cccclxxv. incip. si ille, qui à sẽtẽtia &c. & tenet Abb. in c. quæstioni. de ap. & in c cùm venissent. de eo, qui mit. in poss. & plenè per Philip. in d. c. solicitudinem. col. iiij. & v. Et generaliter, quando appellans adit iudicem à quo, super innouatis & attẽtatis, nõ videtur renũtiare appellationi, secũdũ Ab. in c. cũ teneamur. in ij. not. de ap. ¶ Plures alios casus potest diligẽs perquisitor inuestigare assiduo studio: sed pro nũc istos decem tanquã magis quotidianos dixisse sufficiat. Et per hæc remaneat expeditus iste secundus actus huius vltimę partis iudicij: in quo fuit copiosè tractata materia appellationis, quoad capita magis principalia. Sequitur tertius & vltimus actus scilicet de executione. Laus Deo. Rober. Maran. Venusi. V. I. D.

De Exequutione sentẽtiæ, summo actu iudicij. Quãdo huic sit locus: à quo quoue ordine. In quibus rebus, & cõtra quas personas cõpetat. In summa, ex quibus causis ea poßit impediri.

TERTIVS ACTVS.

1 *Sententia mãdatur executioni, postquam transiuit in rem iudicatam.*

2 *Sententia executioni mandatur ab eodem iudice, qui eam tulit.*

3 *Sententia valida, executioni mãdatur: sed non inualida.*

4 *Iudex ordinarius exequitur sententiam ab eo delegati.*

5 *Sentẽtiam suam arbiter non exequitur: sed iudex ordinarius.*

6 *Iudex appellationis mandat executionis sententiam appellationis.*

7 *Sententia exequitur per iudicem à quo, appellatione deserta.*

8 *Sententiæ executio, quo ordine fiat.*

9 *Debitor non habens bona sufficientia, carceratur.*

10 *Sententia mandatur executioni secundum statuta loci.*

11 *Bona minus damnosa in executione capi debent.*

12 *Debitor fiscalis, sine alia excusatione personaliter capitur.*

13 *Ordo l. à diuo Pio. §. in vẽditione. ff. de re iudi. in actione personali solùm seruatur. Secus in hypothecaria.*

14 *In executione sẽtẽtiæ interlocutoriæ nõ seruatur ordo illius §. in vẽditiõe.*

15 *Executio fienda cõtra pupillũ, primò in nominibus debitorũ fieri debet.*

16 *Citatio requiritur in executione sententiæ per appellationem desertæ.*

17 *Citatio non requiritur super executione fienda super eadẽ re, super qua lata*

lata fuit sententia, nisi fiat appellatio ne deserta.

18 Citatio requiritur in executione, quae fit contra condemnati successore seu per iudicem in officio successorem.

19 Executio sententiae in ciuilibus qualiter fiat.

20 Datio in solutum in aliqua parte plus debito facta, in totum vitiatur. Fallit in tenuta vigore pacti executiui data, & quando actione reali agitur.

21 Citatio partis in taxatione expensarum requiritur.

22 Appellatur ab immoderatè expensarum taxatione.

23 Capi potest persona in executione sententiae, vt bona sua indicet.

24 Index in medicis causis potest sine libello, & sine aliquo iuris ordine compellere quem ad soluendum.

25 Executio in criminalibus cõtra dãnatum ad mortem, vel ad membri mutilationem, qualiter sit facienda.

26 Index pro iustitia exequenda, potest asinum seu currum alicuius mediante mercede capere, vt cum eo malefactor ad supplicium ducatur.

27 Barones indebitè angariant vasalles sine salario, tam in personam, quàm in bonis.

28 Executio non potest fieri in lecto, vestibus & supellectilibus domus: nisi quando alia bona non extant.

29 Vestes cedenti bonis sunt relinquendae.

30 Damnatis ad mortem vestes non auferuntur.

31 Boues aratorũ, & alia instrumenta ad agriculturam deputata, non possunt pro executione sententiae capi.

32 Sententia non exequitur contra tertium non nominatum in iudicio.

33 Instrumẽti executio potest fieri contra tertium possessorem non citatum, & negotio non liquidato, quando continet precarium, & pactum de capiendo.

34 Executio pro debito vel delicto patris, non potest fieri in peculio profectitio filij.

35 Filio condemnato non fit executio in peculio aduentitio, etiam super proprietate, quae est tota filij.

36 Peculium castrense filij condemnati, non debetur executioni.

37 Vsusfructus aduentitiorũ filij, an pro debito vel delicto patris publicetur.

38 Executio pro cõdemnatione pupilli nõ fit in bonis tutoris, nisi pro expensis.

39 Tutor qui iustam causam litigandi non habuit, debet in expensis condemnari, & cõtra eius bona fit executio.

40 Executio expensarum litis facta cũ procuratore, an & quando fiat contra procuratorem vel dominum.

41 Sententia lata contra emptorẽ mandatur executioni contra authorem laudatum ex eodem processu.

42 Executio an in bonis singulorum fieri possit pro debito vniuersitatis.

43 Executio non fit in bonis monasterij pro debito monachi, nisi sint bona quaesita monasterio per mediũ ipsius monachi.

44 Fructus beneficij ecclesiastici, pro debito clerici capi non possunt, nisi quando alia bona non habet.

45 Executio fieri non potest in stipendiis neque in armis militum, neque etiam doctorum.

46 Executio non fit in libris schola-

rium, nisi quādo nō habet alia bona.

47 *Libri scholarium, retineri possunt pro expensis eius funeralis.*

48 *Scholaris qui cessit bonis, & postea libros emit, non debet illis priuari.*

49 *Fructus feudi, pro debito capi non possunt, nisi in subsidium.*

50 *Executio pro debito vasalli defuncti an fiat in fructibus feudi, contra successorem.*

51 *Executio an fieri possit in vijs publicis & theatris, & alijs similibus pro vniuersitatis debito.*

52 *Executio non fit in bonis mariti pro debito vxoris, vel econtra.*

53 *Tutrice secundò nubente, non reddita ratione, bona secundi viri sunt obligata, & in eis pro tutelari debito fit executio.*

54 *Executio sententiæ vsq; ad triginta annos peti potest.*

55 *Appellari non potest ab executione, nisi modus in exequendo excedatur.*

56 *Executio in personam non fit contra personas priuilegiatas.*

57 *Executio impeditur per exceptionem nullitatis, nisi coram inferiori iudice opponatur.*

58 *Petitio restitutionis in integrum, impedit executionem sententiæ, nisi malitiosè petatur.*

59 *Exceptio litis pendentiæ non impedit sententiæ executionem.*

60 *Executio in criminalib⁹ suspēditur ob excellentiam delinquentis in arte sua, & quādo delictū est antiquū, vel quādo carcerem habuit pro delicto.*

61 *Restitutio in integ. ex clausula generali peti potest aduersus sententiam latā cōtra ius litigatoris, qua transiuit in rem iudicatam.*

62 *Sententia nō potest continere pœnam in casu, quo illi non paretur.*

63 *Exceptio requirens altiorem indaginem, quæ incontinenti probari non potest, non impedit executionem sententiæ.*

64 *Sententiæ executio, an impediatur per denuntiationem Euangelicam, vel per compensationis exceptionem.*

1 TErtius * & vltimus actus principalis, qui in iudicio emergit, est executio, nam lata sententia & ea transacta in rem iudicatam, debet fieri ipsius executio: quia aliàs frustra ferrētur sententiæ, nisi debite mādarentur executioni. c. quod ad consultationem. de re iud. & not. glo. in rub. C. de exe. rei iud. & Andr de Yser. in const. dilationes. colū. ij. circa fi. Et quia hæc materia longa est, & per varios iuris titulos ad leges dispersa, solum reassumā ipsam breuiter & succinctè per quatuor q. principales: quantū ad casus magis quotidianos in practica: quibus expeditis imponetur finis huic tractatui. Et j. q. erit, quæ sententiæ mereātur executioni demādari. & à quibus iudicibus. Secūda q. erit, quo ordine, & qualiter sit facienda executio. Tertia q. erit, in quibus rebus, & cōtra quas personas possit fieri executio. Quarta & vl. q. erit, ex quibus causis executio impediri

2 pōt. ¶ * Venio ad primā q. principalē. Et quæro quæ sententiæ mereātur executioni demādari, & à quibus iudicibus. Ista q. est

bimem

membris, vnde pono respōsionem & regulā ad vtrunque mēbrū: videlicet, Regula est, quòd omnis sentētia pōt executioni demādari, postquàm trāsiuit in rē iudicatā, & ab eodem iudice, qui eā tulit: vt d.c. quod ad consultationem. l.cū quædā puella. ff. de iur.om.iud. Nā sententia habet executionem paratam. l. minor xxv. annis, cui fideicom-
3 missum. ff. de minori. ¶ *Limita primò hanc regulam procedere in sententia valida, secus in sententia nulla: quia non meretur executionem. l.iiij. §. condemnatum. & ibi Bar. Alex. & doc. ff. de re iud. & l.si cùm nulla.eo.ti. & est glo. in l ij.C.de edic.diui Adr.tol. & Bar. in l j.C.de exec. rei iudi. & Bald. in auth. que supplicatio.C.de pre.impe.offer. & Ang. in l.j.ff. nil.no.app.pēd. & dic. vt habetur plenè per Mod.
4 in d.§.condemnatum. ¶ *Secūdò limita procedere in iudice ordinario: secus in sententia delegati: quia nō potest executioni mādari per ipsum delegatū: sed debet eius executio fieri per delegātem. l.à diuo Pio. in prin. & ibi Bar. & docto. ff. de re iudi. & l. properandum. §. sinautem reus.C.de iud. & no. Abb. in c.si quis contra clericum. colum.fi. de foro compet. & dixi plenius suprà in quarta parte. in quinta distin. versic. decimooctauò differūt, & c. vbi limitatur nō procedere in delegato principis.
5 ¶ *Tertiò limita non procedere in sententia arbitri: quia non potest executioni mandari per ipsum arbitrum: sed per iudicē ordinariū, qui est iudex rei cōuenti. tex est in l.cū anteà. & ibi Bald. colum.fin. versicu. vlterius nota & c.C.de arbitr. & not. Bar. in l.non ex omnibus. ff. de arbi. & glo. & doct. in d.l.à diuo Pio. in princ. Quod procedit etiam in sententia arbitrorū iuris: secūdum Bal. in l.si in vj.not C de
6 iudi. ¶ *Quartò limita in sentētia, à qua est appellatum: quia si confirmatur, non mādatur executioni per primum iudicem à quo: sed per iudicem ad quem. & sic iudex appellationis exequitur: secundum Bartò. in eos. in fine illius princi. & in l. præcipimus. §. officiis. C. de iudic.
7 *nisi appellatio sit deserta: quia tunc executio fit per iudicem à quo: secundum Bar. Bal. & doct. in l.si contra.C.de app. & in d.§. officiis. & Bal. in authent. si quis litigantium.C.de epi.audié. Reliqua pertinentia ad materiam huius quæst. dicā infrà, in quarta & vltima q. principali.

SECVNDO, principaliter
8 quæro, *quo ordine & qualiter sit facienda executio. In hoc est sciendū, quòd executio petitur altero de duobus modis: scilicet, vel per actionem in factum orientem ex sentētia: iuxta tex. cum ibi no. per doct. in l.miles. §. iudicati. ff. de re iudic. vel per officiū iudicis: vt declarat And. de Yser. in constitu. dilationes.

colum.

colum.ij.in fi.& ibi dicit, quòd melius est petere eá officio iudicis:quia tűc nõ requiritur libellus neq; litis contestatio:secus, quando petitur iure actionis: quia esset necesse formare nouum processum.& not.Alex. in consil.l.colum.iij in princi. in secundo volum.¶Hoc præsupposito dicendum est quo ad responsionem quæstioni faciẽdam,quòd in executione sentẽtiæ in ciuilibus debet seruari ordo traditus per l.à diuo Pio. §.in venditione.ff.de re iud.scilicet,vt primò capiantur mobilia,& deinde stabilia, & posteà nomina debitorum, & his deficientibus : vltimo loco deueni-
9 tur ad capturam personæ.*non enim debet capi persona pro debito, nisi prius excussis bonis:secundum Bart.in l.iij.§.tutores.& ibi etiam glo.ff.de suspec.tuto.scilicet, quando facta executione bona nõ reperiűtur sufficiẽtia:vt no.Abb.in c.quod ad consultationem.colum.vj.in fi.de re iudi.& Bald.in l.j.in fi. C.de iur.& fac.igno.& Pari.in tract.syndic.in versicu.captura. in princip.& Bald.in cap.tuæ.vt lite non contesta.& Alexand.in d.§.in venditione. colum.iij.& iiij.Aliàs autem non valet executio, si peruertitur ordo prædictus : secundum Ioan.de Imo. & Alexan.in d.§.in venditione. colum.v.& Fely.in d.c.quod ad consultationem.colum.ix.de re iud.quicquid dicat Abb.ibi: qui dicit valere executionẽ, nisi appelletur.& Bartol.in d.§.venditione.ná verius est, vt dicamus, quòd ille §.in vẽditione.ponit formam,à qua recedi nõ debet: secundum Alex.& Imo.ibi, & Fely.vbi suprà.& habetur in de-
10 cis.cccLviij.consi.Neapol.¶*Itẽ quando fit executio, debẽt seruari statuta loci, vbi fit: vt not. Ias.in l cùm quædá puella.colű. fi.ff.de iur.omn.iudi.vide tamẽ And.de Yser.in constit.dilationes.col.iij.in fi.vbi tenet, quòd valet executio non seruato ordine sed debet appellari.potest tamen intelligi,quando nűtius peruertit ordinem. Secus, si iudex in commissione peruertit: quia propter expressum iuris errorem, esset nulla executio. quod etiá tenet Matth.in d.cõ-
11 sti.dilationes.col.x.¶*Item,debet in tali executione adhiberi alius ordo:scilicet,vt capiantur ea prius,quæ sunt debitori minus damnosa.gloss.est in d.§.in venditione.in versic. animalia. & licet illa glo.quæ communiter approbatur.ibi loquatur tátùm de mobilibus:tamen Alex. ibi extendit eam etiam ad immobilia:vt in eis etiam habeatur ratio ad minus dánosa:quod tenet etiam Bal.in l.ordo.C.de exec.rei iudic.& gloss.in l.quádiu.C.de distract. pigno. Quod tamen intellige,quandò executio fit coactè post sentẽtiam.sed quando debitor ante sentẽtiam offerret spõte dare bona sua in

solu

solutũ creditori, tũc posset creditor eligere meliorem: ita loquitur authen. hoc nisi. C. de solu. prout declarat Alex. in d. §. in venditione. col. j. & potest tunc compelli creditor accipere: secundum Bal. in d. l. ordo. versi.
12 quæro, quid si creditore. ¶ *Limita tamen prædicta non procedere in debitore fiscali: quia potest capi de persona, etiã nulla facta excussiõe in bonis. tex. est in l. nemo. C. de exac. trib. li.
13 x. ¶ *Secundò limita nõ procedere, quando agitur actiõe hypothecaria: quia tunc in executione non seruatur dictus ordo, sed solũ seruatur in actiõe personali. ita tenet Saly. in l. nomẽ. C. quæ res pign. oblig. possit: & Soci. in consi. clviij. col. viij. in fi.
14 in ij. volu. ¶ *Tertiò limita non procedere, quãdo executio fieret authoritate sententiæ interlocutoriæ: puta propter contumaciam: quia tunc non seruatur talis ordo illius §. in venditione. glo. est in §. si verò. in authẽ. de exhib. reis. & Bal. in l. ij. col. iij. versi. tertiò quæritur. ff. si ex nox. causa aga. & Bal. in l. ij. col. j. in fine. versicu. deinde reuoco &c. C. quando fisc. vel priua.
15 ¶ *Quartò limita in executione facienda in vendẽdis rebus pupillaribus: quia primò capiũtur nomina debitorum, & sic non seruatur ordo. l. magis puto. §. nõ passim. versi. quærere. & ibi
16 Bar. ff. de rebus eo. ¶ *An autẽ in executione faciẽda requiritur partis citatio? doctores vario modo loquuntur. tamẽ ego soluam istud dubiũ per aliquas veras cõclusiones. Et pono primam cõclusionem, quę est talis: Quando à sententia fuit appellatum, & est deserta appellatio, tũc in executione debet pars citari: aliàs non valet executio. ita tenet Barto. in l. j. ff. nil. no. app. pend. & Bal. & communiter docto. in l. si contra. C. de appel. & Philippus Decius in consi. xcvij. colum. ij. & Bal. in l. ij. §. fi. C. de tempo. appella. & Alexan. in d. §. in venditione. col. antepenul.
17 ¶ *Secunda conclusio est, quãdo executio fieret in eadem re, super qua fuit lata sententia, nõ requiritur partis citatio: secundum Barto. in dicto §. in venditiõe. & ibi etiam Alex. in antepenul. col. nisi fieret appellatione deserta: quia tũc semper requiritur: vt ibi per ea, quæ mo-
18 dò dixi. ¶ *Tertia cõclusio est, quando executio fit contra successorem condẽnati, seu per iudicẽ successorẽ in officio, semper requiritur citatio: secũdum Alex. in d. §. in venditione. colũ. antepe. per iura ibi allegata per
19 eũ. ¶ *Superest modò vnus casus: videlicet quando executio fit in alia re: vt quia quis condẽnatur ad pecuniã, & fit executio in bonis per eũdem iudicẽ: & contra ipsum cõdemnat: & non sumus in appellatione deserta. Iste est casus dubius, in quo doct. variant. nam Bar. in d. §. in

§.in venditione.sentit, quòd requiratur citatio:& eũ simpliciter sequitur Lãfr.in c.quoniam contra. in ver.interlocutiones. col.xij.ver.quæro nunquid &c. & Bar.in l.meminerint.C.vnde vi. vnde debet fieri citatio, vt compareat ad allegãdum quare sententia executioni mãdari nõ debeat & hãc practicam ponit Bar.in l.defendẽte.ff.de autho.tut.sed multi doct.quos refert Alex.in d.§.in venditione, tenent contrarium. And.de Yse. tangit istam quæst.in consti dilationes.col.iij.& ibi etiã Mat. in vij.col.in fin.& seq.¶Pro solutione tamẽ istius quæst.& dubij.puto considerandum, quòd in executione sententiæ plures actus interueniunt. Primo enim pignora cadunt in causam iudicati,& posteà subhastãtur:& vltimo loco emptore non reperto, adiudicantur creditori pro iusto pretio.l. ordo.C. de exec. rei iudi.l.ij.C.si in causam iudi. & l. à diuo Pio.§. si pignora,& ibi per omnes doct.ff.de re iud. & ponit de hac materia practicã Soc.in cons.xxxvij.col.iij.in fin. & seq.in iiij.vo. Nunc in proposito quoad primum & secũdum actũ,scilicet de captura pignorũ,& de subhastatione,nõ requiritur de necessitate citatio: ex quo non est actus præiudicialis: sed reparabilis:sed quando iudex procedit ad vltimum actũ, scilicet interponẽdo decretũ super alienatione seu iudicatiõe, tunc debet pars citari:quia tractatur de magno præiudicio & de translatione dominij.ita tenet Alb.de Ros.per illũ tex.in l.creditor. C.de distract.pig.& habetur in decis.cccl viij.consil. Neap.& ita vidi semper practicari in iudiciis.Nã lata sentẽtia & ea trãsacta in rem iudicatã, victor facit extrahi literas executoriales:& iudex cõmittit nũtio, vt authoritate illarum literarum capiat tantùm de bonis debitoris condẽnãti,quòd ascẽdat ad summam debiti, seruando ordinem dicti §.in vẽditione.& illa bona capta subhastare debeat,& plus offerenti vendere:& emptore nõ reperto,creditori tradere in solutũ pro iusto pretio æstimãdo per expertos:& sic nũtius exequitur illos duos actus sine alia citatiõe.sed antè,quàm exequatur tertiũ & vltimum,iudex facit vnam citationem parti,vt infra duos dies veniat ad releuãdum pignus & soluẽdum debitũ,aliàs ad allegandum causam,quare plus offerenti vẽdi nõ debeat,vel creditori tradi in solutũ seu adiudicari:& hãc practicam semper vidi obseruari: & videtur tutas & põt capi ex his,quæ habentur in decisi.cccl viij.consil. Neapo.

10 ¶*Nota tamẽ, ꝙ adiudicatio, quæ fit creditori in solutum, debet fieri ꝓ mẽsura debiti:aliàs si fieret plus debito,vitiatur in totũ:secundũ Bar.in l.si nõ sortem.§.si cẽtum.ff.de cond.inde.

&

& hoc est multũ vtile: vt refert ibi Ias.in j.col.quia fructus interim percepti computabũtur in sortẽ.cui adde Alexa. vbi plenè tractat in l.iustè possidet.col. v. & vj.ff.de acquir.pos. ¶ Hoc tamen limita, quãdo sumus in tenuta, quæ datur vigore pacti executiui:quia illa non vitiatur secundum Fracil.de Aret.in l.j. §.pen.ff.de verb.obl.per l j.§.si duę ff. quo.leg. & sequitur Ias.i d.§.si centu col.ij.in prin.¶Secundo limita, quando ageretur actione reali seu hypothecaria: quia non vitiatur, licet plus detur:vt no.gl.in l.iij.C.de procu. & Alex.in l.iij §.fi.col. vj. ff. de
21 acquir.poss. ¶ *Et quid in taxatione expẽsarum, an requiratur citatio partis? vide Bal in l. terminato. col.ij.C.de fruc.& litiũ expẽ.& Ias. in l.nec quicquã. §. vbi decretum.colũ.x.ff.de offic. procon.vbi Ias.tenet,quòd non. tamen non refert fideliter Bal. quia Bald.in d.l terminato, distinguit.sed posset dictũ Ias.intelligi,quando eadem die esset facienda taxatio,qua fuit facta condemnatio.tunc enim nõ requiritur citatio.secus, si posteà fiat.secundum Bal.ibi & hoc tenet Phili.in c.sæpe.in xiij. q. de app.ex hoc sequitur, quod cùm hodie taxatio nunquam fit eadẽ die,sed iudex reseruat sibi illa: vt in d.l.terminato. semper deberet pars citari : quod patet
22 etiam:quia* à taxatione potest appellari.scilicet, quando exceditur modus in taxando:secundũ Bar.in l.ab executore.col.fi. ff.de app.pro hoc est tex.in l fi. & ibi Bar.C.quãdo prouoca. nõ est necess & Ias.in l.properandũ. §.sin autem alterutra. col.antepen.in fi.C.de iud.& Phi.in d.c. sæpe.in xij.q.vbi optime declarat,꙳ tunc debet exprimi causa excessus in appellatiõe,alias nõ
23 procedit. ¶*Prædictis adde, ꙳ licet in exequendo non sit incipiendum à captura personæ:tamen potest nuntius & executor incipere à captura, compellendo debitorẽ personaliter, vt indicet bona sua, in quibus erit faciẽda excussio.ita tenet Paris in tract.synd.vers.executio.col. iij.per gl.in l.pe.ff.de cessio. bono.nam potest dicere executor: ego nescio si habes bona, vbi faciã executionẽ:exhibeas illa. aliàs exequar in personam tuã, carcerando te.& ibi etiam dicit
24 Paris,꙳*iudex in modicis causis potest sine libello,& sine aliquo iuris ordine cõpellere quẽ ad soluẽdũ:arg.l.fi.& ibi gl.ff.de
25 iud.¶ *Qualiter autẽ sit faciẽda executio in criminalib⁹:vt quãdo aliquis est dãnatus ad mortẽ,vel ad mẽbri mutilationẽ?dic ꙳ si iudex nõ habet certũ carnificẽ deputatũ. potest capere vnũ hominem vilẽ, puta mendicantem:& illum cõpellere ad exequẽdum: cui dari debet salariũ quinque aureorum:& si damnatus habet vestes & anulos, debẽt dari carnifici seu spiculatori

vsque

vsque ad dictam summā aureorum, quinque: per l. diuus. ff. de bo. damna. Item, quādo iudex non inueniret hominem vilem ad hoc deputandum, potest capere vnū de carceratis, qui forte erat condemnandus ad mortem, vel ad deportationē, & remittere illi pœnam, & compellere eum quod hāc executionē faciat: imò posset iudex illū cōdēnare vt sit perpetuus executor: quia censetur tunc damnatus ad opus publicum: & est seruus pœnæ: & hoc si delictū suū erat tale, quòd ad opus publicū dānari potuisset. ita hæc omnia declarat Paris in tracta. synd. in versiculo, maniuoltus. vbi plura allegat: & ibi vide per eum. tamen ego semper putarem hoc vltimum procedere in personis vilibus: & sic iudex in pœnis irrogandis debet semper habere respectum ad qualitatē personarum. l. fi. ff. de iniur. & l. capitalium. §. nō omnes. ff. de pœnis. & l Pedius. §. j. ff. incen. rui. naufra. & prędictis adde Bal. & doc. in l. fi. §. Titius. ff. de pign. actio. & quod habetur in euangelio: Angariauerunt quendam Simonem Cyrenæū &c. ¶ *Similiter
26 pōt iudex pro iustitia exequenda capere asinum vel equū, vel currū à subdito, vt cū eo dicatur malefactor ad suppliciū: verum debet sibi dare salariū seu pensionem de publico: & sic nō debet capere gratis. ita tenet Bartol. in l. iubemus nullam nauē. in princi. C. de sacrosan. eccle. Bal. & Albe. de Rosa. in l. fi. §. Titius. ff. de pigno. act. & Paris in tracta syndi. in versic. captura. colum. pen. versicu. an officialis possit capere &c. & tradit Matth. in consti. omnes officiales. & ibi etiam declaratur,
27 *quando officialis pro seruitio publico possit capere iumētum alienum: puta pro mittendis victualib' in exercitū: vel pro seruitio regis vel baronis: vel facere mandatum de persona: & semper debet dari salarium angariato: per illam const. & etiā de hoc extat capitulū regni: tamen hoc male seruant barones nostri tēporis: & nemo est qui eorum facta diiudicet: & dicit And. de Ys. in titulo, quæ sint rega. in vers. flumina nauigabilia. *Guay chi la lena.* Hinc optimè inuehit Iuuenalis Aquinas, Satyra iij. Libertas pauperis hæc est Pulsatus, rogat, & pugnis cōcisus adorat, Vt liceat paucis cū dentibus inde reuerti.

TERTIO principaliter
28 quæro, *in quibus rebus, & contra quas personas possit fieri executio? & hic facias regulam, ꝙ cōtra oēs & in omnibus rebus pōt regulariter executio fieri, nisi à iure reperiatur prohibita: & hoc per generalem regulam iuris, quæ se habet: quod in iure omnia cōsentur permissa, nisi reperiantur prohibita. l. necnō. §. quod eis. ff. ex qui. cau. maio. ¶ Limita primo non procede

cedere in vestibus, lecto, & aliis similibus ad vsum necessarium deputatis: prout sunt vasa fictilia, & alia supellectilia deputata ad quotidianũ vsum: nam in istis nõ fit executio: quia ista minimè transeũt in hypotheca: secundũ Bar. Bal. & doct. in l. j. C. quæ res pign. oblig. poss. Quod
29 corroboratur: *quia vestes etiã cedenti bonis sunt relinquẽdæ: secundum Bar. & doct. in l. pen.
30 ff. de cessio. bono. *quia etiam damnatis ad mortem non aufe runtur vestes. l. diuus. ff. de bon. damna. Idẽ tenet Ioã. Fa. & Ias. in §. fi. col. penul. instit. de actio. prædicta autẽ intelligo, vt aliis bonis existentibus non fiat executio in istis supellectilib', adeò quòd nõ erraret nuntius: quòd istis obmissis deuenisset ad stabilia: sed quando aliud non haberet debitor, possunt capi etiã supellectilia, & lectus, & vestes: debent tamẽ solùm derelinqui vestes, quibus cooperitur: per ea, quæ in simili dicam infrà in
31 sequenti limitatione. ¶ *Limita secundò, non procedere in bobus aratoriis, & instrumentis ad agriculturam deputatis. text. est in l. executores. & authen. agricultores. C. quæ res pign. oblig. poss. & hoc hodie est prouisum in regno p duo capitula regni. Vnum videlicet in nu. 4. quod incipit, pridem contra insolertia. quo cauetur, quòd etiam si alia bona debitor non habeat, non fit executio in bobus aratoriis. Aliud capitulũ est in numero 153. & incipit, constitutioni boues, &c. quòd restringit ac corrigit capitulum prædictũ: & vult quòd si alia bona non habeat debitor, potest in illis fieri executio. Idem quando debitor in specie illos obligasset. & ex hoc inoleuit communis practica notariorum: qui in instrumẽtis obligari faciunt ista talia in specie: & hanc materiam tractat Matth. in cõstit. ab officialibus.
32 col. fi. ¶ *Tertiò limita nõ procedere contra tertium non nominatum in iudicio: quia cõtra eũ non potest fieri executio: secundum Bal. in cons. cxlix. in iij. volumine facit quod not. Bal. & Imo. in l. si binæ. ff. de iniuf. rup. testa. & Bald. in l. si pro te. in fin. C. de dotis promis. vbi traditur, quòd is, qui nõ reperitur nominatus in instrumẽto, nõ potest ex illo prætendere executionẽ nec actiuè, nec passiuè: quamuis ex eo interesse prætendat: facit etiam tex. cũ sua materia in l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de
33 re iud. ¶ *Nota, hic tamen vnũ singulare verbũ, quod nũquam obliuiscaris, quòd quãdo in instrumẽto est pactum de capiendo, & cõstitutum precarii, prout communiter istæ clausulæ in instrumentis apponuntur, potest fieri executio adsistẽtiæ contra tertium possessorem etiam non citatũ: & etiã negotio non liquidato ita mirabiliter tenẽt Frãc. de Aret. in consi. xxj. col. penult.

vide fol. 355. no. ii.

Adde Mans. ... de fideius. n° ... et faciunt not. ... in trac. de pign. in 3° membro 2° ... n. 43

T in

in fi. & col. fi. Soci. in cõsi. lxxxij. col. i j. in iij. vo. quod nota: quia multi doctores de hoc interrogati contrariũ responderunt. & certè prima facie contrariũ videretur respondendum, quando decisio in terminis non ostéderetur.
34 ¶ *Quartò limita nõ procedere in peculio profectitio filij: nam pro delicto vel debito patris non potest fieri executio in dicto peculio, quãuis profectitio. ita tenet Bar. & Bald. in l. iij. §. sed vtrum. ff. de mino. & Bal. in l. penul. C. qui bon ced. poss.
35 ¶ *Similiter pro delicto filij nõ potest fieri executio in peculio aduẽtitio, etiam super proprietate, quæ est tota filij. ita tenet Bar. in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infect. quem ibi sequuntur Imo. & Alexã. in xvij. colum. & cõmuniter doct. nam
36 arguendo à fortiori. *pro delicto filij, nõ potest fieri executio, etiam in peculio castrensi: vt est text. in l. iij. C. de bon. proscript. quod est liberum ipsius filij: ergo multò minus in aduẽtitio, in quo minus habet iuris. & idem tenet Bald. in l. iij. §. si filius. ff.
37 quod quisq; iur. *& an ex delicto patris publicetur vsusfruct' aduẽtitiorũ, qui est patris: vide Alexã. vbi plenè hæc omnia disputat in d. §. si de vectigalibus. col xviij. cum tribus seq. & similiter an pro debito patris possit creditor capere dictũ vsumfructum: vide Ioann. Andr. in addi. Spec. in tit. de pecul. cleri. versic.
38 ad materiam, &c. ¶ *Quintò limita nõ procedere in bonis tutoris, in quibus nõ fit executio, quando fuit condemnatus pro pupillo tutorio nomine: sed fit ĩ bonis pupilli tex. est & ibi Bal. & docto. in l. j. C. quando fis. vel priua. & not. Bar. in l ij. ff. de admin. tuto. quod limita non procedere, quando executio fieret pro condemnatione expensarũ.
39 * nam si tutor nõ habuit iustam causam litigandi, & propterea fuit condemnatus in expẽsis, fit executio contra eum, & nõ contra pupillum. tex. est in l. non est ignotũ. C. de admin. tut. & Bart. in l. edita. colum. fi. C de edẽ. & Bar. in l. qui solidum. §. etiã. ff. de leg. ij. & in l iiij. in prin. ff. de
40 re iud. ¶ *Quid autem in procuratore? vide Bart. in d. l. iiij. & Ange. & doc. in l. Plaucius. ff. de procu. & Ab. in c. sæpe. in j. not. de app. & veritas est, quòd quando cõdemnatio expensarum fit ob delictũ procuratoris, fit executio contra eum. vel si facit aliquid, ad quod non habeat mandatũ: aliàs fit contra dominum. & sic patet, quòd cõtra falsum procuratorem fit executio: vt in d. l. Plaucius. & ibi Bald. & doct. Similiter cõtra procuratorẽ in rem suã fit executio. vnde venditor, qui defendit emptorẽ, patitur executionem: secundum
41 Bal. in di. l. Plaucius. *& hoc est inductum in regno per regiam pragm. quæ incipit, dubitationem. quòd sentẽtia lata contra

emptorem, mandatur executio ni cōtra authorem laudatum ex eodem processu. Et ad id quod dixi de falso procuratore, adde Alex. ī l. inter quos. ff. de damn. infect. Item adde, quòd si dominus scit & patitur falsum procuratorem agere vel defendere, tunc si procurator non est soluendo, fit executio cōtra dominum in subsidium. ita no. in authen. qua in prouincia C. vbi de cri. agi opor. & Ange. in authē. vt omnes obe. iudi prouinc col. j. in fi. versi. secundò not. & ver.
42 tertio nota. & c. ¶ *Sextò limita non procedere in bonis singulorum ciuiū pro debito vniuersitatis: quod dic, vt per Bal l. in l. etiam. co. iiij. circa fi C. de exec.
43 rei iudi. ¶ *Septimò limita non procedere in bonis monasterij, vt in illis non fiat executio pro debito monachi: quod ītellige, nisi sint bona quæsita monasterio per mediū ipsius monachi: ipse autem monachus nō potest pro debito carcerari. ita tenet Bal in autent. causa, quæ. col. ij. versi. quartum considerandum.
44 C. de epi. & cle. ¶ *Octauò limita non procedere in fructibus præbēdæ seu beneficij ecclesiastici quia in eis non fit executio pro cōdemnatione clerici, dum modo habeat alia bona. sed si alia non habeat, potest tunc fieri in dictis fructibus. ita tenent Bar. Alex. & communiter doct. in l. commodis. ff. de re iudic. & gloss. & Bal. in l. stipendia. C. de exe. rei iudi. & cano. in c. peruenit. de fideiuss. & in c. j. de appell.
45 ¶ *Nonò limita in stipēdiis militū. quæ similiter capi non possunt, nisi in subsidiū: scilicet, nō existētibus aliis bonis. tex. est in d. l commodis. & in d. l. stipēdia. & idem in stipēdiis doctorum: secundum Abb & doct. in d. ca. peruenit. & idem in armis militum: secundum gloss. in l. nepos
46 Proculo. ff. de verb sign. ¶ *Decimò limita in libris scholariū in quibus non potest fieri executio: secundum glo. in d. l nepos Proculo. quod tamen eodē modo intelligas: scilicet, quando scholaris habet alia bona: aliàs secus: per d. l. stipendia. & dict. l. commodis: & not Spec. in tit de
47 exec. sent. §. sequitur. in fi.* Itē intellige, nisi aliquis fecisset expensas funerales scholari mortuo: quia potest pro illis expensis retinere libros. ita not. Ias. in l. si non sortem. §. si centū. col. fi. ff. de condi inde. & per illam gl. in dict. l. nepos Proculo. dicebat Bald. in rubr. C. qui bo. ced. poss.
48 *quòd si scholaris cedat bonis, & posteà emat libros, nō debet
49 illis priuari ¶ *Vndecimò limita in fructibus feudi: in quibus non fit executio, nisi in subsidiū: scilicet, aliis bonis non existentibus: secūdum Alex. in d. l. commodis. ff. de re iudi. & Imo. ī l. si finita. §. si de vectigalibus. versi. quid si agatur cōtra feudatariū, &c. ff. de dam. infect. & Ang. in l. pro hærede. §. si quis. ff. de acqui.

T 2 hæred.

50 hære.*An autem defuncto feudatario, fiat executio in fructibus feudi contra successorē?dic, quòd nō,si est feudum ex pacto & prouidentia, & successor fecit inuentarium:aliàs secus, si non fecit inuentarium:vel si est feudum hæreditarium:quia tūc fit executio pro debito defuncti.ita habetur in decis.xxvj.in fi.& decisi.cexl in fi.cōsilij Neapolita.

51 ¶*Duodecimò limita, vt pro debito vniuersitatis non possit fieri executio in viis publicis,& theatris:& aliis similibus, quæ sunt ad vsum ciuiū,& ipsius vniuersitatis: sed cōpellitur potius vniuersitas imponere collectā: secundum Alex.in d.l.commodis ff.de re iudic.& Bar.& doct.

52 in l.iiij.in princ.eod.titu.¶*Decimo tertio limita,vt nō fiat executio in bonis mariti pro debito vxoris,vel ecōtrà.l.j.& ij.& per

53 totū.C.ne vxo.pro marito.*fallit ī casu singulari.l.si mater.C. in qui.cau.pig.vel hyp.ta.cōtra hi.vbi si vxor mortuo viro suscepit tutelam filiorum:& trāsit ad secūda vota,non redditis rationibus,& non petito tutore, potest pro debito tutelari fieri executio etiam in bonis secūdi mariti,quę cēsentur ad hoc ipso iure obligata.vt ibi:& tene perpetuò menti illum casum singularem:quia si de hoc nō esset lex scripta,quilibet responderet in

54 cōtrariū.¶* Vltimò,posset hîc dubitari,vsque ad quod tempus potest peti executio sententiæ. Dic,quòd vsq; ad xxx.annos: & non vltra.ita tenet Bal.in l.debitori.co.fin.C.de pact.& habetur in decis.ccxlv.consi.Neapo.

55 ¶*An autē possit appellari ab executione?communis cōclusio est,quòd non:nisi excedatur modus in exequēdo:tunc enim potest appellari,& debet exprimi causa excessus & grauaminis.ita tenet Bar.in l.ab executore.col. j.ff.de appella.& Barto.& doct. in l.ab executione.C.quo,appe. non recip.& Abb.in c.quod ad consultationem.col.penu.de re iud.& Pet.Phil.Cor.in cōsi.lxxj. co.iiij.in fi.in primo volumine.

56 ¶*Respectu autem personæ nō potest fieri executio contra personas numeratas ī l.ij.iij.& iiij. ff.de in ius vo. Item, contra doctorem actu legentē.l.medicos. C.de profes.& med.li.x.& Card. in cle.ij.in iiij.q.de magi.nec cōtra clericū pro debito.secūdum Abba.& Cano.in c.peruenit.de fideiuss.& in l.miles.ff.de re iud.

57 QVARTO,*& vltimò quæritur,ex quibus causis executio impediri potest.Et quoniā istas causas plenè attingit Spec.in ti. de exec.senten.§.fi.ideò breuibus me expediam.Et quia inter alias exceptiones impeditiuas executionis.est exceptio nullitatis.l.iiij §.cōdemnatū.& ibi per doct ff.de re iud.& dixi suprà in prima quæst.adde vnam singularem declarationem,quam posuit Ang.in d.§.condemnatum. videlicet,quòd quādo exceptio nullit

nullitatis, proponitur corã inferiori iudice ab eo, qui pronũtiauit, nũquã impedit executionẽ.
58 ¶ *An autem petitio restitutionis in integrũ, impediat executionem sententiæ? Dic, quòd sic. tex. est ĩ l. si causa cognita. C. de transact. & Bal. in cons. ccclviij. in iij. volu. & Socin. in cõsil. cix. in fi. iiij. vol. & Bartol. in l. defendente. ff. de autho. tuto. & idem Bart. in l. si prætor. §. Marcellus. in fi. ff. de iudic. vbi limitat, nisi restitutio peteretur malitiosè, vel haberet altiorem indaginẽ. adde Abb. in c. suscitata. de resti. in integrũ. sed quando executio esset irretractabilis, indistinctè impeditur: secundum Alexan. in consi. xvij. colũ. ij. in primo volu.
59 ¶ *Quid de exceptione litis pendentiæ: an impediat executionẽ sententiæ? Dic quòd non: secundum Inn. in c. cùm in re. de offi. deleg. & Lud. Rom. in cõs. lxxvj. in fi. & Bal. ĩ l. j. C. si plu. vna senten. & Moder. in l. iiij. §. cõdem-
60 natum. ff. de re iudi. ¶ *Item, circa executioem, quæ est facienda in persona pro delicto, puta quia aliquis commisit tale delictum, pro quo veniret damnandus ad mortem, vel ad membri mutilationem, potest opponi, quòd ille est homo valde disciplinatus: puta quòd habet aliquã excellentiã in sua arte, vel peritia: adeò quòd est vtilis reipublicæ, quòd sanus viuat: nã ex hac causa non debet mori nec mutilari. ita tenet Alexã. in addit. ad Bart. in l. quid ergo. §. pœna grauior. in addit. quæ incipit, adde hîc, quòd index. & c. ff. de his, qui not. infa. Idem est, quando post delictũ cõmissum esset lapsum longum tempus: quia est moderanda executio pœnæ corporalis. l. si diutino. & ibi gloss. ff. de pœnis. vbi etiam dicit glo. idem quando aliquis stetit pro deli-
61 cto carceratus. ¶ *Prædictis etiã adde. quòd licet aliàs sit dictum superius. quòd sentẽtia lata contra ius litigatoris, mãdatur executioni. si non fuit ab ea appellatum: nam transit in rem iudicatam. semper hoc est sciẽdum, quòd quamuis elapso, tempore appellandi, non possit appellari à tali sententia: tamẽ potest contra eam peti restitutio in integ. ex clausula generali. & hoc fuit dictum Hosti. quod refert Abb. in c. ij. in fin. de purga. vulg. Verùm dicit Abb. quòd talis restitutio nõ põt obtineri, nisi à solo
62 principe: vt ibi per eũ. ¶ *Quid autem si iudex posuit pœnam in casu, quo eius sentẽtiæ nõ pareretur: an possit fieri executio ad talem pœnam? Dic quòd non, secundum Alex. in cõsi. lxxxj. in
63 fi. secundi vol. ¶ *Item circa materiã huius quartæ quæst. potes dare vnam magistralem doctrinam, quam tradit Alex. in cõsil. xcv col. iij. versi. hodie tamẽ, & c. in ij. volu videlicet, quòd nulla exceptio requirens altiorem indaginem, quæ ex processu non patet, & quæ in continenti pro-

bari non poteſt, impedit executionem ſentētię. & colligitur ex dictis doct. in d. §. condemnatū. & per Alex. in conſi. lxxxiij. in v.
64 vol. vbi plus etiam tāgit * An per viam denuntiationis. Euangelicę poſsit impediri executio ſententiæ, quæ tranſit in rem iudicatam & cōcludit, ꝙ non, niſi in caſu, quando victor fateretur eam eſſe iniquā. Et an poſsit opponi exceptio compenſationis ad impediendam executionem ſententiæ. vide Alex. in cōſi. lxj. in iij. vol. Reliqua autem pertinētia ad materiam executionis, vide per Spe. in tit. de exec. ſent. per totum & per Alex & Doc. ī d. §. cōdemnatū. & in d. l. à diuo Pio. per totā l. ff. de re iud. & per Bal. Saly. & ſcribentes in toto ti. C. de exec rei iudi. & in quàm pluribus aliis locis. Et per hæc ſit īpoſitus finis huic tractatui: qui fuit per me Roberrum Marantam Venuſinū, incœptus die xiij. mēſis Nouēbris, ſub anno domini 1520. completus autem fuit Deo fauente, die. xx. menſis Septembris ſub anno iubilei. 1525. in vigilia beati Matt. Apoſtoli. Sit laus omnipotēti Deo, & glorioſo Apoſtolo & Euangeliſtæ Matthæo, quibus præuiis finem tātolabori impoſui quem tractatū ſcripſi originaliter manu propria, & ſimiliter iterum manu propria totum exēplaui & correxi. Si igitur in eo aliqua reperiatur mēdoſitas, non mihi vitio attribuatur ſed potius impreſſoris errore eueniſſe quilibet lector arbitretur. In quorū fidem manu propria me ſubſcripſi. Robertus Marāta Venuſi. v. I. D. manu propria.

D. ROB. MARANTAE I. V. D. QVAESTIONVM LEGALIVM DISPVTATIONES DECEM.

DISPVTATIO I.

An ordinarius loci ad mādatū delegati à principe teneatur exequi sententiam ipsius delegati euidenter iniustam: & an poßit sibi de facto resistere.

1 *Delegatus principis in causa sibi cōmissa est maior quocunq; ordinario. et hoc qualiter intelligatur. et n. 40.*
Iudex inferior non cognoscit de viribus sententiæ superioris, neque potest imponere legem superiori.

2 *Iudex ordinarius habet firmiorem iurisdictionē, sed delegatus principis digniorem.*

3 *Causa si est delegata per principem censetur quo ad illa, sublata omnis potestas ordinario, etiā delegato mortuo. & processus per ordinarium factus super ea, est nullus.*

4 *Delegatus principis potest mandare ordinario vt suam sententiam exequatur. & num. 5. & 10.*
Princeps si mandat hominē occidi, debet sibi obtemperari, siue iuste siue iniuste faciat, quia non habet hominem qui sua facta diiudicet. & eius sola voluntas habetur pro causa.

6 *Delegatus principis repræsentat personā principis, & eius vice fungitur.*

7 *Delegatus principis potest mulctare executorem & punire vnumquemq;, impedientem suam iurisdictionem.*

8 *Iudex vnus an teneatur exequi sententiam alterius, si fuit ab eo requisitus. & nu. 10.*
Iudex ecclesiasticus potest implorare brachium secularis: & si non dat, excommunicat eum. & nu. 26.

9 *Iudicis authoritas facit licitum quod aliàs erat illicitum. & nu. 44.*
Iudex potest moueri ad sententiandū ex confeßione sibi facta viua voce, & ex aliqua scriptura sibi ostēsa, licet in actis non reperiatur descripta.

10 *Delegatus principis habet merum et mistum imperium, & potest exequi sentētiam suam & excommunicare, & accipere manum militarem ab ordinario.*

11 *Præcepto superioris qui non obedit, morte moriatur: & dicitur rebellis. et hoc qualiter intelligatur. & nu. 37.*
Carceratum eximens de carcere, qui erat confessus vel condemnatus de crimine, tenetur lege Iul. mai stat.

12 *Executor merus non habet cognoscere de iustitia vel iniustitia causæ.*

13 *Appellatio fuit inducta ad releuandū grauamina officialiū. & nu. 45.*
Appellari etiam potest à delegato principis.

14 *Appellans non potest verbo iniuriari iudici a quo.*

Ordinarium remedium facit cessare extraordinarium.

15 Iudex ordinarius an possit resistere delegato exequenti sententiam suam.

16 Iudex dicitur minister dei in terris, & eius iudicium prodit de vultu Dei.

Iudex qui non facit iustitiam dicitur minister diaboli.

Iustitia est magis accepta apud deũ quàm immolare hostias.

17 Iudex debet habere duos sales.

Iudex non faciens iustitiã, numeratur inter animalia bruta, & non dicitur homo.

18 Defendere oppressos omni iure praecipitur. & nu. 21. & 25.

19 Literis principis iniusta scribentis, an sit obediendum. & nu. 20 & 21.

20 Obediri debet potius deo quàm principi iniusta iubenti.

22 Iudici an & quando sit licitũ de facto resistere, quando contra ius exequitur.

23 Assessores debent contradicere & protestari contra officiales iniustè exequentes.

24 Iudex inferior potest cognoscere de facto superioris, et illud impedire, quando est notorie iniustum.

25 Delegato volenti exequi sentẽtiam nullam, potest resisti.

26 Brachium iudicis saecularis, an & quando potest, index ecclesiasticus implorare.

27 Defendere offensum, vel aliter oppressum, vel expulsum de re sua, quilibet tertius potest impunè, etiam si sit priuatus homo, et non solum amicus, sed etiam penitus extraneus.

Defensio vbi est permissa, ibi etiam possunt conuocari amici ad defendẽdum. & nu. 30.

Defensio debet fieri incontinenti: & quomodo intelligatur illud verbum, incontinenti, quando offensio fit personae, vel in rebus: et quid in magnis dominis.

28 Baiulo qui indebitè expignorat aliquem, potest de facto resisti.

Executori vltra modum exequenti potest de facto resisti: et defensio est permissa toti populo, quando vnus de populo offenditur.

29 Capienti aliquẽ in domo sua, etiam si sit officialis, potest cum armis resisti.

Iudex iniustè exequens, dicitur inferre violentiam, & potest sibi resisti.

30 Spolium ita committit iudex iniustè priuans aliquem possessione, sicut priuatus: & potest sibi contradici, etiam si habeat literas papae cum clausula, contradictores, &c.

31 Argumentum de contractibus ad iudicialia validum est. Et clausula, contradictores, &c. habet locum contra iniustè contradicentes, non autem contra iustè.

32 Vasallus tenetur defendere dominum in bello iusto, non autem quando dominus iniustè praeliatur.

33 Delegatus principis, an, & quando teneatur expectare secundam iussionem principis, & supersedere in exequendo.

Princeps semper praesumitur moueri ex iusta causa: & eius sola voluntas habetur pro causa.

Appellatio deuoluit causam ad superior

periorem, & iudex à quo, remanet priuatus. & 38.

34 *Iudex procedens extraiudicialiter, dicitur procedere vt priuatus, & potest sibi impune resisti. idem quando procedit in negotio sibi non commisso. & nu. 35. & 42.*

36 *Executor iniustè potest indistinctè impediri, quando est irretractabilis.*

38 *Appellatione pendente, si iudex vult exequi, potest sibi de facto resisti.*

39 *Resistere qui potest iudici iniustè exequenti, potest ad hoc etiam conuocare amicos, & conducere stipendiarios.*

41 *Restitutio in integrum præsupponit sententiam valere.*

Inferior prælatus potest amoueri per inquisitionem datam à papa.

43 *Defensionem potest laicus implorare à iudice seculari contra clericum qui ipsum expulit de possessione sua.*

PLERVNQVE contingit, quòd summus pontifex, vel princeps secularis delegat aliquam causam alicui delegato: qui procedens authoritate principis, profert in illa causa sen- 2 tentiam euidenter iniustam, & vult illam exequi: pro cuius executione facit mãdatum ordinario illius loci vt dictam sententiam exequatur. ordinarius autem videns sententiam iniquã, denegat velle ipsam exequi: immo vult resistere etiam armata manu, ne talis sententia executioni mandetur. Quæritur quid iuris. Solet enim istud multotiens euenire, quòd isti delegati principis seu apostolici sub prætextu eorum authoritatis, & quòd dicunt se maiores quocunque ordinario, excedunt modum iustitiæ, & exequuntur sententias notoriè iniquas, in graue præiudicium subiectorum, & contra mentem

1 delegantis. ¶ *Et pro parte affirmatiua, scilicet quòd dicto mandato sit obtemperandum, & non possit ordinarius resistere: adducitur primo, quia delegatus principis in causa sibi commissa est maior quocunque ordinario. capitu. sane quia. de offic. delega. & capitu. pastoralis. §. præterea. de offic. ordi. & tenet Fran. de are. in l. aduersus. C. si aduer. rem iudi. Quæ maioritas intelligitur respectu dignitatis: sed respectu firmitatis est firmior iurisdictio ordinarij, secũdum Alexand. & communiter doct. in rub. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdi. & Archi. in capitu. si quis episcopus. secũda quæst. vj. & Fely.

2 in capitu. sane quia. *Nunc sequitur consequentia, quòd iudex inferior non potest se intromittere ad cognoscendum de viribus sententiæ superioris, & maxime delegati à principe: sed solus princeps cognoscit. vt d. l. aduersus. & ibi Bald. & doct. & Bartol. in l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. Non enim

potest inferior iudex imponere legem superiori.capitu.venientes.de iureiur. & clem. ne Romani.& ibi nota.per gl. & Car. de elec.& Bal.in authen.sed nouo iure.colum.ij.C.de ser. fugi. Si ergo ordinarius vult dicere, nolo exequi sententiam tuam, quia est iniqua :videretur se intromittere ad cognoscendum de sententia superioris. ergo hoc facere non potest, sed de-
3 bet obedire superiori. ¶ * Secundò, quia quando princeps delegat causam alicui speciali delegato, censetur tollere omnem iurisdictionem,& omnē potestatem inferioribus ordinariis : qui aliàs poterant de illa causa cognoscere. Ita dicit Bal. in c.ad hoc.col. iiij. de pace iur. fir.& Lud.Rom.in consi.cccxxx. colum.iij.& consil.cccxxxv. pro hoc videtur tex. in cap.pastoralis.§.præterea.& ibi Fel.de offi. deleg.& Fely.in capit.quoniam Abbas.in fin.eodem tit. & Imo. in l.si expressim.ff. de appel. & Iaso.in l.more.colum.fin. ff. de iur.om.iudi. in tantum quod dicit Bal. in l.si vt proponis.la prima.colum.iij. vers quæro papa, &c.C.quomodo & quando iud. quod per delegationem principis in tantum censetur auocata iurisdictio ab ordinario, quod etiam si moriatur delegatus,nō reuertitur causa ad ordinariū: sed vadit ad papam.qui delegauerat. Nam per talem dalegationem censetur princeps auocare causam ad se : quo casu quilibet inferior censetur in illa causa priuatus iurisdictione. ca. vt nostrum. & ibi Abb. & Philip de appella.& l.iudicium soluitur. ff. de iudi.vnde sequitur, quòd cū iste ordinarius sit priuatus iurisdictione,& omni potestate super causa delegata, nō potest aliter se immiscere in resistendo delegato volenti exe- 4
qui,vel mādanti.¶ *Tertiò,hoc confirmo per tex.in cap. pastoralis.§.quia vero. de offi.deleg. vbi est casus de hoc,quòd delegatus potest mādare ordinario vt suā sententiam exequatur.& tenetur illā exequi ordinarius, etiā si sciat illam esse iniustā,vt ibi expresse dicitur. Idē ꝓbatur in c.significasti.in fi de offi.dele. vbi delegatus Papæ potest mandare ordinario, vt exequatur:& potest ipse delegatus resistēs cōpescere per censuram ecclesiasticā. vnde per ista duo iura clarè probatur,ꝙ est obtēperandū & non resistendum tali delegato. 5
¶ * Quartò adduco text. in cap. studuisti. de offi.legati. vbi loquitur in legato sedis apostolicæ, qui est ordinarius. & tamen ibi dicitur,quod nō potest se impedire contra sententiam delegati ab eadem sede apostolica. Imo potest delegatus ipsū legato mādare vt exequatur sententiā ipsius delegati:verū non potest cōpelli legatus,si non vult, secundū gl in d.c.studuisti.licet Abb.ibi in fin.dicat esse verius,

rius:vt posit etiã cõpelli: quia quo ad causam delegatam.censetur delegatus maior legato. ergo quanto magis alius ordinarius inferior,non debet se intromittere circa oppugnationẽ sentẽtiæ delegati principis.

6 ¶ *Quintò,quia delegatus prĩcipis fungitur vice delegantis, & repræsentat personam ipsius principis.d.c.sane quia.de offic. dele.& c.pastoralis.§.præterea. de offi.ordin.& Fran.de Aret.in d.l.aduersus.C.si aduer.rem iudic.Sed quando princeps mandat aliquid fieri,puta hominem occidi,vel aliud exequi.nõ quæritur,vtrum iuste vel iniuste mãdet. Sed debet sibi indistinctè obtemperari: vt not. Andre.de Yser in ca.j col.iiij.in fi.si de inuest.inter do.& vas.lis ori.& Fely.plenè in cap.quæ in ecclesiarũ.col.xxiiij.versi.quinta cõclusio,& c.de constitutio.Nam princeps non habet hominem, qui sua facta diiudicet.vt dicit And de Yser.in cap.j.ver.flumina nauigabilia.col.j.in fi.quæ sint rega.& in proœ.consti.colũ.v.Et qcquid facit princeps,præsumitur ex causa facere: & eius sola voluntas habetur pro causa, secundũ Fely.vbi suprà.& not.gl. & Bar.in l.relegati.ff.de pœnis. & Alex.in cõsi.ij.col.vij.& pe.in primo vol.& Abb in ca.nisi speciális.de off.lega.ergo ide est dicendũ in eius delegato qui principẽ repræsentat, per prædicta.

7 ¶ *Sexto, quia delegatus principis potest mulctare executorẽ per eum deputatũ ad suam sententiam exequendam.l.ij.C.de sportu.Itẽ potest punire vnumquemq; impedientẽ suam iurisdictionẽ per censuras & alia iuris remedia secundũ Abb.in c.j. col.fi.de.off.delega.& ibi etiam Felv.in vij.col fi.& Ang.in consil.vij.per quævidetur dicẽdum, quòd ordinarius resistẽs suæ sententiç executioni impediret eius iurisdictionem,& posset puniri. vnde resistere nõ potest.

8 ¶ *Septimò,quia quando vnus iudex requiritur,vt exequatur sententiam alterius:& sumus in causa ciuili indistinctè tenetur eã exequi,licet sciat eam esse iniustã, secundum Inn.in c.cum in iure. de offi.deleg.& And.de Yser.in cap j col.fi de contro.int.vasal. & alium de bene.& in constitu. post mũdi machinam.Tenetur enim vnus officialis alium adiuuare.vt no And de Yser.in consti.Iustitiarios regionũ.la ij.Itẽ potest iudex ecclesiasticus implorare brachiũ iudicis secularis,pro executione suæ sententiæ.& si non dat.potest eum excommunicare:secundũ Abb.in c j.col.2.in fi.& iij.de offi.ordi. Ad hoc est text.in l.ij.C.de his qui latro.Itẽ dicit Bal.in auth. clericus.in fin.C.de epi.& cle. ꝙ quãdo iudex superior mittit sententiam suam exequendã inferiori,tenetur inferior exequi;& nõ debet aliud quærere. Et quod vnus iudex teneatur concedere

brach

brachiũ alteri, tenet Paris ĩ trac. syndi. in versi. brachium. vnde in proposito dicẽdum est, quòd ordinarius tenetur potius iuuare delegatũ principis, tãquã maiorẽ, quàm sibi resistere. ¶ * Octa
9 uò, qa authoritas iudicis facit licitum, quod aliàs erat illicitum. l.j.§.idem Pomponius.ff. quod fal.tut.autor.& And.de Yser.in consti. appellationum tempora. co.iij. Et potest iudex moueri ad sententiandum ex aliqua cõfessione facta sibi viua voce. & non redacta in scriptis, nec apparente ex processu:& valet eius sententia. ita notanter tenet Bal.in l.j.col.fi.C.de manu.vind.& Fely.in cap.cũ venerabilis.col.xv. de excep. vbi etiã dicit, quòd potest moueri iudex ex aliqua scriptura sibi cognita, & in actis nõ producta. Ide dicit Alex.in l ait prætor.§.j.col .iij.ff.de re iudic. vnde quamuis sententia delegati appareat iniusta, tamen fulcitur autoritate ipsius iudicantis: qui potuit moueri ad ita pronuntiandum ex aliqua iusta causa: ergo nõ debet sibi resisti, sed
10 obediri. ¶ * Nonò, quia delegatus principis habet merum & mixtum imperiũ, & potest exequi sentẽtiam suam, mittere in possessionem, & excommunicare. vt not.in glo.in l.si quis missus.ff.ne vis fiat ei. pro hoc est text.in c.pastoralis.§. præterea. & ibi Abb.in iij.not.de offic.ordi.& Bar.& doc.in l.à diuo Pio. ĩ prin.ff.de re iudi.& Alex.in l. ij.col.iii.in prin.ff.de iur.om.iudi. Et potest implorare familiã à iudice, vt etiam manu militari & armata sentẽtiam exequatur. vt not. Abb.in ca.significasti.col. fi. & ibi etiam Fely.de offi.dele. Si ergo ordinarius tenetur præstare auxiliũ & arma delegato exequenti: non debet ipsum impugnare, & contra eum resistere. non enim debet quispiã impugnare eum, quem defendere tenetur. l.vendicantẽ.ff.de euic. & not. Andr.de Yser.in cap.j.§. item si fidelis col.2. quib.mod.
11 feu.amit. ¶ * Decimò quia præcepto superioris est obediendum: & qui non obedit, morte moriatur. cap.ij de maio.& obed.& ad hoc est inductus totus titulus.ff. si quis ius di.non obtemp.& ibi Bar.in §.i.circa fi.hic videmus, quòd eximẽs carceratũ, qui erat confessus vel condemnatus de crimine, tenetur pœna l.Iuliæ maiestatis. secundũ Bart. in l.cuiusq; ff.ad l Iul.maie.& Bal.in l. addictos.in fin.C.de epi.audi. ex quo impedit executionem officialis. Item, quia non obedit superiori. potest etiam dici rebellis. secũdũ Abb. in ca. sanè quia in iiij.notab.de off.deleg. ¶ Vn-
12 decimò, quia * merus executor non habet cognoscere de iustitia vel iniustitia causæ: quia hoc non spectat ad eius officiũ nisi solũ exequi. tex. est in c.decætero.& ibi Abb.& doc. de re iud.& ĩ l.si prætor.& ibi Bal.ff.de iudiciis.& l.executorẽ. C. de exe.rei iudi.

iudi.& in l.si prætor.& ibi Bal. ff.de iudiciis.& l.executorē. C. de exec.rei iudi.& l.si vt propo nis.eo.tit.& nota.Bar.in d.l.à diuo Pio.ff.de re iudic.Vnde quia delegatus principis mādat ordinario,vt exequatur, ille dicitur merus executor:& nō habet cognoscere de iniustitia,sed debet tantum exequi, per prædicta.

13 ¶ Duodecimo,quia*quando iudex aliquid iniustū facit,est proditum remediū generale perviā appellatiōis:quæ appellatio fuit principaliter inducta ad releuāda grauamina illata per officiales.c.suggestum.& c.cum speciali.§.porrò.de appel. Si ergo est proditum grauato remediū iuris,non est recurrendum ad resistētiam facti:Cùm etiam à delegato principis sit permissum appellare.l.etiam.C.de appe.aliàs frustra esset inductus titulus de app.si licitum esset de facto resi-

14 stere officialibus.Præterea, videmus quòd appellans non potest verbo iniuriari officiali, à quo appellat.l.iudici.ff.de i'iur. & l illud.la j.ff.de app.ergo multò minus facto,scilicet,per resistentiam,arguendo à fortiori l. nec in ea.§.sed qui occidere.ff. de adul.Vbi enim cōpetit remedium ordinarium,prout est appellatio,cessat extraordinariū.l. in causæ.la ij.ff.de mino.& tantò magis, quando extraordinarium est contra ius.vt not.Abb. in cap.ex parte.el ij.col.pen.de rescript.prout est istud, resistere officiali de facto:quod est contra iuris regulas prohibētes aliquem sibi ius dicere propria authoritate l.extat.ff.quod metus causa.& l.meminerint.& l.si qs in tātam.C. vnde vi.¶ Decimo-

15 tertiò & * vltimò istud cōfirmo, per tex.in c.si quando.de offic. deleg.vbi videtur casus expressus,quòd ordinarius non potest resistere violēter delegato Principis volēti exequi sentētiā, sed debet precibus apud eum instare,vt rescribatur principi.si sententia apparet iniusta.¶ Pro par-

16 te*verò contraria negatiua,scilicet,quòd non sit obediendum, sed potius resistendum, adducitur primò:Quia quilibet iudex dicitur minister Dei in terris.c. nō solum.& c.qui malos.xxiiij. q.v.vnde eius iudicium. cēsetur prodire de vultu Dei ca.vt nostrum.in prin.de appel.& c j.in prin.extrà vt eccle.bene.& Pau. de cast.in cōsi.xxxviij.in prin.in j.vol.Sed de vultu Dei nō potest egredi.nisi iustitia & veritas:cū Deus ipse dicat.Ego sum via,veritas & vita.vt habetur Ioannis c.xiiij.Et Psalmo xxiiij:dicitur: Vniuersæ viæ Domini,misericordia & veritas,&c. Ergo quādiu iudex sequitur veritatem & iustitiā,dicitur minister Dei:vnde cùm facit iniustitiā,non est minister Dei, sed potius diaboli: nec tunc dicitur iudex:ca.iustū. xxiij.q.ij.& nota.glo.in ca.cum æterni.in ver.iudex.de re iudi. lib.vj.Et dicit Cassiodorus lib.

iij epistola xxviij Tandiu iudex dicitur.quandiu iustus putatur. idem dicitur Prouerbiorum ca. xvj.quòd iustitia est magis accepta apud Deum,quàm immolare hostias.*Et dicit Bald.in l.ij. col.fi.C.de senten.ex breui.reci. quòd iudex debet habere duos sales. Vnum,qui dicitur sal sciẽtiæ:aliàs dicitur īsipidus.& aliū qui dicitur sal cōsciētiæ:aliàs dicitur diabolicus.Imo iudex, qui non facit iustitiā,non solùm nō dicitur iudex,verùm etiam nec homo poterit appellari:sed connumeratur īter animalia bruta, teste Aristotele primo Politicorum,vbi ait:Sicut optimum animaliū est homo lege fruens:ita pessimū animalium est homo à lege & iustitia separatus. Nunc ergo in proposito, delegatus Principis tam diu est minister Dei,& Principis,quādiu facit iustitiam:sed cùm facit iniustitiā, non dicitur iudex, sed remanet priuatus:& sicut cuilibet pmittitur resistere aduersus violentiā sibi factam per priuatum. l. vt vim.ff.de iusti.& iure.& l.j.C. vnde vi.eodem modo aduersus talem delegatum iniustitiam facientē ¶* Secundo,quòd ordinarius possit dicto mandato iniusto resistere, adducitur: quia hoc sibi præcipitur de iure diuino:vt habetur Ieremiæ ca.xxij. Hæc dicit dominus: facite iudicium & iustitiam: & liberate vi oppressum de manu calumniatoris.Item,præcipitur per legem ciuilē:vt l.illicitas.in prin. & §.ne potentiores.& ibi Bal ff. de off.præsi.vbi dicitur.quòd ad officium iudicis spectat prouidere,ne alicui fiat violentia: & ne potentiores opprimant minus potentes.& dicit Bal in d.§. ne potentiores in fin.quòd iudex facit magnā eleemosynam apud deum, quando pauperes tuetur, ne opprimantur. Idem precipitur ex lege canonica.tex. est & ibi gl.ī c scire.xxiij.q.viij. vbi dicitur. quod episcopi debēt defendere subditos.propulsando iniurias:prout etiam ipse Papa defendit.probatur etiam in ca.nostri.& c.non inferenda. xxiij.q.iij.vbi ponitur exemplū de Moyse.qui defendit Hebræū ab Aegyptio iniuriam accipientē:& ipsum Aegyptium interfecit. ergo eodem modo si delegatus principis vult aliquid exequi cōtra iustitiam,debet & potest ordinarius locis non solum non obedire sed etiam resistere pro defensione subditorum.

19 ¶Tertiò.quia etiam*quādo papa rescribit alicui,quòd aliquod iniustum exequatur:potest ille non exequi,& contrauenire literis apostolicis,si illud,qđ iubetur,appareat iniustum:& debet rescribere Papæ:& expectare secundam iussionem casus est in c.si quādo.& ibi Abb.de rescri. vbi plus dicit Abb.idem procedere,etiam si in mandato Papæ sit pœna excōmunicationis. Et dicit notāter gl.in l.puniri C.si contra

contra ius vel uti.pub. quòd nõ debent timere miseri prelati veritatem sectari, & literis Principis non obedire. Idem dicit gl. in vers.nuntians.in § deinde in authen.de manda.princ.si ergo ipsi Principi iniusta iubenti, nõ est obediendum, quantò minus eius delegato? ¶ Quartò, quia
20 *primò est obediẽdum Deo, & posteà principi.c. qui resistit.xj. q.iij.vbi dicitur nõ esse obediẽdum iudici,nec imperatori iniusta iubenti,sed potius Deo:quia quando principi iniusta petenti non obeditur, tunc Deo obeditur.hoc dicit expresse Bal in authen.habita.col.iiij.in ver.nota. C.ne fil. pro pa.vbi ait, quòd si Princeps iubet aliquid,quod est contra conscientiam,non est ei obediendum.& dicit Andre. de Yser.in cõst. vt participatio.col. ij.in fi.quod defensio est cuilibet permissa,etiã cõtra principẽ vt si forte princeps vellet aliquẽ occidere contra ius, illicitè potest ille se defendere cõtra eum.
21 ¶ Quintò* adducitur text.in §. deinde competẽs. in authen. de manda.prin.vbi mandat Imperator administratoribus & iudicibus,vt si veniãt aliqui officiales de curia ipsius Principis,nõ permittant eos lædere subditos in aliquo,vel aliquid iniustè exequi:sed possunt ipsi iudices prohibere dictos officiales principis,ne iniustitiam faciãt:& etiã punire. vt ibi expressè dicitur. Et dicit ibi Barto.ꝙ si Princeps scribit officiali,vt exequatur aliquod iniustum,non debet illud facere: sed debet rescribere & expectare secũdum iussionem: prout suprà dixi.per d.c. si quãdo.de rescri.¶ Sextò,quia quan-
22 do*aliquis officialis, vult aliquid de facto exequi contra ius, licitũ est vnicuiq;,etiam priuato,non obedire,& de facto resistere.l.prohibitum.& l.defensionis facultas.C. de iure fisci.li.x. Ad idem est tex.in l.omnes.la j. C.de decur.lib.v.vbi si officialis vult torquere decurionem contra ius,potest sibi resisti.pro hoc etiam est tex.in l.eis quidem.C. qui mili.non pos.li.xij.& l.deuotum.C.de met.li.xij.& l.quoniã iudices.& Bal.ibi.C.de appe.Et quòd iudici faciẽti de facto contra ius possit impune resisti,tenet Dy.in c.quod quis de regu. iur.li.vj.& Bal.in l.addictos. C. de episc.audi.& Bal. in repe.l.j. co.viij.in xij.q.C.vnde vi.& Car. in cle.pastoralis.vers.cæterũ. de re iudi.& Alexã.& communiter docto.in l.sed eximendi.§.item si quis.ff.ne quis eum, qui in ius vo.& Ale.in cõs.cxlv.incip. post redditũ.col.ij.in ij.vol. & Alex. in l.à diuo Pio §. si super rebus. col.vj.ff de re iu.& Paris in trac. synd.in ver.appellatio.col.ij. in
23 fi.*Hinc dicit Bal.in d.l.quoniã iudices. ꝙ assessores & alij officiales potestatis debent contradicere, & resistere potestati aliquid iniustè exequẽti:aliàs si nõ possunt resistere,debent saltem

potest

protestari, quòd nõ cõsentiunt: aliàs tenentur in syndicatu. Ita etiam dicit Ange. in tract. male. in ver. de consensu & deliberatione, &c. & Bar. in trac. repræsaliarum. in vj. q. principali. & Paris in trac. syndi. in ver. resistentia. vbi plenè de hoc. Et de hac materia sunt duo capitula regni vnum videlicet in nu. xlj. quod incipit, Item caueant iustitiarij, &c. & aliud ĩ nu. cclxxv incipiẽs, Itẽ quòd prædicti iustitiarij, &c. vbi datur in mãdatis, quòd assessores resistant potestãtibus iniusta exequẽtibus, aliàs puniũtur.
24 ¶ Septimò, quia* quãdo factũ alicuius iudicis est notoriè & euidenter iniustũ, non tenetur ei subditus obedire: imò tunc non obstante, quòd causa sit deuoluta ad superiorẽ, potest iudex inferior se intromittere in dicta causa, reuocãdo dictum factum iniustũ propter eius notorietatẽ casus est in c. solicitudinẽ. ver. si verò. & ibi Phili. de app. Hinc dicit notanter Car. in cle. ij. in fine illius prin. de pœni. & remis. quòd iudex inferior potest cognoscere de facto superioris, quando est iniustum & nullum declarando illud nullum, & obuiando, vt nõ sortiatur effectũ. Quod dictum facit multum ad propositum: quia dato, quòd delegatus Principis sit maior ordinario: tamen potest ordinarius impedire eius factum euidenter iniustũ seu nullũ, vt non sortiatur effectũ, p prædicta. ¶ Octa-
25 uò, *adducitur tex. iuncta gl. in ver. denũtietis. in ca. ex literis. in fi. de offi. dele. vbi iudex delegatus nõ debet exequi sententiam iniquã, & ñullam: & dicit ibi glo. q potest sibi resisti, etiã violenter: & illam glo. dicit esse singulariter notandam Ab. in c. siquãdo. de offi. dele. & in d. c. ex literis. vbi dicit probari per illã glossam, quòd etiam tertius põt resistere officiali in fauorẽ partis offensæ. Hinc dicit notanter Nicolaus de Neapol. in l. prohibitum. C. de iure fisci. li. x. quòd ordinarius potest resistere delegato, ne mittat in possessionem iniustè. p cuius dictũ videtur decidi casus noster. ¶ *Nonò, quia
26 iure* præcipitur quòd iudex secularis tenetur impartiri brachiũ iudici ecclesiastico p executione suæ sentẽtiæ. c. j. & ibi per doct. de offi. ord. & c. statuimus. de maledi. & l. ij. C. de his, qui latro. & nota. Paris in tract. syndi. in ver. brachium. & Old. pulchrè in cons. lxxxix. incip. episcopus. &c. intantum, quòd dicit Ab. in d. c. j. col. ij. quòd si iudex secularis denegat, potest excommunicari per ecclesiasticũ: quia vnus iudex debet aliũ adiuuare, porrigendo dictũ brachium. Tex. est & ibi gl. in c. quoniam. in fi. de offi. ordi. & text. cum gl. in c. nec licuit. xvij dist. ¶ Super hoc tamen dat vnam notabilem declarationẽ Old. in d. cõsi. lxxxix. circa fi. videlicet, quòd tunc demum debet inuocare iudex ecclesiast

clesiasticus brachium seculare, quando prius fecit quicquid potuit, & non habet vltra quid faciat: aliàs secus. & ad hoc pōderat omnia iura loquentia de huiusmodi brachio: qa semper dicunt, si necesse fuerit. Et sic ponunt hāc implorationē pro vltimo refugio. Ita dicit tex. in d. c. j. & c. quoniā. in fi. de offi. ord. & in d. c. statuimus. & probatur optimè in c. cùm non ab homine. de iudic. Hinc videmus semper in literis apostolicis cōcedi potestatē implorādi brachium seculare cōditionaliter: scilicet si opus fuerit. Et vide super hoc bonam distinctionem Ab. in d. c. quoniā. in fi. Quod nota: quia vt plurimū isti delegati vel episcopi implorant. ita ex abrupto brachiū seculare, vt scias opponere, quòd non seruauerunt iuris ordinē, faciendo prius quicquid potuerunt. ¶ Hoc præsupposito arguo sic: quando iudex secularis, cuius brachiū imploratur videt casum, superquo implorаtur esse iniustum, nō tenetur suū brachiū impartiri: imò potest impunè nō parere. ita dicit Old. in d. cōsil lxxxix. idē tenet Ang. in cōs. cclxxv. vbi dicit quòd potest iudex tūc secularis cognoscere de nullitate sententiæ, & ipsam nō exequi: & si est appellatum, potest etiā impunè resistere: secundum Oldr. in d. cōsi. lxxxix. & Inno. & Abb in d. ca. si quādo. & ibi etiā Fely. de offic. deleg. & Ioā. And. in d. c. j. & ibi etiā Ab. in pe. col. de offi. ordi.

27 ¶ Decimò, quia * quilibet, etiā priuatus potest defendere tertiū offensum ab alio iniustè, & non incurrit aliā pœnā. l. iij. in prin. & l. si qs in seruitute. in fin. ff. de fur. vbi cuilibet licet deprehendere furē cum furto manifesto etiā si nihil ad eū pertineat de re subtracta. Et dicit Bart. ī d. l. si quis in seruitute. in fi. quòd quilibet potest iuuare offensum, nō solū in rebus, sed etiā in persona. Idē tenet Bar in d l. prohibitum. C. de iure fisci. lib. x. vbi tenet, quod amici & coniuncti possunt sine alia conuocatione iuuare offensum. Tamen potest offensus de cōsuetudine clamare. succurrite, succurrite. ad hoc, vt citius veniāt audiētes. Idē tenet Bar. in l. pretor. §. si quis aduētu. ff. vi bo. rap. & Paris in tra. synd. in ver. resistētia. colū. j. Idē dicit Bar. ī l. deuotū. C. de meta. li. xij. ꝙ si aliquis vult me expellere de possessione mea, possūt amici & cōsanguinei mei licitè expellere, & etiā percutere expellētem pro defensione mea: quod dictū dicit esse valde notādum. Et ꝙ possum conuocare amicos pro defensione mea, & rerū mearū. tenet glo. in l. iij. §. eū igitur. ff. de vi & vi ar. Verū ista defensio debet fieri incontinēti, secundum Bart. in d. §. eum igitur. & probat tex. iuncta glo. in l. sed & partus. §. j. ff. quod metus causa. Et istud incōtinēti potest intelligi, etiam post biduū,

infra quod potest quis se præparare, & cõuocare amicos, secundum gl. & Bar. in d. §. eum igitur. vbi plus dicit Bar. in magnis dominis spoliatis aliquo castro posse dici incõtinẽti, etiã si infra sex menses fieret defensio: imò etiam post decẽ annos, quando magnus apparatus requireretur: ita vt breuiori tempore nõ posset expediri. Ita singulariter dixit Bald. in l. fi. C. de his, qui à non domino. cuius dictum sequitur Ias. in l. lecta. col. xvij. ff. si cert. pet. ¶ Hoc tamen singulariter limita procedere, quando defensio fit ratione rei ablatæ, vel contra offensionem factã in rẽ: Secus si fieret offensio in personã: quia tunc licitũ est defendere incõtinẽti, id est, in ipso flagranti crimine tantũ, & nõ posteà. Ita dicit Bart. in d. §. eum igitur. in fin. quia posteà cẽseretur fieri potius ad vindictam, quàm ad defensionem. Ita tenet Bal. in repe. l. j. col. vj. in x. q. C. vnde vi. Et ꝙ quilibet potest iuuare offensum etiam penitus extraneũ, tenet gl. in cap. non inferẽda. xxiij. q. iij. & Abb. in c. ex literis. col. ij in gl. pe. de offi. deleg. & Bal. in d. rep. l. j. in viij. q. cum septẽ precedentibus. C. vnde vi. & Cępol. in cons. iiij. col. penul. & fin. vbi generaliter cõcludit, quòd vbicũque est licita defensio alicui, potest etiã conuocare amicos & cõiunctos impunè. & not. Andr. de Yser. in cõsti. pacis cultum. vbi dicit notabile verbum, quòd moderatio quæritur in defendendo, quãdo quis offenditur in rebus: secus si in persona. & prædictis adde eundem And. in cõsti. quicunque mulierem. Si ergo priuatus potest defendere iniustè oppressum, multò magis iudex, ad cuius officium spectat defendere subditos. l. illicitas. ff. de offi. præsi. & Fely. in c. quantæ. de senten. excom. vbi tenet, quòd superior tenetur defendere sub-
28 ditũ. ¶ * Vndecimò, adducitur text. in l. contra. C. de excu. & exact. li. xij. vbi habetur, quòd si officialis facit executionẽ vltra debitum modum, potest ei de facto resisti. & ibi hoc dicit glossa in versi. prouinciali. & infert ibi Bart. per illum tex. contra baiulos, qui vadunt ad expignorãdum aliquem: nam si accipiũt pignus vltra modũ, potest eis de facto resisti. & idem tenet Paris in tra. synd. in d. ver. resistentia. in fi. in cap. facientibus exactionem, &c. Idem dicit Barto. in l. actores. C. de exact. trib. lib. x. & dicit Lucas de penna in dicta l. deuotum. C. de meta. li. xij quòd toti populo licet resistere, cùm alicui ex eis irrogatur iniuria: puta, si vadit aliquis ad hospitandum in domo alicuius: nam potest à quolibet expelli, etiã si per iudicẽ fuerit missus. & illud dictum refert Paris in d. ver. resistentia. in capit. excedũt plerique, &c. Adde prædictis Pet. Phili. Corn. in consil. cvij.

cvij. columna tertia, in primo vol. ¶ Duodecimò, quia* quando officialis facit aliquam executionem iniustã, & à iure prohibitam, dicitur inferre violentiam. l. plerique. in fi. ff. de in ius vo. Per quem tex. ita dicit Paris in d. ver. resistentia. capitulo, excedunt &c. Puta si vellet citare aliquem realiter in domo sua, quo casu potest sibi impunè etiã cum armis resisti. Ita tenet Bal. & Ludo. Roma. in d. l. plerique. quos ibi sequitur Ias. in pen. co. in fi. vnde eodem modo est dicendum in casu nostro; vt talis delegatus iniustè exequens, dicatur vim inferre. Vnde meritò possit sibi resisti violenter.

29

30 * Quod confirmatur ex his, quæ traduntur in capit. conquerente. de restit. spoliat. Vbi si iudex priuat aliquem possessione sua iniuste, dicitur committere spolium, sicut priuatus: & ita tenetur. Ad quod facit tex. in l. fi. C. si per vim vel alio modo. & Oldr. in consil. ccxxvij. incip. de toto, &c. columna prima. Hinc videmus, quòd licitum est vnicuiq; nolle dimittere possessionem, sine legitima causę cognitione: & potest contradicere: non obstante, quòd in literis Papæ sit clausula, contradictores. &c. secundum Ludo. Roma. in consi. cccclxxxij. in princip. & Gemin. in capi. primo. in prin. col. iij. de concess. præ. lib. vj. & Fely. in ca. causam, quæ. col. xiiij. de rescri.

31 ¶ * Decimotertiò & vltimò, validum est argumentum de cõtractibus ad iudicia. l. iij. §. idẽ scribit. ff. de pecul. & l. omnẽ. ff. de iudic. & not. Franc. de Aret. in l. eum, qui. in princi. ff. de acquir. hæredit. sed nos videmus, quod ille qui promittit aliquẽ defendere, intelligitur iustè: videlicet quãdo iniustè offenditur: secus, si iustè. Ita tenet Pet. de Ancha. in consi. lxxxiij. incip. obmisso, &c. & Fely. in cap. causam, quæ. col. xv. de resc. facit gl. in c. pro illorũ. & ibi Abb. ĩ col. iij. in fi. de præb. vbi habetur, quòd delegatus licet possit cõpescere contradictores & impedientes suã iurisdictionẽ, etiã extraneos, p clausulam. cõtradictores, &c. tamen hoc intelligitur, quãdo iniustè cõtradicunt: secus, si iustè. Facit, quod dicitur in præcedẽti argumento. ¶ Ad idem adduco,

32 quia* vasallus est obligatus defendere dominũ ex iuramento fidelitatis, aliàs feudo priuatur. c. j. §. item, qui dominũ. & §. præterea. quæ fit prima causa bene. amitt. & c. j. de noua for. fide. & tamen hoc intelligitur in bello iusto: scilicet quãdo iniustè offenditur dominus aliàs secus. Tex. est & ibi And. de Yser. & cõmuniter doct. in c. j. in prin. hic finitur. lex, &c. Sic ergo in proposito in iudiciis: quia verũ est, quòd ordinarius tenetur defendere iurisdictionẽ delegati prĩcipis: scilicet quãdo iuste agit: secus, si iniuste: quia hoc censetur dedisse princeps in mandatis: scili-

cet,vt iustitiã faciat.l.rescripta. C.de pre.impe.offe.c cum æterni de re iud.lib.vj.vnde,quando vult exequi sentẽtiam nullam, nõ potest dici iudex in illo actu, & meritò pot sibi resisti,vt priuato. Ita dicit Abb.in c. pastoralis.§.quia verò.col.iij. ver.& in fine gl.&c.de offi.deleg & Bar. in extrauag.qui sint rebelles.in gl.in ver.rebellando.in princi.

33 ¶ Pro solutione huius*notabilissimæ q.cumulando veram & communẽ conclusionem, prout eam reperio in variis locis dispersam,facio duo mẽbra principalia:videlicet. aut iudex iste delegatus procedit ad aliquam executionem extraiudicialiter, non facto processu,& sine causæ cognitiõe:aut iudicialiter & in forma iud.Primo casu,aut delegatus habet hoc expresse in commissis à principe,vt ita extraiudicialiter & executiuè procedat:& tunc debet sibi obtemperari:quia in Principe semper præsumitur iusta causa. vt not. Felyn.in cap.quæ in ecclesiarũ. co.xxiiij.ver.quinta cõclusio.de consti. Et ita procedat,quod dictũ est suprà in prima parte, in quinto argumento.Fallit, quãdo subesset aliqua legitima causa,ex qua appareret mandatum Principis esse iniquum, & præsumeretur ignorãtia Principis: q͞a tunc supersederi debet,& rescribi principi:& expectari secũda iussio principis.Ita loquitur tex.in c.si quãdo.cũ ibi not. per Fely.de rescrip.& in §.deinde competens.in authenti.de mãda.prin. Et ita procedãt ea, quæ dixi in secũda parte,in tertio,quarto,& quinto argumẽto. Si tamen ipse delegatus vellet exequi,& non supersedere, nec rescribere Principi,an possit sibi violẽter resisti?Dic quòd nõ: ex quo exequitur negotiũ sibi expresse commissum per Principẽ:vt dicit text.in d.extrauag. q sint rebelles.& ibi Bar.in glo. in ver.rebellãdo.in prin.Fateor tamẽ,quòd posset appellari, ad hoc,vt expectetur secũda iussio vigore dispositionis iuris p d.c. si quando.& d.§.deinde competens.& post appellationem,si vellet exequi, tũc posset resisti. quia per appellationem negotiũ est deuolutũ ad superiorem: & ipse remanet priuatus.ita notanter tenet Inno.in d.c.si quando.& ibi etiam Abb.& Felyn.&

34 Old.in d.cõsi.lxxxix.¶ Aut*delegatus nõ habet in commissionem à principe expresse,vt extraiudicialiter procedat,& exequatur:sed est delegatus ad iustitiam:& tunc si procedit extra iudicialiter,excedit ordinem sibi commissum:& potest sibi impunè resisti, etiam violenter & indistinctè:& in hoc concordãt omnes doct.& nullus discrepat: siue grauamen sit reparabile,siue irreparabile,ex quo tũc procedit,vt priuatus.Ita tenet Abb. in cap. conquerente. colum. ij. ver.nota bene hanc glos.&c de restit.

resti.spol.& ita intelligitur tex. in l.prohibitum.C.de iure fisci. lib.x.& quod no.Innoc.& Abb. in d.cap.si quando.& Flor in l. quemadmodum.§.magistratus. ff.ad l.Aquil.& Bar.in d.versic. rebellando.& Abb.in cap.dilectus.el primo.in quarto nota.de rescr.in quibus locis non distinguitur,an executio sit reparabilis vel non,& meritò: quia procedendo extraiudicialiter, procedit vt priuatus,& potest sibi resisti sicut cuilibet priuato; vt no.glos.in l.non videtur.§.qui iussu.ff.de regu.iur.Hoc etiam colligitur ex dictis Pari.in trac. synd.in ver.resistentia.in princ. & ita procedat id,quod dixi suprà,in secunda parte, in secũdo argumento,& in omnibus aliis
35 sequentibus.¶Quod *autẽ dixi in iudice procedente extraiudicialiter,idem dicas, si procedit iudicialiter in negotio sibi non commisso: quia respectu illius negotij non habet iurisdictionem:& potest sibi impune resisti.ita dicit Abb.in d.c.si quãdo. in secundo no.referẽdo ibi Innocen.& ita procedit tex.in d.l. contra.C.de execut.& exact.lib. xij.& nota Bar.in d.gloss.in ver. rebellando.in princ.¶Secundo casu principali, scilicet quando procedit iudicialiter, & in forma iudicij,&vult exequi iniustè. & tunc aut executio est irreparabilis.vt quia vult aliquẽ torquere,vel mutilare, vel occidere iniustè.& tunc potest sibi indistinctè resisti.& ita cõmuniter tenent omnes,& in hoc nullus discrepat.maximè Fely.in d.c.si quando.col.pe.in tertia fallen. & ibi etiã Abb.vbi sentit, quòd tunc non est opus appellatione, licet Bal.teneat cõtrarium in l. vt vim.in septima q.ff.de iust.& iure.vbi dicit,quòd debet prius appellari,& postea resisti opini. Bal.est potius ad cautelam:quia cõmuniter omnes doct.non requirunt appellationẽ de necessitate in isto casu.& ita intelligitur l.omnes.C.de decur.lib.x.& quod not.Ias.in d.l.vt vim.col.
36 vj.in princ.¶Aut executio*est reparabilis,quia potest per appellationem reuocari,vt quia sumus in causa ciuili,vel alia executione pecuniaria, & reuocabili:& tunc aut sentẽtia est lata cõtra legem:& est euidenter iniusta,vel est aliter ipso iure nulla.nam quãdo sententia est notoriè iniusta,& contra legẽ,dicitur continere nullitatẽ:vt habetur per Abb.& Felyn.in c.inter cæteras.de re iudi.& in isto casu potest similiter indistinctè resisti officiali volenti exequi:quia censetur de facto procedere,nõ de iure; ex quo sentẽtia nulla, non meretur de iure executionem.Ita tenet Dyn.in d.c.quod quis.de reg.iur.lib.vj.quẽ sequitur Bar.in d.l.vt vim.co.j.vbi dicit,quòd nihil addit,sed ea, quæ dicit Dy.ibi.& ita ĩtelligitur gl. in c.ex literis.de offic.deleg.secundum Abb.in d.c.si quando.

eod.titu.vbi tenet hanc partem. & Abb.in c.pastoralis.§.quia verò.col.iij.de offi.deleg.& Alex. & docto.in d.l.sed eximendi.§. item si quis.ff.ne quis eũ.& ita procedant omnia argumenta producta pro secunda parte. ¶ Aut sententia est iniusta,cõtra ius litigatoris,ex qua iniustitia non potest oriri nullitas: quia valet,sed est iniusta: & tunc si transiuit in rem iudicatam, vel non fuit ab ea appellatũ, debet mandari executioni:& non potest aliquo modo resisti:& imputatur ei,qui nõ appellauit:& ita loquitur tex.in cap.pastoralis.§. quia verò,secundũ Abb.in prin-

37 * & ita procedent omnia iura, quæ dicunt esse obediẽdum præcepto superioris,siue iusto, siue iniusto: scilicet dummodo non sit ipso iure nullum,vel nõ contineat notoriam iniustitiã. Ita etiã ꝓcedant ea, quæ suprà allegaui pro prima parte.In iij. iiij. vij.viij.ix. x.xj.& xij.argumẽto.idẽ tenet Abb.ĩ d.c.si quãdo. de offi.deleg.Fateor tamẽ, quòd si sentẽtia nondũ trãsiuisset in rẽ iudicatã, & delegatus cõmitteret ordinario sententiã exequendam,posset ordinarius sciẽs eam esse iniustã,instare delegato precibus,vt eam nõ exequatur,sed Principi rescribat.& ita procedat tex.in d.c.si quãdo. ex quo ibi is,qui interesse prætendebat, aliter non resistebat: sic ordinarius nõ põt aliud facere, nisi instare precibus, non autẽ violẽter.Et hoc colligitur ex dictis Inn.in d.c.si quãdo.secundũ Abb.ibi.in ij.col.in fi.Et ita procedat quod dixi suprà.in prima parte,in xiij.argum.Idẽ est,quãdo est dubiũ, vtrũ sentẽtia sit iusta,vel ĩiusta q̃a est obediendũ:& nõ potest resisti propter authoritatẽ iudicis,qui habet præsumptionem ꝓ se.ita dicit Dy.in d.cap.quod quis.& ita debet intelligi,quod dixi suprà in prima parte.ĩ viij.argumẽto.

38 ¶ Si verò à tali sentẽtia fuit *appellatũ,& tunc pendente appellatione non potest iudex à quo, exequi:& si exequeretur, posset impunè sibi resisti.l.quoniã iudices.C.de app.& no.Inn.Abb. & Fely.in d.c.si quando.de offi. deleg.& Ratio est,quia post appellationẽ iudex à quo, efficitur incompetens,ex quo negotium deuoluitur ad superiorẽ: & sibi tanquam incompetẽti impunè non paretur. l. fin.de iur.omn. iud.& c.ij.de cõsti.lib.vj.ita tenet Bal.in l.addictos.C.de epi. audi.& Oldr.in d.consil.lxxxix.

39 ¶ Item,in*omnibus casibus,in quibus tenui posse resisti iudici, potest procedere tam in delegato,quàm ĩ ordinario iniustè exequente: & in omnibus illis casibus,in quibus potest quis de facto resistere,potest etiã cõuocare amicos,& cõiunctos, & etiã conducere stipẽdiarios pro defensione sui & rerum suarũ: vt not.Bal.in l.si aquam.co.xiij.in prin.in ver.no. quòd triplex est bellum,

bellum,&c.C. de serui. & aqua. per ea quę not.in d.l.3.§.cũ igitur.ff.de vi.& vi ar.quia hæc censetur quædam defensio, quæ in omnibus est permissa,etiam cõtra officiales.vt tenet Pet. Phil. Cor.in cõs.cvij.col iij in primo vol.Et ita procedunt ea, quæ dixi suprà,in x. argumẽto secundæ partis.Si ergo possunt cõuocari priuati ad defensionẽ, quiá de iure ciuili non tenentur aliũ extraneum defendere, licet possint,si volunt:vt not. Fel. in ca. quantæ de sent. excom.quantò magis potest conuocari officialis,& sic ordinarius loci,qui tenetur defendere subditos: per d.l.illicitas.in prin.& §.ne potétiores.ff.de offi præsi.& Fely.in d.cap.quantæ.& dixi in secunda parte, in ij.argumento.¶ Super-
40 est*modo respondere ad argumenta contraria adducta pro prima parte.Et primò, non obstat, quòd delegatus principis sit maior ordinario: quia intelligitur maior solũ respectu negotij sibi cõmissi. Ita dicũt omnes docto.qui ad hoc allegantur in primo argumento.Sed per principem censetur commissum, vt iustitiã faciat. ca. cum æterni. de re iudi.li.vj.vnde omnes illi casus, in quibus conclusi posse sibi resisti,sunt extra suam commissionem, & sic nõ dicitur maior in illis;quia remanet vt qui
41 libet priuatus. ¶ Non* obstat l.aduersus,C.si aduer. rem iudi. quam allegaui in primo argumento:quia ibi loquitur de restitutione in integrũ: quæ præsupponit sententiam valere, ex quo datur ad rescindendum sententiam:quia si esset nulla, non esset opus restitutione in integrum:vt in toto titu. C. in qui. cau.in inte. resti. non est neces. Vnde quando valet sententia, verum est,quòd ordinarius non potest se impedire contra eam, vt suprà conclusi. & est necesse, quòd adeatur princeps. Sed in casibus,in quibus conclusi posse resisti delegato Principis, si resistunt aliqui,ideò est,quia sententia non valet, vel continet manifestam iniustitiã, vel vult exequi in casu sibi non commisso:vt suprà.Facit,quòd not.Car. in cle ij.§. notarij.de hære. vbi prælatus potest amouere inquisitorem datum à papa. vnde nõ cẽsetur inferior ponere legem superiori, sed exequitur legis authoritatem. ¶ Non obstat
42 *quod dicitur in ij.argumento, quia fateor,quòd per delegationem censetur ablata iurisdictio ordinario,vt non possit procedere in illa causa alteri commissa, nõ tamen censetur abdicata potestas ordinario, vt non possit defendere subditum à violẽtia sibi inferenda à priuato: per d.l.illicitas.ff. de offic. præsi. & per Fely.in d.ca.quantæ. de sent.excom. Nam in casibus in quibus conclusi posse resisti delegato, remanet delegatus, vt priuatus, non vt iudex : meritò

sibi, vt priuato resistitur per modum cuiusdã defensionis: quia cõtra ius exequitur delegatus, quod nõ cẽsetur esse sibi mandatum per Principem, sed potius contrarium: per d. cap. cum æterni. sicut in simili videmus.
43 nam* quando aliquis laicus iniustè opprimitur ab aliqua persona ecclesiastica, potest implorare auxilium iudicis secularis: vt per modum cuiusdam defensionis sibi assistat citando per edictum dictam personã ecclesiasticam, si sua putauerit interesse, & sic poterit restituere laicum contra personam ecclesiasticã in possessionem, qua fuerat spoliatus: nõ obstante, quòd illa persona ecclesiastica non sit sibi subiecta. & de hoc est prouisum in regno, per capitulum regni, quod incipit, Omnis prædatio. & aliud, quod incipit: Ad regale fastigium. & aliud, quod incipit, Finis præcepti charitas. & habetur plenè per Matth. in deci. ij. & deci. xxiiij. cons. Neap.
44 ¶ Non* obstat, quòd dicitur in vij argumẽto, quod authoritas iudicis facit licitum, &c. quia illud procedit, quando interponitur, secundum ius, & iuris ordine seruato: aliàs nihil operatur authoritas iudicis, secũdum Ab. in cap. cõsultationibus. col. ij. de iure patro. ¶ Non obstat quòd est proditum generale remedium appellationis: vt dicitur in xij. argumẽto: quia illud remedium est inductum ad reparãdum grauamẽ illatum per iudicem, vt iudicem: secus si iudex procedit, vt priuatus extra officium sibi commissum: vel exequẽdo sententiam nullam, vel notoriè iniustã: vel post appellationem: quia tunc per modum defensionis sibi resistitur, sicut cuilibet priuato. Ad alia argumẽta adducta pro prima parte satis potest colligi responsio ex his quæ dixi suprà in solutione. Et ex his sit impositus finis huic notabilissimæ & quotidianæ quæstioni, quam credo non fuisse hactenus per quẽpiam ita plenè examinatam. Laus deo. Datum Venusij. Die xxij. Iulij. M. D. XIX. In die beatæ Mariæ Magdalenę. Disputata tamẽ fuit per me Robertũ Marantã posteà in ciuitate Salerni in publico studio Salernitano. Die XIX. Octobris. Ann. M. D. XIX. Rob. Maran. Venusinus, V. I. D.

DISPVTATIO II.

Vtrum in regno Siciliæ præsumatur qualibet ciuitas viuere iure Lõgobardo vel iure Romano. & an ius Longobardum præferatur iuri Romano in regno.

1 *Ius Longobardũ an præferatur iuri Romano ĩ regno, vel ecõtra. et nu. 19.*
2 *Ius Francorum dicitur ius speciale & onerosum, & qui allegat ipsum, debet probare: quia est contra ius commune, & nu. 45.*

3 *Ius Longobardum non est lex neque ratio: & ideo recessit ab aula.*
4 *Ius Longobardum non seruatur nisi in loco vbi esset eius cõsuetudo. & 6. & 9.*
5 *Ius Longobardum est ius asininum. & 34.*
7 *Ius Longobardum est lex inualida.*
8 *Ius Lõgobardũ dicitur lex vulgaris.*
10 *Lex regni transfertur cũ ipsa trãslatione regni. & 15.*
11 *Lex quamuis dura & iniusta, seruãda est.*
12 *Consuetudo contra constitutiones regni est reprobata.*
13 *Scire, & scire debere, sunt paria.*
14 *Andreas de Isernia dicitur legum Euangelista: & est maioris authoritatis quàm Lucas de Penna,*
15 *Notarius vnius comitatus potest facere instrumentũ in alio volente domino illius.*
16 *Intellectus verus ad constitutionem, puritatem. reprobata opinione Matthaei. & nu. 17 19. 20. 21.*
17 *Dictio, videlicet, quid importet.*
18 *Iuris communis appellatione in regno, venit etiam ius municipale.*
20 *Ordo scripturae designat ordinem obseruantiae: item dat regulam & ordinẽ intellectus. Et si reperiantur duo instrumenta in eadẽ charta, praesumitur prius illud quod praecedit.*
21 *Ordo scripturae non inspicitur, quando mens disponentis est certa.*
22 *Clausula inserta in medio vnius capituli, ad illud tantum refertur.*
23 *Consuetudo habet vim legis, & dicitur lex municipij.*
24 *Clausula refertur ad vnum tãtùm capitulum, quando potest assignari ratio, quare non referatur ad alia.*
25 *Ordo positus gratia exempli non est seruandus.*
26 *Ordo scripturae non inspicitur, vbi habemus ordinem intellectus.*
27 *Ordo scripturae non attẽditur, quando perturbat ordinem necessitatis.*
28 *Iuris appellatiõe simpliciter venit ius Romanũ p Antonomasiã. & 30.*
29 *Correctio legum est euitanda.*
31 *Dignior censetur ille, qui praenominatus est in disputationibus.*
32 *Dignius praefertur minus digno.*
Ius Romanũ est dignius iure Longobardo.
Dignitas maior est illa quae acquiritur à principe, quã quae ab inferiore.
33 *Leges Imperatorum dicuntur procedere à Deo: quia imperator dicitur diuina prouidentia constitutus: & est sicut Deus in caelo.*
34 *Leges iurisconsultorum fuerunt factae cum tanta iustitia, vt in eis iniustitia inueniri non possit.*
Iuris Longobardi obseruantia non est necessitatiua praecise. & 35.
35 *Dictio, prout, est relatiua & limitatiua.*
36 *Mũdualdus datur mulieribus tãtũ viuentibus iure Longobardo. & 37.*
Argumentum à contrario sensu habet locum in statuto.
37 *Testamentum mulieris an valeat sine mundualdo. & 38.*
38 *Consuetudo, cuius initij nõ extat memoria, habet vim priuilegij & legis.*
Consuetudo generalis est in regno, quòd iure Romano viuatur.
38 *Ius Longobardum excludit cognatos à succedendo. Admittit filios naturales.*

cõsuetudine,per rationem prædictam. ¶ Tertiò adducitur authoritas glosæ in consti.vt vniuersis in gl.in vers.aut in defectu &c.quæ in iudicando similiter præponit ius Lõgobardũ iuri Romano.& magna est authoritas gloss. ¶ Quartò adduco authoritatem Andr. de Yser. in constitu.præsenti lege.la.iij. & in constitut.si quando contigerit.vbi similiter dicit, quòd ius Longobardum præfertur iuri Romano, cuius Andræ.magna est authoritas ĩ hoc regno: qa appellatur legũ euãgelista.
2 ¶ Quintò,*adduco eundẽ And. in capit.Imperialem.§.prætereà ducatus. colum.ij. in fin. de prohi.feu.alie.per Fede.vbi expressè dicit, quòd in regno viuitur iure Lõgobardo: & ille q allegat ius Frãcorũ, debet illud probare,cùm sit ius speciale in regno. ¶ Sextò,adduco eundem And.in c.j.in ver.bona vacãtia. quæ sint rega.vbi pluries dicit, quòd in regno seruatur ius Longobardum. ¶ Septimò, adducitur authoritas Matth.de afflict. doctoris Neapolitani, in deci. ccxlviij.consi.Neap.in ij.co.vbi dicit quòd ĩ regno præsumitur, ꝙ viuatur iure Longobardo:vnde qui dicit cõtrarium, ꝓbare debet. ¶ Octauò, adducitur authoritas Alex.in l.pro herede.§. fin.ff.de acqui.hære.vbi Alex.refert And.de Yser.in prælud.feudorũ:& cõcludit de mẽte And. ꝙ saltẽ Longobardę leges quæ fuerũt.cõditæ ab ĩperatoribus, seruari debent,cùm sint generales. ¶ Nonò extat authoritas eiusdẽ And.in cõsti.vt vniuersis. circa fi.vbi dat ordinẽ quomodo ꝓcedatur ĩ regno,scilicet vt primò iudicetur secũdũ cõstitutiones:deinde secundũ consuetudines:& demũ secũdũ ius Longobardũ, & posteà secundũ ius Romanũ. ¶ Decimò idẽ And.in const.speciele.dicit,quòd prius seruatur ius Lõgobardũ& posteà ius Romanũ. 3
¶ Pro*parte verò cõtraria negatiua, scilicet ꝙ istud ius Longobardũ non sit in vsu, adduco primò authoritatẽ Odof.& Bal.in authen.dos data.C.de don.ante nup.vbi dicũt, quòd lex Lõgobarda,nõ est lex neq; ratio,& ideo recessit ab aula. 4
¶ Secũdo,adducitur*idẽ Bal. in l.si inuita.in fi.C.de nup.vbi dicit,ꝙ de isto iure Lõgobardo nõ est curãdũ,nisi in loco vbi esset eius obseruãtia,secũdũ consuetudinẽ loci:sed in hoc regno est potius cõtraria cõsuetudo.qa non seruatur,vt infrà dicã:ergo de eo non est curãdũ. 5
¶ Tertiò, adducitur*decisio And.de Yser. in c.j.§.fi.in fi.de no.feu.vbi dicit,quòd ius Lõgobardũ est ius alininũ,& caret ratione:& ideò nõ seruatur vbilibet. 6
¶ Quartò, dicit idẽ* And.in c.j.co.j.de feu. cog.ꝙ iudex cessantibus cõsuetudinibus debet vti lege Romana vel Lõgoba rda,vbi illo iure

viuitu.

viuitur. Vnde proponit ius Romanũ iuri Longobardo.& dicit quòd ibi seruari debet ius Longobardũ, vbi illo iure viuitur. vnde innuit, ꝙ est ius speciale sicut dicimus de iure Frãcorũ, Ergo probari debet, quòd eo iure viuitur: per ea, quæ not. And. de Yser. in d.cap.imperialem.§. prætereà ducatus. dum loquitur de iure Francorũ. ¶ Quintò, ad-
7 ducitur* authoritas Archi. in capitulo, quicunque. xj.q.j. vbi dicit, quod lex Lõgobarda, est lex inualida:& non potest cõfirmare aliam legẽ inualidã. ¶ Sextò, adducitur authoritas Aluar. in prælud. feud. in versicul. collat. in iiij. quæst. vbi cõfirmat dictũ Bal. in authẽ. dos data.& in d.l.
8 si inuita. ¶ Septimò, dicit* Archidiacon. in capitulo, cũ deuotissimam. xij. quæst. ij. quòd ista lex Lõgobarda appellatur lex vulgaris: prout etiam tex. ibi appellat, ex eo, q̃a ab hominibus vulgaribus & rudibus fuit composita: vnde tantò minus debet ser-
9 uari. ¶ Octauò, adducitur* authoritas Lucæ de pẽna in l.j.C. de procurator.& conducto. libr. xj. vbi dicit quòd ius Longobardum nõ debet præferri iuri Romano: nisi vbi seruatur de consuetudine. ¶ Nonò, adducitur
10 *dictum Bal. in cap. translato. de consti. vbi dicit, quòd translato regno siue imperio, transfertur etiam lex regni. vnde licet illud ius Longobardum potuisset seruari tẽpore, quo erant illi reges Apuliæ: tamen quia regnum fuit posteà ab eis translatum, debet cẽseri translata etiã lex eorum:& sic dicta lex Longobarda nõ debet seruari: sicut dicimus de lege Mosaica, quæ fuit translata in legem Euangelicã, vnà cum translatione sacerdotij in Christũ. ¶ Decimo & vltimò, adducitur authoritas Matthæi de afflict. docto. Neapolitani, in dicta constitutione, Puritatẽ. in iiij. colũ. vbi firmat opinio. Lucæ de pẽna, scilicet quòd ius Longobardum non præferatur iuri Romano. ibi dicit, quòd ista opinio semper sibi placuit, & dat vnam expositionẽ ad dictam cõstitutionem, Puritatem. quæ in reiveritate, salua ratione recti sermonis, non potest procedere, vt infrà dicam. ¶ Habemus ergo huc vsque decem authoritates pro vna parte,& decem pro alia. vnde quæstio redditur valde dubia. Si quis tamen vellet tenere primam partem, quæ videtur fulcita authoritate authenticę, scilicet, per tex. in dicta cõstitutione, Puritatem. posset respondere ad omnes decem authoritates contrarias. Et primò ad dictum Bald.& Odof. in d. authen. dos data. posset dici, quòd Bald.& Odofred. non fuerunt regnicolæ: vnde verisimiliter nõ potuerũt habere notitiam cõstitutionũ regni: quæ non seruãtur in regionibus eorum. Dicta ergo eorum procedunt de iure cõmuni, quòd postquam

quam ſuperuenit ius commune Romanorum.illud ius Longobardũ receſsit ab aula.ſed quia ius municipale huius regni,prout eſt dicta conſti.puritatem.iubet illud ſeruari, tenemur nos regnicolæ obedire illi conſtitutioni. Et eodem modo poteſt reſponderi ad dictum Bald.in d.l. ſi inuita.C.de nup. Vel poteſt dici,quòd illud dictum Bald.facit ꝓ prima parte:quia dicit, quòd de eo non eſt curandum,niſi in loco,vbi tali lege Longobarda vtuntur: ſed in hoc regno neceſsitamur ad vtendum tali lege,per dictam conſtitutionem. ergo eſt de tali iure curandum.

11 ¶ Ad dictum * Andr.de Yſer.in d.cap.j.de notis feud.poteſt reſponderi,quòd And.eſt ſibi contrarius:quia in pluribus locis tenet,quòd ſeruatur tale ius in regno,vt ſuprà retuli,ĩ prima parte.vnde dici poteſt,quòd melius fuit tũc loquutus:ex quo habet pro eo tex.dictæ conſtitut.Nec obſtat quòd illud ius ſit aſininũ & ſine ratione: quia in lege hoc nõ cõſideratur:nã licet lex aliqua ſit dura vel iniuſta,tamẽ ſeruanda eſt:quia ita vult legis lator:vt dicit tex.in l.proſpexit. ff.qui & à quibus.¶ Similiter ad

12 dictum * And.in cap.j.de feu. cognit.poteſt reſponderi, quòd non debet inſpici ordo ſcripturæ ipſius Andre.cum habeamus ordinem legis. & ſi Andr.dicit,quòd debet ſeruari,vbi eo iure viuitur,debet cõcordari cum aliis ſuis dictis. Et facias conſequẽtiam cum minore. In hoc regno viuitur eo iure:ergo in regno ſeruari debet:& ſi negares minorem,quòd non viuatur eo iure in regno,hoc eſſet ex contraria conſuetudine:quæ eſt reꝓbata contra conſtitutionem: per tex.in proœ.conſtitu.§.fin. vnde ſi ita non viuitur, ſufficit quòd ita viuere debent homines.& ita neceſsitantur: per d.

13 conſtitutio.* Ad quod facit illud,quod dicimus:ſcire,& ſcire debere, ſunt paria.l.quod te.in fin.ff.ſi certum petat.& cap.vaſallus.ſi feudum.& ibi Aluar.in primo not.ſi de feu.fue.contro. & glo.in l.penul.C.de peri.tut. ¶ Ad dictum Archid.in d.capiculo,quicunq;.& in d.capitulo, cùm deuotiſsimam.& ad dictũ Aluar.in prælud.feu.reſponderi poteſt eodem modo,quòd loquũtur de iure communi, ſicut dixi de dicto Bald. ¶ Ad dictum

14 Lucæ de *penna,poteſt reſponderi eodẽ modo, prout dixi ad dictũ And.ſuprà. Dicit enim ꝙ vbi ſeruatur de conſuetudine, præfertur iuri Romano: ſed in hoc regno ſeruatur vel ſeruari debet:per d.conſtitutio.puritatẽ. ergo præfertur. Præterea in regno eſt maioris authoritatis And.de Yſer.qui appellatur legum euãgeliſta,quàm Lucas de penna.vnde debet præferri dictum And.qui cõtrarium tenet, maximè in prælud.feud.in iij.q.

15 ¶ Ad dictũ* Bal.in ca.tranſlato, reſpon

responderi potest, fatendo dictum suũ: quòd cùm trãslatione regni trãsferatur & lex: nisi nouus regnator legẽ veterẽ cõfirmet: quia tũc seruatur lex vetus ex noua confirmatione: quia ita vult nouus dominus. Ita ꝓpriè dicit And. in prælud. feu. in iij. q. & ibi subdit exemplũ de notario vnius comitatus, qui potest facere contractum in alio comitatu volente domino illius comitatus. Sed nouus dominus in regno translato, qui fecit dictã const. voluit confirmare ius Lõgobardum, ergo seruari debet.

16 ¶ Ad* dictum Matt. in d constitutione, Puritatem. potest respõderi, prout responsum fuit ad authoritatem Lucæ de pẽna: ex quo ipse imitatur & confirmat opinionem Lucæ. Et dum ipse Matthæus dat nouam expositionem ad dictã constitutionem, faciendo vnam extraneam cõstructionẽ, dico quòd talis sua cõstructio vitiat penitus literã illius constitutionis, & non posset saluari salua ratione recti sermonis. Nã verba cõst. sunt hæc formalia: videlicet, Ac demum secundum iura cõmunia, Longobarda videlicet & Romana, &c. Et sic primò ponit dictũ ĩ genere, scilicet secundũ iura communia: deinde illud genus exẽplificat per dictionẽ, videlicet. Et in illa exẽplificatione ponit æqualiter ius Longobardũ & Romanũ: designãs, quod ambo sunt iura cõmunia & præponit in ordine ius Longobardum. Illa ergo determinatio, scilicet, iura communia, &c. relata ad ista duo determinabilia, scilicet, ad ius Lõgobardũ & Romanũ, debet ea pariformiter determinare, scilicet, quòd ambo dicãtur iura cõmunia. l. nã hoc iure. & l. Lucius.

17 ff. de vulg. & pupil.* Et hoc perpenditur ex illa dictione, videlicet: quæ est dictio declaratiua & restrictiua præcedẽtiũ, secundũ Bar. in l. j. ff. ad l. Aquil. & Fran. de are. in l. si fundum. ff. mãda. & not. in cap. statutũ. & ibi Gemi. el ij. de hære. li. vj & est tex. in capitulo, trãsmissa. de eo, qui cognouit consanguineã vxor. suæ. & in l. cùm quidã. §. j. ff. de vsur. & Ias. in l. idẽ in duobus. §. personale. in primo no. ff. de pac. & in l. iusiurandũ, quod ex cõuentione. §. procurator. col. iiij. ff. de iureiuran. Vnde conclusiuè per illam dictionẽ videlicet, illa iura cõmunia declarantur, & restringũtur æqualiter ad iura Longobarda & Romana cum ordine suo, q colligitur ex ipsa scriptura: per quam declarationẽ, quæ est verissima, ꝑut verba & mẽs legislatoris sonãt, apparet non procedere illã expositionẽ, quã facit præfatus moder. Neapolitanus, dum dicit debere illa verba cõsti. ita cõstrui, videlicet, Ac demum secũdũ iura cõmunia, Romana & Lõgobarda. & sic vult peruertere ordinẽ cõstitutionũ. Assignat ipse rationẽ; quia ius Longobardum nõ est cõmune: sed

sed est speciale in hoc regno, & ideo illud adiectiuũ, cõmunia, nõ potest referri ad ius Longobardũ; quod nõ est ius cõmune: vnde de necessitate refertur ad ius Romanum, & sic reperitur pri' in ordine literæ ius Romanum, secũdum eũ. ¶ Mihi videtur q talis constructio nõ procedit: quia nõ potest salua ratione recti sermonis procedere, vt suprà dixi. nam peruertit ordinẽ illius consti. cõtra mentẽ Imperatoris. Ad rationẽ domini Matthæi respõdeo, quòd imo illud adiectiuũ, cõmunia, potest referri ad ius Longobardũ: nã dato q sit ius speciale in hoc regno: quia tamẽ seruatur, facit ius cõmune in regno: & cũ dicta constitutio intendat ponere legẽ in hoc regno tantũ, quia extra regnum nõ extẽdit vires suas, voluit loqui de iurib' seruãdis in
18 regno: * in quo omne ius municipale seu speciale totius regni, dicitur ius cõmune, ex quo derogat iuri cõmuni. Ita dicit Alex. in l. post dotẽ. col. xj. ff. sol. mat. & Alex. in addi ad Bal. in l. cõstitutiõis. in fi. vbi etiã Bal. sentit. C. de bo. quę lib. & Bal. in l. illa institutio. in fi. ff. de hære. inst. & Lud. Ro. in rub. ff de arbi. vbi dicunt, quòd si est cõpromissum in arbitriũ, qui debet pronuntiare secũdũ ius cõmune, debet talis arbiter pronuntiare secundum ius municipale illius loci: qa tale ius facit ibi ius cõmune: secũdum eos. Sit ergo in proposito: licet ius Longobardũ sit speciale in hoc regno: tñ facit in eo ius cõmune. Vnde per prædicta meritò illa verba constit. debẽt intelligi, prout iacent: quia possunt referri tam ad ius Lõgobardum, quàm ad ius Romanũ. Hęc autẽ salua excusatione dixi, nõ vt audeã attentare contra interpretationẽ domini ac præceptoris mei, recolẽdæ memoriæ: qui nẽpe iuris huius regni illustrator meritò potuit appellari: sed quia credo veritatẽ dicere, quæ cunctis rebus est præferenda.
19 ¶ Et licet hæc * prima pars videatur bene defensata ab impugnationibus cõtrarijs: tamẽ pro solutione & conclusione huius vtilissimæ q. ego teneo indubitanter secundã partem cõtrariã scilicet, quòd imò in regno ius Lõgobardũ non præferatur iuri Romano. imò ipsum ius Romanũ est in viridi obseruãtia: & eo iure quilibet pręsumitur viuere in regno, nisi ex aduerso contrarium probetur. Et firmo hãc conclusionẽ: quod in regno allegã ti, quòd viuatur iure Longobardo, incumbat onus probãdi. Quam conclusionem probabo non solùm per leges iuris cõmunis, sed etiã per ipsasmet cõstitutiones regni, & etiã rationibus vrgẽtissimis. Et qa omnes authoritates contrariæ, quæ fouent primã partẽ, nitũtur ex sola decisione illius cõstitutio. Puritatẽ. quæ videtur esse principale fundamentũ opinionis cõtrariæ,

rix,

riæ, prius nitar tale fundamẽtũ delere: & sic oĩs authoritates cor ruent, quæ per eam fundantur. c. cũ Paulus. j. q. j. ¶ Assumo igitur verba dictæ cõsti. Puritatẽ. & venio ad ipsius interpretationẽ: per quam apertissimè demõstrabo, quòd illa cõstitutio nõ mereatur allegari pro illa prima parte, sed potius pro hac secunda,
20 quam teneo. Et* præsuppono, quòd dubium faciebat ille ordo scripturæ, in quo ius Longobardũ prius nominatur, quàm ius Romanũ: vnde debet prius seruari: argu. l. quotiẽs. ff. de vsufr. & l generaliter. §. siquidẽ. ff. de fideicom. li. Hinc dicit Bal. in l. aduersus. C. de fur. ꝙ prior in ordine scripturæ, p̃sumitur prior in tẽpore. & dicit Bald. in l. j. C. de impub. & al. subst. quòd ordine scripturæ datur regula. Et dicit Bar. & Bal. in prima cõsti. C. col. fi. quòd si reperiũtur duo instrumẽta scripta in eadẽ charta, præsumitur pri⁹ illud, quod præcedit ex ordine scripturæ. & Bal. in l. si duas. in princ. ff. de execu. tut. dicit quòd ex ordine scripturę prǽsumitur ordo intellectus. Idem notat plene Fel. in capitulo. cum dilecta. col. iiij. de rescr.
21 ¶ Ad hoc * præsuppositum respondeo, vt incipiã tollere dubium, & dico sic: Quando mens disponẽtis est certa, non curatur nec Inspicitur ordo scripturæ in legibus. ita tenet Bar. per illũ textum in l. cùm pater. §. fidei tuæ. ff. de leg. ij. & idẽ Bar. in l. ij. §. prius. in fi. ff. de vulg. & pupil. & ita intelligitur text. in l. nec enim. ff. de sol. Idem tenet Bal. in d. l. si duas. vbi dicit, quòd quãdo dispositio loquẽtis est certa, non curamus ordinem verborũ. sed in terminis dictæ constitut. Puritatem. mens disponentis est certissima, qualiter & quãdo velit seruari ius Longobardum, vt modò declarabo: ergo non debemus curare illũ ordinem, quòd sit certa mens disponentis. Probo: Nam verba formalia cõsti. sunt hæc: videlicet, Ac demum secundum iura com mmnia, Lõgobarda videlicet & Romana, prout qualitas litigantiũ exegerit, iudicabũt, &c. Nota igitur, quòd illud verbum, iudicabunt: determinat & perficit totam orationem præcedẽtem: & tamen antè quàm oratio sit p̃fecta, est inserta illa clausula, prout qualitas litigantiũ exegerit, &c. Quæ clausula de necessitate debet referri ad hoc vltimum capitulũ, scilicet, dum loquitur de iure cõmuni Lõgobardo & Romano, pluribus de cau-
22 sis. *Primò, quia est inserta in medio ipsius capituli, scilicet, antè, quam oratio esset cõpleta: quo casu ad ipsum tantũ capitulũ refertur: & nõ ad alia præcedẽtia separata, secũdũ Bart. in l. talis scriptura. col. ij. circa finẽ. ff. de legat. j. & Bar. in l. fin. ff. de reb. dub. per tex. & ibi glos. in l. filiũ. ff. quando di. leg. ce. & per Philip. Decium in cõsilio xiiij. col.

col.iij.in fi.ver.& cum talis.&c. Secũdò, quia suprà præcesserũt in d.const.duo alia capitula.Primum videlicet, quòd iudices iudicent,secundum consti.Secundum,quòd in defectu earum iudicent, secũdum consuetudines approbatas:ac demum secundũ iura cõmunia.&c. & ad illa duo capitula præcedẽtia referri non potest illa clausula, prout qualitas litigantium,&c.quia resultaret legum contrarietas: quia legislator vult,quòd omnino seruẽtur cõstitutiones regni, & nõ attendatur qualitas litigãtium, nec consuetudo cõtraria : vt in
23 proœ.cõstit.§.fi. Item* vbi est consuetudo approbata in ciuitate,illa habet vim legis: & illã tenentur omnes de illa ciuitate seruare:quia dicitur lex municipij.l.j.C.de man.li. & l. de quibus.cũ ibi not. ff. de legi.& insti.de iure natu.§.ex nõ scripto. & ca.cùm consuetudinis.& c. fi. de consuet.vnde non attenditur qualitas litigantis contra anti-
24 quam cõsuetudinem.*Ergo sequitur, quòd stante contrarietate,quæ semper euitanda est,illa clausula non potest ad alia capitula referri , nisi ad hoc vltimũ, cùm possit assignari ratio, quare nõ referatur ad alia : vt dicũt Bar.Bal.& ibi cõmuniter doc.in l.j C.de libe.præteri.& Bar.in d. l.talis scriptura.ff.de leg. j.& in l.si idẽ cum eodẽ.§.fin.ff.de iur. om.iud.& Alexã.in cons.xlviij. col.iij.ver.sed ita. primo volu.

Cùm ergo dicta clausula de necessitate referatur ad hoc vltimũ capitulũ,satis clarè patet de mente disponẽtis, quòd nõ vult iura Longobarda præferri iuri Romano,sed illa seruari secundum qualitatẽ litigantiũ:prout ibi ponit Andræ.de Ysern.scilicet,quòd ille,qui viuit iure Longobardo. iudicetur per ius Longobardũ. ille verò,qui viuit iure Romano, iudicetur per ius Romanũ:ergo sequitur,quòd si litigator viueret iure Romano, nõ compellitur iudex iudicare, secundum ius Longobardũ: & sic nõ præferet ius Longobardum iuri Romano. vnde quia apparet de mẽte disponentis, nõ est curãdus nec inspiciẽdus dictus ordo verborum: sed sola mens. & ex prædictis colligitur prima ratio.in fauorẽ huius secundæ partis.quam sequor. ¶Secundò
25 principaliter , q* dictus ordo non sit curandus, adduco aliam regulã , videlicet, quando ordo ponitur in aliqua dispositione gratia exẽpli pro doctrina, nunquàm censetur positus pro forma,nec seruari debet.Tex.est in ca.decernimus. & ibi Card. de iud.vbi episcopus & Abb.præferũtur in ordine archiepiscopo: & tamẽ nulli dubium est, quòd archiepiscopus est dignior , & debet primò nominari:& nõ est alia ratio,nisi quia illa nominatio fit gratia exempli:vnde non inspicitur ordo.Ita tenet etiam Fely.in d.ca. cùm dilecta.col.vj.

ver.secundò declara, &c. de rescrip.sed in d.consti.Puritatem. illa nominatio iurium Longobardi & Romani fuit facta gratia exempli. Quod patet per illam dictionem,videlicet,quę est dictio declaratiua & exemplificatiua.vt suprà dixi. Nā primò dicit secūdum iura communia: & posteà exemplificat declarando,quæ sunt ista iura cōmunia. ergo sequitur,ꝙ ille ordo non est inspiciendus. ¶ Tertiò,quia
26 * vbi cōnstat de ordine intellectus,non curatur, nec inspicitur ordo scripturæ.Ita dicit Bart.in l.ita tame.§. qui suspectā. & in l.Scæuola.circa fi. ff. ad Trebel. sed ibi constat de ordine intellectus.qui est vt in viuētibus iure Longobardo tantùm seruetur ius Longobardo, & non in aliis per illam clausulam.Prout qualitas, &c.ergo non curatur ordo scripturæ. ¶ Quartò,quia
27 *quādo ordo scripturæ perturbat ordinem necessitatis, nō attenditur:imò reducitur ad ordinem necessitatis.ita tenet Bart. in l.Gallus.§.quidam rectè.col. ij.ff.de liber.& posthu.& ibi per alios doct.& Bar.in l.j.in fi.C.de exec.rei iudi.sed in d.constit.est ordo necessitatis,ꝙ in viuentibus iure Romano, cesset ius Lōgobardum: sed tūc præferatur, quando litigantes eo iure viuerēt.ergo iste ordo est attendendus,nō ordo scripturæ. ¶ Quin-
28 tò,quòd dictus* ordo nō sit substantialis nec inspiciendus, pondero vnam aliā consti.vi del'cet consti.vt vniuersis.vbi sunt similia verba:& nulla fit mētio de iure Lōgobardo: dicit enim quod iudices iudicent secundū cōstitutiones,& deinde secundū consuetudines: ac demū secundum iura: nō specificando quæ iura: quo casu in dubio appellatione iuris simpliciter, venit ius Romanū,per antonomasiā.vt §.sed quotiés. inst.de iure natu. vnde illa consti sentit totum contrariū. & sic facit pro parte nostra: quia cessante consuetudine debet iudicari secundū ius Romanū:ergo præponitur iuri Lōgobardo. Et hanc ponderationem sentit etiam Matt.in d.cōsti. Pu-
29 ritatem.¶Sed posset aliquis dicere, ꝙ illa consti. Vt vniuersis. est correcta per consti. Puritatē quæ est posterior.Respondeo,ꝙ imò non est correcta:quia dicta const.Puritatē.dicit illud idem: nisi quia addit illā limitationē, in viuentibus iure Lōgobardo. vnde est potius limitatiua, quā correctiua: semper enim in dubio vitanda est legū correctio.l. præcipimus. C.de app.& l.sancimus.C. de testa. Dicamus ergo sic,iungendo vtranque const. ꝙ iudex cessante cōsuetudine, debet iudicare secundū iura:scilicet Romana. & ita loquatur d. cōsti.vt vniuersis.Fallit,quando qualitas litigātium aliud exigeret:quia tūc procedit cōst. Puritatē.vnde dicta cōst. vt vniuersis ponit regulā. sed cōst. Puritatē ponit

ponit limitationem cui regulæ standū est, donec probetur fallentia.c.ad decimas.de rest.spo. lib.vj.& no Bar.& doct.in l.ij ff. si quis in ius vo.non ie.¶ Sextò,
30 quod dictus*ordo non sit inspiciendus, neque formā inducat, pondero nouiter vnā aliā cōst'i. ab aliis non pōderatā, quæ incipit. Cùm circa.quæ mandat iudicibus & officialibus. vt decidant causas iuxta tenorē constitutionū & iura, & cōsuetudines approbatas.& sic primò dicit secundū iura:& posteà secundum cōsuetudines. certè si vellemus inspicere ordinē verborū.deberet præferri ius cōmune cōsuetudinibus:quod est falsum.vt suprà dictū est.ergo patet, q non inspicitur ordo scripturæ: ꝑut etiā dicit ibi gl.Vnde minimè debet inspici in d const.Puritatē.cum de eodē loquatur. Præterea,illa cōst.cum circa.est posterior:& dicit secūdū iura simpliciter.Vnde intelligitur de iure Romano,vt suprà dixi in præcedenti argumēto.& sic facilius tollit illud motiuū suprà factū, cùm sit posterior.¶ Septimò .pō
31 dero*aliam consti.quæ incipit, Speciale.quæ vult,quòd vnus sit ordo iudicij in omnibus personis.& nominat ibi sigillatim,siuē qs fuerit Francus,siue Romanus,aut Longobardus.Vnde in ordine nominat vltimo loco Lōgobardum : ergo est minus dignus,tanquam vltimo loco nominatus.Nam primò nominatus,censetur maior & dignior secundum Bald.in l.cum quidā. col.j C.de verb.sig.per l.j ff de albo scriben.& Bal.in auth.hoc amplius.co pen.C.de fideicom. Facit l quotiens.ff de vsufruct. Vnde merito Lōgobardus tanquam minus dignus.est postponendus ¶ Et per hæc septem argumenta est sublatū omne fundamentū,quod fiebat ex d cōsti. Puritatē.super qua se fundat prima pars : & per cōsequēs remanēt sublatę omnes rationes adductæ pro prima parte.& magis corroboratą hæc secūda , quam teneo. Quam vltrà corroboro per alias rationes vrgētissimas.
32 ¶ Octauò igitur *confirmo hāc secūdam partē.& assumo vnam regulā,quæ se habet,Omne id, quod est magis dignū & nobile, debet præferri minus digno & minus nobili:vt in §.fi.instit.de iure na.& in c.quod ī dubiis.de consec.eccles.vel alta Facit tex. ī c.episcopus.xcv.dist.Sed negari nō potest,quod ius Romanū, est dignius iure Lōgobardo.pluribus de causis. Primo , ratione causæ efficiētis:qa ius Lōgobardum fuit pro maiori parte cōditū à quibusdā regibus Apuliæ: vt dixi suprà in prin.Sed ius Romanū fuit cōditū & compilatū ab Imperatore Iustiniano : qui fuit dominus totius mundi.l.de precario .ff. ad l. Rhod.de iac. Et tanto nobilius ac dignius dicitur opus,quantò à nobiliori & digniori ꝓcedit.vnde dicimus

magis dignum eum, qui acquirit dignitatē immediatè à principe, quàm eum, qui acquirit ab inferiore: vt inquit Spe. in tit. de citatione. §. iam de citatiōe. col. iiij. ver. porro si sunt pluries. &c. Pro hoc est tex. in d. l. ij. ff. de albo. scrib. & tex. cum gl. in c. per tuas. de maio. & obe. & c. cum in distribuendis. de tempor. ordi.
33 * Vnde leges Imperatorū censentur procedere ab ipso Deo: quia Imperator dicitur diuina gratia constitutus: secūdū And. de Yser. in rub. de ꝓhi. feu. alie. per Lotha. Et est Imperator in terris, sicut Deus in cælo: & dicitur habere diuinum numen: secundum And. de Yser. in c. j. in versi. ad felicem. quæ sint rega. Secundo, ratione iustitiæ & me-
34 lioris * rationis. Nam ius Romanū, & præsertim leges iurisconsultorū, fuerūt factæ cum tanta iustitia & ratione, vt in eis iniustitia non possit inueniri: vt testatur And. de Yser. in constit. si damna. co. fi. in prin. Hoc etiam probatur inst. de lege Fusia Canin. tollen. per totū tit. vbi Imperator sustulit illam legē tanquā sine ratione, & in quàmpluribus aliis similiter sublatis in corpore iuris. Ius verò Longobardū, est ius iniustū, & sine ratione factū: vnde appellatur ius asininū: secundū And. in c. j. §. fi. de no. feudo. & Odof. & Bald. in authē. dos data. C. de dona. ante nup. merito ergo est iuri Romano postponendū. ¶ Nonò, hanc partē confirmo per d. consti. puritatē retorquendo ipsam cōtra primā partem, quam pōdero in duobus locis. Primò, dum dicit: prout qualitas litigantiū exegerit. exponēdo, prout exponit ibi And. de Yser. & suprà dixi. nam per illa verba permittit, ꝙ in regno viuatur iure Romano & iure Lōgobardo permissiuè, & non imperatiuè. Vnde non imponit necessitatem, quòd quilibet viuat iure Lōgobardo. Item permittit, ꝙ iudices præferāt ius Romanū iuri Lōgobardo in viuētibus iure Romano. ergo malè allegatur illa constit. per eos, qui dicunt ꝙ de necessitate in hoc regno viuatur iure Longobardo, & quod illud præfertur iuri Romano: quia si esset ista necessitas, illa const. loqueretur præcisè, ꝙ iudices indistinctè seruēt ius Lōgobardū: siue aliquis viuat eo iure, siue non: sicut dixit præcisam obseruantiā consti-
35 tutionū & consuetudinū. * Sed quia noluit loqui præcisè, sed permissiuè, referēdo se ad qualitatem hominum, per dictionē, prout: quæ est dictio relatiua & limitatiua, secundum Bart. in l. edita. colū. pen. C. de eden. & est tex. in l. ꝓut. ff. de sol. & in cle. j. §. volumus. de for. cōp. & Bar. in extrauag. ad reprimēdā. in vers. prout. & Phil. Deciū in cōs. lxiij. col. iiij. sequitur, ꝙ tota obseruātia iuris Longobardi depēdet à qualitate viuentiū: ergo non est præcisa neque necessaria. Vnde illa

illa consti. Puritatē. facit potius ꝑ ista parte, q̄ teneo. Aliā pōderationē dictæ cōsti. dicā infrà. in
36 xiij. ratione. ¶ Decimò, hāc* partē cōfirmo: quia ritus magnæ curiæ vicariæ dat mundualdum in regno mulieribus tantū viuētibus iure Longobardo. vt dictat ritus magnę curiæ ī num. xlviij. incipiēs, Item ꝙ curiæ ipsæ. &c. ergo à contrario sensu mulieribus viuētibus iure Romano nō dat mūdualdū: cùm etiā in statuto capiatur argumētū à cōtrario sensu, quādo disponit super casu nō prouiso à iure communi: ꝑut est ille ritus. Ita tenet Alex. in l. j. col. xij. ver. secunda cōclusio, &c. ff. de offic. eius, cui man. est iurisd. & Bal. in l. apud antiquos. C. de fur. & in l ij. C. de cōdit. inser. mundualdus est inductus, à iure Lōgobardo: & tamē ille ritus, q facit ius nouissimū in hoc regno, coarctat hanc obseruātiā in mulieribus tantùm viuētibus iure Longobardo. Ergo à contrario sensu permittit mulieres huius regni viuere iure Romano, si volūt: & quòd nō vtātur mūdualdo. ¶ Vndecimò,
37 hanc* partem confirmo per id, quod fuit decisum in sacro cōsilio. Nepol. vt refert Matth. in deci. sacri cōsilij cc scilicet quòd mulier viuēs iure Longobardo, nō possit facere testamentū sine mūdualdo. ergo si viuit iure Romano, potest facere sine mundualdo. Vnde permittitur viuere iure Romano: quia aliàs fuisset indistinctè decisum, ꝙ nullū testamētū mulieris in regno valeat, sine mundualdo. ¶ Duode-
38 cimò confirmo* per generalem consuetudinē huius regni & obseruantiā notoriā tēporis, cuius nō extat memoria in contrariū: quæ habet vim legis & priuilegij principis: secundum Abb. in c. super qbusdam. §. præterea. de verb. sig. & And. de Yser. in c. imperialē. §. præterea ductus. col. penul. in prin. de probi. feu. alie. per Fede. & in c. j. versi. flumina nauigabilia. co. ij. quæ sint rega. & in const. si dubitatio. co. iij. & in consti. quadragenalem. col. j. & habetur ī l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æstiu. Quæ obseruantia est, vt solo iure Romano viuatur: & quòd penitus sit iuri Longobardo derogatū. Et hoc patet euidēter: quia quàm plures dispositiones iuris Longobardi non solùm nō seruantur in regno, verùm etiā seruatur totū contrarium: vt videmus in testamētis mulierū: quæ in omnibus fere ciuitatibus regni fiunt siue mādualdo: & hoc est notorium per omnes schedas tabellionum. Similiter in successionibus cognati excluduntur de iure Longobardo: vt nec etiā mater succedat filio tanquam cognata. Item filij naturales nō excluduntur totaliter ꝑ filias legitimas & naturales: vt not. gloss. & doct. in cap. j. §. hoc autem. de his, qui feud. da. poss. Et tamen in regno seruatur cō-

trarium: per authen. cessante. C. de legiti. hære. & sic sola dispositio iuris Romani attenditur. Et patet ex quampluribus aliis exēplis & dispositionibus in quibus differt ius Romanum à Longobardo, & tamē solo iure Romano in eis vtimur. ergo censetur abrogatum ius Longobardum, saltem ex generali & antiquata consuetudine huius regni. vnde merito dicit Bald. in d. authen. dos d. ita. quod tale ius recessit ab aula quia abiit in desuetudinem. vnde quando esset disceptatio quo iure viuatur in regno, sufficeret allegare hanc notoriam obseruātiam: quia si ius Romanum seruatur in istis exēplis propositis, præsumptio est, quòd seruetur etiam in omnibus aliis, nisi in contrarium pro

39 betur. * per ea, quæ tradit Andr. de Yser in d. cap. imperialem §. præterea ducitus. col. ij. in fin. ver. sed quomodo probabitur, &c. vbi dicit. quòd ad probandum ius Fracorum, sufficit probare, quod aliàs illi de domo seruarunt, quòd primogenitus succedat: quia ex hoc solo transfunditur onus probandi cōtrarium in aduersariū, ergo patet quòd ex sola probatione vnius capituli iuris Francorum præsumitur & pbatur, quòd viuatur iure Frācorum, quanto fortius id dicendum est in iure Romano, cuius obseruantia probatur notorie ex mille & infinitis capitulis, & antiquissimo tēpore. vnde succedit dispositio l. minimè. ff. de legi. Et quod ista generalis obseruantia, & consuetudo tanquàm notoria non indigeat pbatione, sed sufficit allegari, est decisio in terminis Bal. in l. j. co. ij. in fi. ver. sed hic quero, &c. C. ad Velleia. vbi expresè dicit, quòd consuetudo notoria dicitur, quæ liquet ex inspectione omnium publicorum instrumētorum, & non oportet eam pro-

40 bari. ¶ Decimotertiò, * pondero nunc iterum dictā const. Puritatem. quam retorque pro ista parte, & ista est noua ponderatio, & ab aliis hactenus non cogitata Nam vult illa cōsti. quòd primò iudicetur secundum constitutiones, posteà secundū consuetudines approbatas: & posteà secūdum iura, & c per hoc dico, quòd stante consuetudine generali in hoc regno, quòd causæ decidantur secūdum ius Romanum, prout in præcedenti argumento probaui: illa consti. decidit casum nostrū pro ista partes quia præponit consuetudinem iuri Longobardo: sed nulla potest esse consuetudo fortior & melior, quàm illa, quæ est cōformis iuri communi: vt est tex. notabilis ī c. sopitæ. & ibi notatur. extrà de censibus. & in c. cum dilectus. de cōsue & quod possit esse consuetudo cōformis iuri cōmuni. tenet Abb. in c. fi. col pen. in prin. de consue. ergo ista generalis obseruātia iuris Romani cōtra ius Longobardum, induxit

quan

quandam notoriam & approbatam consuetudinē conformem iuri communi Romanorū. vnde secundum hanc consuetudinem debet prius iudex iudicare, & ea cessante tunc demū recurret ad ius Longobardum, & ita subtiliter bis ponderata illa consti. Puritatem. facit pro ista parte: imò si quid dubij haberet dicta consuetudo, reciperet interpretationem à iure communi Romanorū: quod est ius generale. l. si serui vestri. C. de noxa. ac. & habetur in d. c. cū dilectus. nō autem reciperet interpretationē à iure Lōgobardo: quod est ius locale. Ita tenet Bal. in c. j. §. & qa vidimus. col. vj. in fin. de his, qui feu. da. pos. ¶ Decimoquartò,
41 *& vltimò, pro ista parte adduco oēs illas decē authoritates, quas suprà collegi arguēdo pro ista secūda parte: quae omnes rēmaneat in suo robore. Et dato, ꝙ eis suprà disputādo voluerim respōdere, nunc tamē attingendo veritatē, dico dictas responsiones non esse sufficiētes. vnde Inquantum ad primā, secundā, quintā, sextā, & septimā, & octauam, dicebam eas procedere de iure cōmuni. Secus est in regno per d. consti. Puritatem. dico ꝙ est mala responsio, ex quo in regno nihil reperitur innouatum cōtra dictas decisiones, vt suprà probaui. & dicta const. Puritatē. facit potius pro ista parte: imò est conformis cum decisione Bal. in d. l. si inuit. C. de nup. qui dicit, quòd de tali iure nō est curandum, nisi in loco, vbi seruatur de cōsuetudine. Vnde fateor istud, ꝙ quando in aliqua parte regni ꝓbaretur, ꝙ illud ius seruatur, vel ꝙ eo iure viuitur, ibi esset seruādum, & non alibi. & hoc proprie vult dicta const. Puritatem. vt suprà dixi. Tamē onus probādi semper incūbit, & allegati illud ius, cum sit ius locale: vt suprà declaraui. vnde remanent dictae quinq; authoritates in earū robore & obseruantia, cùm iure communi vtamur.
42 ¶ Item, ad *tertiā authoritatem And. de Yser. in c. j. de notis feudorū. dico non esse bene responsum: qa imò meli⁹ fuit locutus ibi, quàm alibi: ex quo tale ius sine ratione non debet seruari. Nec procedit argumentum de l. prospexit. ff. qui & à quibus. quia nō reperitur dictū ius praecisè approbatum per consti. regni, nisi in loco, vbi viget. & ita dicit And. in d. c. j. de feu. cog. & ibi etiā Bal. magis clarè dicit, ꝙ inter eos, qui viuunt iure Romano, causa deciditur secundū ius Romanum: sed inter eos, qui viuunt iure Longobardo, causa deciditur secundum ius Longobardū. vnde habuit Bal. ibi sensum dictae const. ¶ Nec valet responsio data ad quartam authoritatē, scilicet Andr. in d. c. j. de feu. cogni. quia nō est verum, ꝙ constitutio necessitet homines vt viuant iure Lōgobardo: imò ponit hoc in eorum arbitrium:

vt suprà prolaui. ¶ Similiter ad octauam authoritatem Lucę de penna, reprobatur responsio eodem modo, quo præcedēs. Nec obstat, ꝙ Andr. est maioris authoritatis, quia cū sit sibi ipsi cōtrarius in pluribus locis, tenēda est iuris authoritas, vbi melius dixit.
43 ¶ Ad nonā * authoritatē Bal. in d. c. translato. de const mi nimè valet respōsio: quia nego quòd successores in regno confirmauerint præcisè & necessitatiuè ius Longobardum: sed vt suprà dixi: imò si placuisset illud ius Imperatoribus, inseruissent illud in voluminibus iuris ciuilis. Vnde quia non inseruerunt, apparet ꝙ tale ius reprobauerūt. Prout in simili arguit Aluar. in prelud. feu. in iiij. q. Itē responsio data ad decimam authoritatem Matth. in d. cōsti. puritatem. qui sequitur Lucam de pēna, minimè procedit, per easdē rationes. Et sic remanet ista pars totaliter confirmata. ¶ Superesset modo respondere ad illas decem authoritates adductas pro prima parte. Ad quas satis patet responsum ex prædictis: quia quatenus expressè dicūt, quòd ius Lōgobardū præferatur, malè loquuntur, & veriores sunt authoritates contra
44 riæ.* Cū authoritates doctorū sint probabiles, sed non necessariæ, secūdum Bar. & doct. in l. j. ff. si cer. pet. Et maximè, cùm vt plurimū, sint authoritates And. de Yser. qui tenet alibi contra
45 riū.* Solùm respondeo ad quintam authoritatem Andr. in d. §. præterea duca. nā loquitur ibi de iure Longobardo, & Francorum, non autem de iure Romano. & verum est, quòd ius Francorum est ius speciale & onerosum, & contra ius cōmune: vt dicit An. in d. §. præterea ducatus. col. iij. in addi. vnde debet probari: aliàs non præsumitur. Et ideò, quādo esset differentia inter ius Frācorum & Longobardum: fateor quòd potius præsumatur Longobardū, maximè in succedendo: quia est conforme cū iure cōmuni, in eo ꝙ admittit omnes filios ęqualiter ad successionem: secus est, quādo differentia esset inter ius Longobardū & Romanum: prout est quæst. nostra: quia tūc Romanū potius præsumitur, ꝑ prædicta. ¶ Vltimò non obstat, quod dicit And. in d. cōst. Puritatem. & in prælud. in iij. q. in fin. vbi dicit, ꝙ ista cōsuetudo per quam aliqui nō seruant ius Lōgobardum, non valet: quia est contra constitutiones. Nam dico sine dubio, ꝙ And. male loquitur. & dicit contra casum dictæ cōstit. Puritatē. ibi, prout qualitas litigantium, &c. quia imò dicta cōsti. approbat hanc consuetudinem, vt suprà declaraui. vnde melius loquutus fuit And. & ibi etiā Bal. in c. j. de feu. cogni. Ex quibus omnibus remanet firma conclusio & vera, ꝙ ius Romanū præferatur in regno iuris

Long

Longobardo: & qui dicit quod viuitur iure Longobardo, debet hoc probare. Et per hæc sit impositus finis huic vtili & quotidianę quęst. quæ inter regnicolas quotidie ventilatur, & hactenus ita plenè discussa non reperitur. Laus Deo. Robertus Maranta, Venusinus, V. I. D.

DISPVTATIO III.

An iudex in pœnis arbitrarijs poßit imponere pœnam mortis naturalis.

1 *Pœna mortis an poßit irrogari in arbitrarijs. & 15.*

2 *Pœna acerrima accipitur pro morte naturali.*

3 *Pœna mortis non potest irrogari, quando statutum dicit, ad pœnam mille aureorum, vel aliam arbitrio iudicis.*

Pœna publicationis bonorum non potest irrogari vigore arbitrij.

5 *Fures nocturni puniuntur extra ordinem.*

5 *Pœna extraordinaria irrogatur, quādo proceditur per inquisitionem de iure canonico.*

6 *Pœna minor debet eligi per iudicem in arbitrarijs.*

7 *Pœna capitalis intelligitur altero de tribus modis: & in dubio intelligitur de mitiori. & 8.*

8 *Pœna mortis nunquam imponitur in delictis non consummatis. & 16.*

9 *Pœna mortis potest irrogari quando lex dat amplum arbitrium vsq; ad mortem. & 10.*

10 *Inquisitio non fit in causa ciuili, nisi contra vsurarium. & hoc qualiter procedat.*

11 *Iudex in pœnis irrogandis non potest se extendere vltra potestatem sibi datam à lege. & 15.*

12 *Pœna mortis nō potest imponi, quando lex loquitur per verbū moderari.*

13 *Pœna mortis irrogatur ei qui dat alapam officiali.*

14 *Dictio, alia, est repetitiua similium.*

15 *Sacrilegij pœna quæ sit.*

16 *Consuetudo per totum mundum est, quòd nō puniatur attentatum, sicut delictum consummatum.*

17 *Pœna iniuriæ potest se extendere vsq; ad mortem, quādo hoc desiderat criminis magnitudo.*

18 *Iudex non potest imponere pœnam mortis, si expresse lex limitet trium iudicis.*

19 *Pœna mortis potest irrogari in illis delictis, in quibus lex inducit pœnā corporalem vel pecuniariam ad arbitrium iudicis: secus vbi dat arbitrium simpliciter.*

20 *Pœna consueta apponi debet irrogari, aliàs potest appellari.*

Pœna tota pecuniaria non debet exigi, quando ita dictaret consuetudo.

QVotidiana est quæst. in iudiciis, vtrū iudex pcedēs
1 in aliqua causa criminali, ī qua ex iuris dispositione irrogatur pœna arbitraria, poßit suum arbitriū extendere vsq; ad mortē naturalem inclusiue. Et quoniā quęst. est præiudicialis, cum trāctetur de vita hominis, ideò intēdo eā plenè discutere. recitabo primò opiniones diuersas & contrarias, quas reperio inter

doc.& posteà ponam veras conclusiones. ¶ Primò igitur pro 3 parte affirmatiua, ꝙ iudex possit huiusmodi pœnã mortis imponere, adducitur gl. quę cõiter solet ad hoc allegari. in §.i summa. i ver. extraordinaria. inst de iniur. quæ dicit, ꝙ iudex potest imponere pœnã capitis in suo arbitrio. videtur & cõmuniter exponitur pro pœna mortis. & ita illã gl. intelligit & sequitur Bal. in c.j §. iniuria. i primis verbis. de pace iur. fir. & Bal. in l j. in fi. C. de his, q latro. & Bar. in l. fi. in fin. ff. vbi pupil. edu. debe. & Abb. in c. ex literis. col. fi. de cõsti. & Fely. in c. cùm te. col. ij. in prin. de re iud. & ibi etiam Ab. Idem tenet Fely. in c. inquisitionis. in fine illius prin. de accu. & in d.c. ex literis. col. antepe. ¶ Secundo, pro ista parte adducitur tex. in l. sacculari j. §. sunt quędã. ff. de extraor. cri. vbi dicit tex. ꝙ illa pœna arbitraria, extenditur vsq; ad pœnã capitis, & sic vsq; ad mortem. ¶ Tertio, adducitur

2 *tex. in l. ij. ibi, non ignaro iudice, &c. in ver. acerrima cõdenatione pro arbitrio. & c. C. de his, qui latro. vbi pœna arbitraria extẽditur ad acerrimam pœnam, quę accipitur pro pœna mortis: vt not. in l. j. C. de seditio. & l. j. C. nemini licere signũ salua. ¶ Quartò, adducitur tex. in l. lex Iulia. §. hodie. ff. ad l. Iul. repe. vbi loquitur de pœna extraordinẽ, & dicit ꝙ capite puniri debet, & sic patet, quòd pœna extraordinaria extenditur vsq; ad mortem. ¶ Pro parte* verò contraria, scilicet ꝙ iudex nõ possit arbitrari pœnã mortis, adducitur primò dictũ Bal. ĩ l. & si post tres. in prima lec. col. vij. ver. itẽ facit ad aliã quæst. & c. ff. si quis cau. vbi dicit, ꝙ si iudex vigore statuti potest punire ad pœnam mille, vel ad aliã, prout suo arbitrio videbitur, non potest imponere pœnam decapitationis. Idẽ tenet Car. in c. de causis. de off. dele. & Lud. Ro. in rub. de arbitris. ver. itẽ an statutũ, & c. pro hoc facit, quod not. Bal. in l. j. C. ne sine ius. prin. & Bal in c. j. co. v. in prin. de pace tenen. vbi dicit. ꝙ iudex vigore arbitrij non potest imponere pœnã publicationis bonorum: ergo minimè pœnam mortis, quę est maior. & hanc partẽ negatiuã tenet Ale. in consi. vij. col. fi. in primo vol. & Card. in c. ex literis. de consti.

4 ¶ Secũdò. pro ista* parte adducitur tex. in l. j. in ver. temporarij. ff. de fur. balnear. vbi dicitur ꝙ fures nocturni, puniuntur extra ordinem, verùm eorum pœna non debet excedere opus publicum temporarium: ergo si damnarentur ad mortem, excederet pœnam operis publici. ¶ Tertiò, adducitur tex. in l. j. §. expilatores. ff. de effrac. vbi primo ponitur pœna in liberum arbitrium iudicis, & posteà in fine dicitur, quod plebeiis pœna iroganda nõ debet excedere opus publicum. Nobilibus verò non

non debet excedere relegatio-
5 nem. ¶ Quarto, adducitur * text. cum ibi not. per gl. & doct. in c. inquisitionis. in princi. de accu. vbi est decisum quod de iure canonico, quando proceditur per inquisitionem iudex non imponit pœnam ordinariam delicti, sed extraordinariam & sic arbitrariam. & tamen per hanc pœnam arbitrariam non potest imponere pœnam ordinariam, sed mitiorẽ. & ita declarat Abb in fina. colum. ergo conclusiuè sequitur de necessitate, quod non potest imponere pœnam mortis, quia non est minor, sed maior & acerbior cæteris pœnis.
6 ¶ Quartò, confirmatur * ex dicto Bal. in l. quicunque. col. iiij. C. de ser. fugi. vbi dicit, quòd iudex in arbitrariis debet eligere minorem pœnam. ¶ Et sic per tot iura & authoritates contrarias redditur ista decisio valde dubia Et vt ipsam reddam magis dubitabilem, Si quis vellet tenere hanc secundam partem tanquam benigniorem, iuxta l. penult. ff. de pœnis. possit respondere ad iura contraria adducta pro prima parte. ¶ Et pri-
7 mò, non * obstat gloss. in d. §. in summa. insti. de iniur. quia illa loquitur de pœna capitis: non autem de pœna mortis, & in iure est clarum, quod pœna capitalis intelligitur altero de tribus modis, scilicet de morte naturali, de morte ciuili, & de exilio seu deportatione. l. ij. in prin. ff. de pœnis. & l. ij ff. de pub. iudi. & not gloss. in l. hos accusare. §. in omnibus. in ver. capitis. ff. de accus. & text cum gloss. in l. sed & si quis. §. 1. ff si quis cau. In dubio autem, quando lex irrogat pœnam capitalẽ, & intelligitur de minori ex illis tribus. scilicet de exilio seu deportatiõe. Tex. est iuncta glo in l. j. C. ne Iudæ. mãci. Christia. & tenet Bal. in l. fi. in fi. C. quæ res ven. nõ pos. & lo. de imo. ĩ d. l. ij. ff. de pub. iud. & Bal. in d. l. quicunque. col. iiij. ver. scias etiam, &c. C. de ser. fu-
8 gi. ¶ Secundò, non * obstat d. l. sacculari §. sunt quædam. ff de extraor. cri. quia ibi non dicitur de pœna mortis: sed de pœna capitis. vnde potest ĩtelligi de pœna mitiori: vt dixi modo in præcedenti. Imò dico, ꝙ de necessitate debet ita intelligi ille text. quia loquitur de delicto nõ consummato: loquitur enĩ de illis, qui tenebant quosdam lapides ad offendendum: non tamen sequuta fuit offensio. Quod patet dum dicit ibi, ꝙ ipsa res mortẽ cōminatur. Sed vbi sumus ĩ delictis nõ cõsummatis, nũquã imponitur pœna mortis in arbitrariis Ita pulchre tenet Bal in cõs. cccexliij. co. ij. in iij. vol. quod cõsiliũ ĩcipit. Cecchus & c. & Fely. in d. c. ex literis col. pen. ver. secunda declaratio. & c. de constit. ¶ Tertiò, non obstat d. l. fi C. de his. q latro. quia ibi expressè ex legis dispositione datur ista potestas illis iudicibus imponẽdi

dictam

dictam pœnam in illo crimine. Vnde tũc cessat dubium, an illa pœna arbitraria se extendat ad mortẽ: quia quando lex dat amplum arbitrium iudici, vsque ad mortem, non est dubium, quòd potest imponere dictã pœnam: quia cẽsetur id facere authoritate legis. Ita dicit Io. de Imo. ĩ d. l. ij. ff de pub. iudi. quẽ refert & sequitur Ange. de are. in d. §. in summa. sed nos loquimur in casu dubio, scilicet quãdo simpliciter fit mẽtio de pœna arbitraria

10 seu extraordinaria. ¶ *Quartò, nõ obstat d. l. lex Iulia. §. hodie. quia potest pluribus modis responderi. Primò, quia loquitur de pœna capitis, quæ potest verificari in mitiori: vt suprà dixi. secũdò, quia posito ꝙ intelligeretur de pœna mortis, ibi lex hoc expressè cõcedit: attẽta immanitate criminis. loquitur enĩ de iudice, qui iniustè interfecit innocẽtem. vnde est homicida. propterea nõ est mirum, si morte puniri debet. & sic potest dari eadem responsio, quã dedi ad l. ij. de his, qui latro. Et sic pœna extraordinaria potest compræhendere mortem, quando lex hoc dicit expresse, vt ibi. ¶ Si-

11 quis* autem vellet tenere primam partem, posset respondere ad iura adducta pro secũda parte. Et primò, non obstat l. j. ff. de furi. balne. quia ibi lex expressè loquitur limitatiuè, per dictionem, dummodo, &c. Dicit enim illos fures esse puniendos pœna extraordinaria, dummodo non excedat opus temporariũ: quo casu quia lex dat potestatem limitatã iudici, sumus in casu certo: quia iudex non potest præterire formã legis: vt no. Felyn. in d. ca. ex literis. col. pen. versic. quinta declaratio. & c. de consti. licet ipse nõ cõsiderauerit hanc respõsionẽ. Plus dico, quòd ille tex. potest retorqueri in contrariũ: nam ex eo, quòd lex restrinxit potestatem iudicis ad opus temporarium, est signum quòd iudex habuisset largiores habenas procedẽdi vsq; ad mortem, quando lex specialiter eum non prohibuisset: quia aliàs frustratoria fuisset illa restrictio legis: quando sine ea iudex fuisset restrictus: quod nõ est dicendum. l. quod Labeo. ff. de Carbo. edic. ¶ Secũdo non obstat d. l. j § expilatores. in fin. ff. de effracto. qa similiter ibi lex loquitur limitatiuè, p dictio. dũmodo, & c. vnde

12 dic, vt modo dixi. ¶ Tertiò * nõ obstat d. c. inquisitionis. de accu. quia ibi lex loquitur per verbũ, moderari. & quando lex concedit arbitrium iudici per hoc verbum, quòd habeat moderari pœnas, nunquam potest imponere pœnam mortis: quia illud verbum, moderari, importat diminutionẽ pœnæ. Ita tenet Maria. Soci. in d. cap. inquisitionis. & Fely. in d. c. ex literis. col. pen. vers. tertia declaratio, & c. ¶ Quartò,

13 *non obstat dictum Bald. in d. l. quicunq;. inquãtum dicit, quòd

iudex

iudex debet eligere pœnam mitiorẽ:qa illud ĩtelligit,nisi qualitas & atrocitas delicti aliud suaderet.vt siquis daret alapã officiali,debet puniri pœna mortis:secundũ Bal.in c.j.§.iniuria. In prin.de pace iur.fir.Nõ enim esset æquum,quòd tũc stãte crimine atroci & enormi iudex imponeret pœnã mitiorem: quia non esset pœna conueniens & ęqualis delicto:iuxta l.sancim⁹. C.de pœnis.& hoc sentit Alex.ĩ cõsi.cxj.col.iiij.in j.vol.& Ang. de are.in d.§.in summa.& Abb. in d.cap.ex literis.columm.fin.

14 ¶ Quintò,non* obstat dictum Bal.ĩ d.l.& si post tres.quod fuit allegatum in primo argumẽto secundæ partis:quia ibi statutũ loquitur de pœna mille,vel de alia ad arbitriũ,&c. illa dictio, alia,est repetitiua similis pœnę, scilicet,pecuniariæ.& ideo non potest imponere pœnã mortis, quę est lõgè dissimilis:vt no.gl. & Bal.ĩ l.si fugitiui.C.de ser.fu. & Fely.ĩ c.sedes.col.fi.de rescr. & Ias.in l.si viuus.in prin.co.fi. ff.de pac.Et ad dictũ Bal.ĩ d.c.j. de pace tenen. & alia allegata ĩ dicto primo argumẽto, posset responderi,nisi atrocitas criminis aliud suadeat:vt suprà dixi. Et quia pœna amissionis bonorum nunquam imponitur, nisi vbi lex hoc mandat expressè. ¶ Ex quibus pro vtraque parte adductis redditur ista q.multũ dubia, adeò ꝙ meritò Cæsarea decisiõe opus esset.Vt igitur in tanta varietate ponã veram cõclusionem,dico ꝙ prima opinio affirmatiua est magis cõmunis, cum infrà scriptis tamẽ limitationibus.

15 ¶ Pono igitur* conclusionem per modum regulæ: quæ talis est,quòd iudex in arbitrariis potest ĩponere pœnã mortis naturalis. Hæc conclusio probatur per l.sacrilegij.la prima.ff.ad l.Iul.pecul.vbi narratiuè dicitur,quòd dato quòd pœna sacrilegij sit arbitraria, quia pro qualitate personæ irrogatur:tamen quãdoq; aliqui sacrilegi combusti fuerũt:& sic probat,quòd iudex in pœnis arbitrariis potest imponere pœnã combustionis:& sic mortis naturalis.& ita ad hoc illũ tex.põderat Abb.in d.c.ex literis.co fi. & ibi etiam Fely.in fi.verbis.de consilt. ¶ Istam conclusionem

16 *declara,& limita primò procedere,in delictis consummatis & perfectis: secus in attentatis tantum & non cõsummatis.qa ĩ eis iudex nũquam ex arbitrio imponit pœnã mortis. Ita procedit dictũ Bal.ĩ d.cõs.cccexliij. incipit,Cecchus &c.col.ij.in iij. vol.& Fely.ĩ d.c.ex literis.col. pen.ver.secunda declaratio,&c. Et ratio est in promptu:quia hodie ex generali cõsuetudine nõ punitur delictum attentatum,sicut consummatũ,sed mitius.& sic non punitur affectus,nisi sequatur effectus:etiã ĩ atrocioribus.Ita tenẽt Pau.de ca.& Alex. ĩ l.j.§.fi.in fi.ff.quod quisq; iur.

& Car.

& Car. Alex.in cap.j.§.si verò vo
luerit.in fi.de ca.qui cur.ven.&
Ange.in consi.xiiij.co.j.vbi di-
cit,quòd ista consuetudo est ap-
probata per totum mundum.&
Bal.ĩ l.si fugitiui.C.de ser fug i.
& Sali.in l.is,qui cũ telo.ff.ad l.
Cor.de sicar.& Bar.in l.j.§.si di-
uus.co.ri.Vnde si iudex impo-
neret pœnam mortis in attenta
tis, puniret affectum sicut effe-
ctum:quia maior pœna dari nõ
potest, quàm sit pœna mortis.
17 ¶Secundo*limita, dũmodo de-
lictũ sit ita graue attentis ipsius
circunstãtiis,quòd mereatur pœ
nã mortis:exemplũ potest poni
in eo,qui dat alapã officiali : nã
est iniuria.Verum attẽta circun-
stantia qualitatis personæ cẽse-
tur atrocissima.& sic in hoc ca-
su iudex põt procedere ad mor
tem:secundũ Bal.in d.c.j.§.iniu
ria.in prin.de pace iur.fir.& se-
quitur Io.de ana.in c.inquisitio
nis.in fi.illius prin.de accu.ita te
net Fely in d.c.ex literis.col pe.
ĩ prin ver.prima declaratio &c.
de cõst.ita debet intelligi dic͡tũ
Bal in d.l j.in fi.C.de his,qui la-
tro.vbi dicit.quòd potest proce
di ad suppliciũ, si hoc desiderat
criminis magnitudo.Ex hoc se-
quitur,quod si ex iniuria modi-
ca verbali iudex vellet procede
re ad mortem,non posset : quia
non esset pœna conueniẽs deli-
cto sed maior p prædicta : imò
tunc posset iudici exequenti de
facto resisti, per ea, quæ dixi
suprà in prima dispu.& hoc te-
net Ange.de are.in d.§.in sum-
ma.& abb.in d.c.ex literis.co.fi.
aliàs posset appellari:vt no glo.
& Bar in l.si qua pœna.ff.de ver.
sig.Et hãc limitationẽ tenet in
effectu Alex.in cõsil.cxj.col iiij.
in primo volu.& And de Yser.
18 in const.comite. ¶Tertio, *li-
mita,nisi expressè lex vel statu-
tum limitaret arbitriũ iudicis,
vt non possit excedere talẽ pœ-
nam:quia tunc nõ imponit pœ-
nam mortis.Ita procedat tex.in
l.j.ff.de furi balne.& in l.j.§.ex-
pilatores. ff. de effractо. prout
suprà declaraui.¶Quarto,limi
ta, nisi lex diceret, quòd iudex
pœnã moderetur:quia tunc non
potest imponere pœnam mor-
tis.Ita procedit d.ca.inquisitio-
nis.cum ibi no.vt suprà declara
19 ui. ¶*Quintò limita, quãdo ar-
bitrium datur iudici in pœnis à
iure expressis:prout est in actio
ne iniuriarum:in qua est statuta
pœna corporalis & pecuniaria,
ad arbitrium iudicis l.si & l.in-
iuriarum æstimatio ff.de iniur.
& l Pedius.§.j.ff.de incend rui.
& nau.tunc enim iudex propter
enormitatem iniuriæ potest ar-
bitrari mortem secus est vbi iu
dici datur simpliciter arbitrium
puniẽdi in pœnis non à iure ex-
pressis:quia tunc non potest fa-
cere crimen capitale. quod non
est capitale:nec potest impone-
re pœnã mortis vbi crimen non
est capitale.Ita declarat Fely.in
d.c ex literis.col.pen.ver.quarta
20 declaratio,&c.¶*Sextò,limita,
non

nõ procedere, quãdo ĩ similibus delictis esset cõsuetudo, q; non imponatur pœna mortis, sed mitior pœna: quia tũc iudex nõ potest imponere pœnã mortis: sed tenetur sequi cõsuetudinariam pœnã, & cessat arbitraria. Casus est singularis in l. siquis reum. ff. de cust. reo Facit tex. cũ ibi not. in l. hodie. ff. de pœnis. Ita tenet Bal in l. quicũq;. col. iij. ver. scias tamen. &c C. de ser. fugi. & Fel. in c. de causis. col. j. de offi. dele. & Abb. in c inquisitionis. col. fi. de accu. & Alex. in cõsil. v. col. fi. & consi. iij. col. iiij. in j vol. & Paris in tra. synd. in ver. cõpositio. col. xij. in prin. in cap. an si delinquens; &c. & in tex. de offi. synd. colũ. iiij. & v. in c. an si potestas, &c. vbi plus dicit, quòd si iudex excedit pœnã solitã, dicitur grauari partem: & potest appellari, & tenetur in syndicatu. Et per hoc infert, quod in regno siquis condẽnatur ad vnam vnciã, non solet exigi tota vncia, sed tantũ vnus tarenus vel duo: maximè attenta paupertate cõdemnati. Et per hæc sit expedita ista q. Laus Deo. Rob. Maran. V. I. D.

DISPVTATIO IIII.

Vtrum si in causa summaria sit processum per partes ordinariè, censeatur recessum à via summaria: ita quòd ineptitudo libelli, vel alius defectus vitiet processum, nõ obstãte, quòd aliàs in regno procedatur sola facti veritate inspecta.

1 *Causa quae de iure erat summeria, si fuit incœpta per partes via ordinaria, an videatur renuntiatum via summaria.*

Summaria causa an fiat ordinaria ex voluntate partium: & 11. & 13.

2 *Libellus si interuenit in causa in qua non requirebatur, an debeat ordinariè discuti illa causa. & 5.*

3 *Causa quamuis sit commissa summariè, potest nihilominus iudex procedere ordinariè.*

4 *Testamentum in scriptis si non valeat, an valeat vt nũcupatiuũ. & 3.*

Contractus sine scriptura non valet, quando partes elegerunt viam contrahendi in scriptis: & quando censeantur hanc viam elegisse.

5 *Arbiter qui erat etiam arbitrator, si incipit procedere vt arbiter, potest prosequi vt arbitrator inordinatè, & valet processus.*

6 *Testamentum militis factum iure communi si nõ valeat, an valebit iure militari.*

7 *Libellus ineptus non vitiat in causa, in qua non requirebatur.*

8 *Testis inhabiles probant informationem in casibus, in quibus non requirebantur.*

Actus qui poterat geri sine aliqua persona, non vitiatur, si illa interuenit inutiliter.

9 *Viam per quam actus impugnatur, nemo præsumitur elegisse.*

10 *Processus sine ordinariè: sine summariè*

riè fiat, semper potest in regno super eo ferri sententia, dummodo liqu. at de veritate.
13 *In cõfesso non requiritur sententia.*
14 *Causa ordinaria an posit fieri summaria de voluntate partium.*

1 FVi sæpe interrogatus stante *iure municipali in hoc regno, ꝙ in causis ciuilibus procedatur sine figura iudicij, & sola facti veritate inspecta, per capi. detestantes. & per regiam prag. primã quæ incipit, dispendia. Si partes processerũt in causa ciuili via ordinaria, dãdo libellũ, itẽ cõtestando, & alia acta solẽniter & ordine faciẽdo, cũ potuissent ista iudiciorũ solẽnia omittere, & procedere via summaria, ob dicta statuta. An per hoc videantur viæ summariæ renũtiasse, & amplecti viã ordinariã, quando non apparet de expresso cõsensu seu cõuentione partiũ: ita vt si aliqs defectus emergat in iudiciis, puta ineptitudinis, vel alius similis, qui de iure cõmuni vitiaret ꝓcessum, & sententiã, habeat etiã talis defectus vitiare talẽ ꝓcessum ordinaria via initiatum: & sic an in tali processu debeat seruari ius commune, & nõ municipale. per ea, quæ not. gl. & doct. in l. vinum. in fin. ff. si cer. pet. ¶ Et pro prima parte affirmatiua, videlicet, quòd cẽseatur recessum à via summaria, & per cõsequẽs debeat seruari ius cõmune: adducitur primò dictũ Bal. in l. diffamari. col. j. in fi. ver. secũdo opp. &c. C de inge & manu. vbi dicit, quòd quãdo partes possunt procedere summariè, & eligunt viam ordinariam: causa efficitur ordinaria. & sic videtur hoc depẽdere ex voluntate partium. ¶ Secũdo, adducitur* glo. 2
in l. proinde. §. notandũ. ff. ad legem Aqui. quæ dicit, quòd quãdo in causa non requirebatur libellus, si interueniat libellus, & sic fuit cœpta via ordinaria, debet solenniter per sententiã diffiniri. & sic innuit, ꝙ causa efficitur ordinaria, & debet ordinaria determinari & ita per illã gl. tenet Frã. de cur. in addi. post Alexan. in d. l. vinum. col. fi. ff. si cer. pe. in addit. quæ incipit, tamen fallit, & c. vbi dicit, quòd tũc nõ valeret sententia super libello inepro. ¶ Tertiò, põdero *dictũ 3
Bal. in l. quod fauore. col. j. C. de legi. & Bal. in l. nulla. ff. de legi. qui dicit, quòd si princeps cõmittit causam iudici, quòd summariè procedat, & ille procedit ordinariè, valet processus, tanquã ordinarius. & ordinariè factus. Idẽ tenet Lanfr. in cle. sæpe. col. iij. in prin. in xv. conclusione. de verb. sign. ¶ Quartò* adducitur 4
quia testator, qui poterat testari nuncupatiuè, elegit viam testandi in scriptis soleniter: & nõ valuit testamẽtũ in scriptis, ob aliquem defectũ: minimè valebit vt testamẽtum nuncupatiuũ: ex quo illam viam solẽnem elegit. Ita tenet Bar. in l. si. ff. de iure codicil. Facit etiã, quod dicimus de cõtractu in scriptis: nam quãdo erat

erat in posse contrahentiũ contrahere in scriptis & sine scriptis. & elegerũt viã cõtrahendi in scriptis, nõ valet contractus sine scriptura. l. cõtractus. & ibi Bal. in prima col. in fi. C. de fide instrum. vbi plus dicit, quòd eo ipso, quòd partes dicunt, habeamus notariũ, vt cõficiat scripturã de contractu, cẽsentur velle cõtrahere in scriptis: in tantũ ꝙ antè, quàm scribatur, potest eas pœnitere, vel alteram partẽ pœnitere. & nolle cõtrahere: vt habetur in deci. xxxvj. consi. Neap. per Matt. ver. tertiò, & c. Ita etiã videtur dicendũ in casu nostro: quia erat in potestate partium procedere summariè, secũdum iura municipalia, & elegerunt viam ordinariam, debet eis imputari: vt si deficiat aliqua solennitas iuris communis, vitietur processus: iuxta illam regulam, via, quã elegisti, tibi pateat, & c.

5 ¶ Pro* parte verò contraria adducitur dictum Bal. in l. iij. ff. de test. mili. vbi dicit, quòd si is, qui potest procedere summariè & de planò, incipit procedere ordinariè per libellum, potest obmittere viam ordinariam, & reliquũ processum expedire summariè: quia eligendo ius cõmune, non censetur priuilegio renunciare. Vnde infert ibi Bald. quòd si est cõpromissum in aliquem, tãquam arbitrum & arbitratorẽ, & ille incœpit procedere, vt arbiter: & processit inordinate, valet nihilominus eius laudum, tanquam arbitratoris. Et hoc dictũ videtur decidere casum nostrũ, vt si processus fuit initiatus ordinariè, & fuit nõ ritè compositus, debet valere, tanquam summarius, propter dicta

6 statuta seu iura municipalia. *Et de hoc videtur text. in d. l. iij. ff. de test. mili. vbi miles ꝗ poterat testare iure militari, si voluit testari iure cõmuni, & obmisit solẽnitates, adeò quòd testamentum nõ potest valere iure communi, valebit saltẽ iure militari: & sic nõ videtur renũtiare priuilegio adeundo viã iuris com-

7 munis. ¶ *Secundò, pro ista parte adducitur illud, quod voluit Alex. in d. l. vinũ. col. fi. & ibi est gl. singularis. vbi dicitur, quòd in causis, in quibus non requiritur libellus, si interueniat, & ineptus, non vitiat processum. Sic etiam possemus dicere in quolibet actu substantiali iudicij: vt si interueniat, & ineptus, nõ vitiat processum. Idem, si penitus obmittatur: ex quo non requirebatur de necessitate. Si enim esset vera prima opi. nunquã posset verificari illud dictum gl. & Alex. in d. l. vinum. quod est cõmuniter approbatum: quia semper quãdo quis præsentat libellum, videretur eligere viam ordinariã: & sic essemus in dispositione iuris communis, secundũ quã libellus ineptus vitiat processum, & esset contra illud di-

8 ctum ¶ Tertiò, adducitur* quod not. Bal. ĩ l. qui testamẽto. §. per

contrarium.ff.de testa.vbi dicit
q valet informatio, capta per
testes inhabiles in casibus, in
quibus testes nõ requirebãtur.
Facit etiam tex.iũcta gl.in vers.
in transitu.in §.seruit.institu.de
liberti.quæ probat,quòd quan-
do actus poterat geri sine inter-
uẽtu alicuius personæ,si illa per
sona interueniat,& inutilis, nõ
vitiat actum. Pro hoc est tex in
l.j.in prin.C.de rei vxo.actio.Sic
etiam dico,in quæst.nostra:quia
causa poterat expediri summa-
riè,& sine solẽnitate iuris:si in-
teruenerunt dictæ solẽnitates,
& inutiliter, non debet per hoc
vitiari processus.¶ Quartò,quia
9 nemo*censetur elegisse viã,per
quam actus & voluntas sua im-
pugnetur:vt d.l.iij.ff.de testam.
mili.& Alex.in l. hoc cõsultissi
ma.§.per nuncupationem.C.de
testa.& Soci.in cõsi.cxlij.col.iij.
primo vol.¶ Pro solutione hu-
ius q.adhæreo huic secũdæ par-
ti:quam puto esse veriorẽ: ma-
ximè in hoc regno,cùm sint ra-
tiones efficaciores pro ea. intel
ligendo tamen, quando partes
non expresse declarauerunt se
velle procedere ordinariè: sed
tantum incœperunt ita de fa-
cto ordinariè procedere:ex quo
processu potest resultare tacitus
consensus, nõ autem expressus:
quia iste tacitus consensus non
debet ita interpretari,vt partes
voluerint facere actũ inutilem,
& iudicium frustratoriũ. arg. l.
quotiẽs.la ij.ff.de reb. dub.& l.
quotiens.ff.de verbo.oblig.¶ Et
10 vltra dictas* quatuor rationes,
cõfirmo hanc partem in regno,
per d.c.detestantes. vbi manda-
tur, quòd quãdo in processu li-
quet de sola substãtia veritatis,
non possit opponi aliqua excep-
tio de nullitate ex defectu ob-
missæ solẽnitatis iudicij. Et il-
lud mãdatũ dirigitur iudicij,vt
patet ibi ex suprascriptione. Vn
de nõ est curãdũ quomodocũq;
partes procedant in causa, siue
ordinariè, siue summariè: quia
dummodo liqueat de veritate,
semper iudex poterit proferre
sententiã validam:etiã si aliqua
substantialia obmittantur:quia
de his non est curãdum. Et per
d c.detestantes.apparet respon-
sio ad omnia quatuor argumẽta
adducta pro prima parte ¶ Præ-
11 tereà, etiam de*iure communi
puto sustineri posse istam secun
dam partem, per iura & argu-
menta superius adducta. Et in
specie responderi potest ad o-
mnia allegata pro prima parte.
Et primò,non obstat dictũ Bal.
in d.l.diffamari:quia nihil facit
ad propositũ. Dicit enim quòd
partes possunt procedere ordi-
nariè,vbi poterãt summariè:&
valet processus ordinarius. Istud
est clarum & expeditũ per cle.
sæpe.§.fi.de verb.sign. quia tũc
res reuertitur ad naturam suã,
& sic ad ius commune: vnde de
facili fit:vt not.in d.§.fi.Non ta
men dicitur , quòd si in aliquo
obmitteretur aliquid substãtia-

le, vitietur processus: & ita etiã respõdeo ad id, quod dicit Bald. in d.l. quod fauore. & in d.l. nul-
12 la. ¶ Secundò, non* obstat gl. in d.l. proinde. §. notandũ. quia loquitur in casu, in quo non requirebatur sentẽtia, vt quia sumus in cõfesso: in quo solum fit præceptum, vt soluat. l. j. C. de cõfess. Verùm est, quòd si actor vigore cõfessionis rei voluerit formare libellum sollẽniter, & petere id, quod cõfessus, est, tunc requiritur sententia: ex quo causa est initiata in formã iudicij: & sententia debet esse conformis libello: & hoc dicit illa gloss. Nõ tamẽ ibi fit aliquod verbũ, quod si interueniret libellus ineptus, vitiaretur processus: vel si aliter processus fuit nõ ritè factus. Sed solùm sentit, quòd si fuit fabricatus processus, est solẽniter per sententiã determinandus, quod est ex quadam necessitate: quia omnis processus expectat diffinitiuam sentẽtiam regulariter.
13 ¶ Non obstat, * quod dicimus de testamento in scriptis: quia illud procedit, quando testator expresse declarauit, quod volebat testari in scriptis: quo casu si non valet vt testamentũ in scriptis, minime valet vt nuncupatiuum. Secus, quãdo hoc expressè nõ appareret: quia tunc si potest valere vt nuncupatiuũ, vt quia interuenerunt omnia requisita in nuncupatiuo, valebit vt nuncupatiuum. Ita sentit Bar. in d.l. fi. ff. de iure codicill. & Cy. Alex. & Ias. in d.l. hac cõsultissima. §. per nuncupationem. C. de testa. & Angel. & Imo in l. j. §. sin autem. ff. de hæred. insti. & Alex. in cõsi. clxxvj. col. ij. in v. volum. & consilio cxiij. in iij. vo. & Pau. de Cast. in consi. ccccxv. in ij. volu. & Soci. in consil. cxlij. in primo vol. & habetur aliquid in decisi. lxix. consi. Neapo. Et eodẽ modo respondeo ad d. cõtractus. C. de fi 'e instrum. & quod ibi not. Bal. scilicet quod loquitur, quãdo expressè apparet, quòd partes voluerunt cõtrahere in scriptis. Et per hoc dico, quòd quãdo expressè partes conuenirẽt, quòd procedatur ordinariè coram iudice: & renuntiarent illi cap. detestãtes. tunc propter expressum consensum dicerem, quod non valeret iudicium, si aliqua solẽnitas obmitteretur, per præ-
14 dicta. ¶ Quid * autem econtra, an possint partes facere, quod in causa ordinaria procedatur summariè? Spec. in titu. de libel. concept. §. nunc dicendum. ver. nono. tenet quod sic. sed contrarium tenet Car. in d cle. sæpe. in prin. in xiij. q. & Alex. in addi. ad Bart. in d.l. si societatem §. arbitrorum. in ij. col. in addi. quæ incipit, Adde ad hoc, &c. ff. pro socio & est ratio, quia quod ordinariè procedatur, est iuris publici: & partes non possunt iuri publico renũtiare. l. ius publicum. ff. de pact. Idem tenet Lucas de penna. in l. de submersis. col. pe. in fi. & sequen. C. de naufragiis.

lib.xj.per eandem rationem. Dicit tamē Cardi.in dicta xij.q.& Lucas vbi suprà, quòd si partes vellent, quòd iudex procedat tanquā arbitrator, possunt hoc facere. Et sic per hunc modum possunt facere causam summariam, faciendo compromissum eo modo. Et ex his remanet expedita ista vtilis q. Laus Deo.

Rob.Maran.Venus. V. I. D.

DISPVTATIO V.

Vtrū in crimine vsurariū poßit iudex ecclesiasticus, vel secularis iquirere, & procedere ex officio nemine accusante: & vsurariū punire aliqua pœna: & quid seruatur in hoc regno Siciliæ.

1 *De vsurario an poßit inquiri per iudicem ex officio, & condemnari ad aliquam pœnam nemine accusante.*
Vsuras ne recipiat creditor, potest per iudicem impediri & receptas compelli restituere.
De vsurario suspecto potest inquiri p iudicem ecclesiasticum, vt imponatur sibi pœnitentia.
2 *Causa si fuit cœpta via ordinaria, debet solenniter per sententiā definiri.*
3 *Vsurarius potest excommunicari, si non restituit vsuras.*
4 *Vsuras est delictū punibile: & super eo potest procedi per inquisitionem & accusationem per iudicem ecclesiasticum.& 11.*
5 *Vsurarum crimen in regno est publicum: quilibet admittitur ad accusandum.& hoc qualiter procedat.*
6 *Vsuræ sunt permissæ de iure ciuili.*
7 *Vsurarius an poßit criminaliter puniri.& 12.& 13.*
8 *Vsurarius punitur tribus pœnis de iure canonico.*
9 *Vsurarius restitutis vsuris an teneatur ad aliud.*
Vsurarius pauper qui nō potest restituere, an teneatur in aliquo.& 22.
10 *De vsurario nullo modo potest hodie inquiri per iudicem secularem: nisi accusetur ab eo qui suam vel suorū iniuriam prosequitur.*
11 *Inquisitio potest fieri per iudicem ecclesiasticū de vsura, & de omni alio crimine fama præcedente.*
13 *Vsurarius recipiēdo vsuras committit dolum: & debet teneri crimine stellionatus.*
14 *Vsurarius pluries delinquit.*
15 *Iudex ecclesiasticus potest coadiuuare canones addendo nouam pœnam.*
Vsurarius an poßit pecuniariter puniri.& 17.
16 *Vsurariorū temeritas excreuit hodie, & acrius exercent vsuras Christiani quàm Iudei.*
Pœna augeri potest ob delicti frequētiam.
17 *Pœna illa irrogari debet, quæ magis timetur.*
Pœna pecuniaria est valde cōueniēs vsurario propter eius auaritiam.
18 *Vsuras est crimen, & non reperitur ea maius malum.*
Crimen dicitur omnis operatio mala quæ potest accusari & puniri.
19 *Pœna arbitraria puniri debet omnis*

quі

qui delinqui contra prohibitionem legis quando lex certam pœnam non irrogat.

20 *In dubio sequēda est opinio illa, quæ magis fauet publicæ vtilitati.*

21 *Vsura prohibentur recipi etiam à spōte soluente.*

Vsuras soluens non peccat: sed solùm is qui eas recipit.

Debitor soluens vsuras videtur sibi eruere oculum.

23 *Tortura an possit irrogari in crimine vsurarum.*

Vsurarius an possit torqueri stantibus indiciis.

FIscales iudices solēt quotidie inuestigando anhelare, vnde possint pecunias extorquere & prouētus facere: hinc quandoque nemine cōquerente formāt inquisitiones ex officio contra vsurarios: vt possint eos ad legitimā pœnā cōdēnare. Quæritur modo, an possint ex officio procedere & inquirere ac punire, nemine accusante Ista q. habet multa capita, quæ veniēt inferius decidēda & multa argumenta possunt adduci hincinde ad partes. ¶ Et primò pro parte affirmatiua, ꝙ possit inquiri ex officio etiā ad cōmodū priuati, adducitur tex. in c. cùm in diœcesi. & ibi Io. de Ana. in ij. no. de vsur. vbi iudex ecclesiasticus etiā nemine petente potest inquirere cōtra vsurariū: & ipsum compellere ad restitutionē vsurarū: Idem tenet Abb. in c. tuas. in ij. not de vsur. vbi plus dicit, ꝙ nō solū potest iudex cogere ad restitutionē vsurarū receptarū, verùm etiā ante solutionē, potest ex officio impedire creditorem, ne recipiat seu exigat, & hoc causa vitandi peccatū. idē tenet Io. de Ana. in d. c. tuas. in vltimo not. & gl. in c. ex literis. de spōsa. & Abb. in c. ad nostram. el ij. co. ij. de iureiur. vbi dicit de mente Inno. ꝙ iudex ecclesiasticus potest procedere cōtra eum quem habet suspectū de vsura ad pœnitentiā imponēdā. & erit vtile per consequentiā parti: quia nō poterit imponi salutaris pœnitētia, nisi vsurę restituātur parti. idem tenet Bal. in cōsi. clxxxiij. in fi. in primo vo. & Soci. in cōs. ccxix. in ij. vol. ¶ Secūdò, adducitur, *quod voluit Bal. in l. ea quidem. col. antepe. ver. item quæritur, an in ciuili, & c. C. de accu. vbi dicit ꝙ in ciuili causa regulariter nō proceditur per inquisitionē, nisi cōtra vsurariū. & idē Bal. in c. j. §. si tres. de pace tenē. ¶ Tertiò adducitur *dictū Abb. in c. præterea. de vsur. vbi dicit, ꝙ vsurarius potest compelli ad restitutionē vsurarū: & si non restituit, potest excōmunicari. ¶ Quartò, adducitur *dictū Pet. Phi. Cor. in cōs. xix. in litera e. & litera f. in iij. vol. vbi dicit, ꝙ crimen vsurarum, est delictum punibile: & super eo potest iudex procedere, tam per viam accusationis quàm inquisitionis, intelligendo de iudice ecclesiastico, præcedente fama, iuxta cap. qualiter & quando. de accusa. &

2

3

4

plures bonas ratiões allegat in d.consi. & concludit, ꝙ iudex vltra pœnas Lateranensis consilij traditas,in capitu.quia in omnibus. de vsur. potest etiam imponere pœnam arbitrariam.
5 Quintò, adducitur nouissima dispositio tradita in regno per consti.vsurariorum.quæ vult, ꝙ crimẽ vsurarum sit publicum,& quilibet de populo admittitur ad accusandum.ergo saltem pręcedente fama, quę habetur loco accusatoris:vt d.cap.qualiter & quando.el ij.debet posse iudex procedere per inquisitionem,sicut in aliis quampluribus criminibus publicis procedit.¶ Pro parte verò contraria, quòd imò nullo modo procedi possit per inquisitionem, adducitur primò: nam quantum ad iudicem secularem,qui habet sequi ius ciuile, non potest procedere nec punire:ex quo vsuræ de iure ciuili sunt permissæ,& non prohibitæ l.eos.C.de vsur. vbi Iustinianus Imperator,q fuit vir catholicus,permisit vsuras. Et hoc tenet Bar.in l.j.co.iij.C.de sum. tri.& fide catho.& Car.in cle.i. col.ij.in ij quæst.de vsur.Philip. Decius in consi.clxx.vnde quod fit lege permittente,non punitur, nec inquirit.l.Gracchus.C. de adul.& l.fi.ff quod quisq; iuris.¶ Secundò, ꝙ saltem ad pœnam imponendam non possit inquiri, adducitur dictum Bal. Sali.in l.improbũ.C.de his, qui no.infa.vbi dicunt,quòd vsurarius nullo modo potest criminaliter puniri:ex quo nulla legę cauetur nam recipit vsuras de cõsensu soluentis.Io.de ana.in ca. q̃ perniciosum.col.iiij.de vsur. & Phili Decius in d.consi.clxx.
8 ¶ Tertiò,* adducitur,quia solũ ius canonicum introducit quasdam pœnas spirituales contra vsurarium, quæ traduntur per Lateranense consilium.in d cap. quia in omnibus.de vsur.& sunt tres.Prima.quòd priuatur communione altaris:nam nõ potest recipere corpus Christi : nec debet stare in ecclesia, quando celebrantur diuina.Secunda, quia non debet sepeliri in ecclesia. Tertia,quia non admittitur ad obligationes faciẽdas:vt d c.qa in omnibus.& ibi ꝑ Abb.& Io. de ana.vltraistas pœnas spirituales nõreperitur aliqua lege cautũ,quòd vsurarius puniatur criminaliter:ergo contra eum inquiri non potest:quia frustratoria esset inquisitio:& non debet fieri,quod factum nõ releuet.l. hæc stipulatio §.diuus.ff.vt leg. nomi.caue. ¶ Quartò, * addu-
9 citur tex.in c.cũ tu.de vsur.qui tex.multũ stringit in tribus locis. Primò enim dicit in princ. quòd pœnæ inductæ per Literanense consilium contra vsurarios, habent locum,donec vsuras restituant : ergo sequitur, ꝙ illis restitutis cessant pœnę.Secũdo,põdero illum tex.in ver.illi autẽ.vbi dicit.ꝙ vsurarij pauperes,qui vsuras restituere nõ possunt

sunt, nō debent vlla pœna mulctari. Tertiò, in fine illius c. dicitur, quòd restitutis vsuris liberātur vsurarij, tā à peccato, quàm à pœna. Et sic patet per d. c. ꝙ tota vis iuris canonici consistit in faciendo restitui vsuras pro salute animæ: & ille, qui nō potest restituere, non punitur aliqua pœna. nā si posset criminaliter puniri, si nō haberet in ęre, deberet luere in corpus: cùm obligatio descendat ex delicto, vt habetur in l. si qs id, quod. ff. de iur. om. iudi. & in l. quicunq;. C. de ser. fugiti. sed lex canonica dicit expresse, quòd nulla pœna puniatur: & idem, quando vsuras restituit: vt d. c. cū tu. in fi. ❡ Quintò, adducitur authoritas Philip. Deci. in d. consi. clxx. vbi hoc tenet expresse, per plures rationes. ¶ Pro solutione huius quæs. facio duo membra principalia. Primū est, an iudex possit inquirere ex officio. Secundum est, an possit aliquampœnam irrogare criminalem saltem arbitrariam, ne delictum pertranseat impunitum. Et pro habenda vera conclusione in vtroque mēbrooportetdistinguere iura.

10 ¶ Super primo⁺mēbro, si quæris de iure ciuili communi, concedo hanc secūdam partem, ꝙ iudex secularis nō potest inquirere nec aliquo modo procedere, etiam per accusationem: ex quo de iure ciuili vsuræ nō sunt prohibitæ: ergo nō est crimen. vnde nec per accusationē, nec per inquisitionē puniri potest, quod non est delictum: per ea quæ modò dixi in primo argumēto secundæ partis. Si quæris de iure cōstitutionum regni, secundū quod ius est prodita pœna publicationis bonorū: vt d. cōsti. vsurariorum. & tunc dico, quòd per accusationē vniuscuiusque de populo, etiā si suam iniu. non prosequatur, potest iudex procedere. quia crimen est publicū, & hoc expresse dictat d. constit. sed per inquisitionem specificam nullo modo procedere potest. Primò, quia illa const. hoc nō permittit. vnde stamus regulæ iuris, quæ est ꝙ nemo sine accusatore damnatur. l. rescripto. §. si quis accusatorem. ff. de mu. & hono. & ibi glo. & habetur in l. ij. §. si publico. ff. de adul. Secundò, quia alia constit. quę incipit hi, qui. §. de specialibus. ꝓhibet speciales inquisitiones, nisi in certis casibus: inter quos non numeratur iste: ergo stamus regulæ: quia exceptio firmat regulam in casibus nō exceptuatis. l. quæsitum. §. deniq;. & ibi glo. ff. de fun. instruc. & l. cum de lanionis. §. cui fundum. eo tit. & l. nam quòd liquide. ff. de penu lega. Si verò quæris de iure rituum magnæ curiæ vicariæ, tunc est sciendum, quòd de hoc habemus in regno duos ritus. Vnū, in numero xiiij qui incipit, Item, quòd nullus laicus. quo cauetur, quòd nullus admittatur ad accusandum, nisi suam

vel suorum iniuriam prosequatur. vnde corrigitur constitutio regni in eo, quod admittebat quemlibet de populo ad accusandũ. Alius ritus est in nu. xv. qui incipit, Itẽ, quòd nullus admittatur, &c. quo cauetur, quòd iudex secularis nõ potest inquirere de vsuraria prauitate, nisi interueniat accusatio in forma, adeò quod non sufficit sola denũciatio. ¶ Et ex prędicta discussione iuriũ remanet firma conclusio, quòd iudex secularis nullo iure potest procedere per inquisitionem contra vsurarium, nisi interueniat accusatio eorũ, qui suam vel suorum iniuriam prosequuntur. Et hoc vltimum procedit in regno, vigore dictorum rituum. & ita tenet Parisin trac. Synd. in ver. inquisitio. col. iij. ver. & hodie in regno sunt sublatę, &c. ¶ Si verò quæris de iure canonico in curia ecclesiasti. & tũc cõcludo ꝙ iudex ecclesiasticus indistinctè potest procedere per inquisitionem cõtra vsurarium manifestũ, contra quem fama laborat: & ista inqſitio fit principaliter ad expugnandum peccatũ, & resultat ad commodũ priuati, quia vsuræ receptæ restituuntur. & nondum solutæ impediuntur solui. aliàs potest vsurarius excommunicari. si nõ paret mandatis iudicis ecclesiastici. Ita procedant omnia iura adducta in primo, & ij. argumẽto primæ partis. Itẽ potest procedere ad imponẽdas illas pœnas spirituales, de quibus in d. c. quia in omnibus. Et ratio est, quia de iure canonico de omni crimine potest inquiri fama pręcedẽte: vt d. c. qualiter & quãdo. el, ij. de accu. & ibi Abb. & doct. Et ita puto debere intelligi dictum Bal. in d. l ea quidem. C. de acc. & in d. §. si tres. quod fuit allegatum suprà in ij argumento primæ partis: quia de iure ciuili nõ posset procedere per rationem suprà dictam. scilicet quòd ius ciuile non prohibet vsuras. vnde de necessitate intelligi debet de inquisitione, quam fecit ecclesiasticus iudex ad commodũ priuati, & pro salute animæ subditorũ. & sic appellatur hæc inquisitio in causa ciuili: vt dicit
12 Bal. ibi. ¶ Super ij. mẽbro* principali, scilicet an possit irrogari pœna criminalis cõtra vsurariũ. Dico, ꝙ de iure ciuili communi nõ est dubium, quòd nulla pœna irrogatur: ex quo lex ciuilis non prohibet vsuras: sed de iure constitutionum regni irrogatur pœna publicatiõis bonorum: vt suprà dixi, per d. consti vsurariorũ. & est ritus magnę curiæ in numero xv. incipiens, Item, quòd nullus. & alius ritus, in numero cxiij. incipiẽs, Item,
13 quòd procura. ¶ Sed* totum dubiũ consistit, quid de iure canonico: an vltra pœnas illas spirituales possit iudex ecclesiastic' irrogare vsurario aliquam pœnam criminalem arbitrariã. in hoc sunt ista duo consilia repugnant

gnātia:videlicet cōsi.Phil. Dec. clxx.vbi tenet,ꝙ nō,eò,quia nulla lege cauetur. Aliud cōsilium contrarium est Pet.Philip.Cor. in consilio xix.in iij.vo .vbi per bonas rationes tenet, quòd sic. istam partem affirmatiuam tenet Ia.But.in d.l.improbum.C. de his,qui not.infa.assignat rationem,quia vsurarius exigendo vsuras,committit dolum.ergo tenetur crimine stellionatus.

14 ¶ Et hæc* secūda pars affirmatiua mihi videtur verior. Quam confirmo.Primo,per tex.in c.cū dioecesi.de vsu.vbi probatur, ꝙ crimen vsurarum potest in iudicium deduci per viā accusationis: ergo debet puniri aliqua poena naturali,conueniente illi delicto.Itē vsurarius pluries delinquit.Primò , enim delinquit mutuando sub vsuris:quia facit contra præceptum diuinum , & canonicū , quod dicit,Mutuum date,nihil inde sperantes,&c.c. consuluit.de vsur.Secundò , delinquit vsuras recipiendo: quia tūc exequitur suum malū propositum.Tertiò, delinquit vsuras non restituendo. sed omnes poenæ inductæ per ius canonicū tēdunt contra hoc tertiū delictum:ergo alia duo,si non punirentur , remanerent impunita , quòd esset contra publicam vtilitatem.l.ita vulneratus. ff.ad l.Aquil. & hanc pōderationem facit Phi.Cor.in d.cōsi.xix.

15 ¶ Secūdò,pro*ista parte adduco,quòd iudex ecclesiasticus ex iusta causa sibi visa potest coadiuuare canones, addendo nouā poenam:licet non posit totaliter statuere contra canones. gl. est in cle.ne Romani.in ver.tolli.& ibi Car.in prin. in iij.quæst. de elec.& Abb in cap.licet. col. ij circa fin.ver. aut iubest statutum,&c.de poenis & Fely.in ca. irrefragabili.§. cæterum. colū. ij. ver. limita hanc conclusionem,&c.de offi. ordi. vbi dicit, quòd potest addere nouam poenam pecuniariam , & idem Fel. in ca.quod super his.in ver.col. ver.fallit septimò.& c.de maio. & obe. Vnde licet nō caueatur expresse per canones, ꝙ vsurarius puniatur criminaliter,tamē dico,ꝙ episcopus potest addere nouam poenā coadiuuando canones:& punire ipsum arbitrio suo ad poenā pecuniariā ex iusta causa,scilicet ne tale delictū per transeat impunitū.& vt alij vsurarij capiant exemplum:& cessent formidine poenę à cōmittendis vsuris:vt dicit tex.in l.si operis. C.de poenis. & l. quicunq;. §. ꝙ si fecerit.C.de hære.Solēt enim poenæ exacerbari, vt alij capiāt exemplū.l.aut facta.§. fi.& l. si quis aliqd. §. qui abortionis.ff. de poenis.& l.j.C.ad l. Iul. rep.

16 ¶ Tertiò,*hanc confirmo : quia hodie multū inoleuit vsurariorum temeritas,& instigāte diabolo acrius exercēt vsuras non nulli Christiani, quā Iudæi & infideles.quo casu propter delicti frequētiam est permissum iudici poe

 ci poe

ci pœnas ordinarias augere, & nouas addere. text. est & ibi Barto. in prin. in d. l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. & l. j. in prin. ff. de abigeis. & tex. cum gloss. in l. ij. in fin. C. de epi. audi. Facit text. in l. hodie. ff. de pœnis, stante ergo vsurarum frequentia, est permissum episcopo augere pœnas canonicas: & punire vsurarium ad suum arbitrium pœna competēti: per d. l. hodie. ¶ Quartò quia iudex ecclesiasticus potest & debet pœnam irrogare, quæ magis timetur: cuius timoris ratione censendum est ipsum delinquētem fore à delinquendo cessaturum. glo. est in cap. licet. in gloss. magna circa fin. & ibi Abb. de pœnis. & tex. in ca. quoniam frequenter. in fi. & ibi gl. in ver. magis timeri, &c. vt lite non contest. & gloss. in capit. de causis. in ver. certa. in fi. de offic. deleg. & Fely. in cap. irrefragabili. §. cæterùm. col. j. & ibi etiā Abb. in iij. not. de offic. ordi. vbi Ab. & Fely. de mēte Hosti. vidētur propriè decidere hūc casum. dicunt enim, q iudex ecclesiasticus pro crimine ecclesiastico, etiā cōtra laicum potest irrogare pœnam pecuniariā: si illa magis timetur, quā pœna spiritualis. sed in nullo casu pōt magis cōuenire pœna pecuniaria, quā contra vsurarium, qui peccat ex rabie auaritiæ. vnde ī eo, in quo deliquit, puniri debet: vt pœna sit delicto conformis. l. si fugitiui. C. de ser. fugi. & l. sancimus. C. de pœnis. Ad quod habentes respectū Imperatores huius regni, imposuerunt pœnam pecuniariā contra vsurarios, scilicet, publicationis bonorū, vt suprà dixi: per d. const. vsurariorū. Et semper est credēdū, quòd vsurarius nullā pœnā magis timebit, quā pecuniariā. quia Sēper auarus eget, &c. ex quo incepit fabricare in gehēnam, nō curabit pœnas spirituales: vt tenet Ab. in c. vt clericorū. in fi. de vita & ho. cle. Vt ergo irrogetur pœna quæ magis timetur, & delicto cōueniēs, dico q episcopus poterit pecuniariā pœnam imponere: quam debet posteà errogare in fabricā ecclesiæ vel in aliū piū vsum, ne ipse etiam de auaritia arguatur: secun. Ab. in d. c. vt clericorum. in fi. & in d. §. cæterùm. & in c. dilectus. de offi. ordi. & in d. c. licet. ¶ Quintò, adduco* quia ius canonicū appellat vsuras crimen: vt d. cap. quia in omnibus. & c. super eo. de vsur. Sed crimen, dicitur omnis operatio mala, quæ potest accusari & puniri criminaliter in hoc seculo. c. apostolus. lxxxj. dist. & gl. in c. peccatū. de reg. iu. li. vj. & Fel. in c. testimoniū. col. iij. de testi. Et quòd vsura sit crimē, apparet ex ordine titullorū & rubricarū in decretalibus: qa post titulū de furtis, est immediatè situatus titulus de vsuris. & dicit Abb. in continuatione rub. ibi, quod vsura est species rapinę, & ideo cōtinuatur cum rubrica de

18

furtis

furtis.hinc dicit Io. And.in c.peccatum.de reg.iur.li.vj.quòd nõ reperitur maius malũ quàm sit vsuras.& idẽ dicit Io.de ana.in c.j.in fin.de vsur.Si ergo est crime,sequitur cõsequentia necessaria,quòd debet aliqua condigna pœna puniri,nã impunitas parit ausum ad maius malũ, & delicti multiplicationem:vt in-
19 quit Seneca. ¶ Sextò,qa * omnis qui delinquit cõtra prohibitionẽ legis,debet puniri pœna arbitraria,quando lex non statuit aliã pœnã certã,secundum glo. & Bar.in l.nemo martyres.C.de sacrosan.eccle.& gl.in cle.ij in fi.in ver.sanctioni.de vita & ho. cle.& Alex.in addi.ad Bar.in l. hodie.ff. de pœnis. vbi dicit, ꝙ venire contra præceptum legis, est pœna arbitraria.Sed cõmittere vsuras,est facere cõtra præceptũ legis,quia sunt à iure prohibitę.ergo vsurarius puniri debet pœna arbitraria,ex quo venit contra præceptum legis,per prædicta.& no.Bal.in l.legis virtus. ff. de legi. & habetur per Abb.& Fely.& doc.in c.j.de maio.& obe.¶ Septimò confirmo,
20 *quia quãdo casus est dubius,& sunt opiniones hinc inde.debemus in dubio sequi illam opi. quæ magis fauet publicæ vtilitati: & magis coadhæret regulis iuris communis.Ita tenent Bar. & doc.in l.j.in prin.ff.solu.ma. & est tex.& ibi Bar.in l.j.§ fi.C. de cadu.tol.Ad idem est tex.formalis in l.hoc modo.ff.de condi.& demon.vnde hic stantibus istis duabus opi.contrariis, magis fauet publicæ vtilitati hæc, quæ tendit ad puniendum delicta,quàm alia,opi. quæ inducit impunitatẽ:& auget materiam delinquẽdi:ergo ista opi.est tenenda.Et tantò magis hæc opi. procederet in isto regno, vbi vsuræ puniũtur criminaliter per consti.regni: & sic quod deficit in pœna iudicis ecclesiastici,potest suppleri per secularẽ.vt tenet Gemi.in c.j.de vsur.lib.6.facit tex.ĩ c.statuimus.in fi.de maledi.Vbi contra blasphemantes statuitur pœna pecuniaria vltra alias pœnas spirituales.¶ Non
21 obstant ea quæ in * contrarium adducebantur:maximè per Philip.Deciũ in d.consi.clxx.Et primò,inquantũ dicit, quod vsurarius petit vsuras ex conuẽtione & voluntate partis, vnde nullã iniuriam facit volenti: quia ad hoc de facili respondetur:nõ lex prohibens vsuras, prohibet eas recipi etiam à sponte soluente: quia is,qui soluit,nõ peccat:sed tantum is,qui recipit.vt not.gl. in c.debitores.in ver.reddere.de iureiur.vnde in materia vsurarum tota prohibitio legis est in recipiente.c.consuluit. de vsur. & propterea nõ cõsideratur voluntas soluentis.quia semper recipiens venit cõtra præceptũ legis:& meritò venit puniendus. Tantò magis:quia semper præsumitur debitor ĩuitus soluere: & soluendo vsuras, videtur sibi

eruere oculū:vt dicit gl.in l.j.ff. de sol. & Bal.ī l.indebitas.C.de vsur.Sic in simili videmus ī quo liber actu à lege ꝓhibito, quòd non excusat voluntas partium, quin remaneat ꝓhibitio & sortiatur locum pœna legalis.l.nō dubiū.C.de legi. Nō enim excusatur adulter,si dicat se adulterasse de voluntate mulieris.dato enim.quod nō offendat proximum ꝓpter eius volūtatem, tamen offendit rempublicam: quia attentat actum à iure prohibitū.& pœnalem.¶Non obstat d.ca.cum tu.de vsuris.suprà
22 *ponderatū in tribus locis:quia totum loquitur de pœnis lateranensis Concilij inductis ad restitutionē vsurarum ciuiliter tātū:vt patet ibi in prin. Et illud, quod dicitur in d.ver.illi autē. quòd si vsurarius est pauper, nō punitur,confirmat hunc intellectum.quia si illæ pœnæ sunt inductæ ad compellendum vsurarium ad restitutionem.cessante satisfactione propter paupertatem,cessant etiam & illæ pœnę, & similiter facta restitutiōe cessant.vt ibi dicitur in fine. quia cessat peccatū,quo ad Deum , & illæ pœnæ solùm respiciunt animam,& correctionē peccatoris. Sed quatenus fuit offensa Respublica ꝑ receptionē vsurarū, & patrationem delicti, requiritur alia satisfactio per pœnā criminalem,vt pluries fuit dictū superius. Vnde q̄a illa nō est naturalis pœna delicti,nec sufficiēs, solum tendit in fauorem priuati,vt vsuras recuperet:dicēdum est posse irrogari aliam pœnam sufficiētem arbitrariam, pro eo quia fuit contrauentum præceptis iuris diuini & canonici. pro satisfactione reipublicæ.l.licitatio.§.quod illicitè. ff. de publica. Et præsertim,q̄a,vt suprà dixi.illæ pœnæ Lateranensis consilij puniunt solùm delictum in non restituendo.vnde delictum in mutuando sub vsuris,& in recipiendo commissum remaneret impunitum : quod esse non debet:per prædicta. Et ex his apparet responsio ad tertium,quartum.& quintū argumentū secūdæ partis ¶Ad primū argumētum secūdæ partis potest respōderi per cōfessionē.quia fateor, quod de iure ciuili cōmuni non irrogetur aliqua pœna , ex quo non sunt prohibitæ:sed per ius canonicū ita,vt suprà interpretatum,puniri potest vsurarius per episcopū.¶Ad secundum argumentum secundæ partis respōdeo.per reprobationem:& dico q̄ omnes illæ authoritates reprobātur.per alias authoritates cōtrarias, & per rationes suprà allegatas:& ꝑ ea,quę dicit Pet. Phi.Coru.in d.cōsilio xix.in iij. volu.cuius dicta melioribus fir-
23 mātur rationibus.¶An*autem stātibus iudiciis in crimine vsurarum,possit deueniri ad torturam.Soci in consi ccxix.colum. fi.in ij.vo.tenet quod sic.Idē tenet Ioan.de ana.in cap quia in omnib

omnibus.colum.xix.de vsur.Tamen in regno puto, quod hoc non procederet:quia tormenta irrogantur solum in delictis imponentibus pœnam vltra relegationem:vt in cap.regni,quod incipit,tormenta.Sed pœna publicationis bonorum,quæ irrogatur vsurario,non censetur vltra relegationē. Ita tenet Paris in tracta.syndi.in ver.tortura.in cap.an in causa pecuniaria, &c. Et ex hoc remaneat expedita ista subtilis q.Laus Deo.Robertus Maranta, V. I. D.

DISPVTATIO VI.

Si præsentatur primò instrumētū ciuiliter super assistētia,an lite pēdēte possit criminaliter præsentari secūdū formā ritus magnæ Curiæ,an verò obstet exceptio litis pendentiæ.

1 *Causa cœpta ciuiliter, an pòßit lite pendēte inchoari criminaliter vigore instrumenti,an verò obstet exceptio litis pendenti.*

Executio instrumenti & sententie æquiparantur.

Exceptio litis pendentiæ an obstet cōtra executionem instrumenti.

2 *Actor habens plura remedia executiua,vno intentato, non præiudicat sibi in alijs.*

3 *Clausula, quòd electa vna via, alia non tollatur,quid operatur in instrumento.*

Notarius cēsetur rogatus vt apponat clausulas consuetas in instrumento.

Clausula qualibet in instrumento posita debet aliquid operari.

4 *Actione hypothecaria intentata,an possit lite pendente agi actione personali*

Cumulatio actionis hypothecariæ & personalis an fieri poßit.& 30.

Sentētia lata sup actione hypothecaria,præiudicat super actione psonali.

5 *Agens via ciuili an poßit pro eadem re agere criminaliter.*

6 *Procurator nō admittitur etiam ad media,quando præsentatur instrumētum secundùm formam ritus.*

7 *Debitor suspectus potest capi etiam lite pendente.*

8 *Instrumentum operatur vt debitor poßit carcerari:& debet dicere causam in vinculis.*

Instrumentum & cōtractus in quo differunt.

Instrumenti executio an impediatur per exceptionem quod metus causa vel doli.& 11.

9 *Iuramētum in contractu meticuloso seruari debet, nisi petatur absolutio.*

10 *Spontanea voluntas an probetur per illam dictionem sponte,appositam in instrumento.& 35.*

Verba notarij stipulātis cēsetur proferri de voluntate contrahentium.

12 *Fideiußionis contractus duas producit obligationes.*

13 *Fideiußionis contractus dicitur damnosus pro fideiussore,adeo quòd per hoc censetur dilapidare bona sua eo ipso quòd fideiubet.*

Maritus fideiubens dicitur vergere ad inopiā:& vxor repetit dotem.

Contr

ILlustris dominus Vice rex ciuitatis Neapolis, & Locūtenēs generalis huius regni, fuit aditus per supplicationem cuiusdā actricis, vt deberet sibi ministrare iustitiam cōtra quendā suum debitorem vigore instrumenti presentati super assistētia ciuili ter

ter contra bona debitoris: fuit causa commissa in sacro consil. vni ex regiis consiliariis, vt iustitiam faceret: in sacróque cõsilio referret. corã quo regio commissario fuit fabricatus processus vsque ad publicationem inclusiuè: & per debitorẽ fuit plene probatum in defensionibus, quod promissio & obligatio instrumentalis, quæ erat ducatorũ mille, fuit extorta per metũ & impressionẽ superioris. Demũ lite pendente in sacro consilio, prefata actrix præsentauit illud idem instrumentum in magna curie vicariæ criminaliter secũdum formam ritus: & fecit capi debitorem. Opponitur de litis pendentia in sacro consilio; & quòd causa fuerat occupata per superiorem iudicem: quæritur an dicta exceptio impediat viã criminalẽ, ita vt debitor debeat liberari: & procedi in causa cœpta in sacro consilio. ¶ Et primò

1 parte* negatiua, quòd dicta exceptio litis pendentiæ non obstet, imò quòd ꝓcedi possit criminaliter, adducitur: quia executio sententie, & executio instrumenti habentes executionẽ paratã, æquiparãtur. Ita dicit Bar. in l. cũ vnus. in fine illius princ. ff. de bo. autho. iud. pos. & Bald. in l. fi. col. ij. C. eo. tit. & Lud. Ro. in cõsi. lxxvj col. ij. Sed quando fit executio sententiæ, nõ impeditur per exceptionem litis pẽdentiæ. secundum Innoc. in cap. cùm in iure. de offic. delegat. & Lud. Ro. in d. cõsi. lxxvj. in fi. verbis. Ergo minime debet retardari executio instrumẽti: cuius vigore potest deueniri ad capturã personæ authoritate dicti ritus: sicut per instrumentum guarentigiatum: vt not. Bar. in l. Titio centum. §. ij. de condit. & demonstr. & Inno. in c. ex rescrip. de iureiur. & Alexan. in addi. ad Bar. in d. l. cum vnus. & Lud. Ro. in cõsil. cxxxiij. col. j. Quia ergo per ritum magnæ curiæ instrumentum habet executionẽ paratam, non poterit opponi litis

2 pendẽtia. ¶ Secũdò, quia* quando actor habet plura remedia executiua contra reum, vno intentato non præiudicatur sibi, quoad alia. Vnde si actor habuit possessionem bonorum, potest etiã recurrere ad capturã personæ, donec sibi satisfiat. Ita tenet Bar. in l. consentaneum. col. fi. C. quo. & quando iud. & Bald. per illũ tex. in l. qui legati. C. vt in pos. lega. per l. j. §. quid ergo. ff. de vẽ. inspi. & Bal. in l. ij. in fi. C. de restit. mili. & habetur in c. quoniam frequenter. §. fi. vt lite non conte. nec pendẽtia litis super vno, videtur posse super alio preiudicare: vt no. Ias. in l. nulli. col. iij. in vj. fallentia. C. de iudi. vnde licet dicti actores intentauerunt viam executiuam ciuiliter super assistẽtia, scilicet procuratores dictæ actricis, non debet talis pendentia litis impedire aliud remedium executiuum cõtra personam, donec integre satisf

satisfiat, per prædicta. ¶ Tertiò,
3 quia in* instrumentis communiter apponũtur illæ clausulæ: videlicet, quòd creditor posit præsentare instrumentum ciuiliter & criminaliter, & quòd electa vna via, alia nõ tollatur: ergo censetur data potestas creditori, quòd posit redire ad criminalẽ causam, secũdum formam ritus: non obstãte prima via ciuiliter electa, Cũ quælibet clausula, & omne verbum in instrumento appositũ, debeat aliquid operari: vt dicit Bal. in rub. C. de contrahen. empt. in ix. q. & gl. in c. solitæ. & in ver. tanquã de ma. & obe. & Ias. in l. ij. §. creditũ. in fi. ff. si cer. pet. & Pet. Phi. cor. in cõsi. cclix. col. iiij. in iiij. volum. & notarius semper censetur rogatus, vt adponat istas clausulas consuetas. l. fi. & ibi Bal. C. de fideiuss. & Bal. in l. si quis sub conditione. in fi. ff. de condi. insti. & in l. huiusmodi. in prin. ff. de le. j. & Alex. in cõsi. lxxxix. col. pen. iij. vol. & Ias. in l. certi cõditio. § numos. colum. v. ff. si cert. pet. ¶ Quarto, quia quãdo est inten-
4 tata* actio hypothecaria, potest actor etiã pendente iudicio intentare actionem personalẽ cõtra eundem debitorem. & hoc est speciale in istis duabus actionibus: quia possunt cumulari tã in eodẽ libello, quàm in diuersis: tam in eodẽ tempore, quàm diuerso: nõ obstante, quòd sententia lata super vna, pariat exceptionem rei iudicatę super alia. Ita tenet Bar. in l. edita. col. iiij. in fi. C. de edẽ. & in l. fundũ. ver. oppo. extra glo. & c. ff. de excep. per tex. in §. sed neq; in auth. de fideiuss. & Bar. in l. mulier. ff. qui po. in pig. ha. & Pau. de ca. in cõsi. cccclxxiij. in j. col. in ij. vo. Sed in proposito licet dicti actores seu procuratores actricis primò egerint actione hypothecaria, intentando asistentiam, potest nihilominus pendente illo iudicio intẽtare actionem personalẽ dicta actrix, præsentando personaliter instrumentum secundum formam ritus contra eundem debitorẽ. Pro hoc vẽdetur casus in l. ij. & l. obmissis. C. de
5 fideiuss. ¶ Quintò, quia* quando ex eodẽ facto oritur duplex modus agẽdi, vnus ciuiliter, & alius criminaliter, non ad vindictam principaliter: sed circa persecutionem rei familiaris: tũc intentata via ciuili potest etiã agi via criminali: quia vna per aliã non tollitur. Casus est in l. ex morte. C. ad l. Aqui. & in l. prętor. §. j. ff. vi bon. rap. Sed dicta actrix egit primo ciuiliter, vnde potest nũc agere criminaliter præsentãdo instrumẽtum, secundum formã ritus: quo casu dicitur causa criminalis propter periuriũ: vt habetur in deci. lxiiij. consi. Neap. Et sic exceptio litis pẽdentiæ super causa ciuili, non potuit ei præiudicare in criminali. pro hoc est text. cũ gl. in l. de fide. C. ad
6 l. Corn. de fal. ¶ Sextò, * quia dicta litis pendentia fuit allegata per

per procuratorē: & quādo præsentatur instrumētū secūdum formā ritus, nō admittitur pro curator, etiā ad media: vt dicit ritus magnæ curię. & habetur in d. deci. lxiiij. cōsil. Neap. & sic nō debet obstare litis pēdentia: cū nō fuerit allegata per legitimā
7 personā. ¶ Septimò, quia *etiam lite pendēte licitū est creditori impetrare capturā debitoris suspecti: licet ab initio ipsum capi facere noluerit, secūdum Ange. in l. nemo carcerē. circa mediū. ver. item quæro, quid si lite pen dēte, &c. C. de exac. trib. lib. x. & Ale. in consi. cvj. col. fi. in princi. in iij. vol. quia ergo per dictam nouā pręsentationē instrumēti, secūdum formā ritus intēditur ad capturā debitorū, sequitur ꝙ lite pēdente fieri potuit. ¶ Octa
8 uo, quia *ritus magnæ curię fun dat se super instrumēto: videlicet, quòd quando de debito apparet publicū instrumētū, statim debitor carceratur: & debet dicere causam in vinculis. vnde nō habet obstare exceptio, ꝙ interuenerit metus seu impressio: quia ista exceptio respicit cōtra ctū debiti, non autē instrumentum: quod cōsistit in solennitatibus, scilicet in interuētione iudicis, notarij, & testiū, & in sub scriptione, sigillo, anno, die, mē se, inuocatiōe nominis domini, & in aliis solennitatibus cōtractus verò consistit in substantia negotij. vnde si ex cōtractu meticuloso fiat instrumentū, debet habere executionē paratā: quia nō eliditur per istā exceptionē, quæ nō respicit instrumētū: sed cōtractū. Ita notāter tenet Bart. in l. j. §. & parui. ff. quod vi aut clam. quē refert & sequitur Pet. Phi. Cor. in consi. ccxlj. col. iij. in litera h. in iij. vol. & tenet Bal. in l. j. col. fin. C. plus vale. quod agi. vbi distinguit. vnde sequitur ꝙ dicta exceptio metus nō habet impedire executionē instrumē-
9 ti. ¶ Nonò, quia in dicto *instrumēto interuenit iuramētū: quo casu etiā si extaret metus, nō potest debitor cōtrauenire, nisi primò faciat se absolui à iuramēto c. si verò. de iureiu. c. ad aures. & ibi not. extrà. ꝙ metus causa. vnde dictus debitor citatus super tenore instrumēti, opponendo exceptionē metus, nō debet audiri tanquā periurus, cùm nō sit
10 absolutus. ¶ Decimò, quia *in dicto instrumēto dicitur ꝙ dicti fideiussores sponte & voluntariè fideiusserūt: per quę verba excluditur probatiō metus: quia vbi est consensus & spontanea volūtas, cessat præsumptio metus: cùm sint duo contraria, quæ nō possunt esse in eodē subiecto. L. j. C. de fur. & omnia verba, quæ profert notarius, cēsetur proferre de voluntate cōtrahētiū: quia debet cōtradicere ille, cui verba displicēt. Ita dicit Bal. ī l. mater. ver. quid ergo si tabellio, &c. C de rei ven. & Bal. in l j, col. fin. C. de priui. dor. Cū igitur hic agatur cōtra vnū ex fideiussoribus

in solidũ, qui se spõteobligauit, sequitur ꝙ cessat exceptio metus, per prædicta. ¶ Vndecimò, quia* quãdo instrumentũ habet
11 executionẽ paratã, vigore statuti, nõ admittitur cõtra tale instrumẽtũ exceptio doli nec metus ad impediẽdã executionem, Ita tenet Ang. in cons. ccxxxiiij. incipiente, ni i statuto. & cõtractu. & c. col. pe. ver. sed licet. Sed certũ est, ꝙ vigore dicti ritus instrumẽtũ habet paratã executionem ergo exceptio metus. eam
12 non impedit. ¶ Pro parte* verò cõtraria adducitur. Et præsuppono primò, ꝙ ex cõtractu fideiussionis duæ oriũtur actiones seu obligationes. Vna videlicet, quę cõtrahitur inter fideiussorem & creditorẽ, quæ est ex stipulatione. l. blãditus. C. de fideiuss. Alia est, quę cõtrahitur inter fideiussorẽ & reũ principalem: quæ est obligatio & actio mandati. l. rogatus. & l. qui fide. & l. si remunerandi. §. si passus. ff. manda. & l. mandati. & ibi gl. C. de fideiuss. & insti. de fideius. §. si quid autẽ.
13 ¶ Secundò, præsuppono* quod cõtractus fideiussionis, est contractus onerosus & damnificatiuus, adeò ꝙ in eo nullũ lucrum speratur. in tantum ꝙ illi qui fideiubet, censetur dilapidare bona sua, & hęc est causa sufficiens vt vxor possit in cõstãtia matrimonij repetere dotẽ à marito suo: secũdũ Ang. in l. in personã. §. j. & ibi etiã Ias. ff. de pac. & Ale. in l. si constãte. col. vij. ff. sol. ma. pro hoc est tex. in l. iij. §. si filius ff. de lib. & posth. ¶ Tertiò præ-
14 suppono. ꝙ* domini tẽporales, vt sunt duces, comites, & marchiones, & eorũ vicarij. cẽsentur principes in suis terris: & habẽt illã potestatẽ in suis terris cõtra subditos, quã habet Imperator in toto regno, maximè, quãdo habent regalia, prout omnibus baronibus huius regni, vt plurimũ concessa sunt. Ita tenet Lud. Ro. in cõs. lix. & Pet. Phi. Cor. in cõs. cc. col. j. & ij. in primo vol. & Ang. in cõs. ccxvij. col. ij. in fi. & iij. & Pau. de Cast. in cõs. xxxiiij. col. iij. in ij vol. ¶ His præsuppositis dico pro parte contraria, ꝙ dictũ instrumẽtũ in casu, de quo quæritur, nõ meretur executionẽ. & præsertim, quia probatum est de metu & impresiõe supe-
15 rioris. ¶ Et primò pro* ista parte adducitur, ꝙ officiales ꝓhibẽtur in illa prouincia, quã regũt, cõtrahere cum eorũ subditis: & cõtractus eorũ. maximè q. andotendũt in læsionẽ subditorum. sunt inualidi. l. j. C. de cõtra. iud. & habetur in l. fi. C. de r. s. i ven. & in l. principalibus. ff. si certũ pet. & hoc sine dubio procedit, scilicet ꝙ tales contractus sunt nulli, quãdo fiũt metu, & per impresiionẽ superiorũ: ita vt non sit necesse intentare actionem, quod metus causa, ad rescindendu: secũdũ Bal. ti. de pace Constan. in vers. pactiones, & in ver. pro infectis. & Ias. in §. quadrupli. col. ix. insti. de actio. & Paris in

in trac.syndi. in xv.char. col.j. Hinc dicit Bal.in l.decernimus. C.de sacros.eccles. q contractus celebratus cũ tyrãno per ipsius impressionẽ non valet, præsumitur autẽ factus per impressionẽ, quãdo subditus cum eo contrahens læditur enormiter.& illud dictũ sequitur Alexá.in l.si per impressionem.C.quod met. causa.sed dictus contractus fideiuss.fuit celebratus inter superiores & eorum subditos.& per eorũ iussum: quia ipsi superiores fuerũt rei prĩcipales,& iusserum dictis fideiussoribus subditis, q p eis fideiuberẽt:& ita fideiusserunt:certè ex tali iussu facto per superiores vnà cùm cõtractu oneroso ac damnoso, prout est contractus fideiussionis,vt suprà dixi,satis probatur impressio & metus. Nec obstat. l.ad inuidiã.C.quod met.causã. vbi dicitur, q sola dignitas officialis non sufficit ad inducendã præsumptionẽ metus:quia illud procedit in officiali nõ habẽte iurisdictionẽ.Ita intelligit Bar. in l.aufertur.§.quod à præside. ff.de iure fisci.& Alexá.in d.l.si per impressionem.Item ibi nõ interuenit metus seu impressio. secũdũ Bar.in d.l.si per impres-
16 sionẽ.¶ Secundo, quia * non solum iussus.imo solæ preces superiorũ officialium,inducũt iustum metum quando officialis est talis, qui solet sæuire in suos subditos:secundum Abb.in c.insinuante.in fi.& ibi gl.Qui cle. vel vouen.& Abb.in cap.ii.co.j. quod met.causa.& Alex.in cõs. xvj.col.pe.in iij.vol.& ita intelligitur quod not.in l.j.ff.quod iussu.& gl.in cle j.in ver exhortamur.de testib.& And.de Yser. in c.si quis miles.de feu.sine cul. nõ amit.Vnde à fortiori iussus debet inducere metum:& sic dictus cõtractus non valuit:vt habetur in decisi.lxix.consi.Neap.
17 ¶ Tertio,quia*solus vultus terribilis potestatis, inducit iustũ metũ.Ita dicit Io.And in nouel. in c quia propter.de elect.in pe. col.& Bal.in c.j.§.iniuria.co pe. de pace iur.fir.& Ias in l.de pupillo.§.si quis prætori co.viij.ff. de ope no nun.Itẽ indebita seruitia extorta p principes à subditis,præsumuntur extorta per metum:secundum Ioan.And.in c.j de præscri.lib.vj.in nouel.& Bal.in tit.de pace Cõstan.in ver. pactiões.& in dubio in hoc præsumitur cõtra potestates,secundum eũ.l. volumus.C.de testa. & l.qui per potentiã.C.de omni agro deser.lib.j.Vnde idem est dicendum in dicta fideiussione, cùm sit indebitè extorta per superiores officiales & barones ĩ damnum subditorum.¶ Quar-
18 tò,quia*instrumẽtum dictæ fideiussionis non fuit extractum de voluntate fideiussorum:nam in extrahendo instrumento debet creditor & debitor consentire:& nõ sufficit solus creditor. Ita tenet Alex in cõsilio cx. incip.eximie doctor,& c.in ij.vol.

& Abb.in ca.j.col.antepenul.& pe.de fide instrument.& Bal.in rubr.C.de fide instrumen.co.iij. Vnde non debet habere execu-
19 tionem.¶Quintò.quia* proponitur,quòd fideiussores tempore contractæ obligationis erant hostes publici,cũ dicta actrice. vnde cum sint personæ priuatæ, non tenentur seruare fidem hosti:secundum Bartol.Ias.& doct. in d.l.conuentionum.ff.de pac. & Bartol.in l.j.§.non fuit.ff.de
20 dolo.¶Sextò, quia* causa fuit prius occupata per illustrissimũ Vice regẽ generalem:per quem fuit delegata in sacro consilio, vt suprà. Vnde pendente lite in sacro consilio,& sic corã maiori iudice,nõ potuit dicta actrix adire magnam Curiam vicariæ, & sic iudicem minorem pro eadem causa.Ita tenet Bald.in l.ij. §.j.ff.si quis cau.& Bald. in l.senatus.in fi.C.qui accus.nõ pos. & in authent.ed nouo iure.col. viij.de seru.fugi.& habetur per Fely.in capitulo,ex tenore.col. vij.de rescri.& hæc præuentio iurisdictionis fit per solam citationem.capitulo,proposuisti.& ibi Abb.de foro compet.& cle. si.vt lite pendẽte.multò fortius hîc,vbi in sacro cõsilio fuit processum vsque ad publicationẽ inclusiue.Facit text.in l.vbi cœptũ.& l.si quis posteà.& ibi Bal.
21 ff.de iudic.¶Septimò,quia * ex quo dictus princeps aduocauit ad se causam, & illã delegauit, censetur super illa sustulisse omnem iurisdictionẽ cuicũque ordinario inferiori.Casus est in capitu.vt nostrum.& ibi Abb.& Philip.de appel.intantum,quòd processus factus per inferiorem, est nullus tanquam factus à priuato:vt ibi habetur:probatur in l.iudicium soluitur.ff.de iudi.& eo ipso,quòd Princeps delegat causam alteri,censetur ad se illam aduocare.secundum Bal.in cap.ad hoc.colũ.iiij.de pace iur. fir.Pro hoc est tex.in cap.pastoralis.§.præterea.& ibi per Fely. de offic.deleg.& Fely.in c.quoniam Abb.in fi.eo.tit.& Ias.in l. more maiorum.col.fi.ff.de iur. omn.iudic.& Imo.in l si expressum.ff.de app.& Ludo.Rom.in cõsi.cccxxx.co.j.& cõsi.cccxxxv. & Bal.in l.si vt proponis.la prima.col.iij.versi.quæro,Papa & c. C.quomodo & quando iud.vbi plus dicit Bal.quòd etiam mortuo delegato Princ.in tãtum cẽsetur causa aduocata , quòd non reuertitur ad ordinariũ , sed ad ipsum principem occupantem.
22 ¶Octauo,quia* emanauit citatio à magna curia,quæ fuit obtenta nulla facta mẽtione de litis pendentia in sacro consilio, & sic fuit surreptitia & inualida,secũdum Fely.in c.super literis.col.ix.& in cap.cæterũ.co. ij.de rescrip.& Lud.Rom.in cõs. cccxxx.& idem Fely.in c.ad audientiã.el ij.col.xvij.in vj.fallẽ. de rescri.vbi decidit casum nostrum, concludens, quòd quando causa est deuoluta ad curiam

Principis,non poteſt inde extra hi,ſine certa ſentētia Principis. aliàs cõmiſsio cauſæ alibi dicitur ſurreptitia,& non valet:ſecũ
23 dũ eum.¶ Nonò quia*exceptio litis pẽdētiæ corãvno iudice im pedit litẽ agitari corã alio iudice:vt plenè declarat Soci.in cõſ. xxxiij.in primo vol.& habetur p Alex.in l.nulli.C. de iudic.& Bal.in c.j.in fi.de controu.feud. apud pares.maximè,quãdo ſentētia lata ab vno,parit exceptio nem rei iudicatæ coram alio:ſecũdum eum,prout eſt hîc.& ita habetur in deciſi.ccliiij.conſi. Neap.per Matt.de affli.¶ Deci-
24 mò,quia*quando actor habet duas vias agendi,vnam ſcilicet ordinariam,& aliam extraordinariam,& executiuam,intentãdo ordinariam,cenſetur renuntiare extraordinariæ. Ita tenet gloſſ.in l.proinde.§.notandum. in gl.fi.in fi.ff.ad l.Aquil.& colligitur ex dictis Ludo.Roma.in conſi.cxxxiij.¶ Vndecimò,quia
25 ſacrum cõſiliũ inhibuit magnæ curiæ,quòd ſe in cauſa nõ intro mittat, ex quo pendet in ſacro conſi.quòd potuit,ſecundũ Bal. in l.j.in fi.C.quomodo & quãdo iudex.quo caſu ſi inferior inhibitus procedit ad aliquem actũ, eſt proceſſus nullus : ſecundum Franc.de Areti.in conſi.lxxv.in
26 prin.¶ Duodecimò,*quia exceptio præuentionis, eſt declinatoria : quia per eam declinatur iuriſdictio tanquã incompetẽs: ſecundũ Bald.in authen.ſed nouo iure.col.iij.C. de ſer.fugi.vn de ſtante præuētione Principis, & exceptione declinatoria appoſita, dicta magna curia fuit effecta incompetens:& per conſequens omnia per eam actitata,ſunt nulla:vt toto ti.C.ſi à nõ compet.iudice. & per ea, quæ habentur in l.ij.ff.ſi quis in ius vo.nõ.ie.¶ Pro ſolutione in caſu, de quo quæritur, adhæreò huic ſecundæ parti,per rationes modò adductas pro iſta parte.
27 ¶ Supereſt ſolum * reſpondere ad argumenta in cõtrarium adducta pro prima parte. Vnde nõ obſtat primum argumẽtũ:quia licet dicatur, quòd inſtrumẽta guarentigiæ habent vim ſentẽtiæ:non tamen per omnia æquiparantur ſententiæ,& eius executioni,quod patet:quia contra executionem ſententiæ,non po teſt opponi exceptio perempto ria:ſed contra executionem inſtrumenti ſic:ſecundum Bald.in l. peremptorias.colũ.iij.C.ſent. reſc.nõ poſſ.& eſt ratio, quia in inſtrumento nulla præceſsit lis: vnde non potuit exceptio oppo ni.iſtud magis in terminis tenet Alex.in l.iiij.§.condemnatũ.co. iiij.ff.de re iudic.vbi propriè loquitur de exceptione litis pendentiæ,quę poteſt opponi cõtra executionem inſtrumẽti.allegat Fede.de Senis in cõſi.cxxxvj.incip.in quæſt.domini Ian.Pauli,
28 &c.Prætereà,poſito*quòd æquipararẽtur,nos videmus ꝙ quan do cauſa eſt legitimè deuoluta

ad superiorem ꝑ remediũ appellationis, obstat litis pẽdentia ad impediendam executionem. vt in toto titu. de app. ergo eodem modo quando quis deuoluit legitimè causam ad superiorẽ, debet obstare litis pendentia contra executionẽ instrumẽti. ¶ Nõ
28 obstat* secundum argumẽtum: quia loquitur contra contumacem: nam cõtra eũ potest iudex pluribus remediis vti ad ipsum conuincendum: sed nos sumus in eo, qui se legitimè defendit. Præterea, licet secundum remedium in casu nostro sit executiuum secũdum formam ritus: tamen primum fuit ordinariũ super assistentia: quia ipsa actrix dicit in libello suo: volens vrbanius agere, venit per viam iuris, &c. Item illud cõtrariũ procedit in eodem iudice, nõ in diuersis: vt fuit hîc, & maximè, quã causa erat præuenta per principem. Ita sentit Ias. in d. l. nulli. in vj fallent. C. de iudiciis. ¶ Ad
29 tertium* argumentum respondeo, quòd indicto instrumento non sunt dictæ clausulæ: ex quo fuit extractum à protocollo notarij mortui, prout iacet. Præterea, quia instrumẽtũ est nullum, vt suprà fuit probatũ, per rationes adductas pro hac secunda parte ratione metus; similiter & omnes clausulæ in eo cõtentæ, sunt nullæ: vt no. Ludo. Rom. in consi. xlij. col. j. præterea, dato ꝙ vna per aliã nõ tollatur aut suspẽdatur: tamẽ debet adiri idem iudex, scilicet Princeps, qui fuit primò aditus: quia alia curia inferior censetur priuata iurisdictione ꝑ præuẽtionẽ Principis:
30 vt suprà dixi. ¶ Ad quartũ* argumentũ respondeo, ꝙ illa cumulatio debet fieri corã eodem iudice: nam cùm actio personalis & hypothecaria tendant ad eundem finẽ, non debet diuidi continẽtia causæ coram diuersis iudicibus: vt d. l. nulli. vbi denegat lex audiẽtiam. per quæ verba etiã si non excipiatur, nõ valet processus, qui fieret per secundũ iudicẽ: secũdũ Alex. in l. j. §. j. ff. ad Trebe. & in l nam & posteà. ff. de iureiur. & hãc dicit esse communẽ opi. quam tenet etiã Ioan. And. in addi. Spe. in ti. de prolatione sen. §. iuxta. super ver. item est nulla. &c. & habetur per Matth. in deciũ. cccliij. consi. Neapol. idem tenet Bald. in l. scire oportet. §. cõsequens. ff. de excu. tut. Vnde omnia attẽtata per magnã curiam, sunt nulla: quia lex denegabat audien-
31 tiã d actrici. ¶ Ad quintũ* argumẽtũ respõdeo, ꝙ ciuilis causa non præiudicat criminali, quando est finita secus pendente ciuili. quia nõ potest per eundem intẽtari criminalis. Casus est in l. interdum. ff. de pub. iud & ibi Bart. & idẽ Bar. in l. j. in fi. ver. iij. no. & c. C. quando ci. actio præiu. cri. Præterea obstat, quia coram diuersis iudicibus, vt suprà.
32 ¶ Ad sextũ argumentũ* dico, ꝙ in criminalibus nõ admittitur

proc

procurator, quãdo comparet ad discutiendũ ipsam causam prin. Secus est, quando comparet ad opponendum declinatoriam fori: vel ad opponendum ineptitudinem libelli, & annullandum iudicium: quia tunc admittitur, etiam in causa capitali: ex quo per hoc non examinatur crimẽ. ita tenet Bart. in l. pe. §. ad crimẽ. col. pe. ff. de pub. iud. & Bal. in d. l. j. colum ij. C. quo. & quando iudi. sed in proposito dicta exceptio præuentionis & litis pendentiæ est declinatoria, secũdum Bal. in authen. sed nouo iure. col. iij. C. de ser. fugi. ergo potuit: opponi per procuratorem. Itẽ procurator in criminalibus admittitur ad ostendendũ quòd aduersarius calumniatur: & opponendum quòd nomen rei non recipiatur inter reos: secũdum Cy. in l. reos. C. de accu. & Bald. in l. ij. C. vt nemo priua. plus etiam dicit Bal. in d. l. j. col. ij. C. quo. & quando iud. quòd iudex potest ex officio supplere, quando videt accusatorem calumniari: nã calumnia habetur loco libelli inepti. sed nulla est calumnia maior, quàm temerè vexare dictos fideiussores coram diuersis iudicibus: cùm sit fabricatus processus: & liqueat de causa in sacro cons. ergo non tantùm procurator potuit interuenire, sed etiã iudex debuit repellere actores calumniãtes ex officio. ¶ Ad septimũ argumentum respondeo, ꝙ procedit corã eodẽ iudice, & superueniente noua causa suspicionis. Ita loquitur Ang. in d. l. nemo carcerẽ Ad quod facit l. in omnib'. ff. de iudi. quæ omnia cessant in casu

33 nostro. ¶ Ad octauum arg. * respondeo. ꝙ ritus mag. curiæ loquitur de creditore, scilicet ad instãtiã creditoris fiat executio. qđ debet intelligi de creditore efficaci; cui nulla obstat exceptio. Ita tenet Lud. Ro. in cõs. cciiij. I fi. sed dicta creditrix nõ erat efficax stãte exceptiõe metus. vnde ad eius instantiã nõ potest fieri executio. præterea, quando exceptio nullitatis cõtractus apparet ex inspectione ipsius instrumẽti, põt opponi ad impediendam executionem, etiam si statutum tolleret omnẽ exceptionẽ: quia intelligitur de instrumẽto valido: secundũ Lud. Ro. in cõsi. xlij. & cõs. ccxcxiiij. co. ij & pen. Phi. Cor. in cõs. xciij. in iiij. vo. & Bal. in l. in mentis. in iij. not. C. de contrahen. emp. & Bald. in l. sancimus. C. de dona. & Alex. in. cõs. cxix. col. ij. ver. ad idẽ. in primo vol. & in cons. lxxvij. col. pe. in fi. in iij. vol. vbi plus dicit, ꝙ iudex potest tunc etiam ex officio repellere argẽtem. & Bal. in l. si non sortem. §. j ff. de condit. inde. & Imo. in l. fi. ff. à qui appe. nõ li. & Iaso. in l. iurisgentium. §. quod fere. col. fin ff. de pac. Itẽ potest tunc opponi exceptio resultans ex inhabilitate cõtrahẽtis, prout in casu nostro: secũdũ Io. An. in add. Spe. in ti. de sen. §. vt aut

vt autẽ.& Iaſ.in l.ij.§.prętor ait. verſ.ſeptimò,&c.ff. qui ſat.cog. Ex iſto enim inſtrumento apparebat, ꝙ rei principales, pro quibus recipiebatur fideiuſſio, erãt vice principes & ſuperiores fideiuſſorũ, quo ad iuriſdictionẽ: vnde contractus apparet nullus & per præſumptam impreſsionẽ factus, vltra quod per teſtes fuit plenè probatum in ſacro cõ

34 ſilio. ¶ Ad nonum * argumentũ reſpondeo, quòd iuramentum non obligat in caſu, quo metus reddit actũ nullũ, prout in caſu noſtro. ita tenet Fely. in capit. ſi verò. col. fi. de iureiur. & gloſſ. & Ab. in c. ij. de eo, qui dux. in matri. &c. præterea, quando actus eſt aliàs à iure prohibitus, ibi iuramentum per metum extortũ, eſt ipſo iure nullum, & non obligat. ita tenet Abb. in c. cùm contingat. in vltimo not. de iureiu. Item communis opi. ciuiliſtarũ in auth. ſacramenta. C. ſi aduer. ven. eſt quòd iuramentum metu extortum, non obliget, & hanc opi. ſequitur deci. cclxiij. conſil. Neapo. in deciſionibus Matth.

35 ¶ Ad decimum * argumentum reſpondeo, quòd licet in inſtrumẽto dicatur, ſponte. &c. nõ tamẽ per hoc creditur inſtrumẽto quòd actus fuerit ſponte factus, niſi ex quadã iuris præſumptione, Ita notabiliter tenet Bal. in add. Spe. in ti. de app. in §. reſtat. in addi. quæ incipit, Confeſſus in tormẽtis, &c. & dicit pulchrè Soci. in conſil. cclxiij. col. vj. in princip. in ij. volu. quòd dicta clauſula, ſponte, &c. præſumitur metu extorta, ſicut omnes aliæ clauſulæ appoſitæ in inſtrumento meticuloſo, & poteſt addi ratio: quia ſpontanea voluntas cõſiſtit in animo contrahentium, de quo notarius non poteſt teſtificari. Nõ enim tenetur ſcire animum contrahentium, ſecundum Bal. in rub. C. de fide inſtr. col. v. & contra ipſam præſumptionem reſultantem ex inſtrumẽto apparent probationes de metu in ſacro conſilio: quo caſu probato metu. eſt impoſsibile probare ſpontaneã voluntatẽ. ita dicit Bal. in l. ſiquis in hoc genus. C. de epi. & cle. & in l. fin.

36 in fi. C. de hære. inſti. * Hinc dicimus, quòd plus creditur duobus teſtibus deponentibus de metu, quã mille deponẽtibus de ſpontanea voluntate, ſecũdum Inn. in cap. ſuper hoc. de renun. & Iaſo. in §. quadrupli. col. ix. inſtit. de actio. & Bal. in l. obſeruare. §. proficiſci. in xiij. q. in prima lec. ff. de offi. procon. Non enim dicitur aliquid velle is, qui per metum vult: ſecũdum Bal. in ti. de pace Conſtãtiæ. in verſ. item volentibus, &c. ¶ Ad vndecimũ argumẽtum reſpondeo, prout dixi reſpondendo ad octauum: quia iſta diſcuſsio eſſet faciẽda in ſacro cõſilio, ſed quia ibi agitur ordinarie: ideò ceſſat hîc & ibi, & ſic per prædicta remanet confirmata hæc ſecunda pars in fauorem fideiuſſorum contra

actric.

actricem. Laus Deo. Et ita fuit per sacrum consilium Neapolitanũ iudicatum, referente excellentissimo I.V. doctore, celsæq; doctrinæ, ac sanctimoniæ, patre domino Martiale, regio cõsiliario, & in ipsa causa regio delegato, ac dño meo colendissimo, &c. Rob. Marã. Venusi. V.I.D.

DISPVTATIO VII.

An maritus, qui in capitulis matrimonialibus promisit curare & facere cũ effectu quòd vxor sua renũtiet bonis paternis, et maternis, cũ iuramẽto & pœna, teneantur de periurio, vel ad pœnã, vel ad interesse, si fecit oẽm suũ conatũ et vxor noluit renũtiare.

SVMMARIVM.

1 *Maritus promittens curare cum effectu quòd vxor sua renuntiet bonis paternis, &c. an si fecit posse suum, excusetur, si vxor nõ vult renũciare.*
Iuramentum facit quem præcisè teneri ad factum. & 18.
2 *Iuramentum debet impleri in forma specifica. & 19.*
3 *Promittens præsentare aliquẽ sub pœna, tenetur ad pœnã, si nõ præsentat.*
4 *Promittens pro alio de iudicio sisti, tenetur ad interesse.*
5 *Fideiussorem dare promittẽs tenetur ad interesse si non dat. & 14.*
6 *Promittẽs se curaturum & facturũ dicitur promittere factũ proprium.*
Promissio facti alieni cum iuramento valet.
7 *Promittens factum alienum cum clausula, quòd non possit excusari fecisse suum posse, &c. tenetur ad interesse: quia videtur renuntiasse difficultati. & 23. & 27.*
8 *Iuramentum operatur vt quis censeatur magis deliberatè accedere ad actum, & cogitare omnes casus qui in genere poterant cogitari.*
9 *Imputatur ei, qui nõ prospexit quòd euenire potest.*
10 *Promittens factum alienum, cum iuramento excusatur à periurio propter difficultatem.*
Difficultas excusat à pœna, à mora, à periurio, & ab interesse in obligationibus facti. & 11.12.13.17.18.18. & 20.
Iurãtis solum animũ inspicit Deus.
11 *Promittẽs factũ alienũ sub pœna, an excusetur à pœna vel ab interesse, si fecit qcquid potuit. et 12.13.17. et 18.*
12 *Interesse dicitur pœna legalis: & an differat in aliquo à pœna.*
13 *Moram nõ incurrit quis propter difficultatem.*
Obligatus ad factum tenetur ad interesse post moram, non ante.
15 *Promittens factum alienum tenetur solùm adhibere illã operã quã potest.*
16 *Promittens se curaturum & facturum, tenetur solùm facere suam diligentiam sine fraude & bona fide vt promissum impleatur. & 20.*
21 *Difficultas nõ excusat à pœna in obligationibus iudicialibus.*
22 *Promittens factum alienũ, ad quod ipse promittens erat principaliter*

obligatus, nõ excusatur propter difficultatem.

24 *Promittens factum alienum cum quacunq; clausula, excusatur mortuo illo cuius factum promisit.*

25 *Promittens se curaturũ & factu-rum, &c. non obligatur ad interesse.*

26 *Pœna conuentionalis hodie nõ exigitur, nisi quatenus cũ interesse concurrit: & an exigatur in foro conscientiæ.*

Pœna applicanda fisco exigitur vltra interesse partis.

28 *Pœna quando promittitur, succedit loco interesse: & quid si est plus in pœna quam in interesse, vel econtra.*

MAritus quidam contraxit matrimonium, in capitulis matrimonialibus promisit fratri vxoris suæ dotanti, se curare & facere cum effectu, ita quod nõ excusetur fecisse suum posse, & alienum factum promisisse, quòd vxor sua tempore desponsationis ante fores ecclesiæ renũtiare habeat dicto eius fratri omnibus bonis paternis & maternis in forma solita & cauta. Modò adueniente tempore dictus maritus fecit omnẽ suum conatum cogẽdo vxorem, vt renũtiet, deueniendo vsq; ad minas & verbera: vxor verò nullo modo vult renũtiare nec parere marito: quæritur vtrum maritus ex sua promissione teneatur, & ad quid teneatur. ¶ Et quoniam

1 *ista quæst. habet tria capita: Vnũ scilicet an teneatur de periurio: ex quo in dicta promissiõe fuit appositum iuramentum, prout communiter apponi solet: Secundum est, an teneatur ad pœnã, quia in instrumẽto capitulorum fuit apposita pœna vnciarum centum, prout cõmuniter in huiusmodi instrumẽtis apponi solet. Tertium, an teneatur ad interesse propter eius morã in non adimplendo factum promissum. ¶ Pro prima parte affirmatiua, scilicet quòd dictus maritus teneatur primo de periurio, adducitur, quia iuramẽtum est tantæ efficaciæ, quòd facit quẽ teneri præcisè ad factum, nec liberatur præstãdo interesse: & ita limitatur regula tradita in l. stipulationes nõ diuidũtur. ver. Celsus. ff. de verb. oblig. & l. si quis ab alio. §. fin. ff. de re iud. gloss. est cõmuniter approbata in l. si pecuniam. in ver. necesse. ff. de condi. ob causam. & ibi Alex. & cõmuniter doc. idem tenet Bal. in l. j. C. de sen. quæ pro eo, quod interest. & Ant. de But. in c. veniens. de iureiu. Angel. & Pau. de Ca. in l. si conuenerit. ff. de iur. om. iud. & Alex. in consi. xcj. col. iij. ij. volu. & Anto. corse. in repe. rub. extra de iureiur. in primo priuilegio iuramenti. ergo si nõ adimplet illud, ad quod poterat præcisè compelli, venit contra iuramentum, & est periurus. ¶ Secũdo, *adducitur tex. in 2
c. ad nostrã. el primo, de iureiur. vbi qui promitit factũ cũ iuramẽto, tenet illud adimplere in forma specifica: aliàs est periurus. & probatur in c. querelã. eo. tit. & quod

quod no. Abb. per illũ text. in c. cum tempore. in ij. not de arbi. vbi tenetur qs pręcisè ob obseruātiā laudi propter iuramentū.

3 ¶ Tertiò, * ꝙ teneatur etiā ad pœnā adducitur tex. in l sancimus. C. de fideiuſ. ponderando verbum. nō poterit, poſitū circa prin. illius l. vbi ſiquis promiſit præſentare aliquē ſub pœna, & non poteſt illum præſentare, tenetur ſoluere pœnam ſaltē elapſo illo tempore ſemeſtri: & ſic difficultas non excuſat à pœna.

4 ¶ Quartò, ꝙ * teneatur ad intereſſe, adducitur tex. in l. ij. §. fi. ff. qui ſat. cog. vbi promittens de iudicio ſiſti pro alio, ſi nō adimplet, tenetur ad intereſſe. Idem probatur in l. fin. ff. ſi quis in ius voc. non ie. ¶ Quintò, adducitur

5 * tex. in l. qui autem. §. ſed ſi quis. ff. de conſti. pecu. vbi ſi promiſi dare Titium in fideiuſſorem meum: & Titius non vult fideiubere, teneor ad intereſſe: nō obſtāte, ꝙ promiſi factum alienū: vel teneor præſtare alium fideiuſſorē æquè idoneū: & ille tex. multum ſtringit pro iſta parte.

6 ¶ Sextò. quia iſta * ꝓmiſsio nō dicitur facti alieni, ſed facti proprij: ex eo quia maritus promiſit ſe curaturum, & facturum cū effectu, &c. quo caſu valet ſtipulatio, & tenetur contraueniens ad pœnam, vel ad intereſſe. Caſus eſt in l. quotiens quis. ff. de verbo. obliga. & tenet Alexand in l. ſtipulatio iſta. in princip. in prima col. & ibi cōmuniter moder. in limitationibus. eodē tit. præſertim, quādo interuenit iuramentum: nam valet tunc promiſsio facti alieni: vt ibidē per Alex. & Iaſ. in ver. quintò fallit.

7 ¶ Septimò, quia * hic non ſolum promiſit ſe curaturum & facturum: imò etiam adiecit illa verba. ſcilicet, quòd non poſsit excuſari feciſſe ſuum poſſe, &c. quo caſu cenſetur renuntiaſſe omni difficultati: vnde non poteſt nunc dicere, quòd fecit totum ſuum poſſe vſque ad minas & verbera: quia huic difficultati renūtiauit & promiſit curare & facere cum effectu. Vnde negari non poteſt quin ſaltem teneatur ad intereſſe propter effectum non ſequutum: & imputādū eſt ei, qui ſe poſuit in neceſsitate. l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. q ſat. cog. & l. cū poſtulaſſem. in fi. ff. ſe dā. īfec. & l. quod ſi minor. §. reſtitutio. ff de minorib⁹.

8 ¶ Octauò, quia * in cōuentionalibus poteſt quis aſſumere periculum omniu caſuum fortuitorum: & obligatur cum effectu: ita tenet Alex. in l. ſed & ſi quis. § quæſitum. col. pe. & ibi cōmuniter doc. ff. ſi quis cau. pro hoc eſt text. in l. ſi quis fundum. in prin. ff. loca. & in l. quę fortuitis. in fi. C. de pig. ac. ſed dictus maritus dicendo, ꝙ non poſsit excuſari feciſſe ſuum poſſe, &c. cēſetur expreſsè aſſumpſiſſe periculū huius difficultatis: quę difficultas potuit de facili per eum cogitari Vnde iſte caſus non poteſt

test dici improuisus & incogitatus: tātò magis propter iuramētum, propter quòd cēsetur quis magis deliberatè accedere ad actum faciendū: & cēsetur quis cogitasse omnes casus, qui saltē in genere poterant considerari in illo negotio: vt tenet plene Alexā. in consi. cxxxiij. col. iij. in v. volum. & etiam in iiij. col. ver. & eò fortius, &c. & Alex. ī l. j. §. siquis ita. col. iij. ff. de verb. obliga. & per doc. communiter in l. sciendum. eod. ti. & in d. §. quæsitum. & in l. si conuenerit. ff. de iur. om. iud. & Alex. in cōs. xxvij. co. iij. in primo vol. ¶ Nonò, ad-
9 ducitur * tex. in l. siquis domum. §. j. ff. loca. vbi imputatur ei, qui non prospexit id, quod euenire potest. Similiter hic potest imputari marito, q debuit prospicere, quòd vxor sua noluisset renuntiare: maximè, quia hoc de facili erat prospiciendum: quia nemo præsumitur velle iactare suū. l. cum de indebito. ff. de probat. non ergo potest dictus maritus allegare aliquam deceptionem, qui posuit se in necessitate, quam de facili cogitare potuit: tātò magis cum iuramēto, vt suprà. Quod corroboratur ex his, quæ no. Bart. in l. Titius. in prin. ff. delib. & posth. ¶ Pro par-
10 te verò * contraria negatiua adducitur primò, quòd non teneatur de periurio: glos. in terminis in c. ex rescripto. in glo. fi. de iureiuran. vbi expresse dicit, quòd promittens factum alienum cū iuramento nō est periurus, si fecit qcquid potuit. Et si diceres, quòd hic promisit factum proprium, scilicet se curaturum & facturū: dico idem in facto proprio: qa difficultas excusat quē à periurio. tex. est ī c. breui. & c. ego enim. & in cap. querelam. & ibi Abb. & Fely. de iureiurand. Deus enim solùm animū iurantis inspicit. cap. siquid inuenisti. xiiij. q. v. & sola facultas adimplendi inspicitur, in iuramēto. c. beatus. xxij. q. ij. quia igitur dictus maritus fecit, quicquid potuit, vt vxor sua renuntiaret: & illa noluit, nō est periurus: quia de facili excusatur propter hanc difficultatē, maximè in obligatione facti. & not. Bar. Alexan. & communiter moder. in l. quod te. ff. si cer. pet. & ī l. fi. ff. qui sat. cog. & glo. in d. c beatus. & glo. in c. vbi xxx. q. ij. & no. Bar. in l. Labeo. ff. de iureiur. ¶ Secundò,
quòd * minimè teneatur ad pœnam, adducitur tex. in l. si vehēda. §. pen. ff. ad l. Rhod de iac. & l. ij. ff. siquis cau. & ista est communis conclusio, quā tenet Bar. in consi. ccxxxvj. inci. Martinus ꝓmisit, &c. & Abb. in ca. significantibus. in fi. de off. deleg. vbi propriè decidit hunc casum. & idem Abb. in ca. gemma. co. pe. de sponsa. & Ant. de but. in cap. ex literis. de spōsa. & habetur in deci. cclxv. consi. Neapo. & hanc dicit esse communem opi. Frā. de are. in l. si ita stipulatus. §. possum. ff. de verb. obligat. vbi dici,
quòd 11

quòd ista est communis opin.& seruatur in practica.licet ipse in puncto iuris innuat cõtrarium. Idem tenet Bald.in l.si pater.C, de colla.& Ioan.de Imo.in l.Titia.ff.de verb.ob.& Soci.in consi.iiij.col.penul.ver.duodecimo. in primo vol.& Bar.Alexand.& doc.in l.quod te.ff.si cert.pet.& in l.continuus.§.illud.ff.de ver. oblig.in quibus locis communiter deciditur, quòd difficultas excusat à pœna:maximè in obligationibus facti.¶ Tertiò,quòd
12 *minimè teneatur ad interesse, adducitur:quia non potest assignari recta ratio inter pœnã & interesse.nam interesse dicitur pœna legalis,secundum Angel. & Alex.in l.si insulam.co.iij.ff. de verb.obl.vnde sicut cõmunis cõclusio suprà in præcedẽti arg. relata est,quòd difficultas excusat à pœna:eodẽ modo ab interesse:& sic à pœna legali.¶ Quar
13 tò,quia *in obligationibus facti difficultas excusat à mora:adeò quòd quandiu durat difficultas, nunquam censetur quis esse in mora:gl.est communiter approbata in d.l.quod te.in ver.in potestate ĩ fi.ff.si cer.pe.& ibi Bar. Alex.& cõmuniter doc.& Bart. in d.l.continuus.§.illud.in.fi.ff. de verb.oblig.per l.j.§.si frater. ff.de colla.bono.Ex quo sequitur necessaria cõsequẽtia. Nam omnia iura,quæ dicunt obligatum ad factum, teneri ad interesse,loquuntur post morã commissam:vt d.l.stipulationes non diuiduntur.& ibi Bar.inv.quest. & in d.l.siquis ab alio.§.fi.ff.de re iudic.sed dictus maritus non fuit in mora propter difficultatem,vt suprà.ergo nõ potest teneri ad interesse nec ad pœnã: cùm istæ obligationes accessoriæ succedant post datam morã.
14 ¶ Quintò,adducitur* text.in l. cũ stipulatus sim mihi à Proculo.§.fi.ff.de verb.oblig.vbi ille, qui promisit præstare fideiussores,tenetur ad ĩteresse,si fuit in mora:vt ibi expresse dicitur:ergo à contrario sensu,si non fuit in mora non tenetur ad interesse.& ita etiam probatur in l.si fundum.ff.de verb.oblig.Sed dictus maritus nõ fuit in mora ad difficultatem:ergo non tenetur ad interesse. ¶ Sextò, adducitur
15 *dictum Abb.in ca.ex rescripto. co.fi.circa fi.de iureiuran.vbi dicit,quòd promittentes factum alienum,tenẽtur solum curare & præstare illam operam, quã possunt: & sic ad aliud non tenentur.Sed quia dictus maritus fecit omnem suam operam, & conatum, ergo impleuit quod promisit,ita vt ad aliud non teneatur. Nec obstat, si diceretur quòd imo promisit factum proprium,scilicet, se curaturum & facturum cum effectu,&c.vt no. Alex.in d.l.stipulatio ista.ĩ prin. ff.de verb. ob.quia respondeo, vt infrà in seq.argumento.¶ Se
16 ptimo,hunc casum * decidit in terminis Franc.de are.in d.l.si ita stipulatus .§. possum. ff. de

verb.ob

verb.ob.& idem Are.melius in consi.xlij.col.iiij ver.nec credo. vbi dicit.quòd licet promittens factum alienum, obliget se curaturum & facturum cum effectu.&c.tamen ista verba nõ important aliud.nisi quòd simpliciter & bona fide. & sine fraude curabit faciendo omnẽ suam diligentiam.vt factum promissum attendatur:non tamẽ obligat promittentem ad impossibile,secundum eum.Vnde licet dictus maritus ita promiserit tamẽ fuit executus factum suum. quod promisit:præstando omnẽ suam diligentiã & operam bona fide, & sine fraude.vnde ad aliud teneri non debet.¶ Octa-
17 uò,adducitur * quod not.Abba. in cap.gemma.circa fi.de sponsa vbi dicit, quòd quando quis obligauit se curare & facere, quòd aliquis consentiat matrimonio, vt suprà dixerat in eodem capitulo: si fecit quicquid potuit,& ille non vult consentire,non tenetur ad pœnam. Deinde quærit,in fi.an teneatur saltem ad interesse.si promissio illius facti fuit facta per stipulationem.Et concludit de mente Ioan.de Are.& Cy.quòd nõ:nisi dolo versatus fuerit: & ita dicit cõmuniter teneri:vt ibi per eũ.
18 ¶ Nonò,quia * Franc.de aret.in d.§.possum.semper loquitur copulatiuè,tam de pœna,quàm de interesse:& ita intelligit glo.in d.cap.ex rescripto,scilicet,vt loquatur etiam de interesse.& deinde ibi in ij.col.in ver.& quis, vt dixi.&c.refert.opin.suã, quã tenet contra communem, scilicet,in puncto iuris:videlicet, quod licet quis faciat quicquid potuerit tamen tenetur promittẽs ad interesse. & posteà immediatè subdit hæc verba formalia, vide licet opinio tamen contraria sequeretur in practica propter authoritatem contradicẽtium,&c. vnde quia loquutus fuerat de interesse:& posteà dicit seruandam esse in practica contrariam opi. sequitur,quòd etiam ad interesse non tenetur promittens, secundum veram opin. quæ in
19 practica seruatur. ¶ * Pro solutiõe reassumo dicta tria capita. Et quo ad primũ,scilicet,an teneatur de periurio: firmo hanc secundam partem scilicet,quòd indistinctè non teneatur,si fecit quicquid potuit:per iura allegata in primo argumẽto huius secundæ partis:quæ clarè.loquuntur,& nullus videtur cõtradicere.Nec obstant ratiões adductę in primo & secundo argumento primæ partis: quia concedo quòd iuramẽtum facit quem teneri præcisè ad factum.& debet impleri in forma specifica:quando illud factum præstari potest: sed ad illud factum quod explicari non potest per promittentem, est impossibile quod quis præcise compellatur:præsertim in facto alieno:ergo nõ dicitur periurus:quia non censetur per iuramẽtum promisisse impossibile:

bile: vt suprà dixi in argumẽtis secũdæ partis. maxime, quia iuramentũ obligat iurantem Deo Deus autem solum animum intuetur iurantis. vt d.c. siquid inuenisti. xiiij. quæst. v. Et ad hoc retorquetur tex. in d.c. querelã. de iureiurã. allegatus in secundo argumẽto primæ partis: ponderãdo ipsum in ver. necessitate. & in c. breui eo. tit. Præterea quia per argumẽta secũdæ partis, maxime in vj. vij. & viij argumento est probatũ, quòd faciendo suum conatũ & operã, adimpleuit quod promisit: & ad aliud nõ tenetur: sequitur quòd nõ est

20 periurus. ¶ Quo vero ad * alia duo capita, scilicet, an teneatur ad pœnã, & ad interesse: in his puto distinguẽdum, vt attendamus verba cõtractus. Aut enim maritus obligauit se curare cũ effectu, quòd vxor sua renũtiet: & non sunt addita illa verba, ita quòd non possit excusari fecisse suum posse & alienum factum promisisse, &c. & tunc similiter teneo in vtroque casu hanc secundam partẽ, scilicet quòd faciendo totum suum conatum sine fraude, non teneatur neque ad pœnam, neque ad interesse: quia difficultas excusat in obligationibus facti, per ea, quę allegata fuerunt in secundo argumento secundæ partis, maximè per tex. in l. si vehenda. § penul. ff. ad l. Rhod. de iac. & per alia allegata in aliis argumentis secundæ partis. nam de his habemus decisionẽ in terminis Frãde Are. in d. §. possum. qui dicit ꝙ hæc opin. seruaretur in practica. & per eundẽ Are. in d con si. cxlij. colum. iiij. prout dixi suprà in vij. argumento: scilicet, quòd illa verba, facturum & curaturum cum effectu, & c. important vt bona fide & sine fraude faciat suam diligentiam, quòd promissum attendatur. vnde eo ipso, quòd fecit istam operam, adimpleuit promissa: dummodo sine fraude fiat & sine collusione. Nam solẽt vt plurimum promittẽtes colludere cũ vxoribus: & simulare quòd minãtur & verberant: tamen ad inuicem habẽt intelligentiam in cõtrarium: tũc verum est, quòd tenerẽtur mariti. hoc firmatur aperta ratione: quia si difficultas excusat à mora, vt suprà cõclusum est: vbi non datur mora, nõ succedit obligatio ab interesse in promissiõibus facti: & minimè ad pœnã: quæ communiter hodie non exigitur, nisi quatenus cum interesse cõcurrit: vt infrà

21 dicam. ¶ Non obstat l. * sancimus. allegata in iij. argumento primę partis: quia illa loquitur in stipulatione prætoria & iudiciali de præsentando: in qua est speciale, ꝙ difficultas nõ excusat a pœna: nisi interueniat mors eius, qui erat præsentandus. Ita tenet Alex. in d. l. quod te. col. fi. nos autem loquimur in stipulatione conuentionali extra iudicium, in qua difficultas excusat à pœ

à pœna:per ea quæ superius dicta sunt in ij.argumento secundæ partis:& per not. per docto. in d.l.quod te.¶ Ex prædictis remanet data responsio ad prima tria argumẽta primę partis. Ad quartum respondeo eodem modo,sicut dixi in præcedenti, scilicet, quòd loquitur de stipulatione iudiciali de iudicio sisti.in qua difficultas non excusatur, per ea,quæ proximè dixi. ¶ Nõ
22 obstat*quintum argumentum. quia ad d.l.qui aũt.§.sed si quis. potest respõderi dupliciter.Primò,quia ibi nõ probatur quòd promissor fecerit omnem suá diligentiam.Secundò,quia ibi promissum fuit factũ alienum, continens id, ad quod ipse promittens erat principaliter obligatus:vnde cùm potuisset se liberare soluẽdo vel dando æquè idoneũ fideiussorẽ, & nõ fecit, meritò tenetur ad interesse.Sed in casu nostro fuit facta promissio de mero facto alieno super eo,ad quod promittens non tenebatur:nec poterat alio modo hanc promissionem explicare, nisi faciẽdo quicquid potuit, vt fecit.& hanc responsionem sentit Fran.de Are.in d. §. possum. & est de mente Bal.in d.l.qui autem §.sed si quis.in lect.antiqua. vbi facit m tionem de ista difficultate:quando aliquis promisit extrahere fideiussorẽ de obligatione: nam faciẽdo quicquid potest,excusatur : vt ibi per eũ. & est de mente Lud.Ro.in consi.cccccx.col.vij.in fi. ¶Non obstat sextum argumẽtum:quia licet ista promissio sit facti proprij,tamen difficultas excusat à facto proprio : vt suprà dictum est:& etiam à periurio.¶Si verò
23 in cõtractu*conuentionali sunt addita illa alia verba, videlicet, quòd dictus maritus non possit excusari fecisse suum posse ; & alienum factum promisisse,&c. & tunc quo ad periurium, dico idẽ , vt suprà dixi.scilicet,quòd nõ teneatur, per rationes suprà allega.Sed totum dubium stat, quo ad pœnam & interesse : ná in rei veritate vrgẽt multùm illa tria argumenta restantia , videlicet,septimum.octauum , & nonũ.primæ partis:quibus non potest dari congruum responsum.Per quæ videtur dicendum quòd tunc maritus teneatur ad pœnam vel ad interesse : ex quo per dicta verba suscepit periculum difficultatis:& exclusit seipsum ab eius allegatione: per ea,quæ not. Alex.& doct.in d.l; sed si quis.§.quæsitum. ff. si quis cau.& per hoc patet responsum ad omnia argumenta secundæ partis: inquátum obstarẽt huic conclusioni:quia in isto casu difficultas non excusat à mora , ex eo,quia censetur per dicta verba illi renũtiatum.Nec obstant adducta per Ab.in d.c. gemma. & per Fran.in d.§.possum. quia ibi nõ dicitur , quod promissor adiecerit illa verba , scilicet , ꝙ nõ possit excusari fecisse suum posse,

posse,&c.& eodē modo respondeo ad id, quod dicit Fran.in d. consi.cxlij. & sic non fuit susceptum periculū difficultatis.¶ In
24 vno tamen casu*promissor excusaret sine aliquo dubio,etiam vbi essent adiecta dicta verba, scilicet quando vxor esset mortua ante moram promittentis: & idē in quolibet alio, de cuius facto est promissum : nam tunc excusatur promissor ipso iure, propter impossibilitatē:per ea, quæ habētur in d.l.sancimus.& in l.si decesserit.ff.qui satis.cog. & est tex.in d.l.qui autem.§.sed si quis.ff.de constit.pecu. ¶ Sed
25 contra prædicta in secūdo membro videtur esse deci.ccxcv.cōsi. Neap.vbi figuratur propriè iste casus, scilicet ꝙ maritus promisit, vt nō excusaretur fecisse suū posse,&c.& tamē concludit ibi Matth.de æquitate,quòd si fecit omnem suum conatum, non teneatur.Verùm licet in figurationem casus apponat illa verba in prin.illius deci. tamē mouetur per illud cōsi.Areti. cxlij.& per nonnullas alias doctrinas, quæ loquuntur solum, quando quis promisit se curaturum & facturum:sine adiectione illorū verborum.& per d.l.si vehēda N :c dicitur in d.dec.quòd ita fuisset decisum in pleno cōsilio:sed solum referūtur ibi opi. vnde per ea,quæ dicūtur in d. decisi, non tollitur obstaculū de d.§.quæsitū & de illis tribus vltimis argumētis primę partis,scilicet quādo est susceptū periculum difficultatis.Pręterea, d. decisi.ccxcv. loquitur solum de pœna,nō autem de interesse,licet hodie nullam facerem differētiam inter
26 pœnam & interesse:*ex quo secundum communem cōclusionem de æquitate non exigitur pœna, nisi quatenus cum interesse concurrit, secundum Ang. in cōsil ccxix.col.fin.& habetur in deci.cxxxv.consi.Neapol.vbi dicitur,quòd hoc est de stylo sacri cōsilij:qui pro lege seruatur. idē tenet Ioan.de Ana. in c fin. de vsu.doct.in l.cùm allegas.C. de vsur.& Alex.in cōsi.fi.in iiij. vol.Hinc dicit gl.in c.fraternitatis.xij.q.ij. ꝙ in foro cōscientiæ non potest exigi pœna conuētionalis.& Soci. ī cōs.cxxxiij. col.j.in fi.in primo volu. & Ab. in c.cum dilecti.de arbit.& Pet. Phil.Corn.in consi.clix.colū.ij. in litera c.in iiij.vol.Quod procedit in pœna applicāda parti: sed si venit applicāda fisco, exigitur vltra interesse partis.Ita de hoc est alia decisio ccxxxiiij.
27 consi.Neap.¶ Quia igitur*per d.deci.ccxcv. non remanet euacuatum motiuum de assumptione periculi,sequitur quòd remanet conclusio firma, quòd quando maritus apposuit illa verba: ita quòd non excusetur fecisse suum posse , & alienum factum promisisse,&c.tenetur ad interesse , dato quòd fecerit omnem suū conatū.& ita teneo:quia rectum responsum in contrarium

28 dari nõ põt.* Quod interſſe pe titur, vbi pœna nõ eſt promiſſa: ſed vbi eſt ꝓmiſſa. illa ſuccedit loco intereſſe. l. ſi. ff. de præt. ſti. & not. Bar. ĩ l. iiij. §. Cato. ĩ ix. & x. opp. ff. de ver. ob. & illa tãtũ pe titur etiã ſi excedat intereſſe, de rigore iuris: vt not. Alex. & doc. in d. l. ſtipulatio iſta. in prin. & ĩ §. alteri. & Bart. in l. Lucius. ff de actio. empt. & eſt tex. & ibi Bal. & doct. in l. ſi quis à ſocio. ff. ꝓ ſocio. ſi tamẽ intereſſe eſt plus, quàm pœna, põt peti illud plus vltra pœnã: ſecũdũ Bar. & doct. In locis præalle. pœna enim nõ debetur, niſi interſit: ſed nõ curamus quantũ interſit: quia etiã ſi modicũ ſit intereſſe. poteſt pe ti magna pœna, ſi promiſſa eſt. ita tenet Bar. in d. §. Cato. in ix. opp. ĩ fi. & vide Iaſ. in §. oẽs. col. iiij. inſtit. de act. & in d. l. ſtipula tio iſta. col. iij. De æquitate autẽ hodie nunquã exigitur per par tem, niſi quatenus cũ intereſſe cõcurrit, vt ſuprà dixi. & per hoc ſit expedita iſta q. Laus Deo. Rob. Marã. Venuſinus, V. I. D.

DISPVTATIO VIII.

Stante in regno diſpoſitione cõſtitutionis, ſancimus. de iure protomiſeos. vtrũ ſi clericus emat rẽ immobilẽ, poßit cõueniri iure cõgrui: & an habeat locum ius congrui contra clericum.

1 *Clericus emens fundũ an poßit conueniri iure congrui per vicinum.*
2 *Statuta & leges laicorum cõtra libertatem eccleſiaſticam, vel clericis oneroſa non ligant clericos. & 3.*
3 *Statutũ contra libertatem eccleſiaſticam quando dicatur. & 7. & 43. Libertas quid ſit.*
4 *Ius cõgrui eſt ꝓhibitũ à iure cõmuni: & eius obſeruãtia dicitur iniurioſa. Vendere rem ſuã alteri inuitus quis non compellitur & 42.*
5 *Diligere debet quis magis ſeipſum quàm proximum.*
Ordinata charitas incipit à ſeipſo.
Eleemoſynam qui vult facere, debet incipere à ſeipſo.
Charitatis ordinẽ peruertit qui præfert bonum alienum proprio.
6 *Damnum in rebus alienis poteſt quis facere, vt euitet damnum proprium.*
Iudex poteſt dilatare iudicium propter periculum rerum ſuarum.
7 *Clerici nõ ligantur legibus laicorum, quãdo per eas efficiũtur timidiores.*
8 *Statutum principis ſecularis coactiuum perſonarum non ligat clericos.*
9 *Compromiſſum quod debet fieri vigore ſtatuti laicorum non ligat clericos paßiuè: ſed actiuè poteſt clericus eo vti. & 14.*
10 *Statuta preceptiua laicorũ non ligant clericos.*
11 *Statutũ, quo prohibentur laici negotiari cum clericis, non valet. & 45.*
12 *Statutũ prohibens vendere non ſubditis, non includit clericos.*
13 *Clerici ſunt priuilegiati in perſonis & in bonis.*
Bona clericorum ſunt priuilegiata ſicut bona eccleſiarũ: & eo ipſo quòd

veniunt

veniunt à laico in clericũ sunt exempta ab oneribus laicorum. & 46.
14 Statuta laicorum quatenus sunt fauorabilia clericis, includunt clericos.
Clericus potest vti actiuè statutis laicorum: sed non passiuè. vnde potest præsentare instrumentum secundum formam ritus contra laicum: sed contra eum præsentari non potest.
Clericus excludit sororem à successione patris vigore statuti.
15 Statutũ requirẽs certã sollẽnitatẽ in cõtractu, an includat clericos. & 48.
Statuta non includunt personas non subditas.
16 Ius nobis quæsitum sine facto nostro à nobis auelli non potest. & 49.
17 Lex Imperatoris quæ non tractat materiam spiritualẽ, nec obuiat canonibus, seruanda est etiam in foro ecclesiastico. & 20. & 47.
18 Statuta laicorũ approbãtur per Papã, quando sunt rationabilia. & 27.
Papa cẽsetur approbare leges laicorũ, quando sunt rationabiles. & 27.
19 Leges ciuiles sunt diuinitus prolatæ per ora principum.
20 Statuta laicorũ, quæ possunt afferre commodũ & incõmodũ clericis, non dicuntur contra libertatem ecclesiæ.
21 Clericus an teneatur vltra vires hæreditarias, si non fecit inuentarium.
Clericus ligatur vitio litigiosi per legem ciuilem.
22 Clericus an teneatur ad obseruantiam l. quoties. C. de rei vendi.
23 Clerici ligantur lege ciuili, quando non facit eis notabile præiudicium.
Ius congrui fuit factum cum maxima æquitate ad euitandas rixas.
Ius congrui fuit introductum de iure diuino.
24 Statutum, quòd mulier non possit alienare extra filios suos, habet locum etiam si alienaret clericos.
25 Statutum ob rationabilem causam, licet per consequentiam faciat aliquod incommodũ clericis, debet seruari inter clericos.
Statutum impo nẽs solutionẽ euntibus ad machinãdũ, extẽditur etiã ad eos qui vadũt ad molẽdinũ ecclesiæ.
Testator non potest instituere ecclesiam, & filium exhæredare.
26 Statutum excludens fœminas propter masculos, censetur excludere etiã fœminam monialem.
Statutum ligat clericos, quando iniecit vinculum ante clericatum.
27 Imperator dicitur dominus totius mundi & omnium rerum temporalium: & potest imponere legẽ quam vult in dictis rebus.
Legem condere est iurisdictionis & de maximo imperio.
28 Alienatio quãdo est prohibita cõtẽplatione certæ personæ, nõ potest fieri etiam ad pias causas: aliàs admittitur illa persona ad reuocandum. & 37.
29 Bona debitoris quando venduntur, præfertur creditor & consanguineus in emendo.
30 Iure congrui quando agitur, quod dicatur iustum pretium.
Fiscus habens rem communem cum priuato, potest illam vendere totam inuito socio, qui socius præfertur omnibus in emendo.
31 Emphyteosis finita debet reuocari descendentibus illius qui primo habuit, aliàs potest appellari.
32 Colonus tenetur vẽdere partẽ suam

fructuū domino potius q̄ extraneo. Fiscus tenetur rem sacerdotis confiscatam locare potius spurijs illius sacerdotis quàm extraneo.

33 Vicinitatis causa multa conceduntur etiam cōtra ius commune, quae aliàs non concederentur.

34 Statutum quòd res vendatur consorti, ligat clericos.

35 Constitutio, sancimus. de iure congrui inducit duas principales prouisiones, vnam scilicet cōtra venditorē & aliam contra emptorem.
Actio oriens ex iure congrui est realis, & datur contra emptorem.
Dominiū in iure cōgrui trāsfertur reuocabiliter: & quid importat hoc.

36 Traditio nuda si non habet causam praecedentem habilem, non valet.

37 Statutum requirens insinuationem in donatione, operatur, vt non valeat donatio laici facta clerico sine illa solennitate.
Contrahere nō potest subditus spreta lege sui superioris.

38 Testamentum debet habere solennitatem statuti, etiam si in eo instituatur clericus.

39 Lex quae potest afferre commodum & incommodum, per hoc non dicitur clericis onerosa.

40 Conductor antiquus si offert tantū, quātum vult dare nouus, & an praeferatur nouo. & 41.

42 Gabellarius anni praecedentis prefertur nouo licitatori, si tātūdem offert, quantum nouus.

43 Statutū vt dicatur contra libertatē ecclesiae, eò quia clerici efficiuntur timidiores: quae timiditas cōsyderatur. Metus vanus nō est in cōsyderatiōe.

44 Laicus venditor potest compelli per legem Imperatoris.

49 Dominium nostrū sine facto nostro an & quando à nobis auferri possit.

50 Clericus an possit testari sine solennitate statuti laicorum: & quid si aliū clericū haeredē instituat. & 51.

51 Ius congrui non habet locum, quando clericus vendit clerico.
Testamentum clerici non eget solennitate statuti, quando in eo est institutus alius clericus.

52 Nuntiatio noui operis est approbata per ius canonicum.

53 Consuetudo ciuitatis ligat clericos ex eo quia est mista clericorum & laicorum, ex quo per populum introducitur.

54 Constitutio, sancimus. de iure congrui, an dicatur compulsiua personarum.

55 Ius congrui an habeat locum in clerico agente contra clericum emptorem, qui similiter emit à clerico.

56 Ius congrui non habet locum contra laicum, qui emit pro ecclesia. idem si clericus emat pro ecclesia: quia ecclesia nec actiuè, nec passiuè habet ius congrui.

57 Ius congrui an habeat locum contra laicum, qui emit rem ab ecclesia.
Bona clericorū an & quando gaudeant priuilegijs rerum ecclesiarum.

59 Ius congrui an detur laico, qui emit rem ab ecclesia, post venditionē alterius rei, super qua petitur ius cōgrui.
Ius congrui competit ei qui habebat rem vicinam tempore venditionis secus si illam emit.
Ius congrui cōpetit ex persona venditoris, qui vēdidit post rem vēditam.

Afsid

1 Assiduè in* palatiis ventilatur quæstio vtilissima, & hactenus indiscussa: verum clericus emptor alicuius fundi possit per vicinũ molestari & conueniri iure cõgrui super dicto fundo, offerendo idem pretium vigore constitu. sancimus. de iure protom. cuius dispositio communiter seruatur in regno. Et quia ista materia est particularis, quę in paucis libris habetur, & nullus doctor eã tractat magis diffusè, nisi modernus ac vtilis doctor regnicolis Matthęus de afflicto, Neapolit. in suo notabili commento super d. cõstit. sancimus. in quo bis tetigit hãc quæst. in specie. & cõtrarias decisiones ponit. Nam in princ. illius consti. in iiij. col. firmat cõclusionem contra clericũ, scilicet quòd teneatur iure cõgrui. Sed in §. fi. eiusdem consti. in v. col. mouet iterum istam q. & firmat cõclusionem contrariã, scilicet in fauorẽ clerici, quòd non teneatur iure cõgrui. Ex quibus contrariis decisionibus quæstio ista redditur magis dubia, adeò, quòd vidi plures iudices & aduocatos super ea hæsitare: vt tamen habeatur in futurũ super ea vera cõclusio, decreui ipsam plenè per argumenta ad partes
2 disputare. ¶ Et primò, ꝑ* parte negatiua in fauorẽ clerici, quòd non teneatur iure congrui, adducitur. Nã leges & statuta laicorum, quando sunt contra libertatem ecclesiasticam, & clericis onerosa, non ligant ipsos clericos: vt authen. cassa. & ibi plenè per Salic. & doct. C. de sacrosan. eccle. & Anto. de Butr. & Abb. in c. fi. de vita & ho. cle. & in ca. quod clericis. de foro cõpet. Abb. & Fely. plenissimè in capitulo, ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. Bar. in l. cunctos populos. in quinta q. C. de summa trinitate, & fide catho. & Alex. in cõsi. ccxiij. & ccxiiij. in ij. vol. Pet. de Anch. in cap. canonũ statuta. de constit. & Car. in c. perpendimus. de senten. excommu. Ioan. And. & Abb. in capitu. j. de ope. no. nun. Sed dicta lex inducens ius cõgrui, est Principis secularis & clericis onerosa: ergo non debet adstringere clericos.
3 *Et quòd sit onerosa, probatur. nam illa lex dicitur cõtra libertatem ecclesiasticam, quãdo per eam prohibẽtur clericis ea, quæ sunt sibi concessa de iure communi. Ita tenet Fely. in d. capit. ecclesia sanctæ Mariæ. columna xxvij. versic. tertia fuit opin. & c. & ibi etiã Ant. de Butr. & Imo. & in capit. cum terra. de elect. & Fulg. in d. authen. cassa. & Alex. in d. consi. ccxiij. colum. ij. in fin. & colum. penult. & in d. cõsilio ccxiiij. colum. iij. in fin. in ij. vol. Sed iure communi vnicuiq; licet disponere de re sua, prout sibi placet. l. in re mandata. C. manda. l. nec emere. & ibi per docto. C. de iure deli. & per ius congrui priuatur ista libertate: quia tenetur quis volẽs vende-

re,requirere cōsortem.Item tenetur emptor reuēdere vicino, per dictam constitu.sancimus. vnde respectu clericorum dicta lex est onerosa:& contra libertem ecclesiæ.Nam libertas nihil aliud est,nisi naturalis facultas eius,quod cuiq; facere libet, &c.l.libertas.ff.de sta.ho.sed ꝑ dictum ius congrui impeditur quis facere voluntatem suam à iure communi permissam:ergo d.consti. sancimus. cùm priuet clericos libertate sibi à iure cōmuni cōcessa,satis dicitur contra libertatem ecclesiasticam : & seruari nō debet inter clericos.

4 ¶Secundò,& magis* in specie in terminis nostris adducitur: quia per ius commune inspecie prohibetur ius congrui. Probatur primò.ꝑ l.j.& ibi Bal.in primo no.C.communi diui.vbi potest quis vendere non requisito consorte. probatur etiam in l. ne cui.C.loca.Item.ꝓbatur magis clarè in l.dudum.C.de contrahen.emp.vbi Imperator annullat omnes obseruantias,quæ per prius erant super isto iure congrui:& concedit liberam facultatem vendendi & emendi. Item, probatur per l.inuitū.C. de contrahen.emp.vbi non cōpellitur quis inuitus vēdere alicui.Item,in dicta l.dudū.Imperator appellat obseruantiam iuris congrui iniuriosam,& in rei veritate non posset considerari melior tex.in fauorem clericorum:nam per illam l.ostēditur, quòd non solùm d.constitutio, sancimus.est contra libertatem ecclesiæ:sed etiam est iniuriosa clericis:ergo nullo modo inter eos est obseruanda : patiuntur enim iniuriā clerici eo ipso , ꝙ compellerentur vendere rem emptam:contra d.l.inuitum.& sic priuantur libertate iuris cōmunis:contra ea.quæ not.Abb. & doc.in capitulo j.de contrahen.emp.

5 ¶Tertiò, * confirmatur:quia per talē legem clerici priuarentur beneficio sibi concesso ex diuina & humana lege: quod est.vt qilibet diligat magis seipsum , quàm proximum suum.nam ordinata charitas incipit à seipso.l.præses.C.de serui.& aqua.cap.non satis.lxxxvj. dist.& gl.in c.quiescamus.xxij. dist.pro hoc est text.in cap.qui vult.de pœni.dist.iij. Vbi dicitur,quòd qui vult dare eleemosinam , debet incipere à seipso. & tex.cum gl.in ver.semetipso. in capitulo,si non licet.xxiij.q. v.& dicit Ange.in consil.ccliij. colum.j.quòd peccat contra ordinem charitatis, qui præfert charitatem alienā charitati ꝓpriæ.Idem tenet Spec.in titu.de aduocato.§.j. ver.sed nunquid clericus.

6 * Hinc videmus , quòd à iure permittitur alicui facere damnum in rebus alienis,causa vitandi damnum in rebus propriis.l.qui saruandarū ff.de præscrip.ver.& l.si quis fumo.ff.ad l.Aquil.Item causa vitandi periculum rerum suarum,potest iudex

dex diuertere, & dilatare iudicium.l.si lõgius.in principio.ff. de iudi.Sed per dictum ius con grui peruertitur ille ordo charitatis:quia compellitur quis potius dare alij,quá sibi: quod est contra omnia iura diuina, canonica,& ciuilia: Cùm nemo compellatur de suo facere beneficiũ. capitulo cum ex officij. de præscrip.& l.inuitum.C.de contrahẽ.emp ergo sequitur, ꝙ nõ debet ligare clericos.¶ Quartò
7 confirmatur:*quia tunc lex vel statutum dicitur contra libertatem ecclesiasticam,quando clerici efficerentur timidiores ad aliquem actum faciendum: secundum Bar.in d.authen. cassa. C.de sacrosan.eccle.& Bar.in l. j.§.quæ onerãdæ.ff.qua.re.actio non da.& Abb.in capitulo, nouerint.de sen. excom. & Felyn. in d capitulo ecclesia sanctę Mariæ.colum.xxvij. versi. secunda fuit opin.& c. Sed per dictã constitu.clerici efficiuntur timidiores ad emendum: quia scientes rem posse sibi auferri à vicino, non emerent, ergo non debet seruari inter clericos,vt habeãt libertatem emendi. ¶ Quintò,
8 adducitur:*quia quando lex vel statutum principis secularis est coactiuum personarum ad aliquid faciendum, nõ ligat clericos.Ita tenet Abb.in cap. quod clericis.in vij.colum. in fin. de foro compe.& Felyn.in d.capitulo.ecclesia sanctæ Mariæ.col. xxviij.ver.quintus & vltimus &c.ex quo vendicaret sibi iurisdictionẽ in clericos princeps secularis:qui potius clericis debet obedire.c.cũ ad verũ.&c.nũquã. xcvj.dist.sed d.consti.sancimus est coactiua personarum ad aliquid faciendum, tam respectu venditoris, quàm emptoris. nã compellit venditorem ad requirendum vicinum. Item compellit emptorem ad reuendendum vicino:ergo non debet seruari inter clericos. ¶ Corroboratur
9 *ex his,quę in simili dicimus de compromisso, ad quod astringũtur litigantes per statutum: nam non ligat clericos,secundum Alex.in cõsi. ccxiij.colum. xij.in secũdo vol.& Soci.in consil.lxxj.col.iij. in quarto vol. & hoc ex illa ratione:quia est coactiuum personarũ: vt plenè per Soci.in d.consi.lxxj.¶ Sexto,ad-
10 ducitur:quia*statuta pręceptiua laicorum,nõ ligant clericos:secundum Alex.in d.consi. ccxiij. col.pe.& cõs.ccxiiij.col.ij. in ij. volu.& Gemi.in cap.fi. in prin. de offi.dele.lib.vj.& est text. in cap.clericis.& ca.fin. de immu. eccle. lib.vj.& in clem.præsent. de cẽsi.& ibi Car.& per Abb.in capitulo, innouamus. de censi. sed dicta cõsti.sancimus est præceptiua:quia præcipit requirere consortes.Item, præcipit reuendi rẽ vicino. ergo nõ debet seruari inter clericos. ¶ Septimò,
11 adducitur*tex.ferè in terminis in cap fin.de immu.eccle.lib.vj; vbi non valet statutũ quo laici

prohibētur vendere clericis. & dicit ibi Gemi. in principio. ꝙ siue hæc prohibitio fiat directè, siue indirectè, procedit dispositio illius cap. Nam dicitur contra libertatē ecclesiasticā, quando clerici nō possent liberè negotiari cum laicis. sed per iuscōgrui saltem indirectè prohibentur clerici emere: quia quando clericus non est vicinus, repellitur per vicinum: ergo nō debet ligare clericos. & hoc propriè dicit Bal. in d. l. dudum. in princip. C. de cōtrahen. emp. vbi dicit obseruantiam iuris cōgrui, esse onerosam & cōtra libertatē.

32 ¶ Octauò, adducitur: quia * statutum, quòd prohibet vendere certis personis, puta non subditis, non includit clericos: & dicitur contra libertatem ecclesiasticam. Ita tenet Io. And. & Gemi. in fi. de immu. eccle. li. vj. & Alex. in consi. ccxiiij. col. ij. in ij. vol. & Fely. in d. capitulo. ecclesia sanctæ Mariæ. col. iiij. ver. nonò quero, &c. vbi dicit, ꝙ ista est communis opin. & Barto. in l. filiusfamilias. §. diui. col. iij. ff. de lega. primo. Sed in proposito d. constitutio. sancimus. prohibet vendere certis personis, scilicet non coniunctis. ergo nō debet includere clerico.

33 ¶ Nonò, adducitur: quia * clerici sunt priuilegiati nō solum in eorum personis, sed etiam in eorū bonis: intantum quòd licet aliqua bona, dum sint penes laicum, sint subiecta oneribus statuti laicorum: tamē eo ipso, quòd perueniunt in posse clerici, efficiūtur exempta, & gaudent priuilegio clericorum, & iudicātur per iura canonica. ita tenet Bald. in l. placet. ver. quæro iuxta hoc. &c. C. de sacrosa. eccle. & ibi etiam Barto. Fran. de Are. & Ias. & gl. in l. incola. ff. ad municip. Nam mutatiōe personæ mutatur qualitas & conditio rei. l. Paulus respōdit per procuratorem. ff. de acqui. hære. & l. j C. quando & qui. quar. pars deb. libr. x. & tenet And. de Yser. in tit. quæ sint rega. in vers. plaustrorum. colū. ij. Quantum enim ad hoc priuilegium exemptionis à statutis laicorum bona laicorum & ecclesiarum parificantur: vt est text. in clemen. presenti. & ibi Cardi. in ij. not. de censi. & capitulo fi. & ibi Anto & Abb. de vi. & ho. cler. & in capitulo aduersus. & capitulo, non minus. de immu. ecclesia. & Bartol. in l. j. colum iij. C. de mulie. & in quo lo. & Specul. in titu. de clericis coniug. colum. iij. & Archi. & Gemi. in capitulo j. de immu. ecclesi. lib. vj. & quòd bona clerici sint priuilegiata, sicut personæ: tenet etiam Abb. in dicto capitulo ecclesia sanctæ Mariæ. col. antepe. Nunc in proposito licet fundus, qui vēditur, dum est penes laicū, sit subiectus oneri dictæ constitut. sancimus. tamen postquàm est alienatus in clericum, mutauit illā cōditionem: & debet iudicari liber, per iura canon

canonica: respiciendo exemptionem à persona clerici. & sic clericus nō debet teneri ad reuendendum. ¶ Decimò, adducitur:
34* quia leges & statuta laicorum, quatenus sunt fauorabilia & priuilegiata clericorum[a], includūt clericos. Hinc est, quòd clerici possunt actiuè vti statuto laicorum, in eorum fauorem: non autem pasiuè potest alius vti contra clericos: & hoc in terminis nostris tenet Abb. in capitulo constitutus. in ver. not. de restitu. in inte. vbi propriè loquitur in iure congrui: & tenet ꝙ clericus actiuè potest vti iure cōgrui contra laicum: & in hoc approbatur tale statutū per Papam ibi, scilicet in fauorem clerici: nō autem pasiuè. Ad idem est gl. in capitulo, nouit. in vers. quicunque. de iudi. & ibi Abb. in nona colum. ver. vltimò glo. hic colligit argumentum, &c. vbi dicit, quòd ecclesia potest vti lege ciuili pro se. non tamen tenetur recipere contra se: quia hoc est inductum in fauorem ecclesiæ, non debet in eius odium retorqueri. Item dicimus in cōpromisso inducto per statutum: nam clericus potest petere fieri compromissum iuxta formam statuti: & tamen laicus non potest petere clerico inuito, quòd fiat compromissum. vt declarat Soci. in d. consi. lxxj. in iiij. vol. & præsertim in penul. column. nec in isto casu habet locū pœna retorcutionis: vt posit quis dicere clerico: patere legem, quā tute ipse tuleris. vt est text. in c. cùm omnes. de consti. quia cum talis lex non sit facta ad postulationem clerici, cessat edictum, quod quisq; iuris. l. iij. in prin. ff. quod quisque iur. ita declarat Soci. in d. consil. lxxj. col. penul. & Bal. pulchrè in l. cūctos populos. col. vj. ver. sed hîc vlterius quæritur, & c. C. de sum. tri. & fi. catho. vbi plura exēpla ponit, maximè de instrumento habente executionem vigore statuti: nam clericus potest vti statuto contra laicum: sed non ecōtrà: & hoc facit pro ritu magnæ curiæ: qui incipit, Itē siqui debitores. nam clericus actiuè posset præsentare instrumētum secundum formam ritus, non autem pasiuè contra eum præsentari potest, per prædicta. Similiter facit ad statutum excludēs fœminas à succesione propter masculos: nam clericus masculis excludit sororem, & gaudet beneficio statuti: secundum Bald. ibi. & Abb. in dicto capitulo. ecclesia sanctæ Mariæ. colū. fin. ex quibus sequitur conclusio, quòd dicta constitu. sancimus. inquantum concernit fauorem clericorum, procedit in clerico, scilicet actiuè, vt ipse posit re euincere iure congrui: nō autem pasiuè potest conueniri iure congrui: secundū Abb. in d capitulo, constitutus. & sic verior videatur opin. Matthæi, quam posuit in §. fi. illius cōstitutio

tutiôis,sancimus.¶ Vndecimò,
15 adducitur:*quia quando aliqua lex vel statutum Principis secularis mandat contractum vel alium actum nõ fieri sine certa solennitate, non tenetur clericus seruare dictam solennitatem:sed potest actum celebrare sine illa.Ita plenè tenet Abb.in capitulo relatum. el primo. de testa.licet hæc opin.non sit indistinctè vera in clerico, sed in ecclesia sic:vt declarat plenè Felyn. in d. capitulo ecclesia sanctæ Mariæ.col.xxxvij.ver.quartus casus,&c. Statuta enim quãuis generalia nõ includũt personas nõ subditas: vt per Ab.in capitu.à nobis.el primo.colũ.j. de sen.excom. Nam eorum validitas dependet ex potestate statuentium: secundum Abb.in dicto capitulo,ecclesia sanctæ Mariæ.col.iiij.ver.ad primum,&c. Verum in casu nostro videtur procedere istud argumentum: quia solennitas requisitionis vicini inducta per d.cõstitutionẽ, sancimus. videtur esse personalis nã respicit personam venditoris.& hoc procederet, quãdo clericus esset venditor. ¶ Duo-
16 decimò & vltimò,pro*ista parte adducitur:quia id, quod nobis quæsitum est sine facto nostro,à nobis euelli non potest.l. id,quod nostrum. ff.de reg.iur. & hoc est etiam de iure gentiũ: ex quo iure fuerunt introducti cõtractus:maximè cõtractus emptiõis.l.ex hoc iure.ff.de iust. & iure.Vnde postquàm res fuit acquisita clerico per contractum emptionis, non debet posse ab eo inuito auferri ex statuto laicorũ:quia tolleret sibi id, quod ex iure gentium acquisiuit: & esset valde onerosum clerico.
17 ¶ Pro parte* verò cõtraria affirmatiua ,scilicet ꝙ imò clericus teneatur iure cõgrui, & ligetur ꝑ d.cõst.sancimus.adducitur primò,quia d.constit.sancimus.est lex imperialis facta ab Imperatore Federico:quo casu quando lex imperialis nõ tractat de materia spirituali,nec obuiat canonibus,seruanda est etiam in foro ecclesiastico contra clericos. ita tenẽt gl.& Abb.in cap.j.col. xiij.de ope no.nun & gl.in ver. temporalium.in c.cùm ad verũ. xcvj.dist.& Arch.in c.si inter episcopos.vj.q iiij.& Pet.de anc.in c.canonũ statuta.in prima quęst. de consti.gl.in cap.cæterum,de dona.doc.in l.priuilegia. C. de sacrosan.eccle.sed d.consti.sancimus.non loquitur de re spirituali:non de materia cõcernenti peccatum:nec cõtrariatur canonibus:imò de iure canonico approbatur: vt infrà dicã:ergo seruari debet in vtroque foro contra clericos. ¶ Secundo,ad-
18 ducitur:quia*d.cõsti.& eius obseruantia,reperitur expresse approbata per canones, scilicet ꝑ d.c.constitutus de in inte.restit. vbi expressè mandat Papa seruari illã obseruantiam, vt res vendatur cõsortibus: & ibi hoc declarant

clarant plenius Anto.de but.& Imo.ergo non poteſt dici contra libertatem eccleſiæ, poſtquã Papa approbat ipſam.Hinc videmus,quòd ſæpius Papa ſolet approbare ſtatuta & conſuetudines laicorum,quando ſunt rationabiles:vt in capitulo,cùm veniſſent.de eo,qui mit.in poſ. & in capitulo,cæterũ.de dona. & in capitu.ij.de arbi.lib.vj.& habetur in capitulo, clerici.de Iud,& quod not.Pau.de Caſt.in authen.cauſa, quæ cum monacho. colum.ij. C. de epiſcop. &
19 clericis.* & dicit lex canonica, quòd leges ciuiles ſunt diuinitus prolatæ per ora Principum: capitu.ſi.xvj.quęſt.tertia.& tex. in capitulo,ſuper ſpecula.de priuileg.dicit quòd ſancta eccleſia legum ciuilium non reſpuit famulatũ: quæ veſtigia iuſtitiæ & æquitatis imitãtur.¶Tertiò,
20 *adducitur:quia tunc lex ciuilis dicitur præiudicialis clericis,quando ſolum incommodũ eis afferre poteſt: ſed quando lex ciuilis poteſt afferre commodum & incommodum, non dicitur præiudicialis: nec contra libertatẽ eccleſiæ. ita tenet Abb.in d.capitulo, eccleſia ſanctæ Mariæ.columna quinta.ver. circa hoc tamen.&c.vbi per hoc infert,quòd lex ciuilis loquens de contractu emptionis, commodati,vel depoſiti, vel ſimilis, debet ſeruari inter perſonas eccleſiaſticas: ex quo non contradicit canoni. & poteſt afferre commodum & incommodum: per text.in dicto capitulo.j.de ope.no.nun.vbi demolitur eccleſia nouiter ædificata contra nuntiationem noui operis inductam à iure ciuili.& in capitulo, eccleſia.el primo.vt lite pendente.vbi Papa per leges ciuiles iudicat inter clericos.& idem tenet Fely.in d.capitulo eccleſia ſanctæ Mariæ.co.xxv.ver.ex prædictis iſtis.&c.& Pet.de anch.in dicto capitulo canonum ſtatuta.& Abb.in cõſi.lxxiij.co.pe.in ij.volu. Sed in caſu noſtro iſta lex imperialis de iure congrui, loquitur ſuper contractu emptionis & locationis,& non eſt præiudicialis: quia poteſt afferre commodum clerico agenti iure congrui: ergo ſeruari debet inter clericos, cùm contrariũ non reperiatur iure canonũ.
21 ¶Quartò,adducitur*quia ſecũdum magis communem cõcluſionem clericus adiens hæreditatem non confecto inuentario tenetur vltra vires hæreditarias & tamen hoc eſt inductum per legem ciuilem: vt habetur in l. ſi.C.de iure deli.ita tenẽt Ange. Alex.& Iaſ.& communiter doc. in dicta l.fin.§.fi.quicquid dicat ibi Bar.idem tenet Abb.in d.ca. eccleſia ſanctæ Marię co.v.& ibi etiã Fely.remiſsiuè.in xxv.co.& Abb.in cõſ.lxxiij.co.pe.in ij vo. vbi ſolã eccleſiam excipit à cõfectione inuẽtarij.& Bal.expreſſe in d.l.fi.in prin.in vj.q.& Ang. in l.j.§. hæc ſtipulatio.ff. ſi cui plus

plus,quàm per l.Falcid.& plenè per cano.in c.j.de testa.& in c.j. de solutio. Similiter clericus tenetur vitio litigiosi,quod est inductũ à iure ciuili:vt d.c.ecclesia.vt lite pen.& Abb.in d.ca.ecclesia sanctæ Ma.col.v.Ergo leges ciuiles seruãtur cõtra clericos,non obstãte,quòd possit eis quãdoq; afferre incommodũ:vt dixi in præcedenti argumento. Eodem modo debet seruari ista lex ciuilis, tractãs de iure con-

22 grui ¶ Quintò adducit̃:qa secundũ communẽ cõclusionem, dispositio l.quotiẽs.C.de rei vẽ. seruatur etiam cõtra clericum, non obstante,quòd potest afferre incõmodum.Ita tenet Abb. in c.continebatur.de his,quę fi. à præla.& Alex.in cõsi.cxxij.in v.vol.& Fely.in d.c.ecclesia sanctæ Ma.col.xxvj.& tractat illa l. materiam venditionis.Nã,si res primò venderetur clerico,deinde venderetur & traderetur laico,præfertur laicus secũdus emptor ratione possessionis: vnde non est mirum.Sicut eo modo ratione possessionis potuit lex ciuilis præferre laicũ clerico:sic etiã & ratione vicinitatis rei ratione iuris cõgrui:& sufficit, ꝙ in vtroq; casu possit quandoq; clericus habere cõmodũ, quod est;quando ipse prius habuisset possessionem, vel haberet rem vicinam: quia auocaret rem ab emptore ꝑ ius cõgrui. ¶ Sextò,

23 adducitur:quia * quando lex ciuilis non facit notabile præiudicium personis ecclesiasticis, debet seruari etiam inter clericos: ita tenet Felyn.per plura in d.c. ecclesia sanctæ Ma.col.iiij.ver. quartum notabile,&c.& co.xlj. ver.primò limitatur.&c. Sed ꝑ ius cõgrui nõ fit notabile præiudiciũ clerico:quia dato quòd perdat rem, tamẽ recupera suũ pretiũ.Item d.l.sancimus.est facta cum maxima æquitate & ratione, ad euitãdas discordias & rixas,quæ possent oriri inter vicinum & nouum emptorem:& sic facta est ob cõmune bonũ ciuitatis:quod æquiparatur bono ecclesiarũ.vt tenet Cald.in consi.xxj.in fi.in ti.de cõsti.Item d. l.sancimus. est conformis cum iure diuino:secũdum quod erat introductum ius congrui,vt habetur Ieremię cap.xxxij.vbi dicitur:Eme agrũ meũ.tibi enim competit ex propinquitate, vt emas,&c.& habetur Ruth c.iiij. ergo tãto fortius seruari debet inter clericos. ¶ Septimò,addu-

24 citur:quia* si statutum dictaret, quòd mulier habens filios, non possit rem alienare extra filios suos,habet locum etiam si alienaret clerico : & sic tale statutũ factum cõtemplatione filiorũ, ligat clericos.ita tenet Fely.in d.ca.ecclesia sanctæ Ma.col.xlj. ver.primò limitatur, &c. ergo eodem modo,quando statutum dictat,quòd res nõ possit alienari extra vicinos:cùm par videatur ratio grauaminis. ¶ Octa-

25 uò adducitur:quia* quando statutum

tutum laicorum est factũ ob aliquam rationabilem causam, principaliter in odium clericorum: dato quòd per aliquã consequentiam clerici haberent aliquod incommodum, non est in consideratione: & seruari debet etiã inter clericos: & sufficit, ꝙ in statuto clerici non nominentur, vt possit obstare tex. in c. fi. de immu. ecc. li. vj. Hæc cõclusio probatur p multa exempla. Primò, ex his, quæ tenet Calde. in consi. xxj. in ti. de cõsti. vbi dicit, quòd si statutũ imponit certã solutionẽ euntibus ad machinãdum, habet locum etiam in his, qui vadunt ad molendinũ ecclesiæ: non obstãte, quòd per quandam cõsequẽtiã videatur in aliquo lædi ecclesia. Secũdò, probatur ex his, quę notabiliter tenet Abb. in cõsi. lxiij. in primo vol. vbi tractat quomodo indirectè potest statutũ impedire legatũ ad pias causas. & per Fely. in ca. ecclesia sanctæ Mariæ. in xlij. col. Tertiò, qa lex ciuilis mãdat filiũ institui hæredẽ: aliàs testamentũ patris non valet. & tamẽ hoc procedit, etiã quando ecclesia esset hæres instituta: quia nõ potest quis filium exhęredare, & ecclesiam instituere. c. quicũq;. xvij. q. iiij. & gl. in l. siquis ad declinandam. C. de epi. & cle. sed in ꝑposito dicta l. sancimus. est facta ob rationabilem causam, approbatã etiam de iure canonico: per c. constitutus. de in integ. restit. & etiam de iure diuino: vt dixi suprà in vj. argumẽto. & nõ loquitur cõtra clericos: nec est facta in odiũ clericorũ. Vnde non curatur, si clerici patiuntur aliquod incommodum, quando emunt: pręsertim cùm habeant commodum, quando euincunt: vt suprà dictum est in tertio argumento. Confirmantur prædicta:

26 * quia statutũ excludẽs fœminas propter masculos, cẽsetur etiam excludere fœminam monialem, nõ obstante quòd sit persona ecclesiastica. Ita tenet Abb. ĩ c. quòd clericis, col. x. de foro compe. & Fely. in d. ca. Ecclesia sanctæ Mariæ. col. xxxij. & Paul. de cast. in consil. cccciiij. in j. vol. & Soci. in consil. lxxxj. col. iiij. & v. in primo vol. & vt plurimum assignant rationem: quia statutũ iniecit vinculum ante clericatũ: & propterea ligat clericos: secũdum Abb. in d. cap. quod clericis. col. ix. & ibi Io. And. & Soci. in d. consi. lxxxj. in pen. col. in fi. ¶ Nonò, adducitur:

27 quia * Imperator censetur dominus omnium rerũ temporalium, quæ sunt in mũdo, saltẽ quo ad iurisdictonem, & potestatem. l. bene à Zenone. C. de quadri. præscrip. c. quo iure. viij. dist. & cap. conuenior. & ibi gl. prima. xxiij. quęst. viij. Appellatur eñ dominus mundi. l. deprecatio. ff. ad l. Rhod. de iac. glo in ca. Adrianus. el ij. lxiij. dist. & gl. in c. venerabilẽ. de elec. & Car. in cle. j. de sum. tri. & fi c. & Bar. in §. omnem. co. j. & ij. in prima consti.

consti.Digestorum.& idem Bar. in l.j.§.per hanc.el ij.ff.de rei ven.Si enim est dominus mundi,quo ad bona temporalia, potest in dictis bonis ponere legē, quam vult.nam Imperator dicitur vicarius Dei in tēporalibus. secundum Bald.in l.j.C.de iure anul.aure.Ergo quando facit legem super eis,dicitur illá facere authoritate Dei.Tex.est in c. nemo xvj.q.iij.& quando est iusta & rationabilis,cēsetur etiam approbata per papam: vt in c j. de oper.no.nun.& in c ecclesia. vt lite pend.& per Alex.in cōsi. cxxj.in fi.in ij.vol.& quòd antequam bona perueniant in clericum. potest princeps in eis statuere, & onus imponere: tenet Bar.in l.rescripto.§.fi ff.de mune.& hono.Si ergo bona temporalia sunt principis,quo ad iurisdictionem,nulli est dubiū,quòd facere legem,est iurisdictionis: vt p Bar.in l.imperiū.ff.de iur. om.iud.nam est de maximo imperio.vnde sequitur,quòd Princeps potest disponere de rebus temporalibus legem cōdendo: vt no.Bart.in d.§. omnē col.ij. Ergo licitè potuit facere hanc l. quod bona stabilia vendātur potius vicinis, quàm extraneis.& clerici,qui volunt negotiari super dictis bonis,tenentur obseruare legē superioris:qui habet super eis potestatem legis condendæ,tanquā vicarius Dei:maximè, quia dicta lex non est eis præiudicialis:cum possint ex ea sentire commodum,vt suprà dictum est. ¶ Decimò, adducitur:

28 quia* quando lex disponit super bonis alicuius,vt debeāt ire ad certam personam,non potest ille, qui grauatur, alienare ea, etiam ad pias causas, extra illá personam.Ita per plura concludit Abb.in consi.lxiij.col.ij.ver. sed his nō obstātibus,&c.in primo volu.Sed in casu nostro lex disponit super rebus temporalibus.vt venditores teneātur eas alienare vicinis: ergo non possunt eas alienare etiam clericis in præiudicium vicinorum, nā quando statutū respicit rem tēporalem,ligat clericos:secundū Abb.in d.c.quod clericis.co.vij. in fi.de foro cōpet.& Fely.in d. c.ecclesia sanctæ Ma.co.xxxviij.

29 ¶ Vndecimò adducitur:quia* q̄ res vendatur magis vni, quàm alij.est in iure approbatū p̄ plures leges.Primò,per l.j.ff.de priuil.credi.vbi quando venditur bona debitoris,in emendo præfertur creditor vel agnatus aliis extraneis.Itē,probatur per tex. in c.j.§.sed & res.& ibi And.de Iser.Aluar.& communiter doct. per quos fi.inuesti.vbi in venditione feudi facienda, agnatus offerēs iustum pretiū,præfertur extraneo in emēdo.Et quòd consanguineus præferatur in emendo,tenet Lucas de penna in l j. col.ij.super ver.debiti.C.de im-

30 po.luc.descrip.lib.x.*dicitur autem iustum pretium illud.quod repetitur ab extraneo.vnde dato,

to,quòd ſecundum communem æſtimationẽ res valeat decem: ſi tamẽ alius offerat quindecim illud pretium oblatũ,dicitur iuſtum.& illud tenetur offerre vicinus in iure congrui obtinẽdo, quia vẽditor, non debet eſſe in dãno.Ita pulchrè in terminis noſtris tenet Bal.in l.ij.col.fi.circa fi.C.de reſcin.vẽ. vbi plura iura allegat. Tertiò,quia quando fiſcus habet rem communẽ cum priuato, poteſt illã totam vendere inuito ſocio.l.ij.C.de com mu.re.alie.& tamẽ ſi ille ſocius vult emere partem fiſci,præfertur omnibus aliis emptoribus. Ita notáter tenet Bald.in d.l.ij.

13 *Quartò, quia quando aliquis tenuit aliquã rem in emphyteoſim,& eſt finita: poteſt eius deſcendẽs vel conſanguineus petere,quòd ſibi renouetur,& concedatur:& tenetur dominus ſibi cõcedere potius quàm alteri: & ſi nõ faciat,poteſt appellari.tex. eſt & ibi Bar.ĩ l.j.§.permittitur. ff.de aqua quot.& æſti.& Bar.in l.j.in fi.ff.de priuil.cred.& Soci. in cõſi.xcix. col.pe.in primo volu.& eſt tex.in c.bonę memorię. & ibi per cano.de poſtul.præla.

32 ¶ Quintò, quia* colonus partiarius tenetur vendere partem ſuam fructuũ potius domino, quàm extraneo,in caſu,quo vellet illã vendere Ita tenet Bart. per illũ tex.in l.j.in fi.C.de metallariis.lib.xj.& Ale.in addi.ad Bald in l.dudũ.C.de contrahen. emp.Sextò,quia quando aliqua res alicuius ſacerdotis fuit cõfiſcata,& fiſcus vellet eam locare, tenetur illã locare ſpuriis illius ſacerdotis potius, quàm extraneis.Tex.eſt in conſti.ſicut accepimus.& ibi Matt.de affl.in iiij.

33 not.¶Septimò,quia* multa in iure conceduntur ratione vicinitatis, etiam contra ius cõmune, quæ aliàs nõ concederẽtur. Tex.eſt & ibi glo.j in c.quoniã. xij.q.j.& in c.cum lõgè.lxiij. diſtin.& in c.j.de cõſecra, ecc. vel alta.li.vj. & tenet Lucas de pena,per illũ text.in l.quicunque. la.ij.col.pe.C.de omni agro deſer.li.xj.Ex quibus iuribus videmus, quòd tam iura canonica, quàm ciuilia approbant aliquid noui ſtatui poſſe ratione vicinitatis & propinquitatis. Vnde ſi imperator per ſuam leg intro duxit hoc ius cõgrui ratione vicinitatis,motus fuit optima ratione approbata tã per iura canonica,quàm ciuilia:& etiã de iure diuino.per illud dictũ Ieremię.c.xxxij.allegatũ ſuprà in vj. argumẽto. vnde meritò clerici ligãtur hac lege. ¶Duodecimò

34 &*vltimò, pro iſta parte adducitur authoritas Cy. & Bal.in l. neq;.C.de hære.inſti. vbi tenẽt, quòd tale ſtatutũ,quòd res vendatur cõſorti,ligat clericos. Itẽ adducitur authoritas Seba. Neapolitani,in cõſue.ſi eccleſia.ver. ſed quid de clericis.&c. vbi expreſsè tenet,quòd clerici ligantur iure congrui.cuius Seba.magna eſt authoritas in regno.Ex

quib

quibus rationibus hincinde adductis. ista q. redditur valde dubia, adeò quòd in iudicando bonum esset habere iudicē propitiū. Quid ergo dicemus? ¶ Pro
35 solutione* puto distingui quatuor mēbra. Primum, videlicet, quādo laicus vendit rem laico. Secundum, quando laicus vēdit rem clerico. Tertiū, quādo clericus vendit rem laico. Quartū, quando clericus vendit rem clerico. Super primo membro casus est indubitatus, quòd habet locum ius cōgrui: quia nullum vrget obstaculū, cum ambo sint subditi imperatori. ¶ Super secundo membro hîc videtur consistere dubiū. Tamen firmo conclusionem, quòd clericus teneatur iure congrui per omnes rationes & iura adducta in secūda parte. Et cōsidero primò, quòd constitu. sancimus. inducit duas principales prouisiones. Vnam, videlicet, contra venditorem: & aliam, contra emptorem. Prima contra venditorem est, dum dicit: nō ante cōcedimus alienare, nisi pri⁹ denūtietur illis, &c. & sic venditor prohibetur alienare, & astringitur ad denunciādum vicinis. Secunda contra emptorem est, dum dicit, quòd debent venire vicini, & soluere iustū pretium cum vsuris & expēsis necessariis: & accipere ius protomiseos: & extraneos emptores omnino repellere, &c. & sic innuit quòd post factam venditionem contra formam huius consti. emptor repellitur per vicinum. & sic ista actio iuris congrui est realis, & dirigitur cōtra emptorē: vt declarat Matth. in d. cōsti. sancimus. §. vt infra xxx. in xj. not. Emptor enim tenetur reuendere vicino, vigore ergo primæ prouisionis, non poterat. laicus subditus legislatori alienare rem clerico sine illa solennitate denūciationis: & alienando fecit contra legem. vnde illa res trāsiuit in clericum. cum vitio. & licet Matt. in d. consti. sancimus. in princ in nono not. teneat quòd nō obstāte legis prohibitione trāsferatur dominiū in emptorem. Tamē illa translatio fit reuocabiliter: & quādo dominium trāsfertur reuocabiliter, non habet effectus dominij: vt est text. & ibi Bart. in l. ex sextante. §. Latinus. ff. de excep. rei iudi. & Bart. & doc. in l. si rē. in prin. ff. de pign. actio. & Alex. in l. debitor. ff. ad Treb. videtur enim res alienata transire cum vitio, quo est affecta propter legis prohibitionem: & sic transit in clericū cum illo onere, quod recepit in posse laici. Nam primò fit cōtractus venditionis, &
36 posteà traditio.* Traditio enim debet habere præcedētem causam habilem. l. traditionibus. & ibi Bal. & doc. C. de pac. aliàs nuda traditio sine causa vel cōtractu prçcedēti, nihil valet: nec dominium transfert. l. nunquā nuda. ff. de acqui. re. dom. Nunc in proposito dico subtiliter, quādo laicus

laicus vendit clerico, primò facit cõtractum: & immediatè ex ipso contractu nascitur ius congrui vicino: quo tẽpore adhuc res est in dominio laici vẽditoris ante traditionem:per d l.traditionibus. demũ secuta traditione in clericũ emptorẽ transit dominiũ reuocabiliter cũ iure congrui radicato in personã vicini, antequàm res esset effecta clerici: meritò potest vicinus rem clerico auferre ex iure sibi quæsito ex facto laici venditoris, antequàm res esset effecta clerici.& sic nullam iniuriam facit clerico: sicut quãdo clericus emit rẽ alteri hypothecatã vel tributariam:quia potest clerico euinci:iuxta not.per Barto. in l. rescripto.§.fi.ff.de mune.& ho. Lex enim iniecit vinculum suũ in ipsa re,antè quàm fieret clerici,per ea, quæ dixi suprà in octauo argumento secũdæ partis,in
37 fine.¶ Cõfirmatur*etiam, quia quando alienatio est probibita contemplatione certæ personę, quamuis alienatio fiat in clericum.vel ecclesiã:admittitur illa persona ad reuocãdum: vt not. Abb.in cõs.lxiij.col.ij.in primo volu.& Fely.in d.c. ecclesia sanctæ Mariæ.col.xxiiij.de constit. Pro hoc est tex.in c.j.§. donare. qua.olim po.feu.alie. sed per d. const.sancimus.prohibetur alienatio cõtemplatione vicinorũ: ergo ipsi reuocant à quocunq;. l.quotiẽs & ibi Bar. C.de fideic. & l.peto.§. fratre. de lega.ij. & Soc.in cõs.lxxxiiij.col. iiij.in fi. in primo volu.Hinc est,quòd si statutũ dicit,quòd donatio non valeat,nisi fuerit insinuata,si cõtingat laicũ donare clerico sine dicta insinuatione, non valebit donatio:secundum Abb.in cap. quod clericis. colũ. vij de foro compe.& assignat rationẽ:quia subditus nõ potest contrahere cum nõ subdito spreta lege sui
38 superioris.*& subdit etiam ibi Abb.quòd si per statutum requiritur aliqua solennitas in testamento,debet adhiberi etiam si in eo instituatur clericus hęres. Idem tenet Fely.in d. c.ecclesia sanctæ Mariæ.colũ. xxxvij.in fi. ver.primũ est,&c.& col.xxxviij. & Abb. in c. relatũ.de testa. ergo idem debemus dicere in laico vendente rem clerico: quia non potuit alienare spreta lege sui superioris:maximè in præiudicium vicini.& ex his remãnet cõfirmata ista cõclusio pro parte affirmatiua,scilicet quòd clericus potest super re empta per eũ conueniri iure congrui:quando emit à laico,prout in hoc secundo membro. ¶ Superest modo
39 *respondere ad argumenta adducta in contrarium pro prima parte.Et primò, non obstat primum argumentũ:quia patet responsio ex his,quæ dicta sunt super iij.& vj. argumento secũdæ partis,nam ex quo ista lex non affert clericis notabile preiudiciũ:nec est facta principaliter in odiũ clericorũ: sed propter bo-

num publicũ. Itẽ, poteſt afferre commodum & incommodum. per hoc nõ dicitur clericis onerosa: nec contra libertatẽ eccleſiæ: cùm multæ aliæ leges ſimiles reperiãtur in iure ciuili: quę nõ reperiũtur correctæ de iure canonico: & ſeruãtur in vtroq; foro: prout eſt in l. quotiẽs. C. de rei ven. vt dixi in v. argumento ſecũdæ partis. Præterea, per iſtã cõſt. ſancimus. clericus nõ priuatur aliqua libertate magis, quã in aliis caſibus à iure permiſsis. nam ſi clericus eſt venditor, poteſt liberé vẽdere, etiam ſpreta iſta lege. & habet ſuũ intẽtum: quia res auocatur ab emptore ſine ſuo præiudicio: nã non tenetur de euictione. Si verò eſt emptor, emit rem affectã vitio radicato in ipſa re à tẽpore, quo erat in poſſe laici, vt modo dixi in ſolutiõe. & ſic licet res ab eo euincatur per vicinũ, in hoc incidit clericus facto laici vendentis: qui erat ligatus lege Imperatoris, tãquã ſubditus. & ſic incidit, ſicut quando emit rem hypothecatam. vnde non tollitur ſibi libertas data à iure communi emendi & vendẽdi, quia
40 emit rem cũ onere. ¶ Non* obſtat ſecũdũ argumentũ: quia in l. j. C. commun. diui. non prohibetur ius cõgrui: ſed ſolùm non approbatur, ex quo tempore illius l. non erat inductũ. Et eodẽ modo reſpõdetur ad l. ne cui. C. loca. quæ reſponſio corroboratur per tex. in l. cõgruit. & l. prædia. C. de loca. prædi. ciuil. li. xj. vbi determinatur contrariũ. ſcilicet quòd antiquus conductor præfertur nouo, quando offert tantũ pretiũ, quantũ offert nouus. Sed Bal. in d. l. ne cui. intelligit illã l. cõgruit. procedere in prædiis fiſcalibus. & ita concordat iſta contraria. De quibus vide deci. ccxxxviij. conſi. Neapol. vbi facit differentiã inter colonum & inquilinũ. Tamẽ Pau. de Caſt. in conſi. iiij in primo vol. tenet quòd in rebus eccleſiæ nõ poteſt expelli primus cõductor per ſecundũ, ſi tantundẽ offert. & idẽ Pau. in conſi. xxxij. in eo. primo volumi. dicit ſemper de æquitate debere rem eidem relocari. & Lud. Rom. in cõſ. xxij. col. pe. tenet idẽ in emphyteoſi. & Lucas de pẽna in d. l. prædia.
41 in fin. verbis. dicit* idem procedere in gabellariis anni præcedentis. præfertur nouo licitatori, ſi tantundem offert, quãtum nouus. Ad l. dudum. C. de cõtrahen. emp. reſpõdeo, quòd illa l. corrigitur per præd. conſti. ſancimus. quæ eſt poſterior. l. pacta nouiſsima. C. de pact. Itẽ d. l. dudum in fi. excipit, niſi lex ſpecialiter aliud obſeruari præcipiat. Et ſic ſentit propriè iſtam futuram correctionem. vnde in fin. per dictam exceptionem approbat ius congrui in locis, in quibus obſeruatur eius vſus: prout eſt in hoc regno. Nec obſtat, quod videatur facere iniuriam cõtrahentibus: quia poſtquam lex ita diſpo

disponit, seruari debet, quáuis dura sit l. prospexit. ff. qui & à
42 quibus. ¶ Ad l. inuitum* respõdeo, quòd non compellitur inuitus quis vẽdere rem suã, quæ est in dominio suo irreuocabiliter. sed is, qui emit rem cũ vitio, & acquisiuit rem cum isto onere reuendendi eam, excipitur ab illa lege: qa scire debuit statutum seu legẽ iniecisse vinculum antè, quàm res trãsiret in dominium clerici: vt suprà dixi. ¶ Non obstat tertium argumẽtum: quia in isto casu clericus emptor non facit beneficiũ de proprio, sed de alieno: nam quãuis sit dominus: habetur tamen pro non domino: ex quo acquisiuit reuocabiliter: vt suprà dixi. Nec peruertit charitatẽ, qui vendit rem quam tenere nõ potest: ex quo per prius erat affecta per
43 l. ciuilem. ¶ Nõ *obstat quartũ argumentum: quia respondeo, quòd ad dicẽdum statutum esse contra libertatem ecclesiæ, non omnis timiditas consideratur: sed solũ, quãdo clerici efficiuntur ex rationabili causa timidiores, & laici audaciores ad nocendum. & sic ista duo requiruntur copulatiuè. Ita expresè tenet Abb in d. c. nouerint. de sen. excommu. & Bart. in d. authen. cassa & irrita. C de sacrosan. eccles. & Bar. in d. §. quæ onerandæ. quod patet secundum exemplum ibi positũ, per Bar. & Abb. sicut dicimus in metu: quia nõ omnis metus infringit actũ: sed solum ille, qui caderet in constãtem virum. l. metum. ff. quod metus causa. Velle ergo cõsiderare istum timorẽ, scilicet quòd clericus non emeret, est vanus timor: cùm multæ cautelæ possint adhiberi, minimè per talẽ consti. laici efficiuntur audaciores cõtra clericos: cùm talis cõstitu. nõ dirigatur expresè nec tacitè cõtra clericos, sed est ge-
44 neralis. ¶ Non obstat* quintum argumentum: quia inquantum cõsideratur coactio personæ ex parte venditoris: non facit ad propositũ in hoc secundo membro, ex quo laicus est venditor: qui potest compelli per legem Imperatoris, inquantũ verò cõsideratur ex parte emptoris, nulla est coactio personæ, sed solùm vicinus auocat ex potestate legis Constitutio enim dat potestatem vicino, vt soluto pretio emptorem repellat: & ita sonãt verba illius consti. Sed decisiones allegatæ in contrarium, loquuntur, quando emptor cõpellitur aliquid facere per suã personam: nec dicit illa cõsti. quòd emptor compellitur reuẽdere. sed solùm soluto pretio lex repellit ipsum à re empta. ¶ Ad sextum potest eodem modo responderi: quia nihil præcipitur emptori per illam consti. & iura allegata in d. argumẽto loquũtur contra immunitatẽ ecclesiasticã: ideò tũc statuta nõ ligant clericos. Statutũ enim præceptiuum est illud de compromissis

facien dis: in quo fateor ꝙ passiuè non ligat clericos, per iura allegata in v. argumento suprà, in fin. q̄a adstringit personas ad compromittendum. ¶ Ad septimum respondeo, quòd d.c.fi. loquitur, quādo statutum expressè prohibet negotiari cū clericis: tunc enim indirectè grauantur clerici. qa licet verba statuti directè dirigantur ad subditos: tamē indirectè per prohibitā participationē lædūtur clerici. Sed hîc nec directè nec indirectè clerici prohibētur emere: quia verba consti. non dirigūtur ad emptorem, imò possunt emere clerici: licet reuocabiliter. Præterea, lex nō dicit quòd nullus vēdat clericis, sed generaliter præfert vicinum cuicūque extraneo emptori. Vnde dato, ꝙ sub ista generalitate includātur clerici: hoc non est in consideratione propter commodum quod ipsi etiam consequi possunt. ¶ Ad
45 octauū respōdeo, * quòd loquitur, quādo statutum præcisè vetat rem vendi, annullando penitus venditionē. Tunc enim esset merum odium clericorū, si eos includeret. & ita loquitur tex. in c. fi. de immu. eccl. lib. vj. & decisiones alleg. in hoc argumento. Sed d. consti. non vetat præcisè: sed vult fieri requisitionē consortis pri*: & possibile est, quòd cōsors nollet emere. Itē possibile est, quòd post emptionem clerici consors nō euincat, & sic res stat ad esse & non esse: & longa est differentia inter hunc casum & illū qui est in argumēto.
46 ¶ Ad nonum * respondeo, quòd procedit in bonis clericorū, quæ sunt radicata in eorū dominio: nā postquàm illa acquisiuerūt, sunt exempta ab omnibus futuris angariis, & onerib* laicorū: non autē à præteritis oneribus vt per Bar. in l. rescripto. § fin. ff. de mune. & ho. sed istud onus erat affixū rei antè, quàm perueniret in clericum. ideò nō potuit mutari cum mutatione personæ. Prius enim per cōtractum acquiritur ius vicino, quàm clerico dominiū, vt suprà dixi. ¶ Ad
47 decimum * respondeo, ꝙ quando lex ciuilis est condita ab Imperatore, si non habet canonem contradicentem, legat clericos actiuè & passiuè, quando nō sumus in materia peccati: intantū quòd non solum causæ clericorum; verū etiā & ecclesiarū deciduntur per leges ciuiles etiā passiuè. text. est formalis. & ibi Abb. in ij. iij. & iiij. no. in ca. j. de ope. no. nun. & in hoc non contradicit Abb. ī d.c. cōstitutus. de in inte. resti. nam refert consuetudinē, quæ erat ibi, quòd liceat vicino reuocare rem venditam. Hoc enim est fauorabile clericis: & sic possūnt vti statuto vel consuetudine in reuocādo. Non tamen negat Abb. quin quando illa fuisset lex Imperialis, haberet locum etiam passiuè contra clericos: vt sentit ibi Ant. de Bu. cum non cōtradicat canonibus:

&

& est apta afferre commodum & incõmodum,vt dicit Abb.in d.c.j.in iiij.not.vnde omnia iura,quæ dicunt,quòd clerici non tenẽtur vti lege ciuili cõtra se, intelliguntur, quando talis lex esset cõtra eorũ ecclesiasticã libertatẽ per d.authent.cassa.Vel quãdo essent statuta cõpulsiua personarum ad aliquod faciendum: secundum Alex.in consi. ccxiij.col.pe.in ij.vol.sicut dicimus de cõpromisso.sed vbi est lex Imperialis rationabilis, nõ inducens peccatum,non cõpulsiua personarũ,nõ facta in odiũ clericorum, non contra libertatem ecclesiæ,non habens canonem in cõtrariũ, omnia iura canonica dicũt illã seruari actiuè & passiuè inter clericos:vt dicitur in d.ca.primo.& ibi per omnes doct.& per ea,quæ dixi in primo argumento secũdæ partis.Sed ista constit.est huiusmodi.ergo &c. ¶ Ad vndecimum
48 *respõdeo, quòd in clerico veritas est in cõtrarium, scilicet ꝙ debet seruari solennitas:secundum Abb.in c.quod clericis.col. vij.de foro compe.& dixi suprà in solutione. ¶ Ad duodecimũ
49 *respondeo,ꝙ ex legis dispositione ex causa potest id, quod nostrum est,à nobis auferri: vt no.Fran.de Aret.in l.si ita quis. §.ea lege.in iiij.col.ff.de verbo. obli.sicut in simili videmus in præscriptione,quæ aufert dominium sine voluntate domini.Similiter in l.item si verberatũ.§. j.ff.de rei vend.& in l.Lucius.ff. de euictio.& hoc not.Phil.Decius in d.l.id,quod nostrũ.ff de reg.iur.& ita est in casu nostro: quia id,quod erat quæsitum clerico reuocabiliter,aufertur sibi ex legis dispositione:& absque suo damno:quia recuperat pretiũ, & aufertur ex dispositione legis,quæ suum effectum & vinculum retro iniecerat:prout plu ries fuit dictũ suprà.Et per istas responsiones remanet firmata conclusio contra clericum.& sic firmo primã opin.Matth.in d. consti.sancimus.in princ.in iiij. col.vbi dicit hanc esse communẽ opi.reprobata alia eius opi. quam tenuit in § fi.illius cõsti.

50 ¶ Super tertio*membro principali,scilicet quãdo clericus vendidit laico,concludo idem, scilicet quòd habet locum ius congrui.nã licet aliàs clericus venditor nõ posset adstringi ad requisitionem inductam per illã constitut.ex quo est compulsiua personæ ad aliquid faciendum: & sic ex parte vẽditoris,videtur esse onerosa:& lex non iniecit vinculum ante traditionem ob priuilegium personæ: vt dicam infrà in iiij.mẽbro:tamen postquàm res deuenit ad laicũ titulo emptionis,lex immediatè facit suum effectum contra subditum possessorem: vocando vicinum ex secunda prouisione illius consti.quam retuli suprà in solutione.& hanc cõclusionem firmo per ea, quæ dicit Bald.in

d.authen.cassa.ver.quintò quæro, &c.C.de sacrosan.eccle.vbi dicit, stante statuto, quòd testamenta non insinuata, non valeát: pone quòd clericus facit testamentum, an valeat sine insinuatione.& concludit quòd si hæres īstitutus est laicus, nō valet: ex quo ipse hæres tenebatur seruare formam statuti, cùm sit subditus. vnde priuatur commodo testamenti facto suo, qui debuit infra tēpus statuti insinuare testamentum. Secus, si hæres esset clericus, secundum eum. Sic in casu nostro, dato quòd clericus venditor non teneretur seruare formam illius constitutionis: tamen laicus emptor debuit id procurare, aliâs eo ipso, quòd emit, facto suo incidit in priuationem à lege ciuili inductam: & illud dictum Bal. sequitur Fely. in dicto capitulo, ecclesia sanctæ Mariæ. colum. xxviij. ver. & ista procedunt, &c. ¶ Su-
55 per* quarto & vltimo membro, scilicet quando clericus vendit clerico, hic stat maior difficultas. tamen firmo istam conclusionē negatiuā, scilicet ꝙ nō habet locum ius congrui: ex quo cessant omnes ratiōes superius adductę in solutiōe: cessat enim prima prouisio illius cōstitutionis inducta contra venditorem: quia est compulsiua personæ ad requirendum consortem: quo casu nō ligat clericos. & in hoc ꝓcedāt omnia iura allegata in quinto argumento primæ partis. Nā Imperator est subditus papæ, respectu dignitatis, & reputatur inferior. Vnde ligari pōt per canones: sed nō potest ligare personas ecclesiasticas per suas leges, quatenus tāgunt personas: vt declarat Abb. in capitulo primo. in ij. nota. de ope. no nun. Et hoc quod non possit ligare personam, tenet Alex. in consi. ccxiij. col. penultima. ver. ad id, quod no. Domi. &c. in secundo vol. vbi allegat ita tenere Io. de Imo. in capitulo, quod clericis. de foro compe. vnde remanet conclusio, quòd clericus venditor non tenetur requirere consortem & sic in eo cessat prima prouisio illius cōstitutionis ob priuilegium suæ personæ, sicut non potest arctari ad compromissum: vt dixi in decimo argumento primæ partis. Cessat etiam secunda prouisio illius constitutionis. in emptore: quia similiter est clericus: & persona priuilegiata & non subdita: in quo nunc cessant omnes rationes adductæ in secundo membro, scilicet quando emit à laico. quia nunc lex ciuilis non iniecit vinculum ante traditionē, nec res afficitur vitio, quia licitè alienatur, spreta solennitate illius constitutionis. & sic transit dominium irreuocabiliter; ergo emptor conueniri non potest iure congrui. & in isto casu possunt procedere omnia iura & argumenta adducta pro prima parte: quam conclusionem firmo

firmo per dictum Bald. in dicta authen. cassa. in quinta quæstione. vbi dicit, ꝙ quando clericus clericũ instituit hæredẽ, nõ debet seruari statutum. & Fely. in dicto capitulo, ecclesia sanctæ Mariæ. col. xxxviij. & dixi suprà
52 in iij. mẽbro. ¶ Superest* modò respõdere ad argumẽta secũdæ partis: quæ videtur obstare conclusioni huius quarti membri. Vnde ad primum respondeo, ꝙ dato quòd ista lex sit imperialis, tamẽ respectu vẽditoris est onerosa & cõpulsiua personæ, vnde non ligat clericum venditorem: per ea, quæ suprà dixi. & sic potest liberè vendere: & emptor etiam est persona libera. & sic allegata in cõtrariũ procedunt, quando lex nõ est pro aliqua parte onerosa. Et si mihi diceres, quòd Papa approbat legem ciuilem, etiam inter duos clericos: vt facit in ca. j. de ope. no. nun. vbi per l. ciuilem iudicat inter duas ecclesias litigantes: respõdeo dupliciter Primò, quòd hic isti duo clerici non litigant adinuicem: prout ibi. nam in iure congrui non nascitur lis inter emptorem & vẽditorem: sed potius inter emptorẽ & tertium. Secũdo, & melius respondeo, ꝙ nũtiatio noui operis reperitur expresse approbata per Papã. quòd patet: quia de ea fecit titulũ specialem in iure canonico. vnde nos post compilationem illius tituli non possumus dicere, ꝙ iudicamus clericos per leges ciuiles, sed potius per canones: quod nõ est in iure congrui. quia de eo non est aliquis canon approbans: & minimè cẽsetur approbatũ ex parte vẽditoris: imò reprobatũ per ea, quæ habẽtur in d. auth. cassa. & in d. cap. ecclesia sanctæ Mariæ, ex quo est onerosum respectu personæ: vt suprà dixi. ¶ Nõ
53 obstat secũdum* argumentũ de c. cõstitutus. de in inte. restit. super quo se fundant omnes doc. extẽdẽtes ad clericos hoc ius cõgrui. quia ad illũ tex. respõdeo, ꝙ nõ loquitur de aliqua lege ciuili, nec de statuto, sed solũ de cõsuetudine municipij. & sic papa approbat illã cõsuetudinẽ inter clericos ea ratione attẽta: qꝛ quãdo est cõsuetudo populi, censetur esse mista clericorũ & laicorum: nã clerici sunt de populo & de ciuibus: & eo respectu ligãtur consuetudine: quia est eorũ propria cõsuetudo. Ita tenet Ab. in c. cùm venissent. in ij. no. de eo qui mit in pos. & Abb. in ca. cùm causa. in iij. not. de re iudi. & declarat pulchrè Fel. in c. ad nostrã. col. ij. de proba. Nos autem loquimur in lege, quę est merè laicorum, & sic ex diuersis nõ fit illatio. Prætereà, illa consuetudo non dictabat, ꝙ venditor teneatur requirere cõsortẽ, prout d. consti. sancimus, sed solùm, ꝙ consors offerendo pretium, possit rẽ venditã recuperare: vt dicit ibi Abb. in vij. not.
54 ¶ Ad tertium* argumentum &

omnia sequentia vnica solutione respondeo, quòd procedunt in tribus membris praecedentibus: ex rationibus allegatis suprà in solutiōe. Sed in hoc quarto membro do fallentiam generalē: quia negari non potest, quin ista constit. sancimus. sit cōpulsiua personarum: tam ex parte venditoris, qui tenetur requirere: quàm ex parte emptoris, qui tenetur rem restituere vicino. & hac ratione teneo, quòd non procedit inter duos clericos. Et licet quando lex ciuilis potest afferre cōmodum & incōmodum, debeat seruari inter clericos: tamen semper limito hoc, nisi lex sit compulsiua personarū: per iura sępius allegata. ¶ Et non putet aliquis, ꝙ in tali decisione mihi ipsi cōtradicam, circa ea, quę dixi suprà in ij. mēbro: in respōsionibus datis ad argumenta primę partis: maximè ad decimū argumentū. in quibus locis tenui hanc l. non esse cōtra libertatem ecclesiasticam nec cōpulsiuam personarū, saltem ex parte emptoris. & nunc dico contrariū. nā si rectè ponderentur verba mea, nulla est contrarietas: quia semper tenui, ꝙ ex parte vēditoris est compulsiua personarum ad requirēdum consortem: aliàs nō posit fieri alienatio. Sed ex parte emptoris, quādo clericus emit à laico, dixi quòd nō est cōpulsiua personae quoad ius: quia clericus emit cum vitio, & post vinculū iniectum: vnde si cōpellitur restituere rē, iustè compellitur tali compulsione, quę nō facit sibi iniuriam: sicut quādo emit rem hypothecatā, vel affectam alio vitio reali: vnde ista compulsiò, est executio iuris: & non sonat in vitium: vt eo respectu posit dici lex contra libertatem ecclesiae. Sed quando clericus emit à clerico, tūc teneo quòd ex vtraque parte est compulsiua personarum, & cōtra libertatem. nam venditor non tenetur requirere consortem, nec emptor: Cùm ambo sint pariter priuilegiati. & sic vēditio ꝓcedit liberè, sine ligamine huius constitutionis. & dominiū trāsit irreuocabiliter. quia res non censetur affecta aliquo vitio: ex quo licitè lex potuit sperni tāquā onerosa clericis: vt not. Hosti. in ti. de cō suetu. §. fin. ver. sed ponetur. Et postquàm res est acquisita clerico, si ei auferret, fieret sibi iniuria. contra l. id, quod nostrum. ff. de reg. iur. prout hanc iniuriam ponderat tex. in d. l. dudum. C. de contrahē. emp. & hoc respectu dicitur ista constit. compulsiua personae. nā ista esset verè iniuriosa & compulsiua. Et per istam declarationem censeatur esse responsum ad omnia argumenta secūdae partis: vt non habeat locum in hoc iiij. mēbro.

55 ¶ Sed* quid si vicinus, qui praetendit ius congrui super isto quarto membro, sit etiam clericus: an posit dicere, ꝙ priuilegiat

legiatus non vtitur priuilegio contra pariter priuilegiatum:& sic competat ibi ius congrui? Dico quòd non, ex quo ambo sunt priuilegiati in genere, vnde melior est cõditio possidẽtis. per ea, quæ not. Bart. in authen. quas Actiones. C. de sacrosan. ec cle.& Abb. in cap. fi. colum. j. de
56 ordi. cogni. ¶ In omnibus * autem casibus, in quibus dixi clericum teneri iure cõgrui in ij. mẽbro, intelligo sanè, scilicet quãdo emit particulariter pro se & suo patrimonio. Secus, si emeret pro ecclesia: vt declarat Seba. in consue. si ecclesia. vers. sed quid de clericis, &c. Nã ecclesia nec actiuè nec passiuè habet ius cõgrui: vt dicitur in d. constit. sancimus. in fin.& ibi Matth. ¶ Sed
57 * pulchrum dubium est, quid si laicus emit fundum ab ecclesia, an in eo vicinus possit petere ius congrui Matth. in d. cõstitu. sancimus. in prin. co. iiij. ver. itẽ quæro, an istud ius congrui, &c. tenet ꝙ non: quia princeps secularis non potest imponere legẽ rebus ecclesiæ. Cõtrarium puto verius, per ea, quæ dixi suprà in tertio mẽbro. nam quo ad hũc casum nõ posset fieti differentia inter rem clerici, & ecclesię: quia quo ad iurisdictionẽ laicorum euitandam, maximè in eorum statutis, semper parificãtur in iure bona clericorũ, & ecclesiarum: vt declarat plenè Fel. in d. c. ecclesia sanctę Mariæ. in iiij. & v. col.& Car. in cle. pręsenti. in ij. not. de censi. Abb. in c. fi. de vi. & ho. cle. licet glo. in cap. ex literis. de pigno. dicat generaliter. ꝙ bona clericorum gaudẽt priuilegiis ecclesiarum & glo. in c. quãquàm. de censi. lib. vj. tamen cõtrarium tenet glo. in cap. possessiões. xvj. q. iiij. Et veritas est ista, quòd solùm in casibus in iure expressis bona clericorum æquiparantur bonis ecclesiarũ: & non in aliis. imò regula est in contrarium: quia clericus in bonis suis nõ restituitur, sed ecclesia sic. Itẽ bona clericorum præscribũtur, sicut bona laicorum. Ita hæc omnia pulchrè declarat Abb. in ca. si diligenti. col. fi. de præscrip.& in d. ca. ex literis. in fi.& Fely. vbi suprà. Vnde in ꝓposito sicut laicus emens à clerico conuenitur iure congruí. per rationes allegatas suprà in iij. membro: ita etiam emẽs ab ecclesia. Nam quo ad hoc non potest diuersitas assignari: quia ius congrui sequitur possessorem, qui est subditus legi laicorum: & contra eum dirigitur: & mutatione personæ mutatur cõditio rei: vt dixi in nono argumento primæ partis. & istã cõclusionem, scilicet quòd emens ab ecclesia, teneatur iure congrui, tenet in specie Seba. in cõsue. si ecclesia. ĩ fi. ver. emat. &c.
58 ¶ Non obstat * si quis vellet dare instantiam inter clericum & ecclesiam. quia ecclesia nec actiuè nec passiuè habet iuscõgrui: vt in d. constit. sancimus. in fin.

sed clericus sic: quia ista differẽtia nihil concludit ad propositum. nam verum est, si ecclesia emit, non conuenitur iure congrui. Item si tertius emit prope bona ecclesiæ, minimè ecclesia actiuè habet ius congrui: & in hoc solum diuersificatur à clerico. Sed quando ecclesia vendit, nullum est grauamen ecclesiæ, quod emptor conueniatur. & ita teneo ¶ Sed pulchrius dubium est. pone quod vendita est domus laico, quæ est prope rem ecclesiæ: certum est quòd ecclesiæ non competit ius congrui: ponamus quod ecclesia in continenti vendit illam rem laico vel clerico: an possit nouus emptor petere ius congrui, videtur quod sic: quia mutatiõe personæ mutatur impedimentum
59 rei: vt suprà dixi.* In cõtrarium est veritas. quia ius cõgrui competit ei, qui habet fundum vicinum tempore venditionis: sed si emit post venditionem, non competit sibi ius cõgrui ex persona propria: sed ex persona venditoris. Vnde quia in isto casu ecclesia est venditrix, quæ non habeat in alium trãsferre, & ita notanter determinat Seba. in consue. vbi domus. super ver. tunc habentes, &c. Et hoc procedit, quando ecclesia vendit post natum ius congrui: secus, si venderet ante, puta ante venditionem rei, de qua litigatur: quia tũc is, qui emit ab ecclesia, habet ius congrui ex persona sua. Ita tenet Seb. in cõsue. si quis emit. super ver. alicuius. in vers. sed quid de emphyteota, &c. Et ex his remanet expedita ista nobilissima quæst. & à nemine vsq; ad hanc tẽpestatẽ ita discussa. Laus Deo. Rob. Maranta. Venusinus, V. I. D.

DISPVTATIO IX.

An si emptor rei immobilis, qui poterat conueniri iure congrui, donat illam alteri vel permutat, faciat cessare ius congrui.

SVMMARIVM.

1 Ius congrui an habeat locum contra eum cui donata est res per emptorem vel permutata post emptionẽ. et 27.

2 Ius congrui habet locum solum in tribus contractibus.

Actio oriens ex iure congrui dicitur personalis in rem scripta, & sequitur possessorem.

Actio personalis in rem scripta habet similitudinem cum reali.

3 Ius congrui an detur contra singularem successorem: & quid si successor non possideat.

Ius congrui an detur cõtra secundũ emptorem ex persona propria vel ex persona sui authoris.

4 Donatarius cui fuit donata res empta an teneatur iure cõgrui. & 5.18.27.

6 Extensio non fit in correctorijs ex identitate rationis, nisi ratione peccati euitandi. 15.

Constitutio, sancimus, de iure cõgrui est correctoria iuris communis.

Stat

7 *Statutum seu lex noua debet ita intelligi, vt lædat ius commune in minus quàm potest.*

8 *Transferri non potest in alium plus iuris quàm habet transferens.*

9 *Ius mihi quæsitum ex facto alterius possum cõtra alium exercere etiam eo inuito.*

10 *Obligatio rei meæ facta meo nomine me ignorante, si ratificatur à me postquam ego obligaui omnia bona mea alteri: an noceat mea ratificatio secundo creditori.*

11 *Accipere, verbũ hoc quid importet.*

12 *Ius quæsitũ difficilius tollitur quàm quærendum.*

13 *Dominium an trãsferatur si statutum dicat, quòd locator non possit rẽ alienare nisi requisito cõductore.*

Dominium rei alienatæ contra prohibitionem iuris congrui an transferatur. & 17.

14 *Fraudibus & malitijs semper est obuiandum & 20.*

15 *Alienatio quæ fit titulo lucratiuo, patitur onus siliquarum.*

16 *Dominiũ rei venditæ sub cõditione an transferatur, si tradatur interim.*

Dominiũ an transferatur ex cõtractu à lege prohibito.

19 *Fructus tenetur restituere emptor bonæfidei, qui emit ab eo qui tenebatur ad fructus.*

20 *Petitio hæreditatis an detur contra titulo possidentem, quando titulus fuit habitus ab eo qui poterat petitione hæreditatis conueniri.*

Aduocati causa fraudandi ius congrui cõmuniter consulunt, vt emptor statim donet amico suo.

21 *Petitione hæreditatis qui poterat cõueniri, si alienauit rem ante conuentionem, tenetur actione in factũ, ex tit. de alie. iud. mut. caus. fact.*

22 *Ius congrui quando cessaret per donationem, posset agi reuocatoria ex tit. quæ in fraud. creditor.*

Alienata in fraudem creditorum reuocantur sine execussione, quãdo consistunt in specie.

23 *Emens fundum si incontinenti donat præsumitur facere in fraudẽ iuris congrui, & habet tunc locum ius congrui contra donatarium. & 24.*

Fraus præsumitur in actu ex celeritate temporis. & 24.

24 *Instrumentum vnum & idem cõtinens emptionem & donationem simul, præsumitur in fraudẽ iuris congrui quoad donationem.*

25 *Alienatio in fraudem præsumitur, quãdo fit cõiunctæ personæ: & quando alienatus remanet in possessione.*

26 *Ius congrui habet locum vbi permutatio fit cum aliqua re mercatili, quæ postea statim venditur.*

28 *Vicinus admittitur ad agendum iure congrui, non obstante donatione vel permutatione.*

29 *Ius cõgrui quòd non detur cõtra singularem successorẽ, est inductum per consuetudinem Neapolitanam, non autem per constit. sancimus.*

Ius ortum contra authorem transit ad singularem successorem.

Successor singularis includitur in dispositione loquente de authore: & eius factum reputatur factum authoris. & 30.

31 *Consuetudines Neapolitanæ non habent locum in rebus sitis extra Neapolim & eius districtum.*

Exten

Extensio in correctorijs fit ad similem casum, quãdo vnica tantum ratio potest assignari.

33 *Iuris congrui obseruãtia differt in ciuitate Neapolis ab alijs partibus regni.*

1 SVccessiua & non minus* vtilis in eadẽ materia iuris congrui contingit quæstio. Quidam emit vnum fundum: & suspicãs sibi moueri litem super iure cõgrui, donat illum cuidã suo amico vel consanguineo, seu permutat: sciens quòd in titulo donationis vel permutationis cessat ius congrui: quæritur, an per hoc vicinus censeatur totaliter exclusus. Et ꝑfectò istud dubiũ millies in facto emergit: & sub isto colore multę fraudes ad periuria cõmittuntur. Et quia materia est quotidiana: ideo decreui eam latius attingere: vt veritas disputando elucescat. iuxta l. legaui. ff. de libe. lega. ¶ Et pri-
2 mò pro* parte negatiua, quòd non habeat locum ius cõgrui, & vicinus sit exclusus, adducitur, ꝙ consti. sancimus. restringit hanc dispositionem procedere solùm in tribus contractibus: videlicet in vẽditione, locatione, & emphyteosi. in aliis ergo contractibus remanet dispositio iuris cõmunis, vt liberum sit vnicuique cõtrahere. Item, quãuis ista actio dicatur ꝑsonalis, ex quo est condictio ex lege, sancimus. tamen dicitur in rem scripta, vt declarat Seba. in cõsue. siquis emit. in fi. super ver. vniuersali. & sic sequitur possessorem. vt ibi dicit, & plenius in eadem consue. super ver. possidet. & Matth. in d. consti. sancimus. in prin. in nono. & in §. vt infrà triginta in xj. not. & in §. licet. in vj. no. Actiones enim personales in rem scriptæ, habent similitudinem realium, & sequuntur possessorem: l. iij. §. est autem. & ibi glo. ff. ad exhi. & declarat Ias. in rub. ff. si cer. pe. co. ij. sed quia emptor nõ reperitur possidere, quia donauit, non potest cõueniri iure cõgrui. donatarius autẽ minimè, ex quo possidet tit. donationis: in quo cessat ius congrui. ergo de necessitate remanet vicinus
3 exclusus. ¶ Secũdò, *adducitur: nam ius congrui non datur contra singularem successorem, sed solum contra vniuersalem, qui possidet: aliàs autem etiã si esset vniuersalis, & non possideret, non teneretur iure congrui. ita tenet Seba. in d. consuetu. siquis emit. in fi. super ver. vniuersali. Sicut etiã emptor, qui nõ possidet, nõ tenetur: vt dicit Seba. in consue. vbi domus. super ver. ab emptore. & super ver. successore, &c. & in consue. si ex vno. super ver. possessores. Hinc est, si emptor venderet secundo emptori, ille secundus emptor non tenetur ex emptione prima sui authoris: sed solum ex secunda emptione propria: secũdum Sebast. in d. ver. vniuersali. Vnde si donaret, non posset ex proprio tit. conueniri possessor: ex quo

non

non est titulus habilis ad ius cõgrui, minimè ex ti. sui authoris: quia illud ius non transit cõtra singularem successorem: & sic vicinus remanet exclusus. Duo em̃ sunt necessaria ex parte rei conuenti copulatiuè, scilicet, ꝙ posideat: & quòd tit. emptionis posideat, vel locationis, vel emphyteosis. ¶ Tertiò, pro ista
4 parte* adducitur authoritas Seba. in dicta cõsue. siquis emit. super verb. posidet. in ver. pone ergo, &c. vbi ĩ terminis format hanc quæstionem. Si vnus emit hodie, & cras donat alij. Et tenet quòd nõ habet locũ vlterius ius congrui. & idẽ in specie firmat Matth. in dicta constitutio. sancimus. §. licet. invj. no. vbi de verbo ad verbũ refert & sequitur opin. Seba. quorum duorum doctor. magna est authoritas in
5 hoc regno. ¶ * Quartò adducitur deci. cccxxxviij. consi. Neapolita. in fi. quæ incipit, nobilis Petrus, &c. vbi fuit decisum contra actorem in iure congrui, ex causa, quia emptor donauerat rem filio suo. Et illa deci. fuit fundata sup authoritate domini Seba. in d. ver. posideat. quæ deci. debet pro lege seruari in hoc re-
6 gno. l. fin. C. de legi. ¶ * Quintò, confirmatur: quia d. constit. sancimus. est correctoria iuris communis. nam per eam corrigitur tex. in d. l. dudum. C. de contrahen. empt. & in l. in re mandata. C. mandat. licet respectu dictę l. in re mandata, sit potius limitatio, quàm correctio. vnde stante hoc dubio, non debet fieri extẽsio: sed debet strictè intelligi. in casu in quo loquitur l. si verò. §. de viro. & ibi per doct. ff. solut. mat. in correctoriis enim etiam ex identitate rationis non fit extensio, secundum Bar. in authẽ. quas actiones. col. pen. C. de sacrosan. eccle. & moder. in auth. ex testamẽto. C. de colla. & Bart. Alex. & doct. in l. ij. ff. de legat. j. & Bar. in authen. qui semel. col. ij. C. quo. & quando iud. Pro hoc est tex. in l. præcipimus. in fin. C. de app. & l. sancimus. C. de testa. Cũ igitur d. consti. sancimus. dicat, quòd vicinus offerens pretium accipit ius protomiseos, & potest extraneum emptorẽ repellere: apparet ꝙ solùm contra emptorem dirigit formã agendi: non autem loquitur de alio habẽte causam ab emptore: ergo non debet extendi: cũ sit lex
7 correctoria & odiosa. * debemus ergo hunc casum dubiũ ita interpretari, vt reuertatur decisio ad ius commune: vt est gl. notabilis cap. statutum. in ver. numerãdum. de præben. lib. 6. semper enim intelligere debemus legẽ nouam, vt lædat ius commune in minus, quàm potest: vt est tex. & ibi Gemi. & doct. in ca. eos. de tempo. ord. lib. vj. & Abb. in c. certificari. col. pen. de sepul. & tex. in l. ij. C. de noxa. & p Fely. in cap. j. col. viij. ver. secundò declaro. & c. de rescrip. & in cap. causam, quæ. col. xj. eodẽ tit. Sed tenen

tenendo quòd vicinus sit exclusus: in isto casu restringitur lex correctoria:& fit reuersio ad ius commune: ergo ista opi.est tenenda:nam res de facili reuertitur ad naturam suam l.si vnus. §.pactus.in fi.& ibi Barto.& Ias. plenè in iij.col.ff.de pac.& c.ab exordio.xxxv.dist. ¶ Pro parte verò contraria affirmatiua,scilicet,quòd imò contra talem donatarium vel posidenti ti.permutationis,habeat locũ ius congrui:adducitur primò:quia per venditionem primò factam statim est quæsitum ius vicino.vnde sine facto suo ab eo euelli non potest.l.id,quod nostrum, ff.de reg.iur. ¶ Secundò, quia
8 *nemo potest plus iuris in aliũ trãsferre,quàm ipse habet.l.nemo plus iuris.& ibi no.ff.de re. iur.Sed certum est, quòd si donator,q prius emerat, habebat aliquod dominium in re: illud erat reuocabile,& momẽtaneũ. ergo nõ potuit illud transferre in donatarium in perpetuũ, & firmius,quàm ipse habebat Vnde videtur, quòd res posit etiã à donatario auocari ꝓpter præcedens vinculum,quod erat affixum rei:sicut poterat ab ipso emptore, eodémque donatore.
9 ¶ Tertiò,quia*quando ex facto alterius mihi quæritur aliquod ius,possum eo iure vti contra quemlibet,etiã eo inuito.text. est nota.in l.si post mortẽ.§.fi. ff.de bon possess.contra tabu.& per Barto.& doct.in l.petendæ. C.de tẽpo.in integ.resti.sed in casu isto ex facto emptoris statim est quæsitũ ius vicino.ergo potest etiã inuito emptore vti tali iure cõtra tertium,& sic donatarium.Si potest inuito emptore,ergo non potuit emptor inuenire viam fraudandi ipsum per suam donationẽ: quia aliàs liceret homini subdito frustrare legis operationẽ in præiudicium tertij,cui est ius quæsitũ: cõtra l.nemo potest.ff.de leg.j.
10 *Confirmatur ex his,quæ not. Spec.in tit.de oblig.& solu.§.j. col.xij.ver.itẽ pone, obligasti, &c.vbi dicit,quòd si tu prius obligasti rẽ meam,me ignoráte: deinde ego obligo omnia bona mea,& posteà ratifico obligationem tuam, talis ratificatio non nocet creditori meo : cui prius per obligationem meã fuerat ius quæsitum.vnde ipse præfertur.Idẽ tenet Pau.de cast.in consil.clxxxxv.col.iij.in ij.vol.Eodẽ modo donatio mea non debet nocere vicino.cui prius per meam emptionẽ fuerat ius quæ-
11 situm.*Et quòd ius fuerit quæsitum vicino immediatè per emptionem,pondero text.in d.cõstitu sancimus.in ver.suam portionem accipiat,&c.& ibi,accipere ius, protomiseos & extraneos emptores omnino repellere,&c Nam verbũ,accipere, est verbum directum,secũdum Ange.in cõsi.lxxxxvij & Bar.in l. centurio.ff.de vul.& pupil.Item est verbum executiuũ,per quod transfun

trāsfunditur etiam ius clectionis.gl.& doc.in l.Lucio.ff.de lega.ij.& Soci.in cōsil.cxvj.col.ij. in primovol.Per illud enim verbum censetur directò translata executio legis in personam vicini ad accipiendum ius congrui. ergo satis est sibi ius quæsitum. quia si non esset quæsitum, non posset illud accipere. Nunc in
12 * proposito ius quæsitum difficilius tollitur,quàm ius quærēdū. l.seruus.C.de pact. & l.j.§.cōfertur.ff de collat.bo.& Philip. Decius in cōs.cxlvij.col.iij.in prin. ergo per donationem licet ab initio tolli potuisset ius quærēdum,scilicet, ante venditionem: tamen postquam per venditionem est ius quæsitū,tolli nō potest.& pro prędictis est tex.in c. si pro te.de rescrip.li.vj. vbi nō potest fieri ratificatio in pręiudicium tertij.cui est ius quæsitum.
13 ¶ * Quartò.adduco dictū Alex. in addit.Bartol in l.ij.§.fin.ff.de actio.empt.vbi in terminis nostris tenet, quòd si statutū ciuitatis dictat quòd locator nō possit rem alienare,nisi prius requisito cōductore, si cōtingat eum alienare nulla facta denūciatione conductori, ex tali alienatione non transit dominium, ex quo est facta contra legis prohibitionem.allegat Bar.in l.si ita quis.§.ea lege.ff.de verb.obl. & Bar.in l.cum lex.in fi.ff.de fideiusso.ergo in casu nostro,quando venditor non requirit vicinum, nō trāsfert dominium in emptorem.Vnde nec emptor illud transfert in donatarium. & sic potest dici, quòd dominium interim remanet in suspēso penes venditorem: si vera est decisio Alex.per l.nec vtilem. ff. ex quib.cau.maio.& remanebit in suspenso in fauorem vicini, cuius cōtēplatione lex facit hanc prouisionem.Ergo ipse admittitur ad reuocandum:per ea,quæ notat Abb.in cōsi.lxiij.col.ij.in primo vol. & Fely.in c. ecclesia sanctæ Mariæ.col.xlij.de cōstit. nam per talem reuocationē,solam possessionē aufert : qua acquisita īmediatè ex legis ministerio cōsolidatur sibi dominiū, quod in ius fauorem stabat in suspenso. Verùm de veritate illius dicti Alex. videbimus in solutione:quia videtur cōtrariari his,quæ dixi in præcedēti disputatione,scilicet, ꝙ transit dominium reuocabiliter. ¶ Quintò,
14 quia * si liceret emptori impunè donare vel permutare, daretur materia delinquendi,& aperiretur via fraudibus: quia de facili qlibet fraudaret legē. Sed fraudibus est semper obuiandum.l. in fundo.ff.de rei vē cle.j. & ibi Car.de vsur.&. c. quanto.de diuor.& cle.j.§.fi & ibi Car.de cōcess.præben.Vnde ad euitādum fraudem,debet etiam cōtra donatarium,qui habuit ab emptore, habere locum ius congrui.
15 ¶ Item quia etiam * in correctoriis fit extensio, ratione peccati euitandi, secundum Alexā.in l.

Pomp

Pomponius.§. præterea. col.ij. in fi.ff.de acq. pos. Vnde dato, quòd consti.sancimus.sit correctoria: & loquatur in contractu venditionis: debet etiam extendi in donatione habita ab emptore causa vitandi fraudē,quæ
16 inducit peccatū. ¶ Sextò,& *vltimò, pro ista parte adduco text. q multū stringit:& ab aliis non extitit ponderatus.in l.j. § res, quæ.C.de impo.lucra. descri.li. x. vbi videtur text. formalis ad decisionem huius q. Nam ibi fit differentia inter rem alienatā titulo lucratiuo,& titulo oneroso in titulo enim lucratiuo,patitur onus siliquarum : non autē in oneroso sed subdit casum in d.§.res,quæ.pone,quòd res fuit primo alienata titulo lucratiuo: & sic fuit affecta onere. deinde is,qui eam habuit,illā alteri vēdidit tit.oneroso,an emptor teneatur ad onus. Et concludit q sic.& idem ecōtrà, vt ibi subdit: qa à primordio tituli posterior formatur euētus.ergo ita in casu nostro ius congrui habet locū in titu. oneroso.statim enim cùm res vendita fuit,annectitur sibi onus iuris cōgrui. vnde quā uis posteà alij donetur, transit cum onere suo: quia iste posterior euētus reformari debet ad primū titulum. Sicut enim ibi licet emptor aliàs nō teneatur ad onus ex persona sua : tamen quando emit à donatario,tenetur ex persona sui authoris. eodem modo & hic, licet donatarius nō tenetur iure congrui ex persona sua:tamen debet teneri ex persona sui authoris,qui fuit emptor. ex quibus hincinde adductis ista q.redditur valde du-
17 bia.¶ Pro solutione*huius difficilis q.oporteret primò inuestigare,an ex alienatione facta cōtra prohibitionem illius cōstit. sancimus. trāsferatur dominiū: de quo aliqd dixi suprà in iiij. argumēto secundæ partis.& breuiter resideo in illa opin. quam tenui in præcedenti disputatione,scilicet, quòd dominiū trāsfertur,licet reuocabiliter: nam etiā ex cōtractu inutili sequuta traditione, trāsit dominium ex causa putatiua.ita tenet Bar. ī l. eleganter.in fi.illius prin.& ibi etiam glo.ff.de dolo.licet enim cōtractus de se propter eius inutilitatem nō transferret dominiū:tamen traditio subsequens vnà cum volūtate domini facit dominium trāsire.ita tenet Pet. Philip.Cor.in cons.cclxiij.in fi. in iij.vol.& idem in cōs. lxxiiij. col.iij.in iiij.vol.vbi dicit,quòd si res vendita sub cōditione, traditur:interim trāsfertur dominium.& idem tenet Bar.in l.nō dubiū.co.fi.ver.vltimo opp.&c. C.de leg.vbi dicit,quòd licet ex contractu,qui fit contra legem, non transeat dominium;tamen ex causa putatiua propter illū contractum bene trāsit:puta ex traditione cum voluntate domini:put ibi clarius declarat Bal. in x.oppo.per l.lij.§.subtilis.ff. de

de cōdi.ob causam.& hanc opi. tenet Matth.in d.constit. sancimus.in prin.in nono not. Et licet videatur obstare:quia d.con stitu.prohibet alienationē,dum dicit,non anteà cōcedimus alie nare,&c. quo casu videtur prohibere executionem cōtractus scilicet dominij translationē,vt inquit Bar.in l.cùm lex.in fin.ff. de fideiuss.tamen ad hoc respon deo,quia lex vltrà procedit:dādo actionem vicino ad reuocādum.quo casu transit dominiū: vt dicit Bart.in l.j.§. si vir. in fi. verbis.ff.de acqui.posses. per d. l.eleganter.& ex his non teneo dec.Alex.in l.ij.§.fin.ff.de actio. emp. quē allegaui suprà,in iiij. argumēto.nam referendo illud dictum ad hanc constit.nō esset verū:ex quo vltrà procedit hæc consti. Sed forte saluādo Alex. procederet,quādo statutum vltrà non progrederetur. Ista autem inuestigatio non est nimis necessaria : quia semper teneo, quòd transit reuocabiliter. Sed volui eam attingere pro verita te eorum,quæ dixi in d.iiij. argumento secundę partis.¶ Hoc

18 præsupposito* propinquādo ad solutionem huius q.firmo conclusionem pro ista secunda parte affirmatiua:videlicet, ꝙ non obstante donatione vel permutatione admittatur vicinus ad agendū iure cōgrui, per iura & rationes allegatas pro secunda parte.& maximè,quia ꝑ ea habem⁹ tex.quasi in terminis in d.

19 l.j.§. res,quæ.*Quam cōfirmo, etiam per text.in l.fina.§.j.ff.ad Velleia.vbi licet aliàs bonęfidei emptor non teneatur restituere fructus: tamen quando emit ab eo,qui tenebatur ad fructus,tenetur etiā & ipse:quia nō debet esse melioris cōditionis donatarius,quā author suus:vt dicit ibi Pau.de Castr. sic etiā in casu nostro: non debet esse melioris cōditionis donatarius,quàm suus author, qui tenebatur iure congrui, licet in eo sit diuersa qualitas.prout erat in d.l.fi.§.j.

20 ¶ Secundò* confirmo,per bonum simile.nam petitio hæreditatis nō datur cōtra titulo possidētē.l.regulariter. ff. de petit. hæred.& l.hæreditatis.C.eo.ti. & tamē quando titulus habetur ab eo, qui poterat petitione hæreditatis conueniri,datur cōtra eum,nō obstante titulo, ita notanter tenet Bar.in l.cogi.circa fi.C.de peti.hæred.& Bar.in l.si rem & pretiū.ff. eo.ti.& ibi etiā Pau.de Ca.qui dicit,quòd si aliter diceremus, facile esset legē eludere, & hāc actionē euitare. Idem tenet Pau.de Cast.in cōsi. cxxxviij.col.fi.in ij.vol. Sic etiā in casu nostro: licet contra donatarium nō habeat locum ius cōgrui:tamē quando habuit ab eo,qui poterat iure cōgrui conueniri,prout est emptor, debet ipse quoq; teneri: ne sit melioris cōditionis,quā author suus. aliàs de facili quilibet eluderet legem simulādo donationem,

facendis: in quo fateor ꝙ passiuè non ligat clericos, per iura allegata in v. argumento suprà, in fin. q̃a adstringit personas ad compromittendum. ¶ Ad septimum respondeo, quòd d.c.si. loquitur, quãdo statutum expressè prohibet negotiari cũ clericis: tunc enim indirectè grauantur clerici. qa licet verba statuti directè dirigantur ad subditos: tamẽ indirectè per prohibitã participationẽ læd ũtur clerici. Sed hîc nec directè nec indirectè clerici prohibẽtur emere: quia verba consti. non dirigũtur ad emptorem, imò possunt emere clerici: licet reuocabiliter. Præterea, lex nõ dicit quòd nullus vẽdat clericis, sed generaliter præfert vicinum cuicũque extraneo emptori. Vnde dato, ꝙ sub ista generalitate includãtur clerici: hoc non est in consideratione propter commodum quod ipsi etiam consequi possunt. ¶ Ad
45 octauũ respõdeo, * quòd loquitur, quãdo statutum præcisè vetat rem vendi, annullando penitus venditionẽ. Tunc enim esset merum odium clericorũ, si eos includeret. & ita loquitur tex. in c. si. de immu. eccl. lib. vj. & decisiones alleg. in hoc argumento. Sed d. consti. non vetat præcisè: sed vult fieri requisitionẽ consortis pri*: & possibile est, quòd cõsors nollet emere. Itẽ possibile est, quòd post emptionem clerici consors nõ euincat, & sic res stat ad esse & non esse: & longa est differentia inter hunc casum & illũ qui est in argumẽto.
46 ¶ Ad nonum * respondeo, quòd procedit in bonis clericorũ, quæ sunt radicata in eorũ dominio: nã postquàm illa acquisiuerũt, sunt exempta ab omnibus futuris angariis, & onerib* laicorũ: non autẽ à præteritis oneribus vt per Bar. in l. rescripto. § fin. ff. de mune. & ho. sed istud onus erat affixũ rei antè, quàm perueniret in clericum. ideò nõ potuit mutari cum mutatione personæ. Prius enim per cõtractum acquiritur ius vicino, quàm clerico dominiũ, vt suprà dixi. ¶ Ad
47 decimum * respondeo, ꝙ quando lex ciuilis est condita ab Imperatore, si non habet canonem contradicentem, legat clericos actiuè & passiuè, quando nõ sumus in materia peccati: intantũ quòd non solum causæ clericorum; verũ etiã & ecclesiarũ deciduntur per leges ciuiles etiã passiuè. text. est formalis. & ibi Abb. in ij. iij. & iiij. no. in ca. j. de ope. no. nun. & in hoc non contradicit Abb. i d.c. cõstitutus. de in inte. resti. nam refert consuetudinẽ, quæ erat ibi, quòd liceat vicino reuocare rem venditam. Hoc enim est fauorabile clericis: & sic possunt vti statuto vel consuetudine in reuocãdo. Non tamen negat Abb. quin quando illa fuisset lex Imperialis, haberet locum etiam passiuè contra clericos: vt sentit ibi Ant. de Bu. cum non cõtradicat canonibus:

&

& est apta afferre commodum & incõmodum, vt dicit Abb. in d.c.j. in iiij. not. vnde omnia iura, quæ dicunt, quòd clerici non tenẽtur vti lege ciuili cõtra se, intelliguntur, quando talis lex esset cõtra eorũ ecclesiasticã libertatẽ per d. authent. cassa. Vel quãdo essent statuta cõpulsiua personarum ad aliquod faciendum: secundum Alex. in consi. ccxiij. col. pe. in ij. vol. sicut dicimus de cõpromisso. sed vbi est lex Imperialis rationabilis, nõ inducens peccatum, non cõpulsiua personarũ, nõ facta in odiũ clericorum, non contra libertatem ecclesiæ, non habens canonem in cõtrariũ, omnia iura canonica dicũt illã seruari actiuè & passiuè inter clericos: vt dicitur in d.ca. primo. & ibi per omnes doct. & per ea, quæ dixi in primo argumento secũdæ partis. Sed ista constit. est huiusmodi. ergo &c. ¶ Ad vndecimum

48 *respõdeo, quòd in clerico veritas est in cõtrarium, scilicet ꝙ debet seruari solennitas: secundum Abb. in c. quod clericis. col. vij. de foro compe. & dixi suprà in solutione. ¶ Ad duodecimũ

49 *respondeo, ꝙ ex legis dispositione ex causa potest id, quod nostrum est, à nobis auferri: vt no. Fran. de Aret. in l. si ita quis. §. ea lege. in iiij. col. ff. de verbo. obli. sicut in simili videmus in præscriptione, quæ aufert dominium sine voluntate domini. Similiter in l. item si verberatũ. §. j. ff. de rei vend. & in l. Lucius. ff. de euictio. & hoc not. Phil. Decius in d. l. id, quod nostrũ. ff de reg. iur. & ita est in casu nostro: quia id. quod erat quæsitum clerico reuocabiliter, aufertur sibi ex legis dispositione: & absque suo damno: quia recuperat pretiũ, & aufertur ex dispositione legis, quæ suum effectum & vinculum retro iniecerat: prout pluries fuit dictũ suprà. Et per illas responsiones remanet firmata conclusio contra clericum. & sic firmo primã opin. Matth. in d. consti. sancimus. in princ. in iiij. col. vbi dicit hanc esse communẽ opi. reprobata alia eius opi. quam tenuit in § fi. illius cõsti.

50 ¶ Super tertio *membro principali, scilicet quãdo clericus vendidit laico. concludo idem, scilicet quòd habet locum ius congrui. nã licet aliàs clericus venditor nõ posset adstringi ad requisitionem inductam per illã constitut. ex quo est compulsiua personæ ad aliquid faciendum: & sic ex parte vẽditoris, videtur esse onerosa: & lex non iniecit vinculum ante traditionem ob priuilegium personæ: vt dicam infrà in iiij. mẽbro: tamen postquàm res deuenit ad laicũ titulo emptionis, lex immediatè facit suum effectum contra subditum possessorem: vocando vicinum ex secunda prouisione illius consti. quam retuli suprà in solutione. & hanc cõclusionem firmo per ea, quæ dicit Bald. in

d.authen.cassa.ver.quintò quæro, &c.C.de sacrosan.eccle.vbi dicit,stante statuto, quòd testamenta non insinuata, non valeāt:pone quòd clericus facit testamentum, an valeat sine insinuatione.& concludit quòd si hæres istitutus est laicus,nō valet:ex quo ipse hæres tenebatur seruare formam statuti.cùm sit subditus.vnde priuatur commodo testamenti facto suo,qui debuit infra tēpus statuti insinuare testamentum.Secus, si hæres esset clericus, secundum eum. Sic in casu nostro,dato quòd clericus venditor non teneretur seruare formam illius constitutionis:tamen laicus emptor debuit id procurare, aliâs eo ipso, quòd emit,facto suo incidit in priuationem à lege ciuili inductam:& illud dictum Bal.sequitur Fely.in dicto capitulo,ecclesia sanctæ Mariæ.colum.xxviij. ver.& ista procedunt,&c.¶ Su-
55 per*quarto & vltimo membro, scilicet quando clericus vendit clerico,hîc stat maior difficultas.tamen firmo istam conclusionē negatiuā,scilicet ꝙ nō habet locum ius congrui:ex quo cessant omnes ratiōes superius adductę in solutiōe:cessat enim prima prouisio illius cōstitutionis inducta contra venditorem: quia est compulsiua personæ ad requirendum consortem: quo casu nō ligat clericos.& in hoc ꝓcedāt omnia iura allegata in quinto argumento primæ partis.Nā Imperator est subditus papæ,respectu dignitatis, & reputatur inferior. Vnde ligari pōt per canones:sed nō potest ligare personas ecclesiasticas per suas leges,quatenus tāgunt personas:vt declarat Abb.in capitulo primo.in ij.nota. de ope. no nun.Et hoc quod non possit ligare personam,tenet Alex.in consi.ccxiij.col.penultima.ver. ad id,quod no.Domi.&c.in secundo vol.vbi allegat ita tenere Io.de Imo.in capitulo, quòd clericis.de foro compe.vnde remanet conclusio,quòd clericus venditor non tenetur requirere consortem & sic in eo cessat prima prouisio illius cōstitutionis ob priuilegium suæ personæ,sicut non potest arctari ad compromissum:vt dixi in decimo argumento primæ partis. Cessat etiam secunda prouisio illius constitutionis.in emptore:quia similiter est clericus:& persona priuilegiata & non subdita: in quo nunc cessant omnes rationes adductæ in secundo membro,scilicet quando emit à laico.quia nunc lex ciuilis non iniecit vinculum ante traditionē, nec res afficitur vitio,quia licitè alienatur, spreta solennitate illius constitutionis.& sic transit dominium irreuocabiliter; ergo emptor conueniri non potest iure congrui.& in isto casu possunt procedere omnia iura & argumenta adducta pro prima parte : quam conclusionem firmo

firmo per dictum Bald. in dicta authen.cassa.in quinta quæstione.vbi dicit, ꝙ quando clericus clericũ instituit hæredẽ, nõ debet seruari statutum.& Fely. in dicto capitulo, ecclesia sanctæ Mariç.col.xxxviij. & dixi suprà
52 in iij.mẽbro. ¶ Superest* modò respõdere ad argumẽta secũdæ partis: quæ videtur obstare conclusioni huius quarti membri. Vnde ad primum respondeo, ꝙ dato quòd ista lex sit imperialis, tamẽ respectu vẽditoris est onerosa & cõpulsiua personæ, vnde non ligat clericum venditorem: per ea, quæ suprà dixi. & sic potest liberè vendere: & emptor etiam est persona libera.& sic allegata in cõtrariũ procedunt, quando lex nõ est pro aliqua parte onerosa. Et si mihi diceres, quòd Papa approbat legem ciuilem, etiam inter duos clericos: vt facit in ca.j. de ope. no.nun. vbi per l. ciuilem iudicat inter duas ecclesias litigantes: respõdeo dupliciter Primò, quòd hîc isti duo clerici non litigant adinuicem: prout ibi.nam in iure congrui non nascitur lis inter emptorem & vẽditorem: sed potius inter emptorẽ & tertium. Secũdo,& melius respondeo, ꝙ nũtiatio noui operis reperitur expressè approbata per Papã.quòd patet: quia de ea fecit titulũ specialem in iure canonico.vnde nos post compilationem illius tituli non possumus dicere, ꝙ iudicamus clericos per leges ciuiles, sed potius per canones: quod nõ est in iure congrui. quia de eo non est aliquis canon approbans: & minimè cẽsetur approbatũ ex parte vẽditoris: imò reprobatũ per ea, quæ habẽtur in d.auth.cassa. & in d.cap. ecclesia sanctæ Mariæ, ex quo est onerosum respectu personæ: vt suprà dixi. ¶ Nõ
53 obstat secũdum* argumentũ de c.cõstitutus.de in inte.restit. super quo se fundant omnes doc. extẽdẽtes ad clericos hoc ius cõgrui. quia ad illũ tex. respõdeo, ꝙ nõ loquitur de aliqua lege ciuili, nec de statuto, sed solũ de cõsuetudine municipij. & sic papa approbat illã cõsuetudinẽ inter clericos ea ratione attẽta: quia quãdo est cõsuetudo populi, censetur esse mista clericorũ & laicorum: nã clerici sunt de populo & de ciuibus: & eo respectu ligãtur consuetudine: quia est eorũ propria cõsuetudo. Ita tenet Ab.in c.cum venissent.in ij.no. de eo qui mit in pos.& Abb. in ca.cùm causa.in iij.not.de re iudi.& declarat pulchrè Fel.in c. ad nostrã. col.ij.de proba. Nos autem loquimur in lege.quę est merè laicorum,& sic ex diuersis nõ fit illatio. Prætereà, illa consuetudo non dictabat, ꝙ venditor teneatur requirere cõsortẽ, prout d.consti.sancimus, sed solùm, ꝙ consors offerendo pretium, possit rẽ venditã recuperare: vt dicit ibi Abb.in vij.not.
54 ¶ Ad tertium* argumentum &

omnia sequentia vnica solutione respondeo, quòd procedunt in tribus membris præcedentibus: ex rationibus allegatis suprà in solutiõe. Sed in hoc quarto membro do fallentiam generalẽ: quia negari non potest, quin ista constit. sancimus. sit cõpulsiua personarum: tam ex parte venditoris, qui tenetur requirere: quàm ex parte emptoris, qui tenetur rem restituere vicino. & hac ratione teneo, quòd non procedit inter duos clericos. Et licet quando lex ciuilis potest afferre cõmodum & incõmodum, debeat seruari inter clericos: tamen semper limito hoc, nisi lex sit compulsiua personarũ: per iura sępius allegata. ¶ Et non putet aliquis, ꝙ in tali decisione mihi ipsi cõtradicam, circa ea, quę dixi suprà in ij. membro: in respõsionibus datis ad argumenta primę partis: maximè ad decimũ argumentũ. in quibus locis tenui hanc l. non esse cõtra libertatem ecclesiasticam nec cõpulsiuam personarũ, saltem ex parte emptoris. & nunc dico contrariũ. nã si rectè ponderentur verba mea, nulla est contrarietas: quia semper tenui, ꝙ ex parte vẽditoris est compulsiua personarum ad requirẽdum consortem: aliàs nõ possit fieri alienatio. Sed ex parte emptoris, quãdo clericus emit à laico, dixi quòd nõ est cõpulsiua personæ quoad ius: quia clericus emit cum vitio, & post vinculũ iniectum: vnde si cõpellitur restituere rẽ, iustè compellitur tali compulsione, quę nõ facit sibi iniuriam: sicut quãdo emit rem hypothecatã, vel affectam alio vitio reali: vnde ista compulsiò, est executio iuris: & non sonat in vitium: vt eo respectu possit dici lex contra libertatem ecclesiæ. Sed quando clericus emit à clerico, tũc teneo quòd ex vtraque parte est compulsiua personarum, & cõtra libertatem. nam venditor non tenetur requirere consortem, nec emptor: Cùm ambo sint pariter priuilegiati. & sic vẽditio ꝓcedit liberè, sine ligamine huius constitutionis. & dominiũ trãsit irreuocabiliter. quia res non censetur affecta aliquo vitio: ex quo licitè lex potuit sperni tãquã onerosa clericis: vt not. Hosti. in ti. de cõsuetu. §. fin. ver. sed ponetur. Et postquàm res est acquisita clerico, si ei auferret, fieret sibi iniuria. contra l. id, quod nostrum. ff. de reg. iur. prout hanc iniuriam ponderat tex. in d. l. dudum. C. de contrahẽ. emp. & hoc respectu dicitur ista constit. compulsiua personæ. nã ista esset verè iniuriosa & compulsiua. Et per istam declarationem censeatur esse responsum ad omnia argumenta secũdæ partis: vt non habeat locum in hoc iiij. mẽbro.

55 ¶ Sed* quid si vicinus, qui prætendit ius congrui super isto quarto membro, sit etiam clericus: an possit dicere, ꝙ priuilegiat

legiatus non vtitur priuilegio contra pariter priuilegiatum:& sic competat sibi ius congrui? Dico quòd non, ex quo ambo sunt priuilegiati in genere, vnde melior est cōditio possidētis. per ea, quæ not. Bart. in authen. quas Actiones. C. de sacrosan. eccle. & Abb. in cap. fi. colum. j. de
56 ordi. cogni. ¶ In omnibus * autem casibus, in quibus dixi clericum teneri iure cōgrui in ij. mēbro, intelligo sanè, scilicet quādo emit particulariter pro se & suo patrimonio. Secus, si emeret pro ecclesia: vt declarat Seba. in consue. si ecclesia. vers. sed quid de clericis, &c. Nā ecclesia nec actiuè nec passiuè habet ius cōgrui: vt dicitur in d. constit. sancimus. in fin. & ibi Matth. ¶ Sed
57 * pulchrum dubium est, quid si laicus emit fundum ab ecclesia, an in eo vicinus possit petere ius congrui Matth. in d. cōstitu. sancimus. in prin. co. iiij. ver. itē quæro, an istud ius congrui, &c. tenet ꝙ non: quia princeps secularis non potest imponere legē rebus ecclesiæ. Cōtrarium puto verius, per ea, quæ dixi suprà in tertio mēbro. nam quo ad hūc casum nō posset fieri differentia inter rem clerici, & ecclesię: quia quo ad iurisdictionē laicorum euitandam, maximè in eorum statutis, semper parificātur in iure bona clericorū, & ecclesiarum: vt declarat plenè Fel. in d. c. ecclesia sanctę Mariæ in iiij. & v. col. & Car. in cle. pręsenti. in ij. not. de censi. Abb. in c. fi. de vi. & ho. cle. licet glo. in cap. ex literis. de pigno. dicat generaliter. ꝙ bona clericorum gaudēt priuilegiis ecclesiarum & glo. in c. quāquàm. de censi. lib. vj. tamen cōtrarium tenet glo. in cap. possessiōes. xvj. q. iiij. Et veritas est ista, quòd solùm in casibus in iure expressis bona clericorum æquiparantur bonis ecclesiarū: & non in aliis. imò regula est in contrarium: quia clericus in bonis suis nō restituitur, sed ecclesia sic. Itē bona clericorum præscribūtur, sicut bona laicorum. Ita hæc omnia pulchrè declarat Abb. in ca. si diligenti. col. fi. de præscrip. & in d. ca. ex literis. in fi. & Fely. vbi suprà. Vnde in ꝓposito sicut laicus emens à clerico conuenitur iure congrui. per rationes allegatas suprà in iij. membro: ita etiam emēs ab ecclesia. Nam quo ad hoc non potest diuersitas assignari: quia ius congrui sequitur possessorem, qui est subditus legi laicorum: & contra eum dirigitur: & mutatione personæ mutatur cōditio rei: vt dixi in nono argumento primæ partis. & istā cōclusionem, scilicet quòd emens ab ecclesia, teneatur iure congrui, tenet in specie Seba. in cōsue. si ecclesia. ī fi. ver. emat. &c.
58 ¶ Non obstat* si quis vellet dare instantiam inter clericum & ecclesiam. quia ecclesia nec actiuè nec passiuè habet iuscōgrui: vt in d. constit. sancimus. in fin.

ſed clericus ſic: quia iſta differētia nihil concludit ad propoſitum. nam verum eſt, ſi eccleſia emit, non conuenitur iure congrui. Item ſi tertius emit prope bona eccleſiæ, minimè eccleſia actiuè habet ius congrui: & in hoc ſolum diuerſificatur à clerico Sed quando eccleſia vendit, nullum eſt grauamen eccleſiæ, quòd emptor conueniatur. & ita teneo ¶ Sed pulchrius dubium eſt. pone quod vendita eſt domus laico, quæ eſt prope rem eccleſiæ: certum eſt quòd eccleſiæ non competit ius congrui: ponamus quod eccleſia in continenti vendit illam rem laico vel clerico: an poſsit nouus emptor petere ius congrui, videtur quòd ſic: quia mutatiōe perſonæ mutatur impedimentum

59 rei: vt ſuprà dixi.* In cōtrarium eſt veritas. quia ius cōgrui competit ei, qui habet fundum vicinum tempore venditionis: ſed ſi emit poſt venditionem, non competit ſibi ius cōgrui ex perſona propria: ſed ex perſona venditoris. Vnde quia in iſto caſu eccleſia eſt venditrix, quæ non habeat in alium trāsferre, & ita notanter determinat Seba. in conſue. vbi domus. ſuper ver. tunc habentes, &c. Et hoc procedit, quando eccleſia vendit poſt natum ius congrui: ſecus, ſi venderet ante, puta ante venditionem rei, de qua litigatur: quia tūc is, qui emit ab eccleſia, habet ius congrui ex perſona ſua. Ita tenet Seb. in cō ſue. ſi quis emit. ſuper ver. alicuius. in verſ. ſed quid de emphyteota, &c. Et ex his remanet expedita iſta nobiliſsima quæſt. & à nemine vſq; ad hanc tēpeſtatē ita diſcuſſa. Laus Deo. Rob. Maranta, Venuſinus, V. I. D.

DISPVTATIO IX.

An ſi emptor rei immobilis, qui poterat conueniri iure congrui, donat illam alteri vel permutat, faciat ceſſare ius congrui.

SVMMARIVM.

1 *Ius congrui an habeat locum contra eum cui donata eſt res per emptorem vel permutata poſt emptionē. et 27.*

2 *Ius congrui habet locum ſolum in tribus contractibus.*

Actio oriens ex iure congrui dicitur perſonalis in rem ſcripta, & ſequitur poſſeſſorem.

Actio perſonalis in rem ſcripta habet ſimilitudinem cum reali.

3 *Ius congrui an detur contra ſingularem ſucceſſorem: & quid ſi ſucceſſor non poſsideat.*

Ius congrui an detur cōtra ſecundū emptorem ex perſona propria vel ex perſona ſui authoris.

4 *Donatari⁹ cui fuit donata res empta an teneatur iure cōgrui. & 5. 18. 27.*

6 *Extenſio non fit in correctorijs ex identitate rationis, niſi ratione peccati euitandi. 15.*

Conſtitutio, ſancimus, de iure cōgrui eſt correctoria iuris communis.

Stat

7 Statutum seu lex noua debet ita intelligi, vt lædat ius commune in minus quàm potest.
8 Transferri non potest in alium plus iuris quàm habet transferens.
9 Ius mihi quæsitum ex facto alterius possum cõtra alium exercere etiam eo inuito.
10 Obligatio rei meæ facta meo nomine me ignorante, si ratificatur à me postquam ego obligaui omnia bona mea alteri: an noceat mea ratificatio secundo creditori.
11 Accipere, verbũ hoc quid importet.
12 Ius quæsitũ difficilius tollitur quàm quærendum.
13 Dominium an trãsferatur si statutum dicat, quòd locator non possit rẽ alienare nisi requisito cõductore.
Dominium rei alienatæ contra prohibitionem iuris congrui an transferatur. & 17.
14 Fraudibus & malitijs semper est obuiandum & 20.
15 Alienatio quæ fit titulo lucratiuo, patitur onus siliquarum.
16 Dominiũ rei venditæ sub cõditione an transferatur, si tradatur interim.
Dominiũ an transferatur ex cõtractu à lege prohibito.
19 Fructus tenetur restituere emptor bonæfidei, qui emit ab eo qui tenebatur ad fructus.
20 Petitio hæreditatis an detur contra titulo possidentem, quando titulus fuit habitus ab eo qui poterat petitione hæreditatis conueniri.
Aduocati causa fraudandi ius congrui cõmuniter consulunt, vt emptor statim donet amico suo.
21 Petitione hæreditatis qui poterat cõueniri, si alienauit rem ante conuentionem, tenetur actione in factũ, ex tit. de alie. iud. mut. caus. fact.
22 Ius congrui quando cessaret per donationem, posset agi reuocatoria ex tit. quæ in fraud. creditor.
Alienata in fraudem creditorum reuocantur sine executione, quãdo consistunt in specie.
23 Emens fundum si incontinenti donat præsumitur facere in fraudẽ iuris congrui, & habet tunc locum ius congrui contra donatarium. & 24.
Fraus præsumitur in actu ex celeritate temporis. & 24.
24 Instrumentum vnum & idem cõtinens emptionem & donationem simul, præsumitur in fraudẽ iuris congrui quoad donationem.
25 Alienatio in fraudem præsumitur, quãdo fit cõiunctæ personæ: & quando alienatus remanet in possessione.
26 Ius congrui habet locum vbi permutatio fit cum aliqua re mercatili, quæ postea statim venditur.
28 Vicinus admittitur ad agendum iure congrui, non obstante donatione vel permutatione.
29 Ius cõgrui quòd non detur cõtra singularem successorẽ, est inductum per consuetudinem Neapolitanam, non autem per constit. sancimus.
Ius ortum contra authorem transit ad singularem successorem.
Successor singularis includitur in dispositione loquente de authore: & eius factum reputatur factum authoris. & 30.
31 Consuetudines Neapolitanæ non habent locum in rebus sitis extra Neapolim & eius districtum.

Exten

Extensio in correctorijs fit ad similem casum, quãdo vnica tantum ratio potest assignari.

33 *Iuris congrui obseruãtia differt in ciuitate Neapolis ab alijs partibus regni.*

1 SVccessiua & non minus* vtilis in eadẽ materia iuris congrui contingit quæstio. Quidam emit vnum fundum:& suspicãs sibi moueri litem super iure cõgrui, donat illum cuidã suo amico vel consanguineo, seu permutat: sciens quòd in titulo donationis vel permutationis cessat ius congrui: quæritur, an per hoc vicinus censeatur totaliter exclusus. Et ꝓfectò istud dubiũ millies in facto emergit:& sub isto colore multę fraudes ad periuria cõmittuntur. Et quia materia est quotidiana: ideo decreui eam latius attingere: vt veritas disputando elucescat. iuxta l. legaui. ff. de libe. lega. ¶ Et pri-

2 mò pro* parte negatiua, quòd non habeat locum ius cõgrui, & vicinus sit exclusus, adducitur, ꝙ consti. sancimus. restringit hanc dispositionem procedere solùm in tribus contractibus: videlicet in vẽditione, locatione, & emphyteosi. in aliis ergo contractibus remanet dispositio iuris cõmunis, vt liberum sit vnicuique cõtrahere. Item, quãuis ista actio dicatur ꝑsonalis, ex quo est condictio ex lege, sancimus. tamen dicitur in rem scripta, vt declarat Seba. in cõsue. siquis emit. in fi. super ver. vniuersali. & sic sequitur possessorem. vt ibi dicit, & plenius in eadem consue: super ver. possidet. & Matth. in d. consti. sancimus. in prin. in nono. & in §. vt infrà triginta in xj. not. & in §. licet. in vj. no. Actiones enim personales in rem scriptæ, habent similitudinem realium, & sequuntur possessorem: l. iij. §. est autem. & ibi glo. ff. ad exhi. & declarat Ias. in rub. ff. si cer. pe. co. ij. sed quia emptor nõ reperitur possidere, quia donauit, non potest cõueniri iure cõgrui. donatarius autẽ minimè, ex quo possidet tit. donationis: in quo cessat ius congrui. ergo de necessitate remanet vicinus

3 exclusus. ¶ Secũdò, *adducitur: nam ius congrui non datur contra singularem successorem, sed solum contra vniuersalem, qui possidet: aliàs autem etiã si esset vniuersalis, & non possideret, non teneretur iure congrui. ita tenet Seba. in d. consuetu. siquis emit. in fi. super ver. vniuersali. Sicut etiã emptor, qui nõ possidet, nõ tenetur: vt dicit Seba. in consue. vbi domus. super ver. ab emptore. & super ver. successore, &c. & in consue. si ex vno. super ver. possessores. Hinc est, si emptor venderet secundo emptori, ille secundus emptor non tenetur ex emptione prima sui authoris: sed solum ex secunda emptione propria: secũdum Sebast. in d. ver. vniuersali. Vnde si donaret, non posset ex proprio tit. conueniri possessor: ex quo non-

non est titulus habilis ad ius cō grui,minimè ex ti.sui authoris: quia illud ius non transit cōtra singularem successorem: & sic vicinus remanet exclusus.Duo em̄ sunt necessaria ex parte rei conuenti copulatiuè,scilicet, ꝙ posideat:& quòd tit.emptionis posideat, vel locationis, vel emphyteosis.¶ Tertiò, pro ista
4 parte*adducitur authoritas Seba.in dicta cōsue.siquis emit.super verb. posidet.in ver.pone ergo,&c.vbi ī terminis format hanc quæstionem.Si vnus emit hodie,& cras donat alij.Et tenet quòd nō habet locū vlterius ius congrui.& idē in specie firmat Matth.in dicta constitutio. sancimus.§.licet.in vj.no.vbi de verbo ad verbū refert & sequitur opin.Seba.quorum duorum doctor.magna est authoritas in
5 hoc regno.¶ * Quartò adducitur deci.cccxxxviij.consi.Neapolita.in fi.quæ incipit,nobilis Petrus,&c.vbi fuit decisum contra actorem in iure congrui,ex causa,quia emptor donauerat rem filio suo.Et illa deci.fuit fundata sup authoritate domini Seba. in d.ver.posideat,quæ deci.debet pro lege seruari in hoc re-
6 gno.l.fin.C.de legi.¶*Quintò, confirmatur:quia d.constit.sancimus.est correctoria iuris communis.nam per eam corrigitur tex.in d.l.dudum.C.de contrahen.empt.& in l.in re mandata. C.mandat.licet respectu dictę l. in re mandata,sit potius limitatio,quàm correctio.vnde stante hoc dubio,non debet fieri extēsio:sed debet strictè intelligi.in casu in quo loquitur l.si verò.§. de viro.& ibi per doct.ff.solut. mat.in correctoriis enim etiam ex identitate rationis non fit extensio,secundum Bar.in authē. quas actiones.col.pen.C.de sacrosan.eccle.& moder.in auth. ex testamēto.C.de colla.& Bart. Alex.& doct.in l.ij.ff.de legat.j. & Bar.in authen.qui semel.col. ij.C.quo.& quando iud.Pro hoc est tex.in l.præcipimus.in fin.C. de app.& l.sancimus.C.de testa. Cū igitur d.consti.sancimus.dicat, quòd vicinus offerens pretium accipit ius protomiseos,& potest extraneum emptorē repellere:apparet ꝙ solùm contra emptorem dirigit formā agendi:non autem loquitur de alio habēte causam ab emptore: ergo non debet extendi:cū sit lex
7 correctoria & odiosa. * debemus ergo hunc casum dubiū ita interpretari,vt reuertatur decisio ad ius commune:vt est gl.notabilis cap.statutum.in ver.numerādum.de præben.lib.6.sem per enim intelligere debemus legē nouam,vt lædat ius commune in minus,quàm potest:vt est tex.& ibi Gemi.& doct.in ca. eos.de tempo.ord.lib.vj.& Abb. in c.certificari.col.pen.de sepul. & tex.in l.ij.C.de noxa.& p Fely.in cap.j.col.viij.ver.secundò declaro.& c.de rescrip.& in cap. causam,quæ.col.xj.eodē tit.Sed tenen

tenendo quòd vicinus sit exclusus: in isto casu restringitur lex correctoria:& fit reuersio ad ius commune: ergo ista opi.est tenenda:nam res de facili reuertitur ad naturam suam l.si vnus. §.pactus.in fi.& ibi Barto.& Ias. plenè in iij.col.ff.de pac.& c.ab exordio.xxxv.dist. ¶ Pro parte verò contraria affirmatiua, scilicet, quòd imò contra talem donatarium vel possidenti ti.permutationis, habeat locũ ius congrui:adducitur primò:quia per venditionem primò factam statim est quæsitum ius vicino.vnde sine facto suo ab eo euelli non potest.l.id,quod nostrum, ff.de reg.iur. ¶ Secundò, quia
8 *nemo potest plus iuris in aliũ trásferre, quàm ipse habet.l.nemo plus iuris.& ibi no.ff.de re. iur.Sed certum est, quòd si donator,q prius emerat, habebat aliquod dominium in re: illud erat reuocabile,& mométaneũ. ergo nõ potuit illud transferre in donatarium in perpetuũ, & firmius,quàm ipse habebat Vnde videtur, quòd res possit etiã à donatario auocari ꝓpter præcedens vinculum.quod erat affixum rei:sicut poterat ab ipso emptore, eodémque donatore.
9 ¶ Tertiò,quia*quando ex facto alterius mihi quæritur aliquod ius.possum eo iure vti contra quemlibet,etiã eo inuito.text. est nota.in l.si post mortẽ.§.fi. ff.de bon possess.contra tabu.& per Barto.& doct.in l.petendæ.

C.de tẽpo.in integ.resti.sed in casu isto ex facto emptoris statim est quæsitũ ius vicino.ergo potest etiã inuito emptore vti tali iure cõtra tertium.& sic donatarium.Si potest inuito emptore.ergo non potuit emptor inuenire viam fraudandi ipsum per suam donationẽ: quia aliàs liceret homini subdito frustrare legis operationẽ in præiudicium tertij,cui est ius quæsitũ: cõtra l.nemo potest.ff.de leg.j.
10 *Confirmatur ex his,quæ not. Spec.in tit.de oblig.& solu.§.j. col.xij.ver.itẽ pone, obligasti, &c.vbi dicit,quòd si tu prius obligasti rẽ meam,me ignoráte: deinde ego obligo omnia bona mea.& posteà ratifico obligationem tuam, talis ratificatio non nocet creditori meo: cui prius per obligationem meã fuerat ius quæsitum.vnde ipse præfertur.Idẽ tenet Pau.de cast.in consil.clxxxxv.col.iij.in ij.vol.Eodẽ modo donatio mea non debet nocere vicino.cui prius per meam emptionẽ fuerat ius quæ
11 situm.*Et quòd ius fuerit quæsitum vicino immediatè per emptionem,pondero text.in d.cõstitu sancimus.in ver.suam portionem accipiat,&c.& ibi,accipere ius, protomiseos & extraneos emptores omnino repellere,&c.Nam verbũ,accipere, est verbum directum,secũdum Ange.in cõsi.lxxxxvij & Bar.in l. centurio.ff.de vul.& pupil.Item est verbum executiuũ,per quod transfun

trásfunditur etiam ius clectionis.gl.& doc.in l.Lucio.ff.de lega.ij.& Soci.in cõsil.cxvj.col.ij. in primovol.Per illud enim verbum censetur directò translata executio legis in personam vicini ad accipiendum ius congrui. ergo satis est sibi ius quæsitum. quia si non esset quæsitum, non posset illud accipere. Nunc in
12 * proposito ius quæsitum difficilius tollitur,quàm ius quærẽdũ. l.seruus.C.de pact. & l.j.§.cõfertur.ff de collat.bo.& Philip. Decius in cõs.cxlvij.col.iij.in prin. ergo per donationem licet ab initio tolli potuisset ius quærẽdum,scilicet, ante vẽditionem: tamen postquam per venditionem est ius quæsitũ,tolli nõ potest.& pro prędictis est tex.in c. si pro te.de rescrip.li.vj. vbi nõ potest fieri ratificatio in pręiudicium tertij.cui est ius quæsitum.
13 ¶ * Quartò.adduco dictũ Alex. in addit.Bartol in l.ij.§.fin.ff.de actio.empt.vbi in terminis nostris tenet, quòd si statutũ ciuitatis dictat quòd locator nõ possit rem alienare,nisi prius requisito cõductore, si cõtingat eum alienare nulla facta denũtiatione conductori, ex tali alienatione non transit dominium , ex quo est facta contra legis prohibitionem.allegat Bar.in l.si ita quis.§.ea lege.ff.de verb.obl. & Bar.in l.cum lex.in fi.ff.de fideiusso.ergo in casu nostro,quando venditor non requirit vicinum, nõ trãsfert dominium in emptorem.Vnde nec emptor illud transfert in donatarium. & sic potest dici, quòd dominium interim remanet in suspẽso penes venditorem: si vera est decisio Alex.per l.nec vtilem. ff. ex quib.cau.maio.& remanebit in suspenso in fauorem vicini, cuius cõtẽplatione lex facit hanc prouisionem.Ergo ipse admittitur ad reuocandum:per ea,quæ notat Abb.in cõsi.lxiij.col.ij.in primo vol. & Fely.in c. ecclesia sanctæ Mariæ.col.xlij.de cõstit. nam per talem reuocationẽ,solam possessionẽ aufert : qua acquisita ĩmediatè ex legis ministerio cõsolidatur sibi dominiũ, quod in ius fauorem stabat in suspenso. Verùm de veritate illius dicti Alex. videbimus in solutione:quia videtur cõtrariari his,quæ dixi in præcedẽti disputatione,scilicet, ꝙ transit dominium reuocabiliter.¶ Quintò,
14 quia* si liceret emptori impunè donare vel permutare, daretur materia delinquendi,& aperiretur via fraudibus: quia de facili qlibet fraudaret legẽ. Sed fraudibus est semper obuiandum.l. in fundo.ff.de rei vẽ cle.j. & ibi Car.de vsur.&. c. quanto.de dinor.& cle.j.§.si & ibi Car.de cõcess.præben.Vnde ad euitãdum fraudem,debet etiam cõtra donatarium,qui habuit ab emptore, habere locum ius congrui.
15 ¶ Item quia etiam* in correctoriis fit extensio, ratione peccati euitandi, secundum Alexã.in l.

Pomp

Pomponius.§. præterea. col.ij. in fi.ff.de acq. poſ. Vnde dato, quòd conſti.ſancimus.ſit correctoria: & loquatur in contractu venditionis: debet etiam extendi in donatione habita ab emptore cauſa vitandi fraudẽ,quæ inducit peccatũ.
16 ¶ Sextò,& *vltimò, pro iſta parte adduco text. q multũ ſtringit:& ab aliis non extitit ponderatus.in l.j. § res, quæ.C.de impo.lucra. deſcri.li. x. vbi videtur text. formalis ad deciſionem huius q.Nam ibi ſit differentia inter rem alienatã titulo lucratiuo,& titulo oneroſo in titulo enim lucratiuo,patitur onus ſiliquarum: non autẽ in oneroſo ſed ſubdit caſum in d.§.res,quæ.pone,quòd res fuit primo alienata titulo lucratiuo: & ſic fuit affecta onere. deinde is,qui eam habuit,illã alteri vẽdidit tit.oneroſo.an emptor teneatur ad onus. Et concludit ꝙ ſic.& idem ecõtrà, vt ibi ſubdit: qa à primordio tituli poſterior formatur euẽtus.ergo ita in caſu noſtro ius congrui habet locũ in titu. oneroſo.ſtatim enim cùm res vendita fuit,annectitur ſibi onus iuris cõgrui. vnde quãuis poſteà alij donetur, tranſit cum onere ſuo: quia iſte poſterior eu tus reformari debet ad primũ titulum. Sicut enim ibi licet emptor aliàs nõ teneatur ad onus ex perſona ſua: tamen quando emit à donatario,tenetur ex perſona ſui authoris. eodem modo & hic, licet donatarius nõ tenetur iure congrui ex perſona ſua:tamen debet teneri ex perſona ſui authoris,qui fuit emptor. ex quibus hincinde adductis iſta q.redditur valde dubia.
17 ¶ Pro ſolutione*huius difficilis q.oporteret primò inueſtigare,an ex alienatione facta cõtra prohibitionem illius cõſtit. ſancimus. trãsferatur dominiũ: de quo aliqd dixi ſuprà in iiij. argumẽto ſecundæ partis.& breuiter reſideo in illa opin. quam tenui in præcedenti diſputatione,ſcilicet, quòd dominiũ trãſfertur,licet reuocabiliter: nam etiã ex cõtractu inutili ſequuta traditione, trãſit dominium ex cauſa putatiua.ita tenet Bar. ĩ l. eleganter.in fi.illius prin.& ibi etiam glo.ff.de dolo.licet enim cõtractus de ſe propter eius inutilitatem nõ transferret dominiũ:tamen traditio ſubſequens vnà cum volũtate domini facit dominium trãſire.ita tenet Pet. Philip.Cor.in conſ.cclxiij.in fi. in iij.vol.& idem in cõſ. lxxiiij. col.iij.in iiij.vol.vbi dicit,quòd ſi res vendita ſub cõditione, traditur:interim trãsfertur dominium.& idem tenet Bar.in l.nõ dubiũ.co.fi.ver.vltimo opp.&c. C.de leg.vbi dicit,quòd licet ex contractu,qui fit contra legem, non tranſeat dominium:tamen ex cauſa putatiua propter illũ contractum bene trãſit:puta ex traditione cum voluntate domini:&vt ibi clarius declarat Bal. in x.oppo.per l.iij.§.ſubtiliꝰ.ff. de

de cōdi.ob causam.& hanc opi. tenet Matth.in d.constit. sanctimus.in prin.in nono not. Et licet videatur obstare:quia d.constitu.prohibet alienationē,dum dicit,non anteà cōcedimus alienare,&c. quo casu videtur prohibere executionem cōtractus scilicet dominij translationē,vt inquit Bar.in l.cùm lex.in fin.ff. de fideiuss.tamen ad hoc respondeo,quia lex vltrà procedit:dādo actionem vicino ad reuocādum.quo casu transit dominiū: vt dicit Bart.in l.j.§. si vir. in fi. verbis.ff.de acqui.posses. per d. l.eleganter.& ex his non teneo dec.Alex.in l.ij.§.fin.ff.de actio. emp. quē allegaui suprà,in iiij. argumēto.nam referendo illud dictum ad hanc constit.nō esset verū:ex quo vltrà procedit hæc consti. Sed forte saluādo Alex: procederet,quādo statutum vltrà non progrederetur. Ista autem inuestigatio non est nimis necessaria : quia semper teneo, quòd transit reuocabiliter. Sed volui eam attingere pro veritate eorum,quæ dixi in d.iiij. argumento secundę partis.¶ Hoc

18 præsuppolito* propinquādo ad solutionem huius q.firmo conclusionem pro ista secunda parte affirmatiua:videlicet, ꝙ non obstante donatione vel permutatione admittatur vicinus ad agendū iure cōgrui, per iura & rationes allegatas pro secunda parte.& maximè,quia ꝑ ea habem' tex.quasi in terminis in d.

19 l.j.§. res,quæ.*Quam cōfirmo, etiam per text.in l.fina.§.j.ff.ad Velleia.vbi licet aliàs bonęfidei emptor non teneatur restituere fructus: tamen quando emit ab eo,qui tenebatur ad fructus,tenetur etiā & ipse:quia nō debet esse melioris cōditionis donatarius,quā author suus:vt dicit ibi Pau.de Castr. sic etiā in casu nostro: non debet esse melioris cōditionis donatarius,quàm suus author, qui tenebatur iure congrui, licet in eo sit diuersa qualitas.prout erat in d.l.fi.§.j.

20 ¶ Secundò* confirmo,per bonum simile.nam petitio hæreditatis nō datur cōtra titulo possidētē.l.regulariter. ff. de petit. hæred.& l.hæreditatis.C.eo.ti. & tamē quando titulus habetur ab eo, qui poterat petitione hæreditatis conueniri,datur cōtra eum,nō obstante titulo, ita notanter tenet Bar.in l.cogi.circa fi.C.de peti.hæred.& Bar.in l.si rem & pretiū.ff. eo.ti.& ibi etiā Pau.de Ca.qui dicit,quòd si aliter diceremus, facile esset legē eludere, & hāc actionē euitare. Idem tenet Pau.de Cast.in cōsi. cxxxviij.col.fi.in ij.vol. Sic etiā in casu nostro: licet contra donatarium nō habeat locum ius cōgrui:tamē quando habuit ab eo,qui poterat iure cōgrui conueniri,prout est emptor, debet ipse quoq; teneri: ne sit melioris cōditionis,quā author suus. aliàs de facili quilibet eluderet legem simulādo donationem,

quæ ſimulatio eſt difficilis probationis, & quotidie vidi fieri iſtas ſimulationes & fraudes. vnde mille periuria oriũtur: nam nemo eſt tam liberalis, vt velit rem, quã emit pro ſe, alteri donare: cùm nemo præſumatur iactare ſuũ. Sed per viam colludij & ſimulatiõis fiunt huiuſmodi donationes. Et aduocati noſtri temporis communiter dãt pro cõſilio cliẽtulis, vt rem emptam donent ad excludendũ ius congrui. vnde euidenter hoc fit in fraudem legis, cui fraudi debemus obuiare: & propterea hæc ſecunda pars quam teneo, vide-
21 tur tutior & verior. *Dicit tamẽ Bar. in l. iij. §. opus, ff. de alie. iu. mu. cauſa fac. quòd ſi conuentus petitione hæreditatis, alienauit ante cõuentionẽ: & ſic abſtulit actionẽ actori: tenetur actione in factũ ex illo edicto. vnde per illud dictũ teneri poſſet, quòd emptor, qui donat, ne patiatur iudiciũ ſuper iurecõgrui, poteſt cõueniri actione in factũ ex illo
22 edicto. ¶ Tertiò *cõfirmo hanc concluſionẽ: quia quãdo omnis alia ratio ceſſaret: negari non poſſet, quin vicinus, qui eſt fraudatus iure ſuo per dictam donationem, poſsit agere contra donatariũ actione reuocatoria ex illo edicto, quæ in fraudem creditorum, vt habetur in §. item ſi quis in fraudẽ. inſt. de actio. quo caſu quãdo debitũ eſt in ſpecie, prout in caſu noſtro, fit reuocatio, etiam non facta excuſsione: ſecũdum Bal. in rub. C. de reuo. his, quæ in frau. cre. col. j. & Iaſ. in d. §. itẽ ſi quis in fraudẽ. colũ. xiiij. verſic. ſecundò principaliter, &c. ¶ Ex prędictis reaſſumo
23 *ſolutionẽ huius quęſt. per quatuor concluſiones, quarum tres primæ ſunt clarę & indubitatę: quarta verò eſt aliquantulũ dubia. Et prima concluſio clara ſit iſta videlicet, ſi aliquis emit fundum, & incõtinenti ſine alio interuallo ipſum donat vel pmutat, cenſetur facere in fraudem, & habet locũ ius cõgrui: & etiã haberet locũ actio reuocatoria ex edicto, quæ in fraudẽ creditorũ. per tex. & ibi Ab. in iij. no. in c. officij. de elect. vbi ingreſſus ad monachationẽ ſi ſtatim eligitur in prælatũ, præſmitur in fraudem propter breuitatem temporis. Et hãc ponderationẽ fecit mihi quãdoque peritus iuuenis dominus Bernardinus de Lupo de Caſtro mõtis Melonis, aſſerẽs ſe qdẽ ita obtinuiſſe in facto. Et iudicio meo dixit merã veritatẽ: quia ex breuitate temporis multa mala præſumi ſolent: vt not. Bar. in l. ſi vẽtri. §. fi. ff. de priuil. cred. & in ſpecie, ꝙ pręſumatur fraus, tenet Pe. Phi. Cor. in conſi. ccxvij. col. fi. in iij. vol. & Pet. de Ancha. in conſilio clx. colũ. ij. & conſil. cclvij. col ij.
24 per* hęc infero, quòd quãdo in eodem inſtrumẽto apparet emptio & donatio, cenſetur facta donatio in fraudem iuris congrui: & vicinus admittit ad reuocand

nocandum. vnde non sine causa Seba. in consuet. si quis emit. super versic possidet. mouet istam quæst. & dicit: pone, quòd quis emit hodie: & cras, vel posteà donat, &c. & eodem modo loquitur Matth. in d consti. sancimus. §. licet. in vj. not nam in q. ponitur interuallũ vnius diei, vt sit quæstio dubitabilis: quia si statim donaret, esset sine dubio: quia fraus præsumitur. ¶ Secũ-
25 da conclusio* est, quando donatio fieret cõiũctæ personæ. nam præsumitur fraus ratione coniũctionis. l. data. & ibi Bal. C. de dona. & Ias. in d. §. itẽ si quis in fraudem. col. vij. instit. de actio. Dicit tamen Bar. in l pòst cõtractum. ff. de dona. quòd sola coniunctio sanguinis non facit præsumi fraudẽ: nisi alia coniectura concurrat. Vnde si remanet donator in possessione rei, sine dubio præsumitur fraus: & istis duobus concurrentibus teneo hanc conclusionem pro indubitata, per l. sicut. §. superuacuum. ff. quib. mo. pig. vel hypothe. so. Ex quibus infero, quòd quando pater & filius simul habitant, & pater rem emptã filio donat: & ipse remanet in gubernatione rei, sine dubio habet locum ius congrui quia presumitur fraus,
26 ¶ Tertia* conclusio est, quando emptor permutat rem cum frumento, vel alia re mercatili: & dictum frumẽtum statim vẽdit. nam tunc habet locum ius congrui, ac si verè ab initio res vendita esset. & istam cõclusionem amplio procedere, etiam in primo cõtractu: vt quãdo quis permutat rem stabilẽ cum alia merce venali: & dictam mercẽ vendit. nam habebit locum ius congrui in isto casu: sicut in quolibet cõtractu venditionis: tex. est notabilis, quem non reperio ab aliis ponderatũ ad hoc, in l. sed Iulianus. §. mutui datio. ff. ad Macedo. p quẽ text. notabiliter amplio materiam iuris cõgrui, vt procedat in isto cõtractu innominato. ¶ Quarta conclusio
27 *dubia est, quãdo verè emptor donat vel permutat, cum interuallo temporis, & cessat omnis coniectura fraudis: an tunc habeat locum ius congrui? Et licet hactenus ista conclusio non fuerit per alium attentata affirmatiuè, ita vt videat velle ponere os in cælum, dicendo cõtra authoritatem tantorum virorum, videlicet Seba. & Matt. quos retuli suprà in tertio argumento primæ partis: tamen quia in cõtrarium habemus legẽ, scilicet d. §. res, quæ. & rationes magis vrgentes, teneo cõtrarium. & in ista cõclusione etiam firmo decisionem affirmatiuam, scilicet quòd habeat locum ius cõgrui, per rationes suprà allegatas. & præsertim, quia hæc via est magis tuta pro anima, ad vitãdum machinationes fraudũ, & periuriorum. Et quia in istis sum testis de visu & auditu: nam pluries vidi consultum esse ab ad

uocatis nostri tēporis, dum vadūt ad eos aliqui emptores, qui cupiunt excludere vicinos à iure congrui, & in rei veritate nullum habent animum donandi. Et dicti aduocati dicunt: vade, & dona istam rem alicui amico tuo, & ita excludes vicinū. vnde cliens sequendo consilium aduocati, facit contractum donationis: & intrinsecus habet intelligentiam cum donatario, vt sit simulatio. Et tamen quia donatio fit ex interuallo, non potest probari aliqua præsumptio fraudis. vnde vicinus videns se delusum, defert iuramentum donatori, & donatario: qui ambo iurant donationem esse veram. & cum aliud probari nō possit in contrarium, succumbit, contra veritatem: & illi duo peierāt in perniciem animarum suarū. Et propterea ad euitāda ista scādala deberet hæc mea conclusio, si aliquid dubij haberet, per Cæsaream decisionē approbari: vt præcludatur via istis machinationibus & periuriis. ¶ Super

28 est * modò respondere ad argumenta in contrariū adducta pro prima parte: quæ in rei veritate multum vrgēt. vnde non obstat primū: quia dato, quòd sit actio in rem scripta: tamen datur contra possessorē: & sic nullum est contrarium: & licet possideat titulo donationis: tamen lex iniecit vinculum ante donationē. vnde trāsiuit in donatariū cum onere suo: per d.l. primā. §. res, quæ. & per d.l. fin. §. primo. ff. ad Velleia. & per alias rationes adductas pro secūda parte. ¶ Non

29 obstat * secundum argumentū: quia istud, scilicet quòd ius cōgrui non detur contra singularem successorem, non est inductum per constit. sancimus. sed solùm per consuetudinem Neapolitanam. & ita procedant omnes decisiones Sebast. allegatæ in d. secundo argumēto. nam ex quo ipse commentatur super dicta consuetudine, debent sua dicta intelligi, secundum ipsam consuetudinem, scilicet vt procedant solùm in ciuitate Neapolis, & eius districtu: nō autem in aliis locis & ciuitatib⁹ huius regni: in quibus seruatur ius cōmune d. constitu. sancimus, quæ nullum verbum facit de hoc, scilicet quòd singularis successor non teneatur iure congrui. Imò in iure communi reperitur contrarium. Nam ius ortum contra authorem, transit contra singularem successorem. l. in hoc. §. si inter. ff. communi diui. maximè, quando est ius in rem scriptum: prout est istud, vt per Bar. & doc. in l. si tertius. §. si qs prius. ff. de aqua plu. ar. pro hoc est tex. in l. iij. §. fi. ff. ad exhiben. Et licet in successore non sit illa qualitas apta ad ius congrui propter titulum donationis: tamen iste titulus procedit à radice infecta ex titulo authoris: propter vinculum anteà iniectum, & propter ius quæsitum vicino: per d.

§. res,

§.res,quæ.Nec est bona ratio in terminis nostris,quam assignãt præfati doct.scilicet quòd istud ius quæsitũ durauit tantũ,quantum durauit possessio:quia concederem contra solum emptorem: ex eo, quia est ius in rem scriptum,sed non respectu successoris.Verũ ipsi bene loquuntur in terminis illius consuetudinis:quæ loquitur per dictionẽ taxatiuam,tantùm,scilicet contra vniuersalem successorem. & sic excludit singularẽ.quod non facit illa const.sancimus.¶ Non
30 obstat * quòd consti.sancimus. dicit,quòd vicino licitum est extraneos emptores omnino repellere:& sic non loquitur de successore singulari.vnde videtur quòd solùm contra emptorem dirigatur hæc actio:vt dicit ibi Matt.in §.vt infra xxx.in xj. no.qui ex quo non se adstringit ad vniuersalem,sicut facit illa consuetudo, debet intelligi etiam de successore singulari & habente causam ab emptore.cuius factum reputatur factum sui authoris.l.si indebitũ.§.fi. ff.rẽ ra.ha.& d.l.fi.§.j.ff.ad Velleia.& d.l.iij.§.fi.ff.ad exhiben.quia intelligitur de iure cõmuni:vt in rem scriptam posit illã exercere contra authorem, si possidet.aliàs contra singularem successorem.¶ Ad tertiũ argumentum respondeo pro saluãdo authoritatem dictorum doc.quòd procedit eorum dictum,secundum consuetudines Neapolitanas:non autem secundum constit.sancimus.Nec obstat tex.in d constitu.versic.causa verò dotis,&c.vbi generaliter dicitur, quòd causa donationis vel permutationis omnes possunt alienare:quia ille §.loquitur de primo alimente:nõ autem de emptore,qui posteà donat.Nam in princ.posuerat regulã,vt nullus posit alienare, nisi facta prius requisitionẽ : posteà verò ponit fallentiam,scilicet vt liceat alienare causa dotis,etiam sine re-
31 quisitione. ¶ Ad quartum * argumentum respondeo eodem modo,scilicet quòd illa decisio sacri cõsilij fuit lata inter ciues Neapolitanos:qui ligãtur dicta consuetudine.vnde non procederet in aliis.nam consuetudines Neapolitanæ non habẽt locum in rebus existentibus extra districtũ Neapolis:vt not.Seba. in proœm. consuetudinum. super ver.districtu.& in consuet.si quis vel si qua.super ver.in bonis omnibus.& in consuetu.pupillus.super ver.bona.& in consuetu.in bonis.in fi.super versic. non habet.& Bal.in l.ij.colum. fin.ver.& ideò si cõsuetudo &c. C.quæ sit lon.cõsue.¶ Ad quin-
32 tum & * vltimũ respõdeo, quòd ista non est extensio.Nam repellendo successorem,repellitur & emptor.præterea ĩ correctoriis fit extensio ad casum similem, quãdo vnica tantum ratio assignari potest:vt de hoc est gloss. in l.quamuis.C.de fideicommis.

& Iaſ.in §.omniũ.columna vij. inſtit,de actio.& Alex.in conſi. xlviij.columna ſecũda.in primo vol.ſed hic non poteſt aſsignari,niſi vna ratio, ſcilicet fauore cõiunctorum.ergo habetur pro expreſſa,& procedit etiã in ſucceſſore.Prætereà, cauſa vitandi peccatum,fit extenſio in correctoriis,ſecundum Alexan.in l. Pomponius.§.præterea.ff.de acquiren.poſſeſ.Sed ſi iſta extẽſio non fieret,quilibet fraudaret legem,faciendo ſibi ſucceſſorem, & ſic peccaret.Præterea,quando lex noua dat actionem in rem ſcriptam,cenſetur illam introducere cum ſuis qualitatibus,& natura:quæ eſt vt detur contra ſingularem ſucceſſorem. Vnde iſta non eſt vera extẽſio,ſed potius videtur lex noua propriè loqui in caſu iſto. Vel poſſet dici extẽſio paſsiua:per ea,quæ not. Bar.& docto.in l.ij.ff.de legatis

33 primo.¶Ex quibus*remanet firma concluſio,& finalis in hac q. ꝙ in ciuitate Neapolis & eius diſtrictu ſeruaretur dictum Seb. & Matth.vt non habeat locum ius congrui contra donatarium talem.In aliis autẽ ciuitatibus & locis huius regni ſeruaretur contrariũ, ſcilicet quòd habeat locum,per ea, quæ ſuperius dicta ſunt.Et modus agẽdi in iſto caſu eſſet,quòd ambo citentur, ſcilicet emptor ad recipiendum pretium,& donatarius ad reſtituendam poſſeſsionem.& hæc concluſio videtur mihi in puncto iuris veriſsima,ac etiam in conſulendo & iudicãdo æquiſsima:adeò quòd iudex,qui ſecundum ea,quæ tenui,iudicatre,nõ faceret litem ſuam ,cùm bonis rationibus fulciãtur,& cùm cõcluſio hæc ſit magis tuta ꝓ anima,ad euitãdum fraudes & machinationes periuriorum : non obſtãte quòd hactenus in quàm pluribus cauſis fuerit per multos in contrarium inaduertenter conſultum. Laus Deo.

Robertus Marenta,Venuſinus, V. I. D.

DISPVTATIO X.

Vtrũ ſi filia nupta renũtiat bonis paternis,maternis,& fraternis,& moritur ante fratrẽ, mortuo poſteà fratre,an filij ſororis renuntiãtis ſuccedant vnà cũ auũculis in hæreditate fraterna.nõ obſt.ren. mat.cũ iuram.maximè ſi ſunt hæredes matris.

SVMMARIVM.

1 *Filia quæ renũtiauit bonis paternis, maternis, & fraternis, ſi moriatur ante fratrẽ ſuperſtitibus filijs,deinde moritur frater, an filij ſuccedant nõ obſtante renuntiatione matris.*

2 *Hæres tenetur habere ratum factum defuncti.nam poteſt defunctus obligare ipſum & eius bona.*

Ius

3 Ius accrescendi est potētius successorio edicto, & illud impedit.
4 In feudo ex pacto & prouidentia filius non potest ipsum habere, si repudiat hereditatem patris. & 36.
5 Nepotes ex filia excluduntur, si sunt hæredes matris.
6 Renuntiatio quæ fit per contractum & pactum est potentior quàm illa quæ fit simpliciter.
7 Hæres adeundo hæreditatem censetur quasi contrahere cum his, cum quibus defunctus contraxit. & 41.
8 Renuntiatio matris non nocet filijs in iure proprio filiorum, quod nō habent ex persona matris. & 9. & 34.
Filia renūcians successioni paternæ, maternæ, & fraternæ, censetur renūciare sub conditione, si successio sibi deferatur. & 13.
9 Filij mortua matre subintrant eius locum, & succedunt auunculis ex persona propria, non ex persona matris. & 12. & 44.
10 Exhæredatio facta de filijs non nocet nepotibus, quādo filij moriuntur ante testatorem. & 11.
Nepos præteritus ab auo rumpit testamentum, quando filius moritur ante auum. & 11.
14 Filia si renunciat bonis paternis tantùm, an ista renunciatio sit alicuius vtilitatis, maximè in regno.
Renunciationes filiarū solent patres recipere pro se & hæredibus.
Filia, quæ renunciauit bonis paternis, succedit nihilominus patri morienti sine alijs filijs: nisi faceret testamētum, & alium hæredem faceret. & 15.
15 Renūciatio filij in bonis paternis censetur fieri fauore masculorū. vnde illis mortuus viuo patre succedit, non obstante renuntiatione.
Renunciatio filij in bonis patris habet locum, si masculi volunt succedere patri: aliàs secus.
Filia semel exclusa à bonis patris censetur perpetuo exclusa.
16 Soror succedit fratri in bonis paternis non obstante, quòd renunciauerit bonis paternis: quia nunc non dicuntur paterna, sed fraterna. & 28.
Renuntiatio filiæ in bonis paternis non impedit eam succedere fratri in d. bonis ab intestato morienti. & 38.
17 Filia exclusa per statutum vel per renunciationem à bonis patris succedit vnà cum nepte ex filio masculo præmortuo viuo patre: secus si post patrem moriatur.
Neptis ex filio non excludit amitam à successione aui.
Neptis ex filio excluditur per patruū suum à successione aui.
18 Nepos ex filia excluditur per patruum, ex quo venit à radice infecta.
19 Filia renuncians bonis paternis cum pacto quanuis amplo, potest nihilominus petere legitimam: nisi specialiter legitimæ renuntiauerit.
Legitimæ supplementum potest peti non obstante quòd ligauerit aliquid pro legitima cū clausula, quòd plus peti non possit.
20 Filia exclusa per constit. regni debet congruè dotari: & dos non debet esse minor legitima.
Paragium succedit loco legitimæ, & non debet esse minus legitima.
21 Filia dotata à patre, semper censetur

congruè dotata etiam si habeat minus legitima.

22 Legitima non consyderatur in vita patris, sed pro ea habetur respectus ad tempus mortis

Legitimam non tenetur pater assignare filio in eius vita.

Filius veniente patre nullum habet ius in bonis eius.

Filia dotata à patre non potest dicere se incongruè dotatam, non obstante quòd sint aucta facultates patris tempore mortis: quia etiam poterant diminui.

Pater diues si dat modicam dotem filiæ, præsumitur dolus re ipsa.

23 Filia an possit petere se adæquari eius sorori, quæ habuit maiorẽ dotẽ.

Pater habens plures filias, an possit maiorem dotem dare vni quã alij.

24 Legitimæ fructus possunt peti in omnibus casibus, quibus potest legitima peti super bonis alicuius.

Fructus legitimæ debẽtur à die mortis patris vna cum ipsa legitima.

25 Filia renũtians successioni patris & legitimæ, potest succedere patri ex testamento. idem si sit exclusa per statutum.

Filia quæ renuntiauit patri & fratribus de nõ succedendo, nec ex testamento, nec ab intestato potest succedere, nihilominus ex testamento.

26 Filia quæ renuntiauit bonis paternis & legitimæ propter dotem, si pater in suo testamento instituit eã in vno tareno, potest petere supplementum legitimæ ex causa testati, non obstante renunciatione.

Legitimæ supplementũ petitur secũdum iudiciũ testatoris: & nõ cõtra. Testamẽtum patris melius est, quòd nullã faciat mentionẽ de filia dotata, quàm quòd instituat eam in vno tareno: & malè faciunt notarij, qui aliter consulunt.

27 Filia dotata non excluditur per neptem ex filio præmortuo post mortẽ patris ante aditam hæreditatem nõ obstante transmissione.

28 Renũciatio filij in bonis matris prodest fratribus.

Filia nõ excluditur à successione materna per constitutionẽ in aliquibus, sed in ciuitate Neapolis excluditur per consuetudinem.

29 Filia si renunciat bonis etiã fraternis, mortuo vno fratre succedunt alij fratres vel sorores expulsa renuntiãte: sed mortuis omnibus fratribus & sororibus succedit non obstante renunciatione.

Soror non succedit fratri vel sorori extante fratre masculo, quando fuit dotata: & hoc secundum consuetudinem Neapolitanam tantùm.

30 Nepotes ex filia, quando agitur de successione aui, omnino excluduntur stantibus masculis, siue filia mortua sit viuo patre, siue nõ, siue renunciauit, siue non: & hoc per constitutio. in aliquibus.

31 Nepotes ex filia exclusa per statutũ vel per renunciationem succedunt quando masculi sunt viuo patre.

32 Nepotes an succedant in bonis auiæ maternæ nõ obstãte renũtiatione matris, qñ mater moritur viua auia.

33 Soror dotata à fratre, si renunciauit bonis fraternis, excluduntur eius filij à successione dicti fratris, siue moriatur antè, siue pòst eorum mater.

Callatio

Collatio non habet locum, quando agitur de successione collateraliũ: sed solum quando descendentes succedũt ascendentibus.

35 *Ius accrescendi cessat quando filia moritur in vita patris.*

37 *Inuentarij confectio nõ est necessaria nepotibus, quorum mater renunciauit bonis fraternis: & mortua est ante fratrem.*

Inuentarium operatur separationẽ bonorum, & quod heres non teneatur vltra vires hereditarias. 1

38 *Opinionem communem nõ debemus relinquere propter nouã phãthasiam vnius Doc. & iudex qui nõ sequitur communẽ opinionẽ, facit litẽ suam.*

39 *Hæres an ligetur iuramẽto defuncti.*

40 *Feudi inuestiturã tenetur heres habere ratam, etiam si inuestiẽs moriatur antequam feudũ sibi aperiatur.*

42 *Filia renunciãs hereditatis paternæ si enormißimè lædatur, vt quia pater est multum diues, potest contrauenire petita absolutione à iuramento.*

43 *Filia quæ primò iurat non renũciare, si postea renũtiet cum iuramento, non præiudicat sibi secundum iuramentum contra primum.*

Cautela pro muliere quæ vult renũciare bonis, vt primo protestetur & iuret quòd non sponte renuntiet.

Renunciatio filiæ in bonis paternis, maternis & fraternis qualiter debet fieri, vt noceat nepotibus: & de eius forma & cautela.

1 FIlia quędam à patre dotata, in die* votorũ renuntiauit, vt assolet fieri, bonis paternis, maternis, & fraternis, promittẽs nihil vnqnã petere de bonis prę dictis, nec per se nec per hæredes. Moritur pater & mater superstite filio & duabus filiabus, scilicet illa, quę renũtiauit, & altera in capillo. successiuè mortua est filia, q̃ renũciauit superstitibus filiis suis & hæredibus: q maternã hæreditatẽ adiuerunt. Deinde vlti. loco moritur. eius frater sine liberis, superstite sorore in capillo: & superstitibus nepotibus ex sorore, quæ renũtiauerat. quæritur, an isti nepotes succedant in bonis auũculi sui vnà cũ matertera, nõ obstãte renũtiatiõe matris: ex quo mater mortua fuit ante fratrẽ, cui' bonis renũtiauerat. ¶ Et primò, 2 pro* parte negatiua, ꝙ dicti nepotes non succedant, imò penitus excludãtur, adducitur. Nam cùm dicti filij sint hæredes matris, tenẽtur habere ratã renũtiationẽ matris, quæ iuramẽto fuit cõfirmata: per capitulũ quãuis. de pac. lib. vj. vnde non possunt contrauenire. l. cũ à matre. C. de rei ven. l. ex qua persona. ff. de regu. iu. Hinc dicit in terminis nostris Phil. de Frãchis, in dicto capitulo, quanuis. ꝙ filij hæredes matris, nõ possunt cõtrauenire renuntiationi factæ per matrẽ, quãdo mater ꝓmisit, nec per se nec per hęredes suos cõtrauenire: potest enim defunct' obligare hęredẽ. vt d. l. cùm à matre. & ibi per doc. & Bal. in l. iubemus. §. sanè. in fi. C. de sacrosan. eccle. Item, non solum personam hæredis, sed etiam bona hæredis

obligare potest: vt habetur in deci.xxvj.& deci.cxj.cõsi.Neap. col.fi. Itẽ iuramentũ defuncti ligat hæredẽ:vt not.Bar.in l.cùm qs.§.codicilli.in fi.ff.de leg. iij. & Io.An.in nouella,in dicto capit,quanuis.& ibi etiam Gemi.

3 ¶Secũdo,* adducitur, ꝙ licet aliàs dici posset, ꝙ ex quo mater est pręmortua,filij veniũt ex persona propria, non ex persona matris:hoc non posset aliter intelligi, nisi per successorium edictum.sed quia in illo gradu, in quo erat mater,extat alia soror in capillo: quæ immediatè succedit fratri,certũ est, ꝙ portio sororis renũtiantis accrescit alteri sorori in capillo: quia ius accrescẽdi impedit successoriũ edictum.& est eo potentius: secũdum Bal.in l.meminimus. in fi.per illum tex.C. de leg.hære. vnde nepotes excluduntur quocunq; iure veniant.& ita expresse tenet Philip.Decius in consi.

4 clxxxj.col.pe. ¶Tertiò,*quia in feudo ex pacto & prouidentia filius nõ potest ipsum habere,si repudiat hæreditatem patris:& tamẽ illud feudum nõ habet ex persona patris, sed ex persona propria, ex prouidentia concedentis mediãte legis dispositione:vt est tex.& ibi And.de yser. & Aluar.in cap.primo, an agnatus,&c.licet secus sit in agnato: vt ibi dicitur. & ibi assignatur ratio per doc. Vnde si vult filius habere feudũ, tenetur vt hæres ad oĩa debita paterna,nisi faciat inuẽtarium:vt dicit ibi Ãnd. eodem modo in casu nostro, licet filij veniãt ad bona auunculi ex persona propria, tamen ex quo sunt hæredes matris,tenẽtur ad onera matris:& per consequens debent ratificare pactũ matris.

5 ¶Quartò,pro ista* parte adducitur in terminis authoritas Seb. in consue.si moriatur.in gl. super ver.ipsi successores.ĩ fi.vers. ex hoc igitur quæro. &c.vbi in terminis nostris format hãc q. & tenet ꝙ nepotes ex filia excludũtur,si sunt hæredes matris:& nõ succedunt vnà cum auunculis: licet mater sit mortua ante fratrẽ.cuius Seba.magna est authoritas in hoc regno. ¶Quin-

6 tò pro*ista parte adducitur.Nã differentia,quãdo renũtiat simpliciter cũ iuramẽto,& quando facit cõtractũ cum pacto de nõ petẽdo, & cedit ac donat omne ius suum per se & hæredes suos in forma cauta. nã primo casu posset tolerari,ꝙ talis renuntiatio nõ noceat eius filiis, qui veniunt ex persona propria.& ita possent procedere ea,quæ not. Bar.&doc in l.qui superstitis.ff. de acq.hære.Videtur enim talis renũtiatio ꝑsonalis:& tollit solum obstaculũ ipsius matris renuntiantis.Vnde nõ extenditur ad filios,sed quando mater donat per cõtractum omne ius,& renũtiat per viã pacti in ampla forma,obligando se & hęredes

7 suos,debẽt* filij omnino excludi.nã adeundo hæreditatẽ matris

tris, censentur quasi contrahere cum his, quibus mater renuntiauit. l. apud Iulianum. §. fin. ff. ex qui. cau. in pos. ea. Ista enim renũtiatio solet fieri patri vel fratribus, qui recipiunt eam pro se & hæredibus. vnde mortuo fratre, eius hæres est soror in capillo: vt habetur in deci. clxj. cõsi. Neapo. & ibi traditur hæc differentia: quando donatio fit per contractum, & quando simpliciter renuntiatur. ergo adeũdo hæreditatem, censetur quasi contrahere cum dicta sorore in capillo, approbando cõtractum
8 matris. ¶ Pro parte* verò cõtraria affirmatiua, scilicet ꝙ imò dicti nepotes admittantur, non obstante contractu & repudiatione matris, adducitur primò: quia iste contractus & renuntiatio matris habet tacitam cõditionem annexã, scilicet si successio ei deferatur. quæ conditio impleretur, quãdo soror moreretur post fratrem: sed quando moritur ante fratrem, conditio euanescit: quia nunquàm fuit delata sibi hæreditas. ergo renuntiatio habetur pro non facta. Ita in terminis tenet Paul. de Ca. in d. l. qui superstitis. col. j. & ibi etiam Franc. de Are. in septima columna. & Imo. ff. de acqui. hære. idem tenet Bald. & Alexan. in l. pactum dotali. C. de colla. & Bal. in l. fi. col. iiij. C. de pac. & Soci. in consi. clxxxiij. co. ij. in ij. vol. Vnde nepotes debẽt succedere: quia renuntiatio nullum præbet eis obstaculum. Ex quo pro non facta habetur. & prædictis adde Soci. in consil. xcj. colum. ij in primo vol. ¶ Se-
9 cundò adducitur: *nam quando soror renuntians moritur ante eum, de cuius hęreditate agitur, filij subintrant statim locũ matris, non ex persona matris, sed ex persona propria, ex beneficio legis traditio. in authen. cessante. C. de legi. hær. adeò quòd repræsentant illum eũdem gradum, quẽ repræsentat soror in capello. Ita tenet Bar. in l. j. §. si filius. ff. de cõiungen. cum emã. lib. & Bar. Imo. Pau. de ca. Fran. de Are. & communiter doct. in d. l. qui superstitis. & Bar. in l. ij. C. de libe. præte. & Alex. in d. l. pactum dotali. & ibi etiã Paul. de Castro. & idem Pau. in consi. clxiiij. colum. quinta. in secundo vol. Si ergo est ius proprium filiorum, sequitur, quòd illi non censetur per mortem renuntiatum vnde possunt succedere.
10 ¶ Tertiò, pro ista* parte adducitur tex. in l. si qs filio. ff. de iniu. rupt. testa. vbi si testator exhæredat filiũ suum, qui moritur ante testatorem, talis exhæredatio non nocet nepotibus ex illo filio, ex quo habetur pro non facta. ergo eodemmodo minimè debet nocere renuntiatio, cùm validum sit argumentum de exhæredatione ad renuntiationẽ. prout hoc simili argumento vtitur Pau. de Cast. in dicta lege. qui superstitis. colum. secunda. Quartò,

11 ¶ Quartò, adducitur* tex. in l. si quis posthumos. §: si filium secũdo respon. ff. de liber. & posthu. vbi nepos præteritus rumpit testamentum, quando filius exhæredatus moritur ante patrem: & hoc non est ex alio, nisi quia nepos subintrat locum: & venit ex persona propria. nam si veuiret ex persona patris, noceret sibi exhæredatio patris sed non nocet: quia patri nõ fuit delata hæreditas. ita & in casu nostro, exclusio matris mortuæ ante fratrem, non nocet nepotibus subintrãtibus locũ ex persona propria. & ad idẽ est tex. conformis in l. si ex patronis. §. fi. ff. de bon. liber. & in l. quotiens. in fi. ff. de nouatio. ¶ Quintò, adducitur
12 *doctrina Bar. in d. l. qui superstitis. ver. item vide, quędam mulier, &c. vbi tenet expresè, quòd etiã si filii sint hæredes matris, renuntiãtis ac mortuæ ante eũ, de cuius hæreditate agitur, succedunt non obstante renuntiatione matris. Ex quibus rationibus hincinde adductis, casus iste
13 redditur valde dubius. ¶ *Pro solutione huius quæstionis cõcludo & firmo hanc secundam partem tanquam magis cõmunẽ: & melioribus rationibus fulcitam: & maximè, per primũ argumentum: ad quod nullus doctor, qui vult tenere primã partem, potest respondere, scilicet, quòd renũtiatio censetur facta sub conditione, si succesio deferatur. sed quia nõ fuit delata, defecit conditio: & habetur pro non facta. l. Meuius. & l. qui hæredi. ff. de condi. & demon. nam sicut conditio expressa impedit natiuitatem actionis, ita etiã & conditio tacita: vt est glo. no. in l. item quia. ff. de pact. quam ad hoc ponderant ibi Alb. de rosa. Alex. Ias. & communiter doct. & glo. in l. ij. §. creditum. & ibi Ias. in secunda col. ff. si cer. pe. per l. cedere diem. ff. de verb. signifi. Antè ergo, quàm sit purificata ista conditio per delationẽ successionis, nullum ius est ortum per talem renũtiationem. ergo cessante conditione, cessat renuntiatio: & per consequens id, quod non est, non potest opponi filiis succedere volẽtibus. ca. non præstat. de regu. iur. lib. vj. Possunt enim dicere filij, quòd eorum mater nunquam renuntiauit: ex quo non habuit effectũ renuntiatio. & hæc responsio iudicio meo sola tollit omnia argumenta contraria: siue sint filij
14 hæredes, siue non. ¶ Et* vt habeatur plenè hæc materia, expediam eam per nõnullas notabiles conclusiones. Et prima conclusio sit ista: Quando filia renuntiat bonis paternis tantùm, nulla facta mentione de maternis, nec de fraternis, ista renuntiatio est nullius vtilitatis, si extant filij masculi, & filia renuntians est dotata de paragio: quia etiam sine renũtiatione erat exclusa à successione paterna propter dotem: per constit. in aliquibus.

quibus. Sed si tempore renuntiationis non extabant masculi: sed solùm aliæ sorores:tūc prodest ista renuntiatio sororibus: quia ipsæ solæ succedent patri, exclusa hac, quæ renuntiauit.& ratio patet ad sensum: quia pater solet recipere istas renuntiationes pro se & hæredibus suis. vnde mortuo patre remanent hæredes illæ filiæ, quæ non renuntiauerunt:ergo eis accrescit ista renūtiatio:vt habetur in deci.clxj.consi.Neapoli.vbi idem dicitur quādo renūtiatio fit fratri & hæredibus.per ea,quæ no. Angel.in consi.lij. incip. dominus Gilius,&c.co.fi.& Petr.Phi. cor.in cōsi.cclxxxxj.vbi plenè in iiij.vol.& Seba.in consue.si moriatur.super versi.ipsi successores,&c.Sed si tēpore mortis patris nō extarent alij filij, neque masculi neq; fœminæ, nisi ipsa sola,quæ renuntiauit,tūc succedit non obstante renūtiatione, ex quo in illo gradu nō est alia persona,quæ faceret sibi obstaculum.vnde ipsa est hæres patris.quia in primo gradu reperitur:& sua renuntiatio non se extendit ad istum casum, quando sola remaneret:& hoc procedit patre mortuo ab intestato.Secus esset,si fecisset testamentum: & alium etiam extraneum fecisset hæredem: quia ille succederet exclusa hac filia:ex quo renuntiatio fuit recepta pro se & hæredibus.& ille est hæres.ita hæc omnia tenet pulchrè Angel.in consi.lij.& Petr.Philip.cor.consil.cclxxxxj.in iiij.vol.& Soci.in consi.cl.colum.xxv.in primo volu.& habetur aliquid in d.deci. clxj.in fi.¶Secunda * conclusio sit:Quando filia renuntiat bonis paternis viuo patre, & masculi extant,& posteà moriūtur, admittitur filia ad succesſionē non obstante renuntiatione.Ita tenet Bal.in l.pactū dotali.ver. quartò quæro,&c.C.de collat.& ibi etiam Paul.de castr.in ij.col. ver.item quæritur,&c.vbi assignat rationem,scilicet,quòd talis renuntiatio censetur facta fauore masculorū.& intelligitur rebus sic stantibus.Itē tenet Alexand.in l.stipul.hoc modo.col. iiij.ff. de verb.oblig.& Alex.in consi.xxix.col.iiij.in iij.volu.& Seba.in consuet.si moriatur.in ver.ipsi successores. &c. Quod tamen intellige & declara,quādo masculi moriuntur viuo patre.Ita loquuntur decisiones suprà alleg.Idem esset,quādo extarent masculi tempore mortis patris,sed nollent patri succedere:quia talis renuntiatio censetur facta in fauorem masculorum, qui volunt succedere patri:vt tenet Soci.in consi.lxxxv. colū.fi.in primo vol.& moder. in l.Gallus.§.& quid si tantum. ff.de lib.& posth.& colligitur ex dictis Bar.in l.fi.ff.ad Tertul. In quātū pōderat, quod masculi adeāt hæreditatem,Secus est, quando masculi extarent,& adirēt hæreditatem patris:nā quāuis post

uis posteà moriantur:tamen filia nõ succedit in bonis patris. quia semel exclusa, cẽsetur perpetuò exclusa,sicut quando excluditur per statutum.Ita tenet Bal.in c.j.§.j.episcopũ vel Abb. in vsibus feu.& Bal.in authẽ.sed si quis.col.iij.ver.& per hoc infertur &c.C.de secũ.nup.& Ale. in consi.xx.col.iiij.& cõsi.ij.vj. col.fi.in pri.vol.& Soci.in consi. xix.colum.ij.in pri.vol.& Bart. in d.l.fi.ff.ad Tertu.& Bal.in l.si Pontionilla.C.quando di.lega. ce.& Bal.in l.in quibus.C.de secun.nup.& Soci.in consi.v.co.j. & fi.in primo vol.¶Hoc tamen
16 intellige,*quãdo masculi morerentur cum filiis:vel quando morerentur testati.nam tunc is esset hæres,quem hæredem instituerunt,exclusa penitus filia. Sed si mortui essent intestati, & sine liberis, soror succederet eis,etiã in bonis paternis:qa nõ dicuntur vlterius bona paterna, sed fraterna.l.si auiavestra.C.de dona.vnde quia soror non renuntiauit bonis fraternis, succederet vnà cũ aliis fratribus vel sororibus,si extãt:aliàs ipsa sola succederet.Ita tenent Alex.& communiter doc.in l.j.§.veteres.de acqui.pos.& Pau.de cast. in l.Paulus respondit.§.fin.ff.de acqui.hæred.& habetur in deci, clxxviij.consi.Neapo.& ista procedunt etiam in terminis const. in aliquibus.per quam excluditur filia à successione patris:qa non censetur exclusa à succedẽdo fratri in bonis paternis, per prædictas decisiones.& etiã tenet Ludo.Rom.in consi.clxviij. incip.circa primum,&c.& Bald. in d.c.j.§.j.episcopum vel Abb.
17 in vsibus feu.¶*Tertia conclusio sit:Quãdo filia renuntiat bonis paternis,vel aliàs exclusa est per statutũ cõtemplatione masculorum,si cõtingat patrẽ mori superstite dicta filia,& alia nepte ex filio pręmortuo,succedit filia vnà cum nepte,collatis dotibus:& non excluditur ab ea: non obstante, quòd à masculo descendat:& ratio est, quia ista exclusio fuit in fauorẽ masculorum. vnde dato quòd superesset filius,vel ex eo nepos masculus,excluderetur filia:tamen per neptem,in qua non est qualitas masculina,non excluditur. Ita tenet Barto.in l.liberorum. colum.iiij.in fi.ver.quæro,pone retento eodem themate, &c.ff. de verb.signifi.& Pau.de castr. in consi.xlvij.incip.proponitur in castro,&c.in primo vo.& Fulgo.Alexan.& Ias.in l.ij.C.de in ius vo.reprobata opin.Bald.ibi aliter sentiẽtis.Idem tenet Cy. in l.j.C.de adulte.& Socinus in consilio ccxcvj.colum.penul.in ij.vol vbi cõmuniter distinguitur:Aut filius moritur viuo patre, relicta nepte ex se: & tunc procedat hæc cõclusio:quia neptis non excludit amitam suam à successione aui:per prædicta. Si verò primò moritur pater, deinde filius,superstite nepte & sorore

sorore: tūc soror excluditur per neptem, ex quo ius hæreditatis fuit quæsitum filio. vnde soror censetur perpetuò exclusa, per ea, quæ dixi in præcedenti conclusiōe. Et sicut in isto casu, quādo filius moritur viuo patre, neptis ex eo, nō excludit amitam: ita etiam & econuersò, quando pater moreretur superstite filio & nepte ex filio prẽmortuo, illa neptis excluditur per patruum suum per eandem rationem: secūdum Paul. de castr. in l. maximum vitiū. C. de liber. præte. & Fulgo. & Alex. in d. l. ij. C. de in ius vo. & ibi etiam Fran. de are. & cōmuniter Moder. Sed quando ex filio extaret nepos masculus, sine dubio excludit amitā: quia habet eandem potentiam, quam filius, secundum Barto. in d. l. liberorū. colum. iiij. vers. his præmissis, &c. ff. de verbo. sign. & Bal. & Alexan. in d. l. ij. C. de in ius vo. ¶ Quid autem, si pa-

28 ter* moriatur superstite filio & nepote masculo ex filia prẽmortua? cōmunis cōclusio est, quòd iste nepos excluditur nō obstante ꝙ sit masculus, ex quo procedit à radice infecta, secundum Bar. in d. l. liberorum. colum. v. versi. quæro quid si filia, &c. & Bald in d. l. maximum vitium. col. ij. ver. & idem dico, si ex tali filia, &c. & Soci. in consi. v. versi. ix. probatur, &c. & consi. xxxj. colum. ij. vers. tertiò probatur, &c. in j. volum. & Alexan. in consil. liij. colum. ij. in iiij. vo. & Bar. in l. ij. §. vidēdum. in fin. ff. ad Tertul. & Angel. in §. neque. in authē. de trien. & semis. ¶ Quarta

19 conclusio* est: si filia renuntiat bonis paternis cū pacto, quanuis largo. de quicquam vlterius non petendo: potest nihilominus petere legitimam: quia illi nunquam censetur renuntiasse: nisi specialiter & expresse cum iuramento renuntiet etiam iuri legitimę. tex. est & ibi Bal. Paul. de castr. & omnes doctor. in l. si quando. §. generaliter. C. de inoffi. testa. & Paul. de cast. in consil. lxxiij. colum. fi. in primo vol. & Soci. in cōsi. xxx. col. xiij. in j. volu. sed in specie valet renunciatio legitimæ, vt in locis præallegat. & tenet Alex. in consil. clxxx. & consi. clxxxj. in v. volu. Et intantum procedit ista cōclusio, quòd etiam si pater legaret filio vel filiæ aliquid pro sua legitima, cū clausula expressa, ꝙ plus petere non possit: quanuis filius vel filia agnoscat legatū tamen potest petere supplementum legitimæ, secundum Bald. Paul. de castr. Iaso. & communiter docto. in d. §. & generaliter. & Alexand. in consi. lxxxix. col. fi. in iiij. volu. & Soci. in cōsi. primo. colum. j. & ij. in iiij. volu. & Alexand. in consi. viij. colum. penul. in iij. vol. & ratio est qa pater non potest hoc supplementum prohibere: nec onus legitimæ apponere: vt ibi habetur. & l. quoniā in prioribus. C. de inoffic. test. Sed quando plenariè

renunt

renuntiatū est iuri legitimæ &
eius supplemento, etiā si posteà
pater multa quæsiuit, nō potest
filia aliud petere: quia poterant
etiam bona diminui, secundum
Bal. in l. quanuis. in fin. C. de fi-
deicom. & Alex. in cōsi. clxxxj.
20 in v. vol. ¶ Ex prædictis* sequi-
tur pulchra illatio in terminis
constit. in aliquibus. quòd licet
filia excludatur à successione pa
tris propter masculos: debet ta
mē congruè dotari: & dos non
debet esse minor legitima. nam
paragium, quod debetur per d.
cōstitu. succedit loco legitimæ.
ita tenet And. de Yser. in d. con-
stitut. in aliquibus. colu. viij. &
ibi etiam Matth. in xv. colū. in
xij. q. vbi dicit, quòd paragium
nonpotest esse minus legitima:
sed plus esse potest, vt mulier
nubat pari. & quòd dictū para-
gium nō debet esse minus legi
tima, etiam quando filia exclu-
ditur per statutū, tenet Alexan.
in cōsi. lxix. in primo vol. & Ful-
go. & Saly. in authē res, quæ. C.
cōmu. de legat. & Petr. Philip.
cor. in cōsi. c. in iij. vol. vnde se-
quitur quòd si filia dotata non
renuntiauit expresse iuri legi-
timæ, potest dicere se non con-
gruè dotatam, quādo habuit mi
nus legitima: & petere supple-
mentum, non obstante statuto
vel renuntiatione successionis:
vt tenet Pet. Phil. cor. in d. cōsil.
c. in litera c. in iij. volum. & Phi
lip. Decius in consil. lxxxix. col.
penul. & Pau. de castr. in consil.
lxxiij. incip. licet ista domina Li
sa. &c. col. fi. in primo vol. & Phi
lip. Decius in consi. xxvj. per to-
21 tum. ¶ *Limita multùm singu-
lariter hoc nō procedere, quan-
do filia esset maritata & dotata
à patre: quia quātumcunque sit
dos, semper censetur congrua:
ex quo à patre fuit constituta.
nā lex præsumit, quòd pater be
ne prouidit filiæ: & quod pater
fecit, non debet alteri videri in-
cōpetens: cum nullus amor vin
cat paternum. l. fin. C. de decur.
& l. nec in ea. ff. de adulter. vnde
filia nō potest patrem inquie-
tare, & dicere se incongruè do-
tatam. Ita tenet Paul. de cast. in
consi. cclxxv. incip. super primo
quæsito, &c. col iiij. & v. in pri-
mo vol. & Phil. Decius, in cōsil.
xxvj. col. j. & consi. lxxxix. col. fi.
Vnde prędicta procederēt, quā-
do filia dotaretur ab alio quàm
à patre, de bonis paternis, puta à
fratre, vel à tutore. & hanc limi
tationem sentit Matthæus in d.
const. in aliquibus. col. fin. & est
noua limitatio, & à paucis co-
22 gnita. ¶ Quam* cōfirmo bona
ratione. nam viuente patre non
tractatur de legitima: quia pro
ea habetur respectus ad tempus
mortis. l. cū quæritur. C. de in-
offi. testa. & l. etiā. §. fi. & l. si pa-
tronum. §. fi. ff. de bo. liber. nam
viuente patre non consideratur
legitima in eius bonis. l. ij. §. in-
terdum. ff. de vul. & pup. & l. j. §.
si impuberi. ff. de colla. bon. nec
tenetur pater assignare legiti-
mam

mam filio in eius vita: secūdum Bal. Ang. & communiter doct. in l. lex Cornelia. ff. de vulgar. & pupill. nullum enim ius habet filius viuente patre in eius bonis. vt ibi. & per Bald. in l. quāuis. versic. extrà quæritur, &c. C. de fideicom. vnde pater dotando filiā, impleuit officiū, ad quod de iure tenebatur: per l. qui liberos. ff. de ritu nup. & l. fi. C. de do. promiss. & vltra non tenetur: nec potest dicere filia se habuisse minus legitima: qa eo viuente nō consideratur: & possibile est, ꝙ bona diminuātur antè, quàm moriatur, minime post mortē patris pôt filia conqueri: quia lex reputat cōgruam dotē eā, quæ fuit à patre cōstituta, & nō inspicimus augmētum facultatum patris: quia dubius erat iste euētus, ex quo poterant diminui: vt dicit Bald. in l. quāuis. in fi. & Alex. in consil. clxxxj. in v. volu. quod dic, vt per Alex. & Paul. de Ca. in l. in ratione. la. ij. in princ. ff. ad leg. Falc. quod tamē restringe, nisi pater dedisset ita modicam dotē, cum esset valde diues: vt præsumatur dolus re ipsa in patre. nam potest tūc filia agere ad supplementum: secundum Paul. de Cast. in d. cōsi. clxxv. col. iiij. in primo volu. vbi ponit exemplum. ¶ Ex qui-
33 bus* infero ad pulchrā quæst. & quotidianā, in qua vidi pluries dubitari: Si pater habens plures filias, dotauit primā, cui dedit centum in dotem: & cōtenta remansit. deinde maritauit aliam, cui dedit ducenta. quæritur an prima possit conqueri & agere, vt detur sibi æqualis dos, & sic petere alia centū? in hac quæstione semper consului contra primā: scilicet, ꝙ nō possit quicquam petere: & nunc cōfirmo per prædicta. Aut enim prima habuit dotem ascēdentem ad legitimā, & casus est clarus: quia nihil plus petere potest: nam eo ipso, ꝙ habet legitimā, est cōgruè dotata: & pater potest bona sua aliis distribuere: dummodo filiæ det legitimā: vt habetur in authē. nouissima. C. de inoffic. test. Aut habuit minus legitima: & tunc quia fuit dotata à patre, cēsetur congruè dotata, per suprà dicta. Sicut enim potest per viam institutionis plus dare vni filiæ, quàm alteri: ita etiā per viam dotis, potest melius tractare vnā filiam, quàm aliam. Ita tenet Alex. in consil. xxix. colum. iij. in iij. volum. vbi pōderat illud incertum, scilicet ꝙ bona patris possent ita augeri sicut diminui, vsq; ad eius mortem. per l. fideicōmisso. C. de transact. & hanc conclusionē tenet Bald. in cōsi. cccxxviij. in iij. volum. & Bald. in nouel. in tract. dotium, in xvj. priuil. sextæ partis. col. ix. cū duabus seq. & Matth. in d. cōstit. in aliquibus. col. fi. Confirmatur authoritate Euāgelij per Matth.

cap.xx. An non licet mihi facere quod volo: vel oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum: nónne ex denario conuenisti mecum? tolle quod tuum est, & vade &c. Ita poterit dicere pater primæ filiæ. ¶ In casi-
34 bus auté,* in quibus tenui filiam posse petere supplementũ tanquã incõgruè dotatã, vt qñ dotatur à fratre, vel à tutore, potest etiã petere fructus illius supplementi: quia cui debetur legitima, debentur etiã fructus legitimę à die mortis patris: secũdum Alex. in consil. lxix. in j. vol. & Pet. Phil. Corne. in cõsil. cclxv. in iij. volu. & per doc. in l. Papinianus. §. vnde si quis. ff. de inoff. testam. ¶ Quinta con-
35 clusio est. *Quando filia renũtiat bonis paternis, & omni iuri legitimæ, intelligitur renunciare successioni ab intestato: non auté ex testamento. vnde dato, ꝙ filia renũtiet, vel sit exclusa per statutũ: potest nihilominus pater in testaméto instituere eam hęredem: vel aliquid sibi legare: si vult, secundũ Bal. in l. pactũ. versic. iij. quæro, &c. C. de colla. & Alex. in l. stipulatio hoc modo. col. iij. in princ. ff. de verb. oblig. & ibi plenius Ias. in vj. & vij. col. vbi plus dicit, ꝙ etiam si filia renuntiasset patri & fratribus de nõ succedendo patri ex testaméto, nec ab intestato, potest nihilominus succedere ex testamento: quia pater instituẽdo, censetur iuramentũ & pactũ remittere: & ita etiam habetur in decisio. cccl. consi. Neap. & per Bald. in l. fin. C. de pact. & in terminis const. in aliquibus ꝙ nõ procedat ex testamento: tenet ibi Andr. de Yser. in iij. colum. & Matth. in v. col. versi. v. quæro,
36 &c. ¶ Et ex his infero* ad pulchram q Si filia, quæ aliàs erat exclusa per consti. regni, renũtiauit patri, bonis paternis, & iuri legitimæ, propter dotes, quas habuit: deinde pater in testaméto instituit filiũ masculum hæredé, filiã auté instituit hæredem in dotibus suis, & in vno tareno, iure cõstitutionis: prout communiter solét facere notarij, qui istud consulunt testatoribus: & nesciũt quid agát. dico ꝙ ista filia si habuit modicam doté, potest petere supplementũ legitimæ ex causa testati: nõ obstante renuntiatione: quia illa nõ se extendit ad causam testati, per prędicta. Ita tenet Soci. in cõsi. xxx. col. xiij. & xiiij. versi. xix. &c. in j. vol. Nam istud supplemétũ petitur secũdum iudiciũ testatoris: & non cõtra: secundum eum ibi per l. omnimodo. C. de inoffic. test. Vnde melius est, ꝙ pater nullã faciat mentionem de filia; quia propter cõstitu. in aliquibus. & propter eius renuntiationé est exclusa, etiã à legitima. & tene menti: quia sępius euenit: & est magnus effectus impediẽdi vires renuntiationis. ¶ Sexta cõclusio

37 clusio* sit: Si filia renuntiauit bonis paternis contẽplatione fratris: prout præsumitur, quãdo extat masculus, secundum Paul. de Cast. in d. l. pactũ. C. de colla. & Alex. in consi. xxix. col. iiij. in iij. vol. & dixi suprà, in secunda cõclusione. Vel si est exclusa per statutũ propter masculũ, si cõtingat patrẽ mori superstite filio, & filia dotata: qui filius antè, quàm adeat hæreditatẽ patris, moritur superstite filia fœmina: ad quam pater ex potentia suitatis transmisit paternã hæreditatẽ, iuxta l. apud hostes. C. de suis & legi. & quæ habẽtur in l. si fratris. C. de iure delibe. & per Bar. in l. si infanti. eod. tit. & in l. ventre. ff. de acquir. hære. illa neptis nõ excludit hanc filiam dotatam amitã suam: ex quo est fœmina: & nõ habet qualitatẽ patris, nõ obstãte transmissione: ex quo pater nõ adiuit: & sic non fuit ius quęsitum masculo: perinde habetur quo ad hũc effectum, ac si mortuꝰ esset viuo auo: prout dixi suprà in secunda & tertia cõclusione. Istud fuit no. dictũ Iac. de Are. quẽ ibi sequitur Salyce. in l. j. C. de adult. & Soci. in consil. cxvj. col. vij. in fi. versi. iij. hęc opi. &c. in primo vol. quod nota perpetuò, ad ampliationem eorũ, quæ dixi suprà in d. ij. & iij. conclusione. nam quilibet prima facie diceret contrarium. & hanc cõclusionẽ teneo pro vera in casu, quando filia esset exclusa per statutũ. sed qñ renuntiauit patri, videtur esse magis dubia: quo casu distinguerem. Aut renũtiauit simpliciter in fauorẽ masculi: & idẽ, quia par est ratio: aut renũtiauit patri, & hæredibus suis: & tunc illa neptis ex potẽtia trãsmissionis est hæres aui: & sibi accresceret renuntiatio. & ista filia excluderetur ex virtute renuntiationis: per ea, quæ dixi suprà in prima conclusione. & quæ habentur in deci. cxvj. cõ-
38 sil. Neapolit. ¶ Septima* conclusio sit: Quãdo filia renũtiauit bonis paternis & maternis: ista renuntiatio prodest fratribus & sororibus: quia licet per cõst. regni excluderetur à bonis patris propter dotẽ: nõ tamẽ excluditur à bonis matris, secundum Andrę. de Yser. in d. cõsti. in aliquibus. col. j. & col. x. & xj. & nisi aliter se haberet consuetudo, prout in ciuitate Neapolis, per cõsuet. quę incipit, si moriatur. qua cauetur, ꝙ stãte masculo filia nõ succedit: dũmodo maritetur de paragio de bonis matris. & ita fuit declaratum in deci. clxxviij. cõsil Neapol. in prin. Vnde per renũtiationẽ factã per filiam de bonis maternis, cessante cõsuetudine, portio eiꝰ accrescit fratribus & sororibus: qbus mortuis post mortẽ parentum succedit ipsa soror renũtiãs in dictis bonis: quia nõ dicuntur materna, sed fraterna: per ea, quæ not.

Alex.& doc.in l.j.§.veteres.ff. de acquir.poss.& habetur in d. dec.clxxviij.in iij.dubio. & dixi suprà in secunda conclusione.

39 ¶ Octaua cõclusio fit.*Quãdo filia renũtiat bonis paternis,& maternis,& fraternis,ista renũtiatio prodest fratribus & sororibus,nõ solùm respectu bonorum maternorũ,sed etiam fraternorum:quia mortuo aliquo ex fratribus succedent alij fratres & sorores,exclùsa penitus ista,quæ renũtiauit: vt habetur in decis.clxj.consi.Neapol.Sed mortuis omnibus fratribus & sororibus ab intestato sine liberis succedit ipsa soror, quæ renuntiauit: ex quo non habet aliud obstaculũ in illo gradu, per ea,quæ not.Ang.in consil. lij.incip.dominus Gilius,&c.& dixi suprà.Sed in ciuitate Neapolis siue soror renũtiauit,siue nõ, quãdo fuit dotata,nõ succedit fratri vel sorori defunctę, extãte fratre masculo, vel filio fratris: & hoc est de consuetudine: per consue. si quis vel si qua.§. sed si morienti . iuncto versic.& in præmissis.& ibi per Sebast. ¶ Istis conclusionibus

40 sic* elicitis, reuertor ad propositũ quæst.nostræ principalis, videlicet, an ista renũtiatio matris, noceat filiis suis hæredibus? Et certè, quando mater moritur post eum,de cuius hęreditate agitur, nullum est dubium. Et omnes doc.in d.l.pactũ. C. de coll.& in d.l.qui superstitis.tenẽt, ꝙ noceat filiis: ex quo hæreditas fuit delata matri. Sed casus noster est, qñ mater præmoritur : quo casu si quæris de successione bonorũ paternorũ, quibus renũtiauit: hic sunt duo obstacula. Vnum scilicet de cõstitu.in aliquibus. quæ excludit filiam dotatam à successione patris, stãtibus masculis:& aliud de renũtiatione: Est etiã & tertiũ obstaculum: quia filia ideò renuntiat propter dotem,quã habet à patre: quo casu recipit illam in locum suæ legitimæ, & portionis debitæ in hæreditate paterna : & vocat se cõtentã proportione sua, prout communiter solent fieri istæ renuntiationes filiarũ in cauta forma : vnde filia & eius filij excluduntur, non tam vi repudiationis : quàm quia mater habuit partẽ suam: vnde bona fides non patitur, vt filij idem bis habeant . & istam rationem tenet Lud.Rom.in d. l. qui superstitis.per quam tenet contra filios . licet Alex.ipsum referens,in d.l.pactum. teneat contrarium. tamen opin.Lud. Roma.per plures bonas rationes tenet Philip.Decius in cõsil.clxxxj.col.iiij.& v. Verùm in hoc regno, vbi est d. constit.in aliquibus. sine dubio procedit opinio Ludo.Roman.Et proptereà concludo, quòd quãdo agitur de successione patris, nepotes omnino excluduntur: siue mater moriatur viuo patre,

tre; siue pòst: nam mater recipiẽdo dotem à patre, est effecta insuccessibilis patri, ab intestato: per d. constitu. & sic est obtruncata via succedendi per descendentes ex fœmina: vnde nepotes excludũtur, siue mater renũtiet, siue nõ stantibus masculis: ex quo veniunt à radice infecta: vt tenet Bart. in l. liberorũ. col. v. versi. quæro, quid si filia, &c. ff. de verb. signi. & dixi suprà in tertia conclusione in fine. in isto enim casu cessat ratio, quam assumit Alex. in d. l. pactũ. contra Ludo. Rom. quia si mater viueret, & non renunciasset habito paragio, excluderetur à successione patris, ergo eodẽ modo & filij excludũ-
41 tur. ¶ Quam cõclusionem* limito non procedere, quando omnes filij masculi morerẽtur viuo patre: & vltimo loco moreretur pater, quia tunc isti nepotes ex filia præmortua succederent vnà cum filiabus, si extant, scilicet eorũ materteris, collatis dotibus matris: quia per mortem masculorum tollitur obstaculũ cõstit. Similiter renũtiatio matris nõ nocet eis: quia fuit mortua viuo patre: minimè obstat obstaculũ receptionis dotis: quia offertur collatio, quã poterat offerre mater, si nõ renuntiasset: secundũ Alex. in d. l. pactum. & hãc limitationẽ firmo, per ea, quæ dixi suprà in secũda cõclusiõe. ¶ Si
42 verò* quærimus, quando filia renũtiauit bonis maternis; hic cessat obstaculum cõstitutionis: quia non excludit filiam à successione materna. Cessat etiam obstaculum receptionis dotis. Quod ponderat Roma. in d. l. qui superstitis. q̃a dotes communiter dantur de bonis paternis, nõ autem maternis. solum remanet obstaculũ renũtiationis, quod nõ obstabit filiis, ex quo eorũ mater mortua est ante auiam, de cuius hæreditate agitur: vnde indubitãter succedent nepotes in bonis auiæ, per rationes suprà adductas, pro secunda parte. Verũ si filia esset dotata de bonis maternis, & renuntiasset, tunc obstaret dictum Ludo. Rom. & Philip. Decij in d. cõsil. clxxxvj. sed magis communis videtur opinio Alex. in d. l. pactũ. scilicet ꝙ nepotes succedant col-
43 latis dotibus. ¶ Si * quærimus de tertio, scilicet quãdo renuntiauit etiam bonis fraternis: & tunc per omnia dico idẽ, quod dixi in maternis: quia eadẽ est ratio: & ita fuit conclusum suprà in solutione, scilicet quòd nepotes succedant, nõ obstante renuntiatione. In vno tamẽ casu facio differentiam, scilicet quando soror esset dotata à fratre de bonis ipsius fratris: & renuntiasset acceptando illam dotem pro portione sua: quæ sibi contingere posset in hæreditate fraterna, tũc indubitanter teneo opinionẽ Lud. Rom.

& Philip. scilicet, quòd siue ista soror moriatur ante fratrem, siue post, semper excludantur filij stantibus aliis fratribus, vel sororibus: ex quo in isto casu cessat ratio Alex. Nã cũ tractetur de succesione collateralium, nõ habet locum collatio dotis, quia solũ procedit, quando descẽdẽtes succedunt ascendẽtibus: vt not. glos. sing. quam ibi sequitur Paul. de Ca. & cõmuniter doc. in l. j. in glo. fin. C. de legi. hære. d. Ias. in l. si emancipati. col. v. & ibi etiam Alex. C. de colla. Vnde si viueret soror, & nõ renuntiasset, & vellet succedere, cessaret collatio, & resultaret iniquitas: quæ iniquitas debet considerari in filiis eius, qui bis succederent contra bonã fidẽ, & nõ cõferrent. debent ergo excludi vigore portionis receptæ per matrem: secũdũ Lud. in d. l. qui superstitis. causâ æquitatis seruãdæ.
44 ¶ Superest * modò respondere ad argumenta adducta pro prima parte. vnde ad primum, quod magis vrget, respõdeo, quòd ex quo mater renũtiat, & promittit nõ contrauenire, nec per se nec per hæredes suos, cẽsentur ligati hæredes, quo ad illa, quæ habent vt hæredes matris: ex quo fuerũt nominati per appellatiuũ, scilicet hæredes. nã mater quando fecit istas renũtiationes, cedit omnia iura ad eã spectantia, & quæ ad ipsam spectare possent quomodocũq; & qualitercũq; super dictis bonis: & sic semper verba referuntur ad personã renuntiãtis. Sed filij nõ petunt illud quod matri spectauit: nã non veniunt ex persona matris, sed ex propria. & sic nõ cõtraueniunt: quia nõ petunt ius matris, quod fuit renuntiatum, sed ius propriũ, cui renuntiatum nõ fuit: nec illud habẽt vt hæredes, ergo non sunt ligati ad hoc. Ita in propriis terminis respondet Pe. Philip. cor. in consi. cclviij. col. pe. in fi. in litera V. in quarto vol. Illud enim ius habuissent filij, etiã si non essent hæredes matris. Facit tex. in authẽ. lucrũ. C. de secun. nup. vnde respondeo, ad l. cũ à matre. C. de rei ven. quod verũ est, quòd hæres tenetur habere ratum factũ defuncti, & nõ contrauenire. sed hic satis habetur ratum, & in nullo cõtrauenitur, prout factũ fuit: quia mater renuntiauit ius ad eam spectans, vel spectaturũ: sed ad ipsam nunquam aliquod ius spectauit, quia fuit morte præuenta: ergo filij in nihilũ contraueniunt. Et licet promiserit neq; per se neq; per hæredes petere, intelligitur, scilicet illud ius matri cõpetens. ¶ Prętereà, quia nõ fuit impleta cõditio: quia hæreditas non fuit delata, remanet renũtiatio pro non facta. Vnde sicut quando mater nõ renuntiasset, admitterentur filij: eodem modo & nunc.

nunc.vt dixi plenè in secunda
45 parte suprà.¶ Ad secūdū* argumentū respōdeo, quòd ex quo filia mortua est in vita patris, habetur acsi nūquàm fuisset in rerum natura. vnde tunc cessat ius accrescendi: & de eo nulla habetur ratio, secundū Bald. in l.j.col.viij.in vj.q.in fi.ver.quid de filia,&c.C.quādo non pet. par.& sic nō impeditur successorium edictū.¶ Ad tertiū ar-
46 gumētū* respōdeo, dādo bonam instātiā: nā feudū habetur immediatè à patre, cui succeditur: & erat res quæsita patri: & ab eo transit ad filiū. vnde ratione connexitatis cum rebus burgensatis,& propter cōnexitatem personarū patris & filij, nō potest filius habere feudū, & repudiare hæreditatem: imò si acceptat feudum, tenetur vt hæres.& ita declarat Aluar.in d.c.j.colū.ij.an agnatus,&c.in vsibus feu. Sed in casu nostro ista succesio fratris nō habetur immediatè à matre: nec vnquàm fuit matri quæsita: sed immediatè venit à fratre defuncto in istos nepotes ex persona propria: vnde non debet eis nocere factum matris. Præterea, renuntiatio matris habetur pro nō facta, propter non impletā cōditionē. Vnde non obstat filiis, vt suprà: quæ ratio
47 cessat in feudo.* Et ex hoc puto frustratoriā esse cautelam, quam dāt aliqui doctores consulentes istis nepotibus, vt faciāt inuentariū: sicut dicitur in d.c.j.an agnatus,&c. quia confectio inuentarij, verum est quod separat bona feudalia à burgensaticis: & facit hæredē teneri vsq; ad vires burgensaticorum: nō tamen tollit obligationē, quòd quis nō teneatur ad factum defuncti, saltē vsq; ad vires hæreditatis burgensaticorum: ergo quāuis isti nepotes facerent inuentariū: nō tamen per hoc essent exuti ab obligatione habēdi ratam renuntiationem matris,& ab interesse saltem vsq; ad vires hæreditatis matris, quādo aliavia quàm per inuētariū nō essent immunes. inuētariū enim nihil aliud faceret, nisi quia separaret bona matris à bonis auunculi cui
48 succeditur.¶ Ad quartū* argumentū respōdeo, quòd illa est sola authoritas vnius doc. quæ neq; lege neq; vrgenti ratione fulcitur: & cū habeamus cōmunem opinionē pro ista parte, quam sequūtur tot excellētes doc. non debemus ab ea recedere propter nouamphantasiā vnius doc. Ita dicit Bal.& Paul. de Ca.in l.fi.C.de insti.& substi. aliâs iudex, qui obmittit cōmunem opinionē, adhærendo opinioni singulari vnius doct. facit litem suā: secundū Bart.in l.fin.C.de pœna iud.qui malè iud.& Ias.in l.sciendū.§.fi.col. pen.ff.qui sat.cog.& Alexā.in consi.xcv.col.iii.in secūdo volu.& Alex.in consi.xxvij.col.iij.

in j.vol.& ad confutandã dictã autoritatẽ Seba.confuto suas rationes.nam dicit ipse,primò moueor, per rationes proximè dictas,&c.& suprà proximè in dicto loco allegato assignauerat duas rationes, scilicet quòd nõ sit curandũ,quòd renuntiatio matris tendat ad detrimentũ filiorũ. Prima ratio est,scilicet quòd istud detrimentũ accedit filiis consecutiuè,& secũdariò,nõ principaliter:& ideò nõ consideratur. certè ista ratio procederet,quãdo filia renuntians superuixisset,quo casu filij haberent necesse venire ex persona matris. nam verũ est,ꝙ tunc principale detrimentũ est matris,quæ præcedit:sed quãdo matri nõ fuit delata hæreditas,dico ꝙ principale detrimentũ est filiorum venientiũ ex persona propria, quia ab eis inciperet, si noceret eis renũtiatio matris.

49 ¶Secunda*ratio Seba.est,ꝙ primus hæres censetur eadem persona cũ defuncto:vnde videtur hæres iurasse,quod defunctus iurauit.allegat text.in authen.de iureiur.à mori.præsti.in princ.Ad hãc rationẽ respondeo,ꝙ illud est ex fictione iuris.nã verè diuersa persona est.nec est verũ,quòd censetur hæres iurasse,&c.Nam defunctus,qui iurat nõ cõtrauenire cõtractui vsurario,ligatur iuramento, & tenetur petere absolutionem.c.debitores, de iureiur.sed hæres potest contrauenire absque absolutione: quia non ligatur iuramẽto defuncti,quo ad periuriũ,vt declarat Ang.in d.tit.in authẽ.de iureiu.à mori.pręsti.Pręthereà, illa ratio posset procedere in his,quæ immediatè habet hęres à defuncto, tanquàm hæres.& ita loquitur ille text.in authen.Sed istã successionem non habẽt filij à matre,nec vt hæredes matris. ergo quo ad eam nõ repręsentãt matrẽ,nec possunt dici eadem persona cũ matre: per ea,quæ dicit Petr. Phi.cor.in d.consi.cclviij.colũ. pe.in fin.in litera v.in iiij.volu. Item dicit Seba.ꝙ videtur hæres facere,quod defunctus fecit.Ad hoc respondeo vt modo dixi.Prætereà,dico ꝙ mater defuncta nihil fecit,quia renuntiatio habetur pro nõ facta,vt sæpius dixi:ergo non ligat hæredes.*

50 ¶Tertia ratio, quam subdit posteà Seba.in loco allegato est,quia in feudo filius hæres,tenetur habere ratam inuestiturã alij factã à patre de feudo:per text.in c.j.qui succes.tene.allegat etiã in argumentũ ca.j.an agnatus,&c. voluit fortè cõsiderare per bonum simile,ꝙ sicut mortuo inuestiente antè,quàm feudũ sibi aperiatur,tenetur hęres habere ratam inuestiturã:eodem modo mortua matre ante, quàm hęreditas sibi deferatur, tenetur hæres habere ratam

renuntiationem. Ad hoc respondeo,& do bonã instantiã. Nam dominus feudi habet ius in feudo,scilicet dominiũ directũ:& sperat feudũ sibi aperiri propter ius,quod habet in eo ex causa de præsenti:& illud ius transmittit ad hæredẽ. Vnde quia hæres accipit immediatè à defuncto dominiũ directum,& in eo succedit,vt hæres,non est mirũ,si tenetur habere ratam inuestiturã defuncti.sed filia vel soror nullũ ius habet de præsenti in hæreditate:sed solùm sperat habere ex causa de futuro : & illi iuri renuntiat.Quod ius extinguitur cum morte sua:& nihil ad hæredem transmittit : imò hæres acquirit ius succedẽdi ex persona propria:& propterea nõ nocet sibi renuntiatio matris: quæ extincta est cum persona matris.Præterea,in feudo hæres habet illud immediatè à defuncto:& ideò tenetur habere ratum factũ defuncti. Sed in casu nostro filij nõ habẽt successionẽ immediatè à matre: sed habent illam ab auo vel auunculo moriente : & subintrant locũ ex persona propria: meritò nõ tenentur habere ratum factũ matris.præterea illud factum reducitur ad nõ factum propter cõditionẽ deficientẽ:vt sæpius dixi.vnde cessat omnis difficultas.& per hęc remanent euacuatæ rationes Sebast.vnde sua autoritas remanet nuda rationibus & legibus:& ideo nõ tenenda.§.cõsideremus.in authen.de tri.& semis.ad c.j.an agnatus.plenè responsum est suprà in responsione data ad tertiũ argumen-
51 tum.¶Ad quintũ &*vltimũ respondeo prout dixi ad primũ argumentũ.ꝙ licet hæres censeatur quasi contrahere cũ creditoribus,hoc intelligitur quo ad ea,in quibus remãsit obligatio defuncti:sed in casu isto nulla remansit obligatio:quia fuit extincta per defectum cõditionis:vnde nullus quasi cõtractus oriri potest.ex quibus remanent euacuata omnia argumẽta in contrariũ adducta. & sic remanet confirmata conclusio,quam teneo in fauorem
52 filiorum.¶Vnum*tamen nota pro vtilitate huius q.ꝙ quando filia quæ renuntiauit,esset per dictã renuntiationẽ enormiter lęsa:vt quia pater haberet in bonis decẽ millia,& ipsa habuit in dotem ducenta:tunc non obstãte renũtiatione posset ex capite enormis læsionis contrauenire:petita prius absolutione à iuramento.Ita plenè tenet Phili.Decius in consi. clxxxj.& aliquid in cõsi.lxxxix. & Pet.Phi.cor.in consil.cxlvij. & consi.clxxix.& cõsi.ccxxxvj.
53 in iiij.vol. ¶Vltimò*pro complemento huius materiæ,adde quòd si mulier iuret primo nõ renuntiare:& posteà renuntiet cum iuramẽto:nõ valet secun-

dum iuramentũ contra primũ, & sic minimè valebit renuntiatio. glos. est, quæ ad hoc communiter allegatur, in cap. licet mulieres. de iureiur. lib. vj. quã glos. ad hoc sequitur Imo. in c. cum cõtingat. col. xcix. & cj. de iureiur. & Barto. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. & Alex. in l. stipulatio hoc modo. col. iiij. ff. de verb. obli. Ex hoc igitur solet dari cautela per aduocatos, vt mulier renuntiatura faciat primò vnam protestationẽ, in qua iuret nunquam sponte renuntiare: & in futurum contingat eam renuntiare, potestetur quòd non sponte facit. de qua cautela vide Ias. & doc. in l. duobus. §. fin. ff. de iureiur. vbi discutitur veritas huius dicti.

¶Ex predictis vltimo loco pono formam renuntiandi pro cautela eius qui recipit ad excludẽdum filios, scilicet, vt mater renuntiet bonis paternis, maternis & fraternis: & promittat per speciale pactum nũquam ad dicta bona aspirare per se, nec per hæredes, & ex nunc cedit, ac donat omnem portionem, quæ sibi & hæredibus cõpetere posset quomodocunq;, & qualitercunque; & omne ius super bonis prædictis: obligando seipsam & personam ac bona hæredum suorum ad nunquam aliquid petendum, nec cõtraueniendum dictæ renuntiationi: etiã si ipsa mater moriatur ante mortem eius, de cuius hæreditate agitur: remaneant sui filij obligati ad habendam ratam dictam renuntiationẽ matris eo ipso, quòd matris hæredes esse voluerint, etiam si ex eorum persona veniant. Et per hanc renuntiandi formam puto filios omnino excludi. Laus Deo. Datũ Melsiæ. die 2. Iulii, 3. ind. Anno 1530. Robertus Marãta, Venusinus, Vtriusque Iuris Doctor.

FINIS DISPVTATIONVM.

EIVSDEM AVTORIS ELEGANS ET DOCTA REPETITIO IN L. IS potest. ff. de acquir. hæredit.

S POTEST. Breuis est ista lex. habet tamen materiam prolixam, amplam & quotidianam: adeo quod ferè totus iste titulus de acqui. hæredi. est super ista l. reuolutus: ob quod non temere potest hęc lex dici Clauis totius huius tituli. Et quia propter eius breuitatem & propter multas cõtrarietates, quas habet redditur aliquantulum difficilis: & Bartol. super ea loquitur multum intricatè & obscurè, propterea pro intelligentia ipsius & eorum maximè quæ dicit Barto. super ea præmitto prius nonnulla euidētialia quæ etiā concernũt intelligentiam to-
1 tius tituli. ¶ Vnde quia in hac l. tractatur de aditione & repudiatione hæreditatis: præsuppono, quòd in iure reperiũtur quinque termini ad propositũ huius tit. videlicet Aditio: Agnitio: Immixtio: Repudiatio: & Abstensio: Qui omnes & singuli habent diuersam vim & significationē. Nam in primis aditio differt ab agnitione, vt est tex. in l. æquissimum. §. si duo. ÿ. de bono. possess. secundũ tabu. & not. Alex. in l. vlti. colũ. j. C. qui admit. Et differentia cõ-
2 sistit circa plura. ¶ *Primò quia aditio respicit hæreditatē amplectēdam de iure ciuili. l. post aditam. C. de impub. & al. substit. & l. si fratris. versi. quod si. C. de iure delib. & l. j. s. eo. tit. Agnitio verò refertur ad bonorum possessionem adeundam de iure prætorio. l. infantis. & l. bonorum. C. qui admit. l. j. C.
3 de iur. delibe. ¶ *Secundò differunt: quia aditio hæreditatis in solo animo cõsistit: qui animus potest vbiq; & corā quocunque verbis declarari. l. gerit. & ibi Bart. ÿ. eo. l. si auia. C. de iur. delib. Sed agnitio bonorum possessio non potest fieri nisi coram iudice: vt habetur in d. l. vlt. C. qui admit. Rationem diuersitatis assignant Albe. de Rosa. & alij moder. in d. l. vlti. ad quorum dicta me remitto: quia non est materia pręsentis
4 speculationis. ¶ *Tertiò differunt, quia aditio transfert magis plenum ius in hæredē: quia facit in eum transire vtile & di-

rect

rectum dominium. Sed agnitio bonorum possessio. transfert solũ vtile: quia prætor non potest facere quẽ directò hæredem. §. quos autem. instit. de bonorum pos. ita dicit Bart. in l. ij. ff. de bono. posses. & in l. ex asse. & ibi etiam Alex. ff. ad Trebel. & Pau. de cast. s. de posses. hære. pet. Quod tamen declara secund. Alexã. in d. l. ex asse. col. vlt. videlicet, quod ius vniuersale hæreditarium semper est vtile penes bonorum possessorem. per d. §. quos autẽ. Actiones autem & iura particularia hęreditatis recipiũt distinctionem: vt siquidem alius est hæres de iure ciuili: tunc sunt vtilia penes bonorum possessorem: si vero non est alius hęres de iure ciuili, tunc etiam directa iura particularia transeunt in bonorum possessorẽ: vt ibi.

5 ¶*Quartò differũt: quia quãdo est delata bonorum pos. filiofami. potest eam agnoscere sine iussu & consensu patris. l. j. C. qui admit. secus est in aditione hæreditatis: qa in ea debet iussus patris præcedere. l. si quis mihi bona. §. iussum. & ibi

6 Bar. & doct. ff. eo. ¶*Quod tamen hodie nõ procedit nisi solum in profectitiis: nõ autẽ in hæreditate aduẽtitia: quia potest eam filius adire etiã patre ignorãte & inuito: propter dominiũ quod habet filius in aduẽtitiis. l. vlt. C. de bo. quæ lib. & not. in d. l. j. C. qui admit. &

7 Barto. in d. §. iussum. ¶*Potest autẽ dici hæreditas profectitia quando filius instituitur hęres ab aliquo cõtẽplatione patris. Talis enim hæreditas censetur à patre profecta. l. aditio. §. fin. & ibi glo. ff. eod. & l. sed si plures. §. in arrogato. & ibi Bar. s. de vulg. & pup. & glos. in l. cum oportet. in prin. in ver. ex eius.

8 C. de bon. quę lib. ¶*Quid autem si instituatur quis hęres ab auo paterno vel legatum habeat ab eo: an istud dicatur aduentitium vel profectitium? licet quis prima facie diceret quod est profectitium: tamen veritas est in contrarium scilicet quod est aduentitiũ: nõ obstante quod ab ascendente per lineam paternã proueniat: ita per illum tex. tenet Bar. in l. quæsitum. ff. de leg. j. & idem Bar. & Alex. in l. qui in aliena. §. interdum. s. eod. nisi expresse esset relictũ nepoti ab auo contẽplatione patris ipsius nepotis: quia tunc diceretur profectitiũ: secundũ Alex. in d. §. interdũ. in addi. ad Bart. & ita intelligitur text. & quod ibi per Bar. in l. dedit dotẽ.

9 ff. de colla. bon. ¶*Sed contra prædicta posset opponi: nam potius esset dicendum contrariũ, scilicet quod in agnitione requiratur cõsensus patris, ex quo fit in iudicio: vt s. in quo filius esse nõ potest sine cõsensu patris. l. vlt. §. necessitate. C. de bo. quę lib. Ad quod respõdetur quod quãdo imploratur

offic

officiū iudicis extra ordinem per filiumfa. si nō apparet contradictor: nō requiritur consensus patris in iudicio. ita limitatur. d. §. necessitate. vt colligitur ex mente Bart. & aliorū in d. l. j. C. qui admit. & maxime Iasõbi in vlt. col. vnde infertur secundū eos: quod si in petēda bonorū pos. per filium extaret aliquis cōtradictor tūc requireretur consensus patris: alias

10 nō valeret agnitio. ¶*Quintò differūt: quia aditio hæreditatis potest fieri longissimo tempore infra triginta annos. l. licet. & ibi not. C. de iur. delibe. Sed agnitio bonorū pos. fit solum infra annum quando defertur liberis. Aliis vero transuersalibus defertur infra centū dies. l. j. §. largius. ff. de success. edic. & l. ij. C. qui admit. verum istud tempus bonorū possessiõis est vtile & nō currit ignoranti & impedito. l. ij. ff. quis. or. in bonorum pos. seruc. Sed tempus aditionis de iure ciuili est cōtinuū: vt not. Bal. & doct. in d. l. licet. Ex hoc sequitur maxima vtilitas, ꝙ si quis esset exclusus à iure petēdi hęreditatē de iure ciuili per lapsum triginta annorum: si fuit ignorās: vel impeditus, poterit illam petere infra annum vtilem: vel centū dies de iure prætorio. secundū Bal. in rub. C. qui admit. in vj. q. & in d. l. licet. in ij. col. & Alexan. & mod. in l. ij. C. q admitt. & Pau. de cast. & doct. in l. fina:

11 C. vnde cog. ¶*Sextò differūt: quia delata hæreditate infanti, carēti tutore possunt amici vel alii quicunque nomine infantis comparere in iudicio & petere decerni bonorum pos. infanti: ex quo sequitur ꝙ mortuo infante transmittet postea talem hæreditatem ad hæredē tanquam agnitam: vt not. Bal. in rub. C. qui admit. in vj. q°. & Alexā. in l. infantis. C. eod. titu. Quod secus est in aditiōe hæreditatis: quia eám solus tutor adire potest pro infante vel eius pater tātum si ipsum habet: aliàs mortuo infante nō transmittitur hæreditas ei delata & non adita nisi ad solum patrē. l. si infanti. C. de iur. deliber. & ibi Bart. & Alex. Et ponūt Angel. & Paū. de cast. in l. fi. C. vnde legi.

12 ¶*Item nisi ex potentia suitatis: quia etiam infans transmittit ad quoscunq; hæredes ex potentia suitatis. secundum Bar. in d. l. si infanti. & ibi etiam Alex. & communiter doct. & Pau. de ca. in consi. viij. in ij. vol. per tex. in l. apud hostes. C. de suis & leg. & in l. Lucius. ff. de iur. fis. & tenet Alex. in consi. cxiiij. in iij. volu. Alias differ tias inter aditionem & agnitionē poteris videre per moder. in rubr. C. qui admit.

13 ¶*Tertius terminus est qui dicitur immixtio: & hic pertinet solū ad suos hæredes: nam sui propriè nō dicuntur adire: sed potius se immiscere hęreditati pater

paternæ.vt habetur in §.in extraneis.inst.de hær.qual.& dif. & not.gl.in rub.C.de iur.deli. & in l.ei qui.ff.eo.& gl.in rub. ff.eo.& licet dicti tres termini habeant supradictas significationes proprias:quandoq; tamen cõfunduntur & vnus pro alio ponitur:vt l.ij. C.de iure
14 delib. ¶*Ex quo infertur quòd non vitiaretur libellus in quo aliquis volens agnoscere bonorũ pos.dixisset se adire hæreditatẽ cum de iure ciuili venire non posset.ita tenet Alex. in l.vlt.C.qui admit. quia verba libelli impropriãtur.vt saluetur libellus.l.sed si possessori.§.itẽ si iurauero. ff.de iureiur.& ibi Barto.& doct.& in l. insulam.ff.de præs.verb.& in l.
15 j.C.de vsufruct. ¶*Sunt & alij duo termini negatiui,videlicet repudiatio & abstensio:qui ad idem tendunt scilicet ad omittendam hæreditatẽ.tamen differunt in hoc: quia repudiare spectat ad hæredes extraneos: abstinere autẽ solũ ad liberos: vt no.gl.in rub.ff.eo.& probatur in l.impuberibus.& l.is qui hęres.ff.eo.& in d §.extraneis. & §.sed his.inst.de hęr.qual.& dif.& ratio quare in suis dicitur potius abstẽsio:quia de iure ciuili filius est hæres suus & necessarius:vt in §.sui.inst.eo titu. adeo ꝙ hæreditas patris dicitur potius cõtinuari in filiũ quã de nouo acqri.l.in suis: & ibi Barto.& doc.ff.de libe.& posth.Sed de æqtate prætoris fuit cõcessum filiis ius abstinẽdi ab hæreditate paterna:vt d. §.sed his.& ideo dicitur abstẽsio ꝓpriè & nõ repudiatio:qa videtur se fili⁹ abstinere ab hæreditate sibi acquisita & in eũ cõtinuata de iure ciuili:nõ aũt potest dici repudiatio propriè: cũ repudiatio cõcernàt acquirenda præcedẽte delatione. & prædicta sentit Bal.in l.potuit. in vij.q.vbi not.loquitur in hac
16 materia.C.de iure delib. ¶*Secundò principaliter præmitto ꝙ ad hoc vt hæreditas possit adiri vel repudiari vt dicitur in hac l.est necesse quòd sit delata prius:& tunc dicitur delata quãdo est in tali statu:vt possit adiri per hæredẽ.l.delata.ff.de verbo.sign.probatur in l.is qui hæres.iuncta gl.ff.eo. vbi glos. dicit ꝙ ista duo sunt conuertibilia scilicet esse delatã:& adiri posse.istud etiã tenet Bal.in d. l.potuit.in vij.q.& sentit Bart. hic in iij.col.vers.tertium posse.&c.vbi dicit hæreditatẽ non esse delatã, quando est relicta sub cõditione:ex eo quia pendente conditione adiri nõ potest.l.sed si alio.§.fi.cum l.seq. ff.ad Treb.& not.Bal.in l.post mortẽ.col.fin.C.de fideicõ.ex prædictis ergo sequitur ꝙ tũc dicitur hęreditas delata quãdo quis in testamẽto est purè institutus:vel ab intestato obtinet primũ gradũ in successione:quia tũc est in eo statu hæredi

reditas vt adiri posſit:& cõſequenter tunc poteſt repudiari per hanc l.¶His igitur pro aliquali introductione ſic præſuppoſitis deuenio ad l.ipſam:quę propter eius breuitatẽ non poteſt breuius ſummari.tamẽ ſecundum cõmune ſummarium traditum hic per Bart. & Alex. & alios docto.h d.Qui habet ius adeũdi principaliter & per ſe non impeditum:ad ſui vtilitatem is repudiare poteſt. vel aliter ſic:

Cui licet extincti delata capeſſere iura,

Reſpuere hic eadẽ lege iubente põt.

17 ¶*Doctores hîc nõ colligunt aliquod notabile ex iſta l.propter ſui breuitatem. Tu tamen ex iſta l.not.primo regulam ad quã quotidie allegatur: quod ille poteſt hæreditatem repudiare qui habet ius eam adeũdi.Et ſic iſtæ duæ potentiæ ſcilicet adeundi & repudiãdi ſunt conuertibiles & vna conſequitur aliam:nam qui poteſt hæreditatem ſibi delatam adire,ille idem poteſt eam repudiare & ecõtra. Quod ſimiliter procedit in immixtiõe & abſtenſione hodie per beneficium prætoris:quia is qui poteſt ſe immiſcere:poteſt etiã abſtinere: & econtra prout loquimur in ſuis:vt ſ.declaraui.hoc probatur per iſtam l,iuncto §.extraneis.& §,ſed his.inſt.de hære.

18 qual.& dif.¶*Hanc regulã declara vt procedat in tota hæreditate delata qã debet vel tota adiri vel tota repudiari;& ſic illa potẽtia adeũdi & repudiãdi quãdo eſt reducẽda ad actum neceſsitatur ad totã hæreditatem.l.j.& l.ſi ex aſſe.ſ.eo.& l.ſi ſolus.j.eod. Intantum quod ſi vnam partem hæreditatis quis adiit;accreſcunt ſibi etiam inuito aliæ portiones.l.teſtamẽto.C.de impube.& aliis ſubſti. & l.quidam eulogio.C.de iure delibe.& not.Bart.& docto.in d.l.j.& l.vlti.ſ.& j. eod. Ad idẽ eſt bonus tex.in l.ſed ſi plures. §.filio.ſ.de vulga.& pupil.per quem tex.dicit Alex.in conſil. xij.in v.volu. quod nepos cui delata eſt hæreditas auita & paterna,non poteſt adire auitam & repudiare paternam:ſi pater ſuus ſe immiſcuit hæreditati auitæ:quia per talẽ immixtionem eſt effecta vnica hæreditas:vnde debet vel totam adire vel totam repudiare:vt not.Lud.rom.in conſi.xl. in j.colũ.vbi dicit quod poſtquam hæreditas eſt adita non dicitur amplius hæreditas:ſed efficitur vnicum patrimonium cum bonis adeuntis. idem tenet Bar.in l.ſi Titius,j.ad Trebellia.& in l.ſi quis ſeruum.§. fina.j.de lega.ij.& Pet. Philip. Corn.in conſi.ccvj. col.penul. verſicu.nec obſtat. in iij.volu.

19 ¶*Et ex prædictis limitatur regula quæ ſe habet quod cui licet id quod eſt plus, multo magis licet id quod eſt minus. l.nec

l.nec in ea.§.sed qui occidere. ῀j.de adul.& l.non debet.῀j.de regu.iur.& l.videamus.῀s.de in lit.iur.in fin.nam si conceditur hæredi adire totam hæreditatem:multo magis deberet sibi cõcedi adire partem.sed illud ideo est ne quis decedat pro parte testatus & pro parte intestatus:contra l.ius nostrum. ῀j.de reg.iur.ita dicit glo.in d.l. non debet.& Bar.in l.j.῀s.eod.

20 ¶*Idem etiam dicimus in legato:quia quando est vnũ non potest pro parte acceptari & pro parte repudiari:qa ipsum non potest legatarius diuidere.l.legatarius.῀j.de lega.j.& l. neminem.& l.grege.῀j.de leg. ij.imó agnoscendo partem legati,totum acquirit.l.si cui res. ῀j.de leg.ij.& not.glos.& Bart. in l.j.῀s.eod. & Pet.phil.cor.in consi.cclxix.col.penul.& vlt.in iiij.volu.sed hæredes legatarij possunt illud diuidere:vt d.l.legatarius.§.j.& ratio est in legato secundum Bart.in d.l.j.῀s. eod.col.vlt.quia cum sit vnum, non potest hanc vnitatem diuidere legatarius contra mentem testatoris.

21 ¶*Quid autem si quis repudiat partem hæreditatis an videatur repudiare totam?dic quod non: vt not. glo.& Bar.in d.l.j.῀s.eod.Et ratio est secundum eum:quia cũ repudiatio sit priuatio non potest habere ius accrescẽdi:cum sit quid separatũ à persona.qđ secus est in aditione:vnde repudiando partẽ, habetur ac si nihil repudiasset:vt d.l.si solus. ῀j.eo.

22 ¶*Istã regulam sic declaratam limita primo nõ procedere in emphyteosi quam quis recepit pro se & filiis suis:quia tunc filij possunt repudiare paternã hæreditatem & retinere emphyteosim. Itẽ si essent instituti hęredes per patrem pro disparibus partibus:succedunt nihilominus æqualiter in emphyteosi.ita tenet Barto.in l.si tibi.§.si pact⁹.ff.de pact.& in l. quod dicitur.῀j.de verb.obli.& idem Bar.in l.gallus.§.quidam rectè.& ibi etiam Alexan.῀s.de lib.& posth.& Bar.in l.vt iurisiurandi.§.si liberi.῀j.de oper. lib.& Bal.in l.liberti.colũ.vj.in fin.C.de oper.lib.& ratio est: quia emphyteosis de sui natura non transit ad hæredes.vt in authen.de non alie.§.emphyteosi.vnde filius succedit in ea vt filius vigore pacti:nõ vt hæres.Ita tenet etiã Bal.in auth.si quas ruinas.col.iij.C.de sacro sanct.eccle.& Spe.in tit.de loca.§.nunc aliqua.versi.lxxviij. & ver.cviij.& Ias.in l.si nõ sortem.§.si libertus.col.penul.῀s. de condi.indeb.Adde ad prædicta.§.ex his.in authẽ.de non alie & Alex.in cõsi.viij.col.j.in iij.volu.& sentit Andr.de Iser. in ca.j.§.vbi verò.An agnatus etiam.in vsibus feu.

23 ¶*Hãc tamen limitationem intellige vt procedat in emphyteosi concessa per ecclesiam pro se & filijs:

liis:quia illa ex quo nō est trāsitoria ad hęredes:vt d.§.emphyteosi. trāsibit ad filios vel filias: & sic etiam repudiata hęreditate paterna:secus in emphyteosi concessa à priuato:quia ex quo est transitoria ad hæredes:tunc filius nō potest illā habere nisi sit hæres patris . ita notabiliter hāc materiam limitat & declarat Alex.in consi.cxxix.in v.vol.

24 ¶*Et ex prædictis sequuntur duæ pulchrę illationes:quarum prima est.Nam hodie per cōsti. regni:quæ incipit in aliquibus. est inductum quòd filia dotata excluditur à successione patris stantibus masculis . pone quod pater qui recepit emphyteosin ab ecclesia pro se & filiis . vt. s̄. mortuus fuit relicto filio masculo & filia dotata:certè per prædicta filia succedet æqualiter in emphyteosi vna cum fratre suo: ex quo illam non habet vt hæres : sed vt filia , & ita limitatur dicta consti.in aliquibus. Ita in terminis tenet Bald.in d.authē. si quas ruinas.col.iij.in fin.vers. ex hoc sequitur &c.C.de sacrosan.eccl.Et licet hęc opin.Bald. videatur prima facie sustentabilis:tamen contrarium in hoc tenuit Bart.in d.l. vt iurisiurandi.§.si liberi.& Barto in consil. lx.incip.Quęstio ista habet duo dubia &c.& Pe.phi.cor.in consil.cxlv.colum.fin.in j. volum.& Imo.in c.potuit.de loca.in quibus locis cōmuniter concluditur quòd stantę dicto statuto, quod filia excludatur per masculos:etiā si pater accepit emphyteosin pro se, & filiis suis masculis, & fœminis : intelligitur ordine successiuo: secūdum dispositionem statuti: scilicet vt primo masculi admittantur , & demum his deficientibus succedant fœminæ, & ratio est secundum eos : quia pater stipulando videtur se conformare cū dispositione iuris cōmunis vel municipalis : vt ita intelligatur ordine successiuo. Et hanc cōsideratione in simili facit Bartol.in l.hęredes mei.§.cum ita. & ibi etiam Ange.& doct.j. ad Treb.& hęc opin.contraria cē-
25 setur magis communis.¶*Quā opin.ego cōfirmo in casu præposito alia cōsideratione : quia casus noster est quando pater acquisiuit pro se & filiis simpliciter: nō exprimendo filias fœminas : quo casu est alia ratio exclusiua fœminarum : quia in contractibus masculinum non cōcipit fœmininum. secundum Archid.in cap.si quis suadente. colum.iij.xvij.q.iiij.& Alexand. in l.sed si hac.§.liberos.s̄. de in ius vocan.& Imo.in l. si ita scriptum.j.de lega.ij.& in cap.potuit. colum.vlti. de loca.& in l. cum vir.j. de condi.& demonstra.& Ludoui.Roma.in consil. xxxv.& Alexand.in consil.ccvij. incip. Consideratis . colum. iij. versicu.& similiter.in ij.volumi. & clarius idem Alexand.in cōsilio lxj.in j. volumi.& Iason in

l.si quis id quod.colum.vj.ﬀ. de iurisdi. omnium iudic. in quibus locis in terminis deciditur quod si pater accepit emphyteosin pro se, & filiis suis non comprehenduntur filiæ fœminæ,& ratio est: quia in contractibus semper fit interpretatio contra stipulatorem cui licitum fuit legem contractus apertius dicere.l. veteribus.ﬀ. de pactis.

26 ¶*Hoc limita non procedere quando concessio pro se, & filiis fieret à fœmina: quia tunc masculinum concipit fœmininum inspecta præsumpta affectione concedentis.Ita in simili dixit Pet.de Anch. in consil. cccxlj. incip.pro maiori. quem refert,& sequitur Iason in dicta l. si quis id quod. & in dicta l. sed si hac.§. liberos. argumen. c.si de beneficio.de pręben.lib. vj.& l. plenum. §. æquitij.ﬀ. de vsu.& ha.tamē tunc puto quòd excluderetur filia vigore statu-

27 ti:per prædicta. ¶*Secunda illatio est quòd talis emphyteosis nō imputabitur filio in quartam:ex quo non habet illam vt hæres:sed vt filius.Ita tenet Alexand. in consil.viij. colum.j. in iij.volum. Ang.& Pau.de Cast. in l.si patroni.ȷ.ad Trebellia.& Alexand.in cōsil.lxxxix.colum.

28 ij.in iiij. volum. ¶*Pro veritate tamē huius illationis est sciendum quod triplex est quarta: videlicet illa quæ detrahitur de legatis,quæ dicitur Falcidia: de qua loquitur totus titu.ad leg. Falcid. Alia quæ detrahitur de fideicommisso vniuersali: quæ appellatur Trebellianica: quæ tractatur plenè in toto titu.ad Trebellia. Tertia est quæ detrahitur iure naturæ quę appellatur legitima de qua loquitur authē.nouissima. C. de inoffi. testamen.Nunc ad propositum dico quòd quo ad Falcidiam, & Trebellianicam,vera est opinio præcedēs:scilicet quòd talis emphyteosis non imputatur in quartam,& ratio est:quia in Falcidiam, & Trebellianicā imputantur solum ea,quæ capiūtur iudicio testatoris ex ipso testamento: secus si extra causam testamenti. casus est notabilis in l. Pater filiam.ȷ. ad leg. Falcid. per quem ita dixit Barto.in l.in quartam.colum.ij.eodem titulo. Sed dicta emphyteosis quia non capitur ex testamento sed vigore pacti inter viuos, propterea non imputatur. Si verò quæris de legitima, & tunc magis communis opinio est in contrarium: scilicet quod talis emphyteosis imputetur filio in legitimam,quando agit de hæreditate patris qui acquisiuit emphyteosim.Ita tenet Alexand. in consil.xxvij. in v.volumine. vbi videtur melius fuisse loquutus. idem tenēt Guil.& Bald.in l. omnimodo. §. imputari.C. de inofficio.testa.& Alexand. in dicta l.si pa-

29 troni.ȷ. ad Trebellia. ¶*Et est ratio: quia in legitimam imputatur

tatur omne quod capitur ex patrimonio defuncti siue iure hęreditario siue quocúque alio iure etiam inter viuos: dummodo sit tale quod morte confirmetur. Ita dicit Bartol. in dicta l. in quartam. colum. penulti. idem quando datur ob causam: vt propter dotem vel donationem propter nuptias: vt ibidem. Sed quia dicta emphyteosis capitur ex patrimonio testatoris per stipulationem inter viuos, & morte confirmatur: quia ex morte testatoris accepit vires erga filium, & non ante: ex quo talis acquisitio pro se, & filiis cēsetur facta ordine successiuo. vt nota. Bartol. & Alexand. & communiter docto. in l. Gallus. §. quidam recte. suprà de liberis, & posthumis. vnde nunquam defertur filio nisi mortuo patre: propterea imputatur in legitimam: ita dicit Alexand. in dicta l. si patroni. & in dicto consi. xxvij.
30 in v. volumi. ¶*Confirmatur istud. Nam pater potest talem emphyteosim pręlegare vel donare vni ex filiis insolidum in præiudicium aliorum filiorum, secundum Bald. in dicta authē. si quas ruinas, colum. penulti. & Alexand. in dicto consilio xxvij. in v. volumine: & Petr. Philipp. Corn. in consil. lj. colum. j. & vj. & consilio cclxxxij. colum. vj. in litera P. in iij. volumi. & in consilio c. colum. j. in iiij. volumine, & Ludouic. Roma. in consilio xxxv. Sed certum est quòd omne legatum imputatur in legitimam: vt dicta l. omnimodo. C. de inofficio. testa. & tenet Bartol. in dicta l. in quartam. colum. penulti. ergo consequenter dicta emphyteosis imputabitur. ¶Istud vltimum limita quando emphyteosis est acquisita per patrem ex re, & pecunia ipsius patris. secus si ex mera liberalitate concedentis sit facta concessio pro se & filiis: quia tunc non potest pater in præiudicium aliorum filiorum dictam emphyteosim alteri filio assignare. Ita singulariter dixit Bald. in l. prima, in fina. verbis. C. per quas personas nobis acquiri. quem sequitur Petr. Philip. Corne. in dicto consil. cclxxxij. colum. vj. in litera P. in
31 iij. volumi. ¶*Retenta igitur ista conclusione pro vera, & communi quòd emphyteosis imputatur in legitimam: limita eam multum singulariter procedere: quando fuit acquisita ab ipso patre de cuius hæreditate agitur: secus si esset acquisita per auum paternum stipulantem pro se, & filiis, & nepotibus suis: quia tunc nepos habet illam non ex prouisione patris: sed ex prouisione aui, & propterea non computatur in legitimā quando agitur de bonis patris: cum ab eo non processerit. Ita notāter limitat Alexād. in d. l. si patroni. colum. iiij.

vbi aſsignat rationẽ: quia quæſita ab auo paterno non dicuntur profectitia: ſed aduentitia. l.quæſitum, & ibi Bartol.infrà, de lega.j.& gloſ.& Bald.& Alexand. in l. qui aliena. §.interdum.ſ.eodem.& dixi ſ. in euidentialibus, & de iure aduentitia non imputantur in legitimam.l. ſcimus. §. repletionem. C. de inoffic.teſta. & not.Bartol.in dicta l.in quartam.
32 ¶*Secundò principaliter limita hanc regulam: ſcilicet quòd hæreditas debet tota adiri vel tota repudiari, & non procedat in iure patronatus liberti:quia illud ſpectat ad filium,vt filium: non autem vt hæredem:vnde poteſt filius repudiare hæreditatẽ paternam, & retinere ius patronatus. l.filij.ſ. de iure patrona. licet poſsit pater illud aſsignare vni ex filiis in præiudicium aliorum. vt not.Soci.in conſil. xxv.colum.vj.verſic.v. facit in j. volumi.
33 ¶*Quid autem in iure patronatus eccleſiæ? dic contrarium quia illud tranſit cum vniuerſitate bonorum,& trãſit ſolum ad hæredes etiam extraneos,vt notat Calderi.in conſil.ij.in titu.de iure patrona. & Bald.in l.ij.C. de in ius vocan. & gloſ.in cap.conſiderandum. xvj.quæſtio.vij.& Abba.in cap. j.& cap.cum ſeculũ.de iure patrona.& Car.in clemen.ij. in vj. quæſtio.de iure patrona. vnde ex prædictis ſequitur quòd nõ poteſt filius renuntiare hæreditati paternæ, & retinere ius patronatus eccleſiæ: imò renũtiando hæreditati perdit illud: quia tranſit cum vniuerſitate bonorum: ſecundum Cardina. in dicta clemen.ij. in vij. quæſt. & Federi.de ſenis in conſil.cvj. & conſil.ccxxv.& Ioan.de Ana. in conſil.lxxxvj. & Abba.in dicto cap.cum ſeculum.Ex eo tamẽ quia eſt indiuiduum: eſt penes quemlibet hæredem inſolidum. Et ideo licet plures hæredes ſint inſtituti pro inæqualibus portionibus:tamen omnes æqualiter ſuccedent in iure patronatus:ſecundum Abb.in dicto cap.j.de iure patrona.& gl. in c.piæ mentis.in gloſ.magna. in fin.xvj.quæſtio.vij.& Bald.in l.j.circa fin.C.de communi ſer. manu.& Franciſ.de Areti.in l.j. colum.iij.ſ. de legat.j.
34 ¶*Et ex prædictis ſequuntur duæ illationes:quarum prima eſt quòd ſi pater inſtituit filium hæredem in re certa: dato ſibi alio cohærede vniuerſali:ius patronatus erit totum hæredis vniuerſalis, & filius nihil habebit in eo.ſecundum Abb.& doct.in d.c.j.de iure patro.
35 ¶*Secundò infertur quod licet alias ius patronatus tranſeat ad fœminas æqualiter ſicut ad maſculos: ſecundum Abba.in dicto capt.j. & in cap.fina.de conceſ.præbẽ. & Calde.in conſil.j. in titu. de iure patrona.& Ioan. Andr. in c.generali. de electio. lib.vj. in nouella. tamen ſi filia renuntiauit

tiauit hæreditati paternæ:iuxta ea quæ habentur in l. pactum quod dotali.C. de collatio.vel si est exclusa per statutum à successione paterna propter dotem : non succedit in iure patronatus : sed totum transit ad masculos: secundum Federi.de Senis in dicto consil.cvj.& Abba.in dicto cap.cum seculum. vnde sequitur quòd hodie in regno per consti.in aliquibus. filia non succedit in iure patronatus nisi ex testamento insti-
36 tueretur hæres. ¶*Limita tamen prædicta non procedere quãdo in concessione iuris patronatus facta in fundatione vel dotatione esset concessum dictum ius pro se, & filiis suis nõ adiecto hęredibus per diœcesanum:quia tunc filij possunt habere ius patronatus,etiam si non sint hæredes : quia per illa verba veniunt, vt filij.nõ autem vt hæredes.ita tenet Stepha.de gayeta : in repetitio. cap. quoniam . de electio. lib. vj. per ea quæ in simili nota. Bartol.in l. quod dicitur. ſ. de verbor.obligat. vbi loquitur de emphyteosi. Quod confirmo per id quod dicit Bald.in dicta.l.ij.C. de in ius vocan.vbi dicit quod ius patronatus transit ad hæredem extraneum . nisi in fundatione aliud sit dictum vel actũ: videtur ergo aliud actum quãdo est concessum pro se & filiis non facta mentione de hæredibus: idem etiam dicit Calde. in consi.v. in titu.de iure patro
37 ¶Potest & tertio ex prædictis inferri quod hodie in regno ex quo primogenitus succedit in feudo in quo viuitur iure Francorum exclusis aliis filiis. secũdum Andr.de Iser.in cap. imperialem. §. præterea ducatus in quarta colum.de prohi.feu. alie. per Federi.sequitur quod si in aliquo feudo esset ius patronatus: solum primogenitus in eo succederet exclusis aliis: secundum Abba.in dicto capit. cum seculum . & in capitu. ex insinuatione . & ibi Ioann.An-
38 dreas.de iure patrona.¶*Tertio principaliter limita hanc regulam non procedere in feudis . intelligendo de feudo ex pacto, & prouidentia tantum: quia tunc hæres cui est delata successio potest feudum retinere, & hæreditatem repudiare. Dicitur autem feudum ex pacto , & prouidentia quando est concessum pro se,& liberis seu filiis non facta mentione de hæredibus: nam tunc censetur haberi non ab ipso defuncto sed ex pacto , & prouidentia concedentis . vt nota. Andreas de Isernia in capitu.j.colum.j.& ij.& iij.an agnatus &c. in vsibus feud.in tantum quod dicit notabiliter Andreas de Isernia in dicto §.præterea ducatus. colum.iiij. quod mortuo feudatario censetur tale feudum retraditum domino , & à domino iterum cõcessum filio,

& sic cẽsentur plures donatio-
nes. Sed quando dicitur Con-
cedo tibi,& filiis,& hæredibus:
vel tibi, & hæredibus.tunc ap-
pellatur feudum hæreditarium.
secundum And. in cap. primo.
§.huius autem generis.colum.
secunda. ex quibus cauſ. feud.
amit.& in dicto capit. primo in
princip.an agnatus. Et tunc in
eo non succedit nisi ille qui est
hęres vt ibi dicit Andr.& etiam
Bald.sed in primo casu succedit
etiam qui non est hæres. vnde
potest tunc renuntiari hæredi-
tas,& acquiri feudum: pro quo
non tenebitur successor credi-
toribus hæreditariis. ita plenè
tenet Alexand. in consilio xix.
columna secunda,& consi.xxvj.
colum.iij. in quinto volumine,
& Ioan.And.in additio.Specu-
la.in titu.de feudis.§.fin.in ad-
ditio.quæ incipit,directè &c. &
Iason plenè in l. si non sortem.
§.libertus.colum.penulti. & fi-
na.ſ. de condict.indebi. in qui-
bus locis loquuntur etiam in
filio: scilicet vt possit repudia-
re hæreditatem paternam, &
retinere feudum ex pacto, &
prouidentia.contrarium tamen
in filio tenet And.in dicto cap.
primo.§. vbi verò, & ibi etiam
Aluar.& docto.communiter an
agnatus per illum textum: vbi
fit differentia inter filium, &
alium agnatum:Nam filius non
potest paternam hæreditatem
repudiare, & retinere feudum:
quia vtrunque debet accepta-
re vel repudiare: secus est in
alio agnato. Et est exemplum
vt si feudatarius qui habebat
feudum pro se, & filiis moritur
relictis duobus filiis. certè di-
cti filij vel alter eorum: non
possunt repudiata hæreditate
habere feudum. sed si moria-
tur vnus ex eis sine liberis: quo
casu portio morientis defertur
fratri superstiti: tunc ille fra-
ter potest repudiata hæredita-
te fratris habere illam portio-
nem feudi, & ille dicitur venire
vt agnatus: non autem vt fi-
lius. & hanc opin.etiam tenet
Bald.in l. qui se patris. colum.
sexta.C. vnde lib.Et sic ex præ-
dictis secundum And.in dicto
§.vbi vero.erit deterioris con-
ditionis filius quàm agnatus,&
ratio est: quia filius censetur
eadem persona cum patre: vn-
de non debet ipsum afficere in-
iuria repudiando eius hæredi-
39 tatem. ¶*Aliam rationem as-
signat Bald.in dicta l.qui se pa-
tris scilicet: quia filius venit vt
hæres: ex quo in materia feu-
dorum appellatione hæredis
venit filius. vt nota.glos.in l. ex
facto.§.fina.infrà ad Trebellia.
& And.& docto.in capitu.pri-
mo.§.& si clíetulus. vbi est tex.
de alie.feud. Sed agnatus venit
ex contractu, & non censetur
eadem persona cum defuncto.
Et pro ista opin.And.est text.&
ibi etiam And. in cap.j.§. filius.
40 de capi. qui cur. ven. ¶*Inter
istas autem varietates datur re-
medium

medium quod filius adeat hæreditatem patris, cum beneficio inuentarij, & sic non tenebitur creditoribus vltra vires hæreditarias respectu allodialium: sed feudum habebit præcipuum, & pro eo non tenebitur creditoribus. Ita dicit And. in dicto §. vbi vero, & dicto §. filius. secus quando feudum est hæreditarium: quia tunc pro eo tenetur creditoribus. vt not. plenè Alexand. in dicto consil.
41 xix. in v. volu. ¶*Secundo principaliter nota ex ista l. dum dicit, Is potest repudiare. &c. quod hæc dictio, potest: quando ponitur in oratione affirmatiuè non importat necessitatem præcisam: sed ponit potentiam ad arbitrium eius, in cuius persona verba diriguntur. secus est in verbo, debet: quia importat necessitatem. ita nota. Bartol. in repetitio. l. creditores. in principio. C. de pigno. licet aliquando ponatur: debet: pro potest, & sic sine necessitate. l. obseruare, & ibi Bartol. suprà de offic. proconsul. & nota. Andreas de Isernia in capitulo primo. §. si aliquis. Apud quem vel quos &c. in vsibus feudo. & habetur in l. sæpe. ff. de offic. præsid. si verò istud verbum: potest: ponitur in oratione negatiuè: vt quia in aliqua dispositione dicitur, non potest: vel non possit: tunc denotat necessitatem præcisam, & remouet omnem potentiam ab actu: adeo quòd actus postea factus contra illam dispositionem est ipso iure nullus. secundum Bartol. & communiter docto. in l. Gallus. in principio. suprà de liberis, & posthumis. vbi plenè attingit Barto. de importantia huius verbi, potest, & in l. j. supra de iniusto rupt. testamento. pro quo est text. & ibi glos. in capitulo primo. de regulis iuris, libro sexto, & in l. stipulatio ista. §. alteri. infrà de verborum obligatio. & in l. nemo potest. infrà de lega. j. & in l. non potest. infrà de furtis, & nota. expresse Bald. in l. j. colum. penulti. C. qui admit. & Bald. in l. vlti. colum. fina. C. de fideicommiss. & Alexand. plenè in consilio lxxvij. colum. prima, in tertio volumine, & Bald. in dicta l. j. suprà, de iniusto rupto testamento. ¶Quia tamen in hac l. tractatur, & fit mentio de aditione seu acquisitione hæreditatis seu de eius repudiatione, videamus pro eius maiori intelligentia per quos actus inducatur aditio, & per quos repudiatio, & proderit id scire ad intelligentiam totius huius tituli vnde est sciendum quòd quo ad aditionem sunt infiniti modi, & actus per quos censetur adita hæreditas. tamẽ cumulãdo aliquos prout ex diuersorum librorum reuolutione colligi potest: sunt in-
42 frascripti, videlicet. ¶*Et præsuppono quòd aditio hæredi-

tatis consistit in solo animo.l. gerit. infrà eodem. & l. si auia. C. de iure deliberandi. Et quia iste animus cum sit quid occultum, & latens, non potest aliter percipi nisi per extrinseca l. quidam in suo. suprà de conditio.instit.& not. glos.in l. his qui suprà de tuto. & curato.da. ab his. quæ extrinseca cognoscuntur altero de duobus modis: scilicet verbis, & facto: Nam facto & verbis potest voluntas hominis declarari: vt not. Spec. in titu.de succes.ab inte.versic. pone quidam. pro hoc est text. & ibi per Bald.& doct.in l reprehendenda.C.de insti.& substi.& not.Bal.in l. non Codicillum.colū.ij.C. de testa.Et dicit idem Bald.in l. libertæ tuæ. in fi.C.de operis liber.quod qualitas factorum distinguit qualitaté intellectus. vnde prius est videndum per quę verba,& per quos actus inducatur aditio hæ-

43 reditatis. ¶*Et primò censetur quis adire hæreditatem eo ipso quòd vtitur verbis denotantibus ipsam aditionem: vt si dicat adeo: vel agnosco hanc hęreditatem vel gero me pro hærede vel simile.iuxta ea quæ habētur in l.apud Aufidium.ff.de op.lega.& Barto.in d.l. gerit. col.ij.

44 ¶*Secundò inducitur aditio etiam si quis vtitur verbis suspēsiuis: vt si dicat, Volo adire, vel Volo esse hæres: dummodo de liberatè dicat hæc verba: quæ deliberatio perpēditur ex præcedentibus, instantibus, & sequentibus: secundum Barto.in d.l.gerit.& ibi exemplificat.pro hoc est text. in l. Pamphilo. §. propositum.ff. de leg.iij.& not. Barto.in l. serui electione.ff. de lega.j.& Pet.Phil.Corn.in consi.lxxvij.colum.penul.in iiij.volum.& Abba. in cap.ex literis. colum.ij.de spōsa. Et dicit Angel.in repet.l.qui se patris.col. xij.& xiij.C.vnde liber.quod talia verba pręsumuntur in dubio deliberatè prolata quādo aliud nō apparet: vnde inducunt aditionem hæreditatis: secus est quando dixisset, Ista hæreditas nō mihi displicet: quia per hoc non inducitur aditio secundum Bart.in dicta l. gerit. colum.iij.

45 ¶*Tertiò dicitur quis adire hæreditaté si vtitur verbis enūtiatiuis. vt si confiteatur se esse hæredem Titij cū esset sibi delata hæreditas Titij.Et licet hęc cōfessio fuerit facta ad instantiam vnius: tamen præiudicat sibi quo ad omnes. dummodo erat talis persona quæ poterat esse hæres. ita not.Bart.& Alexand.in l. vlti.ff. de inter. ac.& Barto.in dicta l. gerit.versi.circa secundum &c.in iij.colum.Et procedit istud etiam si in epistola scripsisset alteri talis hęres Titij salutem &c. & sic enūtiasset propter aliud: quia inducitur aditio: secundum Bartol.in d.l.gerit.versi.circa tertium &c.

46 ¶*Quartò censetur quis adire eo ipso quòd dicit testamentum nullum

nullum.l.suus.& ibi Bar.Bald.& communiter doct.C.de repudia.hære.& Bart.in l.quemadmodum.ſ.de inoffi.testa. idem si diceret testamentum falsum: vt ibidem dicit Bart.per text.in l.cum quidam.ſ.de bono.possess.secus est si intentat querelam:quia non per hoc videtur adire:secundum Bartol.in d.l. quemadmodũ.& prædicta etiã tenet Soci.in consi.xx.colum.j.
47 in iij.volu. ¶*Quintò inducitur aditio hæreditatis eo ipso quòd quis format positionem petendo aduersarium interrogari an possideat pro hærede: quia intendit eũ conuenire petitione hæreditatis. ita tenet Barto.in d.l.gerit.col.iiij.versi.
48 idem si aliquis. ¶*Sextò censetur quis adire eo ipso quòd constituit procuratorem ad cõfitendum se esse hæredem vel ad respondendũ positioni qualiter est hæres.ita tenet Bald.in d.l.j.in xxx.oppo.C.qui admit.
49 ¶*Septimò inducitur aditio, si quis faciat procuratorem ad exigendum aliqua debita, vel ad alia negotia expediendum. & notarius in instrumẽto procurationis apponit clausulam: quæ omnia debita spectant ad talem constituentem hæredem Titij &c. nam non obstante quod notarius enuntiet in tertiam personam illum esse hæredem Titij:tamen ex tali instrumento probatur aditio hæreditatis:quia præsumitur notarius illa verba enunciasse de voluntate cõstituentis aliàs esset falsarius.ita tenet Bal.in cõ-
50 sil.cclxiij.in j.volu.¶*Octauò inducitur aditio eo ipso quòd quis testatur de hæreditate sibi delata.l.si auia.& ibi Bald.C.de
51 iure deliberandi.¶*Nonò inducitur aditio etiam si quis in positionibus interrogatus an sit hęres Titij respondit,Credo quod sic:& contrà:si dixit,Credo quòd non: censetur repudiasse.ita tenet Bald.in l.j.in fi. C.de fal.causa adiecta lega.Nã in principali respondente:verbum:credo:dicitur veritatis expressiuum vt ibi dicit & Bald. & no.plenè Gemi.in ca.j.colũ.
52 iij.de confes.lib.vj. ¶*Decimò quid si hæres petit sibi exhiberi rationes defuncti vt possit illas inspicere & deliberare:an videatur hoc ipso adire? Dic quod non:casus est in l.Aristo. infrà eodem.& huc vsque vidimus ex quibus verbis inducatur aditio: nunc videamus ex quo facto inducatur aditio.
53 ¶*Vndecimò inducitur aditio facta: vt si quis faciat aliquem actum, qui non potest saluari citra ius & nomen hæredis.l.pro hærede.ſ.eodem.vt si ille cui delata erat hæreditas facit formare libellum causa cõueniendi aliquem petitione hæreditatis:hoc ipso videtur adire secundum Barto.in d.l.gerit.colum.iij.versic.idem si aliquis. &c. Et multò fortius si li-

bellum porrexit: dicendo hæreditatem ad se pertinere: quia eo ipso videtur adire quod hæreditatem petit. vt not. Bald. in l. vlti. colum. iij. versicu. secundo quæro. C. de peti. hære. & Bart. in l. si filius. ṡ. de tute. & l. suus. & ibi not. glos. & doc. C. de re-
54 pu. hære. ¶ *Duodecimò censetur quis adire hæreditatē eo ipso quod cedit, vel donat, vel legat alicui iura hæreditaria vel aliquam rem hæreditariam. ita tenet Pet. Phil. Cor. in consil. lij. colum. j. in litera, d. & cōsil. ccxj. in princip. & in tertia colū. in litera, d. in secundo volumine per tex. in l. si auia. C. de iure deliberandi: quia volendo consequens videtur velle eius necessarium antecedens: quod est aditio. l. ad legatum. & l. ad rem mobilem. ṡ. de procurat. c.
55 sane. de offic. delega. ¶ *Decimotertiò censetur quis adire eo ipso quòd vendit rem hæreditariam, vel mandat alteri de vendendo eam. l. pro hærede. §. proinde ibi res tempore perituras à contrario sensu: & l. si quis in bona. §. sed si mandauit. j̄. eod. per quæ iura. ita dixit Pet. Philip. Corn. in consil. clxv. colum. ix. in fin. & sequen. in ij. volumi. & tam ad hoc quàm ad præcedens dictum adde Pet. Philipp. Corne. in consil. lxxix. colum. iij. in iiij. volu. & Bald. in consi. cccxiiij. in
56 iij. volu. ¶ *Decimoquartò inducitur aditio eo ipso quòd pater mortua vxore retinet dotes & illas non restituit saltem post annum si consistant in rebus mobilibus: nàm per hoc si habet filium infantem censetur adiuisse hæreditatē matris nomine infantis. iuxta l. si infanti. C. de iure deliberandi: & illam retinere propter vsufructum sibi debitum in eis per. l. primā. C. de bonis maternis. Ita tenet Barto. in sua disputatione inci. Debitor in diem &c. & Imo. in l. recusari. j̄. eod. & refert Pet. Philip. Corne. in consil. xvj. col. penulti. & consi. xlij. colum. penulti. in tertio volumi. vbi ponit casum esse dubium: quia multi tenent contrarium. tamē idem Petr. Phil. Corn. istud firmat in consi. cccxxj. colum. iiij. in litera, e. in eodem tertio volumi. & Barto. in d. l. gerit. colū. vij. Et licet Bald. in l. cum antiquioribus colum. ij. C. de iure deliberandi. & in l. non hoc. C. vnde cogna. teneat cōtrarium. tamen Alexā. ibi sequitur opinio. Bart. scilicet in d. l. nō hoc. licet Francis. de Areti. in consil. clxj. videatur sentire cōtra. Bar. Retenta tamen prima opinio. Barto. & sequatium. sequitur ex hoc magna vtilitas: quia mortuo patre si moreretur infans & non appareret aliter adita hæreditas: per hanc præsumptam aditionem patris transmittetur hæreditas materna ad hæredes infantis. alias si nō diceretur adita: non transmittetur:

retur:sed iret ad cõsanguineos matris defunctæ per l.si infanti.cum sua materia.C. de iure
57 deliberandi. ¶ * Decimoquintò inducitur aditio eo ipso ꝙ is cui delata est hæreditas reperitur posſidere aliquam rem hæreditariam:nam ex hoc censetur totam hæreditatem adire.l.j.& ibi Bald.C.de repudia. hære.& Bald.in l.j.colum.x.C. qui admit.& in l. non hoc.C. vnde cogna.& Alexan.in consil.xxxij.colum.j.in tertio volumine.pro hoc facit text.& quæ ibi habentur in l.quidam eulogio. C. de iure deliberandi. & l. si solus.J.eod.idem est si filius post mortem patris habitet in domo paterna : vel alius hæres habitet in domo hæreditaria: quia præsumitur per hoc adiuisse hæreditatem:& se immiscuisse.l.j.C.de repu.hęre. & ibi Bal.& cõmuniter doct.& glo.& Bald.in l.j.C.si mi.se ab hæredita.absti. prædictis etiam adde Pet Philip.Cor.in consil. xxxvij.in fin.col.in j.volu.Quid autem si aliquis qui esset successurus infanti.cui erat delata hæreditas reperitur in possessione rerum hæreditariarum. mortuo infante & hæreditate non adita:an per hoc censeatur hæreditatem pro infante adiuisse.vt cesset dubium transmissionis.vide pulchrè per Bal. in consi.cccxc.in v.vol.¶*Præ-
58 dicta tamen declara & limita procedere quando illa detétio rei hæreditariæ vel habitatio domus non potest saluari citra ius & nomen hæredis per regulam l.pro hærede.§. Papinian. J.eod.Et propterea limita primo non procedere quando illa res vel domus hæreditaria possessa essent obligata filio pro dote matris suę,cuius est hęres ipse filius.nã tunc censetur domum habitasse vel aliã rem retinuisse tãquàm creditor:& sic iure pignoris.Et illa coiectura tollit præsumptionem aditionis:ita tenet Barto.in d.l.gerit col.iiij.versi.ad secundũ.& Bal. & communiter moder.in d.l.j. C.de repud.hære.& Pet.Philip. Cor.in consil.cxlvij.colum.j.in primo volu.vbi notanter dicit idem procedere in ipsa vxore hærede instituta à viro:quia habitando domum viri & vtendo aliis rebus viri prout vtebatur in eius vita non censetur adire: sed potius ea retinere iure pignoris pro dotibus suis.idem sentit Pe.Phi.Cor.in consi.cccxxj.colũ.ij.in j.volu.& habetur in deci.ccclxxij.consil.Neapol.
59 ¶*Secũdò limita prædicta nõ procedere quãdo esset mortuꝰ aliquis vir locupletissimus:qui multa stabilia preciosa reliquit in hæreditate:& proximior ab intestato veniens reperiretur posſidere aliquam rem mobilẽ hæreditariam:quia nõ per hoc probatur aditio:qa cõmuniter hęredes:habẽtes animũ adeundi solẽt incipere à stabilibus nõ autem

Fuit Resolutum in Rota Rom. hereditatis et Sarazii [illegible] 16. 9bris 1616. coram Buratto. lib.º ma. decis. fol. 377.

autem à mobilibus:& ideo nō præsumitur animus. ita tenet Salic.in l.non hoc.C.vnde cogna.per glos.in l.neq; natales. C.de proba.& illud dictum refert & sequitur Alexan.& Ias.in d.l non hoc.licet in cōtrarium faciat quod dicit Bald.in l.cum te.col.fi.C.de dona.ante nup. scilicet quod ex datione vnius camisiæ amore dei cēsetur adi-
60 ta hæreditas. ¶*Tertiò limita non procedere quando filius post mortem patris reperiretur possidere fundum emphyteoticum quem pater acceperat ab ecclesia pro se & filiis suis:quia ex quo potest illū habere absq; eo quod sit hæres vt fuit dictū s.in notabilibus non præsumitur adiuisse.ita dicit Barto.in d. l.gerit.colum.iiij.in fin.j.eo.Et consequenter idem esset in feudo reperto penes agnatū post mortem feudatarij in casu quo poterat illud habere absq; eo quod esset hæres:vt s.fuit dictum:cum sit eadē ratio.ita tenet Bart.in l.si quis non quasi.
61 & in l.qui putat.j.eo.¶*Quartò limita procedere quando cū possessione rei hæreditariç,vel alienatione ipsius verisimiliter concurrit animus possidentis quod velit esse hæres : vt quia scit defunctum esse testatorem & hæreditatem sibi esse delatam & rem esse hæreditariam. secus si ex aliqua probabili causa ignorat rem esse hæreditariam:quia nō videtur adire possidendo vel alienando eam ex quo cum tali facto non cōcurrit animus.ita tenet Soci in cōsil.xcj.colum.vj.in iij.volumi.
62 ¶*Quintò limita non procedere in casu notabili quem ponit Barto.in l.pro hærede.§.j. j.eod.vt si pater instituit filium hæredem : & dedit ei substitutum vulgarem:& eundem filiū grauauit onere multorum legatorum vel de danda aliqua re propria ipsius filij:nam tūc potest filius repudiare hæreditatem patris:& retinere sibi legitimam in bonis patris:secundū Barto.ibi per text.not.in l.si libertus patrono.j.de bonis liber.idem tenet Bald.in l.Papinianus.§.quarta. s. de inoffic. testamen.& Bal.in l.iij.s.eod.& Alexand.vbi plenè tangit in l. quia poterat.j.ad Trebel.alias autem nunquàm posset filius repudiare hæreditatem & retinere legitimam nisi in dicto casu:secundum Bart.& Alexan.in d.l.quia poterat ex hoc sequitur quòd in huiusmodi casu si fili⁹ reperiretur in possessione alicuius rei hæreditariæ posset dicere quòd illam retinet pro sua legitima:& sic non præsumeretur aditio.ita dicit Barto. in d.l.gerit.colum.v.& ibi plene Alexā.in additio.Et hæc fallentia potest addi aliis tribus fallentiis tactis s.in primo no.
63 ¶*Sextò limita non procedere in pupillo habitāte domum paternam : quia etiam si tutore scien

sciente habitet, non censetur adire nisi tutor expressè sibi auctoretur.ita dicit Barto.in d. l.gerit.in fina.verbis.ꝫ.eod.secus est si ambo,pupillus scilicet & tutor ingrediantur possessionem paternam:quia licet nō loquatur tutor:censetur tamen ex hoc adiuisse hæreditatem.secundum Bald.in l.potuit.in fin.
64 C.de iure deliberandi.¶ * Septimò limita non procedere in eo,qui habebat bona communia cum defuncto:quia per habitationem domus cōmunis, non videtur eius hæreditatem adire:nec per vsum aliarum rerum communium:nisi aliter cōstet de eius animo : vel nisi se extendat in plus quàm vsus cōmunis expostulat.casus est notabilis in l. duo fratres.ꝫ.eod. ex quo propter partem quam habet censetur dictis rebus vti potius iure proprio quàm iure
65 hæreditario. ¶*Quod facit ad id quod dicimus in optimo simili:Nam si duo socij habent domum communem : & altero absente vnus socius habitauit totam domum non potest socius absens petere pensionem pro medietate habitationis:qa ille habitans censetur habitasse propter ius quod in ea habebat.ita tenet Bald.in ca.imperialem.§.præterea ducatus. de prohi.feud.alie.per Fede.& Pet.de vbal.in trac.de duo.fra. in nona q.v.partis.vbi plenè.
66 ¶*Octauò limita non procedere quando quis protestaretur quod per talem actum non intendit adire hæreditatem:sed potius intendit rem hæreditariā detinere causa custodiæ vel pietatis:vel gubernationis : vel alio modo:non vt hæres : nam tunc non censetur adire:& ista protestatio prodest in omni actu quem quis facit gerendo pro hęrede vt nō videatur adire.ita tenęt Bart.in lectu.l.scriptus.ff.de relig.& est text.in l. pro hærede. §. j.ꝫ.eod.& not. Soci.in consil.xlv.colū.ij.in iiij. volu.& Pet.Philip.Cor.in con-
67 sil.cccx.col.j.in iij.volu.¶*Decimosextò principaliter inducitur aditio eo ipso quòd tutor infantis solus ingreditur de facto fundum hæreditariū hæreditatis delatæ infanti:nec requiritur quòd aliud dicat : sed ille ingressus sufficit.ita dicit Bal.in l.potuit.in xj.q.C.de iure delibe.& hoc est vtile quia mortuo infante transmittet hæreditatem illā ad hæredes pro-
68 ximiores. ¶ * Decimoseptimò inducitur aditio si is cui delata est hęreditas,facit aliquā transactionem vel compromissum: cum legatariis qui debent consequi legata ex eadem hæreditate. ita tenet Bald.in consil.
69 cclxxij.in v.volu.¶ * Decimooctauò inducitur aditio si quis hæres institutus ab aliquo antequam adiuisset hæreditatem mandasset hæredi suo , vel alij quod solueret legata primis le gatar

gatariis: quibus erant relicta per testatorem qui eum fecerat hæredem: nã per tale mandatum censetur adire: idem si mandasset solui alia onera hæreditaria illius hæreditatis sibi delatæ. ita tenet Bald. in con-
70 sil. lxxj. in v. volumi. ¶ * Decimononò inducitur aditio eo ipso quòd aliquis cõstituit pro curatorem ad adeundam hęreditatem: quia hoc ipso videtur adire secundum gloss. & Barto. in l. Paul. respondit per procuratorem. ff. eod. & Barto. in l. filio. C. de iure deliberan. & glo. in l. serui electione. ff. de lega. j. & Bald. in l. j. colum. viij. in xxx. oppo. C. qui admit. idem quando constituit procuratorem ad donandum vel vendẽdum aliquam rem hæreditariam: quia ex hoc censetur adire. ita tenet Pet. Philip. Cor. in consil. lxxix. colum. iij. in fin. in iiij. volumi.
71 ¶ * Vicesimò inducitur aditio eo ipso quod aliquis patitur alium gerere pro hærede nomine suo. ita dicit Bartol. in l.
72 si filius. ff. de tutelis. ¶ * Vicesimoprimò inducitur aditio eo ipso quod quis soluit debitum hæreditarium. l. secũdum. C. de iure deliberandi & not. Pe. Philip. Corn. in consil. cccx. colum. j. in iij. volu. & Alexand. in consil. xxxij. colum. j. in iij. volu. & est text. in l. parentibus. §. j. C. de inoffic. testamen. & Bald. in l. potuit. in x. C. de iure deliberandi. nisi soluens fuerit in contrarium protestatus quòd non soluebat vt hæres: quia tũc nõ habetur pro adeunte. vt nota. Cyn. & Bald. in d. l. ij. & Pe. Philip. Corne. in consil. prædicto. cccx. Et prædictis adde Soci. in
73 consi. xlv. in iiij. volu. ¶ ¶ Vicesimosecundò inducitur aditio eo ipso quòd quis implet conditionem sub qua fuerat hæres institutus: quod habet locum solum in pupillo sine tutore. l. conditionibus pupillus. ff. de conditio. & demonstra. & not. Alexan. in l. bonorum. ver. iiij. C. qui admit. secus est in maiore regulariter: quia per implementum conditionis nõ inducitur aditio: nisi conditio cõsisteret in declaratione voluntatis ipsius instituti. l. Antistius. ff. eod. & nota. Bartol. in l. iam dubitari. ff. de hæredi. institu. & habetur in l. si quis ita. ff. de cõdi. insti. & Barto. in l. j. ff. de cõ-
74 di. ob causam. ¶ * Vicesimotertiò inducitur aditio eo ipso quòd hæres soluit legata: nam per talem solutionem censetur adire: sicut per solutioné aliorum debitorum hæreditariorum: ita tenet Paul. de Cast. in consil. ccxcij. colum. iij. versi. super secundo. in ij. volu. & Socin. in consil. ccxcv. colum. ij. in
75 ij. volu. ¶ * Vicesimoquartò inducitur aditio eo ipso quòd tutor infantis scribit in inuentario qualiter inuenit ius acquirendi hæreditatem infanti: & sic eo ipso. quòd ius acquirendi hæ

di hæreditatem describitur in
inuentario censetur adita pro
infante.ita tenet Barto.in l.po-
tuit.in tertia oppo. C. de iure
delibe.Idem si tutor scribi fa-
ciat enuntiatiuè in inuentario:
vt si dicat:talis res de hæredi-
tate Titij:nam ex hoc censetur
adita hæreditas Titij:ita nota.
Bart.in d.l.gerit.colum.penult.
ver.iuxta hoc quæro.&c.ꝭ.eo.
76 ¶* Vicesimoquintò inducitur
aditio eoipso quòd filius per-
seuerat post mortem patris in
societate contracta per patrẽ.
casus est in l.si pupillus.§.si in
77 societate.ꝭ.eo. titu.¶ * Vicesi-
mosextò inducitur aditio si de-
bitor testatoris instituitur hæ-
res:& adueniente termino so-
lutionis non soluit debitum:vi
detur per hoc adiuisse : vt eui-
tetur periculum morę:quia vi-
detur habuisse animum offen-
dendi debitum per successio-
nem:iuxta ea quæ habentur in
l.Vranius.ꝭ.de fideiuss.Ita tenet
Barto.in d l.gerit.colum.ante-
penul.versi.venio ad quartum.
& in sua disputatione incipien-
te,debitor.& Alexand.in l.non
hoc.C.vnde cog.& Pau.de Ca.
in l.cum antiquioribus. C. de
78 iure deliber.¶*Vicesimosepti-
mò si hæres exigat vel recipiat
debitum hęreditarium:per hoc
videtur adire hæreditatem se-
cundum Bartol.in l.imperato-
res.§.si debitor.ꝭ.de transact.
& Bald.in l.non hoc. C. vnde
cog.& Alexand.in consil.xxxij.
79 in tertio volumi. ¶*Vicesimo-
octauò . si hæres manumittit
seruum hæreditarium censetur
adire hæreditatem.text.est in l.
si pupillus. §. si seruum.ꝭ.eod.
80 ¶ *Vicesimononò. Si maritus
mortua vxore vendidit vestes
vxoris , vel illas dedit paupe-
ribus pro eleemosyna : videtur
per hoc adiuisse hæreditatem
vxoris si erat sibi delata : vel
pro filiis infantibus si erat eis
delata:hoc est verum si illæ ve-
stes erant quotidianæ & viles:
secus si preciosæ vel festiuæ:
quia tunc non censetur adita.
ita dicit Barto.in l.ex annuo.ꝭ.
de do.in virum & vxorem.& in
d.l.gerit.colum.vj.& Bald.in l.
cum te.col.fin.C.de dona.ante
nup.& ratio est quia vestes pre
ciosæ sunt viri: & ei restituun-
tur soluto matri.ex quo non
censentur donatæ vxori : secus
in vilibus & quotidianis : quia
illæ sunt vxoris & ad hæredes
vxoris transeunt secundũ Bart.
in l.in his.§.j ꝭ.sol.mat.& Bal.
in d.l.cum te.& Alex.in consil.
xlij.colum.vj.in prin.in j.volu.
Et Paul.de Cast.in consil.cccc-
xxix.in ij.volu.vnde immiscen-
do se in eis videtur adire : quia
non potest saluari citra ius &
81 nomen hæredis. ¶* Tricesimò
inducitur aditio eoipso quòd
quis locat alteri rem hæredi-
tariam.l.pro hærede.§. proin-
de.ꝭ.eodem.& Alexan.in con-
sil.xxxij.colum.j.in tertio volu.
82 ¶* Tricesimoprimò inducitur
aditio

aditio si filius fecit expensas in funeribus patris, quod tamen intelligitur de expensis nõ necessariis funeri. vel si fecit alias eleemosynas nõ necessarias funeri. Ita tenet Bart. in d. l. gerit. colũ. vj. in eodem. secus si fecisset expensas funerales necessarias ipsi funeri: quia non videtur per hoc adire. text. est in l. & si quis. §. plerique. ṡ. de religi. Quæ autem sint expensæ necessariæ funeris traditur in d. l. si quis. §. funeris. Idem si sepeliuit defunctum: quia non videtur adire. vt est text. in l. scriptus: in

83 princi. ṡ. de religio. ¶*Tricesimosecundò. Quid si filius fecit pacem cum occisoribus patris: & accepit pecuniam pro pace facta de morte patris: an per hoc videatur adire hæreditatẽ patris: dic quod nõ. Ita tenent Bar. & Alex. in l. pro hærede. §. fi. j. eod. & Barto. in l. penul. j. de sepul. vio. & Bart. in l. si filius qui patri. in fin. & ibi etiã Alex. col. penul. ṡ. de vulg. & pupil. & Bald. in l. eum qui. C. arbi. tute. Et glo. in l. venditor ex hæredi tate. in ver. propter negotiatio nem. ṡ. de hæredi. vel act. ven.

84 ¶*Tricesimotertiò. Quid si filius cui erat delata hæreditas patris fecit collationem bonorum fratri suo: an per hunc actũ videatur adire hæreditatem patris? dic quòd non. ita tenent Bal. & Ang. & Alex. & communiter doct. in l. si filius. ṡ. de cõdi. ob causam. per illam. l. Ego tamen considero quod saltem in puncto iuris posset sustineri contrarium scilicet quod imò per collationem inducatur aditio ex rationibus infrascriptis. Et primo quia collatio fuit inducta ex quadã naturali æquitate: vt ille, qui vult succedere conferat bona, quæ acquisiuisset illi de cuius hæreditate agitur: vt dicit tex. in l. j. in princip. in de colla bo. & no. moder. in rubri. C. de colla. & non tenetur filius aliter conferre fratri suo nisi quando vult succedere. l. j. in princi. & l. fin. j. de colla. dot. & l. filiæ dotem. C. de collatio. si ergo filius contulit bona sua videtur per hoc declarasse suam voluntatẽ quod volebat succedere: per quam declarationem animi & voluntatis inducitur aditio. d. l. gerit. cũ sua materia. ¶Secundo moueor: quia de necessitate filius conferendo bona non potest habere aliũ animum nisi adeũdi: quia si talem animum non haberet verisimiliter non conferret, cum nemo præsumatur iactare suum. l. cum de indebito. ṡ. de probat. quia aliàs censeretur donare: & de iure donatio nũquàm præsumitur quã do alia coniectura capi potest: vt habetur in decisio. xliiij. consilij Neapo. colum. vj. versic. viij. imò potius præsumitur fatuitas quàm donatio: vt dicit Bal. in l. generaliter. C. de non nume. pecu. Ideo quia remota cõiectu

iectura donationis in casu isto non cadit alia cõiectura quàm aditionis.ergo pręsumitur aditio. ¶ Tertio moueor optimo simili: nam filius non tenetur soluere debita paterna, nisi se immisceat hæreditati:& sic nisi velit esse hæres,l.necessariis.ÿ.eo.& tamẽ eoipso quod soluit debitum creditori hæreditario censetur adire hæreditatem.l.ij.C.de iure deliber.Ita ergo & in casu nostro filius conferendo censetur adire: quia alias non tenebatur conferre nisi esset hæres per supradicta.

¶ Quarto considero:quia filius hæres cui est facienda collatio per fratrem,est creditor ad id quod sibi contingit per collationem:quod patet: quia potest compellere fratrem ad cõferendum si se immisceat.d.l.j.in princip.ÿ.de collatio.dot.& d.l.filiæ dotem.in versi.cogantur.C. de collatio.ergo si sunt sibi collata bona,censetur esse sibi solutum illud ad quod frater tenebatur: meritò per talẽ solutionem inducitur aditio sicut per solutionem alterius debiti. ¶ Quinto moueor: quia collatio non habet locum nisi inter hæredes.l.j.§.inter eos.ÿ.de collatio.bono. quod patet ad sensum:quia omnia iura loquentia de collatione loquuntur solum inter succedentes:& sic inter hæredes: vt habetur plenè per Bartol.in l.pater filium.ÿ.de collatio. dot. & per Barto.& omnes doctores in l.si emancipati.C.de collatio.& not.plenè Pet.Philip.Corne.in consil.cclxxij.in primo volu.Is ergo qui confert facit actum spectantem ad hæredem: ergo ex hoc ipso adit: quia talis actus saluari nõ potest citra ius & nomen hæredis.l.pro hærede.§.Papinianus.ÿ.eod. ¶ Sexto & vltimo considero: quia negari non potest: quin aditio hæreditatis sit antecedens ad collationem:nã primo aditur hæreditas:& deinde fit collatio:quod patet quia non potest quis compelli ad conferendum: nisi se primo immiscuerit.d.l.j.& l.fina.ÿ. de collatio. dot. Sed ille qui vult consequens,videtur velle eius necessarium antecedens.l. ad legatum,& l.ad rem mobilem.s. de procuratoribus.& l.illud.ÿ. eod.Sequitur ergo quòd filius qui facit collationem,quæ est quid consequens:censetur velle adire quod est antecedens: & hoc argumento in simili vtitur Pet. Philip. Corne.in consil.lij.colum.j.& consil. ccxj. in princip.& colum.iij.in secundo volum.super illo articulo:quod cedens aliquod ius hæreditarium censetur adire hæreditatem: per illam rationem:& retenta ista opin.posset de facili responderi ad d.l.si filius.s. de condic.ob causam.nam illa lex loquitur in agnoscenda bonorum possessione.in qua

verum est quòd non censetur agnita per collationem. quia in agnoscenda bonorum possess. nō sufficit sola volūtas nec animus: sed requiritur factū scilicet aditio iudicis & quod agnoscatur in iudicio: alias nūquàm censetur agnita. vt not. Bald. in l. j. colum. viij. in xxix. oppo. C. qui admit. & est text. in l. vlti. eo. titu. sed secus est in aditione hæreditatis. in qua sola voluntas sufficit: vt dicta l. gerit. & dicta l. si auia. & istam rationem sentit propriè Alexand. in dicta l. si filius. ¶ Non obstāt ea quæ dicunt Salyce. & Alexand. in dicta l. si filius. vbi ponunt simile de eo, qui implet conditionem: quia nō per hoc videtur adire: quia illa similitudo non est: & longè diuersus est ille casus ab isto. Nam implere conditionem, est quid antecedens ad aditionem, & est præparatorium necessarium ad eam. vnde qui facit tale præparatorium non videtur adire secundum Barto. in d. l. gerit. in iiij. colum. & maximè quia antecedens non sapit naturam consequentis: licet secus econtra: vt notat Bal. in l. quotiens. la secunda in fi. C. de fideicom. Item isti sunt duo actus separati scilicet implere conditionem: & adire hæreditatem: & vnus potest stare sine alio absq; eo quod præsumatur voluntas adeundi: nam per implementum conditionis purificatur institutio: & sic remanet tunc, ac si pure esset institutus: quo casu est in potestate sua: an adeat vel non: ita colligitur ex nota. in l. Antistius. ſ. eo. & in d. l. j. ſ. de condictio. ob causam. quæ omnia cessant in collatione: quæ est quid consequens. & qui incipit à consequenti, de necessitate videtur velle eius antecedens p prædi-

85 cta. ¶ * Tricesimoquartò. Quid si aliquis est hæres institutus sub modo iuxta ea quæ habentur in l. quibus diebus. §. Termilius. ſ. de cōditio. & demonstrat. an adimplendo modum censeatur adire? dic quod sic. Ita tenent Bald & Alexand. in d. l. j. ſ. de condictio. ob cau-

86 sam. ¶ * Tricesimoquintò inducitur aditio si filius repudiauit paternam hæreditatem: & deinde per interpositam personam emit bona patris: per talem fraudem inducitur aditio ex illa emptione. casus est in l. si is qui bonis. ſ. eo. & not. Bald. in l. ij. C. de repudia. hæ-

87 redi. ¶ * Tricesimosextò, Si filius occultauit aliquid de bonis patris: & postea repudiauit hæreditatem: nam propter dictam occultationem habetur pro adeunte: & potest conueniri à creditoribus. Ita tenet Angel. per illum text. in l. si seruum. §. prætor. ſ. eod. & Bal. in l. vlti. §. cum igitur. colum. iij. C.

88 de iure deliberan. ¶ * Tricesimoseptimò inducitur aditio

eoipso

eoipso, quod filius capit alimenta de fructibus bonorum patris.secundum Ange.in d.l.si
89 seruum.§.prætor.ĵ.eo.¶*Tricesimooctauò. Si filius primo repudiauit paternam hæreditatem:& deinde reperitur possidere rem hæreditariam præsumitur adiuisse & reuocasse repudiationem, quia permissum est filio post repudiationem, iterum se immiscere:vt est text.in l.vlti.C.de repudia.hæredi.istud est quod voluit Bald. in l.ij.C.eod.titu.de repud.hæ-
90 redi.¶*Vnum tamen scias pro complemento prædictorum, quod vbicunq; est inductum à iure quod ex aliquo actu prædictorum præsumatur aditio, debet semper dicta aditio allegari per eum,qui se fundat super ea:alias non prodest probare actum nisi allegetur aditio: ita singulariter dicit Alexand.in consil.xciiij.colum.iij. versicu.plus dico. in secundo volumine.& habetur in decisi. xiiij.consil.Neapo.in ij.colum.
91 ¶*Facit quod dicimus in simili. Nam licet de iure præsumatur bona fides.l.penulti.C. de euictio.debet tamen allegari:alias talis præsumptio nil releuat.Ita tenet Ange.in l.super longi.C.de præscript.longi tempo.& Bald.in cap.si quis per triginta.si de feu.fuerit cō-
92 tro.¶*Idem dicimus vbicunq; ex possessione aliquis præsumitur dominus:iuxta nota.per Barto.in l.quidam in suo.ſ.de cōditio.insti.debet dominium allegari: alias non prodest: vt not.Barto.in l.rem alienam.ſ. de pigno.actio.Et prædicta tenet etiam Alexand.in l.à diuo pio.§. si super rebus.colum.v. ĵ.de re iudica.Et idem dicimus generaliter vbicunque ex aliquo actu ius præsumit aliquid, semper debet illud præsumptum allegari.vt notat plenè Ias.in l.cum quid. colum. vj.& vij.& xiiij. & xv. ſ. si cer.peta. vbi plura exempla cumulat in hac materia. Et pro hoc solet allegari text.in l.si adulterium cum incestu.§.idem pollioni.ĵ.
93 de adulter. ¶*Quibus adde quod talis allegatio potest fieri de iure etiam post conclusionem in causa in disputationibus & iurium allegationibus.Ita singulariter tenent Anto.de Butr.& Ioannes de Imo. in capi.peruenit. de emptio.& venditio.& habetur in decisio. clxxviij. consil. Neapol.in fin. Quod nota multum pro limitatione iurium dicētium quòd post conclusum in causa ne-
94 mo loquatur.¶*Item prædictis adde,quòd in casibus præmissis probatur aditio hæreditatis etiam per testes singulares:quia ad probandum actū successiuum prout est gestio pro hærede admittuntur testes singulares: & plenè probant. Ita notanter tenet Soci.in consil.ccxcv. colum. iij.in ij.volu.

95 ¶*Supereſt modo videre per quos actus inducatur repudiatio: ſuper quo breuiter concludo quod repudiatio fit duobus modis ſcilicet expreſsè vel tacitè. Expreſsè inducitur repudiatio quando quis deliberatè vtitur verbis denotantibus repudiationem vel abſtenſionem: & poteſt talis declaratio repudiationis fieri, vel in iudicio oretenus; vel in ſcriptis oblata de hoc petitione: vel extra iudicium coram teſtibus; cautius tamen eſt facere eam ſcribi per notarium & corã teſtibus publicari, ad hoc vt facilius probari poſsit. Quid autem ſi dicat quis, Non ſum hæres, vel nolo eſſe hæres: vel nolo adire; an per hæc verba inducatur repudiatio; vel per ſimilia. vide plenè per Angel. & Alexand. in l. qui ſe patris. & ibi communiter doctores. C. vnde libe. Et Bartol. in l. filij. ꝟ. ad Tertul. & in l. ſi quis ſuus. ſ. de iure deliber.
96 ¶*Item inducitur repudiatio eoipſo quòd hæres petit à venientibus ab inteſtato, vel à cohærede totum illud quod defunctus ſibi debebat. Idem ſi reſtituit vel ſoluit totum illud, quod ipſe debebat defuncto: quia per hoc apparet quod non vult eſſe hæres: vnde inducitur repudiatio: ita tenet Soci. in conſil. xlv. in ij. colum. in iiij. volu.
97 ¶*Tacitè autem cenſetur repudiata hæreditas per lapſum temporis ſtatuti ad acquirendam hæreditatem: ſcilicet per lapſum vnius anni vtilis, vel centum dierum vtilium excluditur quis à petenda bono. poſſeſ. l. j. §. largius. ꝟ. de ſucceſſo. edic. & l. ij. C. qui admit. & hoc eſt iure prætorio. Item per lapſum triginta annorum cõtinuorum excluditur quis ab hæreditate adeunda de iure ciuili. l. licet. Et ibi gloſſ. Bald. & docto. C. de iure deliber. & iſta plenè tangit Pet. Philip. Corn. in conſil. ccij. colum. vj. & ſeptima. in ſecundo volu. & in conſi. xvj. & conſil. cccxcix. colum. ij. & iiij. in iij. volu. Et ſic lapſo dicto termino inducitur repudiatio: vt notat Bald. in l. j. in iij. nota. in xxvj. oppoſitio. C. qui admit.
98 ¶*Iſtud tamen quod dicitur de triginta annis, limitatur primò ſecundum Barto. non procedere, quando filius eſt præteritus, alio hærede inſtituto: nam ſi filius tacet per annum, & non dicit teſtamentum nullum cenſetur repudiaſſe hæreditatem non expectato aliter lapſu triginta annorum. Ita dicit Bart. in l. ſi impubes. §. quæſitum. ꝟ. de Car. edict. per illum tex. & in l. filio præterito. ſ. de iniuſto rupt. teſtamen. Et licet Bar. ita teneat: tamen eius opinio in hoc communiter reprobatur: & contrarium tenet Bal. in l. j. C. de ſuis & legiti. & in l. poſthumo. colum. j. C. de bon. poſſeſ. contratab. Et ibi etiam Angel.

Ang.& Ludouic.Rom.& com-
muniter docto.& Bald.& Paul.
de Cast.in d.l. filio præterito.
& Alexand.in d.§.quæsitum.in
addi.ad Barto.& Pet.Phil.Cor-
ne.in consi.ccij.colum.penulti.
in secundo volumine.vbi dicit
communem esse opinioné cō-
tra Barto.& ratio patet ad sen-
sum:quia licet filius tacendo
per annum perdat bono.pos-
sessio.contra tabulas de iure
prætorio:non tamen perdit ius
dicendi nullum de iure ciuili:
nec petitioné hæreditatis:quæ
iura sunt perpetua & durant
triginta annis: vnde hæc limi-
99 tio non tenetur. ¶ * Secundò
limita prædicta nisi hæredi es-
set datum tempus ad delibe-
randum per iudicem ad instan-
tiam substituti, an velit adire
vel ne: quia elapso illo termi-
no, si nihil dicit: habetur pro
repudiante, non expectato ali-
ter lapsu triginta annorum.Ita
dicit Bart.in l.quandiu.iij.ͳ.eo.
vbi dicit secus esse quando da-
tur tempus ad instantiam cre-
ditoris:quia tunc elapso termi-
no habetur pro adeunte. Ta-
lis enim cōtumacia semper in-
terpretatur in præiudicium hę-
redis:& ad vtilitatem eius qui
facit dari dictum terminum.l.
de ætate.§.qui tacuit.ſ.de int.
act.ita est tenet Alexand. in l.
vlti.§.penult.C.de iure delibe.
& ibi etiam Bart.Et istud tem-
pus quod datur per iudicem
ad deliberandum, non debet
esse minus centum diebus.l.j.
§. ait prętor. cum l. sequen.ſ.
de iure deliber.Et ibi Barto.
100 ¶*Tertiò limita non proce-
dere in filio, qui licet steterit
per triginta annos & non adi-
uerit paternam hæreditaté:ta-
men remanet solum exclusus,
vt filius:vnde habebit alios tri-
ginta annos: postea tanquàm
proximior agnatus & legiti-
mus hæres:& sic poterit infra
sexaginta annos adire:ita mul-
tum notabiliter tenet Bald.in
d.l.licet.versicu.quarto quæri-
tur.C. de iure deliberan.& ibi
ipsum sequitur Angel. Paul.de
Ca.& Alexan.Idem tenet Ale-
xand.in consil.lxxxix.incipien.
viso puncto &c.colum.ij.in se-
cundo volumine. Et assignant
pręfati docto.rationem: quia
sicut se habet annus, de iure
prætorio in materia successo-
rij edicti:ita se habent triginta
anni de iure ciuili.sed filius ela-
pso primo anno ad petendum
bonorum possessio.habet aliū
annum tanquàm legitimus:nō
autem centum dies.l.penult.§.
filius.ͳ.quis ord.in bonorum
possessio.serue.& l.j.in fin.ͳ.de
success.edict.quia filius exclu-
sus, vt filius succedit sibiipsi, vt
agnatus.l.j.§. sed videndum.ͳ.
de successo.edict.ergo eodem
modo habebit triginta annos
de iure ciuili. Idem etiam te-
nent communiter moder.in l.
qui se patris.C. vnde liber.
101 ¶*Quartò limita non proce-

dere in filio vel alio legitimo hærede instituto quia si stetit per triginta annos & non adiuit hæreditatem ex testamento poterit infra alios triginta annos illam adire ab intestato, tanquàm proximior in gradu. Ita dicit Bald.in d.l.licet.& ibi etiam Alexand.& communiter docto.& Barto.in consil.cxxix. incip. Quidam habuit vxorem &c.& Alexan.in d.consi.lxxxix.
102 in secundo volumine. ¶ *Ex quibus infert singulariter Bald. in d.l.licet.quem ibi sequitur Alexan.quòd si filius stetit per annum, & non adiuit hæreditatem matris : & elapso anno mortuus fuit transmittit ius deliberandi ad quécunque hæredem:quia primum annum habebat vt filius:secundum verò annum,vt legitimus hæres : & sic infra duos annos transmittitur ius deliberandi quãdo sumus in filiis : quod est valde notãdum pro intellectu l. cum antiquioribus.C.de iure deli-
103 beran.¶*Et in hoc differt renuntiatio tacita ab expressa: quia is qui expresè repudiat hæreditatem simpliciter:etiam si sit filius censetur exclusus ab omni iure tam prætorio quàm ciuili.Ita tenet Alexã.in l.suum. C.de iure deliberan.& Barto. in l.nec is.§.j.s̃.eod.Item censetur exclusus tam ex capite liberorum quàm agnatorum : vt est glos.singularis in d.l.j.§.sed videndum.j.de successo.edict. quam sequitur Ias.in d.l.licet. in fin.C.de iure deliberã.secus est in eo qui tacitè repudiat per lapsum temporis : vt s̃.& not.glo.fin.in l.j.& ibi per docto.C.qui admit. Et prædicta etiam tenet Bald.in l.j.colum. ij.in fin.C.quando non pe.par. vbi etiã plus dicit:quòd si quis renuntiat possessioni vnius rei hæreditariæ cẽsetur totam hæreditatem repudiare:sicut ecõtra: per possessionem vnius rei censetur tota hæreditas adita : vt s̃. secus est si renuntiat vni iuri tantum, scilicet de iure prætorio quia potest adire de iure ciuili:& econtra secundum Bald. ibi in d.l.j.& sentit Barto.in d.l.nec is.§.j.s̃.eod.

¶ Ex prædictis textualibus & aliis ad materiam huius tituli facientibus : venio ad apparatum:& primo ingredior glo. vnicam super ista l.in versicu.is potest repudiare.Quam gloss. pro clariori intelligentia & faciliori declaratione diuido in duas partes principales.In prima parte ponit nouem requisita quæ requiruntur ad hoc vt quis possit adire hæreditatem: quorum si aliquod deest adiri non potest. In secunda parte vult tollere per modum exceptionis,quædam contraria quę possent formari contra istam legem.Secũda pars incipit ibi. sed regula huius l.fallit.&c.
104 ¶Pro expeditione igitur primæ partis huius gloss.quæro quæ

quæ requiruntur ad hoc, vt quis poſsit adire hæreditatem, gloſ.reſpondet: quis autem & quando poſsit adire.&c. Et ſic ſenſus gloſ.eſt deſignare habilitatem perſonæ & temporis: dum dicit quis & quando:& licet Bartol.hic in princip.dicat quòd gloſſ. ponit quinq; quæ requiruntur ſuper habilitate perſonæ: ſcilicet quis poſsit adire:& quinq; alia quæ requiruntur quando poſsit adire.Et ſic ſecundum Bart.videntur decem requiſita: tamen in rei veritate ſunt tantum nouẽ quæ numerantur in effectu.per iſtã glo.videlicet primum ꝙ ſit homo liber. Secundum quòd ſit paterfamilias. Tertium quòd compos mentis.Quartũ quòd maior vigintiquinque annis. Quintum,quòd ſciat teſtatorẽ eſſe mortuum. Sextum quòd ſciat delatam ſibi eſſe hæreditatem.Septimum quòd ſciat teſtatorem potuiſſe teſtari.Octauum,quòd ſciat qualiter nullus eum præcedit in ſuccedendo. Nonum & vltimum quòd ſciat ex qua cauſa delata eſt ſibi hæreditas,ſcilicet ex teſtamento, vel ab inteſtato.de ſingulis igi-
105 tur diſcutiamus.¶ * Reuertor igitur ad primum quod eſt ſecundum glo.quòd ſit homo liber. Iſtud dicitur ad differentiam ſerui:quia ſeruus,cui delata eſt hæreditas,non poteſt de per ſe illam adire: ſed eſt neceſſe quòd interueniat iuſſus domini præcedẽs in adeundo. l. ſi quis mihi bona.§.j.& §.iuſſum.& l. Antiſtius. §.j.ꝭ. eod.Alias autem ſine iuſſu domini adire non poteſt ſeruus: & ratio quia ſeruus eſt penitus incapax eorum quæ ſunt iuris ciuilis: & mortuo æquiparatur.l.quod attinet.& l.ſeruitutem.ꝭ.de regulis iuris.

106 ¶ * Amplia iſtud procedere etiam in ſeruo pœnæ: prout eſt is qui damnatur in metallum, vel ad beſtias propter delictum:nam ſtatim lata ſententia perdit ciuitatem & libertatem: & per conſequens perdit teſtamenti factionem: actiuè & paſsiuè:quia non poteſt teſtari: nec hæres inſtitui: nec poteſt aliquo modo hæreditatem adire: quia eſt ſeruus pœnę:non autem fiſci vel Cæſaris: vnde ſi hæres inſtituatur pro non ſcripto habetur.tex.eſt in l.ſi quis mihi bona.§.ſi quis plane.ꝭ.eod.& in l. eius qui.§. fina. & ibi gloſſ. & Bartol.ſ.de teſtamen. vnde talis hæreditas ibit ad ſubſtitutum:ſi habet:vel ad coniunctum vel ad venientes ab inteſtato.l.vnica.§.j.C. de caducis tollendis. & notat gloſſ.in d.§.ſi quis plane.& l.ſi in metallum.ꝭ.de his quæ pro non ſcrip.ha.& l.quidam.ꝭ.de pœ-
107 nis.¶*Secũdo amplia & multo fortius procedere idem in

damnato ad mortem propter
delictum:nam eoipso quòd est
lata sententia contra ipsum ad
mortē est effectus seruus pœ-
næ:& per consequens intesta-
bilis actiuè & passiuè.l.qui vlti
mo.ℸ.de pœnis.Et notat Bart.
in d.l.eius,qui.§.si cui.& pro-
batur in d. §.si quis plane.in
108 ver.ad gladium &c. ¶*Quod
tamen limita non procedere
quando damnatus appellauit:
quia pendēte appellatione re-
scinditur effectus sententiæ:
adeò quòd si moritur interim
dicitur mori testabilis & non
seruus.tex.est in l.qui à latro-
nibus.§.fina.ſ.de testam.& sic
per consequens posset tūc adi-
re: nisi in casibus ibi exceptis
per glos.& Barto.in l.si quis fi-
lio exhæredato.§. hi autem.ſ.
de iniust.rupt.testa.& prædicta
notat etiam glo.in d.l.qui vlti-
mo.ℸ.de pœnis.& Alexand.in
additionibus ad Bartol.in d.l.
eius qui.§.si cui.& vide omni-
no Bald.in consil. ccclxxxij. in
109 primo volumine.¶*Et intan-
tum hoc est verum quod non
solùm ipse dānatus potest ap-
pellare: iuxta l.addictos.C. de
appellat.& l.addictos.C.de epi
scop.audient. Sed etiam eius
hæres potest appellare post
mortem damnati: dummodo
appellet infra decem dies à die
latæ sententiæ: & talis appel-
latio operatur multum quo ad
bona: adeo quod trahitur re-
tro & fingit damnatum non
esse mortuum seruum sed libe-
rum: & per consequens eius
testamentum reconualescit.Ita
multum singulariter & plenè
tradit Bald.in l.j.colum.iiij.cir-
ca fin.& ibi etiam Alexand.in
additioni.C.de delict.defunct.
Et idem Bald.in l. iij. colum.
penultima.C.si penden.appel-
la.mors interue. vbi plus di-
cit quòd hanc appellationem
debet facere hæres non no-
mine defuncti: sed nomine
proprio pro commodo bono-
rum: ex quibus infertur quòd
stante dicta appellatione vale-
ret aditio facta per damnatum.
Item potuisset trāsmittere hæ-
reditatem, vel ius deliberandi
in casibus in quibus liber ho-
110 mo trāsmittit.¶*Limita secun
do non procedere quando sen
tentia esset notoriè iniusta per
quam fuit quis damnatus ad
mortem: nam tunc etiam sine
appellatione talis dānatus est
testabilis:secundum Bald.in d.
l.iij.colum.penult.versic.& hoc
est vtile scire.&c.Et Bald.in re-
peti l.j. colum.iij.in princip.C.
de sacrosanc.eccle.& Bald.in d.
111 consi.ccclxxxij.in j.volu.¶*Li-
mita tertio nō procedere quā-
do quis esset damnatus, vt
proiiciatur de fenestris: ita ꝙ
moriatur: nam si proiicitur &
nō moritur nō efficitur seruus
pœnæ: sed remanet capax: ita
tenet Ange.in l.si quis in bo-
na.§.si quis planè. ponderan-
do glos.ibi.ℸ.eod.quem ibi re-
fert

112 fert Alexand.¶*Limita quarto non procedere quando quis esset damnatus ad aliquam pœnam à iure prohibitam:vtputa ad perpetuum carcerem: quæ pœna est prohibita.l.incredibile.C.de pœnis. nam tunc non efficitur seruus pœnæ. secundũ Ange.& Alexand.in d.§.si quis
113 planè.¶*An autem hodie ista iura sint correcta per ius authẽ. per quod est inductum quòd nullus homo bene natus hodie efficitur seruus per supplicium: vt dicit text.in [illegible].sed hodie. de donatio.in[illegible]r.& vxo.Dic quòd non:nam illa authen. loquitur in damnatis qui nõ moriuntur naturaliter.Iura ergo loquentia de damnatis ad mortem remanent incorrecta. Ita intelligitur illa authen. & dicit ibi glos.& not.Bar.in d.l.si quis filio.§.irritum.ff.de iniust.rupt. testamen.& in d.l.eius qui. §.j. ff. de testamen. Et hoc verum quo ad hoc,vt sint intestabiles: sed quo ad publicationem bonorum omnia dicta iura corriguntur:maximè text.in d.l.eius qui.§.fin.& in l.j.§.fin.ff.de falsis.in quibus locis statuitur pœna damnationis in metallum, vel deportationis vna cum publicatione bonorum.Nam hodie bona damnatorum non publicantur nisi in solo crimine Maiestatis & Hęresis:vt est tex. & ibi Bald.in auth.bona damnato.C.de bon.proscri.& not. glos.in dictis ll.& And.de Iser. in c.j.in ver.contrahentium incestas nuptias.colũ.iij.iiij.& vj. & fin.quæ sint rega.& ad prædicta adde Bart.in d.l.qui vltimo.
114 ff.de pœnis. ¶*Prędictis tamẽ adde:quòd licet prædicti serui & damnati sint incapaces hæreditatis:potest tamen eis relinqui pro alimentis.l.si in metallum.& ibi Bart.ff.de his quæ pro non scrip.& sic sunt capaces legati alimentorum:vt not. Bart.in l.is cui.& in l.seruos ad custodiam.ff.de ali.& ciba.leg. pro hoc est text.in l.legatum.ff. de cap.dimi.quia alimenta sunt iuris naturalis:& serui sunt capaces eorum quę sunt iuris na-
115 turalis. ¶*Item adde quòd licet damnati ad mortem nõ possint testari etiam ad pias causas:possunt tamen se obligare de restituendis malè ablatis:& hoc possunt facere inter viuos & disponere ante condemnationem.Ita tenet Bald.in tit.de pace Constã.col.vj.vers.an ergo damnati &c.& Alexã.in addi.ad Bart.in d.l. eius qui.§.j.ff. de testa.& Bald.in l.vlti.col.fin. in prin.C. si à non compe.iudi. & Ioan. Andr.in nouella. in c.
116 quãquàm.de vsur.lib.vj. ¶*An autem posit iudex in sententia huiusmodi damnatis reseruare facultatem testandi: dic quòd non:quia essent duo contraria, scilicet facere aliquem seruum pœnæ, & quòd posit testari. vnde talis reseruatio non valet secundum Bald.in repet.l.j.col.

ij.in fi.ver. reuertor ad primum
&c.C.de sacrosanctis eccle. vbi
plus dicit Bal. q̃ etiã si damna-
tus ad mortem euadat:quia for
tè aufugit:adhuc tamen rema-
net seruus pœnę & intestabilis.
l.mulier.s̃.de capi. dimi.& not.
Bart.in d.l.qui vltimo.ff.de pœ-
117 nis. ¶* Quintò limita prædi-
ctam conclusionem non proce
dere quãdo quis est damnatus
ad mortem per iudicem incom
petentem quia tunc non effici-
tur seruus pœnæ.secundũ Bart.
in l.rei capitalis. §. cum. & in l.
qui vltimo. ff. de pœnis . vnde
remanet testabilis:secundũ eũ.
118 ¶* An autem isti damnati ad
mortem possint confiteri & eis
iniungi pœnitentia sacerdota-
lis:& an possint sumere Eucha-
ristiam:& sic corpus Christi an-
tequam moriantur. vide text.&
gl.in clementi.j.de pœni. & re-
mis. vbi dicit quòd sic:ita demũ
si petant: nam ipsa petentibus
non sunt sacramenta denegan-
da. Idem tenet ibi Cardin. in j.
not.& in ix.xj.& xij.q.Ad idem
est text.in c.quæsitum. xiij.q.ij.
& ibi per Archid.& est glo.in c.
si quis.xxvj. q.vj. & Abb.in cap.
119 ex parte.el.ij.de sepul. ¶* Eo-
dem modo ecclesiastica sepul-
tura non debet, nec potest eis
denegari: quia si apparet quòd
pœnitẽtes mortui sunt,possunt
in ecclesia sepeliri:ita dicit glo.
in d.clement.j.& ibi Cardin. in
xiij. quæstione.& Hostien.in c.
ex parte, de sepult. & ibi etiam
Abbas dicit quòd possunt sepe-
liri cum missa & aliis officiis.
120 ¶* Non tamen possunt de fur
ca deponi sine licentia iudicis:
quam iudex petitam facilè con
cedere debet : vt not.glos.in di
cto clementi.j.& ibi etiam Car-
din.in fi. vt fecit Pilatus qui de
facili concessit Ioseph:vt Iesum
defunctum de cruce depone-
ret.vt dicit ibidem Cardin.in fi.
& habetur Ioannis capit. xxiiij.
121 ¶*Vnum tamen est menti te-
nendum in hac materia:q̃ si est
aliquis bann[illegible] vel in exilium
missus,qui n[illegible]test viuus ma-
nere in aliqua ciuitate à qua
fuit expulsus : minimè potest
post eius mortem in dicta ciui-
tate duci eius cadauer ad sepe-
liendum sine licẽtia superioris.
ita notanter dicit Barto.in l.ij.
per illum textum. ff.de cada.pu-
ni.& Cardi. in dicta clemen.j.
in fi. verbis. de pœni.& remis.
122 ¶*Quid autem in eo qui est
damnatus ad mẽbri mutilatio-
nẽ:an dicatur seruus pœnę?Dic
q̃ non:vnde remanet testabilis.
ita dicit Bal.in repeti.l.j.col.iij.
versicu.ij.quæritur.C. de sacro-
123 san.eccle.¶*Quid in deporta-
to : dic q̃ est intestabilis : quia
perdit ea quæ sunt iuris ciuilis:
vnde nihil potest acquirere:nec
testari.l.j.§.in quibus.ff. de leg.
iij.& habetur plene per Bartol.
Bal.& Alexand.& communiter
doct.in l.j.C.de hæredi.insti.&
Bald.in l.ij.C. de bo.proscrip.&
in l.eius qui.§.insulam,s̃.de te-
sta.

sta. imò deportatus habetur pro mortuo.l.j.§. quidam filiũ. ℸ.de bo.possess.contra tabu.secus est in relegato: quia remanet testabilis secundum Bart.in d.l.eius qui.§.si cui.in fi.& habetur in l.relegatorum. in prin. ℸ.de inter.& releg. Et prædicta etiam ponit Bald.in repetitio. dictæ l.j.col.iij.versic.iij. quæro &c.C. de sacrosanctis ecclesiis. & habetur in dicta l.quidam.ℸ.
124 de pœnis. ¶ *Quid autem de bãnito nostri temporis? in hoc concludo breuiter: quia in variis locis tractatur plenè hæc materia: & magis communis conclusio est quod licet sit taliter bannitus quòd possit ex forma statuti impune offendi: tamen perdit solum illa priuilegia & beneficia quæ competebant sibi ex priuilegiis & statutis illius ciuitatis à qua fuit expulsus:non autem perdit beneficia competentia sibi de iure communi: etiam in illa ciuitate: ita concludit Barto.in sua disputatione incipiente, Lucanę ciuitatis statuto,&c.Et idem Bartol.in dicta l. eius qui. §. si cui. & ipsum sequitur Alexander in l. j. columna penulti. C. de hæred. institut. & idem Alexander in l.ex facto.§.ex facto. & ibi etiam Barto.ℸ.ad Trebel. & Alexander in consilio xxvj. in primo volumin.& in l.si cum dotem. §. si patri.suprà soluto matrimonio. vnde poterit adire & acquirere hæreditatem secundum Alexand.vbi suprà. de quo vide omnino vnum pulchrum consilium Paul. de Cast. in consilio. ccxij. incip. omisso ordine,&c. in secundo volumine. vbi plenè attingit hanc materiam. & in effectu concurrit cum prædictis doctoribus. Et ibi etiam decidit illum articulũ: scilicet, An fiscus possit occupare paternam hæreditatem delatam filio bannito: & con-
125 cludit quod non. ¶ *Limita tamen istud nisi statutum diceret quod banniti sint extra protectionem communis: nam tunc perdũt etiam ea quæ iuris com munis sunt secundum Bal. in l. tertia, colum. penultima. in fine. C. si pendente appellatione mors interue. quem sequitur Alexander in dicta l.j. C. de hæredibus instituẽdis.vnde tũc nihil acquirere potest de iure ciuili bannitus:nam tunc æquiparatur deportato: verum de hoc an æquiparetur deportato, vel relegato vltra nota. per doctores in locis præallegatis, vide Andream de Iser.in capitulo,domino guerram.columna secunda in titu. hic fini. lex. vbi dicit quod si est bannitus pro crimine pro quo perduntur bona, æquiparatur deportato: alias æquiparatur relegato si bona non perduntur: siue sit bannitus à rege siue à iudice habẽte merum imperium.
126 ¶ *Et ex prędictis infero quòd ex quo hodie in regno contumax

tumax pro delicto primo bannitur, & eius bona annoȥantur: vt dicit cōstitutio regni. Grandis vtilitas, & deinde si perseuerat in banno per annum: elapso anno à die banni foriudicatur; & eius bona fisco applicantur: & habetur pro confesso, & cōuicto, & cōdemnato, & omnis defensio sibi præcluditur, & à quolibet potest impune occidi: tanquàm hostis publicus: vt dicit alia constit. quæ incipit: pœnam eorū. adeo, quòd dicit ibi And. de Isernia. in ij. col. ꝙ intantum habetur pro cōdemnato ꝙ si contingat eum capi statim ipso facto ducitur ad supplicium non expectata alia senté-

127 tia. ¶*Per hoc infero, ꝙ si aliquis est foriudicatus pro delicto in quo veniebat irroganda pœna mortis, ꝙ ex quo per talem foriudicationem habetur pro condēnato: ille talis foriudicatus dici potest esse effectus seruus pœnæ: & sic per consequens nō posset testari: nec hæres institui, nec adire hæreditatem. Et ꝙ seruus pœnæ, patet: quia eoipso, ꝙ capitur ducitur ad supplicium sicut alij damnati ad morté: vt s̃. ¶ Ad hoc etiā moueor per ea quæ not. Bar. in l. qui vltimo. ȷ̃. de pœnis, & Bal. in d. l. j. colū. iij. in princip. C. de sacrosanctis eccl. & suprà dixi, quòd si damnatus ad mortem, euadat & fugiat: adhuc tamen remanet seruus pœnæ: licet sit in sua libertate. Ita etiam est dicendum in tali foriudicato: ex quo habetur pro condemnato ad mortem quando talis erat

128 pœna: vt s̃. ¶*Quid autem de excōmunicato? videtur dicendū ꝙ sit intestabilis ex eo: quia habetur pro mortuo quo ad spiritualia: vt not. Innoc. in c. grauē. de senté. excom. & Bart. in repeti. l. Barbarius. col. v. s̃. de offi. præto. Item æquiparatur seruo. vt notat Spec. in tit. de actore. versic. item ꝙ est seruus ex quo dicitur esse seruus diaboli, & in eius potestate. vt not. Bald. in l. iij. col. fin. C. si penden. ap. mors inter. Contrarium est veritas: quia nullo iure cauetur, ꝙ sit intestabilis: vnde potest testari, & hæres institui: secundū Bald. in l. j. col. vj. C. de hæredi. insti. & Gemi. plenè, & Ioan. Andr. in c. decernimus. de senten. excom.

129 lib. vj. ¶*Quod tamen limita nō procedere in excōmunicato pro hæresi: vel quia erat fautor, vel receptator hæretici: nā si per annum perseuerat in huiusmodi excōmunicatione efficitur infamis, & intestabilis actiuè, & pasiuè: vt est text. in authenti. credentes. C. de hære. & in c. excommunicamus. §. credentes, extra, de hæreticis.

130 ¶*Quid de monacho. dic quo ad acquisitioné monachus æquiparatur potius seruo quàm filio: quia quicquid acquirit: acquirit monasterio. glos. est in l. cum hæredes. §. fin. ȷ̃. de acqui. pos. & Bar. in l. j. in prin. §. si fructuarius.

ctuarius.ĵ.de stipu.seruo.& Felin.in c.in præsentia col.fin.de proba.& Alex.in l.j.§.item acquirimus.col.ij.ĵ.de acqui.pos. In terminis autem nostris quo ad acquirendam hæreditatem monachus ęquiparatur filio vel seruo:secundũ quod vtilius est monasterio : vnde si est delata hæreditas monacho:potest illã monachus adire cum iussu Abbatis;sicut dicimus in seruo nõ autẽ solus monachus adire potest:cum non habeat velle nec nolle.c.si religiosus.de elec.lib. vj.si autem Abbate iubente nollet monachus ádire:tunc solus Abbas adire potest etiã eo inuito:& in hoc æquiparatur filio.ita tenet Bar.in l.j.col.iiij.& ibi etiam Alex.in vij.& viij.col. s̄.de vulga.& pup.& Bald.in l.j. col.xij.C.qui admit.& doct.cõmuniter in l.cum proponas. C. de hæred.insti.quos ibi ad hoc refert Ias.in antep.colũ.& Abb. in d.c.in præsentia. col.pen.de

131 proba. ¶*Venio ad secundum requisitum glo.quod est scilicet vt sit paterfamilias is qui vult adire hæreditatem:aliàs autẽ si est filiusfa.nõ potest hæreditatem adire sine iussu patris. l.si quis in bona.§.iussum.ĵ.eod.& habetur in l.seruo inuito. ĵ.ad Treb.hoc autẽ limita procedere de iure antiquo ffорũ: secus est hodie : quia istud est correctum de iure. C.quæ correctio habet locum solum in hæreditate aduentitia delata filiofam. nam potest eam filius adire etiã patre inuito & ignorante.l.vlti. §.i.C.de bon.quæ lib.& not.gl. & doct.cõmuniter in l.j.C.qui admit.& Bart.in d.§.iussum. secus est in hæreditate profectitia:vt quando defertur filio contemplatione patris.l.sed si plures.§.in arrogato. s̄.de vulg.& pup.quia hodie nihil est in ea immutatum:sed requiritur iussus patris sicut olim. Ita not.gl. in d.§.iussum.& ibi plenè Bart. & Alex.in l.qui aliena. §.interdum.s̄.eo.& glo.in terminis in l.fin.ĵ.quis or.in bon. poss.ser.

132 ¶*Tertiũ principale requisitum in gl.etiam tãgitur, scilicet quòd sit cõpos mẽtis.& hoc dicitur propter furiosum:qui non potest adire hæreditatem. l.qui seruũ.ĵ.eo.quia furiosi nulla voluntas est.l.furiosi.ĵ.de reg.iur. Si tamen habet patrem,tũc pater est suus legitimus curator.l. vlt.C.de cur.furio.si verò patrẽ nõ habeat,tunc debet sibi prouideri de curatore:secundũ formam l. de creationibus. C. de epis.aud.& tunc quando habet curatorem potest curator adire hæreditatem furioso delatam si sibi videbitur vtilis : super qua habet furiosus hanc facultatem à iure.quia quandocunque ad sanam mentem peruenerit poterit illam hæreditatẽ acceptare, vel repudiare prout sibi videbitur vtilius.Si autẽ mortuus fuerit antequam sanus effectus sit:& tunc siquidem est hæreditas

tas extraneorũ quæ sibi delata fuit non transmittitur ad hæredes ipsius furiosi: sed perinde habetur ac si adita fuisset: & vadit ad illos ad quos iret si furioso delata non esset. ita dicit tex. in d. l. si. §. sinautẽ in furore. C. de cur. furi. & in l. ij. §. si quis ex liberis. ỹ. ad Tertul. secus est in legatis & fideicommissis furioso delatis: quia illa transmittuntur ad hæredes furiosi: vt d. §. sinautem in furorem: ita hæc omnia voluit plenè Bal. in l. potuit. in v. quæstione. C. de iure delib. & Bartol. in l. j. ỹ. de bon. possess. infan. & furi. dela. Et sic patet secundũ Bald. ibi ꝙ curator furiosi potest adire hæreditatem pro furioso: tamẽ nõ habet perpetuã causam: ita etiam tenet Iason in l. infantis. C. qui admit.

133 ¶ * Hoc tamen limita non procedere in patre furiosi: qui est curator & legitimus administrator: vt s. nã potest pater pleno iure acquirere hæreditatẽ filio furioso ipsam adeundo, & sic habebit tunc perpetuam causam. Ita notanter licet sub obscuris verbis voluit Bart. in l. si infanti. col. ij. & ibi ipsum sequitur Alexãd. in iiij. col. C. de iure deliber. & est ratio propter maiorem potestatẽ quam habet pater in filium quã curator extraneus. Si vero est hęreditas patris quæ est delata furioso, & tunc siue fuerit agnita per curatorem siue non fuerit agnita: trãsmittitur ad hæredes furiosi ex potẽtia suitatis. Ita dicit Ange. in d. l. Antistius. §. vlti. ỹ. eo. & sentit Bald. in d. l. potuit. in v. q. à contrario sensu.

134 ¶ * Quod corroboratur optimo simili: qa etiam inanis transmittit hæreditatem paternam non aditam ex potentia suitatis. vt not. Bar. & Alexand. in d. l. si infanti. vbi est cõmunis opin. doct. de iure deli. sed infans nullũ habet intellectum & furioso comparatur. l. in negotiis. ỹ. de reg. iur. & not. Iason in d. l. infantis. C. qui admit.

135 ¶ * Limita tamen istam gl. inquantum dicit ꝙ furiosus non potest acquirere hęreditatem: vt procedat ex se: quia ex quo sensu caret: non potest per se acquirere: tamen per seruum vel filiũ acquirere potest: dummodo interueniat iussus tutoris vel curatoris: casus est & ibi gl. in d. l. Antistius. §. vlti. ỹ. eo. vbi est glos. quam Bal. dicit esse auream: quæ ponit intellectum ad l. neque. C. de hæredi. instit. vbi traditur regula ꝙ qui non potest per se acquirere hæreditatẽ, minimè potest per seruum vel filium. nam illud intelligitur in eo qui propter delictũ prohibetur acquirere: secus si propter infelicitatẽ: vt in furioso.

136 ¶ * Qualiter autẽ probabitur aliquẽ esse furiosum: & quis dicatur furiosus: & quis mente captus: & quis fatuus: ponit plenè Alex. in consil. iiij. & cõsi. cxlj. in j. volu. & Bal. in l. si furiosi. C. de nup. & Alexan. in consi. lxxxv. & consi.

consi.lxxxvj.in ij.volu. vbi plenissimè tractat hanc materiam. & Petr.Phi.cor. in consil.xxj. & consi. lxxxv.in ij. volu.& in consil.ccxix.in j. volumi.& in consil.xxij. in iiij.volum. vbi plenè.
137 ¶ *Et circa hoc præsupponitur vna reg.quòd in dubio quilibet præsumitur compos mentis & sanus nisi probetur furiosus.text. est in l. nec codicillos. C.de codicil.& in c.vlt.& ibi nota. de succes. ab intest. & tenet Pet.phi.cor.in dicto consil.xxj. col. j. in ij. volu. Et est ratio secundum Bal.in d.l. nec codicillos:quia aliquem esse compotẽ mentis est naturale:sed esse furiosum est accidẽtale:vnde quilibet præsumitur esse talis,qualem solet natura producere:nisi contrarium probetur,allegan ti aliquẽ esse furiosum incumbit onus probandi. dicta l. nec codicillos. & not.Barto.in l.filium.ꝗ.eo.& Bal.in l.final.C.de hæred.instit.& Cardi.in cle.j.in
138 ij.q.de homicidio. ¶*Istud tamen limita multum singulariter procedere in eo, qui nunquam fuit furiosus:quia ille habet hanc præsumptionem pro se:secus autem in eo qui quandoque fuit furiosus:quia præsumitur furor durare:nisi contrarium probetur : vnde tunc alleganti eum esse sanę mentis incumbit onus probandi. Ita dicit glos.in versicu.compotem. in dicto capitu.fina. de successione ab intesta. & not. plenè Alexand. in l. furiosum. C. qui testa. facere possunt. & Abb.in cap.cũ inter canonicos. de electio.Et Petr.de Anchara.in consi.v.& Alex.in hac.l.is potest.in iij. col.Et idẽ Alex.in cõsi.xxij. colũ.iiij.in v.volu. & plenius in dicto cõsil. lxxxviij.col. iij.in ij.
139 volumine.¶*Quod tamen notabiliter declara.secundum Alexandrũ in d.l. furiosum.vt procedat quãdo furor durauit per multos dies : secus si fuisset aliquis furor momentaneus, qui modico spacio durasset : quia tunc non præsumitur durare: quia in huiusmodi furore momẽtaneo de facili reuertitur homo ad resipiscentiam. & ita reuersus præsumeretur : nisi contrarium probaretur secundum eum:ita etiam dicit Pe. phi.cor.
140 in d.cons.xxj.col.ij.in fi.¶*Ex prædictis ergo sequitur quòd eoipso quòd ꝓbatur semel aliquẽ quãdoq; fuisse furiosum : si deinde facit aliquẽ actum præsumitur illum fecisse tẽpore furoris:nisi cõtrariũ probetur : & sic actus non valebit : ita dicit gl.in d.c.fin.de succes.ab intest. quã ibi sequitur Abb.in fin.col. & Petr.phi.Cor.in d.consil.xxj. per totum. maximè in fin. col. in ij.vol.& Geminia. in cap.j.§. si verò de cle.ægro.lib.vj.& Alexand.in d.cõsil.xcij.colum.v.in prin.in v. vol. vbi præsertim dicit id procedere fortius quãdo actus factus non cõuenit totaliter homini sanę mẽtis,vt dicit etiam

etiam Bald.in d.l. furiosus.Pet. Phil. Corn.in d.consi.xxj.colũ. pen.& Alexand.in consil.lxxxv. col.iiij.in ij.vol.vbi dicit,ꝙ licet ex aduerso probetur,ꝙ habeat dilucida interualla nisi in specie probetur ꝙ erat sanus tẽpore actus celebrati talis probatio nil releuat. Idem etiã & magis plenè tenet Alex.in cõsi.lxxxvj. in ij.volu.vbi infinitas decisiones allegat in hac materia, & Pet.Phil.Cor. in consi.lxix. col. antepenul.& penul.in j.volum.

141 ¶*Probatur autẽ aliquem esse furiosum,vel fatuum per signa: vt dicit Bartol.in l. siquidem.C. solu.matri.vbi idẽ dicit ad probãdum aliquem esse mortuum: quæ signa ostenduntur, & per verba,& per facta:vt dicit Abb. in d.c.vlti.col.fi. de suc.ab inte. Per verba enim ostẽditur furor quando quis loquitur verba fatua extra propositum & nõ cõuenientia homini sanæ mentis: nam fatuus fatua loquitur vt habetur in cap.legimus. xciij. distin.& est text.& ibi nota.in l. quidam in suo.ff. de condi.insti.& Bart.in l.is qui.§.vlti.ff. de tuto.& cu.da.ab his. vbi habetur ꝙ ex sermonibus cognoscitur homo stultus. Idem tenet Alexand.in d.consi.liiij.in j.volu.eodem modo si non respondet ad propositum vel non habet rectam memoriam : vel si proiicit panem vel lapides : vel quia ita reputatur furiosus à patre suo, & à consanguineis. vt dicit Alexand. in d. consil.liiij. eodem modo si quis spuat in faciem alicuius hominis præsumitur ex hoc furiosus secũdum Pet.Phi.Cor.in consil.xxij.col. iij.in iiij.volu. Et de prædictis vide etiã Alexã.in l.apud Iulianum.§.cõstat.ff. de leg.j.vbi inter alia dicit, ꝙ si quis recusat pocula medicinalia in infirmitatibus:ex hoc præsumitur furiosus:allegat Specu.in titu.de salariis.§.vlti.versi.sed quid si. Et de pluribus aliis modis probãdi quem furiosum vide plenè in dictis consiliis præallegatis, & Alexand.in l.si cum dotem.§. si maritus. colũ.fin.ff. solu.matri.

142 ¶Ad vnum tamen aduerte,ꝙ testes deponẽtes de furore debent etiam non interrogati assignare causam scientiæ cõcludentem:alias non probant : ita dicit Bald.in d.l.furiosum. & ibi Iason plenè.& Alexan.in consi. lxxxv.colũ.vj.in ij.volu.Et ratio est quam posuit Innoc.in cap. cum causam.Et ibi etiam Abbas in iij.col.de testi.vbi dicit,quòd quando testis producitur ad probandum aliquid quod non percipitur sensu corporis, sed iudicio intellectus : tunc debet etiam nõ interrogatus assignare causam scientiæ concludentem per aliquem actum extrinsecum:alias non probat:ita etiã dicit Bald.in l.solam.C.de testi. & Petr.Philip.Corne.in consil. xxij.colum.ij. in litera b.in iiij. volumi.& in consilio xxj. col.j.

in litera

143 in litera E, in ij. volu. ¶ *Prædictis adde quòd ad probandú furorem admittuntur etiam testes singulares, vt si vnus testis dicat: vidi eum proiicere lapides. alius dicat, vidi eum loqui inordinate, & extra propositú, & alius dicat, vidi eum spuere in faciem, vel simile. Ita per plura tenet Alex. in dicto consilio xcij. colum. v. in v. volumi. versic. nec obstat. & in consilio cxlj. colum. ij. in j. volu. & in dicto consil. lxxxv. circa fi. & consil. lxxxvj. colum. iij. in ij. volumi. Et istud tenent Innoc. & communiter docto. in c. qualiter & quando. el secundo. de accusa. Et ratio est: quia isti testes non deponunt super aliquo facto in specie: nam túc verum est, quòd singularitas obstat: sed deponunt in genere, scilicet quem esse furiosum vel hæreticum: vel infamem: quod per plura specialia probari potest: ideo admittuntur testes singulares: secundum Barto. in l. Titia. j. de solutio. & habetur plene in locis præallegatis quod cófirmo per vnum optimum dictum Soc, in cósil. ccxcv. colum. iij. in ij. volu. vbi dicit quòd ad probandum aliquem actum successiuum admittuntur testes singulares.

144 ¶ *Quartum requisitum in gl. est: quòd sit major xxv. annis is qui vult adire hæreditaté: quia alias minor de per se adire non potest. l. more. & l. pupillus. §. eo. & l. cum quædam. C. de administr. tu. Circa hoc tamen, vt habeas plenam notitiam de minore quando, & qualiter adire potest: distingue tres ætates minores. Prima est infantia quæ durat vsque ad septé annos cópletos. Secunda est ætas pupillaris: quæ dicitur impubertas, & durat in masculo vsque ad quartumdecimú annum completú: in fœmina verò vsque ad duodecim: vt habetur instit. de nup. in princ. & l. qua ætate. §. de testa. Tertia dicitur ætas adulta quę appellatur pubertas, & durat tam in masculo quàm in fœmina vsque ad vigintiquinque annos, & illa postea deinde in antea, dicitur ætas legitima. l. vlti. C. de his qui veniam ætatis impetra.

145 ¶ *De prima ætate ita ius disponit: ná si est delata hæreditas alicui infanti: siquidem talis infans habet patré: potest pater pro eo solus adire, & infanti hæreditatem acquirere, & si mortuus fuerit infans ante aditam hæreditaté transmittit illam ad solum patré ex speciali priuilegio. Ad alium autem hæredem non transmittit: ita hæc omnia habentur in d. L. si infanti. & ibi Bar. & Bal. & cómuniter modernio. C. de iure delibe. Si vero patrem non habet infans túc siquidem habet tutoré potest solus tutor absque interuétu infantis adire hæreditatem: vt dicta l. si infanti. §. parente, & etiam bono. poss. petere: vt ibi. Et si moriatur ante agnitá hæ-

reditatem, vel bonor.poss. per tutorem: non transmittit illam: vt s̃. sed vadit ad illos ad quos iret si infanti delata non esset. Ita habetur in d.l.si infanti.& in l. infantis.C. qui admit. si vero tutorem non habeat infans: tūc hæreditatem de iure ciuili nullo modo adire potest: nisi sibi prouideatur de tutore: quia tutor est omnino necessarius in adeunda hæreditate per pupillum.l.cum in vna. §. tutor.j. de appella.sed in bonorum possess. de iure prætorio est remedium: quia quilibet cōsanguineus vel amicus infantis posset adire prętorem, & agnoscere bonorum poss.nomine infantis. quo casu perfecte acquiritur infanti, & transmittitur ad quoscūque hęredes. Ita tenet Alex.in d.l.infantis, & in l.vlti. col.v.C. vnde cog.& Bal.in rubrica.C.qui ad.

146 mit.in vj.quæstione. ¶*De secunda vero ætate, scilicet quando hæreditas est delata pupillo maiori infanti, & impuberi. Dic ꝙ siquidem impubes habet patrē: potest cū autoritate patris adire hæreditatē secundū Bart. in l.vlt.§.pupillus.j.de ver.obl. & in l.more.§. impubes.s̃.eo.si verò pater non vult consentire filio adeunti: tunc potest filius sine patre adire. Ita etiā ecōtra: si patre volente adire filius recusat: nā potest solus pater adire, & ideo sibi acquirit hæreditatē. Ita hæc omnia decidit tex. in l.vlti.§. finautem in secunda. C.de bo.quę lib.quē tex.reddit singularē ibi Bald.& mirabilem ad hoc, quòd pupillus solus sine autoritate tutoris vel patris potest adire hæreditatē: dummodo sit doli capax. ita etiā tenet Lud.Ro.in l.pupillus.la prima.s̃.eo.& ibi etiam Alex.circa fi.Et dicunt hoc esse speciale in filiofamilias pupillo. in alio secus.vt l.potuit.& ibi Bald.C. de iure delibe.& infra proximè dicetur. Si tamē ex tali hæreditate adita per se vel per patrē pupillus lædatur potest aduersus eam petere restitutionē in integrum.vt d.§. finautē.in secūda, & habetur in l.j.C. si tutor vel cura.inter. Itē si talis pupillus habēs patrē moriatur hęreditate non adita nō transmittit illam ad patrem, nec ad aliū: sed vadit ad eos quos iret si pupillo delata nō esset: vt d.l.si infanti.circa finē.& ibi Bal.in pe.col. versi. expeditus sum de materia &c.& sequēti q. vnde est speciale in infante vt trāsmittat ad patrē: vt ibi. In alia vero ætate seruatur ius cōmune in cōtrariū. Si vero pupillus non habet patrē, & tūc siquidē habet tutorē potest adire hæreditatem cum autoritate tutoris, & nō aliter: nam solus pupillus sine tutore vel solus tutor sine pupillo adire non potest. tex.est.& ibi Bar. & Bald.plenè in dicta l. potuit. C.de iure delib.& habetur in l. seruo inuito.§. si pupillo.j. ad Treb. secus est in bonor.poss. delata

delata pupillo maiori infante: quia solus tutor sine pupillo potest eam agnoscere. l. bonorū. C. qui admit. & l. tutor. ĵ. de bonor. possess. & ratio est secūdum Bald. & cōmuniter doct. in d. l. bonorum: quia bonorum poss. accipit fomentum ab interuentu, & præsentia iudicis: propterea solus tutor sufficit: quod secus est in hæreditate. Pupillus autē sine tutore non potest etiā bonorum possess. agnoscere. l. seruus. § impubes ĵ. de bonor.
147 possess. ¶*An autem solus tutor cum autoritate iudicis possit hæreditatē adire sine pupillo? Dic quòd non: ita tenet Bal. & Pau. de cast. in dicta l. bonorum. & est speciale in bonorum
148 possess. ¶*Prædictam tamen conclusionem limita non procedere quādo pupillus esset hæres institutus sub conditione, & ipse solus impleret conditionē: nam ex hoc ipso efficitur hæres solus sine tutore ipso iure: et casus est in l. conditionibus pupillus. ĵ. de condi. & demonst. & notat Alexand. in d. l. bonorum. & ita limitatur regula dictę l. potuis.
149 ¶*Secūdò limita nō procedere quando est institutus seruus pupilli: quia solus tutor potest iubere seruo, vt adeat sine pupillo. tex. est nō violando ipsum in l. si per epistolam. ĵ. eod. per quē ita tenet Alexād. in d. l. potuit. & in d. l. bonorū. licet Bart. in d. l. si per epistolā. intelligat illam l. in infante, tamen Imol. Lud. Ro. & Pau. de ca. ibi intelligunt illam generaliter in quolibet pupillo: quia aliàs esset vio-
150 lare literam. ¶*Si verò pupillus nō habeat tutorem: & tunc solus adire nō potest sed datur remediū: vt adeat iudicem: & cū autoritate iudicis potest adire hæreditatē & bonorum possessio. tex. est in d. l. si infanti. in fi. & in d. l. bonorum. & sic iudex supplet defectum tutoris: vt ibi
151 not. ¶*An autē infans possit adire cū autoritate iudicis, Bal. in d. l. bonorū. C. qui admit. tenet ꝙ nō: qa in eo est defectus iuris naturalis: ex quo nullū habet consensum & contra defectum iuris naturalis non potest dispēsari. secund. Inn. in c. sciscitatus. de resc. contrarium tenet Lud. Rom. in d. l. bonorū. & etiā Fulgo. tamen in ista contrarietate concludo prout distinguit Alex. & Ias. in d. l. bonorū. col. iiij. quod aut infans est ita paruus vt nō possit fari: & tūc procedat opi. Bal. per tex. in d. l. bonorū. dum dicit impuberi postulanti. Nam iudex nō potest impartiri suā autoritatē nisi postulāti: vt ibi. sed infans qui nō potest loqui: nō potest id postulare. si verò infans potest loqui: qa forte est proximus septēnio: & tūc ꝓcedat opi. xx. qa potest
152 postulare. ¶*Potest modo dubitari an si pupillus nō habet tutorē possit sibi dari curator: & cum autoritate curatoris: possit adire hæreditatem vel bonorū

possessio, dic quod non: sed tutor est omnino necessarius: vt s. tex. est in l. cũ in vna. §. tutor. j. de app. & l. seruus. §. impubes. j. de bo. poss. & not. glos. in d. l. potuit. & ibi etiam Bald. & Soc. in consil. cccxxiiij. col. pen. in ij.
153 volu. ¶* De tertia verò ætate. s. quando sumus in minore xxv. annis: maiore tamen quatuordecim: qui dicitur adultus: dic ꝙ siquidem habet patrẽ potest cum autoritate patris adire: vel patre recusante potest solus adire si vult. ita & econtra filio recusante potest solus pater adire. text. est in d. l. vlti. C. de bon. quæ libe. si verò adultus nõ habet patrem, & tũc siquidem habet curatorem: potest adire cũ autoritate curatoris. l. cũ quædam. C. de admi. tu. sed solus sine curatore vel curator sine eo adire non potest: quia in hoc adultus habẽs curatorem æquiparatur pupillo secundũ glos. & Alex. in l. impuberibus. s. eo. & Alex. in l. j. §. fuit quæsitum. col. iij. vbi etiã gl. tangit. & ibi cõmuniter doct. j. ad Treb. per tex. & ibi not. in l. si curatorẽ. C. de in inte. resti. potest tamẽ adultus si læditur petere restitutionẽ aduersus dictam aditionem. l. ij. C. si tu. vel cu. inter. & habetur in d. l. si curatorẽ. & in d. §. fuit quæsitum. si verò adultus nõ habet curatorem, & tũc potest solus hæreditatẽ adire valet aditio, secundum Alexand. in d. §. fuit quæsitum per d. l. si curatorem: tamẽ si læditur ex tali aditione potest petere restitutionem in integrum: vt traditur in locis præalleg. & probatur in l.
154 si minor. j. eod. ¶* Per quam l. si minor. Nota pulchram limitationem ad ea quę dixi s. in textualibus. in quantum fuit dictũ: ꝙ quando sunt plures hęredes, quorum vnus repudiat partem suam, illa pars repudiata, accrescit cohæredibus etiam inuitis. l. testamento. C. de impub, & aliis sub. istud limita non procedere quãdo ille qui repudiat primo adiuit partem suam, & dein de per beneficium restitutionis in integrum repudiat: nã tunc, illa portio repudiata, non accrescit cohæredibus inuitis, sed vadit ad creditores hæreditarios: iste est casus singularis in d. l. si minor. j. eod. Et per hoc potes colligere intellectum ad istam glo. in quantum dicit ꝙ minor xxv. annis nõ potest adire: nam in quantum vult loqui de adulto debet intelligi quòd nõ potest adire effectualiter, & irreuocabiliter sicut maior propter restitutionẽ quã petere potest:
155 vt s. dictum est. ¶* Quintũ requisitum principaliter in gl. est quod sciat testatorẽ esse mortuũ: quia alias adire nõ potest. vt est tex. in l. qui hæreditatem. quę est. l. proxima. j. eo. Et ratio est: quia viuo eo de cuius hæreditate agitur, non potest quis gerere pro hærede nec repudiare: cum viuentis nulla sit hæreditas.

ditas.l.neminem.& l.qui superstitis.ͳ.eo.& l.ij.§. interdum.ſ. de vulg.& pup.& l.j.§. si impuberi.ͳ.de collatio.bonorum.Et ideo requiritur talis scientia:ne sit dubius an adire possit vel non: quod esset si dubitaret an viuat, vel mortuus sit testator.
156 ¶*Qualiter autẽ probetur talis scientia: dicetur infra post Bar.hic,sed qualiter probabitur testatorem esse mortuum, vide Bar.in l.siquidem.C. sol.ma.vbi dicit ꝙ mortuus probatur per signa,& sufficit, si testis dicat, vidi eum mortuũ:quia habebat
157 signa mortuorum. ¶*Secũdo probatur mortuus eo ipso, ꝙ testis dicit interfuisse eius exequiis funeralibus.l.conditionũ.ij.vbi hoc probatur.ͳ.de condi.& demon.& Pet.Phil.Corne.in consil.x.colũ.j.in fi.in j.volumi.
158 ¶*Tertio probatur eo ipso ꝙ testis dicit vidisse hominẽ euisceratũ: quia de necessitate naturę sequitur,ꝙ sit mortuus.secũdum Bal.in l.ex persona. col.
159 ij. C. de probatio. ¶*Quarto probatur eo ipso ꝙ testis dicit vidisse eum sepeliri vel duci ad sepulturam.secundum Bar.in d.l.siquidem.idem tenet Bar.in l.ij.§.si dubitetur.ff. quemad.testa.aperi.& Abb.in c.in pręsentia.de sponsa. & ibi plenè per Maria.Socy.idem Barto.in suo tract. qualiter probetur mors: vbi plus dicit,ꝙ sufficit quod testis dicat se interfuisse sepulturę licet nõ viderit cadauer:quia forte erat in capsa clausa: tamẽ communiter dicebatur, ꝙ erat corpus talis hominis: ex hoc enim probatur mors, & etiam Bal.in l.cõuenticulam. col.fi.C.
160 de episco. & cleri. ¶*Quinto probatur eo ipso,ꝙ testis dicit vidisse eum nõ habere sensum, neque motum,neque flatum.vt dicit Bal.in d.l.conuenticulam. circa fi.idem si dicat tetigisse eũ frigidũ, & nõ habentẽ pulsum. vt tenet Bar.in d.§.si dubitetur. secus autem si testis dicat,quòd vidit eum mortuũ:quia non loquebatur: nam istud nõ sufficit: quia potest quis esse viuus, et si loqui nõ possit: ita dicit Bal.in l.iij.C.de posthu.hęre.insti.quẽ refert,& sequitur Fely.in c.quoniam frequẽter.§.porro.col.vl-
161 ti.vbi lite nõ contest. ¶*Sexto probatur eo ipso,ꝙ testis dicit, ꝙ inter notos consanguineos vel vicinos fuit habitus & reputatus pro mortuo secundũ Pet. Phil.Corn.in consi.xcvj.in pen. colum. in litera E, in iiij.vol. de qua tamen materia vide plenè eundem Petr.Phi.Cor.in consi.
162 x.in j.volu. ¶*Septimo probatur eo ipso,ꝙ testis dicit vidisse illos de domo,& cõsanguineos fecisse luctum:pro eo,qui dicebatur mortuus,& quòd sumpserunt vestes lugubres. ita dicit Barto.in l.genero.in fi.ſ.de his qui no.infa.& Bald.in l.exhęredatum.in fi.ff.eod.titu. de infamibus,& Bart.in l.quotiens.C. de naufrag.lib.xj. & Anton.de

Butr.in d.c.in pręsentia.de spō-
sa.& Alex.in consi.iiij. col.v.in
versicu.plus dicit. in ij.volumi.
163 ¶*Octauo probatur quis mor
tuus eo ipso, ꝙ probatur, esse
lapsos centū annos, à die nati-
uitatis illius.nā de iure nō præ-
sumitur plus viuere.l. vlti.C. de
sacro sanc.eccl.vnde elapsis cē-
tū annis præsumitur mortuus.
ita tenet Bal.in d.l.ex persona.
col.ij.circa fi.C.de pba. & Car.
in cle.i.de reb.eccl.non alie.&
Bal.in l.proponebatur.in prima
lec.ꝟ.de iudi.& Bar.in d.l.siqui-
164 dem.circa fi. ¶*Nono proba-
tur. si aliquis visus fuit ingredi
bellum ac deinde nō reperitur
viuus,nec mortuus:nam ex hoc
præsumitur, & probatur mor-
tuus.ita tenēt Bart.& Bald.in l.
vlti.ꝟ.de his qui no.infa. & Fel.
in d.§.porrò. col.vlti.vt lite nō
165 contesta.¶*Decimo probatur
eo ipso,ꝙ aliquis iuuenis luxu-
riosus, & vagabundus cœpit va
gari per orbem, & nescitur vbi
sit:nec aliquod nouum habetur
de eius morte, vel vita : nā si ex
hoc tempore lapsi sunt solū an-
ni quinquę ex hoc præsumitur,
& probatur mortuus. ita tenet
Bart.in suo tract.qualiter pro-
betur mors, & in tract.de teste:
in tertia charta. in vers. mortuū
hominem.& Alexād.in d.consi.
166 iiij.col.v.in ij.volu.¶*Vndeci-
mo probatur : si testis dicit.vidi
eum decapitari:vel abscindi ve-
nas gulę cum sanguinis effusio-
ne.ita not.Barto.in d.§.si dubi-
tetur, & in dicto tract.qualiter
167 probetur mors.col.fi. ¶*Duo
decimo probatur si testis dicit;
vidi eum expirare, vel mori: se-
cūdum Bart.in dicto tract.qua-
liter probetur mors . in fi.& in
168 d. §. si dubitetur. ¶*Decimo
tertio probatur : eoipso ꝙ ali-
quis petiit à iudice, vt mittat
nūcios,& exploratores: vt per-
quirāt an sit viuus vel mortuus,
& illis missis nō reperitur de eo
aliquod nouū:nam ex tali rela-
tione præsumitur mortuus:ita
tenet Bart.in d.l.ij.§. si dubite-
tur.ff.quemadmo.testa.aperi.&
Alex.in d.consil.iiij.colū.v.in ij.
volu.idem tenet Barto.in l.& si
certus.§. si vnus.ꝟ. ad Silla. vbi
dicit quod eo ipso quod quis
non ręperitur pręsumitur mor-
169 tuus. ¶*Decimoquarto, pro-
batur eo ipso, ꝙ testis dicit vi-
disse aliquem proijci in mare,
vel de ripa fluminis, & postea
non fuit visus vlterius : nam ex
hoc præsumitur mortuus:ita te-
net Bar.in d.tract.qualiter pro-
170 betur mors.circa fin.¶*Deci-
moquinto,probatur eo ipso,ꝙ
quis produxit instrumētū testa
menti:nā per ipsius ostensionē
præsumitur mortuus testator:
ita tenet Pet.Phil.Cor.in consi.
lxxxv.col.iij.in ij.vol.& Bar.in l.
vlti.col.iij.C. de edic.diui Adri.
tol.vbi assignat rationē: quia si
nō esset mortuus: non dedisset
hæredi testamentū notarius, &
171 ibi etiā hoc dicit Alex. ¶*De-
cimosexto,probatur: eo ipso ꝙ
produc

Adde Bar. ... in l. ... qui ... in prouincia ff. si cert. petat. & ibi glo.

producitur aliquod instrumentum, in quo fit métio de aliquo per dictionem quondam: quia ex hoc probatur, quòd ille sit mortuus. ita tenet Bald. in cõsi. ccccvij. col. iij. in j. volu. per illud quod not. glo. in l. eius qui. ff. si
172 cert. peta. ¶*Decimoseptimo, probatur: si testis dicit, ꝙ vidit Titium carcerari in carcere in quo nõ erat cibus nec potus, & quòd ibi erat appositus custos qui nõ permittebat dari victum ipsi carcerato: nã post aliquos dies præsumitur mortuus: attenta naturali præsumptione quæ est, quòd sine cibo nõ potest quis viuere. ita tenet Barto. in dicta tract. qualiter probetur
173 mors in fi. ¶*Decimo octauo, probatur eo ipso, quòd est publica vox, & fama in illa vicinia vel ciuitate in qua dicitur esse mortuus, qualiter est mortuus: nam talis fama sufficit: dũmodo locus sit de lõginquo: vel mors sit antiqua per logum tẽpus. ita dicit Bart. in d. l. siquidẽ. in fi. C. sol. mat. secus qñ mors esset de recenti vel in loco propinquo: quia tũc nõ sufficit ꝓbatio per famã: ex quo testes de facili habere potest is, qui vult mortem probare: qui deponant de visu. ita declarat Alexã. in consi. xxv. col. iij. in iiij. vol. & And. de Iser. in c. j. col. iij. quo tẽpore miles.
174 ¶*Decimonono, probatur mors per famã solam: qñ sumus in morte alicuius magni domini. secundũ Ang. in d. l. siquidẽ. sentit Bar. in l. minore. §. tormẽta. in ij. q. principali. versi. Itẽ ex
175 eo. ff. de quæst. ¶*Vigesimo ꝓbatur eo ipso, quòd aliquis fuit visus ingredi aliquã ciuitatem in qua erat pestis: nam ex hoc præsumitur constitutus in periculo mortis. vt not. plenè Petr. Phil. Corn. in consi. cxxxj. colũ. ij. & iij. in iiij. vol. vnde si postea non reperitur alicubi, nec viuus nec mortuus debet præsumi mortuus: sicut dicimus de eo qui ingreditur bellum: vt per Bart. & Bald. in l. vlti. ff. de infa-
176 mibus. ¶*Vigesimo primo ꝓbatur eo ipso, quòd ascẽdit nauem, & accessit per mare. & superuenit tempestas, adeo quod non fuit vlterius reuersus nec ipse, nec nauis: nam ex hoc præsumitur mortuus secundũ Bart. in tract. de teste. in vers. mortuũ
177 hominẽ. ¶*Vigesimo secundo probatur eo ipso, ꝙ aliquis magnus mercator, & diues recessit è domo animo reuertendi, & trãsiuit per loca insidiosa, & periculosa, & expectatus per familiam per multũ tempus nõ fuit reuersus: nã ex hoc præsumitur mortuus. ita dicit Bar. in d. trac. de teste. in versi. mortuũ homi-
178 nem. col. j. ¶*Vicesimotertio præsumitur qs mortuus de iure lõgobardo eo ipso, ꝙ stetit per trienniũ extra suã prouinciã: vt est tex. in lon. de his q extra patriam. l. j. & not. And. de Iser. in d. c. j. col. iij. circa fi. quo tpe mil. Et hoc est vtile scire: quia in re,

gno ius longobardum dicitur ius cõmune,& præponitur iuri Romano.vt habetur in cõsti.pu ritaté. & ibi Andr.de Iser.& in consti.si quãdo.l.iij.& in consti. præsenti l.iij.& idé And.in præ-lud.feu.colũ.viij.in iij.q. & in c. Imperialem.§. prætereà ducatus.col.ij.de prohi.feu.alie. per Fed.& habetur in deci.ccxlviij.
179 consi.Neapo.in ij.col.¶*Prædictos autem modos probandi mortem intellige procedere vbi agitur de cõmodo vel præiudicio pecuniario: prout in ter minis nostris in quibus agitur de adeunda hæreditate: ex quo dicitur præiudiciũ reparabile:se cus est quãdo agitur de præiudi cio maximo, & irreparabili : vt est quãdo agitur de morte hominis, vt si qs inquiritur de homicidio : nam tunc mors debet probari per testes de visu : nec sufficerent prędictæ cõiecturæ. ita dicit Bar.in d.§.si dubitetur. & in d. tract.qualiter probetur mors.colũ.j.in fi.& Fely.in d.c. quoniã frequéter.§.porro.col.
180 fi.vt lite conte. ¶*Adde etiam prædictis, ꝙ licet sit regula ꝙ quilibet præsumatur viuere cé-tum annis nisi probetur mortuus.l.vlti.C.de sacro san.ecc.ta mé istud debet allegari per eũ, qui se fundat super vita.alias talis pręsumptio illi non prodest. ita dicit Bal.in c.ex tenore. col. ij.de testi.qué refert,& sequitur Fely.in d.§.porro.col.fi.per l.si adulteriũ cum incestu. §. idem pollioni.ꝭ.ad leg.Iul.de adulte.
181 ¶*Limita etiã dictam regulam non procedere quãdo vnus testis deponeret de visu : ꝙ vidit hominé mortuũ:nã licet nõ ple nè probet morté:tamé tollit illam iuris pręsumptioné,ꝙ pręsumatur viuere centũ annis . ita dicit Bald.in c.j.§. notãdum.de his qui feu.da.pos.& Fely.in d.
182 c.j.§.porro. col.fin. ¶*Et pro cõplemẽto prædictorũ,adde ꝙ quãdo iudex vult examinare super morte alicuius potest ex officio talem examinationé facere etiam parte nõ citata. ita dicit Bal.in d.§.porro.qué ibi refert,& sequitur Felyn.in fi.col. quod est valde notandum pro limitatione eorum,quę habentur in c.ij. de testi.& in l.si quã-
183 do.de testi.C. ¶*Sextũ requisitũ principale in gl.est,ꝙ sciat delatam sibi esse hæreditaté.s. ꝙ sit institutus purè vel sub cõditione quæ iam est purificata: quia alias si ignorat an purè vel sub conditione sit institutus nõ potest interim adire.l.is qui hęres.s.eo.& l.hæres.ꝭ.eod.& l.j. §.scientiam.ꝭ.de bo.poss.secũdum tabu. Quãdo auté dicatur delata hæreditas habetur in l. delata.ꝭ.de verb.sig.Et dixi supra in euidentialibus. sequitur nũc septimum requisitũ in glos.
184 ¶*Septimũ principale requisitum in glo.est,ꝙ sciat testatorem potuisse testari: nã si dubitat,an testator sit paterfamilias vel filiusfa.non potest interim adire:

adire: quia dubitat de viribus testamenti: vel an sit sibi delata hæreditas.l.hæres.§.si.ff.eo.& quòd taliter dubitãs non possit interim adire tenet Pet.Phil. Cor.in consil.lxxxv.in fin.in ij.
185 volu.¶*Octauum requisitum in glo.est, vt sciat quòd nullus eum præcedit in succedendo: quia alias de viribus testamenti dubitat & est exemplum: si testator decedat relicta vxore & instituto fratre hærede quia filium nõ habebat, iste frater hęres dubitat an vxor testatoris sit relicta prægnãs ita vel ne: nõ potest interim adire: nã si posthumus nasceretur rumperet testamentũ: quia reperiretur prę teritus iuxta not.in l. Gallus.ff. de lib.& posthu.Ita de hoc est tex.in l.cũ quidã.§.j.ff.eo.adde
186 l.quãdiu.la.j.ff.eo.¶*Nonum & vltimum requisitum in glos. est, vt sciat ex qua causa sit hæres institutus: an ex testamento vel ab intestato. & ex qua causa hæreditas ad eum pertineat: nam si gesꝭit se pro hærede ab intestato cum esset ex testamento hæres: non valet aditio. Idem econtra. text.in l. si
187 is ad quem.ff.eod.¶*Ex quibus infertur ad quæst.quotidianam scilicet.An agens vt hęres cõtra aliquem teneatur declarare, an sit hæres ex testamento, vel ab intestato: vt alias libellus posꝭit redargui de obscuritate.Bald.in l.si auiæ.colũ. ij.C.de succes.edic.tenet quòd sic, scilicet quòd tenetur exprimere.idem tenet Bar.in l.si defensor.§.illud quęritur.ff.de inter.act.cum limitatione si reus aliter deliberare nõ potest nisi fiat sibi dicta declaratio.idẽ tenent Bald.& Paul.de Ca.in d.l. si is ad quem.ff.eo.& Specu.in tit.de acto.§.j.ver.item qui dicit se hæredem.Et ratio est ex prædictis: quia alias adire non potest.vt dicit Bal.in d.l.si is ad quem.vnde debet porrigere libellum ita clarum, vt ex eo appareat qualiter est certus ex qua causa ad eũ spectet hæreditas. ita vt adire posꝭit.
188 ¶*Quid autem si hæres agit tanquàm hæres ex testamẽto: & pars opponit quòd non sit hæres ex testamẽto: an teneatur agens incõtinenti probare se esse hęredem ex testamento? dic quòd non: sed reseruatur in processu & ad merita causæ.ita tenet Spec.in tit.de actore.§.j. versi.item qui se dicit.& ver.sed
189 pone quidam.¶*Quid autẽ si quis egit ex testamento & succubuit: an posꝭit postea agere ab intestato tãquàm hæres pro ximior: vt quia forte fuit pronunciatum testamentũ non valere: dic quòd sic casus est not. in l.mater decedens.& ibi Bar. & Bal.ff.de inoffic.test.per quẽ tex.ita fuit decisum in sacro cõ cilio Neapolitan.vt est deci.in nume.liij.vbi deciditur magis pulchre casus, & magis dubitabilis scilicet an ille qui egit ex

testaméto & succũbit:si appellauit posit in causa appellationis deducere causam intestati. Et dicitur ibi quod sic: vnde probãdo se hæredé ab intestato:obtinebit in causa appellationis:& ratio est per illum tex. in d.l.mater.quia agnoscendo viã incõpetenté nõ cẽsetur renunciasse viæ competẽti quam tunc sibi ignorabat cõpetere.

190 ¶*Ex hoc datur optima limitatio ad id quod dicit Bart. in l. j.in fin.C.si aduer.lib.vbi dicit quod iudex appellationis non potest iudicare,nisi super meritis primæ causæ super quibus iudicauit iudex à quo. Et idem tenet Pau.de Ca.in cõsil.cccvj.

191 in prin.in ij.volu.¶*Quid autem si aliquis egit tãquam hæres ex testamẽto & in processu non potuit probare se hæredé ex testamento:sed probauit se hęredé esse ab intestato:an possit ex huiusmodi probationibus obtinere:vel ecõtra si egit ab intestato:& probauit ex testamento.dic quod nõ potest obtinere imò succũbit.ita concludit Alex.in cõsil.ccxxj.incip. Viso processu causæ &c.in primo volu.vbi plenè loquitur in hac materia.Et ratio est,qa de iure is,qui agit ex vna causa,si probat ex alia succũbit:quia nõ potest ferri sentẽtia cõdénatoria.text.est not.in l.habebat.§. de instito.& tenet Pau.de ca.in d.l.si is ad qué.j.co.Alia rõ est: quia is qui agit,vt hæres,debet esse certus ex qua causa est hæres,scilicet an ex testaméto vel ab intestato:vt dicit gl.hic:alias adire non potest.vt d.l.si is ad qué.Per hoc auté ꝙ egit ex testaméto cũ esset hæres ab intestato vel ecõtra apparet quod non erat certus:vnde nõ valuit aditio:merito succũbit:vt §.Et quòd agés ex vna causa & probãs de alia succũbat:tenet Alexã.in l.si ita stipulatus.§.Grisogonus.j.de ver.obli.in v.col.& moder.in l.certi condictio.§.si nummos.§.si cer.pet.& per Inno.& cano.in c.ex parte Abbatissæ.de priuil.& in c.examina-

192 ta.de iudi.¶*Limita tamé hãc regulã ꝓcedere quando agitur petitorio:secus si ageretur possessorio:quia in eo obtinet is, qui agit ex vna causa & probat de alia.ita tenẽt Bal.& Ang.in

193 l.vlti.C.de anna.excep.¶*Secundo limita nõ procedere in causis in qbus proceditur sola facti veritate inspecta & sine figura iudicij:nã tũc ex quo sola veritas attéditur obtinet is qui agit ex vna causa & probat de alia.ita notanter tenet Alex.in d.§.Grisogonus.in v.co.in fi.& Ias.in d.§.si nummos. col.vij.& ratio est:quia quãdo ꝓceditur sola facti veritate inspecta recedit à regulis iuris cõmunis: & cẽsentur sublatæ oẽs solénitates iuris ciuilis positiui adeo ꝙ proceditur in causa manu regia.ita plenè tenet Pe.Phi.Cor. in cõsi.ccxliij.in iiij.vol.& Lud. Ro.

Ro.in cõsi.xx.& Bal.in l.prolatam.C.de sentẽ.& Soci.in cõsi. xij.colum.ij.in j.vol.& Paris in trac.syndi.in ver.sentẽtia.col.v.
194 ¶*Hinc dicimus ꝙ licet alias sententia debeat esse cõformis libello.l.vt fundus.§.communi diui.& l.vlti.C.de fideic.lib.tamen quãdo proceditur sola facti veritate inspecta potest ferri sentẽtia etiã nõ cõformis libello:& super alio quàm super petitis.ita tenet Ias.in l.vinum. col.xvij.§.si cer.pet.per ea quæ no.Bar.in l.emilius.§.de mino. vbi dicit ꝙ princeps potest pronunciare super non petitis: ex quo debet iudicare secũdũ veritatẽ nec tenetur seruare ordinem iudiciariũ c.ad petitionẽ. de accu.& no.Bal.in c.ij.de no-
195 ua for.fideli.¶*Itẽ licet alias libellus ineptus admitti nõ debeat imo vitiat processum: & succũbit is qui eũ præsentat.secũdũ Bar.in l.j.§.j.§.si men.fal. mo.dix.& Abb.& Fely.& cõmuniter doc.in c.dilecti.de iudi.tamẽ in causis summariis in quibus proceditur sola facti veritate inspecta,admittitur libellus, licet ineptus:& valet sentẽtia lata super eo.& est ratio:quia in huiusmodi causis nõ requiritur libellus,vt no.Bar.in extrauag. ad repri.in ver.& figura.vnde si interuenit & ineptus nõ vitiat. glo.est singularis in d.l.vinũ.in fi.& ibi Alex.& cõmuniter moder.maxime Ias.in pe.& fi.col.
196 ¶*Vnde infertur ad practicã: ꝙ ex quo hodie in regno Siciliç oẽs causæ ciuiles sunt summariæ:& proceditur in eis sola facti veritate inspecta:& sine figura iudicij.vt dicit prag.j.quæ incipit dispẽdia.& c.detestãtes. sequitur quòd hodie in regno indistinctè obtinet is qui agit ex vna causa,& probat de alia. Itẽ potest ferri sentẽtia sup nõ petitis:& sic nõ cõformis libello.itẽ potest ferri sententia sup libello inepto:ex quo libellus nõ requiritur per pręducta,licet alias de iure communi sentẽtia sup libello inepto sit ipso iure nulla,vt §.& no.Ias.in d.l.vinũ.
197 col.fi.vbi plura allegat.¶*Ad vnũ tamẽ aduerte in hac materia,ꝙ licet alias in causis summariis admittatur libellus generalis:secundũ Bart.in extrauag.ad repri.in d.ver.& figura. illud tamẽ intelligitur nisi pars opponat:quia parte opponẽte non admittitur ex quo nõ potest deliberare.ita singulariter limitat illud dictũ Bar.Alexd.in consi.xxxij.colũ.iij.in iiij.volu.
198 ¶*Iuxta prædicta cadit vnum dubiũ:quod est notãdũ & vtile. pone ꝙ aliquis agit petitione hæreditatis tãquam hæres defuncti ab intestato,in processu autẽ nõ ꝓbauit se esse ꝓximiorẽ in gradu:nec ꝓbauit defunctũ decessisse sine liberis:sed solum probauit se esse patruũ,vel amitã defuncti,vel fratrẽ:an ex hoc solo obtineat.dic qđ sic.ita notãter cõcludit Pe.Phi.Cor.in consi.

consi.cxcvij.in iiij.vol.& sentit Ludo.Roma.in l.hæres.j.eo.& Alexan.hic in hac l.is potest.& Soci.in consil.lxxxix.col.iiij.in j.volu.& de ratione vide plenè in dictis consiliis.

199 ¶ *Ex hoc deciditur aliud pulchrius dubiũ:substitutus pupillaris mortuo pupillo agit petendo hæreditaté ex substitutione:in processu probat se substitutum pupillo:& pupillum esse mortuũ: non tamen probat ꝙ mortuus sit in pupillari ætate:sed solum simpliciter esse mortuum:quæritur an debeat obtinere. Et videtur prima facie dicẽdũ quod non:quia fundamentũ intẽtionis substituti est quòd pupillus sit mortuus impubes.vnde debuit hoc probare:vt not.Barto. in l.hoc iure.j.de verb.obli.& Abb.in c.bonę.de elec.ité:quia quilibet præsumitur viuere centum annis.l.vlti.C.de sacrosan. eccle.vnde debet potius pręsumi mortuus maior quàm minor.Ité quia quando sumus in probanda ętate nõ præsumitur ætas maior nec minor:sed debet probari per eũ,qui se fundat in maiori vel minori.tex.est & ibi Bart.& Bal.in l.si minoré. C.de in integ.resti.& in l.cũ te. C.de probat.ergo debebat ipsi substituto incũbere onus probandi minoré ętaté,& quòd in ea esset mortuus pupillus.in cõtrarium tamé est veritas,scilicet quòd dictus substitutus obtinet probando se substitutum & pupillum esse mortuũ:licet nõ probet in qua ætate sit mortuus : nisi ex aduerso probetur ꝙ sit mortuus pubes.ita notabiliter concludit Soci.in d.cõsil.lxxxix.colum.iiij.in j.vol.vbi allegat ita tenere Bal.in quodã suo consi.incip.ex parte cõtingente &c.

200 ¶*Sicut etiã dicimus in simili si quis fuit substitutus alicui si decesserit sine liberis : nam sufficit probare eũ mortuum simpliciter:quia pręsumitur mortuus sine liberis: nisi contrariũ probetur secundum Soci.in d.cõsil.lxxxix.per text.in l.ex facto.§.penul.& ibi Alexan.& docto.j.ad Trebel.

201 ¶*Vltra dicta noué requisita in glo.potes addere decimum extra glos.dũmodo is qui vult adire nõ sit impeditus ex dispositione alicuius statuti.vt si statutum,vel cõsuetudo dictat ꝙ mulier non possit cõtrahere sine cõsensu propinquorũ,nam tunc non poterit mulier adire hæreditatem sine cõsensu propinquorum.ita tenet Bart.in l. more.s.eo.& tãgit in l.mutũ.& ibi etiã Paul.de Ca.s.eo.& Pe. Phi.Cor.in consi.ccliiij.colũ.fi. in iiij.vol.licet nõ videatur firmare: & est ratio : quia hæres adeundo hæreditatem dicitur quasi contrahere cũ creditoribus. l. apud Iulianũ.§.vlti.j.ex qui.cau.in pos.ea.& §.hæres.in fi.de oblig.quæ ex quasi contrac.& l.ex maleficiis.§.hæres. j.de act.& ob.& tenet Pe.Phil. Cor.

Cor.in cõſ.xcvij.col,ij,in ij.vol. ¶ Contrarium tamẽ in hoc eſt cõmunis opi.ꝙ imo nõ obſtan te dicto ſtatuto poſsit mulier adire ſine interuentu cõſangui neorum.Et hãc cõtrariã partẽ tenet idem Bar.in d.l.apud Iulianum.§.fin.& Abb.in ca.qua fronte.de appel.& Bald.Ange. Imo.& Alex.in d.l,mutũ.vbi dicit Alex.hãc eſſe cõmunẽ opi. quia ſtatutũ debet ſtrictè intelligi in cõtrahendo prout loquitur:& nõ debet extẽdi ad quaſi contractũ:& ibi multa allegat. in vno ſolo caſu poſſet procedere iſtud decimũ requiſitum, ſcilicet quando ſtatutũ expreſsè diſponeret ꝙ mulier nõ poſſit adire ſine conſenſu propinquorum.ita dicit Alexan.in d.l,

202 mutum.col.fin.¶*Deſcendo nunc ad ſecundã partẽ principalem huius gloſ.ibi ſed regula huius l.&c.pro cuius intelligẽtia oppono regulã:hic dicitur ꝙ is poteſt repudiare qui poteſt adire contra.nã tutor poteſt adire hæreditatẽ vel bono. poſ.pro infante l.ſi infanti.C. de iure delib.l.tutor.& l.ſi pupilla.ĵ.de bo.poſ.& l.bonorũ. C.qui admit.& tamen eã repudiare non poteſt vt d.l.tutor.& l.j.§.tutor.ĵ.de ſucceſ.edic.Gl. reſpõdet & dicit quòd fallit.tu dic ſecundũ Bar.ꝙ iſta lex procedit in eo qui poteſt adire per ſe,& ad vtilitatem : ſecus eſt in eo qui adit pro alio & ad alterius vtilitatẽ:quia repudiare nõ poteſt.ita dicimus in tutore:ita dicit glo.in l.eius eſt nolle.ĵ.de reg.iur.& ſentit glo.in d.l.ſi infanti.& ratio eſt:quia is qui poteſt adire pro ſe poteſt etiã repudiare in ſuimet prȩiudicium: nam vnicuiq; licet iuri proprio renuntiare.l.pe.C.de pac.& l.ſi iudex.ĵ.de min.Quilibet enim in re ſua eſt moderator & arbiter.l.in re mandata.C.manda. Hoc autẽ nõ procedit in eo qui poteſt adire ad vtilitatẽ tertij; quia non poteſt repudiare in præiudiciũ illius tertij.ita dicimus in tutore:qui ratione officij tenetur curare ea,quæ ſunt vtilia pupillo.& ideo adire poteſt pro eo:non autẽ repudiare poteſt:quia officiũ ſuum nõ eſt ad hoc:nam quãdo pupillo incommodat,nõ dicitur tutor.& ita dicit text.in l.qui fundũ.§.ſi tutor.ĵ.pro empto.& ſentit gl.

203 in d.l.tutor.¶*Secũdo oppono ſuper iſta glo.cõtra hũc tex. nã ſeruus nõ poteſt repudiare; & tamen poteſt nolle adire.l. cũ proponas.C.de hære.inſtit. gloſſ.dicit fallit.ſuper hoc pro intelligentia eſt aduertẽdũ:nã ſi volumus intelligere iſtud cõtrarium ita ſimpliciter prout iacet in glo.certe nõ eſſet cõtrarium nec fallẽtia ad hũc tex.nã in tex.ponitur regula continẽs duo.vnũ ſcilicet negatiuum & aliud affirmatiuũ.ſcilicet is poteſt repudiare qui poteſt adire; ad hoc ergo vt exceptio ſit bona eſt neceſſe ꝙ ſit de regula & diſpo

disponat cõtrarium eius quod dicit regula.ita dicit Bar.in l.in his.ſ.de legi.& in l.j.ĵ.de reg. iur.tūc enim firmat regulam in casibus nõ exceptis.l.quæsitũ. §.deniq;.& ibi glo.& Bar.ĵ.de fun.instru.& l.nã quòd liquidè. ĵ.de penu lega.in §.fin.& l.generali.§.vxori.ĵ. de vsufru.leg. & ibi Bar.idẽ tenet Alex.in cõsil.xxviij.col.pe.in j.vol.& Abbas & Fely.in c.quoniã frequẽter.vt lite non conte.Et prædicta plenè ponit Pet.Phi.Cor.in consi.lvij.in j.volu.Ad propositum ergo,vt sit bona exceptio ad istã l.est necesse,vt ponatur exemplũ de eo,qui potest adire & non repudiare sicut diximus de tutore:vel econtra:de eo qui potest repudiare & non adire:vt dicemus ĵ.de domino & seruo:sed istud exemplũ glo. est solum de repudiatione & omissione:& sic continet duo: vtraq; negatiuã.vt ergo procedat contrariũ:forma ipsum sic: seruus non potest per se adire, quia requiritur iussus domini.l. si quis mihi bona.§.iussum.ĵ. eo.& tamen licet nõ possit expressè repudiare:potest tamen nolle adire.& sic facere,vt dominus perdat hæreditatem nõ adeundo.vt d.l.cũ proponas. & ibi Alex.& ita videtur procedere cõtrarium:nã seruus non potest adire: & tamen potest nolle adire:quod inducit effectum repudiationis.sed respondē:quod nõ est contrarium.nã ista lex ponit duo extrema super quibus stat fundata regulã huius l.scilicet adire, & repudiare:quæ regula confirmatur etiã in seruo negatiuè.Nam seruus non potest adire & minime potest repudiare.secundũ Alex.in d.l.cum proponas.& ibi etiam Pau.de Ca.& Imo.in l.si paterfamilias.ſ.de hæred.insti.& sic cõcordat cũ ista l.Quia tamen inter ista duo extrema est dare quoddã mediũ:quod est nolle adire:vt no.Bart.in l.iam dubitari.ſ.de hære.insti.& in l.filij. ĵ.ad Tertul.& Alex.plenè in l. qui se patris.C.vnde lib.& Pet. Phi.Cor.in consil.ccv.col.pe.in prin.in ij.volu.& in cõsi.cx.col. fi.in j.vol.ideo quia seruus potest nolle adire nõ est contrarium huic l.cũ nõ respiciat dicta extrema:& maxime q̃a dominus potest cõpellere seruum vt adeat:vt dicit tex.in l.j.§.j.ĵ. si quis omis.cau.testa.licet seruus possit pati se excoriari & nõ adire:vt no.glos.in d.l.cum proponas.

204 ¶*Tertiò sup hoc oppo:& hãc oppositionẽ sentit Bar.hic:super ista glo.nã dominus cuius seruus est hæres institutus nõ potest adire hæreditatem nisi seruo volẽte.vt d.l.cũ proponas.& ibi ꝑ Alex.& Pau. de Ca.& tamẽ potest eã de per se repudiare sine seruo.l. j. §. per seruũ.ĵ.de suc.edic.& not. glos.in d.l.j.§.j.ĵ.si quis omisi cau.testa.in ver.ab intestato.& gloss.in l.is qui hæres.§.fin.ſ. eod.

eo.licet Bart.in d.§.vlti.sentiat contrariũ:tamẽ cõmuniter reprobatur.vt dicit ibi Alex.& cõmuniter mod.& in l.legatũ seruo.j.de lega.j.super illa oppo. Bart.hic nõ respondet:sed remittit se ad ea quæ dixit in d.l. is qui hæres.§.fi.s̃.eod.vbi dat illã sol.reprobatã scilicet quod dominus non potest nec adire nec repudiare sine seruo.Quia tamẽ eius opi.nõ tenetur:propterea tu solue alio modo:per quam solu.habebis notabilem intellectũ ad hanc l.vnde dicas ꝙ ista l.procedit in eo qui est hæres ex persona sua:& per se vellet adire vel repudiare:secus est in eo qui est hæres ex pso-na aliena: prout est dominus qui intẽdit esse hæres ex persona serui sui:quia in eo cessat regula huius l.ita singulariter dicit Alexã.in d.l.legatum seruo. col.ij.& sentit Bar.in l.si infan-
205 ti.col.ij.C.de iure delib.¶*Ex prædictis ergo infertur multũ notabiliter,quod si seruus hæres institutus moriatur ante aditã hæreditatẽ:& antequam ipse seruus cõsenserit aditioni: dominus non poterit vlterius adire:& sic hæreditatẽ perdet. ita elegãter dicit Bar.hic,in iiij. col.per text.in l.vide Neratius.
206 §.j. s̃. ad l.aquil. ¶* Deinde glo.quærit quid dicendũ est in filiofa.& remittit se ad no.in d. l.is qui hæres.§.fi.s̃.eod.tu dic breuiter ꝓut colligitur de mẽte Bar.& Alexã.& communiter doc.in d.§.fin.quod neq; pater sine filio neq; filius sine patre potest adire nec repudiare.sed vterque debet interuenire in adeundo.vt d.l.si quis in bona. §.iussum.& etiã in repudiando vt dicit text.in d.§.fina.alias si vnus eorũ repudiat:alteri non prȩiudicat.probatur etiam in l. pœnitẽte:& ibi per Cy.& doct. C.de iure delib.Et hoc procedit indistinctè in hæreditate profectitia delata filiofam.tam olim quàm hodie:qa hodie nihil est immutatum in profectitiis:sed tantũ in aduentitiis est immutatum hodie per l.vlti.C. de bo.quæ lib.ꝑ quam est prouisum ꝙ filius possit repudiare in sui tantũ præiudiciũ:& similiter pater sine filio potest repudiare quo ad suimet præiudiciũ:quo casu filius solus adire põt patre repudiãte, & ecõtra. ita dicit Bart.in d.§.fi.& dixi s̃, in ij.requisito super gloss.vbi
207 plenè.¶*Habes ergo ex prȩdictis,ꝙ pater nõ potest solus repudiare etiã hæreditatẽ profectitiam.cuius contrariũ videretur dicendũ prima facie : ex quo talis hæreditas pleno iure acquiritur patri & olim & hodie.l.placet.j.eo.& no.Bart. in d.§.iussum.vnde deberet esse idẽ quod dicimus in domino & seruo:& tamẽ contrariũ est veritas vt s̃.Et ratio differẽtiæ est inter patrem & dominum:quia filius sperat omnino mortuo patre fieri sui iuris:quo

casu

casú potest sibi soli acquirere hæreditatem sibi prius delatã: & ideo iura noluerũt quòd pater possit in præiudicium filij repudiare: secus est in seruo: qui nullo modo sperat p mortem domini fieri liber: nã mortuo domino remanet adhuc seruus hæreditarius: vnde cum nullum patiatur prçiudiciũ ex tali repudiatione iura permiserunt domino soli repudiare: & hanc rationem assignat Cy.in d.l.pœnitente.C.de iure delib. & Bal.in l.j.colũ.x.ver.& in vj.
208 puncto.C.qui admit.¶*Prædictis adde vnum notandũ verbum: quòd licet filius non possit expressè repudiare in præiudicium patris tamẽ tacitè repudiando potest patri præiudicare. veluti si passus fuit labi tẽpus sibi statutum ad adeundũ à lege, vel à iudice: nã tunc etiã pater excluditur ab adeundo: nisi filius malitiosè neglexisset adire. ita tenet Bar.in d.l.is qui hæres.§.vlti.& sic in isto casu plus operatur tacita repudiatio quàm expressa: pro hoc est tex.in l.vlti.ĵ.quis or.in bono.
209 pos.ser.¶*Quarto iuxta ordinem glo.oppo.nam bono.pos. decretalem potest quis agnoscere: & tamen non potest eam repudiare.l.j.§.decretalis:ĵ.de succes.edicto: glo.dicit: fallit. tu autem pro intelligẽtia prçmitte quòd bono.posses.in genere sumpta est duplex, quædam enim dicitur edictalis: & quædam decretalis. edictalis est illa quæ est prodita à prçtore mortuo: & ideo dicitur edictalis quia cõtinetur sub edicto prçtoris mortui: nam prætor fecit multa edicta: prout est edictũ vnde liberi: vnde cognati: & alia similia. illa ergo quæ competit ex quocunq; edicto prætoris mortui dicitur edictalis. Et dicitur edictalis donec est in potẽtia, vt agnoscatur antequàm sit agnita. vt no.glos.in l. iij.§.à municipibus, in ver.prçtoris.ĵ.de bono.pos.decretalis autẽ tũc dicitur quando est decreta autoritate iudicis ei cui cõpetit cũ decreto: prout olim requirebatur: & ideo dicitur decretalis à decreto quod olim requirebatur: hodie autẽ non requiritur decretũ: quia nõ est necesse quòd iudex eã decernat, sed sufficit quòd pars eam agnoscat corã iudice per quæcunq; verba.l.vlti.& ibi Bart.& Moder.C.qui admit.& ibi dicit Bart.ꝙ hodie non dicitur vlterius bono.pos.decretalis sed potius iudicialis appellatur. vt etiã no.gl.in d.§.municipibus. ¶His prçsuppositis apparet responsio ad contrarium: nã ideo nõ potest repudiari bono.pos. decretalis: quia antequam sit decreta nondũ est delata nec in esse producta: & cum delata non sit repudiari nõ potest: sicut dicimus in hæreditate quæ nõ potest repudiari antequam sit delata.l.nolle.& ibi glo.& l. is qui

is qui hæres.s̃.eo.ſed poſtquã eſt decreta, minimè poteſt repudiari: quia iam acquiſita eſt: & hęreditas vel bonorũ poſ.ſemel acquiſita amplius repudiari nõ poteſt.l.ſicut.C.de repu. hæred.& l.ſi te bonis.C.de iure deli.& no.Pe.phi.Cor.in cõſi.lxj.colũ.pen.in iiij.volu.& l.ſi quis filium.§.vlti.& ibi glo.vlti. s̃.eod.ita proprie iſtud contrarium ſoluit tex.in d.§.decretalis.& Bart.hic in quarta col.lex ergo noſtra loquitur de hæreditate delata quia illa poteſt adiri & repudiari.l.delata.ĵ.de ver. ſig.& in ea habet locum regula
210 huius l.¶*Sed cõtra hoc poſſet aliquis inſtare, nam ſi dicis quòd bonorum poſſeſsio decretalis non poteſt repudiari: ideo quia non eſt delata:ſequitur quod minime deberet poſſe acquiri: ſicut dicimus etiam in hæreditate: nam hæreditas vel bonorũ poſſeſsio, quæ non eſt delata acquiri non poteſt.vt d.l.delata:& d.l.is qui hęres. in prin. iuncta gl.j.s̃.eod. & tenet Bal.in l.potuit.in vij.q.C.de iure deliber. ſed reſponde quod iſta bonorum poſſeſsio, decretalis eſt quoddam ius executiuum bonorũ poſſeſsionis ædictalis:nã ille qui petit hanc decretalem non petit aliquod ius per ſe ſeparatum:ſed petit executionẽ ſibi fieri per Prætorem viuum de illo iure quod contulit prętor mortuus:quod patet: quia ſi quis repudiat ædictalem perdit etiã decretalẽ: tanquam ſuum executiuũ.vt no.glo.ſing. in d.§.decretalis.in ver.eam. iura ergo quæ dicunt ꝙ non poteſt acquiri hæreditas nondum delata nec bonorũ poſ.loquuntur in illo iure adeundi quod ſtat per ſe:nam illud ad hoc, vt acq̃ratur debet eſſe delatũ.ſed in caſu noſtro ille, qui petit decretalem non acquirit effectualiter ipſam decretalem tãquam quid de per ſe:ſed potius acquirit effectum & executionẽ ædictalis. licet ergo habeat iſtud nomẽ: quia appellatur decretalis:tamẽ in effectu non eſt ipſa quæ acquiritur, ſed eſt edictalis quæ acquiritur mediãte decreto iudicis.Et nota hãc reſpõſionem, qa eſt ſubtilis: ſimile dicimus in hæreditate:nã eſt ius adeundi delatũ:& eſt ipſa aditio: quæ eſt executio iuris adeundi. vnde ius adeũdi põt repudiari: ſed ipſa aditio nõ qa nõ eſt qd in rẽ productũ& poſtquã eſt facta aditio minime põt repudiari per d.l.ſicut. ¶Vltimo gl.iſta in fine ſui allegat concordãtia ad iſtã l.ſ.s̃.eo.l.iiij.quæ incipit nolle.& l.ſi qs extraneus.§.ſed ita.ĵ.e.quę iura vide per te quia clara ſunt:& benefaciũt & concordant cum hac l. Et per hæc ſit expedita tota iſta gl.
211 ¶* Expedita glo. venio ad ſuppletiones.Et pro declaranda materia huius legis Barto. hic reaſſumpſit tria membra & multum elegãter & obſcurè loquitur: pro-

pterea reassumendo dicta tria membra: vt reddam ea magis clara ad hoc, vt sciamus in quibus casibus procedit regula huius l. Præsuppono, secundũ Barto. declarando ipsum quod posse adire seu potentia adeundi consideratur tripliciter. primo modo considerando ipsam potentiam in abstracto non respectu alicuius certæ hæreditatis præsentis nec futuræ: sed simpliciter & in genere: & tũc ista potentia nihil aliud est nisi ipsa libertas quæ est innata cuilibet homini iure naturali per quam permittitur vnicuiq; facere quicquid vult nisi iure, aut vi prohibeatur. l. libertas. s̃. de sta. ho. & insti. de iure perso. §. j. & sic ista potentia non est quid separatum ab ipsa libertate: nam ideo potest quis capere & adire: qui liber est & capax. & in ista potentia consideratur solum libertas & capacitas: nam omnis liber & capax adire potest

212 quando sibi defertur. ¶ *Ponit in simili exemplum Bartol. hic de vsufructu. pro cuius declaratione dic quòd duplex est vsufructus. s. causalis & formalis. vsufructus causalis dicitur ille, quem habet quilibet dominus in re ꝓpria. & ideo dicitur causalis, quia causatur à proprietate & est quid coniunctum cum proprietate. vsufructus formalis est ille, q̃ est separatur à proprietate: & est quoddã ius per se, vt est quãdo vnus habet proprietatem & alius vsufructũ: & ideo dicitur formalis: quia est quædam forma separata à proprietate: & est species seruitutis. ita distinguit Bald. in l. vsufructu. s̃. so. ma. & Alexan. in l. si ita stipulat⁹. §. Titius. j̃. de ver. ob. & Barth. Cepol. in trac. serui. in c. iiij. sub rub. de serui. vsufru. pro hoc est text. in l. si vnus. §. antepen. s̃. de pac. Reducitur ergo ad propositũ istud exemplum quia sicut vsufructus causalis est quid coniunctum cum proprietate & ideo domin⁹ vtitur, q̃a dominus est. ita & istud ius adeundi est vnitum cum libertate hominis: & ideo illud habet quia est homo liber & capax: vt supra. ¶ In ista ergo potẽtia, ita in genere sumpta, procedit regula negatiua tradita in l. nolle. s̃. eod. videlicet quod is qui nõ potest adire minimè potest repudiare: ita dicit Bart. hic quem declara: nam ille qui non est capax ad acquirendum minime est capax ad repudiandum. Regula autem affirmatiua huius l. non procedit: quia ille, qui est capax ad acquirendum non potest repudiare: idest non potest se facere incapacem & tollere sibi libertatem quã habet à natura: nã in vno solo casu potest id facere: secundũ Barto. s. quando patitur se vendi ad precium participandum: in aliis ergo casibus non potest se facere incapacẽ. ¶ Adde quod ista opi. Bar. est vera & communis & ab omni

omnibus tenetur hic secũdum Alex. excepto Rapha. qui tenet contra Bar. s. vt procedat etiam regula affirmatiua: tamen quia opi. Rapha. communiter reprobatur: prout ipsum reprobat hic Alexan. ideo non curo aliter eum referre. Et per istã opinio. Bartol. & communem habes optimam restrictionem & declarationem ad hanc l. scilicet, vt non procedat in potentia adeũdi ita absolute & in ge-
213 nere considerata. ¶* Fallit in alio casu secundum Bart. hic. s. quando aliquis efficitur frater minor de ordine sancti Francisci: nam propter regulam huiusmodi fratrum, talis efficitur penitus incapax. vt habetur in cle. exiui de paradiso. de verbo. signi. vnde amittit libertatem illam & capacitatẽ adeundi: hinc dicit Bart. in d. l. si in metallum. ff. de his qui pro non scrip. ꝙ si aliquis institueret hæredem aliquem fratrem minorẽ talis institutio est ipso iure nulla: adeò quod hæreditas remanet venientibus ab intestato: quod ponit latè Bar. in suo trac. minoricarum. & Bal. in auth. ingressi. col. vj. C. de sac. san. ec. illud ergo quod dixi s̃. in primo requisito in gl. quando hæreditas est delata monacho: qd iuris sit intellige in alio monacho quã in fratre minore. ¶ Deinde Barto. format vnam oppo. de l. iiij. s̃. pro socio: vbi dicitur quod potest contrahi societas de hæreditate incerta obueniẽda. Quã oppo. declara: nam tendit contra id quod supra dixit: ꝙ istud ius adeũdi in genere sumptum non est quid per se, nec separatum à libertate: & ideo non potest repudiari: nam contra istud facit quia spes hęreditatis incertæ potest deduci in contractu societatis: ergo est aliquod ius per se: qa alias deduci non posset: ergo pōt ei renũciari. soluit Bart. & nũc eius solutio est clara, præmissa prædicta declara-
214 tione. ideo vide ꝑ te. ¶* Secundo modo cõsideratur potentia adeundi. & nũc capio secũdum membrum Bart. ibi in ij. col. vbi dicit secundum posse adire &c. Et ista potentia est respectu certæ hæreditatis futuræ nondum delatæ: quia non est mortuus is cuius hæreditate agitur. & in hoc Barto. facit duo membra. s. aut consideramus istam potentiam adeundi ab intestato aut ex testamẽto. Primo casu. s. quãdo est ab intestato: aut est potentia adeundi quã habent descendentes. aut illa quam habẽt alij consanguinei præter liberos. Deinde Bart. dicit assumo aliud secundum membrum. super quo aduerte quòd sub illa subdistinctione quam fecit Barto. de potentia adeundi descendentium & aliorum consanguineorũ omittit primũ membrũ. s. descẽdentiũ: & capit secundũ. s. aliorũ consanguineorũ: & super hoc secũdo ꝓcedit primo:

Et cõcludit Bart.quòd istud ius succedendi quod habet consanguineus in bonis cõsanguinei: non est aliquod ius per se separatum sed est quoddam ius annexum, cum iure sanguinis: & non potest ab eo separari: sicut dicimus in vsufructu causali qui causatur à dominio ita ista potẽtia succedẽdi causatur à consanguinitate:& sine ea nõ est.in ista ergo potentia succedendi procedit regula negatiua secundum Bart.quia is qui nõ habet istud ius succedẽdi: quia nõ est consanguineus: nõ potest illud repudiare.sed regula affirmatiua huius l.nõ procedit: quia is q habet istud ius succedẽdi nõ põt illud repudiare:& ratio est: quia cũ sit quid annexum cum iure sanguinis: & ius sanguinis non potest repudiari.l.ius agnationis.s̃.de pact.l.iura sanguinis.j̃.de reg.iur.& insti.de iure natur.§.sed naturalia. ideo minimè potest repudiari istud ius succedendi.l.pactum dotali.C.
215 de collatio. ¶* Contra tamen illud qd^r dicebatur quòd istud non est ius per se: adducit Bart. duo fundamenta.primum:nam mater quæ non petit tutorem filio suo infra annum perdit ius succedendi illi filio.l.ij.§.si mater. j̃. ad tertul.& l.omnem.C. eod.titu.ergo est aliquid separatum per se. quod patet: quia perditur & vadit ad illos ad quos iret si mater non esset. vt d.l.secunda.§.fina.j̃.ad Tertul. nam si nihil esset de per se per-
216 di non posset.¶*Secundũ fundamentum est:quia consanguineus habet spem succedẽdi con sanguineo suo.l.iij.§.si qs quasi.s̃.de condict. ob causam. sed spes est aliqd.quod patet: quia potest donari seu cedi.l.spem. C.de dona.ergo sequitur quòd tale ius succedendi est aliquid separatum à sanguine. ¶Ad primũ respondet Bar.quòd verum est quòd illud ius succedẽdi potest adimi & separi à iure agnationis.vt d.§.si mater.& §.fi.tamẽ donec durat nõ est aliquod ius separatũ ab illo iure agnationis: sicut vsufructus causalis põt separari à dominio: & tunc dicitur vsufructus formalis. vt. s̃.fuit dictũ.tamen dum est cum dominio non est qd separatũ à dominio.ita in proposito: vult enim dicere Bart.ꝙ ex iuris dispositione propter delictũ personæ separatur ius succedẽdi à iure agnationis:sicut contingit in matre:& habetur in l.quisqs. C. ad l. Iul.maiest. tamen non interueniente dicto delicto stat simul & ab eo non separatur.& tũc loquitur Bar.in suo mẽbro quia tunc durat illa potentia de
217 qua loquimur.¶*Ad secũdum respondet: quod licet consanguineus habeat spem succedendi:tamen ista spes est à iure reprobata propter votum captandæ mortis.l.vl.C.de pac.&.c.ne captandæ. de concessio. præb. lib.vj.& ideo talis spes reproba ta

ta nõ est in consideratione. illud enim quod est à iure reprobatum pro nihilo reputatur. l. conditiones. & l. filius. supra, de conditio. insti. & l. nõ dubium.
218 C. de legibus. ¶ * Limitat Bart. prædictam conclusionem non procedere quando huic iuri succedendi renunciaretur cum pacto iuraméto firmato: quia tũc de iure canonico valet talis renunciatio. c. quanuis. de pac. li. vj. quod ius canonicum seruatur hodie in vtroq; foro: ratione iuramenti quod potest seruari sine interitu salutis æternæ: iuxta cap. cum contingat. de iureiurando. & ibi plenè per Imola. in repetitio. & tenet Alexander & ibi communiter Moderniorr. in d. l. pactum dotali. ¶ Adde quòd Alexand. & communiter doctores sequuntur hoc loco Barto. sententiã ex cuius dictis habes aliam restrictionem & declarationem ad hanc l. scilicet, vt non procedat in potentia adeundi considerata ratione alicuius futuræ hæreditatis hominis viuentis: quæ impropriè dicitur hæreditas.
219 ¶ * Circa illud tamen quod dicit Bart. quod si mater non petit tutorem filio suo pupillo, priuatur iure succedendi ipsi pupillo. Amplia istud procedere etiam in matre naturali tãtum: quia tenetur petere tutoré suo filio naturali: alias priuatur eius successione: text. est in l. vlti. C. qui pet. tuto. per quem text. ita dixit Bartol. in d. l. ij. §. si mater.
220 infra ad Tertul. ¶ * Secundo, amplia procedere non solùm in matre sed etiam in quocunq; coniuncto obtinente primum locum in successione pupilli: quia priuatur successione, si nõ petit ei tutorem. text. est in l. sciant. C. de leg. hæred. & not. Bart. in l. ij. col. j. s̃. qui pe. tuto.
221 ¶ * Tertio, amplia procedere non solùm quando mater fuit negligens in petendo tutore: imò etiam si petiit tutorem: & deinde ille tutor non administrauit, vel non fecit inuentarium & alia solennia à iure requisita: nam si mater non solicitauit, vt administraret, vel faceret inuentarium similiter priuatur successione: ac si non petiisset. text. est & ibi glos. & Bart. in l. ij. §. quod si pater. j̃. ad Tertullia. & Bartol. in l. vlti. §. personis. C. de administrat. tuto. Idem est si ipsa mater, vel alius successurus legitimè ab intestato, cui tutela ipso iure defertur non administrauit: vel minus legitimè: non faciendo solennia: nam licet vtiliter gerat negocia pupilli: adhuc tamen priuatur hæreditate ipsius: ex eo quia non legitimè gessit: ita dicit Bartol. in d. l. ij. colum. ij. s̃. qui pe. tuto. & Bald. in l. precibus. colum. iiij. in fine. & seq. C. de impub. & ali. substi. & Bal. in l. matres. colum. ij. in fine. C. ad Tertul. & glos. in d. §. quod
222 si pater. ¶ * Quod tamen pro-

cedit solũ in tutore petito à le scilicet ab ipsa matre: nam secus est in tutore testamẽtario, vel legitimo: quia in eo non tenetur esse solicita, vt administret, vel inuentarium faciat: vnde tunc non punitur: secundum Bartol. in d. §. personis. & Bald. in d. l. precibus. colum. v. in princip. Et ad prædicta adde Petr. philip. Corn. in consi. iiij. in iij. volu. vbi plene de hac materia. & Bald. in consil. ccccij. in iiii.
223 volu. ¶* Quarto, amplia istud procedere etiam in substituto pupillari: quia si non petit tutorem pupillo priuatur iure substitutionis: & non succedit. casus est in d. l. sciant. & tenet Bartol. in d. l. ij. colum. iiij. s̃. qui pe. tuto. Quod limita singulariter non procedere in substitutione fideicommissaria: quia talis substitutus non priuatur fideicommisso: licet non petierit tutorem pupillo. Casus est in l. credendum. §. si vero maritus. s̃. qui pe. tuto. & est ratio: quia tale fideicommissum non trahitur ad successionem pupilli, sed tantum testatoris: vt ibi habetur: & nota. Bartol. in d. l. ij. colum. iiij. pro hoc est textus in l. cohęredi. §. cum filiæ. s̃. de vul
224 gari & pupillari. ¶* Quinto, amplia etiam si esset datus tutor in testamento minus legitimè adeò quòd indigebat confirmatione iudicis, nam si mater, vel alius successurus non petierit ipsum confirmari per prętorem: similiter priuatur successione: textus est in d. l. cre-
225 dendum. in principio. ¶* Sexto, amplia etiam si esset datus tutor in testamento: qui se excusauit ex iusta causa: nam si mater non petiit alium subrogari in locum excusati priuatur hæreditate: text. est in d. l. credendum. in principio. & ibi Bartol.
226 ¶* Septimo, amplia procedere non solùm in tutore petendo, sed etiam in curatore: quia si mater non petit curatorem filio suo pupillo in casibus in quibus est necessarius curator pupillo: vt quando tutor legitimus, non est idoneus. vt instit. de curator. §. interdum. priuatur successiõe filij. textus est in d. l. ij. §. quid si curatores. j. ad Tertullia. & in l. j. s̃. qui pe. tuto. secus est, si haberet filium adultum: quia non tenetur ei petere curatorem, vt d. l. j. & l. mater is. C. eodem titulo.
227 ¶* Octauo, amplia procedere etiam si mulier sit prægnans: quia tenetur petere curatorem ventri: alias si posthumus nascatur & moriatur: ei non succedit. text. est & ibi Bartol. in d. §. quid si curatores. & Bald. in dicta l. matres. colum. fina. C. ad Tertullia. & in d. l. precibus. capitu. vj. in fine. Quod tamen limita nisi mulier peperisset infra triginta dies post mortem mariti: quia sibi non imputatur si curatorem ventri non petiit. ita singulariter dicit Bar. in l. j. §.

eleg

eleganter. ff. de liber. agnoscen. Et de hoc dicto vide omnino Bald. in consil. cclxxxviij. in ij. volumi. vbi tenet quod sufficit si mulier petat curatorem infra annum: vel si posthumus moritur infra annum à morte mariti non incidit mater in penam
228 priuationis. ¶* Nono, amplia procedere etiam in muliere habente filium furiosum: quia si non petit dari sibi curatorem, priuatur eius successione. text. in dicto §. quid si curatores. in fine.
229 ¶* Decimo, amplia procedere etiam si mater petiit tutorem: sed minus idoneum & inhabilem: quia habetur ac si non petiisset: & punitur priuatione hæreditatis. idoneus autem intelligitur dummodo sit locuples: text. est & ibi Bartol. in l. ij. §. quid si indignos. & §. ido-
230 neos. infra ad Tertul. ¶* Vndecimo, amplia: vt petat tutorem cum effectu: idest quod petat taliter quod detur & administret effectualiter: alias non sufficit solum petere nisi etiam eum dari faciat. vt nota. glos. in l. matris. C. qui pe. tuto. per quã ita dixit Bartol. in d. l. ij. colum. ij. ff. qui pet. tuto. ponderando illud verbum, petierit: quod est in dicto §. si mater. & in dicta l. sciant. quod verbum, petierit: est futurum subiunctiui: & debet intelligi cum effectu. l. prima & ibi per doctores. ff. quod
231 quisque iuris. ¶* Duodecimo amplia vt mater priuetur omnino hæreditate filij propter non petitum tutorem in casibus prædictis: etiam quo ad legitimam: quia etiam legitima penitus priuetur: secundum Bald. in consilio cxl. in primo volumine.
232 ¶* Istam regulam sic ampliatam limita primo procedere dummodo pupillus moriatur post annum à tempore quo indiguit tutore: secus est si moriatur infra annum: quia nõ priuatur mater vel alius agnatus eius successione. Et est ratio: quia à lege noua datur vnus annus ad petendum tutorem. vt dicta l. sciant. C. de legi. hæredi. vnde si pupillus moritur infra illum annum, non dicitur mater esse in mora. & ideo non priuatur hæreditate. ita tenet Alexander in l. si decesserit. columna finali. qui satisdare cogantur. vbi dicit hanc esse magis communem opinio. non obstante eo quod dicit Bartol. in l. ij. §. confestim. ff. ad Tertullia. vbi tenet quod mater est in mora eo ipso quod non petit tutorem quàm primum potest: quem reprobat Angel. in consilio clxvj. colum. fina. incipien. si testator. vbi tenet quod de iure hodierno mulier habet totum annum: & ita etiam alij agnati. per dictam l. sciant. Idem tenet Bald. in consil. cclxxxviij. in secundo volumine. vbi dicit, quod ita communiter obser-

uatur: & ita debet intelligi dictus §. confestim. Idem dicit Bald. in consilio cclxxxviij. in primo volumine. & in consilio cclxxix. in tertio volumine.

233 ¶ * Hoc tamen procedit nisi mater se minimum arctasset in fine anni ad petendum tutorem: & pupillus esset mortuus in fine anni: de quo anno superérant pauci dies infra quos verisimiliter non potuisset peti & decerni tutela: alias secus: tunc enim priuatur successione: ac si post annum mortuus esset. Ita tenet Alexander in l. cum stipulatus. infra de verborum obligationi. Et Paulus de Castro in suo notabili consilio quod incipit, Postpositis & cętera. in numero clxvij. in primo volumine. vbi multum notanter distinguit maximè in fi. colum. reassumendo hanc materiam. Quod potest corroborari ex dictis Bald. in pręallegatis consiliis. vbi dicit, quòd si propter tarditatem matris in petendo tutore, res pupilli est effecta deterior punitur mater priuatione hæreditatis.

234 ¶ * Et quia in isto casu fit executio à lege ipso iure non admittitur purgatio moræ: vnde nihil proficeret matri si peteret tutorem post annum. Ita tenet Angel. in repetitione l. si insulam. colum. septima. Et ibi etiam Alexander colum. xj. ff. de verborum obligatio. & sentit Bartol. in dicto §. confestim

235 in fine. ¶ * Item prædicta restringe nisi mater fuisset infra annum citata, vt tutorem peteret pupillo periclitanti: & id facere neglexisset: nam tunc etiam si intra annum moriatur pupillus, priuatur successione mater: secũdum Baldum in dicta l. precibus. columna sexta. versiculo, Item dixi confestim & cętera. Vbi etiam tenet id quod supra dixi: scilicet quod habet annum de æquitate: & idem Bald. in dicta l. matres.

236 ¶ * Secundo, principaliter limita hanc materiam, ita ampliatam: nisi mater petiisset curatorem pupillo petenti & consentienti: nam licet debuisset petere tutorem: tamen per dictam petitionem curatoris excusatur, vt non puniatur. Ita tenet Bald. in authentic. iisdem. columna tertia. in principio. C. de secund. nuptiis.

237 ¶ * Tertio, limita nisi mater misisset procuratorem ad petendum tutorem filio suo: qui procurator fuit mortuus in itinere: & propter eius mortem fuit retardata petitio tutoris: nam tunc non priuatur successione: ex quo per eam non stetit. Casus est notabilis in lege, cum à matribus. C. qui petant tuto. & nota. gloss. in lege, pręses. C. de appellationibus.

¶ Quarto limita hanc materiam procedere in matre maiore vigintiquinque annis: nam secus est si tempore mortis mariti

riti reperitur minor viginti-quinq; annis : quia licet tutorẽ non petat infra annum: non tamen priuatur successione pupilli. Casus est in l.ij.C.si aduer.de lic. vbi probatur quod non est opus alia restitutione in integ. Ita notanter decidit Lodouic. Roma.in cõsilio cclxxix.& Pet. phi. Corn. in consilio xl.col.ij. in iij.vol.quod adeò verum est, vt etiam si efficiatur maior & perseueret in negligẽtia petendi tutorem : adhuc tamen non priuatur successione:quia sufficit quòd fuerit minor tempore mortis mariti, etiam si per triduum post efficiatur maior. Ita dicit glos. in l. prima.C. in quibus causis in integ. restitu.non est neces.& glo.in l.minoribus. C.de his qui.vt indig. & Ludo. in d.consi.cclxxix.& Spec.in ti. de restitu.in integ.§. quis autẽ. versic. Sed quid si ipsa. & Bald. in authen.si captiui.colũ.ij.ver. Istam quæstionem &c.C.de episcop.& cleri. & in l.qui contra. C.de ince.nupt.& glos.in l.matres.C.ad Tertul. & Bal. in d.l. precibus.col.iiij. versi. quid ergo.C.de impuber.

238 ¶ * Verum prędicta procederent de iure communi: secũdum quòd ætas minor intelligitur à triginta annis infra. Tamen hodie in regno istud est correptũ per constitutionem regni: quæ incipit, Minorum iura. in fi. vbi est statutũ quod minor ætas hodie, tam in masculo, quam in fœmina est à decẽ & octo annis infra. Et ibi generaliter loquitur tam in cõtractibus, & iudiciis: quàm in omnibus. per quã cõstitutionem dico quod hodie mater, si est infra decẽ & octo annos excusatur si non petierit tutorem:alias secus:quia si excedit dictam ætatem decem & octo annorum reputatur maior per dictam constitutionem Minorum iura. per quam idem dico in aditione hæreditatis: scilicet, vt possit quis adire hæreditatem absque restitutione: eoipso quòd est maior decem & octo annis. Et hoc adde ad ea quæ dixi supra in quarto requisito super gl.

239 ¶*Quinto, limita procedere quãdo pupill⁹ moritur in pupillari ætate: sec⁹ si moritur factus pubes : nã licet mater non petierit ei tutorem : nihilominus succedit ei adulto morienti.Casus est in dicta l.matres.C.ad Tertullianũ. & in l.omnem.eo. titu. ibi si filius impubes &c.

240 ¶*Sexto, limita non procedere quando extarent consanguinei, quibus legitima tutela defertur : nam tunc mater non tenetur petere tutorem datiuum pupillo. Ex quo legitimus pręfertur datiuo.l. si sororis. C. qui da. tuto. Vnde sequitur quod si pater moriatur relictis duobus filiis, altero pupillo : & altero maiore non tenetur mater petere tutorem filio pupillo ex quo ipso iure frater est ei⁹ legitimus tu-

tor. Et idem quando essent alij consanguinei. Ita not. gloss. in d.l. matres.C.ad Tertu.& Soc. in consil.centesimo quinquagesimo tertio.colum.fi.in ij.volu.

241 ¶*Hoc autem intellige procedere. Tunc demum si mater infra annum renuntiet expressè tutelæ filij:ita quod declaret se nolle esse tutricem. Nam tũc facta ista renuntiatione est aperta legitimis: & extunc non tenetur petere: secus si non renuntiet infra annum: & non administrat, nec petit tutorem: quia priuatur successione, etiã si mille consanguineos habet pupillus. Ita tenet Bartolus in dicta lege secunda. §. quod si pater.infra ad Tertulianum. & Baldus in dicta lege,matres.colũ.ij. & idem Bal.in d.l.precib⁹. colũ.quinta. Et Bartolus in lege secunda. columna secunda. supra q pet.tut. Et iste est verus & communis intellectus ad illam glos. in dicta lege,matres. & est ratio secundum prȩallegatos doctores: quia hodie mater præfertur omnibus consanguineis in tutela filij sui: verum est tutrix volũtaria: quia si non vult potest eam repudiare: vt habetur in authentica, matri & auię.C.quando mul. tuto. officio fungi potest: & plenè per Bartolũ in lege, si quis sub conditione.supra de testament.tute.vnde dicitur tutrix anomala & extraordinaria: & ideo quãdiu ipsa non repudiat tutelã nõ est aperta via aliis legitimis quibus ipsa prȩfertur: meritò non excusatur per eos nisi renũtiet vt supra. Idem tenet Bal.in consilio ccxlj. in quinto volumine.

242 ¶*Septimo, limita nisi intersit pupilli vt non petatur sibi tutor: vt quia erat sibi factum aliquod magnum legatum sub conditione:si tutorem non haberet: nam tunc mater excusatur si tutorem non petit:vt consequi faciat legatum filio:casus est in lege secunda. §. tractari. infra ad Tertulianum, per quẽ ita dicit Baldus in dicta l. matres.columna prima.

243 ¶*Octauo, limita non procedere quando mater fuit præuenta ab alio forte consanguineo,infra annum in petẽdo tutorem: quia alius petiit ante eam: nam ipsa mater excusatur ex quo non fuit in mora: aliâs secus si forte esset lapsus ann⁹. ita not glo.in d.lege,matres.& Ioan. de pra. in lege secunda. C.si aduer.deli.pro hoc est tex. & ibi gloss. in lege,sororem.C. de his quibus vt indig.

244 ¶*Nono, limita non procedere quando mater gessit tutelam minus legitimè: vel passa fuit tutorem minus legitimè gerere: & erat in tali loco in quo habebat penuriam peritiorum: quia excusatur propter suam simplicitatem & prȩsumptam ignorantiam. Ita tenet Soci. in consilio xxxix. colum. vij. in primo volumi. & Baldus

in d.

in d.l.matres.colum.ij. in fin.& Paul.de Cast. in l.ij.C. de in ius vocand. quem ad hoc refert Alexand. in addi. ad Bald. in l. precibus. colum.v. secus si mater potuisset consulere peritiores: quia tunc punitur iuxta ea quæ ponit Bald. & Alexand. & communiter doctores in l. iuris ignorantia. C. qui admit. & in l. in bonorum. & ibi Bartol. ÿ.de bonorum possessio. Et ita intellige & limita id quod supra dixi in tertia ampliatione.
245 ¶*Decimo,limita nisi mater, vel alius qui debebat tutorem petere fuisset absens, vel ignorās, vel infirmitate impeditus, vel alia iusta causa:quia excusatur. Ita tenet Soci. in consilio clij. columna penultima..in ij. volu. Pro hoc est text. in l.ij.§. cō festim.ÿ.ad Tertu.& Soci.in consi.xxxix.col.vij.primo volu.
246 ¶*Vndecimo, limita nisi pupillus erat multum pauper & egenus: & propter hoc mater non petiit ei tutorē: quia excusatur & non punitur secundum Barto.in l.ij.C.de nego. gest.& in l.mediteraneę.C.de anno.& trib.li.x.& Bald.in l.j. col. fi.C. de neg.gest.& idem Bal. in consil.ccxxxix. in v.vol. pro hoc est text.in l.ij.§. ꝙ si penitus.ÿ. ad
247 Tertul.¶*Duodecimo, limita nisi pupillus haberet multos creditores: & mater nollet ei petere tutorem, ad hoc, vt sit indefensus & non posit conueniri à creditoribus nec cōdemnari. Ita singulariter dicit Alex. in addi.ad Bart.in d.l. sciant.C. de legi.hære.per text.in d.§. ꝙ
248 si penitus. ¶*Decimotertio, limita non procedere in matre prodiga: quia excusatur si non petiit tutorem filio suo. Ita dicit Alex. in l. is cui bonis. colū. iiij.in fi.ff.de verbo.oblig.& ibi etiā Ang. & ratio est:quia prodigus excusatur à delictis consistentibus in omittēdo .l. fulcinius.§.adeo.ff. ex quibus cau
249 sis in posses. ea. ¶*Decimoquarto, limita non procedere si mater,vel alius qui debet per tutorem petere sit bānitus, vel missus in exilium: quia excusatur si non petit:vt est glo. & ibi Bart.in fi.in l. planè.s̄. de excu.
250 tu. ¶*Decimoquinto, limita non procedere quando pupillus haberet substitutum pupillarem:quia non tenetur mater illi petere tutorem: ex quo tale onus petēdi spectat ad substitutum,qui sperat successionē. Ita tenet Bal.in consi. cccxvij. in v. volu.& in consil.cxl.in j.volu.
251 ¶*Decimosexto, limita non procedere quādo pupillus haberet tutorē testamētariū:quia tunc non tenetur mater gerere tutelā nec petere tutorē: secundūm Bal.in consi.cccciij. in iiij.
252 volu.¶*Vltimo, in hac materia,vt nihil intactū relinquatur, Adde prædictis, quòd mater non solùm ex causis prædictis priuatur successione filij:sed etiā si esset tutrix filij sui:& deinde

de transiuit ad secunda vota, non petito tutore : & non reddita ratione administrationis tutelæ : & non solutis reliquis: nam tunc statim ipso iure priuatur omni successione, & iure substitutionis sibi obueniente ex parte filij. text. in l. omnem. C.ad Tertull. Et tunc priuatur non solùm successione filij: sed etiam omnibus legatis & fideicommissis sibi à viro & patre pupilli relictis & etiam donationibus causa mortis:& vadũt ad hæredes mariti.text. est in l. j.§.omnium. iuncta auth. eisdẽ penis in fi.C.de secun.nup. per quem ita tenet Soci. in consil. xxxix.colũ.vj. in primo volu. & istæ pœnæ etiam hodie sunt in vsu.vt habetur in deci.lxxv.consil.Neapo.& tenet Barto.in dicta l.j.& Paul. de Castr. in consilio cliiij.in secũdo volumine.

253 ¶*Quid autem si mulier quæ secundò nupsit,fuit iterum effecta vidua per mortem secundi mariti & vult iterum suscipere tutelam filij quam reliquit per transitum ad secunda vota : an possit? dic quòd non : ratione præcedentis suspitionis & renuntiationis. Ita tenet Bald. in auth.sacramentum.in fi.C. quãdo mul.tu.offi.fung. Hoc tamẽ limitat Specu.in titu.de tutore. §.nondum.versicu. quid si mater susceperit tutelam &c. non procedere quando res esset integra quia nondum esset prouisum pupillo de tutore:quia tũc posset mater vidua facta suscipere eius tutelam : alias secus: & illud dictum Spec. refert Alexand.in additio.ad Bartol.in d.

254 l.sciant.C.de legi.hære.¶*Reuertor nunc ad Bart.qui ingreditur primum membrum quod omiserat,scilicet de posse succedendi liberorum : & dicit ipse quòd istud ius succedendi est quid separatũ à iure filiationis quod probat trib⁹ rationibus. Primo quia filij habent ius succedendi parentibus.l. nec ei.§. pręterea.ꝟ. de adop. Secundo quia ista spes est à iure approbata propter votum parentum quod est vt eorum hæreditas vadat ad filios.l.scripto.ꝟ.vnde libe. & l. nam & si parentibus. ꝟ. de inoffic. testa. Tertio quia mortuo filio primi gradus nepotes succedunt in illũ gradum filiationis.l.j.§. suos. ꝟ. de suis & legi.& institu.de hære. ab inte.§.cum filius . ergo est ius separatũ à iure filiationis : quod patet:quia in illum locum subintrat is , qui non est filius sed nepos. Et in isto casu procedit regula negatiua secundũ Bart. quia qui non habet istud ius filiationis non potest illud repudiare:sed affirmatiua non procedit:quia is, qui habet tale ius non potest illud repudiare.l.pactum dotali.C. de collatio.& l.

255 vlti.ꝟ.de suis & legiti. ¶*Cum hac opi.Bar.simpliciter pertranseunt doc. hic:& maxime Alex. Ego tamẽ considerandum putaui

taui an Bart. bene loquatur in eo quod dicit ius ſuccedendi liberorum eſſe quid per ſe ſeparatū à iure filiationis: & in hoc facit differentiam ius ſuccedendi liberorum & aliorum agnatorū puto attentari poſſe contra Barto. ſcilicet quod idem ſit in vtroq; & ꝙ imò iſtud poſſe liberorum non eſt quid ſeparatū à iure filiationis: & moueor, primò quia filius ideo habet iſtud ius ſuccedendi, quia cenſetur proximior agnatus patri cæteris agnatis. l. vlt. & authen. in ſucceſsione. C. de ſuis & legiti. Nam caro filij cenſetur eadem cum carne patris: vt not. Soci. in conſilio celij. colū. xv. verſiculo ad tertiam. in ij. volu. propter quam identitatem carnis eſt inductum illud commune votum parentum de quo in dicta l. ſcripto. in fin. Si enim filius non cenſeretur proximior in ſanguine: certū eſt quod nō habeat tale ius. Ergo eſt coniunctum & cauſatum à iure ſanguinis: vnde donec durat non poteſt dici quid ab eo ſeparatum: ſicut dicimus in vſufructu cauſali: vt ſ. Secundo quia ſi diceremus iſtud ius eſſe quid per ſe ſeparatum: ſequeretur quod filius poſſet huic iuri renuntiare tanq̃ ſeparato à iure filiationis: & tamen videmus quòd ita non poteſt huic iuri renuntiare filius ſicut alius agnatus: vt dicta l. pactum dotali. & dicta l. vlti. & probatur in l. ſi quando. §. illud. C. de inoffi. teſta. Et nō poteſt eſſe alia ratio in vtroq;: niſi illa quod iura agnationis & ſanguinis repudiari non poſſunt. l. ius agnationis. ſ. de pac. & l. iura ſanguinis. j. de reg. iur. ¶Non obſtant modo rationes Bartol. & primo quia filij dicuntur habere ſpem: vt dicta l. nec ei. §. pręterea. quia dico quòd iſta ſpes exponitur prout exponebat Barto. in ſpe aliorū coniunctorum. ſ. hoc eſt actus voluntatis filij ſperantis. Et licet Barto. dicat quòd iſta ſpes filiorum eſt approbata à iure propter commune votum parentum: tamen ego dico ꝙ imò etiā talis ſpes eſt à iure reprobata per tex. in l. pactū quod dotali. C. de pac. vbi patet ꝙ non licet paciſci ſuper hæreditate patris: eſt enim prohibitum ſperare in mortem alterius etiam patris: vt ibi. præterea ſi iſta ſpes eſſet approbata: ſequeretur ꝙ poſſet remitti & alteri cedi. l. ſpem. C. de donatio. Et tamen videmus contrarium: quod remitti non poteſt: vt dicta l. ſi quando. §. illud. & d. l. fin. j. de ſuis & legi. ¶Non obſt. d. l. ſcripto. quia licet parentes habeāt iſtud votum propter amorem paternum nō per hoc ſequitur ꝙ filij debeant ſperare in eorū mortem: quod à iure reprobatur.
256 ¶*Non obſtat ꝙ mortuo filio nepos ſuccedit in illud ius filiationis ſeu ſuccedendi: quia nego iſtud quod nepos ſuccedat

dat in illud proprie ius quod habebat filius: quia si succederet in illud proprie quod habebat fili⁹ sequeretur quod veniret ex persona patris ad successioné aui:& tamé contrariũ est veritas: qa imò nepos venit ex persona ꝓpria: & subintrat gradũ patris ex iuris dispositione: vt not. Bar. in l. q superstitis. ĵ. e. & in l j. §. si sit nepos. ĵ. de colla. dotis. & Soci. in d. cõsil. cclij. col. iiij. si enim veniret ex persona patris modo transmissiuo: non esset necesse facere métioné de nepote in testaméto: nã sufficeret filiũ esse institutũ: qa licet moriatur viuo testatore: nepos succederet in ius filij ac si ipse esset institutus: & non rũperet testamentũ: quod est contra l. gallus. ŝ. de libe. & posthu. Dico ergo quod nepos succedit vt nepos & non vt filius: tamé subintrat gradũ patris per modũ cuiusdam substitutionis.

257 ¶*Ad cuius declarationem presuppono ꝙ hereditas æquali iure est debita ita filio sicut nepoti: & omnibus descendétibus in infinitum: ordine tamen successiuo: vt habetur in d. l. gallus. §. quidã rectè. Ita vt etiã si Adã hodie viueret haberet necesse oés homines hæredes instituere ordine successiuo. Stante ergo ista iuris dispositione mortuo filio statim reperitur nepos post eum in primo gradu: qa nemo ipsum antecedit: & propterea dicitur subintrare gradum patris: ex persona tamen propria. Ita notanter dicit Bar. in l. si auus. C. de lib. præte. ¶Preterea ista cõsideratio Bar. cõfunditur per authé. cessante. & authé. post fratres. C. de legi. hære. vbi patet ꝙ etiam quando tractatur de successione fratris: & sic de iure succedédi trãsuersaliũ filius succedit in locũ patris: ergo si per hãc rationé Bart. vellem⁹ dicere ꝙ istud ius sit separatum: sequeretur idem dicendum in iure succedédi agnatorum: cuius cõtrarium tenuit ipse superius. per quę puto posse teneri cõtra Bart. salté in via disputatiua licet doc. cõmuniter pertrãseant cum eo, maxime Soc. in d. cõsi. cclij. in xj. col.

258 ¶*Ex his quæ dicit hic Barto. inferũt hic Pau. de cast. & Alex. ad q. stãte consuetudine vel statuto ꝙ primogenitus succedat in feudo prout est hodie in regno in feudis titulatis habentibus dignitaté regalé: de quib⁹ habetur per Bal. & doc. in c. j. de feu. marchi. & per Alex. in cõsi. vij. & cõsi. xxv. in quinto vol. & idé in aliis feudis inferioribus in casu quo viuitur iure Frãcorum: si moritur pater feudatarius relicto filio secũdogenito & nepote ex primo genito: qs succedat in feudo filius vel nepos. Alexã. hic distinguit: vt hic per eum. hunc articulum plené examinat Soci. in d. consi. cclij. in ij. volu. & tenet ꝙ nepos ex primogenito succedit, patruo

excluso:

excluso: quia subintrat locum primogeniti: hanc etiam opin. tenet Paul. de Cast. in consilio clxiiij. in ij. volumi. Sed And. de Iser. tenet contrarium in c. j. §. his vero. de gra. suc. in feu. & in c. j. col. v. de natu. suc. feu. scilicet ꝙ secundogenitus preferatur nepoti. Tamē primā partē in fauorē nepotis tenet Cardi. Alexādri. in d. c. j. de feud. marchiæ. vbi per sexdecim col. examinat hūc articulū plenius quā alius & arguit ad partes: tandē cōcludit pro nepote. ¶ Deinde ingreditur Bart. secundū membrum suæ distinctionis scilicet de posse succedere ex testamento: & dicit ꝙ istud non est aliquod ius nec spes à iure approbata viuēte testatore: quia viuo testatore, nō potest quis petere aperiri tabulas testamēti: & in hoc secundū eum procedit similiter regula negatiua: non aūt affirmatiua: quia viuo testatore, non potest quis repudiare hæreditatē: vt ĩ. l. proxima. Adde ꝙ in omnibus Bar. bene loquitur & communiter approbatur.

259 ¶*Ex cuius dictis collige notabiliter quòd hæres institutus non potest viuo testatore petere ꝙ tabulæ testamēti aperiantur. l. ij. §. si dubitetur. infrà quemad. testa. aperiā. hinc dicit Bal. in d. §. si dubitetur. in j. not. quòd notarius non debet ædere testamentum hæredi viuo testatore: nec etiā legatario: sed ipsi testatori potest ædere si testator illud vult. Et hoc probatur in tex. in d. §. si dubitetur. & sentit Barto. in l. vlti. col. iij. circa finem. C. de edic. diui Adria. tol. vbi ex hoc dicit quòd eoipso quòd reperitur testamētū in manu hęredis, pręsumitur testator esse mortuus: quia eo viuo illud habere non potest: & ita etiam tenet Pe. Phi. Cor. in cōs. lxxxv. colū. iij. in secundo volu.

260 ¶*Adde etiā prædictis ꝙ notarius etiam mortuo testatore nō tenetur ædere legatario totum testamentum: sed solùm illam particulam legati sibi facti cum hæredis institutione & nō vltra: secundum Barto. in l. ij. §. diem. ĩ. quemadmo. testa. aper.

261 ¶*Quærit Bart. hic an substitutus pupillaris dicatur habere aliquod ius vel spem approbatam saltem mortuo testatore & viuo pupillo: & dicit ꝙ non: per l. ij. §. interdum. s̃. de vulg. & pupilla. & dic vt hic per eum: quia clarè loquitur & bene.

262 ¶*Capio nūc tertium membrum principale Bar. in quo cōsideratur potentia adeundi respectu certæ hæreditatis præsentis: qa mortuus is de cuius hæreditate agitur. Et istud ius adeūdi consideratur tripliciter: secūdū Bar. primo modo respectu alicuius hæreditatis nōdū delatæ: vt quādo aliqs est institutus sub cōditione & mortuo testatore nondum venit conditio: & sic pēdet: & istud dicitur esse aliquod ius: & spes ista est approbata

approbata à iure: quod patet quia potest talis spes deduci in contractum.l.nomina.ſ. de hæ re.vel ac.vend. & l. spem. C. de dona. Est enim approbata:quia non speratur vlterius in mortẽ testatoris cum iam mortuus sit. ¶Sed contra hoc opponit Bar. de l. nec emptio. ſ. de contrahen.empt. vbi spes non dicitur aliqua res: & probatur ibi in §. aliquando. vbi dicit quòd aliquando potest cõtrahi emptio sine re. veluti &c. Et sic ponit exemplum de spe.ergo spes nõ est res. Dicit Bart. solue per te. Tu potes soluere de mẽte Bal. in l.si ea.colũ.ij.C.de vsur.ꝙ illa spes non est res intelligendo rem præsentem quæ in contractu deduci solet:sed illa spes est quoddam quod habetur pro re vt tenet Barto. in l. si iactum.ſ. de act.empt. vbi dicit quòd est quoddam factum:& patet:quia ita deducitur spes in contractu
263 sicut res. ¶*Secundo modo consideratur istud posse adire secundum Bar. quando hæreditas est delata: tamen non potest adiri propter aliquod impedimentum: vt quia deficit aliquod ex illis nouem requisitis super numeratis in glo. & tunc dicit Barto. ꝙ istud est aliquod ius per se: quod probat duabus rationibus. Primo quia præscribitur.l. licet.C. de iure deli. Secundo quia quandoq; transmittitur iuxta not.per eum in l. ventre.ĵ. eodem. Et potest esse exemplum in infante, qui non potest adire:& tamen transmittit ad patrem.l. si infanti. C. de iure deliber. & etiam ex potentia suitatis:vt not. ibi Alexand. & docto. Item in furioso: qui transmittit ex potentia suitatis: secundum Ang.in l. Anthistius. §.vlti.ĵ.eo.& Bal. in l.potuit.in quinta quæstione à contrario
264 sensu.C.eo.titu. ¶*Iuxta hoc quærit Barto. postq̃ dixit quod istud est aliquod ius: quæritur quod ius est: an dicatur solum ius adeundi:an verè possit etiã dici ius deliberandi: & distinguit. Aut est impedimentum habens defectum scientiæ: & dicitur solum ius adeundi: non deliberãdi. Aut est alius defectus quã scientiæ & tunc dicitur ius adeundi & deliberandi. Nota igitur verba Bart. quia multum singulariter loquitur: & ex verbis suis collige plures notabiles & vtiles conclusiones.
265 ¶*Prima conclusio colligitur ex principio huius secundi mẽbri: quod hæreditas delata dicitur etiam illa quæ non potest adiri propter aliquod impedimentum personæ hęredis:dum modo sit purè relicta: ex qua conclusione habes optimam limitationem ad l. delata. ĵ. de verborum significa. secundum Alexand. hic. Nam ibi dicitur quòd hæreditas dicitur delata ea quæ potest adiri:ergo si non potest adiri non dicitur delata. Intellige quando non potest adiri

adiri quia non est mortuus testator: vel nõ est purificata conditio: & sic ex alio impedimento, quàm ex eo quod est in per
266 sona hęredis. ¶* Secunda conclusio est quòd tempus triginta annorum per quod præscribitur aditio hæreditatis iuxta dictam l. licet. currit etiã ignoranti delatam sibi esse hæreditatem: & sic est continuum: & de hoc fuit dictum supra in prima charta. in quarta differẽtia.
267 ¶* Tertia conclusio est quod etiam is, qui est impeditus adire potest trãsmittere ius adeundi & etiam ius deliberandi diuersis respectibus: prout colligitur ex supradictis & infra di-
268 cendis. ¶* Quarta conclusio est quòd is demum transmittit ius deliberandi, qui scit hæreditatem esse sibi delatam: vnde ignorãs, furiosus & infans: non transmittunt ius deliberandi: ex quo scientiam non habent: & ignorans deliberare non potest: quod nota pro intellectu l. cum antiquioribus. C. de iure deliber. & ibi est glos. notabilis in versicu. qui sciens. quòd annus infra quem trãsmittitur ius deliberandi nõ currit nisi à die scientiæ: & deinde inantea est
268 continuus. ¶* Quinta conclusio est: quòd is qui habet ius adeundi non habet de necessitate ius deliberandi: prout est in ignorante: nam potest esse ius adeundi sine iure deliberandi: secus è contra: quia is qui habet ius deliberandi habet etiam de necessitate ius adeũdi: quia ius deliberandi non potest esse
270 sine iure adeundi. ¶* Contra prædicta opponit Bartol. nam præsupposito quòd istud ius adeundi ita impeditum sit aliquod ius: vt s. ergo deberet quæri domino per seruum hæreditas sine iussu. l. placet. j. eodem. quod est contra. l. si quis in bona. §. iussum. j. eodem. tu respõde declarando Bar. quod verum est quòd istud ius adeundi dicitur aliquod ius. verũ non est ius quæsitum: sed ius quærendi de futuro: vnde verum est quod quando agimus de iure quæsito quicquid acquirit seruus immediatè illud acquirit domino: & ita loquitur d. l. placet. secus est quando agitur de iure quærendi: quia antequam acquiratur seruo nõ acquiritur domino: & ita dicimus in aditione hæreditatis in qua requi-
271 ritur iussus. ¶* Habes ergo ex prædictis verbis Barto. quòd ille qui habet ius adeundi hæreditatem non dicitur habere aliquod ius quæsitum: quia nihil acquisiuit antequam effectualiter adeat. Ex hoc verificatur illa conclusio quę se habet: quòd ius adeundi hæreditatem non dicitur esse in bonis nostris. Ita tenet Bald. in c. j. §. iniuria. colum. ij. versicu. & nota. de pace iura. firm. & Petr. philip. Corn. in consilio xj. colum. j. & consil. ccvj. col. viij. in fi. in iij. vol. & in

consi.ccxxix.col.ij.in fi. & cõsi. ccliiij.in prin.in iiij.volu.in quibus locis etiam habetur quòd ius adeundi non potest cedi: nec transferri in alium: & pro hoc est tex.in l. pretia rerum.ꝭ. ad l.falci. ¶Ad propositum secundum Bart.in isto iure adeũdi prædictis duobus modis cõsiderato procedit regula negatiua: quia is qui non habet tale ius non potest illud repudiare: sed affirmatiua non procedit: quia is qui habet tale ius ita impeditum: vt s. non potest illud repudiare:vt s.eo.l. proxima.& l. is qui hæres. Et cum Bartol. transeunt hic communiter doc.

272 ¶*Tertio modo cõsideratur ista potentia adeundi liberè & sine aliquo impedimento: & istud appellatur ius adeundi & deliberandi simul secundũ Bar. & in isto vltimo casu procedit regula negatiua & affirmatiua tradita in hac l.& sic per prędicta habes plenam declarationem ad istam l., ad sciendum quando procedit regula tradita in ea:& hæc iunge cum summatio posito hic per Bar.vbi dixit,ꝙ qui habet ius adeũdi principaliter & per se non impeditum ad sui vtilitatẽ, is repudiare potest. Nam omnia ista verba sunt addenda in expositione huius l. quia omnia important iuris ministerium.

273 ¶*Expeditus de theorica hui⁹ l. Bar. hic reducit eam ad practicam. Et quærit primo:quia vnum de requisitis est, ꝙ ille qui vult adire sit homo liber: qualiter probatur ꝙ quis sit liber:& dicit ꝙ præsumitur ꝙ sit liber si est in quasi pos.libertatis:alias secus: vnde dicenti:tunc eum seruum esse incumbit onus probandi: & ratio est licet ipse non dicat quia quilibet præsumitur esse talis qualem natura solet producere:nisi contrarium probetur.l.nec codicillos.& ibi Bald. C.de codicil. quia ergo natura vnũquẽq; hominem procreat liberum :nam omnes homines sunt liberi de iure naturali. §. ius autem. insti. de iure natura. & insti.de liberti. §.j. Ideo quilibet liber præsumitur nisi con-

274 trariũ probetur. ¶*Ex dictis Bar. hic collige notabilem conclusionem:quæ est ꝙ talis quis præsumitur qualis in possessione reperitur: vnde resultat illud dictum : qualem te inuenero talem te tenebo.l.moueor. & ibi Bald.C. si ser. expor. vene. & l. circa. s. de prob. Si enim quis reperitur in pos. libertatis pręsumitur liber : alias pręsumitur seruus:& dicenti cõtrarium in-

275 cumbit onus probandi. ¶*Et per hoc nota magnum effectũ & cõmodum possessionis:quia licet alias incũberet alicui on⁹ probandi aliquid quod est fundamẽtum suæ intẽtionis: iuxta not.per Bart.in l.hoc iure.ꝭ.de ver. obli. Si tamen reperitur in pos. rei vel iuris de quo litigatur habet præsumptionem pro

se:

se:adeo quòd transfundit onus probandi contrarium in aduersarium. Ita probatur ex dictis Bar.hic:& tenet idem Bar.multum notanter in l.j.§.non autem. ͞j.de bono. pos.secundum tabu.& Ias.in rub.C.qui admit. col.iij.pro hoc est text in c. si à sede.de pręb.li.vj.hinc est quod licet alias quando tempus est fundamentum intentionis alicuius debeat ab eo probari : vt not. Bart.in l.non solum. §.sed vt probari.͞j.de ope.noui nuncia.tamen fallit quando ille reperitur in possessione. Ita dicit Bart.in d.§.non autem. Quod potes inducere ad multa. quibus adde tex.& ibi And.de Iser. & Aluar.in c.j.in princ.& §.j.si de feu.fue.cõtro.& Soci.in consi:clxxxj.col.ij.in fi.& sequen.in ij.vol.& insti.de interdi.§.com-
276 modum. ¶ * De filiofamilias dicit Bart.quòd probatur eodẽ modo:quasi velit dicere : quòd si reperitur in possessione patriæ potestatis præsumitur in potestate : aliâs præsumitur sui iuris.secundum glo.& Bar.in l. Titia.͞s.solu.matr.& habetur in
277 d.l.circa.͞s.de proba.¶*Adde quòd in hoc Bar.ita simpliciter loquẽdo malè loquitur & eius dictum cõmuniter reprobatur in eo quòd sentit ꝙ si filius reperitur in pos.sui iuris præsumatur emancipatus:nã in hoc contrarium tenent Pet.Bar.& Alex in d.l. Titia.& Ias.in l.si emancipati.colũ.ij.C.de colla. & ratio est:quia primæuus status hominis repugnat huic præsumptioni:nã de iure semper filius præsumitur in potestate patris nisi probat se emancipatum : vt est text.in d. l.si emancipati.& ibi not.Alex.& cõmuniter moder.
278 ¶*Hoc tamẽ limita,nisi filius habitasset seorsum à patre per decem annos gerendo se pro emancipato:quia ex hoc præsumitur ꝙ sit emãcipatus nisi contrarium probetur.Ita tenet Bal. in l.ij.C.si aduer.rem iudi.& in l.post mortem.in fi.͞s.de adop. & Alex.in consi.vl.col.vj.in iiij volu.& Ias.in d.l.si emancipati. col.ij.& ex hoc dico posse saluari dictum Bar.nam Bar.hic:& in d.l.Titia.dicit ꝙ pręsumitur sui iuris eo ipso quòd reperitur in tali possessione : quæ possessio tunc inducitur quãdo filius per x.annos sterit separatus à patre : & ita saluari potest.¶Circa tertium requisitũ.s.quòd debet esse compos mentis: ponit nũc Barto.qualiter istud probetur: quod plenè tetigi ͞s.in gl.& ad
279 ibi dicta me remitto. ¶* De quarto requisito ꝙ debet esse maior xxv.annis : qualiter istud probetur Bar.se remittit ad no. per eum in l.de ætate.͞s.de mino.vbi plenè tractat hanc materiam.& ibi poteris videre.vnũ tamẽ scias pro regula huius materiæ quòd regulariter quis nõ præsumitur maior neq; minor: vnde semper ætas debet probari per eum qui se fundat in ea.

Nam ille qui allegat minorem
ætatem ad fundãdam suam in-
tentionem debet eam probare:
& eodem modo, qui se fundat
super maiori ætate. Casus est in
l.cum te.& ibi Bart.& Bal.C.de
proba.& in l.si minorem.& ibi
Bart.Bal.& Fran.de are.C.de in
integ.resti.& Bar.in d.l.de æta-
te.vbi dicit posse adiri iudicem,
vt ex aspectu iudicet: & ille in
quem iudex ex aspectu trans-
fundit opus probandi probare
280 debet. ¶* De quinto requisi-
to.s.q; sciat testatorẽ esse mor-
tuum. Qualiter hoc probetur.s.
mors.dixi plenè s̃.in gl. Colli-
ge tamen ex dictis Barto.hic:q;
non requiritur vera scientia per
sensum corporis de morte te-
statoris: sed sufficit quòd ita ve-
hementer opinetur ad hoc, vt
281 adire possit. ¶* Secundò, colli
ge q; ille qui confitetur se fecis-
se aliquem actum vt hæres Ti-
tij per hoc censetur fateri Ti-
tium esse mortuum: & se scire
mortem eius. Et ex hac confes-
sione potest conueniri ab om-
nibus creditoribus hæredita-
riis: licet cum vno tantum credi
282 tore confessus fuerit. ¶* Ter-
tiò, collige intellectum ad l.vlt.
s̃.de inter.ac.inquantum ibi ha
betur quòd si litigans confite-
tur se hæredem, talis cõfessio
præiudicat sibi solum quo ad il
lum cũ quo litigat: non autem
quo ad alios creditores hæredi
tarios: nam illud intelligitur in
eo qui non poterat esse hæres:
nam tunc confessio præiudicat
sibi quo ad litigantem tantum:
non autẽ quo ad alios: alias se-
283 cus. ¶* Quarto inquantũ Bar.
examinat hic qualiter probabi-
tur ista scientia. Tu pro haben-
da plena notitia istius materiæ:
& pro eius declaratione facias
regulam cum exceptionibus: &
regula est q; in dubio semper
pręsumitur ignorãtia facti alie-
ni nisi probetur sciẽtia.l.verius.
s̃.de proba.& not.Car.in cle.j.
in vij.q.de consan.& affi.& Bal.
in l.quicũq;.col.j.C.de ser.fug.
& est tex.in c.præsumitur.de re
gu.iur.lib.vj.& no.Pe.phi.Cor.
in cons.xxv.col.fi.in ij.vol.hinc
dicimus q; ignorantia in facto
alieno est tolerabilis.l.vl.j̃.pro
suo.& habetur in l.qui in alte-
rius.j̃.de reg.iur.ex quo à iure
præsumitur: vt s̃.& not.Bart.in
284 l.si cui.§.j.j̃.de accu. ¶* Adde
tamẽ q; licet præsumatur igno-
rantia: debet tamen proponi &
allegari per eum qui se fundat
in ea: alias nõ prodest sibi talis
præsumptio. Ita not. Bal.in d.l.
quicunq;.colũ.j.& Ias.in l.cum
quid.col.pe.s̃.si cer.pe.per tex.
in l.si adulteriũ cum incestu.§.
idem pollioni.j̃.de adult. Et de
hac materia dixi plenè s̃.in viij.
charta.in fin.versi.vnum tamen
285 scias &c. ¶* Et põt esse ratio
quare potius præsumatur igno
rantia quã scientia: quia igno-
rantia est actus priuatiuus ha-
bens negatiuam annexam: quę
negatiua est de iure improbabi
lis.

lis.l.actor.C.de ꝓb. sed sciẽtia quę ponit & affirmat merito ꝓbari debet.l.ei q dicit.ſ.de pro
286 ba.¶*Istã regulam limita primo nõ procedere in facto proprio quia ignorantia facti proprij nõ est tolerabilis nec de iure præsumitur.l.quanquã & ibi not.ſ.ad Vellei.& in c.ab excõmunicato.de rescrip.& Pe.phi.Cor.in consi.xlij.in princ.in iij.vol.vnde tũc potius pręsumitur
287 scientia per prædicta.¶* Hoc tamẽ limita nõ procedere quando quis esset enormiter lęsus & vltra dimidiam iusti pretij:quia tunc etiã in facto proprio præsumitur ignorãtia.Ita tenet Barto.in l.qsquis.C.de rescin.vendi.& Pet.phil.Cor.in consi. cxl.
288 col.vl.in iij.vol. ¶*Secundo limita non procedere in actibus morientiũ: quia ibi præsumitur ignorãtia etiã in facto proprio. Ita no.Bar.in auth.sed cũ testator.C.ad.l.fal.& Ang.in §.illud quoq;.in auth.de tri.& semis.& ita intelligitur tex. in §.in fraudem.insti.ex qui.cau.ma. nõ licet,ibi sæpe enim.&c.Et est ratio:quia humana fragilitas mortis cogitatione turbata nõ præsumitur eam scientiã habere.l.hac consultissima.§.at cum hu-
289 mana.C.q test.fa.pos.¶*Tertio limita nõ procedere quando factum propriũ esset valde antiquum:nam tunc non præsumitur scientia in facto proprio: sed potius ignorãtia & obliuio. Ita tenet Pet.phi. Cor.in consi. lvj.col.j.in fi.in iij.vol.& Bar.in l.si quis delegauerit.ĩ.de noua.& Bart.in l.si res obligata.ĩ.de leg.j.& Dy,in c.præsumitur.de
290 reg.iur.lib.vj.¶*Quarto,limita nisi factum propriũ esset valde intricatũ & obscurum: adeo ꝙ de facili nõ potest memoria retineri : nam tunc præsumitur ignorantia:secundũ Bart.in d.l. si quis delegauerit.in fin per l. emptor.§.Lucius.ſ.de pac.& l. fideicommissum. ĩ. de confess.
291 ¶*Quinto,limita nisi quis esset in multis negociis intricatus:quia propter multiplicitatẽ factorum & negociorũ pręsumitur ignorantia etiã in facto proprio secundũ Bar.in l.quod iussit in fi.ĩ.de re iud.Hinc est ꝙ si est aliquis homo diues qui exercet multa negocia:& habet bona in diuersis locis aut regionibus,præsumitur ignorare factũ propriũ.Ita no. Bar.in auth.sed cũ testator.C.ad.l.falci.& Bald. in l.ij.in vj.q.C.de rescin.vend.
292 ¶* Sexto , fallit quando quis tractat de damno vitando:nam tũc præsumitur ignorantia etiã in facto proprio.l.sed si me putẽ.& ibi Bar.& l.cũ is.in prin.& ibi gl.& Bar.ſ.de condi.inde.& Bar.in l.cũ de indebito.ſ.de ꝓba.de quo vide Bar.in l.qui fundũ.§.seruus meꝰ.ĩ.ꝓ emptore.
293 ¶*Secundo,principaliter limita regulam pręd ictã non procedere,quãdo factũ alienũ tendit ad commodũ alicuius: nam ille ad cuius commodũ tendit pręˉ

sumitur illud scire etiam si esset absens.tex.est & ibi Car.in cle. j.§.fina.de concessio. præben.

294 ¶* Tertio,principaliter limita nisi sit facta denunciatio ad domú eius qui ignorantiá prętendit:qa scite pręsumitur.Qui libet enim præsumitur scire id qđ est sibi denunciatú in domo sua.gl.est & ibi Bal.in l.si tutor petitus.C.de peri.tuto.& Ias.in §.sed iste.col.xviij.Insti.de act.

295 ¶* Quarto , limita nisi de eo de quo prætenditur ignorantia esset publica vox & fama:vel esset notorium in illa ciuitate in qua est ille,qui ignorantiá prætendit: nam per hoc nó præsumitur ignorátia sed potius sciétia inter ciues illius ciuitatis:ita tenet Bar. hic.& in l.quidam.§. vlti.ff.de admi.tu.& Alexand.in consi.xxxvj.col.ij.ver.fortius.in j.vol.& in consi.cciij.col.ij.in ij. vol.quod incipit,Viso & discusso &c.& Bal.in l.quicunq;.col.j. C.de ser.fug.& gl.& doc.in d.l. si tutor petitus.& Bar.in l.si cui. §.j.ff.de accu.& idem Bart.in l. qui Romæ.§.duo fratres.in iij. quæstione.ff.de verb.oblig.vbi dicit eadem verba quę dicit hic.

296 ¶* Quinto limita nisi ille qui ignorantiá prætendit esset consanguineus eius de cuius facto quæritur: qa ratione cósanguinitatis præsumitur scire facta cósanguinei sui.l.octaui.ff.vnde cog.& l.de tutela. C. de in integ.resti.& tenet Bar.hic.& Bal. in d.l.quicunq;.col.j.& Alex.in l.Titius.§.j.ff.de lib.& posthu & Alexand.in consil. ciij.col.ij in ver.pro hoc &c.in iij.volum

397 ¶* Quod tamen restringe & intellige procedere in his qua verisimiliter & cómuniter consanguineus scire solet:vt est circa materiam consanguinitatis & processum naturæ : secus est in aliis factis cósanguinei: quia ita cadit ignorantia in consanguineo sicut in quolibet extraneo.Ita tenet Bald.& Alex.in l. quoniam sororem.C.de iure de lib.& Alex.in consi.lxxj. col.iij. in j.vol.& Alex.in d.l.Titius.§. j. & vide aliquid de prædictis per Bart.in l.qui duos.in princ. col.penul.circa fi.ff.de reb.dub.

298 ¶* Sexto,limita nisi is,q ignorantiam prætendit esset vicinus eius de facto cuius quęritur:qa vicinus præsumitur scire facta vicini.Ita dicit Bar.hic:& Bar.in d.l.si cui.§.j.pro hoc est text.in l.si ita.§.fina.ff.de fun.instru.& in c.quosdam.& ibi Abba. de præsumpt.& in l.si vicinis.C.de nupt.& in l.filium.ff.de his qui sunt sui vel alie. iur.& not.Barto.in l.j.colum.iij.ff.si cer.peta.

299 ¶* Quod tamen limita procedere in illis actibus qui verisimiliter sciti solent per vicinos : vt quádo sumus in actibus successiuis:secus auté in mométaneis: qa nó pręsumitur eos scire vicinus:vt si in domo vicini sit celebratus aliquis cótractus,vel aliquis actus qui mométo expeditur.Ita no.Alex.in l.j.in iiij.& v. col.ff.

col.§.si cer. peta.eodem modo quādo sumus in actibus,qui verisimiliter solent cōmitti in occulto:nā illum non præsumitur scire vicinus.Ita notanter tenet Bal.in l.j.in fi.C.de coll.deteg. vt si cōmittatur aliquod stuprū vel adulteriū. Idem tenet Alex. in d.consi.lxxj.col.iij.in j.vol.& in consi.50.circa fi.col.in v.vol. & Alex.in d.l. Titius.§.j.Et circa hanc materiam adde ꝙ quanto vicinior est quis:tanto subtilius præsumitur scire facta vicini:secundū Abba.in c.quosdam
300 de pręsum.¶*Quis autem dicatur vicinus:vide notātet Bar. in l.si tertius. ꝟ. de aqua plu.ar. vbi dicit ꝙ vicinus dicitur ille qui distat per tantum spacium: per quantū vox vnius hominis clamātis audiri potest. idē etiā tenet Abba.in d.c.quosdam.vbi hoc intelligit in vicino respectu eiusdem loci & viciniæ:secus in vicino diuersi loci vel ciuitatis: nam ille censetur vicinus q non multum distat à ciuitate : vt ibi
301 per eū.¶*Et propter hāc præsumptam scientiam vicini præsumit lex ꝙ damnum commissum in aliquo loco cēsetur illatum à vicinis : nisi aliud probetur.Ita dicit Bart.in l.si ita.§.fi. per illū tex.ꝟ.de fun.instru.& l. dominus horreorū. & ibi Bart. ꝟ.loca.& Bal.in l.quæ fortuitis. col.j.in fi.C.de pig.ac.vbi dicit ꝙ incendium domus præsumitur immissum ab ibi habitantibus.de qua materia vide plenè Alex.in consi.50.in j.vo.& consi.ccxx.in ij.vol.& habetur in deci.lvij.consi. Neapo.Item quòd furtum pręsumatur factum à vicino:adeo ꝙ facit indiciū tenet Barto.in l.vlt.col.ij.ꝟ.de quæst.
302 ¶*Et eodē modo si reperitur aliquis homo occisus præsumitur interfectus ab eo qui plurimum locum illum frequētabat: ita tenet Alex.in d.l.vlt.in addi. ad Bart.quæ incipit,Quid si reperitur &c.& Alexand.in d.consi.50. colum.iij. in j. volumi.faciunt not. per Iasonem in l.rogasti.§.si tibi.col.fi.ꝟ.si cer.pe.
303 ¶*Hoc tamen limita multum singulariter,secundum Bal.in l. j.colū.fina.C. locati.procedere in vicino qui est malæ conditionis & famæ:secus si esset homo bonæ famę & vitæ:quia nō præsumitur damnum commisisse. Ita etiam in simili tenet Angel. in versicu.fama publica.colum. vj.in tracta.maleficiorum.
304 ¶* Item inquantum supra dixi quòd vicinus nō præsumitur scire actum momentaneū commissum in vicinia:limita nisi probaretur quòd de illo actu esset in illa vicinia publica vox & fama : quia præsumitur tunc scire vicinus secūdum Bart.hic.Idem quando probaretur ꝙ de hoc erat fama in illa ciuitate:præsumitur scire eoipso ꝙ probetur quòd erat ciuis: secundum Bar. hic.Quod tamē limita non procedere in nouo ciue qui nouiter aduentauit in ciuitate: nā in

eo cessat talis pręsumptio scientiæ:ita dicit Alexand.hîc in iiij. colum.& Bald.in l.data opera. colũ.vij.C.qui accusa. non poss. per text.in l.qui cum vno.§.vlti.& in l.qui commeatus.§.vlti.
305 ĵ.de re mili.¶* Prædicta verò ꝙ consanguineus præsumitur scire facta consanguinei, & vicini:limita etiam secundum Bart. hîc nõ procedere quando consanguineus, vel vicinus fuisset absens ab illo loco vel ciuitate in qua stabat consanguineus. Ita etiam tenet Alexan.hîc.pro hoc est text. & ibi per Abba.in c.cum in tua. extra qui ma. accu.poss. Quod tamen intellige secundum Lud.Ro.& Alexand. hîc:nisi modicum distaret ab illo loco : quia tunc scire præsumitur : & modica distantia non attenditur : per text.in d.c.cum in tua.& in l.præsens.s̄.de procura. & in c.quosdam. de præ-
306 sumpt.¶*Secundo,limita nisi consanguineus vel vicinus esset infirmus:quia propter infirmitatem præsumitur ignorare facta consanguinei vel vicini. Ita dicit Barto.hîc.& est text.in d.c.cum in tua.quod tamen intellige secundum Ros. & Alex. hic:si esset magna infirmitas:secus si esset leuis infirmitas:quia habetur pro non infirmitate.l. quæsitum.& ibi not.ĵ.de re iudic.& l.j.§.proinde:& l.ob quæ vitia.§.fina.s̄.de ædili.edi.
307 ¶*Tertio,limita nisi consanguineus vel vicinus esset puer vel infans : quia ratione ætatis præsumitur ignorare vt.d.cap. cum in tua. & ibi per Abba. & not.glo.in c.præsumitur.de regu.iur.lib.vj.Et pari ratione infero idẽ esse in furioso : ex quo nullum habet sensum: & infanti æquiparatur.l.in negociis.ĵ.
308 de regul.iur.¶*Quarto,limita nisi consanguineus vel vicinus esset excõmunicatus : quia pręsumitur ignorare secundum Abb.in d.c. cum in tua.col.j. Et potest esse ratio : quia excommunicatus æquiparatur mortuo : secundum Innoc.in c.grauem.de senten. excommunica. Item ex quo nullus cum eo participat : non potest intelligere
309 quod agitur.¶*Septimo,principaliter limita regulam prædictã procedere,nisi is,qui ignorantiam prætendit interfuisset negocio quod asserit ignorare: quia tunc ratione suæ præsentiæ scire præsumitur.Ita not.gl. & Barto. & Bald.in d.l.si tutor
310 petitus.C.de peri.tu.¶* Octauo,principaliter limita nõ procedere in eo qui assiduè & vt plurimum solebat esse & stare cum eo cuius factum ignorare prętendit:quia ratione assiduæ cõuersationis & amicitiæ pręsumitur scire factũ illius:sicut dicimus in vicino & cõsanguineo: ita notãter tenet Bal.& ibi etiã Imo.in l.quotiens in prin.s̄.de hęre.insti.& Bal.in l.j.in prin.in
311 fi.col.C.de cadu.tol.¶*Nono, limita in eo qui ex iuris dispositione

tione tenetur scire:nam presumitur scire:& non excusatur allegans ignorantiã.l.j. C.de fal. mone.& tenet Bald.in d.l.si tutor petitus.& ratio est:quia scire & scire debere sunt paria.Ita not. Bald.in l.quicunq;.colum. j.C.de ser. fug. & Frã.de Are.in l. filium emancipatum.in fin. ĩ. eo.& Card.in cle.j.§.fi.col.j.de conces. præben.& Paris in tracta.sindi.in ver familiaris.& Aluar.in c.vasallus si feudum. colum.j.si de feu. fue.contro.Pro hoc facit quod dicimus de ignorantia iuris quæ neminem excusat.vt habetur in l.iuris ignorantia.C.qui admit.& est ratio: quia quilibet tenetur scire leges sacratissimas. C.de legi. & propterea quilibet præsumitur eas scire : quia scire tenetur.

312 ¶*Decimò,limita non procedere in ignorantia affectata: nã licet in dubio præsumatur quis ignorare facta aliena: vt s̃.& d. c.præsumitur. Si tamen cum scire potuisset de facili, non curauit, & affectauit ignorantiam: quia fortè recessit ne posset scire:vel alio modo pcurauit ignorantiam non excusatur: imò scire præsumitur: & talis affectata ignorantia habetur pro scientia. Ita expressè tenet Cardi.in cle. j.in vij.q. de consan. & affi. per ea quæ habẽtur in c.apostolicæ.de cle.excommu.& ibi per Abb.vbi istud generaliter extẽditur ad omnẽ ignorantiã crassam & supinam:quia talis ignorantia neminẽ excusat: imò habetur pro scientia:secundũ Abba.ibi. Et ibi ponit quando dicatur ignorãtia crassa & quãdo supina:& not.Bal.in l.j.in prin. col.fi.C.de cadu.tollen.Ad prædicta autem de ignorantia affectata facit text.in l. tria onera.s̃.de excu.tu & not.plenè Iaso.in l.si verò. col.ij.& iij. s̃.qui satisd.cog.& de ignorantia supina est gl.in c.innotuit.de elect.

313 ¶*Vndecimo,limita non procedere in eo qui percũtatus est factum alienum:quia præsumitur scire. l. non est ferendus. s̃. de transac.& no.Bal.in d.l.si tutor petitus.C.de peri.tut.Idem est in eo qui percunctare & inquirere tenebatur fortè ex ratione officij:quia scire præsumitur:&nõ auditur allegãdo ignorantiam nisi illã probet.Ita no. Abba.in d. c.innotuit. col.iij.& fi.de ele. & Lud.Ro. consi.481. colũ.ij.& potest esse exemplum quãdo episcopus contulit beneficium indigno : nã non potest se excusare ꝙ nesciebat illũ esse indignum ex quo istud inquirere tenebatur:& sic de simili.Nõ enim potest pastor se excusare quòd nescit lupum comedisse ouem: vt dicit ibi Abba.cui ad. de Fely.in c.à nobis.de except.

314 ¶*Duodecimo, limita nõ procedere in hærede extraneo : qa præsumitur scire omnia contenta in testamẽto facto per defunctum,in quo ipse est hæres instituts.secus est in herede suo:qa

ille præsumitur ignorare. Ita notāter tenet Bart. in l. eius qui. in iij. colū. circa fi. s. si cert. peta. & in l. cætera. §. fi. j. de leg. j. & in l. cū hæres. per iiiū tex. j. de lib. lega. & Bal. in d. l. si tutor petitus. C. de peri. tu. Et est ratio qa hæres extraneus nō potest esse hæres, nec adire: nisi sit certus de viribus testamenti. l. sed si de sua. j. eod. secus in hærede suo. Quod tamē limita nō procedere in codicillis: quia tam extraneus q̃ suus præsumitur ignorare contenta in codicillis. l. non est ferendus. s. de trāsac. & no.
315 Bar. in d. l. cætera. §. fi. ¶*Prędictis adde ꝙ in superioribus casibus in quibus dictū est pręsumi scientiam in facto alieno: & in omnibus casibus qui fortè reperitentur vltra prædictos, dūmodo nō sit pręsumptio sciētiæ iuris & de iure, admittitur probatio ignorantiæ in contrariū, & sic dictæ præsumptiones operabuntur, vt onus probandi transfundatur in allegantem ignorantiam: licet alias ignorantia regulariter præsumatur.
316 ¶*Qualiter autem probetur ignorantia: vide glos. in c. præsumitur. de regu. iur. lib. vj. quæ dicit ꝙ ignorantia probatur altero de trib⁹ modis. Primo per proprium iuramentum: nam ea quę depēdent ab animo & conscientia possunt probari per iuramentum: quia alio modo probari non possunt. glos. est not. quę ad hoc semper allegatur in §. alie. in gloss. magna. instit. de actio. & gl. in l. j. C. de sicariis. & Barto. in l. inter omnes. §. recte. j. de fur. & Alexan. in consi. xix. col. ij. in j. volu. & Abb. in c. præsentium. colū. ij. de testi. & Barto. in l. celsus. j. de vsucap. & Abb. in c. vidua. de regula. & in c. cognoscentes. de constit. & Bart. in l. j. §. hoc interdicto. j. de iti. actúque priua. Secundo modo probatur ignorātia probando illud quod de necessitate facit deueniri ad eam: vt probando aliquem esse infantem vel furiosum. Tertio modo probatur probādo id per quod verisimiliter deuenitur ad eam: vt probando aliquem absentem, vel infirmum. vt s. dictum fuit. Ita dicit glo. in d. c. præsumitur.
317 ¶*Quib⁹ adde quòd probare ignorantiam per iuramentum est regulare: nam de iure regulariter ignorantia potest probari per iuramentum. gl. est & ibi Abb. in fina. col. in ca. innotuit. de elec. & glo. in l. at qui natura. §. cum me absente. s. de neg. gest. & gl. in c. ꝓposuisti. lxxxij. distinc. & in c. nulli. de elec. lib. vj. & glo. in c. ij. in ver. scienter.
318 de tempo. ordi. lib. vj. ¶*Tamen ista regula recipit multas exceptiones: quia sunt multi casus in quibus non sufficit iuramentum ad probandam ignorantiam: quas ponit Felyn. in d. c. cognoscentes. col. antepe. de consti. & ibi etiam Barba. & Feli. in c. quosdam. de præsumptio.

ptio. & Iaſ. in §. ſed iſte. colum. xviij. de actio. in quibus locis pleniſsimè tractatur hęc materia: & ad dicta ibi per eos me re
319 mitto. ¶*Succeſsiuè inquantum Bartol. dicit circa probandam ſcientiam in terminis legis noſtræ quòd ſi is cui delata erat hæreditas non dixit in præteritum ſe ſciuiſſe mortem defuncti: ſed dicit nūc quòd ſciuit dum mouetur ſibi controuerſia ſuper hæreditate: quòd hoc nō ſufficit niſi alio modo probet ſcientiam: vnde ſi ſimpliciter bona adiuit & hæreditas eſſet ſibi delata per ius deliberandi ſuccumbit elapſo anno. Nota perpetuo ex verbis Bart. quòd ius deliberandi per quod tranſmittitur hæreditas non adita ad quoſcunque hæredes infra annum iuxta l. cum antiquioribus. C. de iure deliberā. eſt talis naturæ quod incipit currere demum à die ſciētiæ ei cui primo defertur, ſed poſtquā incœpit ſcire tranſmittit, ſi moriatur illud ius deliberandi ad hæredē, vigore cuius tranſmiſsionis, poteſt hæres illam hæreditatem adire ſolum infra reſiduum illius anni qui incœpit in perſonam defuncti: quod reſiduum, currit hæredi etiam ignoranti: adeo quòd ſi hæres ignorat mortem defuncti & labatur annus non poteſt vlterius adire: & ſi adit ignoranter non valet aditio. Iſta vltima verba colliguntur ex dictis Bar. hic: licet obſcurè loquatur: per quæ habes intellectum ad d. l. cum antiquioribus. Et hoc propriè voluit ſentire gloſ. notabilis in d. l. cū antiquioribus. in verſi. qui ſciēs, quę dicit ꝙ ille annus eſt vtilis donec incipiat currere: ſed poſtq̄ incœpit eſt cōtinuus.
320 ¶*Item inquantū Bart. hic in ij. requiſito, dicit ꝙ ad ſciendū qualiter quis ſit hæres inſtitutus non requiritur de neceſsitate ꝙ viderit fieri teſtamentum vel illud legerit: ſed ſufficit, ꝙ illud ſit ſibi dictum, vel ſcriptum per literas amicorum. Nota ex hoc alium modum probandi ſciētiam: quia probatur eo ipſo ꝙ probatur, ꝙ fuit de hoc facto ſcriptum alicui per literas amicorum: vel eoipſo ꝙ aliquis retulit ei ita factum ſe habere: vnde non poteſt prætendere ignorantiam: & hunc modum probandi ſcientiam adde aliis
321 prædictis. ſ. ¶*Itē nota ex dictis Barto. in eodem mēbro: ꝙ in caſibus in quibus ad faciendum aliquem actum requiritur ꝙ præcedat fama: ſi quidē præceſsit fama: & antequam actus geratur ſuperueniat fama contraria: ꝙ talis fama cōtraria tollit effectum primæ famæ: & impedit actum gerendum: ſecus ſi actus erat geſtus: & poſtea ſuperuenit: quia non inualidat nec reuocat ipſum iam factum. Et hoc infertur ſecundū Bal. & Alexā. hîc ad q. de inquiſitione quę fieri debet pręcedēte fama: nam ſi

nā ſi ſuperuenit contraria fama ante ipſam formatā impedit eā fieri: ſecus ſi poſt. Et ex hoc docet hic Barto. aduocatum qualiter debet formare articulos: vt ſciat ſe coartare ad tempus ante vel poſt actum geſtum.

322 ¶*Itē nota ex dictis Bar. in dicto ſecundo membro: ꝙ cōis opinio hominū probet cauſam iuſtę credulitatis. ꝓ hoc eſt tex. in l. ij. ꝟ. qs or. in bo. poſ. ſerue. de qua materia vide Bar. & Ale. in l. vl. ꝟ. de hære. inſti. vbi ꝑ hoc docent notabilē practicā ad liberādū aliquem à pœna quam fortè incurreret ſi non probat id quod aſſerit: nā debet articulare ꝙ de hoc erat cōis opinio vel publica vox & fama: vel ꝙ audiuit dici à perſonis fide dignis & liberabitur: vt ibi ꝑ Bar.

323 & Alex. ¶*Quibꝰ adde ꝙ nō ſolū publica vox & fama ſeu cōmunis opi. prębet hāc iuſtā cauſam credulitatis: ſed etiā dictū ſeu relatio vnius viri notabilis & fidedigni. gloſ. eſt ſingularis in l. Titio fundus. ꝟ. de condi. & demon. quā multum exclamat & pro notabili reddit Bal. ibi. & Bal. in l. iudicia. col. fi. C. de rei ven. & Bar. in l. vl. ꝟ. pro empto. & Ioan. And. & Anto. de But. & cōmuniter cano. in c. cura. de iure patro. & Iaſ. in repe. l. admo-

324 nēdi. col. xcix. de iureiu. ¶*Itē inquantū Bar. hîc in eodem ſecundo membro circa fin. dicit: ꝙ ſi in veritate hęres eſt inſtitutus ſub cōditione: abſq; dubio non poteſt pendente conditione adire. vide eundē Bart. in l. ſi quis extraneus. §. fi. ꝟ. e. vbi ponit de hac materia vnam nota-

325 bilem diſtinctionē. ¶*Limita tamē iſtud nō procedere quādo communis & vehemēs opinio hominū erat ꝙ cōditio omnino erat purificāda in fauorē hæredis: & deinde in veritate ita fuit purificata: nā tūc pōt hęres vigore dictæ cōmunis opinionis adire etiā pendente cōditione: quæ aditio confirmatur per veritatē poſtea ſequutam. Ita mirabiliter tenuit Pet. de Anch. in conſi. cccxlix. incip. viſo diligenter. & in conſi. ccclxxxv. incip. viſis diligenter. vbi ponit notabilem caſum, ſcilicet ſi teſtator relinquens vxorem prægnātem dixit, quòd ſi poſthumus naſceretur maſculus: ſit hæres: ſi autem vxor pareret fœminam: tūc inſtituebat Titium hæredem vniuerſalem: & poſthumam ſolum in dotes. Nam ſi adhuc exiſtente vxore prægnāte erat communis & vehemens opin. quòd erat paritura fœminam. & hoc cognoſcebatur ex ſignis, potuit interim dictus Titius hæres adire hæreditatem conditione pendente: quæ aditio confirmabitur poſtea per euentum ſubſequutum, ſcilicet quia peperit fœminam. Et iſtud erit magni effectus quia ſi interim moriatur hæres poſt aditā hæreditatem conditione pendente tranſmittet eam ad hæredes

des apparente postea veritate: quod alias non esset. Et illud dictum Pet. de Ancha. refert Ias. in l.certum.col.fi.§.si cer.pet.& dicit quod Pet.de Ancha.in tali cōsi.habuit aliquid vltra homi-
326 nem. ¶*Subsequēter nota ex dictis Barto. in iij. membro, ꝙ quando probantur duæ famæ contrariæ, statur illi quæ procedit à personis magis dignioribus. Et hoc facit ad materiam testium: nam si sunt examinati plures testes hinc inde: & sunt adinuicem contrarij: tunc data paritate numeri testium, datur illis q sunt digniores & maioris autoritatis. vt not. plenè Abb. & Feli.in c. in nostra. de testib. hinc est ꝙ si pro vna parte sunt examinati duo testes masculi: & pro alia duæ testes fœminæ contrariæ masculis: creditur potius masculis tanq̃ dignioribꝰ: secundū Abb.in c.forus.de ver. signi.pro quo facit quia mulier non dicitur testis omni exceptione maior.vt no. Alex.in cōsil.lxx.col.pe.in ij.volu. quibus adde Bal.in l.vlti.§.de fi. instru.
327 ¶*Ad prædicta, quæ dixi de fama, adde notabiliter Ludo. Ro.in cōsi.ccxlj.colū.j.vbi dicit ꝙ si probatur suspitio fugæ cōtra aliquem debitorem: si ipse probat suam bonam famam in contrarium nō potest capi personaliter: quia probatio bonæ famæ eneruat contrariam suspitionem: & ibi multum eleganter loquitur ad propositū prædictum.
328 ¶*Itē illud quod dixi ꝙ statur testibus dignioribus, limita singulariter: nisi testes minus digni deponerēt pro reo: & digniores pro actore: qa tūc creditur minus dignioribus, vt reus absoluatur. gl.est singularis in c.clerici. lxxxj. dist. p quā ita dixit Ab.in c.ex literis.in pe. no.de proba.& Spe.in ti.de teste.§.postq̃.ver.porro. & Barb. in addi.ad Abb.in d.c.forus.
329 ¶*Hinc est ꝙ licet aliàs plus credatur testibꝰ affirmantibus quā negātibus: etiam si mille essent: secundū Abb.in d.c.in nostra.in fi.& in c. cū in tua. in iij. no.de testi.& Bal.in l. data opera.col.xxij.C. qui accu. nō pos. tamē hoc nō habet locū quando testes negātes essent ꝓ reo: quia eis plꝰ creditur: vt reus absoluatur: ita p illā gl.in.d.c.clerici.tenet Feli.in d.c.ex literis.co
330 lū.ij.in vlt.not. ¶*Super quarto mēbro in quātū Bart.tāgit si aliquis dicat se filiū alicuius: & ex aduerso negetur: qūo ꝓbabitur hæc filiatio, remittit se ad allegata p eū hic. Tu dic breuiter in hac materia: ꝙ ad probādum quē esse filiū, sufficit ꝓbari esse natū in domo constāte matrimonio inter maritū & vxorē quia is dicitur filius quē nuptię demōstrant.l.filiū.§. de his qui sunt sui vel alie. iur.l. si vicinis. C.de nup.& no.Abb.& Feli.plenè in c.per tuas.de probatio.
331 ¶*Quod amplia procedere etiā si vxor erat meretrix & miscebat

scebat se cũ aliis viris:qa nihilo minus ille,qui nascitur prçsumitur natus ex maritç.ita no. Bal. in d.l.si vicinis.& in rubr. C. de proba.col.fi.pro hoc est tex. in l.miles.§. defuncto.ℸ.de adult. & not.Abb.in c.transmissę. col. ij.in fi.extra,qui fil.sint legi.

332 ¶*Secũdo amplia procedere nõ solũ in viro &vxore:sed etiã inter cõcubinos:nã ille q nasci tur prçsumitur natus ex cõcubino retẽto in domo sicut ex marito:vt est gl.in c.michaël de fil. presbi.& no.Abb.&Fel. in d.c. per tuas.& Ale.in cõs.li.in j.vo.

333 ¶*Istud tamẽ intelligitur procedere in eo q est cõcubinus.vt s̃.sec⁹ in eo q tenet pedissequã in domo quæ pedissequa parit filium: nam ille partus nõ præsumitur filius domini:nisi ꝓbetur ꝙ illa pedissequa erat cõcubina domini. ita singulariter tenet Bal.in d.l.filium.col.ij.in fi. s̃. de his qui sunt sui vel alie.iu.

334 ¶*Prædicta limita nõ procedere quãdo ꝓbaretur absentia viri ꝑ nouem mẽses & maximè tpe cõceptionis:vel si ꝓbaretur ꝙ vir non fuit vsus cũ vxore:vel fuit infirmus, vel alio modo impotẽs ad coeũdũ qa tũc præsumitur filius eius.ita no. Bald.in d.l.filium.colũ.j.& Abb. in d.c. transmissæ. & c. causam quę. el j.qui fil.sint legi. & Fely. in d.c.

335 per tuas.¶*Qualiter autem sit articulandum in probando filiationem vide Bar.in l. non nu

336 dis.C.de prob. ¶*Super quinto mẽbro collige ex dictis Bar. qualiter probatur veritas alicu ius rei etiam per discussionem & inquisitionem vt si perquiratur & non inuenitur. Et nota hunc modum probandi veritatem:quia potest seruire ad mul

337 ta. ¶*Secundo collige ex dictis Barto. ꝙ in dubio quilibet præsumitur decessisse intestatus:nisi probetur ex aduerso ꝙ fecerit testamentum , cui adde quòd ista est veritas.&ita tenẽt Alex.Ias.& communiter doc.in l.si emancipati C.de colla.

338 ¶* In sexto membro inquãtũ Bart.hìc format vnam notabilẽ q. & eam indecisam relinquit: dicendo ꝙ de facto pendebat, adde ꝙ eam decidit Bar.in l.gerit.col.pe.ℸ.eo. & tenet aditiõnem valere:sed Bal.in l. potuit. in viij.q.C.de iure delibe. tenet contrariũ,scilicet ꝙnon valeat. Alex. hic in fi. remittit se ad dicenda per eum in d.l. gerit vbi nihil dicit : vnde tu breuiter tene opi.Bart.in d.l.gerit. scilicet ꝙ valeat aditio:quia verior est: & moueor vltra Bart. vno solo fundamẽto. Nam oĩa iura quæ dicunt adeuntẽ debere esse certum,procedũt in casibus in quibus dubietas quæ habet se ad esse & non esse est talis: vt si haberet se ad esse ; aditio valeret: & si ad non esse aditio non valeret vel econtra: & idem in repudiatiõe:hoc potes clarè percipere ex omnibus exemplis & requisitis supradictis sed in casu isto

ſu iſto ſiue dubietas habeat ſe ad eſſe ſiue de nõ eſſe ſemper& in omnem euentũ aditio ſortiretur effectum:ergo ſine dubio debet valere:& ita teneo. Non obſtat quod dicit Bal. in d.l.potuit:quia fragilem rationem adducit: quæ tollitur per hoc ꝙ in omnem euentum inducitur
339 eadem aditio in effectu. ¶*Vltimo inquãtum Bar.in ſeptimo membro in fina. verbis dicit ꝙ quãdo eſt delata hæreditas pupillo ſufficit ſcientia tutoris vt poſsit adiri. Ex hoc infero ꝙ ſi moriatur pupillus hæreditate non adita, tranſmittit ius deliberandi ad hæredem: licet ipſe neſciuerit hæreditatem ſibi delatam: & ſufficit ꝙ tutor ſciat. ita in terminis tenet Barto.in l. cum antiquioribus.in fin.C. de iure delib.& ibi etiam Alexã.in pe.col.Et procedit hoc: ſecũdũ Bart.ibi: ſiue pupillus ſit infans ſiue non,item procedit etiam ſi tutor nõ fecit inuentarium nec alia ſolennia.ita tenet Bar. in l. vlti.C.de tuto.& cur. qui ſatiſd.
340 non dede.¶*Hoc tamen limita dummodo tutor ſuperuiuat tempore mortis pupilli ſecus ſi primo moriatur tutor.ita tenet Barto.in conſi.clxxviij.inci. Peruſinus.& in cõſi.ccxxxij.incip. domina Cecilia. Et per hæc ſit expedita præſens repetitio. Laus Deo immortali optimo: eiuſq; genitrici:& omnibus ſanctis. ¶Et fuit hæc repetitio expedita per me Robertum Marantam Venuſinum V.I.D. In Ciuitate Melfiċti de prouincia terræ Bari in partibus Apuliæ: ſub anno domini Mileſimo qngẽteſimo decimoſeptimo. Die vigeſimonono Menſis decembris: quintæ indiſtinctionis.incœpta tamen fuit per me ſcribi & componi ſub die viceſimoquinto menſis nouembris anni eiuſdẽ.In die Beatæ Catarinæ. Continuatis tamen abſque intermiſsione lucubrationibus.

REPETITIO LEGIS, SI ACTOR .ff. DE PROCVRATORIBVS. EDITA PER PRAECLARVM I. V. Docto. dominum Robertum Marantam Venusinum.

I ACTOR. Ista l. est breuis & multũ difficilis in tex. & in gl. presertim propter varietaté lecturarum: & habet materiam valde notabilem & in practica quotidianam: vnde pro eius clariori intelligẽtia & eorum quæ traduntur in glo. & Bar. præsuppono ꝙ procuratorũ duæ principaliter dicuntur esse species. Quidã dicitur procurator simpliciter: & quidam procurator
1 in rem suã. ¶*Procurator simpliciter dicitur ille qui aliena negotia mandato domini administrat: prout ita diffinit iuris consultus in l.j.§.eo. ideo auté dicit aliena negotia: qa in propriis negòtiis non dicitur quis procurator, cum in illis non cadat mandatum. l.ij. in fi.ff.man. & not. Bart. in d.l.j.§.eod. in re enim propria quilibet est moderator & arbiter. l. in re mandata. C. mãda. ité ideo dicit mãdato: qa sine mãdato non dicitur procurator: sed potius negotiorũ gestor. vnde tũc habet locũ titulus de neg. gest. vt probatur in l.j.& ij.ff. de nego. gest.

2 ¶*Inducitur aũt istud mãdatũ procuratoriũ nõ solũ ꝑ expressam cõcessioné mãdati, & procurationis: sed etiã ꝑ traditioné instruméti cõtinétis: nã eo ipso ꝙ debitũ qs cõparet in iudicio tanq̃ procurator & producit instrumétũ debiti, presumitur ex hoc ꝓcurator vt admittatur salté cũ cautione de rato: vt no. Bart. in l. vulgo. in fi.ff. de admi. tu. & idé Bar. in l. iij. §. causæ.ff. de car. edic. & Bald. in l. si qua ꝑ casũ. in fi. C. de epis. & cleri. & Bal. Ang. & Imo. & Pau. de cast. in l. Mæuia. ff. sol. mat. licet aliter teneat Bal. in l.j. C. de ꝓcur. & in l. labeo. §. de pac. tamé opi. Bart. præcedens est magis cõis: qua tenet Imo. in c. corã. de offi. dele. & ibi etiã Fely. plenè tangit: & dicit illã esse cõem opi. Illud aũt quod dixi requiri cautionem de rato intelligitur quãdo producés instrumentũ: non ꝓbaret ꝙ dñs tradidit sibi instrumétũ: sed fundat se solum sup præsumptione quæ oritur ex ipsa ostésione instruméti: nã secus est si probaret ꝙ dñs tradidit sibi illud instrumentũ: qa ex hoc inducitur mãdatũ plenũ nec est

nec est necesse aliter de rato ca uere:sed indistinctè admittitur. ita tenent Bald. Imo.& Fely. in d.cap. coram.& Alexand.in d.l. vulgo.in addi.ad Barto.sicut di cimus in vxore : quæ eoipso ꝙ tradit instrumentum debiti ma rito super paraphernalibus,cé-setur ipsum facere procurato-rem & dare sibi mandatum : vt not.glos.& Barto.in l.vlt.C.de pac. conuen.& in l.maritus. C.
3 de procurat. & Bald. in l. filius. C. de pact. ¶ * Item dicitur in diffinitione, mandato domini &c.Ideo enim dicit domini &c. quia procurator nõ potest con stitui nisi à domino litis secundum glo.& Bar.in d.l.j.§.eo.Ex hoc sequitur ꝙ tutores & curatores ante litem cõtestatã non possunt procuratoré constitue re : quia non sunt veri domini: sed debent constituere actoré. l.neq; tutores. & ibi Bart.Bald. & communiter doctor. C. de procura. Et istum actorem debent constituere cum decreto & autoritate iudicis : alias si actor non fuerit eo modo constitutus non valet constitutio actoris & vitiatur processus : vt no.glo.& Bart.in d.l.neq; tutores.& glo.in l.si actor.C.de apel.& habetur in dec.cclxij.con sil.Neapo.in ver.tertio ille &c. pro hoc est text.in §.fi. insti.de curato. Post vero lité contestatam possunt tutores & curatores cõstituere procuratorem sine alio decreto iudicis: qa tunc sunt effecti domini litis : vt d.l. neq; tutores.i fi.& prędictis ad de Pau.de cast.in cõsi.ccccxiiij.
4 col.ij.in ij.vol.¶*Ad vnũ tamen est aduertendum ꝙ quando tu tor vel curator cõstituit procuratorem in casu permisso,talis procurator nõ dicitur procura tor pupilli vel adulti: sed ipsius tutoris vel curatoris : vnde in suo libello debet cõparere tanquam procurator tutoris non autem pupilli:alias nõ procede ret.ita tenet Pau.de cast.in cõs. xvj.col.j.in j.vol.¶Ex prædictis ergo habes optimã practicam repellendi procuratoré & annullandi processum per eum fabricatum: vt quando esset constitutus per tutoré sine decreto iudicis ante litem cõte. secus si esset constitutus ab ipso pupillo cum autoritate tutoris :quia valet constitutio : vt est text.in
5 d.l.neq; tutores.¶* Secũdo sequitur ex dicto verbo, domini. ꝙ procurator ante litem contestatam nõ potest alium procuratorem substituere: quia nondum est effectus dominus litis: nisi habeat expressum mandatũ à domino vt possit aliũ substituere: quia tunc potest etiã ante lité contestatam substituere alium.vt est tex.in c.j.de procu. li.vj.& not.Bar.in l.j.§.e.& moder.communiter in l.ꝙ quis.C. de procur.vbi est tex.de prædictis.post vero lité cõtestatam. procurator efficitur dominus litis:in tantũ ꝙ non potest domi

[3] Adde [illegible] in [illegible] n° 34 [illegible] in [illegible] verbo, [illegible] curatores erant, in fin.

Adde [illegible]

nus vlterius iudiciũ in se suscipere: nec procuratorẽ reuocare sine causa. tex. est in l. procuratoribus. C. de pc. & ibi Bal. & doc. in d. l. ꝙ quis. & l. post litem. ꝟ. e. & tunc põt procurator indistinctè aliũ substituere: vt d. c. j.
6 de pc. li. vj. ¶* Ex quibus sequitur alia optima practica annullandi processum, ꝙ vbicũq; est fabricatus processus cũ procuratore vsq; ad litis conte. inclusiuè nõ põt vlterius in illa causa citari dominus ad litẽ in aliquo actu: sed tantũ procurator: imò si citaretur dominus & nõ procurator: & dominus nõ compareret: non posset fieri actus in eius cõtumacia: & factus nõ valeret. Ita notanter tenet Bart. in d. l. procuratoribus. vbi dicit ita consuluisse dominũ Lambertinum de rãpo. Idẽ tenet Bart. in l. mutari. ꝟ. e. & in l. furioso. ꝟ. de re iud. & in l. j. col. ij. ver. Itẽ quęro &c. C. de sent. & Bal. ĩ l. si qñ. in vij. q. de test. C. & Abb. in c. ij. col. pe. & ibi etiã Fel. in pe. col. de test. & Ale. in d. l. pcuratoribus.
7 ¶* Limita tñ prædictã conclusionem nõ procedere quando procurator esset absens vel infirmus: quia tũc sufficeret citari dominum & valeret actus in eius contumaciã factus: ita limitat Alex. in d. l. procuratoribus. & Gem. in c. si quem. ver. secus. in sexto no. per illũ tex. de procu. li. vj.
8 ¶* Item illud quod dixi quòd quãdo quis habet mãdatum vt possit substituere operatur etiã ante lit. cõte. p d. c. j. intellige ꝙ hodie est limitatũ in hoc regno p ritũ magnæ curiæ in nu. 21. qui incipit. Itẽ si pcuratori &c. vt pcedat ita demũ si in pcuratorio est expressè specificatũ, vt possit substituere ante litẽ conte. secus si simpliciter diceretur cũ potestate substituẽdi: qa hoc nõ obstante nõ põt substituere nisi post lit. conte. vt
9 dicitur in dicto titu. ¶* Itẽ illud verbum dñi positũ in diffinitione procuratoris: licet nõ se extendat ad tutores & curatores & alios administratores qui administrant ad aliorũ vtilitatem: qui nõ possunt facere procuratorem ante litẽ contest. tamen secus est in illis administratoribus qui administrãt ad propriã vtilitatem, & fructus percipiũt: quia possunt cõstituere procuratorem ante litẽ contesta. quia dominis ęquiparantur, ratione fructuum. Exemplũ est in prælato: qui potest procuratorẽ indistinctè cõstituere: vt in §. reuerendissimi. ver. si quãdo. in authen. de san. epi. & tenet Bart. in d. l. neq; tutores. C. de procu. &
10 in l. j. ꝟ. e. ¶* Idem etiã procedit in patre administrãte bona aduentitia filij: quia ex quo facit fructus suos hodie per l. j. & quę ibi habentur. C. de bo. mater. & l. cũ oportet. C. de bo. quæ lib. potest procuratorẽ constituere in causa aduentitia filij: vt tenet Bar. in d. l. neq; tutores. & idem Bar. & Bal. in d. l. j. per illum tex. C. de

C.de bo.ma.& in tali constitutione procuratoris nō requiritur consensus filij:nisi solum in contestatione litis faciēda per dictum procuratorem.ita tenet Bal.in l.vlt.§.vbi autē.C.de bo. quæ libe.& Alexand.in addi.ad Bartol.in d.l.j.C. de bo.mater.
11 ¶* Prædictis adde vnam optimam practicā,inquantum dicitur ꝙ procurator constituitur mādato domini:sup hoc habemus in regno vnā pulchram limitationē:quæ est quòd si quis siue actor siue reus cōparuit primò personaliter in iudicio ad faciendum primos actus & deinde vellet cōstituere procuratorem:non pōt id facere nisi post litem cōte.per eum.licet sit dominus & principalis. Ita de hoc est vnus ritus magnæ curiæ vicariæ in nume. 144. qui incipit,
12 Item si aliquis &c. ¶* Inquantum autē super ista materia multum consideratur litis contesta. Adde quòd hodie in regno omnes causæ ciuiles sunt summarię per cap.detestātes.& per regiam prag.primam quę incipit, dispēdia.adeo quòd in eis non requiritur litis cōtestatio.& tūc ille primus actus qui fieret immediatè post litis contestationem,quando requiritur habet vim litis cōtestationis in causis in quibus nō requiritur:& operatur eundē effectum, quē operatur litis cōtestatio.ita tenent Bal & Bar.in l.nihil & in l.nulla. C.de procu.& Car.in cle.constitutionē.§.fi.in fi.de elec.& Lu. Ro.in cons.clxxiiij.& Abb.in c. insinuante. in fi.de offi. dele.& Fely.in c.olim.de accu. & Paris in trac. synd in ver. sententia.in
13 iiij.col.¶*Procedo nunc ad secundam speciē procuratorum. s.ad procuratorē in rem suam. super quo est sciendū quòd procurator in rē suam cōsideratur dupliciter.s.primo modo ex parte actoris:secundo ex parte rei. Ex parte actoris is dicitur procurator in rem suā cui sunt cessæ vtiles actiones à domino vel mandatæ directæ:seu earū exercitium ad vtilitatē ipsius procuratoris.probatur in l.qui stipendia.& ibi Bar.& omnes doc.C. de proc.& in l.j.C.de act.& oblig.& in hoc differt à procuratore simplici:quia ille procurat ad vtilitatē domini:non autē propriā:iste verò ad propriam vtili
14 tatem. ¶*Super quo est aduertendum præsupponendo prius quòd actiones directæ & iura directa sunt ita fixa & radicata in personā domini ꝙ nō possunt aliquo modo ab eius ossibus separari.l. quis ergo casus. & ibi glo.& l.si Sticho ff.de pecul.& not.glo. in l.iij. in prin.ff.
15 pro socio. ¶*Hoc præsupposito,dico quòd procurator in rē suam potest constitui altero de quatuor modis : de mente moder. in d.l. qui stipēdia. Primo modo si sibi cedatur actio vtilis & mādetur directa:ita vt vtrāq; habeat:& tūc habebit vtilem &

exercitiũ directè:quia ipsa propriè directa cedi nõ potest:nec transit de cedente in cessionariũ:sed remanet affixa eius ossibus;vt s̃.dixi. Secũdo modo ꝙ sibi cedatur solum vtilis & non mandetur directa:& tũc solum vtilẽ actionẽ nomine proprio potest intentare. Tertio quòd sibi mãdetur directa tantum & nõ cedatur vtilis:& tũc habebit solũ exercitium directæ actionis: quã intẽtabit nomine domini cedẽtis;sed ad suã propriã vtilitatẽ:non autem potest tunc vtilẽ nomine proprio intentare cum illã non habeat. ita hæc omnia probantur in glo. Bar. & Bal.in d.l.j.C. de ac. & ob.& in l.si in solutũ,eo.tit.& in l.illam. C.de dona.& in l.vlti.& ibi glo. &Bal.C.quãdo fiscus vel priua.

16 ¶* Quarto modo constituitur procurator in rem suã si aliquis donat alicui instrumentũ debiti quod habet cõtra aliũ:nã censetur ei donare nõ solùm illam chartã:sed etiã totũ debitũ ibi comprehensum:& sic inducitur quædã cessio:per quã ille donatarius efficitur procurator in rẽ suã:ita tenet Bal. in d.l. vlti. C. quãdo fis.vel priua. & Bal.Alex. & Imol.in l. Meuia.ȷ̃. solu. ma-

17 trimo.¶*Et ex prędictis colligi potest quę sit differẽtia inter cedere & mãdare actionem:nam quando mãdatur actio,trãsfertur solũ exercitiũ directarũ:sed quãdo ceditur trãsfertur vtilis quã potest suo nomine cessionarius intẽtare.ita hãc differentiã declarat Bar. in d.l.j.col. pe. C.de ac.& ob.& ibi etiã glo. Et ibidẽ dicit quòd quo ad cedentem nulla est differẽtia in effectu:qa superdirectæ remanent penes ipsum cedentẽ: sed bene est differẽtia respectu cessionarij:q põt intentare nomine proprio vel nomine cedẽtis:secundũ quod est sibi actio cessa vel mãdata:tamen semper ad suam vtilitatẽ agit, vt s̃.fuit dictum.

18 ¶* Ex hoc sequitur quòd non dicitur propriè procurator: cũ non cõpetat sibi diffinitio procuratoris tradita in l. j. s̃. eod. cum non administret negocia aliena: sed propria. vnde per hoc nõ comprehenderetur in statuto loquente de procuratore: vt not. Bald. Alexand. & communiter do. in d. l. qui stipẽdia & Bal.in l.j.s̃.eod.& Bal. in l.j.ĩ v.q.C.de ac.& ob.cũ statuta debeant strictè intelligi in casu ꝓprio & vero:non autẽ in casu ficto.l.vlti.C.de his qui venia ætatis impe. & l.iij.§.hęc verba.el ij.& ibi Bar.ȷ̃.de neg.gest.& l.j. §. si is qui nauem. ȷ̃.de exerci.

19 ¶*Itẽ inquantũ superi⁹ dixi circa cõstitutionẽ procuratoris in rẽ suã ꝙ quando ceditur sibi vtilis tantũ & nõ mãdatur directa non põt intentare exercitiũ directarũ:intellige istud sanè procedere in duob⁹ tantũ casibus, videlicet,primo quãdo expresse ageretur ꝙ nõ sit mãdata directa:& sumus in cessione hominis

nis:qa tunc stamus cõuentioni: cum contractus legem accipiat à cõuentione partiũ.l.j.§.si cõueniatur. ͞j. depo. et l.si vt certo.§.nũc videndũ.͞j.cõmo.et c. cõtractus.de reg.iur.li.vj.et no. Soc.in cõs.clxvij.ver.postremo. in ij. vol.Secũdo ꝓcedit in illis casib⁹ in qbus vtilis actio trãsit ipso iure sine cessione: prout est quãdo vẽditur hęreditas vel quando datur nomẽ debitoris insolutũ:nam tũc nõ trãsit exercitiũ directarũ nisi mãdetur.ita loquitur tex.in l.vlti.C.quãdo fis.vel priua.secus est quãdo cessio fit ab hoīe:qa licet nõ mandet directa: tamẽ ipso iure trãsit earũ exercitiũ cũ ipsa cessione.ita notãter tenet Bal.in d.l. j.col.iij. ver.circa primum.C.de ac.et ob.vbi ita distinguit inter cessionẽ legalem et hoīs.ꝑ tex. in l.si ꝓcuratorẽ.§.fi.in fi.͞j.mãda.et ipsum sequitur Alex.in d.
20 l.qui stipendia. ¶* Vnũ tamen nota ꝑpetuò in hac materia,ꝙ licet cessionari⁹ habeat actionẽ noīe ꝓprio et ad suã vtilitatẽ:non tñ dicitur creditor eius contra quẽ est sibi facta cessio: nec ille dicitur su⁹ debitor.l.planè.͞j.fa.erc. & ibi hoc dicit Bal. ex quo infert ibi Bal.ꝙ si statutum dicat ꝙ debitor possit capi ad instantiã creditoris nõ poterit capi ad instanriã cessionarij agẽtis vtili nomine proprio:qa nõ dicitur creditor propriè:nisi agat actione directa sibi mãdata noīe cedentis,tanquã procurator:qa tunc capi posset secundũ Bal.ibi.Adde ꝙ cõtrariũ tenet idẽ Bal.in l.ꝑ diuersas.ĩ 2.q. C.mã.& Bal.in l.si sic.§.fi.͞j.de le.j.& Bal.in l.j.col.fi.& ibi etiã Alex.ĩ pe.col.͞j.si cer.pe.& Alc. in d.l.si sic.in fi.& Bar.in l.j.ver. quæro ex forma statuti.&c.͞j.de ac.& ob.& Bal.in l.ex legato.in fi.C.de leg.& Lud.Ro.in consi. cxlij.in quibus locis cõiter concluditur ꝙ.cessionarius numeratur inter creditores:& includitur in dicto statuto:vnde põt vigore dicti statuti facere capi debitorẽ cessum:& instrumẽti executio ita poterit peti ad instãtiã cessionarij sicut ad instantiã cedentis.ꝓ hoc videtur tex.in l.ij. C. de do. & hæc videtur magis cõis opi.Ad illam l.planè potes respondere : ꝙ verũ est ꝙ directo nõ dicitur creditor:sed vtili-
21 ter sic:vt dicit ibi glos. ¶* Et ex prędictis sequũtur duo corrolaria optima in practica.primum est:ꝙ pactũ executiuũ de capiẽdo bona ꝓpria autoritate,de quo in l.creditores. C.de pign. trãsfertur in cessionariũ : adeò ꝙ põt vigore instrumẽti capere bona debitoris sicut põt cedẽs. ita in terminis tenet Bal.ĩ c.j.§. siquis vero.de pa.iur.fir.& Pau. de ca.in cõsi.lix.in fi.in ij.vol.& Alex.& Ias.plenè in l.j.§.vsufru-
22 ctuarius.͞j.de ope.no.nũ.¶*Secundũ corrolariũ sequitur si est verũ,ꝙ ex quo hodie per ritum magnæ curię vicariæ põt creditor pręsentare instrumentũ cri-

minaliter via extraordinaria & executiua:cuius vigore pôt debitor carcerari nisi in cõtinenti doceat de iure suo:vt est ritus,q incipit,ité siq debitores. sequitur ex hoc ꝙ cessionari⁹ habés instrumentũ liquidũ posset dictã viã executiuã exercere contra debitoré,facto prius pręambulo super ꝓbatione cessionis. sicut fit pręambulũ in hęrede agente iuxta formã alterius ritus sub rub.de præãbulis.¶ Verũ licet de mero iure ista conclusio posset sustineri per dictã rationé:tamé intellexi ꝙ magna curia in ciuitate Neapoli hoc nõ seruat de facto:qa non admittit cessionariũ ad pręsentandũ instrumentũ secundũ formã illius ritus:ꝑ illã rationé: quia ad hoc vt posśit eo modo pręsentari instrumentũ debet iuramentũ in eo esse præstitũ de facie ad faciẽ.vt habetur in dec.lxiiij.cõsi. Nea.tamé hæc posset tolli ꝑ id qđ dicimus de hęrede:q præsentat: & tamen iuramentum non est præstitũ de facie ad faciem.

23 ¶*Quia tamé superius dictum fuit ꝙ procurator in ré suã potest intétare vtilé actioné nomine ꝓprio & exercitiũ directę noíe cedétis:quomodo pôt cognosci, quãdo intentat vtilé & quãdo directã.in hoc breuiter est cõis opi.Bar.Bal.Ale.& cõiter doc.in l.qui stipendia.C.de ꝓcu. ꝙ istud cognoscitur ex cõclusione libelli:nã si petit reum cõdénari sibi ꝓcuratorio noíe cedentis, céśetur intétare directã: si verò petit sibi cõdemnari proprio noíe: tũc céśetur intentare vtilé:debet tamé tũc facere mentioné de cessione in libello:aliás nõ procederet: & esset inept⁹:vt no.Ale.ĩ cõl.cxxxviij. col.ij.ver.ij.ex alio &c.in ij.vol.

24 & Bar.ĩ d.l.q stipédia.¶*Quid auté si ex libello nõ appareret clarè quam actioné intentat an posśit cõpelli ad instãtiã rei cõuenti declarare vtrũ velit intentare vtilé vel directã : dic ꝙ sic. ita tenet Bar.in l.si duo.ĵ.de solu.& Bal.in l.si quis in rem. ĵ.e.

25 ¶*Quę auté vtilitas resultet an quis intétet actioné directã vel ytilé:dic ꝙ multę suntvtilitates. quarũ prima est ꝙ si intétat directã tenetur ante li.cõte.ædere copiam instruméti cessionis aduersario ꝓ legitimatione suę personæ.secus si intétat vtilem; qa nõ tenetur.ita tenet Bart.in d.l.si duo.ĵ.de so.& Bal.in l.j.in iiij.q.C.de act.& ob.& in d.l.si stipendia.in fi. & Fel. in c.j.col.

26 antep.ver.v.de prob. ¶*Secunda vtilitas est:qa si intétat directã tenetur defendere cedétem in causa recõuẽtionis: nisi esset cessionari⁹ ex causa onerosa & sine fraude iuxta tex.ĩ l.si qs in ré.ĵ.e.secus est si intentat vtilé: qa tũc nullo modo tenetur cedenté defendere.secundũ gl.& Bar.in d.l.si qs in rem.licet Bal.

27 ibi contrariũ teneat. ¶*Tertia vtilitas est : quia quãdo ceditur alicui aliqua actio priuilegiata

ex

ex persona cedētis si intētat directā gaudet priuilegio illius actionis: secus si intētat vtilē.ita tenet Bal.in l.j.col.iiij.i fi.& seq. C.de priuil.dot. & in l.hæredē. & ibi Alex.in addi.ad Bal.C.de hære.ac. de qua materia habetur p Bart.in l.post dotē in fi.& ibi etiā Alex.& doc.j.sol.matr.

28 ¶*Quarta vtilitas est: qa si cedēs sit excōmunicat⁹ repellitur cessionarius intentans directā: qa obstat sibi exceptio excōicationis ex psona cedētis:secus si intētat vtilē.ita tenet Abb.in c. licet vndiq;.in fi.& ibi etiā Fely. de offi.dele.

29 ¶* Quinta vtilitas est:qa si est facta cessio alicui q pōt habere reum ad forū ipsius actoris:licet competeret exceptio declinatoria contra ipsum cedentē:non tamē cōpetet contra cessionariū priuilegiatū. vt si forte est ciuis Neapolitan⁹: si agat actione vtili: secus si directa.ita est deci.cōs.Neap.in nu. lxxiiij. qa hęc exceptio cohæret personæ:& nō opponitur cōtra cessionariū: cū sit alia persona: per ea quæ no.Bal.in d.l.si quis in rem.j.e.& Dy.in c.si quis in ius.de reg.iur.li.vj.

30 ¶*Sexta vtilitas est qa stante statuto q intercōiūctos causa cōpromittatur prout ęst in regno regia pragmatica:quę incipit odia.si coniunctus cedat actionē nō coniuncto:& cessionarius agat vtili actione nō potest cōtra eum opponi vt causa cōpromittatur cū ipse nō sit coniūctus:secus si agat directa.ita habetur in d.de

31 ci.lxxiiij.consi.Nea.¶*Septima vtilitas est:qa si in terminis huius l. nostræ pcurator in rē suā dū offert se liti fuit tacitè admissus per partē & nō opposuit in primis actis : nō potest vlterius pars opponere in processu iudicij vt cōpareat principalis quando intētauit vtiles:secus si directas intētauit noīe cedentis:qa tūc in quacūq; parte iudicij pōt aduersarius istud petere q compareat prīcipalis.ita tenet Bal. hic in secūda lec.hui⁹ l.in fi.per tex.in c.j.de iud.lib.vj.& per ea quæ habētur in l.vl.C.de proc. ¶His igitur pro aliquali intelligentia dicēdorū sic præsuppositis deuenio ad l.ipsam,quæ secūdum cōe summariū doc.h.d. iūcta gl.Actor pōt cōueniendo eligere dominū potius quā procuratorē in rem suā si dominū putat legaliorē.h.d,vel aliter in thetrastico.Si liti se offert propriā qui postulat in rē. Et poti⁹ actor adesse velit. Id sibi iure licet dicat magis esse fidelē si dominū aut melius noscere facta putet.h.d.cū glo.casus in ista l. ita pōt poni simpliciter & sub nube propter varietatē lecturarū. Quidā erat mihi debitor in centū,cōueni ipsum in iudicio: quem cū cōuenissem qdā alius tertius obtulit se liti tāquā procurator in rem suā volēdo suscipere in se periculū causæ q ad eum spectaret cōmodum & incōmodū: ego replicabā compa

reat principalis q est legalior:& magis factũ nouit quia cum eo volo litigare & nõ tecum. dubitatur an debeam audiri?& videbatur dicendum ꝙ nõ:quia procurator in rẽ suã habet ius comparendi in iudicio & litigãdi. l. vlt. C. quãdo fis. vel priua. & l. ij. C. de do. ergo lege permittẽte admitti debet. Præterea is q se offert liti admittitur:& cũ eo iudiciũ fabricatur. l. is qui se obtulit. & l. si autẽ. in princ. ĵ. de rei ven. tamẽ determinatur cõtrarium & ratio decidẽdi est quia actor dicit principalẽ esse legaliorem: & magis informatũ de veritate: vnde facilius litigabit cum eo quã cum isto procuratore in rem suã qui fortè est homo cauillosus & malæ cõscientiæ: & nõ habet eam notitiã de facto: & ideo actor auditur in hoc casu. Et sic nõ obstant rationes dubitandi. ¶ Doctores non colligunt aliqđ notabile ex ista l. ꝓpter eius breuitatẽ. tu tamẽ nota ex ista l. iuncta gl. ꝙ actor habet electionẽ litigandi cum reo principali, vel cũ procuratore in rẽ suã, si reus est legalior: & magis instructus de facto litis: & sic licet aliâs ꝓcurator in rem suã sit admittẽdus in iudicio ad litigandũ: vt d. l. qui stipendia. C. de procur. cũ similibus: tamen si est aliqs homo cauillosus qui multũ vexaret aduersariũ: adeo ꝙ dominus esset legalior, est in arbitrio aduersarij nolle litigare cũ eo sed potius cũ principali: vt hic. cõcordat text. in l. j. in fi. cum. l. seq. & ibi glos. ĵ. de alie. iud. mu. causã fac. Et ita per hãc l. limitãtur omnia iura loquẽtia de procuratore in rem suã. ¶ *Amplia hãc

32 l. procedere nõ solùm in actore sed etiã in reo vt si ꝓcurator in rem suã compareret ex parte actoris: qa reus potest dicere, volo litigare cũ principali qui est legalior. ita dicit Bart. hic facit tex. in l. cũ miles. ff. de alie. iudi. mu. causa fac. hęc ampliatio corroboratur per illã regulã quæ se habet quòd statutũ in vno ex correlatiuis, censetur statutũ in alio. l. fi. ĵ. de accep. l. fi. C. de indic. vid. tol. vnde quod statuitur per hãc l. in actore, statuitur etiã in reo:& ad ipsum extẽditur tãquã ad aliud correlatiuũ. quod qualiter procedat vide ĵ. super

33 declaratione Bar. ¶ *Habes ergo ex prædictis vnã electionẽ quã habet actor in iudicio per hanc l. adde quòd actor habet aliam electionem in iudiciis: videlicet quòd vbicũq; reus habet plures iudices competẽtes est in electione actoris coram quo velit ipsum cõuenire & nõ potest reus declinare forum: ita tenet Bald. in l. cum clericis. C. de episcopis, & cleri. & Abb. in c. cum sit generale. colum. j. de fo. competen. de hoc est glos. in l. vltĩ. C. vbi in rem act. & glo. in cap. statutum. §. cum autem. in versicu. recuset. de rescript. lib. vj. & Bartol. in l. si per errorem

rem.in fin.§.de iur.omn. iudi. & gl.in c.dilecti.de fo.compet. quod limita quãdo plures iudices essent competentes de iure cõi:secus si de iure speciali puta ex priuilegio:qa tũc est electio rei corá quo conueniatur. text. est in authé habita.C.ne fi. pro pa.in ver.verum &c.& not. Bal.
34 in d.l.cũ clericis. ¶*Tertiã electioné habet actor in iudiciis vbicunq; debitor promisit sibi alternatiuè vnũ quod est in obligatione & aliud ad cautelam ipsius actoris : vt si promisi alicui soluere centum,vel dare pignus seu fideiussores : nã tunc actor põt pręcisè petere ꝙ soluat centum:& non põt reus dicere,volo dare pignus,vel fideiussores ita tenet Bar.in l. quãuis.ff.de pig.ac.& Alex.in l. iiij. §.si ex cõuentione.ff.de re iud. & Alex.in l.q duos.ff.de leg.j.& Sal.in l.quod fauore.C.de legi. & Ias.in l.j.col.ij.§.qui sat. cog. & ex hoc limitatur illud ꝙ vulgo dicitur ꝙ in alternatiuis electio est debitoris,vt habetur in l.plerunque.§.fi.ff. de iure dot.
35 ¶*Quartam electionem habet actor,videlicet qñ est sibi facta promissio indefinita : vt si quis cõstituat sibi seruitutẽ eũdi per fundũ suum nõ specificãdo per quã partẽ fundi : nã tũc electio est actoris per quã partem vult ire: & postq̃ elegit semel nõ põtest amplius variare. text. est:& ibi Bal.& Flo.in l.si cui.ff.de serui.& gl.in l.si via.ff. de serui. ru-
36 sti.pred.¶*Quintam electioné habet actor in alternatiuis remediorũ vel actionũ: vt quãdo actori cõpetũt plures actiones ad idem seu plura remedia:potest eligere id quod vult.ità tenet Bart.in l.cũ proponas.in fi. C.de trãsa.& Bal.in l.j.C. si ser. exte.per tex.in l.quod in hæredẽ.§.eligere.ff. de tribu.& l. cũ fili⁹.§.vicarlis.ff.de le.ij. & Bar. in l.j.col.ij.ff.de ac.emp. & Bal. in c.j.§.ad hoc.colũ.vj. in fi. de pace iur.fir.pro hoc est tex.in l. est in arbitrio.C.de act.& obli.
37 ¶*Sextã electioné habet actor in alternatiuis locorũ:vt si quis promisit dare centũ Capuæ vel Ephesi, est in electione actoris in quo loco velit ipsum conuenire:qa si esset in electione rei: nunq̃ solueret: cũ semper mutaret locũ : casus est in l.nõ vtiq;. in prin.& ibi Bar.ff.de eo quod
38 cer.lo. ¶*Septimã electionem habet actor q habet instrumentum debiti:in quo sunt obligata sibi multa bona existétia penes plures & diuersos possessores: nã põt actor eligere quam rẽ vult: & eligere vnũ possessorem: & cõtra eũ integrè satisfieri:nec põt ille opponere ꝙ plures sunt possessores aliorũ bonorũ:& ꝙ oẽs cõueniãtur pro rata , casus est & ibi hoc tenet Bar.in l.creditoris.ff.de distrac. pig.& idẽ Bart.in l. Moschis.ff.
39 de iure fisci. ¶*Octauã electionem habet actor in causis summariis:qa potest eligere an ve-

lit petere in ſcriptis, vel verbo. gl.eſt in cle.ſæpe.§.verũ.in ver. ſiue.& ibi Car.in xiij.q.de verb. ſig. debet tñ ex ore actoris reduci in actis id quod petit.ſecũ
40 dũ glo.ibi. ¶*Nonã electionẽ actor habet in legatis qñ legaretur incertũ de certis, vt ſi teſtõr habẽs duos ſeruos dixiſſet lego vnũ ex ſeruis meis Titio: nõ exprimẽdo quẽ ſeruũ legaſſet:nã tũc Titiꝰ actor eligit quẽ vult.caſus eſt in l. q duos. ĵ. de leg.j.& no.Bar.in l.ij. in prin.ĵ. de optio. lega. ꝙ ſanè intellige quãdo vni legaretur: ſi verò dixiſſet teſtõr: vnũ ex ſeruis meis lego Titio:& aliũ Sẽpronio:in iſto caſu ille,q eſt primò noiatus à teſtatore debet prius eligere. ita ſingulariter decidit Bar.in d.l.qui duos. & ibi Alex.
41 ¶*Decimã electionẽ habet actor in caſu multũ notabili q ſolet ſæpius accidere: qdã ꝓmiſit mihi ꝙ poſsim extrahere duo plauſtra lignorũ vel vnũ plauſtrũ de nemore ſuo, extraxi primo vnũ:volo deinde extrahere aliud.ꝓmiſſor nõ vult: qa promiſit vnũ vel duo:vnde vult eligere vnũ : ſed ego volo eligere duo : dic ꝙ mea eſt electio : vt poſsim eligere duo: ita decidit Iac.de Raue.in §.huic aũt.inſti. de ac.& ibi ſequitur Iaſ.in l.j.colũ.ij.ſ.q ſat.cog. Allegat ita tenere Pe.de Bellaper. in l.cũ quidã.C.de ver.ſig.per ea quæ voluit Bar.in l.quãuis.ĵ.de pig.ac. quia hæc alternatiua cẽſetur appoſita in fauorẽ creditoris:vnde eius erit electio:ꝑ ea quæ dicta ſunt ſ.in tertia electione.

¶Epeditis textualibꝰ, venio ad gl.& capio primo gl. magnã in ver.ſi actor.quã gl. pro clariori intelligẽtia diuido in duas ꝑtes principales, in prima parte ponit caſum ad hãc l. quatuor modis.in ſecũda parte ꝑ viã cuius quæſtionis vult tollere vnũ cõtrariũ, ſecunda pars incipit ibi, ſed ſecũdũ hoc &c. Item prima pars ſubdiuiditur in quatuor particulas:ꝓut quatuor ſunt caſus poſitiõis.ſecũda incipit ibi. Et põt poni caſus.Tertia ibi ſecũdo,pone &c.Quarta ibi,ter-
42 tio ſecundũ Ioannẽ &c.¶*Pro expeditione huiꝰ gl. quæro ſuꝑ ea qualiter põt poni caſus ſuꝑ iſta l.dicit gl. ꝙ põt poni caſus per l. de illo. & l. electio. ĵ. de noxa.& l.etiã ſi ſit. §. itẽ ſi quis dolo.ĵ. de peti.hære. & hoc ſecundũ Pla.& adde in quibus locis eſt in poteſtate actoris conuenire poſſeſſorẽ vel eũ q dolo deſiit poſsidere : & ſic videtur cõcordare cũ iſta l.Glo. nõ approbat neq; reprobat hanc caſus poſitionem: ſed immediatè trãſit ad aliã:tamẽ de mẽte Barto.hic nõ valet hæc poſitio : qa in illis iuribus poſſeſſor nõ dicitur ꝓcurator in rẽ ſuã ſed potius venit, vt dñs in quẽ eſt facta plenè alienatio rei petitæ: meritò non cõuenit huic l.quæ loquitur de procuratore in rẽ ſuã.¶Sum nũc in ij.partę huius glo

gl.in qua ponit casum alio modo: vidlicet ego possidebã vnũ librum quẽ tu dicebas esse tuũ: cõuenisti me rei vẽdicatiõe ad istũ librũ: ego post litẽ cõte. vel ante alienaui hunc librũ Titio causa mutandi iudicij: tu actor potes cõuenire me alienãtem, vel illũ Titium in quẽ alienaui. gl. reprobat hũc casum: qa ille Titius nõ dicitur ꝓcurator in rẽ suã: sed potius dñs cu in eũ sit facta alienatio & trãslatũ totum ius quod erat penes alienã tem: & sic nõ conuenit huic l. vt modo dixi: qa per istas duas casus positiones inferretur secũdũ Bal. hic ꝙ si actor conuenit eũ qui dolo desiit possidere: & possessor cõpareret & vellet suscipere iudiciũ ꝓ suo interesse posset actor dicere: nolo litigare tecũ sed cũ principali q est legalior: & tñ hoc nõ est verũ: qa ille possessor est verè principalis: & repelli nõ posset à litigãdo ꝓ suo interesse: vt dicit Bal. hic: nec tũc curatur de legaliori & cum hac reprobatione trãsit Bar. hic. Deinde gl. volẽdo saluare hãc positionẽ dicit: nisi dicas ꝙ donaui tibi id quod ex lite fueris cõsequutus: quasi velit dicere glo. ꝙ posset poni casus: ꝙ ego cõuentus nõ alienaui propriè librũ causa trãsferendi dñium: sed tantũ cõcessi ipsum Titio vt defendat sibi litẽ per te motã sup illo lib. & donaui ei omne quod fuerit ex dicta lite consecutus: vt si fortè obtineat in totũ liber sit suus: si verò transigat: sit suũ quicquid ex trãlactione consequitur: & hęc fuit mẽs huius gl. ita declaratę: tamen gl. nõ obstãte hac saluatione nõ firmat pedes: sed transit ad aliam casus positionem.

¶ Nota tamẽ ex ista glos. multũ singulariter secundum Barto. & Bal. hic ꝙ quãdo tertius comparet tanquã principalis & pro suo interesse nõ vt procurator in rem suã non potest sibi opponi ꝙ dominus est legalior: & sic non potest rępelli à litigando. istud percipitur ex reprobatione, quã facit glos. & per hoc habes notabilem limitationem ad hanc l. vt nõ procedat in eo qui cõparet vt dominus & principalis possessor. ¶ Secũdo per istud dictum habes optimam declarationem ad illam l. de illo. & ad d. §. item si quis dolo. scilicet quòd in terminis illarũ ll. nõ posset actor repellere possessorem offerentem se liti: dicendo quòd principalis qui desiit possidere est legalior: quod nota. ¶ Sum nunc in tertia parte glos. in qua pono casum. hæres vendidit hæreditatem: in qua hæreditate ego eram debitor hæreditarius: emptor conuenit me vtili actione: ego volo reconuenire emptorem ex persona venditoris: quia venditor erat mihi debitor: & in hac reconuentione volo vt compareat venditor, tanquam principalis & legalior possum hoc

hoc dicere: secũdum istam lec. secundum quam ista l. intelligitur loqui in reconuentione: & secundum hoc exponeretur si actor. i. si reus cõuentus qui in reconuentione est actor. glo. reprobat hũc intellectum per l. ij. C. de pact. & l. ij. C. de hære. vel ac. ven. vbi habetur ꝙ emptor hæreditatis non potest conueniri nisi sponte velit: vnde per hoc excluditur quòd ego possim hunc emptorẽ reconuenire inuitũ per d. ll. & sic hæc lec. nõ procedit. Deinde gl. volẽdo saluare hanc lec. dicit: sed certe imo est bona positio. quia aliud est cõueniri & aliud reconueniri. quasi velit dicere gl. illę ll. quę dicunt emptorẽ hæreditatis nõ posse conueniri nisi sponte velit, procedunt in conuentione principaliter facta: secus in reconuentione: quia potest inuitus recõueniri: & hoc voluit dicere Bar. hic qui cõmuniter habetur corruptus: ibi dum dicit postea, sustinet quòd imò possum eum recõuenire, licet non

43 principaliter &c. ¶* Ex ista parte glo. ita declaratæ habes colligere naturam recõuentionis quæ est: & in quo differt à conuentione: quia licet sit aliquis priuilegiatus vt inuitus trahi nõ possit per cõuentionẽ corã aliquo iudice: si tñ ipse conueniat aliũ corã illo iudice potest ibidem inuitus recõueniri. & hoc est inductũ per illam rationem æquitatis traditã in authẽ. & cõsequenter. & in l. cũ Papinianus. in fi. C. de sen. vbi dicitur cuius in agẽdo quis seruat arbitrium eundẽ habere iudicẽ contra se

44 non dedignetur. ¶* Hinc est ꝙ licet clericus non possit conueniri corã iudice laico. c. si diligẽti. de fo. cõpet. & authẽ. statuimus. C. de episc. & cle. tamen si conuenit aliquẽ laicum coram iudice laico potest coram eodẽ per conuentum reconueniri: vt tenet Bar. in d. authẽ. & consequenter. in fin. & gloss. in c. j. de mut. peti. & habetur plenè per Fel. in c. at si clerici. de iudi. pro hoc habemus in regno ritum magnę curiæ vicarię in nu. cliij. qui incipit, Item ꝙ clericus. &c.

45 ¶* Vltimo loco gloss. reprobat istam casus positionem ex alia ratione: quia in isto casu cessio fuit ex causa non lucratiua. l. si quis in rem. ĵ. eo. quasi velit dicere glos. quòd ista casus positio præsupponit quòd hæreditas fuit empta: & titulus emptionis est titulus onerosus: & quando quis succedit ex titulo oneroso, non potest reconueniri ex persona cedentis: nisi cessio sit facta in fraudem: vt habetur in dicta l. si quis in rẽ.

46 & ibi not. ¶* Circa hanc lectu. Barto. hic saluat eam sequendo opi. Hug. & Iac. but. & intelligit ꝙ hic emptor hæreditatis sponte se obtulit defensioni in causa reconuentionis: & sic sumus in terminis. d. l. ij. C. de pac. verum actor voluit potius hæredem

dem tanquā legaliorem. & ita intelligendo hanc lec. est optima secundum Bart. ex qua habes notabilem extensionem ad hanc l.quę loquitur in causa cō uentionis: vt procedat etiam in
47 causa reconuētionis.¶*Deuenio ad quartam partem huius gloss.in qua ponit casum etiam in causa reconuentionis: verū in hoc solum differt à præcedē ti: quia ibi fuit cessio ex causa onerosa: hic autem ex causa lucratiua: vnde declarando glo. ponc sic casum: ego eram debi tor tuus in centum cessisti hāc actionem Titio contra me: Titius egit contra me ex iure cesso: & satisdedit de defendendo in alia causa: ad quod tenetur: ex quo erat cessionarius ex causa dona. & sic titulo lucratiuo: deindę ego volo reconuenire cedentem vel procuratorē cessionarium possum hoc facere: quia fuit ex causa lucratiua. Et si cessionarius se liti offert possum dicere, compareat principalis: quia est legalior: & in hac vltima lec.resides glos.item has duas lec. tenet Bart. hic: & dicit vtranque esse bonam: sed præcedentem esse meliorem intelligendo eam secundum Iac.bu. vt s̄. ¶Ex prędictis ergo patet ꝙ habemus hic quatuor lect. quarum primæ duæ loquuntur in conuentione: & aliæ duæ in reconuentione: prout aduertit hic Bald.primæ duæ fuerunt reprobatę: quia non loquuntur in procuratore in rem suam vt loquitur hæc lex: sed potius in domino pretendente principale interesse.istæ sequentes duæ approbātur hic per Bart.vt s̄.dixi. tamen Bal. hic subtiliter considerādo dicit ꝙ adhuc istæ duæ vltimæ sibi non placent: quia non conueniunt huic l.quæ loquitur in procuratore in rem suam: nam ille cessionarius respectu reconuentionis nullum habet mandatum: nec dici potest procurator in rem suam: & sic ista l. est malè exemplificata in causa reconuentionis: vnde secundum Bal. omnes istę quatuor le.remanēt reprobatę: certe consideratio Bald. est subtilis: adeò ꝙ istæ lec.in causa reconuentionis non videntur ca-
48 rere dubio. ¶*Tamen ad hoc vt ista l.reddatur magis notabilis & ampliata puto sustentari posse opi.Barto.quòd imò istæ duæ lec. in causa reconuentionis procedant & conueniant huic legi. Et cōsidero ꝙ prima lec.istarum duarum ponit exēplum in emptore hæreditatis reconuento: qui emendo hæreditatem censetur emere omnia iura actiua & passiua ipsius hæreditatis saltem in effectu: iura enim actiua transeunt ipso iure vtilia in emptorem. l. emptor. C.de hære.vel ac vend. passiua autem non transeunt: quia ius passiuum non potest in alium transferri nisi consentiente creditore: vt not.Bald. in l.ij.C. de pac.

pac. per l. si mandato meo. §. j. ꝟ. man. verum effectus iuriũ passiuorum trãsit in ipsum emptorem: quia licet ipse non possit conueniri inuitus à creditoribus sed solum venditor: tamen tenetur soluere & extrahere vẽditorem indẽnem. l. hæreditatem. & ibi habetur. ꝟ. de dona. & l. ij. C. de hære. vel ac. ven. vnde considero ꝙ venditor vendendo hæreditatẽ censetur cedere actiones actiuas vtiles: vt d. l. emptor. & etiam effectum passiuarũ: quia saltem tacitè ex iuris dispositione cesetur ei mãdare ꝙ extrahat ipsum venditorem indẽnẽ à creditoribus hæreditariis in effectu. per d. l. ij. & d. l. hæreditatẽ. Modo ad propositũ quando iste emptor spõte se offert secundum Barto. ad defensionem venditoris in causa recõuentionis, facit id ad ꝙ in effectu habebat tacitum mãdatum: pręsupponendo ꝙ debitum reconuentionale erat hęreditarium: qa in effectu ipse tenebatur illud luere: vnde bene potest dici procurator in rem suã: & sic remanet restricta ista saluatio Bar. solũ in debito hæreditario: sed si debitũ esset extraneum & ex alia causa quã ex causa hæreditaria: tunc adhęrerem opi. Bal. quia tunc non posset dici procurator in rem suam aliquo modo in causa recõuentionis. ¶ Eodẽ modo cõsidero in iiij. lec. ꝙ possit saluari gl. & Bar. ab impugnatione Bal. quia in ea cessionarius erat ex causa lucratiua: qui ipso iure tenetur defendere cedẽtem in causa reconuentionis. l. seruũ quoq;. §. fi. ꝟ. eo. & not. glos. in d. l. si quis in rem. ꝟ. eo. vnde cum ceditur sibi actio ex causa lucratiua censetur cessa cũ hoc onere defendendi: & sic saltem tacitè ex iuris dispositione seu interpretatione cẽsetur ad hoc habere mãdatum: vnde potest dici procurator in rem suam sicut in simili dicimus quando vendo hæreditatẽ nil cedo expressè, & tamẽ ipso iure transeunt vtiles actiones. vt d. l. emptor. Eodẽ modo quãdo datur nomen debitoris in solutũ ipso iure ex dispositione legali transit vtilis actio. l. fi. C. qñãdo fis. vel priua. & tamen dicitur ille procurator in rem suam ex parte actoris: ita ergo est dicendũ ex parte rei: & sic remanet defensata opi. Bart. per quam habemus extẽsionem ad hanc l. vt procedat etiã in causa

49 reconuentionis. ¶ *Capio secũdam partem principalem huius gl. in qua quærit ad quid prodest facere procuratorẽ in rem suã, si habet necesse litigare ad volũtatẽ aduersarij: qa si aduersarius non vult litigare secũ sed cũ domino repellitur à litigando: vt hic. gl. soluit & dat verum intellectũ ad hũc tex. scilicet vt procedat quãdo persona domini est legalior & melius nouit factũ: vnde vult dicere gl. ꝙ põt prodesse quãdo ita esset legalis

procur

procurator in rem ſuã ſicut dominus:& pari modo nouiſſet factum: quia tunc actor non audiretur:ſed deberet litigare cũ procuratore in rem ſuam: & cũ glo.concordant Bartol. & Bal. hic & gl.in l.planè.ĵ.fami.herc. ¶Venio ad glo.fina. in verſicu. qui in rem. Quam diuido in duas partes. in prima parte declarat text. In ij. format vnam quæſtio. Secunda ibi: ſed quid &c.Dicitur in text.quòd poteſt actor eligere dominũ potiuſquam procuratorem in rem ſuam: dicit gloſ. quia transfert iudicium: quaſi dicat illud iudicium quod proſequebatur actor contra dominum, volebat hic procurator in ſe aſſumere.l. ſolutionem. ĵ. de ſolut. & ideo hoc inuito actore fieri non poſſet: vt not. in d. l. ſolutionem. Ex hac gloſ. colligit Bald. hic quintum intellectum ad hanc legem, & iſtum quintum approbat: & dicit eſſe veriorem cæteris:& ſecundũ iſtum intellectum eſſet ponendus caſus ꝙ hic dũ conuenirem debitorem meũ quidam tertius ſe obtulit ad ſuſcipiendũ iudicium animo nouandi:poſſum dicere comparcat principalis ſi eſt legalior:
50 ſecundum Bald. hic. ¶Et licet Bal.teneat hunc intellectum vt veriorẽ:tamẽ ego indubitanter teneo hanc lec. nõ procedere: & ꝙ gl.& Bal. malè loquantur: & ꝙ hic intellectus ſit deterior cæteris:quod clarè oſtẽdo. Nã glo.dicit iſta verba.ſcilicet quia tranſfert in ſe iudiciũ.l.ſolutionẽ.ĵ.de ſolu. ſuper quibus verbis pręſuppono quòd gloſ. debet intelligi ſecundum l. quam allegat:vt not.Bartol. in l. non ſolùm.§. ſi liberationis verbo. ĵ.de libe.leg.& Ioan.And. in c. cum nuntius.de teſti.vnde dum illa glo.allegat d.l.ſolutionem. vult dicere quòd iſte procurator ſuſcipiebat iudicium animo nouandi: quia iſte eſt verus intellectus ad illã legis ſolutionẽ ſecundũ gl.Bar.& Pau. de Caſt. ibi. Ex hoc ſequeretur quòd iſte ſuſcipiens iudicium animo nouandi poſſet inuito actore comparere, quando perſona domini non eſſet legalior:quia tota diſtinctio huius legis conſiſtit, an ſit legalior perſona domini:& tunc non admittitur procurator:alias ſecus.iſta conſequentia eſt euidenter falſa: quia ſecundum veram & communem concluſionem quando tertius vult ſuſcipere iudicium animo nouandi & liberandi debitorem: non admittitur indiſtinctè inuito actore:ſiue ſit legalior ſiue non: ita tenet Bart. in dicta l. ſolutionem. pro hoc eſt text.& ibi Barto.in l.ſi mandato meo.§.j.ĵ. mand. & Bart. in l.liberto. §.fina. ĵ. de nego. geſt. & in hac l. ſed ſecundum iſtum intellectum gloſæ, adhiberetur illa diſtinctio an ſit legalior adaptando ipſum ad hãç legem,vnde apparet quòd eſt

ego dico, Volo vt cōpareat principalis, scilicet vēditor: quia est legalior. q̄ritur an posśim hoc dicere? & deciditur hic ꝗ sic. & iste intellectus nullum videtur habere obstaculū, & loquitur in causa conuentionis: non autem reconuentionis, & sic est conformis cum.l. nostra. istud exemplum verificatur per l.vlt. §.Titius.ȷ̄.de condi.indeb.vbi est casus optimus ad sciendum qualiter constituatur procurator in rem suam ex parte rei. & not.glos.in l.Plautius.ȷ̄.eo.hūc intellectum puto veriorem cæteris, & cum isto pertranseo super hac l. ¶ Expeditis gl.& lec. huius l. venio ad apparatum, & ad suppletiones, & primo Bart. hic relatis glo.format duas oppo.simul videlicet, de.l.j.§.vsus. s̄.eod.vbi qui non vult comparere per se, potest se defendere per procuratorem: hic dicitur quòd tenetur comparere principalis ad instātiam actoris: ergo malè. Item opponit de l.soluendo.ȷ̄.de neg.gest.& l. solutionem.ȷ̄.de solu.vbi dicitur ꝗ potest quis defendere aliquem etiam inuitum, & pro eo soluere: hic dicitur contrarium: quia defensor repellitur à litigando:
54 ergo malè. ¶ * Pro solutione horū contrariorū Bart.hic facit quatuor membra distinguēdo: quæ etiam reassumit idem Bartol.in d.l.solutionem, & tangit in d.l.liberto.§.vlti.ȷ̄. de nego. gest.& in omnibus bene loquitur. Ego autem reassumam ista quatuor membra per quatuor conclusiones: addendo vnicuique conclusioni suppletiones necessarias. Prima igitur cōclusio est: si debitore cōuento tertius compareat ad suscipiēdum plenum iudicium in se, animo nouandi: & transferendi iudicium, & actionem in personam suam, & liberandi penitus debitorem à toto debito: non cogitur actor istum admittere: siue persona domini sit legalior siue non: vnde actore volente, repellitur à litigādo. istud probatur per d.l. si mandato meo. §.j.& ibi Barto.& in dicta l. solutionem. & in dicta l. liberto. & hic. Et hæc conclusio est vera & communis: ita loquitur dicta l. soluendo, & dicta l. solutionem. quæ ll. quo ad iudiciū suscipiendum, debent intelligi volente actore: non autem eo inuito. vt dicit glos. & Bartol. in dicta l. solutionem. Et hæc sit prima limitatio ad istam cōclusionem, scilicet vt nō procedat actore volente: quia tunc admittitur tertius, & debitor liberatur: vt not. in dicta l. solutio-
55 nem. ¶ * Secundo singulariter limita hanc conclusionem procedere quādo tertius vellet iudicium suscipere: vt suprà, secus si vellet soluere debitū pro debitore conuento: quia tunc potest soluere creditori etiam inuito, & liberare debitorē etiam inuitum à molestatione credi-

toris, & cogitur creditor hunc admittere ad soluendum. imò si nollet recipere solutionem potest ille tertius eam offerre vel deponere: quæ oblatio erit tantæ virtutis, vt impediat debitorem vlterius côueniri posse. ita multum notabiliter tenent Bald. Ange. Fulgo. & Pau. de cast. & ibi etiam Ias. in l. tale pactum §. post diuisionem. suprà, de pact. & dicit ibi Bald. notari ex illo text. quòd extraneus habet ius offerendi debitum, & liberandi debitorem l. qui decem. §. j. ĵ. de solu. & l. cum postliminij. C. de capti. & l. obsignatione. C. de solu.

56 ¶*Secunda conclusio vera est: si debitore conuento compareret tertius ad suscipiendum iudicium non animo nouãdi nec debitorem liberandi: sed tanquàm procurator in rem suam: animo defendendi pro suo interesse, & tunc iste admittitur si persona domini principalis non sit legalior: alias secus, & ita loquatur hæc l. & dicta l. planè. cum glos. ĵ. famil. ercisc. & de hac legalitate debet disputari in principio litis: quia si actor admisit procuratorem in rem suam, & nõ opposuit quòd dominus erat legalior sibi prę iudicauit, & non potest vlterius istud opponere secundum Barto. hic & bene. Quod intellige & declara, vt dixi s̄. in euidentialibus in versic. septima vtili-

57 tas &c. ¶*Ex dictis Bart. super isto secundo membro collige tria notabilia. primum quòd sicut exceptio declinatoria, & recusationis iudicis debet opponi in principio litis antequàm aliqua exceptio opponatur. vt not. Bart. & Alexãd. in l. quidam consulebat. de re iudi. & not. Bart. & doct. in l. si côuenerit. ff. de iurisdi. omn. iudic. ita etiam exceptio declinatoria, & recu-

58 sationis aduersarij, vt hic. ¶*Secũdum notabile est, quòd postquàm procurator in rem suam est admissus ad litigandum per aduersarium, nõ potest vlterius petere aduersarius, vt compareat principalis ad se examinãdum, vt principalem, & legaliorem: quia non dicitur vlterius principalis ad hoc, vt eius confessio possit præiudicare

59 procuratori. ¶*Tertium notabile est quod confessio principalis non nocet procuratori in rem suam admisso in iudicio postquàm fuit notum aduersario illum esse cessionarium, vel aliter esse procuratorem in rem suam: secus si nondum sciuisset id: quia sibi tunc noceret: vt no. Bart. & doct. in l. si cum emptore. s̄. de pact. & probatur in l. vlti. s̄. de transact. contrarium tamen videtur tenere Bald. hic in fina. col. tamen non est con-

60 tra si rectè inspiciatur. ¶*Tertia principalis conclusio est, si debitore conuento compareret tertius cum mandato ad eum defendendum tanquam procurator

rator simpliciter ad vtilitatem domini: non autem propriam. tunc indistinctè admittitur siue dominus sit legalior siue non: ita loquitur text. in l. j. §. vsus. ff. eod. titu.
61 ¶*Quod limita primo procedere in causis ciuilibus, vel criminalibus in quibus irrogatur pœna à relegatione infra: secus si à relegatione ff. quia tunc non admittitur procurator: sed ipse principalis cōparere tenetur. l. penul. §. ad crimen. & ibi Barto. ff. de pub. iudi.
62 ¶*Secundo limita nisi ex aliqua iusta causa iudex vellet facere comparere principalem, & nollet procuratorem admittere: vt quia est rixosus, & rabula: quia potest hoc facere etiam in causa ciuili. l. vlti. & ibi glos. & doctores. C. de procurato.
63 ¶*Tertio limita hanc conclusionem non procedere, quando aduersarius in aliquo articulo vellet præsentiam domini, vt ipsum examinari faciat, vt principalem, & legaliorem, & tanquàm melius de causa informatum: quia tunc tenetur dominus venire personaliter in iudicium ad testationem quasi principalis faciendam, atque eo iure vtimur: ita tenet Barto. hic per dictā l. vlti. & ibi glos. C. de procurat. si verò dominus esset absens, vel non posset in iudicium venire: tunc procurator debet mittere ad eum in loco vbi est, ad se examinandum, vt principalem, secundum Bartol. hic per l. generaliter. §. his de præsentibus. C. de rebus credi.
64 ¶*Sed iuxta hoc cadit notabile dubium, si dominus est absens, & est mittendum ad eum pro ipso examinando ad instantiam aduersarij, cuius expensis mitti debet. Bald. in dicto §. his de præsentibus. videtur dicere quòd expensis petentis, & sic expensis aduersarij. contrarium tenet Bal. hic, & verius scilicet, quòd mitti debet expēsis ipsius absentis examinandi, & ita fuit decisus iste casus in sacro consilio Neapolitano: vt est deci. clxxvij. pro hoc est glos. in l. ij. §. defendi. ff. ex qui. caus. in pos. ea. & ideo est: quia non debes deterior fieri conditio litigantis propter absentiam aduersarij: sed ipsi absenti debet absentia obesse. ¶Et ex hoc verificatur illud quod in simili dixit Bartol. in dicto §. defendi. quòd si aliquis absens mittit procuratorem ad litigandum mecum: ego potero petere copiam mandati procuratorij sumptibus ipsius absentis: ne fiat deterior conditio mea propter eius absentiam. quod est valde quotidianum in practica. Idem in simili notat Bartolus in lege prima, in fin. C. de procuratoribus.
65 ¶*Quis autem dicatur principalis: seu quæ dicatur principalis persona in iudiciis: ad hoc, vt sciamus quis debeat se examinare: vt prin-

cipalē:vide tex.in authen.principales, & ibi Bald.in j. not.C. de iur,calū.vbi dicit Bald.quòd principalis persona dicitur illa quæ suo nomine litigat in iudicio : pro hoc est ritus magnæ curiæ vicariæ in nume.283. qui incipit,Item quòd quandocunque. vbi appellat principales personas actorum, & conuentorum : per quod potest dici, quòd persona principalis dicitur illa quę agit, vel conuenitur in iudicio, vt satis colligitur ex traditis in materia huius l.

66 ¶*Quid autem de procuratore:an dicatur principalis, & an possit compelli ad se examinādum, vt principalem sicut eius dominus, vide Bal.in l.non solum. colum.j. ȷ̄. eod. vbi dicit, quòd sic:quia procurator tenetur respōdere omnibus illis positionibus, quibus tenetur respōdere dominus:si ad hoc habeat speciale mandatum : aliàs posset petere terminum ad cōsulendum dominum ; istud est hodie clarè decisum in regno per deci.consil.Neap.in nume, 92,vbi expresse deciditur, quòd procurator potest compelli ad deponendum, vt principalis.

67 ¶*An autem quando examinatur principalis possit iudex repellere eius aduocatum, vel procuratorem: dic quòd sic:ne ipsum instruat:ita sentit Bald.in dicta l.non solum.in princ.in fi. colū.ȷ̄.eod.licet se remittat.faciūt not.per gl.& Bart.in l.proximè.ȷ̄. de his quæ in testa.delen.vbi habetur, quòd iudex nō debet se consulere cum aduocato alterius partis,& dicit glo. in consti.regni : vt vniuersis , in versi.cum proborum.quòd aduocati non debent interesse in consilio ferendæ sententiæ : tamē iste casus prępositus est hodie decisus in regno per dictū ritum magnæ curiæ vicariæ in nume.283.qui incipit:Itē quòd quādocunque.vbi dicitur quòd principalis debet examinari in secreto sine consilio aduocati, vel procuratoris , & non punitur de periurio si falsum deponat, vt ibi habetur. Istud etiam tenet And.de Iser.in cap.j.§. similiter.de consue.rec.feu.Et de primo dicto,scilicet quòd aduocatus vel procurator nō debet interesse in examine principalis est decisio Bar.in l.si postulauerit.§..haberi.ff. de adulte.

68 ¶*Quod singulariter limita non procedere in rustico vel idiota qui esset examinandus, vt principalis: quia in eius examine potest interesse aduocatus , vel procurator: ad hoc ne propter eius simplicitatem in sua depositione decipiatur. Ita tenet Host.in cap.dilecti.de iudi.& illud dictum sequitur Soc. in repe.l.j.colum.iiij.ȷ̄. de vulg. & pupil.

69 ¶*Quid autem si principalis interrogatus super positionibus non vult respōdere? dic quòd habetur pro confitēte,vel negante : secūdum quod vtilius

vtilius est eius aduersario. Ita dicit Bald.in dicta l.non solum. colum.fin.illius princ.versi.vlti. quæro.ꝗ. eod.pro hoc est text. in cap.ij.de confes.lib.vj. & in l. de ætate.§. qui tacuit.ꝗ.de inter.act. Istud est etiã hodie decisum in regno per regiã pragmaticam,quæ incipit, Si reus. quæ est conformis cum dicto Bald.in dicta l.non solũ. & cum dicto §. qui tacuit. Item habemus ritum magnæ curiæ vicariæ in nume.250.qui incipit.Itẽ seruat dicta curia,quòd siquis &c.qui ponit practicam in hac materia, scilicet quòd quando quis citatur,vt veniat ad se examinandum, vt principalem: in vltima citatione debet inseri copia articulorum super quibus vult deponere,& tunc si nõ comparet habetur pro confesso, & ab huiusmodi decreto nõ appellatur:vt ibi habetur. quod

70 no.in practica. ¶*Quarta principalis conclusio est:si vno cõuento comparet alius, qui est eius successor singularis in plenum ius per alienationem: ad suscipiendum iudicium pro suo principali interesse non vt procurator in rem suam,nõ potest actor dicere compareat principalis: quia est legalior: sed tenetur litigare cum offerente se. ita dicit Bartol.hic in iiij. membro.qui dicit ita debere intelligi iura allegata in princ. glos. scilicet,in l.de illo, & l. electio. de noxa.& ego dixi s. in princ. glos.magnæ.in ij.lec.& probatur per glos.in dicta l. electio dum dicit quando non se offert aliquis,tũc procedit illa lex.ergo quando aliquis se offert sequitur, quòd cessat electio, &

71 tenetur litigare cum illo.¶*Itẽ circa hoc pondera verba Barto. dum dicit:per quod alius quem actor volebat conuenire liberatur: quia per hæc verba videtur innuere, quòd si actor conuenit eum,qui dolo desiit possidere,& possessor suscipit iudicium : liberatur conuentus per comparitionem possessoris, & susceptionem iudicij:istud probatur in dicta l.de illo. & l. seq. ꝗ.de noxa. allegat Bar.aliũ text. videlicet in l.sed si lege.§.item si rem.ꝗ. de peti.hære.qui text. similiter bene facit in vers.quid tamen. potest etiam exemplificari in l.etiam.§. itẽ si quis dolo.ibi euanescere ait. &c. eod.

72 titu. ¶*Posset etiam super isto quarto membro in exemplum adduci materia nominationis in iudicio : vt si ego conuenio colonum, vel inquilinum, vel alium detentatorẽ alicuius rei, & ille nominat dominum in iudicio:nam domino comparente transfunditur iudiciũ in eum & cõuentus liberatur ab instãtia iudicij.l. ij. & ibi plenè per Barto.& Bald.C.vbi in rem act. & not.Abb.in c. quoniam frequenter. colum.penult. in fi.vt lit.non contest.vnde tunc non admitteretur actor si diceret

Volo litigare cum colono, vel alio detentatore tanquàm legaliori. per prædicta.
73 ¶*Quid autem in autore laudato comparente in iudicio: an possit comparere inuito actore: vide Bald. hîc: in fi. colum. vbi notabiliter loquitur: quia potest comparere altero de tribus modis. Primo modo vt simplex procurator. & admittitur per dictã l. j. §. vsus. ꝟ. eod. Secundo modo, vt procurator in rem suam pro suo interesse ad suscipiendum iudicium: non autem animo nouandi, & tunc similiter admittitur: non tamen liberatur emptor ab instantia iudicij per comparitionem autoris: sed prodest illi comparitio autoris: vt possit ex defensionibus eius liberari, & obtinere, & in hoc differt à nominato in iudicio: cuius comparitio liberat nominãtem ab instantia iudicij: secundum Barto. & doct. in dicta l. ij. C. vbi in rem actio. Tertio modo potest comparere in iudicio animo nouandi, & liberandi emptorem, & tunc non auditur: secundum Bald. in hac l. nostra: per ea quæ superius dixi. An autem in dubio præsumatur comparitio animo nouãdi, vel non. vide Alexand. in dicta l. ij. C. de pactis.
74 ¶*An autem iudicium ceptum contra emptorem debeat supersederi per laudationem autoris donec compareat autor laudatus? dic quòd hodie istud est decisum in regno: per regiam pragmaticam quæ incipit, Dubitationem. per quam est prouisum quòd si autor laudatus est præsens in illa ciuitate in qua iudicium agitatur nõ debet in causa supersederi: sed proceditur cõtra emptorem, vel alium successorem: si autem autor est absens à loco iudicij: datur terminus cõpetens conuento ad denuntiandum autori laudato in loco vbi est, & interim durante termino supersedetur in causa contra emptorem cõtra quem lata sententia mandatur executioni contra autorem laudatum sine nouo processu: ita hæc omnia habẽtur in dicta pragmatica.
75 ¶*Quærit hic Barto. quoniam ista l. loquitur de procuratore in rem suam ex parte rei: quid in procuratore ex parte actoris: an in eo etiam disputetur quæ persona sit legalior, & est exemplum si cessionarius agit contra debitorem ex iure sibi concesso, an possit debitor dicere, Cõpareat principalis cedens: quia est legalior: Bartol. hic videtur tenere quòd sic. per l. pen. & fin. ꝟ. de alie. iudi. mu. causa fac. licet Cy. hic aliter teneat. Et secundum Bartol. hic hæc lex ampliatur vt procedat etiam in reo conuento: vt possit opponere contra procuratorem in rem suam ex parte actoris de legalitate personæ: hoc tetigi aliquantulum suprà, in notabilibus. Bald. hîc tenet

tenet contra Bart.& dicit quòd ista l. non habet locum in procuratore in rem suam ex parte actoris.allegat text.in l.procuratoré rem in suam.ĵ.eo.qui text. videtur destruere istam l. secundum eum, & ibi propriè est glos. quæ dat hunc intellectum ad istam l.& facit pro Bal. Ego autem teneo opin.Bartol. quam tenui s̄. in notabilibus: quæ videtur mihi verior: cum modificatione tamen seu distinctione infrascripta.Et pondero quod text.in dicta l.penul.& fi. non facit pro Bart.quia ibi fuit facta alienatio causa mutandi iudicij, & ita expresse dicitur in dicta l.penul.quòd debet prior dominus experiri si mutádi iudicij causa sit facta alienatio: ergo à contrario sensu secus: vnde illa l. potius à contrario sensu faceret contra Bartol. in casibus in quibus fieret cessio sine fraude,& non causa mutádi iudicij. Nam ille titulus de alie.iudi.mutan. causa fac.præsupponit dolū,& sine dolo non procedit dispositio illius tituli, vt dicit tex.in l.ité si res.§.j.& l. non solum. ĵ. de alie. iud. mu.
76 causa fac.¶*Præterea considero quòd illa l. procuratoré in rem suā. minimè facit pro Bal. nec videtur in aliquo contraria huic l. si bene cōsideretur:nam in illa l. concurrebant cedens, & cessionarius ad exigendum debitorem, & dubitatur quis debeat præferri,& dicitur quòd præfertur cessionarius.quod est verū:concurrente altero de tribus: vt dicit ibi gl. quæ ponuntur in l.iij.C.de donatio. Et sic quęstio non erat ibi inter reum & actoré prout est hic:sed erat inter ipsos actores: quia quilibet eorū prætendebat anteponi:vnde nō negat ille tex.quòd si reus opposuisset cessionario compareat principalis, qui est legalior, ꝙ nō debeat audiri, & sic videtur longe diuersus casus ab ista l.verum quia cōtra Bart: habemus magnorū virorū autoritates:videlicet gl.in d.l.pro curatoré.Cy.in d.l.vlt.ĵ.de alie. iudi.mu.causa fac.& Bald.hic,& in d.l.procuratore. nō esset tutum ita indistinctè tenere cōtra eos:maximè cum pro opi.Bart. non habeamus text.in terminis loquenté in actore sicut in reo: & sic opi.Bart.nō posset saluari nisi per extésioné huius l. vt ista tutū in reo extédatur ad actorem,& econtra.l.vlt.ĵ.de accep. propterea saluo meliori iudicio ego concordaré ita huiusmodi opi.vt distinguamus:aut cedés alienauit dolosè causa mutádi iudicij,& tūc indistinctè sit vera opi.Bar.per d.l. pe.aut istud nō apparet, & tunc similiter teneo opi.Barto.vt reus possit opponere: vt compareat principalis: quia est legalior, & si principalis vellet comparere discusso de legalitate pręfertur cessionario minus legaliori. Si auté nollet cōparere,& tūc qa nemo inui-

tus agere compellitur, puto, quod admittatur cessionarius inuito reo: quia aliàs esset in potestate rei eludere debitum, nolente agere cedente, & ita procedat opin. Cyn. & Bal. Et ad hoc me mouet ratio Bald. qui se fundat hic super illa ratione: quia nemo inuitus agere cogitur: ergo à contrario sensu, si sponte veniret ad agendum cessaret ratio Bald. & ita cum hac distinctione pertranseo. Adde quòd Rapha. etiam nititur hic cōcor-
77 dare opi. vt hic per eum. ¶ *Vlterius quærit hic Barto. quid si actor dicit, quòd dominus est legalior: procurator verò dicit se legaliorem: cui incumbat onus probandi istam legalitatem. glos. hic tangit, & non bene soluit. sed Barto. melius soluit, & dicit: quòd hæc probatio incumbit illi qui allegat aliquē legaliorem ad fundādam suam intentionem, vel exceptionem. l. ei incumbit. ff. de proba. & l. si vero. § .j. & ibi habetur ff. qui satisda. cog. Ex hoc sequitur, quòd cum procurator in rem suam habeat suam intentionem fundatam à iure ad comparendum, & iudicium suscipiendum non animo nouandi: qui admitti debet: si actor ad ipsum excludēdum allegat dominum esse legaliorem: ipse allegans debet hoc probare: quia istud est fundamentum suæ intentionis ad excludendum aduersarium. quod confirmatur ex his quæ not. Bartol. in l. hoc iure. ff. de verborum obligat. vbi ponit hanc materiam: quòd quilibet tenetur probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, & Barto. in dicta l. si verò. § .j. & Abb. in c. bonæ memoriæ. primo. colum. vj. de electi. vbi habetur quòd etiam negatiua debet probari quando est fundamentum intentionis alicuius: licet alias sit improbabilis: vt l. actor. C. de proba. Eodem modo si procurator in rem suā ad excludendum actorem diceret se esse legaliorem excipiendo: ipse tenetur id probare per prædicta. Et sic semper inspicimus eum qui se fundat super aliqua qualitate agendo vel excipiendo, vt illam probare teneatur. l. si minorem. C. de in integ. resti. Erit ergo practica quo ad iudicem: quòd stante huiusmodi conflictu inter procuratorem & actorem: quia hincinde allegant dictam prætensam legalitatem: iudex statuet competentem terminum vtrique parti ad probandam dictam legalitatē; quo termino elapso poterit proferre interlocutoriam pro eo qui melius suam intentionem
78 probauerit. ¶ *Et ex his potest decidi illa notabilis, & quotidiana quæstio: quam aliàs tetigi succinctè in repeti. l. is potest. ff. de acqui. hæredi. videlicet si substitutus pupillaris mortuo pupillo egit petendo hæreditatem pupilli vigore substitutionis,

tutionis, & fabricato processu probauit se esse substitutum pupillariter per testamentum patris pupilli: item probauit esse mortuum illum cui fuerat substitutus: non tamen probauit quòd mortuus fuit in pupillari ætate. vt de necessitate requiritur ad hoc vt sit locus substitutioni pupillari: an possit obtinere: & vera opin. est quam tenui ibi, scilicet, quòd substitutus obtinet: vt tenuit Socin. in consil. xxix. colum. iiij. in primo volumi. licet contra istam communem & verã opi. tria videantur facere. Primo ꝙ quilibet tenetur probare id, quod est fundamentum suę intentionis vt s. dictum est. Sed pro fundaméto intétionis substituti erat quòd pupillus esset mortuus in pupillari ętate: quia alias adueniéte pubertate substitutio pupillaris euanescit: vt in §. penul. insti. de pupil. substi. sed hoc non probauit: ergo
79 deberet succumbere. ¶ * Secundò: quia quilibet præsumitur viuere centum annos. l. vlti. C. de sacrosanct. eccle. vnde iste substitutus videtur habere præsumptionem iuris cõtra se, scilicet quòd pupillus sit mortuus potius in senectute quàm in pupillari ætate: meritò debebat probare mortem in ætate pupillari ad tollendam illam præsumptionem.
80 ¶ * Tertiò quia ius non præsumit ætaté minorem nec maiorem: sed ille qui se fundat super maiori, debet illam probare: & similiter is qui se fundat super minori debet illam probare. l. si minorem. & ibi Barto. Bald. & doct. C. de in integ. restit. & l. cum te. & ibi Bal. & Salyc. & doct. C. de probat. Iste ergo substitutus cum sit actor & fundet se super ætate minori, debet illam probare: tamen his contrariis non obstantibus teneo primam opin. domini Soci. scilicet quòd substitutus obtinet, licet dictam
81 ætatem non probet. ¶ * Et istã quæst. proprie decidit gloss. in clem. fin. in glos. penult. in fi. de rescript. vbi est similis casus: nã prouisio papæ de beneficio vacaturo non se extendit ad beneficium creatum post datam illius bullæ. vt dicit dicta clem. fi. pone quòd beneficiatus petit se inuestiri de aliquo beneficio vigore dictæ prouisionis: probauit concessionem sibi factam de beneficio vacaturo. Item probauit illud beneficiũ vacare: non tamen probauit esse creatum ante datam suę bullæ prout requiritur: quæritur an obtineat? & dicitur ibi quòd sic: quia probando illa duo habet suam intentionem fundatam: vnde incumbit aduersario onus probandi, quòd fuerit creatum post datam. Sic in casu nostro: substitutus habet intentionem fundatam producendo testamétum in quo ap-

paret qualiter est substitutus pupillariter:& probãdo filium testatoris esse mortuum : vnde probare quòd sit mortuus maior incumbit aduersario : quia hæc est intentio aduersarij potiusquàm substituti:quia aduersarius excipiendo illud adducit ad fundamentum suæ intentionis merito sibi incumbit onus probandi vt not.Bart. hîc. Istud etiam in optimo simili tenet per plura Ias. in rubri.C.qui admit.in iij.colum.& Bald.in l.ij.C.de peti.hæredi. ¶Et per hæc apparet non obstare primum argumentũ:quia respondetur vt s.scilicet quòd istud est potius fundamentum rei quàm actoris : per prædicta. Minimè obstat secundum argumentum:quia illa præsumptio militat quãdo est dubium an aliquis sit viuus, vel mortuus:quia si à tempore suæ natiuitatis nõdum sunt lapsi centum anni præsumitur viuere:nisi contrarium probetur:sed hic apparet contrariũ scilicet qualiter est mortuus : vnde cessat illa præsumptio.Nõ obstat tertium argumentum:quia fateor contrarium : verum substitutus non fundat se super minori ętate:sed reus excipiendo fundat se super maiori.ergo ipse reus
82 debet illud probare.¶* Quærit Bald.hic an ad hoc vt procurator in terminis huius l.repellatur à litigando requirantur ambo ista duo copulatiue scilicet quòd dominus sit legalior & quòd melius nouerit factum:an verò sufficiat vnũ tantum.concludit quòd vnum tantum sufficit : quia vt plurimum doctores loquentes de hac materia loquuntur alternatiuè:vnde sufficit quòd vel dominus sit legalior vel melius nouerit veritatem:quia vtrunq; non requiritur de necessitate : & bene videtur loqui Bald.pro quo facit tex.in §.affinitatis.insti.de nup.Aduerte tamen:quia in eo quod ipse dicit sufficere probare illud vnum scilicet quod dominus melius nouit veritatem puto non procedere dictum suum:& cõtrarium tenet Barto.hic in finalibus verbis si rectè ponderetur.Nam licet in procuratore simplici illud procedat:vt faciat comparere dominum, quando dominus scit melius veritatem : vt not.glos. in l.vlti.C.de procura.tamen in terminis huius l. vbi tractatur de procuratore in rem suam illud non sufficit:sed debet probari legalitas secundum quod habetur in l.j.in fin.& l.sequen. ꝟ.de alie.iudi.mu.causa fac.secundum Barto.hic in fin.scilicet probando quòd persona procuratoris est durior:vt quia est aliquis cauillosus:& improbus,vel est homo multum potens,qui posset vexare aduersarium vt ibi habetur : persona verò domini est legalior : idest magis pura & veridica : minus

pot

potens:& non cauillosa:& hæc sunt probanda de mente Bart.
83 hic.¶ * Et ex prædictis infertur quòd si actor producit articulos in causa super quibus intendit examinari facere principalem: procurator verò rei simplex dicit, Ego volo respódere super positionibus: quia scio factum sicut dominus: & volo deponere, vt principalis: sed actor dicit quòd volo reũ, vt principalem & legaliorem & non te procuratorem: potest hoc actor dicere: quia procurator non potest inuito aduersario respondere positionibus: sed debet venire principalis tanquàm legalior:& magis sciens veritatem. Ita tenet Bald.in l.j.colum.penulti.C.de senten. Et hoc est addendum ad ea quæ dixi s̃.in iij.conclu-
84 sione. ¶ * Circa illud tamen quod tetigi s̃. in præcedenti charta an ista lex habeat locum in procuratore ex parte actoris: vbi retuli opin.Bald.hic in prima lectu.tenentis quòd nõ: pondera quòd idem Bal.in secunda lectu.noua huius l.in fi. videtur sentire cõtrarium: dum limitat illud quod dicit Barto. hic, scilicet, quòd si procurator in rem suam fuit semel admissus: non potest vlterius opponi in processu iudicij quod compareat principalis: quia est legalior. hoc limitat Bald. hic procedere quando procurator intentaret vtiles actiones: secus si directas nomine domini: vnde per hæc verba videtur sentire Bald. quòd hæc l. procedat in procuratore ex parte actoris. Nam hæc distinctio directarum & vtilium non competit nisi actori; quia procurator ex parte rei non habet vtiles nec directas: quia ius passiuum non transfertur nisi volente creditore. vt dicit Bald.in l. ij. C. de pactis. istud etiam tenet Bald.hic in prima lectu.in secunda colum. versicu.quæro de ratione diuersitatis &c. per l. venditor ex hæreditate. infrà de hæredi.
85 vel acti.ven.¶ * Vltimò vt nihil intactum relinquatur super hac l. quia in euidentialibus suprà fuit declaratum qualiter constituatur procurator in rem suam ex parte actoris: bonum est ponere exemplum qualiter constituatur ex parte rei.& certè ex prædictis liquet: tamen pro generali intelligentia huius materiæ pono vnam regulam quam ponit Bal.hic in ij.colum.in vj.intellectu huius l.vbi dicit, quòd procurator in rem suam non fit cedendo ex parte rei sed solũ ex parte actoris: sed ex parte rei fit promittendo, scilicet promittẽdo soluere creditoribus:& illud operatur promissio ex parte rei quod operatur cessio ex parte actoris: quo ad hoc

hoc scilicet vt poßit dici procurator in rem suam: & hæc promißio potest esse tacita vel expressa. de expressa probatur in l.vlti.§. Titius.ff.de condic. indebi.& l.planè.ff.famil.ercis. & l.hæreditatem cum gloss.ff. de dona.& l.cum res.C.de dona. de tacita probatur in exemplo glo.in l.Plautius.ff.eod.vbi si vendo tibi hæreditatem in qua sunt creditores: censetur vendita cum onere satisfaciendi creditoribus: emendo enim videtur statim promittere de soluendo illis:& sic dicitur procurator in rem suã ex parte rei. Et hæc super ista breui lege dixisse sufficiat. Sit laus omnipotenti Deo maximo atq; optimo, eiúsq; genitrici: & omnibus Sanctis.

Repetitionum l.is potest.ff.de acquirend. hæred.& l.si actor. ff.de procurat.

FINIS.

INDEX LOCVPLETISSIMVS OMNIVM MEMORABILIVM TVM RERVM, TVM

sententiarum quæ hocce toto opere continentur.

Mm 5

Appellans

Appellans

Citatu

Cond

Consue

Emphy

Fil

Hæres

Inq

ipsius

propria

Iudex ter interpell.ᵗ ad ferrendã sntiam, et denegans põt ab eo appellari Seraphin decis. 96 n. 5.

Iudex

Iuramenti calumniæ petitio est de subst. iudicij, et propter illud non ... iudicium ... nullum ... lib. V. n° 18 ... 113.
iuram.tum calumniæ est de iure diuino et non pot. omitti quod est ... et ...

Libellus

Litis

Malum

Nullitas

Petitione

Periti possunt referre sine partis citatione fol. 358. n°. 23.

Prote

T t

Periti possunt referre sine partis citatione fol. 358. nº. 23.

Repu

Reus

Sententia

hær

Tortura irrogata ad veritatem eruendam non infamat l. nullam C. ex quibus cau. infa. irrogatur. secus tortura illata ... l. ... C. ...

FINIS INDICIS.

FINE